

تہ فسیری قورئانی بہ رزو بہ پیز

بہ رگی بیست و ہشتہم

سوورہ تہ کانی

(الطور) و (النجم) و (القمر)

(الرحمن) و (الواقعة)

تہ فسیری سووړه ته کانی

الطُّونُ وَالْجَمْرُ وَالْقَمَرُ
الْحَرْنُ وَالْوَأَعَةُ

ته فسیری سوورته کانی

الطُّونَ وَالنَّجْمَ وَالْقَمَرَ الْحَرْنَ وَالْوَأَعَةَ

نووسینی : عهلی باپیر

دیزاینی ناوه وه : زه رده شت کاوانی

چاپی یه که م ۱۴۴۴ ک - ۲۰۲۳ ز

۸۲۰ لاپه ره

۲۴ * ۱۷ سم

بابه ت : ئایینی

له بهرئوه به رایه تی گشتی کتبخانه گشتیه کان - ههریمی کوردستان

ژماره سپاردنی (۷) ی سالی ۲۰۱۲ پێدراوه

ته فسیری سووره ته کانی

الطُّوْنُ وَالنَّجْمُ وَالْقِمَمُ

الْحَمْدُ وَالْوَأَقَعَةُ

نووسینی: عهلی باییر

پیشگی نه‌م تفسیره به‌گشتی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ آل عمران.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ النساء.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ ﴿۷۰﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ ﴿۷۱﴾ الأحزاب.

اما بعد: فإنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ^(۱).

خوینره به‌پژو خو‌شه‌ویسته‌کان!

هیچ گومانی تیدانیه - بؤ مروقی برودار - که نه‌و ته‌مه‌نه‌ی له خزمه‌ت دوا‌بین کیتی خوا (قورئان) دا به‌سهرده‌بری، جا به‌هر شیویه‌ک له شیوه‌کانی له خزمه‌ت‌دابووندا بی، خویندنه‌وه، تیفکرین و رامان، فیرکردن، کارپیکردن ... هتد، به‌باشترین جیگرتن جیگا ده‌گری و، خاوه‌نه‌که‌ی له دنیاو دوا‌پوژدا لیبی به‌هره‌مه‌نده.

(۱) نه‌وه پئی ده‌گوتری: (خطبة الحاجة) که پیغه‌مبه‌ر ﷺ هاوه‌لنی به‌پژی فیرده‌کرد، پیش ههر قسه‌به‌کی گرنگ، بیلین، وه‌ک وتاری جومعه‌و داخوا‌زیکردن (خطبة) و... هتدو، نه‌م وتاره، ههرکام له: الترمذی: (۱۱۰۵)، النسائی: (۱۱۰۴)، ابن‌ماجه: (۱۸۹۲) أحمد: (۲۷۲۰)، الطبرانی: (۲۴۱۴) هینا‌وایانه‌و (مسلم) یش به‌شیکی هینا‌وه.

مىش - كە ۋەك باسكردنى چاكەي خوا (التَّحَدَّثُ بِنِعْمَةِ اللَّهِ) دەيخەمەروو-
لەۋەتى فامم كروۋتەۋە، خۋاي بەبەزەيى و بەخشەر چاكەي لەگەل كروۋوم
و، بە فەرمایشى بەرزو بى وئەي خۇيەۋە سەرگەرمى كروۋوم و، بەر لە
تەمەنى بىست سالىيەۋە ھىدايەتى داوم، قورئانى بەرئىزو پىز لەبەر بگەم و،
سەرقالى خويئندەۋە تەفسىرەكانى قورئان و، تىۋەرامانى ئايەتە پر بەرەكەتەكانى و،
ليوردبوۋنەۋەيان بىم.

ھەر بۇيەش تىكرەي كىتب و نامىلكە و تارو دەرسەكانم، كەم و زور لەبەر
رۇشنايى قورئان دابوون، كە ديارە ھەر ئەمەش شىتىكى سروسشتىيە؛ ئاخىر ئايا
ئىسلام، بىجگە لە قورئان پاشان سوننەتى پىغەمبەر ﷺ، كە ئەۋىش ھەر
پوونكرەۋە قورئان و چۇنيەتى جىبەجىكرەن و كارپىكرەنيەتى، شىتىكى دىكەيە؟!
بىگومان نەخىر.

ئىنجا لەمىز سالىش بوو، كە براو خوشكانىكى دىسۆزى نىزىك و ئاشنام، داۋايان
ليدەكردم كە دەست بگەم بە دانانى تەفسىرو ليكدانەۋەيەتى قورئان، ھەتا لە
رەمەزانى سالى (۱۴۲۸) دا ھاتە دلمەۋە، كە ناۋى خۋاي لىيەتەم و دەست بەو كارە
گەۋرە گرنگە بگەم، بەلكو وردە وردە بەپى بوارو دەرغەت، ھەرسالە ھەندىكى
لى ئەنجام بدەم، لەگەل سەرقالى زور جۇراو جۇرىشدا، ھەتا دەرغەتتىكى وام بۇ
دەرەخسى كە بتوانم خىرايى تىدا بگەم و خۇمى بۇ يەكلايى (متفرغ) بگەمەۋە،
خوا پشتىۋان بى تەۋاۋى بگەم، ئەگەر تەمەن بەبەريەۋە مابى.

سەرچاۋە دانانى ئەم تەفسىرو ليكدانەۋەيەشم، وپراي سەرنجدانى زۆربەي ئەو
تەفسىرانەي كە باون و، دەستم پىيان گەشىتەۋە، برىتيە لە وردبوۋنەۋە تىۋەرامانى
خۇم لە خودى قورئان، چونكە بىگومان قورئان: ھەندىكى ھەندىكى پوون دەكاتەۋە:
(الْقُرْآنُ يُقْسَرُ بَعْضُهُ بَعْضًا)، پاشان سوننەتى پىغەمبەرى خوا ﷺ، چونكە پىغەمبەرى
خۋاش پوونكرەۋە (مُبَيَّن) قورئانەۋەك خوا ﷺ رەمۋەيەتى:

﴿...وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾﴾ النحل.

واتە: ھەرودەھا زیکرمان بۆ لای تۆ ناردۆتە خوار، تاکو ئەوێ بۆ خەڵکی تیراوەتە خوار، بۆیان ڕوون بکەیهو، وە بە لکو خۆشیان بیربکەنەو.

ئومیدیشم وابە - بە یارمەتی خوای بە خەشەر **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** - شایستەیی ئەو ھەبێ تەفسیرۆ لیکدانەو ھەبێ وای بۆ قورئان پێشکەش بە مسوڵمانانی کوردستان بکەم، کە لە قورئان بوەشی تەو، مایە بە ھەرە سوودی خوێنەرانی، بە تاییە تیش کە زیاتر لە سی (۳۰) سالە لە گەڵ قورئانی بەرزو مەزن و تەفسیرەکانی و کتیبەکانی سوننەتدا خەریکم و، دەیان کتیب و بەرھەمی جوړاوجۆرم لە زۆربەیی بوارەکانی زانستەکانی شەریعەتدا پێشکەش کردوون.

شایانی باسیشە کە ئەو بیست و دوو مانگ زیندانی کرانەم لە لایەن ئەمریکاوە - لە (۲۰۰۳/۷/۱۰) تاكو: (۲۰۰۵/۴/۲۸) - دەرفەتێکی گەورەو گرنگ بوو، بۆ زیاتر پێدا قوڵبوونەو ھەبێ کتیبی خوا (تبارک و تعالی) و، بۆ پەیدا بوونی تێگەشتنی تاییەت لەبارەیی زۆریک لە ئایەتەکانییەو، ئەم راستییەش لە مەوسووعەیی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تعالى) دا زۆر چاک درەوشاوەتەو^(۱)، بە لām ھەڵبەتە نالیم و ھێچکە سیش بۆی نیە بلی: کە ئەم تەفسیرەیی من تیروتەواو، چونکە وێرایی سنوورداریبوونی تواناو پرستم، لە بەرانبەر کتیبی لە ھەموو ڕوویکەو ڕەھا (مطلق) و بێسنوور (لا محدود)ی خوادا، نەشموستو کە زۆر بەملاولادا بچم و بچمە نیو ھەندیک وردەکارییەو، کە یان من تێیدا پەسپۆرو

(۱) ئەو مەوسووعەیی تێستا چاپ کراو، کەوتۆتە بەردەستی خوێنەرانی و، سەرچەم ھەشت بەرگ و دەوری سێ ھەزار و پینج سەد (۳۵۰۰) لاپەرەییو، ھەولمداو بەگشتی تێیدا باسی سەرچەم لایەنەکانی ئیسلام بکەم و، تاکە سەرچاوەشم قورئان بوو، وێرایی دەقەکانی سوننەت، کە لە ھۆش (ذاكرة)دا بووون.

شایانی باسە ئەو مەوسووعەیی لە چاپی دووھمی دا، کراو بە دوازدە (۱۲) کتیبی سەر بەخۆ، بە مەبەستی ئاسانتر سوود لێ بێترانی .

شارەزا نىم، يان خوینەر پئویستی پئی نیه، له کاتیکدا ديهوئى له قورئان تییگات و، بزائی خوا (تبارک وتعالی) راستهوخو چى پئی فهرمووه؟!

ئىنجا هەر لئره شهوه به پئویستی ده زانم پر به دل سوپاسى ئه و برا گهنجه پرووح سووک و گورج و گوئل و دلسۆزه بکه م (حه زى نه کرد ناوى بهینم)، که هه لسا به نووسینه وه و هینانه سهر کاغه زو، پاشان تاپیکردن و دوایی پيدا چوونه وه و هه له گیرى، سهرجه م ئهم زنجیره دهرسه، که له ئه سلدا له شیوه ی وتار (محاضرة) دا پيشکesh کراون، ههروه ها هه لسا به (تخریج) ی سهرجه م ده که کانی سوننه ت، له سهرچاوه متمانه پیکراوه کانه وه و، زه حمه ت و ماندوو بوونیکی زۆرى به سهرجه م بهرگه کانی ئهم تهفسیره وه کیشاوه، خوا به باشترین شیوه پاداشتی بداته وه و، ههر صالح و ساغ و سه لامه ت و سهر به رزبى^(۱)، له خوا ی به رزو بیهاوتاش داوا کرم ئه و جوړه گهنج و لاوانه له کوپان و کچان، له نئو گه له که ماندا، زۆر بکات .

شایانی باسیشه که ئیمه له م تهفسیره ماندا، باسی بهش (جزء) ه کانی قورئان و دابه شکردنه کانی دیکه ی وه ک: - (حزب) - ناکه ین، چونکه ههر سووپه تیک بوخوئى شتیکی سهر به خویره و، سهرجه م ئایه ته کانی وه ک ئالقه کانی زنجیری ک پیکه وه په یوه ست و، ئاشکرا شه که دابه شکرانی سهرجه م قورئان بو سى (۳۰) بهش (جزء) و شه ست (۶۰) (حزب)، شتیکه له لایه ن زانایانه وه کراوه، بو ئاسانکاری خویندن قورئان، دیاره ئیمه له دابه شکردنی بهرگه کانی ئهم تهفسیره شه دا، دیسان حیساب بو به شه کان (أجزاء) ی ناکه ین و، به گویره ی سووپه ته کان، بهرگه کانی دیاری ده که ین.

(۱) ئه و برا دلسۆزه ئیستاش پاش ته واکردنی زۆربه ی قورئان، لئیرا وانه بهرده وامه و عه زمیشی جه زم کردوه، که ئه گهر ته مه ئمان بهرده وام بئ، هه تا کۆتایی ئهم تهفسیره سهرگه رمی کاره که ی بئ .

دوا قسه شم ئه وه یه که:

ئهم ته فسیره - وهك پیشتر گوتمان - له ئه سڵدا به شیوهی دهرس و وتار
پیشکەش کراوه، به لām دواتر خۆم دووجار به وردیی پێیدا چوومه وهو، به پیتی
پێویست دهستکارییم کردوه، دیاره هه موو دهرسیکیش به ناوی خواو ستایشی
خوا **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** دهستی پێکردوه، به لām ئیمه له سه ره تای دهرسه کانه وه، ئه وانه مان
لابردوه، بۆ زۆر دووباره نه بوونه وهو، ئه و (خطبة الحاجة) یه له سه ره تای ئهم
پیشه که یه وه هاتوه، له جیاتی سه ره تای سه رجه م دهرسه کانه.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ،
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

دووشه ممه ۲۵ رجب ۱۴۳۲

۲۰۱۱/۶/۲۷

هه ولێر

به چاؤ پوونيه كى گرنگ

له باره ى ئهم تهفسيره وه

خوتنه ى به ريز !

هه رچه نده له (پيشه كى گشتى) ئهم تهفسيره دا باسمان كردوه كه بۆ نووسىنى ئهم تهفسيره، له هه موو ئهو تهفسيره باوانه ى ده ستم پييان گه يشتوه، به هه مه نديووم، هه روه ها له كو تا ى هه ر به رگي كى ئهم تهفسيره دا، سه رجه م ئهو تهفسيره نه ى كه م و زۆر لييان سوودمه ند بووم، ناوه كان يا مان به ريز نووسيون''، به لام ليره ش وه كه جه خت كردنه وه ى زياترو به رچاؤ پوونى باشتر بۆ ئيه وه ى به ريز ده ليم :

مادام ناوى تهفسيره كانمان نووسيوه، نه پيويست ده كات و نه ده شگونجن، بۆ هه ر تيگه يشتن و بيرۆكه يه ك، كه زۆربه ى تهفسيره كان له باره ى ئايه تيكه وه، يان پسته و برگه به كى ئايه تيكه وه، ده يه ينين، ئيمه هه موو جار ى ناوى ئهو تهفسيره نه بيتين، به لام بيگومان هه ر كات بيرۆكه و تيگه يشتنى كى تايه تى به كى كه له تهفسيره كان هه بى و بكه و ته به رچاؤم، نه جا چ به سندن بكه م، چ ده فزى بكه م، هه ر كات به پيويستى بزائم، به تايه ت ناماژه ى پيده كه م، نه گه رنا به ناماژه ى گشتى و به نووسىنى ناوى تهفسيره كان له كو تا ى هه ر به رگي ك دا، نيكتيفا ده كه م و، زۆر يش له نه مانه ق زانستى (الأمانة العلمية) ده خه فتم و مه به ستمه رچاؤى بكه م، چونكه ئه مينى و نه مانه ت پاريزى، ره وشتي كى گه و ره و به رزى مسولمانه تيه .

(١) دوا ى وا به باش زانرا ناوى تهفسيره كان لاييرين و، له كو تا ى كو ى به رگه كانى تهفسيره قورئانى به رز و به پيز دا ده يان نووسين.

شایانی باسیشه جاری وا هه یه بیرۆکه و تیگه یشتنیک تاییه تی خۆم، ده باره ی
 کۆمه له ئایه تیک یان ئایه تیک یان پسته و برگه یه کی ئایه تیک، بۆ دروست ده بی،
 وه ک تیگه یشتن و بۆچوونی خۆم ده بنووسم، که چی په نگه له تهفسیره کافی
 دیکه ش - یه کیکیان یان زیاتر - دا هه بی، ئه ویش به هۆی ئه وه وه یه که من
 ئه و تهفسیره م نه که وتۆته بهر دیده، یان دیتوومه و له یادم نه ماوه.

پیشہ کی تہم بہرگہ

الحمد لله ذي الجلال والإكرام، والصلاة والسلام على محمد خير الأنام وآله الكرام، من الصبحة وأهل البيت والقراة والتابعين لهم بإحسان إلى يوم القيامة.

غوینہ ری سہ نگین و شیرین!

ستایشی شایستہ بو خوی بہرزومہ زن و میہرہ بان کہ لہ چاپ و بلاوکردنہ وہی تہم تہفسیرہ مان دا - تہفسیری قوہ نانی بہرزوبہ پیژ - گہیشتینہ تہم بہرگی بیست و ہشتہمہ، کہ زوربری ہہرہ زوری بہش (جزء) ی بیست و حہوت (۲۷) ی گرتوتہ خوئی، سوورہ تہکانی: (الطور والنجم والقمر والرحمن والواقعة).

ناشکراشہ لہم بہرگہش دا ہہمان شیواز و چوینیہ تی بہرگہکانی پٹشوو پہچاو کراودو بہ حہوت قوناغ، نایہ تہ بہپیژاکانی ہہرکام لہو پینج سوورہ تہ تہفسیرکراون و چہمک و واتاکانیان پوونکراونہوہ:

پٹناسہی نایہ تہکان و، ہیژان و نووسرائیان و، مانای دہقاودہ قیان و، شیکردنہ وہی وشہکان و، خستہ پرووی ہوئی ہاتنہ خوار - تہگہر ہہیانبی - و، مانای گشتی و، مہسہلہ گرنگہکان.

تہم بہرگہش ویژای لیکدانہ وہی مانای نایہ تہکانی تہو پینج سوورہ تہ موبارہ کہ، چہند کورتہ باسیکیشی گرتوونہ خوئی بہمجورہی خواری:

یہ کہم: سوورہ تی (الطور):

دہرسی سییہم:

کورتہ باسیک لہ سی سہرنج دا.

دووهه: سووره تی (النجم):

دهرسی یه کهم:

- ۱- ږوونکړدنه وه یه که له باره دی واتای (ضل) و (غوی) وه.
- ۲- کورته باسیک: سنی سهرنجی ورد.
- ۳- ږوونکړدنه وه یه که له باره دی (سدره المنتهی).
- ۴- کورته باسیک له باره دی دوو دیتنه که ی پیغه مبه ره وه (صلی الله علیه وسلم).

دهرسی دووهه:

- ۵- پیناسه یه کی کورتی گونا هه گموره کان و ورده گوناح.
- ۶- کورته باسیک له باره دی خو، یان خه لک به پاک و چاک دانانه وه.

دهرسی سینهه:

- ۷- باسیکی کورت له باره دی لاپره کانی موسا و نبیره اهیمه وه (علیه السلام).
- ۸- کورته باسیک له باره دی به هره مه ند بوونی مرقفه وه له چاکه ی جگه له خوی.
- ۹- کورته باسیک له باره دی نه ستیره ی گه لاویژه وه.

سینهه: سووره تی (القمر):

دهرسی یه کهم:

- ۱۰- کورته باسیک له باره دی دژواری ږوژی دوا بیه وه.
- ۱۱- کورته باسیک له باره دی له تېوونی مانگه وه.

دهرسی سینهه:

- ۱۲- کورته باسیک له باره دی نه ندازه گیر یی خوا وه له دروستکرا وه کانی دا.

چوارەم: سوورەتى (الرحمن):

دەرسى يەكەم:

۱۳- مەبەست لە وشەى (الميزان) لە ھەرسىك زايەتى: (۷ و ۸ و ۹) دا.

۱۴- كورتەباسىك لەبارەى فراوانىي و بەرزكرانهوى ناسمان و، ھاوسەنگىي نىوان خۆر و زەوى و مانگەو.

۱۵- پىئاسەى (لؤلؤ) و (مرجان) و سەرنجدانىكى زەوى.

دەرسى سێيەم:

۱۶- كورتەباسىك: سى بابەتى گرنگ.

پنجەم: سوورەتى (الواقعة)

دەرسى يەكەم:

۱۷- كورتەباسىك لەبارەى دەرنجامى زەوى و چىايەكانەو لە ئاخىرزەمان دا.

دەرسى دووهم:

۱۸- پوختەى باسى سزى بىيپروايان و ھۆكارەكانى

دەرسى سێيەم:

۱۹- كورتەباسىك لەبارەى گۆرانی گەردوون و گۆرانی جەستەى مروڤەو.

۲۰- دارودرەخت كانگای ئاگر و سووتەمەنىيەو.

دەرسى چوارەم:

۲۱- كورتەباسىك لەچوار سەرنج دا.

۲۲- حوكمى دەستلێدانى قورئان بۆ باباى بن دەستنوێژ.

۲۳- چوار بەلگە لەسەر سزا و نىعمەتى بەرزەخ.

ھىوادارىشم نەم بەرگەش وەك سەرچەم بەرگەكان، باشتري بەھەرى لىوەرېگىرى

لەلایەن خوێنەرانى بەرێزەو.

تہ فسیری سوورہتی

الطُّور

دهستیک

به پـژان!

خوا پشـتیوان بـی نه مـرؤ که (٢٤) ی (رجب) ی سـالـی (١٤٤١) ی کـوچـیه، به رانـبه ر:
(٢٠٢٠/٣/١٩) ی زاینـی، له شـاری هـولـیر، دهـست دهـکـه یـن به تهـفسـیر کـردنـی
سووردهـی (الـطـور)، سهـردهـتا پـیـنـاسـه و نـیـوهـپـۆکی ئەم سووردهـی موبـاړـده که دهـخـهـیـنه
پـوو، له هـهـوت پـرگهـدا.

پـیـنـاسـه سووردهـی (الـطـور) و بـا به ته کانی

یه کهم: ناوی ئەم سووردهـی:

ئەم سووردهـی موبـاړـده که، هـەر به (سـورە الطـور)، یان (الـطـور) ناسـراوهـو، لهـو
بارـهـوه ئەم دوو دهـقه دینـین:

١- اَعَنْ مُحَمَّدُ بْنُ جُبَيْرٍ بْنُ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ
بِالطُّورِ، فَلَمَّا بَلَغَ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿أَمْ خَلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخَلِيقُونَ﴾ ٢٠ أَمْ خَلَقُوا
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُؤْفِقُونَ ٢١: أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصْطَبِرُونَ ٢٢ كَذَ
قَلْبِي أَنْ يَطِيرَا (أخرجه البخاري: ٧٦٥، وأبو داود: ٨١١، والنسائي في التفسير: ج ٢، ص: ١٦،
ابن ماجه: ٨٣٢، وأحمد: ج ٤، ص: ٨٤).

واته: موحه ممهـدی کوپی جوبهیری کوپی موتعیم له بابیهوه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده گپـریتـهوه،
گوتویهتی: گویم له پیغه مبهـر ﷺ بوو، له نوێژی شتواندا، سووردهـی (الـطـور) ی

دهخونید، کاتیک گه یشته نهم نایه تانه: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ۝۲۰
أَمْ خُلِقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ۝۲۱﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَيْكِ أَمْ هُمُ الْمُصْبِطُونَ ۝۲۲﴾
خهریک بوو دلم بفری، (واته: یه کجار که ومه ژیر کاریکه ری).

۲- اَعَنْ أَمْ سَلَمَةَ رَجِي اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصْأِي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ بِ:
﴿وَالطُّورِ ۝۱﴾ وَكُتِبَ مَطُورٌ ۝۲﴾ (أخرجه البخاري: ۴۸۵۳، ومسلم: ۱۲۷۶، وأبو داود: ۱۸۸۲، والنسائي: ۲۹۲۵، وابن ماجه: ۲۹۶۱).

واته: نوممو سه له مه (خوا لئی پازی بی)، لئی گپرداوه ته وه، که گوئی له
پیغه مبه ری خوا ﴿وَالطُّورِ ۝۱﴾ بووه، له ته نیشته بهیت (که عبه)، سووره ق: ﴿وَالطُّورِ ۝۱﴾
وَكُتِبَ مَطُورٌ ۝۲﴾ خویندوه.

که واته: نهم سووره ته موباره که، هه (الطور) ی پی گوتراوه، یان (سورة
الطور) ی پی گوتراوه، نه بیستراوه هیچ ناویکی دیکه ی ه بی.

دوهم: کات و شوینی دابه زینی:

نهم سووره ته به یه کده نگی هه موو زانایان سووره تیکی مه ککه ییه، لهو
بارده وش وپرای ده لاله ق سرووشتی سووره ته کهو نیوه پوکه که ی، که هه مان
شیوه سرووشتی قورثانی مه ککه ییه، وپرای نه وه ده قیش له هاوه لانه وه زورن،
بو نمونه، نیمه نهم دوو ده قه دینین:

۱- (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: نَزَلَتِ الطُّورُ بِمَكَّةَ) (فتح القدير: ج ۵، ص ۱۳۲).

واته: عه بدولای کوری عه عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، گوتوویه ق: سووره ق (الطور) له مه ککه
دابه زیوه.

۲- (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: نَزَلَتِ الطُّورُ بِمَكَّةَ)، (أخرجه ابن مردويه)
عه بدولای کوری زوبهیر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، گوتوویه ق: سووره ق (طور) له مه ککه دابه زیوه.

ئىنجا بەشى نەۋە كە لە رىزبەندى ھاتتە خواردا ژمارەى (۷۵) ۵، واتە: لە پىش ئەم سوورەتەدا (۷۴) سوورەتى دىكە دابەزىون، وا پىدەچىن لە ئىوان سالىنى (۹ - ۱۱) دا دابەزىيى، واتە: (۹ - ۱۱) ى پىغەمبەر رايەتتى، پىش كۆچكردنى پىغەمبەر بۇ مەدەنە.

سىيەم: ژمارەى ئايەتەكانى:

زانابان سى ژمارەيان باسكردوون بۇ ئايەتەكانى ئەم سوورەتە: (۴۷، ۴۸، ۴۹)، بەلام زياتر لەسەر ژمارەى (۴۹) كۆكن، پىشتىش باسما كىردو، كە جىوازىي ژمارەى ئايەتەكان، دەگەرتەۋە بۇ كورتىي و درىژىي رستەكان و، شىنى لەسەر ۋەستان و، كۆتايى پىننىانى رستەيەكان كىردو بەسەر ئايەت، ھەيە لەو شىنە نەۋەستاۋە لە رستەى دواتر ۋەستاۋە، لە جىاتى نەۋەى بە دوو ئايەت دابىرئىن، بە ئايەتەكان دابىرئە.

چوارەم: رىزبەندىي لە موصەف و لە دابەزىن دا:

رىزبەندىي ئەم سوورەتە موبارەكە لە موصەفدا، ژمارەكەى (۵۲) ۵، يانى كە لە سوورەتى (فاتحە) ۋە دى، ئەمە (۵۲) مىن سوورەتەۋ، لە رىزبەندىي دابەزىندا ژمارە: (۷۵) ۵، لە دۋاى سوورەتى (نوح) ۋ، پىش سوورەتى (المؤمنون) دابەزىو، ئەم سوورەتە دەكەۋىتە جۈزى (۲۷) ۵، ۋەك دابەشكردنى زانابان، كە قورئانان كردۆتە سى (۳۰) بەش (جەزە).

پىنجەم: نىۋەرۋكى:

نىۋەرۋكى ئەم سوورەتەش بە گىشتى ھەمان نىۋەرۋكى قورئانى مەككەيە، ۋەك پىشتىش گۆمان، بەلام تەۋەرى بىنەرەتتى ئەم سوورەتەش، ۋەك سوورەتى

(الذاريات) باسی پۇژى دواييه، به هەردوو قۇتاغى ئاخىر زەمان و، قىامت و زىندوو كرانه‌و و لىپرسرانه‌و و، بەلام وىراى نەوە باسى هەردوو پاىه: خوا به يەكگرتن و، پىغەمبەرايەتتى و، وەحييش كراو، ئەگەر تەماشاي جوگرافىاي ئايەتەكان بكەين، چل و نو (٤٩) ئايەتەكە بەم شىوەيه دەبينن:

١- بيست و هەشت (٢٨) ئايەتى سەرەتا، كە ئايەتەكانى: (١ - ٢٨) و (٦) ئايەتى كۆتاييش، كە ئايەتەكانى: (٤٤ - ٤٩) ن، (٢٨ + ٦ - ٣٤)، سى چوار (٣٤) ئايەت، لەو (٤٩) ئايەتە، بۇ باسى پۇژى دوايى تەرخانكراون، بۆيەش گوتمان تەوەرە سەرەككەيه كەي ئەم سووپرەتەش، وەك سووپرەتى (الذاريات) باسى پۇژى دواييه، هەلبەتە ئەم سووپرەتە هەردوو قۇتاغەكەي پۇژى دوايى واتە: ئاخىر زەمان (الساعة) و، هەلسانەو و زىندوو كرانه‌و (القيامة) شى گرتۆتەو،

٢- شەش (٦) ئايەتتەش، كە ئايەتەكانى: (٢٩ - ٣٤) ن، بۇ باسى پىغەمبەرايەتتى و، قورئان و، وەحيى داندراون.

٣- نو (٩) ئايەتتەش، كە ئايەتەكانى: (٣٥ - ٤٣) ن، بۇ باسى بەديهيتەرايەتتى و، بەروەردگاريەتتى و، تەنيا بەرستراوئيتتى خوا، دانراون.

كەواتە: (٣٤ + ٦ + ٩) دەكاتە: (٤٩) ئايەتەكەي ئەم سووپرەتە موبارەكە.

شەشەم: تايەتمەندىيەكانى:

تیمە چوار تايەتمەندىيمان لەم سووپرەتە موبارەكەدا بەدىکردوون، كە تايەتن بەم سووپرەتەو:

١- ئەمە يەكەمىن سووپرەتە لە سەرەتاي موصحفەو پىتى دەگەين، واتە: كە لە لاى راستەو دەين، كە پىنج سوپىندى لەسەر يەكى تىداهاتبن: ﴿وَالطُّورِ ١﴾ وَكُنْتَ مَسْطُورِ ٢﴾ فِي رَقٍّ مَّنْشُورِ ٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ٤﴾ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ٦﴾ ۞

یه که مین سوورده تیش بریتی بوو له سوورده ق (الصافات)، که سی سویندی له سهر یهک تیداها تیوون، یه که مین سوورده تیش که چوار سویندی تیداها تین، سوورده ق (الذاریات) بوو: ﴿وَالَّذِينَ ذَرَوْا ﴿١٠﴾ فَأَلْحَمِلَتْ وَرَأَ ﴿١١﴾ فَأَلْحَمِلَتْ بَرًّا ﴿١٢﴾ فَأَلْحَمِلَتْ بَرًّا ﴿١٣﴾ فَأَلْحَمِلَتْ بَرًّا ﴿١٤﴾﴾

۲- نهم سوورده ته تاکه سوورده تیکه که پازده (۱۵) جار له سهر یهک وشه: (أم) ی به دوای یه کدا تیدا هاتبی، که نایه ته کانی: (۴۳ - ۳۰) ن، ژماره یهک لهو پازده جاره: (أم)، له باره: پیغه مبهری خاتمه وه، و، قورنان و، نهو تۆمه تانه ی پال دراونه ی لای پیغه مبهر، بو بهر په رچدانه وه نهوانه یه، نهوانی دیکهش له باردی ته نیایی خوان له به دیهینه رایه تیی و، پهروه ردگاری تیی و، ته نیا په رستراوی تیی دا و، خستنه پرووی پووجه لئی ژماره یهک له بیروکه کانی هاوبهش بو خوا دانه ران.

۳- ههردووک رسته ی: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خُلِقُوا مِنَ السَّمَاءِ ﴿٣٦﴾ وَالْأَرْضِ ﴿٣٧﴾ بَلْ لَا يُفْقَهُونَ ﴿٣٨﴾﴾، ته نیا لهم سوورده ته دا هاتوون، که بهر په رچدانه وه ی بیروکه ی نیلحادن له سوورده ق (الجاثیه) شدا، خوا ﴿وَمَا يَكْفُرُ ﴿٣٩﴾ إِلَّا اللَّهُ ﴿٤٠﴾﴾، واته: ته نیا رۆزگار ئیمه ده فیهوتینی، واته: کهس ئیمه ی دروست نه کرده و، که سیش ئیمه نافهوتینی، ئیمه هه ر له خووه هه ی: نه مهش بیروکه ی نیلحاده، به لام بو خستنه پرووی پووجه لئی بیروکه ی نیلحاده، له هه موو قورناندا بهم ته عبیره، ته نیا لهم دوو نایه ته موباره که دا هاتوه.

۴- چهند وشه یهک ته نیا لهم سوورده ته دا هاتوون و، ده گونجی زیاتریش بن، به لام من ئهم هه و ته م هیناون:

۱- ﴿وَكُتِبَ مَقْطُورٌ﴾

۲- ﴿رَقْمٌ مَشُورٌ﴾

۳- ﴿وَأَلْبِيتُ الْمَقْمُورُ﴾

۴- ﴿وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ﴾.

۵- ﴿وَمَا أَلْتَهُمْ﴾.

۶- ﴿رَبِّ الْمَتُونِ﴾.

۷- ﴿سَعَابَ مَرْكُومٍ﴾.

نهم جهوت (۷) وشه‌یه‌م هیئان، که شه‌ش (۶) یان وشه‌ی لی‌کدراون، نه‌ودی دیکه‌شیان: ﴿وَمَا أَلْتَهُمْ﴾، نه‌مه رسته‌یه‌که، واته: هیچمان لی‌ که‌م نه‌کردوونه‌وه (مَا نَقَضْنَاْهُمْ).

حه‌وته‌م: دابه‌شکردنی نهم سووژه‌ته بو چه‌ند دهرسیک:

(۴۹) نایه‌ته‌که‌ی نهم سووژه‌ته موباره‌که‌مان، بو سئ (۳) دهرسان دابه‌ش کردوون، به‌پیی نیوه‌پوکیان، جاری دیکه‌ش باسم‌کرده‌وه: که‌ه‌ر کام له‌و سووژه‌ته موباره‌کانه‌ی ته‌فسیریان ده‌که‌م، پئیش هه‌موو شتیک دیم: سه‌رنجیکی وردو قوول و گشتگیر له‌ کو‌ی سووژه‌ته‌که‌ ده‌ده‌م، بزائم له‌ کو‌ی چه‌ند نایه‌ت به‌یه‌که‌وه په‌یوه‌ستن و، چه‌ندیان به‌یه‌که‌وه په‌یوه‌ست نین؟ هه‌لبه‌ته نایه‌ته‌کانی هه‌ر سووژه‌تی هه‌موویان، وه‌ک ئالفه‌کانی زنجیریک یه‌کدی ده‌به‌ستنه‌وه، به‌لام جار‌جاریش ده‌توانی بر بریان بکه‌ی، بو نه‌ودی هه‌ر کو‌مه‌ل نایه‌ته له‌ دهرسیکدا، ته‌فسیر بکرتین، نه‌ک هه‌مووی به‌سه‌ر یه‌که‌وه، نه‌و شیوازه‌ش که‌هه‌لمبژاردوه، پیم وایه‌باشتره‌ بو‌چاک لی‌ تیگه‌یشتن و، ناسانکاری بو‌که‌سیک که‌ بیه‌وئ له‌ نایه‌ته‌کانی سووژه‌تیک تی‌ بگات، نجا به‌پیی سه‌رنجدانی من، (۴۹) نایه‌ته موباره‌که‌کانی نهم سووژه‌ته پو‌لین کراون بو‌ سئ کو‌مه‌ل:

دهرسی یه‌که‌م: نایه‌ته‌کانی: (۱ - ۱۶)، که‌شازده (۱۶) نایه‌ته‌که‌ی سه‌ره‌تای سووژه‌ته‌که‌ن، نیوه‌پوکه‌که‌شیان بریتیه له‌ پینج جار سو‌یند خواردن به‌ پینج

شتی جیا جیا، له سەر هاتنی سزاو نازاری پۆژی دوایی و، گرفتاریوونی بێپروایان به سزاو نازاری خوا، بێ چارهیی و بێ دهرهتانیان.

دهرسی دووهم: نایه ته کانی: (۱۷ - ۲۸)، که دوازه (۱۲) نایه قی نیه پاستی ئهم سووپه ته، باسی پاداشتی خوا به بۆ پارێزکاران له بههه شته پازاوه و نه پراوه کاند، له بههه شته پر نازو نایه ته کانی خوا داو، پیه په یوه ست کردنی پۆله و وه چه کانی شیان به و دایک و بابانه وه، که خاوهن ئیمان بوون و وه چه که شیان به ئیمان وه شوینیان که وتوون و، ستایشی خوا کردنیان له بههه شته، له سەر نه وه که خوا **سَمِیعُ** خستوویه سەر راسته پێی خۆی له دنیا دا، بۆیه سهره نجام نه وه راسته پیه به و بههه شته ی که یاندوون، نجا پیکه وه قسه کردنیان له باره ی ژانی دنیا وه، که به هۆی چاکه ی خوا وه، به چاکه کاری و به تاعه ته وه گوزه راندوویانه وه، خوا خستوویه شوینی که وه که شوینی دۆسته کانی قی، شوینی نه وه که سانه یه که به زهیی پێاندا دی و، چاکه ی له که لێاندا کرد وه، که بههه شته.

دهرسی سێهه: نایه ته کانی: (۲۹ - ۴۹)، که بیست و یه ک (۲۱) نایه قی کۆتایی ئهم سووپه ته: بیه پۆکیان باسی راستی موحه ممه ده **مَعْدُود** له داوی پیغه مبه رایه تی کردنی داو، به ره پهرچانه وه ی ددان شکینی تۆمه ته کانی بیه پروایانه، له باره ی به درۆ دانانی موحه ممه ده وه **مَعْدُود**، گوایه کاهینه، یاخود شیه، یا خۆی قورانی هه لبه ستوه، یا شاعیره و، گیرانه وه یان بۆ سەر نه صلی هوکاری بیه پروایان که خوا نه ناسیه وه، نه فسانه سازی و عینادیانه وه، له کۆتایشدا فه رمان کردنی خوا **سَمِیعُ** به پیغه مبه ره که ی **مَعْدُود** که وازیان لێ بیتی، واته: پشت گوئیان به خات، له و پرووه نا، که واز له ناگادار کردنه وه و بیر خسته وه یان بیتی، به لکو له و پرووه که زیاده یه پیه ست خوئیان پیه ماندوو نه کات و، خه فه تیان پیه نه خوات و، لێیان که پێی تا کو تووشی پۆژی خوئیان ده بن و، خوارگری و دلنیا بوونی له وه که خوا **سَمِیعُ** خستویه ته ژیر چاودێری خۆی و، سهرگه رم بوونی به خوا به پاکگرتن و ستایش کردنی و به ندایه تی بۆ کردنی، له شه وگار و پۆزگار و له به ره بیه یاندا.

دهرسی یه کهم

پیتاسه‌ی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە شازدە (۱۶) ئایەتی سەردەتای ئەم سوورەتە پێک دێ، ئایەتەکانی: (۱ - ۱۶)، کە پاش جەختکردنەوە لەسەر هاتنی سزای خواى پەرورەدگار لە پۆژی و دوایی دا، بە پێنج سوێندان، لە ئایەتەکانی: (۱ - ۸) دا، ئنجا دوو دیمەن لە دیمەنەکانی ئاخیر زەمان، خراونەرۆو کە زۆر سەرنجڕاکێش و ڕاچەلەکێنەر، لە ئایەتەکانی: (۹ - ۱۲) دا.

پاشان خستە پەرووی ناکام خراپی بە درۆ دانەر، لە ئایەتەکانی: (۱۱ - ۱۲) دا. لە چوار ئایەتی کۆتاییشدا، ئایەتەکانی: (۱۳ - ۱۶)، باسکردنی سزای سەختی خوا بۆ بێڕوایان، لە پۆژی دواییدا کە لە دۆزەخی کلپەدارو پڕ بلیسە بەتینیدا بەرجەستە دەبێ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَالْأُطُورِ ۝١﴾ وَكُنْتَ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَّنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾ وَالسَّافِرِ الْمَرْبُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَورًا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ قَوْلٌ يَوْمَهُ لِلْمُكْدِبِينَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَدْعُوكَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعَا ﴿١٣﴾ هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾ أَفَیَحْسَبُ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ أَصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُحْزَنُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾﴾

مانای دهقا وده فی نایه تکان

{ به ناوی خوای به به زهیی به خشنده، سویند به (کئی) طوور } ههروهه
 سویند به کتییکی نووسراو { } له پیستیکی (تهنکی) بلاوکراودا { } ههروهه
 سویند به ماله ناوه دانه که { } ههروهه سویند به بانی بلندکراو { } ههروهه
 سویند به ده ریای داگیرسیتراو { } به دلنایی (سزاو) نازاری په روه ردگارت بو
 بیپروایان هه ر پووده دا { } هیچ به ریه رچده روهی بو نیه { } نهو پوژه که
 تاسمان به توندی تیکه وه داو { } (و دی و ده چی) { } چایه کانیش به خیرایی
 ده پوژن { } ئنجا لهو پوژده دا هاوار (و سزای سهخت) بو به درو دانه ران (ی
 په یامی خوا) { } نهوانه ی له تیرژان (ی قسه ی پووج دا) یاری ده که ن { }
 نهو پوژه که به توندی به رهو لای ناگر پاله ستو ده درین { } (ده گوتری)
 نه م ناگرده که ئیوه پنی بیپروا بوون، به دروژان داده نا { } ئنجا نایا نه مه
 جادوویه یاخود ئیوه نابین؟ { } بچنه تیی و تیدا برژترین، ئنجا خوژان بو
 (نازاره که) (اگر، یان خوژان رانه گرن، له سه رتان یه کسانه (چونکه) بیگومان
 هه ر به (پتی) نه وه که کردووتانه سزا ده درین { } { }.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(وَالطُّورِ): (الطُّورُ: اِسْمُ جَبَلٍ مَّخْصُوصٍ، وَهُوَ الَّذِي كَلَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ مُوسٰی عَلَيْهِ السَّلَامُ جِبْرًا، اَوْ
 اِسْمُ لِكُلِّ جَبَلٍ)، (طور): یان ناوی چایه کی تایه ته، ئه ویش نه وه یه که خوای
 به رز له سه ری فره مایشتی له که ل مووسادا کرد { } جِبْرًا (که له ده شتی سینایه،
 وه ک له نایه ته کان ی دیکه دا هاتوه: { } وَالطُّورِ سَبْعِينَ { } وَالتِّينِ) یاخود (طور):
 (وشه یه کی سوړدیانییه و) ناوه بو هه ر چایه ک.

(رَقِي مَشُور): (الرَّقِي: مَا يُكْتَبُ فِيهِ، شَبَهُ الْكَاغِذِ)، (رَقِي): هەر شتیكه له سهری بنووسری، ویتهی كاغهز، هه ندیکیش ده لێن: (رَقِي): به پێستی تهنکی سپی ده گوتری، که کاتی خۆی كاغهز نه بووه، یان کهم بووه و بۆ له سهر نووسران به کارهێنراوه، یان له بهر نه وهی نه و چه رمه زیاتر ماوه ته وه.

(وَالسَّقْفِ): (سَقْفُ الْبَيْتِ، جَمْعُهُ: سَقَفٌ)، (سَقْفِ) یانی: بان، سهریان، که به (سَقْفِ)، کۆ ده کرێته وه، (سقف) و یرای بانی خانوو و سهریان، به مانای ناسمانیش دی، (السَّقِيفَةُ: كُلُّ مَكَانٍ لَهُ سَقْفٌ)، (سَقِيفَةٌ): هەر شوێنێکه سهقف و بانێکی هه بێ، (الْمَسْجُورِ): (السَّجْرُ: تَهْيِيجُ النَّارِ)، (سَجْر) خۆشکردنی ناگره، ده گوتری: (سَجْرَتُ الثَّنُورِ)، واته: ته ندووهره کهم خۆشکرد، (الْبَحْرُ الْمَسْجُور) ده ریای داگیرسێترو، واته: ده ریایه ک که گری گرتوه، کلپه ی گرتوه، دوا یی له مه سه له گرنگه کاندای زیاتر شی ده کهینه وه، که هەر نه م وشه یه بۆ خۆی نیعجازێکی عیلمیی تێدا یه، هه لبه ته هه ندیکیش (مَسْجُور) یان، به (مَمْلُوء)، لێکدا وه ته وه واته: ده ریایه ک که پره له ناو.

(إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ): به دلنایایی سزای په روهر دگارت دی، (الْوُقُوعُ: بُتُوثُ الشَّيْءِ وَسُقُوطُهُ)، (وُقُوعُ): بریتیه له چه سه بان و کهوتنی شتی، واته: هاتن و پروودان.

(تَمُورٌ): (الْمَمُورُ: الْجَرَيَانُ السَّرِيعُ، وَالْمَمُورُ: التَّرَابُ الْمُتَرَدُّدُ بِهَ الرِّيحِ، وَنَاقَةُ مَمُورٍ فِي سَبِيلِهَا قَبِي مَوَارَةِ)، (مَمُورٌ): به پویشتنیکی خێرا ده گوتری، هه رو ده ها (مَمُور): به و گلشه ده گوتری که با ده یه یه نێ و ده یات، ده گوتری: (نَاقَةُ مَمُورٍ فِي سَبِيلِهَا قَبِي مَوَارَةِ)، حوشره که له کاتی پویشتنیدا بێ و ده چی و به رێکی ناپرات.

(خَوْضٌ): (الْخَوْضُ: هُوَ الشَّرُوعُ فِي الْمَاءِ، وَالْمَمُورُ فِيهِ، وَيُسْتَعَارُ فِي الْأُمُورِ، وَالْأَكْثَرُ فِيمَا يَذْمُ الشَّرُوعُ فِيهِ)، (خَوْضٌ): بریتیه له پڕانه نێو ناوه وه، چوونه نێو ناوو به تێویدا پویشن، به لām ده خوازێته وه بۆ چوونه نێو کاروباره کانه وه، به زۆریش بۆ چوونه نێو کارێکه وه، که شتیکی خراپ و په خنه لێگیراو بێ.

(يُدْعُوكَ): به توندیی پال پیوه ده نرین، (الدَّعْ: الدَّفْعُ الشَّدِيدُ)، پال پیوه نانی توند، (وَأَضْلَهُ أَنْ يُقَالَ لِلْعَاثِرِ: دَعْ دَعْ)، ریشه که ی نه وه یه که سیّک که ده که وی، پی پی بگوتری: (دَعْ دَعْ)، لیکه ری لیکه ری، عه پهب ته وه عاده تیان بو وه له وه وه هاتوه، که واته (دَعْ) به مانای پال پیوه نانی توند.

(أَصْلُهَا): (أَصْلُ الصَّلَى: الإِقْدَادُ بِالنَّارِ، صَلَّى بِالنَّارِ، وَبَكَدَا: بُلِيَ بِهَا، وَاضْطَلَى بِهَا، وَضَلَّتْ الشَّاةُ: شَوَّيْتُهَا وَهِيَ مُضْلِيَّةٌ)، (صَلَّى): له ریشه دا به مانای ناگردانه به ره، ناگر بده یه بهر شتیک و بیسووتینی، ده گوتری: (صَلَّى بِالنَّارِ وَبَكَدَا)، که سیّک بخریته نیو ناگر وه (وَصَلَّى بِكَدَا)، بهو شته تاقیرا یه وه، (وَاضْطَلَى بِهَا)، به هه مان شیوه هه مان مانای هه یه، (وَضَلَّتْ الشَّاةُ: شَوَّيْتُهَا)، مه ده که م (صَلَّى) کرد، برژاندم، (وَهِيَ مُضْلِيَّةٌ)، نهو برژنرا وهو پیشنرا وه، به عه پهبی، تیتستا (مَكْدُوفٌ) ی پی ده گوتری، که جوړیکه له برژاندن، نه که به شیوه ی برژاندنی ناسای.

مانای گشتی نایه ته کان

به پـژان!

خوای به رزو مه زن وه که له پیناسه ی نه م سووره ته دا، گوتمان: له م سووره ته موباره که ده سی و چوار (۳۴)، نایه تی ته رخانکردوون، بو باسی پوژی دواپی، بیست و هه شت له سه رتایه وهو شه شیش له کو تاییه وه، به لام پوژی دواپی به هه ردوو قوناغه که: (الساعة والقيامة) وه، ناخیر زه مان و زیندوو کرانه وهو لپیر سرانه وه، به لام دپاره له میانی باسکردنی پوژی دواپیدا، باسی دوزه و باسی به هه شت، به تایه ت نازو نیعمه تیک که به هه شتییه کان تیدا ده ژین، باسی نه وه ش کرا وهو تیشکی باشی خرا وه ته سهر، هه روه ها له نایه ته کانی دیکه شدا، که شه شیان له م سووره ته موباره که ده، ته رخانکراون بو باسی پیغه مبه ر و، قورپان و، نو شیان ته رخانکراون بو باسی خوای په روه ردگار: به دیهینه رایه تی خو، په روه ردگار تیتی خو،

طوور هه رچه ند به مانای چیا دئی به گشتیی، به لām وا پیده چئی لیره دا مه به ست پیتی چیا به ک و کیوکی تاییه ت بئی، نهویش نهو کیویه که خوای په ره وردگار فه رمایشتی له سه ری له گه ل مووسادا **نورده جرجر** کرده، سویند به طوور.

وکتب مَظوور، سویندیش به کتییکی نووسراوه، **وکتب مَظوور**، (کتاب)، به نه ناسراو (نکرة) هاتوه، کتییکی نووسراوه، نهویش وا پیده چئی مه به ست پیتی ته ورات بئی، چونکه دواي نهوئی خوا **نورده جرجر** له سه ر کیوی طوور مووسای دواند، ته وراتیشی پید، چونکه به لئی قورنایش کتیه، به لکو گه وره ترین کتیه، گه وره ترین کتییی خوییه که بو مروقایه تیی ناردوو یه تی، به لām نهو کاته ی نه م سوورده ته هاتو ته خوار، قورن ان له شیوه ی کتیییکدا، ده ک موصحه فیک بوونی نه بووه، به لām ته ورات هه بووه، **وکتب مَظوور**، کتییکی نووسراو.

في رَقْمَ مَشْرِ، له پیستیکی ته نک ی بلوکراودا، یا خود له تیانوو سیک دا، تنجا نایا کاغه ز بووه، یان چه رم بووه، یان هه ر شتیک بووه، که بلوکراوه ته وه، به لām زیاتر وا پیده چئی مه به ست پیتی پیستی ته نک بئی، که کاتی خوئی ته وراتی تیدا نووسراوه ته وه، چونکه نهو کاته ی ته ورات نووسراوه ته وه له چه رم داو چه رمه کان یه ک دانه نه بوون، به لکو چه ند چه رمیک بوون و خراونه وه سه ر یه ک و، دوا یی پیچراوه ته وه، وه ک تو مار یک هه لو یزنه راوه و پیچراوه ته وه، **في رَقْمَ مَشْرِ**، له چه رمیکدا، له پیستیکدا که بلوکراوه بووه و که ویستوو یانه بیغو یینه وه، بلایان کردو ته وه.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ، هه روه ها سویند به ماله ناوه دانه که، واته: ماله ناوه دانه که، که به مروقان ناوه دانه و خوا به رستی تیدا ده که ن، نه گه ر مه به ست که عبه بئی، که ته وافی به ده وردا ده که ن، مزگه وتی چه رامیش نو یژی تیدا ده که ن و خوا به رستی تیدا ده که ن، یا خود ته و ماله ی به فریشتان ناوه دانه، نه گه ر مه به ست له: **وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ**، نهو شوینه تاییه ته بئی که له ناسمانی هه وته مهو، دوا یی باسی

دهكەين و ده بهتین و، پێغه مبه‌ری خواش ﷺ له فهرماشته‌کانیدا باسی کردوه، که (بیت المعمور) له ئاسمانی هه‌وته‌مه‌و په‌رستگای فریشته‌خانه، هه‌موو رۆژی هه‌فتا هه‌زار (٧٠٠٠) فریشته ده‌چه‌نێوی و، هه‌تا رۆژی دوا‌یی ئه‌و هه‌فتا هه‌زاره‌ ناچه‌وه‌ نێوی و، هه‌فتا هه‌زاری دیکه‌ دێن، ئنجا چ مه‌به‌ست که‌عه‌ به‌ی و، مژگه‌وتی هه‌رام که‌ به‌ ده‌وری که‌عه‌وه‌ کراوه‌، ئاوه‌دانه‌ به‌ خواپه‌رستان له‌ مرو‌ژان، هه‌روه‌ها له‌ جند، یاخود مه‌به‌ست (بیت المعمور) به‌ی که‌ له‌ ئاسمانی هه‌وته‌مه‌، خ‌وای په‌روه‌ردگار سو‌یندی پێ ده‌خوات.

﴿وَالسَّقْفَ الرَّفِيعَ﴾، هه‌روه‌ها سو‌ی‌ند به‌ بانی ب‌ل‌ند کراو، (سَقْف)، یانی: بان، (سه‌ربان)یشی پێ ده‌گوت‌ری، که‌ به‌د‌ل‌نیایی ل‌یه‌دا مه‌به‌ست پ‌تی ئاسمانه‌و، ئاسمان بو‌ ت‌یمه‌ی دان‌یشت‌وان زه‌وی وه‌ک بان‌یک و سه‌ربان‌یک وایه‌، به‌رز کراوه‌ته‌وه‌.

﴿وَالْبَحْرَ الْمُسْجِرَ﴾، سو‌ی‌ندیش به‌ ده‌ریای داگیرس‌ت‌راو، ده‌ریابه‌ک که‌ داگیرس‌ت‌راوه‌و، ناگ‌ری به‌ردراوه‌تی، یاخود: (الْبَحْرُ الْمَمْلُوءُ ماءً)، سو‌ی‌ند به‌ ده‌ریابه‌ک که‌ پرکراوه‌ له‌ ئاو، به‌ل‌ام زیات‌ر وا پ‌ت‌ده‌چی مه‌به‌ست پ‌تی ده‌ریای داگیرس‌ت‌راو به‌ی، ده‌ریاش که‌ ن‌یستا ت‌یمه‌ ده‌یی‌نین، داگیرس‌ت‌راو نیه‌، به‌ل‌کو مه‌به‌ست پ‌تی ئه‌و ده‌ریابه‌یه‌ که‌ له‌ رۆژی دوا‌یدا داده‌گیرس‌تری، وه‌ک ده‌فه‌رم‌وی: ﴿وَإِذَا الْبَحَارُ سُجِّرَتْ﴾، الت‌کویر، واته‌: کات‌یک که‌ ده‌ریاکان داگیرس‌ت‌ران، به‌ل‌ام له‌ سو‌وره‌تی (ال‌إن‌ف‌ط‌ار) دا ده‌فه‌رم‌وی: ﴿وَإِذَا الْبَحَارُ فُجِّرَتْ﴾، کات‌یک ده‌ریاکان ته‌ق‌ت‌نه‌رانه‌وه‌، که‌ نه‌مه‌ کاتی خ‌و‌ی زانایان هه‌ر گوت‌وویانه‌، کات‌یک د‌ی نه‌م ده‌ریایانه‌ گر ده‌گرن، به‌ل‌ام نه‌یان‌زان‌یوه‌ چ‌و‌ن؟ به‌ل‌ام د‌وای ئه‌وه‌ی زان‌ست به‌ره‌و پ‌ت‌شه‌وه‌ چ‌وو، به‌ تاییه‌ت زان‌ستی ک‌یمیا، ت‌یستا ت‌یمه‌ ده‌زان‌ین که‌ گه‌رد (مولک‌و‌ل - جز‌ی‌ه) ی‌کی ئاو له‌ دوو گه‌ردیله‌ی هاید‌ر‌و‌ج‌ین و گه‌ردیله‌یه‌کی ئ‌و‌ک‌س‌ج‌ین پ‌یک د‌ی، که‌ ه‌ی‌ما ک‌یمیا‌یه‌که‌ی بریت‌یه‌ له‌ (H₂O)، ئنجا هاید‌ر‌و‌ج‌ین ده‌سو‌وت‌ی و ئ‌و‌ک‌س‌ج‌ین یارمه‌تی سو‌وتان ده‌دات، واته‌: دوو ماده‌ی سو‌وت‌نه‌رن، به‌ل‌ام کات‌یک گه‌ردیله‌یه‌ک له‌ ئ‌و‌ک‌س‌ج‌ین و، دوو گه‌ردیله‌ له‌ هاید‌ر‌و‌ج‌ین یه‌ک ده‌گرن، مولک‌و‌لیکی ئاو پ‌یک‌د‌ن‌ن

و، نه گهر لیک بکړینه وه، نه و دوو جوړه گهر دیلانه هه ردو وکیان دوو مادده ی سوو ټپنه رن، په کیان خو ی ده سوو ټی و، نه وه ی دیکه ش یارمه ټی سوو ټان دده ا.

﴿إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ﴾، سویند به و پټنچ شته، به دنیایی سزاو نازاری په روه ردگارت دی، ږو دده ات، (وَقَعَ الشَّيْءُ، أَي: سَقَطَ وَحْدَثُ)، واته: شته که که و تو و ږو ویدا، مه به ست پټی سزای خوی په روه ردگاره بو نه وانه ی بیپروان، بو هاوبه ش بو خوا دانه ران و، بو به درو دانه رانی په یامه کانی خوا.

﴿مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ﴾، هیچ به ربه رچده رده و په کی بو نیه، له و ږوژده که دی، که س ناتوانی ږی لی بگری، هیچ کو س و له مپه ریکی نایه ته به ر.

نجا خوا ﴿نَجَّاهُ مِنَ الْغَمِّ﴾، باسی دوو دیمه ن له دیمه نه کانی نه و ږوژده کات، که تیدا سزای خوا دی: ﴿يَوْمَ نَمُورُ الْآسَمَاءَ نَمْرًا﴾، نه و ږوژده ناسمان تیکه وه داوی، دی و ده چی به خیرایی.

﴿وَنَسِيرُ الْجِبَالِ سَيْرًا﴾، چپایه کانیش به ږویشتن ده ږون و ده جوو لټن، نه مانه دوو دیمه نن له دیمه نه کانی ناخیر زه مان، قو ناغی په که می ږوژی دوا یی.

﴿قَوْلٌ مَّوْمِلٌ لِّلْمُكَذِّبِينَ﴾ ﴿الَّذِينَ هُمْ فِي حَوْضٍ يَلْعَبُونَ﴾، نجا له و ږوژده هاوارو سزای سه خت بو نه و به درو دانه رانه ی، نه وان له تیر ژانی قسه ی ږو وچ دا، له بیپروا ییدا، گه مه و یاری ی ده که ن.

﴿يَوْمَ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ نَارٍ جَهَنَّمَ دَعَا﴾، نه و ږوژده ی ژور به تو ندی ی به ره و ناگری دوزخ پالیان پیوه دهن رن و پاله په ستو دهن رن.

﴿هَٰذَا النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، پټیان ده گوت ری: نه مه نه و ناگریه که تیوه پټی بیپروا بوون، به درو ټان داده نا.

﴿أَفَصِحْرٌ هَٰذَا أَمْ أُنْثَىٰ لَا تَبْصُرُونَ﴾، نایا نه مه جادوویه، یا خود تیوه نابین، نایا جادوویه، وه ک ده تانگوت، یان کاتی خو ی هه قتان نه ده دی؟ یان تبستا

ئىتوھ نابىنن؟ ﴿أَصْلُهَا﴾، بېچنەتى، پىنى بسووتتيرىن و، پىنى جەزىرە بە بدرىن، ﴿فَأَصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا﴾، تىيدا ھەلبەكەن، يان ھەلنەكەن، خۇتان تىيدا رابگىرن، يان خۇتان پانەگىرن، ﴿سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ﴾، بۇ ئىتوھ يەكسانە، ھەردووک لا يەكسانن، چونكە ئەگەر مروۇف لەسەر شىتېك خۇي رابگىرى، كە پاداشتى دەست بکەوئىتەوھ، ئەوھ بىگومان باشترە لەوھى خۇي پانەگىرى، بەلام خۇراگىرتن لەسەر سزاي رۇژى دوايى، ھىچ پاداشتىكى لەسەر نىھە ھەر بۇ خۇي سزايە.

﴿إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، بە دلىيائى ئىتوھ تەنيا بەپىنى ئەوھى كىردووتانە سزاتان دەدرىتەوھ، كەواتە: ئەو سووتتيران و برژىتران و جەزىرە بەدرانە، بەو ئاگرە، كە بە درۇتان دادەنا، ھەر بەرھەمى كىردەوھ كافي خۇتانەو، سزاي كىردەوھى خۇتانە ھاتۆتەوھ رىتان، بۆيە بىجگە لە خۇتان گلەيى لە كەس مەكەن.

مه سه له گرنگه کان

مه سه له ی به که م:

سویند خواردن خوا سویند به کتوی طور و کتییکی نووسراو، له پیستیکی
بلاو کراوه داو، مانه ناوهدانه کهو، بانی بلندرکراوو، دهریای داگیرستیرو، له سه ره نهوه
که سزاو نازاری خوا بو بیروایان دتی و پروو ده دات و، هیچ په رچ و له مپه ریکی
نایه ته بهرو، هیچ که س ناتوانی به ره په رچی بداته وه و پرگیری لی بکات:

خوا ده فره رموی: ﴿۱﴾ وَالطُّورِ ﴿۲﴾ وَكَتَبَ مَطُورِ ﴿۳﴾ فِي رَقٍّ مَّنْشُورِ ﴿۴﴾ وَاللَّيْلِ الْمَعْمُورِ ﴿۵﴾
﴿۶﴾ وَالسَّعْفِ الْمُرْوُوعِ ﴿۷﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿۸﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿۹﴾ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿۱۰﴾

شیکردنه وهی ئهم ئایه تانه، له ههشت بر گه دا:

۱- ﴿۱﴾ وَالطُّورِ: سویند به طور، پشتر گوتمان: (و) لیره دا واوی سویند پین خواردنه،
واته: سویند به طور، طور پش گوتمان: ده گونجی مه به ست هه ره چیا به ک بن،
(الطور) (آل) هکه بو ناساندنه و نه گه ره بو جینس بن، واته: سویند به هه ره چیا به ک،
به هه موو چیا به کان، به لام زیاتر وا پیده چی (آل) هکه بو ناساندنی (عهد) بن، واته:
سویند به چیا به که نهویش نهو چیا به که نهو سراوه خوا سویند به مووسای سویند به چیا به که نهو سراوه
دواندوه، وهک له سووره تی (التین) دا ده فره رموی: ﴿۲﴾ وَاللَّيْلِ وَالزُّجُورِ ﴿۳﴾ وَالطُّورِ الْمَعْمُورِ ﴿۴﴾،
بانی: سووری سینا، وهک له سووره تی (المؤمنون) دا باسی (طور) سیناء (کراوه، سینین،
سیناء، سیناء)، هه موویان مه به ست پشیا ده شتی سینایه، نجا نهو کتیه که خوا
سویند به مووسای سویند به چیا به که نهو سراوه ده شتی سینایه چون که نوایش خوله فره رموی:

۲ ﴿۲﴾ وَكَتَبَ مَطُورِ: سویند به کتییکی نووسراو، نهو کتیه نوو سراوه ش وا پیده چی
مه به ست پشی ته و پات بن، که خوا سویند به کتوی طور و کتییکی نوو سراو، دهوای نهووی مووسای له سه ره نهو کتیه

دیاریکراوه دواند، نهو کتیبه‌شی پّیدا، نهو کتیبه‌ی خواش که ته‌وراته، له ته‌صلدا له‌سهر چنده له‌وحیک و ته‌ختیک، نووسراوه، ئنجا جوّری ته‌خته‌کان، نایا به‌رد بووه، چ جوّره به‌ردیک بووه؟ یان چی بووه؟ گرنگ نه‌ویه به نووسراویی دراوه‌ته موسا نعمه‌الرحمن‌الرحیم و موسا شه‌لیگر توون به‌به‌لگه‌ی نه‌وش که‌دوایی موسا نعمه‌الرحمن‌الرحیم ده‌چیت‌هوه بو لای گه‌له‌که‌ی و، ته‌ماش‌ا ده‌کات ده‌ستیان کردوه به گۆلک په‌رستی، ته‌خته‌کان فری دده‌ات، وه‌ک له سووره‌ق (الأعراف) دا هاتوه ده‌فه‌رموی: ﴿وَالْقَى الْأَلْوَحَ﴾، (موسا) له‌وحه‌کانی فریدان، نهو له‌وحانه‌ی پّتی درابوون، واته: ههر له ناسمانه‌وه ته‌ورات نووسرا بوو، فریشته‌کان نووسیویانه‌ته‌وه.

(الألواح) کوّی (لوح) هو، (لوح) یش یانی: ته‌خته، ته‌خته به‌رد، یان ههر شتیکی ته‌خت، که ته‌وراتی له‌سهر نووسراوه، کاتیک موسا نهو دیمه‌نه ده‌بینی، خه‌لکه‌که ده‌ستیان کردوه به گۆلک په‌رستی و سامیری هه‌لیخه‌له‌تاندوون، له‌وحه‌کانی فری داو، بو نه‌وه‌ی ده‌ستی خالی و به‌تال بن، بو گرنتی سه‌رو پِشی هاپوونی برای، پّیشی له خه‌لکه‌که‌وه ده‌ست پّنده‌کات، سه‌رکۆنه‌یان ده‌کات و لّیپرسینه‌وه‌یان له‌گه‌لدا ده‌کات، ئنجا دوایی روو له هاپوون ده‌کات و، له قۆناغی سییه‌میشدا، روو له سامیری ده‌کات و سه‌رکۆنه‌و لّیپرسینه‌وه‌ی له‌گه‌لدا ده‌کات، وه‌ک له ته‌فسیری سووره‌ق (طه) دا به ته‌فصیل باسمانکردوه.

که‌واته: ﴿وَكُنْ مِّنْ مَّسْطُورٍ﴾ یانی: کتیبیکی نووسراو، زیاتر وا پّنده‌چی مه‌به‌ست پّتی ته‌ورات بن، نه‌گه‌رنا ﴿وَكُنْ مِّنْ مَّسْطُورٍ﴾، کتیبی نووسراو، به‌دلتیایی ده‌بی مه‌به‌ست پّتی کتیبیک بن، ئنجا نایا نه‌گه‌ر مه‌به‌ست ته‌ورات نه‌بی، ده‌گونجی بلّین: مه‌به‌ست پّتی قورئانه؟ هه‌لبه‌ته نه‌و کاته قورئان نه‌بوو به‌و شیوه‌یه، که نووسرا بیت‌هوه له دوو توینی کتیبیکدا، به‌لام خوا نعمه‌الرحمن‌الرحیم زانیویه‌تی دوایی ده‌بیته کتیب و ده‌نووسر تته‌وه، له شیوه‌ی موضعه‌فیکدا ده‌بی، به‌لام زیاتر وا پّنده‌چی مه‌به‌ست پّتی ته‌ورات بن.

وشهى (مَسْطُور) يش له (سَطْر) هوه هاتوه، (السَطْرُ: كِتَابَةٌ طَوِيلَةٌ؛ لِأَنَّهَا تُجْعَلُ سَطُورًا، أَي: صُفُوفًا مِنَ الْكِتَابَةِ)، (سَطْر): نووسینیکی دریژهو (مَسْطُور) یش، واته: نهو کتیبه له چهند دیریک پیکهاتوه، که دیره کان له تهنیشت یه کن و ریزکراون.
 (۳)- ﴿فِي رَقٍّ مَّنْشُورٍ﴾، (الرَّقُّ: الصُّحُفَةُ تَتَّخَذُ مِنْ جِلْدٍ مُرَقٍّ أَبْيَضَ لِيُكْتَبَ عَلَيْهِ)، (رَق): تیانووسیکه، له پیستیکی ته نککراوی سپی، تاکو له سه ری بنووسری.

کافی خوئی کاغهز بهو شیویه نه بووهو، نه گهر کاغهز هه شبووبی، نهو پیست و چهرمه، به زهحهتر دهسته و توه، به لام باشت بووه بو له سه ر نووسران، له بهر نهوهی ماوه ته وهو نهو شتهی له سه ریان نووسیوه زیاتر پاریزراو بووهو ماوه ته وه.

که واته: (رَق)، یانی، چهرم و پیست، (مَنْشُور)، یانی: بلاوکراو، (الْمَنْشُورُ: الْمَبْسُوطُ غَيْرُ الْمَطْوِيِّ)، بلاوکراو بووهو پیچراوه نه بووه.

(۴)- ﴿وَأَلْيَتِ الْأَعْمُورُ﴾، سویند به ماله ناوه دانه که، نه میس وهک گوتمان: دوو را له باره یه وهن:

أ- مه به ست پیی که عبه یو، نهو ماله ی به دهوری که عبه دا کراوه، نهو مرگه و ته که ناوه دانه به خواپه رستان، له سه رده می نه فامیشدا ههر ناوه دان بووه، عه ره به کان که خویان له سه ر نایینی نیبراهیم عز وجل زانیوه، به دهوری که عبه داته وافیان کردوه، له نیوان صه فاو مه روده دا، سه عیان کردوه، بهو شیویه که بو خویان به خواپه رستیان زانیوه، نه نجامیان داوه.

ب- مه به ست پیی نهو په رستگابه یه که له ناسمانی جه و ته مه، که نيمه دوابی وردتر له و باره وه قسه ده که ی و، فه رمایشته کافی پیغه مه بریش عز وجل له و باره وه دینین.

(۵)- ﴿وَالسَّقْفَ الْمَرْفُوعَ﴾، سویند به بانی بلندکراو، (سَقْف)، یانی: بان، سه ریان، (مَرْفُوع)، یانی: بلندکراو و به رزکراوه، که ئهمه بیگومان مه به ست پیی ناسمانه، له سووره قی

(الأنبياء) دا خوا ددغه رموی: ﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا﴾، واته: ناسمانان کرده به بانیکي پاريزراو، ناسمان وهک بان و سهريان وايه پاريزراويشه، هم پاريزره بو خه لکی سهر زهوی، هم خوشی پاريزراوه لهووی پارچه نه ستره کان و پارچه نه يزه که کان کونی بکه، له بهر نهووی ناسمان به هم مووی دهگوتری له ناستی زهوييه به رهو سهر، به لأم به تاييهت له دهووی زهوی، بهرگه ههوايه که هيه، که پيشتر باسمان کرده، به بهرزیی (۱۰۰۰) کم به لکو زیاتریش، که چهند چین ههواي تيدايه، ههر شتيک له دهرهوهی گوی زهوی به رهو گوی زهوی بئ، به هووی نهو بهرگه ههوايه وه، دهسووتی و دهبيتته خو له ميش، مهگهر زور به دهگمن، نهگهرنا به تهواوی ناکه وبيتته سهر زهوی، که دهبيتته هووی پروودانی کاره سات.

(۶) - ﴿وَالْبَحْرَ الْمَسْجُورَ﴾، سویند به دهريای داگیرسيترانو، یان: دهريایه داگیرسيترانه که، (مَسْجُورٌ: مَوْقُودٌ)، داگیرسيترانو هه لگیرسيترانو گرتييه درداو، یاخود (مَسْجُورٌ) به مانای (مَمْلُوءٌ)، پرکراو، (مُسْتَقٌّ مِنَ الشَّجَرِ، وَهُوَ الْمَلَأُ وَالْإِمْدَادُ)، (سَجَرٌ): به مانای پر کردن و لی زیاد کردن دی، ههروهک چوَن (سَجَرْتُ الْقُنُوزَ)، واته: ته ندووره کهم گر تييه درداو ناگرم تيدا کردهوه، (مسجور) به مانای ههردووکیان دی، به لأم زیاتر وای پیدهچی به مانای داگیرسيترانو بئ، چونکه ههر مۆلکۆلیکی ناو، ههر گهرديکی ناو له سی گهرديله پیکهاتوه، دوو گهرديلهی هایدروجین و، گهرديلهیهکی نۆکسجین، بو پهزمه کیمیايه کهی دهگوتری: (H_2O)، ننجا هایدروجین بو خووی دهسووتی، به لأم نۆکسجین یارمهتیی سووتان دهدات.

کهواته: نهو دوو توخمه که ناویان لی پیکهاتوه، ههردووکیان دوو مادهی سووتيتهرن، نهگهر لیک جیابکرتنهوه، ههردووکیان سووتيتهرن، یهکیان خووی دهسووتی، نهوی دیکه شیان یارمهتیی سووتان دهدات، کاتی پیکهوه کو دهنهوه به پیدهیهکی دیاریکراو، که خوا دایناوه، دهنهوه هووی نهووی ناو پیکیتن، بو خوی پهروهردگار زور ناسانه - به عه قلی تيمه، ده ليين: فلان شته ناسانهو فلان شته قورسه - له رۆژی دوايیدا خوا نهووی لایه شته. فهرمان بکات به گهرديلهکانی که

ناویان پیکهیناوه، ههردوو گهردیله که ی هایدروژین و گهردیله که ی ئۆکسجین که گهردیکی ناویان پیکهیناوه، بفرمووی لیکبینهوه، ئه و کاتهش ئهوه ږوو ده دات، که خوا **سَمِيعُ السَّمْعِ** لیره ده فهرمووی: **﴿وَالْخَرِ السَّجُورِ﴾**، واته: سویند به ده ریا داگیر سیتراوه که.

ههروه ها له سوور هت (التکویر) دا ده فهرمووی: **﴿وَإِذَا الْبَارُ سُجِّرَتْ﴾**، کاتیک ده ریا به کان ته قینه وه، هه لیه ته له نه نجامی گر گرته که دا، ته قینه وه که دروست ده بی، نه وهش بو خووی ئی عجازیکی عیلمیه، که هه م لیره له سوور هت (الطور) دا، هه م له سوور هت (التکویر) دا، هه م له سوور هت (الإنفطار) دا، خوا **سَمِيعُ السَّمْعِ** ناما ده ی پښ کردوه.

ههروه ها له سوور هت (الإنفطار) دا ده فهرمووی: **﴿وَإِذَا الْبَارُ فُجِّرَتْ﴾**، کاتیک ده ریا به کان ته قینه وه، هه لیه ته له نه نجامی گر گرته که دا، ته قینه وه که دروست ده بی، نه وهش بو خووی ئی عجازیکی عیلمیه، که هه م لیره له سوور هت (الطور) دا، هه م له سوور هت (التکویر) دا، هه م له سوور هت (الإنفطار) دا، خوا **سَمِيعُ السَّمْعِ** ناما ده ی پښ کردوه.

٧- **﴿إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ﴾**، به دنیا یی ئازارو سزای پهروه ردگارت دی، ږوو ده دات، (الْوُفُوعُ: النَّزُولُ مِنْ عَلَوٍ، وَاسْتَعْمِلَ مَجَازًا لِلتَّحْقِيقِ، إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ مُتَحَقِّقٌ، (وُفُوعُ): بریتیه له دابه زین و هاتنه خوار له سه ره وه و دا که و تن، به لام به (مجاز) به کاره ی تراوه بو هاتنه دی، واته: سزاو ئازاری پهروه ردگارت دی، ږوو ده دات، بو ئه وانه ی شایسته ی سزادران، که بیپروایان.

٨- **﴿مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ﴾**، هیچ بهر په رچده ده وه یه کی بو نیه، (الدَّفْعُ: إِنْغَاذُ الشَّيْءِ عَنْ شَيْءٍ بِالْيَدِ، وَأُطْبِقَ هُنَا مَجَازًا عَلَى الْوَقَايَةِ، (دَفْعُ): له نه صلدا بریتیه له وه که به ده ست شتیک، له شتیک دوور بخړیته وه، به لام لیره دا به (مجاز) به کاره ی تراوه بو پاراستن، واته: هیچ پاریزه ریک نیه بو که سیک که ده ویستری سزای خوی بو بی، بیپاریزی له و سزایه.

وشه ی (مِنْ)، که خراوه ته سه ر (مِنْ دَافِعٍ)، ته صلی خووی (مَا لَهُ دَافِعٍ)، به لام لیره دا: (زَيْدٌ «مِنْ» فِي النَّفْيِ لَتَحْقِيقِ عُمُومِ النَّفْيِ وَشُمُولِهِ، أَيْ: نَفْيِ جِنْسٍ

الدافع، (من) زیاد کراوه له لابرده که بۆ چه سپانی گشتگیری لابردي پال پتوونه که، يانی: جینسی پال پتوونه نان و لابردي و بهر په چرپانه وه بۆ سزای خوا، لهو پوژدها نیه، ههر له سهره تاوه تا کوټایی، هیچ به شیک له سزای خوا لهو پوژدها، ناگونجی بهر په رچ بدرتته وه و لابردي و، دوو بهر پتته وه، له وانه ی پوویان تیده کات، که بپروایان و به درو دانه رانی په یامه کانی خوان.

سئ کورته سهرنج له باره ی ئه م نایه ته موباره کانه وه:

سهرنجی یه که م: نه و پیتی (و) انه ی هاتوون، هی یه که م: ﴿وَالطُّورِ ١﴾، دیاره که واوی سویند (واو القسم) ه، يانی: سویند به طوور ﴿قَسَمًا بِالطُّورِ﴾، هه مو زانایان له سهر نه وه یه کده نگن، به لām واوه کانی دیکه: ﴿وَكُتِبَ مُسْطُورٌ ٢﴾، رَقِ مُسْطُورٌ ٣ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ٤ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ٥، دوو حاله تیان هه ن:

أ- یان ههر چواریان واوی سویندن و دوو باره بوونه وه، چونکه عاده ت وایه سویند دوو باره ببیتته وه، واته: ته وانیش ههر چواریان (و) ی سویندن، واته: ﴿قَسَمًا بِالطُّورِ﴾، دواپی ﴿قَسَمًا بِكِتَابِ مُسْطُورٍ، قَسَمًا بِالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ، قَسَمًا بِالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ، قَسَمًا بِالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ﴾.

ب- یاخود هه موویان بۆ گپړانه وه ی سویند خواردنه که ن بۆ سهر (و) ی یه که م، دیاره (الْمَغْطُوفُ عَلَى الْقَسَمِ قَسَمٌ)، نه وه ی ده گپړدرتته وه بۆ سهر سویند، نه ویش ههر سوینده، که واته: له دهره نجامدا هه ردوو ک رایه که ده بنه وه به یه ک.

سهرنجی دووهم: وه ک پتشت گومان: طوور ناوی نه و چیا یه که ناسراو زانراوه، نه و کیوه یه که خوا ﴿سَمِعْتُ لَحْمَ جَبْرِ مَوْسَى نَحْمًا جَبْرًا﴾ له سهر دوانده، وشه ی طووریش به زمانى سوره ییانی به مانای چیا دی، به لām (أل) ده که ی بۆ ناساندنی (عهد) وه له زمانى عه پهبییدا به رانه بهر به (که) یه له زمانى کوردییدا (چیا یه که)، به لām نه گهر ناساندنه که بۆ جینس بن، مانایه که ی ده بنى به سویند به کو ی چیا یه کان، به لām رای یه که م به هیزه.

(کِتَابُ مُسْطَوْر) یش، سویند به کتییکی نووسراو، نهو رایه به هیزتره که مه به ست پیتی ته ورات بی، چونکه ههر له سه ر نهو کیوه، نهو ته وراته ش به مووسا درا، له وحه کانی که ته وراتیان تیدا نووسرا بوو.

شایانی باسه: نهو له وحنه ی ته وراتیان تیدا نووسرا بوو، له وه ی که نیستا پیتی ده گوتری: په یمانی کۆن، چوار سیفره، هه ندیکش گوتوو یانه: پینجن، به لام زیاتر رای چوار سیفره که به هیزه: سیفری {تکوین} سیفری {الخروج} سیفری {العدد} سیفری {الثنية} ته وراتی نه صلیی ههر نهو چوارهن، به لام کتیه کانی دیکه، له دوای مووسا عليه السلام خراونه پال ته ورات و به هه موویان ده گوتری: په یمانی کۆن، که جووله که وه صرانیی له سه ر په یمانی کۆن پیکه وتوو و، ته به ننیان کردوه، ئنجا چ بهو سه ر ژمیره ی که سی و نو (٣٩) کتیین، چ بهو سه ر ژمیره ی که چل و نو (٤٩) کتیین^(١)، که هه ردوو رایه کان هه ن، به پیتی مه زه به جیا جیا کانی نه صرانییه کان، ته گه رنا جووله که ته نیا دان به سه ر ژمیره سی و نو کتیه که ی په یمانی کۆندا دینن.

بۆیه ش گۆتمان: زیاتر واپنده چی مه به ست پیتی ته ورات بی، له بهر نه وه نهو کاته قورنن به شیوه ی کتیییک که نووسرا بیه وه، نه بوو، موصحه فیک له بهر ده ستدا نه بوو، به لام نه گه ر بشگوتری: مه به ست پیتی قورنانه، چونکه خوا زانیویه تی عليه السلام که له داهاتوودا قورنانش له دوو به رگی کتیییکداو، له موصحه فیکدا ده نووسری، نه وه ش پیتی تیده چی.

هه لبه ته که خوا عليه السلام باسی **طوور** ده کات، دوایی باسی کتیییکی نووسراو ده کات، که وادیاره ته وراته و، دوایش باسی ده ریای گرگرتوو، یان ده ریای پر ده کات، که ده گونجن نه ویش مه به ست پیتی ده ریای سوور بی که کاتی خو ی (بهر القلزم) یان پی گوتوه، نه مه هه مووی ناماژه یه به وه که وه ک چۆن خوا

(١) به پیتی سه ر ژمیری (العهد القديم قراءة رعائية).

سَبْرِي الْحَمْدُ لِحَمْدِ مَوْسَاي دواند، له سهر کتوي طوږو، دوايي ته وړاتي پېدا، پاشان به دهر ياي سووردا مووساو گهله چهوسيتراوده کي دهر باژ کردو دوژمنه کاني لهو دهر يايه دا فهوتاندن، که واته: نهی موحه ممه د **سَبْرِي**! توښ دلتيا به که سهره نجات ههر بهو شيويه ده بئو، دوژمنه کاني توښ خوا **سَبْرِي** بډوتيان سزا ده دات.

سهرنجي ستيه م: **وَأَلَيْتَ الْمَعْمُورَ** دوو پای له باره وه ههن:

ا- يه که ميان ده لن: مه به ست پتي که عبه و مرگه وقي ده وري که عبه بئ، که به خواپه رستان ناوه دانه، خواپه رستاني مروف و جند که ته وافي به ده وره دا ده کهن و نوژي لي ده کهن، خواپه رستي له ده وره دا ده کهن.

ب- دوو ميان ده لن: مه به ست پتي نهو په رستگيا به که ههر به ناوي: (البیت المعمور) مالي ناوه دان، له ناسماني جهوته مهو، لهو باره وه له فهرمايشتي پيغه مبه ردا **نَمِ** نه م دوو ده قه دي نين:

۱- پيغه مبه ر **نَمِ** له دريژي باسي شهو ږو به رزبونونه دي (الإسراء والعروج) يدا ده فهرموي: **ثُمَّ رَفَعَ إِلَيَّ الْبَيْتَ الْمَعْمُورَ، وَإِذَا هُوَ يَدْخُلُهُ كُلُّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلِكٍ، لَا يَعُودُونَ إِلَيْهِ** (أخرجه البخاري: ۳۲۰۷ و مسلم: ۱۴۹ والطبري: ۳۲۲۸۷).

واته: دوايي (بيت المعمور) م بو به رز کرايه وه، (پيشانم دراو ته ماشام کرد) هه موو ږوژي هفتا هزار (۷۰۰۰۰) فريشته ده چنه نيوي، دوايي بو ي ناگه پينه وه، (واته: ږوژي دواي وي هفتا هزاري دي که دي ن).

۲- پيغه مبه ر **نَمِ** فهرمويه ق: (الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ فِي السَّمَاءِ السَّابِعَةِ يَدْخُلُهُ كُلُّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلِكٍ، ثُمَّ لَا يَعُودُونَ إِلَيْهِ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ). (أخرجه أحمد: ۱۷۵۸۰، وعبد بن حميد: ۱۲۱۰، والنسائي في الكبرى: ۱۱۵۳۰، والحاكم: ۳۷۴۲، وقال: صحيح على شرط الشيخين، والبيهقي في شعب الإيمان: ۳۹۹۳).

واته: (الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ) له ناسماني جهوته مهو، هه موو ږوژي هفتا هزار فريشته ده چنه نيوي، دوايي تا کو ناخير زه مان دي، بو ي ناگه پينه وه.

واته: پوژي دواي وي هفتا هه زاري ديكه ي دينه نيو، ماناي وايه شوينتيكي زور قه په بالغه به په رستش و به نديايتي تيداكردي فرشته كان.

هه ليه ته هه ردوو ماله كه ي خوا، چ نه وه ي له سه زه وي دايناوه كه كه عبه يه و، چ نه وه ي ناسماني هه و ته م، هه ردوو كيان په رستگاي خوي په روه ردگارن، په كيان بو جندو مروف، نه وه ي ديكه ش بو فرشته كان و، نايه ته كه ش هه ردوو كيان ده گريته وه.

زانايان يش هه نديكيان نه و رايه يان زال كړدوه كه مه به ست پتي كه عبه و مزگه و تي ده وري كه عبه يه و، هه نديكيان نه وه يان زال كړدوه كه مه به ست پتي نه و ماله يه كه له ناسماني هه و ته مه.

مهسه لهی دووهم:

لهو پوژدهدا که ناسمان تیکهوه داوی و دی و ده چن و، چایه کان ده پون،
هاوارو سزای سهخت بو لهو به درو دانه رانهی بهرده وام ده پزینه نیو گه مهو
گالتهوه. ده پزینه نیو قسهی پوچ، که وهک گه مهو گالته وایه، لهو پوژه به
تونیدی پالستهو دهرین به رهو لای دوزهخ و، پیمان ده گوتری: نه مه لهو یه
که به دروتان داده نا، نجا تایا لهوه جادوویه، یان نیوه نابینن؟! بیچیزن
هه لکردن و هه لنه کردنتان یه کسانه، تیتیدا مه دار بکه ن و، خوتان رابگرن، یان
خوتان رانه گرن هه ردووک لای یه کسانن:

خو ده فهرموئ: ﴿يَوْمَ نُمُوتُ السَّمَاءُ مَوْرًا ۚ وَنَسِيرُ الْجِبَالُ سِيرًا ۚ﴾ ١٠ ﴿قَوْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِّلْمُكَذِّبِينَ ۚ اَلَيْسَ لَهُمْ فِي حُوسٍ يَلْعَمُونَ ۝﴾ ١١ ﴿يَوْمَ يَدْعُوكَ اِلٰى نَارٍ جَهَنَّمَ دَعًا ۝﴾ ١٢ هَذِهِ
اَلنَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ۝ اَفَسِحْرٌ هٰذَا اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ۝﴾ ١٣ اَصْلَوْهَا فَاَصْبِرُوا
اَوْ لَا تَصْبِرُوا سِوَا عَلٰئِكُمْ اِنَّمَا تَجْرُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝﴾ ١٤

شیکردنهوی ئەم ئایه تانه، له یازده برگه دا:

(١)- ﴿يَوْمَ نُمُوتُ السَّمَاءُ مَوْرًا ۚ﴾، نهو پوژهی ناسمان به تونیدی تیکهوه داوی و،
ده جوولئی به خیرایی، یان ده سوورپژتهوه.

وشه ی (مَور): به مانای پوژشتنی خیراو، به مانای سووران و جوولان و
تیکهوه هاویشتن، دی، (مَور مَوْرًا، ئی: تَدُور دَوْرًا):

أ- هه ندیکیان گوتوو یانه: (مَور)، به مانای جوولیه.

ب- هه ندیک گوتوو یانه: (مَوْرَهَا: تَشَقَّقَهَا)، واته: شهق و پهق ده بی.

ج- هه ندیکیش گوتوو یانه: (مَوْرَهَا: اِسْتَدَارَتْهَا وَتَحَرَّكَهَا)، سووران و جوولانی.

د- هه ندیک گوتوو یانه: به خیرایی ده جوولئی.

ه- هه نديک گوتووایانه: (المؤر: التَّحَرُّكُ بِاضْطِرَابٍ)، (مؤر) بریتیه له جوولانیکی نارپک، واته: به شیوهیهکی رپک ناروات، بهلکو تیکهوه داوی و دی و دهچن، که بیگومان لیردها مه بهست پی ناخیر زهمانه، نهو کاتهی نهم ناسمان و زهوییهو، نهو چپایانهی ئیستا هه ن دهمیننهو گوژانیان به سهردا دی، نهو دوو دیمه نه: چ جوولان و سوورانی ناسمان و، چ پویشتنی چپایه کان، دوو دیمه ن که له ناخیر زهماندا له کاتی تیکچوونی نهم سه زهوییهو، ژیاپی مروڤ له سه زهوی دا، روو دهدهن.

٢٠- ﴿وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سِيرًا﴾، چپایه کانیش ده پون به پویشتن، بو پروونکردهوی نهم نایه ته، نهوه تهعبیری یه کیک له زانایانه ده لی: (سیرُ الْجِبَالِ: انْتِقَالُهَا مِنْ مَوَاضِعِهَا بِالزَّلَازِلِ الَّتِي تَحْدُثُ عِنْدَ انْقِرَاضِ عَالَمِ الدُّنْيَا)، پویشتنی چپایه کان، بریتیه له گواستنمهویان له شوینی خوین به هوئی نهو بوومه له رزانهوه، که له کاتی کوژایی پی هاتنی ژیاپی دنیا دا روو دهدهن.

هه له به ته له زور شوینی دا خوا سیرانچیم باسی چپایه کانی کردوه، بو وینه: له سوورهی (الواقعة) دا ده فهرموئ: ﴿وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًا ۖ فَكَانَتْ هَبًا مُمْتَلًا﴾، واته: چپایه کانیش وردو خاش ده بن، ده بن به توژو گهره، یان ده فهرموئ: ﴿يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْهَيْهَلِ ۖ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ﴾، المعارج، نهو پوژه که ناسمان وه ک کانزای توادوه، چپایه کان وه ک خوری شکراره یان لی دی.

٣- ﴿فَوَيْلٌ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾، لهو پوژه دا سزای سهخت و، هاوارو نازاری زور به ئیش بو به درو دانه ران، وشه ی (وویل)، وه ک زور جار گوتووامانه:

أ- (الوویل: سوء الحال البالغ مُنتهى السوء)، واته: حال خرابیه که که گه یشتیه ته نهو په ری.

ب- هه ندیکی ش ده لی: (وویل)، واته: هاوار، کاتی که ده گوتری: هاوار بو فلان که س، که تووشی ده ردو نازارو نه هاهمه تیه که بووی، که نه توانی خو لی ده ربار بکات.

ج- هه ندىكىش گوتوو يانه: (وَيْلُ)، شيوپكه له شيوه كانى دوزخ، كه هه موو دوزخ په ناي لى به خوا ده گرن.

(المُكْذِبِينَ)، به درو دانه ران نهوانه ي پوژى دوايان به درو داناوه، پيغه مبهري خويان به درو داناوه، په يامى خويان به درو داناوه، هه موويان ده گريته وه.

(٤) - ﴿الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ﴾، نهوانه ي له تير ژاندا يارى ده كهن، واته: له تير ژاني قسه ي پرو پوو چدا گه مهو يارى ده كهن، يا خود گالته ده كهن، (الْخَوْضُ: الْإِنْدِفَاعُ فِي الْكَلَامِ الْبَاطِلِ وَالْكَذِبِ)، (خَوْضُ): له نه صلدا بريته له چوونه نيو شتيكى شل و چوونه نيو و به نيودا پويشتنى باتلاغيك.

خواش ﴿يَلْعَبُونَ﴾ نهو قسه پرو پوو چانه ي بيو روايه كان كردوويان، چواندوونى به باتلاغيكه وه، به قور و چلپاو كيه وه كه مروف ده چيته نيو، نهوانه ي ده ژيښه نيو قسه ي پرو پوو چه وه، (يَلْعَبُونَ) واته: له تير ژانياندا بو نيو قسه ي پرو پوو، وهك گالته كردن ده ژيښه نيو نهو قسانه وه، چونكه ليره دا: (اللَّعِبُ: الْإِسْتِهْزَاءُ)، (لَعِبُ): به ماناي گه مهو يارى دى، يان به ماناي گالته پيكر دنه، وهك له سوور دق (التوبة) دا خوا ﴿يَلْعَبُونَ﴾ ده فره مو: ﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللهِ وَءَايَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ﴾، واته: نه گهر ليشيان پيرسى (نهوانه ي كه له جهنگي ته بووك دا قسه ي خراپيان ده كرد، دوايى كه به پيغه مبهري خوا ﴿يَلْعَبُونَ﴾ ده گه يشته وه، بانگي ده كردن بو لپرسينه وه و سه ركونه، ده يان گوت: (ده لين: نيمه هه ر تيده ر ژاين و ياريمان ده كرد، (دوايى خوا ﴿يَلْعَبُونَ﴾ نه م ياريي كردن و تير ژانه ي نهوانى به گالته پيكر دنه ته فسير كردوه، ده فره مو: (نایا به خواو به نايه ته كانى خواو به پيغه مبهري خوا ﴿يَلْعَبُونَ﴾ گالته تان ده كرد؟!)

كه واته: (لعب)، به ماناي گالته پيكر دن دى، نهوانه ي كه له كاتيكا ده ژيښه نيو قسه ي پرو پوو چه وهو گالته ده كهن، به نايه ته كانى خوا، نهوانه له پوژى دوايدا سزاي هه ره سهخت بو نهوان.

٥- ﴿يَوْمَ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعَا﴾، نهو پوژهی زۆر به توندیی بهرهو ناگری دۆزهخ پال پتوهدهنرین، نهم بهتوندیی پال پتوهنانه، له زمانی کوردییدا پالستهوی پت دهلین، پالستهویان دا واته: پالیان پتوهنا به توندیی بهرهو نهو شوینهی دهیانهوی بیبهن، (الدُّعُ: الدُّفْعُ الْعَنِيفُ، إِهَانَةٌ لَهُمْ وَغِلْظَةٌ عَلَيْهِمْ)، (دَع): بریتیه له پالپتوهنای توند، وهک بن پژیی پیکردن و، زبری لهسهر نواندن، که به کوردیی (پالستهوی) پت دهلین، بهرهو ناگری دۆزهخ پالستهو دهرین.

٦- ﴿هَٰذَا النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، (دهگوتری): نهمه نهو ناگریه که بهدرۆتان دادنه، نهمه گوتراوی قسهیهکی قرتیزاوه، یانی: (يُقَالُ لَهُمْ: هَٰذَا النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ)، پنیان دهگوتری: نهمه نهو ناگریه که نپوه به درۆتان دادنه، نایا بۆچی خوا نهیقهرموه: (يُقَالُ لَهُمْ؟) ههمیشه له قورنانه نهوهی به سیاق و سهلیقه دهزانری، خوا قرتاندوویهتی و کتیبی خوئی پت قهلهبالغ نهکردوه، چونکه دهزانری که بیژهریک نهو قسهیه دهلی.

که دهفهرموی: ﴿هَٰذَا النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، نهم ناوی ناماژهیه (هَٰذَا)، بهلگهیه لهسهر نهوهی نهوان لهو کاته، ناگری دۆزهخ دهبینن و دهچنه سوئی، بۆیه به ناماژهی نیزیک ناماژهی پت دهکات.

٧- ﴿أَفَيْسَرَ هَٰذَا﴾، نایا نهمه جادوویه؟ نهوهی دهبینن و بۆ نپوه بینراوه، نایا جادوویه؟ یاخود نهمه هینانهوهیانه بۆ ژیانی دنیا: نایا نهم قورنانه جادوویه، که نپوه به جادووی ناو دهبن، نهو قورنانهی بهسهرتاندا دهخویریتهوه، نهو قورنانهی که سروش دهکری بۆ موحهممهد نایا نپوه به جادووی دهزانن؟ دواي نهوهی خوا نهو دیمه نهی پوژی دواي دهخاته بهر چاویان، ئنجادهیان هینیتهوه بۆ ژیانی دنیا، نایا نهم قورنانه که بۆ موحهممهد دهخویریتهوهو نپوه به جادووی ناوزه دهکهن، نایا جادوویه؟

(٨) - ﴿أَمْ أَنْتَ لَمْ تَمُوتْ﴾، یاخود ئیوه نابینن، پیم وایه که تهفسیری نهم نایه ته، ئاوا بکری پیکر دیته وه، چونکه نه وهنده بینومه هه موو توژده وانی قورئان وایان لیکداوه ته وه، که نه مه هه ر دواندن خوابه ﴿هَٰذَا النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، نه مه به لأم پیم وایه دواي نه وهی ده فهرموئ: ﴿هَٰذَا النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، نه مه نه و ناگره یه که ئیوه به دروئان دادنا، ئنجا دیته وه بو ئیره بو دنیا و ده فهرموئ: ﴿أَفَسِحْرٌ هَٰذَا﴾، نایا نه مه، نه م قورئانه ی به سه رتاند ده خویند ریته وه بو موحه ممه د ﴿وَلَا دَابَّةَ زَيَّتِرَاوَهْ﴾، جادوویه؟ ﴿أَمْ أَنْتَ لَمْ تَمُوتْ﴾، یاخود ئیوه نابینن، ئیوه عه قلی خوئان به کارناهیئن؟

بویه ش پیم وایه که مه به ست له (هَٰذَا) قورئانه، نه ک دوزه خ، چونکه پيشی ده فهرموئ: ﴿هَٰذَا النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾، ئنجا نه گه ر مه به ست دوزه خ و، ناگره کی بو وایه، ده فهرموو: ﴿أَفَسِحْرٌ هَٰذَا﴾، نایا نه م دوزه خه، نه م ناگره، جادوویه، یاخود ئیوه نابینن، به لأم که ده فهرموئ: ﴿أَفَسِحْرٌ هَٰذَا﴾، نه وه هیتا و نیه وه بو ژبانی دنیا، نایا نه م قورئانه که به سه رتاند ده خویند ریته وه و باسی رۆژی دوايي ده کات، باسی سزایه ک ده کات که چاوه ریتان ده کات، نه گه ر له سه ر کوفر به رده وام بن، نایا نه م قورئانه جادوویه، یاخود ئیوه نابینن به چاوی عه قل و دل نابینن؟!

(٩) - ﴿أَصْلَوْهَا﴾، واته: بیچنه تی و تیشیدا سزا بدرین، چونکه (صلي)، بریتیه له ناگر تیه بردان و داگیرساندن، ده گوتری: (صلي بالنَّار: بلي بها)، واته: پیه وه گرفتار بوو، ئنجا خوا نه یفه رموو: (ادْخُلُوهَا)، که وشه ی (ادْخُلُوهَا) ش له شوینی دیکه دا هاتوه، به لکو لیره ده فهرموئ: (أَصْلَوْهَا)، بیچنه تی و پيشی بسووتیرین، (صلي)، ته نیا نه وهنده نیه بچه نپو ناگر، به لکو نه وه یه که به شیوه یه کی تاییه تی له ویدا بسووتیرین، (صلي) جوړیک له سووتیرانی تاییه ته، که له هه ر چوار ده وره وه ناگره که لیی بدات، وه ک عه رده ده لئین: (شَاةٌ مُضْلِيَةٌ)، واته: سووتاندنیک که له هه ر چوار ده وره وه ناگر لیی بدات و بیشتیری.

۱۰- ﴿فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ﴾، واته: خوتان رابگرن، یان خوتان پانهگرن، یهکسانه بو نیوه، (سواءَ عَلَیْکُمْ)، (سواءَ مُبْتَدَأٌ حَذِیفٌ خَبَرُهُ)، (سواء) نیهادهو گوزاره که ی قرتینراوه، یانی: (سواءَ عَلَیْکُمْ: الصَّبْرُ وَغَیْرُهُ، وَغَیْرُ الصَّبْرِ)، خوتان رابگرن یان خوتان پانهگرن، یهکسانه لهسه ر نیوه خوراکرتن و خورانهگرتن.

۱۱- ﴿إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، به دلنمایی نیوه بهس سزای نهوهدان دهریتهوه که دهتانکرد، نهمه پاساودانهوهی نهوهیه: بوچی خوراکرتن و خورانهگرتن، هه لکردن و هه لنه کردنیان، یهکسانه له دوزه خداو ههروهک یهکن؟ ننجا خوای کارزان نهوه بهوه پاساودانهوه، یاخود بهوه هوکار دوزیی (تعلیل) ی بو دهکات، چونکه خوراکگری لهسه ر نارهحه تیی کاتییک سوودی دهبی، که له دنیا دا خورابگری له پیناوی نهوه دا که پاداشتت دهست بکهو، به لام خوراکرتن لهسه ر نازارو سزا له پرژی دواپی دا، هیچ نیمتیاژیکی نیه، بهسه ر خورانهگرتن، به لی نهگه ر له دنیا دا خورابگری لهسه ر نارهحه تیی له پیناوی نهوه دا که پاداشتت دهست بکهو، به دلنمایی خوراکرتن باشتره له خورانهگرتن و، هه لکردن باشتره له هه لنه کردن، دان به خوداگرتن باشتره له دان به خودا نهگرتن، به لام نهوه له دنیا دا، نهگه رنا له پرژی دواپی دا له نیو ناگرو له سزای خوادا، هه لکردن و هه لنه کردن، مه دارکردن و مه دارنه کردن، دان به خوداگرتن و دان به خودانهگرتن، ههروهک یهکن.

ننجا که دهفه رموی: ﴿إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، چونکه له هه ندیک شویناندا دهفه رموی: ﴿يَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، به لام لیسه (ب) ی نه خراوته سه ر، بوچی؟ (وَعْدِي تُجْزَوْنَ إِلَى مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ) ﴿لِيَشْمَلَ الْقَصْرُ مَفْعُولُ الْفِعْلِ الْمَقْصُورِ، أَي: تُجْزَوْنَ مِثْلَ عَمَلِكُمْ لَا أَكْثَرُ مِنْهُ، فَيَنْتَفِي الظُّلْمُ عَنْ مِقْدَارِ الْجَزَاءِ، كَمَا انْتَفَى الظُّلْمُ عَنْ أَصْلِهِ﴾، بویه وشه ی (تُجْزَوْنَ)، تییه ری پیکراوه بو. ﴿مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، بهبی (ب) بو نهوه ی کورت هه لینانه که نهو واتایه بگه یه نی، که نیوه چیتان کردوه، ریک وهک کردهوه که ی خوتان سزا دهرینه وه، نهک زیاتر، که واته: ستم له نه ندازه ی سزایه که لاده بردی، ههروهک چون له نه صله که شی لابراوه،

له ئەصدا سزایه که پر به پستی خۆتانه، نه نازده که شی زیاتر له کرده و هی خۆتان نیه، سزایه که پر به پستی کرده و که شی خۆتانه، هه رووک چۆن له ئەصدا سزادانه که رهوا بووه، نه نازده که شی پر به پستهو، زیاتر نیه له کرده و که شی خۆتان.

خوا به لوتف و که پهمی خۆی یارمه تییمان بدات، که به شیوه یهک بژین، له سهه کرده و که گاهمان پاداشت بدرینه وه، جم و جۆل و کردارو چالاکیی و امان هه بن، چ له په یوه ندییان له گه ل خوادا *بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ*، چ له په یوه ندیی و له جم و جۆلمان له گه ل خه لکدا، که به هه رمه ند بین له جم و جۆله گاهمان نهک زه ره رمه ند بین و، پاداشت بدرینه وه نهک سزا بدرین.

خوا به لوتف و که پهمی خۆشی یارمه تییمان بدات، زیاتر له و فره مایشته موباره که شی حالیی بین و، پاشانیش ته و فقیمان بدات که حالیی بوونه که ش له خۆماندا بکهینه حال، خوا زیاتر زانینمان پێ به خشی له کتیه که شی خۆیداو، دواایش یارمه تییمان بدات زانینه که شی بگۆڕین بۆ توانین، هه م له چوارچه یوه خۆماندا، خۆمانی پێ تییگه یه نین و پێیگه یه نین، هه م یارمه تییشان بدات و، ده ستمان کراوه بکات که ده ورو به ریشمان تێ بگه یه نین و پێیگه یه نین، به دنیایی کتییی خوا و فره مایشتی خوا، پره له نوورو به ره که ت، به لām بیکومان ده بی مسؤلمان هه ره که ت به ره و لا بکات، وهک گو تراوه: (له تۆ هه ره که ت و له خوا به ره که ت)، خوا نه و هه ره که ته راست و به سووده مان پێ بدات، بۆ نه وهی سه ره نجام هه ره که ته که مان هۆکاری نه وه بی که به ره که تی خوی په ره و دگاریشمان چنگ بکه وێ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دهرسی دووهم

پیتاسه ی نهم دهرسه

نهم دهرسه دوازده نایه ته و نایه ته کانی: (۱۷ - ۲۸) ده گریته خوئی، لهم دوازده نایه ته دا، خوا ^{سهره نجامی} باسی سهره نجامی پر خیرو به ره که ت و، به خته وه ری پاریزکاران ده کات، له پوژی دوايیدا، که سهره نجام له میانی باسکردنی سهره نجامی پاریزکاراندا، یازده له نازو نیعمه ته کان خراونه پروو:

۱- نیشته جی بوون له نیو باخ و نازو نیعمه تی بهرده وام و همه میسه ییدا.

۲- شادمانبوون و چیژوه رگرتن له به خششی خوا.

۳- پاریزران له کلپه ی ئاگری دۆزه خ.

۴- نووشی گیانتان بی، پی گوترانیان و، خواردن و خواردنه وه کانیان که نووشیان ده که ن، هیچ دهره نجام و دهره کهوته ی خراپیان ناب، به پیچه وانه ی خواردن و خواردنه وه ی دنیاوه.

۵- پالدا نه وه یان له سهر تهخت و قه نه فه ی له ته نیشت یه ک و ریز بوو.

۶- جوو تکرانیان له که ل ئافره تانی قه شه نگدا.

۷- پی که وه کوکردنه وه یان له که ل پۆله و وه چه کانیاندا، بی نه وه ی له کرده وه یان کهم بکریته وه.

۸- زیده ی پی پیدانیان له میوه و، گوشتی دل په سندیان، واته: بهرده وام بۆ زیاد کردنیان له و خوراکانه ی هزیان پیده که ن.

۹- پی که وه نووشکردنی مه ی (شه پاب) بی نه وه ی قسه ی پووچ و گوناھی تیدابی.

۱۰- خزمه تکرانیان له لایه ن کوپانی پاک و جوانی وه ک گهوهره ی شیردراوه وه.

۱۱- پیکه‌وه یادکردنه‌وه‌ی ژیا‌نی دنیا‌یان و، یادکردنه‌وه‌ی چاکه‌ی خوا به‌سه‌ریان‌ه‌وه، که راسته ری‌ی کردبوون و وای لی‌کردبوون نه‌هلی تا‌عت و چاکه‌بن.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُنٍ ۖ فَكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَقَدْهُمْ رُبُّهُمْ عَذَابُ الْجَحِيمِ ۖ
 ۱۸ كَلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ ۱۹ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ۚ
 ۲۰ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ
 أَمْرٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينَ ۚ ۲۱ وَأَمَدَدْنَاهُمْ فِيكَهْمُ وَلَحَرٍ مَّائِدَتَهُمْ ۚ ۲۲ يَنْزِعُونَ مِنْهَا كَأْسًا لَا لَعْنٌ فِيهَا
 وَلَا تَأْنِيهِ ۚ ۲۳ وَيُطَوَّفُ عَلَيْهِمْ خِلَافٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لَوُزٌّ مَّكْنُونٌ ۚ ۲۴ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ
 ۲۵ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلَ فِي هَٰؤُلَاءِ مُسْتَفِيقِينَ ۚ ۲۶ فَمَنْ آتَاهُ اللَّهُ عِلْمًا وَقَدْ آتَاكَ عَذَابُ السَّعِيرِ ۚ ۲۷
 إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ۚ

مانای ده‌قا و ده‌فی نایه‌ته‌کان

|به دنیا‌یی پاریزکاران له نیو باخ و گولزاران و، نازو نی‌مه‌قی به‌رده‌وام دان
 ۱۷ به هو‌ی نه‌وه‌وه که په‌روه‌دگاریان پتیداون، شادمانن و په‌روه‌دگاریان له
 نازاری کلپه (ی ناگری دوزه‌خ) پاراستوون ۱۸ (پتیا‌ن ده‌گوتری) بخو‌ن و بخونه‌وه
 ناسووده‌و بی‌ گرفت (نؤ‌شی گیانتان بی) به هو‌ی نه‌وه‌وه که له ژیا‌نی دنیا‌دا
 ده‌تان‌کرد ۱۹ له‌سه‌ر ته‌خت و قه‌نه‌فه ریزبووده‌کان، پالیا‌نداوه‌ته‌وه، هه‌روه‌ها
 نافره‌تانی سپی و ساف و چاو گه‌وره‌و گه‌شمان کردوونه هاوسه‌ریان ۲۰ نه‌وانه‌ش
 که پروایان هتیا‌وه، وه‌چه‌که‌شیان به پرواوه شو‌نیان که‌وتوه، وه‌چه‌که‌بانیان پی‌وه
 په‌یوه‌ست ده‌که‌ین و، پیکه‌وه کو‌یان ده‌که‌ینه‌وه‌وه، هی‌چ شتیکش له کرده‌وه‌یان
 که‌م ناکه‌ینه‌وه، هه‌ر مرؤ‌قه بارمه‌ی نه‌ویه که وه‌ده‌ستی هتیا‌وه ۲۱ به‌رده‌وام

له میوه و گوشتیک که ناره زووی ده کهن، بویان زیده ده کهن^(۲۲) له ویدا (له بههشت دا) په رداخ (ی مهی) له یه کدی وهرده گرن، که نه قسه ی پووچی تیدایه نه (هوکاری) گونا هبار بوون^(۲۳) نه وجهه وانا نیکي خو یان (بو خرمه نکردن) به سهریانه وه ده گه پین، وهک گه وهه ری شیردراوه (ی نیو قوزاخه ی پاک و جوان) ن^(۲۴) (له ویدا) هندیکیان به پرسیار له یه کدی کردنه وه پرویان له یه کدی کرد^(۲۵) گوتیان: بیگومان نیمه پیشتر له (دنیا دا) له نیو کهس و کارماندا بیمدار بووین (له سزای خوا)^(۲۶) نجا خوا چاکه ی له گه لدا کردین و له نازاری گرېبا (ی دوزخ) چه پالهی داین^(۲۷) به دنیایی نیمه پیشتر به رده وام لیتی ده پارینه وه، مسوگر نه ویش بهس خو ی چاکه کاری به به زه ییه^(۲۸) .

شیکردنه وهی هندیک له وشه کان

(وَنِعِمَّ): النِّعْمَةُ الْكَبِيرَةُ الدَّائِمَةُ، وَالنُّعْمَةُ: الْحَالَةُ الْحَسَنَةُ، (نَعِيمٌ)، وَاَتَه: خَيْرٌ وَخُوشِي وَ چاکه ی زورو به رده وام، (نُعْمَةٌ): بَرِيَّتِيَه لَه حَالَه تَتِيکي باش، حَالِيک که مَرُوْف پَتِي باش و په سند پت.

(فَنَكِيَهَنَ): (فَكِه، يَفَكُه، فَكْهًا وَفُكَاهَةً: كَانَ طَيِّبَ النَّفْسِ مَزَاحًا)، (فَكِه، يَفَكُه، فَكْهًا وَفُكَاهَةً)، نهو که سه ی حاله تی دهر وونی خو ش پت و، قسه ی خو ش و سوعبه ت بکات، وای پی ده گوتری، (فُكَاهَةً)، یانی: قسه ی خو ش و سوعبه ت پیکه وه کردن، (تَفَكُّه مِنْهُ: تَعَجَّبَ)، سه ری لیتی سورماو، (تَفَكُّه بِالْشَيْءِ: مَتَّعَ بِهِ وَتَلَذَّذَ)، چیر ی له شته که وهر گرت و لیتی به هر مه ند بوو، (وَالْفَاكَةُ: النَّاعِمُ الْعِشَ)، (فَاكِه): که سیکه ژیا نه که ی پر خیر و خوشی پت، (نَاعِمٌ)، یانی: نه رم پیچه وانه ی زبره، ده گوتری: ژیا نه که ی زبره، یانی: نار ه حه ته، یان: ژیا نه که ی نه رم و نیانه، واته: خو ش و به چیر ه.

(هَيْئَةً): (هَنَا فُلَانٌ، يَهْنَأُ هَنْئًا، أَي: أَعْطَاهُ طَعَامًا، وَهَنَا الطَّعَامُ الرَّجُلَ: سَاعَ لَهُ وَلَذَّ لَهُ، وَالْهَنْيَاءُ وَالْمَهْنَأُ وَطَعَامٌ هَنْيَاءٌ: سَائِغٌ)، (هَنَا فُلَانٌ، يَهْنَأُ هَنْئًا، أَي: أَعْطَاهُ طَعَامًا)، واته: خواردنیکى دایه، (هَنَا الطَّعَامُ الرَّجُلَ)، واته: خواردنه که بو پیاوه که خوښ و پهسند بوو، (سَاعَ لَهُ وَلَذَّ لَهُ)، به ناسانی له گهرووی چووه خوارو چټږى لى ودرگرت، (الْهَنْيَاءُ وَالْمَهْنَأُ وَطَعَامٌ هَنْيَاءٌ)، نهمه هه مووی یان: (سَائِغٌ)، واته: خواردنیک به خوښی له گهروو بچټه خوار.

به لام راست نیه که وشه (هَنْيَاءً)، بهس نهوونده بگه یه نی که خواردن، یان خواردنه وه به ناسانی له گهروو بچټه خوار، به لکو (هَنْيَاءً) نهو یه سهره نجامیشی باش بى، واته: خاوه نه که ی لى به هره مهند بى و پى ناره حهت نه بى، به پټچه وانه ی هی دنیاوه، که سټک پاروویه که له خوږ زیاتر بخوات، پى ناره حهت ده بى، نه گهر که میس بى، ههست به برستیی ده کات، ههروه ها بو خواردنه وهش هه روا.

(مُتَّكًا): (الْمُتَّكَا: السَّمَكَا الَّذِي يُتَّكَا عَلَيْهِ، وَالْمِخْدَةُ)، (مُتَّكَا): نهو شوینه یه پالى لى دهر دیرته وه، شانى لى داده درى، ههروه ها (مِخْدَةُ)، نهو سهرین و بالنجهش که شانى وى دهر دى، پى ده گوترى: (مُتَّكَا)، (إِثْكَاء)، به کوردی ده بیته وه شاندا دان و پالدا نه وه، که عاده تی که سانی که زور ناسووده و نیسرا حهتن و له خوښی و شادی دان.

(سُرُرٌ مَّصْفُوفَةٌ): (سُرُرٌ) تهخته کان کو تی تهخت (سُرُرٌ)، (السَّرِيرُ: الَّذِي يُجْلَسُ عَلَيْهِ مِنَ السُّرُورِ، وَجَمْعُهُ أَسِرَّةٌ وَسُرُرٌ)، (سَرِيرٌ): نهو تهخته یه که مروږ له کات دلخو شیدا، له سهری داده نیشتی، کو یه که ی (أَسِرَّةٌ) و (سُرُرٌ)، (سَرِيرٌ)، نهو تهخت و قه نهفه یه که مروږ له سهری داده نیشتی، یاخود له سهری را ده کشی، (مَصْفُوفَةٌ)، (صَفٌّ): نهو یه که چهن د شټیک به هیلکی یه کسان له په نای یه کدا دابزین، (مَصْفُوفَةٌ)، پټکه وه ریزکراو.

(وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ): نافرتهانی سپی چاوگهش و چاوگه وره مان کرده هاوسه ریان، چونکه (وَزَوَّجْنَاهُمْ)، مادام به (ب) بهرکاری خواستوه (وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ، أَيْ: قُرْنَاهُمْ)، واته: له گه ل واند ا کردمانه هاودهم و هاوپازو هاونشین، له بهه شتی نیکاح و ماره کردن نیه، نه گهر مه به ست پیتی نیکاح بایه، دهیقه رموو: (وَزَوَّجْنَاهُمْ حُورًا عِينًا)، نافرتهانی سپی چاوگهش و گه وره مان لی ماره کردن، به لام له بهه شتی ماره کردن نیه، نهودی خوی پهروره کار پیمان ددات، هه لالی خویانه، بی نهودی پیویستی به گریهستی نیکاح بین، که نهوه بهس بو ژبیان دنیا پیویسته، (حُورٍ: جَمْعُ أَحُورٍ وَحُورَاءَ، وَالْحُورُ: ظُهُورٌ قَلِيلٍ مِنْ بَيَاضِ الْعَيْنِ فِي سَوَادٍ، وَذَلِكَ نَهْيَةٌ الْحُسْنِ فِي الْعَيْنِ) (حُور) کوی (أَحُور) و (حُورَاء) ه، (حُور): بریتیه له ده رکهوتنی که میک له سپینه له چاودا له نئو رهشاییه کی زوردا، نهودش نهوپه ری جوانیه له چاودا، نهودش بو چوونی نهو زاناییه.

گرنگ نهوهیه خوا **سَمِ الْجَمْعُ** دوو وشه ی به کارهیئان: (حُور) و (عین)، نجا من وای تیده گم که (حُور) کوی (حُورَاء) ه بو نافرتهان و، کوی (أَحُور) ه بو پیان، دهگه پته وه بو وهسفی جهسته یان، واته: جهسته یان سپی و سوله، (عین) یش، که کوی (عیناء) ه، مه به ست پیتی چاوه، نجا هه موو به شه ره کان هه ز به سپی و سافی ده کهن له جهسته داو، هه ز به چاوی گه وره و جوانیش ده کهن له دهم و چاوشدا، چاو زیاتر جوانی ده دا، به پروی مروف، بویه خوا **سَمِ الْجَمْعُ** جهسته یان به سپی و ساف وهسف کرده و، دهم و چاوشیانی به چاوی گهش و گه وره و جوان وهسف کرده.

(وَمَا أَلْنَاهُمْ): له کرده ده که بیان هیچمان لی که نه کرده، (لَا تَه عَنْ كَذَا يَلِيْتُهُ، أَيْ: صَرْفُهُ عَنْهُ، وَنَقْضُهُ حَقًّا لَهُ)، (لَا تَه عَنْ كَذَا يَلِيْتُهُ)، به دوو واتایان هاتوه: أ- (صَرْفُهُ عَنْهُ)، لهو کاره ی لایدا، ب- (نَقْضُهُ حَقًّا لَهُ)، مافیک که هه بیوو مافه که ی نه دایه و لئی که مکرده وه، نجا وشه ی (أَلْنَاهُ) که به (لَا تَه وَالْأَت) هاتوه، وه که له سووره تی (الحجرات) دا دهه رموی: **لَا يَلِيْتُكَ** ه، نه مه له (لَا تَه) وه هاتوه، به لام لیتره (وَمَا أَلْنَاهُمْ)، له (أَلْتَه) یه و، هه ردوکیان یانی: (نَقْض)، لئی که مکرده وه.

نایا نهوه له چیهوه هاتوه؟

(راغب الأصفهانی) ده‌لن: (أَصْلُهُ مِنْ رَذِّ اللَّيْتِ، وَهُوَ صَفْعَةُ الْعُنُقِ)، ریشه‌که‌ی بریتیه له وه‌رسوو‌راندنی مل (لَیْت)، لامل، ننجانه‌گه‌ر که‌سیک لاملی له که‌سیک کرد، مانای وایه مافه‌که‌ی لی که‌م کردۆته‌وه، به‌کورتیی خوا **سَمِعَ الْجَمْعَ** ده‌فه‌رموی: نه‌وانه‌ی بروادار‌بوون له دنیا‌دا، مندال و وه‌چه‌کانیشیان به‌ئیمان‌هوه شوئینان که‌هوتوون، له به‌هه‌شت‌دا، پتکه‌وه په‌یوه‌ستیان ده‌که‌ین و کۆیان ده‌که‌ینه‌وه، له کرده‌وه‌ی باب و دایکیان که‌پله‌یان به‌رزتره، که‌م ناکه‌ینه‌وه، چونکه له عاده‌قی خوا نیه، که‌م کردنه‌وه، به‌لکو خوا له به‌خششی خۆی بۆ هی پۆله‌و منداله‌کانیان زیاد ده‌کات و، نه‌وان به‌رز ده‌کاته‌وه بۆ لای باب و دایکیان، نه‌ک نه‌وان داگریته خوار بۆ لای نه‌وانه‌ی له خوارین.

(رِهِنْ): ب‌ارمه، (الرَّهْنُ: مَا يُوضَعُ وَثِيقَةً لِلذَّيْنِ، وَالرَّهَانُ مِثْلُهُ، لِكُنْهٖ يَخْتَصُّ بِمَا يُوضَعُ فِي الْخِطَابِ، رِهْنٌ وَرِهْنَةٌ، فَعِيلٌ مَعْنَى فَاعِلٍ، أَي: ثَابِتَةٌ مُقَيَّمَةٌ، أَوْ مَعْنَى مَفْعُولٍ أَي: مُقَامَّةٌ فِي جَزَاءٍ مَا قَدَّمَ)، (رَهْن): به‌کوردیی ده‌بیته ب‌ارمه، ب‌ارمه‌ش نه‌وه‌یه له به‌رانبه‌ر قه‌رزیک‌دا داده‌نری، (رِهَان) یش به‌هه‌مان شیوه‌یه، به‌لام (رِهَان) زیاتر بۆ نه‌وه‌یه: پیتسپرکیه‌ک ده‌کری هه‌ردووکیان نه‌ندازه‌یه‌ک، پاره‌یان شتی‌ک داده‌نن، ننجانه‌ر کامیکیان برده‌وه، هه‌ردووکیان ده‌بات، هه‌م هی خۆی و، هه‌م هی به‌رانبه‌ره‌که‌شی.

وشه‌ی (رِهِنْ، وَرِهْنَةٌ)، یان له‌سه‌ر کیشی (فَعِيل)ه، به‌مانای بکه‌ر (فَاعِل) ه، واته: چه‌سپاوو به‌رده‌وام، یاخود له‌سه‌ر کیشی (فَعِيل)ه، به‌مانای به‌رکار (مَفْعُول)ه، واته: به‌رده‌وام‌کراو چه‌سپێناو، له به‌رانبه‌ر نه‌وه‌دا که‌کردوویه‌تی، **كُلُّ شَيْءٍ يَأْكَبُ رِهِنْ**، واته: هه‌ر مرۆفه ب‌ارمه‌ی کرده‌وه‌کانی خۆیه‌تی.

(وَأَمَدَدْنَهُمْ): (أَصْلُ الْمَدِّ: الْجَرْ، مَدَّذَتْهُ فِي غِيهِ، وَأَمَدُ الْغَيْشِ مَدَدٌ، وَالْإِنْسَانُ بَطْعَامٌ، وَالْإِمْدَادُ فِي الْمَحْبُوبِ، وَالْمَدُّ فِي الْمَكْرُوهِ)، (إِمْدَاد) له (مَد)هوه هاتوه،

(مَدَ): به مانای ږاکیشان و تینووسان دئ، ده‌گوترئ: (مَدَدْتُهُ فِي غَيْبِهِ)، واته: له گومرایی و سهرگه‌ردانییه‌که‌یدا پستم بؤ درنژ کرد، (أَمَدُ الْجَيْشِ مَدَدٌ)، هاوکاریی سوپایه‌که‌م کرد، زیددیم بؤ نارد، (أَمَدُ الْإِنْسَانِ بِطَعَامٍ)، واته: خواردنم بؤ مروّف زیاد کرد، (إِمْدَاد)، له شتی خۆشویستراودا به‌کاردئ و، (مَدَ)، به زۆریی وایه له شتی ناخۆشویستراو و خراپدا به‌کارده‌هینئ، (مَدَّ لَهُ)، یانی: له خراپه‌دا بؤی زیاد کرد، به‌لام (أَمَدُهُ، أَمَدُ نَاهُمْ)، واته: له چاکه‌دا بؤی زیاد کرد، بۆمان زیادکردن.

(غِلْمَانٌ): (جَمْعُ غِلَامٍ، أَي: طَارُ الشَّارِبِ)، (غِلْمَانٌ كَوَى غِلَامًا)، (غِلَامٌ)، کورپکی گهنجه که تازه سمیلئ خه‌ق دابئ، یانی: له سه‌رو حه‌دی بآلغبوون دابئ.

(لَوْلُو مَكْنُونٌ): ده‌گوترئ: (تَلَأُ الشَّيْءُ: أَي لَمَعَ، لَمَعَانَ اللَّوْلُو)، دره‌وشایه‌وه وه‌ک چۆن گه‌وه‌هر ده‌دره‌وشیته‌وه، (مَكْنُونٌ) یش، به مانای شیردراوه (مَخْرُونٌ)، (مَسْتُورٌ)، واته: هه‌لگیراو، یاخود په‌نهانکراو، دئ، (الْمَكْنُ: بَيَضُ الضَّبِّ، الْكِنُ: مَا يُحْفَظُ فِيهِ الشَّيْءُ، بَيَضُ مَكْنُونٍ، أَي: مَسْتُورٌ أَوْ مُحْفُوظٌ)، (مَكْنُ): به هیلکه‌ی (ضَبِّ)، ده‌گوترئ واته: بزمره، (كِنُ)، هه‌ر شتیکه شتیکی تیدا په‌نهان ده‌کرئ و ده‌شاردریته‌وه، که ږدنگه (کون)ی کوردییش هه‌ر له (كِنُ)ی عه‌ږه‌بییه‌وه هاتبئ، (بَيَضُ مَكْنُونٍ)، واته: هیلکه‌ی په‌نهانکراو.

(مُشْفِقِينَ): بیم هه‌بووان، (الإشفاق) ترسان له‌گه‌ل به‌زه‌بیدا، (الإشفاقُ: عَنَاءٌ مُخْتَلِطَةٌ بِخَوْفٍ، لَأَنَّ الْمُشْفِقَ يُحِبُّ الْمُشْفَقَ عَلَيْهِ، وَيَخَافُ مَا يَلْحَقُهُ، مِنَ الشَّقِي: وَهُوَ إِخْلَاطُ النَّهَارِ بِسَوَادِ اللَّيْلِ)، (إشفاق): بریتیه له په‌روش بوونیکئ تیکه‌ل له‌گه‌ل ترسدا، چونکه بابای (مُشْفِقٍ)، نه‌و که‌سه‌ی شه‌فه‌قه‌ق به‌رانبه‌ری هه‌یه، خۆشیده‌وئ، به‌لام ده‌شترسئ له‌وه‌ی نا‌ږه‌حه‌تی و گرفتارییه‌کی تووش بئ، نه‌ویش له نه‌صلدا له (شَفَقٌ) هوه‌هاتوه، که بریتیه له تیکه‌لیی ږووناکیی ږوژ له‌گه‌ل تاریکیی شه‌ودا، کاتئ خۆر ناوا ده‌بن، به عه‌ږه‌بیی ده‌لبن: (الشَّفَقُ الْأَخْمَرُ)، زه‌رده په‌ږ، کورده‌واریی ده‌لبن: تاریک و ږوونیی به‌یانی، هه‌روه‌ها به هی دواى

نویژنی شیوان و دواى خوړناوا بوونیش ده لَین: بوولیللی ئیوارى، واته: تاریکی و پرووناکیى ټیکه ل. جارى ته و او تاریک نه بووه، به لَام پرووناکیى پوژیش به ره و کوټایه، (إِسْفَاقُ) یش، بریتیه له دوو شتی ټیکه ل، به زه یی و په روش هه بوون به رانه ر به که سیک، هه روه ها ترسانیش، به زه یی به رانه رى هه به له نه جامی خو شویستنی دا، ترسیشى به رانه رى هه به که ناره حه تیى تووش بیى.

(عَذَابُ السَّمُومِ): واته: نازارى گرېبا، (السَّمُومُ: الرِّيحُ الخَارَةُ الَّتِي تُوَظَّرُ تَأْيِيذُ السَّمِّ)، (سموم)، ژهر، هه روه ها (سَمُوم): نه و گرېبا گهرمه یه، که وه ک چو ن ژهر کاریگه ریی خراپ له سه ر جه سته ی مرو ف داده نى، نه و گرېبا گهرمه ش ناوا کاریگه ریی تن ده کات، هه ندېکیش گو توویانه: (السَّمُومُ: الرِّيحُ الَّتِي تَدْخُلُ مَسَامَ الْجِسْمِ)، نه و گرېبا گهرمه یه که ده چته نیو کونه کانی جه سته وه.

(الْبَرْءُ الرَّجِيءُ): (بَرْ) و (بَار)، هه ردو وکیان به مانای (چاکه کار) دین و، چونکه (الْبَرْءُ: تَوَسَّعَ فِي فِعْلِ الْخَيْرِ)، (بَرْ): بریتیه له فراوانیى له چاکه کارییدا، نه ویش له (بر) هوه هاتوه، (الْبَرْءُ وَالْبَخْرُ)، (بَخْرُ): دیاره ده ریایه، (بر) یش، واته: وشکانیى و بیابان که فراوانه، ننجا (بَرْ)، یانى: فراوانیى له چاکه کارییدا، (الْبَرْءُ)، واته: بابایه کی چاکه کار که چاکه ی فراوان ده کات.

هه لته ته لیږده دا: (الْبَرْءُ الرَّحِيمُ)، هه ردو وکیان دوو سیفه ق خوان سَمِيعُ الْجَمْرِ واته: چاکه کار و، چاکه فراوان و، به به زه یی به رده وام.

پیشی وهک سهردیز خوی به خشر ده فهرموئ: له نیو باغ و گول و گولراردان و، له نیو نازو نیعمه ق بهرده وامدان.

دوایی خوا سَمِ الْحَمِیْرَ باسی تاک تاک و پیکهاته کانی تهو نازو نیعمه ته دهکات، وهک له پیناسهی دهرسه کهدا گوتمان، که سهرجه م یازده نیعمه تن، ده فهرموئ: ﴿فَنَكِهِنْ بِمَا ءَاتَيْنَهُنَّ رَبُّهُنَّ﴾، نهوهی پهروه ردگاریان پیداون، چیزێ لیوهرده گرن یاخود: پی شادمان و دلخوئن، واته: له وهدا که پهروه ردگاریان پیداون، به خویشی ده یگوزهرینن و پی دلخوئن و شادمان، (فَاكِهِنْ)، خویندراویشه تهوه: ﴿فَاكِهِنْ﴾ و ههردووکیان به یهک واتان.

﴿وَوَقَّهِنَّ رَبُّهُنَّ عَذَابَ الْحَمِيمِ﴾، ههروهها پهروه ردگاریان له نازاری کلپهی دۆزهخ پاراستوون و چه پالهی داون، له راستیدا چوونه به ههشت، چهنده گرنکه، پاریزران له سزای دۆزهخ و له نازارو له نهشکه نهجی خوا سَمِ الْحَمِیْرَ که له دۆزهخدا دایناوه، لهوه گرنگترو گه وره تریشه.

﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا﴾، بیان دهگوترئ: بخوئن و بخۆنهوه، (هَنِيئًا)، به بی گرفت، یانی: خواردن و خواردنهوه که ده بخوئن هیچ گرفتی نیه، چ له کاتی خواردنیدا، چ له دوی خواردنی، به لām هی دنیا به زۆری، هه م له کاتی خواردنیدا گرفتی هیه، مرقف له گه رووی دهگیرئ یان پیخوئن نیه، یان پی نارهحه ته ده بی، هه م دوی خواردنیشی، هه ر گرفتی هیه، به لای که مهوه: پاشه روکی هیه و مرقف پی نارهحه ته ده بی، به لām خواردن و خواردنهوهی به ههشت هه م له کاتی خواردنیدا، هه م له دوایشدا بی گرفت و بی نارهحه تیین، ته نیا چیز وهرگرتی پووتن.

ننجا خوا ده فهرموئ: ﴿بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، به هوئ نهوهوه که ده تانکرد، واته: نهوه پاداشتی کردهوه باشه کانتانه، دیاره کردهوه باشه کان و، ئیمان هینانیان،

نهویش ههر بهخششی خوا بوون، بهلام بویه وادهفه رموی، تاكو نهوان دلخوشن كه نهوه كردهی دهستی خوځانهو، بهری ږهنجی شانی خوځان دهخون، بویهش نهو تهعبیره له قورپان دا زور هاتوه.

﴿مُنْكَيْنٍ عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ﴾، پالیان داوهتهوهو شانیان داداوه لهسهر تهختانیکی ږیزکراو، (سُرُر)، کوۍ (سُرِرِه)، نهویش نهو تهخت و شوینهیه که مروځ لهسهری ږادهکشې، یان لهسهری دادهنیشې بهدلخوشیهوه، (مَصْفُوفَةٌ)، پټکهوه ږیزکراو، نهو کورسی و قهقهه و تهختانهی بههشتیان لهسهریان دادهنیشن، له بههشتی دا هندنیک شوئیان ههن، له تهنیشت یهکن، له شوینی دیکه دا ددهفه رموی: ﴿مُنْكَيْلَيْنِ﴾، ږووبه ږووی یهکدی دادهنیشن، نهههش نهوه دهردهخت که نههلی بههشتی له ږووی تیکه لیبی کومه لایه تیهوه له لووتکه دان و، جگه له شوینی تاییه قی خوځان، هندنیک شوینی گشتیشیان ههن، وږای نهوه که میوانی یهکدی دهبن و ههر کامیکیان دهچی بولای نهوی دیکه، هندنیک جیشیان ههن، ههموویان لیان کۆدهبنهوه، وهک چوځ ئیستا شوینه گشتیهکان ههن، باغ و باخچهو، هندنیک شوین ههن، خه لک لیان کۆدهبتهوهو مولکی گشتین!

نهوهم نهبینوه تهفسیرهکان باسی بکهن، بهلام وای تیدهگه م وږای جیگاو ږیگاو کوژک و شوینی تاییه قی ههر کام له بههشتیهکان، هندنیک شوینی گشتیشیان ههن پټکهوه لیان دابنیشن، وږای نهوهی له کاتیکدا به میوانی دهچن، بولای یهکدی و پټکهوه کۆدهبنهوه، چونکه بهداخهوه هندنیک کهس به ههله بوۍ باسی بههشت کراوه، وادهزانی: بههشتیهکان ههر کهس له جیگاو ږیگاو شوینی خوځیه قی به تهنی و، نهگهر بشپانهوۍ یهکدی ببینن ههر دووکیان بهرهو لای یهکدی دین و له نیو قهدهی ږی پټک دهگهن، دواپی ههر کهس دهچتهوه شوینی خوۍ! نهوه بیستومه له نیو خه لکدا باوه، بهلام نهگهر وابی دهبنی بههشت زیندانی تاکیی بن، نهگهر ههر کهسه له شوینی

خوځى بڼې و، له نيو قه دى ږيښه بگه نه په كدى!! به لام نه وى خوا **سَمِعَ اَحْمَدُ** باسى دهكات زور جيايه لهمه، ناشزانم نه و وينا كړنه له چيپه وه هاتوه؟ ږنگه په كييك له ماموستايان به هه له له ټابه ته كان ټيگه يشتي، به لام خوا **سَمِعَ اَحْمَدُ** ليره ناوا دهفه رموى: **وَنَرَعَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غَلٍ اِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ۝١٧** الحجر، هه ږچى كينه بوو له سينه كانيان ده زمانه پناو دامان پنى و پرايانه له سهه ته ختان ږووبه ږووى په كدى دانيشتوون، له ته فسيري سووږه قى (الصافات) دا باسما كړد له و دانيشتانه دا كه پيكه وه داده نيشن، يادى دنيا ده كه نه وه، له ويوه په كيكيان ده لى: ناشنايه كم هه بوو ده بى چى لته اتبى؟ له ويوه له به هه شته وه ته ماشا دهكات و له دوزه خدا ده ديونى و قسه ي له كه لدا دهكات!

وَرَفَعْتَهُم بِحُورٍ عِينٍ ۝١٨، له كه ل نافرته تانى سپى و سو ل و چاو گه ش و گه ورده، كردمان به هاوسه ږو ومان كړد، تنجا نيا نه و نافرته تانه هه ږ نافرته تانى دنيايى خويانن، ياخود نافرته تانى ديكه ن؟ هه ردووكيان نه گه ريان هه يه، به لام نه وى له سووږه قى (الواقعة) دا هاتوه خوا پشتيوان بى پتى ده گه ين، كه خوا **سَمِعَ اَحْمَدُ** زور به ږوونى دهفه رموى: **اِنَّا اَنشَأْنَهُمْ اِشَاءً ۝٢٠ فَعَمَلُهُمْ اَبْكَارًا ۝٢١** عَرَبًا اَنْرَا ۝٢٧ لَا صَحْبَ اَلَيْمِينَ ۝٢٨، كه واته: وپراى نافرته دنياييه كان نه گه ر به نيمانه وه پيكه وه بوو بن، نافرته تانيكى تاييه تيش خوا **سَمِعَ اَحْمَدُ** بو پياوانى به هه شت ده ياخولقيتنى، كه له ته فسيري سووږه قى (الواقعة) دا، خوا پشتيوان بى باسى نه وه ده كه ين.

تنجا نه و پرسیارو نيشكاله ش كه ده كړى: خوا باسى پياوان دهكات، كه نافرته جوانى بو خولقاندوون، كه خوږييه كانن، نه دى بوچى بو نافرته تان باسى نه وه نه كراوه؟ له هه نديك له كتيبه كانى خو مده، وه لامى نه و پرسیارو نيشكاله م داوه ته وه، بو وینه له كتيبي: (نافرته و خيزان له سايه ي شه ريعه تدا).

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ﴾، نه‌وانه‌ش که پروایان هیناوه‌و، وه‌چه‌و
 رۆله‌کانیشیان به‌نیماوه‌و شوینیان که‌وتوون، ﴿أَلْفَايِمَ ذُرِّيَّتُهُمْ﴾، وه‌چه‌کانیان
 به‌وانه‌وه‌و په‌یوه‌ست ده‌که‌ین، واته: یتکیان ده‌گه‌یه‌نین و یتکه‌وه‌و کۆیان
 ده‌که‌ینه‌وه، (ذُرِّيَّتُهُمْ)، هه‌م له‌یه‌که‌م و، هه‌م له‌دووه‌میش دا ﴿أَلْفَايِمَ ذُرِّيَّتُهُمْ﴾،
 هه‌ردووکیان خویندراونه‌وش: (وَذُرِّيَاتِهِمْ)، هه‌ردووک خویندنه‌وه‌و کانیان هه‌ن،
 وه‌چه‌که‌یان و وه‌چه‌کانیان، ﴿وَمَا أَلْتَمَسْنَا مِنْهُمْ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ﴾، هیچ له‌کرده‌وه‌یان
 که‌م ناکه‌ینه‌وه، یانی: (مَا نَقَضْنَاهُمْ)، واته: وه‌نه‌بی خوا ^{سَبَّحَ الرَّحْمٰنُ} له‌کرده‌وه‌ی باب و
 دایکه‌کان که‌م بکاته‌وه، تاکو بیانباته‌وه‌و ئاستی رۆله‌کانیان، به‌لکو پله‌ی رۆله‌کان
 زیاد ده‌کات و ده‌یانبات بۆ لای باب و دایکیان، ﴿كُلُّ أَمْرٍ مَّا كَسَبَ رَهِينَ﴾، (به‌لام
 له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا) هه‌ر که‌سه‌و بارتمه‌ی کرده‌وه‌ی خو‌یه‌تی، واته: با هیچ که‌س
 به‌ته‌مای نه‌وه‌نه‌بی، که‌به‌هیوای باب و دایکی لئی گه‌رێ، هه‌ر که‌سه
 بارتمه‌ی کرده‌وه‌ی خو‌یه‌تی، به‌لام خوای په‌روه‌رگار به‌تیک له‌و نیعمه‌تانه‌ی به‌
 به‌هه‌شتییانی ده‌دات، نه‌وه‌یه‌که‌له‌گه‌ل خزم و که‌س و نیزیکیانی خویدا کۆی
 بکاته‌وه.

﴿وَأَمْدَدْنَهُمْ بِفِكَهْمٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ﴾، بۆمان زیاد کردن، زیاده‌یان بۆ ده‌که‌ین
 له‌میوه‌و له‌گوشتیک که‌ناره‌زوویانه، پیتشی باسی میوه‌و ده‌کات، نجا دوایی
 باسی گوشت ده‌کات، پزیشکه‌کان ده‌لێن: وا باش‌تره‌ پیتشی میوه‌و بخورێ، نجا
 گوشت، نه‌مه‌نما‌زه‌یه‌که‌هه‌رچه‌نده‌حاله‌کانی به‌هه‌شت و قیامه‌ت جیان، له‌
 هی دنیا، به‌لام له‌هرووی ته‌ندروستییه‌وه‌له‌دنیا‌دا، وابه‌شه‌ پیتشی میوه‌و له‌
 خوریتیی بخورێ، دوایی خواردن دیکه‌بخورێ، تاکو نه‌و قیامینانه‌ی له‌میوه‌دا
 هه‌ن، جه‌سته‌لییان به‌هرمه‌ند بێ، هه‌روه‌ها میوه‌و سووکیشه‌و به‌ئاسایی
 جه‌سته‌ده‌توانی لئی به‌هرمه‌ند بێ.

﴿يَنْزِعُونَ مِنْهَا لَاسًا﴾، (کاس)، یانی: په‌رداخیک یان کووپیک که‌شه‌رایی تێدایه‌،
 (گۆب) به‌ (اگۆب)، کۆ ده‌کرته‌وه‌و، بریتیه‌له‌په‌رداخیک که‌جاری شه‌رایی

تئ نه کرابئ، به لّام که گوترا: (کّاس)، که به (کئوس)، کؤ ده کرتیه وه، دیاره شه رابی تئدایه، ده فهرموی: لهوئیدا په رداخ و کووپی شه راب له دهستی به کدی وهرده گرن و رایده کیشن (يَتَنَازَعُونَ)، یانی: (يَتَجَادِبُونَ)، بیگومان هه ر بؤ خوئشی و بؤ سوعبت په رداخ له به کدی ده ستئین و وهرده گرن، ﴿لَا تَعُوْ فِيْهَا وَلَا تَأْنِيْ﴾ به لّام وهک شه رابی دنیا نیه، قسه ی پووچ و کرده وهی گونا بهار که ره تئدابی: نه قسه ی پووچی تئدا هه یه وه، نه کرده وهی گونا بهار که ریش، له کاتیک دا شه راب ده خوئنه وه، له شوئینی دیکه ش ده فهرموی: ﴿وَلَا يَزِفُوْنَ﴾، الواقعة، هه روه ها ﴿يَزِفُوْنَ﴾، الصافات، هه ردووکیان یانی: عه قلیان له ده ست نادهن.

﴿رَبِّطُوْهُمْ عَلٰیهِمْ عِلْمًا لَّهْمُ﴾، کورانتیکی نهوجه وانیش به سه ریانه وه ده گه رئن، که هی خوئانن (عِلْمَان)، کوی (عِلَام)، کوریکه تازه پیگه ییی، نایا نه وانه کئین؟ نه وانه ش واپئ ده چی خوی په روه رداگ به تایهت بیان خولقتئنی، بؤ خزمه ق نه هلی به هه شهت، وهک چوئن حورریان به تایهت ده خولقتئنی بؤ پیاوانی برودار، نهو میرد مندالنه ش، نهو نهوجه وانانه ش به تایهت ده خولقتئنی بهس بؤ خزمه تکردن، نجا نایا نه وانه چوئن؟ ﴿كَانَهُمْ لَوْلُوْهُ مَكْنُوْنَ﴾، وهک گه وهه ری شیردراوهن، گه وهه ر نه گه ر زور به کار نه هئیری و بشارد ریتیه وه، سیپی و سافترو بریقه دار تره.

﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَّسَاءَلُوْنَ﴾، هه ندیکیان روویان له هه ندیکیان کرد، له به کدیان پرسئ:

﴿قَالُوْا اِنَّا كُنَّا قُلُوبًا فِيْ اَهْلٍ مُّشْفِقِيْنَ﴾، گوتیان: تیمه پیشر له تئو کهس و کاری غوماندا، ترس و بیمان هه بوو و به زه ییمان هه بوو تووشی نا په حه تی بین.

﴿فَمَنْ اَللهُ عَلَيْنَا﴾، خواش چاکه ی له گه لدا کردین، ﴿وَوَفَّيْنَا عَدَابَ السَّعُوْرِ﴾، له نازاری گره بای دۆزه خ پاراستینی.

﴿إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ﴾، نيمه پيشتري لتي دهپارايينه وه (هميشه لتي دهپارايينه وه كه چه پالمان بدات له سزاي دوزهخ) ﴿إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ﴾ (نهويش وه لامي دايينه وه) به دنيايي نهو زور چاكه كاري زور به به زه ييه. خوا به لوتف و كهږمي خوئي نيمهش لهو كه سانه بگيري، كه دهپانځاته نيو نهو نازو نيمه ته ي به هه شته وه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

باسی پارێزکاران و، شهش له نازو نيعمه ته کانين له بههه شتدا کراوه:

۱- باشتري خاڤووبه ره.

۲- شادمان بوون به بهخششی خوا.

۳- پارێزران له ئاگري دۆزهخ.

۴- خواردن و خواردنهوهی بى گرفت و بهچێژ.

۵- ئيسپراحهت و پالڤانهوه له سههر ته خت و قهنهفه ريزکراوه کان.

۶- جووتکرانيان له گهڵ قهشهنگترينى ئاوه تان دا.

خوا دهفه رموى: ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُودٍ ۖ فَنَكِهِينَ يَمَآءَ ۖ إِنَّهُمْ رُتْمٌ رُوِّتُمْ ۖ وَوَقَّعَتْهُمْ رُتْمُهُمْ عَذَابُ الْجَحِيمِ ۖ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ مُنْكَيْنِ عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ ۖ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ۚ﴾

شیکردنهوهی ئەم ئایەتانه، له جهوت برگه دا:

(۱) ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُودٍ﴾، به دنیایی پارێزکاران، له نێو باخ و گۆل و گۆلزاره کان و، له نێو نازو نيعمهت دان، (مُتَّقِي)، ناوی بکهه (إِسْمُ الْفَاعِلِ)ه، خۆپارێز، (مُتَّقِينَ)، خۆپارێزان، کهواته: نهوانه خۆيان پارێزگاريان له خۆيان کردوه له دنيا دا، له چى خۆيان پاراستوه؟ له ههموو ئهو شتانهی خوا پێی ناخۆشن، له کوفر، له شیرک، له گوناھو تاوان و خراپه، نایا به چى خۆ له کوفر دهپارێزی؟ به نيمان.

نهدی به چی خو له شیرک دهپاریزری؟ به خوا به یه کگرتن (توحید).

نایا به چی خو له گوناھو سهرپیچی و لادان و تاوان دهپاریزری؟ به فرمانبهری و تاعهت و پابه ندیی به شه ریعتهی خوی پهرودر دگاره وه، نهو جوړه که سانه: ﴿فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ﴾، (جَنَات) و (نَعِيم)، ههردووکیان به نه زانراو (نکرة) هاتوون، نه وهش، بو قه بهو مه زن پيشاندان (لِلتَّقْصِيمِ وَالتَّعْظِيمِ) ه، چونکه به پیتی سیاق ده زانری جاری وایه شتیک که به نه زانراو (نکرة) دی، بو کهم بایه خبییه، جاری واش هیه بو مه زنی و گه وره ییه، به لام نه وه به پیتی سیاق و به سه لیقه ده زانری.

خوا دوو و شان باس ده کات: ﴿فِي جَنَّاتٍ﴾ له نیو باغ و گو و گو لزاره کاندان، (ونعیم)، یانی: (النَّعْمَةُ الْكَثِيرَةُ)، ههروه ها (نعیم)، به مانای نازو نیعمه تیکی به رده وام و نه بر او و بئ کو تایی دی.

٢- ﴿فَنَكْبِهِنَّ يَمَّا أَنَّهُنَّ رُبَّمَا﴾، چیژ وه رگرو شادمانن به وهی پهرودر دگاریان پیداون، (فَاكِهَيْنَ)، خویندراویشه ته وه: (فَكِهَيْنَ)، ههردووکیان یهک واتایان هیه، (فَكِهَ وَفَاكِهَ)، (فَاكِهَيْنَ وَفَكِهَيْنَ)، ههردووکیان: (وَصَفَّ مِنْ فَكِهَ كَفْرِخَ، إِذَا طَابَتْ نَفْسُهُ وَسَرَّ) وه سفی که سیکه شادمان و دلخوش بی، که واته: ﴿فَنَكْبِهِنَّ يَمَّا أَنَّهُنَّ رُبَّمَا﴾، دوو واتایان ده گه یه نن: أ- شادمان و دلخوشن به وهی خوا پیتی داوون. ب- چیژ وه رگرن به وهی نه وه وه که پهرودر دگاریان پیداون.

٣- ﴿وَوَقَّهِنَّ رَبُّهُنَّ عَذَابَ الْجَحِيمِ﴾، پهرودر دگاریشیان له نازاری کلپهی دۆزه خ پاراستوونی، لهم دوو نایه ته دا، وشه ی (رُبُّهُنَّ)، دوو باره بو ته وه، پهرودر دگاریان، خاوه نیان، چونکه هی یه که میان بو به هر دمه ند بوونه، هی دوو هه میان بو پاریزرانه، یانی: یه که میان (لِجَلْبِ النُّعْمَةِ) وه، هی دوو هه میان (لِذْفَعِ النُّقْمَةِ)، یانی: پهرودر دگارو خاوه نیانه که نازو نیعمه ته به سه ردا رشتوون، ههروه ها هه نهو خاوه و پهرودر دگاره شیانه که پاراستوونی له سزای کلپهی دۆزه خ، چونکه (جَحِيمِ)، یه که یکه

له ناوه‌کانی دۆزه‌خ و یه‌کیک له وه‌سفه‌کافی ناگری دۆزه‌خیشه، (النَّارُ الْمُتَّجِعَةُ)، ناگری کلّیه سه‌ندو بلّیسه‌دا، که زۆر به‌هێزه.

٤- ﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا﴾، (پێیان ده‌گوتری: بخۆن و بخۆنه‌وه بێ گرفت و خۆش. نه‌مه له قورباندا زۆر دووباره ده‌بێته‌وه، یانی: يُقَالُ لَهُمْ)، یان (قِيلَ لَهُمْ)، پێیان ده‌گوتری، یان پێیان گوترا: بخۆن و بخۆنه‌وه (هَنِيئًا: اِسْمٌ عَلَى وَزْنِ فَعِيلٍ مَعْنَى مَفْعُولٍ، وَقَعَ وَضْعًا لِمَصْدَرَيْنِ لِفَعْلَيَّ ﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا﴾، ئی: أَكَلًا هَنِيئًا وَشْرَبًا هَنِيئًا، (هَنِيئٌ)، له‌سه‌ر کێشی (فَعِيلٌ)، به‌لام به مانای (مَفْعُولٌ)، بوته وه‌سف بۆ چاوگی هه‌ردوو‌ک کرداری ﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا﴾، بخۆن و بخۆنه‌وه، واته: بخۆن خواردنێکی (هَنِيءٌ)، بخۆنه‌وه خواردنه‌وه‌یه‌کی (هَنِيءٌ)، (هَنِيءٌ) یش ئه‌وه‌یه مروّف به ئاسانی و به خۆشی بیخوات، دواییش مایه‌ی ئاسووده‌یی و به‌هه‌ره وه‌رگرتن و چێژ وه‌رگرتنی بێ و، هیچ ده‌رهاویشه‌وه ده‌ره‌نجامی خراپی نه‌بێ، وه‌ک خواردن و خواردنه‌وه‌ی دنیا.

٥- ﴿بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، به‌هۆی ئه‌وه‌وه که پێشتر ده‌تانکرد (له ژبانی دنیا‌دا) واته: ئه‌وه‌ پاداشتی‌کرده‌وه‌ی خۆتان، خوا ^{سُبْحَانَكَ رَبِّيَ} شاره‌زای سرووشتی مروّفه، مروّف پێی خۆشه به نه‌ندازه‌ی ئه‌وه که په‌نج ده‌دات، که‌نجیش ببات، گوتراوه: ئه‌وه‌ی په‌نج بدات که‌نج ده‌بات، که‌نج یانی: خه‌زێنه، مروّف پێی خۆشه ته‌قدیر بکری و بگوتری: تۆ خۆت کارت کردوهو خۆت ماندوو بووی، هه‌ر بۆیه وشه‌ی (مُتَّقِينَ)، خۆ پارێزه‌ران، یانی: خۆیان پاراستوه، بۆیه چوونه نێو نازو نيعمه‌ته‌وه‌وه، نه‌و خواردن و خواردنه‌وه بێ گرفت و بێ سه‌ره‌نجام خراپه‌یان، پاداشتی ئه‌وه‌یه که ده‌یانکرد له کرده‌وه‌ی باش، که باشترین کرده‌وه‌ی باش بریتیه له نیمان، دوایی به‌ندایه‌تی بۆ خوا، ئنجا کرده‌وه‌کانی دیکه، که مروّف له‌زاتی خۆی نه‌نجامیان ده‌دات، یان له‌گه‌ڵ ده‌ورو به‌ریدا.

٦- ﴿مُرْكِبِينَ عَلَى سُرُرٍ مَّقْصُوفَةٍ﴾، پالیا‌ن داوه‌ته‌وه‌وه، شانیا‌ن داداوه له‌سه‌ر ته‌ختانیکی ریز کراو، (الإِتْكَاءَ) به مانای پالدا‌نه‌وه‌وه شاندا‌دان دێ، (سُرُرٍ) یش کۆی (سُرُرٍ)،

(مَا يُضْطَجَعُ عَلَيْهِ)، نه‌ودیه که مروّف له‌سهر پاده‌کشی، یان شانی له‌سهردا ده‌داو پالده‌داته‌وه، (مَضْفُوقَة): به‌مانای ریز کراوه‌کان دئ، به‌لام به‌مانای به‌رهو پرووه‌کانیش دئ، نه‌و ته‌خت و کورسییانه‌ی له‌سهریان پال ده‌دنه‌وهو نیس‌پراحت ده‌کهن، به‌رهو پرووی یه‌کدیین، وه‌ک له‌شوینی دیکه ده‌فه‌رموئ: ﴿مَقْبِلَات﴾، خواردن و خواردنه‌وه‌که‌شیان پیکه‌وه ده‌خوئن، چونکه بو نولفه‌ت و دلخووشی و شادمانی و خوشتره، ﴿يَنْزِعُونَ بِهَا كَأْسًا﴾، ننجا یه‌کتیک له‌خووشی و چیره‌کانی خواردن و خواردنه‌وه نه‌ودیه، که مروّف به‌ته‌نیا نه‌بی و به‌کۆمه‌ل و له‌گه‌ل خه‌ل‌کدابی.

ننجا خوای میهره‌بان باسی نازو نیعمه‌تیک یه‌که‌ی به‌هه‌شت ده‌کات:

(۷) - ﴿وَرَوَّجْنَهُمْ حُورٍ عِينٍ﴾، هه‌روه‌ها جووتمان کردوون له‌گه‌ل نافرته‌تانی سپی و سوئل و ساف و، چاو‌گه‌ش و گه‌وره‌و جوان دا، (أَي: قَرْنَاهُمْ وَاجْعَلْنَا كُلَّ قَرْنٍ رُوحًا وَالْبَاءُ لِلْمُصَاحَبَةِ)، که ده‌فه‌رموئ: (وَرَوَّجْنَاهُمْ: أَي قَرْنَاهُمْ)، واته: جووتمان‌کردن و کردمان به‌هاوسه‌ر، له‌وئ که‌س به‌ته‌نی نیه، هه‌ر تاکیکیان به‌رانبه‌ریکی هه‌یه، که به‌هه‌ر کامیکیان ده‌گوترئ: (رَوَّج)، واته: هاوسه‌ر، نه‌گه‌ر به‌مانای ماره‌کردن بایه، ده‌یفه‌رموو: (رَوَّجْنَاهُمْ حُورًا عِينًا)، وه‌ک له‌سوودتی (الأحزاب)، خوا ده‌فه‌رموئ: ﴿فَلَمَّا فَصَّحَّ رَبُّدٌ مِّنْهَا وَطَرًا رَوَّجْنَاهُمْ﴾، چونکه (رَوَّج) به‌مانای (تَكَج) پیویستی به‌(ب) ناکات بو خواستی به‌رکارو ده‌گوترئ: (رَوَّجْنَاهُمْ)، به‌لام (رَوَّجَهْ به: قَرْنَهْ به)، واته: له‌که‌لیدا جووئ کردو کردی به‌هاوسه‌ری.

ننجا (حور عین)، له‌ئه‌صلدا (حور وعین)ه، به‌لام له‌به‌ر نه‌ودی زۆر پیکه‌وه هاتوه (و) ده‌که‌ی قرتی‌تراوه‌و بوته: (حور عین)، نه‌گه‌رنا له‌پاستیدا نه‌وانه دوو وه‌صفن (حور)، کوئ (أحور)، بو‌پیاو و (حوراء)، بو‌نافرته‌ته، واته: زۆر سپیی و پروون و ساف، (عین) یش کوئ (عیناء)ه، واته: چاو‌گه‌ش و گه‌وره.

که‌واته: له‌م چوار نایه‌ته‌دا، شه‌ش جووره نیعمه‌ت باسکراون:

۱- خانوو به‌ره‌کانیان و، نازو نیعمه‌تی به‌رده‌وام.

٢- شادمانیان.

٣- پاریزرانیان له سزا.

٤- خواردن و خواردنهوهی بێ گرفت و دەرد.

٥- پالدا نهوه به رانبهر به به کدی.

٦- جووتکرانیان له گه‌ل خو‌ریاندا.

مهسه لهی دووهم:

بروادارانیک که وهچه کهیان به ئیمانوهه شوئینان کهوتوون، خوا پتکه وه بیان کوده کاته وه، بی ئه وهی له پاداشتی ئه وان کهم بکاته وه، چونکه ههر که سه بارمته ی کرداری خو به ق:

خوا ده فهرموئ: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ حَتَّىٰ دَارُوا فِي الْكُفْرِ مَعَهُمْ وَمَا أَنزَلْنَاهُ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلِّ أَمْرٍ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنٌ ۝﴾

شیکردنه وهی ئهم ئایه ته به پیزه، له چوار برگه دا:

(١)- ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾، نه وانیه ی بروایان هینا وه، وه چه که شیان به بر واوه شوئینان کهوتوون، خوئندرا وه ته وهش: (ذُرِّيَّاتِهِمْ)، وه چه کهیان و وه چه کانیان واته: پۆله کانیشیان به ئیمانوهه شوئینان کهوتوون له دنیا دا.

ههروه ها (وَاتَّبَعَتْهُمْ)، خوئندرا ویشه ته وه: (وَاتَّبَعْنَا هُمْ)، وه چه کانیشیا مان خستۆته شوئینان، نجا نه گهر (اتَّبَعْنَا هُمْ) بن، نه و کاته نه گهر (ذُرِّيَّتُهُمْ) بی، ده بی بگوتری: (وَاتَّبَعْنَا هُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ)، به لام نه گهر (وَاتَّبَعَتْهُمْ) بی، ده خوئندریته وه: (وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ)، به لام (ذُرِّيَّاتِهِمْ)، له ههردوو حاله تاندا ههروه ک خو به ق.

که ده فهرموئ: ﴿بِإِذْنِ اللَّهِ﴾، وشه ی (إِذْنِ)، به نه زانراو (نَكْرَة) هاتوه دوو حاله ق هه:

أ- ده گونجی بۆ مه زنبی بی، واته: به ئیمانیک ی چاکه وه شوئینان کهوتوون.

ب- ده شگونجی بۆ نه وه بی که ههر جو ره ئیمانیکیان هه بن، بهس ئیماندار بن، نیمه وه چه کانیان که له دوا یانه وه دین، له گه ل نه واندا کو یان ده که ی نه وه.

(٢)- ﴿الْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ﴾، یان: (الْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّاتِهِمْ)، نیمه وه چه که بیان یان وه چه کانیان به وان ده گه یه نین، (الإِلْحَاقُ): بَدَلُ الإِدْخَالِ إِشَارَةٌ إِلَى أَوَّلٍ: لَمْ يَكُونُوا مُسْتَحَقِّينَ، ثَانِيًا: قَدْ

يَكُونُ بَعْدَ إِجْرَاءِ الْعِقَابِ)، بویه خوا **عَمِلَ الْحَمِيمُ**، له جیاق (أَذْلَحْنَا)، (أَلْخَفْنَا) ی به کارهیناوه
{پیمان‌هوه په یوه ست کردن و به دواى نه‌واندا بردمانن} نه‌وه ناماژه‌یه بۆ نه‌وه:

یه که‌م: هه‌رچه‌نده شایسته‌ی نه‌و پیکه‌و پاداشته نه‌بوون، به‌لام نیمه نه‌وانیشمان به
نه‌وانه‌وه په یوه ست کرد له به‌خششی خۆمان.

دووهم: **وَمَا أَلْفَنَّا بِهِم**، ناماژه‌یه بۆ نه‌وه که نه‌گه‌ر نه‌و مندال و کو‌رو کچانه‌یان،
پۆله‌کانیان پتویست بووبن، سزا بدرین و شایسته‌ی سزا بووبن، دواى سزاو پاک
بوونه‌وه، نجا خوا **نَجَّيْنَاهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ** نه‌وانیش ده‌باته لای باب و دایکیان.

٣- **وَمَا أَلْنَهُمْ مِنْ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ**، له کرده‌وه‌که‌یان هیچمان لى که‌م نه‌کردوونه‌وه،
(لَاتِ وَأَلَاتٍ)، هه‌ردووکیان به مانای که‌مى کرده‌وه (نَقَضَ) دین، (لَاتَهُ وَأَلَاتَهُ)، واته:
(نَقَضَهُ)، لى که‌م کرده‌وه، **وَمَا أَلْنَهُمْ مِنْ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ**، له کرده‌وه‌که‌یان هیچمان لى
که‌م نه‌کردنه‌وه، واته: خوا له کرده‌وه‌ی باب و دایکیان که‌م ناکاته‌وه، بیخاته سه‌ر هی
پۆله‌کانیان، تا‌کو پښیان بگهن، یاخود: له پله‌ی نه‌وان دانا‌به‌زیښى، که بیان‌باته‌وه خوارتر،
تا‌کو له‌گه‌ل پۆله‌کانیان دا پیکه‌وه کو‌بینه‌وه، به‌لکو خواى به‌خشه‌ر له به‌خششی خۆی
بۆ پۆله‌کانیان زیاد ده‌کات، تا‌کو به‌رزیان بکاته‌وه بۆ ناستی باب و دایکیان.

که ده‌فه‌رموئى: (مِنْ شَيْءٍ)، نه‌م (مِنْ) ه، بۆ به‌شکردن (تَبْعِيضٌ) ه، واته: هیچ
شتى له پاداشتی کرده‌وه‌که‌یان که‌م ناکه‌ینه‌وه.

٤- **كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينٌ**، هه‌ر مرو‌فیک بارمه‌ی نه‌وه‌یه که وه‌ده‌ستى هیناوه،
(الْكَسْبُ: يُطْلَقُ عَلَى مَا يُحْصَلُهُ الْمَرْءُ بِعَمَلِهِ لِإِرَادَةِ نَفْعِ نَفْسِهِ، وَرَهْنٌ: فِعْلٌ مِمَّا
مَفْعُولٌ مِنَ الرُّهْنِ وَهُوَ الْحَبْسُ)، (كَسَبَ): نه‌وه‌یه که مرو‌ف به ویستی خۆی، بۆ
سوود به خو‌گه‌یاندن و بۆ قازانجى خۆی وه‌ده‌ستى دینى، (رَهْنٌ) یش، له سه‌ر کیشى
(فِعْلٌ) ه، به‌لام به مانای (مَفْعُولٌ) ه، یانى: (مَرْهُونٌ)، له (رَهْنٌ) هوه هاتوه، یانى: رایگرت
(حَبَسَ)، واته: هه‌ر که‌سێک بارمه‌ی کرده‌وه‌که‌ی خۆیه‌تی، به‌پیتی کرده‌وه‌که‌ی خۆی
جی‌گاو پیکاو شوینی بۆ دیاریی ده‌کرتی.

مهسه لهی سټیم:

زیادکردنی خوا له میوه و گوشت به پټی ناره زووی به ههشتیان و، ده ستاو
ده ست پټکردنی، پټکی مهی له یتوانیاند، بټی نه وهی قسه و کرداری پوچ و
گونا هبارکهری تټدابی و، به سه ره وه گه رانی کورانی نه وجه وان، وهک گه وههری
شیردراوه بو خزمه تکر دنیان:

خوا دهه رموی: ﴿وَأَمَدَدْنَهُمْ فِي كَهْمِهِمْ وَلَحْمٍ مَّائِشْتَهُمْ﴾ (۱) یَنْزَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوَ فِيهَا
وَلَا تَأْنِيَةٌ ﴿وَيَطْرُقُ عَلَيْهِمُ الْمَلَأُ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لَوَلَوْ مَكَوْنٌ﴾ (۲).

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له چوار برگه دا:

(۱) - ﴿وَأَمَدَدْنَهُمْ فِي كَهْمِهِمْ وَلَحْمٍ مَّائِشْتَهُمْ﴾، بۆمان زیادکردن له میوه و له گوشت،
له وهی ناره زووی ده کهن، (الإمداد: إعطاء المدد، وهو الزيادة من نوع نافع فيما زيد
فيه)، (إمداد): بریتیه له به خشینى زیاده له جوری نهو شتهى سوودی ههیه، وهک
گوتمان: (إمداد): زیددیه له شته خو شویستراوه کاندو، (مد)، زیدد کردنه له شتی
ناخو شویستراو، بو وینه: له سزادا.

پیشتریش ناماژه مان پندا که خوا لیره دا (فاكهة)ی، پیش گوشت، خستوه،
پسپۆرانی بواری ته ندروستی ده لټن: وا باشه مروف سه ره تا میوه بخوات، پاشان
خواردن بخوات، به پټچه وانیه عادتی زۆربهی خه لکه وه، وا باشه مروف پیشی
میوه بخوات، دوایی خواردنی دیکه، بخوات: نانه، گوشته، هه رچی ههیه، له بهر
نه وهی میوه که ناسانت هه رس ده بټی و، جهسته له فیتامین و پټکهاته کانی به هه ره
وهرده گری و، ئنجا که خواردن ده خوات، مادام پیشتر میوهی خوارد بټی، به شیک
له گه دهی پرپۆته وه که متریش خواردنی بو ده خوری.

به لām به دلنیا یی که بو دنیا وایه، پیش میوه بخوری باش بټی، دوایی
خواردنی دیکه بخوری، مه رج نیه له به هه شتیش دا وابټی، چونکه حال و دۆخی

بهه شتی همووی جیا به له هی دنیا، چونکه له دنیا دا مروّف نه گهر زیاده بخوات، له میوه، یان له خواردن و خواردنهوه، پتی نارده حته ده بی، به لّام له بهه شتدا وانیه، بویه دهه رموی: (هَبْنِیْئاً)، بی گرفت.

٢- ﴿لَا تَغَوُّ فِيهَا كَأْسًا لَا تَغَوُّ فِيهَا وَلَا تَأْنِیْمٌ﴾، په ردا خیک - پر له شه پاب - لیك وهرده گرن و له به کدی ده ستین له ویدا، هیچ جوړه قسه به کی پوچ و گونا بهار که ری تیدانیه. (تَنَازَعُونَ، التَّنَازُعُ: التَّذَاوُلُ وَالتَّعَاطِي، وَأَصْلُهُ تَفَاعُلٌ مِنْ نَزَعَ الدَّلُو مِنَ الْبِرِّ عِنْدَ الْإِشْتِقَاءِ)، (تنازع): به مانای ویکدیان و ده ستاو ده ست پیکردنه، نه صله که شی (تَفَاعُلٌ) ه، له دهره یتانی دۆلچه له بیر، له کاتی ناو هه له ینجاندا (که نهویان به شی خو ی هه له ینجاوه، ئنجا وه نهویدیکه شی بدات، نهویش دۆلچه یه که هه له به ینجی) واته: نهو په ردا خه پر شه پابه وه ده ستی به کدی ده ددن.

﴿لَا تَغَوُّ فِيهَا وَلَا تَأْنِیْمٌ﴾، نه مه به دوو شیوه خو یندراوه ته وه: (لَا تَغَوُّ فِيهَا وَلَا تَأْنِیْمًا)، هه روه ها خو یندراویشه ته وه: ﴿لَا تَغَوُّ فِيهَا وَلَا تَأْنِیْمٌ﴾، (لغو): به مانای قسه ی پوچ و کرداری پوچ دی، (تَأْنِیْم) یش، واته: گونا بهار کردن، هه ر شتیک بیته هو ی گونا بهار کردن مروّف، بویه ش خوا ~~سَمَاءُ~~ وا دهه رموی، له به هه شتدا گونا هی لی نیه، له بهر نهو هی خه لکی مه یخوړه وه له دنیا دا، شه پاب خوړان له دنیا دا، هه م قسه ی ناړیک و، هه م کردارو په فتاری ناړیکشیان لی ده پشکو یته وه، واته: وا مه زانن که شه پاب خواردنهو ی به هه شت وه که هی دنیا به، نه پتی سه رخو ش ده بن و نه قسه ی پوچیش ده که ن و، نه په فتارو هه ل سو که و ق ناړیکش له گه ل یه کدیدا ده که ن.

٣- ﴿وَيُطَوِّفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ﴾، نهوجه وانا نیک که هی خو یانن، به سه ریانه وه ده که رین، (الْغِلْمَانُ: جَمْعُ غُلَامٍ، وَحَقِيقَتُهُ مَنْ كَانَ فِي سِنِّ يُقَارِبُ الْبُلُوغَ، أَوْ يُبْلَغُهُ، وَيُطَلَّقُ عَلَى الْخَادِمِ؛ لِأَنَّهُمْ كَانُوا أَكْثَرَ مَا يَتَّخِذُونَ خَدَمَهُمْ مِنَ الصَّغَارِ)، (غِلْمَان) کو ی (غُلَام) ه، (غُلَام): نهو یه نیزیک بوو بیته وه، له با لّغ بوون یان گه یشتبیتی، وشه ی

(عُلام) يان، زياتر بۇ خزمەتكار بە كارھيتاۋە، لەبەر ئەۋەى عادەتيان وابوۋە، نەگەر ويستيبان خزمەتكاران بگرن، لە گەنجى كەم تەمەن گرتوويانن (لەبەر ئەۋەى ئاسانتر كاروباريان بۇ رادەپەرتىرى) نىجا كە دەفەرموى ﴿لَا لَعْنَةَ رَبِّهَا﴾ لەۋىدا پاناۋەكە بۇ مەينەيەكى مەجازىي دەچىتەۋە:

أ- دەگونجى مەبەست پىنى مەى (خمر) بن، كەمەينەى مەجازىي (مۇئث المجازي)، واتە: شەپابەكەى دەيخۇنەۋە، ھىچ قسەى پوۋچ و گوناھباركەرى تىدانىيە.

ب- ياخود دەگەرپىتەۋە بۇ پەرداخ (كاساً) نەۋىش برىتيە لەۋ دەفەرى شەرابى تىكرابى، كە نەۋىش لە پروى زمانى عەرەبىيەۋە بە مەينەى مەجازىي بەكاردەھىتەرى.

ج- ياخود (فِيهَا)، دەچىتەۋە بۇ بەھەشت، واتە: لە بەھەشتدا ھىچ قسەى پوۋچ و گوناھباركەرى تىدانىيە، ديارە وشەى (لَعُو): يانى: قسەى پوۋچ (اللَعُو: سَقَطُ الْكَلَامِ، وَالتَّائِيْمُ: مَا يُؤْتَمُّ بِهِ فَاعِلُهُ شَرْعًا، أَوْ عَادَةً مِنْ فِعْلِ أَوْ قَوْلٍ)، (تَأْيِيْمُ): ھەر شتىكە بىكەرەكەى پىنى گوناھبار بن، قسە بن يان كەردەۋە.

كە دەفەرموى: ﴿وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ﴾ (الطَّوْفُ: مَشْيٌ مُتَكَرِّرٌ ذِهَابًا وَرُجُوعًا، وَأَكْثَرُ مَا يَكُونُ عَلَى اسْتِدَارَةٍ)، لە ئەۋەلدا (طواف): بە ماناى رۆيشتىكە، كە چوون و ھاتنەۋەى تىدابى، بەلام بە زۆرىى كە حالەق بازنەيى بن، لەۋسەرەۋە دەچى و لەۋ سەرەۋە دەگەرپىتەۋە.

بۆچى دەفەرموى: ﴿عِلْمَانٌ لَّهُمْ؟﴾

واتە: نەۋ نەۋجەۋانانە ھى خويانن، يانى: خزمەتكارى خويانن و بەس خزمەتيان وان دەكەن و، بەسەريانەۋە دەگەرپىن و پىداۋىستىيەكانيان جىيەجى دەكەن.

٤- ﴿كَانَهُمْ لَوْلَوْ مَكُونٌ﴾، ۋەك گەۋھەرى شىردراۋەن، واتە: گەۋھەر، زۆر سىپى و بىرقەدارو جوانە، نىجا ئەگەر گەۋھەر بەكارھىتەربى و زۆر ھىتەربىتە گۆرى، لەۋانەيە

ئەو بىرىقەيى و سېيى و سافىيەى نەما بى، بەلام كە شىئەردا بىتەو و بەس بۇ ھەندى
 بۇنە بەيئەتتە دەرى و لە كاتى پىويستدا، ئەو ديارە بىرىقەيى و سافىيەكەى خوى
 دەپاريزى، (وَاللُّؤْلُؤُ: الدُّرُّ وَاللُّؤْلُؤُ: يَتَكَوَّنُ فِي الْأَصْدَافِ مِنْ رَوَاسِبِ، أَوْ جَوَامِدِ صَلْبَةٍ،
 لَمَاعَةٍ مُسْتَدِيرَةٍ فِي بَعْضِ الْحَيَوَانَاتِ الْمَائِيَةِ الدُّنْيَا مِنَ الرُّخَوِيَّاتِ)^(۱)، واتە: (لؤلؤ) يانى:
 (دُر)، بە كوردىي دەلىن: كەوھەر، لە نىو قوزاخان، صەدەفان دا دروست دەبى، لە
 ھەندىك ماددەى نىشتوو، يان ماددەى وشكى رەق كە بىرىقەدارو، مەيلەو خەرە، لە
 نىو ھەندىك لە ژياندارانى ئاويى پلە خوارد، لەوانەى پىيان دەگوترى: نەرمەكان
 (رُخَوِيَّاتِ) {كە جەستەيان نەرمە و لە نىو ئەو ژياندارانەى نىو قوزاخان دا، ئەو
 كەوھەر و مروارىيە پىك دى}.

مہسلہ ی چوارہم و کۆتایی:

یہ کدی دواندی بہہشتیان بہ پروو، لہ یہ کدی کردنہوہو، یادکردنی چاکہ ی خوا بہسہریانہوہ لہ دنیادا، کہ بہرانبہر بہ خواو قیامت، بیمداریون، ترس و سامیان لہ دلداہو، نہک بیتاک بن، خواش بہ چاکہ ی خوی لہ نازاری گرہبای دۆزہخ پاراستووی و، نہوان لہ دنیادا بہردہوام لہ خوا پاراونہوہو، نہویش بیتگومان پارانہوہکے ی وەرگرتوون، چونکہ خوا ہەرہ چاکہ کاری نہوپہری بہ بہزہییہ:

خوا دہفہرموی: ﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾ (۶۵) قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلَ فِيْ أَهْلِنا مُتَشَفِّينَ ﴿۶۶﴾ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَّعْنَا عَذَابَ التَّوْمُرِ ﴿۶۷﴾ إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿۶۸﴾

شیکردنہوہی ئەم ئایہتانہ، لہ شہش برگہدا:

(۱) - ﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾، بہ ہہشتیہکان ہہندیکیان پرویان لہ ہہندیکیان کردو پرساریان کرد، واتہ: لہ نیو خویندا، قسہو باسیان دہکرد، وەک لہ تہفسیری سوورہق (الصافات) دا، کورتہ باسیکمان لہوبارہوہ کرد، کہ بہہشتیہکان چۆن پیکہوہ دادہنیشن: ﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ﴾ ﴿۶۵﴾ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿۶۶﴾ يَقُولُ أَإِنَّكَ لَبِئْسَ الْمُصَدِّقُ ﴿۶۷﴾ أَهَذَا مِنَّا وَكُنَّا نَرَاهُ وَعِظْلَمْنَا أَنَا لَنَدِينُ ﴿۶۸﴾ قَالَ هَلْ أُشْرُكَ بِمُطْعِمُونَ ﴿۶۹﴾ فَأُطْعِمَ قَرْنَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿۷۰﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتُ لَأَتْرُكَنَّ ﴿۷۱﴾ وَلَوْلَا بَعْثُهُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۷۲﴾

لہ راستیدا یہکیک لہ نیعمہتہ زۆر بہرچاوہکانی بہہشت، کہ خوا سترہان تہجر لہ قورئاندا، زۆر باسی کردوہ، ہریتہ لہو پیکہوہ کۆبوونہوہو، ہوگرہووی یہ کدی و یادکردنہوہی ژبانی دنیا، بہ تاییہق نہوہی سوورہق (الصافات)، ہەر زۆر پروون و

راشکاو، که تهنانهت یادی ناشناو ناسیاوه کانیشیان ده‌کهنه‌وه، که له به‌هه‌شتیش نین، به‌لکو له دۆزه‌خدان و، له‌ویوه ده‌شیاندوینن، له‌وی باسمان‌کردوه که به‌ره‌و پیش‌چوونی ته‌کنول‌لۆژیا، نیستا تیتگه‌یشتنی نه‌و نایه‌تانه‌ی بۆ تیمه‌ ناسانتر کردوه، وه‌ک له رابردودا، نیستا له پئی ئینته‌رنیته‌وه که‌ستیک لی‌ره دانیشته‌وه، له مالی خوی پالیداوه‌ته‌وه، دۆستیک، یان خزمیکی له نه‌مریکا ده‌دوینن، له ئوستورالیا ده‌دوینن، به‌لکو نه‌گه‌ر له‌سه‌ر مانگ بی ده‌توانن بیدوینن، بی‌گومان به‌هه‌شت عالمیک ده‌بی و، دۆزه‌خ عالمیکی دیکه‌و، یه‌جگار زۆر لیک دوور ده‌بن، نه‌دی چون له‌وی‌را یه‌کدی ده‌دوینن؟ تنجا نه‌گه‌ر مروّف بتوانن له پئی ئینته‌رنیته‌وه‌و به‌هوی نامیرنیکه‌وه یه‌کدی بدوینن، به‌ده‌نگ و به‌وینه‌وه، به‌دنیایی خوی په‌روه‌ردگار، به‌س خوی ده‌زانن چی بۆ نه‌هلی به‌هه‌شت ده‌ده‌ستین و، چون هه‌م یه‌کدی به‌سه‌ر ده‌کهنه‌وه له به‌هه‌شتدا، هه‌م ناسیاوه‌کانیشیان که کاتی خوی له دنیا‌دا پیکه‌وه بوون، بزنان داخو چۆن و چیمان لی‌هاتوه‌و سه‌ره‌نجامیان چی بووه؟ لی‌ره‌ش ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَأَلَوْنَ ۖ﴾، هه‌ندیکیان پرویان له هه‌ندیکیان کرد، پیکه‌وه قسه‌یان ده‌کرد، پرسایریان له یه‌کدی ده‌کرد.

(۲) - ﴿قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلَ فِي أَهْلِنا مُتَفِقِينَ﴾، گوتیان: تیمه‌ پیشتر، (له دنیا‌دا) له نێو که‌س و کاری خۆمان و مال و خیزانه‌ماندا ترس و بیممان هه‌بوو، (الإشفاق): توفّع المکروه، وه‌و ضد الرّجاء، (إشفاق): بریتیه له چاوه‌ڕێ‌کردنی شتی خراپ و پی‌چه‌وانه‌ی ئومید (رّجاء)ه، که به‌مانای ئومیده‌واربوونه به‌شتی باش، (إشفاق): بریتیه له ترس و بیم هه‌بوون، له شتی خراپ، ده‌لین: تیمه‌ پیشتر له نێو که‌س و کارو مال و خیزانه‌ماندا، خاوه‌نی ترس و بیم بووین، له‌وه که تووشی سزای خوا ببین.

(۳) - ﴿فَمَنْ أَنتُمْ أَنَّهُ عَلَيْنَا﴾، شنج‌خواسته‌ی لایه‌ی چاکه‌ی له‌گه‌ڵا‌کردین یانی (أَنْتُمْ عَلَيْنَا بِالْإِيمَانِ) او أَنْتُمْ عَلَيْنَا بِالْعَفْوِ، خوا چاکه‌ی له‌گه‌ڵا‌کردین، که ئیمانی به‌قسمه‌ت کردین، یان چاکه‌ی له‌گه‌ڵا‌کردین که چاوپۆشیی لیک‌کردین، هه‌لبه‌ته‌ خواش چاوپۆشیی به‌س له پڕواداران ده‌کات.

که‌واته: نه‌و دووانه هه‌ردووکیان یه‌کن: چاکه‌ی له‌گه‌لدا کردین، که نیمانی پی‌ به‌خشین و، یارمه‌تیی داین نیمان بینین، چاکه‌شی له‌گه‌لدا کردین، به‌وه که چاو‌پۆشی له‌که‌م و کو‌پیه‌کا‌مان کرد، هه‌موو که‌س پی‌ویستی به‌ چاو‌پۆشی و لی‌وردنی خوا **سَبِّحْهُمُ** هه‌یه، ته‌نانه‌ت پی‌غه‌مبه‌رانیش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ).

(۴) - ﴿وَوَقْنَا عَذَابَ السَّمُومِ﴾، نیمه‌ی چه‌پاله‌داو پاراست له‌ نازاری گ‌رهبه‌، (السَّمُومُ: الرِّيحُ الَّتِي تَهْبُ مِنْ جِهَةِ حَارَةٍ جَدًّا، فَتَكُونُ جَافَةً شَدِيدَةَ الْحَرَارَةِ)، نه‌وه‌ی نیمه‌ دویزانین (سَمُوم): نه‌و بایه‌یه که له‌ شوینیکی زۆر گه‌رمه‌وه هه‌لده‌کات، که زۆر وشک ده‌بی و زۆریش گه‌رم ده‌بی.

له‌و بیابانه‌، کاتی خۆی که سه‌فه‌ر ده‌کراو نیستاش - به‌لام نیستا سه‌یاره‌کان سارد که‌رمه‌وه‌یان تیدی‌هه‌وه‌ی فینک ده‌ده‌ن - نه‌گه‌رنا کاتی خۆی که سه‌فه‌ر ده‌کرا، که په‌نجه‌ره‌ی پاسه‌که‌ت ده‌کرده‌وه وه‌ک گ‌رهبای ته‌ندوو‌ر لیت ده‌دا، نا‌وا بو‌ت ده‌هاته ژوو‌ری، نجا نه‌وه‌ بای سه‌موومی پی‌ده‌لین، واته: نه‌و بایه‌ ده‌چته‌ نیو کونه‌کانی پی‌سته‌وه، یاخود نه‌و بایه‌ی وه‌ک چۆن ژه‌هر کاریگه‌ری له‌سه‌ر مرۆفدا داده‌نی، نا‌وا کاریگه‌ری خراپ له‌سه‌ر جه‌سته‌ی مرۆف داده‌نی.

زانا‌یان ده‌لین: خوا **سَبِّحْهُمُ** بو‌ تیکه‌یشتنی نیمه‌ وشه‌ی (سَمُوم)ی، به‌کاره‌یناوه، واته: گ‌رهبه‌، گ‌ری نا‌گری دۆزه‌خ نه‌و وشه‌یه‌ی بو‌ به‌کاره‌یناوه، له‌به‌ر نه‌وه نیمه‌ له‌وه‌ حالیی ده‌بین و تیده‌گه‌ین، نه‌گه‌رنا نه‌و گ‌رهبای له‌ دۆزه‌خدا هه‌یه، زۆر جیا‌یه له‌و گ‌رهبای له‌ دنیا‌دا هه‌یه، هه‌رچه‌نده زۆر زۆر گه‌رم بی، جیا‌وازیه‌که‌یان زۆر زۆره‌.

(۵) - ﴿إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُهُ﴾، نیمه‌ پی‌شته‌ر لیتی ده‌پاراینه‌وه، واته: ده‌پاراینه‌وه بو‌ خۆمان که چه‌پاله‌مان بدات و، بو‌ ما‌ل و مندالمان که بیانپاریزی.

(۶) - ﴿إِنَّمَا هُوَ أَكْبَرُ الرَّجْمِ﴾ (نه‌یفه‌رموه: نه‌ویش وه‌لامی دابینه‌وه، به‌لکو ده‌فه‌رموی!) به‌ دلنیا‌یی نه‌و زۆر چاکه‌کاری به‌ به‌زه‌یه، نجا که زۆر چاکه‌کاری به‌ به‌زه‌یی بی و، تۆش دا‌وای لی‌ بکه‌ی، مسۆگه‌ر وه‌لامت ده‌داته‌وه.

(بَرْ)، که سیکه چاکه‌ی زۆر فراوان بَن، (زَجِیم) یش، واته: زۆر به به‌زه‌یی و میهره‌بان، نُنجا زاتیک خاوه‌نی نه‌وپه‌ری چاکه‌کاری بَن و، خاوه‌نی نه‌وپه‌ری به‌زه‌یی بَن، تۆش لئی به‌پارییه‌وه‌و داوای لیبکه‌ی، به‌دنیایی به‌ده‌نگته‌وه‌و دئ و وه‌لامت ده‌داته‌وه.

که‌واته: پاران‌ه‌وه‌ی باب و دایکان بۆ پۆله‌کان، گیرایه، هه‌روه‌ک پاران‌ه‌وه‌ی پۆله‌ش بۆ باب و دایکان، دیسان وه‌رده‌گیرئ، نه‌وه‌ که پاران‌ه‌وه‌ی باب و دایکان بۆ پۆله‌کانیان وه‌رده‌گیرئ، نه‌م نایه‌ته‌ ئاماژه‌ی پَن ده‌کات و، نه‌وه‌ش که پاران‌ه‌وه‌و چاکه‌ی پۆله‌کانیش بۆ باب و دایکان سوودی هه‌یه، نه‌و فه‌رمایشته‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌یگه‌یه‌نن که ده‌فه‌رموئ:

{إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ: ذُقَّةٌ جَارِيَةٌ، أَوْ عِلْمٌ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٌ صَالِحٌ يَدْعُو لَهُ} (آخرجه مسلم: ۱۶۳۲)، نه‌گه‌ر مروّف مرد، کرده‌وه‌کانی هه‌موویان ده‌پچرَن، جگه‌ له‌ سَن شتان: خیرکی به‌رده‌وام، یان زانیاریه‌کی به‌ سوود (که به‌هره‌ی لَن وه‌رگیرئ)، یاخود منداڵیکی چاک (هه‌م کوپ ده‌گریته‌وه، هه‌م کچ)، که بۆ باب و دایکیان به‌پارینه‌وه.

هه‌لبه‌ته‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ لیره‌دا نمونه‌ی هتیاوه‌ته‌وه‌ به‌و سَن شته، نه‌گه‌رنا شتی دیکه‌ش هه‌یه‌ که مروّف له‌ دوا‌ی مه‌رگی لَیان به‌هره‌مهن‌د بَن، به‌لام نه‌و سَن نمونه‌ی هتیاونه‌وه‌ که یه‌کیان بریتیه‌ له‌ پاران‌ه‌وه‌ی منداڵ بۆ باب و دایکی.

کوژایی نه‌م ده‌رسه‌شمان به‌م فه‌رمایشته‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ دینن، که هه‌رچه‌نده‌ له‌ رووی سه‌نده‌ده‌یه‌وه، هه‌ندئ مشتومر هه‌یه، به‌لام مه‌گه‌ر چوَن نه‌گه‌رنا هه‌موو ته‌فسیره‌کان هتیاویانه‌و به‌ چهن‌د ریوایه‌تیکش هاتوه، من یه‌کیک له‌ ریوایه‌ته‌کان دینم، که پَنم وایه‌ له‌ هه‌موویان گونجاوتره‌ ده‌فه‌رموئ:

{إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، سَأَلُوا أَخَذَهُمْ عَنْ آبَائِهِمْ وَعَنْ زَوْجَتِهِمْ وَوَلَدِهِمْ؟ فَيَقَالُ لَهُمْ: إِنَّهُمْ لَمْ يَذَرِكُوا مَا أَذْرَكْتُمْ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ إِنِّي عَمِلْتُ لِي وَلَهُمْ، فَيُؤْمَرُ بِإِلْحَاقِهِمْ

بِه؛ (أُخْرِجَهُ الطَّبْرَانِي فِي الْكَبِيرِ: ١٢٢٤٨، وَفِي الصَّغِيرِ: ٦٤٠، قَالَ الْهَيْثَمِي ج ٧، ص ١١٤: فِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غَزْوَانَ، وَهُوَ ضَعِيفٌ، وَأُخْرِجَهُ أَيْضاً: الدِّيلَمِي: ١١٥٣).

واته: کاتیک خه لکی به هه شت ده چنه به هه شت، یه کیکیان ده پرسی له باره ی باب و دایکی و هاوسه ری و پۆله کانی، پێیان ده گوتری: ئه و (پله ی) دی تۆ پیتی گه یشتوو ی ئه وان به وه نه گه یشتوو (واته: نه وانیش هه ر له به هه شت، به لام له خوارین) ده لئ: پهروه ردگارم! من بۆ خوۆشم و بۆ نه وانیشم کرده وه ی باش کرده، ئیدی فه رمان ده کری که نه وانیش به و بگه یه نن.

وه ک گوتم سه نه ده که ی بئ هیزه، به لام ئیمه هینامان له بهر نه وه ی زانیان ده لئین: ئه و ده قانه ی له پرووی سه نه ده وه بیهیزیش بن، مادام بۆ وه رگرتنی حوکمکی شه رعیی نه بئ، ده گونجئ سوودیان لئ ببینئ، وه ک گوتم: زۆربه ی ته فسیره کانیش نه و ده قه، یاخود شیوه ی نه و ده قه یان هیناوه.

لیره دا دینه کۆتایی نه م ده رسه مان و، له خوای پهروه ردگار ده پارینه وه: خوایه! به لوتف و که په می خوۆ، ئیمه له و که سانه بگپری، که هه م له دنیا دا، چاکه یان له گه لدا ده که ی، به هو ی نه وه وه که نیانیان پئ ده به خشی و، به هو ی نه وه وه که به پیتی داخوای ئیمانه که یان کرده وه ی باش ده که ن، ههروه ها له و که سانه شمان بگپری که له دنیا و داو پۆژدا دلخوۆش و شادمان بین، به چاکه و خیری وه چه و پۆله و خزم و کهس و دۆست و نیزی کا مان.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دهرسی سییه م

پېئاسەي ئەم دەرسە

نەم دەرسەمان ئايەتەكانى: (۲۹ - ۴۹)، يانې: بېست و يەك (۲۱) ئايەت كۇتايى سوورەت (الطور) دەگرېتە خۇي، تەوۋرى بىنەپەتسى ئەم بېست و يەك ئايەتەش باسى پېئەمبەرئايەتسى موحەممەد ﷺ، بەرپەرچدانەۋدى تۆمەتەكانى ئاھەزانىيەت بە پلەي يەكەم، ھەروھە باسى ئالۋىكىي پېپروايى و، پېچەوانەي عەقل و زگماكبوون و، پوۋچەلىي ژمارەيەك لە بېرۈكەكانى ھاوبەش بۇ خوادانەران و پېپروايانە، تېكرى ئايەتەكانى بۇ پېئەمبەرى خويان ﷺ كىردوون، چوارن:

۱- گوايە كاھىنە (فالچىي).

۲- گوايە شېتە.

۳- گوايە شاعېرە.

۴- گوايە خۇي قورئانى ھەلبەستە.

ھەروھە سەرچەم بېرۈكە نەفسانەيە پوۋچەل و ئالۋىكىيەكانىشان، ئەم يازدەيەن:

۱- بەبى بەدېيەنەر دروست بوون و، كەس وەدى نەھىئان!

۲- خۇيان بەدېيەنەرى خۇيان!

۳- ئاسمانەكان و زەوييان ھىئانەدى!

۴- غەمبارەكانى خويان لەبەر دەست دان، خەزىنەكانى خوا!

۵- بالادەستى بەسەر گەردووندا!

۶- پەيزەيەكان ھەيە، لېيەۋە دەچنە ئاسمان و، گوى دەگرن و ھەۋالى پەنھان دېنن!

۷- خوا بىرچەنە كىچى ھەن و، ئەۋان كورانيان ھەن!

٨- کر تیان لی داوا ده کړی، بویه بارگران کراون و، ناماده نین مل بۆ په یامی خوا بده، له بهر شو کر تیه قورسه ی ل تیان داوا ده کړی!

٩- په نهان ده زانن و، له لای خو یان نووسیوانه!

١٠- ده یانه وێ فیل و پیلان بگيرن، (نهمه یان به راستی و ابووه).

١١- جگه له خوا په رستراوکی دیکه یان ههیه!

خواش سه رجه م نهو یازده تۆمه ته، یان نهو یازده بیرۆکه پووچه، بهس باس ده کات و ده یان خاته پروو، به پیچه وانهی چوار تۆمه ته که وه که بۆ پیغه مبه ر کراون، به ره په رچیان ده داته وه.

له کو تایشدا خوا عینادی و نه سه لماندنی بیروایان ده خاته پروو، که نه گه ر پارچه یه ک له ناسمانیشیان به سه ردا بکه وێ، ده ل تین: شه وه هه وړکی که له که بوویه! واته: دانی پندا ناهیتن، هه رچه نده ده زانن، بویه خوا فه رمان به پیغه مبه ره که ی موحه ممه د ده کات، که وازیان لی بیتی، واته: وازیان لی بیتی و گو و به نازاره کانیا ن بدات، یا خود واز له زور دواندن و شه په قسه له گه ل کردنیا ن بیتی، نه ک واز له وریا کردنه وه و ناگادار کردنه یان بیتی، وازیان لی بیتی تا کو پرو و ده یان ده بینن، تووشی سزای خو یان ده بن، که به ر له وهش نازارو سزای دیکه یان هه ر هه یه، به لام زور به یان نازانن!

سه ره نجامیش فه رمان به پیغه مبه ر کراوه، که خو پاگر بی و، بشزانن خوا ناگادارو چاودیری هتی و، به رده وام بی له سه ر به پاکگرتن و ستایشکردنی خواو، په رستی به پرو و شه وو له به ره به یانیانیشدا.

فَدَسَّكَرَ مَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ٢٦ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَبُّهُ
 الْمُتُونِ ٢٧ قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ٢٨ أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَخْلَعُوا مَا فِي بُطُونِهِمْ
 هَذَا أَمْ يَقُولُونَ أَهُمْ قَوْمٌ مَلْأُونُ ٢٩ أَمْ يَقُولُونَ نَقُولُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ٣٠ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ٣١ أَمْ خُلِقُوا
 مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ٣٢ أَمْ خُلِقُوا مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ٣٣ أَمْ عِنْدَهُمْ
 خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصْطَبِرُونَ ٣٤ أَمْ لَهُمْ سُلُبٌ بَسْمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَعِيمُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ٣٥
 أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ٣٦ أَمْ نَتْلُوهُنَّ أَجْرًا فَهَمَّ مِنْ مَقَرٍّ مَقُولُونَ ٣٧ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ
 يَكْتُمُونَ ٣٨ أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ٣٩ أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا
 يُشْرِكُونَ ٤٠ وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ ٤١ فَذَرُهُمْ حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ
 الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ٤٢ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ٤٣ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا
 عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ٤٤ وَأَصْرُ الْحَكِيمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ يَا عِيسَى وَسَيِّحُ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ
 تَقُومُ ٤٥ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَرَ النُّجُومِ ٤٦

مانای دهقا و دهقی نایه‌ته‌کان

انجنا (نه‌ی موحه‌ممه‌د! که حال به و جوړه به راستیه‌کان) بیر (خه‌لکی)
 بغه‌وه، بیگومان تو به هوئی چاکه‌ی په‌روده‌دگارته‌وه (که کردوویی به پیغه‌مبه‌ر)
 نه‌فالچی و نه شیتیشی (وده‌ک ناحه‌زانت ده‌لین) ٢٦ به‌لکو نایا ده‌لین:
 (موحه‌ممه‌د!) شاعیریکه (وده‌ک شاعیرانی دیکه)، چاوه‌پړی پرووداوی پژگاری بو
 ده‌که‌ین! ٢٧ بلئ: چاوه‌پړی بن! بیگومان منیش له‌گه‌لتان له چاوه‌پروانانم ٢٨
 نایا عه‌قل و هو‌شه‌کانیان فه‌رمانیان به و (جوړه قسان) ه، پیده‌که‌ن؟ به‌لکو نه‌وان
 کو‌مه‌لیکی باخین ٢٩ یان نایا ده‌لین: خوئی (قورنای داناووه به ناوی خواوه)
 هه‌لیه‌ستوه؟ به‌لکو پروانه‌پنن (نه‌گه‌رنا خو‌شیان ده‌زانن، راست ناکه‌ن) ٣٠

دهجا ته گهر له راستان، با قسه يه كي وڼه ي وي بڼن ^{٣٦} به لكو ناي ا به بڼي شتيك دروستكرون، يان خوږيان به ديته نهر ي خوږيان؟ ^{٣٧} يان ناي ا ناسمانه كان و زه ويان دروستكردوون؟ به لكو دلتانيان (له خواناسياند) ^{٣٨} يان ناي ا عه مباره كان په روه ردگارتيان له لان، يان نه وان بالادست (به سهر هه موو شتيكدا)؟ ^{٣٩} يان ناي ا په يژه يه كيان هه يه (به هو يه وه ده چنه ناسماني و) لتيه وه گو ي هه لده خن (بو هه والي ناسماني)؟ دهجا با گو ي هه لخره ده كيان به لگه يه كي پروون بڼي ^{٤٠} يان ناي ا نهو (خوا) كچي هه ن و كورانيش بو نيوه؟ ^{٤١} يان ناي ا كړي هك (ي زور) يان لي داوا ده كه ي، (له) به رانبر گهياندي په يامي خوادا، تنجا ته وانيش به هو ي باجدهانه وه بارگرانن (و بو يان نادري)؟ ^{٤٢} يان ناي ا (زانياري) په نهانيان له لايه و، نه وان (بو خه لكي) دهنووسن (و هه واليان پي ده ده ن)؟ ^{٤٣} يان ناي ا ده يانه و ي فيل و پيلان ساز بكن (له دزي تو)؟ بيگومان نه وانه ي بي پروان گرفتاري نه خسه (ي خوا) ده بن ^{٤٤} يان ناي ا جگه له خوا په رستراو يكي دي كه يان هه يه؟ پاكي بو خوا له ودي ده يكه نه هاو به شي ^{٤٥} (نه وانه هي نده كه له هرق و نه سه لمي تن)، ته گهر پارچه يه كي كه و تو وه خواريش له ناسمانه وه بي بن، ده لتي ن: (نه وه) هه وري كه له كه بوويه! ^{٤٦} دهجا وازيان لي بي نه، تاكو تووش ي نه و پژه يان ده بن، كه تييدا بته ووش ده بن ^{٤٧} نه و پژه كه نه فيله كه يان هيچ داديان ده دات و، نه سه ريش ده خرين ^{٤٨} به دلتانيش بهر له وه، بو نه وانه ي سته ميان كردوه (به هو ي بي پرواييه وه)، (سزاو) نازاري دي كه هه يه، به لام زور به يان نازانن ^{٤٩} خو راگريش به (بو به جي هي ناني) برياري په روه ردگار ت، چونكه مسو گهر زور باش چاوديري ت ده كه ين (و ده تباريزين) و، له كاتي (له خه و) هه لسانيشدا به ستايش كردنه وه په روه ردگار ت به پاك بگره ^{٥٠} هه روه ها له شه و يش دا به پاكي بگره (و ستايش ي بكه و)، دواي (ناوا بوون و په نهان بووني) نه ستيرايش (له كاتي به ره به يان دا) ^{٥١} .

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(بَکَاهِنْ): (الْكَاهِنُ: الَّذِي يُخْبِرُ بِالْأَخْبَارِ الْمَاضِيَةِ الْخَفِيَّةِ بِضَرْبٍ مِنَ الظَّنِّ، وَالْعَرَّافُ: الَّذِي يُخْبِرُ بِالْأَخْبَارِ الْمُسْتَقْبَلَةِ)، (كَاهِنْ): نهو كه سهيه هه واله پابردوو هه كان، كه په نهانن به شیوهه كه له گومان، به خه لك ددهات، به لام (عَرَّاف): به كه سیك ده گوترئ: كه هه واله داهاتوو هه كان - به حیسابی خوئ - به خه لك راده گه به نئ، بیگومان هه ردوو كیشیان درؤ ده كه ن.

(رَبِّ الْمُنُونِ): (رَبِّبَ الْمُنُونُ: خَوَاتِمُ الدُّهْرِ)، رووداو هه كانی رۆژگار، یاخود (رَبِّبَ) به مانای رووداو، (الْمُنُونِ): به مانای مردنه، (مُنُونِ): به مانای رۆژگاریش دئ و به مانای مردنیش دئ، یان رووداوی رۆژگار، یاخود مه به ست پیی کاره ساقی مه رگ و مردنه.

(أَخْلَمَ): (أَخْلَمَ جَمْعُ جِلْمٍ، وَهُوَ ضَبْطُ النَّفْسِ وَالطَّبْعِ عَنْ هَيْجَانِ الْغَضَبِ، وَالْأَخْلَامُ: الْعُقُولُ لِكُنْوَ الْعِلْمِ مِنْ مُسَبِّاتِهِ)، (أَخْلَمَ) كوئ (جِلْمَ) ه، كه بریتیه له خو گوئتر و لكردن و سرووش كوئتر و لكردن له كاتيك دا توور دیی مروؤ هه لده چئ و، مه به ست له (أَخْلَمَ)، عه قله كانن، له بهر نه وهی به هوئ عه قله وه مروؤ هئیدی و مهندو خو كوئتر و لكره ده بی، واته: (جِلْمَ)، له پهیدا كراوه كانی عه قله، بویه ناوی په كيك له ناوه كانی عه قله بریتیه له (جِلْمَ).

(نَقَوْلَهُ): واته: هه لیهه ستوه، (نَقَوْلَ عَلَيْهِ)، یانی: (كَذَبَ عَلَيْهِ)، درؤی به ناوی نه وه وه كرد.

(الْمُضْطَرُّونَ): زالبووان، كه هه موو شتیکیان خستبته ژیر پکیفی خو بیانه وه، (الْمُضْطَرُّ وَالْمُضْطَرُّ): هه به (س) و هه به (ص)، (الْمُسْلَطُ عَلَى الْإِنْسَانِ لِيُشْرِفَ عَلَيْهِ)، (مُضْطَرُّ): به (س) و (مُضْطَرُّ): به (ص)، كه سیك كه بالادهسته به سهه مروؤدا، تاكو چاودیری و سه په رشتی بكات.

(مَغْرَمَ): (السَّغْرَمُ: الْعَرَامَةُ: مَا يَلْزَمُ أَدَاؤُهُ، وَكَذَا الْغَرْمُ)، سَيِّ وَشِه هَهَن: (مَغْرَمَ) و، (غَرَامَة) و (غَرْم): به کوردیی دهبن به باج، نهوهی پیویسته بدری، به لَام هه قیش نیه بدری، به کوردیی تاوانیشی پیده لَین، تاوانی لیوه رگرت، ههروه ها باجیشی پیده لَین، به لَام باج جاری وایه به ههقهو، جاری وایه به ناههقه، به لَام که دهگوتری: تاوانی لیوه رگرت، تاوان نهک به مانای گوناھ به لَکو یانی: نه دنازه بهک مائی لَی ستاند به ناههق.

(مُثْقَلُونَ): (الْمُثْقَلُ: الْمُحْمَلُ بِشَيْءٍ ثَقِيلٍ)، که سَیک که کۆلَیکی گران لَیزابن، (مُسْتَعَارٌ لِمَنْ يُطَالَبُ بِمَا يَعْبُرُ عَلَيْهِ أَدَاؤُهُ)، (مُثْقَلُ): خوازراوه تهوه بۆ که سَیک که داوای شتیکی لَی ده کَری، له سه ری به زه حمه ته بیدات و، به کوردیی (مُثْقَلُ)، ده بیته بارگران کراو که سَیک بارگرانیشی خراوه ته سه رشان.

(الْمَكِيدُونَ): فَيَلْتَكِرُوا، (الْكَيْدُ: إِرَادَةُ مَضَرَّةِ الْغِيْرِ خَفِيَّةً، وَهُوَ مِنَ الْخَلْقِ: الْحِيلَةُ السَّيِّئَةُ، وَمِنْ اللَّهِ: التَّدْبِيرُ بِالْحَقِّ)، (كَيْدُ): بریتیه له ویستی زیانگه یاندن به به رانبهر به په نهانی، نتجا نه گهر له دروستکراوانه وه له خه لکه وه بَن، پیی دهگوتری: فیل و شتیکی خراپه، به لَام نه گهر نه م وشه یه بۆ خوا به کار به یترئ، بریتیه له نه خشه دانانی خوا به شیوه یه کی په نهان، به لَام به ههق، چونکه خوای په روه دگار جگه له ههق و چاکه ی لَی چاوه پروان ناکری.

(كَيْفًا): (الْكَيْفَةُ: الْقِطْعَةُ مِنَ الشَّيْءِ، وَالْجَمْعُ كَيْفٌ وَكَيْسَفٌ)، (كَيْسَفُ): لَیره دا به مانای (کَشفه)، به که بریتیه له پارچه یه ک له شت، پارچه یه ک له ناسمان که به (کَشف وکَشف)، واته: (قَطَعَ)، کۆده کریتیه وه.

(مَرْكُومًا): (رَكْمَةً يَرْكُمُهُ رَكْمًا: جَمَعَهُ وَأَلْفَى بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ)، کۆی کرده وه هه ندیکی هه لَدا یه سه ر هه ندیکی دیکه ی، به کوردیی پیی ده لَین: که له که بوو، که له که ی کرد، بۆ وینه: که له که به رد، بۆیه پیی دهگوتری: چونکه به رده کان له سه ر یه ک هه لَده چنرَین و خیر ده کریتیه وه سه ر یه ک.

(صَمْعَوْنُ): (صَعِقَ الرَّجُلُ: غَشِيَ عَلَيْهِ، هَلَكَ، وَالصَّاعِقَةُ: نَارٌ تَسْقُطُ مِنَ السَّمَاءِ)، ده‌گوتری: (صَعِقَ الرَّجُلُ)، یان (صَعِقَ الرَّجُلُ، غَشِيَ عَلَيْهِ)، چونکه هه‌ردوو قیرانه‌ته‌که‌ی هاتوون: (يُضَعَّقُونَ) یش هاتوهو (يُضَعَّقُونَ) یش هاتوه، ننجاً (صَعِقَ أَي: غَشِيَ عَلَيْهِ) واته: بیهوش بوو، هه‌روه‌ها به‌مانای مردنیش دئ و، (صَاعِقَةٌ) ش ناگریکه له‌ئاسمان ده‌که‌وێته‌ خوارو ده‌بیته‌ هۆی فه‌وتاندن.

(بِأَعْيُنِنَا): (فُلَانٌ يَغْنِي، أَي: يَمْرَأُ مِنِّي وَمَسْمَعٍ)، نه‌که‌ر ده‌گوتری: (فُلَانٌ يَغْنِي)، واته: له‌به‌ر چاوی منه‌و گویم له‌ده‌نگیه‌ق و چاوم لییه‌ق و، که‌واته: (بِأَعْيُنِنَا) واته: تۆ له‌ژێر چاودێری و پاراستنی ئیمه‌ دای.

(وَادْبَارَ النُّجُومِ): (إِدْبَارُ: مَضَرٌ مَجْعُولٌ طَرَفًا نَحْوَ مَقْدَمِ الْحَاجِّ، وَخُفُوقِ النُّجُمِ، وَمَنْ قَرَأَ «أَدْبَارَ»، فَجَمْعٌ، (إِدْبَارُ النُّجُومِ)، (إِدْبَارُ: چاوگه، به‌لام کراوه‌ به‌ (ظَرْفِ)، واته: له‌ کاتی ئاوابوونی یان پشت هه‌لکردنی نه‌ستێراند، نه‌ستێره‌کان که‌ پشت تێده‌که‌ن و ده‌ژۆن، وه‌ک ده‌گوتری: (مَقْدَمُ الْحَاجِّ)، (مَقْدَمٌ) چاوگه، یانی: هاتن، به‌لام کراوه‌ به‌ (ظَرْفِ)، واته: له‌ کاتی هاتنی حاجییان دا، (وَخُفُوقِ النُّجُمِ)، (خُفُوقٌ) یش، دیسان چاوگه‌ به‌ مانای کاتی ئاوابوونی نه‌ستیره، (إِدْبَارِ النُّجُومِ)، خوێندراویشه‌ته‌وه: (أَدْبَارُ النُّجُومِ)، واته: له‌ پشت نه‌ستیره‌کانه‌وه، دوا‌ی نه‌ستیره‌کان، واته: دوا‌ی نه‌وه‌ی نه‌ستیره‌کان ناوا ده‌بن، هه‌لبه‌ته‌ نه‌ستیره‌کان له‌ جێی خۆیان، به‌لام له‌ نه‌نجامی نه‌وه‌دا که‌ تیشکی خۆر دنیا داده‌گری، دنیا پووناک ده‌کاته‌وه‌و شو‌قی نه‌ستیره‌کان نامێنی.

مانای گشتی نایه ته کان

وهك له پیناسه ی نهم دهرسه دا گوتمان، نهم دهرسه دهرسی سییه م و کو تاییه و، بیست و یهك نایه قی کو تاییه سووړه قی (الطور) ی یتدایه، که تهوهری سه ره کیان باسی پیغه مبه رایه تی موحه ممه د و، راستیه تی قوړانه، که فهرمایشتی خوایهو بۆ موحه ممه دابه زینراوه، به لام هاوکات له گهل نهو هوش دا، کو مه لیک بیرۆکه ی پووچی هاوبه ش بۆ خوادانه ران و بیروایانیش خراونه پروو، بۆ نهوهری دهر بخری که نهوانه ی بروایان به موحه ممه د نیهو، تۆمه قی فالچییه تی و، شیتیه تی و، شاعیری و، نهوهر که گوایه خوی قوړانای به ناوی خواوه هه لبه ستوه، نهو تۆمه تانه ی دده نه پال، بزانی که چهند دواکه وتوون و، چهند بیرۆکه ی پووچ و نه فسانه بیان هه، یازده (١١) بیرۆکه ی پووچی نه فسانه ییشیان خراونه پروو.

دوایش باسی که الله ره قی و نه چوونه ژیر باری هه قی نهوان کراوه، که ته نانه ت نه گهر ناسمانیش ببینن به سه ریاندا پرووخی، ده لاین: نهوهر هه وره هه له که بووه له سه ریه ک!

له کو تاییدا خوا به پیغه مبه ر ده فهرمو که وازیان لی بینن، به لام به و واتایه نا واز له ناموژگاریی کردن و بیرخسته وه یان بینن، به لکو به و واتایه:

ا- که واز له نازارو ناره حه تییه کانیان بینن و نادیده ی بگری.

ب- یاخود واز بینن لهوهری زور خه فه تیان لی بغوات.

ج- یاخود واز بینن لهوهری زور شه ره قسه و وتووژیان له گهلدا بکات و ئومیدی بیان بی بروا بینن، نهوانه ش وهك کو مه لیک دیارییکراوی نهو کاته، نهك تییکرای خه لک.

خوایندار! ددەرموئ: ﴿فَذَكِّرْنَا أَتَىٰ نِعْمَتِكَ بَكَاهِنَ وَلَا مَجْتَرُونَ﴾. بێر بێخەو و
 ئامۆزگاری بکە و پەندیان دابدە، بێگومان تۆ بە ھۆی چاکەیی پەروەردگارتەو،
 نە فالچی و نە شیتیشی، ئەوانە دوو لە تۆمەتەکانی بێپروایان بوون، پالیا
 دەدانە لای پیغەمبەر موحەممەد ﷺ!! نەو نایەتە موبارەکانەیی بۆی دادەبەزین
 و، باسی ھاتنی پۆژی دوایی: ناخیر زەمان و، قیامەت و، باسی بەھەشت و دۆزەخ
 و ... ھتدیان دەکرد، ئەوانیش ئەو قسانەیان پێ سەیر بوون و، خۆشیان بەس
 بەو ھاشاربوون کە فالچی و کاهینیان ھەبوون، قسەیی سەریان بۆ دەکردن،
 ھەر ھەھا کە قورئان باسی گەلانی ئابردووی دەکرد، کە لە ئابردوودا گەلی نووح
 ئاوا فەوتاون و، گەلی عادو گەلی ئەموودو گەلی مەدیەن و گەلی لویو و ... ھتد،
 دەیانگوت: ئەو کاهین و فالچی ھەوآلمان پێ دەدات، بە شتە ئابردوووەکان،
 ھەرچەندە ھەندیک لە زانایان دەلێن: (گاہن)، کەسیکە ھەوآل دەدات بە شتە
 ئابردوووەکان، بە لآم (عزاف)، کەسیکە ھەوآل دەدات بە شتە داھاتوووەکان، بە لآم لە
 قورئاندا تەنیا وشەیی (گاہن)، بە کارھێناو، نەو شیوہ لێکدانەویەش دەگونجی
 بَلَّيْنِ لێکدانەویەکی زاراوہییە^(۱)، بە لآم لە ئەصْلی زماندا (گاہن)، کەسیکە کە
 ھەوآل بەشتی نادیار دەدات، چ پەيوەندیی بە ئابردوووە ھەبێ، چ پەيوەندیی
 بە داھاتوووە ھەبێ، خوایندەرموئ: تۆ بەھۆی چاکەیی پەروەردگارتەو (کە
 بریتییە لە پێ بەخشرانی پلەیی پیغەمبەرایەتیی) نە فالچی و نە شیتیشی.

﴿أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرْتِصُ بِهِ، رَبِّ الْمُنُونَ﴾. یاخود ئایا دەلێن: (موحەممەد)
 شاعیری کە چاوہرپیی پروادای پۆژگاری بۆ دەکەین، یاخود چاوہرپیی پروادای
 مەرگ و مردنی بۆ دەکەین!

(۱) زاراوہیی: اصطلاحی، یانی: پێککەوتنی کۆمەلێک لە سەر چەمک و واتایەکی تایبەت بۆ
 وشەیکە یان رەستەیک، کە تایبەتە بە خۆیانەو، بۆ وینە: نەو وشەو زاراوانەیی شەرعزانان
 (فقھاء)، یان فەرموودەناسان (مُحَدِّثُونَ) لە سەریان پێکھاتوون.

﴿قُلْ رِئَاصُوا﴾، بییان بلی: چاوه‌ڕێ بن، ﴿فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُرْتَصِينَ﴾، منیش له‌گه‌ڵ ژیوه‌دا له‌ چاوه‌روانانم، واته: من دنیاو پشت نه‌ستوورم به‌ په‌یامی خووم و به‌ خوای خووم، که‌ داهاتوو له‌ گره‌وی من دایه، چونکه‌ پیغه‌مبه‌رو په‌وانه‌کراوی خوام و، خوا سه‌ره‌په‌رشتییم ده‌کات و ئاگای لیمه‌و پشتیواغه، به‌لام ئیوه‌ هیچ سه‌ره‌نجامیکتان نیه، جگه‌ له‌ زه‌بوونی و سه‌رشوویی له‌ دنیا‌داو، ریسوایی و سه‌رمه‌زاریی له‌ پوژی دوا‌یی دا.

﴿أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَخْلَعُوا بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ﴾، وشه‌ی (أم)، که‌ له‌م ئابه‌ته‌ موباره‌کانه‌دا، یازده (١٥) جاران دووباره‌ بوته‌وه، زانیان ده‌ئین: (أم)، لیره‌دا پیتی ده‌گوتری: (أَمْ الْمُتَقَطِّعَةُ)، واته: (نهم)ی دابراو، که‌ زۆربه‌یان ده‌ئین: ههم مانای (هَمْزَةُ الْإِسْتِفْهَام) ده‌گه‌یه‌نی و ههم مانای (نَدَیْش) ده‌گه‌یه‌نی، واته: به‌لکو ئایا عه‌قله‌کانیان فه‌رمانیان به‌وه‌ پیده‌که‌ن، به‌لکو ئایا نه‌وان کوومه‌لکی یاخین؟ هه‌ندیکیش گوتوویانه: (أم) هه‌ر به‌ مانای پرسیارکردنه، یانی: ئایا، هه‌ندیکیش گوتوویانه: (أم) هه‌ر به‌ مانای (به‌لکو)یه‌ یانی: به‌لکو عه‌قلیان به‌وه‌ فه‌رمانیان پتی ده‌کات، به‌لام دیسان ده‌بی به‌ شیوه‌ی پرسیارو به‌ئاوازی پرسیارکردن بـ، به‌لام پای یه‌که‌میان زیاتر زانیان له‌سه‌ری کوکن، دوا‌یش له‌ مه‌سه‌له‌ گرنه‌گه‌کاندا زیاتر تیشک ده‌خه‌ینه سه‌ر نه‌و بابه‌ته‌.

لیره‌دا خوا ﴿لَا تَحْزَنْ﴾ ده‌فه‌رموی: به‌لکو ئایا نه‌وه‌ عه‌قله‌کانیان فه‌رمانیان به‌و جووره‌ قسانه‌ پیده‌که‌ن؟ ئایا نه‌و قسانه‌ له‌ عه‌قله‌وه‌ دین، موحه‌مه‌د ﴿لَا تَحْزَنْ﴾ که‌ له‌ لووتکه‌ی عه‌قل و تیگه‌یشت دایه، به‌ شیت توومه‌تبار بکری؟ موحه‌مه‌د ﴿لَا تَحْزَنْ﴾ که‌ له‌ ژیا‌نیدا درۆی له‌گه‌ڵ خه‌لکدا نه‌کردوه، ئیستا به‌ ناوی خواوه‌ هه‌وال‌ بدات به‌ نا‌پاستی؟ یان موحه‌مه‌د ﴿لَا تَحْزَنْ﴾ که‌ له‌ ژیا‌نی دا شیعی نه‌گوتوه، ئیستا له‌ نا‌کاو ببیته‌ شاعیر؟ نه‌جا نه‌م قور‌پانه‌ که‌ی شیعه‌رو کو‌تی وه‌ک شیعر ده‌چی؟

هه‌روه‌ها نه‌وه‌ش که‌ نه‌وان ده‌ئین: ئیمه‌ چاوه‌ڕێ ده‌که‌ین مه‌رگ و مر‌دنی به‌سه‌ر بـ، یاخود ڕوودا‌وی ڕۆژگاری به‌سه‌ر بـ، فه‌رموون ئیوه‌ چاوه‌ڕێ بن و

تیمه‌ش چاوه‌دیتین، تیمه‌دلناین که سهره‌نجام چۆن ده‌یی؟ بویه‌خوا ده‌فه‌رموی:
 نایا عه‌قله‌کانیان به‌وه‌فهرمانیان پی ده‌که‌ن، به‌لکو نه‌وانه‌کۆمه‌لیکی یاخیین،
 یانی: نه‌و جوړه‌هه‌لویتست و قسانه‌یان، له‌یاخیی بوونیه‌وه‌سهرچاوه‌ده‌گرن،
 نه‌ک له‌عه‌قل و لوژیکه‌وه.

﴿أَمْ بَمَوْلٍ نَقُولُ﴾، یان نایا ده‌لین: هه‌لویه‌ستوه، موحه‌ممهد ﴿قَوْرَنَانِ﴾
 هه‌لویه‌ستوه، ﴿بَلْ لَا يَوْمُؤْنُ﴾، به‌لکو ههر پروانه‌هیتن، ته‌گه‌رنا ده‌زانن و به
 موحه‌ممهد ﴿شَارِهَزَانِ﴾ و پیتی ناشنان، که پیاوی قسه‌هه‌لویه‌ستنیه، به‌لام
 ههر نایانه‌وئ پروا‌هیتنن و نه‌و شتانه‌ده‌که‌نه‌بیانووی پروانه‌هیتنایان.

﴿فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِنْ كَانُوا﴾، ته‌گه‌ر راست ده‌که‌ن و له‌راستانن که
 موحه‌ممهد ﴿قَوْرَنَانِ﴾ هه‌لویه‌ستوه، به‌ناوی خواوه، با نه‌وانیش قسه‌یه‌کی وه‌ک
 هی نه‌و بیتن، چونکه‌نه‌وان تاکه‌هونه‌ریک زۆر تیتیدا بالاده‌ست بن، بریتیه
 له‌په‌وانیژی و زمانپاراوی و قسه‌زانیه، فهرموون مه‌یدان مشکان نه‌یانکیلاوه،
 با نه‌وانیش قسه‌یه‌کی وا بیتن، ته‌گه‌ر راست ده‌که‌ن، به‌لام که نه‌یانتوانی، مانای
 وایه‌راست ناگه‌ن.

ننجاخوا ﴿لَسَرِ بَاسِي﴾ له‌سهرباسی پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﴿لَا يَانَ دَهَبَاتِ﴾، ده‌یانیه‌تیه‌سهر
 نه‌صلی مه‌به‌ست، که بریتیه‌له‌وه‌ی نه‌وان پروایان به‌خوا نه‌وه، وه‌ک پیویتست
 خوایان نه‌ناسیوه ﴿بُؤْيَهْ نَهْوَ جَوْرَهْ تَوْمَهْ تَانَهْ نَازَاسْتَهْ﴾ پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی
 ده‌که‌ن، نه‌وه‌ش شیویه‌که‌له‌شیوه‌کانی پیکه‌وه‌په‌یوه‌ست بوونه‌وه‌ی نایه‌ته‌کانه،
 شیویه‌کی دیکه‌که‌من زیاتر نه‌وه‌م به‌دله، وه‌ک دوا‌یش باسی ده‌که‌م،
 نه‌وه‌یه‌که‌له‌ترده‌خوا ﴿بُؤْيَهْ نَهْوَ جَوْرَهْ تَوْمَهْ تَانَهْ بَنَهْ مَایَانَ﴾ یازده‌له
 بیروکه‌پوچه‌کانیان باس ده‌کات، که نه‌وانه‌خواوه‌ی نه‌و جوړه‌بیرو بوچوونانه‌ن
 و، خواوه‌نای نه‌و بیرو بوچوونانه‌ش ههر نه‌وه‌یان لی ده‌وه‌شیتته‌وه‌که‌موحه‌ممهد
 ﴿بِهْ شَيْتٍ وَ قَالِجِي﴾ و، شاعیرو هه‌لویه‌سته‌ر ناوزه‌د بکه‌ن.

دەفەرمىۋى **﴿ اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ ﴾**، ئايا ئەوانە بەبىي ھىچ شىتېك ھىزانوئە دى، **﴿ اَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ ﴾**، يان خۇيان بەدېھىتەرى خۇيان، واتە: ئايا بەبىي بەدېھىتەرى دروست بوون، يان خۇيان بەدېھىتەرى خۇيان، كە بىگومان ھەردووكيان نالۇزىكىي و غەلەتن، نە ھىچ پەيداكرائىك بەبىي پەيداكر دەبىي و، ھىچ دروستكرائىك بەبىي دروستكر دەبىي، نە دەشگونجىي ھىچ شىتېك بۇ خۇي خۇي دروستكر دى، چونكە ئەگەر نەبوو بىي، چۆن بە دېھىتەرى خۇي بوو؟ ھەردووكيان مە حالى عەقلىيىن، كەواتە: بەھوكمى عەقل تەنيا خوا بەدېھىتەريانە. نىجا لەو گەپى ئايا ئەوان لە خۇو پەيدا بوون، بەبىي بەدېھىتەرى، يان خۇيان بەدېھىتەرى خۇيان؟ ئەدى ئەم گەردوونە؟!

﴿ اَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ ﴾، بەلكو ئايا ئاسمانەكان و زەوييان ھىتانوئەدى؟ يانى: ئەگەر گرىمان گوتيان: تىمە خۇمان خۇمانان بەدېھىتاو، يان ھەر كامىكيان گوتى: باب و دايكم ميان دروستكردو، كە نەوئەش راست نى، ئەدى باب و دايكى، كىي ھىتانوئەدى تاكو دەگاتەو سەر دوو مروقىي يەكەم كە (ئادەم و ھەووان سەلامى خويان لەسەر بىي؟ ھەروەھا ئەوانەي پرويان بە نادەم و ھەوواش نەبىي، ئەو زنجىرەيە، ھەر دەبىي لە شوئىتېك بوەستى، ديسان گرىمان بىردۆزەكەي داروينىش راستىن، كە ئىستا زانست دەريخستو، پوچەلەو شىتېكى بىي بنەمايە، بەلام مروف تەگەر بچىتەو سەر مەيموونىش و مەيمونەكەش بچىتەو سەر شىتېكى دىكەش، لە شوئىتېك ھەر دەوەستى و زنجىرەي بىي كۆتايى مەھالئىكى عەقلىيە، بەلام با ئەو لەوئى بوەستى: ئاسمانەكان و زەوي واتە: نەم گەردوونە بەسەر و خوارىو، ئايا ئەوان وەديان ھىئان؟

﴿ بَلْ لَا يُفْقَهُونَ ﴾، بەلكو راستىيەكەي ئەوئە ئەوان خاوەنى زانبارىي دلىناكر نىن، لە خوا ناسىيەكەياندا، واتە: باش خوا نانسىن و، كە دەلئىن: دەزانىن خوا ھەيە و پروامان بە خوا ھەيە، ھەر قسەيەكە بەزار دەيكەن، دەنا ئەگەر بە راستىي خويان ناسىباو دلىبايان لەوئەدا، ئەو جوړە قسانەيان نەدەكردن.

﴿أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُضْطَرُونَ﴾، یان نایا عه مباره کانی په روه ردگار تیان له لاند، ننجا به که یفی خوږیان بیه خشن، فلانکه س ده که نه پیغه مبه رو، فلانکه س ناکه نن، ﴿أَمْ هُمُ الْمُضْطَرُونَ﴾، یان نایا نه واند زال و بالاده ست به سر هه موو شتیکدا، به سر هه ردووندا، نه واند بریار به ده ست؟ یتگومان هیهیان وا نین.

﴿ اَمْ لَمْ نَكُنْ سَآءَ بَسْمُورًا ۖ ﴾، يان ٺاڻيا په يڙهه ڪيان ههيه، ڪه لهو په يڙهه دا گوڙ
دهگرن و، بههوي ٺهه په يڙهه وه گوڙ دهگرن، پوءِ هه والي ناسمان، ﴿ فَاَبْرَأَتْ مِّنْهُمْ
بِسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴾، ٺنجا با گوڙ هه ٺهه دهگريان، گوڙهه ڪه يان ڪه بههوي په يڙهه ڪه وه
چوٽه سهري و گوڙي له دهنگ و ياسي ناسمان گرتوه، بهنگهه ڪي روون و ناشڪرا
بيٺي!! ٺهه هه جوڙهه له گالته پيڪردن و، توانج تيگرتن، ڪه مهگهر هه والي
ناديارو په نهاني ناسمان له لاي ٺهه وانه، ڪه موحه مههه ﴿ يَتَغَمَّبَهُرِ ۖ ﴾ پيغه مبهري خوا نيه؟
ڪه به دلنڀايي وانيه، ٺنجا نهگهر وايه، ٺاڻيا ٺهه هه والهيان چوڻ دهسٽه ڪه وتوه؟
دهبي په يڙهه ڪيان هه بي و، قادمه يان هه بي، پيدا سهه ڪه وٽن، دهبا بهنگهه بيٺن.
﴿ اَمْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ الْآبَتُونَ ۖ ﴾، يان ٺاڻيا ٺهه، (خوا سٽي يان سٽي) ڪچاني هه ن و ٺيوه
ڪوڙانٺان هه ن؟ چونڪه يه ڪيڪ له بيروڪه نه فسانه يهه ڪاني هاوبهه پوءِ خوا
دانهان، ٺهه هو ده يانگوت: فريشته ڪان مين و ڪچاني خوان، ڪه چي پوءِ خوڀيان
پازبي نه ده بوون به ڪچ، ڪه واته: نهوهي پوءِ خوٽان پي پي رازي نين، چوڻ پالي
دهده نه لاي خوا؟!

﴿أَلَمْ نَسْأَلْهُمْ أَجْرًا فَمَنْ مِّنْ قَوْمِهِ مُقْتَلُونَ﴾، يان نایا تو کریهه کیان لی داوا ده که ی،
نهوانیش له نهنجامی نهو غه پامه و تاوانه دا که لیان داوا ده که ی، بارگران؟
واته: نایا نه رکیکیان که و تۆته سهر شان بۆیان جیهه جی نا کر ی، بۆیه برپا
ناهینن؟ که نه وهش وانیه و پیغه مبه ر هیج چاوه پروانییه کی لیان نه بووه.
﴿أَمْ عِنْدَهُ الْاِثْبَاتُ فَهُمْ يَكْفُرُونَ﴾، یان نایا په نهان له لای نه وانه و نه وان دهینووسن
و، تۆماری ده که ن، نایا هه واله نادیاره کان، له لای نه وانن، تاکو بزائن موحه ممه د
 پیغه مبه ری خوا نه!

﴿أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا﴾، یان نایا نهوان پیلان و فیلان دهوی، نه خشه و پلانتیکان به دهسته و دهو مه به ستیانه پیلان له پیغه مبه **بِغَيْرِ** بگترین؟

﴿فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ﴾، به دلتیای نهوانی بیروان، بهس نهوان فیل لیکرون، واته: فیل که به سهر سهری خویندا ده شکسته وهو، خوا **سَيَكُونُ** نه خشه دادنه بی پووجه لکرده وهی فیل و پیلانی نهوان.

﴿أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ﴾، یان نایا په رستراویکی دیکه ی جگه له خویان ههیه؟ ﴿سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، پاکیی بو خوا له وهی ده بکه نه هاوبه شی، واته: خوا **سُبْحَانَ اللَّهِ** پاک و بیکه ردو دووره له وهی هاوبه شی هه بن له په رستراندا، چونکه خوا به دهیته نه ری هه موو شتیکه و په روه ردگاری هه موو شتیکه، ژینه رو مرینه رهو، هه رشتیکی دیکه هه مووی دروستکراوی خویه تی، نجا له کوتایی ده رختی نهو بیرۆکه نه فسانه بیانه ی کافره کان و، پووجه لی بیرکرده و دیان دا، باسی عینادی و که لله په قبیان ده کات و دهفه رموی: ﴿وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ الْمَاءِ سَاقِطًا﴾، نه گهر پارچه یه که له ناسمان به که وتوه خوار ببینن، به ریته وهو و بکه و تته خوار، ﴿يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ﴾، ده لین: هه ورکی که له که بوویه، هه ورکیه چوته سهر یه ک و په ستر او ته وه، یانی: نه گهر ناسمانیشیان به سه ردا پرووخن، دیسان دانی پيدا ناهینن!

﴿فَدَرَبُهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ﴾، نجا (مادام بهو شیوه یه) وازیان لی بننه، تاکو تووشی نهو پوژه یان ده بن، که تیدا بی هوش ده که ون، یان تیدا ده مرن، که پوژی ناخیر زه مانه، یاخود نهو پوژه یه که تیدا ده مرن، چونکه هه موو مروفتیک ناخیر زه ماننکی هه یه و پوژیکی هه یه، تیدا له دنیا ده رده چی و، ده مری و، پیش مردنه که شی بی هوش ده بی.

﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا﴾، نهو پوژه که پیلان و فیل که بان هیچ دادبان نادات و سوو دیان پیناگه یه نن، ﴿وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾، پشتیوانیشیان لینا کر، واته:

نہو خویان پیلان و فیلہ کہ بیان له فریایان دی، دہربازیان بکات، نہ له دہرہودی خوشیان هاوکاری دہکرین و پشتیوانی دہکرین.

﴿وَرَبِّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ﴾، به دنیایی نهوانهی ستمیان کردوه (بههوی کوفرو شیرکهوه) بهر لهوهش سزاو نازاریکیان هیه، واته: بهر له هاتنی ناخیر زهمان، یان بهر له سزای پوژی دواپیش، سزاو نازاری دیکه یان هیه، که مه بهست پتی نهو نازارو نارهه تیانهیه که له ژبانیاندا دینه رپیان، له نهخوشی و ناخوشی و گرفتاری، یاخود نهوه ههدههیه که لیان، که بهر له هاتنی ناخیر زهمان و قیامه تیش، نهوانه به دهستی نههلی نیمان تووشی سزا دین و، ناماژهیه بو جهنگی بهدرو پووبه پوو بوونه و دکانی دیکه.

﴿وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به لام زوربه یان نازانن، یانی: ههندیکیان بهدنیایی زانیویانه که موحه ممه د پیغه مبهری خواپه، تهو ههدهشانهی لیان دهکات، پوژیک دی، تووشی دهردی خویان دهبن، چ به نسبت پوژی دواپیهوه، چ به نسبت دنیا شهوه، ههندیکیان دهستیان هه ره له سهر دلیان بووه، به لام که للهه قیی و عینادی و بهرژه و دندییه ناشه رعیه کانیان دهست و پپیان بهستوون، بویه پروایان نههیتاوه، بویه ش دهه فرمو: زوربه یان نازانن، چونکه ههندیکیان هه زانیویانه که نهو پییه پووجهی نهوانی لهسهرن، بن سهره دنجامه، نهودی موحه ممه د دهه فرمو، ناکام و سهره نجامی خیری هیه، له دنیاو دواپوژدا.

له کوتایی دا خوا به پیغه مبهره دهه فرمو: ﴿وَأَمَّا لِمُكْرٍ رَبِّكَ﴾، خوت رابگره بو بریاری پهروه ردگارت، یان بو دادوهری کردنی پهروه ردگارت، ههتا دی، یان نهو بهرنامهیه پهروه ردگارت بوو داناوی، خو ق لهسهر رابگره و پشوو دریژ به، ﴿فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾، به دنیایی تو له ژیر چاودیری تیمه دای، تو به چاوه کانی تیمه، یانی: له ژیر چاودیری تیمه دای و ناگامان لتهو دهتباریزین، ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ قُومُ﴾، بهستاپیش کردنهوهش پهروه ردگارت به پاک بگره،

له کاتیکدا هه لدهستی، له مه جلیس هه لدهستی، یاخود له خه و هه لدهستی،
هه ردووک واتایه که ی هه، به لام زیاتر وا پیده چتی مه به ست پیتی له کاتی له
خه و هه لسان بی.

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَيَرُ الْغُجُومَ﴾، هه روه ها له شهویشدا په روه ردگارت به
پاک بگره (و ستایشی بکه و یادی بکه) ﴿وَادْنَرُ الْجُومَ﴾، هه روه ها له کاتی
ئاوا بوونی نه ستیره کانیشدا، کاتیک نه ستیره کان ون و په نهان ده بن، به هو ی
دهرکه و تنی تیشکی خو روه وه نه ستیره کان دیار نامینن، واته: که ده که یه نیو
پوژیش، دیسان په روه ردگارت به پاک بگره و ستایشی بکه، یانی: به شه و پوژ
سه رگرمی به پاکگرتن و ستایشکردنی په روه ردگارت به و، سه رگرمی به ندایه تیی
بو خوا کردن و په رستنی به، ئاه وه وزه و توانایه کت ده داتی که خو راگر بی،
له سه رنه و راسته رتیه ی خوا **استغفر الله**

خوای په روه ردگار نیمه ش ته و فیک بدات و، یارمه تیمان بدات که به هو ی
به ندایه تیی باش بو کردن و، به پاکگرتنی و ستایش بو کردن و، هه می شه
یادکردنیه وه، له شه و و پوژاندا، دل و دهرو و نمان به هتیز و پر وزه و توانا بی و،
خو راگر بین له سه ر راسته رتی خوا.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

فه رمانکردنی خوا ^{بیرخستن} به پیغه مبه ره که ی موحه ممه د ^{بیرخستن} که له سه ر
بیرخستنه وه و ناموژگاریی کردنی خو ی به رده وام بی و، نه فالچییه و، نه شیتیه و،
نه شاعیره و، وهک ناحه زانی ده لێن و، نه و قسانه یان له عه قله وه نایه ن، به لکو
به ره ه می له خوا یاخی بوونیان، ههروه ها که ده لێن: موحه ممه د ^{بیرخستن} خو ی
قورلانی هه لبه ستوه، راست ناکه ن، نه گه ر راست ده که ن، با نه وانیش وینه ی
نه وه فرمایسته ی خوا ^{بیرخستن} بێن، چونکه موحه ممه دیش ^{بیرخستن} مرو فیکه وهک نه وان
و نه گه ر نه م قورلانه، قسه ی خو ی بی، نه وانیش مرو فتن و، ده توانن قسه ی
وهک وی بکه ن، به لام نه گه ر وهک موحه ممه د ^{بیرخستن} ده فه رمو ی: فه رما یشتی خوا
بن، بیجکه له خوا هیچ که س ناتوانی فه رما یشتی وهک هی خوا ^{بیرخستن} به فرمو ی:

خوا ده فه رمو ی: ﴿فَذَكِّرْ مَا أَنْتَ بِنِعْمَتٍ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ﴾ ﴿٣١﴾ أَمْ يَقُولُونَ
شَاعِرٌ كَذَّابٌ ۖ رَبِّ الْمُنُونِ ﴿٣٢﴾ أَقُلْ تَرَبُّوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُرْصِينِ ﴿٣٣﴾ أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَعْلَمُهُمْ
بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ نَقُولُهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٥﴾ فَلْيَأْنُوا بِحَدِيثِ مَثَلِهِ إِن كَانُوا
صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾

شیگردنه وه ی نه م ئایه تانه، له ده بهرگه دا:

١- ﴿فَذَكِّرْ مَا أَنْتَ بِنِعْمَتٍ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ﴾، بیریان بخه وه تو به هو ی
چاکه ی به روه ردگارتوه نه کاهینی و نه شیت. (ذم و استمیر علی التذکیر، واثبت علی
ما انت علیه من الوعظ والتذکیر)، به رده وام و پشو و درێژه، له سه ر بیرخستنه وه و،
چه سپاو به له سه ر نه وه ی تو ی له سه ری، له ناموژگاریی کردن و بیرخستنه وه، واته:

بیرخستنه‌وه‌ی راستیه‌کان بو نه‌و خه‌لکه، ﴿فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ﴾، تو به هو‌ی چاکه‌ی په‌روه‌ردگارته‌وه، نه فالچی و نه شیتیشی، که ده‌فه‌رموی: (فَذَكِّرْ)، نه‌م (ف)، (فَاءُ التَّفْرِيعِ) ی پی ده‌لین، واته: مادام حال به‌و شیوه‌یه بن، که له ابردودا باسکرا، که‌واته: تو یادیان بخه‌وهو بیریان بخه‌وهو، به‌رده‌وامبه له‌سه‌ر بیرخستنه‌وه‌ی خو‌ت و، به‌دلنیا‌یی به‌هو‌ی چاکه‌ی په‌روه‌ردگارته‌وه (که بریتیه له پی به‌خشرانی پله‌ی پی‌غه‌مبه‌رایه‌تیی) نه فالچی و نه شیتیشی.

رسته‌ی: ﴿فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ﴾، تو به هو‌ی چاکه‌ی په‌روه‌ردگارته‌وه، نه فالچی و نه شیتیشی، زانایان چوار و اتایان بو لیکداونه‌وه:

۱- ﴿فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ﴾، ده‌لین: (ب) ده‌که، (مُتَعَلِّقٌ بِمَخْذُوفٍ هُوَ حَالٌ)، نه‌م (ب) ایه به‌یوه‌سته به شتیکی قرتیراوه که ده‌بیته حال، یانی: (مَا أَنْتَ مُتَلَبِّسًا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ الَّتِي أَنْعَمَ بِهَا عَلَيْكَ، مِنْ رِجَاحَةِ الْعَقْلِ وَالنُّبُوَّةِ، بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ)، واته: تو له حالیکدا که به‌هرمه‌ندی له چاکه‌ی په‌روه‌ردگار و به تو‌ی به‌خشیوه له تیر و ته‌واوی له عه‌قلداو، له پله‌ی پی‌غه‌مبه‌رایه‌تیی، نه فالچی و نه شیتیشی.

۲- (مَا أَنْتَ فِي حَالٍ إِذْ كَارَكَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ، وَلَا مَجْنُونٍ)، تو له حالیکدا که چاکه‌ی په‌روه‌ردگارتیان بو باس ده‌که‌ی و ده‌یخه‌یه‌وه یادیان، که بریتیه له په‌یامی خوا، نه فالچی و نه شیتیشی.

۳- (إِنْتَفَى عَنْكَ الْكُهَانَةُ وَالْمَجْنُونُ بِسَبَبِ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكَ)، ههر کام له فالچی‌ه‌تیی و شیتیشی له تو‌دا لاچوون، به‌هو‌ی چاکه‌ی په‌روه‌ردگارته‌وه له‌سه‌رت.

۴- ﴿فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ﴾، (ب) بو سو‌ینده، ده‌ک: (وَاللَّهُ، بِاللَّهِ، قَالَهُ، مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ)، سو‌یند به چاکه‌ی په‌روه‌ردگار، تو نه فالچی و نه شیتی.

ههر چوار و اتایه‌که‌ش ر‌ینک و گونجاون و نه‌مه (الشوکانی)، له (فتح‌القدیر) ده‌که‌ی خو‌یدا هی‌ناوی^(۱).

(گاهین)، وهک: (راغیبی نهسفه هانی)، ده لئ: کاهین نهوهیه که ههوال دهوات به شتی په نهانی رابردوو، به لām (عراف)، نهوهیه که ههوال دهوات به شتی په نهانی داهاتوو، به لām له به کارهینانی قورئاندا کاهین نهو که سهیه وا ده خاته وه هم و زهینی خه لکوه که په نهان ده زانی، به بئی وه حی، چ نهو په نهانه په یوه ندیی هه بئ به رابردوو وه یان به داهاتوو وه، چونکه خوا هه باسی (گاهین) و (عراف) ی نه کردوه، به لکو هه ر باسی (گاهین) ی کردوه، که هانه هه بووه له کاتی خۆیداو، کاهینه کان هه م باسی داهاتووشیان کردوه، هه م باسی رابردووشیان کردوه، نجا نهوان که تۆمهقی کاهینی و فالچییه تییان پالداوته لای پیغه مبه ر ، له بهر نهوه بووه، که نهو قورئانهی خۆیندوو یهتی، هه م باسی رابردووی تیدا هه بووه و باسی گهلانی رابردوو، هه م باسی داهاتووشی تیدا هه بووه، که ناخیر زه مان و پۆژی دوا یی دئ و سزا و پاداشت، باسی هه ردوکیان تیدا هه بووه، بۆیه گوتوو یانه: کاهینه، واته، فالچییه و هه والده ریکه به نادیار، وهک نهو کاهینه نهی ناسیویانن، که درۆ ده له سهی زۆریان بۆ خه لک کردوه و، کلایان له سهی خه لک ناوه و به دلنایی ساده یی خه لکیان نیستیغال کردوه، نهو جوړه که سانه له م پۆزگاره ی ئیستای ئیمه شدا هه ر هه ن، که چ له بواری ته ندروستیداو، چ له بواری به خت و چاره نووسداو، چ له بواری دیکه دا، قسه ده که ن، بئ نهوه ی قسه که یان پشت نه ستوو ر بئ، به به لگه یه کی زانستی، که له ر ئی عه قل و هۆش و ههسته کانه وه ده زانرئ، یا خود به به لگه یه کی نه قلی، که ده بئ له وه حیی ساغ و بئ خه لته وه سه رچاوه بگرئ.

هه لته که تۆمهقی شتییان پالداوته لای پیغه مبه ری خوا ، له راستیدا نهوه شتییه، تۆمهقی شتی پال بدریته لای پیغه مبه ری خاته م ، که له عه قل و تیکه بشتندا له لووتکه دا بووه، هه موو پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) عاقلترینی خه لکی پۆزگاری خویان بوون، پاکترین و چاکترین و رهوشت به رزترینی خه لکی پۆزگاری خویان بوون، ته نانه ت پیش نهوه ی خوا هه لشیان بزیری به

پنجه مېهر، به لأم دواي نه وهش که خواي په روه ردگار به هره مه ندي کردوون له وه حیی و پنجه مېه رایه تی، بېگومان هم عه قله که یان زیادی کرده و، هم عیلمه که یان و، هم په وشته که یان و، هم پاکیی و چاکیه که یان.

۲- ﴿أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ﴾، یان نایا ده لئین: شاعیریکه، شاعیریش نه وانه بوون که شیعو هوندراوه یان گوته.

۳- ﴿نَبَرِئُصْ يَه. رَبِّ الْمُنُون﴾، چاوه پړی بو ده که یان، به لای پوژگاری به سهر بن، یاخود چاوه پړی ده که یان پروداوی مهرگی بیته سهری، (زئیب)، له عه بدوللای کوری عه عباسه وه (خوا له خوئی و بابی رازی بن)، هاتوه که گوته ویه تی: (زئیب فی القرآن شک، إِلَّا مَكَانًا وَاحِدًا فِي الطُّورِ: رَبِّ الْمُنُون)، واته: وشه ی (زئیب): له قورنندا هم مووی به مانای دوو دلییه، جگه له شوینیک له (الطور) دا.

(ظنن) به مانای گومانه، به لأم (شک) به مانای دوو دلییه، دوو دلپش نه ویه له نئو قه دی بوه ستی و به هیچ لایاندا نه که وئی، (ظنن) نه ویه به لایاندا بکه وئی، لای بوونی نه و شته، یان لای نه بوونی، عه بدوللای کوری عه عباس (خوا له خوئی و بابی رازی بن)، ده لئین: وشه ی (زئیب) له هم موو قورنندا به مانای دوو دلیی به کارهاتوه، ته نیا له یهک شوین له قورنندا به مانای پروداوی مهرگی، یاخود پروداوی پوژگار به کارهاتوه، که بریتیه له ﴿نَبَرِئُصْ يَه. رَبِّ الْمُنُون﴾ (زئیب الْمُنُون): (خوادی الذهر، صُوف الذهر، نَنْتَظِرُ بِهِ الْخَوَادِثَ فَيَمُوتُ كَمَا مَاتَ غَيْرُهُ)، کاره سات و پشپشته کانی پوژگاری بو چاوه پړی ده که یان و ده مری، وک چوون نه وانی دیکه ی پشتریش مردوون، له شاعیره کان، (الْمُنُون) هم به مانای پوژگار (ذهر)، هاتوه، هم به مانای مردنیش.

۴- ﴿قُلْ رَبِّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمَرْتَضِينَ﴾، بلئین: چاوه پړی بن، منیش له گهل نئوه دا له چاوه روانانم، واته: نئوه چاوه پړی مردن و له به ینچوونی من بن، منیش چاوه پړی مردن و قهوتانی نئوه و، دلنپام که سهره نجامی چاک بو من و بو شوینکه ووتوو انم و بو

پەيامەكەم دەپ، ئىۋەش بەشتان تەنيا لە بەينچوون و سەرنگووم بوون و پىسۋايى و، شەرمەزارىيى دىناو دواۋۇژ، كە ھەر واش دەرچو، ئىنجا ئەمە بۇ خۇي نىعجازىكى مېژۋويىيە لە قورناتدا، كە لە زۆر شوئىندا ھاتو، چونكە كەسىك ھەر لە سەردتاوہ كە ئەگەرى ھەبووہ بكوژرى يان پەنھانكوژ بكري، ياخود بەمەردنى ئاسايى ھەرى، يان بەلای بەسەر بى، كەچى لەو سەردتايەوہ زۆر بە دىلنایى و پىشتەستوورائە، بلى: سەردەنجامى چاك بۇ منە، چاودەرى بىن، منىش چاودەرىم و سەركەوتن، بۇ پەيامەكەمەو، لە بەينچوون و شەرمەزارىيىش بۇ ئىۋەيە، ناوا بە لەخۇرادىتوويى قسەبكات! بەدىلنایى ئەگەر پىشت بە خوا بەستو و ئەبى و، لە خواوہ قسە نەكات و، لە خواوہ دىلنیا نەكرائىتەوہ، ناتوانى قسەى وا بكات.

وشەى (أَمْ)، كە دەفەرموى: ﴿أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّبَّيْنَاهُ، رَبِّ الْمُنُونِ﴾، كە لەم ئايەتانەدا پازدە (۱۵) جاران دووبارە بۆتەوہ، وەك پىشتىرش گوتوومانە، زانايان بە چوار واتايان ھىتاويانە:

۱- ھەندىكىان گوتوويانە: (أَمْ)، لىرەدا ھەم بە ماناى ھەمزەى پىسپاركردن (هَمْزَة الْإِسْتِفْهَام) و ھەم بە ماناى (بَلْ)، (بَلْ الْإِسْتِدْرَاكِه)، بە ماناى (ئايان)، بە ماناى (بەلكو)، ھەردووكيان پىكەوہ، كە دەفەرموى: (أَمْ يَقُولُونَ)، يانى: (بَلْ يَقُولُونَ)، بەلكو ئايا دەللىن؟

۲- ھەندىك گوتوويانە: تەنيا بە ماناى (بَلْ)، واتە: بەلكو (أَمْ يَقُولُونَ)، يانى: بەلكو دەللىن.

۳- ھەندىكىان گوتوويانە: بە ماناى پىسپاركردنە، (أَمْ يَقُولُونَ)، يانى: ئايا دەللىن؟ (خليل بن أحمد الفراهيدي) راي وابووہ.

۴- سىبەوہيەمى گوتوويەتى: (لِلخُرُوجِ مِنْ كَلَامٍ إِلَى كَلَامٍ آخَرَ)، گوتوويەتى: (أَمْ)، لىرەدا تەنيا بۇ ئەوہىيە قسەبەكت كردوہ و لەوہوہ دەگوازيەوہ بۇ قسەيەكى دىكە، ئەم چوار رايە ھەن و ۵دنگە ھەر چوارىشيان، ھەر كامىكىان لە حال و مەقامى خۇيدا راست

بِئْ، واته: وشه‌ی (أَمْ)، که خواستار آن بود، به کاری هیناود، جاری وایه: به مانای همه‌مزه‌ی
پرسیارکردن و به‌لکو (بَلْ) بیش بئی و، جاری وایه: تنیا به مانای (به‌لکو) به، جاری
وایه: تنیا به واتای (نایا) ی پرسیارکردنه‌و، جاری واش هه‌یه بۆ نه‌و گواستنه‌وه‌یه له
قسه‌یه که‌وه بۆ قسه‌یه‌کی دیکه، وه‌ک شاره‌زایان و پسپو‌رانی زمانی عه‌ره‌ببی گوتوو‌یانه.

٥- ﴿أَمْ نَأْمُرُهُمْ بِالْإِيمَانِ﴾، (خوا ده‌فه‌رموئ: نایا عه‌قله‌کانیان فه‌رمانیان به‌وه
پیده‌که‌ن؟ یانی: (بَلْ) أَنَا مُرُّهُمْ عَقُولُهُمْ بِهَذَا الْكَلَامِ الْمُتَنَاقِضِ، به‌لکو نایا عه‌قله‌کانیان
که فه‌رمانیان پیده‌که‌ن، به‌و قسه تیکه‌ل و بیتکه‌ل و دژیه‌کانه؟ چونکه نه‌گه‌ر شاعیر
بئی، چۆن شیته‌و، نه‌گه‌ر فالچی بئی، چۆن شیته، نه‌و قسانه هه‌موویان یه‌کدی
هه‌لده‌وه‌شینه‌وه‌و دژیه‌کن، ننجا نایا نه‌و قسانه‌یان له عه‌قله‌یانه‌وه‌و سه‌رچاوه‌ ده‌گرن
و عه‌قلیان به‌وه فه‌رمانیان پیده‌کات؟ ناشکراشه قسه له باره‌وه‌کراوانئ، که نهم نایه‌ته
موباره‌کانه قسه‌یان له باره‌وه ده‌که‌ن، به پله‌ی یه‌که‌م کافره‌کانی پو‌ژگاری پی‌غه‌مبه‌ری
کو‌تایی بوون، له هۆزی قو‌ره‌یش پێش هه‌مووان، قو‌ره‌یشیش خو‌یان زۆر به‌خواون
عه‌قل و هۆش و ره‌وانی‌بیزی و بالاده‌ستی زانیوه، به تایبه‌ت له بواری عه‌قل و
تی‌گه‌یشتن و قسه‌زانی و قسه‌نه‌سته‌قییدا، واته: نه‌وان که لافی نه‌وه لیده‌ده‌ن عه‌قل
و هۆشیکی به‌هیزیان هه‌یه، نایا عه‌قله‌کانیان فه‌رمانیان به‌وه پیده‌که‌ن، نه‌و جو‌ره
قسانه بکه‌ن، که هه‌ر کامیکیان دژی نه‌وی دیکه‌یه؟

٦- ﴿أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغَوْنَ﴾، به‌لکو نه‌وان، کو‌مه‌لیکی یاخین، یانی: (بَلْ) تَجَاوَزُوا الْخُدَّ
فِي الطُّغْيَانِ وَالْعَبَادِ، فَقَالُوا مَا قَالُوا، به‌لکو سنو‌ور شکستی‌یان کردوه له باخی‌بوون
و که‌له‌ره‌قی و نه‌سه‌لماندن، بۆیه نه‌وه‌یان گوتوه که گوتوو‌یانه، هه‌ندیک له
زانایان گوتوو‌یانه: ته‌م قسانه گواستنه‌وه‌ن له قسه‌یه‌که‌وه بۆ قسه‌یه‌کی دیکه،
له‌گه‌ل پرسیارکردندا، هه‌روه‌ک چه‌مک واتای (أَمْ) ی دا‌براو (أَمْ) الْمُتَنَقِطِ، که به
مانای (پرسیارکردن) و به مانای (به‌لکو) به، نه‌وه ده‌گه‌یه‌ئێ که نه‌و قسانه، هه‌ر
کامیکی دواتر، له‌وه‌ی پێشتر نا‌قو‌لاتر و نه‌گونجاوتره‌و، که‌له‌ره‌قی زیاتریشی تیدا‌یه.

(۷) - ﴿أَمْ يَقُولُونَ نَقُولُ﴾، یان نایا ده لَئین: هه لَیبه ستوه، وهک له جی دیکه دا ده فه رموی: ﴿أَمْ يَقُولُونَ أَفَرَبُّهُ﴾ ۲۸، یونس، نایا ده لَئین: هه لَیبه ستوه (به ناوی خواوه)؟ (تَقُولُ)، نه وهیه قسه به ناوی که سیکه وه بکری، (التَقُولُ: نِسْبَةُ كَلَامٍ إِلَى أَحَدٍ لَمْ يَقُلْهُ، وَيَتَعَدَّى إِلَى الْكَلَامِ بِنَفْسِهِ، وَيَتَعَدَّى إِلَى مَنْ يُنْسَبُ إِلَيْهِ بِحَرْفِ «عَلَى»، قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَوْ نَقُولُ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَابِلِ﴾ ۲۹، الحاقه، وَضَمِيرُ «تَقُولُهُ» عَائِدٌ إِلَى الْقُرْآنِ الْمَفْهُومِ مِنَ الْمَقَامِ).

واته: (تَقُولُ)، بریتیه له وه که قسه یه ک پال بدریته لای که سیک که نه یگوتبی، ئنجا (تَقُولُ الْكَلَامِ)، هه ر بۆ خۆی تهعه ددا ده کات و به رکار ده خوازی، بی نه وهی پیتیکی دیکه به کار بی، به لام نه گه ر بویستری نه م (قسه به ده م هه لَبه ستنه و) ه، پال بدریته لای که سیک، به پیتی (عَلَى)، به رکار ده خوازی، وهک ده فه رموی: ﴿وَلَوْ نَقُولُ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَابِلِ﴾ ۲۹، الحاقه، نه گه ر به ناوی ئیمه وه هه ندی قسه ی هه لَبه ستبانه، ﴿لَا تَدْعَانِيَهُ بِالْجَمْرِ﴾ ۳۰، ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ۳۱، الحاقه، قۆلی راستیمان ده گرت، دواپی ره کی ملیمان ده په راند، ﴿فَمَا يَنْكُرُ مِنْ أَشِدِّ عَذَابٍ حَتَّىٰ﴾ ۳۲، الحاقه، هیچ کام له ئیوهش نهیده توانی رنگر بی و به رگری لی بکات، که ده فه رموی: (تَقُولُهُ) نه م (ه) ی سه ر (تَقُولُهُ)، راناویکه ده چینه وه بۆ قورنان که له په وت ده فامریته وه، نه گه رنا پیشی له م رستانه دا باسی قورنان نه کراوه، به لام له په وت ده فامریته وه که مه به ست پیی قورنانه و، نه وهش له قورناندا زوره، که خوا سَمِيعُ الْجَمْرِ، جاری باسی شتیکی نه کردوه، به لام راناویک به کارده هیتری ده چینه وه بۆ نه و شته ی پیشتر باس نه کراوه، به لام به سیاق و سه لیه ده زانری که مه به ست پیی نه وه، چونکه نه وهی که پیغه مبه ری ﴿يَنْتَظِرُونَ﴾ ۳۳ پی تۆمه تبار کراوه، هه ر نه وه بووه که قورنانی له خۆیه وه گوتوده هه لَبه ستوه، به ناوی خواوه، بۆیه ده زانین که ده گوتری: نه وهی هه لَیبه ستوه، مه به ست پیی قورنانه.

(۸) - ﴿بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾، واته: به لکو (نه و قسانه بۆیه ده کهن، چونکه) برّوا ناهینن، یانی: نایانه وی برّوا بنن، بۆیه نه و قسانه ده کهن، وهک پاساو دانه وهی هه لوئیستی خویان و، بیانوه هینانه وه بۆ برّوا نه هینانان.

۹- ﴿فَلْيَأْتُوا عِدَّتِي مَعَهُ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ﴾، نه گهرنا نه گهر له راستان، با قسه یه کی وهک نهو (قورنانه) بئین، که ده لئین: قورنات موحه ممهد **﴿سورة﴾** به ناوی خواوه هه لیه ستوه، با نهوانیش قسه یه کی ناوا بکه، نه گهر راست ده که، نهوانیش که س دهستی نه گرتوون و نهوانیش مروفن، وهک موحه ممهد **﴿سورة﴾** و، خوشیان بهوی نادهن و، پیمان وایه لهو ژیرترن و، قسه زانترن و، به تواناترن، چونکه په خنه یان ده گرت ده یانگوت: ﴿أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا﴾، المرقا، واته: ئا نه وه یه خوا کردوو یه تی به پیغه مبه **﴿سورة﴾**؟! حاشای مه قامی به رزی پیغه مبه **﴿سورة﴾**، نجا نه گهر خو یان بهوی نادهن و، خو یان پی لهو گرنگترو به تواناتره، نه گهر راست ده کهن موحه ممهد **﴿سورة﴾** نهو قسه یه یه هه لیه ستوه، با نهوانیش قسه یه کی وایه بئین، به لام راست ناکه.

که واته: له کو ی نه م شه ش ئایه ته دا، خوا **﴿سورة﴾** چوار تۆمه تی بن پروایان خسته پروو، که بو پیغه مبه ری خاته میان کردوون:

یه که میان: فالچییه تی.

دووه م: شتییه تی.

سییه م: شاعیری.

چواره م: گوایه خو ی قورناتی هه لیه ستوه.

خواش **﴿سورة﴾** به رپه رچی هه ر کام لهو چوار تۆمه ته ی داوه ته وهو، هه ر چواری هه لوه شان دوونه وه:

ا و ب - به نسبت نه وه وه که تۆمه تباریان کردوه به وهی فالچییه و له خو وه قسه ی په نهان ده کات، له باردی رابردوو و داها تووه وهو، شته، خوا **﴿سورة﴾** بهوه به رپه چی نهو دوو تۆمه ته یانی داوه ته وه که ده فه رمو ی: ﴿فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا نَجْوٍ﴾، واته: تۆ به هو ی چاکه ی په روه ردگار ته وه (که پیغه مبه رایه تییه) فالچی و شتی نی. که سیک خوا بیکاته پیغه مبه رو وه حی بو بئیری، ناگو نجی نه فالچی بی و، نه شتی بی.

ج- به نسبت تۆمهقی شاعیرییه وه که گوتوو یانه، شاعیره، پیغهمبه ره وهک خوا له سوورهقی (یس) دا، له باره ییه وه ده فهرموئ: **﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ﴾**، واته: نه شاعرمان فیر کردوون، نه شاعیری شی بو ده گونجی، پیغهمبه ری خوا **﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ﴾**، نه وهی ده بلی شاعر نیه، به لکو یادخستنه وهی خوا به، قورناتیکی روون و ناشکرایه، یا خود روون که ره وهیه، نجا له باره ی تۆمهقی شاعیرییه وه، خوا **﴿إِنَّمَا هُوَ ذِكْرٌ وَفُتْوَىٰ لِّعِبَادِهِمْ﴾** به وه بهر په رچیان ده داته وه که ده فهرموئ: **﴿فَرِضْوا أَنْتُمْ مِثْلَ نَبُوءَتِ إِبْرَاهِيمَ﴾**، چونکه نه وان گوتوو یانه: شاعیره و چاوه پتی رووداوی رۆژگار ده که یین، یان رووداوی مردن ده که یین، به سه ری بن، خواش **﴿وَمَا يَنْبَغِي لَهُ﴾** به وه بهر په رچیان ده داته وه ده فهرموئ: چاوه پتین منیش له گهل ئیوه دا له چاوه پروانانم، که واته: دلنیا بن! نه و قسه یی ده یلیتم شاعر نیه و من شاعیر نیم، به لکو پیغهمبه ری خوام و به ناوی خواوه هه والده دم، راستیش له مهیدانی درێژدا تا قی ده کریته وه، فهرموون چاوه پتی بن، به لام مهیدانی درۆیه کورته، فهرموون بو داهاتووتان، تا کو ده لتین، چاوه پتی بن، منیش چاوه پتیم، چونکه نه وهی پا که بن با که و، راستیی له مهیدانی به به ره وه بو و فراوان و دوو رو درێژدا تا قی ده کریته وه، به لام مهیدانی درۆیه کورته، جاری وایه که سیک درۆیه ک ده کات، پینج خوله ک بر ده کات، یان سه عاتی ک، یان رۆژیک بر ده کات!

د- به نسبت تۆمهقی چاوه مه وهش که گوتوو یانه: **﴿تَقُولُ﴾** به ناوی خواوه هه لیه ستوه گوتوو یه قی، خوا به وه بهر په رچیان ده داته وه: **﴿فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ﴾** **﴿إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ﴾**، با نه وانیش قسه یه کی وهک قورناتین، نه گهر راست ده که ن موحه ممه د به ناوی خواوه هه لیه ستوه، با نه وانیش قسه یه کی واکه ن، وهک قورناتین، به لام به دلنیا بی ناتوانن، بویه با دلنیا بن که نه و تۆمه ته شیان بن بنه مایه و نه و تیره شیان نیشانه ی نه پیکا.

مەسەلە ۱ دووھم:

خستنه پرووی یازده (۱۱) بیرۆکه ی پووچی کافره کان به بی بهر په چدانه وه یان، چونکه ته نیا به خستنه پروویان، پووچه لییان دیاره، ئه و یازده بیرۆکه پووچه ی کافره کانیش ئه مانه ن:

۱- دروستکردنیان به بی هۆکار، یان به بی به دیهینه ر.

۲- یان خۆیان به دیهینه ر بن.

۳- به دیهینه ری گهردوون بن.

۴- خهزینه کانی خویان له لابن.

۵- بالاده ست بن به سهر هه موو شتی کدا.

۶- په یژه ی چوونه ناسمانیان له لا بی، هه والی نادیار له ناسمانه وه بیتن.

۷- خوا کچی هه بن، به لام ئه وان کورپان هه بن.

۸- موچه ممه د کرییان لی داوا بکات، کرێه ک که بارگرانی بی بۆیان و نه ی توانن.

۹- ئه وان په نهانیزانن و بینووسن له لای خۆیان.

۱۰- ئه وان له پیلان گیران بن و، بیانه وی پیلان بگیری.

۱۱- جگه له خوا په رسترویکی دیکه یان هه بی.

خوا ^{سەر لای} خۆیان به ییروایان ده خاته پروو، بی ئه وه ی بهر په چی هه ی کامیکیان بداته وه، چونکه هه ندیک بیرۆکه که پووچه له و بی به مایه، هه ر خستنه پرووی بیرۆکه که بو خۆی، بهر په رچ دانه وه یه تی:

خوا ده فه رموی: ^۱ اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ ^{۲۵} اَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضَ بَلْ لَا يُفْقَهُونَ ^{۲۶} اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ اَمْ هُمْ الْمُصْطَفَرُونَ ^{۲۷} اَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ يَسْمَعُونَ مِنْهُمْ فَاَنْتَ مِّنْهُمْ ^{۲۸} اَمْ لَهُ الْاِتْنُ وَلَكُمْ الْاِتْنُونَ ^{۲۹} اَمْ تَنْتَهُمُ اجْرًا فَهُمْ

مِنْ مَغْرَمٍ مُتَقَلَّوْنَ ﴿١٠﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَمَا يَكْتُمُونَ ﴿١١﴾ أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿١٢﴾ أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٣﴾

شیگردنه‌وی نهم، نایه‌تانه، له شازده برگه‌دا:

۱- ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ﴾، یان نایا، نه‌وانه بنی هیچ شتیک وه‌دیته‌تروان و دروستکراون؟ ته‌عبیری: (مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ)، زانایان سنی واتایان بو لی‌کداونه‌وه:

أ- (مِنْ غَيْرِ خَالِقٍ)، نایا به بنی به‌دیته‌نهر هاتوونه دی و، هیتراونه دی؟

ب- (مِنْ غَيْرِ آبَاءٍ وَأُمَّهَاتٍ)، نایا نه‌وانه به‌بنی باب و دایک په‌یدا‌بوون؟

ج- (لِغَيْرِ شَيْءٍ)، نایا نه‌وانه بنی حیکمه‌ت هیتراونه دی؟ وه‌ک عه‌ره‌ب ده‌لین: (فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا لِغَيْرِ شَيْءٍ)، واته: به‌بنی نه‌وی هیچ مه‌به‌ستیکم هه‌بنی و هیچ حیکمه‌تیک هه‌بنی له کاره‌که‌مدا.

به‌لأم نه‌وی زیاتر دیته‌ه‌ینه‌وه نه‌ویه: (مِنْ غَيْرِ خَالِقٍ)، ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ﴾، نایا دروستکراون به‌بنی به‌دیته‌نهر؟ چونکه دواپی له به‌رانبه‌ره‌که‌یدا ده‌فه‌رموی:

۲- ﴿أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾، یان نه‌وان به‌دیته‌نهرن؟ واته: نایا نه‌وانه بنی به‌دیته‌نهر به‌دیته‌تروان، یان خو‌یان به‌دیته‌نهری خو‌یانن، یاخود: نایا نه‌وانه بنی به‌دیته‌نهر دروستکراون، یاخود خو‌یان به‌دیته‌نهری خو‌یانن و هه‌موو دروستکراوه‌کانی دیکه‌شن؟ نئم دواپی له کورته‌ه‌اسیک له سنی سه‌رنج‌دا، زیاتر تیشک ده‌خه‌ینه سه‌ر نهم نایه‌ته موباره‌که‌و، نهم نایه‌ته موباره‌که به‌لگه‌یه‌کی زور ده‌مکوتکه‌رو ددانشکینه بو بیرۆکه‌ی نیلحاد، وه‌ک له مه‌وسوو‌عه‌ی (دره‌وشاو‌هی نیمان و پووجه‌لی نیلحاد، له‌به‌ر پو‌شنایی زگماک و عه‌قل و زانست و وه‌حیی) دا قسه‌مان له‌باره‌وه کردوه، هه‌روه‌ها له هه‌ندی‌ک له کتیه‌کانی دیکه‌ی خو‌مان دا وه‌ک کتیبی (خواناسی، نایین، نیمان) و مه‌وسوو‌عه‌ی: (نیمان و عه‌قیده‌ی نیسلامی) کتیبی دووهم.

۳- ﴿أَمْ خَلْقُوا السَّمَكَاتِ وَالْأَرْضَ﴾، یان نایا نهوان ئاسمانه کان و زهویان وه دیهینان و نه هینان و، خوشیان دان بهوه دادین.

۴- ﴿بَلْ لَا يُفْقَهُنَّ﴾، به لکو نهوانه دنیانین، زانیاریه کی دنیاکه ریان نیه، یانی: هوکاری نهو جوړه قسانه یان نهو دیه، که زانیاریه کی دنیاکه ریان نیه له باره ی خواناسیه وه، یاخود: له باره ی زیندو کرانه وه و هاتنی پوژی دوا بیه وه دنیانین، نه گهرنا نهو جوړه قسانه یان نه ده کردن، نهو تومه تانه یان پال نه ده دانه لای پیغه مبهری خاتمه.

۵- ﴿أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنٌ رَّحِمَتِكَ﴾، یان نایا نهوان عه مبار و خه زینه کانی پهروه ردگارتیان له لان؟ (الْخَزَائِنُ: جَمْعُ خَزِينَةٍ، وَهِيَ الْبَيْتُ، أَوِ الصُّنْدُوقُ الَّذِي تُخْزَنُ فِيهِ الْأَقْوَاتُ، خَزَائِنٌ كَوَيِّ خَزِينَةٍ، يَهْ، که بریتیه لهو ژوړه، یاخود صندوقه ی بزیوه کانی تیدا هه لنده گیرین، کاتی خو ی ناو بووه بو نهوه، به کوردی ده لین: عه مبار، خه زینه، شوینی شت تیدا کو کردنه وه، یانی: نایا عه مباره کانی پهروه ردگارتیان له لان، که هه موو شتیک به دهستی نهوان بی، تنجا به که یفی خو یان بی: کی ده که نه پیغه مبهرو کی ناکه نه پیغه مبهرو؟!)

۶- ﴿أَمْ هُمُ الْمُضْطَرُونَ﴾، یان نایا نهوان زال و ده ستر ویشتون؟ (الْمُضْطَرُونَ): به دوو شیوه خویندراوه ته وه، به (ص)، (مُضْطَرُونَ)، به (س)، (مُضْطَرُونَ)، (مُضْطَر)، (اسْمٌ فَاعِلٌ مِنْ ضَطَّرَ، وَضْطَرَّ: حَفِظَ وَتَسَلَّطَ)، (مُضْطَر)، ناوی بکه ره له (سِطَر) و (ضِطَر)، یانی: پاراستی و خستیه ژیر رکفی خو بیه وه، که لیره ده مه به ست نهوه بیه (أَي: غَالِبُونَ عَلَى الْكُونِ، أَوْ قَاهِرُونَ مُتَجَبِّرُونَ عَلَى الْخَلْقِ)، زالن به سهر گه ردووندا، یاخود خو سه پینن به سهر خه لک و ولاتدا، که بیگومان هیچ کامیان نین، واته: نه به سهر گه ردووندا زالن و نه به سهر خه لکیشدا، به لی ده توانن سته م و زولم بکه نه، زله زله کانیان سته م بکه نه له خه لکه بی چاره که یان، به لام مانای نهوه نیه به سهر هه موو خه لکی دنیا دا زال و خاوه ن پکین.

نەجا دەگۈزىتەنە بۇ بىرۈكەيەكى دىكەي پووجيان و دەفەرمۇي:

(۷) - ﴿أَمْ لَمْ سَلِّ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ﴾، يان نايان نەوانە پەيزەيەكيان ھەيە، تىيىدا گۆي ھەلدەخەن؟ واتە: گۆي ھەلدەخەن بۇ باسنى ئاسمان و ھەۋالى پەنھان، تاكو لەۋيۈە بزانن كە موحەممەد ﷺ راست ناكات و پىغەمبەرى خوا نىە، نايان نەۋەيان ھەيە؟ (السُّلْمُ: آتَةُ الصُّعُودِ إِذْ يَكُونُ الصَّاعِدُ عَلَى السُّلْمِ فِي السُّلْمِ)، ئامرازى پى بەرزبوونەۋەدە سەرگەۋەنە، بۆيە دەفەرمۇي: ﴿يَسْتَمِعُونَ فِيهِ﴾ تىيىدا گۆي ھەلدەخەن، لەبەر نەۋەي كەسەي كە بەسەر پەيزەيەكىدا سەردەكەۋى لە نىۋە پەيزەكەدەيە، نەجا كە دەفەرمۇي: (يَسْتَمِعُونَ فِيهِ)، (يَسْتَمِعُونَ فِيهِ الْغَيْبِ مِنَ السَّمَاءِ)، گۆي تىيىدا ھەلدەخەن تاكو پەنھان ئاسمان بزانن؟! چۈنكە موحەممەد ﷺ فەرموۋىيەتى: من پەۋانەكراۋو پىغەمبەرى خوام، زانىۋىشيانە كاروبارى خوا زياتر پەيۋەندىيە بە ئاسمانەۋە ھەيە، يانى: دەرۋەي زەۋى، بەۋە واتايە كە لە سەريۋە دەنگ و باس و فەرمانەكافى خۋاي پەروەردگار دىن.

(۸) - ﴿فَلْيَأْتِ سُلَيْمُ بْنُ سُلَيْمٍ﴾، دەجا با گۆي ھەلخەرەكەيان، بەلگەيەكى پوون و ئاشكرا بىننى (لەسەر راستىي نەۋە قسانەي دەيكەن) كە دەلەين: نەي موحەممەد ﷺ! تۆ پىغەمبەرى خۋانى و، فالچىي، يان شاعىرى، يان شىتى، يان قسەت ھەلبەستەۋە، با بەلگەيەكى پوون و ئاشكرا بىنن، بەلگە پوون و ئاشكرايەكەي موحەممەد ﷺ نەۋە قوۋانەيەۋە، موحەممەد شى خۇشى ھەر بەلگەيە لەسەر راستىي خۇي، بە ھەياق درۋتان لى نەيىستەۋە، شىكى ئاشىرىنتان لى نەبىنىۋە، ئىستا دۋاي نەۋەي تەمەنى لە چل (۴۰) سالىي ھەللكشاۋە، مادام لە قۇناغى مىندالىي و گەنجىي و دۋاي گەنجىيەتتىدا شتى خراپى لى نەپشكۈدەتەۋە، درۋتان لى نەيىستەۋە، خراپەتان لى نەبىنىۋە، نايان لە دۋاي چل سالىي؟ كە مەرۋف بەرۋە كاملىۋونى زياتر دەچى، ھەموو مەرۋفەيەك، نەۋە شىكى پىچەۋانەي عەقلى و لۆزىكە.

(۹) - ﴿أَمْ لَمْ أَلْبَسْتُ وَلَكُمْ أَلْبُونٌ﴾، يان نايان خوا ﷺ كچان ھەن و، نىۋە كورانتان ھەن؟ (لە: ھەر ديارەبۇ خوا ﷺ دەچىتەۋە بە پىيى سىياق دەزانرى، چۈنكە

نهک لیږه له شویڼی دیکه ش دا گوټوویانه: **خوَا** **اَلْبَطْنُ** **اَلْجَمْرُ** کچانی ههن که بریتین له
فریشته کان و فریشته کانیان به مې له قه له مداون، وهک له تهفسیری سووړه ق
(الزخرف) دا، باسپان کردو له سووړه ق (الأنعام) یش دا هاتوه: **وَحَرُّوْا لَمْ یَبَیْنَ وَبَنَیْ**
یَغَیْرِ عِلْمٍ، واته: کچان و کوپانیان بو خوا دانان، به بی زانیاری.

دهیانگوت: فریشته کان کچانی خوَان و شهیتانه کانش کوپانی خوَان، که
دهه رموی: **اَمْ لَمْ یَلْبَسْ وَلَکُمْ اَلْبَنُوْنَ**، نایا نه و کچانی ههن و نیوه کوپانتان ههن؟
(هَذَا مُبَالَغَةٌ فِی تَشْنِیْعِ قَوْلِهِمْ، فَلَیْسَ الْمُرَادُ اَنْهُمْ لَوْ نَسَبُوا الذُّکُوْرَ اِلَیْهِ، لَکَانَ قَوْلُهُمْ
مَقْبُوْلًا)، نه مه زیاتر بو ناشیرین و ناقولا پشاناندانی قسه که یانه، نه که رنا مه به ست
نه وه نیه، نه که ر کوپیان بو خوا دانابایه، قسه که یان په سندنو چاک ده بوو! به لکو
مه به ست نه وه یه که ته نانه ت نه وانه به پیوډری خوشیان خوی په روډه دگاریان،
وهک خوشیان حساب نه کرده، خویان نه که ر موژده ی کچیان پی درابایه نا په حه ت
ده بوون و پیان ناخوش بوو، کچیان بی، که چی نه وه ی بو خویانیان پینا خوشه،
پالیده دهنه لای خواو ده لین: خوا کچی ههن که فریشته کان، لیږه دا مه به ست
دهر خستنی پووجه لیلی بیرکړنه وه ی نه وانه که هر تهو عه قله پووجه یانه،
نهو تومه تانه شی لیوه هله دهنه قولن و بو موحه ممدیان **وَمِنْ** ده کن، چونکه وهک
پیشتر گوتمان: تهوډری سهره کیی نه م سووړه ته موباره که، باسی پیغه مبه رایه تی
موحه ممدو راستیی وی و راستیی قوپرانه، که فه رمایشت و په یامی خویه.

۱۰- **اَمْ تَنْتَلُهُمْ اَجْرًا**، یان نایا (نه ی موحه ممد **وَمِنْ**)! کریان لی داوا ده که ی،
پاداشت و به رانه بریکیان لی داوا ده که ی؟ لیږه دا مه به ست پتی گالته پیکړنده و،
به توانجه وه قسه به رانه بر کردنیانه، چونکه پیغه مبه ر کریی لی داوا نه کردوون و،
خوی په نه نازان زانیو یه ق که موحه ممد **وَمِنْ** کریان لی داوا ناکات، خوی زانو
تواناش پتی فه رمووه: **قُلْ مَا اَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُتَكِبِّیْنَ**، ص، بلن من
کریتان لی داوا ناکه م و، من له نه رکدانه رانیش نیم (له سهر شانی خه لک) که باری
شانی خه لک گران بکه م، یاخود له لاف لیدهران نیم، که شتیک بلیم وانه بی.

(۱۱) - ﴿فَهُمْ مِّنْ مَّعْرَمٍ مُّثْقَلُونَ﴾، ننجا نهوان به هوئی نهو تاوان و باجهوه، که لییان وهرده گیری، بارگران کراون. (المَغْرَمُ وَالْمَغْرَمَةُ: وَهُوَ مَا يُقْرَضُ عَلَى أَحَدٍ مِنْ عَوَضٍ يَذْفَعُهُ ظَلَمًا)، (المَغْرَمُ وَالْمَغْرَمَةُ: نهودهیه قهرده بوویهک له سهر که سیک فهرز بکری، به لَام به ستهم لیی وهر بگیری و ههق نه بی، (وَالْمُثْقَلُ: أَثْلُهُ الْمُحْمَلُ بِشَيْءٍ ثَقِيلٍ، وَهُوَ هُنَا مُسْتَعَارٌ لِمَنْ يُطَالَبُ بِمَا يَغْسُرُ عَلَيْهِ أَدَاؤُهُ)، (مُثْقَلُ: له نه صِلْدَا، که سیک کولیکی قورسی خرابیته سهر، لیردها خوازراوه تهوه بو که سیک داواای شتیکی لی بکری، پتی قورس بی، پتی هه لئه نهستی له توانیدا نه بی، ﴿فَهُمْ مِّنْ مَّعْرَمٍ مُّثْقَلُونَ﴾، له نه نجامی پاداشت و کریهک که لییان داوا ده که ی، نهوان به هوئی نهو باج و تاوانهوه که لییان وهرده گیری، باری شانیان گران کرابی و بویان هه لئه نهستی، بویه برودا ناهیتن؟ که واش نیه، بویه نهم پرسیارکردنه پرسیارکردنی نکوولیلکیکه رانهیه.

(۱۲) - ﴿أَمْ عِنْدَهُرُ الْغَيْبِ فَهُمْ يَكْتُمُونَ﴾، یان نایا نهوان نادیاریان له لایه و دهینووسن، لیردها وشه (الْغَيْبِ)، (أَلِی) ناساندنی له سهردهو بو تیکرا (جنس)یه: نایا سه رجهم نادیارو په نهان له وانوه دهینووسن، که بیگومان نهوده شیان وانیهو په نهان له لای وان نیه، تاکو بزائن: نایا موحه ممه د ﴿يَكْتُمُونَ﴾ پیغهمبهری خواجه، یان نا، قورڈان فهرمایشتی خواجه، یان نا؟ نه دی چوَن له خوړا رهق ده که نهوه؟ (الْغَيْبِ: هُنَا مُضَرَّرٌ بِمَعْنَى الْفَاعِلِ، أَي: غَائِبٌ)، ﴿أَمْ عِنْدَهُرُ الْغَيْبِ﴾، یانی: (غیب) لیردها چاوگه و به مانای بکه ره، په نهان بوو.

(۱۳) - ﴿أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا﴾، یاخود نایا فیلان مه بهسته، پیلان گتیریان مه بهسته؟ (اِتِّفَالٌ مِّنْ نَّفْثِ أَقْوَالِهِمْ إِلَى إِبْطَالِ نَوَائِيهِمْ) نه مه، گواسته نهوده له هه لوه شانندهوهی قسه کانیا نهوه بو هه لوه شانندهوهی نیاز و مه بهسته کانیان، که به دلناییی نهوان مه بهستیان لهو قسانه هه موویان، بیانوو هیتانه وهو پاساو هیتانه وه بووه، ترس خسته به ردهم خویمان بووه بو نیمان هیتان، یانی: مه بهستیان پیلان گتیری و فیلکردن بووه، بویه ده فهرموئی: نایا پیلان و فیلان دهوی و، ده یانه هوئی پیلان و فیل له دژی تو بکه ن؟

(۱۴) - ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ﴾، به دلتیابی نهوانه‌ی بَبِروان، نهوان فیل لیکراون و نهوان نه‌خشه له دژ داندراون، (الکید: إزادَة مَضَرَّة الغیر خَفِیَّةً)، (کَیْد): بریتیه له‌وهی به پنهانی بویستری زیان به که‌سیک بگه‌یه‌نری، (مَکِیدُونَ) یش، یانی: (الممکُورُ بِهِمْ)، فیللیکراو، نهوانه‌ی فیلیان له دژ ده‌کری و، نه‌خشه‌یان له دژ داده‌نری.

(۱۵) - ﴿أَمْ هُم بِآلِهِ عَرَّاءٌ﴾، (له‌کو‌تاییدا خوا ستره‌لجس ده‌فه‌رموی: یان‌نایانه‌وانه‌جگه‌له‌خوا په‌رستراویکی دیکه‌یان هه‌یه؟ نه‌مه خراپ‌ترین بیرۆکه‌یان بوو، که پتیا‌ن وابوو ده‌بن جگه له‌خوا په‌رستراوی دیکه به‌رستن.

(۱۶) - ﴿سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، پاکیی بو‌خوا له‌وهی ده‌یکه‌ن به‌هاوبه‌ش (ی‌خوا ستره‌لجس) چونکه‌هه‌رچی‌یکه‌ن به‌هاوبه‌شی خوله‌ه‌ر دروس‌کراوی‌خوایه‌خوا ستره‌لجس ته‌نیا خو‌ی به‌دیه‌ینه‌ره‌و، ته‌نیا خو‌ی په‌روه‌ردگار‌ه‌و، ته‌نیا خو‌ی‌خواه‌نه، که‌واته: هه‌موو نه‌و‌شتانه‌ی دیکه‌ی ده‌کرینه‌هاوبه‌شی‌خوا، بی‌گومان هه‌موویان دروس‌تکراوی‌خوان، ئنجا نه‌گه‌ر دروس‌تکراوو‌خواه‌ندار به‌یترته، ریزی به‌دیه‌ینه‌رو په‌روه‌ردگار، به‌مسۆکه‌ری نه‌وه‌تاوانتیکی زۆر گه‌وره‌یه‌و، پاکیی بو‌خوا له‌وه‌.

كۆرتە باسنىك لە سى سەرنج دا

سەرنجى يە كەم: خوا سەرنجى سەرنجى بە پىنجەوانەى چوار تۆمە تەكەۋە كە بۇ پىنجەمبەرى خاتەم كراون، لە نايە تەكەكانى: (۲۹ - ۳۴) داو، وە لىمى داۋنەۋە، وە لىمى نەو يازدە بىرۆكە پوۋچە لىمى ھاۋبەش بۇ خوا دانەردەكانى نە داۋە تەۋە، كە لە نۆ ئايەتى دواى ئەواندا ھاۋوون، ئايە تەكەكانى: (۳۵ - ۴۳).

حىكمەتى نەو جىاۋازىيەش نەۋدە، كە خوا سەرنجى سەرنجى كاتىك نەو چوار تۆمەت و گومانەى بىرۋايەكان لە بارەى پىنجەمبەرەۋە سەرنجى باس دەكات:

۱- كە تۆمە تباريان كىردە بەۋەى كاھىن (فالىچى)د.

۲- گوايە شىتە.

۳- گوايە شاعىرە.

۴- گوايە ھەلبەستەرى قورئانە بە ناۋى خواۋە.

۵- ھەك پىشتەر باسما نكرد خوا سەرنجى سەرنجى بەرپەرچى ھەر كام لەو چوار تۆمەتەى داۋە تەۋە، چۈنكە خەلىكى سادەو فامكالى ھەيە، پەنگە ھەندىك لەو تۆمە تانەى بىچىتە ھەقلەۋەو دزە بكاتە نىۋ ھەقل و ھۆشى كىچ و كالى، بابزانىن چۈن؟

۱- پىنجەمبەرى خاتەم سەرنجى كە بە ناۋى خواۋە ھەۋالىداۋە، ھەم لە بارەى گەلانى رابردوۋەۋە: چۈن فەۋتاون و چىيان بەسەر ھاۋە؟ دەر بارەى گەردوون و ژيان، چۈن دەستيان پىكردە؟ لە داھاتوودا ناخىر زەمان چۈن دى و، پۆزى دوايى چۈن دى و، سزاۋ پاداشت چۈنەۋ، سەردىجامى ئەھلى ئيمان چۈن دەبى و، سەردىجامى ئەيارانى نىمانداران چۈن دەبى؟ كە سەردىجامىكى شووميان دەبى لە دىياۋ دۋارۋژدا، بەلى

پیغمبره‌ری خوا ^{سوره} که لهو بارهوه هه‌والی داوه، نه‌وه به پوانه‌ت ده‌شوبه‌یته نه‌وه‌وه که له‌نیو کاهینه‌کاندا باو بووه‌و، نه‌وانیش له باره‌ی رابردووه‌وه قسه‌یان کردوه، که به‌دل‌نیایی نه‌وان به‌گومان قسه‌یان کردوه، به‌لام پیغمبره‌ری خاتهم ^{سوره} له‌به‌ر رۆشنایی وه‌حیی خوا‌دا، دواوه، به‌لام گرنگ نه‌وه‌یه جوړیک له ویکچوون هه‌یه.

۲- هه‌روه‌ها که گوتوو‌یانه: شیته، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پیغمبره‌ری خوا ^{سوره} شتیکی هیناوه، پیچه‌وانه‌ی عورف و عاده‌ت و باوو کلتوو‌ری کوومه‌لگا‌که‌ی خو‌ی بووه، بۆیه سه‌ریان سوپماوه گوتوو‌یانه: ^{سوره} اَجْعَلْ لَّاهِلَةٍ اِلٰهًا وَحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ مُّجَابَّ ه ^{سوره} ص، واته: نایا هه‌موو په‌رستکراوه‌کانی کردنه‌وه به‌یه‌ک، به‌پاستمی نه‌وه شتیکی زۆر سه‌رید، هه‌روه‌ها گوتوو‌یانه: ^{سوره} اِذَا مَنَّ الرَّكَّاءُ اَیَا ذٰلِكَ رَجْعٌ بَعِیدٌ ^{سوره} ق، واته: نایا که مر‌دین و بووینه‌وه به‌خاک و خو‌ل، ئانه‌وه که‌رانه‌وه‌یه‌کی زۆر دووره، ئنجا گوتوو‌یانه: شتی سه‌رسو‌په‌ینه‌رو دوور له‌عقل، به‌س مرو‌فئیک ده‌یکات عه‌قل و هو‌شی تیکچوو‌بی، بۆیه له‌سو‌نگه‌ی نه‌وه‌شه‌وه خه‌لکیکی فام‌کال جوړیک له‌نیشکالی دروست‌کردوه.

۳- هه‌روه‌ها که قو‌رئان هه‌ندی‌ک کیش (وزن) یان سه‌روا (قافية) له‌به‌شیک له‌نایه‌ته‌کانی دا هه‌ن و، شیعر نیه، به‌لام هه‌ندی‌ک له‌په‌گه‌زه‌کانی شیعر ی تیدا هه‌ن، بۆیه نه‌وه‌ش دیسان جوړیک له‌شوبه‌هو ئیشکالی بو‌ دروست‌کردوون.

۴- هه‌روه‌ها که پیغمبره‌ری خاتهم ^{سوره} به‌ناوی خوا‌ی په‌روه‌ردگار‌ده‌وه قسه‌ی کردوه، گوتوو‌یانه: به‌ناوی خوا‌وه قسه‌ی هه‌لبه‌سته‌و! بۆیه نه‌و چوار تۆمه‌ته که بو‌ پیغمبره‌ر کراون، پتو‌یستی‌یان به‌وه‌لام بووه‌و، خواش ^{سوره} هه‌ر کامیانی داوه‌ته‌وه‌و پوو‌چه‌لی کردۆته‌وه.

به‌لام نه‌و یازده بیرۆکه‌یه‌ی له‌نو‌ نایه‌ته‌کانی: (۳۵ - ۴۳) دا هه‌ن، که پێشت‌ر باس‌مان‌کردن، هه‌مو‌ویان بیرۆکه‌ی پوو‌چه‌ل‌ن و، به‌س خسته‌نه‌رو‌ی خو‌یان به‌سه‌بو‌ ده‌رخسته‌نی پوو‌چه‌لیان و، پتو‌یستی‌یان به‌وه‌لام‌دانه‌وه‌ ناکات:

۱- ئەو ھەبىي بەدىھىتەر دروست بووبىن، بىرۆكەيەكى زۆر پوۋچە، چۆن شىتېك دروستكرابى، دروستكەرى نىھ و، پەيداكرابى، پەيداكرى نىھ؟ ئەو پېچەوانەى ياسايەكى عەقلىي زۆر بەھىزە كە برىتيە لە ياساى ھۆكارىي (قانون السببية) كە ھەموو پەيداكرائىك دەبىي پەيداكرىكى ھەبىي (لِكُلِّ خَادِثٍ مُّحَدَثٍ، لِكُلِّ مَخْلُوقٍ خَالِقٍ).

۲- ھەرۈھە ئەو كە خۇيان بەدىھىتەرى خۇيان بن، ئەو ھەش دىسان بىرۆكەيەكى زۆر پوۋچە، چونكە شىتېك نەبىي، چۆن خۇي پەيدا دەكات؟

۳- دىسان ئەو كە مەۋقەكان ناسمانەكان و زەوييان ھىئانە دى، يانى: گەردوون بەو پان و پۆرۈ زەبەلاھىيە، ئەو ھەش ھەموو كەس دەزانى كە بۆچوونىكى پوۋچە.

۴- نىجا ئەو كە ەمبارو خەزىنەكانى خۇاي پەرۈردگار لەبەر دەستى ئەواندابىن، ئەو ھەش ھەموو كەس دەزانى بىرۆكەيەكى بۆشەو وانىھ.

۵- ئەو ھەش كە ئەوان زالىن بەسەر كەون و كاڭىناتداو، ھەموو شىتېك لە ژېر ېكتىف و دەستەلاق ئەواندا بى، دىسان ديارە كە بىرۆكەيەكى پوۋچ و بى بناغىيە.

۶- ئەو كە پەيزەيەكيان ھەبىي و پىيدا سەرگەون بۆ ئاسمان و، گوئى لە ھەۋالى ناديار بگرن، لە ھەۋالى ئاسمان قسەو باسى فرىشتەكان، دىسان ئەو ھەش ديارە جگە لە خەيالىلاو ھىچى دىكە.

۷- ئەو كە خوا كچى ھەبن و ئەوان كوپان ھەبن، كوا بەلگەكەى؟ بىگومان بىرۆكەيەكى پوۋچەو، چۆن دەبىي شى خراپتەر كە بە لاي ئەوانەو خراپتەر، نەك لە واقع و (نفس الأمر)دا، ھى خوا بى؟ چونكە ھەم نىرو ھەم مى، ھەردووكيان خوا خولقاندوونى و ھەر كامىكيان ئەركى خۇي ھەبەو، كۆمەلىك تابىھەندىي خۇيانىان ھەن و، نە نىر بوون نىشانەى چاكىيەو، نە مى بوون نىشانەى خراپىيە، بەلكو نىرو مى، بە كەردەۋى چاكى خۇيان چاك دەبن و، بە كەردەۋى خراپى خۇيان خراپ دەبن، بەلام ئەو كە خوا كچى ھەبن و ئەوان كوپان ھەبن، وىزىر ئەو كە ئەو دانانى بەشى خراپتەر، بە لاي ئەوانەو، بەپىي فەرھەنگى ئەوان بۆ

خواو، خواي پهره درگاريش که به گه زى نه بى، زاووزيشى نيهو، خوا ^{سوره الحمر} له سه رووى دروستکراوه کاني خويعق و، له سه رووى نه وه وهيه که وه چهي هه بى و، له که س بووبى و يان که سى لى بووبى.

۸- هه رووه ها نه وه که پيغهمبه ر داواي کر تيان لى بکات و، نه وان له نه نجامى داواي کيراني نه و کر تيه دا، باري شانيان گران بووبى، بويه وه لامى پيغهمبه ر نه نه نه وه! نه وه شيان نه صل و نه ساسى نيهو، ئاشکرايه که پيغهمبه ر ^{سوره الحمر} هه رگيز هيچ چاوه روانيه کى لييان نه بووه.

۹- ديسان نه وه که نه وان په نه انبزائن و بينووسن، ديسان جگه له خيال پشتنه ستوور نيه به هيچ به لگه يه که و شتيكى پووجه.

۱۰- نه وه ش که نه وان به ته مابن، پيلان له دژى پيغهمبه ر بگيرن و پيلانه که يان سه ر بگري! ئاشکرايه: مادام خوا سه ر په رشتياري پيغهمبه ر بى و هاوکارو پشتيواني بى، موسته حيله پيلان و فيلى نه وان سه ر بگري، له دژى پيغهمبه ر، به لکو پيلان و فيله که يان به سه ر خو ياندا ده شکي ته وه.

۱۱- يازده يم و کو تايى: نه وه که نه وان په رستراو تيان هه بى جگه له خوا، ناخر بي جگه له خوا، به لگه تان چيه، که شتيكى ديه که به رستري، چ جندىک و مروفتيک بى، چ له خوار مروفته وه بى، نه ستيره و خرۆکه يه که، مانگ و خوړ، ئاژه ل، داروده خت ... هتد، به لگه تان چيه؟!

بويه نه م يازده بيرۆکه به خوا ^{سوره الحمر} هيچيانى به پتيويست نه زانيوه که له م سياقه دا، پووجه لييان ده ريخت، به لام بيگومان له جى ديه که دا، له قورناندا خوا ^{سوره الحمر} که م و زور به ر په رچى نه و بيرۆکه نه ي داوه ته وه.

سهرنجی دووهم: له دوو نایه ته که ی: (٣٥ و ٣٦) دا، به هېتیزترین به لگه ی هه لوه شانده وه ی بیروکه ی ئیلحاد هه یه، چونکه بو دروستکرانی مروڤ و، بو دروستکرانی ئهم گهردوونه، ته نیا سی نه گه ری عه قلیی، که مه رج نیه هه ر سیکیان مه عقوقل بن، به لام سی نه گه ر (احتمال) هه ن:

١- مروڤ و گهردوون و ژیان، که س نه یه یتابنه دی و، گهردوون هه ر بووبی و له خووه بووبی!

٢- مروڤه کان خو یان و گهردوون یان ه یتابنه دی!

٣- خوا **الله** به دیه یتنه رو په یدا که ری مروڤ و ژیان و گهردوون بی به سه رو خوار یه وه.

له م دوو نایه ته موباره که دا هه ر سیک نه گه ره کان خراونه پروو:

یه که م: که خوا ده فهرمو ی: **إِنَّمَا خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ**، نه مه نه گه ری یه که مه، نایا دروستکراون به بی هیچ به دیه یتنه ری ک؟

دووهم: **إِنَّمَا هُمْ أَخْلَقُوا**، نه م یس نه گه ری دووهم: یا خود خو یان به دیه یتنه رن؟ نه م دوو نه گه ره که خوا **الله** ده یان نه یتن، هه رکات پووچه ل بوونه وه، ده م یتنه وه نه گه ری سییه م که نه م گهردوونه که په یدا کراوه، به بی به دیه یتنه ر په یدا نه کراوه، خو شیان مروڤه کان به دیه یتنه ر نین، که واته مایه وه نه گه ری:

سییه م: خوا **الله** به دیه یتنه ره.

ننجا له کتبه کانی زانستی عه قیده (علم الکلام) دا، دوو نه گه ری دیکه ش باسکراون له نه گه ره پووچه کان:

یه ک: پپی ده گوتری: (الدَّور)، نه وه دی که دوو شت بوونی هه ر کامیکیان له سه ر بوونی نه وه دی که بوه ستی، بو وینه: (أ)، به بی (ب) نه یه ته دی و (ب) اش به بی (أ) نه یه ته دی، که نه مه ش مه حاله، بو وینه: مروڤ گهردوونی دروستکردبی و، گهردوونیش مروڤی دروستکردبی، بوونی هه ر کامیک له و دووانه، له سه ر نه وه دی دیکه وه ستابی،

نهمه شتیکی مه حاله، بلّی (أ) پهیدانابی، تاكو (ب) پهیدانه بی و، (ب) یش پهیدانابی، تاكو (أ) پهیدانه بی، مانای وایه هیچیان پهیدانابی، چونکه نهوه مه حالّیکی عه قلییه.

دوو: نهوی دیکه بریتیه له زنجیره ی بن کو تایی (التسلسل اللانهائی)، زنجیره یه ک پروا به ره و رابردوو، به بی نهوی بوه ستی، نهمه ش مه حالّیکی عه قلییه، بویه نه زه لیبی بوونی گه ردوون، مه حالّیکی عه قلییه، هه لّبه ته کاتی خو ی هه ندیک له مولحیده کان، په نایان ده برده بهر بی سه ره تایی و ههر بوویی مাদده، یان گه ردوون، له گه لّ نهوه شدا که مه حالّی عه قلییه، به لّام دوی نهوی زانستی گه ردوونناسی و فیزیا به ره و پیشتر چوو، نیستا به خواناس و خوانه ناسه وه، بهوانه ی پروایان به بوونی خوا هه یه وه، بهوانه ش که پروایان پی نیه، هه موویان له سه ره نهوه یه کده ننگ واته: زانایانی گه ردوونناس و فیزیا زان، که نهم گه ردوونه سه ره تابه کی هه یه وه، نهوی پی دگوتری: تووی گه ردوونبی (البذرة الكونية) یان هیلکه ی گه ردوونبی (البیضة الكونية) یان یه که ی گه ردوونبی، (الوحدة الكونية)، که به ئینگلیزی (سینگولاریتی) (SINGULARITY) پی ده لّین، که گوايه ته نّیکی یه کجار یه کجار بچووک بووه که به هیچ پیوه ریک ناگوونجی بیووی، له بهر بچووکیان، زور له نه لیکرتویش بچووکتره، نه لیکرتوّن که به دهوری نیوکی گه ردیله دا ده خولیتته وه، نیوکی گه ردیله ش له پروتون و نیترۆن پیک دی، (سینگولاریتی) زور زور له وهش بچووکتر بووه، به لّام خاودنی نهوپه ری گه رمیی بووه، له نه نجامدا ته قیوه ته وهوه، نهوی پی دگوتری: (بیگ بانگ) (BIG BANG) ته قینه وهی مه زن (الانفجار العظيم)، له وه په یدابوووه، سه ره نجام نهوه گه ردوونه له وه وه هاتوه، واته: له نه بوونوه هاتوه، چونکه نهوه ته نولکه یه ی نهوان ده یلّین، دیاره ههر نه بوونه، به لّام له بهر نهوی نه گهر بلّین: هیچ شتیک نه بووهوه گه ردوون دروست بووه، دیاره ده بی به دیهینه ریکی بوو بی و، ته وهش یه کسه ر ناچار یان ده کات، به لّام که دا نه وهش دا ناهیتن، هه موویان دان به وده دا دینن که نهم گه ردوونه سه ره تابه کی هه بووهوه، کاتیک بووه گه ردوون بوونی نه بووه، ناوی له کووله که ی ته ردا نه بووه.

خوا ستر احمد **خو** دوو نه گه ره ی دیکه ی لی ره دا باس نه کردوون:

أ- نه گه ره ی په ککه وتنی دوو شتان ههر کام له سه ره بوونی نهوی دیکه.

ب- زنجیره‌ی بن کۆتابی، خوای کار به جی، نهو دووه‌ی باس نه کردوون، چونکه ریک دژو پیچه‌وانه‌ی عه‌قل و لوژیکن، به‌لکو ته‌نیا نهو دووه‌ی باسکردوون، که مرۆفه‌کان و گهر دوون، به‌بن به‌دییه‌نهر دروست بووبن، یان خو‌یان به‌دییه‌نهر بن؟ بیکومان هیچ شتیکی به‌یداکراو به‌بن په‌یداکه‌ر نابن و، ناشگونجی مرۆف خۆی خۆی په‌یدا بکات، یان مرۆف گهر دوون په‌یداکات، وه‌ک دوا‌یی ده‌فه‌رموی: ﴿أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾، واته: یان ئایا ناسمانه‌کان و زه‌ویان ه‌یئانه‌ی دی؟ به‌لکو زانیاری جی د‌ل‌نیا‌ییان نه، یانی: چاک خوا ناسن، بۆیه نهو جوړه بیروکه پووچه‌لانه‌یان ده‌که‌ونه زه‌ین و می‌شکه‌وه.

سه‌رنجی سییه‌م: زانیان له باره‌ی چۆنیه‌تیی په‌یوه‌ست بوونی نهو ئایه‌تانه‌وه، زو‌ریان قسه‌ کردوون.

من پښم وایه باشرین را له و باره‌وه، نه‌وه‌یه که بل‌تین: خوا ﴿سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ ویستوویه‌تی پووچه‌لی بیروپه‌کانیان بخاته‌روو، بۆیه‌ش به‌رپه‌رچی نه‌دا‌ونه‌وه، تاکو بزانی‌ری کوفر به‌چی گه‌یاندوون، وه‌ک ه‌هر له‌سه‌ره‌تاوه‌گو‌تو‌مانه: ته‌وه‌ری سه‌ره‌کیی سوو‌ر‌پ‌تی (الطور)، بریتیه - به‌تاییه‌تی نه‌م ئایه‌تانه‌ی دوا‌یی له‌ ئایه‌تی (۲۹) وه، تاکو کۆتابی - باسی پیغه‌مبه‌رایه‌تیی مو‌حه‌مه‌د ﴿ﷺ﴾، ئنجا دوا‌ی نه‌وه‌ی له‌ شه‌ش ئایه‌تی پیشوودا ئایه‌ته‌کاتی: (۲۹ - ۳۴)، چوار تۆمه‌تی بی‌پروایانی باسکرد، که بۆ پیغه‌مبه‌ر ده‌کر‌ت‌ن و خوای بالاده‌ست پووچه‌لی کردنه‌وه، ئنجا باسی نهو یازده بیروکه‌یه‌ی بی‌پروایه‌کان ده‌کات، واته: نه‌وانه‌ی پیغه‌مبه‌ری خاتهم ﴿ﷺ﴾ تۆمه‌تبار ده‌که‌ن، به‌ جادوو‌گه‌ریی و، به‌ فال‌چییه‌تیی و، به‌ شاعیری و، به‌ شتییی و، به‌ قسه‌ هه‌لبه‌ست، هه‌روه‌ها له‌ شو‌ئینی دیکه‌دا تۆمه‌تی جادوو‌گه‌ریی هاتوه، خاوه‌نی نهو جوړه بیروکانه‌ن، ئنجا که‌سان‌ی خاوه‌نی نهو جوړه بیره پووچه‌لانه‌ بن، دیا‌ره قه‌دری زېر له‌لای زېرنگه‌ره، نهو که‌سه‌ش هه‌لگری نهو یازده بیروکه پووچانه‌ بن، به‌ ته‌نکید نه‌وه‌شی لڼ چاوه‌ر‌پ‌ی ده‌کر‌ی، که پیغه‌مبه‌ری خاتهم ﴿ﷺ﴾ به‌ شتییی تۆمه‌تبار بکات، که له‌ لووتکه‌ی عه‌قل‌مه‌ندیی و تیگه‌یشتن دابووه، به‌ شاعیری

تۆمەتبارى بکهن، که شیعری هەر نه زانیوهو، به کاهینی تۆمەتبارى بکات، که پیغه مبهری خوا هیچ شتیکی نه فهرمووه، نه بووبی و، هه مووی له بهر روشنایی وه حییدا فهرمووه، به قسه هه له بهستن به ناوی خواوه تۆمەتبارى بکات، که پیغه مبهر ^{سەیدە الجەمیل} درۆی له گەڵ خەڵکیشدا نه کردوه، پیش نه وهی بیته پیغه مبه ریش، پیش ته مه نی چل (٤٠) سالییش، به ئیعتیرافی کافره کانی مه ککه، که ناویان لیتا بوو: (الضادق) راستگۆو ناویان لیتا بوو: (الأمین) نه میندارو ده ستپاک، نه دی له دواي ته مه نی چل سالی و، دواي نه وهی لاجاینگی سپی بوون، وه ک خۆیان گوتوو یانه، چۆن به ناوی خواوه ^{سەیدە الجەمیل} شتی ناراست ده لێ؟ بۆیه من پیم وایه: چۆنیه تی پهیوه ستکردنی ئەم ئایه تانه، به شەش ئایه تی پیشووه وه، نه وه یه که خوا ^{سەیدە الجەمیل} ویستوو یه تی پووچه لیی بیر کرد نه وهی نه وان و بیرو زه بنیان و بخاته پروو، که نه وانه خاوه نی نه و جوړه بیرو کانه ن، بۆیه ش خوا ^{سەیدە الجەمیل} به ره ره چی نه و بیرو که پووچه لانه ی نه داوه ته وه.

مهسه له ی سټیهم:

دهر خستنی عینادیی و، که لله په قبی کافره کان، که نه گهر پارچه یه کی ناسمانیشیان به سهردا بکهوئ ده لټن: نه وه هه وری که له که بوویه! بویه خوا فه رمای به پیغه مبه ره که ی کردوه که لټیان بگه پټی و وازیان لټ بټنی، هه تا توو شی پوژ ی خو یان ده بن، که ټییدا ده مرن، یان له هوش خو یان ده چن و، فیل و پیلانیشیان دادیان نادات، له و پوژ ده داو پټش نه وه ش سزای دیکه ش هه ره هیه بو یان و، فه رمان کردنی خوا به پیغه مبه ره به خوږاگری و، سه رگه مېوونی به پاکگرتنی خواو، ستایش کردنی و په رستنی، هه م له پوژ یدا، هه م له شه ویدا، هه م له به ره به یاناندا:

خوا ده فه رموئ: ﴿وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ۝۱۱ فَذَرَهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ۝۱۲ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۝۱۳ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۝۱۴ وَأَصْرُ الْمُحَرِّمِ عَلَيْكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا رَسِيعٌ ۝۱۵ يَحْمَدُ رَبَّكَ حِينَ تَقُومُ ۝۱۶ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ۝۱۷﴾

شیکردنه وه ی ټه م ټایه تانه، له دوازه بر گه دا:

۱- ﴿وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ﴾، نه گهر پارچه یه ک له ناسمان ببینن، بکه وټه خواو به که و توو یی و به به ربووه وه یی ده لټن: هه وری کی که له که بوویه، (ساقط)، یان: به ربووه وه، که و تووه خواو، (الکسف: القطعة، و يقال: کسفة، کشف و کسفة)، به مانای (قطعة)، پارچه یه ک له ناسمان، (من ی)، (من السماء)، بو به شیک، یان: نه گهر به شیک له به شه کانی ناسمان ببینن، به سه ریاندا بکه وټه خو اړو به ربټه وه، ده لټن: نه وه هه وری کی که له که بوویه، (سحاب)، که (مزن) یشی پی دگوتری و، له قورنندا جاری وایه وشه ی (سماء) یش بو هه و به کارهاتوه، (مرکوم أي: مجموع بغضه علی بعض)، واته: هه ندیکی له سه ر هه ندیکی کو بو ټه وه وه که له که بووه، وه ک

دهدهرموى: ﴿ثُمَّ جَعَلْهُ رَكَاةً فَرَى الْوَدَّكَ يَخْرُجُ مِنْ جِلْدِهِ﴾ ١٢. النور، دوايى ههوارهكه، پاش نهوى پالى پتوهدهنى، كهلهكهى دهكات لهسهر يهك و ناو دهبنى، لهمياى نهو ههواره دپته خوارى.

ليردها وهك توپزهروهوانى قورنان گوتووپانه، رايهكهشيان زور راست و بهجتيه، به بوچوونى من- خواى موتهعال بوپه ليردها نهمه باس دهكات، يانى: نهو بپيروايانهى رورگارى تو پيغهمبهه ر ١٣ نهى موحههممه! له عينايدى و كهلهپهقى و سههرخهريى و نهسهلهماندندا گهيشتوونه لووتكه، تهنانهت نهگهر پارچهيهك له ناسمانيشيان بهسهردا بهريپتهوه، دانى پيداناھيئن و دهليئن: نهوه ههواره كهلهكه بووه لهسهر يهك.

٢- ﴿فَذَرَهُمْ﴾، مادام حاليان وايه وازيان لى بينه، ثم (ف)ه، (فَاءُ التَّفْرِيعِ)ه، يانى: ئنجا كه نهوان حاليان وايه، وازيان لى بينه و ليتيان گهري، (فَذَرَهُمْ): (فَذَرَهُمْ)، (فاتركهم) وشهى (ذَر)، تهنيا حالق كردارى فهزمانى هاتوه وهك ئيره و حالق كردارى نيستاش: (أَمْرٌ وَمُضَارِعٌ) هاتوون، بهلام رابردو (مَاضِي) نههاتوه، (مُضَارِع) يش وهك: ﴿وَيَذَرُهُمْ فِي طَعْنِهِمْ يَصْعَقُونَ﴾ ١٤. الأعراف، ليتيان دهگهري و وازيان لى ديئى.

٣- ﴿حَتَّى يَلْقَاوُا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ﴾، ههتا تووشى نهو روزهيان دهبن كه تييدا له هووش خويان دهچن، (يَلْقَاوُا)، خويندراويشتهوه: (حَتَّى يَلْقَاوُا)، يانى: تووشى دهبن، (يَلْقَاوُا) لهسهر كيشى (مُفَاعَلَةٌ)يه، واته: پيكدهگهن، تاكو تووشى نهو روزهيان دهبن، ياخود: بهو روزهيان دهگهن. ﴿الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ﴾، نهوى تييدا له هووش خويان دهچن، ياخود تييدا دهمرن، چونكه (صَعَق) به ماناى مردن (إِغْمَاءً) دى و به ماناى (مَوْتُ)يش دى.

كه دهدهرموى: (فَذَرَهُمْ)، ليتيان گهري، وازيان لى بينه، واتايهكهى چهنده نهگهرنكى ههن:

يهكهه: ليتيان گهري كه داوات لى دهگهن، نيشانهو موعجزهيهك وهك پيغهمبههراى پيشوويان بو ببنى، گوپيان پى مهده، بايهخيان بكه.

دوۋەم: ۋاز لە شەرد قسەو مشتومر بێنە لەگەڵیان.

سێهەم: ئەمە هەرهەشەکردنە لێیان، یانی: لێیان گەڕی و ۋازیان لێ بێنە، داخۆ دواوی چییان پێ دەکەین؟

هەر سێ ۋاتایەکی هەن و، هەر سێکیشیان پێکەووە نەگونجاو نین و، دەگونجی لە یەک کاتدا هەر سێکیان مەبەست بن:

أ- لێیانگەڕی که داوای نیشانەو موعجیزە ی وەک هی پیغەمبەرائی پیشووت لێدەکەن، ۋازیان لێبێنەو گۆنیان بۆ مەگرە، موعجیزە ی و بەلگە ی تۆ بەس ئەم قورئانە، چونکە موعجیزە ی پیغەمبەرائی پیشوو (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) گونجاو بوو، لەگەڵ ناستی فیکری گەلانی رابردوودا، هەروەها تەنیا پەییوەست بوو بە رۆزگاری ئەو پیغەمبەرەووە که بوویەتی، بەلام بە وەفاتکردنی پیغەمبەرەووە، موعجیزەکی رۆیشتووە، بەلام تۆ تەنیا پیغەمبەری ئەو کۆمەلگەو رۆزگاری خۆت نی، بەلکو هی هەموو مرۆفایەتی بە پانتایی زەمین و بە درێژی زەمان، بۆیە دەبێ شتێک موعجیزەو بەلگە ی تۆبێ، پێنیتەو، ئەویش موعجیزەکی فیکری و عیلمیە، که فەرماشتی خواوە، لە هەمان کاتدا بەرنامەشتەو موعجیزەشتە، بۆیە گوێ بەو داواکارییانەیان مەدە.

ب- زۆر لەگەڵیان پێدا مەچۆ و مشتومریان زۆر لەگەڵدا مەکە، دیارە ئەوانە هەر نایانەوێ برۆابێنن و پەکیان لەسەر نیقنەاکردن و تیکەیانندن نەکەوتووە، قەناعەت هێنای پێش بێکردنەو، پێی لێگرتوون برۆا بێنن، وەک پێشتریش فەرماوی: ﴿لَا يُؤْمِنُونَ﴾، نایانەوێ برۆا بێنن.

ج- ئەوە جوۆیکە لە هەرهەشە لێیان، لە هەمان کاتدا که تۆ لێیان دەگەڕی، بزانی چییان بەسەر دێ، هەر لە خودی ئایەتەکەشدا هاتووە: ﴿قَدْ رُفِعَ عَنْ يَوْمِهِمُ النَّارُ فِيهِ يُسْمَعُونَ﴾، لێیان گەڕی هەتا تووشی ئەو رۆژەیان دێن، که تێیدا لە هۆش خویان دەچن، یاخود دەمرن.

۴- ﴿يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا﴾، نهو ږوژدی پیلان و فیلله که یان هیچ سوودیان پئی ناگه یه نن و هیچ دادیان نادات، (الإغناء: جَعَلَ الْغَيْرَ غَنِيًّا)، (إغناء): نهودی به رانه ره که، نهوی دیکه بئ نیازو دهوله مند بکری، دهگوتری: (أُغْنَى عَنْهُ: قَامَ مَقَامَهُ فِي دَفْعِ حَاجَةٍ كَانَ حَقُّهُ أَنْ يَقُومَ بِهَا)، (أُغْنَى عَنْهُ) واته: چووه شوینی نهو له جیبه جی کردی پتویستییه کدا که هه ق بوو جیبه جی بکات، بهلام نهو له جیاتی وی جیبه جی کرد.

که ده فهرموئ: ﴿يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا﴾، نهو ږوژدی پیلان و فیلله که یان هیچ سوودتیکیان پئی ناگه یه نن، هه لبه ته له دنیا دا بپروایان ده توانن فیل بکه ن و پیلان بگپرن و له پیلان و فیلله که یان به هرده مند بن، بهلام نهو ته نیا له چوارچپودی ژبانی دنیا دایه، که شوینی تاقیردنه وه یه و له ږوژدی دواپی دا، نهو پیلان و فیل و ته له که یه سوودی نیه بو یان.

۵- ﴿وَلَا هُمْ يُصْرُونَ﴾، هه روده ها له ده روده ی خویشان هاوکاری ناکرین، یانی: نه پیلانی خو یان به که لکیان دئ و، نه جگه له خویشان له قریایان دئ، ﴿وَلَا هُمْ يُصْرُونَ﴾، سه ریش ناخرین، که س ده ربازیان ناکات و پشتیوانیان لی ناکری.

۶- ﴿وَإِنْ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ﴾، به دلنیاپی بو نه وانه ی سته میان کردوه، پتیش نه ودهش نازاریک هه یه

وشه ی (دُون)، چهند مانایه کی هه یه له م ږهوت (سیاق) هدا:

أ- به مانای پتیش (قَبْلَ) دئ، (دُون ذَلِكَ): (قَبْلَ ذَلِكَ)، پتیش ږوژدی دواپیش سزاو نازاری دیکه بو نه وانه هه یه.

ب- هه روده ها (دُون) به مانای که متر (أَقْلَ) یش دئ، یانی: (أَقْلَ مِنْ ذَلِكَ)، که متر له سزای ږوژدی دواپیش، سزای دیکه بو وانه هه یه له دنیا دا، یاخود له قوئاغی به رزه خ دا.

ج- هه روده ها (دُون)، به مانای جگه له (غَيْرِ) یش دئ، واته: جگه له سزای ږوژدی دواپی، سزای دیکه ش بو نه وانه هه یه، نتجا چ له دنیا داو، چ له قوئاغی به رزه خ دا.

(٧) - وَلَئِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ به لَام زۆربه یان نازانن، واته: زۆربه یان نازانن که پیش سزای قیامه تیش، سزاو ئازاری دیکه چاوه پریان دهکات، بۆیه فه رمویه ق: زۆربه یان نازانن، چونکه هه ندیکیان که زیاتر دووربین بوون و خاوهی تیکه یشتنی قوولترو وردتر بوون، ئه گهری ئه وه یان داناوه، شتیان بیته ڕی، به لکو که مینه یه کیان هه ر دلتیا بوون که موحه ممه د پیغه مبه ری خوا به بۆیه زانیویه ئه وه ی هه والی پیده داو، هه ره شه ی پی لپیان دهکات، دی، به لَام زۆربه یان که شوینکه وتوو ی زله زله کان و لاساییکه ره وه ی کوپرانه یان بوون، وه ک زۆربه ی خه لکی ڕۆژگاره کان که به دوا ی تاغووته، خو به په ره ردگار زانه کان و خو به په رستراو زانه کان و خو سه پینه کان دهکهون و، پیشیان وایه راست دهکن، بگره پپیان وایه هیچ کس له وان چاکترو راسترو باشت نیه! ئیدی ده یانه رستن به نه زانیی و لاساییکردنه وه ی کوپرانه، بۆیه ده فه رموی: زۆربه یان نازانن، به لَام که مینه یه کیان زانیویه که موحه ممه د ڕاست راست ده فه رموی و، ئه وه ی ده شیلن، دپته دی، چ له دنیا داو، چ له ڕۆژی دوا یی دا.

له هه ندیک سه رچاوه ی سیردها هاتوه: جارنیک پیغه مبه ری خوا به لای هه ندیک له زله زلانی قورده شدا تپیه ڕی، ئه وانیش گالته یان پیکرد و قسه یان پیکوت و پپی پیکه نین، پیغه مبه ریش ڕووی تیکردن و فه رموی: سویند به وه ی گیانی منی به ده سته (أَتَيْتُكُمْ بِالذَّبْحِ)، هاتووم سزای سه رپرینم بو تان پپیه! ئه وانیش ترسان و ڕاچله کین و گو تیان: ئه ی نه بالقاسم تو هه رگیز ئینسانی نه فام نه بووی (چون هه ره شه ی واما ن لی ده که ی؟)، که واته: ده یان زانی پیغه مبه ر ڕاست دهکات و ئه وه ی ده یفه رموی، دپته دی، هه لبه ته زله زله کان یان و بریار به ده سته کان یان ئه وه یان زانیوه، به لَام خه لکه زۆرینه که که بریار به ده سته کان هه لپانه له تاندوون و چه واشه یان کردوون و کلایان له سه ر ناو، به و قسانه ی بو پیغه مبه ر یان هه لبه ستوون، که کاهینه و، جادوو گه ره و، شپته و، شاعیره و، له خو وه قسه هه لده به ستی، وادیاره له خسته چوون و چه واشه کراون و نه و تومه تانه له بازاری ره شی ئه وان دا ساغ کراونه وه پپیان فروشاو! نه گه رنا زله زله کان زانیویه

کہ موحممہد ﷺ شایستہی نہو تۆمہ تانہ نیہو، پیاویکی راستگوئیہو نہوہی دہیفہ رموی پیک وایہ.

۸- ﴿وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ﴾، بۆ بریار و حوکمی پەرورہ دگاریشت خۆږاگر به، حوکمی پەرورہ دگارت، لئیرہدا سی واتایان هەلەدەگرت:

۱- بۆ نایین و بەرنامە ی پەرورہ دگارت کہ حوکمی خواہ، خۆږاگر بهو پئیہوہ پە یوہست و پابەندبە.

۲- حوکمی پەرورہ دگارت واتە: بۆ دادوہریکردنی پەرورہ دگارت، کہ لە نیوان تۆ و ئەواندا، دەیکات، بۆیہ تاکو کاتی نہو دادوہرییەدی، خۆږاگر و چاوہی بە.

۳- خۆږاگر به بۆئەوہی خواستە ئەرەجە، بریاری داوہو، ئەندازەگیری بۆکردوہو، پشوو درێژو دامە زراوو ئە لەخشاو بە هەتا دیتەدی.

۹- ﴿فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾، بە دانایی تۆ بە چاوہکانی ئیمە، واتە: تۆ لە ژیر چاودیری ئیمە دای، (هَذَا مِنْ قَضَائِ الْعَلَّةِ عَلَى الْمَغْلُولِ)، ئەمە لقی لیکردنەوہی ھۆکارە لە پەیدا کراو، بۆچی خۆږاگر بۆ بۆ حوکمی پەرورہ دگاری؟ چونکہ تۆ لە ژیر چاودیری ئیمە دای و، لە ئەنجامی ئەوہدا کہ تۆ لە ژیر چاودیری ئیمە دای، دەبن خۆږاگر به، بەکیک لە ڤوونکەرەوانی ڤورن، گووتوویەق: (لَأَنْكَ مَحَلُّ الْعِنَابَةِ وَالْكَلَاءَةِ مِنَّا، فَأَصْبِرْ لِلْأَنَّا نَحْنُ نَعْلَمُ مَا تَلْقَاهُ وَمَا يُرِيدُونَهُ بِكَ، فَتَحُ نَجَازِيكَ عَلَى مَا تَلْقَاهُ، وَتَحُشُّكَ مِنْ شَرِّهِمْ، وَتَنْتَقِمُ لَكَ مِنْهُمْ)، (ودک زۆرجاران گووتوومە: هەندیک جار ئەوہی زۆربە تەفسیرەکان دەبھێنن و، لە ڤوالەقی ئایەتەکان وەرەدەگیری بەسەر نەجدان و تیوہ ڤامانیک، بە پتووستی نازانم هەموو جاری بیگێرمەوہ بۆ یەکیک لە تەفسیرەکان، چونکہ جاری وا هەبە تەعبیری یەکیک لە تەفسیرەکان هەلەدەبژیرم، کہ زۆربە تەفسیرەکان هەمان ماناو مەبەست دین).

کہ ددەفرموی: ﴿فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾، واتە: بەھوئی نەوہوہ کہ تۆ لە ژیر چاودیری ئیمە و لە ژیر پارێزگاریی ئیمە دای، خۆږاگر به، ئیمە ناگامان لە تۆیہ، چونکہ

ئیمە دەزانین تۆ تووشی چی دئی، لە لای وانهووە، ئەوێ نەوان دەیانەوێ بەسەر تۆی بێن، ئیمە دەیزانین، بۆیە ئیمە پاداشت دەدەینەووە لەسەر نەوێ تووشی دئی و، دەشتپاریزین لە پیلان و خراپە نەوان و، تۆلەشت بۆ دەکەینەووە لەوان، کەواتە: هیچ پاساوێک نیە بۆ خۆرانهگرییت و خۆراگرە.

وشە (بِأَعْيُنِنَا)، (عَيْنٌ)، بە مانای چاوە (أَعْيُنٌ)، چاوەکان، کە بەدلتیایی لێردا مەبەست پێی چاودێریکردن و پاراستن، وەک چۆن لە سووڕەق (طە)دا، خوا ^{سورەت توحە} ^{سورەت توحە} بە مووسای فەرموو: ﴿وَلْنَصْنَعْ عَلَى عَيْنِي﴾، تاكو لەسەر چاوی من دروست بکری، واتە: لە ژێر چاودێری مندا پەرورده بێ و، بەختو بکری، بەلام لێردا خوا بۆ پیغەمبەری خاتەم فەرموو: ﴿فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾، تۆ بە چاوەکانی ئیمە، بۆی کۆکردۆتەو! واتە: زۆر ناگامان لە تۆیەو دەتپاریزین و چاودێرییت دەکەین، ئەم تەعبیرە وەک نەو وایە بگوتری: (نحن لَا نَغْفُلُ عَنْكَ)، ئیمە لە تۆ بێ ناگان، یاخود کە دەگوتری: (هُوَ مَرَأَى مِنِّي وَمَشْمَعٌ، أَيُّ لَا يَخْفَى عَلَيَّ شَأْنُهُ)، واتە: من دەبینم و دەبیستم، واتە: حالی لە من پەنھان نیە.

لێردا کە دەفەرموی: ﴿فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾، بۆچی (عَيْنٌ)ی بە کۆ هێناوە، بە چاوەکانی ئیمە؟ ئەمە دوو واتای هەن:

۱- بۆ تۆخکردنەوێ و ینە هێنانەوێ، واتە: ئیمە بە زۆر چاوان ناگامان لە تۆیەو چاودێری تۆ دەکەین، وەک لە سووڕەق (هود)دا، خوا پەروردهگار بە نووحیشی فەرموو: ﴿وَأَصْنَعْ أَلْفَكَ بِأَعْيُنِنَا﴾، واتە: لە ژێر چاودێری چاوەکانی ئیمەدا، یانی: لە ژێر چاودێرییەکی خەست و خوولی ئیمەدا کەشتییەکە دروست بکە، کەواتە: (بِأَعْيُنِنَا) زیاتر بۆ تۆخکردنەوێ چاودێری خوا ناگادارو پارێزەر ناگایبونیەتی لە پیغەمبەری خاتەم.

۲- بۆیە خوا چاوەکانی کۆکردوونەو، چونکە ئەوێ چاودێری کردنەکە پێیەو پەيوەستە، جۆراو جۆرە: جارێک چاودێری دەکات بۆ بەرگری لێکردن، جارێک

چاودیریی دهکات بۆ سه‌رخستنی، جارێک چاودیریی دهکات بۆ پێنمایی و نامۆژگاریی کردنی، جارێک چاودیریی دهکات بۆ پاداشت دانه‌وه‌و پله به‌رزکردنه‌وه‌ی و ... هتد.

(۱۰) - ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ﴾، به ستایشی کردنه‌وه‌ش په‌روه‌ردگارت به پاک بگه‌، کاتی‌ک هه‌لده‌ستی، هه‌لده‌ستی ده‌گونجی:

ا- مه‌به‌ست پێی هه‌لسان بێ له‌ خه‌و، واته‌: کاتی‌ک له‌ شه‌ودا بیدار ده‌بیه‌وه‌، په‌روه‌ردگارت به پاک بگه‌وه‌، ستایشیشی بکه‌، هه‌م بێ: (سُبْحَانَ اللَّهِ)، هه‌م بێ: (الْحَمْدُ لِلَّهِ) و وێنه‌ی ئه‌وانه‌.

ب- یاخود (حِينَ تَقُومُ)، هه‌ر کاتی‌ک له‌ هه‌ر کۆ‌وه‌ مه‌جلیسی‌ک هه‌لده‌ستی، به‌و شیوه‌به‌ یادی خوا بکه‌، به‌ پاکی بگه‌وه‌ ستایشی بکه‌.

(۱۱) - ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ﴾، هه‌روه‌ها له‌ شه‌وگاریشدا دیسان په‌روه‌ردگارت به پاک بگه‌، هه‌روه‌ها ستایشیشی بکه‌.

(۱۲) - ﴿وَإِذْ بَرَ النُّجُومُ﴾، له‌ کاتی ناوابوونی نه‌ستیره‌کانیشدا، به‌هه‌مان شیوه‌ به‌ پاکی بگه‌وه‌ ستایشی بکه‌. (إِذْ بَارَ)، به‌ مانای ناوابوونه‌، خوێندراویشه‌ته‌وه‌: (أَذْبَارُ النُّجُومِ)، له‌ پشت نه‌ستیره‌کانه‌وه‌، (أَذْبَارَ)، کۆی (دُورَ)، واته‌: پشت نه‌ستیره‌کان که‌ ناوا ده‌بن، (إِذْ بَارَ)یش، واته‌: له‌گه‌ل ناوابوونی نه‌ستیره‌کاندا، یان دوا‌ی ناوابوونی نه‌ستیره‌کان، که‌ مه‌به‌ست پێی به‌ره‌به‌یانه‌.

که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ﴾، هه‌روه‌ها دوا‌یی ده‌فه‌رموی: ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ﴾، (التَّسْبِيحُ: التَّنْزِيَهُ، وَالْمُرَادُ مَا يَدُلُّ عَلَيْهِ مِنْ قَوْلٍ، وَأَشْهُرُ ذَلِكَ هُوَ قَوْلُ: «سُبْحَانَ اللَّهِ» وَمَا يُزَادُ فِيهِ مِنَ الْأَلْفَاظِ، وَلِذَلِكَ كَثُرَ إِطْلَاقُ التَّسْبِيحِ وَمَا يُشْتَقُّ مِنْهُ عَلَى الصَّلَوَاتِ، وَالْبَاءُ فِي قَوْلِهِ: بِحَمْدِ رَبِّكَ، لِلْمُصَاحَبَةِ جَمْعًا بَيْنَ تَعْظِيمِ اللَّهِ بِالتَّنْزِيهِ عَنِ النَّقَائِصِ، وَبَيْنَ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ بِأَوْصَافِ الْكَمَالِ).

وشه‌ی (تَسْبِیح)، واته: به پاک‌گرتن که مه‌به‌ست پیتی هەر قسه‌یه‌که نه‌وه بگه‌یه‌نن، که ناودارترین قسه له‌و باره‌وه بریتیه له: (سُبْحَانَ اللَّهِ)، (هه‌روه‌ها بۆ ستایشکردنی خوا بریتیه له (الْحَمْدُ لِلَّهِ)، هه‌روه‌ها هەر بژدیه‌ک نه‌و واتایانه بگه‌یه‌نن، بۆه‌ش وشه‌ی (تَسْبِیح) و نه‌وه‌ی له (تَسْبِیح)، داده‌تاشری، به‌کاره‌ینراوه بۆ نوێژ و مه‌به‌ست پیتی نوێژه (چونکه له نوێژدا ههم خوا به پاک ده‌گیرێ، ههم خوا ستایش ده‌کری پیتی (ب)، که له‌سه‌ر (بِخَمْدِ رَبِّكَ)، دانراوه، بۆ هاوه‌لایه‌تییه و بۆ کۆکردنه‌وه‌یه له نێوان به مه‌زنگرتنی خوادا به‌ه‌وێ به پاک‌گرتیه‌وه، له سه‌رحه‌م که‌م و کوپریان و، ستایشکردنی به سیفه‌ته تیسرو ته‌واوه‌کانی.

که ده‌فه‌رموی: (جِین تَقُومُ)، واته: (وَقْتُ الْهُبُوبِ مِنَ النَّوْمِ)، له کاتی له‌خه‌و هه‌لساندا، نه‌ویش کاتیکه مرۆف تیی‌دا ڤووبه‌ڤووی کاره‌کانی ڤۆژ ده‌بیته‌وه‌و، نه‌و حاله‌تانه‌ی ڤیویستییان به‌خوڤاگریی و پشوو درێژی ده‌کات، دووباره‌ ده‌بنه‌وه، بۆیه له‌و کاتانه‌دا مرۆف ڤیویستی به‌وه هه‌یه که زیاتر خوا به پاک بگری و ستایشی بکات، تا‌کو تواناو وزه‌یه‌کی ڤووحیی زیاتری هه‌بن و، نه‌و یادی خواو به پاک‌گرتن و ستایش کردنی خوا، بۆی بیته‌ دابنه‌مۆیه‌ک و سه‌رچاوه‌ی وزه بۆ خوڤاگری له‌سه‌ر نه‌و شتانه‌ی له ڤۆژدا دینه‌ ڤتی.

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ﴾، چونکه (من)ی به‌شیک (تبعیض)ی له سه‌ره، یانی: له به‌شیک له شه‌وگا‌ریشدا خوا به پاک بگره، چ هه‌ر (سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ)، بگوتری، چ مه‌به‌ست پیتی نوێژ بێ، که (تَسْبِیحُ تَعْمِید)یشی تیدا‌یه‌و، واش پیده‌چی هی دووه‌م مه‌به‌ست بێ.

﴿وَإِذَا زُلْزِلَتِ النَّجُومُ﴾، (الإِذَا زُلْزِلَتِ النَّجُومُ) مِنْ حَيْثُ جَاءَ، لِأَنَّهُ يَتَقَلَّبُ إِلَى جَهَةِ الدُّبُرِ، أَيْ الظُّهْرِ، وَإِذَا زُلْزِلَتِ النَّجُومُ: سَقُوطُ طَوَالِعِهَا، فَإِطْلَاقُ الإِذَا زُلْزِلَتْ هُنَا مَجَازٌ فِي الْمُقَارَفَةِ وَالْمُرَائِلَةِ، أَيْ عِنْدَ اخْتِجَابِ النَّجُومِ، (إِذَا زُلْزِلَتْ) گه‌ڤانه‌وه‌ی شتیکه بۆ شوینی

لێو هاتنی، لێردا پشت هه لکردنی نه سێره کان، به مه جاز به کارهێنراوه بوو دوور کهوتنه وه یان و ون بوونیان، واته: له کاتیک دا نه سێره کان په نهان ده بن. نه سێره کان که نگی په نهان ده بن؟ کاتیک که خوور هه لیدی، ته گه رنا نه سێره کان هه ر له شوینی خو یانن، که ده گو ترێ نه سێره ناو ابوون واته: تیشکیان به ده ره وه نه ما، له بهر نه وه ی تیشکی خوور دنیا پرووناک ده کاته وه، ناگو نجی تیشکی نه سێره کان که بیهێز تره له هی خوور، بو تیه بهی ترێ. کو تایی نه م ده رسه ش به م دوو فه رمایسته ی پیغه مبه ری خوا ۱۱ دینن:

۱- اِذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِأَخْرَجَةٍ إِذَا قَامَ مِنَ الْمَجْلِسِ يَقُولُ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ (أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ: ٤٨٥٩، وَالنَّسَائِيُّ فِي «عَمَلِ الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ»: ٤٢٦، وَصَحَّحَهُ الْحَاكِمُ، وَوَافَقَهُ الذَّهَبِيُّ).

واته: پیغه مبه ر ۱۱ که له کو تایی کو رو مه جلیسدا هه لده ستا ده یفه رموو: (سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ)، نه ی خوا به! تو به پاک ده گرم و ستایشت ده که م، (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ)، شایه دی ده ده م جگه له تو هیج په رستراویک نه، (أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ)، داوای لیو ر دنت لیده که م و بو لای تو ده که ریمه وه.

له کو تایی هه ر مه جلیسێکدا پیغه مبه ر ۱۱ نه و زی که ری ده فه رموو.

۲- پیغه مبه ر ۱۱ ده فه رموی: اَمِنْ جَلَسٍ فِي مَجْلِسٍ فَكَثُرَ فِيهِ لَغَطُهُ، فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ، إِلَّا غَفَرَ لَهُ مَا كَانَ فِي مَجْلِسِهِ ذَلِكَ، (أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ: ٤٨٥٨، وَالتِّرْمِذِيُّ: ٣٤٣٣، إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ).

واته: هه ر که سی ک له کو رو مه جلیسێکدا دا بنیشی، قسه ی جو را و جو ری تیدا بکری، (قسه ی باش و خراپ، تیکه ل بکری ن) پێش نه وه ی هه لبستی بلن: (سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ)، نه م زی که

بخوینتی که پیشتر مانامان کرد، نه وه مسوگهر هه رچی له و کوږو مه جلیسه یدا بووه، له قسه یه ک که خراپه و، بیستوو یه تی، یان خو ی کردوو یه تی و له ده می ده رچوو، لیتی ده بوردرتی و چاوپوشی لیت ده کری.

ئیمه ش لیره دا دوا ی ستایش کردنی شایسته بو خوا ، کو تایی به م ده رسه مان دینین و، کو تایی به ته فسیری سو وره تی (الطور) یش دینین، خوا به لوتف و که ره می خو ی یارمه تیمان بدات، زیاتر له و فه رمایسته به رزو بی و ئنه یه ی تی بگه یین و، به هو یه وه پی بگه یین، خوا بومان ناسان بکات که کو مه لگه و ده ورو به ری خو شمان تی بگه یه نین و پی بگه یه نین، به و فه رمایسته موباره ک و پر پیت و پیزه ی خوا سبحانه و تعالی.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تہ فسیری سووړه تی

الْحَجُّرُ
٧٠٧

دەستىنك

بەرئىزان!

ئەمىرۆ كە پۆزى (۲۸) ى (رجب) ى سالى (۱۴۴۱) ى كۆچىيە، بەرانبەر:
(۲۰۲۰/۳/۲۳) ى زايىنى، بە پشتوانىي خواي پەرورەدگارو، ناسانكارىي خواي
بەخشش و بەزەيى بى سنوور، لە شارى ھەولتەر دەستدەكەين بە تەفسىرى
سوورەتى (النجم)، سەرەتاش پىناسەو نىوەرۆكى ئەم سوورەتە موبارەكە
دەخەينەرۆو، لە ھەوت (۷) بېگەدا.

پىناسە سوورەتى (النجم) و بابەتەكانى

يەكەم: ناوى ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە ھەر بە ناوى (سورة النجم)، ھەرورەھا بە (النجم) ناسراو،
وہك لەم دەقانىوہ ديارە:

۱- (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، سَجَدَ بِالنَّجْمِ، وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ
وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ) (أخرجه البخاري: ۱۰۷۱، والترمذي: ۵۷۵، وابن حبان: ۲۷۶۳، والبيهقي
في الكبرى: ۳۵۲۷، والطبراني في الكبير: ۱۱۸۱۶).

واتە: عەبدوللای کورى عەباس رضي الله عنه دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ سوورەتى
(النجم) ى خویندو کړنووشى تیدا برد، مسولمانان و ھاوبەش بو خوا دانەران
و جىنن و ئىنس، (ھەموو نەوانەى نامادە بوون لەوى، کړنووشيان برد، بەھوى
کړنووش بردنەكەى پىغەمبەرەوہ ﷺ).

۲- (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، قَرَأَ سُورَةَ النُّجُمِ، فَسَجَدَ لَهَا، فَمَا بَقِيَ أَحَدٌ فِي الْقَوْمِ إِلَّا سَجَدَ، أَخَذَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ كُفًّا مِنْ حَصْبَاءَ، أَوْ تُرَابٍ فَرَفَعَهُ إِلَى وَجْهِهِ وَقَالَ: يَكْفِينِي هَذَا، «قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ بَعْدَ قُتُلِ كَافِرًا» (أخرجه البخاري: ۱۰۶۷، ومسلم: ۵۷۶).

واته: عهبدوللای کوری مه سعوود رضي الله عنه کترایویه ته وه، که پیغهمبه ری خوا ﷺ سوورده تی نه جمی خویندوه و سه جدی بو بردوه، هیچ که س نه ما، لهو خه لکه ی لهو ی بوون، مه گهر سه جدی برد، پیاویک له خه لکه که، (له ریوایه تی دیکه دا هاتوه، ده لئی: له بهر ئه وه ی زور زه به لاج و به که له ش بوو)، نه یتوانی و چنگه چهویک یاخود چنگه گلنکی هه لگرت و به رزی کرده وه بو لای نیوچه وانی خو ی، سه ری ویکردو گوتی: ئه وه بو من به سه، عهبدوللا ده لئی: دوا یی نه و کابرایه م یینی به کافر یتیی کوژرا.

له ریوایه تی دیکه دا هاتوه وه ک (القرطبي)، هیناویه تی ده لئی: پیاوه که ناوی (أُمِّيَّةُ بْنُ خَلْفٍ) بوو، له جهنگی به دردا له گه ل کوژراوه کانی هاوبه ش بو خوا دانه ران بوو، له هه فتا کوژراوه که بوو.

۳- (عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رضي الله عنه، أَنَّهُ قَرَأَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ سُورَةَ النُّجُمِ: ﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ﴾، فَلَمْ يَسْجُدْ فِيهَا،) (أخرجه البخاري: ۱۰۷۲، مسلم: ۵۷۷).

واته: زهیدی کوری سابیت رضي الله عنه، ده لئی: سوورده تی: ﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ﴾ به سه ر پیغهمبه ری خوا دا ﷺ خویند، کړنووشی نه برد.

که واته: ده شکونجی کړنووش نه بردی، ننجا نایا نه وه تابه ته به م سوورده ته وه، یاخود به سه به ت شوینه کانی دیکه شه وه هه روایه؟ چونکه ئیمه له کوژتایی سوورده تی (الأعراف) دا، باسیکمان کرد له باره ی کړنووش بردنه کانی قوربان خویندنه وه، که زانایان هه ندیکیان به واجیبیان داناوه، هه ندیکیان به شتیکی په سندنو باشیان داناوه، به گشتیی له و شوینانه دا که له قورئاندا هاتوون و، زانایان له باره ی ژماره ی

شوئنه کانیشه وه، دیسان مشتومریان هه به، هه ندیک که مترو هه ندیک زیاتران ده لَین، کړنووش بردنه کهش به پای هه مووان به لای که مه وه شتیکی په سهندو باشه، به لام مسولیان پابه ند نیه، هه مه ن کړنووش به ری، نجا ته نانه ت له سهر نهو رایهش که واجبه کړنووش برردی، نه گهر مرؤف بوؤ نه گونجا، ده کری نامازه بکات، وهک پای هه ندیک له زانایان، یاخود بویردی و چاوپووشی لن ده کری، مادام بوؤ نه گونجی، چونکه خوا زیاد له توانا پیویست ناکات.

دوهه م: کات و شوینی دابه زینی:

نهم سوورته موباره که به یه کده نگی هه موو زانایان سوورپه تیکی مه ککه ییه، وهک (السیوطي) له (الدّر المنثور) دا^(١)، له ههر کام له عه بدوللای کوری عه بیاس و عه بدوللای کوری زوبه یروه (خوا له خوین و بابیان رازی بن)، هیناویه تی و، (السیوطي) نهو گیردراووشی پالداووته لای (ابن مردویه).

نجا به پیی نه وهش که زانایان ژماره (٢٢)، یان (٢٣) یان بو داناو، له ریزه ندیی دابه زیندا، وهک دواپی باسی ده کهین، وا پیده چی تهم سوورپه له ئیوان سالانی چوارو پینجی پیغه مبه رایه تییدا دابه زیین، که تهمهش نیشکالیکي گه وره بو میژووی باوی سه فهری شه ورؤو به رزبوونه وه (الإسراء والعروج)، که به (المعراج)، زیاتر هاتوه، پهیدا ده کات، چونکه میژووی باوی سه فهری شه ورؤو به رزبوونه وه:

أ- هه ندیک ده لَین: سالی ده یه می پیغه مبه رایه تی بووه.

ب- هه ندیک ده لَین: سالی یازده یه م بووه.

ج- هه ندیک ده لَین: سالی دوازده یه م بووه.

نىشكالىتى گەۋرە بۇ ئەۋرە دۈست دەپ، بەلەم ئەۋرە ھەلەلەگىن و دوایی لەۋ بارەۋە كۈرتە باسلىك دەكەين و، لە نىۋىدا باسى ئەم مەسەلەيەش دەكەين.

سىيەم: ژمارەى ئايەتەكانى ئەم سۈرەتە:

ژمارەى ئايەتەكانى بە (۶۱)و، ھەندىك بە (۶۲)، داپانناۋە، بەلەم زياتر ژمارە (۶۲)يان تەبەننىي كىردۈ، لەۋ موصەفانەى لەبەر دەستى نىمەدا ھەن، بەلەم ئەگەر ژمارە (۶۱)ىشتان كەۋتە بەرچاۋ، بزانن ئەۋىش ھەر سەرژمىزىكى دىكەى زانايانەۋ، كەمىي و زۆرىي ژمارەى ئايەتەكانىش، دەگەپتەۋە بۇ كۈرتىي و درىژىي پستەكانى قورئان.

چۈرەم: رىزبەندىي لە موصەف و لە دابەزىن دا:

رىزبەندىي لە موصەفدا ژمارە (۵۳)يەۋ، لە دابەزىنىشدا ۋەك گۇمان: ژمارە (۲۲)، ياخۇد (۲۳)ى، بۇ دانراۋەۋ، زياترىش ژمارە (۲۳)يان تەبەننىي كىردۈ، واتە: لە پىش ئەم سۈرەتە موبارەكەدا، تەنبا (۲۲) سۈرەتى دىكەى قورئان لە مەككە دابەزىون، نىجا بەپىي ئەم مىژۋەۋە بى، كە ۋاش پىندەچى و سۈۋىش سۈرەتەكە ۋا دەخۋازى لە سالانى سەرەتاي دابەزىنى قورئاندا بوو بى، سالانى سى و چۈارۋ پىنچ و ئەۋ دەۋرۋبەرە، ئەمە ئىشكالىك دۈست دەكات، بۇ ئەۋ مىژۋەۋە باۋەى بۇ سەفەرى شەۋرۇۋ بەرزبۈۋنەۋەى پىغەمبەر ﷺ (الإسراء والمعراج) دانراۋە، كە لە نىۋان سالى دە تاكو سالى دۈزدەيەم (۱۰ - ۱۲)ى پىش كۆچكىردى پىغەمبەر دايە.

پینجه م: نیوه رۆکی:

ئەم سوورەتەش، وەک سەرچەم قورئانی مەککەیی بە گشتیی، ھەرسێک تەوھری سەرەکی ئیمانی گرتوونە خۆی:

أ- خۆناسیی و تەنیا خواپەرستی.

ب- پێغەمبەرایی و دەحیی، بە تایبەت پێغەمبەرایی موحەممەد ﷺ، و دەحیی بۆ کرانی و باسی قورئان.

ج- رۆژی دوایی و سزاو پاداشت و، بەھەشت و دۆزەخ، بەلام ئەوێ زیاتر لەم سوورەتە موبارەکەدا جەختی لەسەر کراوەتەو، ھەردوو تەوھری خوا بەیەکگرتن و راستیی موحەممەدن ﷺ لە پێغەمبەرایی و لە سروش بۆکرانیدا، بە تایبەت لەم سوورەتەدا، ھێرشێکی توندو خەست و خۆل کراوەتە سەر بپەرستی، بە تایبەت پەرستنی فریشتان و، گومانی سەپرو سەمەرە پێردنیان.

ھەلبەتە لەم سوورەتەدا جگە لەو سێ تەوھری باسمانکردن، کۆمەڵیک پێنمایی گەورەو گرنگیش ھاتوون، لە بواری بووناسیی و فیکر و عەقیدەئێسلامیی داو، نامازەیک کورتیش بە فەوتیتزانی کۆمەڵیک لە گەلانی یاحیی کراو.

شەشە م: تایبەتە نەندییەکانی:

تیمە پێنج تایبەتە نەندییان بۆ ئەم سوورەتە موبارەکە ھێناون:

١- تەنیا لەم سوورەتەدا باسی بەرزبوونەوێ پێغەمبەر کراو، کە ناوی (معراج) ی، بۆ بەکارھێناو لە سەرچاوێ ئێسلامییەکاندا، بەلام (معراج)، (آلة العروج)، ئامرازێ پێ بەرزبوونەوێ، لە ئەصلاً دەبوو گوتراپایە: (الإسراء والعروج)، شەپۆو بەرزبوونەو، تەویش لە ھەوت نایەت، نایەتەکانی: (١٢ - ١٨) دا، باسکراو، تەنیا

لهم سوورده ته شدا باسی نهوه کراوه، چونکه له سوورده قی (الإسراء) دا، ته نیا باسی شهوړ (إسراء) ی پیغهمبه کراوه له مزگه و قی جه پامه وه بو مزگه و قی نه قصا، باسی بهر زبوونه وهی پیغهمبه ریش بو ناسمانه کان و تاکو لای دره ختی کو تایی (سدره المُنْتَهی)، ته نیا لهم سوورده ته دا هاتوه، له نایه ته کانی: (۱۲ - ۱۸) دا.

۲- ورده کاری چو نیه تیی وه حیی ناردنی خوا بو پیغهمبه له پږی جیبر یله وه، ته نیا لهم سوورده ته دا باسکراوه، هه لیه ته له سوورده قی (التکویر) و. سوورده قی (الشعراء) دا، باسی نهوه کراوه، که جیبر یل قور ئانی دابه زاندو ته سه ر دلی پیغهمبه ر به لام نهو ورده کاری بهی لهم سوورده ته دا هاتوه، وهک دوا یی باسی ده که یی، له هیچ کام له شوینه کانی دیکه ی قور ئاندا نه هاتوه، نهویش له نایه ته کانی: (۳ - ۱۱) دا.

۳- ناوی سڼ بته سه ر ده کییه که ی گه لی عه پږب، ته نیا لهم سوورده ته دا هاتوه: (اَللَّتْ، وَالْعَزَّى، وَمَوْنَةٌ).

۴- ته نیا لهم سوورده ته دا، نهو دوا زده پاستیه که صوحوفی نیبراهیم و موسا خستوو یان نه پږو، باسکراون، که له نایه ته کانی: (۲۸ - ۵۴) دا، خراونه پږو، خوا خراونه پږو، فهرموویه قی: نهو پاستیانه - که دوا زده پاستی گه و رهو گرنگن - له هه ر کام له صوحوفی نیبراهیم و صوحوفی موسا دا، صلاّت و سه لامی خوا له سه ر نیبراهیم و موسا بڼ، هاتوون.

۵- چه ند وشه یک ته نیا لهم سوورده ته دا هاتوون، هه لیه ته زیاتر نهوانه ی زه ق بوون، هی ناومن، نه گه ر نا زیاتریش هه ن:

۱- ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ﴾ ۲

۲- ﴿شَدِيدُ الْغَوَىٰ﴾ ۵

۳- ﴿دُورٌ مَّرَۃً﴾ ۶

۴- ﴿بِالْأُنْقِ الْأَعْلَىٰ﴾ ۷

۵- ﴿قَابُ قَوْسَيْنِ ۝۹﴾

۶- ﴿سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى ۝۱۵﴾

۷- ﴿الَّتِ ۝۱۹﴾

۸- ﴿وَالْعَزَى ۝۱۹﴾

۹- ﴿وَمَنْوَة ۝۲۰﴾

۱۰- ﴿ضَبْرَك ۝۲۲﴾

۱۱- ﴿الْأَمَم ۝۳۲﴾

۱۲- ﴿وَأَكْكَ ۝۳۵﴾

۱۳- ﴿وَأَقْن ۝۴۸﴾

۱۴- ﴿سِدْرُونَ ۝۶۱﴾

وهك گوتمان: وشه‌ی دیکه‌ش هه‌ن، به‌لام نه‌وانهم به‌ پیوست زانین، ناماژه‌یان پی بکه‌ین.

حه‌وته‌م: دابه‌شکردنی ئایه‌ته‌کان بۆ چه‌ند ده‌رسیک:

ئیمه‌ هه‌ر (۶۲) ئایه‌ته‌که‌ی نه‌م سووپه‌ته‌ موباره‌که‌مان بۆ سنی ده‌رسان دابه‌ش کردوون:

ده‌رسی یه‌که‌م: ئایه‌ته‌کانی: (۱ - ۱۸)، هه‌ژده‌ ئایه‌تی سه‌ره‌تای نه‌م سووپه‌ته‌، باسی راست بوونی پیغه‌مبه‌ر موحه‌مه‌د ﷺ له‌ پیغه‌مبه‌رایه‌تیداو، چۆنیه‌تی ده‌حیی بۆ نیردرانی و، باسی میعراج، به‌رزبوونه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا.

ده‌رسی دووه‌م: ئایه‌ته‌کانی: (۱۹ - ۳۲)، چوارده‌ ئایه‌ت باسی ده‌رخستنی پوچه‌لیی بته‌رستی و، ناراستی په‌رستنی فریشتان و، رینمایی کردنی پیغه‌مبه‌ر

بۆ چۆنیه تیی مامه له کردنی له گه له هاوبه شدانه ران و بپیروایانداو، چه نند بابه تیکی دیکه، به تابهت نه وه که خوا ~~سهند تهمی~~ ناسمانه کان و زهوی هیناونه دی بۆ نه وهی سزای خراپه کاران بدات و، پاداشتی چاکه کاران بداته وه، چاکه کارانیش نهوانه که خۆیان له ههرچی گوناھی گه وره و ناخۆلایه ده پارێزن، جگه له گوناھی گچکه و ورد.

دهرسی سیهه: که له نایه ته کانی: (٣٣ - ٦٢)، سی (٣٠) نایه ق کۆتایی نه م سووپه ته موباره که، پیکدی، باسی جوړه مروفتیکی پشوو کورت له دینداریییداو به گرو فې، که سه ره تا ویستوو به ق پرووبکاته خواو دینداریی، به لام دواپی به ره و پاش چۆته وه و لی چووه ته وه و، سه رزه نشتکردنی که نایا ناگاداری نه و پاستییانه نیه، که صوحوفی نیپراهیم و موسا گرتوو یاننه خۆیان؟ که سه رجه م دوازه پاستیین، پاشان هۆشداریی دان به نیزیک که و تنه وهی قیامهت و، سه رزه نشتکردنی بپیروایان که بۆچی مامه له ی جیددی، له گه له فه رمایشتی خوا دا ناکه ن و، بیتاگان؟ له کۆتاییش دا فه رمان پیکرانیا ن به کړنووش بردن بۆ خوا عزو جل.

دهرسی یه کهم

پیناسه ی ئەم دەرسە

بەرێزان!

ئەم دەرسەمان لە هەژدە (١٨) ئایەتی سەرەتای (النجم) پێک دی، ئایەتەکانی: (١ - ١٨)، که خوای بەرزو مەزن لەو هەژدە ئایەتەدا، سەرەتا سوێند بە نەستیڤرە دەخوات، لە کاتی ئاوابوون، یاخود کەوتنیدا، که پێغەمبەری خاتەم موخەممەد ﷺ نە پێی لێ ون بوووە نە بێ مرادو بێ ناکامیش بوو، هەر وەها لەسەر ئەوە که ئەوێ دەیلێ، لە ناره‌زوووە نیه، بە لک‌وو‌ه‌حیی و پەيامی‌ خوايه، بۆی دەنێردرێ، که مەبەست پێی قورئانە، چونکه مشتومڕ هەر لەسەر قورئان بوو، وەک دوايي باسی دەکەین.

باشان باسی چۆنەتی پەيامی‌ خوا پێ گەیه‌ندراي موخەممەد لە لایەن جیبریل‌و‌ه (عَلَيْهِ السَّلَام)، باسی ئەوە کراو، وێرای وەسفی جیبریل و، جەختیش لەسەر ئەوە کراو ئەوە که پێغەمبەر ﷺ لەو‌دا که بینوویهتی، بە چاوی سەر بینوویهتی، عەق‌ل و د‌ل‌ی بە هە‌ل‌ە‌دا نە‌چوون و، وێرای جاری یە‌ک‌ه‌می لەسەر زه‌وی، جاری‌کی دیکە‌ش لە ناسمان لە‌ل‌ای دره‌ختی کۆتایی جیبریلی دیو، که مەبەست کاتی بەرزبوونە‌و‌ی پێغەمبەر ﷺ لەو سە‌ف‌ه‌ره‌دا، که بە شە‌و‌پ‌و‌و بەرزبوونە‌و‌ه (الإسراء والعروج) ناسراو، لەو سە‌ف‌ه‌رو گە‌ش‌ت‌ه‌شیدا چاوی پێغەمبەر ﷺ نە لایداو، نە سەر‌ک‌یشیی کردو، گە‌ل‌ی لە نیشانه گە‌و‌ره‌کانی خوای بەرزو مەزن و ب‌ی وێنە‌ش‌ی بینوون.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝۱ مَا صَلَ صَاغِبُكَ وَمَا عَوَى ۝۲ وَمَا يُطِيقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۝۳ إِنَّ هُوَ إِلَّا رَحْمٌ يُّوْحَىٰ ۝۴ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ۝۵ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَىٰ ۝۶ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ۝۷ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝۸ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝۹ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ۝۱۰ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ۝۱۱ أَفَتَسْمُوهُ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ۝۱۲ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۝۱۳ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ۝۱۴ عِنْدَ جَنَّاتِ الْمَأْوَىٰ ۝۱۵ إِذْ يَقْنُ الْيَدْرَةَ مَا يَقْنُ ۝۱۶ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَفَىٰ ۝۱۷ لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ ۝۱۸ ۝۱۹

مانای ده‌قاروده‌فی نایه‌ته‌کان

(به ناوی خواوی به به‌زده‌یی به‌خشنده، (سوئند) به نه‌ستیره کاتی ده‌که‌وئ (ناوا ده‌بی) ۱) هاوده‌له‌که‌تان (موحه‌ممه‌د) نه ری‌ی لی ونبووه، نه بیم‌راد بووه ۲) به ناره‌زووه‌وش نادوئ ۳) نه‌وه‌ی (ده‌یغوی‌نی و) ده‌ی‌لی: ته‌نیا سروش (ی خوا‌ی)ه بوئ ده‌نیردرئ ۴) (فریشته‌یه‌کی) زور به‌هیزو توانا فیری ده‌کات ۵) که خاوه‌نی هوش و عه‌قلیکی پته‌وه، نجا (نه‌و فریشته‌یه له‌سه‌ر شیوه‌ی خوئ) ری‌ک وه‌ستا ۶) له کاتیک‌دا نه‌و له ناسوئ هه‌ره به‌رز بوو ۷) دوا‌یی نیزیک که‌وته‌وه، نجا شو‌ربووه (بو‌لای پیغه‌مبه‌ر) ۸) نجا وه‌ک نه‌ندازه‌ی دوو که‌وانه یان نزیک‌ریش بوو (له پیغه‌مبه‌ر) ۹) نجا (خوا) نه‌وه‌ی سروش کرد بو‌ به‌نده‌که‌ی که سروشی کرد ۱۰) عه‌قلی (موحه‌ممه‌د) له‌وه‌دا که بین‌ی به‌هه‌له‌دا نه‌چوو ۱۱) (نه‌ی بی‌روایه‌کان!) نایا له باره‌ی نه‌و (فریشته‌یه‌دوه، که ده‌بین‌ی، مشتوم‌ری له‌گه‌ل‌دا ده‌کن!) ۱۲) به دنیایی جار‌یکی دیکه‌ش نه‌وی بین‌یوه ۱۳) له لای دره‌ختی کو‌تایی ۱۴) که به‌هه‌شتی سه‌روه‌ت‌گای (پر‌وداران) له‌لایه ۱۵) کاتیک که دره‌خته‌که‌ی داده‌پوشی نه‌وه‌ی دا پده‌پوشی! ۱۶) چاوی (موحه‌ممه‌د) به‌ملاولادا لای نه‌داو سنووریشی

نه به زانده (۷) به دنیایی (ژماره یه ک) له نیشانه گه وره کانی په روه ردگاری (له و سه فوره یدا) بیتین (۱۸).

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(وَالنَّجْمِ): واته: ته ستیره، (أَصْلُ النُّجْمِ: الْكَوْكَبُ الطَّالِعُ، جَمْعُهُ نُجُومٌ، وشه ی (نَجْمٌ)، له نه صلدا به ته ستیره یه کی هه له اتوو ده گوتری و به (نُجُومٌ)، کۆده کریته وه، ده گوتری: (نَجْمٌ: طَلَعَ، ده رکه وت، (نُجُومًا وَنَجْمًا)، نه مانه هه ردووکیان چاوگن، (فَالنُّجُومُ مَصْدَرٌ وَاسْمٌ)، (نَجْمٌ)، هه م چاوکه و، هه م ناویشه، (نُجُومٌ) یش ده گونجی چاوگ بی و، ده شگونجی کۆی (نَجْمٌ) بی، واته: ته ستیره کان که به (أَنْجَمٌ) یش، کۆده بیته وه.

(هَوَى): (الْهَوَى: سَقُوطٌ مِنْ غُلُوٍّ إِلَى سُفُلٍ)، (هَوَى): بریتیه له که وتنه خوار له به رزییه وه بو نرمی، به لام (الْهَوَى: ذَهَابٌ فِي ارْتِفَاعٍ)، (هَوَى): بریتیه له به رزیوونه وه و پویشن به ره و به رزی.

(ضَلَّ): (الضَّلَالُ: الْعُدُولُ عَنِ الطَّرِيقِ الْمُسْتَقِيمِ وَيُضَادُّهُ: الْهِدَايَةُ)، (ضَلَّ): بریتیه له لادان له ری راست و، هیدایه ت دژو پیچه وانه که یه تی، که واته: هیدایه ت، واته: پتی راست گرتن.

(صَاحِبُكُمْ): (الصَّاحِبُ: الْمَلَاذِمُ إِنْسَانًا كَانْ، أَوْ حَيَوَانًا، أَوْ مَكَانًا، أَوْ زَمَانًا)، (صَاحِبُ): یانی: هاو دل، که سیک یان شتیک له گه ل که سیک بی، مروف بی، یان ناژ دل بی، یان شوین بی، یاخود کات بی.

دیاره مه به ست له (صَاحِبُكُمْ)، موحه ممه د پیغه مبه ری خوایه (صَاحِبُكُمْ)، نه و ته عبیره ش بویه به کارهاتوه، واته: نه و هاو ده له ی خوتان که چاکی ده ناسن و له نیزیکه وه پتی ناشنان.

(غَوَى): (الْغَى: جَهْلٌ عَنِ اعْتِقَادٍ فَاسِدٍ)، وشهى (غَيَ): زانایان به چهند واتایه ک
لینکیان داووتهوه:

ا- هه نندیکیان گوتووویانه: بریتیه له نه زانینیک به هو ی پروا پی بوونیکى خراپه وه.
ب- هه نندیک گوتووویانه: (الْغَى: الْخَبْثَةُ): بریتیه له بی مرادی و به نامانج نه گه یشتن.
ج- هه نندیک گوتووویانه: (غَوَى: أَيْ فَسَدَ عَيْشُهُ، غَوَى الْفَصِيلُ أَيْ: نَشِمَ)، (غوي، يانى:
ژیانی تیکچوو، (غَوَى الْفَصِيلُ)، (فَصِيلٌ)، واته: به چکه حوشت، نه گهر شیر زور بخوات
و گه ده ی پتی تیکبچی، نه وه یان بو به کارهیناوه، (وَيَضَاهُ الرُّشْدُ)، نه وه ی دژو
پیچه وانه ی (غَيَ) یه، بریتیه له (رُشِدٌ)، (فَدَّيْنِ الرُّشْدِ مِنَ الْغَى: ۲۵۶: البقرة، (رُشِدٌ)،
واته: به نامانج گه یشتن و به ناکام گه یشتن، به لأم (غَوَايَةَ)، بریتیه له بی مرادی و
بی ناکامی.

(نَطَقَ): (النُّطْقُ فِي التَّعَارُفِ: الْأَصْوَاتُ الْمُقَطَّعَةُ الَّتِي يُظْهِرُهَا اللِّسَانُ وَنَعِيهَا
الْأَدَانُ)، (نطق): له باوی نیتو خه لکدا بریتیه له وه ده نگه پچر پچرانه ی زمان
دهریان ده خات و گوئییه کان لییان تیده گهن، زمانه کان ده یانبیزن و گوئییه کان
لییان تیده گهن.

(الْهَوَى): (الْهَوَى: مِيلَ النَّفْسِ إِلَى الشَّهْوَةِ)، (هَوَى): لادانی نه فسه به ره وه ناره زوو،
(الْهَوَى: النَّفْسُ الْمَائِلَةُ إِلَى الشَّهْوَةِ) (هوى)، نه فسکیه لایداوه به ره وه ناره زوو، (لَأَنَّهُ
يَهْوِي بِضَاجِهِ فِي الدُّنْيَا إِلَى كُلِّ دَاهِيَةٍ)، له بهر نه وه ی خاوه نه که ی له دنیدا تووشی
هه به لایه ک ده کات، به ریده داته وه بو چال و زه لکاو ی هه به لایه ک.

(وَحْيٍ): (أَصْلُ الْوَحْيِ: الْإِشَارَةُ السَّرِيعَةُ، قِيلَ: أَمْرٌ وَحْيٍ، أَيْ: سَرِيعٌ، وَالْوَحْيُ:
الْفُؤْتُ الْخَفِيُّ، وَالْوَحْيُ: ضُوءٌ خَلِيٍّ)، وشه ی (وَحْيٍ): له نه صلدا به ناما وه ی
خیرا ده گوتری، بویه گوتراوه: (أَمْرٌ وَحْيٍ)، کاریکی خیرا، هه روه ها به ده نگى
کپ ده گوتری و به ده نگى خشلش ده گوتری، له بهر نه وه ی ده نکیکى که.

(فَأَسْتَوَى): (اسْتَوَى أَي: اسْتَقَامَ وَاعْتَدَلَ)، (فَأَسْتَوَى)، يَأْتِي: رَيْكَ وَهَسْتَاوْ هَاوْسَهَنَگْ وَهَسْتَاوْ، جَوَانْ خَوَّى خَسْتَه بَهْرَجَاوْ.

(بِالْأَفْقِ): (النَّاحِيَةُ وَالْجَمْعُ أَفَاقُ: النَّوَاحِي)، (أَفُقٌ): بَهْ مَانَايْ لَا، كَهْ بَه (أَفَاقُ)، كُودَه كَرِيئَهوَه: لایه کان، خوا ده فه رموی: **سَرَبِهْمَ ائِيَتَانِي اَلْأَفَاقَ وَفِي اَنْفُسِهِمْ** فصلت، واته: نیشانه کانی خوْمانیمان پِشان دده دین له ئاسویه کاند (له) لایه کاند، له گهر دووندا) و له خودی خوْشیاندا.

(دَنَا): (الدُّنُو: الْقُرْبُ بِالذَّاتِ، أَوْ بِالْحُكْمِ، وَيُسْتَعْمَلُ فِي الْمَكَانِ وَالزَّمَانِ وَالْمَنْزِلَةِ)، (دُنُو): بریتیه له نیزیك بوونهوَه، خودی نهو شته، نیزیك بیتهوه، یاخود به حوکم، ههروه ها به کاره یئراوه له شوپن و له کاتداو له پرووی پیگهوه ش.

(فَدَلَّ): (التَّدَلَّى: الدُّنُو وَالِاسْتِسْأَلُ، دَلَّوْتُ الدُّنُو: إِذَا أَخْرَجْتَهَا، أَوْ أُرْسَلَتْهَا، وَأَدْلَيْتُ الدُّنُو، إِذَا أُرْسَلَتْهَا أَوْ أَخْرَجْتَهَا)، (تَدَلَّى): بَه مَانَايْ بهردانهوو شوپروونهوو دئی، نزیککه وتنهوو شوپروونهوو، نه گهر له سه ریوه شوپریتهوو، (دَلُّو)، واته: دَوْلچه که ناویان پی له بیر هه لَینجاوه، (دَلَّوْتُ الدُّنُو)، بۆ دهره یئانی دَوْلچه که له بیر، که ناوی پی هه لَهیئجن و، جاری واش هه یه بۆ بهردانهوو نیو بیر، به کارهاتوه، (أَدْلَيْتُ) یش دیسان بۆ بهردانهوو نیو بیره که که ئاوه که ی پی هه لَهیئجن و، جاری واش هه یه بۆ دهره یئانهوو له بیره که به ئاوهوو، به لَام (دَلَّوْتُ) زیاتر بۆ دهره یئانی دَوْلچه که له بیرو (أَدْلَيْتُ)، بۆ بهردانهوو، به کارهاتوه.

(قَابَ): (القَابُ: مَا بَقِيَ الْمَقْبُضِ وَالسَّيَةِ مِنَ الْقَوْسِ)، (قَوْسٌ)، یائی: که وان، ئنجا که وان نهملاو لای پِیان ده گوتری: (سَيَةٍ) و نهو شوپنه ی دهستی پی ده گیرئ، پیی ده گوترئ: (مَقْبُضٌ)، (وَتَر) یش، ژیه که یه که پیی راهیئدراوه، بۆ نهوو تیره که ی پی هه لَبدری، که واته: ههر که وانئ: دوو سیه ی ههن، نهملاو لای و (مَقْبُضٌ) یککی هه یه و ژیه کیشی هه یه.

هه‌ندی‌کیش گوتوو یانه: نه‌و لای که‌وان پٚیان ده‌گوتری: (قَاب) و که ده‌فه‌رموی: (قَاب قَوْسَيْنِ: أَي قَائِي قَوْسَيْنِ)، واته: به نه‌دازه‌ی نه‌ملاو لای که‌وان. (قَوْسَيْنِ): (القَوْسُ: أَلَّةٌ عَلَى هَيْئَةِ هِلَالٍ تَرْمِي بِهَا السَّهَامُ)، (قَوْس): نامیریکه به شیوه‌ی مانگی چهند شه‌وه، تیری پٚ ده‌هاویشتری و پٚ هه‌لده‌دری، وشه‌ی (قَوْس)، به (مُذَكَّر) یش دی، به (مُؤَنَّث) یش دی و به (أَقْوَس)، کۆده‌کریته‌وه و به (قِسي) یش کۆده‌کریته‌وه.

(مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى): واته: عه‌قلی، یان دلی له‌وه‌دا که بینی، درؤی نه‌کرد، (كَذَّبَ: أَي أَخْبَرَ عَنِ الشَّيْءِ بِخِلَافِ مَا هُوَ عَلَيْهِ فِي الْوَاقِعِ)، (كَذَّبَ)، یانی: هه‌والیدا له باره‌ی شتیکه‌وه، به پیچه‌وانه‌ی نه‌وه‌وه که نه‌و شته له واقیعه‌دا له‌سه‌ریه‌ی. هه‌روه‌ها (كَذَّبَ)، به مانای (أَخْطَأَ) به‌هه‌له‌دا چوو، دی، ده‌گوتری: (كَذَّبَ فُلَانٌ فُلَانًا)، فُلَانِک‌س له‌گه‌ل فُلَانِک‌س دا درؤی کرد، واته: هه‌والی درؤی پٚدا.

(الْفُؤَادُ): (الْفُؤَادُ كَالْقَلْبِ)، هه‌ندی‌ک له زانایان وایان لیکداوده‌وه که (فُؤَاد): به مانای دل دی، هه‌ندی‌کیش ده‌لٚن: (فُؤَاد) به مانای عه‌قل دی، له قورنانه‌دا به زۆری (أَفْنِیدَة) دی و، جاروباریش (فُؤَاد) دی به تاک و، هه‌ر به مانای عه‌قله‌و، هه‌ندی‌ک جاری که‌میش به مانای دلّه، عه‌قل و دلٚش له قورنانه‌دا هه‌ردووکیان وه‌ک چه‌قی تیگه‌یشتن و فامکردن و لی وردبوونه‌وه و امان، به کارهاتوون.

(أَفْتَمْرُوتُهُ): (الْمُفَارَاةُ: الْمُعَاجَاةُ وَالْمُجَادَلَةُ)، (مُفَارَاة) به مانای شه‌ره قسه‌و دمبه‌دمه‌یه، ئایا تٚوه شه‌ره قسه‌و، مشت و مری له‌گه‌ل ده‌که‌ن؟ خویندراویشه‌ته‌وه: (أَفْتَمْرُوتُهُ)، یانی: (أَفْتَجَحْدُونَهُ)، ئایا نکوولی لٚده‌که‌ن؟ (نَزْلَةً أُخْرَى): (النَّزْلَةُ: السَّمَرَةُ مِنَ النُّزُولِ)، (نَزْلَة): بریتیه له جاریک له دابه‌زین، وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى ۚ له دابه‌زینیکی دیکه‌شدا پیغه‌مبه‌ر جیبریلی بینوه.

(سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى): (سِدْرَة) تاکی (سِدْر) ه، که کویه و (سِدْرَة)، تاکه که یه، (شَجَرٌ قَلِيلُ الْغَنَاءِ عِنْدَ الْأَكْلِ)، (سدره) دره ختیکه بهر ده که ی سوودنکی وای نیه، کاتیک ده خوری، ننجا نهو دره ختی کۆتاییه ی خوا **سِدْرَةِ الْحَرِّ** باسی ده کات، ده بن شتیه ی دره ختی (سِدْر ی، هه بن و (نَبَق یشی، پیده لَین، جۆره دره ختیکه گه لای ورده و بوئیکی خۆشی هه یه، به لَام دیاره گه وره ییه که ی بهس خوا ده زانی، چه نده!

(جَنَّةُ الْمَأْوَى): به هه شتی سره وتگا، (سره وتگا) بۆ خۆم دامتا شیوه، چونکه سره وتن به مانای پشوودان و نیسراحت کردنه، سره وتگا ش یانی: شوئنی تیدا سره وتن و نیسراحت، (مَأْوَى)، (مَضْرُ: أَوَى يَأْوِي، أَوْيَا وَمَأْوَى، أَوَى إِلَى كَذَا: انْضَمَّ إِلَيْهِ)، (مَأْوَى): چاوگه له (أَوَى يَأْوِي، أَوْيَا) وه، هاتوه، واته: په نای برد، په نا ده یا، په نا بردن، (مَأْوَى) ش به مانای په نابردن و، شوئنی تیدا پشوودان و تیدا سره وتن، دئ، (أَوَى إِلَى كَذَا: انْضَمَّ إِلَيْهِ)، واته: چوو بۆ نهو شوئنه، یا خود په نای پتبرد و تیدا سره وت.

(مَا زَاغَ الْأَبْصَرُ): چاو لای نه دا، دیاره (أَل ی سهر (بَصَرٌ) بۆ ناساندنه (أَل ی، (عَهْدٌ)، واته: چاو ده که لای نه دا، که مه بهست پتی چاوی پیغهمبه ره **يَاخُودَ** (أَل) ده که، (عَوَضَ عَنِ الْإِضَافَةِ)، یانی: (مَا زَاغَ بَصَرُهُ)، چاوی وی، هی پیغهمبه ره **يَاخُودَ** لای نه دا، (الرَّيْبُ: الْمَيْلُ عَنِ الْإِسْتِقَامَةِ وَالْقَرَابُ: التَّمَايُلُ)، (زَيْغُ): بریتیه له لادان له راستیه وه وه له خه ق نئوده راست، به لای راستدا، یان به لای چه پدا پتی ده گوتری: (زَيْغُ)، وه که له سووره تی (آل عمران)، خوا ده فه رموی: **فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ لَهُ** ۷، نه وانیه دلیان لادانی تیدایه، به دوا ی نهو نایه تانه ده که ون، که مانای ویکچوو یان هه ن، نه که مانایه کی روون و دیار ییکراو، به لکو به دوا ی نهو نایه تانه ده که ون که مانایه ک زیاتر هه لده گرن، (قَرَابُ)، به مانای (تَمَايُلُ)، واته: لادان دئ، به لَام له سهر کیشی (تَفَاعُلٌ) ه.

(طَعْنٌ): (طَعْنٌ وَطَعْنٌ طُعْيَانًا وَطَعْنَانًا، وَأَطْعَاهُ كَذَا: حَمَلَهُ عَلَى الطُّغْيَانِ وَذَلِكَ تَجَاوَزُ الْحَدِّ فِي الْعُضْيَانِ)، (طَعْنٌ وَطَعْنٌ)، هه ردو وکیان واته: سنوورشکتینیم

کرد، (طُغْيَانٌ وَطُغْيَانٌ) یش هردو وکیان چاوگن، به مانای سنوور به زانندن و سنوور شکانندن، (وَأَطْعَاهُ غَدًا)، فلان شته وای لیکرد، سنوور به زینتی و سنوور بشکینتی، (حَمَلَهُ عَلَى الطُّغْيَانِ)، واته: هانیداو وای لیکرد، سنوور بشکینتی، (طُغْيَانِ) یش، بریتیه له (تَجَاوَزُ الْحَدَّ فِي الْعُضْيَانِ)، واته: سنوور شکینتی له سه ریچیی کردندا، سه ریچییکردن هه ر بۆ خوئی سنوور شکینیه، به لام که سیک که زور تیبه ریئنی و سنوور به زینتی، پیتی ده گوتری: (طَقَى).

مانای گشتیی نایه ته کان

به کورتیی و پوختیی مانای نایه ته کان ده که یین، له بهر نه وهی ئیمه دواپی کورته باسیکمان ههیه له باره ی چه مک و واتای نه و نایه ته موباره کانه وهو، له شیرکردنه وهی نایه ته کانیشدا، جاریکی دیکه هه لوه سته یان له بهرده مدا ده که یین. خوا **سُبْحَانَ الْحَمْدِ** ده فهرموئ: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) به ناوی خوای به به زهیی به خشنده، واته:

ده ستییکردنم به ناوی خواجه، که نه وهش مه بهستی نه وهیه:

۱- ئهم کاره ته نیا بۆ خوا ده کهم.

۲- ئهم کاره به پیتی شه رعی خوا ده کهم.

۳- ئهم کاره به تواناو یارمه تیی خوای پهروه دگار ده کهم.

۴- ئهم کاره بۆ هیئانه دی په زامه ندیی خوا، نه نجام ده ده.

وَالْحَمْدُ إِذَا هَوَىٰ، سویند به نه ستیره کاتیک ناوا ده بی، یاخود: سویند به نه ستیره کاتیک ده که وئ، که له نه نجامی که وته که شیدا، له بهر چاوی ئیمه ناوا ده بی، ده شگونجی مه بهستی پیتی جووله ی نه ستیره کان بی، یان مه بهستی

نه وه بئ که له بهر چاوی ئیمه کاتیک خۆر هه لیدی، نه سێره کان ناوا ده بن، که نه سێره کان ههر له شوینی خویانن، به لام نه وه تیشکی خۆره وا ده کات ئیمه نه سێره کان نه بنین، ﴿وَالْتَجِرْ إِذَا هَوَىٰ ۖ مَا سَلَ صَاحِبُكَ وَمَا غَوَىٰ﴾ سویند به نه سێره کاتیک ناوا ده بن، یاخود ده که وی، هاوه له که تان، که موحه ممه ده و له نیزی که وه چاکی ده ناسن و پیتی ناشنان، نه گومرا بووه و نه بيمرادی ش بووه، نه نه وه به ریتی لی تیکچوو بی و، نه نه وه شه سه رگه ردان و بی ناکام بووی.

﴿وَمَا يَبْطِئُ عَنِ الْهَوَىٰ﴾ له ناره زوه وه ش قسه ناکات، واته: نه وه دی لی که قورپانه، وه ک گوتراوه: قسه له گیرفانی خوی ده رناهیتی و له ناره زوه وه قسه ناکات، نه دی چیه؟

﴿إِنْ هُوَ إِلَّا رَمَىٰ يَوْمَئِذٍ﴾ نه وه دی ده یلی، ته نیا سروشیکه بو لای ده تیردری و، بووی سروش ده کری.

﴿عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ﴾ که سینک فیری ده کات که زۆر به هیزه، هیزی زۆر تونده، واته: فریسته یه که زۆر به هیزه، فیری ده کات، وه که له سووره تی (التکویر) دا، ده فهرمو: ﴿ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ﴾ خاوهن هیزی که له لای خاوهن عه رش، پێگه دارو به ریزو حورمه ته، که جیریه (عَلَيْهِ السَّلَام).

﴿ذُومِرَ فَاَسْتَوَىٰ﴾ واته: زۆر عاقل و ژیرو به هوشه، عه قلیکی زۆر پته وی هیه، یاخود ﴿ذُومِرَ﴾ ههر به مانای زۆر پته وو به هیزه، هه ندیکیش ناویان لیکدا وه ته وه: شیوه و دیمه نی زۆر جوانه، (فاستوی)، واته: ریک وه ستا، له کاتیکدا خوی پیتانی پێغه مبه ردا، واته: ها ته سه ر شیوه راسته قینه ی خوی.

﴿وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ﴾ که له و کاته دا له ناسوی به رزتر بوو، نه مه یان باسی یه که م خۆ پیتاندانی جیریل ده کات بو پێغه مبه ر له سه ر زه وی.

﴿ثُمَّ دَنَا فَكَادَ يَسُوبُ﴾ دوایی نیزی که وه ته وه و شو پبوه، خوی وه نیزی که خست.

﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾، به نه‌اندازی دوو که‌وان، یاخود نیزیک‌تریش بوو، دوو که‌وان که پیکه‌وه جووت‌کراون، یاخود: ﴿قَابَ قَوْسَيْنِ﴾، واته: که‌وانیک که نه‌ملاولای هه‌ن، چهند لیک‌ن زیکن به‌وجوره، یاخود: ﴿قَابَ قَوْسَيْنِ﴾، به نه‌اندازی دوو که‌وان، نه‌گه‌ر دریژ بک‌رین، یانی: دوو باسک، یاخود که‌م‌تریش لی‌ی نیزیک بووه، له پیغه‌مبه‌ری خوا.

﴿فَأَرْحَىٰ إِلَىٰ عَيْدِهِمَ مَا آوَحَىٰ﴾، تنجا (خوا) سروشی کرد بو لای بنده‌که‌ی نه‌وه‌ی بو‌ی سروش‌کرد، ده‌شگون‌جی بل‌یین: جیریل سروشی کرد بو بنده‌ی خوا، نه‌وه‌ی بو‌ی سروش‌کرد، واته: به‌س خوا ده‌زانی چی بوو و چو‌ن بوو؟ نایه‌ته وه‌صف له‌بهر مه‌زنی‌ی.

﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ﴾، عه‌قله‌که (ی پیغه‌مبه‌ر) هه‌له‌ی نه‌کرد، له‌وه‌دا که بین‌ی، به هه‌له‌دا نه‌چوو، در‌وی نه‌کرد، به‌ل‌کو ریک نه‌وه‌ی چاو بین‌ی‌وو‌ی، عه‌قل‌یش پی‌ی باوه‌ردار بوو، یان نه‌وه‌ی به‌چاو بین‌ی‌وو‌ی، عه‌قل‌یش پشت‌گیری کردو هه‌له‌ی نه‌کرد، له‌بهر نه‌وه‌ی به‌ر له‌وه‌ی به‌چاو جیریل بین‌ی، به عه‌قل و دل‌ی جیریلی ناسی‌وو، پی‌ی ناشنا‌وو، بو‌یه عه‌قله‌که‌ی به‌هه‌له‌دا نه‌چوو بوو له‌وه‌دا که به‌چاو بین‌ی.

﴿أَفَتُؤْمِنُونَ عَلَىٰ مَا بَرَأَ﴾، نایا نی‌وه مشتوم‌ری له‌گه‌له‌دا ده‌که‌ن، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی ده‌بین‌ی، یانی: نایا مشتوم‌ر له‌گه‌ل موحه‌ممه‌د دا ده‌که‌ن، له‌سه‌ر نه‌وه‌ که جیریل ده‌بین‌ی؟!

﴿وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾، به‌دل‌نیایی له دابه‌زینیکی دیکه‌شدا بین‌ی‌وه‌ی، عه‌د س‌د‌ره‌ال‌ل‌نه‌ی، له لای دره‌ختی کو‌تایی، عه‌ده‌اجه‌ال‌ل‌او‌ی، که به‌هه‌شتی سه‌ره‌وت‌گای سه‌رواداران له‌و‌یه، إِذْ يَغْشَىٰ السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ، کاتی‌ک نه‌وه‌ی نه‌و دره‌خته داد‌ه‌پو‌شن، که دایده‌پو‌شن، یانی: شتی‌ک که وه‌سف نا‌ک‌ری.

﴿ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ﴾، چاو، واته: چاوی پیغه مبه ر لای نه داو سنوور
 شکینیشی نه کرد، بهو شیویه ی بوی دیاری کرابوو، سهرنجی ئه و شتانه ی دا.
 ﴿ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ﴾، به دنیایی له نیشانه گه وره کانی پهروه ردگاری
 خوی، بینى، لهو سه فهرى شه ورؤییه دا، که واته: نه ی کافره کان! ئیوه مشتومری
 له گه لدا مه کهن و شه په قسه ی له گه لدا مه کهن، یا خود نکوولیى مه کهن، چونکه
 خویندراویشه ته وه: (أَقْتَمِرُونِه)، یانی: (أَقْتَجِدُونِه)، ئایا نکوولیى لی ده کهن له وه دا،
 که ده فهرموئى: جیر یلم بینى که فریشته یه که وه جیبی بو هینام؟ هه لبه ته
 که سیکیش که ده زانئى به لگه یه له سهر که نازانئى و، که سیک که ده بینئى،
 به لگه یه له سهر که سیک که نابینئى و، ههرگیز نه دیتن و نه زانین به لگه نین و
 نه بوون، له سهر نه بوون (عدم العلم لا یستلزم عدم العلم).

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی یه کم:

سویند خواردنی خوا سویند به ئهستیره، له کاتی کهوتی، یان ئاوابوونیدا، که موحه ممه دی ئاشناو هاوه لیان، نه گومرایه و نه بیمرا ده و، به ئاره زووش قسه ناکات، به لکو له سروشه وهیه، فریشته یه کی خاوهن هیزی زۆرو خاوهن ژیری مه حکم، بو وی چۆته سهر شیوهی خو، له کاتی کدا له ئاسوی هه ره به رزدا بووه له سهر زهوی، پاشان بو لای شوپۆته وه و نزیك بۆته وه و، خوا ئه وهی مه بهستی بووه بو به نده که ی خو نارد وه و، عه قله که شی له وه دا که دیویه ق، به هه له دا نه چوو ه:

خوا دهفه رموی: ﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝۱ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝۲ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۝۳ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۝۴ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْغَوَىٰ ۝۵ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَىٰ ۝۶ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ۝۷ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ۝۸ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝۹ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ۝۱۰ مَا كَتَبَ الْفَوْادُ مَا رَأَىٰ ۝۱۱﴾

شیکردنه وهی ئهم ئایه تانه، له سیزده برکهدا:

۱. ﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ﴾، سویند به ئهستیره کاتی ک ئاوا ده بی، یاخود: سویند به نهستیره کاتی ک ده که وی، (وه که، بو سویند (واو القسم)، د، یانی: (قَسَمًا بِالنَّجْمِ)، چونکه س پی پیت هه ن، سویندی ان پی ده خوری: (و، ب، ت)، (والله، بالله، تالله)، له هه مووشیان ناودا تر (و)، له هه مووان زیاتر بو سویند به کارده هیتری.

کهواته: (وَالنَّجْمِ)، یانی: سویند به ئهستیره، نجا (أل) ی سهر (نَجْم) یش بو ناساند نه و، مه بهست پی جینسه، واته: سویند به تیکرای ئهستیران، (إِذَا هَوَىٰ)،

له کاتیکدا ئاوا دهبی، (والهُوِي: السُّقُوطُ، وَأُطْلِقَ عَلَى غُرُوبِ الْكَوْكَبِ)، (هُوِي): بریتیه له بهربوونهوه، به لَام لیرهدا به کارهینراوه بۆ ئاوابوونی نهو نهستیرهیه، نه مهش ناماژیه بهوه که نهستیرهیه که نه توانی بهردهوام بی، له بهر چاوان ون بی و، ئاوا بیی، یاخود جوولهی بیی، چۆن دهیبه رستی؟ ئنجا خوا ده فهرموئ: سوئند به نهستیره، که ئاوا دهبی، یاخود سوئند به نهستیره، که ده کهوئ.

(۲) - ﴿مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى﴾، هاوه له که تان (که له نیزی کهوه ده یاسن، موحه ممه ده (صَاحِبُكُمْ) نه گومرا بووه، نه بیمرادو بی ئاکامیش بووه، بویهش ده فهرموئ: (صَاحِبُكُمْ)، هاوه له که تان، چونکه له نیزی کهوه ناسیویانهو له گهلی ژیاون و پیتی ناشنا بوون، نهو موحه ممه دهی ﴿وَمَا غَوَى﴾ که پییهوه په یوه ستی و له نیزی کهوه پیتی ناشنان، نه گومرا بووه، (وَمَا غَوَى) نه بیمرادو بی ئاکامیش بووه.

روونکردنهوهیه که له بارهی واتای (ضَلَّ) و (غَوَى) وه:

زانایان هه موویان له سه رهوه به کدهنگن که (ضَلَّ)، یانی: (ضَاعَ وَقَفِدَ)، گومرا بوو، نهما، ئنجا نه گهر به (لازم) بهینرئ، یانی: ونبوو، وهک: (ضَلَّ فُلَانٌ)، فلانکهس ون بوو، (ضَلَّ الْبَعِیْرُ)، وشتره که ون بوو، به لَام نه گهر به تیه ره کهر (مُتَعَدٍّ) بهینرئ وهک: (ضَلَّ فُلَانٌ الطَّرِيقَ)، فلانکهس رییه کهی ون کرد، نهو کاته به مانای: ونکردن و بزر کردن دئ، (مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ)، یانی: (مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ الطَّرِيقَ)، هاوه له که تان پیتی راستی ون نه کردوهو بزر نه کردوه، نهک مه بهست نهوه بی: ون نه بووه، (وَمَا غَوَى)، بیمرادو بی ئاکامیش نه بووه، ئنجا له بارهی مانای (ضَلَّ) وه، زانایان هه موویان له سه رهوه به کدهنگن، که گوتمان، به لَام له بارهی (غَوَى) وه، من رای پینج له زانایانم هیناوه، که ته عبیرو دارشته کانیان لیک جیان و، هه ندیک جار له ماناشیان دا لیک جیان، دواپی رای خو شم لهو بارهوه ده لیم، به پیتی تیوه پامانم بۆ قسهی زانایان و شاره زایان:

یه که م: خاوهن (المعجم الوسيط)، ده‌لئ: (غَوَى يَغْوِي غَوَايَةً أَي: أَمَعَنَ فِي الضَّلَالِ) ^(١)، واته: زۆر گومرا بوو، یانی: مانای (غَوَى)ی، به زۆر گومرا بوو و زۆر سه‌ری لیشیوا، کردوه.

هه‌روه‌ها واتایه‌کی دیکه‌شی بۆ دینئ و ده‌لئ: (غَوَى الشَّيْطَانُ فَلَانًا أَي: أَضْلَهُ وَخَبْنَةً)، واته: شه‌یتان فلان‌که‌سی گومرا کردو بی‌مراد کرد، (خَبْنَةً) به مانای بئ نامانجیی و بئ ناکامیی دئ.

دیسان واتایه‌کی دیکه‌ش دینئ و ده‌لئ: (الرُّضِيعُ أَكْثَرُ مِنَ الرُّضَاعِ حَتَّى أَتَخَمَ وَفَسَدَ جَوْفُهُ)، کۆرپه زۆری مه‌مکی دایکی مژی، هه‌تا له خۆی زیاد بوو و، نئو هه‌ناوی تیکچوو، واته: له نه‌نجامی زۆر شیر خواردندا، تیکچوو، نه‌وه بۆ به‌چکه‌ حوشریشیان به‌کاره‌یتاوه (غَوِيَ الْقَصِيلُ أَي: بَشِمَ)، واته: به‌چکه‌ حوشره‌که شیری زۆر خواردو سه‌ره‌نجام هه‌ناوی تیکچوو.

دووهم: (راغب الأصفهاني) به سَن و اتایان هیناویه‌تی و ده‌لئ:

أ- (الغَوَايَةُ: جَهْلٌ عَنِ اعْتِقَادٍ قَاسِدٍ)، (غَوَايَةً): نه‌زانینیکه له برودا پَن بوونتیکی هه‌له‌و خراپه‌وه.

ب- واتایه‌کی دیکه: (غَوَى أَي: خَابَ)، واته: په‌شیمان و بی‌مراد بوو، بئ ناکام بوو.

ج- واتایه‌کی دیکه: (غَوَى: أَي فَسَدَ عَيْشُهُ)، ژیاپی تیکچوو خراپ بوو.

سینهم: (الشوكاني) ده‌لئ: (الغَيُّ: ضِدُّ الرُّشْدِ)، (غَيَّ) دژی (رُشِدَ)، (رُشِدَ)، مانا‌که‌ی چی بئ، (غَيَّ) پیچه‌وانه‌که‌یه‌تی، تنجا ده‌لئ: که ده‌فه‌رموی: (وَمَا غَوَى: مَا خَابَ فِيْهَا طَلَبٌ)، له‌وه‌دا که داوای کردوه به داویدا چوو، بی‌مرادو بئ ناکام نه‌بووه، بۆیه ده‌لئ: (الغَيُّ: الْخَبْنَةُ)، (غَيَّ): به مانای بی‌مرادی و بئ ناکامیی دئ.

جواره: (محمد حسين الطباطبائي) له (تفسير الميزان) دا، ده‌لئ: (الضلال: الخُرُوجُ وَالْإِنْجِرَافُ عَنِ الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ، وَالْغِي: خِلَافُ الرُّشْدِ الَّذِي هُوَ إِصَابَةُ الْوَاقِعِ)، واته: (ضلال): بریتیه له دهرچوون و لادان له ږئی راست، به‌لام (غی): پیچه‌وانه‌ی (رُشد)ه، که بریتیه له نه‌وه‌ی شتیک ږ به پیستی واقع بئ، دواپی ده‌لئ: (مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى: أَي لَمْ يَظْطَرَّ فِي طَرِيقِ السَّعَادَةِ، وَلَا فِي الْغَايَةِ الْمَطْلُوبَةِ الَّتِي هِيَ السَّعَادَةُ الْإِنْسَانِيَّةُ، وَهِيَ عِبَادَتُهُ لِلَّهِ تَعَالَى)، واته: ږئی به‌خته‌وه‌ری ون نه‌کردوه به هه‌له‌دا نه‌چووه، نه له ږییه‌که‌دا به‌هه‌له‌دا چووه، نه له نامانجه داواکراوه‌که‌ش دا، که بریتیه له به‌خته‌وه‌ری مروّفایه‌تی که له به‌ندایه‌تی دایه بوّ خوی به‌رز.

پینجه‌م: (ابن عاشور) ده‌لئ: (الضلال: عَدَمُ الْإِهْتِدَاءِ إِلَى الطَّرِيقِ الْمَوْصِلِ إِلَى الْمَقْصُودِ، وَهُوَ مَجَازٌ فِي سُلُوكِ مَا يَنَاقِي الْحَقَّ، وَالْغَوَايَةَ: فَسَادُ الرَّأْيِ وَتَعَلُّقُهُ بِالْبَاطِلِ)، (ضلال): بریتیه له به ږئ نه‌زانین، ږییه‌کی به نامانج گه‌یه‌نهر، که لیره‌دا مه‌به‌ست پیی گرتنی ږییه‌که که پیچه‌وانه‌ی هه‌قه، به‌لام (غوايَة)، (که چاوگی (غوی)یه) بریتیه له تیگه‌یشتنی خراب و په‌یوه‌ست بوونی به شتی ناهه‌قه‌وه.

نه‌وه‌ش که من له کوّی قسه‌ی زانایان بوم دهرده‌که‌وئ، ناوایه:

(ضلال): بریتیه له به ږئ نه‌زانین و (غَوَايَة) و (غَي): بریتیه له بیمراد بوون و بئ ناکامبوون، واته: (ضلال) و (غَي)، پیشه‌کیی و نه‌نجامن، هه‌رکه‌سیک تووشی (ضلال) بوو، تووشی (غَوَايَة) یش ده‌بئ، له نه‌نجامی به ږئ نه‌زانیندا، مروّف بئ ناکام و بیمراد ده‌بئ، هه‌روه‌ک هیدایه‌ت و روشدیش له‌ولاولوه، هه‌روان، وه‌ک له‌جیتی دیکه‌ش دا باس‌م کردوه، که به‌داخه‌وه زور له زانایان نه‌وانه تیکه‌ل ده‌که‌ن، (ضلال) هه‌ر به مانای (غَي) دینن و (هدایه‌)یش، به مانای (رُشد) دینن، که له راستیییدا وانیه، (هدایه‌)، واته: به ږئ زانین، به‌لام (رُشد)، یان: دوا ی نه‌وه‌ی به ږئت زانیوه، ننجا به مراد و ناکام بگه‌ی و بگه‌یه نه‌و نامانجه‌ی ده‌ته‌وئ.

که واته: (رُشد)، واته: تامانج پینکان، به لَام (غَوَايَة)، واته: بيمرادی و بیتاکامی، (ضَلال) به رِئ نه زانینهو، (هَدَايَة) یش به رِئ زانینه، یانی: (ضلال) و (هَدای)، پیچه وانه یه کدین و، (غَيّ) و (رُشد) یش، ههر پیچه وانه یه کدین، (ضلال) و (هَدَايَة) زیاتر لایه نه تیوری و فیکری ده گرنه وه، که (هَدَايَة) به رِئ زانینهو، (ضلال) به رِئ نه زانینه، به لَام (رُشد) و (غَوَايَة)، زیاتر حاله تی کرده یین واته: به تامانج که یشتن و، بِنِ ناکام بوون و بيمراد بوون.

٣- ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾، له ناره زووه وه قسه ناکات و نادوی، (الْهَوَى: مُثُلُ النَّفْسِ إِلَىٰ مَا تُحِبُّهُ أَوْ تُحِبُّ أَنْ تَفْعَلَهُ، دُونَ أَنْ يَقْتَضِيَهُ الْعَقْلُ السَّلِيم)، (هَوَى): بریتیه له ناره زووه کردنی نفس بۆ شتیک که هه زی لِن ده کات، یاخود هه زی لیمه تی بی کات، به بِن نه وه ی عه قلی راست و چاک په سندی بکات، واته: نه وه ی موحه ممه د ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ﴾ بو تان ده فهرمو ی، نهو دوان و قسه کردنه ی له ناره زووه وه نیه.

٤- ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾، نه وه ی ده بی بیژی ته نیا وه حییکه سروش ده کری. (إِنْ): (إِنْ) (النَّافِيَةِ) یه، یانی: (مَا هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى)، ته وه ی ده یلَن ته نیا وه حییکه بۆ سروش ده کری، په بامیکه بۆ ده نیردری، راناوی (هُوَ)، (عَائِدٌ إِلَى الْمَنْطُوقِ مِنْ فِعْلٍ «يَنْطِقُ» كَمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ﴾ ٨، المائدة، آی: الْعَذْلُ الْمَأْخُوذُ مِنْ فِعْلٍ: ﴿أَعْدِلُوا﴾)، یه کتیک بۆ هه یه بلَن: (إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى)، نه م راناوی (هُوَ)، بوچی ده چیته وه؟ ده لیین: ده گه پیته وه بۆ نه وه ی په یوه ندیی به بیژراوه وه هه یه، که فهرموویه تی: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ﴾ ٣، نه وه ی له کرداری (يَنْطِقُ) وه رده گیرتی، واته: نهو دوانه ی وی، ته نیا وه حییه، بۆ سروش ده کری، نجا نه مه وه ک قسه ی خوی به رز وایه که ده فهرمو ی: ﴿أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ﴾ ٨، المائدة، راناوی (هُوَ)، بوچی ده چیته وه؟ که ده فهرمو ی: دادگه ر بِن نهو له پاریزکاریمه و نه زیکتره، باسی عه دل نه کراوه، به لَام نهو عه دله ی له (أَعْدِلُوا)، وه رده گیرتی، نهو له پاریزکاریمه و نه زیکتره، لی رهش (إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى)، واته: نهو بیژراوه ی له کرداری (يَنْطِقُ)، وه رده گیرتی، نهو ته نیا سروشیکه بۆ ده نیردری.

٥- ﴿عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى﴾، يه کیکی زۆر به هیز فیری کردوه، که مه بهست پیتی جیبريله، یانی: ﴿عَلَّمَهُ مَلَكٌ شَدِيدُ الْقُوَى﴾، فریشته یه کی زۆر خاوهن هیزی پتهو فیری کردوه.

که ده فهرمووی: ﴿عَلَّمَهُ﴾ پاناوه که بو پیغه مبه ر ده چیته وه، واته: فیری موحه مبه دی کردوه، فریشته یه کی زۆر به هیز، ده گو تر ی: ﴿رَجُلٌ شَدِيدُ الْقُوَى، أَيْ: شَدِيدُ أَمْرِ الْخَلْقِ﴾، یانی: نه دامه کانی زۆر پتهون، ﴿شَدِيدُ الْقُوَى﴾، واته: له پروو جهسته یه وه زۆر به هیزه، جهسته ی فریشتانیش له پرووناکیی دروست بووه، وه ک پیغه مبه ر ﴿فَهَرَمُوهُنَّ﴾: ﴿اخْلَقْتَ الْمَلَائِكَةَ مِنْ نُورٍ﴾^(١).

٦- ﴿ذُو مِرَّةٍ﴾، خاوهن هو شیک ی به هیزو دیمه نیکی جوان، ﴿ذُو﴾، یانی: ﴿صَاحِبٌ﴾، ﴿مِرَّةً﴾ به سی واتایان هاتوه:

أ- ﴿الْمِرَّةُ: قُوَّةُ الذَّاتِ﴾ له زاتی خویدا زۆر به هیزه.

ب- ﴿الْمِرَّةُ: مَنَاقَةُ الْعَقْلِ وَأَصْلَاتُهُ﴾، عه قل و هو شیک ی زۆر به هیزو ره سه نی ههیه، ئنجا له بهر نه وه ی پی ش ی فهرمووی: ﴿شَدِيدُ الْقُوَى﴾، وا پیده چی ﴿ذُو مِرَّةٍ﴾: به مانای عه قل و هو شیک ی زۆر به هیزی ههیه، بێ، وه ک چۆن جهسته یه کی زۆر به هیزیشی ههیه،

ج- هه ندی کیش گو توویانه: ﴿مِرَّةً﴾: به مانای دیمه نی جوان دی.

٧- ﴿فَأَسْتَوَى﴾، ئنجا (جیبریل) ریک وه ستا، ﴿مُقَرَّعٌ عَلَى «عَلَّمَهُ» وَالْفَاءُ لَتَفْصِيلِ عَلَّمَهُ، وَالْمُسْتَوِي هُوَ جَبْرِيْلُ﴾، ﴿ف﴾ هکه، په یوه ندی به (فیری کرد) وه ههیه، ریک وه ستا و ﴿مُسْتَوِي﴾ یش جیبريله، یانی: نهو فریشته زۆر به هیزه ی فیری کرد، ریک وه ستا، هاته سه ر شیوه ی خو ی.

٨- ﴿وَهُوَ الْأَعْلَى الْأَعْلَى﴾، له کاتی کدا نهو له ناسوی هه ره به رز بوو، نه مه مه به ست پیتی یه که مین بینی پیغه مبه ره ﴿بُو جِبْرِيلَ﴾ له سه ر زهوی، وه ک له سه حیح ی

(١) أخرجه أحمد: ٢٥٣٥٥، ومسلم: ٢٩٩٦، وعبد بن حميد: ١٤٧٩، وإسحاق بن راهويه: ٧٨٦، وابن حبان: ٦١٥٥.

بوخاري و صهحي موسليدا هاتوه^(١)، كه پيغهمبه^ﷺ كاتيک جبريلي ناوا بينيوه، كهوتوهو زور ترساوهو داچلهكاوه، جبريليش ئاسوي ون کردوه، ئهوهنده گهوره بووه.

(الْأَقْبَى: اسْمٌ لِلْجَوِّ الَّذِي يَبْدُو لِلنَّاطِرِ)، (أَقْبَى)، ناوه بو نهو جهووهي له باباي بينهر دهردهكهوي، (وَعَلَبَ إِطْلَاقَهُ عَلَى نَاحِيَةٍ بَعِيدَةٍ عَنِ مَوْطِنِ الْقَوْمِ)، بهزوري به شوئيكي دور له نشينگه کومه له خه لکه کهوه، گوتراوه.

ليردها مه بهست نهو کاتهيه كه جبريل (عَلَيْهِ السَّلَام)، بو يه کهم چار له سه ر شيوهي راسته قينه، خوي پيشاني پيغهمبه^ﷺ دا، كه وهك دوايي باسي ده کهين، پيغهمبهري خاتهم^ﷺ جبريلي زور چار بينيوه له شيوهي پياويکدا، بو ويته: شيوهي (حِجَةُ الْكَلْبِي) دا، كه يه کيک بووه له هاوه لان، به لام ته نيا دوو چاران له شيوهي راسته قينه خويدا، ديتوويه تي:

يه کهم چار: له سه ر زهوي، كه نهو يه کهم چاره يه، ئيستا ئه م ئايه تانه باسي ده کهن. دوو ده مچار: له ئاسمان، وهك خوا^ﷻ ده فهرموي: ﴿وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۖ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ۚ إِنَّهُ رَبُّكَ يُنْزِلُ السُّورَةَ ۚ وَهُوَ جَارِئُكُمْ بِبَيْنِ ۚ أَهْلَايَ دَرَهُ خَتَىٰ كَوَاتِي ۚ وَشَىٰ (فَاسْتَوَىٰ)، زانايان دوو واتايان بو ليکداونه وه:

يه کهم: ريک وه ستاو خوي پيشاندا، به شيوه راسته قينه خوي، كه له سه ريه تي.

دووه م: مه لسا زور به ئيراده يه كي پته وه وه، بو ئه وه ي په يامي خوا وه ريگري، يان بو ئه وه ي په يامي خوا بگه يه ني.

کهواته: (فَاسْتَوَىٰ)، يان مه بهست پي حالي ق جهسته يي و مادديه، يان مه بهست حالي ق مه عنه وي و رووحيه.

(۹) - ﴿ثُمَّ دَنَا﴾، دواىى نيزىك كهوتهوه، جىبرىل بۆلاى موحهممهد شۆرپووه. (ثُمَّ) للتراخي الزماني، (ثُمَّ) بۆ به دوداهاتنى پلهييه، چونكه دواى نهوى جىبرىل له شيوه راستهقينهى خويدا، خوئ پيشانداوه، ننجا نزيك كهوتوتهوه.

(۱۰) - ﴿فَدَلَّ﴾، ننجا خوئ شۆرپكردهوه، له سهريوه بهر وهخوار دابهزى. (وَتَدَلَّى): انْخَفَضَ مِنْ عَلَوْ قَلِيلًا، واته: شۆرپووه له سهريوه خوئ شۆر كردهوه.

(۱۱) - ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾، به نهندازى دوو كهوان، ياخود نزيكتريش بوو، واته: له گهل پيغه مبهردا هينده نيزىك بووه، وهك چۆن دوو كهوان ليك نيزىك دهكهونهوه، دواىى زياتر ئهمه شى دهكهينهوه.

(۱۲) - ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ﴾، ننجا بۆ بهندهكهى خوئ سروشكرد، نهوى بوئ نارد، واته: خواستى بى بى سروشى بۆلاى بهندهى خوئ كرد (كه موحهممهد ده) نهوى بۆلاى سروشكرد، ياخود جىبرىل به بهندهى خواى راگه ياند، نهوى پيى راگه ياند، به لام زياتر وا پنده چى راناوى شيرراوه (مُسْتَعْرِى نَبُو (أَوْحَى) بۆ خواى پهروهردگار بچيتهوه، چونكه جىبرىل تهنيا گهياندى له سهر بووه، به لام وه حىي ناردنهكه هى خواى بهرز بووه، يانى: (فَأَوْحَىٰ اللَّهُ عَن طَرِيقٍ جَبْرِيْلَ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ)، خوا له ربي جىبرىلهوه بۆ لاى بهندهكهى خوئ، كه موحهممهد ده ناردى، نهوى بوئ نارد.

وشهى (مَا)، (مَا: إِنْهَامٌ لِلتَّفْخِيمِ)، بۆ مهزن پيشاندا و گهوره پيشانداى نهويه، كه خواستى بى بى بۆ موحهممهدى ناردوه.

(۱۳) - ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ﴾، عهقل، دل نهوى ديتى درؤى تيدا نهكرد، تيدا بههلهدا نهچوو. (مَا كَذَبَ)، خوئراو يشهتهوه: (مَا كَذَبَ)، يانى: به درؤى دانهنا، به لام (مَا كَذَبَ)، يانى: درؤى نهكردو بههلهدا نهچوو، عهقل يان دل واته: عهقل و دلى موحهممهد ننجا (مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ) بهدوو شيوه مانايان ليكداوتهوه:

یه که م: (مَا أَخْطَأَ عَقْلُهُ فِيمَا رَأَى)، عه قلی پیغه مبه ر (پیغه مبه ر) به هه له دا نه چوو بوو، له وه دا که به چاوینی، واته: نه وه ی به چاوینی، عه قلی شی له ناسینیدا، به هه له دا نه چوو.

دووه م: (لَمْ يَكْذِبْ قَلْبُهُ، أَوْ عَقْلُهُ فِيمَا رَأَى وَأَبْصَرَهُ)، عه قلی، یان دل (پیغه مبه ر) (درؤی نه کرد له وه دا که بینی، یانی: نه وه ی به چاو بینیبوو، عه قلی شی درؤی نه کرد وه والی به درؤی نه دا.

به لام: (مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى)، واته: دل و عه قلی پیغه مبه ری خوا نه وه ی به درؤ دانه نا، که به چاو بینیبوو، به لکو به راستی دانا، واته: عه قل و چاو پیغه مبه ر (پشتگیری به کدیان کرد، له وه دا که بینی.

(إِنَّ عَجِيْبَةً)، خاوهی: (الْبَحْرُ الْمَدِيدُ فِي تَفْسِيرِ كِتَابِ اللَّهِ الْمَجِيدِ)، بۆئه م ته عیبه ره، دوو رای هیان:

أ- (مَا قَالَ فُؤَادُهُ لَمَّا رَأَى: لَمْ أَعْرِفْكَ، وَلَوْ قَالَ ذَلِكَ، لَكَانَ كَاذِبًا لِأَنَّهُ عَرَفَهُ بِقَلْبِهِ، كَمَا عَرَفَهُ بِبَصَرِهِ)، واته: عه قله که ی (پیغه مبه ر) (کاتی که (جیریلی) بینی، نه یگوت: ناتناسم، نه گهر وای گوتایه، به درؤکار داده را، چونکه به دل و عه قل جیریلی ناسیبوو، وهک چوون به چاو ناسی و بینی.

ب- (مَا كَذَبَ الْقَلْبُ فِيمَا رَأَى الْبَصَرُ، بَلْ مَا رَأَى الْبَصَرُ حَقَّقَهُ)، عه قل و دله که ی (پیغه مبه ر) (درؤی نه کرد له وه دا که به چاو بینی، به لکو نه وه ی به چاو یتبوو، به دلش چه سپاندی و ساغی کرده وه (که نه وه جیریل خویه تی).

کورتە باسیک: سێ سەرنجی ورد

سەرنجی یەكەم: ﴿وَمَا يَطْلُقُ عَنِ أَلْمُوتِ﴾، لە ناره‌زووه‌وه قسه ناكات، واته: نه‌وه‌ی موحه‌مه‌د ده‌یلت، لە ناره‌زووه‌وه نایلت، كه مه‌به‌ست پنی قورئانه، به‌لام زانایان له‌و باره‌وه‌ زۆریان قسه‌ كردوه‌، هاتوونه‌ سه‌ر باسی نه‌وه‌ش كه: نایا وه‌حیی خوا **سَمِيعٌ عَمٍّ** بۆ پێغه‌مبه‌ره‌كه‌ی **مُحَمَّدٌ** ته‌نیا قورئان بووه‌؟! له‌و باره‌وه‌ش نه‌م ده‌قه‌ دێنن كه پێغه‌مبه‌ر فه‌رموو‌یه‌تی: **إِلَّا أَنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ** (آخرجه‌ أحمد: ۱۷۲۱۳، وأبو داود: ۴۶۰۴)، واته: ئاگادار بن! من کتیبم پێدراوه‌و، وێنه‌ی ئه‌ویشم پێدراوه‌.

بێگومان سوننه‌تیش هه‌ر بریتیه‌ له‌ جێبه‌جێ کردنی قورئان له‌ به‌شیک زۆری دا، بۆ به‌شیکیشی بریتیه‌ له‌ ڕوونکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌ ئایه‌ته‌کانی قورئان، له‌ چۆنیه‌تی جێبه‌جێ کردنیان دا، یان له‌ چۆنیه‌تی لێ تێگه‌یشتیان دا، بێشتریش باسی ئه‌و بابه‌ته‌مان کردوه‌، به‌لام نه‌گه‌ر ئێنسان باش سەرنجی ئایه‌ته‌کان بدات، ده‌زانن كه ئه‌وانه‌ی مشتومریان بووه‌ له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا **مُحَمَّدٌ** و نكوولییان لێکردوه‌، نه‌یانگوتوه‌و مشتومریان له‌سه‌ر ئه‌وه‌ نه‌بووه‌، كه هه‌موو ئه‌و قسانه‌ی ده‌یانكه‌ی وه‌حیی نین، به‌لكو مشتومر هه‌مووی له‌سه‌ر قورئان بووه‌، یانی: (محل النزاع)، شوینی مشتومر، قورئان بووه‌، پێغه‌مبه‌ریش **مُحَمَّدٌ** كێشه‌و مشتومری له‌گه‌ڵ قورئیش و له‌گه‌ڵ كافره‌کانی مه‌كه‌كه‌دا له‌ سه‌ر ئه‌وه‌ نه‌بووه‌، كه بلی: هه‌رچی ده‌یلتم وه‌حیه، به‌لكو فه‌رموو‌یه‌تی: قورئان وه‌حیه.

 (۱) بێگومان پێغه‌مبه‌ری خوا **مُحَمَّدٌ** جگه‌ له‌ قورئانیش وه‌حیی دیکه‌ی بۆ هاتوه‌ كه سوننه‌ت گرتووبه‌ته‌ خۆی، به‌لام به‌دلتیایی قورئان هه‌مووی وه‌حیی خوا به‌لام ریتاز (سنة) وانیه‌و جو‌راو جو‌ره‌.

بیگومانیش پیغهمبه‌ر هه‌رچی فه‌رموو‌یه‌تی و کردوو‌یه‌تی، هه‌مووی هه‌ر وه‌حیی نه‌بووه، به‌ه‌لگه‌ی نه‌وه که خوا ^{سیرمانجی تیر} له‌چه‌ند شوین له‌قورئاندا، نه‌و نیجیه‌ادو کۆشانه‌ی که پیغهمبه‌ر ^{سیرمانجی تیر} کردوو‌ی و تیاندا نه‌پیتکاوه، بۆی راست کردوونه‌وه، بۆ وینه:

أ- نه‌و شیوه‌مامه‌له‌یه‌ی له‌گه‌ل (عبدالله ابن أم مكتوم) دا کردی، که له‌سه‌ره‌تای سووره‌تی (عبس) دا باسکراوه:

عَسَّ وَنَوَىٰ ۖ أَن جَاءَهُ الْأَحْمَىٰ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهٖ بَرَىٰ ۚ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الْذِكْرَىٰ ۚ أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَىٰ ۖ فَإِنَّهُ يُتْرَكُ ۖ وَمَا عَلَيْكَ الْإِيرَىٰ ۚ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ۖ وَهُوَ يُخْشَىٰ ۖ فَإِنَّهُ لَكَ يَأْوِي ۖ كُلًّا ۚ (کلّا) واته: جارێکی دیکه وانه‌که‌ی، یاخود: نه‌وان راست ناکه‌ن، گرتگ نه‌وه‌یه‌خوا له‌وباره‌وه په‌خنه‌ی له‌پیغهمبه‌ر گرت و، له‌شوینه‌واردا هاتوه، هه‌ندیک جار پیغهمبه‌ری خوا ^{سیرمانجی تیر} که عه‌بدوللای ده‌بینی، ده‌یفه‌رموو: (مَرْحَبًا بِالَّذِي غَائِبِيَ فِيهِ رَيِّ)، سلّاو له‌و که‌سه‌ی له‌سه‌ر وی، په‌روه‌ردگارم گله‌یی لی کردم و، سه‌ر کۆنه‌ی کردم.

ب- هه‌روه‌ها له‌مه‌سه‌له‌ی مۆله‌تدانی هه‌ندیک له‌دل نه‌خو‌ش و نیمان لاوازه‌کان، یان ده‌غەل و مونا‌فیه‌که‌کان له‌جه‌نگی ته‌بووکدا، که پیغهمبه‌ر ^{سیرمانجی تیر} مۆله‌تی دان نه‌یه‌ن، خوا په‌خنه‌ی لیگرت: ^{عَمَّا لِلَّهِ عِنْدَكَ لَمْ أَذَنْ لَهُمْ حَقَّ يَتَّبِعَنَّ لَكَ الَّذِينَ} ^{صَدَقُوا وَتَعْلَمُ الْكَذِبِينَ} واته: خوا لی‌ت بی‌وو‌ری بۆچی مۆله‌ت دان، تا‌کو ته‌وانه‌ی راست ده‌که‌ن، له‌گه‌ل ته‌وانه‌ی درۆکار بوون، بۆت لی‌ت جیا‌بووبانه‌وه؟

ج- هه‌روه‌ها له‌بواری مامه‌له‌ی له‌گه‌ل دیله‌کانی جه‌نگی به‌دردا خوا په‌خنه‌ی لیگرت: ^{مَا كَانَتْ لِي أَن يَكُونَ لِي أَمْرِي حَقَّ يُخْرِجَنِي فِي الْأَرْضِ} ^{الْأَنْفَالِ} واته: هیچ پیغهمبه‌ریک بۆی نه‌یه، دیلان بگری، هه‌تا کافران له‌په‌ل و پۆ نه‌خات، له‌زه‌وبیدا، تا‌کو زۆریان کوش‌تار لی نه‌کات، یانی: په‌خنه‌که‌ی خوا‌ی کاربه‌جی له‌سووره‌تی (الأنفال) دا، له‌سه‌ر نه‌وه‌یه، که بۆچی دیله‌کانی نه‌کوش‌توون؟ چونکه‌ دیل هه‌ر نا‌کو‌ژری، به‌ل‌کو

گله‌یه‌که له‌سەر نه‌وه‌یه بوچی به ديلتان ده‌گرتن، به ته‌ماعی نه‌ودی قه‌ره‌بوویان له به‌رانبه‌ردا وه‌ریگرن.

هه‌روه‌ها له شوینی دیکه‌شدا هاتوه، که خوا **سَیِّدَةُ** هه‌ندیک له هه‌لوێسته‌کانی پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی که له ئیجتیه‌ادو کۆششیه‌وه هه‌لقوڵیون، ره‌خه‌ی لیگرتوون.

که‌واته: ناگونجی بلێین: پیغه‌مبه‌ر **ﷺ** هه‌رچی فه‌رموویه‌تی: هه‌مووی وه‌حیی بووه، به‌لکو لی‌ره‌دا (**وَمَا يَطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ**) مه‌به‌ست قورنانه، به‌لام ییگومان جگه‌له قورنانش، وه‌حیی بو هاتوهو، هه‌ر شتیک به وه‌حیی بو پیغه‌مبه‌ری خوا **ﷻ** هاتبی، سه‌دا سه‌د تیدا پیکاهه، به‌لام نه‌ودی به کۆششی خووی بوو بی، زۆر جارن پیکاهیه‌تی و، جاروباریش نه‌یپیکاهه، تنجا که نه‌یپیکابی، خوا **سَیِّدَةُ** بوی راستکردۆته‌وه.

به‌لای نه‌ودی شوینی مشتومر بووه، بریتی بووه له قورنان، بۆیه: **ﷻ** **وَمَا يَطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ** ناکری به به‌لگه به‌یترته‌وه له‌سەر نه‌وه که هه‌رچی پیغه‌مبه‌ر **ﷺ** فه‌رموویه‌تی، هه‌مووی وه‌حیی، له‌به‌ر نه‌و به‌لگانه‌ی باسمانکردن و، له‌به‌ر نه‌وه‌ش که نه‌ودی کیشه‌و مشتومری له‌سەر بووه، نه‌وه بووه: نایا قورنان فه‌رمایشتی خواجه، بو پیغه‌مبه‌ر (موحه‌مه‌د)ی ده‌نی‌ری، یان موحه‌مه‌د وه‌ک کاهینیک ده‌یلی، یان وه‌ک شاعیریک، یان وه‌ک جادوو گه‌ریک، یان وه‌ک شتیک، یان وه‌ک هه‌لبه‌سته‌ریک: **ﷻ** **أَوْ يَقُولُونَ أَفَلَمَّا أَفْتَرْنَا** **۸** **الْأَحْقَافَ**؟! حاشای پیغه‌مبه‌ری خوا **ﷻ** له‌و تۆمه‌تانه.

که‌واته: نه‌صلی کیشه له‌سەر قورنان بووه، له‌به‌ر نه‌وه ناگونجی (**وَمَا يَطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ**) به به‌لگه به‌یترته‌وه له‌سەر نه‌وه که هه‌رچی پیغه‌مبه‌ر **ﷺ** فه‌رموویه‌تی، هه‌مووی وه‌حیی، هه‌لبه‌ته نه‌ودی وه‌حیی بی، وه‌حیی، به به‌لگه، به‌لام نه‌م نایه‌ته ناکریته به‌لگه له‌سەر نه‌ودی هه‌رچی له زاری موباره‌کی پیغه‌مبه‌ر ده‌رچوو، هه‌مووی وه‌حیی، به‌لکو جاری وا هیه، پیغه‌مبه‌ر **ﷺ** شتیکي فه‌رمووه‌و، دوایی

بۆ خۆی ده‌ستبه‌رداری بووه، بۆ وینه: موتوربه کردنی دارخورمایه‌کان که فه‌رمووی: پیم وایه نه‌گه‌ر واش نه‌که‌ن، زهره‌ری نیه، دوایی هاوه‌لآن وازیان هینا له‌ موتوربه کردنی دارخورمایه‌کان و به‌ریان نه‌گه‌رت و چوونه‌وه خزمه‌تی، نه‌ویش فه‌رمووی: نه‌گه‌ر شتیکم پینگوتن وه‌ک وه‌حیی، لیم وه‌ریگرن، به‌لام به‌ پای خۆم وامگوت، نه‌گه‌ر شتیکم به‌ پای خۆم وامگوت، ئیوه له‌ کاروباری دنیا‌تانا‌دا شاره‌زاترن، (فانتهم أعلم بامر دنیاکم) وه‌ک له‌ (صحیح مسلم) دا هاتوه^(۱).

سه‌رنجی دووه‌م: که ده‌فه‌رمووی: ﴿عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى﴾، نه‌و که‌سه‌ فیری کردوه، که زۆر به‌هیزه، (قُوَى) کۆی (قُوَّة) یه، (قُوَى)، یانی: هیزه‌کان، به‌لام لیره‌ هه‌ر به‌ مانای هیز (قوة) به‌کارهاتوه، بۆ ده‌لاله‌ت له‌سه‌ر زۆر به‌هیزی، یانی: زۆر زۆر به‌هیز، زاتیکی زۆر به‌هیز فیری کردوه، هه‌ندیک له‌ زانیان گوتووایه: مه‌به‌ست پیتی خوا‌ی به‌رزه، ننجا نه‌گه‌ر مه‌به‌ست پیتی خوا‌ی به‌رز بی، بیگومان شه‌ش سیفه‌ته‌کانی دیکه‌ش هه‌ر بۆ خوا‌ی به‌رزی بی وینه ده‌گه‌رینه‌وه: ۱- ﴿عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى﴾، ۲- ﴿ذُو مِرَّةٍ﴾، ۳- ﴿فَاسْتَوَى﴾، ۴- ﴿وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى﴾، ۵- ﴿ثُمَّ دَنَا﴾، ۶- ﴿فَلَدَّى﴾، ۷- ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾.

هه‌موویان بۆ خوا ده‌چنه‌وه، به‌دلناییش نه‌و سیفه‌تانه له‌گه‌ل خوا‌ی په‌روه‌ردگارا ناگونجین، بۆیه‌ پای راسته‌ر نه‌ویه: که مه‌به‌ست پیتی جیبریه‌ (علیه السلام)، به‌لگه‌مان چیه؟ ئیستا با نه‌وه ساغ و ڕوون بکه‌ینه‌وه، چونکه هه‌ندیک له‌ ته‌فسیره‌کان، هه‌ندیک شوینه‌واریش دینن و ده‌لین: نه‌و سیفه‌تانه مه‌به‌ست پیتان خوا‌ی به‌رزی مه‌زنه، به‌لام به‌و سێ به‌لگانه‌ی من ئیستا ده‌یانته‌یمه‌وه، ده‌سه‌لمیتری که ناگونجی نه‌و سیفه‌تانه بۆ خوا به‌کاربه‌تیرین:

یه‌که‌م: له‌ سووره‌تی (التکویر)، نایه‌ته‌کانی: (۱۹ - ۲۳) دا، هه‌ر شیوه‌ی نه‌و نایه‌تانه بۆ جیبریل به‌کارهاتوون، له‌و هیچ گومانی تیدانیه، که مه‌به‌ست جیبریه‌: ﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ

(۱) أخرجه مسلم: ۲۳۶۳، عن أنس وعائشة معاً.

کرم ﴿۱۱﴾ اِذْیَ قَوْمٌ عِنْدَ ذِی الْعَرْشِ مَکِیْنٌ ﴿۱۲﴾ مُطَاعٌ ثُمَّ اٰمِیْنٌ ﴿۱۳﴾ وَمَا صَاحِبُکُمْ بِمَجْنُوْنٍ ﴿۱۴﴾ وَلَقَدْ رَاَهُ
بِالْاَفْئِیْمِیْنِ ﴿۱۵﴾ ۞ ته مانه بیتگومان هه موویان وه سفن بۆ جیریل (علیه السلام):

﴿اِنَّهٗ﴾ ۞ نهم قورنانه، ﴿لَقَوْلُ رَسُوْلِکَرِیْمٍ﴾ ۞ قسه ی نیردراویکی به ریزه، ﴿ذِی قَوْمٍ﴾ ۞ خاوهن هیزه، وهک لیره ده فهرموئی: ﴿سَدِیْدُ الْقَوٰی﴾ ۞ له ویش ده فهرموئی: ﴿ذِی قَوْمٍ﴾ ۞ خاوهن هیزه، ﴿عِنْدَ ذِی الْعَرْشِ مَکِیْنٍ﴾ ۞ له لای خاوهن عه رش، (که خوایه) به ریزو حورمهت و خاوهن بیتگهیه، ﴿مُطَاعٌ﴾ ۞ گوپرایه لیبی بۆ کراوه، ﴿ثُمَّ اٰمِیْنٌ﴾ ۞ لهوئی ته مینداره، ﴿وَمَا صَاحِبُکُمْ بِمَجْنُوْنٍ﴾ ۞ هاوه له که شتان شیت نیه، ﴿وَلَقَدْ رَاَهُ بِالْاَفْئِیْمِیْنِ﴾ ۞ له ناسوی روون و ناشکرا دا بینویه تی، که مه به ست پئی دیتنی به کهم جاری پیغه مبه ره ﴿بۆ جیریل ته مه به لگه یه ک.

دووم: هه رووها هاوشیوهی نه وه له سووره تی (الحاقه)، نایه ته کانی: (۴۰ - ۴۷) یشدا هاتوه، بویه قورنانه هه ندیک ی هه ندیک ی ته فسیر ده کات و، له راستیدا هه ره که سیک چاو له سه ره نایه تیک چهر داگری، به تاییه تی نه و نایه ته ش له سیاقی خوئی ده ربیتی و ته ماشاش نه کات، له باره ی نه م بابه ته وه، خوا چی دیکه ی فهرمووه؟! به هه له دا ده چی له تیکه یشتنی زور نایه تاندا، یانی: نه گهر زانایان نه وانه ی رایان وابووه که ﴿سَدِیْدُ الْقَوٰی﴾ ۞ مه به ست پئی خوی په روه ردگار وه سیفه ته کانی دیکه ش، نه گهر ته ماشای نه م نایه تانه ی سووره تی (التکویر) یان، کردبایه، ده یانزانی هه ره شیوه ی نایه ته کانی ئیرده و هه موویان باسی جیریل ده کهن، هه رووها له سووره تی (الحاقه) ش دا، نایه ته کانی: (۴۰ - ۴۷)، به هه مان شیوه ن:

﴿اِنَّهٗ﴾ ۞ لَقَوْلُ رَسُوْلِکَرِیْمٍ ﴿۱۱﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلٍ شَاعِرٍ قَلِیْلًا مَّا نُوْمِنُوْنَ ﴿۱۲﴾ وَلَا بِقَوْلٍ کَاهِنٍ قَلِیْلًا مَّا تَذْکُرُوْنَ ﴿۱۳﴾ نَزِیْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۱۴﴾ وَلَوْ نَقُولُ عَلٰیٰنَا بَعْضُ الْاَقَاوِیْلِ ﴿۱۵﴾ لَّا خُذْنَا مِنْهٗ بِالْبَیِّنِیْنَ ﴿۱۶﴾ ثُمَّ لَنَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِیْنَ ﴿۱۷﴾ فَمَا یَسْکُرُ مِنْ اَمْرِ عِنَّا حٰجِرِیْنَ ﴿۱۸﴾ ۞

واته: به دلنایی نه م قورنانه، قسه ی نیردراویکی به ریزه، (که مه به ست پئی جیریله)، قسه ی شاعیریک نیه، کهم بروا دیتن. قسه ی کاهین و فالچییه کیش

نيه، كهـم بيسر دهـكهـنهـوه . دابهـزـنـراوه له پهـروهـردگاري جيهانيـپانهـوه . نهـگهـر (موحهـممهـد) ههـندـيـك قسهـي پـتـوه ههـلبهـستـباين . دهـستی راستـيمان دهـگرت، دوايـي پهـگـي مليـمان دهـپهـراند . هيـچ كام له تـيـوهـش نهـيدهـتوانـي (بيـته بهـردهـممان و) بيـته بهـردهـو تـيـوان (و نهـهـيـلـي تـيـمه سزاي بدهـين).

ستيم: وهـسفـهـكافي ديـكهـش، كه دـين، ههـموويـان هي جـيرـيلن (عليه السلام)و، تهـنيا لهـگهـل نهـويـشدا دهـگونـجـين، نهـك لهـگهـل خـواي بهـرزي بـي وـنـهـدا.

بوـوـينه:

أ- كه دهـفهـرمـوي: ﴿ذُومِرَق﴾، نهـمانـبينـيوه له قورنـاندا خـواي پهـروهـردگار خـوي به ﴿ذُومِرَق﴾، ياني: خـاوهـن عهـقـل و هـوشي بهـهـيـن، يان خـاوهـن جهـستهـي بهـهـيـن، يان خـاوهـن شـيـوهـي جـوان، وهـسف بـكـات!

ب- (فاشـتـوي)، خـواي پهـروهـردگار (استـوي)ي بوـ خـوي بهـكارهـيـناوه، ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَىٰ الْعَرْشِ﴾، الرعد، يان ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ﴾، البقرة، كه لهـويـدا بهـ ماناي چـوونـه سهـر عهـرش، بهـرز بوونـهـوه بو سهـر عهـرش، ياخـود: ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ﴾، البقرة، واتـه: پـروي كـرده ئاسـمان.

ج- ﴿وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ﴾، خـواي پهـروهـردگار خـوي بهـوه وهـسف نهـكـردوه كه له ئاسـوي ههـره بهـرز بـي!

د- ﴿ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى﴾، نـزيـك بوـوهو شوـبوـوه، نهـو وهـسفـانه ههـموويـان لهـگهـل جـيرـيلدا دهـگونـجـين.

هـ- ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾، به نهـنداـزي دوو كهـوان، ياخـود نـزيـكـترـيش لهـوانه، له پـتـيغـهـمبهـروهـوه بوو، نهـوانه هـيـچـيان ناگـونـجـي بوـ خـواي بهـرزي مهـزن بهـكار بهـتـرين.

سەرئەنجی سەتییەم: لە کۆتایی ئەم باسەدا قسەیه‌کی (محمد حسین الطباطبائی) له تەفسیرەکه‌ی خۆی دا (المیزان) دێنین^(١)، که له تەفسیری ئەو وشەیه‌دا کردووێت، که دەفه‌رموێ: ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى﴾^(٢)، سەرەتاش دەڵێن: وشە (فُؤَاد)، (أل)ه‌که‌ بۆ (عَهْد)، واتە: عه‌قله‌ زانراوه‌که‌ که‌ عه‌قلی پێغه‌مبه‌ره‌ (ﷺ) یان دله‌که‌، هه‌رچه‌نده‌ (فُؤَاد)، زیاتر به‌ مانای عه‌قل هاتوه‌، به‌ هه‌له‌دا نه‌چوو بوو، یان درۆی نه‌کرد بوو، له‌وه‌دا که‌ بێنی، یاخود (أل)ه‌که‌ قه‌ره‌بووی پالوه‌لادراو (مضاف إليه)، یانی: (مَا كَذَبَ فُؤَادُهُ)، دله‌که‌ی ئەو یان عه‌قله‌که‌ی ئەو (هی پێغه‌مبه‌ر) به‌ هه‌له‌دا نه‌چوو بوو.

ئەجا خاوه‌نی تەفسیری (المیزان)، ده‌ڵێ: (وَلَا بُدَّ فِي نِسْبَةِ الرُّؤْيَةِ وَهِيَ مُشَاهَدَةُ الْعَيْنِ إِلَى الْفُؤَادِ، فَإِنَّ لِلْإِنْسَانَ نَوْعًا مِنَ الْإِدْرَاكِ الشُّهُودِي وَرَأَى الْإِدْرَاكِ بِإِخْدَى الْخَوَاسِ الظَّاهِرَةِ وَالتَّخْيِيلِ وَالتَّفَكُّرِ بِالْفُؤَادِ الْبَاطِنَةِ، كَمَا أَنَّ نَشَاطِدَ مِنْ أَنْفُسِنَا أَنْتَا نَرَى، وَنَسْتُ هَذِهِ الْمُشَاهَدَةَ الْعَيْنِيَّةَ إِنْصَارًا بِالْبَصَرِ، وَلَا مَعْلُومًا بِفَكْرِ، وَكَذَا نَرَى مِنْ أَنْفُسِنَا أَنْتَا نَسْمَعُ وَنَسْمَعُ وَنَذُوقُ وَنَلْمَسُ وَنَشَاطِدَ أَنْتَا تَتَخَيَّلُ).

واته‌: شتیکی سەیر نیه‌ که‌ بێنین که‌ بریتییه‌ له‌ بێینی چاو، پال بدرتییه‌ لای عه‌قل، یان لای دل، چونکه‌ مرۆڤ زانییکی دیکه‌ی هه‌یه‌، له‌ پشت زانین، به‌یه‌کیک له‌ پێنج هه‌سته‌کان و، خه‌یال کردن و، بیرکره‌وه‌ به‌ هه‌یه‌ پهنه‌نه‌کان، وه‌ک تێمه‌ له‌ زاتی خۆماندا ده‌توانین شتیکی هه‌ست پێ بکه‌ین، بێ ئەوه‌ی به‌ چاو بپینیمان، یاخود به‌ فیکر زانییمان، هه‌روه‌ک تێمه‌ ده‌توانین له‌ خودی خۆماندا هه‌ست بکه‌ین، به‌ بیست و بۆنکردن و چێژتن ده‌ست لێ کوتان و دیتن، یاخود خه‌یالکردن، [بێ ئەوه‌ی پێنج هه‌سته‌کان به‌کاربێنین].

منیش ده‌ڵێم: که‌واته‌: (فُؤَاد) چ مه‌به‌ست پێی عه‌قل بێ، چ مه‌به‌ست پێی دل بێ، نه‌ویش جوړیک له‌ زانین ئیدراکی هه‌یه‌، زۆر به‌هه‌تر له‌و نیدراک و

ههست پیکردن و زانینه ی له ری پی پنج ههسته کانه وه، یاخود له ری عه قلی
رواله تییه وه دهستگیر ده بی، ئینسان به هیزه په نهانه کانی خو ی، به زگماکه که ی
و به هیزی پوو حیی خو ی، هه ندیک شت ده زانی، مه رج نیه په یوه ندیی به
پنج ههسته کانه وه هه بی، ئینسان له زاقی خویدا ههست به بوونی خو ی ده کات،
ههست به زور له شتان ده کات، بی ئه وه ی بتوانی به پنج ههسته کان،
بیانسه مین، به لام له ده رککردنی پنج ههسته کانیش زیاتر متمانهی به و زانین و
ههست پیکردن و ئیدراکه ی خو ی هه یه.

مه‌سه‌له‌ی دووهم:

سه‌رکۆنه کردنی خوا **سَبَّحَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ** بۆ بَیروایه‌کان، که له باره‌ی دینی پَیغه‌مبه‌روهه **سَبَّحَ** بۆ جبریل (علیه السلام) مشتومریان کردوهو، راگه‌یاندنی ئهو راستیه‌ش که پَیغه‌مبه‌ری خوا موحه‌مه‌د **سَبَّحَ**، وێرای ئهو جاره‌ی سه‌ر زه‌وی، جاریکی دیکه‌ش جبریلی بینه‌وه له‌سه‌ر شیوه‌ی راسته‌قینه‌ی خۆی، به‌لام له ئاسمان و له شه‌وی به‌رزبوونه‌وه (العروج) دا، له لای دره‌ختی کۆتایی، که به‌هه‌شتی سه‌روه‌نگای پرودارانی‌شی لَییه، ته‌نیا خواش **سَبَّحَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ** ده‌زانی چی ئهو دره‌خته‌ی داپۆشیوه، پَیغه‌مبه‌ر بۆ ئه‌وه‌ی چاوی لاب‌داو سنوورش‌کینیی بکات، که‌لیک نیشانه‌ی گه‌وره‌ی په‌روه‌ردگاری بیه‌نین:

خوا ده‌فه‌رموێ: ﴿أَفْتَمْرُؤُهُ عَلٰی مَا رَئٰی ۚ وَقَدْ رَآهُ نَزْلُهُ اٰخَرٰی ۚ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰی ۚ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰی ۚ اِذْ یَغْنٰی الْیَدْرَةُ مَا یَغْنٰی ۚ مَا رَآغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰی ۚ لَقَدْ رَآی مِنْ ءَاثِنَتٍ رَبِّهِ الْکُبْرٰی ۚ﴾

شی‌کردنه‌وه‌ی ئهم ئایه‌تانه، له‌ جه‌وت بر‌گه‌دا:

۱- ﴿أَفْتَمْرُؤُهُ عَلٰی مَا رَآی ۚ﴾، نایا شه‌ره قسه‌و مشتومری له‌گه‌ل دا ده‌که‌ن، له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ده‌یه‌ینی (که بریتیه له جبریل (عَلَيْهِ السَّلَام) و ده‌حیی په‌یامی خ‌وای بۆ دینی؟) خ‌ویندر‌او‌یشه‌ته‌وه: ﴿أَفْتَمْرُؤُهُ﴾، یانی: ﴿أَفْتَجَحْدُوْهُ﴾، نایا نک‌وولی لیده‌که‌ن له‌وه‌ی ده‌یه‌ینی، نه‌یارو ناحه‌زانی پَیغه‌مبه‌ر **سَبَّحَ** به‌وه تۆمه‌ت‌باریان ده‌کرد، ده‌یان‌گوت: ئه‌وه شه‌یتانی‌که خ‌و‌ی پ‌یشان ده‌دات و خ‌وت‌خ‌وته‌ی بۆ ده‌کات، یاخ‌ود تۆمه‌ت‌باریان ده‌کرد به‌وه‌ی که ش‌یت بو‌وه‌و، ج‌ند‌و شه‌یتان ده‌ستیان لی‌وه‌شان‌د‌وه! خواش **سَبَّحَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ** به‌ پر‌سیار‌کردنی نک‌وولی‌که‌ران‌وه ره‌خنه‌گران‌وه ده‌فه‌رموێ: ئایا ئی‌وه شه‌ره قسه‌ی له‌گه‌ل ده‌که‌ن، له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ده‌یه‌ینی، یاخ‌ود: نایا ئی‌وه نک‌وولی لیده‌که‌ن؟

۲- ﴿وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾، به دلتیابی دابه زینیکی دیکهش بینویهتی، به (ل)ی سویندو، به (قذ)ی ساغ کردنهوه: ﴿وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾، به دلتیابی دابه زینیکی دیکهش بینویهتی، جاریکی دیکهش بینویهتی، (النزلة: مرّة من النزول، وهو مَصْدَرٌ بِمَعْنَى مَرَّةٍ، (نَزْلَةٌ) له (نُزُول)دوه هاتوه، چاوگه به مانای جاریک، (نَزْلَةٌ)، یانی: جاریک دابه زین، ههروک (جَلْسَة)، به مانای جاریک دانیشتن، له کوّی بینی؟

۳- ﴿عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى﴾، له لای درهختی کوّیابی بینی، (سِدْر)، جوّریکه له درهخت (ثَبَق)یشی پی دهلین، گه لای ورده، (سِدْرَة)ش تاکه کهیهتی واته: یهک درهختی (سدر).

(الْمُنْتَهَى)، (سِدْرَة)، پالدراوه ته لای (مُنْتَهَى)، واته: درهختی کوّیابی، (سِدْرَة الْمُنْتَهَى) اسمٌ أَطْلَقَهُ الْقُرْآنُ عَلَى مَكَانٍ عَلَوِيٍّ فَوْقَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، وَالْإِضَافَةُ بَيَانِيَّةٌ، أَوْ تَعْرِيفٌ لِسِدْرَةٍ مَكَانٍ يَنْتَهَى إِلَيْهِ وَلَا يَتَجَاوَزُهُ أَحَدٌ، واته: ﴿سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى﴾، ناویکه قوّران به کاریهتاوه بو شوینیکی بهرز له سهرووی ناسمانی ههوته میشه وهیهو، پالدراوه لایه که [﴿سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى﴾] (سِدْرَة) پالدراو (مُضَاف)ه و (مُنْتَهَى)، پالوه لادراو (مُضَاف إِلَيْهِ)ه، بو روونکردنه وهیه، واته: درهختیک که هی کوّیابی، یاخود: ناساندنی درهخته کهیه به شوینیک، که هیچ کهس لهو شوینه تیناپه پئی و کوّتا شوینه.

دوایی باسی نهوه ده کهین، بوچی به: ﴿سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى﴾، گوتراوه درهختی کوّیابی؟!

۴- ﴿عِنْدَهَا جَنَّةُ الْأَنْوَارِ﴾، له لای وی [درهختی کوّیابی]، بهههشتی سهروتگا ههیه، یانی: نهو بهههشتهی شوینه بو تیدا سهروتن و پشوودانی پرواداران، ننجا نهمه دهگونجی مه بهست پئی نهو بهههشته بئی که له قوناغی بهرز خدایه، جیابی له بهههشتی یه کجاره کیی، که له قیامه تدا پرواداران دهیچنه تی، دهشگونجی ههه مه بهست پئی نهو بهههشته بئی، که له قیامه تدا ههیهو، پرواداران نهو کاته به رووح و جهسته وه دهیچنه تی، به لّام نیستا ته نیا رووحه که یان لهو بی، ههردووک واتایان

ھەلدەگىرى، ئەو دەشتىكى پەنھانە تەنباخا **سَمَاءُ الْجَحْمِ** دەيزانى، يېغەمبەرى خوشى بېگومان ئاگادار كىردە، بەلەم ئەۋەى لە ئايەتەكانى قورپان و دەقەكانى سوننەت بۇ ئېمە دەردەكەۋى، پۈۈن نىيە، كە نايە ئەو بەھەشتە بەھەشتىكە تاييەتە بە قۇناغى بەرزەخەۋە؟ نەگەر ۋابى، دەبى ئاگرو دۈزەخەكەش تاييەت بى، بە قۇناغى بەرزەخەۋە، ياخود ھەر مەبەست پىي بەھەشتى يەكجارەككە، مەبەست پىي دۈزەخى يەكجارەككە. كە لە قەرمایشەكاندا ھاتو، مروۋى كە پۈۋى لە جەستەى جىادەبىتەۋە، يان لە بەھەشتە دەبى، ياخود لە دۈزەخدا دەبى؟!

۵- ﴿إِذْ يَفْغَى الْيَدْرُ مَا يَفْغَى﴾، لە كاتىكدا كە درەختەكە دادەپۈشى، ئەۋەى دايدەپۈشى، (يَفْغَى)، يانى: (يُغْطِي)، (إِذْ يُغْطِي السُّدْرَةَ مَا يُغْطِي)، دايدەپۈشى ئەۋەى درەختەكە دادەپۈشى، (مَا)، لىرەدا: (لَتَفْخِمُنَّ أَيْ: تَضِيقُ عَنْهُ عِبَارَاتُ الْوَصْفِ فِي اللَّغَةِ)، بۇ قەبەۋ گەۋرە پېشاندا، واتە: دەرىپىنەكانى باسكىردن لە زماندا تەنگن، لەۋەى جىگاي ئەو ۋەسفىراۋەيان تېدا بىتەۋە.

۶- ﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى﴾، چاۋ نە لايدا، نە سنوۋر شىكىنى كىرد، (لَمْ يَمَلِ الْبَصَرُ، وَلَمْ يَنْحَرْفْ، وَلَمْ يَتَجَاوَزِ الْحَدَّ الْمَرْسُومَ لَهُ)، چاۋ نە لايدا، بەملاۋادا چۈۋ، نە لەو سنوۋرى بۇى دىارىيىكراۋە، تېپەرى.

۷- ﴿لَمْ يَلَمْسْ يَدَاؤُهُ﴾، چاۋەى دەزانى چاۋى يېغەمبەرى خوا **يَدَاؤُهُ**، چۈنكە باس باسى ئەۋە، ياخود (أَلْهَكَ) كە (عَوَّضَ عَنِ الْمُضَافِ إِلَيْهِ) قەۋەبۈۋى پالۋەلداراۋە، يانى: (مَا زَاغَ بَصَرُهُ)، چاۋەكەى ئەو [ھى يېغەمبەر]، لاي نەداۋ سنوۋر شىكىنىشى نەكرد.

۷- ﴿لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾، بەدلىيى لە نىشانە گەۋرەكانى پەرۋەردگارى دىت، دوۋبارە خوا **سَمَاءُ الْجَحْمِ** بە (ل) سۈيىندىن خواردن، ياخود زەمىنە خوشكەر بۇ سۈيىندۈ، بە (قَدْ) ساغكىردنەۋە دەفەرمۈى: بە دلىيى و مسۈگەر لە نىشانە گەۋرەكانى پەرۋەردگارى بىنن، مەبەست لە نىشانە گەۋرەكانى پەرۋەردگارىش خوا

نجم الحی. بهس خوۍ دهرانی، چیه؟ په ننگه یه کیکی له نیشانه گه وره کان ﴿سِدْرَةُ الْمُنْتَنَى﴾،
 بی که بینوویه تی، هه روه ها نه وشته ی: ﴿سِدْرَةُ الْمُنْتَنَى﴾ ی داپو شپوه، که وهک دواپی
 باسی ده که ین، جوړیک بووه له پروناکی، له شیوه ی په پوله ی زیرین دا، یه کیکی
 دیکه، له نیشانه گه وره کانی په روه ردگاری جیریل بووه له سهر شیوه ی خوۍ، یه کیکی
 دیکه له و نیشانانه، به هه شت ﴿جَنَّةُ الْمَأْوَى﴾ بووه، نه نیا خواش دهرانی چیدیکه شی
 بینووه، وا پیده چن فریسته کانی دیکه شی هه بینین، گرنګ نه وه یه مه به ست
 له نیشانه گه وره کانی په روه ردگار، نه و شتانه ن که دهسته لاتی خواو مه زنی خوایان
 تیدا به رجهسته ده بی، نه و نیشانه گه ورانه و نه و به لکه گه ورانه ی بینین، لیره دا
 که ده فهرموئ: ﴿وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى ۝ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَنَى ۝ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى ۝﴾،
 نیمه کاتی خوۍ، له باسی شه ورؤو به رزبوونه وه ی پیغه مبه ردا ﴿نَجْمٌ﴾، باسیکی خه ست
 و خو لمان کردوه، له سهره تایی ته فیسیری سووړه تی (الإسراء) داو، نه و فهرمایشتانه ی له و
 باره وه هاتوون، به درژی بی هیئاومانن، هم ده قه که یان و، هم ماناشمان کردوون.

پو وړكړدنه ودهيك له باره ي اسدرة مُنْتَهَى وه

ليږدو بهس نه وه ي له ده قه كاني سوننه، كه په يوه سته به (سِدْرَةُ الْمُتْنَهَى) وه ده يه ټين:

پيغهمبر ﷺ په رمويه ق: {ثُمَّ دُهِبَ بِى إِلَى سِدْرَةِ الْمُتْنَهَى، وَإِذَا وَرَقُهَا كَأَذَانِ الْفِيلَةِ، وَإِذَا ثَمَرُهَا كَالْقَلَالِ، فَلَمَّا غَشِيَهَا مِنْ أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا غَشِيَ، تَغَيَّرَتْ فَمَا أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَنْعَتَهَا مِنْ حُسْنِهَا} (أخرجه أحمد: ١٢٥٢٧، ومسلم: ١٦٢، وأبو يعلى: ٢٣٧٥).

واته: دوايى بردرام به ره و دره ختى كوتايى، كه لايه كاني وهك گوښه كاني فيلان وابوون، (واته: زور پان بوون)، ميوه كاني وهك گوژه وابوون (يان وهك كووپه) تنجا كاتيک به فەرمانى خوا (عزوجل) دايپوشى نه وه ي دايپوشى، گورا، هيچ كهس له دروستكراوانى خوا ناتوانى له بهر جوانيان وده سفى بكات.

نه وهش كه پيغهمبر ﷺ كه لايه كاني به گونى فيلان شوبه اندوون و، بهرو ميوه كه شى به گوژه و كووپه شوبه اندوون، له بهر نه وديه كه ټيمه هه ر نه وده حالى ده بين و، بوى خستوونه قاليكي ته عبريه وه، كه ټيمه پتي ناشنا بين، چونكه ټيمه هيچ شتيكمان له گونى فيل پانتر نه بينوه، تاكو كه لاي نه و دره خته ي پتي ته شيبه بكرى و، هيچ شتيكشمان له كووپه و گوژه كه وړه تر نه بينوه، كه له شيوه ي ميوه دا بى و ميوه ي پي بجونزى.

هه روه ها هم فەرموده يه ش هاتوه: {إِذْ يَنْتَعَى آلِ سِدْرَةَ مَا يَنْتَعَى} ١٦٣: كه ده فهرموى: كاتيک دايپوشى نه وه ي دره خته كه ي دايپوشى، فهرموى: په پووله ي له زير نه و دره خته يان دايپوشى.

(القرطبي) له باره دی نهووه که بوچی به درهختی کوټایی گوتراوه: درهختی کوټایی، نو پای زانایان دینن، له تفسیره که ی خویدا:

١- (عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ **رَضِيَ** اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ يَنْتَهِي إِلَيْهَا كُلُّ مَا يَهْبِطُ مِنْ فَوْقِهَا، وَيَصْعَدُ مِنْ تَحْتِهَا) واته: لهبر نهووی ههرچی له سهری دینه خوارهووه، ههرچی له خواریی بهرز دهبتهووه، لهوئ کوټایی پی دی، بویه واناوناوه، ههلبهته نهووه پای عهبدولای کوپی مهسعووده **رَضِيَ** اللَّهُ عَنْهُ، نهوانهش ههموویان پای زانایان و، بیگومان نهگه ر دهقیکی لهسهر بووایه، نو پای لهسهر پهیدا نهدهبوون و بهکرا دهبوون!

٢- ههندیکی دیکه گوتووایه: (يَنْتَهِي عِلْمُ الْأَنْبِيَاءِ إِلَيْهَا)، بویه واناوناوه چونکه زانایری پیغهمبهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) لهوئ کوټایی دی، واته: له باره دی بوون (وجود)هوه، پیغهمبهرانیش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) زانایرییه که یان تاکو درهختی کوټایی دهروا، لهوه بهو لاهه نازانن چیدیکه ههیه!

٣- (الْأَعْمَالُ تَنْتَهِي إِلَيْهَا وَتُقْبَضُ مِنْهَا)، کردهووی مروقان تاکو درهختی کوټایی دهچن و، لهوئوه کردهوهکان وهردهگیرین.

٤- (لِإِنْتِهَاءِ الْمَلَائِكَةِ وَالْأَنْبِيَاءِ إِلَيْهَا وَتَوْفُفِهِمْ عَنْهَا)، لهبر نهووی ههم فریشتهکان، ههم پیغهمبهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) تاکو وی دهچن و، لهوئ کوټایی دی و دهووستن.

٥- (يَنْتَهِي إِلَيْهَا أَرْوَاحُ الشُّهَدَاءِ)، پرووحی شهیدان دهگه نه وی و، له وی کوټایی به رقیشتن و بهرز بوونهوویان دینن.

٦- (تَنْتَهِي إِلَيْهَا أَرْوَاحُ الْمُؤْمِنِينَ)، پرووحی پرواداران به گشتیی، نهک تهنها هی شهیدان، له بهرز بوونهوویاندا لهوئ دهووستن و کوټاییان دی.

٧- (يَنْتَهِي إِلَيْهَا كُلُّ مَنْ كَانَ عَلَى سَنَةِ مُحَمَّدٍ **ﷺ** وَمِنْهَا جِهَةٌ)، نهوانه به دوی ریازو ری و شوی پیغهمبهر کهوتوون، پرووحه که یان تاکو وی دهروا.

٨- (هِيَ شَجَرَةٌ عَلَى رُؤُوسِ حَمَلَةِ الْعَرْشِ)، درهختیکه لهسهه سههه هه لگهه
عهه شه وهیه.

٩- (مَنْ رَفَعَ إِلَيْهَا، فَقَدْ انْتَهَى مِنَ الْكَرَامَةِ)، بویه وهه ناونراوه، چونکه کهسیک بگاته
وی، مانای وایه له رهزلیگیراندا، کوتایی پیهیناوهه کهشتوته نهو په ری.

هه له ته هه ندیک لهه رایانه ده چنه وه نیو هه ندیکان، به لام هه چیشیان
دهق نین له سهه نه وهی بتوانین لئی دلنیا بین و بلین: نه وه مه به سهه، ده گونجی
زوره ی نه وه رایانه شه بهیه که وه مه به سهه بن.

کورتە باسێک لە بارەى دوو دیتنەى پێغەمبەرەوه

بەرپـۆـزان!

خوا لەو ئایەتەدا باسی دووجار بێنینی پێغەمبەر دەکات، جارێکیان لەسەر زهوی و، جارێکیان لە ناسمان، ئنجا زانایان لە بارەى ئەو دوو دیتنەى پێغەمبەرەوه، مشتومڕ ڕاجیایی زۆریان بووه، هەرچەندە زۆربەیان لەلایەکن و کەمینەیهک لەلایەکی دیکەن، گرنگ ئەودیه من ئەم باسە لە پێنج بـرگەدا، دەخەمەروو:

برگەى یەكەم: زانایان لە بارەى ئەو دووجار دیتنەى پێغەمبەرەوه , کە ئایا بۆ خواى بەرزو بى وێنە بووه، یان بۆ جیریل؟! مشتومڕى زۆریان بووه، بەهۆى چۆنەتیی تەفسیرکردنى ئەو ئایەتەوه، کە بە گشتیی بە دوو جۆر تەفسیریان کردوون:

جۆرى یەكەم: زۆربەى هەره زۆرى زانایانى لەسەرن، ئەودیه کە پێغەمبەرى خوا جیریلی بێنیه و، باسی دیتنى پێغەمبەرن بۆ جیریل (عَلَيْهِ السَّلام).

جۆرى دووهم: کە هەندى لە زانایانى لەسەرن، ئەودیه کە گوايه پێغەمبەرى خوا خواى بەرزو بى وێنەى بێنیه، لە شەوى شەوڕۆ بەرزبونەوه، لەو بارەودیه، وەک دواى دەقه کان دێنن، لە نێوان دایکمان عایشە (خوا لى پازى بى) و لە عەبدوللای کورى عەباس (خوا لە خوێ و بابى پازى بى) دا، ڕاجیایهک هیه کە په یوه ندى به دیتنى پێغەمبەر بۆ خواى بەرزى بى وێنەوه هیه، لە شەوى شەوڕۆ بەرزبونەوه، نەک لەسەر زهوی.

برگەى دووهم: سەرەتا چەند دەقیكى سوننەت دێننەوه لەو بارەوه، کە من هەولمدا هەموو ئەو دەقانهى لەو بارەوه هاتوون، بیانەتیم، کە هەندىکیان

له سه حیخی بوخاری و سه حیخی موسلیمدا هاتوون و، هه ندیکشیان له جگه له نهواندا هاتوون، هه ندیکیان سه نه ده که یان راسته و، هه ندیکیان له سه سه نه ده که یان راجیایی هیه و، مه رج نیه سه نه ده که یان راست بی، دوازه (۱۲) ده قم له و باره وهیټان، هه موو له و ده قانه ی له و باره وه هاتوون، یاخود بوخته ی هه موویان:

۱- (عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَزِ جَبْرِيلَ فِي صُورَتِهِ إِلَّا مَرَّتَيْنِ: أَمَّا مَرَّةٌ فَإِنَّهُ سَأَلَهُ أَنْ يُرِيَهُ نَفْسَهُ فِي صُورَتِهِ، فَأَرَاهُ صُورَتَهُ فَسَدَّ الْأَفْقَ، وَأَمَّا الْأُخْرَى فَإِنَّهُ صَعِدَ مَعَهُ جِبْنَ صَعِدَ بِهِ، وَقَوْلُهُ: **﴿وَهُوَ بِالْأَفْقِ الْأَعْلَى﴾** ص ۷، **﴿لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾** ص ۱۸، قَالَ: خَلَقَ جَبْرِيلَ (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ج ۱، ص ۴۰۷، والطبري: ۳۲۴۷۱، إسناده حسن، وَصَحَّحَهُ الشَّيْخُ أَحْمَدُ شَاكِر: ۲۸۶۴).

واته: عه بدوللای کوری مه سهوود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لی: پیغه مبه ری خوا ص ۱۸ جبریلی له سه وینه ی راسته قینه ی خو ی نه بینیه و، مه گه ر دوو جار، جاریکیان نه وه بوو که داوای لی کرد، خو ی پیشان بدات و، نه وی له سه ر شیوه ی راسته قینه ی خو ی بین، ناسوی پر کردبوو، جاریکی دیکه ش نه وه بوو که له گه لی دابوو، کاتیک بهرز بووه له گه لی، وه ک ده فره مو ی: **﴿وَهُوَ بِالْأَفْقِ الْأَعْلَى﴾** ص ۷، له کاتیکدا نه وه له ناسوی هه ره بهرز بوو، دوا یی ده فره مو ی: **﴿لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾** ص ۱۸، به دنیایی (موحه ممه د) له نیشانه گه وه ده کانی په روه ردگاری خو ی بین، ده لی: مه به ست پیتی جهسته و دیمه نی جبریل بوو.

۲- (عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رَأَيْتُ جَبْرِيلَ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى لَهُ سِتْمَائَةٌ جَنَاحٌ (أَخْرَجَهُ الطَّبْرِي: ۳۲۴۷۲، وإسناده حسن).

واته: عه بدوللای کوری مه سهوود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لی: پیغه مبه ر ص ۱۸ فره موویه نی: جبریل له لای دره ختی کو تایی بین، شه شه د (۶۰۰) بالی هه بوو.

۳- (عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضی اللہ عنہ، فِي قَوْلِهِ: ﴿مَكَانَ قَابِ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾، قَالَ: رَأَى النَّبِيُّ ﷺ جَنَازِلَ لُهُ سِتْمَائَةٌ جَنَاحُ { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۴۸۵۶، وَمُسْلِمٌ: ۱۷۴، وَالتِّرْمِذِيُّ: ۲۲۷۷، وَالنَّسَائِيُّ فِي التَّفْسِيرِ: ۵۵۴)،

واته: عہدوللای کوہی مہسعود رضی اللہ عنہ، لہ باردی فہرماشتی خواوہ کہ دہفہرموی: ﴿مَكَانَ قَابِ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾، واتہ: بہ نہندازہی دوو کہوانہ، یاخود نیزیکتریش لئی نیزیک بوو، گوتووہتی: پیغہمبہر ﷺ جیبریلی بینیوہ، شہشہد (۶۰۰) بالی ہہبووہ.

واتہ: لیروہدا مہہست پتی دیتی پیغہمبہرہ ﷺ بو جیبریل.

۴- (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ، قَالَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ﴾، ﴿وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾، رَأَىٰ مُحَمَّدٌ ﷺ رَبَّهُ بِقَلْبِهِ مَرَّتَيْنِ، (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۲۸۵ وَ ۲۸۶، وَالنَّسَائِيُّ فِي التَّفْسِيرِ: ۵۵۵)،

واتہ: عہدوللای کوہی عہباس رضی اللہ عنہ، لہ باردی قسہی خوی بہرزوہ کہ دہفہرموی: ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ﴾، دواہی دہفہرموی: ﴿وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾، گوتووہتی: موہمہد ﷺ پہروہردگاری خوی بہ دل بینی، دوو جاران.

۵- (عَنْ أَبِي ذَرٍّ رضی اللہ عنہ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ؟ قَالَ: نُورَانِي أَرَاهُ! (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۱۷۸، وَالتِّيمَالِي: ۴۷۴، وَالتِّرْمِذِيُّ: ۳۲۸۲، وَأَبُو عَوَانَةَ: ج ۱، ص ۱۴۶، وَابْنُ حَبَانَ: ۵۸).

واتہ: نہبوو زہر ﷺ دہلی: لہ پیغہمبہری خواہ ﷺ پرسی: نایا پہروہردگاری خوت بینی؟ فہرموی: پروناکیہ چو بیئم!!

۶- (عَنْ أَبِي ذَرٍّ رضی اللہ عنہ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ؟ قَالَ: رَأَيْتُ نُورًا، (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۲۹۲).

واتہ: نہبوو زہر ﷺ دہلی: لہ پیغہمبہری خواہ ﷺ پرسی: نایا پہروہردگاری خوت بینی؟ فہرموی: پروناکیہ بینی.

۷- (عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَبَّهُ بِقَلْبِهِ وَلَمْ يَرَهُ بِبَصَرِهِ) (أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ فِي التَّفْسِيرِ: ۵۵۶، وَابْنُ خَزْمَةَ: ۳۱۰، وَإِسْنَادُهُ صَحِيحٌ).

واته: نه بوو زه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لئ: یتغه‌مبه‌ری خوا ﷺ په‌روه‌ردگاری خوئی به دل بینوهو به چاو نه‌بینی.

۸- (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾ ۱۲، قَالَ: رَأَى جِبْرِيلَ) (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۱۷۵). واته: نه بوو هوږه‌په رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌باره‌ی قسه‌ی خوا‌ی به‌رزوه‌که ده‌فه‌رموئ: ﴿وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾ ۱۲، جار‌یک‌ی دیکه‌ دابه‌زینیکی دیکه‌ بینئ، ده‌لئ: جبریلی بینئ.

۹- (عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كُنْتُ مُتَكِنًا عِنْدَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَقَالَتْ: يَا أَبَا عَائِشَةَ! ثَلَاثٌ مِّنْ تَكَلَّمَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ فَقَدْ أُعْظِمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، قُلْتُ: مَا هُنَّ؟ قَالَتْ مَن رَّعِمَ أَنُّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ، فَقَدْ أُعْظِمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ. قَالَ: وَكُنْتُ مُتَكِنًا فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ! أَنْظِرِي بَنِي وَلَا تُعْجِلِيَنِي، أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾ ۱۲، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَلَقَدْ رَأَاهُ يَأْتِيهِ الْآثَرُ ۱۳، التَّكْوِيرُ، قَالَتْ: إِنَّمَا هُوَ جِبْرِيلُ، رَأَاهُ مَرَّةً عَلَى خَلْقِهِ وَوُضُوئِهِ الَّتِي خَلَقَ عَلَيْهَا، وَرَأَاهُ مَرَّةً أُخْرَى حِينَ هَبَطَ مِنَ السَّمَاءِ سَادًا عِظَمُ خَلْقِهِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، قَالَتْ: أَنَا أَوَّلُ مَنْ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ، قَالَ: هُوَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ) (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۱۷۷).

واته: مه‌سرووق (په‌حمه‌قی خوا‌ی لیئ بیئ) که به‌کیکه‌ له‌ زانایانئ شوئینکه‌وتووآن له‌ دایکمان عایشه‌وه (خوا لیئ ږازی بیئ) (دایکی پرواداران) ده‌گیریته‌وه که گوټوویه‌قی: نه‌ی باب‌ی عایشه‌! (دیاره‌ مه‌سرووق کچیک‌ی هه‌بووه به‌ ناوی عایشه‌، ننج‌ا به‌ کونیه‌که‌ی بانگی کرده‌) هه‌ر که‌سیک‌ پنی وابئ موحه‌مه‌د رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ په‌روه‌ردگاری خوئی بینوه، نه‌وه هه‌لبه‌سستیکی مه‌زنی به‌ ناوی خواوه‌ کرده‌، مه‌سرووق ده‌لئ: من له‌و کاته‌دا پآلم دابووه، شام‌ دادابوو دانیشتم و گوتم: نه‌ی دایکی پرواداران! چاوه‌ږنم بکه‌و په‌له‌م لی مه‌که‌، نه‌دی

قسه‌ی خَوا‌ی به‌رِزَت بِنیوَه: ﴿وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۖ﴾ جاریکی دیکه بِنی، هه‌روه‌ها که ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿وَلَقَدْ رَءَاهُ بِالْأَفْقِ الْأَيْبَنِ ۖ﴾ التکویر، به دنیایی له ناسو‌ی پووندا بِنی؟ نه‌ویش گو‌تی: واته: دایکمان عایشه (خوا لئی رازی بِن) نه‌وه مه‌به‌ست جی‌ریله، جاریک له‌سه‌ر شی‌وه وینه‌ی خو‌ی، که له‌سه‌ری دروستکراوه بِنی واته: له ناسمان جاریکی دیکه‌ش بِنی کاتیک دابه‌زیه سه‌ر زه‌وی، که جه‌سته‌ی مه‌زنی جی‌ریل نیتوان ناسمان و زه‌وی، {ناسو‌ی هه‌موو گرتبوو} گو‌ق: دایکمان عایشه گو‌ق: من یه‌که‌مین که‌س بووم که پرسیارم له پیغه‌مبه‌ر کرد له باره‌ی نه‌و نایه‌ته‌وه، فه‌رمو‌ی: نه‌وه جی‌ریل بوو، مه‌به‌ست پتی جی‌ریله (عَلَيْهِ السَّلام).

۱۰- اِقَالَ كَغَيْبِ لَابْنِ عَبَّاسٍ یَعْنِي كَغَيْبِ الْأَخْبَارِ، إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ رُؤْيَاهُ وَكَلَامَهُ بَيْنَ مُحَمَّدٍ وَمُوسَى، فَكَلَّمَ مُوسَى مَرَّتَيْنِ، وَرَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ مَرَّتَيْنِ (أَخْرَجَهُ الترمذی: ۳۷۲۸، وَضَعْفَهُ الْأَبَانِي).

واته: که‌عبی نه‌خبار (که یه‌کتیک بووه له زانایانی جووله‌که‌و مسو‌لمان بووه)، به‌ه‌بدوللای کو‌ری عه‌بباسی گوتوه: بیکومان خوا بِنینی خو‌ی و فه‌رمایش‌تکر‌دن خو‌ی له نیتوان موحه‌مه‌دو مووسادا دابه‌ش‌کر‌دوه: دوو جاران مووسای دواندوه‌و، دوو جاریش موحه‌مه‌د بِنیویه‌تی سه‌لات و سه‌لامی خوا له‌سه‌ر موحه‌مه‌دو له‌سه‌ر مووسا.

۱۱- (قِيلَ لَابْنِ عَبَّاسٍ يُعْنِي بِمُوسَى: أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ: لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ ۖ الْأَنْعَامُ، قَالَ ذَلِكَ إِذَا تَجَلَّى بِنُورِهِ الَّذِي هُوَ نُورُهُ الْأَصْلِيُّ)، واته: به‌ه‌بدوللای کو‌ری عه‌بباس گوتراوه: نه‌دی خوا نه‌یفه‌رموه: ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ ۖ الْأَنْعَامُ،﴾ چاوه‌کان نایبین؟ (هه‌ل‌به‌ته‌نیم‌و‌عه‌بباس گوتوو یه‌تی: پیغه‌مبه‌ر خوا‌ی په‌روه‌ردگاری بِنیوه، نجا له‌وباره‌وه پرسیار‌که‌رده‌که نه‌و نایه‌ته‌ی به‌ه‌ل‌گه له‌سه‌ر هیتاوه‌ته‌وه، که خوا ده‌فه‌رمو‌ی: چاوه‌کان نایبین! نه‌ویش گوتوو یه‌تی: نه‌وه کاتیکه که خوا به‌رووناکیه‌که‌ی که پووناکیی خودی خو‌یه‌تی خو‌ی ده‌ریخات.

واته: به لّام ده گونجی به شیوه‌یه‌کی دیکه خوئی بو بنده‌کان دهریخت و بتوانن بیینن.

(ابن عجیبه) خاوه‌نی ته‌فسیری (البحر الم‌دید)، ده‌لّی: (يَعْنِي أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَتَجَلَّى لِخَلْقِهِ عَلَى مَا يُطِيقُونَ، وَلَوْ تَجَلَّى بِثَوَرِهِ الْأَصْلِيِّ، لَتَلَاشَى الْخَلْقُ، كَمَا قَالَ فِي الْحَدِيثِ: جَاءَهُ النُّورُ لَوْ كَشَفَهُ، لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا انْتَهَى إِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ) (أخرجه مسلم: ۲۹۳).

واته: خوای به‌رز بو دروستکراوه‌کانی خوئی به نه‌ندازه‌ی نه‌وه‌ی بتوانن خوئیان پیشان ده‌دا، نه‌گه‌ر بی و به‌رووناکییه‌راسته‌قینه‌که‌ی خوئی، خوئی دهریخت، دروستکراوه‌کان هه‌موویان له‌به‌ین ده‌چن، وه‌ک له‌فه‌رمایش‌دا هاته‌وه {که پیغه‌مبه‌ر ده‌فه‌رموئی} په‌رده‌ی خوا‌رووناکییه، نه‌گه‌ر لایبه‌ری، پرشنکه‌کانی رووی هه‌رچی بکه‌وئته‌به‌ر هوکمی دیتنی، هه‌مووی له‌به‌ین ده‌بن.

واته: هه‌موو دروستکراوه‌کان، چونکه‌هیچ شتیک له‌دروستکراوه‌کان نیه، خوا نه‌بیینن.

۱۲ {عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾ ۱۲، قَالَ: ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى: ﴿مَكَانَ قَابِ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾ ۱۳، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَدْ رَأَى النَّبِيُّ (أخرجه الطبري: ۲۲۵۶۸).

{عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ رَأَى رَبَّهُ بِقَلْبِهِ» فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ عِنْدَ ذَلِكَ: أَلَيْسَ: ﴿لَا تَدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾ ۱۴، الْأَنْعَام، قَالَ لَهُ عِكْرِمَةُ: أَلَيْسَ تَرَى السَّمَاءَ؟ قَالَ: بَلَى، أَفَكُلَّهَا تَرَى؟ (أخرجه الطبري: ۲۲۵۶۷).

واته: له ته‌فسیری نه‌و نایه‌ته‌دا که ده‌فه‌رموئی: جارێکی دیکه‌ش بینی، په‌روه‌ردگاری لیتی نیزیک که‌وته‌وه‌و هاته‌ خوار، هه‌تا به نه‌ندازه‌ی دوو که‌وانه، یاخود نزیک‌تریش له پیغه‌مبه‌روه‌ه‌وو، ننجنا نیبو عه‌بباس کوتوویه‌تی: (قَدْ

رَأَى النَّبِيُّ، پيښه مبهري خوا **خَوَاي** په روږدگاري بينی، واته: خَوَاي بينيوه به چاوی سهر.

ههر له نينو عه بياسوه هاتوه، که پيښه مبهري **خَوَاي** په روږدگاري خَوَاي بينيوه، به لام به دلی بينيوه، پياوړیک پنی گوت: نه دی نه وه نيه خوا دده رموی: **لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ** **وَالْأَنْعَامُ**، چاوه کان نابيين؟ عيکريمه ش اکه قوتابی عه بدولای کورې عه بياسوه گوتوويه: تُو ناسمان نابيني؟ گوتی: با، گوتی: هه مووی ده بينی؟ واته: به نه ندازهی خَوَاي نه وه نده ناسمانه ی له چه شمه ندازی چاودايه، ده بينی، واته: ههر که سه ش نه گهر خَوَاي په روږدگار بينی، به چاوی سهر، به نه ندازهی خَوَاي ده بينی.

نه وانه نه وه دقانه له و باره وه، که نه گهر به گشتی ته ماشايان بکهين، ده بينی: نه و پايه ی دلی پيښه مبهري خاتهم **خَوَاي** په روږدگاري نه بينيوه، پشته ستوورن به و فهرموودانه ی سه نه ده که يان راسته و، له بوخاري و موسليما هاتوون و، دايکمان عايشه ش (خوا لتي پازی بی)، زور به جه ختکردنه وه گوتوويه و بُو خَوَاي له پيښه مبهري پرسيوه نه ویش فهرموويه: نه وه ی نه و نايه تانه باسی ده کهن، باسی ديتنی پيښه مبهري **خَوَاي** بُو جيريل.

برگه ی ستیه م: له سياقی هم نايه تانه وه، زور جوان دياره، که مه به ست له و نايه ته موباره کانه، چونیه تیی وه حیي ناردنی خوايه بُو موحه ممه د له پتی جيريله وه، نه و سيفه تانه ش به هيچ جوړیک له گه ل خوادا گونجاو نين، واته: نه و نايه تانه باسی ديتنی پيښه مبهري ناکهن، بُو خَوَاي به رزی بی وینه، هه لبه ته نالین: شتيکی نه گونجاوه، خوا **خَوَاي** که نه و سه فهره گه وروه گرنه ی به پيښه مبهري خاتهم کردوه، ده شگونجی خَوَاي پيشان بدات، واته: پيښه مبهري **خَوَاي** هینه به توانا بکات و چاوی هینه به حوکم بکات، يان دلی هینه به حوکم بکات، بتوانی خوا بينی، هه لبه ته ديتنی به عه قل و دل، هه موو

دهمى هەر ههیه، بۆ نه هلی نیمان، هەر کهس له قهدهر خۆی، به لām دیتنى چاویش، خواى موته عال ده توانى چاوى پىغه مبهرى خاتهم هينده به هیز بکات، خوا ببینى، له حالیک دا مووسا نهیتوانى، کيوه کهش ببینى و، له هوش خۆى چوو، کاتیک خوا خۆى پيشانی کيوه کهدا، وهک له سووردهق (الأعراف) دا هاتوهو، ئيمه له سووردهق (الأنعام) دا، له کاتى تهفسیرکردنى ئهو نایه ته دا: ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْبَصَرُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْبَصَرَ﴾، الأنعام، باسیکی سه ره به خۆمان لهو باره وه کردوه، بۆیه ناچينه نيو نهو ورده کارییه وه، به لām ئهم نایه تانه نه گهر سه رنجیان بدهین، زۆر جوان دیارن، که باسی چۆنیه تىسى وه حىسى ناردنى خوا ده کهن بۆ پىغه مبهرى خاتهم، جیبریل چۆن وه حىسى بۆ هیناوه؟ ئهو سیفه تانه ی خوا باسی کردوون، به هیچ جوړیک له گه ل خواى په رو دردا ناگو نچین، که ههوت سیفه تن:

۱- ﴿عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى﴾، خاوهن هیزی زۆر، فیری کردوه، خوا له قور ئاندا خۆى به (قوی) و (متین) (قادر) و (مقتدر) وهسف کردوه، به لām به: ﴿شَدِيدُ الْقُوَى﴾، خوا خۆى وهسف نه کردوه، ئنجا وهک پيشتریش گوتمان، هەر ئهم تهعبیره له سووردهق (التکویر) یش دا هاتوه: ﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾، ﴿ذِي قُوَةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ﴾، تهعبیری: ﴿ذِي قُوَةٍ﴾، خاوهن هیز، مه بهست پیتی جیبریل، به ته نکید نه وهی سووردهق (التکویر) کهس مشتومری له باره وه نیه، چونکه ده لى: ﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ﴾، قسه ی رهوانه کراوینکی به ریزه، ﴿ذِي قُوَةٍ﴾، خاوهن هیزه، ﴿عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ﴾، له لای خاوهن عه رش، خاوهن پینگه و ریزو حورمه تی گه وره یه.

۲- ﴿ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى﴾، ﴿ذُو مِرَّةٍ﴾، چ (مرّة): به مانای دیمه نی جوان بى، چ به مانای هیز بى، چ به مانای عه قل و هوشی به هیز بى، (فاستوى)، واته: ریک وهستا، دیسان نه مهش بهس له گه ل جیبریل دا ده گونجی و، بۆ خوا به کار نایهت و پيشتریش لهو باره وه قسه مان کرد.

٣- وَهُوَ الْأَقْبَلُ الْأَعْلَى: خواستنی‌ترین و برترین، هه‌ر‌گیز‌ خۆ‌ی‌ به‌وه‌ده‌ سف‌ نه‌ کردوه‌ ب‌فه‌رمۆ‌: له‌ ناسۆ‌ی‌ هه‌ره‌ به‌رز‌م، ناسۆ‌ی‌ هه‌ره‌ به‌رزیش‌ بۆ‌ خه‌‌ل‌کی‌ سه‌ر‌ زه‌‌وییه‌، تێمه‌ وه‌ک‌ خه‌‌ل‌کی‌ سه‌ر‌زه‌‌مۆ‌ی‌ ته‌ماشای‌ ناسۆ‌‌ده‌ که‌ین، خواستنی‌ترین و برترین، هه‌ر‌گیز‌ به‌‌وشی‌وه‌ خۆ‌ی‌ وه‌‌سف‌ نه‌‌کردوه‌، ئه‌و‌ وه‌‌سفه‌‌ له‌‌گه‌‌ڵ‌ خوادا‌ نا‌گۆ‌ن‌جێ‌.

۴- ثُمَّ مَا فَعَلْتُ ۝۸ ۝۹، دواى نيزيک کهوته‌وه و شوږبووه، هه‌رگيز نه‌وه له‌گه‌ل خواى بى و ويته‌وه تا‌ک و پا‌ک دا نا‌گونجى: نيزيک کهوته‌وه و شوږبوونه‌وه.

۵- **فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ**، وهك نه‌ندازه‌ی دوو که‌وانه، یان نیزیک‌تیش (قَاب، یانی: مقدار)، (قَوْسَيْنِ)، واته: دوو که‌وان، مه‌به‌ست جووته که‌وانه، عه‌رده‌کان عاده‌تیا و ابوو، کاتی‌ک په‌یمانیاں پی‌که‌وه ده‌به‌ست، سه‌رۆک عه‌شیره‌تی نه‌ملو، سه‌رۆک عه‌شیره‌تی نه‌ولا، هه‌ردووکیان دوو که‌وانه‌کانی خۆیاں ده‌هیتان و پی‌که‌وه‌یان جووت ده‌کردن، دوا‌یی به‌و که‌وانه تیر‌یک‌یان ده‌هاو‌یشت، به‌و مانایه‌ی نه‌وانه له‌مه‌ودوا هت‌زبان به‌ک هت‌زه، به‌ک هه‌لو‌ستن.

یاخود مەبەست لە: ﴿قَابُ قَوْسَيْنِ﴾، ئەوەیە ھەر کەوانیک دوو لای ھەن، ئەو لاو ئەو لای پێیان دەگوترێ: (قَابُ)، ژێبە کەش پێی دەگوترێ: (وَتَر)، ئەوەی دیکەش بێکە کەبەتی.

هه‌ندیکیش گوتوو یانه: نه‌ملاولای که‌وانه‌که پتیا‌ن ده‌گوتری: (سیه)، گرنگ نه‌وه‌یه، چ مه‌به‌ست که‌وانیک بی که ده‌کاته دهوری باسکیک، گه‌زیک، که نه‌وکاته‌ش به نه‌ندازدی دوو که‌وان، یانی: دوو گه‌ز، یاخود دوو باسک، چ مه‌به‌ست پیی دوو که‌وان بن که پیکه‌وه جووت ده‌کرین، هه‌رگیز بو خوای په‌روه‌ردگار ناگونی، هینده له پیغه‌مبه‌ر ﷺ نزی‌ک بوو بی.

۶- ﴿وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۖ عِنْدَ مِدْرَةِ الْمَنَارِ﴾ ۱۱، له دابه زینیکی دیکه شدا بینی له لای دره ختی کوتابی، کهواته: نهوهی یشی باسی دبتنی بیتخه میده دکات له سه سر

زهوی، چونکه نه‌مه‌یان له ناسمانییه، له لای دره‌ختی کۆتایی، نه‌وه‌ی پیشی له‌سه‌ر زه‌ویه، نجا هه‌رگیز پی‌غه‌مبه‌ر ﴿١٨﴾ بۆ هیچ که‌س باسی نه‌کردوه، که خ‌وای به‌رز و مه‌زنی له‌سه‌ر زه‌وی بینوه.

٧- ﴿لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ﴾، به‌دلتیایی له نیشانه گه‌وره‌کانی په‌روه‌ردگاری بینن، نه‌میش دیسان هه‌ر پشت راستی ده‌کاته‌وه، که پی‌غه‌مبه‌ر ﴿١٩﴾ ته‌نیا نیشانه‌کانی په‌روه‌ردگاری بینن، نه‌که‌رنا ده‌یفه‌رموو: خ‌وای په‌روه‌ردگاری بینن، به‌لام ده‌فه‌رموو: به‌دلتیایی نیشانه گه‌وره‌کانی په‌روه‌ردگاری بینن.

برگه‌ی چواره‌م: له‌و نایه‌تانه‌وه‌ش به‌ ڕوونی دیاره، - پیشتریش ناماژه‌مان پێدا - که ناگو‌نج ش‌ه‌و‌ڕۆ به‌رزبو‌ونه‌وه (الإسراء والعروج)، له‌سالی (١٠، ١١، ١٢) ی پیش پی‌غه‌مبه‌رایه‌تی دا بو‌وبی، چونکه خ‌وا عزوجل له‌م سو‌و‌رته‌دا، ناماژه‌ی به‌ دیتی پی‌غه‌مبه‌ر ﴿٢٠﴾ بۆ جی‌ری‌ل کردوه، له‌ لای دره‌ختی کۆتایی، که بی‌گومان ته‌ویش به‌هه‌شتی سه‌رو‌ت‌گای ڕو‌اداران‌ی لی‌ ن‌یزیکه، که بی‌گومان له‌ ناسمانه‌و، له‌ سه‌فه‌ری ش‌ه‌و‌ڕۆ به‌رزبو‌ونه‌وه‌که‌ی دا بو‌وه، نجا مادام نه‌م سو‌و‌رته‌ ژماردی (٢٣)ی هه‌بی له‌ ریزه‌ندی دابه‌زیندا، ده‌بی له‌ سالی (٤ و ٥) دا دابه‌زیی، نه‌ک سالی (١٠ و ١٢) دا، چونکه نه‌م سو‌و‌رته‌ باسی نه‌و دیتنه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خاته‌م ده‌کات بۆ جی‌ری‌ل له‌ لای دره‌ختی کۆتایی، که به‌ ته‌ن‌کید له‌ سه‌فه‌ری ش‌ه‌و‌ڕۆ به‌رزبو‌ونه‌وه‌که‌یدا بو‌وه، که‌واته: ده‌بی دیتنه‌که‌ی پی‌غه‌مبه‌ر بۆ جی‌ری‌ل له‌ پیش دابه‌زینی نه‌م سو‌و‌رته‌دا بو‌وبی، چونکه نه‌م سو‌و‌رته‌ باسی دیتنه‌که‌ ده‌کات، وه‌ک ش‌تیکی ڕا‌بردوو، هه‌روه‌ها نه‌م ده‌قه‌ش به‌ل‌گه‌یه‌کی دیکه‌ی به‌ه‌یزه له‌سه‌ر زوو دابه‌زینی نه‌م سو‌و‌رته‌:

(عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَوَّلُ سُورَةٍ نَزَلَتْ فِيهَا السُّجْدَةُ: (وَالنَّجْمِ) فَسَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَسَجَدَ مَنْ خَلْفَهُ، إِلَّا رَجُلًا رَأَيْتُهُ أَخَذَ كَفًّا مِنْ تَرَابٍ فَسَجَدَ عَلَيْهِ، فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ قُبِلَ كَافِرًا، وَالرَّجُلُ أُمَيَّةُ بْنُ خَلْفٍ) (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٤٨٥٣، وَمُسْلِمٌ: ٥٧٦، وَأَبُو دَاوُدَ: ١٤٠٦).

واته: عه بدوللای کورې مه سعوود **سعوود**، ده لئې: به که مین سووږه ټیک که دابه زی و سه جده ی تیدا بوو، سووږه ټی (والنجم) بوو، که پیغمبر **ﷺ** کړنووشی برد، خه لکیش ټیکړا کړنووشیان برد، (واته: نه وده که له وې بوون به مسولمان و نامسولمانوه، چونکه نهو سووږه ته مه زنه، هه مووی باسی خوای په روډ دگارو نیشانه کانی خوایه و خالی هاوبه شی زوړی تیدان، له نیوان نیمانداران و هاوبه ش بو خوا دانه راندا)، ته نیا پیاوړیک کړنووشی نه برد، بینیم چه نگه گل یاخود چه نگه چه ویکي هه لگرت و به رزی کرده ووه به نیو چه وانی خوږه ووه ناو، سه جده ی له سهر برد، دوایش بینیم: به بیروایی کوژرا، نه ویش نوم یه یه ی کورې خه له ف بوو.

برگه ی پنجمه: بویه ش زانیان له باره ی کانی شه وړو به رزبوونه ووه (الإسراء والعروج) ووه، له دیر زه مانه ووه مشتومریان بووه.

۱- له باره ی نه وده که نایا به جهسته وړو ووه ووه، یاخود ته نیا به وړو ووه ووه؟

۲- نایا له حاله ټی بیداریدا بووه، یان به خه وون بووه؟

۳- نایا له چ کاتی کدا بووه؟

ننجا نیمه به درژی ی لهو باره ووه، له سه رده تای ته فسیری سووږه ټی (الإسراء) دا قسه مان کرده ووه دوو باره ی ناکه ی نه ووه، به لام لیره دا ده لئین:

۱- ناگونجن نهو سه فهره له سالی (۱۰) تا کو (۱۲) ی پیش پیغمبر ایه تیدا بوو بئ، له بهر نهو هو یانه ی باس مان کردن.

۲- نهو قسه یه ی ده لئې: په نگه سه فهره که تا کو (بیت المقدس)، به وړو و و جهسته ووه بوو بئ و، له ویه به رده و سه ری، ته نیا به وړو و بوو بئ، قسه یه کی میانجیه له نیوان نهو دوو پاهه دا، که پاهه کیان ده لئې: هه مووی هر به وړو و بووه، هه دیکیش ده لئین: هه مووی هر به وړو و و جهسته بووه، هه چه نده من هر نهو پاهه ی بئ راسته، که هه موو سه فهره که به وړو و و جهسته ووه بووه.

۳- نهو ږايه زانايان که دهگونجې پيغهمبهري کوټايي ﴿نجم﴾ زياتر له بهر زبوونه وه (عروج) ټکي بوو بڼ، وهک (القرطبي) هيناويه تي، به ږايه کی گرنګ و جیي سه رنجی ده زانم^(۱).

۴- وا پيډه چې نه وهی نهو نايه تانهی (النجم) باسی ده کهن، له سالاني (۴ و ۵) دا بوو بڼ، يان زووتریش، چونکه نايه ته کان وهک ږا بردوو باسی ده کهن، نه وهش ږای (ابن الوقاصي) په، که له (ابن شهاب) هوه هيناويه تي و، (ابن شهاب) ږای وایه له سالي حه وته می پيغهمبهريه تيی (بعثة) دا بوو بڼ، وهک القرطبي له ته فسيده که ی خوۍ دا^(۲) ليوه ی نه قل کردوون.

که واته: نه گهر بلين: پيغهمبهري خوا ﴿نجم﴾ به لای که موه دوو جاران سه فهری (عروج) بهر ز بوونه وهی بووه، په کيان پيش دابه زینی سووړه تي (النجم) و، په کيکيشيان له سالاني نيوان: (۱۰ و ۱۲) دا، لهو تيشکاله ی باسما ن کرد ده ربا زمان ده بڼ، به لام لهو ته فسيړانه دا که ته ماشام کردوون، نه مينيوه باسی نهو تيشکاله و چونه تيی لبردنيان کرد بڼ و، شايان باسه: به شيک له زانايانیش ږايان وایه پيغهمبهري کوټايي (موحه ممه د) ﴿نجم﴾ نهک دوو جار، بگره زياتریش نهو جوړه سه فهره ی پيکراوه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۹، ص ۲۷۲.

(۲) جامع الاحكام القرآن: ج ۹، ص ۲۷۲.

دهرسي دووهم

پێناسەی ئەم دەرسە

نەم دەرسە چوار دە (١٤) نایەت دەگرێتە خۆی، نایەتەکانی: (١٩ - ٣٢)، تەوهری سەرەکیان باسی پووچەڵیی بیروۆکەیی بت پەرستییە، بە تاییەت هەرسێک بتی ناوادی: (الْأَلت) و (الْعَزَى) و (مناة)، کە گواپە مێنەن و کچانی خوا بوون.

خوای کارزان و شارەزاش ڕایگەباندووە کە بتپەرستەکان، جگە لە شوێن کەوتنی گومان و خەیاڵ و ئارەزووی خۆیان و، پەرستراوەکانیشیان، جگە لە چەند ناویکی بتی نێوهرۆک کە باب و باپیرانیان لەو دروستکراوانەیان هەڵداون، هیچی دیکە نین، دواییش خوای بەرزو بتی وێنە **سَیِّدُ الْبَحْرِ** ڕوونی کردۆتەو، کە فریشتەکان بە ڕی پێدان و مۆلەتی خوا نەبتی، تکا بۆ هیچ کەس ناکەن، نەویش لە حالیکدا کە ئەو تکا بۆ کراوە، خوا پازی بتی، تکای بۆ بکری.

پاشان خوا تبارک وتعالی فەرمان بە پێغەمبەری خۆی موحەممەد دەکات: ئەوانە پشت گوێ بخات، کە لامل دەکەن بەرنامەی خوا، تەنیا ژیاڵی دنیایان دەوێ و دواڕۆژیان فەرامۆش کردووە.

لە کۆتاییشدا خوا **سَیِّدُ الْبَحْرِ** ڕایدەگەیەنێ کە خاوەنی ڕەهای گەردوونە بەسەر و خواریهو (ئاسمانەکان و زەوی)، بۆ ئەوێ سزاو پاداشتی شایستە بەسەر خراپەکاران و چاکەکاراندا بچەسپێتی و، ئامۆژگاریی هەموو لایەکیش دەکات، کە ناگاداربەن! خوا پێیان زانیەو، با ستاییشی خۆیان نەکەن و خۆیان پێ پەسندو چاک نەبتی.

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ﴾ ١١ ﴿وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةَ الْآخَرَىٰ﴾ ١٢ ﴿أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ﴾ ١٣ ﴿تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ﴾ ١٤ ﴿إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمِيَّتُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاءُكُمْ مَا أُنْزِلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمْ الْهُدَىٰ﴾ ١٥ ﴿أَمْ لِلإِنسَانِ مَا تَمَنَّى﴾ ١٦ ﴿فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ﴾ ١٧ ﴿وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُفْقِي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَىٰ﴾ ١٨ ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْمُوكُمُ اللَّيْكَهَ قِسْمَةَ الْأُنثَىٰ﴾ ١٩ ﴿وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾ ٢٠ ﴿فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾ ٢١ ﴿ذَٰلِكَ مَبْلَقُهُمْ ذِي الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ سَبِيلُهُ﴾ ٢٢ ﴿هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ﴾ ٢٣ ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اسْتَوُوا بِمَا وَعِلُّوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحَقِّ﴾ ٢٤ ﴿الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَثِيرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ إِلَّا اللَّغَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَسِعُ الْعَفْوَ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةٌ فِي بَطْنِ أُمَمْتِكُمْ فَلَا تُرْكَوْا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَىٰ﴾ ٢٥ ﴿

مانای ده‌قاده‌هی نایه‌ته‌کان

{(ته‌ی هاویه‌شدانه‌ره‌کان!) نایا لات و عوززاتان دیون! ﴿١١﴾ هه‌روه‌ها مه‌ناتی سی‌یه‌می دیکه! ﴿١٢﴾ نایا (په‌وایه) تیه‌وه تیرینه‌تان هه‌بی و نه‌و (خوا) یش مینه‌ه؟ ﴿١٣﴾ که‌واته: نه‌وه دابه‌شکردنکی سته‌مکارانه‌یه! ﴿١٤﴾ نه‌و (په‌رستراو) انه‌ ته‌نیا ناو (ی بن‌ نی‌وه‌پوک‌ن، خو‌تان و باب و باپیرانتان داتانان، خوا هیچ به‌لگه‌ی له‌سه‌ر نه‌ناردوونه‌ خوار، نه‌و (بپیروایانه) ته‌نیا شوین‌ گومان و نه‌وه ده‌که‌ون، که‌ نه‌فسه‌کان نار‌ه‌زووی ده‌که‌ن، له‌ حالیکدا که‌ بی‌گومان له‌ په‌روه‌ردگاریشیانه‌وه، ری‌نماییه‌ک (ی مه‌زن) یان بو‌ هاتوه! ﴿١٥﴾ یان نایا مرو‌ف هه‌رچی خو‌زگی‌ی پی‌ بخوازی، بو‌ی ده‌بی (به‌بی ویستی خوا؟! ﴿١٦﴾ (به‌ دلناییی نه‌خیر، چونکه‌)، (ژیانی) دوا‌پو‌ژو یه‌که‌م (ی دنیا) ته‌نیا هی‌ خوان ﴿١٧﴾ که‌ لیک فریشته‌ش له‌

ناسماناندا هەن، کە تەکا کردنە کەیان هیچ ئەندازە یەک سوود (بە کەس) ناگەیەنن، مەگەر دواى ئەوەی خوا بۆ هەر کەسێ بیهۆی و پەسندی بکات، مۆلەت بدات (تەکای بۆ بکەن) ^{١٦} بە دنیایی ئەوانەى بڕوایان بە (ژیانی) دواى نیه، فریشتان بە ناوی مێینه ناودەنن ^{١٧} هیچ زانیاریشیان لەو بارهوه نیه، بەس شوێن گومان دەکەون و، گومانیش هیچ کەلتینکی هەق ناگرێ (و نابێتە جیگرهوهی) ^{١٨} (دەجا مادام حال وایە ئەى موحەممەد!) پوو لەو کەسە وەرگیرێ، کە پشتی کردۆتە (یادو بەرنامەى) ئیمەو، تەنیا ژیاى دنیای مەبەستە ^{١٩} (هەلبژاردنی ژیاى دنیا) ئەوپەرى زانیاریى (و عەقڵ پێشکان) یانە، بێگومان پەرورەردگار زاناترە بە کەسێک لە پێى وی لایداوهو، هەر ئەویش بەو کەسە زاناترە کە پێى راستی گرتو ^{٢٠} هەرچی لە ناسمانەکان و لە زەویش دایە (تەنیا) هێ خواىە، تاكو سزای ئەوانەى خراپەیان کردو، بەپێى ئەوەى کردوویانە، بداتەوهو، پاداشتی هەرە چاکیش بداتە ئەوانەى چاکەیان کردو ^{٢١} ئەوانەى خۆیان لە گوناھە زلەکان و (پەفتارە) دزیو ناقولایەکان دەپاریزن، جگە لە گوناھە وردیلەکان، بە دنیایی پەرورەردگارت لێوردنی فراوانە، ئەویش پێتان زاناترە، کاتیک لە زەوییهوه پێکەباندوون و، کاتیکیش ئێوه کۆرپەلە بوون لە سکی دایکتاندا، بۆیە خۆپەسندی مەکەن، ئەو (خوا) زاناترە بەو کەسەى پارێزی کردو ^{٢٢}

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(الْأَلَاتِ) و (الْعُزَّى) و (مَنَا): ئەمانه هه‌ر سێکیان بت و سه‌نه‌می ناوداری بێ‌پروایه‌کانی پڕۆگاری پێغه‌مبه‌ر بوون، له نێو گه‌لی عه‌به‌دا ده‌په‌رستان، (الْأَلَاتِ وَالْعُزَّى صَمَانٍ وَأَصْلُ الْأَلَاتِ: التَّلَاهُ فَحَذَقُوا مِنْهُ الْهَاءُ، وَأَدْخَلُوا التَّاءَ فِيهِ، وَأَنْتَوُهَا تَنْبِيْهَا عَلَى قُصُورِهِ عَنِ اللَّهِ)، بـه‌ده‌قی وشه‌ی (لَات)، (لَاه)، بووه (هه‌) که‌یان لێ لابردوه‌و (ت)یان له جیا‌قی دان‌اوه‌و، وه‌ک مێینه‌ ته‌ماشایان کردوه‌، به‌ حیساب که‌ له خوار خوای په‌روه‌دگاره‌وه‌یه‌.

(عُزَّى): هه‌ندیک گوتوو‌یان‌ه: (مُؤْتَتْ)ی، (أَعَزَّى)، یان (مُؤْتَتْ)ی، (عَزِيزٌ)ه، (فَعَلَ مِنَ الْعِزِّ)، نه‌ویش له وشه‌ی (عِزَّة)وه‌ هاتوه‌، (مَنَا)یش، بـتیک‌ی دیکه‌یه‌، هه‌ندیک گوتوو‌یان‌ه: (مُؤْتَتْ)ی (مَنَان)ه، له‌ پرو‌ی داتاش‌رانی نه‌و وشانه‌وه‌، زانیان‌ را‌جایی زۆریان هه‌یه‌، گرن‌گ نه‌وه‌یه: (لَا)و، (عُزَّى)و، (وَمَنَاةٌ)، سێ بـتی ناودارو سه‌ره‌کی بێ‌پروایه‌کان و هاوبه‌ش بۆ خوا دان‌ه‌رانی پڕۆگاری پێغه‌مبه‌ر بوون.

(مَا تَمَنَّى): (الْتَمَنَّى: تَقْدِيرُ الشَّيْءِ فِي النَّفْسِ، وَتَصَوُّيرُهُ فِيهَا)، (تَمَنَّى): به‌ کوردی خۆزگه‌ خواستن و به‌ ناوات خواستنی پێ ده‌لێین و، بریتیه‌ له نه‌ندازه‌گیریی شتیک له ده‌روون داو وێناکردن.

(لَا تُعْنِي): واته‌: سوودی پێناگه‌یه‌نن، که‌لێنی بۆ ناگرێ، (أَغْنَى عَنْهُ: كَفَاهُ)، واته‌: بوو به‌ جێگره‌وه‌ی.

(مَبْلَغُهُم): ﴿ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ ﴾، واته‌: نه‌وه‌ نه‌وپه‌ڕی زانیاری و عه‌قڵ پێ شکانیانه‌، (قَدَرُ عَقُولِهِمْ وَنِهَائُهُ عِلْمِهِم)، نه‌وه‌ نه‌ندازه‌ی عه‌قڵ پێ شکان و کۆتایی زانیاریانه‌.

(كَثِيرَ الْأَثَرِ): (كَبَارِ: جَمْعُ كَبِيرَةٍ)، یانی: گه‌وره‌و بۆ مێینه‌ (مُؤْتَتْ)یه‌، (الْإِثْمُ: الذَّنْبُ، الْمُعْصِيَةُ)، (إِثْمُ): گونا‌هو تاوانه‌،

(وَالْفَوَاحِشُ): (الْفَوَاحِشُ: جَمْعُ فَاحِشَةٍ)، وهك پيشتر گوتوومانه، (الْفَحْشُ وَالْفَحْشَاءُ وَالْفَاحِشَةُ)، ههر سيکیان بو گوناھیک به کارده هیتترین که له سنوور دەرچوو بی، یان زور ناقلو دزیو بی، هه ندیکیش گوتوویانه: (کَبَائِرُ): بریتین لهو گوناھه گهورانهی جیا لهو گوناھانهی له لایه نی سیکسیه وه په داده بن و، (فَوَاحِشُ) یش نهو گوناھانهن که لهو پرووه وه په داده بن.

به لام من وای تیده گهم: ههر کام له (کَبَائِرُ) و (فَوَاحِشُ)، ههر به مانای گوناھی گه وره دین، به لام له پرووی قه باره وه گه وره و، له پرووی ناشیرینیشه وه ناشیرین و ناقلو دزیون، بویه زیناش گوناھی گه وره وه له هه مان کاتدا فاحیشه شه، قه تلیش گوناھی گه وره وه، له هه مان کاتدا گوناھیکی ناقلو دزیویشه، به لام به نیعتیاری ناشیرینیان پیمان ده گوتری: (الْفَوَاحِشُ) و، به نیعتیاری گه وره ییان، پیمان ده گوتری: (کَبَائِرُ).

(الْلَمَمُ): (صَغَائِرُ الذُّنُوبِ)، (الْلَمَمُ)، وهک دوایش باسی ده کهین، زانیان به چه ند ته عبیریک هیناویانه، گرنگ نه وه یه مادام خوا (الْلَمَمُ) ی، هه لاواردوه له: ﴿كَتَبَ الْإِنَّمِ وَالْفَوَاحِشُ﴾، که واته: جیا یه له وان، بویه زوربه ی زانیان گوتوویانه: گوناھه گچه کان، هه ندیکیش گوتوویانه: (الْلَمَمُ) نزیکه و تنه وه یه له گوناھ به لام نه کردنی، هه ندیکیش گوتوویانه: (مَا يُعْمَلُ مَرَّةً وَلَا يَتَعَمَّقُ فِيهِ)، نهو گوناھه ی جاریک ده کری. به لام پیددا قوول نابیته وه، چونکه (الإِلْمَامُ: الذُّنُؤُ وَالْقُرْبُ)، لی نزیکه و تنه وه و تخوونکه و تن، دواتریش زیاتر قسه ی لیوه ده کهین.

(الْحِنَّةُ): (جَمْعُ حَنِينٍ، وَهُوَ الْوَلَدُ فِي الْبَطْنِ، أَوْ فِي الرَّحِمِ) (جنین)، بریتیه له رۆله یان کۆرپه له له سکدا، یان له مندالندان، نجا به هی مروفیش ده گوتری و، به هی ناژه لیش ده گوتری هه تا له تولدابی.

﴿فَلَا تُرْكُوا أَنْفُسَكُمْ﴾: (أَنْفِي: لَا تَمْدَحُوهَا وَلَا تُبْرِّؤَهَا عَنِ الْآثَامِ، وَلَا تُثْنُوا عَلَيْهَا)، به چه ند ته عبیریک هیناویانه، ﴿فَلَا تُرْكُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ ته زکیه، یانی: به پاک و چاک

و گه شه کردو دانان، یا خود نه جامدانی پاک کردن و چاک کردن و گه شه کردن، تنجا ﴿فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ﴾، واته: مه دحی خوتان مه کهن، یا خود خوتان له گونا هان به ریی مه کهن، پیتان وایی هیچ گونا هان نیه، یا خود: به خوتان هه لمه لئین و خو به سندی مه کهن.

مانای گشتی نایه تکان

خوا ﴿سُبْحَانَكَ﴾ روو ده کاته هاوبه ش بو خوا دانه ره کان، که نکو و لئیان ده کرد له وهی موحه ممه د ﴿سُبْحَانَكَ﴾ نهو که سهی ده بیننی، فریشته یه کی خوا بی، که جیر یله و په یامی خوای بو دینی، به لکو پیتان و ابو نه وه شه بیتا تیکه و حالی تیکد او وه دهستی لیوه شانده، یان خوتخوته و خه یالی بی جیی بو ده کات، نهو جو ره گومانان هان پی ده بردن!! خوا ﴿سُبْحَانَكَ﴾ روو له هاوبه ش بو خوا دانه ره کان ده کات، که بهو شیوه یه ته ماشای پیغه مبه ری خاتهم ﴿سُبْحَانَكَ﴾، نهو فره ما یشته ی خوا ده کهن، که بو ی دی، له ری جیر یله وه تنجا روو به روویان ده کاته وه له گه ل په رستاره کانی خو یان دا، که ئیوه کاتیک برپا ناهینن به په یامه که ی موحه ممه د ﴿سُبْحَانَكَ﴾ که له خوا وه بو ی دی، بهو فره ما یشته ی خوا ﴿سُبْحَانَكَ﴾ که نهو په ری زانباریی و حیکمه ت و ری روونی تیدا به و، تو سقا لیک هه له وه که م و کوری تیدا نیه و، تو سقا لیک زیده رژی تیدانیه، له هیچ روویه که وه و، هه ره که سنی لئی ورد بیته وه: ده زانی که به شهر قسه ی وانا که ن و دنیا ده بی که فره ما یشتی خواجه ﴿سُبْحَانَكَ﴾، ئیوه ش نهو جو ری بووناسیی و جو ری تیروانین تانه که نهو هه لو یسته لارو هه له یه تان تیدا په یداده کات، تنجا با ته ماشا بکه ین داخو، ئیوه چی ده په رستن و عه قیده تان به چییه؟

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ﴾، نایا لات و عوز زانان بینین! لیره دا نه گه ر بینین، بینینی چاو بی، ﴿أَفَرَأَيْتُمُ﴾، نایا بینوتانن واته: نه گه ر بینوتانن ده بی سهرتان لئیان سوور مینن نه وانه به رسترین، به لام نه گه ر بینین، بینینی عه قل و دل بی،

واته: نایا زانیوتانن؟! ننجاً نه گهر مه بهست دیتنی عه قَل و زانین بی، ده بی بهرکاری دووه میشی هه بی، به لَام نه گهر بینینی چاو بی، بهس یه ک بهرکاری هه یه: نایا بینوتانن؟ به لَام نه گهر به مانای زانین بی: نایا زانیوتانن نه وانه په رستراوین؟ یاخود: نایا زانیوتانن نه وانه هچیان به دهست بی؟ ﴿وَمَوَّءَ النَّازِلَةِ الْآخَرَى﴾، هه روه ها مه ناق سییه می دیکه، له سَن په رستراوه سه ره کییه که ی که له نیتو گه لی عه رهدا باو بوون.

﴿الْکُمُ الذَّکْرُ وَلَهُ الْأُنْثَى﴾، نهو سییه که نیتو به میینه یان له قه لَهَم ده دن، پیتشان وایه فریشتن، یان پییان وابوو نه وانه جوړیک له په یوه ندیان له گه ل خوی په روه ردگادا هه یه، نه ک په یوه ندیی نیتوان دروستکراو و دروستکه ر، به لکو په یوه ندیه کی تایهت، که نه وانه کچی خوابن! یان به جوړیک له جوړه کان نه وانه وه چه ی خوابن! ﴿الْکُمُ الذَّکْرُ وَلَهُ الْأُنْثَى﴾، ننجاً نایا ده گونجی نیتو نیرینه تان هه بی و، نهویش میینه ی هه بی؟ واته: هه ر به پتودانگی خوشستان، چوَن ده بی خوتان که به میینه و به کچان رازی نین، نه وانه به کچانی خوا له قه لَهَم بده ن؟

لیږده مه بهست نه وه نیه که خوا ﴿لِسُلْطَانٍ مُّجْتَمِعٍ﴾ هه لوسته که ی نه وان، که به کچان رازی نین و نارازین له وه ی کچیان بی، به راست بزانی، به لَام وه ک عه رهدا ده لیتن: ﴿أَدِیتُکَ مِنْ فَمِکَ﴾، به زاری خوَت ده تگرم.

﴿تِلْکَ إِذَا قَسَمَ صَبْرَکَ﴾، که واته: نه وه (نه گهر نیتو نیرینه تان هه بی و، خوا میینه ی هه بی) دابه شکر دتیکي سته مکارانه یه.

﴿إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّیْتُهَا أَنْتُمْ وَابَاؤُکُمْ﴾، نه مانه ته نیا ناون، خوتان و باب و باپیرانتان داتانناون، ﴿مَا أُنْزِلَ إِلَهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ﴾، خوا هیچ به لگه ی له سه ر نه نار دوونه خوار، (سُلْطَان): به مانای به لگه و ده لیل، بویه ش نه و ناوه ی لیتراوه، چونکه به لگه ده سته لاق هه یه، له سه ر عه قَل و دلی مروّف و، نه گهر چ بر به

فینصاف بی، دهیخته ژیر ږکيف و کونترولی خوږه وه، ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ﴾، پیښی خواستې لږس، به شیوهی دواندن (خطاب) دهیاندوینتی، دواپی به شیوهی نادیار (غیاب)، وډک چوڼ که سیک پیښی که سیک دهیوینتی، دواپی بو درختنی نه وه که شایسته ی نه وه نیه، بیدوینتی، پروی لی ودرده گیرې و به شیوهی نادیار قسه دهکات، دده رموی: نه وانه ته نیا شوین گومان و شوین نه وه دهکهن، که نه فسه کان دهیخوازن و ناره زووی دهکهن، ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى﴾، به دنیایی له پوره وردگاریشیا نه وه پښمایه کی زور ناوازه و مه نزیان بو هاتوه، که له قورنندا به رجه سته یه، هه روه ها له پښاده که ی پیغه مبه ردا و نزل.

﴿أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى﴾، یان نایا مروف هه رچی بیخوازی، بو ی ده بی، نه مه دهگونجی مبه ست پی پی مروفی بی پروایی، که بییان و ابوو نه و فریستانه تکاو ره جایان بو دهکهن، له لای خوا، ده شگونجی مبه ست مروف به گشتی بی، واته: مروف به گشتی هه رچی بیخوازی، بو ی نایه ته دی، به بی ویستی خوا، واته: وانیه که مروف هه رچی پی خوښ بوو بیکات و به نه جام بگات، به لکو شته کان به ویستی خوا ده بی، ﴿فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَى﴾، مه نزلگای دواپی و هی یه که م، به س هی خوان، واته: مه نزلگای کو تایی که به هه شته و، مه نزلگای یه که م، که ژیان دنایه، هه ردو وکیان له بهر ده ستی خوادان.

﴿وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُقْنِي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا﴾، (کم): لیره دا ناوی پرسیار کرده (کم الإستفهامیه) یه، به لام مبه ست پی زوریه، ده گوتری: (کم کتاب عنده؟)، چند کتیت له لان؟ ﴿وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ﴾، واته: زور فریشته هه ن، له ناسمانه کاند، ﴿لَا تُقْنِي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا﴾، تکا کرده که یان هیچ سوودیان پی ناگه یه نی، ﴿إِلَّا مَنْ بَعْدَ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ﴾، مه گهر دوا ی نه وه ی خوا مؤلته و ږیگا ده دات بو هه ر که سیک بیه و ی لیښی رازی بی، نه و که سه تکای بو بکری، رواله تی نه م ته عبیره نه وه ده گه یه نی، که نه وان تکا بکه ن و تکا کرده که سوودی نه بی، به لام مبه ست پی نه وه یه نه وان هه ر که سی

نه زانن خوا مؤلّه ق داوه و لّتی پازیه، تکای بۆ ناکهن، به لّام ته عبیره که بۆیه واهاتوه، تاکو نهو بیروایانهی به ته مای تکاردن پهرستراوه کانیا، لّی گه راون، نهجا نه گهر فریشتن و، نه گهر ههرچی ههن، بزائن که له پاستیدا تکاردن ئهوان، هیچ دادیکیان نادات و هیچ سوودیکیان پئی ناگه به نئی، مه گهر دواى نهوهی خوا **سَمِعَ الْجَمْعُ** بۆ ههر که سنی بیهوی، مؤلّهت بدات و لّشی پازی بئی، تکای بۆ بکری.

﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْمُوهَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ به دنیایی نهوانهی پروایان به مه نزلگای کۆتایی نیه، به ناو هینانی مینان، فریشته کان ناو دینن، لیره دا ناوهینان مه به ست پئی وه سفکردنه، واته: به وه سفی میننه، وه سفیان ده کهن و وه که میننه ته ماشایان ده کهن.

﴿وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ﴾ هیچ زانیارییه کیشیان لهو باره وه نیه، (به)، واته: نهو وه سفی لهو فریشتانهی هه لده دهن، یان نهوهی باسکرا، هیچ زانیارییان پئی نیه، (مِنْ)، که خراوته سهر (عِلْمٍ)، (مِنْ عِلْمٍ)، بۆ ده ستپیکه یانی: ههر له سهره تای زانیارییه وه نیانه تاکو کۆتایی، واته: هیچ جوړه زانیارییه کیان نیه، شاره زایان گوتوو یانه: (زَائِدَةٌ لِلتَّوَكُّيدِ) بۆ جه ختکردنه وه زیاد کراوه که هیچ جوړه زانیارییه کیان نیه کهم و زۆر، بهو شته، نه دی چۆن نهو قسه یه ده کهن؟ **﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ﴾** ته نیا شوین گومان ده کهون، **﴿وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾** به دنیایی گومانیش هیچ که لینی هه ق پر ناکاته وه، گومان نابیته جیگره وهی هه ق و، هیچ سوودیک به که سیگ ناگه به نئی که به دواى هه قدا ده گهری، نهو گومانه بۆی بپیته جیداری هه قیک، که لّی ده گهری.

نهجا خوا **سَمِعَ الْجَمْعُ** پتغه مبه ری خاته م **﴿فَلَمَّا عَرَضَ عَنْ نُوٍّ﴾** روو وه رگیره لهو که سهی پشتی کردۆته یادی تیمه و به زنامهی تیمه، وشه ی (ذَكَرَ)، که خوا پالی داوه ته لای راناوی کۆ و بۆ خووی به کاری

هيناه، زياتر وا پنده چي مه بهست پي قورنان بي، نه گهرنا (ذكر) به ماناي (ياد كردن) دي، به لام يه كيك له ناوه كانى قورنانش برتبه له (الذكر): ﴿إِنَّا نَحْنُ رَزَقْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ الْخَفِيُّونَ﴾ العجر، له بهر نهوى قورنان راستيه كان ده خاته وه بير مروف و، ناموزگاريى و بير خسته وه يه بو مروف.

﴿وَلَا تُرِيدُ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾، جگه له ژيانى دنياش ناوي، ته نيا ژيانى دنياى ده وي، هه لبه ته ليره دكه خوا ستره لحي ستره به پتغه مبهري خاتم ده فهرموي: پوويان لي وه رگيره پشت گويمان بخه، مه بهست نه وه نيه كه بهرده وام نه بي له سهر ناموزگاريى كردن و بير خسته وه يان، چونكه نه وه نهركي پتغه مبهره ده، به لكو مه بهست نه وه يه: پوويان لي وه رچه ربختنه و زور له گه ليان پيدا مه چوو، زور مشتموپان له گه ل مه كه، ياخود: گوي مه ده به نازارو ناره حه تيه كان، كه له لايه نه وانه وه بو دته پيش، ياخود: پوو وه رگيره له و داواكاريه بي جيتانه ي ده يانكهن، كه پتغه مبهري خوا موعجزه وه به لگه ي به رهه ستان بو بيني، ياخود: نه مه هه ره شه يه كه ياني: پوويان لي وه رچه رختنه و به كه لكى بير خسته وه و ناموزگاريى كردن نايه ن، نه مهش هه م جوړيكه له بي بايه خ پيشانديان و، هه م جوړيكه له هه ره شه ليكر دنيشيان، ياني: نه وانه به لگه يان له سهر ته و او كراوه، هه ر نه وه ماوه خوا سزايان بدات، چونكه ناپانه وي هه ق وه ربگرن و، يادي خوا وه برنامه ي خواو كتيبي خويان له بهر ده سته و له بهر چاوه، به لام پشتي تيده كهن و رووي لي وه رده گيرن، نه ويش له بهر دنيا ويستي و ناره زوو خوازيى.

هه لبه ته ليره دا زياتر مه بهست زله زلاني بي پروا يه كانه و، سه ركرده و قسه رويشته ووه كانيانه، كه ده يانزاني نه گهر شوين نه وه په يامه ي خوا بكه ون، كه به پتغه مبهري خاتمه دا ناردوويه ق، نه وه به زم و بازاري پتيكانه وه ناوه، كه برتبه له چه وسانده وه خه لك و قورخكاريى و ده ست به سه رداگرني ساماني گشتي، نه وه يان لي تيكده چي، چونكه نه و كاته به پني په يامي خوا، هيج

مروفتیک له هیچ مروفتیکی دیکه، زیاتر بهشی به نیعمه ته کانی خواوه نیهو، مروفته کان له رووی نابوریه وهو له رووی کومه لایه تیه وه، هه موویان، وهک یه کن، له رووی سیاسیی شه وه، نابنی هیچکس خووی به سهر خه لک و کومه لگادا به سپین، به لکو ده بنی به موله قی خوویان و، بو خوویان کاریکی پی بسپین و، بهو شیوه یه ش که نهو خه لکه ده یه و، ولاتیان بو به پوه به ری.

که واته: نهوان به هووی په یام و به رنامه ی پر دادگه ری خواوه: دۆخی سیاسیی و حاله قی نابوری، واقعی کومه لایه تی، که به ستم سازاند بوویان، لیتان تیکده چوو، بویه خوا **سَمِعْنَا** ده فهرموئ: **وَلَمْ يَرْدْ إِلَّا الْحَيَوةَ الدُّنْيَا**، ته نیا ژیا قی دنیای ده و، ئنجا که سیک ته نیا ژیا قی دنیای بو و، بر وای به روژی دوا یی نه بن، بیگومان چو ن بو ژیا نه دنیا یی که ی قازانج بی، وا ده کات و، نهو به رنامه یه ش ته به نینی ده کات، که به رژه و نندی به ناشه رعیه کانی له دنیا دا، بو ده سته به رو مسوگه ر ده کات.

ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ، خوا **سَمِعْنَا** ده فهرموئ: نا نهو ده و په ری زانیاریانه، (مبلاغ، به مانای (بلاغ)ه، یانی: گه یشتن به و په ری شتی، نهو ده و په په ری زانیاریانه، هه ر نهو نه ده عه قلیان پی ده شک، زانیاریه که یان هه ر نهو نه ده بر ده کات، **إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ**، به دنیا یی په رو ده دگارت زاناره بهو که سه ی له پی وی لایدا وه، **ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ**، واته: لایدا وه و ن بوو، **وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَن أَهْتَدَى**، هه رو ده ها خوا زاناره بهو که سه ی پی راستی گرتوه و، هانوته سهر راسته پی خوا.

نه مه بو دنیا کردنه وه ی پیغه مبه ری خاته مه، که: تو به لی زورت مه به سته، نهوانه هه موویان بی نه سهر راسته پی خوا، له گو مرای بیانگیریه وه، به لام بهس خوا زاناره بهو ی کن له پی وی، لایدا وه ناشیه ته وه سهر پی و، کیش پی راستی گرتوه و پی راست ده گری، که واته: تو نه رکی خو قی جیه جی

بکه، به لّام خۆزگهی نهووت له دّلدا نه بّی، نهو خه لّکه هه مووی هیدایه تی خوا وه ربگرێ و، هه مووی واز له گومرای بیئێ!

﴿وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ﴾ هه رچی له ئاسمانه کان و هه رچی له زهویدایه، هه مووی مولکی خوا به و بهس خوا خاوه نیه تی، بۆچی؟ ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسْتَوٰٓا بِمَا عَمِلُوْا﴾ بۆچی خوا ﴿لِيَجْزِيَ﴾ نه و ئاسمان و زهووییه ی ڤه خساندوون، (ل) ی (لیجزی) ده گونجێ (لام التّغلیل) بی و، ده شگونجێ (لام الأجل) بی، یانی: خوا هه رچی له ئاسمانه کان و زهویدایه، هه مووی بۆ نهووی نه وانه خراپه یان کردوه به پیتی خراپه که یان سزایان بدات، ﴿وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحَسَنٰٓی﴾ نه وانه ش که چاکه یان کردوه، به پاداشتی هه ره چاک پاداشتیان بداته وه، یاخود: هه رچی له ئاسمانه کان و زهویدا هه به، هه مووی خوا خاوه تی هه موو شتی که، تاکو سه ره نجام خراپه کاران به سزای خۆیان بگه ن، و، چاکه کارانی ش به پاداشتی هه ره باشی خۆیان بگه ن.

ئنجا خوا ﴿لِيَجْزِيَ﴾ پێناسه ی نه وانه ده کات که به پاداشتی هه ره چاک، پاداشتیان ده داته وه، نهو چاکه کارانه، تاکو وا نه زانرێ، که نه وانه بوونه فریشته و هه رچی که م و کوپیه ده بی تییاندا نه مینێ، ئنجا وه به ر نهو موژده یه ی خوا ده که ون و، پاداشتی هه ره چاکه یان پێ ده بێ، ده فه رموێ: ﴿الَّذِيْنَ يَحْتَسِبُوْنَ كَثِيْرَ الْاٰثِمِ وَالْفَوَاحِشِ﴾ نه وانه ش که سانیکن خۆیان ده پارێزن و خۆیان دوور ده گرن له گونا هه گه و ره کان، ﴿وَالْفَوَاحِشِ﴾ هه ره وه ها له گونا هه نا قو لاو دزیو ناشیرینه کان، ﴿اِلَّا اللّٰهُ﴾ جگه له ورده گونا هان ﴿اللّٰهُ﴾ پێشتریش گوتمان: (اللهم) واته: ورده گونا ه یاخود: مه گه ر که سێک جارێک به هه له گونا هێکی کرد بێ، یاخود: که سێک نزیک که وتبیته وه له گونا هێ گه و ره، به لّام نه یکردبێ، به لّام زیاتر زانیان وایان لیکدا وه ته وه: ﴿اللّٰهُ﴾ واته: گونا هێ بچوو، (اللهم بالشّیء)، واته: چوو سوێ و لّی نیزی که وه ته وه، یان که مێکی لیکرد (اللهم)، نهو دیه که مرو ف به شێکی که می له شتیکی پێ بێرێ، ده گو ترێ: (لَهُ الْاَمَامُ بِهَذَا الْعِلْمِ)، یانی: شتیکی لێ ده زانی و سه ره ده رێکی لێ ده کات، که واته: ﴿اللّٰهُ﴾ نهو دیه مرو ف که مێک گونا ه بکات، واته: گونا هێ بچوو.

﴿إِنَّ رَبَّكَ وَسِعَ الْمَغْفِرَ﴾، به دنیایی په روډرډگارت لیسوردنی فراوانه، واته: لیسوردنی خوا هینده فراوانه، جی به خشین و چاوپوښی کردن له هه موو گوناوانی تیدا ده بیته وه، نه گهر که سیکیش گوناوی گه وړدی له دست قهوما بی، یان گوناویکی نا قول، با بزانی، که لیسوردنی خوا هینده فراوانه، جی نه و گوناوهی نه ویشی تیدا ده بیته وه، که بیه خشی و چاوپوښی لی بکات و، با نا نومید نه بی.

﴿هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ﴾، خوا به ټیوه زانتره له کاتیکدا ټیوهی له زهوی دا پیگه یانده، (الْإِنشَاءُ وَالْتَنَشِئَةُ) بریتیه له پیگه یاندن و دروستکردنی ستیک به پله پله، ﴿أَنشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ﴾، یان مه به ست پتی ناده مه شعر: حجاز ناده م و هه وایه، که راسته وخو له خاک دروستبون، له زهوی، یان مه به ست پتی نه ویه که ټیمه ته صلی بوونه که مان له ووی جهسته وه ده گه پته وه بو خاک، ووه که شمان نه ټیمه کی خویوه، دروستکراو ټکی تایه تی خویوه، چونکه جهسته ی ټیمه ش، چ وهک نه و نوتفه یه ی ټیمه ی لی دروست بووین، تووی باب و دایک، نه و تووه له خوین په یدا ده بی و، خوین له خواردنی هه رسکراو، خواردنی هه رسکراویش له خواردن و، خواردنیش ده گه پته وه بو زهوی، به شیوه که له شیوه کان: به ره می دانه و ټله و سه وزه ته په کارو میوه، یان به ره می ناژه ل و په وړه و، نه وانیش هه ده گه پته وه بو زهوی.

به لی چ وهک نوتفه، هه له زهوی په یدا ده بین و، نه و خواردن و خوراکه ش که دهی خوین، دیسان هه له زهوی په یدا ده بی و، له و خواردن و خوراکه ش خانه کافی جهسته مان پیک دین، که واته:

ا- چ وهک دروست بووین باب و دایکمان راسته وخو له خاکی زهوی، له زهوی هه هاتووین، ب- چ وهک دروست بووین نه و نوتفه یه ی ټی پیکهاتووین، که نه ویش هه ده گه پته وه بو خوین و، خوینه که ش بو خواردنی هه رسکراو، نه ویش بو زهوی.

نین، که چی خوْیان پی پاک و چاک بی، بی نه وهی ری پاک و چاکیان گرتبی، نه وه به دنیایی دروگردنه و درو هه لبه سته به ناوی خواوه.

﴿هُوَ أَتَقَى﴾، خوا زاناره به و که سهی پاریزی کردوه، که واته: له ری پاریزکردنه وه، نینسان پاک و چاک ده بی، نه فسی ته زکیه ده بی، ههروهک له ری ته زکیه بوونیشه وه، ته قوا پهیدا ده بی، وهک له نایه ته کانی سووردهی (الشمس) دا، خوا ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا﴾ ۷ ﴿فَلَمَّا جَعَلَهَا نَفْسًا﴾ ۸ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا﴾ ۹ ﴿وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا﴾ ۱۰، واته: سویند به نه نفس و به و که سهی دروستی کردوه (هیناویه ته دی، به ری و پتکی). هه م گونا هکردنه که ی فیر کردوه، هه م پاریزکاری کردنه که ی فیر کردوه، (واته: توانایه کی داوه تی، هه م گونا هان بکات، هه م چاکه و پاریزیش بکات) نجا نایا پاریز له ری چیه وه پهیدا ده بی؟ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا﴾، به دنیایی هه رکه س خوْی پاک و چاک کردوه، سه رفرازه. که واته: له ری ته زکیه بوونی نه فسه وه، ته قوا پهیدا ده بی، ﴿وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا﴾، زیانبارو په شیئانه، که سیخ خوْی ون کردوه و په نهان کردوه، له ژیر چلکی گونا هاندا، که واته: به هوْی گونا هباریه وه نینسان تووشی خراپه کاری (فجور) دی و، به هوْی پیسکردنی نه فسه وه، نینسان گونا هان ده کات، ههروه ها به هوْی پاککردن و چاککردنی نه فسه وه، نینسان به ره و پاریزکاری ههنگاو ده تی، بویه ده فهرمو: ﴿فَلَا تَرْكُوا أَنْفُسَكُمْ ۖ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى﴾، خوْتان به پاک و چاک دامه نین، خوا زاناره به و که سهی پاریزی کردوه، نه و که سهش پاریز ده کات که روو له بهرنامه ی خوا بکات، نه و که سه پاریز ده کات، که خوْی بپاریزی له هه ر شتیک که خوا پتی ناخوْشه، نه وه ش کاتیک بو مروْف ده سته بهر ده بی، بهرنامه که ی خوا بکاته ریازی ریانی و، به دوا ی هیدایه قی خوا بکه و، نجا که به دوا ی ریازو بهرنامه و هیدایه قی خوا که وت، نه و کاته بهرنامه ی خوا هه رچی خراپه، پیشانی ده دات که نه ی کات و، هه رچی چاکه و په سنده، پیشانی دا که بی کات، نجا له نه نجامی خوْپاراستن له خراپه و قه دهغه کراوه کان و، جیه جی کردنی فرمان پیکراوه کان دا، حاله قی ته قوا پهیدا ده بی و، حاله قی پاکیی و چاکیی نه فسی پهیدا ده بی.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

خستنه رووی پووچه لیلی بیروکه ی بته رستی، به تایبته هه ر سیک بتی:
(لات) و، (عزى) و، (مناة)، به مینه و کچی خوا دانایان، که جگه له ناوی بی
نیوه رۆک هه چی دیکه نین و، به رسترانیان بناغه که ی بریتیه له شوینکه وتنی
گومان و ئاره زوو:

خوا دهفه رموی: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ۖ وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةَ الْآخِرَىٰ ۚ أَلَكُمُ الذَّكْرُ
وَلَهُ الْأُنثَىٰ ۚ إِنَّ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمِيْعُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ
بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ ۚ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمْ الْهُدَىٰ ۚ﴾

شیکردنه وهی ئهم ئایه تانه، له چهوت برگه دا:

(١)- ﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ۖ وَمَنْوَةَ الثَّالِثَةَ الْآخِرَىٰ ۚ﴾، خوا سترانیان، رووله هاوبه ش بو
خوا دانه ره کان ده کات و دهفه رموی: نایا (لات) تان بینیه، ههروه ها عوززا (شتان
دیوه)، ههروه ها مه ناتی سییه می دیکه شتان بینیه؟ نه و سێ په رستراوه، که دهیانکه نه
هاوبه شی خواو له جیاق خوا ده تانه رستن! هه مزه ی (أَفَرَأَيْتُمْ)، بو پرسیار کردنه و
پرسیار کردنه که ش: (تَهَكِّمِي تَقْرِي)، بو جوړیک له گالته پی کردن و توانج تیگرتن
و بو چه سپاندنه، یانی: به دلنایای نیوه لات و عوززا مه ناتی سییه می دیکه تان
بینیون، (فی) (أَفَرَأَيْتُمْ)، (تَقْرِيعٌ عَمَّا سَبَقَ)، بو هه لچرانه له سه ر بناغه ی نه وه ی
را بردوه، واته: بینا له سه ر نه و قسانه ی پی شتر کران، نایا نیوه لات و عوززا مه ناتان
بینیون؟ ئنجا نه گه ر بینینه که مه به ست پیتی بینینی چاو بی، یانی: نایا ده یان بینن

چۆن؟ به لّام نه گهر مه به ست له بينين ديتنى عيلمى و عه قلى بى، واته: نايا پيتان وايه كه لات و عوززا و مهنات ميينه بن و كچانى خوا بن، وهك خه يال دهكهن؟!

چونكه نه گهر مه به ست له ديتن (رؤيه) ديتنى چاو بى يهك بهركارى دهوئى و، تهوئيش خودى: لات و عوززا و مهناتن، به لّام نه گهر مه به ست له ديتن زانين بى، دوو بهركارى دهوئين: نايا زانيوتانه لات و عوززا و مهنات ميينه بن، يان په رستراو بن؟!

چونكه دوايى كه دهفه رموى: ﴿الْكُمُ الذَّكْرُ وَلَهُ الْأُنثَى﴾، نهمه جیگره وهى بهركارى دوو ده مه، واته: نايا پيتان وايه نهوانه كچ و ميينه بن؟ چونكه پستهى: ﴿الْكُمُ الذَّكْرُ وَلَهُ الْأُنثَى﴾، نايا تيوه نيرينه تان ههيه و خوا ميينه ههيه؟ كه لئى بهركارى دووهم پر ده كاته وه.

له باره داتاشرانى نهو و شانوه له پوو زمانى عه په بيه وه: گوتوو يانه:

أ- لات (الْأُھ) بووهو (ه) كه يان لابردهو (ت) يان له شوين داناه، تاكو له خوار خواوه حيسابى بكهن.

ب- عوززا (مُؤنثى)، (أعز) ه.

ج- مهناتيش (مؤنثى)، (منان) ه، به لّام هه نديك له زانايانى ديكه شاره زايى پيزمان و داتاشين له زمانى عه په بييدا، به جوړى ديكه قسه يان كردو، نه وهى به لای ئيمه وهش گرنگه، نه وهيه كه نهوانه هه ر سيكيان (لات) و (عزى) و (مناة)، سى په رستراوى ناودارى عه په بان بوون، تنجا مهرج نيه، هه موو خه لكه كه هه ر سيكيان په رستين، به لكو به سهريان دا دابهش بوون، هه نديكيان پتر لاتيان په رستوه، هه نديكيان عوززا يان زياتر په رستوه، هه نديكيان مهناتيان په رستوه.

(الزمخشرى) ده لى: ﴿الْكُمُ الذَّكْرُ وَلَهُ الْأُنثَى﴾. (سَادُ مَسَدٌ لِفَعُولِ الثَّانِي)، نهو پستهيه له شويى بهركارى دووهم دانيشتوه، نه گهر مه به ست (أَفْرَأَيْتُمْ)، بينينى

عه قَلْبِی و عِلْمِی بَی، نهو کاته دوو بهرکاران ده خوازنی: نایا لات و عوزز او مه ناتان زانیون، زانیوتانه مینه بن؟ نجا نایا (نهو زانیوتانه، مینه بن) له کوئیه؟ زه مه خشهریی ده لی: ﴿اَلْکُمْ الذَّکَرُ وَلَهٗ الْاُنْثٰی﴾، له شوینی بهرکاری دوو دم دانیشته وه. زانیان لهو باره وه که بۆچی خوا فهرموویه تی: ﴿وَمَنْعَةُ الثَّالِثَةِ الْاٰخَرٰی﴾، ناشکرا به که مه نات سییه مه؟! نجا (اُخْرٰی) ی بۆچی لی زیاد کراوه؟ لهو باره وه زور مشتومریان بووه:

أ- به لām نهوهی زیاتر به عه قله وه ده نووسی، نهوهیه که خوا سَبَّحَ اسْمَکَ لَعَلَّکَ تَرْحَمُنِی لیره دابه جوریک له دریژ کردنه وه (إطْنا ب) باسی نهو سَی بتهی کردوه، له بهر نهوهی مهقامه که وا ده خوازنی، واته: مه نات سییه مهو، هی دیکه شهو، له کوئاییشه وه هاتوه.

ب- به لām هه ندیک گوتوو یانه: بۆیه خوا فهرموویه تی: (اُخْرٰی)، له بهر نهوهی له هه مووان که متر، جیی بایه خ بووه له لای عه رده به کان.

ج- هه ندیکیش گوتوو یانه: به پیچه وانه وه له بهر نهوهی له هه موویان گرنگتر بووه، چونکه له زمانی عه رده بییدا شتیکی باوه که ده گوتری: (وَفُلَانٌ هُوَ الْاٰخَرُ)، فلانکه سیس کوئاییه که یه، نجا له بهر زیده گه وره یی خوی پهره ردار ده فهرمووی: مه ناتی سییه می دیکه ش: ﴿وَمَنْعَةُ الثَّالِثَةِ الْاٰخَرٰی﴾، له بهر نهوهی له لایان زور گه ورد بووه.

د- هه ندیکیش گوتوو یانه: له بهر نهوهی له رووی ریز به ندیی وه، له دوی لات و عوزز وه هاتوه.

وشه ی (لات)، وه ک چۆن به: ﴿اَفَرَأٰیْتُمُ اللَّتَّ﴾، یانی: به فتهحه خوئندرا وه ته وه، به فتهحه و گیره ش خوئندوو یانه ته وه: (اَفَرَأٰیْتُمُ اللَّتَّ)، مه ناتی ش وه ک چۆن به (مَنَاعَة)، خوئندرا وه ته وه، به (مَنَاعَة) یش، خوئندرا وه ته وه: (وَمَنَاعَةُ الثَّالِثَةِ الْاٰخَرٰی)، به لām له مانادا وه ک یه کن و جیاواز نین.

(۲) - ﴿الْكُمُ الذَّكْرُ وَلَهُ الْأُنثَى﴾، نایانیه و نیرینه تان هه یه ونه (خواهسته، نیرینه) مینه! انه مه به رزبونه ویه له هه لوده شانده وه، توانج تیگرتن و نهقام پیشاندانی ببیروایان دا.

(۳) - ﴿تِلْكَ إِذَا قَسَمَ ضِيزَى﴾، کهواته نهو دابه شکردنه سته مکارانه یه! (تِلْكَ)، ده چیته وه بو (قِسْمَة)، واته: نهو دابه شکردنه، دابه شکردنیکی نادادگه رانه یه، وشه ی (ضِيزَى)، خویندراویشه ته وه: (ضِيزَى)، به هه ردوو جوړ خویندراوه ته وه، (ضَارَ فِي الْحُكْمِ: جَارَ وَضَارَ حَقَّهُ يَضِيزُهُ ضِيزًا: نَقَصَهُ وَبَخَسَهُ)، (ضَارَ فِي الْحُكْمِ)، واته: له دادوه ری کردندا، لایداو سته می کرد، (وَضَارَ حَقَّهُ يَضِيزُهُ ضِيزًا)، مافه که ی لئ کهم کردو لئی نادیده گرت و لئی داشکانه.

له باره ی وشه ی (ضِيزَى) وه (محي الدين الدرويش) له ته فسیره که ی خو ی (إعراب القرآن) دا، "قسه یه که له (إبن الأثير) وه دینئ، دوایش بو خو ی زیده ی ده خاته گه ل و ده لئ:

رؤییک کابراه کی موته فه لسیف (وای ناو ناوه، یانی: نه وانیه ی خو یان به فه یله سووف زانیوه)، هات ره خنه ی هه بوو له قورنان، له بهر نه وه ی لهو نایه ته موباره که دا وشه ی (ضِيزَى) به کارهاتوه، له حالیکدا که له وشه ی (ضِيزَى)، له رووی زمان پاراوی و رهوانبیزییه وه، باشر هه یه، وهک (جَائِرَة) و (ظَالِمَة)، له جیاتی نه وه ی فه رمووبای: ﴿تِلْكَ إِذَا قَسَمَ ضِيزَى﴾ ده بوو ناو ابوویه: (تِلْكَ إِذَا قِسْمَة جَائِرَة)، یان (ظَالِمَة)!

(إبن الأثير) وه لأمی ده داته وه ده لئ: نه م سوورته نه گهر ته ماشا بکه ین، کو تایی نایه ته کان هه موویان به یانی مه قصوره هاتوه: ﴿وَالنَّجْوَى إِذَا هَوَىٰ مَاصِلٌ سَاجِدٌ وَمَا عَوَىٰ وَمَا يَطْلُقُ عَنِ الْهَوَىٰ﴾، هه موویان واهاتوون و وشه ی (ضِيزَى)، له گه ل نهو سه جعانه ی پتشیوو و دواپی دا دیته وه، به لآم نه گهر فه رمووبای (جَائِرَة)، یان (ظَالِمَة)، نه ده گونجاو گرنگیدان به ناوازی کو تایی نایه ته کانیش، که پتکه وه

رېښه بکهون، که پټی دهگوتری: (سُج)، یه کیکه له ږووه کانی ږهوانیږی و خوی کاربه جی نهوهشی ژور ږهواو کړدوه، (معي الدين الدرويش) ده لټی: قسه که ی نهوم پټی چاکه و ده لالت له سر نهوه ده کات، که تېکه بشت و چټرکی باشی هه بووه، به لام هر چوون بی له سنووری بڼه و شان ده رناچی، به لام لټه ده شتیکی دیکه ی معنه ویی هیه، که په یوه سته بهم قسه یه وو ده لټین: له بهر نه و ی مه به ست له و فهرماشته ی خوا هه لوه شانده وو ږووه ډه رخستنی بیړوکه ی بټه رستی و ناشیرین پشان دانی بووه، بویه خوا وشه به کی گونجاوی بو نه و ناشیرین پشان دان و قیزه و پشان دانه ی بیړوکه که ی نه وان هه لټار دوه، که بریتیه له وشه ی (ضیژی)، وشه ی (ضیژی) ش وشه یه که له چا و شه کانی دیکه، پله که ی له خواریه و کهم بایه ختره، بو نه و ی خوا پټیان بفهرمو: وک چوون بیړوکه ی بټه رسته که ی تپوه شتیکی ږووه، منیش وشه یه کی کهم بایه خم به کاره نه اوه بو ته غیرکردن له کهم بایه خبی بیړوکه که ی تپوه.

دوايي له کوټاييدا (محي الدين الدرويښ) ده‌لن: (وَهَذَا مِنْ أَجَبِ مَا وَرَدَ فِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ مِنْ مُطَابَقَةِ الْأَلْفَاظِ الْمُقْتَضَى الْحَالِ)، ښه له سه‌رسوېښه‌رترين شته، که له قورناني به‌رېزدا هاتوه، له پر به پټست بوونى وشه‌کان له‌گه‌ل نه‌و حال و مانابه‌دا، که وشه‌کان ته‌عيرى لى ده‌کن.

٤- ﴿إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمِيَتْهُمَا أُثْمٌ وَمَا يُؤْكَلُ﴾، نهو بته په‌ستراوانه‌ی نږوه، ته‌نیا ناو، خوټان و باب و باپیرانتان داتانان، (إِنْ هِيَ: مَا هِذِهِ الْأُثْمَانُ)، نهو وبتانه هیچ شتیک نین، جگه له چه‌ند ناوېک که خوټان و باب و باپیرانتان داتانان، (سَمِيَتْهُمَا: جَعَلَتْهُمَا أَشْمَاءَ وَوَضَعَتْهُمَا، فَهِيَ أَسْمَاءٌ مُجَرَّدَاتٌ بِلَا مُسَمِّيَاتٍ)، نه‌وانه ته‌نیا چه‌ند ناوېکی پروتن، خوټان و باب و باپیرانتان داتانان و روټانان و هیچ نږوه‌وکیان نه‌.

۵- ﴿ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ سُلْطَانٍ ﴾، خوا هیچ به‌لگهی له‌سەر دانه‌به‌زاندوون، دابه‌زاندنی به‌لگه له‌لایهن خواوه، واته: هه‌وآڵ پێدانی، خوا له لای خۆیه‌وه، هیچ به‌لگه‌یه‌کی له‌سەر نه‌وانه، هه‌وآڵ پێ نه‌داون و دابه‌به‌زاندوه.

(۶) - ﴿إِنْ يَلْمِزُوكَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنفُسُ﴾، به سه شوین گومان ده که هون و نه وهی نه فسه کان ییخوازن، خواستهای **نفس** روویان لیوه ده گیری له شیوهی دواندنه (خطاب) هوه بو شیوهی نادیار (غیاب)، (إِلْتِقَاتٍ مِنَ الْخِطَابِ إِلَى الْغِيَابِ، تَحْقِيقًا لَهُمْ)، ثاوردانه وهیه له شیوهی دواندنه وه بو شیوهی نادیار، بو به کهم دانانیان، یانی: نه وانه شایستهی نه وه نین، چیدیکه بلویترین، بویه ده فهرمو: ته نیا شوین گومان ده که هون و نه وهی نه فسه کانیان حزی لی ده کهن و ده یخوازن، وشهی (الْأَنفُسُ)، (آل) ده کی بو ناساندنه، (عَوْضٌ غَنِ الْإِضَافَةِ: أَنْفُسُهُمْ)، نه مه قهره بوویه بو پالوه لادان یانی: له جیی پالوه لادراو دانیشته، (أَي: أَنْفُسُهُمْ)، ته نیا دواي گومان و نه وه ده که هون که نه فسه که یانیان ناره زووی ده کهن.

(۷) - ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمْ الْهُدَى﴾، به دلنیا ییش له لایه ن پهروه ردگار یانه وه، رینماییه کی تیرو ته واولیان بو هاتوه، (هَذِهِ الْهُدَى حَالِيَّةٌ مُقَرَّرَةٌ لِلتَّعْجِيبِ مِنْ حَالِهِمْ)، ثم رسته به رسته یه کی حالیه، چه سپینه ری سه رسورماندنه له حالیان، له حالیکدا له پهروه ردگار یشیانه وه، رینماییه کی تیرو ته واولیان بو هاتوه.

هه لیه ته که ده فهرمو: ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ﴾ (ل) بو سوینده و (قَدْ) یش بو ساگردنه وهیه (لِتَأْكِيدِ الْخَبَرِ لِلْمُبَالَغَةِ فِيهَا مِنَ التَّعْجِيبِ مِنْ حَالِهِمْ، كَانَ الْمُخَاطَبُ يَشْكُ فِي أَنَّهُ جَاءَهُمْ مَا فِيهِ هُدًى) (لَقَدْ) بو جه ختکردنه وهی هه و الله که یه بو زیده رووی کردن له سه رسورماندن له حالیان، وهک بابای دویندراو دوو دل بی، له وه دا که له لایه ن خواوه نه وه یان بو هاتبی، رینماییه تیدابی، بویه دلنیا یان ده کاته وه که له لایه ن پهروه ردگار یانه وه رینمایان بو هاتوه.

(أَصْلُ الظَّنِّ: الْإِعْتِقَادُ غَيْرُ الْجَازِمِ، وَقَدْ يُطْلَقُ عَلَى الْعِلْمِ الْجَازِمِ، إِذَا كَانَ فِي مَقَامِ الْمَذْحِ مِثْلَ: ﴿يَبْطُونَ أَنَّهُمْ مُلَفَّوْا بِاللَّهِ﴾، البقرة، وشهی (ظن): له نه صلدا به مانای برپا پتی بووئیکه خواونه که ی تیدا دلنیا نه بی، به لام جاری واش هه یه، نه گهر له مه قامی مه دح و ستایش دابی، مه به ست پیی برپا بووئیکه

دَلَّيَا نِيَانِيَه، وَهَكَ لَه سَوورَه قِ (البقرة) دَا هَاتَوَه، دَه فَه رَمَوِي: ﴿يَطْلُوتُ أَنَّهُمْ
مُلَقَّوْا لِلَّهِ﴾، تَهو بَرَوَادَارَانَه ي پَيَان وَايَه، بَه دِيدَارِي خَوَا دَه گَهَن.

ئَهْم پَيَان وَايَه وَاتَه: دَلَّيَان، لَيَرَه دَا (ظَن)، بَه ماناي دَلَّيَايَه، وَاتَه: (يَسْتَقِينُونَ
أَنَّهُمْ مُلَقَّوْا لِلَّهِ)، چُونَكِه هَر كِه سَي پَيِي وَابَي و گوماناي وَابَي بَه دِيدَارِي خَوَا
دَه گَات، تَهوَه هِيچ مَه دَحِيكِي تَيَدَانِيَه، زَانايَان دَه لَيَن: بَوِيَه خَوَا سَهَرِي جَهَر وَشَهِي (ظَن)
ي هَهْم بَه ماناي گومان بَه كَارِهَيَنَاوَه، هَهْم بَه ماناي يَه قِينِيشِي بَه كَارِهَيَنَاوَه،
چُونَكِه زَانِيَارِي مَرَوَّف لَه بارَهِي شَتَه كَانَهوَه، پَلَه پَلَه يَه، نَنجَا تَه گَهَر لَه سَهَرَه تَاوَه
بَي، دَه گُونَجِي بَه س جَوَرِيك لَه گومان و دَوو دَلِّي و پَي وَابَوون بَي، بَه لَام
تَه گَهَر تَهو زَانِيَارِيَه نِيَشَانَه كَانِي و بَه لَكِه كَانِي زَوَر بَن، دَه گَاتَه حَالَه قِ دَلَّيَايِي
تَه وَاو، نَنجَا بَه پَيِي سِيَاق تَه مَاشَا دَه كَرِي: نَايَا تَهو (ظَن) ه، مَه بَه سَت پَيِي
گومانَه، يَاخود مَه بَه سَت دَلَّيَايَه، كِه لَه چَه نَد شَوِيَتِيكِي كِه مَدَا (ظَن) بَه ماناي
(دَلَّيَايِي) هَاتَوَه، تَهو يَش لَه حَالِيكِدَا كِه خَوَا مَه دَحِي بَرَوَادَارَانِي كَرَدَوَه، تَه گَهَر نَا
بَه زَوَرِي (ظَن) لَه قَوَرَنَانَدَا بَه سَهَرَه نَشْتَكِرَاوِي و بَه خَرَاپ بَاسَكِرَاوَه، لَه بَهَر
تَهوَه ي بَرِيَتِيَه لَهوَه كِه مَرَوَّف دَلَّيَا نِيَه، لَهو شَتَه ي هَه لَوِيَسْتِي لَه بَه رَا نَبَه رَدَا
وَه رَدَه گَرِي.

كِه دَه فَه رَمَوِي: ﴿وَمَا تَهْوَى الْأَنفُسُ﴾، لَهوَه ي كِه تَه فَسَه كَانِيَان نَارَه زَوَوِي
دَه كَهَن، (أَي: مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ بِالْأَمَارَةِ بِالسُّوءِ بِذُنُوبٍ دَلِيلٍ مُسْتَقْبِلٍ إِلَيْهِ، وَإِلَّا
فَلَيْسَ كُلُّ مَا تَهْوَاهُ النَّفْسُ مَذْمُومًا، فَيَنْظُرُ فِي نَوْعِيَةِ الشَّيْءِ الْمُشْتَهَى، وَدَافِعِ
الْإِشْتِهَاءِ وَمُسْتَقْبَلِهِ)، يَانِي: تَهوَه ي تَه فَسَه كَانِيَان دَه يَخَوَازَن، وَاتَه: تَه فَسَيَك كِه
فَهَرَمَان دَه كَات بَه خَرَاپَه، بَه بَي بَه لَكِه يَه كِي پَشْت پَي بَه سَتَرَاو، تَه گَهَر نَا مَه رَج
نِيَه، هَه رَجِي تَه فَس حَه زِي پَيَكِرَد، خَرَاپ بَي، بَه لَكُو دَه بَي تَه مَاشَاي تَهو شَتَه
بَكَرِي كِه حَه زِي پَيَكِرَاوَه تَه مَاشَاي پَالَنَه رِي، حَه ز پَيَكِرَدَنَه كِه بَكَرِي و، تَه مَاشَاي
بَه لَكِه ي حَه ز پَيَكِرَدَنَه كِه بَكَرِي، تَه گَهَر نَا نِيَمَانَدَار حَه زِي لَه بَه هَه شَتَهو، حَه زِي
لَه نِيَمَانَهو نَارَه زَوَوِي لَي خَوَشَبَوُونِي خَوَاش دَه كَات، هَه رَوَه هَا مَرَوَّف نَارَه زَوَوِي

خواردنی خوښ ده کات، که واته: ده بی تهماشا بکړی: داخو جوړی نهو شته ی
 نارەزووی بو کراوه چیهو، پالنه‌ری نارەزوو بوکړدنه که چیهو، به‌لکه که‌شی
 چیه؟ که واته: ﴿وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ﴾ وهک گوتمان: (أل)ی سهر (الأنفُسُ)، که
 (أل)ی ناساندنه، ده‌گونجی بو (عهد)بی، واته: نه‌فسه‌کان، نه‌فسه‌کانی نه‌وان و،
 ده‌گونجی (أل)ه که قهره‌بووی (مُضَافٌ إِلَيْهِ) پالوه‌لادراوی کردبیته‌وه: ﴿وَمَا تَهْوَى
 أَنْفُسُهُمْ﴾، نه‌فسه‌کانی نه‌وان، له ه‌ردوو حالاندا، مه‌به‌ست ه‌موو نه‌فسیک نه،
 یانی: نه‌لیف و لاهه که بو جینس نه، ه‌هرچی ه‌هر نه‌فسیک بیخوازی، چونکه
 نه‌فسیک نارامگرتوو (مُطْمَئِنَّةٌ)بی، ه‌ز له شتی چاک ده‌کات، به‌لام نه‌فسیک که
 زور فهرانکه‌ر به خراپه (أَمَارَةٌ بِالسُّوءِ) بی، ه‌ز له شتی خراپ ده‌کات، که
 لی‌ره‌دا مه‌به‌ست پتی نه‌و جوړه نه‌فسه‌یه.

که ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَىٰ﴾، (أل)ی سهر (الهُدَى)، بو
 ناساندنه‌و، بو پیشاندانی نه‌وه‌یه که نه‌و پینماییه، پینماییه‌کی زور پو‌شنه‌و،
 پینماییه‌کی زور تیرو ته‌واوه، که‌چی نه‌وان له حالیکدا که نه‌و پینماییه تیرو
 ته‌واو و به‌رچاو‌پو‌شنیه تیرو پ‌ریان بو هاتوه، دواي گومان و دواي نه‌وه ده‌کون
 که نه‌فسیان نارەزووی ده‌کات.

مه‌سه‌له‌ی دووهم:

مرۆف هەرچی خۆزگه‌ی پێ خواست، بۆی نابێ، ناشیی پێی وابێ، به‌ خه‌یاڵ پێلاوان به‌ ئاوات ده‌گات، چونکه هه‌ر خوا خاوه‌نی په‌های دواړوژو دنیا به:

خوا ده‌فه‌رموێ: ﴿أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى ﴿١﴾ فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ ﴿٢﴾﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئهم دوو ئایه‌ته موباره‌که، له دوو بڕگه‌دا:

١- ﴿أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى﴾، ئایا مرۆف هەرچی خۆزگه‌ی پێ خواست، بۆی ده‌بێ؟! نه‌مه پرسیارکردنی نکوولیی لیکردنه، واته: مرۆف هەرچی خۆزگه‌و ئاواق پێ خواست، بۆی نایه‌ته دی.

٢- ﴿فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ﴾، به‌ دنیایه‌ی مه‌نزله‌گای کۆتایی و مه‌نزله‌گای یه‌که‌مه‌یش هه‌ردووکیان ه‌ی خوان ﴿سَمِيعٌ حَمِيدٌ﴾، له‌ ڕووی په‌وانبێژیه‌وه زانا یان ده‌لێن: (هَذَا ضَرْبُ ابْتِهَالٍ نَاشِئٌ عَنْ قَوْلِهِ: ﴿وَمَا نَهَى الْأَنْفُسَ﴾، وَالْإِسْتِفْهَامُ بَعْدَ أَمْ إِنْكَارِي، قَصْدٌ بِهِ إِبْطَالُ نَوَالِ الْإِنْسَانِ مَا يَتَمَنَّا، وَأَنْ يَجْعَلَ مَا يَتَمَنَّا بِاعْتِاقٍ عَلَى أَعْمَالِهِ، بَلْ عَلَيْهِ أَنْ يَطْلُبَ الْعَقْلُ مِنْ دَلَالِهِ).

واته: نه‌مه گواستنه‌وه‌یه‌که له‌وه په‌یدا بووه که ده‌فه‌رموێ: ﴿وَمَا نَهَى الْأَنْفُسَ﴾، نه‌وانه شوێن گومان و نه‌وه ده‌که‌ون، که نه‌فسه‌کان ده‌یخوازن، تنجا پرسیارکردنه‌که بۆ نکوولیی لیکردنه‌و، مه‌به‌ست پێی نه‌وه‌یه نه‌وه هه‌لبه‌هه‌ شینیته‌وه که مرۆف هەرچی خۆزگه‌ی پێ خواست بۆی بێی و، خۆزگه‌ پێ خواستنه‌که‌ی بکاته هانده‌ری کرده‌وه‌کانی، به‌لکو ده‌بێ هه‌ق له‌ ڕووی به‌لگه‌وه داوا بکات، نه‌که له‌ ڕووی پێ خوشبوون و خۆزگه‌ پێ خواستنه‌وه.

که‌واته: که ده‌فه‌رموێ: ﴿فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ﴾، نه‌مه: (تَقْرِيعٌ عَلَى مَا سَبَقَ، أَيْ اللَّهُ هُوَ الْمَالِكُ الْمُطْلَقُ، وَالْمَتَصَرَّفُ فِي أَحْوَالِ الدَّارَيْنِ)، ئهم (ف) به‌ بۆ ته‌فریعه،

واتە: بىياتنان لەسەر ئەوئەي رابردوو، يان: خوا خاوەنى پەهاى حال و بالى
 ھەردوو مەنزىلگەي كۆتايى و يەكەمە، پۆزى دوايى و دنيا، كەواتە: بە خۆزگە
 پىخواستن و پىن خۆشبوونى مرۆفان، شت نايەتە دى، بەلكو بە ويستى پەهاى
 خوا شت دىتە دى.

لەبەر ئەوئەي بە تەما مەبىن، بىت و سەنەمە كاتتان تكاو پەجاتان بۆ بکەن، بە
 نىسبەت كاتى خۆيەو، ھەروەھا كەسانىكى دىكەش ئىستالە نىو ئەھلى ئىسلامىشدا
 ھەن، بە ھەندىك خۆزگە و برىاو ئاواق بى بناغە، خۆيانيان ھەلخەلەتاندو و
 ھەك گوتراو: ئيمانن بە نىسكىن دەسپىرن، يەكەي بە تەماي پەچەلەك و نەسەبى
 تىكەوتو، يەكەي بە تەماي ناو لەقەبى تىكەوتو، يەكەي بە تەماي مەشپەب
 و شىخەكەي تىكەوتو، يەكەي بە تەماي ئەوئەي تىكەوتو، كە ناوى فلان شتەيەو،
 فلان نازناوئەي ھەلگرتو، كە ئەوانە ھىچى وانىن و، مەرج بناغە و نىو پۆكە لە
 زاقى خۆتدا، بۆ خۆت چۆنى، نەك عىنوانەكەت چۆنە؟ سەلەفەي يان خەلەفەي،
 يان صۆفەي، يان ئىسلامىي ... ھتە، بەلەن ئەگەر مسوڵمانى دەبى نىو پۆكى
 مسوڵمانەتەي ھەبى و، ھەر ناوئەي دىكەت ھەيە، دەبى نىو پۆكىكى باشى
 ھەبى، ئەگەرنا ناوى بە تەنى دادى كەس نادات.

سنى راستى گرنك لىم ئايەتەدا

۱- **راستى يەكەم:** مەرۇف بە كاركردى راست و دروست بە ئامانچ دەگات و، ھەر كارەش دەبى لى پى خۇيەوۋ بى، نەك بە خۇزگە پى خواستى، وەك خوا لى بارەى (ذو القرنين) ەوۋ، فەرموۋىيەق: ﴿رَبِّ اَنْتَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَيِّدٌ ثُمَّ تُنَادِى بِسَمِىٍّ﴾ الكهف، واتە: بۇ ھەر شىك ھۆكارىكمان پىدابوۋ، دەكەوتە شوين ھۆكارەكە (و بە ئامانچ دەگەشت).

كوردەوارىي خۇشمان دەلىن: (كەس بە خەيالى نەبوۋە بە مال)، كەشك كە بە بى بناغەو بە بى ھەۋلدىن و، بە بى كاركردى رىك و راست، بەرەو شىك بچى، دەلىن: فلانكەس خەيالى پىلوان دەكات!

۲- **راستى دوۋەم:** تەنيا خوا خاۋەن و ھەمەكارەى دۋارۋوۋ دىنايەو، پىۋىستە لى پى پەيۋەندى راست و دروستەوۋ لىگەل خاۋاد، بەرەو ئامانچ و مەبەستە كاھان بچىن، لىرەدا خوا سىرەدا بىر دۋارۋوۋ پىش دىنا خستەو: ﴿فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ﴾، ھەم مەنلگى كۆتايى، ھەم ھى يەكەم، ھى خوان، ئاكو ھالىيمان بىكات: نەۋى گەورەو گرنگەو جى بايەخ پىدانى تەواۋەو، دىنا تەنيا شوينى پىدا پەتبوون و تىدا تاقىكرانەۋەيە، ئاگاتان لى بى! بئەم ھۆلى تىدا تاقىكرانەۋەيەو، ئەم پردى بەسەردا پەت بوونە، ھەموو ھەۋل و گرنكىي پىدانى تىۋە بەخۇيەوۋ خەرىك نەكات و، دۋارۋۇزان لى بىر بچى، تىرە تەنيا نامراۋە بۇ ۋۇزى دۋايى و، پردىكە دەتەنگەيەنى بەۋى و، شوينى تىدا تاقىكرانەۋەيەو نەنجامەكەى لىۋى ۋەردە گرنەۋە.

۳- **راستى سىيەم:** ئەۋشتەنەش كە كاتى خۇى كافرەكان بە ئاۋاتيان خواستوون، كە لىرەدا خوا سىرەدا بىر بەرپەرجيان دەداتەۋە، مەرج نىە ھەر شىت بە ئاۋاتيان خواستەوۋ خۇزگەيان پى خواست، بۇيان بىي، لىرەدا نامازە بە چۋارىيان دەكەين:

یه که م: شه فاعه ق بته کانیان بووه، که شه فاعه تیان بو بکه ن.

دووه م: بوجی خوا **تجیر** مروؤ قیکی کردو ته پیغه مبه روفرشته ی نه ناردوه؟ له چه ند شوئنان نه وه دووباره بوته وه، بو وئنه: له سووره ق (الأنعام) - ۸- و سووره ق (الإسراء) - ۹۴-.

سینه م: شتیکی دیکه که به ناوتیان بووه و خوژگه یان پت خواستوه، نه وه بووه که پیغه مبه ری کو تایی موحه ممه د **تجیر** مو عجزه ی وه ک هی پیغه مبه رانی پی شووی هه بی.

چواره م: شتیکی دیکه که خوژگه یان پت خواستوه، نه وه بووه که پیغه مبه رابه تیی به پتی پیوه ری نه وان به خشری: ﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ﴾ الزخرف، ﴿أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا﴾ (الفرقان).

وشه ی (ما)، له: ﴿أَمْ لِلْإِنسَانِ مَا تَنفَى﴾، پسپوړانی زمان گوتوو یانه: وه ک (لام الجنس) وایه، به تابه ق له که ل پرسیار کردنی نکو و لیبیل کړند او مانای گشتیی ده که یه نی، یانی: (ما لِلْإِنسَانِ شَيْءٌ مِّمَّا كَفَرْتُ، أَيْ: لَيْسَ شَيْءٌ جَارِيًا عَلَى إِزَادَتِهِ وَحَسَبِ اسْتِهْأَاهِ وَقَمْنِيهِ، بَلْ يَغْيُرِي عَلَى إِزَادَةِ اللَّهِ تَعَالَى فِي الدَّارَيْنِ)، نینسان نه وه ی ده یخوازی هیچ شتیکی بو نابن، به خوژگه و ناوا ق پروت، چونکه کاروباره کان به پتی ناره زوو و خوژگه خواستنی مروؤ به ریوه ناچن، به لکو به پتی ویستی خوی به رز له هه ردوو مه نزل گای دنیا و دواړوژدا، به ریوه ده چن.

مەسەلە ۱ سىنەم:

زۆر فریشتە لە ئاسمانی هەن، که تکا کردیان نابێ و، گریمان بشتی هیج
کەس لێی بههره‌مه‌ند نابێ، مه‌گه‌ر دواي مۆله‌ت‌دانی خوا بو هه‌ر که‌سی که
بیه‌ویی و به‌سه‌ندی بکات:

خَوَاهُمْ رَمَوْهُ: ﴿وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُفِي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْمَحُ﴾ ﴿٦٦﴾

شیکردنه‌وی ئەم ئایەتە، لە دوو برگەدا:

۱۰. ﴿وَكَرَّمْنَا مَلِكًا فِي السَّمَوَاتِ لَا تَعْلَى شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا﴾، گه لیک فرشته له ئاسمانان دا ههن، تکاردرنه که یان هیچ شتیک سوود ناگهیەنن. (کَمَّ: اسْمٌ يَذُلُّ عَلَى كَثْرَةِ الْعَدَدِ، (کَمَّ: الْخَبَرِيَّة) ی پئی ده لئین، یان: زۆر فرشته ههن له ئاسمانان دا، ئەو پرستیه له پړوی پێژمانیهوه به نیهاد (مُبْتَدَأ)، له قه لهم ددهرئ و، گوزاره (خبر) که ی بریتیه له پسته ی دوایی که ده فەرموئ: ﴿لَا تَعْلَى شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا﴾، تکاردرنیاں هیچ سوود ناگهیەنن، ﴿وَكَرَّمْنَا مَلِكًا﴾، هه مووی ددبیته نیهاد (مُبْتَدَأ) و ﴿فِي السَّمَوَاتِ﴾، ددبیته سیفه ق (مَلَك) و، مه به ست پئی نهوهیه که ئەو فریشتانه زۆر به پێژن و له ناسمانین، ئەو شوینه به رزە ی بئ فەرمانیی خوای لی نا کرئ، هەر بۆیه هەر که سئ بئ فەرمانیی خوای کرد بئ، لهوئ شوڤرپۆتهوه، ئیلمیس بئ فەرمانیی کرد، شوڤرکرایهوه، ئادهم و ههوا بئ فەرمانیان کرد، شوڤرکراوهوه و هیترانه سهر زهوی، چونکه نهوئ شوینی بئ فەرمانیی خوای په روه دگار نیهو، سهر زهوی شوینی تاقیکراوهوه، بۆیه لهویدا خوا مو له ق داوه خه لک فەرمانبه ریی بکاته، یان بئ فەرمانیی بکاته، به مه به سستی تاقیکراوهوه یان.

که دهفه رموی: ﴿لَا تَقَىٰ سَعَتُهُمْ شَيْئًا﴾، وشهی (شیئاً)، ده بیته بهرکاری ردها (مفعول مطلق)، واته: تکا کردنی نهو فریستانه هیچ جوړه سووږنک ناگه به نئ.

۲- ﴿إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى﴾، مه‌گەر دواى نه‌و‌ه‌ی خوا مؤلّه‌ت ده‌دات، بۆ هەر که‌سێ بیه‌وێ و په‌سه‌ندی ده‌کات. که‌واته: دوو به‌ند هه‌ن، له‌سه‌ر نه‌وه که تکا‌کردنی فریشتان سوود بگه‌یه‌نێ:

یه‌که‌م: ده‌بێ خوا مؤلّه‌ت بدات، نه‌و فریشتانه تکا بکه‌ن.

دووهم: ده‌بێ خوا **لِحَبِيبِهِ** نه‌و که‌سه‌ تکا‌ی بۆ ده‌کړی، لێی پازى بێ و په‌سندی بکات. نجا نه‌و قه‌یده‌ی دوا‌یى که ده‌فه‌رموێ: هەر که‌سێ خوا لێی پازیه‌و په‌سندی ده‌کات، هاندانه بۆ خه‌لک که کارێکى وابکه‌ن خوا لێیان پازى بێ، به‌ه‌وێ نه‌و کرده‌وانه‌وه، که په‌زامه‌ندیی خوا‌یان بۆ ده‌سته‌به‌ر ده‌که‌ن، واته: تا‌کو خوا په‌سندت نه‌کات، پێ نادات فریشته‌کان تکا‌ت بۆ بکه‌ن، که‌واته: کارێکى وا بکه‌ خوا په‌سندت بکات، خواش به‌وه په‌سندمان ده‌کات و لێمان پازى ده‌بێ، شوێن نه‌و به‌رنامه‌یه‌ بکه‌وین که په‌سندی کردو‌ه بریتیه له نیس‌لام: ﴿وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾، **المائدة**، هەر که‌سێک به‌ دواى به‌رنامه‌ په‌سه‌ندت کراوه‌که‌ی خوا بکه‌وێ، خوا په‌سندی ده‌کات و، هەر که‌سێکیش خوا په‌سه‌ندی بکات و لێی پازى بێ، فریشته‌کان تکا‌ی بۆ ده‌که‌ن.

نجا که خوا ده‌فه‌رموێ: ﴿لَا تُقْنِي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا﴾، پ‌واله‌ته‌که‌ی وای لێ وهرده‌گیرێ، که نه‌و فریشتانه تکا ده‌که‌ن، که‌چی خوا تکا‌ کرده‌نه‌کیان وهرنا‌گرێ، به‌لام مه‌به‌ست پێی نه‌وه‌یه: نه‌وانه تکا‌ نا‌که‌ن و ناوێرن تکا له لای خ‌وای به‌رز بکه‌ن، به‌لام بۆ زیاتر زه‌ق‌کردنه‌و‌ه‌ی نه‌وه که هاو‌به‌ش بۆ خوا دانه‌ره‌کان، به‌ ته‌مای تکا‌ی فریشتان نه‌بن، نه‌وه‌ی پێش‌خستوه: ﴿لَا تُقْنِي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا﴾، تکا‌ی وان هێچ سوودێک نا‌گه‌یه‌نێ.

دوا‌یى که ده‌فه‌رموێ: ﴿إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى﴾، یانی: دواى نه‌وه‌ی خوا مؤلّه‌ت ده‌دات بۆ هەر که‌سێک که بیه‌وێ و په‌سه‌ندی ده‌کات، فریشته‌کان تکا ده‌که‌ن و نه‌و کاته‌ش تکا‌که‌یان سوود ده‌گه‌یه‌نێ، به‌لام بۆیه

خوا **سَمِيعًا حَكِيمًا** سوود نه گه ياندنی تکا کردنه که ی نه وانی پېشخستوه - هیچ جوړه سوود گه ياندنیک، چونکه (شَيْئًا)، وهک بهرکاری په ها (مَفْعُول مَطْلُق) یه، یانی: هیچ جوړه سوود گه ياندنیک سوود ناگه یه نئ - بُو ناثومید کردنی هاوبهش بُو خوا دانه ران و بته رسته کانه که به ته مای تکاو په جای فریشتان تیکه وتوون، به لَام خوا ده فهرموئ: نه وانه تکا ناکه ن، مه گهر دواى نه وهی خوا مؤلّهت بدات، بُو ههر که سئ بیه وئ و لئشی پازی بئ.

نهمه وهک نایه ته که ی سووړه قی (الأنبياء)، وایه که ده فهرموئ: **﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُتَّقُونَ﴾** فریشته کان تکا ناکه ن، مه گهر بُو که سئک خوا لئشی پازی بئ و، نه وانی زور خواوهی ترس و بیمن له بهرانبه ری دا، هه رو ده ها وهک نایه ته که ی سووړه قی (البقرة) یه، (آية الكرسي)، که ده فهرموئ: **﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾** کئیه نه و که سه ی تکا ده کات، مه گهر دواى مؤلّهت وئ ^(۱).

بُو چو نیه تئیی پیکه وه به ستنه وهی نایه ته کانیش ده لئین: **سَمِيعًا حَكِيمًا** خوا فهرموئ: **﴿أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّىٰ ۚ فَلِلّٰهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ﴾** نایا بُو مروقه هه رشتیک خوژگه ی پئخواست؟ مه نزلگای کو تایی و هی به که م بهس هی خوان، لیره ش ده فهرموئ: **﴿وَكَمْ مِنْ مَّالٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي عَنْهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يُأَذِّنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُرْضَىٰ﴾** زور فریشته هه ن له تاسمانان تکا کردنه که یان هیچ سوود ناگه یه نئ، مه گهر دواى نه وهی خوا بُو ههر که سئ بیه وئ مؤلّهت بدات و په سندی بکات، چونکه به هیوای شه فاعهت بووئ فریشتان، زه قترین نموونه ی خوژگه و ناوات و خه یا لپلاوی کافره کانه، که ده یانگوئ: **﴿مَا يَعْبُدُكُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُوا إِلَىٰ اللَّهِ زُلْفَىٰ﴾** الزمر، نا یانپه رستین، مه گهر بُو نه وهی به نیزیک خستنه وه له

(۱) شایانی باسه: ئیمه له ته فیسری سووړه قی (یونس) دا، کورنه باسئکی تاراده دیه ک باشمان له باره ی شه فاعهت و تکا کردنه وه کردوه.

خوامان نیزیک بخه نه وه، به لام خوا ~~خستوو یه ته روو~~ که له راستیدا نه ک
 په رستنی نه وان له خویان نیزیک ناخاته وه، به لکو له خویان دوور ده خاته وه،
 چونکه شایسته ی په رستان نین و، په رستان ته نیا شایسته ی خوی به د پهنه رو
 په روه ردگارو خاوه نی هه موو شتیکه.

مهسه لهی چوارهم:

ناوبردی بیروایان بو فریشتان به مینه، به بن هیج زانیاریهک، به لکو ته نیا به گومانی کوپرانه و، گومانیش هیج دادیکیان نادات بو هه قناسیی:

خوا دهفه رموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَىٰ﴾ (۷) وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَخْلَعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿۱۸﴾

شیکردنه وهی ئهم دوو ئایهته، له پینج برگه دا:

(۱) - ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ﴾، به دنیایی نهوانه ی پروایان به مه نزلگای کو تایی نیه.

(۲) - ﴿لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَىٰ﴾، ناو له فریشتان ده نین، به ناوه یانی مینه، واته: فریشته کان به وه سفی مینه وه سف ده کهن، (اسْتَعْمَلَتِ التَّسْمِيَةَ هُنَا بِمَعْنَى التَّوْصِيفِ، مِثْلُ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿عَبَّأْنَاهَا نَسَمًا سَلِيلًا﴾ ۱۸)، ای تَوْصَف، وَ أَهْلُ تَعْلَمَ لَهُ سَمِيًّا) مریم ۶۵-، ای: مِثْلًا، ﴿لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَىٰ﴾، ای: (لَيَصِفُونَ الْمَلَائِكَةَ وَصْفَ الْأُنثَى) واته: (تسمیه) به مانای وه سف کردن به کاره ی تراوه، وهک فه رمووده ی خوای بهرز: سه رچاوه ده که پیده گوتری: سه لسه بیل، یانی: به وه وه سف ده کری، ههروه ها: نایا هیج هاوناویکی ده زانی؟ یانی: وینه ی وی، که واته: (لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَى) یانی: فریشته کان به مینه وه سف ده کهن.

(الأنثى مُعْرِفٌ تَعْرِيفِ الْجَنَسِ وَهُوَ فِي مَعْنَى الْمُتَعَدِّ، وَذَلِكَ مُرَاعَاةً لِلْفَاصِلَةِ، أَوَّلًا: ثُمَّ لَوْ قَالَ (إِنَاث)، لَأَوْهَمَ أَنَّهُ يُقْصَدُ بِهِ الْأَسْمَاءُ الْأَعْلَامُ الْمُتَعَادِلَةُ: حَفْصَةُ، وَعَالِيشَةُ، نَجَافَةُ)، که دهفه رموی: ﴿تَسْمِيَةَ الْأُنثَى﴾، (أل) ی سه ر (الأنثى)، مه به ست پئی جینسه، یانی: کوو مینه کان و مانای زوریش ده گیه نین، نهویش له بهر:

یه کهم: په چاو کردنی کو تایی ئایه ته که، بو ئه وهی له گه ل نهوانی دیکه سه جعه که ی بیته وه، (ئه وهش یه کی که له رووه کانی په وان بیزی).

دووه م: نه گهر خوا فه رمووبای: (تَسْمِيَةُ الْإِنَاثِ)، وږای نه وې س ه جعه که ی تیکده چوو، نه و ده همه شی دروست دهرکد، که مبه ست پتی ناوی نافرته تان بی به گشتی، وهک ناوی (حَفْصَةُ وَغَائِمَةُ وَنَجَاةٌ)، به لام نیستا که دده رموی: ﴿تَسْمِيَةُ الْأُنْثَى﴾، واته: ناوی میینه، نهک ناوی نافرته تان به گشتی.

(۳) - ﴿وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ﴾، هیچ زانیاریشیان پتی نه، (مِنْ)، که چوته سهر (عِلْمُ آي: أَي قَدْرٍ مِنَ الْعِلْمِ)، هیچ جوړه زانیاریه کیان به و نه که ده یلین.

(۴) - ﴿إِنْ يَنْعَمُونَ إِلَّا الظَّنَّ﴾، شوین هیچ ناکهون جگه له گومان، ته نیا شوین گومان ده کهون و، جگه له وده شوین هیچ شتیک ناکهون، چونکه (إِنْ) به مانای (ما) ی لابه ریه،

(۵) - ﴿وَأَنْ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾، گومانیش شتیک سوود ناگه یه ننی به خاوه نه که ی و قهره بووی هه قی بؤ ناکاته وه، قهره بووی هه قناسینی بؤ ناکاته وه، (وَأَسْعِيرَ الْإِتْبَاعَ لِلْأَخْذِ بِالْحَقِّ، وَاعْتِقَادَ مُقْتَضَاةٍ)، که دده رموی: ﴿إِنْ يَنْعَمُونَ﴾، وشه ی (إِتْبَاعَ): خوازاوه ته وه بؤ گرتنی شتیک و بروابوون به داخوازی نه و شته، یانی: ته نیا بروایان به گومان هه یه، که دده رموی: ته نیا شوین گومان ده کهون، له بهر نه وې نینسان بروای به شتیک بی، شوینیشی ده که وې، بویه په یوه ست (لازم) ده که ی هینا وه، مبه ست پتی پیوه په یوه ستکراو (ملزوم) ده که به قی که بریتیه له بروا پتیبوون، (وَأُطْلِقَ الظَّنُّ عَلَى الْإِعْتِقَادِ الْخَاطِئِ عَلَى الْأَكْثَرِ)، وشه ی (ظن)، له زوره ی به کاره ینانه کانی قورنندا، مبه ست پتی حاله قی زه ممه و، لیرده دا مبه ست پتی بروای هه له یه، وشه ی (شَيْئًا)، بهرکاره بؤ (يُغْنِي)، یانی: (شَيْئًا مِنَ الْإِغْنَاءِ) هیچ شتیک له سوود گه یانندن، مانایه که ی ناوی لی دپته وه: نه و هه قه ی بریتیه له پاستی شته کان، وهک له خودی خویندا له سه رنی و زانینشان، زانین (عِلْمِ) یش ناوا پیناسه کراوه، (تَصَوُّرُ الْمَعْلُومِ عَلَى مَا هُوَ عَلَيْهِ)، وینا کردنی زانراوه، به و شیوه به ی خوی له سه ریه قی، ننجا گومان هیچ که لینیک ی نه و جوړه زانینه پرناکاته وه، ته نانه ت نه گهر هه نندیک جار به ریکه و تیش هه ق بیپکی، چونکه خاوه نه که ی له سه ر بناغه ی به لکه نه و

هەقەى نەپىكاو، بەلكو لەسەر بناغەى گومان و بۆچوونىكەو، پىتى وابوو وایەو
واخەيالى يکردو، بۆیە هیچ کات گومان شوینى ناسینى هەق و، پەى پێبردنى هەق
ناگریتەو.

واتە: گومان هیچ سوودىک ناگەيەننى بە خاوەنەکەى لە هەقناسیندا، بەلكو
دەبى هەق خۆى بناسرى، بەهۆى بەلگەکانیەو، نەک هەروا لە گۆترەو بەبى
بەلگە کەسێک شتێک بلێ.

مه سه له ی پینجه م:

فه رمانکردن به پشتکردنه که سائیک، که روو له بهرنامه ی خوا وهرده گیرن و،
جگه له ژبانی دنیا بیان ناوی و، عه قل و زانستیان له وه زیاتر بر ناکات، چونکه
خوا به هه موو لایه ک زاناتره:

خوا ده فهرموئ: ﴿ فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۚ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ۚ ﴾

شیکردنه وه ی ئەم دوو ئایه ته، له پینج بر گه دا:

١- ﴿ فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا ۚ ﴾ (خوا سته لاجم) روو ده کات هه پیغه مبهیری خاتمه موحه ممه ده
و، فه رمانی پی ده کات ده فهرموئ: ﴿ روو وه رگیره له که سیک، که پشتی کردۆته
یادی ئیمه (یان بهرنامه ی ئیمه). پیتی (ف) ی سه ر (فَأَعْرِضْ)، (فاء: مُفَصِّحَةً عَمَّا
قَبْلَهَا أَوْ مُتَفَرِّغَةً عَمَّا سَبَقَ)، ئەم فایه (مُفَصِّحَةً) یه، گه یه نه ری چهنه واتایه که، که
مه زهنه ده کړین له پیش نه وه دا، واته: مادام حال بهو شیوه یه و نه وان واده که ن و ناوا
نه سه ملین و که لله رهن، تو پروویان لی وه ربگیره، یاخود (ف) بو (تفریع) ه، واته: بینا
له سه ر نه وه ی باره، روو وه رگیره له که سیک که پشتی کردۆته بهرنامه ی یادی ئیمه.

که ده فهرموئ: ﴿ عَنْ ذِكْرِنَا ۚ ﴾ (ذکر): پالدراره ته لای راناویک، که بو خوا
به کاره ی تیراوه، مه به ست پیتی قورنانه، ده شگونجی مه به ست پیتی له بیربوون و
له یادبوونی خوا بن، چونکه قورنانش به (ذکر) ناو براوه: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا
الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَنَٰحْفَظُونُ ۚ ﴾ الْحَجَر، هه روه ها یادی خوا کردنش دیسان به (ذکر)،
هاتوه: ﴿ أَلَا يَنصُرُ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ ۚ ﴾ الرعد، ﴿ يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَذْكُرُوا
اللَّهُ ذِكْرًا كَثِيرًا ۚ ﴾ الْأَحْزَاب، (ذکر) یش، دوو واتای هه ن:

یه که م: به سه ر دلدا هینانی شتیک، چ دوا ی له بیرچوونه وه بن، چ به بن له بیر
چوونه وه.

دووهم: به سهر زماندا هټان و باسکردنې نه و شته ی باس ده کړې، واته: باسکراو (مډگور) هکه.

که دده رموی: ږو ودرگير له که سيک که پستی کردو ته به نامه ی ئيمه، ياخود: يادی ئيمه، مه به ست نه وه نيه نه و جوړه که سه ناموژگاري نه کړې و بيري نه خريته وه، به لکو مه به ست نه وه يه: و توو پژو دمبه دمه و شپه قسه ی له گه لدا مه که، ياخود: گرنگی و بایه خي پی مه ده، با تووشی سزا بیټ، مادام هر به قسه ت ناکات و به نه اندازه یک که پیویست بووه، به نه رکی سهرشانی خوټ هه لساوی، له مه و دوا زیاتر کاتی خوټ پیوه به فیرو مه دهو، زیاتر له وه خفه تی پیوه مه خو.

ننجا وک جاری دیکه ش باسمان کرده: هه موو نه و ږگر تانه ی خوا ی موته عال له پیغه مبه ر که زیاتر خفه ت بخوات و، نه و فهرانانه ی خوا **سوره حجره** به پیغه مبه ر که وازیان لی بیټی و پشتیان تی بکات و ږویان لی ودرگيرې، ستایش و مه دحیکي گه وړدی پیغه مبه ری خوا یان تیدایه، چونکه مانای وایه پیغه مبه ری خوا نه و دنده به خه م و دلسوز و به مشور بووه، نه و دنده خو ی ماندو و کرده، پیویست بووه خوا **سوره حجره** زو و پی پی بفرموی: هینده خفه ت مه خو و هینده نارحمت مه به، وازیان لی بیټه و ږویان لی ودرگيرې.

(٢) - **وَلَمْ يَرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا**، که سيک که پستی له به نامه و يادی ئيمه کرده و ته نیا ژباڼی دنا ی ده وې، هيچی ناوې، جگه له ژباڼی دنيا، واته: پروای به ږوژي دوا یی نيه، که سيک شي پروای به ږوژي دوا یی نه بوو، دنيا ی زور له لا گه وړه و خوشه ويست ده بې و، زور باوه شی پيدا ده کات.

(الإعراض: لَقْتُ الْوَجْهَ عَنِ الشَّيْءِ: لِأَنَّهُ مُسْتَقٌّ مِنَ الْعَارِضِ وَهُوَ صَفْحَةُ الْخَدِّ)، (عارض): بريته له لا ږوومه ت، ننجا (إعراض) له نه صلا بريته له ږو ودرگيران له شتيک، چونکه که لا ږوومه ت تیکرد، مانای وایه ږووت تبي نيه، نه مه مانا راسته قينه که يه تی، به لام ليره دا مانا مه جازيه که ی مه به سته و، ږو و ليوه رگيران

خوازاوه ته وه بو وازه یتان له شه ږه قسه له گه ل کردن، یاخود: وازه یتان له گرنگی و بایه خ پیدان و خه م لیخواړدن.

وشه ی (توئی) ش، مانایه که ی: پشتیت کردن و واژ لئ یتانه، به لام لیږده دا خوازاوه ته وه بو گوئی لینه گرتن له په یامی خواو، گرنگی نه دان به په یامی خوا، واته: پشتیت کردن که مه به ست پتی گوئی لئ نه گرتن و گرنگی پی نه دان و بایه خ پی نه دانه.

(۳) - **ذَلِكَ مَبْلَغُهُ مِنَ الْعِلْمِ**، (خوا ده فره موئی): نا نه وه نه ندازه ی نه وانه له زانیاریدا، واته: هه ره نه وه ندیه ان زانیاری هیه، به س نه وه ندیه ان عه قل پی ده شکن، (مَبْلَغُ)، چ به مانای نه ندازه بی، چ به مانای کو تایی بی، (أَي: هَذَا مَقْدَارُ وَنْهَائِهِ عِلْمِهِمْ)، نه وه نه ندازه کو تایی زانیاری نه وانه، زانیاریان ته نیا تا کو نه وئی ده ووات، هه تا ژیا نی دنیا ده وواو له وه به وواوه بر ناکات.

(۴) - **إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ صَلَّى سَبِيلَهُ**، به دلیایی په روه ردگارت خوئی زاناره به که سیک که له ری وی لایداوه و سه رگه ردان بووه.

(۵) - **وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ أَهْتَدَى**، هه روه ها ته نیا خوئی زاناره به که سیک که ری پاستی گرتوه و پاسته ری بووه.

لیږده دا که ده فره موئی: **إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ صَلَّى سَبِيلَهُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ أَهْتَدَى**، نه مه پاساو یتانه وه یه بو رسته ی پی شوو و دل دانه وه یه بو پیغه مبه ر، ده فره موئی: په روه ردگارت زاناره به که سیک که له ری وی لایداوه، ننجا که په روه ردگارت پیان زاناره، که واته: نه ویش به سه ریان را ده گات و مشووریان ده خوات بو لیږسینه وه و سزا، که نه مه هه ږه شه یه کی پیچراوه یه بو بیروایه کان، هه روه ها که ده فره موئی: **وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ أَهْتَدَى**، نه مه ش دیسان گفت و به لئین و موژده یه بو بر واداران، که خوا پیان زاناره و، خوئی پاداشتی که سیک ده داته وه که ری پاستی گرتوه.

مهسه لهی شه شه م و کوتایی:

راگه یاندنی نه و راستیه که خوا **بِحَبْلِ الْجَحْرِ** خاوهی ناسمانه کان و زهوی (گهردوون) ه، تاگو سزای خراپه کاران و پاداشتی چاکه کاران بداته وه، نه و چاکه کارانهی خویان له ههرچی گونااهی زل و ناقولایه ده پاریزن، جگه له گونااهی گچکه، نابین هیج که سیش خۆپه سندی بکات، چونکه خوا پیمان زاناتره، ههر له سهره تای دروستکردنیانه وه له زهویداو، له و کاته شدا که له تپو سکی دایکیشیاندا بوون وهک کۆرپه له:

خوا دهفه رموی: ﴿وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسْتَوٰٓا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحَسَنٰٓى ۝۲۱ الَّذِيْنَ يَحْتَسِبُوْنَ كَثِيْرًا الْاِثْمَ وَالْفَوْجِحَۃَ اِلَّا اَللّٰهُمَّ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ۚ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنْ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اٰیٰتٌۢ فِي طُغُوْنِ اَمۡهَكِكُمْ ۚ فَلَا تُرۡكَوۡا اَنْفُسَكُمۡ هُوَ اَعْلَمُ بِمِنۡ اَنْتَقٰٓ ۝۲۲﴾

شیکردنه وهی ئهم دوو ثایه ته، له یازده برکته دا:

(۱)- ﴿وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ﴾، ههرچی له ناسمانه کان و له زهویدا ههیه، هی خوایه.

ئهمه هه والدانه به خاوه ندرایتیی خوا بو بوون، به سهرو خواریه وه، به لأم نایا بوچی خوا **بِحَبْلِ الْجَحْرِ** نه و هه والهمان پین ددهات، که خوی خاوه ندرایتیی ههرچی له ناسمانه کان و ههرچی له زهویدایه، ده کات؟

(۲)- ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسْتَوٰٓا بِمَا عَمِلُوْا﴾، تاگو نهوانه ی خراپه یان کردوه، به پیتی نهوهی کردوو یانه سزایان بدات.

(۳)- ﴿وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحَسَنٰٓى﴾، نهوانه ش که چاکه یان کردوه، به پیتی چاکه که یان پاداشتی ههره چاکیان بداته وه، (الْعُسْنٰی)، (مُوْنْتٰی)، (الْاَحْسَنَ)، واته: پاداشتی

هه ره چاک، (الحُسْنَى) سیفه تی وه صفکراو یکی قرتیتراره، یانی: (بِالْمَثْنَوْنَةِ الْحُسْنَى)، به پاداشتی هه ره چاک.

که دهفه رموی: ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسْتَوُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْمَقْصِدِ﴾ (ل) ی سهر: ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسْتَوُوا بِمَا عَمِلُوا﴾، تاکو سزای نهوانه ی که خراپه یان کردوه، به پیی کرده وه که یان بداته وه، یان لامی هوکار (لام تَغْلِيل) ه، واته: له بهر نه و هوکاره خوا خاوه ندرییتی ناسمانه کان و زهوی کردوه.

یاخود: لامی سهره نجم (لام الْعَاقِبَةِ) یه، واته: خوا خاوه ندرییتی ناسمانه کان و زهوی و هه رچی تییا نندا هه یه، دهکات، تاکو سهره نجم سزاو پاداشت به سهر خراپه کاران و چاکه کاراندا به پیین.

دهشگونجی (وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ)، به یوه ست بیته وه به (أَعْلَم) که، له نایه تی پیشوودا هاتوه: ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ سَلَكَ سَبِيلَهُ، وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ أَهْتَدَى﴾ (۳۰)، خوا زاناتره به که سیک که له پیی وی لایداوه، زاناتریشه به که سیک که پیی راستی گرتوه، هه رچی له ناسمانه کان و زهویدا هه یه، خو ی خاوه نیه تی و خاوه ندرییتی دهکات، تاکو نهوانه ی خراپه یان کردوه به پیی کرده وه که یان سزایان بدات و، نهوانه ش که چاکه یان کرده پاداشتی هه ره باشیان بداته وه.

نجا خوا ﴿لِيَجْزِيَ﴾ پیناسه ی نهوانه دهکات که به پاداشتی هه ره چاک، پاداشتیان ده داته وه و دهفه رموی:

(۴) ﴿الَّذِينَ يَمْتَنِبُونَ كَبِيرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّئِمَ﴾، نهوانه ی خو یان دوورده گرن له گونا هه گه وره کان و (له گونا هه) نافو لاو دریوه کان، جگه له ورده گونا هه ﴿كَبِيرَ الْإِثْمِ﴾، خویندراویشته وه: (كَبِيرَ الْإِثْمِ)، واته: گونا هه ی گه وره.

تیستاش له کورته باسیتک دا پیناسه ی گونا هه گه وره کان و ورده گونا هان ده که یین:

پٽنانه يه کي کورنۍ گونا هه گوره کان و ورده گوناح

تيمه له ډاږدووشدا له چهند شوټيکي دیکه ي ته فسیره دا، پٽنانه ي گونا هه
گوره مان کرده، لیره ش که ميکي لن باس ده کهينه وه، مادام خوا **سَمَوِيَّةُ** له چهند
شوټيکدا نهم ته عبیره ي هيتاوه، نه گهر له هه موو نهو شوټنانه شدا تيشکيکي
بخر ټه وه سهر، جيئې خوښه ټي:

زانايان له باره ي گونا هه گوره: **كَبِيرُ الْاَثَمِ** هوه، ډا جيا بيان هه يه:

به لام زور به يان له سهر نه وه يه کده نگن ده لټن: (الْكَبِيرَةُ: كُلُّ ذَنْبٍ عَلَيْهِ
عِقَابٌ ذُنُوبِيٌّ، اَوْ وَعِيدٌ اُخْرَوِي)، گونا هه گوره ههر گونا هه يکه سزايه کي دنيا ي
يا خود هه ډه شه يه کي قيامه تبي له سهر هاتبي، بو وينه: نه وه ي سزاي دنيا ي
له سهر وهک: قه تل، زينا، دزي و ډيگري، بوختان، نه وانه هه موويان سزاي
دنيا يان له سهر، نه وه ي هه ډه شه ي قيامه تبي له سهر وهک: غه يهت کردن،
بوختان کردن، (نهک هي داوټن پيسي، که سزاي هه يه وه هشتا قه مچيه،
واته: تومت هه لبه ستن بو خه لک جگه له مه سه له ي داوټن پيسي، که نه وه
سزايه که ي ديار ييکراوه) هه روه ها درو کردن له گه ل خه لک و، په يمان شکيني
و، نازارداني خه لک، نه وانه هه موويان هه ډه شه ي قيامه تبيان له سهر، وهک له
ته فسيري سووړه ټي (الحجرات) دا، با سمان کرده.

وَالْفَوَاحِشُ، (الفَوَاحِشُ: الْفِعْلَاتُ الَّتِي يُعَدُّ الَّذِي فَعَلَهَا مُتَجَاوِزًا الْكَبَائِرَ، مِثْلُ
الرَّزْقِ، وَالسَّرِقَةِ وَقَتْلِ الْغِيلَةِ)، (فَوَاحِشُ)، کو ي (فاحشة) يه، برتبه له وه کرده وانه ي
نه نجامدانه که ي برتبه له تپه ډاندين له گونا هه گوره کان يش، وهک زيناو دزي و
کوشتني په نامه کي، نه وه قسه ي يه کيک له زانايانه

به لام من پيم راست نيه، چونکه مهر ج نيه (فَوَاحِشُ)، له گونا هه گوره کان
تپه ډنن، به لکو (فَوَاحِشُ)، جوړيکن له گونا هه گوره کان، که زور دزيو ناشيرين

و ناڅولان، له بهر چاوی خه لک، یاخود نهو گوناهانن که په یوه نډیان به لایه یی
جینسیه یوه هه یه، وهک هه نډیک له زانایان گوتو ویانه، یاخود گونا هه گوره کان
و (فَواجش) هه ر یه کن، به لآم له ږووی قه باره یانه وه، به گونا هی گه وړه داده نرین
و، له ږووی دیمه یانه وه به دزیو ناڅولا نه ژمار ده کرتی، نهو ته عبیره شم له
ته فسیره کاندانه بینویه، به لآم پیتم وایه و اباشه بهو شتویه ته عبیریان لی بکری
لهو دوو جوړه، واته: (فَواجش) و (گَبائر)، هه موویان گونا هی گه وړن، له ږووی
قه باره یانه وه به گه وړه داده نرین و، له ږووی دیمه ن و حاله تی بینا ویانه وه به
دزیو ناشیرین داده نرین، له سونگه ی نه وه وه که هه موو گونا هیکی گه وړه،
ویږای گه وړه بوونی ناڅولاشه و، هه موو گونا هیکی ناڅولاش، ویږای نا څولاو دزیو
نا شیرین بوونی گه وړه شه، به لآم خوا سَیِّدُ الْحَمْدِ هه ردوو وشه که ی به کاره یتاون.

زانایان له باره ی پیتاسه ی: (گَبائر) و (فَواجش) وه، زور قسه یان کردوه، به لآم
نه وه ی گوتم، به رایه کی گونجاوی ده زانم.

﴿إِلَّا اللَّمَمُ﴾، خو یان له هه موو گونا هه گه وړه کان و، گونا هه ناڅولاو دزیو هه کان
ده پاریزن، جگه له هی بچووک، نه م هه لاواردنه پیی ده گوتری: هه لاواردنی داپراو
(إِسْتِثْنَاءُ مُنْقَطِعٍ)، هه لاواردنی په یوه ست (إِسْتِثْنَاءُ مُتَّصِلٍ) نه ویه که هه لاویردراو
(مُسْتَثْنَى) به شیک بی له لی هه لاویردراو (مُسْتَثْنَى مِنْهُ)، که لیږدها (لَمَمٌ) جیا یه
له گونا هی گه وړه گونا هی ناڅولاو دزیو، که واته: هه لاویردراو جیا یه له لی
هه لاویردراو، بویه پیی ده گوتری: هه لاواردنیک داپراو، واته: خو یان له هه موو
گونا هه کان ده پاریزن، گونا هه گه وړه کان و گونا هه ناڅولاو ناشیرینه کان، بیجگه
له گونا هی بچووک، زور به ی هه ره زوری زانایان (لَمَمٌ) یان به گونا هی گچکه
لیکداو ده وه، نجا نایا (لَمَمٌ) له چیه وه هاتوه؟

با سه رنجیک قسه ی زانایان بده یی: (لَمَمٌ) ناوی چاوگه و (إِلْمَامٌ)، چاوگه که به تی
(أَلَمَمٌ يُلَمُّ إِلْمَامًا)، (اللَّمَمُ): ناوی چاوگ (اسم مصدر)، نیمه چهنه رایه کی

چهند نمونه یه کمان له (اللَّمَم) بۆ دینیته وه و ده لئ: بریتیه له ته ماشا کردنی به چه پامیی و چاو لی داگرتن و ماچ کردن، نهوانه نهو گوناها به چووکانهن که نهوانهی چاکه کارن، نه گهر خویشان یی له وورده گوناها نه بهاریزی، خوا ستر لجم به پاداشتیان به پاداشتی ههره باش ده داته وه، مادام خویمان له گوناها زل و ناقۆلایه کان بهاریزن.

۹- (عَبْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: (إِلَّا اللَّمَمُ) قَالَ: هُوَ الرَّجُلُ يَلُمُّ بِالْفَاحِشَةِ ثُمَّ يَتُوبُ (عَنْهَا) أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ: ۳۲۸۴ وَالْحَاكِمُ: ۳۷۵۰.

واته: (اللَّمَم) بریتیه له وهی پیاویک جارێک گوناهیك بکات، دواپی بگه ریته وه. نه گهر پمانه وئ لهو نو رایهش شتیک هه لئنجین، نه وهیه که خوا ده فهرموئ: نهوانهی خویمان ده پاریزن له گوناها گه وره کان و گوناها ناشیرین و ناقۆلایه کان (إِلَّا اللَّمَمُ)، کهواته: نهو گوناها نهی خویمان بۆ لی ناپاریزیزن، نه گه وردن و نه زۆر ناشیرین و ناقۆلشن، ئنجا وهک نه بوو سه عیدی خودری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ گوتوو بهی: پوانینی چه پام یه کییک لهوانه یه، هه روو ها سه رجهم تهو شتانه ی دیکه که ده چنه نهو باز نه یه وه، گوناها یه چووکیش پئناسه یه کی باشه بۆ نه وه، خواش ستر لجم له سوو بهی (النساء) دا، ده فهرموئ: ﴿إِنْ تَحِبُّوا كَبَّارَ مَا تَنْهَوْنَ عَنْهُ نَكْفَرْ عَنْكُمْ سَعْيَاتِكُمْ﴾، نه گهر خوێتان لهو گوناها گه ورانه بهاریزن، که لیتان قه دهغه کراون، خراپه کانتان لی ده سپینه وه، کهواته: (سَعْيَات) و (اللَّمَم) یهک ده گرنه وه (سَعْيَات)، یانی: تهو خراپانه ی وانین سزای دنیایی، یان هه ره شه ی قیامه تیان له سه ر بی و، به گه وره له پوو نه ندازه وه، به ناقۆل و ناشیرین له پوو ی دیمه نه وه، دانانرین، کهواته: له خوار وانه وهن، هه روو که چۆن (اللَّمَم) یش له گوناها گه وره و دزیوه کان جیان.

(۵) - ﴿إِنَّ رَبَّكَ وَسِعَ أَلْمَغْفِرَةَ﴾، به دنیایی به روو دگارت لیبور دنی فراوانه، واته: لیبور دنه که ی هینده فراوانه، جیی هه موو نهو گوناهاو تاوانانه ی تیدا ده بیته وه، که خاوه نهکانیان لیان په شیمان ده بنه وه و ده ستیان لی هه لده گرن.

(٦) - **هُوَ أَغْلَرُ بِكَرٍ**، خوا به نپوه زاناتره.

(٧) - **إِذْ أَنْتَا كَرَمَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتَا أَجَنَّةً فِي بَطُونٍ أُمَهَنَكُمُ**، کاتیک نپوهی له زهوی دا پینگه یاندوده، کاتیک که نپوه کورپه له بوون له سکی دایکتاندا، واته: ههر له سهره تاوه تاکو نپو سکی دایکتان، خوا پیتان زانتر بووهو دواتریش، به لآم بوجی نهو دوو حاله تهی فهرموون؟ چونکه بهر له ودی مروق بیته نوتفهش، خوا **سَمِعَ لِحْجَتِهِ**، کاتیک که له شپوهی گهر دیلان دا بووه، نهو گهر دیلانهی دواپی گهرد (جُرْئِيءٌ - mokol) پیک دین، دواپی خانهی زیندوویان لی پیک دتی، پاشان دهبن به خواردن و خوراک و دواپی دهبن به خوین، دواپی دهبن به تۆو (منی) هی پیاو و نافرته، خوا قونآغ به قونآغ پیتان ناگادار بووه، بویه ش وشهی (إنشاء)، به کارهیناوه: **هُوَ أَغْلَرُ بِكَرٍ إِذْ أَنْتَا كَرَمَ**، چونکه (إنشاء و تَنَشُّؤٌ)، بریتیه له پینگه یاندن و دروستکردنی شتیک پله پله، لهو کاتهوه خوا پیتان زانا بووه: **وَإِذْ أَنْتَا أَجَنَّةً فِي بَطُونٍ أُمَهَنَكُمُ**، ههر ووه له کاتیکدا نپوه کورپه له بوون له سکی دایکتاندا، خوا پیتان زانتر و شاره زاتر بووه، (جنین)، که کویه کهی (أَجَنَّةً) یه: (الْوَلَدُ مَا دَامَ فِي الرَّحِمِ، وَهُوَ فَعِيلٌ مِّنْ غِنَى مَّفْعُولٍ، (جنین) له سهر کیشی (فَعِيلٌ)، به لآم به مانای (مَفْعُولٌ)، به مندال دهگوتری هه تا له نپو مندالانی دایکیدا بئی.

خوا نهمی بویه فهرمووه تاکو نه ودی له سهر بینا بکات، که ده فهرموی:

(٨) - **فَلَا تُرْكُوا أَنْفُسَكُمْ**، که واته: (به قسهی زار) خوتان په سندن مه کهن، په سندیی خوتان درمه برن، پاکیی پال مه دهنه لای خوتان، خوتان پی پاک و چاک نه بئی.

(٩) - **هُوَ أَغْلَرُ بِمِي أَنْتَقِي**، خوا زانتره بهوکه سهی پاریزی کردو، که واته: به هوئی پاریز کردنه وه تهزکیه پهیدا دهبی و، به هوئی تهزکیه نه فسیشه وه پاریز له خوا کردن پهیدا دهبی و، له راستییدا نهو دووانه تیکه لکیشن، نینسان تاکو زیاتر له گهل خؤیدا خهریک بی و، خؤی پاک و چاک بکات، زیاتر شایسته دهبی که خه سله قی ته قوای تیدا بیتهدی و، هه تا زیاتریش پاریز بکات، نه فسی پاک و چاکتر دهبی، پاک ده بیته وه له خراپه کان و، ده پارزیته وه به چاکه کان.

که دهفه رموی: ﴿هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ أَنْفَقَ﴾، نه مه پاساو هیتانه وهیه بو پښگرتن له خو په سندن کړدن، واته: مادام خوا زاناته به وهی کتن پاریزی کړدوه؟ ته قواش حاله ټیکي په نهانه و له دل و سینهی مړوفدا، سه قامگیر ده بن، به لام شوینه واره کافی دهرده که ون، وهک پیغه مبه ر ^{سني} سنی جاران ناماژه ی بو سینهی موباره کی کړدوه و فهرموویه تی: (التَّقْوَىٰ هَا هُنَا، التَّقْوَىٰ هَا هُنَا، التَّقْوَىٰ هَا هُنَا)، (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ٧٧١، ومسلم: ٢٥٦٤)، ته قوا لیږه دایه، ته قوا لیږه دایه، ته قوا لیږه دایه. واته: ریشه و بنکی ته قوا له دل و دهر وونی مړوفدایه، به لام دواپی شوینه واره کافی له سه ر جه سته ی مړوف دهرده که ون، نجا هه ر خوا ده زانی چی له دل و سینهی مړوفه کاند ا هیه، بویه نابنی که س لافی پاریزکار بوون لن بدات، هه روه ها نابنی هیچ که س لافی نه وه لن بدات، که پاک و چاکه.

کورتە باسیک لەبارەی خۆیان خەڵک بە پاک و چاک دانانەوه

سەرەتا با چەند دەقیکی سوننەت بێنێنەوه، کە تیشکی زیاتر دەخەنە سەر چەمک و واتای ئەو دوو ئایەتە موبارەکەیی ژمارە: (٣١ و ٣٢)، کە باسی زانائەبوونی خوا بە پارێزکاران و، قەدەغە بوونی خۆی پاک و چاکبوون، دەکەن:

١- پێغەمبەر ﷺ قەرمووێهێ: **إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزَّانَا أَذَرَكَ ذَلِكَ، لَا مَعَالَهَ: فَرَزْنَا الْعَيْنَ النَّظَرُ، وَزَنَا النَّسَانَ الْمُنْطِقُ، وَالنَّفْسُ تَتَمَنَّى وَتَشْتَهِي، وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ أَوْ يَكْذِبُهُ** (أخرجه أحمد: ٨٩١٩، والبخاري: ٦٢٣٨، ومسلم: ٢٦٥٧، وأبو داود: ٢١٥٢).

واتە: بێگومان خوا پشک و بەشی خۆی لە زینا لەسەر پۆلەی نادەم نوسیوه، هیچ چاری نیە، تووشی پشک و بەشیک دەبێ: زینای چاو بریتیه لە پوانینی (پوانینی حەرام) و، زینای زمان بریتیه لە قسەکردن (قسەکردنی حەرام)، نەفسیش ئەوه دەخوازێ و ئارەزووی دەکات، داوێنیش ئەوه بەپراست دەگیرێ، یاخود بە درۆی دەگیرێ.

کەواتە: پوانینی حەرام، هەروەها قسەکردنی حەرام، (هەروەها خەڵوەدی حەرام، واتە: بە تەنیاو لە شوێنی چۆڵدا، ئافرەتیک و پیاویکی نامەحەرەم بێکەوه بوون)^(١)، ئەوانە هەموویان پێشەکی و زەمینە خوێشکەرن بۆ زینا.

ئەنجا کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: خوا لەسەر پۆلەی نادەم پشک و بەشی خۆی لە زینا هەر بۆ نووسیوه، واتە: ئەمانە دەبنە پێشەکی و زەمینە خوێشکەر بۆ زینا، نەگەرنا بەدلتیایی ئەوانە بە زینا دانانێن، بەلام لەبەر ئەوهی بە زۆری ئەوانە زینا دەکەن، لە پوانینی حەرامەوه، پاشان لە قسەکردنی

(١) وەک لە دەقی دیکە سوننەت دا هاتوه: **إِلَّا يَخْلُونُ أَحَدُكُمْ بِأَمْرَةٍ: فَإِنَّ الشَّيْطَانَ ثَالِثُهُمَا** (أخرجه أحمد: ١٤٦٩٢، تعليق شعيب الأرناؤوط: صحيح رجاله ثقات رجال الشيخين).

حه‌رامه‌وه، دواپی له جیژوان دانانی هه‌رامه‌وه له پیککه‌یشتنی هه‌رامه‌وه، له تیکه‌لیی هه‌رامه‌وه، تووشی ده‌بن، بۆیه وایفه‌رموو.

۲- ده‌قێکی دیکه‌ش له باره‌ی له‌مه‌مه‌وه دینین: (عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: **إِلَّا اللَّهُ**، قَالَ: هُوَ الرَّجُلُ يُلِمُّ بِالْمَاحِشَةِ، ثُمَّ يَتُوبُ مِنْهَا، وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنْ تَغْفِرَ اللَّهُمَّ تَغْفِرْ جَمًّا، وَأَيُّ عَبْدٍ لَكَ لَا أَلْمَا) (أخرجه الترمذي: ۳۲۸۴، وقال: حسن صحيح غريب، والحاكم: ۳۷۵۰، وَقَالَ: ضَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ، والبيهقي في شعب الإيمان: ۲۰۵۳۵، وَصَحَّحَهُ الألباني في «صحيح الترمذي»: ۲۶۱۷).

واته: عه‌بدو‌ل‌لای کورێ عه‌بباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌لێ: له باره‌ی فه‌رمایشتی خواوه که ده‌فه‌رموێ: **إِلَّا اللَّهُ**، بریتیه له پیاویک که جارێک گونا‌هی‌ک ده‌کات، به‌لام دواپی لێی په‌شی‌مان ده‌بی‌ته‌وه‌وه ده‌که‌ر‌یت‌ه‌وه.

به‌لام بی‌ویسته نه‌وه بزانه‌رێ که ده‌لێ: دواپی پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: (إِنْ تَغْفِرَ اللَّهُمَّ تَغْفِرْ جَمًّا، وَأَيُّ عَبْدٍ لَكَ مَا أَلْمَا)، نه‌ی خوایه! نه‌که‌ر تو لێ بی‌ووری، به‌گشتی لێ ده‌بووری (واته: لی‌بوردنی تو زۆر گه‌وره‌یه (جم)، یانی: گه‌وره‌و فراوان) و چ به‌نده‌یه‌کی تو هه‌یه، تووشی له‌مه‌م نه‌بووبێ، واته: تووشی گونا‌هی‌کی بچووک نه‌بوو بێ، تووشی هه‌له‌نگوتن و سامه‌بردنێک و لادانێک، یان خه‌ته‌ره‌یه‌کی خراپ به‌سه‌ر د‌ل‌دا هاتن، نه‌بووبێ.

به‌لام نه‌م شیعه‌ره‌هی پێغه‌مبه‌ری خوا نه‌یه و خۆی نه‌یفه‌رموو، به‌لکو شیعی (أُمیة بن أبی صلت)ه، وه‌ک (لِسَانُ الْعَرَبِ)، له‌ بی‌ژدی (لم‌م) دا هیتا‌ویه‌تی، که‌واته: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ جاری واش هه‌بووه، شیعی شاعیرێکی هیتا‌وه‌ته‌وه، نه‌که‌ر مانایه‌که‌ی پێ‌راست بوو بێ، هه‌روه‌ک له‌ مه‌قامی‌کی دیکه‌دا شیعی‌کی له‌بیدی کورێ په‌بیعه‌ی هیتا‌وه:

(عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنْ أَصْدَقَ بَيْتَ قَائِلِهِ شَاعِرٌ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلًا) (أخرجه أحمد: ۱۰۰۷۶، والبخاري: ۳۶۲۸، ومسلم: ۲۲۵۶).

واين ماجه: ٣٧٥٧)، واته: نه بوو هوږه يره ده گيريتوه، پيغه مبهري خوا
 فهرموويه تي: نه وه راسترين قسه يه شاعيريك گوتيتي: ناگاداربن! هه موو شتيك
 جگه له خوا پووچه و بوشه....

٣- (عن زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ : أَنَّهَا سَمِعَتْ بَرَّةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ : «لَا تَرْكُوا أَنْفُسَكُمْ،
 اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْبَيْتِ مِنْكُمْ، سَمَوْهَا زَيْنَبَ». (أخرجه مسلم: ١٦٨٨، وأبو داود: ٤٩٥٣).

له زهينه بي كچي نه بي سه له مه وه هيناويانه | زهينه بي كچي نه بي سه له مه
 كچي نوممو سه له مه شه كه هاوسه ري به ري زي پيغه مبهري بووه، به لام دواي
 كوچي دوايي نه بوو سه له مه شووي كردوته وه به پيغه مبهري گيراويه ته وه كه
 ناوي لي نراوه: (برة) (ياي: چاك، چاكه كار)، پيغه مبهري خواش فهرموويه تي:
 خوتان په سهند مه كهن و خوتان پي چاك نه بي، خوا ده زاني له تيوه كي
 چاكه كار، ناوي لي بنتن زهينه ب، بچووك بووه و پيغه مبهري خوا ناوه كه ي
 لي گوپيوه له (برة) وه بو زهينه ب.

٤- ده قي چواره م كه له و باره وه ده يهينين: (عن أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، حِينَ مَاتَ
 عُثْمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ فِي بَيْتِهَا، وَدَخَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ، فَقَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ: رَحِمَهُ اللَّهُ
 عَلَيْكَ أبا السَّائِبِ «كُنَيْتُهُ عُثْمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ» فَشَهِدَاتِي عَلَيْكَ، لَقَدْ أَكْرَمَكَ اللَّهُ، فَقَالَ لَهَا
 رَسُولُ اللَّهِ : وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّ اللَّهَ أَكْرَمُهُ؟ فَقَالَتْ: إِذَا لَمْ يُكْرَمْهُ اللَّهُ فَمَنْ يُكْرَمْهُ اللَّهُ؟
 فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ : أَمَّا هُوَ فَقَدْ جَاءَهُ الْيَقِينُ، وَإِنِّي لَأَرْجُو لَهُ الْخَيْرَ، وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَذْبَرِي وَأَنَا
 رَسُولُ اللَّهِ، مَا يَفْعَلُ بِي! قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ: فَلَا أَرَى أَحَدًا بَعْدَ مَا سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ
 (أخرجه أحمد: ٢٧٤٩٧، والبخاري: ١١٨٦).

واته: نوممو عه تيبه (خوا لي زي يزي بي) ده لي: كاتييك عوسماني كوري
 مه زعوون | كه يه كييك بووه له هاوه لاني به ري زي پيغه مبهري و زور پياويكي
 خوا په رست و دنيا به كه مگر بووه | له ماله كه ي ته ودا | له مالي نوممو عه تيبه دا |
 كوچي دوايي كردوه، پيغه مبهري خوا له نوممو عه تيبه وه ژوور كه ووت | كه

جه نازه که شی لهوئ بووه | نوممو عه تییه گوئ: خوا به زهیی پیتدا بی، نهی نه با
سائیب، {نه با سائیب کونیهی عوسمانی کوری مه زعوونه، کورینکی هه بووه ناوی
سائیب بووه} من شایه دییت بو ددهم که خوا ریزی لیگرتووی، پیغه مبهه
به نوممو عه تییه فه رموو: چووزانی خوا ریزی لیگرتوه؟ نهویش گوئ: نه گهر
خوا ریز لهو نه گری، نایا ریز له کی ده گری، (دیاره زور به تینسانی باشی
هاژوته بهرچاو، هه رواش بووه)، پیغه مبهه ری خواش فه رمووی: نهو مردنی بو
هات و من خترو چاکه ی بو به نومید ده خوازم، به لام سویند به خوا من که
پیغه مبهه ری خوام، نازانم چیم لی ده کری؟ نوممو عه تییه گوئ: دوا ی نهو دی
نهوهم له پیغه مبهه ری خوا بیست، له مهودوا هه رگیز هیچ کهس ته زکیه ناکه
(بهو شیوهیه که مه دحیک کی بکه م، به نسبت لای خواوه، له بهر نهو دی په نهانه).

هه له به ته پیغه مبهه ری خوا ده رسیکی باشی داوه ته مسولمانان، له رپی
ره خه گرتیه وه له نوممو عه تییه، که هه ره له خوږا وه ک وه کیلی خوا، قسه
نه که ن، چونکه به نسبت لای خوی په روهر دگاره وه ده توانی بلئی: گومانه که م
وایه و نومیدم وایه، به لام بلئی: شایه دیی ددهم تو خوا ریزی لیگرتووی، نهو
پیوستی به وه ده کات مرؤف په نهان و نادیار (غیب) بزانی، به دلنیا ییش هیچ
کهس غیب نازانی، بویه زانایان وه که نه ده بیکی به رزی نیسلامیان داناو که
مرؤف ده بی خوئ بپاریزی، له به چاک دانانی خه لک و خو به چاک دانان، بو
به چاک دانانی خه لک و مه دح کردنیان به نسبت لای خواوه ده توانی بلئی: پیم
وایه بهو شیوهیه، به لام من به پاک و چاکی دانانیم، وه که ته عبیریک به هه ره یی
ده لی: (أَحْسَبُهُ كَذْلِك، وَلَا أَزْنِي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا)، که هه ره ډنگه لهو ته عبیره ی نوممو
عه تییه وه ریان گرتبی: (فَلَا أَزْنِي أَحَدًا بَعْدَ مَا سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ .

ننجا بو به پاک و چاک دانانی خه لک به نسبت لای خواوه نا، به نسبت
قیامه ته وه، به لکو به نسبت ژبانی دنیاوه، چهنه د حاله تیک لهو بنه مایه
هه لاویردراون:

۱- به پاک و چاک دانانی شایه‌دان، که سَیِّک شایه‌دیی بذات له باره‌ی شتیکه‌وه، دروسته یه‌کِئکی دیکه له باره‌یه‌وه بَلّی: ئاگادارم که مَرَوَفِئکی رَاسَتگَوِیه و نه‌مینهو ...هتد، چونکه پئویست به‌وه ده‌کات، بناسرئ: نایا نه‌و که‌سه به که‌لکی شایه‌دیی دئ و شایه‌دیی لئ وهرده‌گیرئ، یان نا؟

۲- هه‌روه‌ها گَیْره‌وه (راوی)ه‌کان، که فه‌رمایشته‌کانی پَیْغه‌مبه‌ریان نه‌قَل کردوون، بۆیه‌ش زانایان باسیان کردوون و، زانستیکي تایبه‌تیاں داناو به ناوی (علم الجرح والتعديل) زانیاری بریندارکردن و به چاک دانان، دروسته بگوترئ: فَلَانکەس مَرَوَفِئکی رَاسَتگَوِیه ئاواو ئاوايه، به‌لام جار جار شتی له بیر چوو، ننجاً به‌پیتی وه‌سفی رَاوِیه‌کانیش، ده‌قه‌کانی سوننه‌ت له رَووی رِیوایه‌ته‌وه، پله‌یان بۆ دانراوه، نایا نه‌و ده‌قه به موته‌واتیر دانراوه، نه‌گهر گَیْره‌وه‌کان زۆر بووبن و هه‌موویان رَاسَتگَوِ متمانه پئ کراو بووبن، یاخود به رَاسَت (صحيح) داده‌نرئ، یان به چاک (حسن) داده‌نرئ، یان به بَیْهَیز (ضعيف) داده‌نرئ، یان به‌هه‌له‌به‌ستراو (موضوع) داده‌نرئ؟ به‌پینی سرووشتی ده‌قه‌که‌و نِیوه‌رَوکی و شِیوه‌ی گَیْره‌ره‌وه‌کانی ده‌قه‌کانی سوننه‌ت، پله به‌ندییان بۆ داده‌نرئ.

۳- هه‌روه‌ها حاله‌تیکي دیکه، بریتیه له ته‌زکیه کردنی بابای فه‌رمانده یاخود پَیْشه‌واو هوکمران، بۆ هه‌ندیک له وانه‌ی به ده‌وریه‌وه‌ن و کاربه‌ده‌ستان، بۆی هه‌یه بَلّی: فَلَانکەس به که‌لکی فَلَان کاره دئ و، فیسارکەس که‌سِئکی وایه، تاکو خه‌لک متممانی پئ بکه‌ن و کاره‌که‌ی بۆ برِواو وه‌ک خَوی بیناسن.

۴- هه‌روه‌ها کاتیک چه‌سپاندنی هه‌قِئک، یاخود لابرَدنی ناهه‌قِئک و سته‌مِئک، په‌کی له‌سه‌ر نه‌وه که‌وت، دروسته مَرَوَف قسه‌ی خَوی بکات و بَلّی: نه‌و شته وایه یان وانیه، نه‌و که‌سه چاکه یان خراپه، دروسته بۆ نه‌و مه‌به‌سته‌ش هه‌م به باری چاکه‌دا باس بکری، هه‌م به باری خراپه‌و که‌م و کوپِیه‌کانیدا باس بکری، بۆ نه‌وه‌ی خه‌لک وه‌ک خَوی بیناسئ.

نهم چهند حالته ههلاوێردراون له بنه‌مای: به چاک دانان، یان زهم کردنی خه‌لک، نه‌گه‌رنا به گشتیی ده‌بی مروّفی خۆی به‌ریزی له مه‌دح کردن و پیدا هه‌لگوتنی خه‌لک، یان زه‌مکردن و شکاندنیان، مه‌گه‌ر به‌رژوه‌ندییه‌کی شه‌ریعی په‌کی له‌سه‌ر نه‌وه کهوتبن، یان باسکردنی مافیکی خۆی که پتویست بن له‌و مه‌قامه‌دا به‌گریته‌پوو.

لی‌ره‌دا کو‌تایی به‌م ده‌رسه‌مان، دینین، خوا به‌لوتف و که‌په‌می خۆی وامان لی بکات که به‌کرده‌وه‌ خو‌مان پاک و چاک بکه‌ین، به‌لام به‌قسه‌ خو‌په‌سند نه‌بین و خو‌مان په‌سند نه‌که‌ین، خوا به‌لوتف و که‌په‌می خۆی وامان لی بکات، له‌لای خوا چاک بین و له‌لای خه‌لک چاک بین، به‌لام له‌لای خو‌مان و له‌ده‌روونی خو‌ماندا، خو‌مان پی خراپ و گونا‌ه‌بار بی، تا‌کو نه‌وه‌ بیته‌هه‌رمان بو زیاتر خو پاک و چاککردن و، با‌ستر له‌خواوه‌ نیزیک که‌وتن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دهرسی سییه م

پښتانه ي نه دهرسه

نهم دهرسه مان له سي (٣٠) نايه تي كوټايي سوور هتي (النجم)، پټك دي،
 نايه ته كاني: (٢١ - ٦٢)، كه ته ودری سهره كييان باسی جوړه كه سيكي تايه ته، يان
 كه سيكي ديار بيكراو، كه پشتي كردو ته خواو به نامه كه ي و، دواي به خشي نيكي
 كه م، وازيه ټناوه وده ستاوه! خواي دادگه ريش سهرزه نشتي دهكات و، به سهر
 كونه كردنه وه ده فهرموي: نايه نهو كه سه ناديار ده زانتي؟ يان نايه بهو پراستيانه
 هه والي پي نه دراوه، كه له لابه په كاني مووساو نيبرا هيم (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)
 دان؟ كه سهرجه م دوازه پراستين و برتتين له:

١- كه س گوناهاي كه س هه لئاگر ي.

٢- مروفي جگه له كووشي خوي، خاوه ني هيچ شتيك نيه، واته: وده ماف و
 خاوه نداريتي ته نيا خاوه ني بهرهم و كووشي خوي ته.

٣- مروفي كوشه كه ي ده بيني ته وه، واته: بهرهمه كه ي ده بيني ته وه، چاك، يان خراپ، بي.

٤- مروفي پاداشتي هره ته وواي ده دري ته وه، نه گهر چاكه ي كردبي.

٥- كوټايي كاره كان بو لاي خوايه **سَبَّحْ لِلَّهِ**.

٦- خوا مروفي پټكه نانده و گريانده، واته: خوا هه ردووك سيفه تي پټكه نين و
 گرياني له مروفي داوان و تايه تيشن به مروفي وه.

٧- ته نيا خوا **سَبَّحْ لِلَّهِ** ده ژيه ني و دهرمي ني.

٨- بهس خوا **سَبَّحْ لِلَّهِ** نپرو من، جووت، دروست دهكات.

٩- ته نيا خواش **سَبَّحْ لِلَّهِ** جاريكي ديكه دروستيان دهكات وه، واته: دواي مردنيان، ژيانيان
 بو ده گپري ته وه.

- ١٠- ته نیا خوا خه لک ده وله مهندو خاوه ندار ده کات، واته: که سیک خوا بیه وئ ده وله مهندي ده کات و، دهیکاته خاوه ن کهل و پهل و شمک و سهره و ت و سامان.
- ١١- خوا خوی خاوه ن و سهره پرشتیاری نه ستیره ی که لاویژه (شعری) به عه ره بی.
- ١٢- هه روه ها خوا هه ر کام له که له کانی عادو نه موودو که ل نووح و که ل لووطی سزا داو ن.

نه مانه نه و دوازه راستیه ن، که له لاپه ره کانی مووسا و ئیبراهیم شدا هاتوون و، مه رج نیه ته نیا نه و دوازه راستیه شیان تیدا هاتبن، وه ک دواپی باسی ده که ی ن.

له کوتاییشدا خوا به پرسیار کردنی نکو و لیلی که رانه وه پرو ده کاته مرو ف، که به کام له چاکه کانی خوا و، له باره ی کام له چاکه کانی خوا وه، مشتومر ده که ی و نایسه لمینی؟ دواپیش خوا ^{سهره پرشتیاری} رایده که یه نی که نه م قورئانه، یان پیغه مبه ریش ^{دوره ی} هه ر له شیوه ی وریا که ره وه کانی پیشوویه، واته: عاده تی خوا وابووه که وریا که ره وه و ترسینه ر بو مرو ف که کان بنیرئ، له دوو توو پی په یامه کانیدا و، له ری پی پیغه مبه ره کانی وه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، ئنجا باسی نیزیک که و تنه وه ی قیامه ت ده کات و، به نکو و لیلی کردنه وه ده پرسن: نایا نه م قسه به تان پی سهیره و پیده که نن و ناگرین، له حالیکدا که بیتاگان؟! دواچار پییان ده فره رموی: کر نووش بو خوا بهرن و بیه رستن، نه گهر ده تانه وئ له و نه هامه تییه ی له پوژی دواپیدا چاوه رتتان ده کات، ده ربازبن.

۳۰ اَمْرًا يَتَّذَرُ الَّذِي تَوَلَّى ۳۱ وَاعْطَى قَلِيلًا وَاكْثَرَ ۳۲ اَعْدَهُ ۳۳ عَلَّمَ الْعَبْدَ فَهُوَ يَرَى ۳۴ اَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى ۳۵ وَاَنْذَرَهُمْ الْاَلَّذِي وُقِيَ ۳۶ اَلَا نُرِىْ وَاِرَةً وَّزْرًا ۳۷ اَنْ لِّسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعَى ۳۸ وَاَنْ سَمِعَهُ سَوْفَ يَرَى ۳۹ ثُمَّ يُخْرَجُهُ الْجَزَاءُ الْاَوَّلَى ۴۰ وَاَنْ اِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى ۴۱ وَاَنْهُ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكَى ۴۲ وَاَنْهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا ۴۳ وَاَنْهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَاَلْاُنثَى ۴۴ مِنْ نَفْثَةٍ اِذَا تُفْتَنُ ۴۵ وَاَنْ عَلَيْهِ الشَّأْنُ الْاُخْرَى ۴۶ وَاَنْهُ هُوَ اَعْنَى وَاَقْنَى ۴۷ وَاَنْهُ هُوَ رَبُّ النَّارِ ۴۸ وَاَنْهُ اَهْلَكَ عَادًا الْاَوَّلَى ۴۹ وَثَمُودًا فَمَا اَبْقَى ۵۰ وَفَوَّعَ نُوحًا مِنْ قَبْلُ اِنْهُمْ كَانُوا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْلَمَ ۵۱ وَاَلْمُؤَنَّفِكَ اَمْرَى ۵۲ فَفَشَلْنَا مَا عَمِلُوا ۵۳ فَيَأْتِي اَمَّا رَبِّكَ تَسْمَارَى ۵۴ هَذَا يَذِيرٌ مِنَ الْذَّرِّ الْاَوَّلَى ۵۵ اَرْفَى الْاَرْفَى ۵۶ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ۵۷ اَفَرَأَى هَذَا الْغَافِلِينَ ۵۸ تَتَجَبَّوْنَ ۵۹ وَتَضْحَكُوْنَ وَلَا تَبْكُوْنَ ۶۰ وَاَنْتُمْ سَمِيدُونَ ۶۱ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاَعْبُدُوا ۶۲

مانای دهقاوده فی ثابته کان

{نایا نهو کهسه ت دی، که (دوای به ری پی راست ناشنا بوون)، پستی هه لکرد!
 ۳۰ که میکی به خشی و چه قی (چروو کی کرد) ۳۱ نایا زانیاری په نهانی له لایه،
 بوئه نهو (کاروباری خوا) ده بیئی! ۳۲ یان نایا له باره ی نهو (راستیان) دوه
 هه وائی پینه دراوه که له لایه په کانی مو سادایه ۳۳ هه روه ها له (لایه په کانی)
 ئیپرا هیمد، نهو کهسه ی به ته وایی ئه رکی خو ی نه نجام دا! ۳۴ که (هیچ
 که سه یکی) گونا هبار، گونا هی که سه یکی دیکه هه لئاگری؟ ۳۵ هه روه ها که مرو ف
 ته نیا (به ره می) کوشش و ته قه لای خو ی ده بیته هی وی؟ ۳۶ هه روه ها
 که له مه وودا (به ره هم و پاداشتی) کوششه که ی ده بیتری؟ ۳۷ نجا پاداشتی
 هه ره ته وایی ده در یته وه ۳۸ هه روه ها که کو تایی (هه موو شتیک) به ره و لای
 په ره و دگارتیه ۳۹ هه روه ها که به س نهو (خوا) پی ده که ئینی و ده گریه نی ۴۰

ههروهها كه بهس نهو (خوا) دهمرئني و دهژيه ني ١٦ ههروهها (نهو) جووق
 نئرو مئي دروستكردوون ١٧ له نو تفهيهك كاتيك دهژئيرئ (بو نئو مندالدان)
 ١٨ ههروهها كه نهو (خوا) دروستكردنهوي كو تايي له سهره، ههروهها كه
 تهنيا نهو خه لكي دهوله مه ندر كردهو خواهن دار كردهو ١٩ ههروهها كه تهنيا نهو
 (خوا) پهروه دگاري (نهستيره) گه لاوئژه ٢٠ ههروهها كه نهو (خوا) گه لي
 عادي به كه مي فهوتاند ٢١ وي راي گه لي ته موود، ئنجا هيچي لي نه هئشتن
 ٢٢ گه لي نووحيشي بهر له وه (فهوتاند) به دنيايي نه وان سته مكار ترو،
 ياخي ترش بوون (له گه لاني پئشوويان) ٢٣ (ناوه دانبيه) هه لگيراوه كشي (پاش
 بهر زكر دنه وه) بهر دايه وه خوار ٢٤ ئيدي دايپوشي نه وي دايپوشي (له بهرده
 پئ بهر دبارانكراوه كان) ٢٥ ئنجا ئايا له باره ي كام له چا كه كافي پهروه دگارت ه وه
 له دوود لي داي؟ ٢٦ نه مه تر سينه رو وريا كه ره وه به كه له (جوړي) تر سينه رو
 هوشيار كه ره وه پئشووه كان ٢٧ (قيامه تي) نيزيك وه نيزيك كه وت ٢٨ بئجگه له
 خوا هيچ لابه رو دوور خه ره وه به كي نيه ٢٩ ئايا سهرتان له م قسه يه سوږده مئني
 (نه ي بئروايه كان؟) ٣٠ ههروهها پئده كهنن و ناگري ن؟ ٣١ له حال كدا كه
 خافلاوو بن ئاگان؟ ٣٢ ده جا (نه گه ر به ته ماي سهر فرازين) كړنووش بو خوا
 بهرن و بيه رستن (٣٣)!

شیکردنه وهی هه ندی له وشه کان

(وَأَكْذَى): دواپی چه قی (الْكُذْيَةُ: صَلَابَةٌ تَكُونُ فِي الْأَرْضِ، يُقَالُ: حَفَرَ فَأَكْذَى، وَصَلَ إِلَى الْكُذْيَةِ، وَاسْتَعْبَرَ ذَلِكَ لِلطَّالِبِ الْمُخْفِقِ وَالْمُعْطَى الْمُقِلَّ)، (كُذْيَةُ): به شوینیکی چه قهن، یاخود بهردیک، شاخیک، دهگوتری له زه ویداو به زه حمهت هه لده قهنری، دهگوتری: (حَفَرَ فَأَكْذَى)، زهوی هه لقهنه، دواپی گه یشته چه قهن (كُذْيَةُ)، واته: زه ویهه کی ره قهنی زۆر سهخت، یاخود: پارچه شاخیک، بهردیک، نه مه خواز راوه ته وه بو که سیک که به دوا ی شتیکدا ده چی، به لام سه ره که وتوو نابی، ههروه ها بو که سیک که ده به خشن، به لام دواپی ده ست ده گریته وه، یاخود که م ده به خشن.

(صُحُفٍ): (جَمْعُ صَحِيفَةٍ: الْمَبْسُوطُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، مَا يُكْتَبُ عَلَيْهَا، وَالْجَمْعُ صُحُفٌ، وَصَخَائِفٌ)، (صُحُفٌ) و (صَخَائِفٌ) کوو (صَحِيفَةٌ) ن، نه ویش هه ر شتیکه راخرا بی، پان کرابی، به لام لی ره دا مه به ست پی نه ویه که له سه ری ده نوو سری، به کوردی ده گوتری: په ر، لاپه ر، په راو، ده فته ر.

(وَقَى): (أَيُّ أَوْقَى: تَمَّ الْعَهْدُ، وَقَى: بَذَلَ الْمُجْهُودَ فِي جَمِيعِ مَا طُلِبَ بِهِ)، (وَقَى): په یمانه که ی برده سه ر، یاخود کار ده کی به ته دواپی نه نجامدا، ده گوتری: (وَقَى)، هه ر چی لی داواکراوه، توانای خو ی تیدا به کاره ینا.

(وَأَزَرَهُ): (أَيُّ نَفْسٍ وَأَزَرَهُ، نَهَفَسِيكِي گونا هکار (نَفَسٌ أَهْمَةٌ، لَأَنَّ الْإِثْمَ جَمْلٌ ثَقِيلٌ)، له به ر نه وه ی گونا ه باریکی گرانه، کو لیک ی قورسه بو خاوه نه که ی.

(سَعَى): (السَّعْيُ: الْمَشْيُ السَّرِيعُ، وَهُوَ دُونَ الْغَدْوِ، وَيُسْتَعْمَلُ لِلْجِدِّ فِي الْأَمْرِ خَيْرًا كَانَ، أَوْ شَرًّا)، (سَعَى): رۆشتنیکی خیرا به لام نه گاته نه ندازه ی را کردن و غاردان، به کاریش ده هیتر ی بو سوور بوون له سه ر کاریک، چاک بی، یان خراب.

(الْحَزَاءُ الْأَوْفَى): (الْحَزَاءُ الْأَكْمَلُ)، پاداشتی هه ره چاک، (الْوَفَى: الَّذِي بَلَغَ الثَّمَامَ)،
(وَفَى) نه وهی که یشتوته کو تایی و حاله ق ته و او ی خو ی.

(الْمُنْهَى): (مُنْهَى): چاوگی می میه، وَأَنَّ إِلَى رَبِّكَ الْمُنْهَى، واته:
په روه ردگارت کو تایی هه موو دروستکراوه کان و شوینی بؤلا که رانه وه یانه،
(مُنْهَى)، یانی: کو تایی هه موو کاروباره کان.

(تُنْزِلُ): (أَي: تُقْذِفُ وَتَضْبُ وَتُنْزِلُ)، (تُنْزِلُ): به مانای ده رژی رژی و داده به رژی رژی
و ده خرجه نیو، له به رزییه وه ده خرجه نیو نزمی، (تُنْزِلُ): تُقْذِرُ بِالْعِزَّةِ الْإِلَهِيَّةِ
مَا لَمْ يَكُنْ مِنْهُ، به هو ی عیززه ق خواوه، نهو نوتفه یه شتیکی تیدا داده نری
که تیدا نه بووه، که برییه له وه مرو قتیکی پر به کراسی، لهو نوتفه به چوو که
په ی داده بی به ده سه لاتی بی سنووری خوا.

(النَّشَأُ): (النَّشَأُ وَالنَّشَأُ: إِحْدَاثُ الشَّيْءِ وَتَرْبِيَّتُهُ)، (نَشَأَ وَنَشَأَهُ)، برییه له
په یداکردنی شتیکی و په روه ده کردنی و به ختوکردنی و پیگه یاندنی.

(وَأَقْنَى): (أَعْطَى مَا فِيهِ الْقِيَّةُ: وَهُوَ الْمَالُ الْمُدْخَرُ، وَقِيلَ: أَقْنَى: أَقْنَى)، (أَقْنَى)، واته:
شتیکی به خشی سامانی پاشه کهوت کراوی تیدابی، (قنية) مالی پاشه کهوتکراو،
هه ندیکش گو توو یانه: (أَقْنَى)، یانی: (أَرْضَى)، خوا به خشی بهو که سه، تا کو رازی
بوو.

(الشُّعْرَى): (الشُّعْرَى: نَحْمٌ، وَتَخْصِيصُهُ فِي قَوْلِهِ: وَأَنَّهُ، هُوَ رَبُّ الشُّعْرَى، لِكُونِهَا
مُتَبَوِّدَةً لِّقَوْمٍ)، (شُعْرَى): نه ستریه که به کوردی که لاویزی پی دالین، له
هاویناندا که نه ستری که لاویز هه لدی، دنیا به رهو فینکی ده چن، ده گو تر ی:
که لاویز نه نگوتوه، که نه ستری که لاویز در ده که هو ی، سال له که رمی
هاوینه وه به رهو فینکی پاییز ده چن، لیره که به تاییه ت باسکراوه: وَأَنَّهُ،
هُوَ رَبُّ الشُّعْرَى، بیگومان ته نیا خوا په روه ردگاری (شُعْرَى) یه، له بهر نه وه ی
که سانیک په رستوو یانهو، له بهر کو مه لیک تاییه مه ندی که دواپی باسیان

ده که یکن، کۆمه لیک تایبه مه ندیی له نه سێره ی گه لاوێژدا هه ن، جیای ده که نه وه له نه سێره کانی دیکه.

(وَالْمُؤْتَفِكَةُ): (الْقَرْيَةُ الْمُؤْتَفِكَةُ)، ناوه دانیه هه لکێردراوه که، (الإفكُ: كُلُّ مَضْرُوفٍ عَنِ وَجْهِهِ الَّذِي يَحِقُّ أَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ)، (إفك): بریتیه له هه ر شتیک که له و رووه راسته ی پێویسته له سه ری بێ، لابرێ، درۆ بۆیه پێی ده گوترێ: (إفك) له به ر نه وه ی پێچه وانه ی راستیه، (المُؤْتَفِكَةُ: الْمُتَقَلِّبَةُ)، واته: هه لکێردراوه، (مُؤْتَفِكَةُ)، ناوه دناوی وه صفراویکی قرتێندراوه: (الْقَرْيَةُ الْمُؤْتَفِكَةُ)، یان: (الْمَدِينَةُ الْمُؤْتَفِكَةُ)، شاره هه لکێردراوه که، ناوه دانیه هه لکێردراوه که.

(أَهْوَى): (أَيَّ أَسْقَطَ: رَفَعَهُ فِي الْهَوَاءِ وَأَسْقَطَهُ)، به ریدایه وه، به رزی کرده وه بۆ سه ری و، دواپی به ریدایه وه.

(ءَالَاءُ): (وَاحِدُهَا: أَلْوَإِي، ءَالَاءُ)، به (أَلْوَ)، و به (إِلَى)، کۆده کرێته وه، وه ک (أَنَا وَإِنِّي لِوَاحِدِ الْآنَاءِ)، (آنَاء)، کاته کان، تاکي (آنَاء)، بریتیه له (أَنَا وَإِنِّي)، هه م به سه ری هه مژه که، هه م به ژیری، به هه مان شیوه: (ءَالَاءُ) یش، تاکه که ی بریتیه له (أَلْوَ وَإِنِّي)، واته: یه ک نیعمه ت، نه ی دیکه ش، یانی: یه ک کات.

(نَمَارَى): (الْمِزْيَةُ: التَّرَدُّدُ فِي الْأَمْرِ، وَهُوَ أَخْصُ مِنَ الشُّكِّ)، (مِزْيَةُ): بریتیه له دَلْ له دَلان له کاریکدا که تایبه تره له دوو دلی، هه روه ها (المُحَاذَةُ: الْمُحَاذَةُ فِيمَا فِيهِ مِزْيَةٌ، مُحَارَاةٌ) بریتیه له مشتومر کردن له باره ی شتیکه وه دوو دلی تیدا هه بێ، بۆیه (تَمَارَى)، هه ندیکان به مانای: (تَشَكُّكٌ)، هه تیاوانه، واته: له باره ی کام له چاکه کانی په روه رگارت ه وه له دوو دلی دای؟

(الْأَرْفَةُ): (أَرْفٌ أَلْأَرْفَةُ)، یانی: (ذَنَّتِ الْقِيَامَةُ)، (أَرْفَةُ)، یه کیکه له ناوه کانی قیامه ت، واته: په روداوه نزیکه که، (أَرْفَةُ) ش، وه صفی وه صفراویکی قرتێندراوه، یانی: (الْعَادَةُ الْأَرْفَةُ)، یان (الْوَاقِعَةُ الْأَرْفَةُ)، نه و په روداوه، نه و کاره ساته نیزیکه، (أَرْفٌ أَلْأَرْفَةُ)، وه نیزیک که وه په روداوه نیزیکه که، که مه به ست پێی روژی دواپی

به گشتی، یان قووناغی یه که میه ق که ناخیر زه مانه، یان قووناغی دووه میه ق که قیامت و زیندوو کرانه وه وه له سَیْرانه وه دی مروّقه کانه.

(كَاشِفَةُ): (كَشَفْتُ الثُّوبَ عَنِ الْوَجْهِ وَغَيْرِهِ)، واته: پُوشاکه که له سهر دهم و چاوو جگه له ویش لادا. (وَيُقَالُ: كَشَفَ عَمَهُ)، خه مه که ی لابرِد، (وَاشْتَعِبَ لِلْإِزَالَةِ)، لیره دا وشه ی (كَاشِفَةُ)، خوازاده ته وه بُو لابرِدن، که واته: ﴿لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ﴾، جگه له خوا هیچ که سیّک توانای لادان و لابرِدن و دوور خستنه وه ی نه.

(سَمِدُونُ): (سَمَدٌ عَلَى وَرَفَعِ رَأْسُهُ، وَنَضَبَ صَدْرَهُ، سَمَدٌ لَهَا وَسَمَدٌ عَنْهُ، سَمَدٌ: أَي لَهَا وَسَمَدٌ عَنْهُ: أَي لَهَا عَنْهُ: غَفَلَ وَسَهَا، سَمَدُهُ: أَلْهَاهُ)، وشه ی (سَامِدُونُ)، مانا لیکد ره وانی وشه کانی قورئان به: (لَاهُونُ) و (سَاهُونُ)، لیکیان داوه ته وه، (لَاهُونُ)، خافلان، (سَاهُونُ)، بیتاگیان، جگه له و دوو واتیه، (سَمَدٌ) به مانای (غلی)، به رز بووهو، سه ری به رز کرده وه، سینیگی هینایه پیش، سینیگی ده رپه پراند، هاتوه، (سَمَدٌ)، بیتاگا بوو، (سَمَدٌ عَنْهُ)، لیتی بیتاگا بوو، (غَفَلَ وَسَهَا)، ده گوتری: (سَمَدُهُ: أَلْهَاهُ)، خافلان دی و بیتاگی کرد.

هو ی هاتنه خواره وه ی نایه ته کان

نهم نایه تانه، یان باسی که سیّکی دیارییکراو ده که ن، که له ته فسیره کاندا ناویان هتاوه و دوایی باسی ده که یین، یاخود باسی جوّره که سیّکی تاییه ت ده کات، (الطبري) له ته فسیره که ی خو ی دا^(۱)، ده لی:

أَوْذَكِرُ أَنْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى ۖ وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْدَى ۚ﴾ نَزَلَتْ فِي الْوَلِيدِ بْنِ الْمُغِيرَةِ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ غَاتَبَهُ بَعْضُ الْمُشْرِكِينَ، وَكَانَ قَدْ اتَّبَعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

عَلَىٰ دِينِهِ، فَضَمِنَ لَهُ الَّذِي عَاتَبَهُ إِنَّهُ مُوَاعِظُهُ شَيْئًا مِنْ مَالِهِ، وَرَجَعَ إِلَىٰ شَرِكِهِ أَنْ يَتَحَمَّلَ عَنْهُ عَذَابَ الْآخِرَةِ، فَفَعَلَ، فَأَعْطَىٰ الَّذِي عَاتَبَهُ عَلَىٰ ذَلِكَ بَعْضَ مَا كَانَ ضَمِنَ لَهُ، ثُمَّ بَخِلَ عَلَيْهِ وَمَنَعَهُ قَامَ مَا ضَمِنَ لَهُ،

(الطبري) په حمه ق خواى لى بى، ده لى: باسکراوه که نهم نايه ته: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى ۖ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ۚ﴾ له باره وه لیدی کوړې موغیره وه هاتوته خوار، له بهر نه وه وهی هه نديک له هاوېش بؤ خوا دانره کان سه رکونه يان کرد، چونکه شوين پيغه مېهرى خوا که وتېوو، شوين نايين و بهرنامه که وهی که وتېوو، بابای سه رکونه که وهی گوئى: من نوبالت بؤ ده کيشم، (گره نتييت دده مې)، نه گهر نه ندازه يه که له مال و سامانې خوتم بده يه، به لام بگهړيېه وه بؤ بته رستې و هاوېش بؤ خوا دانان، من سزاو تازارى روژى دواييت بؤ تهحه ممول ده که م (نه گهر هېوو، با من له جياتي تو سزا بدرېم) وه لیدی کوړې موغیره و واکړد، نجا نه ندازه يه که له مال و سامانه ي که به ليني دابوو، (به بابای سه رکونه که م) پييدا، به لام دوايې چروو کيې کردو ته واوې مافه که وه نه دايه، (که به ليني پيداوو، نه گهر نه وه سزاي قيامه ق له کوْل بکاته وه، نه وېش هه ندى مال و سامانې بداتى، وه که به لا گېرې وه).

هه روه ها تيمه دوو پړوايه تى دیکه شى لى دينين:

١- ﴿عَنْ مُجَاهِدٍ فِي قَوْلِهِ: ﴿وَأَكْدَىٰ﴾ قَالَ: الْوَلِيدُ بْنُ الْمُغِيرَةِ أَعْطَىٰ قَلِيلًا ثُمَّ أَكْدَىٰ﴾ (آخرجه: الطبري: ٣٢٦٧٦، مرسل)، واته: له مواهيدده هاتوه له باره فه رمايشي خواوه که دده رموى: ﴿وَأَكْدَىٰ﴾ گوته وويه ق: وه لیدی کوړې موغیره هه نديک له مالې خوې دا اېوه که سه ي که گره نتيي سزادراتي قيامه ق بؤ کرد بوو، که له جياتي نه وه سزا بدرې دوايې چه قى (و نه ندازه که که به ليني پيداوو بؤ ته واو نه کرد).

٢- ﴿قَالَ ابْنُ زَيْدٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى ۖ﴾ إِلَىٰ قَوْلِهِ: ﴿أَعْدَهُ، عِلْمُ الْعَبِّ هُوَ بَرٌّ ۚ﴾ قَالَ: هَذَا رَجُلٌ أَسْلَمَ، فَلَقِيَهُ بَعْضُ مَنْ يُعْرِهُ، فَقَالَ: أَتَرَكْتَ دِينَ الْأَسْيَاحِ

وَصَلَّوْهُمْ، وَزَعَمْتَ أَنَّهُمْ فِي النَّارِ، كَانَ يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَنْصُرَهُمْ، فَكَيْفَ تَفْعَلُ بِأَبَائِكَ؟ فَقَالَ:
إِنِّي خَشِيتُ عَذَابَ اللَّهِ، فَقَالَ: أُعْطِنِي شَيْئًا، وَأَنَا أَخْمِلُ كُلَّ عَذَابٍ كَانَ عَلَيْكَ عَنْكَ، فَأَعْطَاهُ
شَيْئًا، فَقَالَ زِدْنِي، فَتَعَاثَرَ حَتَّى أَعْطَاهُ شَيْئًا، وَكَتَبَ لَهُ كِتَابًا، وَأَشْهَدُ لَكَ، فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ:
﴿ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى ۖ ۳۲ وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْدَى ۚ ۳۱ ۖ عَاسِرُهُ ۚ ۳۰ أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ بَرِيءٌ ۚ ۲۹ ﴾
﴿ ۳۰ ﴾ نَزَلَتْ فِيهِ هَذِهِ الْآيَةُ، (اخرجه: الطبري: ۳۲۷۷، وإسناده مرسل، الإستيعاب في
بيان الأسباب: ج ۳، ص ۲۹۹، قلنا: وسنده ضعیف جدًا لضعف عبدالرحمن وإعضاله).

واته: ئینو زهید (که یه کتیکه له زانا یانی جیلی شوینکه وتووایی هاوه لآن
خوا له هه موویان پازی بئی)، له باره ی قسه ی خوای بهرزه وه، که ده فهرموئی:
﴿ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى ۖ ۳۲ تَاكُو دَه گَاڤَه ٚ هُو شَوِينَه ی دَه فهرموئی: ﴿ أَعِنْدَهُ عِلْمُ
الْغَيْبِ فَهُوَ بَرِيءٌ ۚ ۳۰ ۖ ٚ گوتوو یه ی: له باره ی که سیکه وه ها ته خوار، که مسولمان
بوو بوو، ئنجا هه ندیک له وانه ی په خنه ی لی ده گرن و سه رکۆنه ی ده که ن، پیتی
گه بشتن، یه کتیکان پیتی گوت: ئایا ئایینی پیاوه به ته مه نه کانت واز لی هیناوه و،
به گومرات داناون و، پیت وایه ئه وان له نئو تاگردان؟ له سه ر تو پتویست
بوو، ئه وان سه ربخه ی و پشتیان بگری، چۆن به و شیوه یه له گه ل باب و باپیراندا
مامه له ده کری؟ نه ویش وه لأمی دایه وه و گوئی: له سزاو نازاری خوا ترسم،
بابای سه رکۆنه که ره پیتی گوت: نه گه ر شتیک له مآل و سامانت بده یه من، هه ر
سزایه ک له سه ر تو بئی، له قیامه تدا هه لیده گرم، نه ویش ئه ندازه یه ک له مآل و
سامانی خو ی دایه، ئنجا داوای زیاده ی لی کرد، به لآم تیکگیران، هه تا هه ندیکی
دیکه ی دایه، دوایی نوو سراو یکی بو نووسی و شایه دیشی بو گرت، که له
پوژی دوایدا ئه و سزاو نازاره ی ده خرپته سه ر (ئه و که سه هه لیگیراوه ته وه له
ئیسلام) ئه و ته هه ممول بکات و له جیاتی وی سزا بدری (له به رانبه ره ئه و
مآل و سامانه دا) ته وه یه قسه ی خوای بهرزه که ده فهرموئی: ﴿ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي
تَوَلَّى ۖ ۳۲ وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْدَى ۚ ۳۱ ۖ تَايَا ئه و که سه ت بینی که پشتی هه لکردو
ئه ندازه یه ک مآل و سامانی به خشی، دوایی چه قیی و چیدیکه ی نه به خشی،

(أَكْذَى: عَاسِرُهُ)، واته: له گه‌لی که‌وته مشتومر، ﴿عِنْدَهُ: عَلَمُ الْعَيْبِ فَهُوَ بَرٌّ ۚ﴾،
 نایا زاناریی پهنهانی له لایه‌و ده‌بینی؟! (که که‌ستیکی دیکه بۆی هه‌یه، له
 جیاتی وی سزا بدری و کۆلی کوفر و شیرک و تاوانی وی هه‌لبگرێ؟) له‌وباره‌وه
 ئه‌م نایه‌ته موباره‌که هاته‌ خوار.

هه‌لبه‌ته هه‌ردووک نووسه‌ری (الإستيعاب في بيان الأسباب)، ده‌ئین: سه‌نه‌ده‌که‌ی
 زۆر بیهێزه، له‌به‌ر عه‌بدوهره‌حمان، که‌ فه‌رمووده‌که‌ی (إعصال) ی تیدا هه‌بووه،
 (إعصال) یش زاراوه‌یه‌که له‌ زاراوه‌کانی فه‌رمووده‌ ناسان^(١)، به‌لام مادام ته‌و ده‌قه
 (الطبري) هه‌تاویه‌تی و زۆربه‌ی ته‌فسیره‌کان نه‌و به‌سه‌رهاته‌یان هه‌تاوه، که‌ دواتریش
 ئیمه‌ جارینکی دیکه‌ قسه‌ی له‌ باره‌وه ده‌که‌ینه‌وه، بۆیه ئیمه‌ش هه‌تنامه‌ن و، جاری
 واش هه‌یه، یه‌کیک له‌ زانایان و شاره‌زانی فه‌رمووده‌ ده‌لن: ته‌و ده‌قه‌م پێ بیهێزه
 له‌ ڕووی سه‌نه‌ده‌وه، به‌لام زانایانی دیکه به‌ به‌هیزی داده‌ئین.

جاری واش هه‌یه زانایه‌ک له‌ قۆناغیکی ته‌مه‌نیدا، ده‌قیکی پێ بیهێزه
 له‌ قۆناغیکی دیکه‌دا، ده‌لن: په‌شیمان بوومه‌وه له‌وه که به‌ بیهێزم داناوه،
 یاخود به‌پنجه‌وانه‌وه: ده‌قیکی به‌ به‌هیز داناوه، له‌ ڕووی سه‌نه‌ده‌وه، دوا‌یی
 له‌ قۆناغیکی دیکه‌دا، زیاتر لێ ده‌کۆلێته‌وه ده‌لن: به‌هه‌له‌دا چوو بووم، نه‌و
 ده‌قه به‌هیز نه‌و بیهێزه، وه‌ک (ناصرالدین الألبانی) په‌حمه‌تی خ‌وای لێ بێ،
 فه‌رمووده‌ناسی ناوداری سه‌ده‌ی بیستی زاینی، نه‌و حا‌له‌ته‌ی بووه و دوو به‌رگ
 کتیب دانراون له‌ باره‌ی چا و پێداگێرانه‌وه‌کانی نه‌لبانییه‌وه، به‌ هه‌لوێستی خ‌وای
 دا له‌ باره‌ی هه‌ندی‌ک له‌ ده‌قه‌کانی س‌وننه‌ته‌وه، که به‌بیهێزی دانا‌ون، دوا‌یی
 لێیان په‌شیمان بۆته‌وه‌و گوتویه‌تی: به‌هیزن، یاخود به‌ به‌هیزی دانا‌ون و، دوا‌یی
 گوتویه‌تی: بیهێزن، نه‌وه‌ش شتیکی ناساییه، گ‌رنگ نه‌وه‌یه نه‌و ڕی‌ویه‌تانه له‌
 زۆربه‌ی ته‌فسیره‌کاندا هات‌وون، ئیمه‌ش وه‌ک به‌رچا‌و ڕو‌ویی هه‌تنامه‌ن.

(١) ته‌و فه‌رمووده‌یه که‌ دوو له‌ گێره‌وه‌کان (روا‌ة) ی به‌ دوا‌ی به‌ک دا که‌وت‌بن و دیا‌ز نه‌بن،
 له‌ هه‌ر شو‌ئیتیکی زنجیره‌که‌دا بێ.

مانای گشتی نایه تەکان

خوا نەبێ ئیچم (ج) له م سى (٣٠) نایه تەى کۆتایى سوورەتى (النجم) دا، نایه تەکانى: (٣٣ - ٦٢)، که وهک گوتمان: ئەم سوورەتى (النجم) هه مووی، جگه له نایه تەکانى سه ره تەى که باسێ چۆنیه تیى سروسکردنى خوا نەبێ ئیچم (ج) بۆ پێغه مبه رى خاتەم (ج) له پێى جییریلە وهو، ئەوه که پێغه مبه رى خوا نەبێ جییریلی بێنیه، جارێک له سه ر زه وى و، جارێک له ئاسمان، له لای دره ختى کۆتایى، که به هه شتى سه ر وه تگای برودا رانیشى لێه، جگه له و بابە ته، نه وى دیکه هه مووی باسێ هه لۆه شانده نه وى بیروکەى بپه رستییه، به تایبە ت په رستنى هه ر سى بتى سه ره کیى: (لات و، عَزَّى و، مَنَاقَ و)، به مێنه و کچى خوا دانایان، له دواى نایه تی ژماره (١٨) وه، له نایه تی (١٩) وه، تاكو کۆتایى، ئەوه سوڤگه سه ره کیه که یه تی.

ئەنجا لێره دا خوا نەبێ ئیچم (ج) دواى نه وى به گشتی له باره ی هاوبه ش بۆ خوا دانەران و بیروکەى پووچى هاوبه ش بۆ خوا دانان و په رستنى جگه له خواوه، فه رمایه شتى کرد، وهک نه و نه یه ک له باره ی که سێکى تایبە ت و دیاریکراو، یاخود جوړه که سێک، که وهک دواى له مه سه له گرنکه کانیشدا باسێ ده که یز، هه ندیک له زانایان گوته و یانه: لێره دا خوا نەبێ ئیچم (ج) له باره ی جوړه که سێکه وه قسه ده کات، نه ک که سێکى دیاریکراو، به لکو جوړه که سێک، یانى: نه و جوړه که سانه ش هه ن، که به و شیوه یه مامه له ده که ن و، هه ردوو واتایه کانیش هه ر گونجاو، هه رچه نده زیاتر وا پێده چى مه به ست پێى که سێکى دیاریکراو بى، که له هۆى هاتنه خواره وه که شدا باسما ن کرد، به لام بێگومان چه مک و واتایه که گشتگیره و، تایبە ت نیه به که سێکى دیاریکراوه له سه رى قوړخ نه کراوه.

خوا ده فه رموێ: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَوَّنَ﴾، نایا ئەو که سه ت بێنى، که پشتى هه لکرد، پشتى کرده خواو به رنامه که ی، نایا بێنیه تە؟ (أَفَرَأَيْتَ)، ده گونجى

مه به ست بینینی چاو بی، نه گهر که سټکی دیاریکراو بی، ده شگونجی مه به ست بینینی عقل و دل بی، نه گهر مه به ست جوړه که سټک بی، نه و کاته ش یان؛ نایا زانیت نه و که سه ی پشتمی هه لکرد، که ده فهرموئ: (تَوَلَّ)، مانای وایه پیشتی بر وای هیناوه و، هاتوته سهر پئی راست، به لام دواپی پشتمی کردوته پئی راست و پشتمی کردوته خوا.

﴿وَأَعْطَى قَلِيلًا أَلَدَّتْ﴾، که میکی به خشیی و دواپی چه قبی، واته: چیدیکه ی نه به خشیی وازی هیئو چرووکیی نواند.

﴿أَعْنَدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ رَرِي﴾، نایا زانیاریی په نهانی له لایه، نتجا ده بینتی، یان: ده زانی؟ به پیی هاتنه خواره وده که ی بی، واته: نه ندازه یه که له مال و سامانه که ی دا، به و که سه ی به لټینی پیدا بوو، سزای دوا پوژئی له کوئل بکاته وده و خوئی له کوئلی بنی و له جیاتی وی سزا بدری، نیدی نه ندازه یه که له مال و سامانی خوئی پیدا به مهر چټک نه و بیته به لاگیر وده ی، به لام دواپی چیدیکه ی پټنه داو چه قبی، خوا ده فهرموئ: نایا زانیاریی په نهانی له لایه، که نه و که سه ده توانی له جیاتی نه و سزا بدری و نو بآلی بو بکټیشن و، گره نټیی سزا نه درانی بو بکات؟!

﴿أَمْ لَمْ يَلْبَأْ يَمًا فِي صُحُفٍ مُّوَسَى﴾، یان نایا هه وانی پی نه دراوه به وده ی له لایه په کانی مووسادا هه یه، ﴿وَاتَّبَعِهِمُ الَّذِينَ رَفَعُوا﴾، هه روه ها له لایه په کانی نییراهیم دایه، که به ته وایی نه رکی سهر شانی خوئی نه نجامدا؟ نایا نه و راستیی، چیه؟

﴿الْأَنْزَارُ وَالرُّوْرُ وَزُلْفَرَى﴾، که هیچ نه فسټکی گوناهاکار، گوناهی که سی دیکه هه لنگری، (ووزر): به مانای (ثقل)، هه قورسایي له بهر نه وده ی گوناها قورسه که بابای گوناها بار له کوئلی ده نی، واته: هم له لایه په کانی مووسادا، یان: له ته ورتادا، هم له لایه په کانی نییراهیمدا ﴿سَبَّحْتَ الْحَمْدَ﴾ هاتوه، که هیچ گوناها ریک گوناهی که سی دیکه هه لنگری.

﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾، دیسان نهو راستیهش ههیه، که بۆ مرؤف نیه، مهگه ر نهوهی خوئی ههولئی بۆ دابی و کۆششی بۆ کردبن، واته: مرؤف تهنها دهبیته خاوهنی بهرهمی کۆششی خوئی.

﴿وَأَنْ سَعِيَهُ سَوْفَ يَرَى﴾، نهو راستیهش: که ههول و کۆششهکی له مهودوا دهبنرئ، یانی: پاداشت دهدرئتهوه.

﴿ثُمَّ يُجْرَهُ إِلَى جَزَاءِ أَلْفٍ﴾، دواپی پاداشتی هه ره باش دهدرئتهوه، لهسه ر کردهوه باشهکانی.

﴿وَأَنْ لَّيْ رَيْكَ الْفَنَى﴾، ههروهها هه ره لهو لاپه پانهی مووساو ئیبراهیمدا (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نهو راستیهش ههیه، که کۆتایی بهرهو لای خوایه، کۆتایی هه موو کاروبارهکان، کۆتایی ژبانی مرؤفهکان و، خالی کۆتایی هه موو دروستکاروهکان بۆ لای پهروهردگاره.

﴿وَأَنْهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى﴾، ههروهها هه ره لهو لاپه پانهشدا ههیه، که هه ره خوا پیدهکه نینئ و دهگریه نئ.

﴿وَأَنْهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا﴾، ههروهها لهو لاپه پانهدا ههیه، که هه ره خوا دهمرینئ و دهژیه نئ.

﴿وَأَنْهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى﴾، ههروهها لهو لاپه پانهدا ههیه، که خوا ^{نور} ^{نور} جووئ دروستکردوه، نئرو می له نوتفهیه ک که ده پزئری، نوتفهیه ک که ده چینه نئو مندالندهوه، بریتیه له ناوی هه ره کام له پیاوو ئافرهت.

﴿وَأَنْ عَلَيْهِ النَّشْأَةُ الْآخَرَى﴾، ههروهها نهو راستیهش ههیه، که زیندووکردنهوهو پینگه یاندنهوهی دواپهش بهس لهسه رخواپه ^{نور} ^{نور} و به لئینی داوه.

﴿وَأَنْهُ هُوَ أَغْنَى وَأَقْنَى﴾، ههروهها لهو لاپه پانهشدا ههیه، که هه ره خوا دهوله مه ندو بی نیاز دهکات و، ساماندارو خاوه ندار دهکات.

﴿ هَذَا نَذِيرٌ مِنَ الْآلَةِ ﴾، نه مه ترساندیتکه و وریا کردنه وهیه که له ترساندن و وریاکردنه وه پیشووه کان، واته: نه و قورانه، یاخود نه و پیغهمبه ره
وریاکه ره وه ترسینه ریکه له همه مان شیویه وریاکه ره وه ترسیته ره پیشووه کان،
واته: عاده تی خواستنی شه، هه راوبوووه، موحه ممه د شتیکی داهتیراوویه بدارادی

بِیْ یَّتَشَبِهَنَّ نِیْهَ، وَهَكَاهِ سَوُورَهَقِ (الأحقاف) دا، دهفه رموی: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ﴾، بَلَن: مَن داهیتراویک نیم، له پیغه مبه راندا (به لکو منیش یه کیکم له پیغه مبه ران).

له کۆتاییدا خوا دهفه رموی: ﴿أَرَفَتِ الْآرِفَةُ﴾، وهنیزیک کهوتوو وهنیزیک کهوت، نیزیک کهوتوو، مبه سست پی پی رۆژی دواپیهو، یه کیک له ناوه کانی رۆژی دواپیه.

﴿لَيْسَ لَهَا مِّنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ﴾، جگه له خوا کهس ناتوانی لای بدات، کهس ناتوانی دووری بغاته وه.

﴿أَفَرَأَيْتَ هَذَا الَّذِي يَصْعَبُ﴾، نایا لهم فه رمایشته سه رتان سورده میتی، له بهر نه زانیی خۆتان؟ چونکه مرۆف به زۆری وایه، له بهر نه زانیی به رانبه به شتیک سه ری سورده میتی که تیی ناگات، واته: به هو ی نه زانیی تانه وه سه رتان لهم قسه به سورده میتی، مبه سست له سه رسو پماندیش لیره دا نکو لیلی کردن و به ناراست دانانه.

﴿وَقَضَّحُوا كُونَ وَلَا تَكُونَ﴾، ههروه ها پیده کهنن و ناگریه ن؟ واته: پیده کهنن وهک گالته پیکردن و، ناگرین وهک ئه وهی بترسین له هه ره شه ی خوا؟

﴿وَأَنْتُمْ سَيُودُونَ﴾، له حالیکدا تیهو بی ناگاو خافلون؟

﴿فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا﴾، ده جا کرنووش بو خوا بهرن و بیپه رستن.

نه گهر ده تانه هو ی ده رباز بن، له وه هه ره شه یه ی خواو، له سزای خوا، که بو که سانیکی داناوه، به شیوه یه ک ده ژین، خوا بو ئه وه شیوه ژیا نه دروستی نه کردوو ن، حیکمه تی دروستکران و نامانجی دروستکرانیان له ژیا نی خۆیاندا، ناهیننه دی، به به ندایه تیی کردن بو خوا، که نه گهر وابکه ن، هه م ژیا نی دنیا یان پیک و راست ده بی، هه م له رۆژی دواپیشدا سه ره ره زو سه رفراز ده بن.

مه سه له گرنگه کان

مه سه له ی به که م:

باسی که سیک یان جوړه که سیک، که دواى ناسینی رینمایى خوا، پشتی هه لکړدوه و شتیکی که می به خشیوه و دواىی چه قیوه، وه که سیک په نهان بزانی، به لام وا دیاره بى ناگایه له و راستییانه ی له په ره کانی مووسا، ئیپراهیمی به ته وایى ئه رکی سه رشانى خو جتیه جیکه ردا، هاتوون:

خو ده فهرموئ: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى ۖ وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْدَى ۚ إِنَّهُ عِنْدَ عَالِمِ الْغَيْبِ فَهُوَ بَرٌّ ۚ أَمْ لَمْ يَنْبَأْ بِمَا فِي صُحُفٍ مُّوسَىٰ ۚ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ۚ﴾

شیگردنه وه ی ئه م ئایه تانه، له پینچ برکه دا:

(۱) - ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى﴾، ئایا نه و که سه ت دی که پشتی هه لکړد! دویندراو (مُخَاطَب)، ده گونجی پیغه مبه ری خاتهم موحه ممه د ﴿تَوَلَّى﴾ بى و، ده گونجی هه ر که سیک بى، که قوربان ده خوینتته وه، ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى﴾، ئایا نه و که سه ت بینى که پشتی هه لکړد، ئه م بینینه، وه ک پیشتریش باسما ن کرد، ده گونجی بینینی چاو بى، به چاوى سه ر، واته: ئایا به چاوى سه ر نه و که سه ت بینى، ئه مه له حالیکدایه نه و که سه که سیکى دیار ییکراو بى، که له هو ی هاتنه خواره وده کاند ا زیاتر باسی وه لیدی کوپى موغیره دیان کردوه، به لام نه گه ر مه به ست جوړه که سیک بى، نه ک که سیکى تابیه ت، نه و کاته ده بى بلین: بینین لیره دا مه به ست پتی زاینه نه ک بینینی چاو، چونکه نه و جوړه که سه دیار نیه، تا کو به چاوى سه ر ببیزى، به لکو به چاوى عه ق و د ل ده زانزى، له هه ردوو حالاندا، پر سيار کردنه که (أَفَرَأَيْتَ)، بو سه ر لى سورماندنه (ف) که ش بو لى لیکردنه وه (تَفْرِيع) و بنیاتنانى قسه یه که، په یوه ست به

قسه‌یه‌کی پێشوووه، که بریتیه لهوه‌ی خوا فه‌رمووێ: ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَتَوْا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحَقِّ﴾. بێنا له‌سه‌ر نه‌وه، ده‌فه‌رموێ: ئایا نه‌وه که‌سه‌ت بێنی، که پشتی هه‌ل‌کرد، که ده‌فه‌رموێ: پشتی هه‌ل‌کرد، یان ڕووی وه‌رگێرا، مانای وایه پشتی ڕێی ڕاستی گرتوه، ڕێی ڕاستی ناسیوهو پێی ئاشنا بووه، به‌لام دوایی ده‌سته‌به‌رداری بووهو وازی لێهێناوه.

(٢)- ﴿وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْثًا﴾. که‌میکی به‌خشیی دوایی چه‌قیی، وازی هێنا، وه‌ک چۆن که‌سی‌ک زه‌ویی‌ه‌ک هه‌ل‌ده‌قه‌نی، دوایی ده‌گاته شوێنێکی ڕه‌قه‌ن و سه‌خت و چیدی‌که ناتوانی هه‌ل‌قه‌نی، نه‌ویش ماوه‌یه‌ک به‌خشیی، به‌لام دوایی ڕاوه‌ستا، نه‌گه‌ر مه‌به‌ست که‌سی‌کی تایبه‌ت و دیاری‌یکراو بێ، به‌پێی هۆی هاته‌نه خواره‌وه‌که واته: نه‌ندازه‌یه‌ک مāl و سامانی دا، به‌وه که‌سه‌ی سه‌رکۆنه‌ی کردبوو و گوتبووی: به‌مه‌رجێک نه‌ندازه‌یه‌ک مāl و سامانی خۆی بداتی، نۆبالی ته‌وه‌ی بۆ ده‌کیشی و گره‌نتیی ده‌داتی که‌ سزای دوا‌ڕۆژی له‌ کۆل ب‌خات، به‌لام نه‌گه‌ر مه‌به‌ست پێی جو‌ره که‌سی‌کی تایبه‌ت بێ، نه‌ک که‌سی‌کی دیاری‌یکراو، نه‌وه کاته‌ش واته: که‌می‌ک مāl و سامانی خۆی به‌خشیی له پێناوی خوا‌داو خێرو چاکه‌ی کرد، دوایی وازی هێنا.

یاخود که‌می‌کی به‌خشیی له‌ فه‌رمانبه‌ریی کردن و شوێنکه‌وتنی په‌یام و به‌رنامه‌ی خواو، که‌می‌ک هاته‌ پێش، دوایی وازی هێناو چه‌قیی، (أَعْطَى)، یانی: (أَعْطَى الطَّاعَةَ)، فه‌رمانبه‌ریی به‌خشیی و ملکه‌چی و جێه‌جێکردنی نه‌رکی به‌ندایه‌تی به‌خشیی، به‌لام دوایی ده‌ستی لێ هه‌ل‌گرت و وازی لێهێنا.

(٣)- ﴿أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ بِرَى﴾. ئایا زانیاری په‌نهانی له‌لایه‌وه‌ ده‌بینی، نه‌م پرسیار‌کردنه، بێگومان پرسیار‌کردنی نکوول‌یی‌ل‌کردنه، نه‌گه‌ر مه‌به‌ست جو‌ره که‌سی‌ک یان که‌سی‌کی دیاری‌یکراو بێ، مانابه‌که‌ی: نکوول‌یی‌ل‌کردنه له‌وه‌ی نه‌وه باس‌کراوه زانیاری په‌نهانی له‌لا بوو بێ و زاینبی، یان دیتبی که‌ نه‌وه که‌سه‌ی بۆته نۆب‌الداری، بتوانی سزای دوا‌ڕۆژی له‌ کۆل ب‌خات، ئایا زانیاری په‌نهانی له‌لابوو و نه‌وه‌ی ده‌بینی؟ به‌دل‌نیایی نه‌خێر.

٤- ﴿أَمْ لَمْ يَبْنِ إِيمَا فِي صُحُفٍ مُّوسَىٰ﴾، يان نايا هه والى پى نه درابوو به ودى له لاپه په كافي مووسادا هه يه؟ (أَمْ) ليره دا بؤ گواستنه وه يه له بابه تيكه وه بؤ بابه تيكي ديكه، شتيك كه زياتر جئى سه رسو پرمانه له وهى پيشى و، بؤ نكو و لييليكردنى زياتر يشه له وهى كه پيشن نكو و لييليكرا، نه و يش بر يتيه له وه كه بئنا گابوو له وهى ده بئ نه وانه ي له خوا دهرستن، بيزانن، شتيك كه له سه ر زمانى پيغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، هاتوه، نايا هه والى پينه دراوه به ودى له لاپه په كافي مووسادا هه بوو؟

٥- ﴿وَاتَّبَعَهُمُ الَّذِي وُفِّيَ﴾، هه روه ها له لاپه په كافي ئيبراهيمدا هه بوو، نه و ئيبراهيمى ^{نبي} ^{جبرائيل} هه ر چى نه ركى سه رشانى بوو، به ته و اوى جئيه جئى كرد؟ ليره دا خوا ^{نبي} ^{جبرائيل} باسى په په كاني مووسا و ئيبراهيم ده كات، وه ك له سووره قى (الأعلى) شدا ده فهرموى: ﴿صُحُفٍ إِيَّاهُمْ وَمُوسَىٰ﴾، چونكه ئيبراهيم له پيش مووسا وه ^{نبي} ^{جبرائيل} چ له پله و پيگهو، چ له رووى ريزه بنديى كاتيه وه، به لام ليره دا له خوارتره وه بؤ سه رتر، ريزه بندي كردوون، واته: نايا هه والى پينه دراوه به ودى له لاپه په كافي مووسادا هه بوو، يان ته ودى له سه رچاوه يه كى متمانه پيكر او تر دا هه بوو، كه لاپه په كاني ئيبراهيمى وه فادار و نه ركى سه رشانى خو به ته و اوى جئيه جئيكه رن؟ يان هه ر له به ر نه ودى سه جع و كو تا يى نايه ته كان ييكه وه بگو ن جئن، ليره دا مووسا ^{نبي} ^{جبرائيل} پيشخراوه، سه لات و سه لامى خوا له سه ر هه موو پيغه مبه ران بئ.

پيشتر يش باس مان كرد، كه روونكه ره وانى قوربان په حمه قى خويان لى بئ و خوا پاداشتيان بداته وه، دوو را يان هه ن:

راى يه كه م: گو تو ويانه: ﴿الَّذِي مَوَّلَ﴾، نه و كه سه ي پشتى هه لكر دوه، كه سيكي ديار ييكراوه، ننجا له و باره وه كه نايا كتيه؟ له ته فسيره كاندا به كوئى هه موويان چوار جوړه كه س باسكراون:

١- (الوليد بن المغيرة)، نهمه (ابن زيد ومجاهد) وايانگو توه، كه زور به ي ته فسيره كان هه ر باسى وه ليدى كورى موغيره ده كه ن.

٢- (العاصُ بن وائل السَّهْمِي)، نه‌میشیان (السَّدي) گوتوویه‌تی.

٣- (أبو جهل)، (محمد بن كعب) گوتوویه‌تی.

٤- (النضر بن الحارث)، (الضحاك)، گوتوویه‌تی.

پای دووهم: گوتووایانه: (الذي تولى) جوړه که‌سینکه، خوا **سَمِيحَةُ** وینه‌ی بی
هیناوه‌ته‌وه، جوړه که‌سینکه پیشتی ږوو ده‌کاته نی‌سلام، به‌لام به‌نه‌فه‌سی
کورته‌وه و زوو پشووی سوار ده‌بی و، دواپی لیتی هه‌لده‌گرته‌وه، وه‌ک
کورده‌واریی خو‌مان ده‌لین: فلانکه‌س گرو فږه، واته: نه‌وه که‌سینکی دیارییکراو
نیه، به‌لکو جوړه که‌سینکه، که نه‌و کاتیش ده‌گرته‌وه‌و، نی‌ستاش ده‌گرته‌وه‌و،
دواپی نی‌ستاش ده‌گرته‌وه‌و، هه‌لته‌ته نه‌گه‌ر مه‌به‌ست که‌سه دیارییکراوه‌که‌ش بی،
ننجا وه‌لیدی کوپی موغیره‌یان هه‌ر کامیکیان بی، به‌لام زیاتر باسی نه‌و
ده‌کرتی، زانایان بنچینه‌یه‌کیان هه‌یه ده‌لن: (إِنَّ خُصُوصَ السَّبَبِ لَا يَنْتَعِ شُمُولُ
الْمَعْنَى)، تایه‌تیی هو‌کار، ږی له‌گشتگیری وانا نا‌گرتی، به‌لن ده‌لین: له‌باره‌ی
نه‌و که‌سه دیارییکراوه‌و خوا نه‌وه‌ی فهرمووه، به‌لام هه‌ر که‌سینکی دیکه‌ش
نه‌و سیفه‌تانه‌ی نه‌و که‌سه‌ی تیدا‌بن، هه‌ر ده‌یگرته‌وه‌و، نه‌مه‌ش بنچینه‌یه‌که
هه‌موو زانایان له‌سه‌ری یه‌کده‌نگن.

باسيکي کورت له باره لاپه پړه کاني

مووسا ونيپراهمه وه (عليهما السلام)

به پړزان!

به د لنيا ييه وه مه به ست له لاپه پړه کاني مووسا (صحف موسي) شمره جبر جبر ته وړاته،
نه و ته وړاته ي بؤ مووسا دابه زيناوه و له له و حاندا نووسراوه ته وه و، هه ر به
نووسراوه يي ته تسليمي مووسا شمره جبر جبر کراوه، وه ک خوا شمره جبر له سووړه تي (الأعراف)
دا، ده ده رموي: ﴿وَأَلْقَى الْأَلْوَاخَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ﴾ واته: مووسا
اکاتيک له جيژواني خوي په روه ردگاري گه پرايه وه، دواي چل شه و پوژده که به
له وحه کانه وه! له وحه کاني فريدان و (قژي) سه ر براهه که ي گرت به ره ولاي خو ي
پرايکشا.

کاتيک مووسا ته ماشاي کرد، خه لکه که ي ده ستيان کرد بوو به گولک په رستي،
له وحه کاني دانان، يان فريدان له تووړه بيان، هه تا له هه نديک گيردراوان دا
هاتوه، که هه نديک له له وحه کان شکاوان، که ده لتي: جوړه به رد يکي تاييه ت
بوون، به س خوا ده زاني له چ مادده يه کی زور سه يرو به نرخ بوون، گرنه
نه وه يه ته وړات به نووسراوه يي له سه ر له وحه کان هه بووه و، مووسا بؤ نه وه ي
ده ستي به تال بؤ سه رو پيش گرنتي هاووني براي، له وحه کاني فري داوون!
نه و لاپه پړه ي مووسا شمره جبر جبر که ته وړاته که ي پيکديتن - ته وړات يان: شه ريعه ت،
به رنامه - له چوار به ش پيکه اتوه، که پتيان ده گوتري: (الأسفار الأربعة): (سفر
التكوين، سفر الخروج، سفر العدد، سفر التثنية)^(١)، که تيستا (په يمانی کون) سي
و نو (٣٩) سيفره، (سفر) واته: کتيب، يان به ش، به هه نديک سه ر ژميريش
چل و نو (٤٩) سيفره، چواري يه که ميان، پتيان ده گوتري: ته وړات و ديارن،

(١) هه نديکيش سيفري پيڼجه ميشيان خستوونه گه ل: (سفر الآولين).

به لأم نایا چه ندی وهک خوئی ماوه، که خوا بو مووسای ناردوه و **نجم: جبرائیل**، چه ندی کهم و زیادیی تیدا کراوه؟ هیچ گومانی تیدا نیه، کهم و زیادیی تیدا کراوه، له (سفر التکوین) دا، که یه کهمین سیفری ته و پاته، شتی وای تیدا ههیه، به هیچ شیوهیه که له گهل خوای به رزی مه زندا ناگونجی، ههروه ها شتی وای تیدا ههیه، که له گهل پیغه مبه راندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ناگونجی، به لأم هه ندیک زانیاریشی تیدا هه، له گهل عه قلداو له گهل قورنندا ده گونجین، که ده گونجی وهک زیاتر به رچاو پروونی، به هره یان لی وهه بگیری، ههه بویه ش پیغه مبهه **نجم: جبرائیل** فهرمووی: {بَلِّغُوا عَنِّي وَاُولَآئِیْہٖ، وَحَدِّثُوا عَنۢ بَنِي إِسْرَآئِیْلَ وَلَا حَرَجَ} (آخرجه احمد: ٦٤٨٦، والبخاری: ٣٢٧٤، والترمذی: ٢٦٦٩، وابن حبان: ٦٢٥٦) واته: نایه تیکیش بی له منه وهه بیگه یه نن و له بارهی به نوو نیسرانیله وهه شت بگری نه وهه سه غله تیتان له سهه ر نیه، واته: وهک به رچاو پروونی بوتان ههیه، له کتیه کانی نهوان به هره مه ندبن، به لأم نهک وهک پشت پی به ستن، چونکه له فهرمایشتی دیکه ی پیغه مبه ردا **نجم: جبرائیل** هاتوه: {لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْکِتَابِ وَلَا تُكَذِّبُوهُمْ} (آخرجه البخاری: ٤٢١٥) واته: خاوهن کتیه کان نه به راست دابنن، نه به درویان دابنن، به راستیان دامه نین، نه وهک شتیک بلین، پیچه وانهی هه ق بی و، به درویشان دامه نین، نه وهک شتیک بلین، راست بیت و تیوهه به دروی دابنن و تووشی گوناح بن، یانی: به په هایه نه به راستیان دابنن، نه به درویان دابنن. که واته: قه بارهی په ره کانی مووسا **نجم: جبرائیل** به گشتی نه ندازه که ی دیاره، تهو چوار سیفره، که نیستا له پهیمانی کؤندا هه، به لأم به له بهر چاوگرتنی نه وه که کهم و زیادییان تیدا کراوه.

لاپه ره کانی نیبراهیم (صحف ابراهیم) **نجم: جبرائیل** زانیان گوتوو یانه: ده (١٠) لاپه ره بوون، به نه ندازه ی چل (٤٠) نایه، نه گهر ههه چوار نایه، لاپه ریکی بو دابنن و ده کاته ده لاپه، نهو کاته ههه له سهه دیوکی په ره که نووسیوانه، نجا تیانووسه که: پیستی ته نک بووه، به رد بووه، کاغه ز بووه، هه رچی بووه،

باسی په‌ږه‌کافی نیبراهیم و مووسا، ویرای نیره له یه‌ک شوینی دیکه‌ی قورنانشدا هاتوه، نه‌ویش بریتیه له سوورده‌ی (الأعلى)، که خوا **وَدَّكَ رَبِّي فَصَلَ** ١٥ **بَلْ تُؤْمِنُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا** ١٦ **وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى** ١٧ **إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى** ١٨ **صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى** ١٩، به‌لام لی‌رده‌ا، نیبراهیم پیش خراوه، چونکه ههم له ږووی پله‌و پایه‌وه، ههم له ږووی پریزه‌ندبی کاتیسه‌وه، نیبراهیم پیش مووسایه سه‌لات و سه‌لامی خوا له‌سهر هه‌ردوکیان بن.

به‌لام له سوورده‌ی (النجم) دا، مووسا پیش‌خراوه: به‌و نیعتیاره‌ی که له نزمیه‌وه به‌رده به‌رزی چووه، یان له‌به‌ر ږه‌چاوکردنی کوټایی نایه‌ته‌که، که ههموویان له‌سهر یه‌ک ناواز بین: **وَالْتَّجِيمُ إِذَا هَوَىٰ** ٢٠ **مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ** ٢١ **وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ** ٢٢، نه‌وه‌ی دیکه‌ش: **إِنَّمَا لَمْ يَلَمَّا بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ** ٢٣ **وَاتَّبَعَهُمُ الَّذِي** ٢٤ **وَقَىٰ** ٢٥

شایانی باسه: له سوورده‌ی (الأعلى) شدا، له‌و نایه‌تانه‌دا که باسمانکردن، که خوا ده‌فه‌رموی: نه‌مه له‌لاپه‌ږه پی‌شووه‌کاندا، لاپه‌ږه‌کافی نیبراهیم و مووسادا هه‌یه، له‌وی پی‌نچ راستیی باسکراون:

- ١- **قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى** ٢٦، به راستیی سه‌رفرازه، نه‌و که‌سه‌ی خو‌ی پاک و چاک کردوه.
- ٢- **وَدَّكَ رَبِّي فَصَلَ** ٢٧، نه‌و که‌سه‌ی ناوی په‌رو‌د‌ر‌گ‌ا‌ری دینن.
- ٣- **فَصَلَ** ٢٨، ننجا نویژی به‌ریا کردوه.
- ٤- **بَلْ تُؤْمِنُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا** ٢٩، به‌ل‌کو ټیوه ژیا‌نی د‌و‌ن‌یا (یان ن‌ز‌م‌ت‌ر یان نی‌ز‌ی‌ک‌ت‌ر) هه‌ل‌ده‌ب‌ز‌ی‌رن.
- ٥- **وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى** ٣٠، به‌لام مه‌ن‌ز‌ل‌گ‌ای کوټایی چاک‌تره‌و به‌رده‌وام‌تری‌شه.

ننجا د‌و‌ای نه‌وه‌ی خوا ده‌فه‌رموی: **قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى** ٣١ **وَدَّكَ رَبِّي فَصَلَ** ٣٢ **بَلْ تُؤْمِنُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا** ٣٣ **وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى** ٣٤، د‌و‌ایی ده‌فه‌رموی: **إِنَّ هَذَا** ٣٥

بئگومان نه وهی باسکرا ﴿لَيْلِ الصُّحُفِ الْأُولَى﴾ ۱۸، له لاپه ره پتשוوه کاندا ههیه، ﴿صُفِّیٰ اِبْرٰهیمَ وَمُوسٰی﴾ ۱۹، لاپه ره کانی ئیبراهیم و موسا، سه لات و سه لامی خویان له سه ره بت.

لیره ش له سووره قی (النجم) دا، خوا سیمه نجمه وهک له سه ره تاوه باسماز کرد، دوازده راستیی خستوونه پروو و پالیداونه لای صوحوفی موسا و ئیبراهیم (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، لیره ش پتتج راستیی دیکه ی باسکردوون، که واته: $(۱۷ = ۵ + ۱۲)$ ، نه مه حه قده (۱۷) راستیی مه زن، له لاپه ره پتسووه کان، لاپه ره کانی ئیبراهیم و موسا دا (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، به لام ئایا لاپه ره کانی موسا و ئیبراهیم، یان ئیبراهیم و موسا، هر نه حه قده راستیه یان تیدان؟ به دنیایی نه خیر، به لام خوا سیمه نجمه نه وه حه قده راستیه ی له و دوو شوینه دا، له شویتیک دوازده و، له شویتیک پتتج، بو ئیمه گواستوونه وه.

مه سه له ی دووهم:

یازده راستیی گه وره و گرنه، که له په ره کانی موسا و ئیبراهیمدا هاتوون، که چواریان په یوه ستن به مروشه وه، هه ویشیان په یوه ستن به ژماره یه که له سیفت و کرده وه کانی خواوه، که به نگه و نیشانه ی په روه ردگاریتی و بالاده سستی و هه مه کاره بوونی خوی په روه ردگارن.

راستی دوازه یه م و کوتاییش هه لده گرین بو مه سه له ی سته م، چونکه نهویش جوړه راستیه کی تایه ته و جیا به له م یازده راستیه:

خوا ده فه رموی: ﴿الْأَنْزِلُ وَالْأَرْزُ وَزَّرَ الْخُرَى ٣٨ وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى ٣٩ وَأَنْ مَعَهُ سَوْفَ بَرَى ٤٠ ثُمَّ يُخْرِجُ الْجَزَاءَ الْأَوَّلَ ٤١ وَأَنْ إِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى ٤٢ وَأَنْهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى ٤٣ وَأَنْهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَعْيَا ٤٤ وَأَنْهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ٤٥ مِنْ تُطْفِئُوا نَارَهُ ٤٦ وَأَنْ عَلَيْهِ الشَّأْنُ الْآخَرَى ٤٧ وَأَنْهُ هُوَ أَغْنَى وَأَقْنَى ٤٨ وَأَنْهُ هُوَ رَبُّ السَّعَرَى ٤٩﴾

شیکردنه وه ی ئه م ئایه تانه، له دوازه بره گدا:

١- ﴿الْأَنْزِلُ وَالْأَرْزُ وَزَّرَ الْخُرَى﴾، که هیچ گوناها کاریک، گوناها ی هیچ نه فسیکی دیکه ی گوناها بار، هه لئاگری: (تَأْنِیْتُ وَازَرَةَ بِأَوَّلِ: نَفْسِ، وَكَذَلِكَ تَأْنِیْتُ أُخْرَى)، که ده فه رموی: ﴿الْأَنْزِلُ وَالْأَرْزُ﴾، که هیچ (وازره) یه که، (وزری، یه کیکی دیکه هه لئاگری، (وازره)، بوچی به میننه (مؤنث) هاتوه؟ یانی: (نَفْسُ وَازَرَةَ)، هیچ نه فسیکی گوناها کار، گوناها ی نه فسیکی دیکه هه لئاگری، واته: کهس گوناها ی کهس له کۆلئ ناکات و، کهس ناتوانن له جیا ی کهس سزا بدری و ببیته به لاگیره وه ی.

٢- ﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾، هه روه ها که مروف بهس خواوه نی نه وه به هه ولی بو ده دات.

نهمهش راستیه کی دیکه یه که مرؤف ته نیا نه وه ندهی هه ولده دات و کوشش ده کات، ته نها خاوهی نه وه ده بی که کوششی بو کردو، (أَصْلُ السَّعْيِ: الْمَشْيُ، السَّريْعُ، فَأُطْلِقَ عَلَى الْعَمَلِ مَجَازًا مُرْسَلًا أَوْ كِتَابَةً، وَالْمُرَادُ هُنَا عَمَلُ الْخَيْرِ بِقِرِينَةِ ذِكْرِ لَامِ الْإِخْتِصَاصِ)، وشه ی (سعی): له نه صلدا به مانای رۆیشتنی خیریه، به لام لیره دا به مانای کردار و ده دهسته تان هاتوه، مه به ستیش پیی کاری خیره، به نیشانه ی نه وه که لامی تاییه تکرردنی خراوه ته سهر ﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾، یانی: هیچ بهرهم و سووډیک بو مرؤف نیه، مه گهر نه وهی خو ی هه ولی دابی.

٣- ﴿وَأَنْ سَعَيْهِ سَوْفَ يُرَى﴾ ههروه ها که کوششه که ی له مه ودوا ده بیتر ی، واته: به بهرجه سته کراوی ده بیتر ی، که نه مه یه کی که له به لگه کانی نه وهی له رۆی دواییدا، خوا کرده وهی مرؤفه کان، چ نیه قی دلایان و، چ ده برینه کانی زمانیان، چ کرده وهی نه ندانه کانیان، بویان بهرجه سته ده کات، وه که له تهفسیری سووډتی (الجاثیه) دا، له و باره وه باسی کمان کرد، ههروه ها له سووډتی (الکھف) یشدا، له بهر رۆشنای نه و نایه ته دا که ده فرموی: ﴿وَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا﴾، نه وهی کرد بوویان به ناماده کراوی بینیان، یانی: به دنگ و وینه وه، ههروه ها له سووډتی (الجاثیه) دا، کاتیک ده فرموی: ﴿إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْبِغُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، نیمه نه وهی که ده تان کرد، کو پییمان ده کردو نوسخه مان له بهر ده گرتوه، لیره ش به هه مان شیوه: ﴿وَأَنْ سَعَيْهِ سَوْفَ يُرَى﴾، کوششه که ی له مه ودوا ده بیتر ی، به بهرجه سته کراوی ده بیتر ی.

٤- ﴿ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءُ الْأَوَّلُ﴾، دوا ی پاداشتی هه ره تیرو ته وای ده در یته وه، یانی: لی که م نا کر یته وه، (إِصْمِيرُ النَّصَبِ فِي قَوْلِهِ: «يُجْزَاهُ» عَابِدٌ إِلَى السَّعْيِ، أَيْ: يُجْزَى عَلَيْهِ، أَوْ يُجْزَى بِهِ: ﴿الْجَزَاءُ الْأَوَّلُ﴾) واته: رانای مه منصوب له: (یجزا ده) که (ه) یه که یه و بهر کاره و ده گه ر یته وه بو (سعی)، واته: له سهر کوششه که ی پاداشتی هه ره تیرو ته وای ده در یته وه.

(الأَوْفَى: اسْمٌ تَفْضِيلٍ مِنَ الْوَفَاءِ، وَهُوَ التَّمَامُ وَالْكَمَالُ، وَالتَّفْضِيلُ مُسْتَعْمَلٌ هُنَا فِي الْقُوَّةِ، وَلَيْسَ الْمُرَادُ تَفْضِيلُهُ عَلَى غَيْرِهِ)، واته: وشه ی (الأَوْفَى) له (وفاء) وه، هاتوه

که بهمانای تیرو ته‌واوییه و ناوی هه‌لبژاردنه، به‌لام لیتره‌دا مه‌به‌ست پیتی نه‌وه نیه، به‌سه‌ر به‌رامبه‌ریک‌دا هه‌لبژێردری، به‌لکو مه‌به‌ست پیتی هێزو تیرو ته‌واویی خودی پادا‌شته‌که‌یه، نه‌ک به‌راورد کردنی له‌گه‌ل پادا‌شتی که‌سیکی دیکه‌دا.

٥- ﴿وَأَنۢ إِلَىٰ رَبِّكَ أَلۡمُنَٰهَۥنَّ﴾، (ئه‌و پاستیه‌ش له‌ لاپه‌ره‌کانی مووسا و نیه‌راهی‌مدا هاته‌وه) که‌ کو‌تایی به‌ره‌و لای په‌روه‌دگارت، (مُنْتَهَی)، ده‌گونجی ناوی شوین (اسم مَکَانَ) بێ و، ده‌گونجی چاو‌گیک‌ی میمی بێ، واته: کو‌تایی، یانی: خودی کو‌تایی بۆ لای په‌روه‌دگارت، کو‌تایی هه‌موو کاره‌کان له‌لای خوایه.

یانی: شوینی، یاخود کو‌تایی هه‌موو کاره‌کان و سه‌ره‌نجامه‌کیان له‌لای خوا ی په‌روه‌دگاره.

شایانی باسه: ئیمه‌ دوایی کورته‌ باسی‌ک ده‌که‌ین، له‌ باره‌ی واتای ئهم ئایه‌ته موباره‌که‌وه: ﴿وَأَنۢ لَّیۤسَ لِلۡإِنۡسِیۡنِ اِلَّا مَا سَعٰی﴾، که‌ مشتومری زانیانی زۆر له‌سه‌ره، له‌و کورته‌ باسه‌دا خوا پشتیوان بێ تیشکی باش ده‌خه‌ینه سه‌ر نه‌وه، که‌ نایا مه‌به‌ست له‌م ئایه‌ته موباره‌که‌ نه‌وه‌یه که‌ مرو‌ف هه‌ر شتی بۆ خو‌ی وه‌ده‌ستی نه‌هین و نه‌یکات، لێ به‌هره‌مند نابێ؟ که‌ ئیمه‌ چه‌ندان نایه‌ت و چه‌ندان فه‌رمایشتی پی‌غه‌مبه‌رمان هه‌ن، ئه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نن که‌ مسو‌ل‌مانان له‌ هه‌ول و کۆششی یه‌ک‌دی به‌هره‌مند ده‌بن، به‌ تاییه‌ت خ‌زمان له‌ هی یه‌ک‌دی و، دایک و باب له‌ هی پۆله، پۆله له‌ هی دایک و باب!! دوایی قسه‌ی لێ ده‌که‌ین که‌ ئهم رسته‌ قورئانییه، مه‌به‌ست پیتی نه‌وه‌یه که‌ مرو‌ف وه‌ک خاوه‌نداریتی، ته‌نیا ده‌بیته‌ خاوه‌نی نه‌وه‌ی خو‌ی کردوویه‌تی، به‌لام کردوویه‌ک خه‌لکی دیکه‌ کردبیتی، نه‌و خاوه‌نی نیه، به‌لام نه‌گه‌ر خاوه‌نه‌که‌ی پیتی به‌خشن و بۆی بکاته‌ دیاریی، ئهم ئایه‌ته پیتی لێ ناگرێ، که‌ لێی به‌هره‌مند ببێ، به‌لام وه‌ک خاوه‌نداریی، مرو‌ف ته‌نیا خاوه‌نی به‌ره‌می کردو کۆششی خو‌یه‌تی.

که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَنۢ لَّیۤسَ لِلۡإِنۡسِیۡنِ﴾، زانیان چه‌ند واتایه‌کیان بۆ لیک‌داوه‌وه:

١- (الرُّغُوعُ وَالْإِنْتِهَاءُ إِلَى حُكْمِهِ الْمَحْضِ الَّذِي لَا تَلَابِسُهُ أَحْكَامُ أُخْرَى)، گه پانه وهو کۆتایی پیتهاتن بۆ لای حوکمی ساغی خوای پهروه دگاردو، حوکمی که سیکى دیکه ی له گه ل تیکه ل نیه، واته: ته نیا ده چنه وه بۆ لای خواو بریار ته نیا بریارى نه وه.

٢- (الْمُنْتَهَى: الْوُقُوفُ وَانْتِهَاءُ السَّيْرِ مِثْلُ: خُدُودِ اللَّهِ، فَيَنْجِبُ الْوُقُوفِ عِنْدَهُ)، کۆتایی، یانی: وهستان له رۆشتندا بۆ لای خواجه **سیدنا نجم العجم** وه کوشه ی (خُدود الله)، سنوره کانی خوا، که واته: ده بی نه وه ی خوا بریارى داوه، له وى به وستى و کۆتایی بى.

٣- (إِنْتِهَاءُ الْمَخْلُوقَاتِ عِنْدَ اللَّهِ وَوُجُودِهِ الْوَاجِبِ)، دروستکراوه کان هه موویان له لای خوا و بوونى پتویستى خوا **سیدنا نجم العجم** ده وه ستى.

که ته نیا خوا بوون پتویست (وَاجِبُ الْوُجُودِ) ه''، نه گه رنا جگه له خوا هه مووی بوون گونجاو (مُمْكِنُ الْوُجُودِ) ه، واته: جگه له خوا هه مووی ده گونجا بى و خوا دروستى بکات و، ده شگونجا نه بى و خوا دروستى نه کات، به لām بوونى خوا **سیدنا نجم العجم** پتویستونه ده گونجا خوا **سیدنا نجم العجم** نه بى.

٦- (وَإِنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى)، دیسان به س نهو (خوا) هیناویه ته پیکه نین و گریان. نهو راستیه ش له لاپه ره کانی مووسا ئیبراھیمدا سه لات و سه لامى خویان له سه ر بى، هاتوه، که ئه مه ده بته راستی شه شه م، که به س خوا پیده که نینى و ده گریه نى، (جَعَلَ الْإِنْسَانَ ضَاحِكًا بَاكِيًا)، مروڤى وا لیکردوه پیکه نى و بگرى، که دياره پیکه نین دهره نجامى دلخوشیه و، گریانیش به زۆرى دهره نجامى دلته نگیه، هه رچه نه ده جارى واش هیه، نینسان له خوشیانیش ده گرى و، جارى واش هیه نینسان له ناپه ده تیانش پیده که نى، به لām به زۆرى وایه، مروڤ که دلخوش بوو پیده که نى و، که دلته نگ بوو ده گرى و، ئه م دووه ش تایبه تن به مروڤه وه، ته نیا مروڤ پیده که نى

(١) زاراوه کانی: (واجب الوجود) و (ممکن الوجود) دوو زاراوه ی عیلمی که لām و فه لسه فه ن و له مه وسووعه ی: (نیمان و تیلحاد) و، به رکی دووه می مه وسووعه ی (نیمان و عقیده ی نیسلامی) و، کتیبی: (خواناسی، نلیین، نیمان) دا به درێزی له باره یانه وه دولین.

و دهگری، هه‌ندیک له زانایانی ناژه‌لناس گوتوو یانه: مه‌یموونیش پیده‌که‌نی به‌لام ناگری و، حوشریش ده‌گری، به‌لام پینا‌که‌نی، به‌لام ته‌نیا مروّف پیده‌که‌نی و ده‌گری. ده‌لیم: نه‌پیکه‌نینی مه‌یموون و نه‌گریانی حوشریش، به‌لکه‌یه‌کی و پشت راستی ناکاته‌وه، که جیی دَنیایی بی، په‌نگه مه‌یموون وەک چوَن له شتی دیکه‌شدا، لاسایی مروّف ده‌کاته‌وه، له‌وه‌شدا خوٰی وَا لَی بکات که پیده‌که‌نی نه‌ک پیکه‌نینی راسته‌قینه بی، به‌س لاسایی کردنه‌وه بی.

(٧) - ﴿وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا ۖ هَهُرُوهَا بِهِس نَهَو (خُوا) ه که مراندوو یه‌ق و ژیانددوو یه‌ق، (أَحْيَا وَأَمَات) یانی: (أَعْطَى الْحَيَاةَ وَسَلَبَهَا)، ژیا‌نی داوه‌و وه‌ری گرتۆ ته‌وه، دوا‌یی دووباره ده‌ژیه‌نیته‌وه، لی‌ره‌داخوا ^{سَمِعَ الْجَمْرُ} مردنی پیش‌خستوه، چونکه‌ حاله‌که‌واده‌خوا‌ژی و، مه‌قامی باسکردنی بالاده‌ستیی خوا‌به‌و، له‌ بالاده‌ستیی خواش نه‌وه‌یه که ده‌مریتی و ده‌ژیه‌نی، ژیا‌ن وه‌رده‌گرتیه‌وه و ژیا‌نیش ده‌به‌خشیته‌وه.

(٨) - ﴿وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ۖ هَهُرُوهَا نَهَو (خُوا) جوو ق نَیرو مَی دروستکردوون، هه‌ر کام له نَیرو مَی له زمانی عه‌په‌بیدا پَییا‌ن ده‌گوتری: (زَوْج)، نه‌وه که نیستا له عورفی زمانی عه‌په‌بیدا باوه ده‌لَین: (زَوْج وَزَوْجَة)، له ږووی زمانی عه‌په‌بیه‌وه راست نیه، به‌لکو ئافره‌تیش (زَوْج) وه‌ پیاویش (زوج) ه، به‌یه‌کیکیان ده‌گوتری: (زَوْج) و به‌هه‌ردووکیان ده‌گوتری: (زَوْجَین)، بۆیه ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَینَ ۖ خُوا دوو (زَوْج)ی دروستکردوون، جوو ق دروستکردوه، نه‌و دوو (زَوْج)ه چین؟ هه‌ردووکیان خوا‌ه‌نی په‌گه‌زن: نَیرو مَی.

(٩) - ﴿مِنْ شَفَعِ إِذَا شَأْنٍ ۖ له نوتفه‌یه‌ک له کاتی‌کدا ده‌پَیژری، (مَنْعَى: تُدْفِقُ، أَوْ تُصَبِّ، أَوْ تُزَلْ، واته: کاتی‌ک که ده‌رده‌قولَی‌تری، یا‌ن ده‌پَیژری، یا‌ن به‌ر ده‌دریته‌وه، ده‌گوتری: (أَمْنَى وَمَنْعَى مَعْنَى)، (أَمْنَى وَمَنْعَى)، یانی: توو ی هات، هه‌روه‌ها (مَنْعَى)، به‌مانای (تَقْدَر) یش دی، یانی: نه‌ندازه‌گیری ده‌کری، ده‌گوتری: (مَنْعَى لَكَ الْمَانَى: أَيْ قَدَّرَ لَكَ الْمَقْدَرُ)، (مَانَى)، نه‌ندازه‌گیرکار، نه‌ندازه‌گیری‌کار بۆی نه‌ندازه‌گیری کردووی، (نُطْقَة) ش، یانی: ئاو‌یکی که‌م.

بېگومان مه به ست له نوتفه ش، ليرده تاووی پياوو نافرته، چونکه خوا **سَووږتی** باسی هه ردووکیانی کردوه: ﴿وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۚ مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ﴾ له ته فسیری سووږتی (الحجرات) یس دا، باسماں کرد، که خوا دهفه رموی: ﴿يَتَأْتِيَ النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّن ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ﴾، به لکه یه له سهر نهوهی کورپه لهی مرؤفه، که دروست دهبی له کوی ناوی پياوو نافرته دروست دهبی، له تاووی باب و دایک، هه ردووکیان دروست دهبی، نه مه ش پیچه وانهی نهوهیه که کاتی خوی وا باو بووهو، پیمان وابووه: ته نیا تاووی پياوه، کورپه لهی لی دروست دهبی، به لام له نیا مندا لدانی دایکدا گه وره دهبی و په روه رده دهبی و گه شه دهکات، به لام تیس تا زانیاری کورپه له ناسیی (علم الأجنّة) پوونی کردو ته وه که له زینده وهری تاووی پياو و هیلکولهی نافرته (الْحَيَوَانُ الْمَنْوِيُّ وَالْبُيُوتَةُ)، له هه ردووکیان نوتفه دروست دهبی و، تیمه له سه ره تای سووږتی (المؤمنون) دا، باسیکی تیرو ته سه لمان له بارهی دروست بوونی مرؤفه وه، کردوه.

(۱۰) - ﴿وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشَاءَ الْآخِرَىٰ﴾، هه روه ها پیگه یانده وهو دروست کردنه وهی دیکه ش هه ره له سه روی (خوا) یه. (النَّشَاءُ: الْمَرْءُ مِنَ الْإِنْشَاءِ، أَي: الْإِبْجَادِ وَالْخَلْقِ، وَالْآخِرَى: مُؤْنْتُ الْآخِرِ، أَي: النَّشَاءُ الَّتِي لَا نَشَاءَ بَعْدَهَا، وَهِيَ مُقَابِلُ النَّشَاءِ الْأُولَى الَّتِي يَتَضَمَّنُهَا قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَىٰ﴾)، واته: (نشاء): جاریکه له (إنشاء)، دروست کردن و پیدا کردن^(۱)، وشهی (آخری) ش، میینهی (آخری) ه، یانی: دروست کردنیک که دروست کردن دیکه به دوا دا نایهت، به رانه ری دروست کردنیک به که مه، که واته: به مانای زیندوو کرانه وه دی.

(۱۱) - ﴿وَأَنَّهُ مُرَافِقٌ وَأَقْنَىٰ﴾ (نهو راستیه ش له لاپه ره کانی مووسا و نبی پراهمیدا هیه) که بهس خوا خه لک دهوله مه ند دهکات (مرؤفه کان دهوله مه ند دهکات) او خاوند سامانیان دهکات، (أَعْنَى: مَوْلَى، أَقْنَى: أَخْذَمَ)، نهوه ش واتیاه کی دیکه (أَقْنَى) یه:

(۱) له راستی دا (نشاء) به مانای پیگه یانندن پله پله یه، وهک پیشت باسماں کردوه.

خەلک ساماندار دەکات و، واشیان لێ دەکات خزمەت بکری، یان: (أَغْنَى: أَي جَعَلَهُ غَنِيًّا، وَأَقْنَى أَي جَعَلَهُ دَا قِنِيَّةً، وَهُوَ الْمَالُ الْمُدَّخَرُ)، (أَغْنَى)، واتە: دەوله‌مه‌ندی کرد (أَقْنَى)، واتە: کردی به‌ خاوەن مآل و سامانیکی په‌زمه‌نده‌ کراو، هه‌روه‌ها (أَقْنَى)، به‌ مانای (أَرْضَى)ش دی، واتە: وای لێکرد پازیی بی.

واتە: (أَقْنَى) چوار مانای هه‌ن: ١- ساماندارێ کرد، ٢- خزمه‌تکراوی کرد، ٣- کردیه‌ خاوه‌نی سامانی په‌زمه‌نده‌کراو، ٤- پازییکرد.

(١٢) - ﴿وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعَرَى﴾، [دیسان له‌ لاپه‌ره‌کانی مووسا و ئیبراهیمدا هاتوه‌، که‌] به‌س خوا په‌روه‌ردگاری (شَعْرَى)یه، به‌ کوردیی نه‌ستیره‌ی که‌لاویژی پیده‌لێن، که‌ نه‌ستیره‌یه‌کی تایبه‌ته‌و، دوایی له‌ کورته‌ باسیکدا باسی نه‌ستیره‌ی که‌لاویژ ده‌که‌ین.

سنی کورنہ سہرنجی گرنگ

خوای به رزی مه زن که ده فہ رموی: ﴿وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۚ مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تَجَنَّىٰ ۚ﴾ واتہ: یہ کیک لہو راستیانی لہ لاپہرہ کانی مووسا و نیبراہیمدا (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ہن، ٹوہیہ کہ خوا جوویتیکی نیرو میی دروستکردوہ، لہ نوتفہ یہ ک کاتیک دہر ژنری، نجا نیمہ لہ بہر تیشکی ٹہم دوو ناہتہ موبارہ کەدا، سنی سہرنجی گرنگ دہخہینہ پروو:

سہرنجی یہ کہم: کہ دہ فہ رموی: ﴿وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۚ﴾ لیرہدا کہ خوا ﴿سَبَّحْتَ بِحَمْدِ رَبِّكَ﴾ وشہی (الزَّوْجَيْنِ)، باس دہکات لہ دواي ٹویش و ہک جیگرہوہ (بَدَل) دہ فہ رموی: ﴿الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۚ﴾ لہ جیاتی ٹوہی بفہ رموی: (خَلَقَ الْإِنْسَانَ)، دہ فہ رموی: ﴿وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۚ﴾ ٹہمہ لہ بہر گہ یاندنی دوو مہ بہستہ:

یہ کہم: بۆ ٹوہی خوا چاکہی خویمان لہ جوویتیہ تییدا بیر بخاتہوہ، کہ پیانان پڑگہزی نیریان ہہیوہ نافرہ تان پڑگہزیان مینہیہو، ٹوہ نیرو میہش ھوگری یہ کدین و پیکہوہ گونجاون و ٹوواوکہری یہ کدین، بہ ھوی ٹوہ نیروی و مینہشہوہ، وہ چہی مروفاہیتی دریژہی دہبی و بہر دہوام دہبی، لہژیانی سہر زہویدا، واتہ: خوا ﴿سَبَّحْتَ بِحَمْدِ رَبِّكَ﴾ و پیرای ٹوہی باسی دوو جووٹہ کہ (زَّوْجَيْنِ) دہکات، دوایش باسی نیرومی: ﴿الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۚ﴾ دہکات، کہ دوو زہوجہ کہش ھہر نیرومین، بۆیش خوا ﴿سَبَّحْتَ بِحَمْدِ رَبِّكَ﴾ نہمہ زہق دہکاتہوہ کہ ٹوہ دوو جووٹہ بریتین لہ نیرومی: ﴿الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۚ﴾ تاکو ٹوہ چاکہو نیعمہ تہی خوئی بخاتہوہ بہر چاوی نیمہ، کہ نیمہی مروٹ بہ ھوی ٹوہ ھہبوونی ھہردوو پڑگہزی نیرو میہوہ، ھہم ژیانی کۆمہ لایہ تییمان بہر پڑوہدہچی، بہو واتایہی پیانان ھوگری نافرہ تان و نافرہ تان ھوگری پیانان، ھہم بہ ھوی ٹوہ حالہ تی جوویتیہ تیہشہوہ، وہ چہی بہشہر لہسہر زہوی بہر دہوام دہبی.

دووه: ناماژده بو نهوه که ههه کام له نێرو مێ، پشک و بهشیان ههیه له دروستکردنی نوتفه‌دا، نهو نوتفه‌یهی که مروقی لی پێک دێ، وهک له فه‌رمایشتی پێغه‌مبه‌ریشدا به‌راشکاوایی هاتوه، که ده‌فه‌رموێ: **أَمَّا الشَّيْءُ إِذَا سَبَقَ مَاءَ الرَّجُلِ مَاءَ الْمَرْأَةِ، ذَهَبَ بِالشَّيْءِ، وَإِذَا سَبَقَ مَاءُ الْمَرْأَةِ مَاءَ الرَّجُلِ، ذَهَبَتْ بِالشَّيْءِ** (أخرجه أحمد: ١٢٠٧٦، وعبد بن حميد: ١٢٨٩، والبخاري: ٣٧٢٣، وابن حبان: ٧١٦١).

واته: به‌لام هۆکاری پێچوون (به‌باب له‌نێرایه‌تی دا، یان به‌دایک له‌میایه‌تی دا) هه‌رکات ناوی پیاوه‌که‌ پێش ناوی ژنه‌که‌ که‌وت، منداڵه‌که‌ ده‌چێته‌وه‌ سه‌ری و، نه‌گه‌ر ناوی ژنه‌که‌ش پێش ناوی پیاوه‌که‌ که‌وت، منداڵه‌که‌ ده‌چێته‌وه‌ سه‌ری (ده‌چێته‌وه‌ سه‌ر ژنه‌که‌و مێینه‌ ده‌بی).

نهمه‌ ناماژده‌ بو نه‌وه، که‌ ناوی پیاو (حَيْمَن)ه‌که‌ی دوو جوړه: (X, Y) به‌لام هه‌ی تافه‌رت (XX)ه، نجا نه‌گه‌ر جوړی (حیمن)ه‌که‌ی پیاو جوړی (Y) بی، هه‌ی تافه‌رت دا که‌ هه‌میشه‌ (X)ه، یه‌ک بگرێ، نه‌وه‌ نێر ده‌بی و، نه‌گه‌ر هه‌یمه‌نه‌که‌ی پیاویش جوړی (X) بی، له‌گه‌ل (X)ی تافه‌رت دا، مێ ده‌رده‌چێ، مه‌به‌ست له‌ زالبوونه‌که‌ش وا پێده‌چێ نه‌وه‌ بی: نایا ناوی تافه‌رته‌که‌ واده‌کات، ته‌نیا له‌گه‌ل جوړی (X) دا، یه‌ک بگرێ و هه‌لکۆله‌ی تافه‌رت ته‌نها جوړی (X)ی، هه‌یمه‌ن به‌لکێش ده‌کات، یاخود ناوی پیاوه‌که‌ زال ده‌بی، که‌ نه‌گه‌ر هه‌یمه‌نه‌که‌ی ناوی پیاو جوړی (Y) بی کو‌رو، نه‌گه‌ر جوړی (X)یش بی، کچ ده‌رده‌چێ، به‌لام کاتی‌ک که‌ قورن‌ان دابه‌زیوه، وا باو بووه‌ نه‌وه‌ی کۆرپه‌له‌ی لی دروست ده‌بی، ته‌نیا ناوی پیاوه‌و، پۆلێنێنی تافه‌رت ته‌نیا نه‌وه‌یه، که‌ ناوی پیاو، له‌ نێو منداڵانی تافه‌رتدا، گه‌شه‌ ده‌کات، به‌لام هه‌م نه‌م نایه‌ته‌ موباره‌که‌، ناماژده‌ پێده‌کات و، هه‌م فه‌رمایشته‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر یش به‌راشکاوایی ده‌یفه‌رموێ و، له‌ سووره‌تی (الحجرات)یش داخوا به‌راشکاوایی ده‌یفه‌رموێ: **يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى**

سهرنجی دووهم: که دهفهرموئ: ﴿مِنْ ثَمَرَاتِهِ إِذَا أَثْقَى﴾ (إِذَا) بۆ کات به کاردی، چونکه (إِذَا) (ظرف زمان) ناوی کاتهو، نهمه تاماژه یه بهوه که ههر له گهَل نهو نوتفه یه چووو نئو مندالدانی نافره تهوه، یه کسهر نهو کۆرپه له یه دهست به دروستبوون دهکات، واته: زینده وهری تۆوی پیاو که ده چیته نئو هیلکۆله ی نافره تهوهو، به ههر دووکیان (نُطْفَة) پیکدینن، نهو (نُطْفَة) یه داده به زۆ بۆ نئو مندالدان و، له ئه نجامی نهوه دا نهو کۆرپه له یه دروست ده بی و، نه گهر خوا مۆله قی له سهر بی، دهست دهکات به گوزه راندنی قۆناغه کانی: خوئنباره (عَلَقَة) و زارجوو (مُضْغَة)، ننجای تیسقان (عظام)، دواپی به گوشت داپوشران و، پرووح به بهردا کران.

سهرنجی سییه م: وشه ی (مُئْتَى) به کارهاتوهو، نهمه ش ناماژه یه بهوه که نهو تۆوه ی پیاو، ده دلۆپیتزی و ده رژیته سهر شتیکی دیکه ی به رانبه ری، چونکه رژان، که دهفهرموئ: رژان دیه سهری، نهمه خوازیاری نهوه یه شتیکی دیکه ش هه بی، رژیته سهری، نهمه ش تاماژه یه بهوه که تۆوی پیاو ده رژیته سهر ناوی نافره ت، هیلکۆله ی نافره ت، که نهویش له نئو ناوی نافره ت دایه و زینده وهری تۆوی (الحيوان المنوي) ی پیاو، که کورته که ی (حیمن) ه، له گهَل هیلکۆله (نُيُوضَة) ی نافره ت دا، یه کده گرن و دروستکراویکی دیکه ی سییه م که پیی ده گوئری: (نُطْفَة) پیکدینن، که واته: وشه ی ده رژیته ی (مُئْتَى) ناماژه یه، بهوه که ناوی پیاو ده رژیته سهر شتیکی دیکه و، ده رژیته سهر دروستکراویکی دیکه و دواپی به ههر دووکیان نهو مروقه یان لی پیک دی، به مۆله ق خوا.

ئیمه له تهفسیری سوور دق (المؤمنون) دا، به درژی یی له باره ی چۆنه تیی دروستکرانی مروقه وه له لایه ن خوی پهروه ر دگاره وه، قسه مان کردوه.

تیتاش دینه سهر کورته باسیک له باره ی به هره مه ند بوونی مروقه وه، له چاکه ی جگه له خۆی:

له چاگه‌ی جگه‌له خو‌ی

به ریزان!

ئەم كۆرتە باسە لە سى تەو ەردا دەخەينەروو:

تهوهری یه کهم: راجایی زانیان له بارهی بههرمه‌نبووئی مرقهوه
له کردهوی جگه له خۆی:

مشتومړو پاچايي زانايان له باره‌ي به‌هرمه‌ند بووني مروّف له كرده‌وي
جگه‌له خوږه‌وه، زوړه، هه‌ر له سه‌ره‌تاوه، چ له نيو هاوه‌لندا (خوا لښان پا‌زي
بڼ)، دوايي له نيو تابيعين دا، تاكو ده‌گاته پوژگاري ئيمه و، نيس‌تاش پاچايي و
مشتومړ له و باره‌يه‌وه زوړه، كه نايا مروّف، له‌لای خواي په‌روه‌دگار، بو قيا‌مه‌ت
و روژي دوايي، له كرده‌وي چاكي جگه‌له خو‌ي به‌هرمه‌ند ده‌بي، يان نا؟

بابزانين چۆن و بۆچى؟

نهو نایه ته موباره که ی دده رموی: ﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾. به کیک له و
راستیانه به که له لاپه ده کانی مووسا و نبیرا هیمدا (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هه، که
مروؤف نابېته خاودنی هیچ شتیک، مه گهر به ره همی کوؤش و هه وئدانی خوؤ بی.
ننجا هه نندیک له زانا بان وای لن حالیی بوون: که مروؤف له کرده وهی هیچ
که سی دیکه به هره مه ند نابې، ته نانه ت نیمام شافیعی (په حمه تی خوا ی لن
بی)، زانراوه که گوتوویه تی: که سیک قورنان بوخوئن و پادا شته که ی بو یه کی
دیکه به دباریی بننری، پادا شته که ی ناگات، به و که سه ی بو ی ده تیری.

نیستاش با سه رنجی شه ش جوړه بوچوونی زانایان بدهین، که هه نډیکشیان پیک ده چن و ده چنه وه نیتو په کدی:

۱- عی کریمه که قوتابی عه بدوللای کوړی عه بیاسه، (خو لیان رازی بی) ده لن: ﴿وَأَنَّ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾: (حکایه عن شریعه سابقه فلا تلزم فی شریعتنا)، واته: نه مه گپړانه وهی به رنامه به کی پشوو و، له شریعه تی نیمه دا پتویست و پابه ندکه ر نیه، (ای: إن قبول عمل أحد عن غيره، من خصائص هذه الأمة)، واته: نه وه که که سیک له کرده وهی جگه له خوی به هر مه ندې، له تابه تمه نډیه کانی نؤمه تی پیغه مبره ﴿وَأَنَّ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾، به لام نه وهی خوا فهرموویه تی: له لاپه دکانی مووسا و نیبراهیمدا هه یه، نه وه به نسبته شریعه تی نه وانه وه یه.

من جاری بهس رایه کان دینم و قسه ی خو میان له سه ر ناکه م.

۲- په بیعی کوړی نه نه س، وشه ی (الإنسان) ی، که ده فهرمو: ﴿وَأَنَّ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾، به وه مانا کرده، که مه به ست پتی نینسانی بیبروایه، گوتوویه تی: به لام بابای بروادار، هم له کردو کوشی خوی به هر مه ند، هم له هی جگه له خوشی، مادام بیکاته دیاری و خه لات و پیشکه شی بکات.

۳- هه نډی له زانایان نه م نایه تیان وا مانا کرده، که مروث له کرده وهی جگه له خوی به هر مه ند نابی، نه گهر که سیک کرده وه که ی نه دات به و که سه ی ده یوهی لئی به هر مه ند بی: (أَنَّهُ تَفْتَأَنَّ أَنْ تَكُونَ لِلْإِنْسَانِ فَإِنَّ مَا عَمِلَهُ غَيْرُهُ، إِذَا لَمْ يَجْعَلِ السَّاعِي عَمَلَهُ لِيُغَيِّرَهُ)، نه مه ش شتیکی پوون و ناشکرایه، که نه گهر که سیک کرده وه که ی خوی به دیاری نه دات به که سیک، نه و که سه ی دووم به دلنیایی به هر مه ند نابی له کرده وهی که سی یه که م، مادام نه ی داتی، هر که سیک کرده وه که ی هی خو یه تی.

۴- نینو فهدس پتی و ابووه پواله تی نایه ته که جیه جی ده کری و، هیچ که س له کرده وهی هیچ که س به هر مه ند نابی، که سیک بو خوی کرده وه یه کی نه کرد بی، با خه لکیکی دیکه کرده وهی باش بکات: پوژووی سوننه ت ده گری و بوی ده کاته

دياري، حج و عه مړه ده کات و بوی هه ديه ده کات، قوربان ده خوینتی و بوی هه ديه ده کات، لیان به هره مه ند نابی.

5- (القرطبي) بۆچوونی وایه که پاداشتی هه‌ندیک له کردوه‌وان ده‌گات به جگه‌له نه‌نجامده‌رانی نه‌و کردوه‌وانه، واته: به گشتیی نه‌وه بنه‌مایه‌که‌وه هه‌یه، به‌لام که دینییه سه‌ر ورده‌کاریه‌کان، زانایان راجیایان په‌یداده‌بی، (القرطبی)^(١) نه‌و رایه‌ی خو‌ی هی‌ناوه، (ابن عاشور) یش بۆچوونه‌که‌ی وه‌ک هی (القرطبی) یه‌وه هه‌ردووکیان له‌م بۆ چوونه‌ی پینجه‌م دا ده‌یانیه‌تیم، ده‌لێ: (واعلم اَنَّ اَدْلَةَ لِحَاقِ ثَوَابِ بَعْضِ الْأَعْمَالِ إِلَى غَيْرِ مَنْ عَمَلَهَا، ثَابِتَةٌ عَلَى الْجُمْلَةِ، وَإِنَّمَا تَتَرَدَّدُ الْأَنْظَارُ فِي التَّفْصِيلِ أَوِ التَّعْمِيمِ)^(٢)، واته: به‌لگه‌ی نه‌وه که پاداشتی هه‌ندیک له کردوه‌وه‌کان ده‌گات به جگه‌له خو‌یان، مادام نه‌و که‌سه‌ی کردوه‌وه‌کی نه‌نجامداوه، بیکاته دیاریی بۆ نه‌و که‌سه، نه‌وه شتیکی جه‌سیاوه، به‌لام له ورده‌کاریه‌کاندا راجیایی هه‌یه.

٦- (الطبري) له تفسیره که ی خویدا^(۱) ده لی: (رَوِيَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا** أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ مَنشُوخَةٌ، قَالَ: نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾، فَأَنْزَلَ اللَّهُ بَعْدَ هَذَا: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ﴾. الطور، فَأَدْخَلَ اللَّهُ الْآبَاءَ الْجَنَّةَ بِضَلَاةِ الْآبَاءِ، ثَبِنُوا عِبَادَاسَ **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا** (نهمه واهو گتپردراوه ته وه، ننجایا راسته یان نا؟ نازانم، گوايه) کوتوو یه قی: دوا ی نهوی نهم نایه ته هات و دابه زی: ﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾، خوا نهم نایه ته ی دابه زانند: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾. الطور، نهوانی بر وایان هی ناوه و وه چه که شیان به تیمانه وه به شوینیان که وتوون، وه چه کانیان به وانوه په یوه ست ده کهین و له کرده وی نهوانیش کهم ناکه ینه وه، هه رکه سه و بارمته ی کرده وی خویه تی.

(١) ج ١٧ ، ص ٩١ .

(٢) التحرير والتنوير: ج ١١، ص ١٢٣.

(٣) جامع البيان: برقم: ٣٢٧٠٢.

نینو عه‌بیاس خوا له خوئی و بابی رازی بئی، ده‌لئی: خوا رۆله‌کانی به هۆی چاکی باب‌ه‌کانه‌وه خسته به‌هه‌شته‌وه به‌وانیه‌وه په‌یوه‌ست کردن.

نه‌وان زاراودی (نسخ) یان به‌کاره‌یناوه بۆ تاییه‌تکردن (تخصیص)، یانی: ته‌عیریکی به‌گشتیی هاته‌وه، به‌لام ته‌عیریکی دیکه، چه‌مکی نه‌وه ته‌عیره‌گشتیییه‌ی تاییه‌ت کردوه به‌هه‌ندیک له‌تاکه‌کانیه‌وه، یاخود ته‌عیریکی به‌په‌های هاته‌وه ته‌عیریکی دیکه هاته‌وه، به‌نددار (مُقید)ی کردوه به‌هه‌ندیک له‌تاکه‌کانیه‌وه، مه‌رج نیه (نسخ) مه‌به‌ست پیتی نه‌وه بئی که حوکه‌مه‌که‌ی لابردوه.

هه‌لبه‌ته‌ نه‌وه له‌حالت‌کدا که نه‌وه گێردراوه‌یه له‌عه‌بدوئلای کورپی عه‌بیاسیه‌وه (خوا له‌خوئی و بابی رازی بئی) راست بئی.

که‌واته: به‌گشتیی نه‌وه شه‌ش بۆچوونه‌هه‌ن، له‌بارهی نه‌وه نایه‌ته‌وه‌په‌که‌وه، نه‌وه ته‌وه‌ری یه‌که‌م: مشتومرو راجیایی زانایان له‌وه‌باره‌وه.

ته‌وه‌ری دووه‌م: بیست به‌لگه‌له‌سه‌ر به‌هره‌مه‌ند بوونی مرۆف له‌کرده‌وه‌ی جگه‌له‌خوئی:

زانایان زۆر به‌لگه‌یان هێناونه‌وه، به‌لام من که ته‌ماشای ته‌فسیره‌کانم کرد، له‌هه‌موویان کۆکه‌ره‌وه‌تر نه‌وه بوو که خاوه‌نی ته‌فسیری (صفوة‌البيان لمعاني القرآن)^(١) هێناویه‌تی، نه‌ویش له‌ته‌فسیری (العلامة‌الجمال)، له‌په‌راویزه‌که‌ی له‌سه‌ر ته‌فسیری (الجلالین)، نه‌ویش له‌ئینو ته‌یمیه‌وه په‌حمه‌تی خوای لی بئی، نه‌قلی ده‌کات، منیش وێرای هێنای نه‌وه بیست (٢٠) به‌لگه‌یه، به‌پیتی پێویست پروونکردنه‌وه‌ی خو‌ش‌میان له‌باره‌وه ده‌ده‌م، نه‌وانه‌یان که به‌پێویستیان بزانه‌م، نینو ته‌یمیه (ابن تیمیه) گوته‌ویه‌تی: (مَنْ اعْتَقَدَ أَنَّ الْإِنْسَانَ لَا يَنْتَفِعُ إِلَّا بِعَمَلِهِ فَقَدْ خَرَقَ الْإِجْمَاعَ، وَذَلِكَ بِاطِلَالٍ مِنْ وَجْهِهِ)، واته: هه‌ر که‌سێ بر‌وای وابی: مرۆف

(١) تألیف: الشیخ حسین محمد مخلوف، ط ٢، ص (٦٧٨ و ٦٧٩).

ته نیا له کردهوی خوئی بهرهمه نده، نه وه یه کده نگی زانیانی درپوهو له یه کده نگی زانیان چوته درئی، نه وهش پوچ و هه له یه له چهند پرویکه وه (به چهند به لکه یه ک):

به لکه ی یه کم: (أَخْذَهَا: أَنَّ الْإِنْسَانَ يَنْفَعُ بَدْعَاءَ غَيْرِهِ، وَهُوَ انْتِفَاعٌ بِعَمَلِ الْغَيْرِ)، شتیکی سه لمی تراو و مسوگه ره، که مروف له پارانوهی جگه له خوئی بهرهمه نده، نه وهش بهرهمه نده بوونه له کردهوی جگه له خو.

بویه ش هیچ به لکه ی نه هیتاونه وه، چونکه شتیکی زور ناشکرایه، بو وینه: خوا **نوحا** ده فهرموئ: ﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ مَبْعُوثُوا فِي الْأَوَّلِينَ﴾، نه وانه ی له دوی کوچکه ران و پشتیوانانه وه دین (که هه موو مسولمانان دگرته وه، تاکو ناخیر زه مان) ده لین: په روه دگارمان! له تیمه وه نه و برایانه مان خوشبه، که به نه نیمانه وه پشمان که وتوون.

هه روه ها هه راکام له نوح **نوحا** و ئیبراهیم **نوحا** بو پرواداران به گشتی ده پارینه وه، پیغه مبه ری خاتهم **نوحا**، به هه مان شیوه، مه گه ر چوون نه گه رنا هه موو پیغه مبه ران دوعایان کرده بو پرواداران به گشتی.

به لکه ی دووهم: (ثَابِتُهَا: أَنَّ النَّبِيَّ يَشْفَعُ لِأَهْلِ الْمَوْقِفِ فِي الْحِسَابِ ثُمَّ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ فِي دُخُولِهَا ثُمَّ فِي رَفْعِ دَرَجَاتِهِمْ)، شتیکی سه لمی تراوه (که پیغه مبه ر **نوحا** بو خه لک که راده وه ستیزین، له روژی لپرسینه وه دا، تکا ده کات، تاکو ده ست به لپرسینه وه و سزا و پاداشت بکری و، دوایش تکا ده کات بو به هه شتیان که بچنه ئیو به هه شته وه، دوایش تکا بو به هه شتیان ده کات، تاکو به هوئی تکا کردنی پیغه مبه روه **نوحا** پله بیان بهر زتر بیته وه.

نه میس له فهرمووده راسته کاند که بوخاریی و موسلیم هیتاویانن، هاتوه و ته نانه ت هه ندیکیان نه و نایه ته موباره کی ده فهرموئ: ﴿إِنْ يَعْصِكَ رَبُّكَ مَقَامًا

مُحَمَّدٌ ۷۸ الإسراء، بہودہ تہ فسیر دہ کھن و نیمہ ش لہ دوعای دواى بانگ دا دہ لّین: (وَابْعَثْ مَقَامًا مَّحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ)، خواہے! تھو پیگہ تیدا ستایشکراوہی گفت پیدادوہ، پییدہ۔ (المقام المحمود) واتہ: تھو پیگہیوہ پلہیہی پیغہمبہر **۷۹** کہ ستایشکراوہو ہموو مروّقایہ تی ستایشی دہ کات، چونکہ کاریک دہ کات ہموو مروّقایہ تی لّی بہ ہرہمہند دہ بی، تھویش تھوہیہ کہ لہ روڑی کوکراوہوہو بو لّپرسرانہوہدا، تکا دہ کات دہست بکری بہ لّپرسینہوہو، ہہر کہسہو بہ شوینی خوئی بگات۔

بہ لگہی سٹیہم: (ثالثها: أَنَّهُ يَشْفَعُ لِأَهْلِ الْكِبَائِرِ فِي الْخُرُوجِ مِنَ النَّارِ، وَهَذَا انْتِفَاعٌ بِسَعْيِ الْغَيْرِ)، کہ پیغہمبہر **۸۰** تکا دہ کات بو خواوہی گوناہہ گہورہکان، تاکو لہ ناگر بینہ دہری و، تھودش بہرہمہند بوونہ لہ کوّشش و کاری جگہلہ خو۔

تھویش پیغہمبہری خوا **۸۱** لہ چہند فہرموودہیہک دا فہرموویہتی: ہہرکہس تھہلی تیمان بی، بہ لّم گوناہبار بی و، شایستہی سزاداران بی، دہسووتتیری و سزا دہدیری، بہ لّم دواپی پیغہمبہری خوا **۸۲** تکیان بو دہ کات و دہربازیان دہ بی۔

بہ لگہی چوارہم: (رابعها: أَنِ الْمَلَائِكَةُ يَسْتَغْفِرُونَ وَيَدْعُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ، وَذَلِكَ مَنْفَعَةٌ بِعَمَلِ الْغَيْرِ)، بیگومان فریشتہکانیش دہ پارینہوہو داواى لیبوردن دہ کھن، بو تھو خہ لکہی لہسہر زہوین و، تھودش بیگومان سوودمہند بوونہ بہ ہوئی کردہوہی جگہلہ خوؤہ۔

خوای پہروہردگار لہ سووہدی (غافر) دا، دہفہرموی: **۸۳** (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الصَّلَواتِ وَمِنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ، وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا ۚ)، داواى لیبوردن (لہ خوا) دہ کھن بو پرواداران، ہہروہا لہ سووہدی (الشوری) شدا، ہاتوہ کہ فریشتہکان داواى لیبوردن دہ کھن بو خہ لکسی سہر زہوی: **۸۴** (وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ ۚ)۔

بہ لگہی پینجہم: (خامسها: أَنِ اللَّهُ تَعَالَى يَخْرِجُ مِنَ النَّارِ مَنْ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ «أَي: مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» بِمَحْضِ رَحْمَتِهِ، وَهَذَا انْتِفَاعٌ بِغَيْرِ عَمَلِهِمْ)، انہمہش لہ فہرموودہ

صه حیحه کانداهاتوه که خوا **بِه لَکَی شَه شَه** که سانیک له پرواداران له ناگری دۆزه ده ردینن، هه رگیز چاکه یه کیان نه کردوه، تهیا به یدحهقی خو و، نه وهش بههرمه ند بوون پرواداران، له کرده وهی جگه له خو یان.

به لَکَی شَه شَه: (سادسها: أَنْ أَوْلَادَ الْمُؤْمِنِينَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِعَمَلِ آبَائِهِمْ، وَذَلِكَ انْتِفَاعٌ بِعَمَلِ الْغَيْرِ)، نه وهی به ڕۆله کانی پرواداران ده چنه بهه شته وه، به هو ی کرده وهی باب و دایکیانه وه بههرمه ند بوونه له کرده وهی جگه له خو. وه ک له سوو ره ق (الطور) دا خوا ده فهرمو ی: **وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ**، که پیشتر مانامان کرده وه.

به لَکَی هه وه نه م: (سابعها: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي قِصَةِ الْغُلَامَيْنِ الْيَتِيمَيْنِ: **وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا** ٨٢ **الْكَهْفِ**، فانتفعا بصلاح أبيهما، وليس من سعيهما)، خوای بهرز له به سه ره ق دوو منداله هه تبه وه که دا ده فهرمو ی: **وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا** **الْكَهْفِ**، بابیان مرو فیککی باش بوو، نه وانیش بههره یان وه رگرت له چاکیی بابیان و چاکیی بابیشیان کردو کۆششی خو یان نه.

به لَکَی هه شته م: (ثامنها: أَنْ الْمَيِّتَ يَنْتَفِعُ بِالصَّدَقَةِ عَنْهُ، وَبِالْعَتَقِ، بِنَصِ السَّنَةِ وَالْإِجْمَاعِ، وَهُوَ مِنْ عَمَلِ الْغَيْرِ)، مردوو بههرمه ند ده بی له وه که خترو چاکه ی بو بکری، هه روه ها که کۆیله ی بو نازاد بکری (کاتی خو ی کۆیله هه بوون) نه مه هه م به ده قی سونه ت و، هه م به یه کده نگیی زانایان و، نه و دووانه ش کرده وهی جگه له کرده وهی مردوو هه کهن.

به لَکَی نۆیه م: (تاسعها: أَنْ الْعَجَّ الْمَفْرُوضُ يَسْقُطُ عَنِ الْمَيِّتِ، بِخِجَ وَإِلَيْهِ بِنَصِ السَّنَةِ، وَهُوَ انْتِفَاعٌ بِعَمَلِ الْغَيْرِ)، جه جی فه رز له سه ر مردوو لاده چن، نه گه ر سه ره پرشتیار ده کی جه جی بو بکات، نه می ش به ده قی سونه ت هاتوه و، نه وهش هه ر بههرمه ند بوونه له کرده وهی جگه له خو.

به نكهی دهم: (عاشرها: اَنْ الْحَجَّ الْمَنْذُورَ اَوْ الصَّوْمَ الْمَنْذُورَ، يَسْقُطُ عَنِ الْمَيْتِ يَعْمَلْ غَيْرُهُ، وَهُوَ انْتِفَاعُ بِعَمَلِ الْغَيْرِ)، چه چیک که له خوگیرایی (نه زَر کرایی) و روژووێک له خو گیرا بئ، له سهر مردوو لا ده چئ، نه گهر جگه له خوێ بوێ بکات، (ئه مهش به دهقی سوننهت) نه وهش ههر به ههرمه نده بوونه له کرده وهی جگه له خو.

به نكهی یازدهم: (حادي عشرها: الْمَدِينُ قَدْ اَمْتَنَعَ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيْهِ حَتَّى قَضَى دَيْنَهُ اَبُو قَتَادَةَ، وَقَضَى دَيْنَ الْاَخْرِ عَلِي بن ابي طَالِبٍ، وَانْتَفَعَ بِصَلَاةِ النَّبِيِّ وَهُوَ مِنْ عَمَلِ الْغَيْرِ)، بابایه کی قهرزدار هه بوو پیغه مبه ر نوێژی له سهر نه کرد، تا کو قه تاده قهرزه که ی بو دایه وهو، یه کیکی دیکه ش هه لی کوپی نه ی تالیب قهرزه که ی بو دایه وه خوا له قه تاده و هه لی کوپی نه ی تالیب رازی بئ، پیغه مبه ریش دوا ی نه وهی قهرزه کانیان بو درانه وه، نوێژی له سهر کردن و، مسوگه ریش که پیغه مبه ری خوا نوێژی له سهر کردوون به ههرمه نده بوون و نوێژ له سهر کردنه که ش کرده وهی یه کیکی دیکه یه.

به نكهی دوازدهم: (ثاني عشرها: اَنَّ النَّبِيَّ قَالَ لِمَنْ صَلَّى وَخَذَهُ: «اَلَا رَجُلٌ يَتَصَدَّقُ عَلَى هَذَا فَيُصَلِّي مَعَهُ» فَقَدْ حَصَلَ لَهُ فَضْلُ الْجَمَاعَةِ بِفِعْلِ الْغَيْرِ)، پیغه مبه ر یه کی که به ته نیا نوێژی ده کرد، فهرمووی: نه ری پیاویک نیه، چاکه یه که له گه ل نه مه دا بکات اخیریکی پئ ببه خشی و نوێژی له گه لدا بکات، بو نه وهی نوێژده که ی بپته نوێژی به کو مه ل ئیدی که سیک چوو نوێژی له گه لدا کرد که واته: خیر و پاداشتی نوێژی به کو مه لی ده ست که وت، به هو ی کرده وهی جگه له خو یه وه.

به نكهی سیزدهم: (ثالث عشرها: اَنَّ الْإِنْسَانَ تَبْرَأُ ذِمَّتُهُ مِنْ دِيُونِ الْغَيْرِ، إِذَا قَضَاهَا عَنْهُ قَاضٍ، وَذَلِكَ انْتِفَاعُ بِعَمَلِ الْغَيْرِ)، مروف نوپالی خالیی ده بئ، (واته: قهرزی خه لکی له سهر نامینئ)، نه گهر قازیی و دادوهر له جیاتی نه و قهرزه کان بداته وه، نه وهش به ههرمه نده بوونه له کرده وهی جگه له خو ی.

به نگی چواردهم: (رابع عشرها: أن من عليه تبعات ومطام، إذا حُلَّ منها، سقطت عنه، وهذا انتفاع بعمل الغير)، هه ره که سیک مافی که سیک له سهر بی، (بو وینه: سته می له که سیک کرد بی) هه رکات لیتی نازاد کرا لیتی بوردر، نهو هه قانه ی له سهر لاده چن، نهویش دیسان به هره مه ند بوونه له کرده و هی جگه له خو ی.

به نگی پازدهیم: (خامس عشرها: أن الجار الصالح ينفع في المحيا وفي الممات «كما جاء في الأثر»، وهذا انتفاع بعمل الغير)، دراوسی باش له ژیان دا و له دوا ی مردنیش، سوود ده گه یه نن، وهک له شوینه واردا هاتودو، نهو د ش به هره مه ند بوونه له کرده و هی جگه له خو ی.

به نگی شانزدهیم: (سادس عشرها: أن جلیس أهل الذکر یزحم بهم، وهو لم یکن معهم، ولم یجلس لذلك، بل لحاجة عَرَضَتْ له، والأعمال بالنیات، فقد انتفع بعمل غیره)، که سیک له گه ل که سانی ک دانیشتی یادی خوا بکه ن، له گه ل نه واند ا به زهی له گه ل ده نو یتری، له گه ل نهو د شدا یه کی ک نه بووه له وان و، بو نهو د ش نه چوو ده گه لیاندا دابنیشی [یادی خوا بکات، وهک له فه رمو وده ی پیغه مبه ردا هاتوه، به لکو نیشیکی هه بو وده به لآم ری که وتو ته نهو مه جلیسه] هه رچه نده کرده و د ش به نیه ته، که چی به هو ی کرده و هی نهوانه وه که یادی خویان کرده، نهویش به هره مه ند بووه.

به نگی هفدهم: (سابع عشرها: الصلاة على الميت، والدعاء له في الصلاة، انتفاع للمیت بصلاة الحی علیه، وهو عمل غیره)، نو یژ کردن له سهر مردوو و بو پاران هوی له نو یژدا، نهو د ش دیسان به هره مه ند بوونی مردوویه له نو یژی زیندوو له سهری و نو یژی مردوو له سهر مردو وده ک ش، کرده و هی جگه له مردو وده کیه، که چی لی شی به هره مه ند بووه.

به نگی ههژدهیم: (ثامن عشرها: أن الجمعة تحصل باجتماع العدد، وكذا الجماعة بكثرة العدد، وهو انتفاع للبعض ببعض)، نو یژی جومعه به هو ی

کۆبۈۋونەۋەي ژمارەيەك خەلک پىك دى، (لە دوو و سى و چوارەۋە تاكو چل و زياتر پۇيشتون) ھەرۋەھا نوپۇزى كۆمەلەش لە ژمارەيەك پىك دى، كە ئەۋيش برىتيە لە بەھرەمەند بوۋى ھەندىكىان لە ھەندىكىان.

نەگەر ھەموۋيان پىكەۋە كۆنەبنەۋە نوپۇز بە كۆمەلەكەيان و نوپۇزەي جومعە كەيان بۇ ناكىرى و، خىرى نوپۇزى بە كۆمەلە جومەيان، دەست ناكەۋى.

بەلگەي نۆزدەيەم: (تاسع عشرها: أَنْ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ ﷺ: ﴿وَمَا كُنَّا اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾ ۳۳، وَقَالَ: ﴿وَلَوْلَا رِجَالُ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءُ مُؤْمِنَاتٌ لَّزَّ نَعْلُهُمْ أَنْ تَطْفُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ ۳۴)، فَقَدْ رَفَعَ اللَّهُ تَعَالَى الْعَذَابَ عَنْ بَعْضِ النَّاسِ بِسَبَبِ بَعْضٍ، وَذَلِكَ انْتِفَاعٌ بِعَمَلٍ غَيْرِهِ، خَوَاي بەرز بە پىغەمبەرەكەي خۇي ﷺ فەرموۋە: ﴿وَمَا كُنَّا اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾ ۳۳، خوا خەلكى كۆمەلگايەكەت ھەتا تۆ لە نۆيان دابى، سزايان نادات، ھەرۋەھا خۇاي بەرز فەرموۋىەتى: نەگەر پياۋانتيكى برۋادارو ئافرەتانيكى برۋادار نەبوۋنايە، كە تىۋە نەتاندەزانين، نەبادا زەبريان لىدەن و بەھۆۋ وانەۋە عەيەو ئازار يكتان پى بگات...

يانى: لەبەر ئەۋە نەبوۋايە، خوا برۋادۋى حودەبىيەي بە جۆرىكى دىكە دەھتايە پىش، كە صولح نەبن و بەشەر بچنە نىۋ مەككەۋە، بەلام لەبەر ئەۋە پياۋانتيكى نيماندار ئافرەتانيكى نيماندار لە مەككەدا ھەبوۋن، تىۋەش نەتاندەزاني و لەبەر دەست و پىياندا دەچوۋن و دەفەۋتان، لەبەر نەۋان خۇاي مېھربان، صولحى حودەبىيەي ھتايە پىش.

كەۋاتە:

أ- ئەۋە كە ھەتا پىغەمبەرى خوا ﷺ لە نىۋ خەلەكەدا بى، خوا سزايان نادات، ماناي وايە بەھرەيان ۋەرگرتۋە لە بوۋى پىغەمبەر ﷺ كە كىرەۋەي جگەلە خۇيانە.

ب- ھاۋەلانىيەتتە ھەزىمەت پىغەمبەر ﷺ دا بوون، بەھرەمەند بوون، كە شەرىيان بۇ نەيەتتە پىش، بە ھۆى نەو پىاۋو نافرەتتە بىرۋادارانەۋە كە لەو كاتەدا لە شارى مەككەدا بوون، بۇ نەۋەى لەبەر دەست و پىياندا نەچن.

بەلگەى بىستەم و كۆتايى: (أَنَّ صَدَقَةَ الْفَطْرِ تَجِبُ عَلَى الصَّغِيرِ وَغَيْرِهِ مِمَّنْ يَمُونُهُ الرَّجُلُ، فَإِنَّهُ يَنْتَفِعُ بِذَلِكَ مَنْ يُخْرِجُ عَنْهُ، وَلَا سَعْيَ لَهُ فِيهَا)، سەرۋەرە لەسەر بچووك و لەسەر جگەلە بچووكىش (ئەگەر شىت بى و، گىل و نەخۇش بى) مادام لەوانە بى كە پىاۋ دەيانزىنەنى و مشوورىيان لى دەخوات، ئىجا نەو كەسەى زەكەتەكەى لە جىياى دەدرى، بەھرەمەند بوو، بى نەۋەى بۇ خۇشى رۆلى تىدا گىرابى و كۆشۋى بۇ كىردى!

دواىى ئىبنو تەيمىيە دەلى: (وَمَنْ تَأَمَّلَ الْعِلْمَ، وَجَدَ انْتِفَاعَ الْإِنْسَانِ بِمَا لَمْ يَفْعَلْهُ مَا لَا يَكَادُ يُحْصَى، فَكَيْفَ يُجُوزُ أَنْ تُتَأَوَّلَ الْآيَةُ الْكَرِيمَةُ، عَلَى خِلَافِ صَرِيحِ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، وَإِجْمَاعِ الْأُمَّةِ؟!) واتە: ھەر كەسىك سەرنجى زانىارىى بدات، (واتە: زانىارىى شەرىعى) دەبىنى: ھىندە ھالەت ھەن، لەۋبارەۋە كە مەرۇف لە كىردەۋەى جگەلە خۇى بەھرەمەند دەبى، كە نايەنە ژماردن، ئىجا چۆن دەبى نايەتەكە بە جورى مانا بىرى، كە پىچەۋانەى دەلالەتى راشكاۋى قورنەن و سوننەتى پىغەمبەر ﷺ، و، پىچەۋانەى بەكەنگىى و بەكرابى تىكرابى زانايانى ئىسلام بى؟!

واتە: نەو نايەتە دەبى بە جورىكى دىكە مانا بىرى، كە لەگەل نەو بىست بەلگەيەو، زىاترىش لەو بىست بەلگەيەدا، تىكنەگىرى، ھەموو نەۋانەى يان لە قورنەندا ھاتوون، يان لە سوننەتى پىغەمبەر ﷺ، و، ژمارەيە كىشيان بەكەنگىى زانايانن، كە مەرۇف لە كىردەۋەى جگەلە خۇى بەھرەمەند دەبى.

كەۋاتە: كە خوا دەفەرەمۆى: ﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾ ماناى وانىە كە مەرۇف لە كىردەۋەى جگەلە خۇى بە ھىچ جورىك بەھرەمەند نابى، بەلكو

ئەوھ مانايەكى دېكەى ھەبە، كە پېشتەر شتېكمان لى گوت: بەلام لە تەوھەرى سېيەمدا زياتر تېشك دەخەينە سەر ئەو رايە، كە چۆن ئەو ئايەتە موبارەكە لەگەل ئەو بېست (۲۰) بەلگەيەدا كە ھېئاماننەوھە ھەموويان بەلگەن لەسەر ئەوھ كە مروؤف لە كەردەوھى جگەلە خۇى بەھرەمەند دەبى، ئەو ئايەتە موبارەكە چۆن واتايەكەى لەگەل ئەوھەدا دەگونجى؟

تەوھەرى سېيەم: چۆنيەتتېي تەئويلكردن و گونجاندنى ئايەتتى ژمارە (۳۹)ى سوورەتتى (النجم)، لەگەل: بە ھەرەمەند بوونى مروؤف لە كەردەوھى جگە لە خۇى دا:

ئەو دوو ئايەتە موبارەكە: ﴿وَأَنْ لِّئْسَ لِلْإِنْسَنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ۚ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ۚ﴾، زانايان ھەولیانداوھ بە چەند جوړېك واتايان بكن، بو ئەوھى لەگەل ئەو راستيەنەى دېكەدا، كە دەقەكانى دېكە گرتوووياننە خويان، تېك نەگېرىن، بەدلىيايش يەكېك لە نېشانە ھەرە ديارەكانى فەرمايشتى خوا، ئەوھەيە كە ئايەتەكانى ناكوكىي و دژيەكىي (تناقض) و تېكگيرانيان لە نتيوان دا نيە، وەك دەفەرموؤ: ﴿وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ۚ﴾، النساء، نەگەر ئەم (قورئان)ە لە لايەن جگە لە خواوھ بووايە، تېكگيرانى زۆريان تېدا دەدى. دواى سەرنجدانم لە قسەو بېرووراي زانايان لەوبارەوھ، سەردەنجام سەرجەم شەش جوړە بوچوونم كەوتنە بەرچاو:

بوچوونى يەكەم:

(القرطبي) دەلى: (قُلْتُ: وَيَحْتَمِلُ أَنْ يَكُونَ قَوْلُهُ: ﴿وَأَنْ لِّئْسَ لِلْإِنْسَنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ۚ﴾، خَاصًّا فِي السَّيِّئَةِ، بِدَلِيلِ مَا فِي صَحِيحِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِذَا هَمَّ عَبْدِي بِحَسَنَةٍ وَلَمْ يَعْمَلْهَا، كَتَبْتُهَا لَهُ حَسَنَةً، فَإِنْ عَمِلَهَا، كَتَبْتُهَا لَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضَعْفٍ، وَإِذَا هَمَّ بِسَيِّئَةٍ، وَلَمْ يَعْمَلْهَا لَمْ

أَكْتَنُهَا عَلَيْهِ، فَإِنْ عَمَلَهَا كَتَبْتُهَا سَيِّئَةً وَاحِدَةً (أخرجه البخاري: ۷۰۶۲، ومسلم: ۱۲۸، والترمذي: ۳۰۷۳، وقال: حسن صحيح، وابن حبان: ۳۸۰).

واته: ده لیم: ده گونجی مه به ست له فره میشتی خوا که ده فره موی: ﴿وَأَنَّ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾، مَرَوْف ته نیا نه وهی هه ولی بۆ ده دات، لئی به هره مه نده، تایهت بی به خراپه وه، که پیغه مبه ر ﴿فَهَرْمُوِيَه:﴾ خوا (عزوجل) فره مویه تی: نه گهر به نده که م، ویستی چاکه یه ک بکات، به لām نه یکرد، چاکه یه کی بۆ ده نووسم و نه گهر چاکه که ی کرد، یه ک به ده (۱۰/۱) بۆی ده نووسم، تا کو حه وتسه دیش (۷۰۰) ده ووات (به پیی به هیزی نیازو مه به سته که ی و) نه گهر ویستی خراپه یه ک بکات و به دلی داهات، به لām نه یکرد، بۆی نا نووسم، به لām نه گهر خراپه که ی کرد، یه ک خراپه ی بۆ ده نووسم.

(القرطبي) وای لیکداوه ته وه که لیترده دات نیا مه به ست پیی خراپه یه وه، مَرَوْف ته نیا نه وهی ته نجامی ده دات، له خراپه، له سه ری ده نووسری، به لām له خراپه ی جگه له خو ی بۆ نایهت، به لām من بۆ چوونه که یم پی بیهیزه، چونکه خوای دادگهر ده فره موی: ﴿وَأَنَّ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾، (ل) یش بۆ خاوه ندرایتیی (هملیک) وه، نه ویش به زوری بۆ شتی باشه، تنجا خوا نه یفه رمووه: (وَأَنَّ لَيْسَ عَلَى الْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى). هیچ شتیک (له تاوان) له سه ر مَرَوْف نیه، مه گهر نه وهی هه ولی بۆ دای.

بۆ چوولی دووهم:

(وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الْوَرَأَى: ﴿إِلَّا مَا سَعَى﴾، إِلَّا مَا نَوَى، بَيَانُهُ قَوْلُهُ ﴿يُنْعَثُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى نِيَّاتِهِمْ﴾ (أخرجه أحمد: ۹۰۷۹، وابن ماجه: ۴۲۲۹، وأبو يعلى: ۶۲۴۷، وصححه الألباني في صحيح الجامع: ۸۰۱۴).

واته: نه بوو به کری وه یراق (که یه کی که له زانایان) گو تویه تی: ﴿إِلَّا مَا سَعَى﴾، یانی: (إِلَّا مَا نَوَى)، مه گهر نه وهی نیه تی لی هیناوه، واته: بۆ مَرَوْف هیچ

به هره ودرگرتنيک نيه، مه گهر نيهق لي هينابي (نيهق لهو کرده وهيه هينابي) نهویش تهو فرهمايشتهی پیغهمبر ﷺ روونی ده کاته وه که ده فره موئ: له پژوی قیامه تد، خه لک به پئی نیازو مه به ستیان زیندوو ده کرتنه وه.

که واته: کرده وهیه که مرؤف نيهق لي نه هينابي، بوئی نابي، نه گهرنا باسی نه وه ناکات که له کرده وهی جگه له خوئی به هره مهند نابي که بيکاته دیاری، به لکو خوئی ته نیا لهو کرده وانهی به هره مهند ده بی (له کرده وه چاکه کانی) که نيهق لي هينابي و، نیازو مه به سستی بوو بی، نهو کرده وه چاکه نه نجام بدات بو خوا، به لام نه گهر به لگهی بهو فرهمايشتهی پیغهمبر هینابایم وه، باشر بوو، که ده فره موئ: **إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَىٰ** (أخرجه البخاري: ١)، کرده وه کان، واته: کرده وه باشه کان به پئی نیازو مه به سسته کان، بو هره مرؤفیک، به پئی نه وه که نیازو مه به سستی له دلدا بووه، کرده وه کهی بو حیساب ده کری.

خواهني: (صفوة البيان لمعاني القرآن)، (الشيخ حسين محمد مخلوف)، له تهفسیره کهیدا^(١) نهو چوار پای دیکه دیني، وهک ته نویل کردن و، مانا لیکدانه وهی نهو نایه ته موباره که، به جوړیک که له گه ل نایهت و فرهمايشته کان و به لگه کان دا، که خستمانه روو، تیکنه گیری.

بوچوونی سیهم:

(إِنَّ الْآيَةَ عَامَّةً خُصَّصَتْ بِأُمُورٍ كَثِيرَةٍ مِّمَّا ذُكِرَ)، نایه ته که گشتیه، به لام نایهت کراوه به ژور شت که باسکران، واته: نایه ته که به گشتی وایفه رموو، به لام وهک بنچینهیه که هیه، ده لی: (مَا مِنْ عَامٍ إِلَّا وَقَدْ خُصَّصَ)، هیچ حوکمیکی گشتی نیه، مه گهر نایهت کراوه، نجا نهو نایه ته که ده فره موئ: **وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ** ﷻ، نه مه گشتیه، به لام بهو نایه تانهی دیکه بهو فرهمايشته نی پیغهمبر ﷺ مانایه کهی نایهت کراوه، واته: نایهت کراوه به نه وه وه که مرؤف به هره مهند نابي، مه گهر له کرده وهی خوئی، جگه له کرده وهی که سانیک که

هاوکاریی ده‌کهن و پیشکشی ده‌کهن و بوی ده‌نیرن، پارانه‌وه‌یه، چه‌ج بۆ کردنه، رۆژوو بۆ گرتنه، قهرز بۆ دانه‌وه‌یه ... هتد.

بۆچوونی چوارهم:

ده‌لی: (إِنَّهَا مَخْصُوصَةٌ بِقَوْمِ مُوسَى وَإِبْرَاهِيمَ لِأَنَّهَا جِكَابَةٌ عَمَّا فِي صُحُفِهِمَا، أَمَّا هَذِهِ الْأُمَّةُ فَلَهَا مَا سَعَتْ هِيَ، وَمَا سَعَى لَهَا غَيْرُهَا، بِذَلِيلٍ مَا ذُكِرَ، وَبِذَلِيلٍ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿الْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ﴾ الطور، خِيتُ أَذْخَلَ الْأَبْنَاءَ الْجَنَّةَ بِصَلَاحِ آبَائِهِمْ) پیش‌تریش نهم رایه‌مان هینا، که نهم نایه‌ته مووباره‌که تایه‌ته به گه‌لی مووسا نیبراهیمه‌وه واته: به زاراودی زانایانی (أصول الفقه)، له بازنه‌ی به‌رنامه‌ی پیش خۆمان (شرع من قبلنا) دایه، چونکه نایه‌ته‌که باسی نه‌وه ده‌کات که له صوحوفی مووسا نیبراهیمدا هاتوه (له په‌رده‌کانی نه‌واندا) به‌لام نۆمه‌تی پیغه‌مه‌ری خاته‌م ههم نه‌وه‌ی بۆ خۆی کۆششی بۆ ده‌کات، لئی به‌هره‌مه‌نده‌و، ههم نه‌وه‌ش که جگه له خۆی کۆششی بۆ ده‌کات، مادام بیداتی و پیشکشی بکات، ههر لئی به‌هره‌مه‌نده، به به‌لگه‌ی نه‌وه که باس‌مان کردو، به به‌لگه‌ی قسه‌ی خوای به‌رزیش که ده‌فه‌رموی: ﴿الْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ﴾ الطور، وه‌چه‌کانیا‌مان به‌وان گه‌یاند، که رۆله‌کان خوا ده‌یان‌خاته به‌هه‌شته‌وه، به هۆی چاکیی دایک و بابیانه‌وه.

به‌لام به مه‌رجیک نه‌وانیش برودار بن، که‌واته په‌یوه‌ستکردنیان به باب و دایکیانه‌وه چۆنه؟ یانی: با نه‌وان په‌لشیان نزم‌تر بن، له به‌هه‌شتا، خوا ده‌یانگه‌یه‌نن به په‌ل به‌رزه‌کانی لای باب و دایکیان.

بۆچوونی پینهم:

(إِنْ سَعِيَ غَيْرِهِ لَمَّا لَمْ يَنْفَعْهُ، إِلَّا مَبْنِيًّا عَلَى سَعِي نَفْسِهِ، وَهُوَ كَوْنُهُ مُؤْمِنًا، كَانَ كَأَنَّهُ سَعِيَ نَفْسِهِ)، هه‌ول‌دان و کۆششی جگه له خۆی، مادام سوودی پین ناگه‌یه‌نن، مه‌گه‌ر بینا له‌سه‌ر کۆششه‌که‌ی خۆی، که بریتیه له‌وه‌ی برودار بن، که‌واته: وه‌ک

کوشش‌ه‌ک‌ه‌ی خ‌و‌ی ب‌ی، وایه، وات‌ه: که‌س‌یک بر‌وادار نه‌بی له کرده‌و‌ی ج‌گ‌ه له خ‌و‌ی به‌هر‌مه‌ند ناب‌ی، ث‌ج‌ا بر‌وا ه‌ی‌ت‌ان‌ه‌ک‌ه‌ش کرده‌و‌ی خ‌و‌ی‌ه‌ت‌ی، که‌وات‌ه: به‌ه‌و‌ی کرده‌و‌ی خ‌و‌ی‌ه‌و‌ی‌ه، که بر‌وا ه‌ی‌ت‌ان‌ه، له کرده‌و‌ی ج‌گ‌ه له خ‌و‌ی له بر‌وادارانی د‌یک‌ه، که ب‌و‌ی به دیاری د‌ن‌ی‌رن و پ‌ش‌ک‌ه‌ش‌ی ده‌ک‌ن و هاوک‌اری د‌ه‌ک‌ن، به‌هر‌مه‌ند ده‌بی، که‌وات‌ه: و‌ه‌ک ته‌ن‌یا له کرده‌و‌ی خ‌و‌ی به‌هر‌مه‌ند بو‌وب‌ی.

ب‌و‌چ‌و‌ی ش‌ه‌ش‌م:

(إِنَّ الْمُرَادَ بِالْإِنْسَانِ: الْكَافِرُ، وَالْمَعْنَى: أَنَّهُ لَيْسَ لَهُ مِنَ الْجَزَاءِ إِلَّا مَا عَمِلَ هُوَ، وَهَذَا هُوَ الْعَدْلُ، وَأَمَّا مِنْ بَابِ الْفَضْلِ، فَجَائِزٌ أَنْ يَزِيدَهُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ مَا يَشَاءُ، وَفِي الْحَدِيثِ الْمُصْنَحِ: إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ: صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ، أَخْرَجَهُ: الْبَخَارِيُّ، وَهَذَا كُلُّهُ تَفَضُّلٌ مِنْهُ تَعَالَى، كَمَا أَنَّ تَضَعِيفَ الْحَسَنَاتِ فَضْلٌ مِنْهُ تَعَالَى).

وات‌ه: م‌ه‌ب‌ه‌س‌ت له ن‌ی‌ن‌سان، ن‌ی‌ن‌سانی ب‌ی‌بر‌و‌ای‌ه‌و، م‌ه‌ب‌ه‌س‌ت نه‌و‌ی‌ه که ته‌ن‌یا به‌و‌ی کرد‌و‌ی‌ه‌ت‌ی پ‌اد‌اش‌ت ده‌د‌ی‌ت‌ه‌و، نه‌و‌ش داد‌گ‌ه‌ری‌ه، ه‌ه‌ر‌و‌ک ته‌ن‌یا له‌س‌ه‌ر نه‌و‌ی له خ‌را‌پ‌ه، کرد‌و‌ی‌ه‌ت‌ی، س‌زا ده‌د‌ر‌ی، نه‌و‌ش و‌ه‌ک داد‌گ‌ه‌ری م‌ام‌ه‌ل‌ه‌ی خوا له‌گ‌ه‌ل نام‌س‌ول‌م‌ان‌ان‌دا، که خوا ^{ل‌ح‌س‌ن} به‌ داد‌گ‌ه‌ری م‌ام‌ه‌ل‌ه‌ی‌ان له‌گ‌ه‌ل‌دا ده‌ک‌ات، نه‌ک به‌ به‌خ‌ش‌ش و چ‌اک‌ه‌کاری، به‌ل‌ام له‌گ‌ه‌ل بر‌واداران دا، خوا به‌ چ‌اک‌ه‌کاری و به‌خ‌ش‌ش م‌ام‌ه‌ل‌ه‌ ده‌ک‌ات، ب‌و‌ی‌ه له‌ل‌ای خوا ن‌اس‌ان‌ه له به‌خ‌ش‌ش‌ی خ‌و‌ی ب‌و‌ه‌ر که‌س‌ی ب‌ی‌ه‌و‌ی، زی‌اد ب‌ک‌ات ا‌ب‌ه ه‌و‌ی م‌س‌ول‌م‌ان‌ان‌ه‌و که د‌وع‌ای ب‌و‌ ده‌ک‌ن، دیاری ب‌و‌ د‌ن‌ی‌رن، هاوک‌اری ده‌ک‌ن | و‌ه‌ک له ف‌ه‌رم‌و‌و‌د‌ی ر‌اس‌تی پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ر‌ی‌ش دا ^۱ ه‌ات‌و‌ه ده‌ف‌ه‌رم‌و‌ی: ه‌ه‌ر ک‌ات‌یک پ‌و‌ل‌ه‌ی ف‌اد‌م‌ مرد، کرده‌و‌ه‌ک‌ه‌ی د‌ه‌ب‌ر‌ی، م‌ه‌گ‌ه‌ر له س‌ن‌ی ر‌ی‌ان‌ه‌و‌د: ۱- چ‌اک‌ه‌ی‌ه‌کی به‌رده‌وام و، ۲- زانیاری‌ه‌ک که به‌هر‌دی ل‌ی و‌ه‌ر‌ب‌گ‌ی‌ری و، م‌ند‌ال‌ی‌کی چ‌اک که ب‌و‌ی ب‌پ‌ار‌ی‌ت‌ه‌و‌ه، ا‌د‌ی‌سان چ‌اک‌ه‌ی به‌رده‌وام: م‌ز‌گ‌ه‌و‌ت‌ی د‌ر‌وس‌ت‌کرد‌و‌ه، ر‌ی‌ی چ‌اک کرده‌و، خ‌ه‌س‌ت‌ه‌خان‌ه‌ی د‌ر‌وس‌ت کرده‌و،

قوتابخانه‌ی دروست کرده، هر شتیک که خه‌لک به‌هره‌ی باشی لی وه‌رگری، تاکو نه‌و شته بمین، نه‌ویش خیرو پاداشتی بو ده‌چی. هه‌روه‌ها زانیاریه‌ک که به‌هره‌ی لی وه‌رده‌گیری: قوتابی پیگه‌یاندوون، بانکه‌وازی کرده، کتبی نووسیون، تاکو نه‌و زانیاریه بمین، نه‌ویش خیرو پاداشتی بو ده‌چی.

مندالی صالحیش که بو باب و دایکی ده‌پارنیه‌وه، نجا نه‌وانه هه‌رسیکیان و هاوونیه‌کانیشیان، مروّف دواي خوّی به‌هوّی نه‌و جوّره شتانه‌وه پاداشتی بو ده‌چی! نجا نه‌وه‌ش هه‌مووی به‌خششی خواي به‌رزی مه‌زنه په‌روه‌ردگاره، هه‌روه‌ک چوّن خوا **سَمِعَ الْجَمْعُ** که پاداشتی چاکه‌کافی چهند به‌رانبه‌ر ده‌کاته‌وه، نه‌ویش هه‌ر به‌خششی خواي به‌رزه.

قسه‌یه‌کی کورتی بنده له‌وباره‌وه:

یتم وایه که خوا ده‌فه‌رمووی: **وَإِنَّ لِلْإِنْسَانِ لَأَلَّا مَأْسَى** ۲۹، واته: نینسان نابینه‌خواه‌ی جگه له‌هه‌ول و کوششه‌که‌ی خوّی، به‌لام هه‌ول و کوششی جگه له‌خوّی، بکه‌ره‌که‌ی جگه له‌خوّی خواه‌نیه‌تی، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌و خواه‌نه، کرده‌وه‌که‌ی بکاته‌دیاری و خه‌لات و هاوکاری نه‌و برواداره‌ی پی بکات، با له‌نه‌سلدا نه‌و خواه‌نیشی نه‌بن، به‌لام لیتی به‌هره‌مند ده‌بن، خواش نه‌یفه‌رمووه: لیتی به‌هره‌مند نابن، فه‌رموویه‌تی: مروّف ته‌نیا خواه‌ی به‌ره‌می هه‌ول و کوششی خوّیه‌تی، به‌لام نه‌یفه‌رمووه: به‌هره وه‌رناگری له‌هه‌ول و کوششی جگه له‌خوّی، مادام هاوکاری بکه‌ن و به‌دیاری بو بنیرن.

کورتە باسێک لە بارەى ئەستێرەى گەلاوێژەوه

خواستە **ابن عیسی** فەرموویەتی: **وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعَرِ**، یانی: یەکیک لە راستییەکانى کە لە لاپەرەکانى مووسا و ئیبراھیمدا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ھاتوون، ئەودە کە خوا پەرورەدگارى (شُعْرى)یە، کە بە کوردیى پێى دەڵێن: گەلاوێژ، ئەستێرەى گەلاوێژ، کوردەوارى خۆمان دەڵێن: (گەلاوێژ نەنکوئە) کاتیەک لە کۆتابى ھاوین دا بەرەو پاییز، کە ئەستێرەى گەلاوێژ دەردەکەوێ و سأل بەرەو فێنکی دەچێ، ھەندیک وایانزانێو: نەو ە تیشکى ئەستێرەى گەلاوێژ دەگاتە تێمە و تیشکەکەى بەلای ساردیدایە، بۆیە دنیا سارد دەبێ! بەلام وانیەو کاتیەک کەشێ سأل، فێنک دەبێ و بەرەو پاییز دەچێ، ئەو ئەستێرەى ئەو کاتە دەردەکەوێ، نەک فێنک بوونی کەش و ھەوا، کارێگەری تیشکى ئەستێرەى گەلاوێژ بێ، گواپە ساردە! نەخێر، چونکە تیشکى ئەستێرەکان ھەموویان گەرمە.

بێگومان خوا پەرورەدگارى ھەموو شتیکەو، خواوەنى تیکرای ئەستێرەکانە، کەواتە: نھیتی ئەو چییە، کە بە تاییەت باسى (شُعْرى) ئەستێرەى گەلاوێژى کردو؟ تێمە لە سێ پرگەدا باسى ئەستێرەى گەلاوێژ دەکەین، بۆچى خوا **ابن عیسی** بە تاییەت خواوەندارێتى خۆى بۆ ئەو ئەستێرەى خستۆتەپوو؟

١- پێناسەى کى ئەستێرەى گەلاوێژ:

(ابن عاشور) لە تەفسیرەکەى خۆى دا^(١)، دەلى: (الشُعْرى: اسْمُ نَجْمٍ مِنْ نُجُوم بُرْجِ الْجُوزَاءِ شَدِيدُ الضِّياءِ وَيُسَمَّى: كَلْبَ الْجَبَّارِ؛ لِأَنَّ بُرْجَ الْجُوزَاءِ يُسَمَّى الْجَبَّارُ عِنْدَ الْعَرَبِ أَيْضًا، وَسُمِّيتِ الْجُوزَاءُ لَشِدَّةِ بَيَاضِهَا فِي سَوَادِ اللَّيْلِ تَشْبِيْهَا لَهُ بِالشَّاةِ

الجَوَاز، وَهِيَ الشَّاةُ السُّودَاءُ الَّتِي وَسَطُهَا أَيْضٌ، وَسَمِّيَ كَلْبُ الْجَبَّارِ لَتَحْبِلَ الْجَبَّارَ صَائِدًا وَشُعْرَى يَنْتَعِه كَالْكَلْبِ وَقَدْ يَقُولُونَ: يَدُ الْجَبَّارِ، (شُعْرَى): ناوى نهستيره كه له نهستيره كانى كه لووى جهوزا، كه زور به شوقه، نهو نهستيره پيشى ده گوتري: (كَلْبُ الْجَبَّار)، سه گى جه ببار، چونكه كه لووى جهوزا له لاي گه لى عه رب پى ده گوتري: (جَبَّار)، بويهش پى ده گوتري: كه لووى (الجوزاء)، له بهر نهوى له كا تيكدا شهو زور ره شه، نهو زور زور به شوقه، نتجا چواندويانه به مهرى جهوزائه وه، مهرى جهوزانيش نهو مهره به كه رهش بى، به لام له نيوه راستيدا سپيه تى هه بى اواته: شه ویش كه زور تاريكهو، نهو نهستيره تيدا دهرده كه وى، شيوهى نهو مهره به كه هه مووى ره شه، به لام خالى سپى تيدايه (بويهش به (شُعْرَى) گه لاويژ گوتراوه: سه گى جه ببار، چونكه وایانزانيوه جه ببار راوچيهو، (شُعْرَى)، نهستيره گه لاويژ ايش وهك سهگ دواى ده كه وى بو راوكردن، هه نديكيش گوتوويانه: (يَدُ الْجَبَّار)، ده ستى جه ببار.

٢- سهره تاي سهره لدانى په رسترانى: گه لاويژ له نيو عه رب دا:

له فهره ننگ و كلتوورى عه ربدا، بهو شيوه به هاتوه، كه سهره تا هوژى (خُزَاعَة)، نهستيره (شُعْرَى) يان، په رستوه، پياويك له گه وره كانيان به ناوى (أَبَا كِبْشَة)، نهو جوړه په رسته نهى بو هيناون، بويهش عه ربى قورپيش به پيغه مبهري خاتمه موحه ممد (يَاں گوتوه: (ابْنُ أَبِي كِبْشَة)، چونكه پيغه مبهري خوا (يَاں نهو نايين و په يامه ي خواى په روه ردگار هينا بووى، پيچه وانهى عاده تى نه وان بوو، له بت په رستيداو دژى بت په رستيه كه ي نه وان بوو، يان له بهر نهوى (أَبُو كِبْشَة)، له بايراني پيغه مبهري بووه (يَاں له سهرى دايكيه وه، يان بو ئيخفال كردنى خه لكه كه يان كه بانگيان دهكات، گوايه: پيغه مبهري (يَاں بانگيان دهكات، بو په رستنى (شُعْرَى) نهستيره گه لاويژ، به چى ده زانين كه قورپيش وایان به پيغه مبهري گوتوه، گوتوويانه: (إِبْنُ أَبِي كِبْشَة)؟ نه بوو سوفيان و نه وانهى

له گه لیدابوون کاتیک هیږه قلّ باسی پیڅه مبهري خواي لی پرسین - وهک له
 صه حیجی بوخارییدا^(۱) هاتوه - نهوانیش وه لایمان دایه وهو هیږه قل گوئ: نه گهر
 راست بکن، نهو (موحه ممهه) زیر پی منیش ده گری، ته بوو سوفیانیش گوئ:
 (لَقَدْ أَمَرَ ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ، أَنَّهُ يَخَافُكَ مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ!)، کاری کوړی نه بی
 که بشه وا گه وره بووه، ته نانهت هوکمړانی پومه کانیش نه وان به پومیان گوتوه:
 (بَنُو الْأَصْفَرِ!) لئی ده ترسی.

۳- چنه زانیا رییه کی گهر دوونی له باره ی ته ستیره ی گه لاویژ وه:

- ۱- بارستای (کمله) ته ستیره ی گه لاویژ، بیست نه وه نده ی بارستای خوره.
- ۲- تیشک و پروونا کییه که ی گه لاویژ، په نجا هینده ی هی خوره.
- ۳- دووری ته ستیره ی گه لاویژ لیمانه وه: (۱,۰۰۰,۰۰۰) ملیون هینده ی دووری
 خوره لیمانه وه، نجا خور (۱,۳۰۰,۰۰۰) جار له زهوی گه وره تره له پروی قه باره وهو،
 (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰) کم له نیمه وه دووره، ته ستیره ی گه لاویژ (۱,۰۰۰,۰۰۰) هینده ی دووری
 خور لیمانه وه دووره، که واته:
- ته گهر مانه وې بزاین ته ستیره ی گه لاویژ چنه کیلومه تر لیمانه وه دووره؟
 ده بی: (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰) کم - که دووری خوره لیمانه وه - جارانی (۱,۰۰۰,۰۰۰) ی
 بکه ی، که نه نجامه که ی ناواده بی: (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰ × ۱,۰۰۰,۰۰۰) سه ده په نجا
 ترلیون کیلومه تر (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) کم لیمانه وه دووره، یان: (۱۵۰) دوازه
 سفری له پیڅه وه بن.

نجا بو ټه وه ی بزاین به ماوه ی چنه سالان (سالی تیشکی) تیشکی
 ته ستیره ی گه لاویژ مان ده گاتی؟ ده بی سه رته بزاین تیشک له سالتیکدا چنه
 کیلومه تر ده بری، نه ویش به وه ده بی که تیشک له چرکه به کدا: (۳۰۰,۰۰۰)

کم دەبرێ، دەبی ئەو $5(300,000)$ ، جارانی (60) ی بکەین، تاکو بزانی لە خولەکیکدا چەندە، $(60 \times 300,000 = 18,000,000)$ کم، لە خولەکیکدا، ئنجا دواى بۆ ئەوەی بزانی لە سەعاتیک دا تیشک چەند کیلۆمەتران دەبرێ؟ $(18,000,000)$ جارانی (60) دەکەین، چونکە سەعاتیک شەست خولەکە، دەگاتە: $(1,080,000,000)$ کم، لە سەعاتیک دا، ئنجا جارێکی دیکە بۆ ئەوەی بزانی لە شەو و پۆژیکدا، تیشک چەند دەبرێ: $(24 \times 1,080,000,000 = 25,920,000,000)$ کیلۆمەتر لە شەو و پۆژیکدا، ئنجا بۆ ئەوەی بزانی لە سالتیکدا تیشک چەند دەبرێ: $(25,920,000,000 \times 360)$ دەکەین و دەگاتە: $(9,460,028,000,000)$ کم، (نۆ تریلیۆن و چوارسەدو شەست ملیارو، پێنج سەدو بیست و هەشت ملیۆن) کم، تیشک لە سالتیکدا ئەوەندە دەبرێ.

ئنجا بۆ ئەوەی بزانی تیشکی ئەستێرەى گەلاوێژ کە: $(100,000,000,000,000)$ کم لە ئیمەو دوورە، بە چەند دەگاتە ئیمە؟ دەبی دابەشی ئەو کیلۆ مەترانەى بکەین، کە تیشک لە سالتیکدا دەیانبرێ، کەواتە: $(100,000,000,000,000 \div 9,460,028,000,000)$ یە کسانە بە: (10) سالت و هەشت مانگ و، بە مانگ دەگاتە (193) مانگ و، بە پۆژیش دەگاتە: (0.787) شەو و پۆژ، لە حالتیکدا کە تیشکی خۆر بە هەشت خولەک و (18) چرکە، دەگاتە ئیمە، کەچی تیشکی گەلاوێژ بە (10) سالت و هەشت مانگ، یان بە (193) مانگ، دەشتوانین بڵین: بە (0.787) شەو و پۆژ دەگاتە ئیمە، کەواتە: بۆیە خوا **سەبەح** بە تایبەتیی باسی ئەستێرەى گەلاوێژ دەکات.

مهسه له ی سّیه م:

ههروه ها له راستیه کانی نیو لاپه ده کانی مووسا و ئیبراھیمدا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نهو هیه که خوا گه لانی عادی یه که م و، نه موودو، گه لی نووح و، گه لی لووطی ولات زَیر و زوور کراوی، فهوتاندوون:

خوا ده فه رموی: ﴿وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ ۖ وَنُوحًا ثَانًى ۖ وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطَىٰ ۚ وَالنُّؤُفُكَةَ أَهْوَىٰ ۚ فَفَجَّهَا مَا عَشَىٰ ۚ فَيَأْيَ الْآلَاءِ رَبِّكَ تَمَارَىٰ ۚ﴾

شیکردنه وهی ئهم ئایه تانه، له جهوت برگه دا:

۱- ﴿وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ﴾، [هه ره لهو راستیمانه ی که له لاپه ده کانی مووسا و ئیبراھیمدا (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هاتوون، نهو هیه که نهو (خوا) خو ی گه لی عادی یه که مه ی فهوتاندوه، بو یه ش گوتراوه: ﴿عَادًا الْأُولَىٰ﴾، که هه م خویندر او ی شه ته وه: (عَادًا الْأُولَىٰ)، هه م خویندر او ی شه ته وه: (عَادًا لَوَلَىٰ)، له بهر نهو ی یه که مین گه لی عه به ب بوون، باسکراون.

۲- ﴿وَنُوحًا ثَانًى﴾، ههروه ها نه موودیش فهوتاندو هیچی لی نه هیشتن، خوینراوه ته وه: (نُوحًا)، به (غیر مُنصرف)، ههروه ها خویندر او ی شه ته وه: (نُوحًا)، به (منصرف)، یانی: خوا گه لی نه موودیشی فهوتاندو هیچی لی نه هیشتن.

۳- ﴿وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ﴾، ههروه ها (خوا) گه لی نوووحیشی پیشتی فهوتاند.

۴- ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطَىٰ﴾، نهوان سته مکارتر و یاخییتریش بوون، واته: له گه لانی دوا ی خو یان، یاخود: هه ره کام لهو س گه له پیشووه، زور سته مکارتر و یاخییتر بوون له گه لانی دوا ی خو یان.

۵- ﴿وَالنُّؤُفُكَةَ أَهْوَىٰ﴾، ههروه ها (شاره) هه لگیتراوه ده که شی بهردایه وه، (النُّؤُفُكَةَ: مَفْعُولٌ أَهْوَى، أَنْ: اسْقَطَ، أَنْ: جَعَلَهَا هَاوِيَةً سَاقِطَةً)، (النُّؤُفُكَةَ)، سیفه ی وه صفرکراویکی

قرتیندراوه، یانی: (وَالْمَدِينَةُ الْمُؤْتَفِكَةُ)، یاخود: (وَالْقَرْيَةُ الْمُؤْتَفِكَةُ أَهْوَى)، (خوا) شاره،
تاوه دانیمیه هه لگتیردراوه که شی بهردایه وه، یانی: پیشتی بهرزی کرده وه و دوابی
بهردایه وه.

(٦) - ﴿فَقَسْنَاهَا مَآعِشًا﴾، تنجا داپپوشتی نه وهی داپپوشتی، واته: شتیک داپپوشتی که له
وه سف نایهت، ((ما) (للتهویل)) (ما) ی سهر ﴿مَآعِشًا﴾، بۆ سامناک و بیژده زاپیشانده،
یانی: نه وهی داپپوشتی نایهت وه سف، مه بهست پیی نهو بهردانهن که به سه ریاندنا
باریزاون، وهک فهرموویهتی: ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مِجْرَاءَ مِنْ سِجِّيلٍ﴾ (٧) ﴿الحجر﴾، له
بهردی که له قوړی وشککراوه بوون، به سه رماندا باراندن، (این عاشور) دهلتی:
(وَكَانَتِ الْحِجَارَةُ بُرْكَانِيَّةً وَحِجَارَةً خَاصَّةً)، بهردی ناگرپژین، یاخود بهردی تاییهت
بوون، دهلتیم: واپاشتره ته عبیره که وهک خوئی ته فسیر بکری، نهو شتانه ی خوا ﴿سَمِيعٍ﴾
وهک موعجیزه باسی کردوون، ئیمه پیمان شهرم نه بن، وهک موعجیزه بیانخهینه
روو، نهک بیانخهینه وه چوارچیوهی دیارده سروشتیه کان!

(٧) - ﴿فَإِنِّي إِلَـٰهٌ رَبُّكَ تَسْمَاؤُ﴾، له بهرانبهر کام له چاکه کانی پهروه ردگارتدا، له دوو
دلیی دای؟ یاخود: له باره ی کام له چاکه کانی پهروه ردگارتته وه مشتومر ده که ی، نه ی
مروفا! لیره دا مه بهست پیی مروفتیکه که ده دوتیری، (ءالاء) کوئی (الی) به، یان کوئی (الی)
یهو به مانای نعمهت دی، (والتَّامَّارِي: التَّشْكُّكُ، وَهُوَ تَفَاعُلٌ مِنَ الْمِرْيَةِ)، (تَمَّارِي): کهوتنه
دوو دلیی (تَفَاعُل) وه له (مِرْيَةِ) وه، هاتوه، دهگونجی پرووی دواندن له پیغه مبهری
خوا ﴿تَمَّارِي﴾ بن، واته: تۆ له کام له چاکه کانی پهروه ردگارتدا دوو دلیی؟ دهگونجی بۆ
که سیکی دیاریی نه کراو بن، یان نه گهر بۆ پیغه مبه ریش ﴿تَمَّارِي﴾ بن، واته: له باره ی کام
له چاکه کانی پهروه ردگارتته وه، ده یانه وۆ دوو دلت بکهن و بتخه نه گومانه وه؟!

(الطبري) له باره ی: ﴿فَقَسْنَاهَا مَآعِشًا﴾، ته عبیریکی جوان دیتن، دهلتن: ﴿فَقَسْنَاهَا﴾
اللَّهُ الْمُؤْتَفِكَةَ مِنَ الْحِجَارَةِ الْمُنْضَوْدَةِ الْمُسَوِّمَةِ، مَا غَشَاهَا فَاَمْطَرَهَا إِثَاهُ مِنْ سِجِّيلٍ،
خوا ﴿سَمِيعٍ﴾ شاره هه لگتیردراوه که ی داپپوشتی به بهردی ریزکراوی نیشانه دار کراو،
نه وهی که داپپوشتی و بهردی له قوړی وشککراوه ی به سه ردا باراندن.

له باره‌ی: ﴿فَإِنِّي إِلَآءُ رَبِّكَ نَتَمَارَىٰ ۝۷۰﴾ (الطبري) ده‌فهرموی: (فَبِأَيِّ نِعْمَاتِ رَبِّكَ يَا ابْنَ آدَمَ! الَّتِي أَنْعَمَهَا عَلَيْكَ تَرْتَابُ وَتَشْكُ وَتُجَادِلُ؟)، به کام له چاکه‌کانی پەروەردگارت، نه‌ی پۆله‌ی ناده‌م! که له‌گه‌ل تۆیدا کردوون، له گومان و دوو دلیلی دای و مشتومر ده‌که‌ی؟

مه سه له ی جواره م:

پێغه مبه ره ترسینه ری که، وه ک ترسینه ره پێشو وه کان، قیامه تیش نیزیکه و جگه له خوا هیچ کهس لای نادات، بپروایه کانیش که له پرووی نکۆڵی لیکردنه وه سهریان له فره مایشتی خوا سوڕ ماوه و، پتی پێده که نن، له جیاق گریان و بێ ئاگا و خاف لاو، ئه وانه یه کجار نه فام و دوا که وتوون، بویه کړنووش بو خوا بهن و بیه رستن:

خوا ده فره مو ی: ﴿ هَذَا نَذِيرٌ مِنَ النَّذْرِ الْأَوَّلِ ۝٨ أَوَلَمْ يَأْتِ الْآزِفَةَ ۝٩ لَيْسَ لَهُمَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ۝١٠ أَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ۝١١ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ۝١٢ وَأَنْتُمْ سَعِيدُونَ ۝١٣ فَاسْتَعِذُوا بِاللَّهِ وَاعْبُدُوا ۝١٤﴾

شی کړ نه وه ی ئه م ئایه تانه له جهوت برگه دا:

١- ﴿ هَذَا نَذِيرٌ مِنَ النَّذْرِ الْأَوَّلِ ۝٨﴾، ئه مه ترساندن و بیدار کردنه وه و شیار کردنه وه له ترساندن و بیدار کردنه وه کانی سه ره تا، (النَّذِيرُ: حَقِيقَتُهُ الْمَخْبِرُ عَنْ خُذُوثٍ حَدَثٍ مُضَرٍّ بِالْمَخْبَرِ بِالْفَتْحِ) وَيُطْلَقُ النَّذِيرُ عَلَى الْإِنذَارِ، وَهُوَ خَبَرُ الْمَخْبِرِ، (نَذِيرٌ): له بنه رت دا به مانای هه وال دانه، له باره ی رو و داوی که وه که زیان ده که یه نن به هه وال پیدراو، به لام به مانای ناگا دار کردنه وه ترساندنی ش به کار دی، که ده فره مو ی: ﴿ هَذَا نَذِيرٌ مِنَ النَّذْرِ الْأَوَّلِ ۝٨﴾، زانیان چه ند و اتایه کیان بو لیکدا نه وه:

١- مه به ست پتی قور ئانه، ئه م قور ئانه ش ترساندن و شیار کردنه وه، وه ک ترساندن و شیار کردنه وه کانی یه که م، که به پێغه مبه رانی دیکه دا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نیرا و ن.

٢- ناما ژیه بو موحه ممه د واته: نه و پێغه مبه ره ش هه ر ترسینه ری که، چونکه (نَذِيرٌ): وه ک چو ن به مانای ترساندن (إِنذَارٌ دَى، به مانای ترسینه ر (مُنذِرٌ) یش دی، واته: ئه م پێغه مبه ره ترسینه رو و شیار که ره وه یه که، وه ک پێغه مبه رانی پێشو و.

۳- مه‌به‌ست پتی نه‌وه‌یه که له‌و نایه‌ته موباره‌کانه‌دا هاتوه، نهم رایه‌ش زیاتر پی ده‌چن پاست بئ، نه‌وه‌ی له‌و نایه‌تانه‌شدا هاتوه، ههر وریاکردنه‌وه‌و ترساندنیکه وهک ترساندنه پیشوو‌ه‌کان، که له به‌رنامه‌ی پیغه‌مبه‌رانی پیشوودا هاتوون، واته: مانای نهم فه‌رمایسته‌ش هه‌روهک مانای نه‌و فه‌رمایستانه‌یه که له به‌رنامه‌ی پیغه‌مبه‌رانی پیشوودا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هه‌بووه، وهک نه‌و فه‌رموو‌ده‌یه‌ی پیغه‌مبه‌ر **عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ** که ده‌فه‌رموی: **إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ، إِذَا لَمْ تَسْتَحْ فَاصْتَغِ مَا شِئْتَ** (أخرجه أحمد: ۱۷۱۳۱، والبخاري: ۵۷۶۹، وأبو داود: ۴۷۹۷، وابن ماجه: ۴۱۸۳). واته: نه‌وه‌ی خه‌لک له فه‌رمایشتی پیغه‌مبه‌رانی پیشوو، پییگه‌یشتوه، نه‌وه‌یه: نه‌گهر شهرمت نه‌کرد، هه‌رچی ده‌ته‌وی بیکه.

که‌واته: خوا که ده‌فه‌رموی: **هَذَا نَذِيرٌ مِنَ النَّذْرِ الْأَوَّلِ**، واته: نه‌ی بی‌پروایه‌کان! په‌یامه‌که‌ی موحه‌مه‌د به‌شتیکی ریز په‌رو داهینراو په‌یدا کراو مه‌زانن، به‌لکو نه‌وه‌ی موحه‌مه‌د **هَذَا نَذِيرٌ مِنَ النَّذْرِ الْأَوَّلِ** هیناویه‌ق و، نه‌وه‌ی له‌قورنانه‌دا هه‌یه، ههر شیوه‌ی نه‌وه‌یه که له‌کتیبه‌ی پیشوو‌ه‌کان دایه‌و، له پیغه‌مبه‌رانی پیشوو‌ه‌و (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هاتوه.

دوا‌یی خوا ده‌فه‌رموی:

۲- **أَرَأَيْتَ الْأَرْفَةَ**، نیزیککه‌وتوو وه‌نیزیک که‌وت، (الأَرْفَةُ)، به‌کیکه له‌ناوه‌کانی رۆژی قیامت وهک خوا **أَرَأَيْتَ الْأَرْفَةَ** ده‌فه‌رموی: **وَأَنْذَرَهُمْ يَوْمَ الْأَرْفَةِ**، غافره‌له‌رۆژی (الأَرْفَةُ)، بیان‌ترستینه‌و وریایان بکه‌وه، (أَرَفْتُ) یانی: (اقتربت)، نیزیککه‌وت (الأَرْفَةُ)، یانی: نیزیک، واته، رۆژی قیامه‌ق نیزیک، نیزیک که‌وته‌وه، (وَأَنْذَرْتُ الْأَرْفَةَ بِتَأْوِيلِ الْوَأَقَعَةِ، أَوْ الْحَادِثَةِ، أَيْ: وَقَعَتِ الْوَأَقَعَةُ، وَغَشِيَتِ الْغَاشِيَةُ، وَالْعَرَبُ يَسْتَعْمِلُونَ التَّائِيثَ دَلَالَةً عَلَى الْمُبَالَغَةِ فِي النُّوعِ، وَلَعَلَّهُمْ رَاعَوْا أَنَّ الْأُنْثَى مَضْرُوءَةٌ كَثْرَةَ النَّوْعِ، وَاتَّه: وشه‌ی (الأَرْفَةُ)، بۆیه به‌مئینه (ی مه‌جازی)، هاتوه، که مانای (وَأَقَعَةُ وَحَادِثَةٌ)، رۆوداو و کاره‌سات ده‌گه‌یه‌نن، عه‌ر‌بیش عاده‌تیان وایه حاله‌ق به‌مئینه دانانی شته‌کان به‌مه‌جازی

به کار دینن، بۆ زنده پۆیمکردن له باره ی به هیزی شتیکه وه، ږدنگه ږه چاوی نه وه یان کردبێ که مینه سهراوه ی زۆریونه.

(۳) ﴿لَيْسَ لَهُمَا دُونِ اللَّهِ كَافَّةٌ﴾، جگه له خوا **سُورَةُ الْجِنِّ** کهس لاهر و لادهری نه.

ننجا که دهفه رموی: ﴿أَزِفَ الْأَرْفُ﴾، وهک چۆن مانای ناخیر زهمانی گه وه دهگه یه نێ، مانای مردنیش ههر دهگه یه نێ، که نهویش ناخیر زهمانی بچووکی ههر مرۆفیکه (مَنْ مَاتَ فَقَدْ قَامَتْ قِيَامَتُهُ)، ههر که سێ مرد، قیامهتی وی هاتهوه.

که دهفه رموی: ﴿لَيْسَ لَهُمَا دُونِ اللَّهِ كَافَّةٌ﴾، (کشف) به مانای لابردنی شتی که دی و، به مانای دهرخستنی شتی که دی، که واته: نهو نایه ته دوو مانای هه:

یه که م: هیچ کهس ناخیر زهمان لانا دات، که بێ، مه گهر خوا بۆ خۆی بیهوی، خواش به ئینی داوه و پایگه یاندوه که ههر دی.

دووهم: هیچ کهس کاتی ناخیر زهمان نازانی، که په رده ی له سهرا لابات و کاته که ی بزانی، ته نیا خوا **سُورَةُ الْجِنِّ** کاته که ی ده زانی.

(۴) ﴿أَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ﴾، نایا سه رتان له م قسه یه سو پرده مینی، نه ی بی پروایه کان!

که دهفه رموی: سه رتان لی سو پرده مینی، واته: به دوور و مه حالی ده زانن، چونکه زۆرجاران سهرا سو پرمان نیشانه ی به دوور زانی شتی که، یان: نیشانه ی پروا نه بوون به شتی که، وهک له سوو په تی (هود) دا، فریشته کان به خیزانی نی پراهیم (سارا خاتوون) یان گوت: ﴿تَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾، نایا کاری خوات پێ سه ی ره! واته: پیت دووره که بێ، کاتی که به ئینیان پێدا: کو رتان ده بێ، که گو تی: نه زۆکم و می رده که شم پی ره!

(۵) ﴿وَتَضَعُكُمْ وَلَا تَكُونُ﴾، ههروه ها پیده که نن و نا گرین، نه ی بی پروایه کان! لی ره دا مه به ست له پیکه نین گالته پیکردنه، واته: گالته ده که ن به هه ندیک له

فهرمایسته که ی خوا، یان به هندیک له فهمایسته کافی پیغه مبهری خواو پیتان سهیره، چونکه له گهل کلتوور و فهغه نگی نیوه داو، له گهل بیری دواکه و تووانه ی نیوه دا تیک ده گیری؟

(۶) - **وَأَنْتُمْ سَيِّدُونَ**، له حالیکدا نیوه، بیتاگان و خافلون، واته: نیوه حالیکي زور خرابتان ههیه، که خافلاو و بن ناگان و پیده کهن و گالته ده کهن، له جیاتی نه وه ی بگرین، نهو پوژه مه زنهش چاوه پیتانه که پوژی دواویه.

(۷) - **فَاعْبُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا**، کړنووش بو خوا بهرن و بیهرستن.

که ده فهموئ: **فَاعْبُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا**، نهمه: (تَفْرِغْ عَلَى الْإِنْكَارِ وَالتَّوْبِخِ الْمُفْرَعَيْنِ عَلَى الْإِنْذَارِ بِالْوَعِيدِ)، نهمه بنیات راوه له سهر نهو نکولیلینکردن و سهر زه نشترکدرنه، که نهوانیش بنیات راوون له سهر ترساندن به هه پده شه، واته: که حال بهو شیوهیه: نیوه چ سزا و نه شکله نجهیه ک چاوه پیتانه، چ سهره نجامیکي پدهش چاوه پیتانه، که واته: بو نه وه ی لهو سهره نجامه دژواره سه لامهت بن، کړنووش بو خوا بهرن و به نډایه تیی بو خوا بکه، ته نیا به وه دهر بازت ان ده بی لهو سهره نجامه ی چاوه پیتانه، نه گهرنا تا کو نیستا کرده وه کانتان به رهو ناکامیکي خراپیان بردوون و، نه گهر بیت و وه چهره خانیک دروست نه کهن له ژیا نی خو تاندا و، واز له وه ی رابردوونان نه هین، که بریتیه له هاو بهش بو خوا دانان و، بیروایی و کاری خراپ و دژایه تیی کردنی پیغه مبه **وَأَنْتُمْ سَيِّدُونَ**، نه گهر پیته وه بو راسته شه قامی خوا، بو به نډایه تیی بو کردنی و کړنووش بو بردنی، ناکامیکي خراپ چاوه پیتانه.

هه لته ته زور به ی زانایان رایان وایه، سه جده بردن لیره دا پیو یسته، به لام نیمام مالیک پنی وایه سه جده بردن پیو یست نیهو، هه نديک له زانایانیش ده لین: نهو سه جده بردانه، هه موویان سوننه ت و په سندن، هه نديکیش ده لین: هه موویان فه رزن و، هه نديکیشیان له باره ی قهرز یان سوننه ت بوونیانه وه، پولتیان ده کهن و، به شیکیان به فه رزو به شیکیشیان به سوننه ت و په سندن

داده نین. له کوتایی سووره قی (الأعراف) یش دا باسکمان له باره ی کړنووش
بردنه کانی قورنن خویندنه وه کړدوه و، نوڅته مان تیدا خستوته سهر پیت.

لیره ش دا کوتایی به ته فیسری سووره قی (النجم)، دینن.

خوا به لوتف و که پهمی خو ی یارمه تیمان بدات، که زیاتر له فهرمایشته که ی
تیبکه یز، ئنجا دوا ی تیبکه یشتن تیدا پی بکه یز و، ته و فقیشمان بدات و کارمان
ئاسان بکات، که خه لک و دهوروبه ریشمان تی بکه یه نین و پی بکه یه نین، بو
نه وه ی هم له دنیا دا ژیانیک ی به خته وه رانه بگوزهرتین، هم له دواړو ژیشدا
سهر فرازو شادمان بین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تہ فسیری سوورہ تی

الْقَمَرِ

دەستىپىك

بەرئىزان!

نەمرۆ كە (۵)ى شەعبانى سالى (۱۴۴۱)ى كۆچىي، بەرانبەر بە: (۲۰۲۰/۳/۲۹) ى زايىنىيە، خوا پشتىوان بى له شارى ھەولير دەست دەكەين، بە تەفسىر كىردى سوورەتى (القمر) و پروونكرندنەو ھى چەمك و واتاى ئايەتە بە پىزەكانى و، سەردەتاش پىناسە و نىوہ پروكى سوورەتى (القمر) دەكەين، بو نەو ھى بەر لەو ھى بچىنە ئىو درىژەى پروونكرندنەو ھى چەمك و واتاى ئايەتە موبارەكەكانى، نەخشەى گشتىي نەو سوورەتە موبارەكە لەبەر چاومان بى، ھەروەھا چوارچىوہكەى و ھىلە گشتىيەكانى، لە ھەوت بىرگەدا پىناسە و نىوہ پروكى نەم سوورەتە موبارەكە دەخەينە پروو.

پىناسە سوورەتى (القمر) و بابەتەكانى

يەكەم: ناوى ئەم سوورەتە:

ئەم سوورەتە سى ناوى بو بەكارھىزانون:

۱- (سُورَةُ اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ).

۲- (سُورَةُ الْقَمَرِ).

۳- (سُورَةُ اقْتَرَبَتِ).

لەو بارەو ھەش نەم دەقە ھەيە: اَعَنْ عَتِيدَ اللّٰهِ بِنِ عَبْدِ اللّٰهِ اَنْ عَمَرَ بِنِ الْخَطَّابِ سَالَ اَبَا وَاَقْبَدَ اللَّيْثِي: بِمَ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ يَقْرَأُ فِي الْعِيدِ؟ قَالَ: كَانَ يَقْرَأُ بِقَافٍ وَاَقْتَرَبَتْ (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۲۱۹۴۶، تَعْلِيْقُ شُعَيْبِ الْأَرْنَؤُوط: حَدِيثٌ صَحِيحٌ).

واته: عوبه بدوللای کوری عه بدوللای ده گپرتیه وه، که عومهری کوری خه تباب
 پیغه مبهری خوا **﴿قَالَ﴾** له جه ژندا، (واته: له نوژی جه ژندا) چ سووره تیکی ده خویند؟
 (واته: جگه له سووره قاتیحه)، ئه ویش وه لام ده داته وه (قاف واقتربت)، واته:
 له ږکاتی یه که مدا له دوا سووره قاتیحه، سووره قافی ده خویندو، له ږکاتی
 دووه میشدا سووره ق **﴿أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ﴾** ی، ده خویند.

مه به ست نه وه یه که نه و ناوه به کارهاتوه و ناوه کانی دیکه ش، وه ک دوا بیش
 له هه ندیک ده قی دیکه دا ده یگه ینی، به کارهاتوون.

دووه م: کات و شونینی دابه زینی:

له لای ژۆربه ی هه ره ژۆری زانایان، نه م سووره ته مه ککه ییه، هه رچه نده
 هه ندیک له زانایان ږجاییه کی که میان هه بووه، نه گه رنا ژۆربه ی زانایان
 یه کده نگن له سه ر نه وه که نه و سووره ته مه ککه ییه، به به لگه ی نه وه ش که
 ږیژه نندی له دابه زیندا، ژماره (۳۷) ه، وه ک دوا یی ده یگه ینی، واش پیده چی له
 نیوان سالانی (۶ - ۸) ی، پیغه مبه رایه تی (بعثة) دا، واته: پش کۆچکردن، دابه زیبی
 و، هه ندی شوینه واریش هه ن، ده لاله ت له سه ر نه وه ده کهن، بۆ وینه، نیمه دوو
 شوینه واران دینین:

۱- (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ **﴿قَالَ﴾** قَالَ: كَانَ يَنْزُلُ آيَةُ: **﴿سَيَرَمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الدُّبُرَ﴾** وَبَيْنَ
 بَذْرِ سَبْعِ سِنِينَ | (التحریر و التنبی: ج ۲۷، ص ۱۶۶)، واته: عه بدوللای کوری عه بیاس **﴿قَالَ﴾**
 گوتوو یه قی: له نیوان دابه زینی نایه قی: **﴿سَيَرَمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الدُّبُرَ﴾** (ئه و کۆمه له
 توکمه یه تیده شکین و پشت هه لده کهن) و، له نیوان جهنگی به دردا، ههوت سال
 هه بوون.

(دیاره به مه زه نده ی خو ی عه بدوللای کوری عه بیاس **﴿قَالَ﴾** وای داناه، تنجا
 نه گه ر وایی که جهنگی به در له سالی دووه می کۆچیدا بووه، ده بی نه م

سوورده ته موباره كه، پېنج سال پېش كوچى پېغمبه ر بؤ مه دینه، واته: له سالى هه شته مى پېغمبه رايه تييدا دابه زىيى.

۲- (عن عائشة أم المؤمنين رضي الله عنها قالت: لقد نزل مكة على محمد ﷺ وإني لجارية الغب: ﴿يَا سَاعَةُ مَوْعِدُهُمُ وَالسَّاعَةُ أَذَى وَأَمْرٌ﴾) (أخرجه البخاري: ۴۵۹۵)، واته: عائشه دايكى پرواداران (خوا لىي پازى بى)، ده لى: كاتيك نهم ئايه ته موباره كه دابه زيه سهر موجه ممد ﷺ له مه ككه، من كچيك بووم، ياريى و گه مهم ده كره، (كچيكى پارچه له بووه، ده بى شش ههوت ساله بوو بى) كه ئه مه دابه زى: ﴿يَا سَاعَةُ مَوْعِدُهُمُ وَالسَّاعَةُ أَذَى وَأَمْرٌ﴾، به لكو كاته كه (ساعة)، (پوژى دوايى) به لىنگه يانهو، پوژى دوايىش بؤ نهوان بپره زاترو تالتره.

هه نديك له زانايانىش گووويانه: دابه زىنى ئهم سوورده ته پېنج سالان بهر له كوچكردن بووه بؤ مه دینه، ئنجا قسه كه ي عه بدوللاى كوړى عه عباسيش (خوا له خوى و بابى پازى) بى، هه روا ده گه يه نى.

سيه م: ژماره ي ئايه ته كانى:

به يه كده نكيى ژميره ران، ژماره ي ئايه ته كانى نهم سوورده ته: په نجاو پېنج (۵۵) ه و راجيايى له و باره وه نه بووه.

چواره م: ريزبه نديى له موصحف و دابه زين دا:

ريزه نديى له موصحف دا، ژماره په نجاو چواره (۵۴) ه، له پېش نهم سوورده ته وه كه له (الفاتحة) وه دى، په نجاو سى (۵۳) سوورده دى ديكه هه ن و، نهمه په نجاو چواره م (۵۴) ميانه و، له دابه زينيشدا ژماره كه ي سى و ههوت (۳۷) ه، واته: له پېش نهم سوورده ته دا سى و شش (۳۶) سوورده دى ديكه دابه زىون.

پینجەم: نیوە پۆکی:

نیوە پۆکی ئەم سووپە تەش، هەمان نیوە پۆکی سووپە تە مەککەییەکانە، لە باسکردنی بووناسیی و، خستنه پرووی سێ پایە بنه‌په‌تییه‌که‌ی نیمان: خواناسیی و خواپهرستی و، دواپۆژ ناسیی و، پیغه‌مبه‌ر ناسی و باسی وه‌حیی، به‌لام له په‌نجاو پینج (٥٥) ئایه‌ته‌که‌، پانتاییه‌کی زۆری بۆ باسکردنی به‌سه‌رهات و له‌ به‌ین چوونی هه‌ر پینج کۆمه‌لگای: (گه‌لی نووح، گه‌لی عاد، گه‌لی ئەموود، گه‌لی لووط، گه‌لی فیرعه‌ون)، ته‌رخانه‌کراون و، جوگرافیی دابه‌شبوونی پانتایی ئایه‌ته‌کانی ئەم سووپه‌ته‌، به‌مجۆره‌یه‌:

١- هه‌شت (٨) ئایه‌تی سه‌ره‌تا بۆ باسی پۆژی دوايي، به‌هه‌ردوو قۆناغی ناخیر زه‌مان و، زیندووکرانه‌وه‌و، هه‌ل‌سێترانه‌وه‌و.

٢- سی و چوار (٣٤) ئایه‌ت بۆ به‌سه‌رهاتی پینج گه‌له‌که‌و چۆنیه‌تی فیه‌وتێزانیان، دواي سه‌پێچییکردن و یاخییووونیان له‌ پیغه‌مبه‌ره‌کانیان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام).

٣- یازده (١١) ئایه‌تی کۆتایی بۆ ترساندن بێ‌بروایی پۆژگاری پیغه‌مبه‌ر ﷺ، و، خستنه پرووی چه‌ند پاستیه‌کی مه‌زنی په‌یوه‌ست به‌ خواناسیه‌وه‌.

٤- له‌ کۆتاییدا دوو ئایه‌ت، باسی ناکامی خیری پارێزکاران ده‌که‌ن.

که‌واته‌: (٨ + ٣٤ + ١١ + ٢ = ٥٥)، یانی: ته‌نیا دوو ئایه‌تی کۆتایی باسی موژده‌و به‌ئینی خوای په‌روه‌ردگارن، بۆ پارێزکاران و سه‌ره‌نجامی خیریان، نه‌گه‌رنا په‌نجاو سێ (٥٣) ئایه‌ته‌که‌ی دیکه‌، هه‌موویان له‌ باره‌ی پۆژی دوايي و، زه‌بر وه‌شاندنی خوای دادگه‌ره‌وه‌ن، له‌ گه‌ل و کۆمه‌لگه‌ سه‌رکه‌ش و یاخییه‌کان.

شەشەم: تايپەتمەندىيەكانى:

نەم سوۋرەتەش كۆمەنلىك تايپەتمەندىيە ۋە جياكەرەۋەي ھەن:

۱- باسى لەتبوونى مانگ، تەنيا لەم سوۋرەتەدا ھاتو، نايەق ژمارە يەك.

۲- باس ۋە ۋە صفى كەشتىيەكەي نوۋج بە: ﴿وَحَمَلَتْهُ عَلَىٰ ذَاتِ الْأُجْحِ وَدُسِّرَ ۝۱۲﴾، خاۋەنى تەختەكان ۋە بزمارەكان، تەنيا لەم سوۋرەتەدا كەشتىيەكەي نوۋج، پىنكەتەكەي باسكراۋە، كە دوو شتى سەرەككىين: تەختە دارى گەرەۋ، بزمان، گولمىخ ۋە بزمانى گەرەۋ كە تەختەكانيان پى بەسترونەۋە.

۳- دووبارە بوۋنەۋەي تەعبىرى: ﴿فَهَلْ مِنْ مُدْكَرٍ﴾، چوارجاران لە ئايەتەكانى: (۱۷ ۋە ۲۲ ۋە ۴۰) دا، ﴿فَهَلْ مِنْ مُدْكَرٍ﴾، ۋاتە: ئايا كەسىكى بىر كەرەۋە، كەسىكى پەند ۋە رگر ھەيە؟

۴- دووبارە بوۋنەۋەي تەعبىرى: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا الْفَرْمَانَ لِلدِّكْرِ﴾، بە دۇنيايى قورئانمان ئاسانكرەۋە بۇ (دۇكر)، ۋاتە: بۇ خويندەۋە، لەبەر كردن، لى تىگەيشتن، لىۋرەبوۋنەۋە، پەند لىۋەرگرتن، نەم تەعبىرە چوار چاران دووبارە بۆتەۋە لە ئايەتەكانى: (۱۷ ۋە ۲۲ ۋە ۴۰) دا.

۵- دووبارە بوۋنەۋەي تەعبىرى: ﴿فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ﴾، ئازاردانى من ۋە ترساندىن من، (ۋاتە: ئاكامى ترساندىن من) چۆن بوو؟ نەمىش چوار چاران دووبارە بۆتەۋە لە ئايەتەكانى: (۱۶ ۋە ۱۸ ۋە ۲۱ ۋە ۳۰) دا.

۶- ھاتنى تەعبىرى: ﴿سَبَّحَهُمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الدُّبُرَ﴾، كۆمەلە تۆكمەكە تىكدەشكىن ۋە پشت ھەلەكەن ۋە پاش دەكەنەۋە، لە نايەق ژمارە چل ۋە پىنج (۴۰) دا، كە ناماۋەيە بە تىكشكانى بىپروايەكان لە جەنگى بەدردا.

۷- چەند ۋەشەيەك تەنيا لەم سوۋرەتەدا ھاتوون، كە من دە (۱۰) ۋەشەم ھىناۋن ۋە نەگەر ورد سەرنج بدرى، دەگونجى زياترىش بن، بەلام ئەو دەيەم ھەلبۇاردوون:

- ١- ﴿جَرَادٌ مُّتَبَرِّجٌ ۝٧﴾، کوللهی بَلَاو بوودهوه.
- ٢- ﴿مُتَبَرِّجٌ ۝١١﴾، به لووزده و، یان هه لِرژاو، مه به ست پیتی ناوی هه لِرژاوه له ناسمانهوه.
- ٣- ﴿جَرَاءَلَمِنْ كَانَ كُفْرٌ ۝١١﴾، تهوه پاداشت بوو، بۆ که سیک که سپلهیی پیکرا، یان بیپروایی به رانه بهر کرا، که نووچه ~~شیرین~~ جراجیر.
- ٤- ﴿مُنْفَعِرٌ ۝٢٠﴾، هه لقه ندراو له ریشه وه، له بیخه وه هیتراو.
- ٥- ﴿وَسُعْرٌ ۝٢١﴾، که له نایه ته کانی: (٢٤ و ٤٧) دا هاتوه، (سُعْر) یش: ده گونجی به مانای مینه تیی بی و، ده گونجی به مانای شیتی بی و، ده شگونجی به مانای ناگری بلتیه داری دوزخ بی.
- ٦- ﴿سَيَعْمُونَ غَدًا مِنَ الْكَذَابِ الْاَلْبِیْثُ ۝١٣﴾، (الْاَلْبِیْثُ): بابایه کی به خو نازی خو په سهندی خو پښ زور.
- ٧- ﴿مُخَضَّرٌ ۝٢٨﴾، له لا ئاماده بوو، ناوه که کرابوو به نوره، له نیوان خوشتره که ی صالح
- ~~شیرین~~ جراجیر و - که وهک مو عجزیه، خوا بو صالحی نارد بوو - و گه لی ته موود دا، هه ر پوژه ده بوو به کیکیان ناوی لی بخو نه وه، ئنجا ده فهرموئ: ﴿کُلُّ شَرٍّ مُّخَضَّرٌ ۝٢٨﴾، هه ر نوره ناوه ده بی، خاوه نه که ی خو لی له لای ئاماده بی، ته نیا خاوه نه که ی خو ی هه بوو له و نوره ناوه دا بچی و ناوی لی بخواته وه.
- ٨- ﴿كَشِيرٍ لِّلْخَطْرِ ۝٢١﴾، وهک پووش و په لاشی تیکشکیتراوی بابای ناغه لدار، ~~لِلْخَطْرِ~~، که سیک ناغه ل (حظیره) ی دروست کردوه بۆ نازده له کانی.
- ٩- ﴿اَدَمْنِ وَاَمْرٌ ۝١٦﴾، بیپره زاترو تالتره.
- ١٠- ﴿مُسَطَّرٌ ۝٥٢﴾، نووسراو، له (سَطَر) هود هاتوه، ﴿مُسَطَّرٌ﴾ و (مُسَطَّر)، هه ردوویان به مانای به دپیر نووسراون.

حهوتهم: دابهشکردنی نایهتهکان بۆ چهند دهرسیك:

تیمه كۆی په نجاو پێنج (٥٥) نایهتهكه ی ئهم سوورپهته موبارهكه مان، بۆ سی دهرسان دابهش کردوون:

دهرسی یه كه م: نایهتهكانی: (١ - ٨)، ههشت نایهتی سهههتا، باسی نیزیك كهوتنی ناخبر زهمان و، لهت بوونی مانگ و، بهردهوام بوونی بیروایان لهسهه به جادوو دانانی نیشانهكانی خوا **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ**، گوێ نه دان بهم هه موو هه و آل و باسانه ی كه مایه ی سه له ماننده وه یان و، حیکمهتی به نامانج گه یه نه رن، بۆ كه سیک مه بهستی بێ، كه چی بێ سوودن بۆ نهو بیروایانه ی كه له هه ق و نه سه ملین و گوێ پێ نه ده رن، بۆیه فه رمانکردن به پیغه مبه ر **يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ** كه پشتیان تییكات، تاكو تووشی پوژیکێ ترسناک دین.

دهرسی دووهم: نایهتهكانی: (٩ - ٤٢)، واته: سی و چوار (٣٤) نایهت، كه باسی گێرانه وه ی به سه رههاتی پێنج له پیغه مبه رانی خوا **(عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)** و گه له کانیان ده که ن، پیغه مبه ره کان: (نووح و هوود و صالح و لوط و موسا) **(عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)**، گه له کانیان: گه لی نووح و، گه لی هوود كه عاد بووه و، گه لی صالح كه ته موود بووه و، گه لی لوط كه هه ر به ناوی خۆیه وه ناو نراون و، گه لی فیرعه ون كه مووسا **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ** له گه ل هاروونی برای چوو ون بۆ هۆشداریی پیدانی فیرعه ون و گه له كه ی، بۆ له چهنگ دهرهتانی گه له چهو سیتراوه كه ی خۆیان، كه فیرعه ون ده یچه و ساندنه وه و سۆغره و بیگاری پێ ده کردن، كه سه ره نه جام نهو پێنج گه له هه موویان به سزاو به لای خوا فهو تیانرون، ده بوویه خه لکی دیکه په ندیان لی وه ربگری و، وه ک نه وان نه کات تاكو وه ک نهوانی به سه ر نه یهت.

دهرسی سێهه م: نایهتهكانی: (٤٣ - ٥٥)، كه سێ زده (١٣) نایهتی كۆتایی سوورپه تی **(القمر)**، ده گریته خۆی و، خوا **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ** تیاندا روو ده کاته بیروایانی پوژگاری

يېڭەمبەرەكەي ۋە كۆمەلگاي پۇژگارى يېڭەمبەر ۋە كە ئەوانىش لە گەلە
يېشووۋەكان، باشتىن، واتە: لە پووى ھىزو دەستەلاتەو، يان لە پووى سېفەتە
مەئەنەۋىيەكانەو، لەوان باشتىن، ھەرۋەھا ئەستۇ پاكىي و پاكانەشيان بۆ
نەكرائە لەلايەن خواوۋە لە كىتەكانى خواي پەرۋەردگاردائى، واش نىيە كە خۇيان
بە كۆمەلگاي تۆكمە بزانن و بلىن: ئىمە سەركەوتوۋ دەبىن، بۆيە با بزانن كە
ئەگەر بەردەوام بىن لەسەر بىپروايى و ستەم و خراپەو لادان و تاوان، پۇژىكى
سەختيان لە پېشە، ئىنجا باسكردى كۆمەلگاي لە سېفەتەكانى خوا ۋە كە:

أ- خوا ھەموو شىئىكى بە ئەندازەگىرىيى دروستكردوۋە.

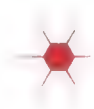
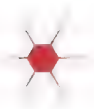
ب- فەرمانى خوا تەنبايەك وشەيەو چاۋ ترووكانىكە، ئەوھش بۆ تىگەيشتىنى ئىمەيە.

ج- خوا ۋە ھەموو كەلەھاۋشۋەكانى كافىرەكانى پۇژگارى يېڭەمبەرەكەي كۆتايى ۋە ھەتتا ئىندوون.

د- ھەرچى كىردوۋىيە ھەموو تۆمار كراۋەو پارىزراۋە.

ه- دوايىش باسى ئاكام خىرىي، پارىزكاران لە پۇژى دوايىدا كە لە نىو باخ و كانىي
و سەرچاۋەو، لە خىزمەت خواي ھۆكمرانى پەرھاۋ، خاۋەن تواناي بى سنووردا، دەبىن.

دهرسی یه کهم

پیتاسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان هه‌شت (۸) نایه‌قی سه‌ره‌تای سوو‌پ‌دی (القمر) ده‌گریته خو‌ی، که بریتین له نایه‌ته‌کانی: (۱ - ۸)، ته‌وه‌ری سه‌ره‌کیی نهم هه‌شت نایه‌ته، باسی ئاخیر زه‌مان و نه‌و کاره‌ساتانه‌یه که تیتیدا ږوو ده‌ده‌ن، هه‌روه‌ها باسی که‌لله‌ره‌قیی و عینادیی بیتروایانه، بیتروایانی ږوژگاری پیغه‌مبه‌ر ^۱، و، کو‌مه‌لکایه‌ک که پیغه‌مبه‌ری خوا ^۲ سه‌ره‌تا له نیویاندا ږه‌وانکراوه، که هه‌رچه‌نده له قور‌ناندا به‌سه‌ره‌تای زور ږی حکمه‌تیا‌ن بو ده‌گری‌درینه‌وه، به‌لام به‌ره‌یان لی‌وه‌رنا‌گرن، وه‌ک پی‌ویست.

پاشان فه‌رمان‌کردنی خوا ^۳ به پیغه‌مبه‌ر ^۴ که وازیان لی‌بتنی و چاوه‌ږی بی، تاکو ږوژي دوا‌ییان بو دپته پيش، که خه‌لک تیتیدا له گو‌ږان دینه‌وه ده‌ری و، وه‌ک کولله ده‌ږژین، نه‌و کاته بیتروایان ده‌لین: نه‌مرو ږوژیکی زور سه‌خت و دژواره!

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿أَفَرَأَيْتِ السَّاعَةَ﴾ وَأَنشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرَضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَعِيرٌ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ ﴿٣﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْآخِئَةِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَلِغَةٌ فَمَا تُغْنِ الْتُدْرُ ﴿٥﴾ فَقَوْلَ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ مَن وَثُكٌ ﴿٦﴾ خُشْعًا أَبْصَرُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿٧﴾ فَتُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَرِيرٌ ﴿٨﴾

ماناي دهقاوده في نايه تەکان

ابه ناوی خواي به بهزه يی به خشنده. کاته که (ناخیر زه مان) زۆر نيزیک کهوته وه، مانگ له ت بوو ^(۱) به لām (ببیروایان) نه گهر نیشانه یه ک (ی مه زن) یش ببینن، پرووه رده گیرن و، ده لّین: (ئه مه) جادوو یه کی به رده وامه ^(۲) ههروه ها (په یامی خوايان) به درۆ داناو شوین ناره زووه کانیان کهوتن و، هه موو کاریکیش (سه رده نجام) جیگیر ده بی (و ده چه سپی) ^(۳) به دلناییشه وه نه وان (ببیروایان) له هه واله کان (ی پتشیوان)، هی وایان بو هاتوه که مایه ی سلّه ماندنه وه یه (له کوفرو خراپه) ^(۴) (ئه م قورنانه) حیکمه تیکي تیرو ته واه، (به لām بو کهسانی ملهوړی نه سه ملین)، ترسینه ران بی سوودن ^(۵) ننجا (مادام وایه، ئه ی موحه ممه د!) پشتیان تییکه (و چاوه رپی بکه)، نه و رۆژه ی بانگهر (خه لک) به ره و لای شتیکي ترسناک و نامۆ بانگ ده کات ^(۶) (له و رۆژده دبیروایان) چاوه کانیان زه بوون (و پر ترس و بیم)ن، وه ک کولله ی پرژو بلّو له گۆره کان دینه ده ری ^(۷) به خیرایی به ره و لای بانگهره که مل ده نین و، ببیروایان ده لّین: نه مه رۆژیکي زۆر سه خت و دژواره! ^(۸)

شیکردنه وه ی هه ندیک له وشه کان

(أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ): (قُرْبَتْ) واته: نيزیککه وته وه، (أَقْرَبَتْ: مُطَاوَعُ قُرْبَتْ، أَي: قُرْبَتْ جَدًّا، زۆر نيزیک کهوته وه، چونکه: (زِيَادَةُ الْمُبْنَى تَدُلُّ عَلَى زِيَادَةِ الْمَعْنَى، بیژه یه ک هه تا پیکهاته وه پیه ته کانی زیاتر بن، مانایه که شی به هیزتره، (أَقْرَبَتْ السَّاعَةُ)، واته: زۆر نيزیک کهوته وه ناخیر زه مان، وشه ی (سَاعَة)، لیترده به مانای نه و کاته یه، که نه م ژیا نی دنیاو گه ردوونه ی تیدا کو تایی دی، چونکه جاری واش

هیه (ساعة)، به مانای کوی پوژی دواپی دی و، جاری واش هیه، به مانای قیامت دی، به لام به زوری به مانای ناخیر زه مان دی.

(وَأَشَقَّ الْقَمَرُ): مانگ لهت بوو، (الشَّقُّ: الخَرْمُ الواقع في الشيء، يُقَالُ: شَقَّقْتُهُ بِنُصْفَيْنِ، وَالْإِنْشِقَاقُ: قُبُولُ الشَّقِّ)، (شَق): بریتیه له له تبوون، قلیشان له شتیکدا، ده گوتری: (شَقَّقْتُهُ بِنُصْفَيْنِ)، کردمه دوو نیوه، دوو له تمکرد، (انْشِقَاق) یش له سهر کیشی (انفعال) هو بریتیه له قبولکردنی له تبوون، یانی: (شَقَّقْتُهُ فَأَنْشَقَّ)، له تمکرد، نهویش له تبوو.

(مُسْتَمِرٌّ): واته: به رده وام، (المُرُورُ: المضي والاختيار بالشيء)، (مُرُور): بریتیه له په تبوون و تپه ربوون به لای شتیکدا، (مُسْتَمِرٌّ: مُدَاوِمٌ وَمُطَرَّدٌ، وَالْإِسْتِمْرَارُ فِي الشَّيْءِ مُرُورٌ مِنْهُ بَعْدَ مُرُورٍ)، (مُسْتَمِرٌّ)، به مانای به رده وام و لیککشاوه، وشه ی (استمرار): بریتیه له پویشتن به لای شتیکدا، یان به نیو شتیکدا، پویشتن له دوا ی پویشتن.

(مُسْتَقَرٌّ): (القَارُ: الْمُسْتَقَرُّ الثَّابِتُ فِي الْمَكَانِ)، (قَارَ): به مانای جیگیر، نجبا (مُسْتَقَرٌّ)، واته: زور چه سپاوو جیگیر.

(مُرْدَجَرٌ): (طَرَدَ وَمَنَعَ عَنِ الزُّكَاكِ الْمَائِمِ)، ده رکردن و ری لیکرتن له گوناهان، که واته: (مُرْدَجَرٌ)، واته: شوینی سلهماندنه وه، یاخود چاوگه به مانای سلهماندنه وه و دور خستنه وه.

(حِكْمَةٌ): (راغب الأصفهاني) ناوای بیتاسه کردوه: (الحِكْمَةُ: إِصَابَةُ الْحَقِّ بِالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ، وَحِكْمَةُ اللَّهِ: مَعْرِفَةُ الْأَشْيَاءِ وَإِبْجَادُهَا عَلَى غَايَةِ الْإِحْكَامِ، وَالْحِكْمَةُ مِنَ الْإِنْسَانِ: مَعْرِفَةُ الْمَوْجُودَاتِ وَفَعْلُ الْخَيْرَاتِ)، حکیمهت بریتیه له پیکانی ههق له پووی زانیاری و کرده وه و اجاری وایه مروف شتیک ده زانی، به لام که دپته سهر جیه جی کردن، نایتوانی، حکیمهت نه و دیه هه م له پووی زانیاریه وه شته که باش بزانی، هه م له پووی کرده وه و چاکی جیه جی بکات حکیمه قی

خواش بریتیه له زانینی شته کان و دروستکردنیان بهوپه‌ری ریک و پیکیی، به‌لام
حیکمهت له مۆڤه‌وه، بریتیه له ناسینی دروستکاروه‌کان و نه‌نجامدانی چاکه‌کان.

(بَلَاغَةٌ): (البَلُوغُ وَالْبَلَاغُ: الإِنْتِهَاءُ إِلَى أَقْصَى الْمَقْصِدِ)، (بَلُوغٌ وَبَلَاغٌ)، ههردووکیان به مانای گه یشتنه کۆتایی نهو په یری نامانج و مه به سټیک، که واته: (حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ)، یانی: حکیمه تـی: که گه یشتو ته نهو په یری نامانجی خوئی.

(الْأَنْذَرُ): (الْأَنْذَرُ: جَمْعُ إِذْأَرٍ، أَوْ مُنْذِرٍ، وَالْإِنْذَارُ: إِخْبَارٌ فِيهِ تَخْوِيفٌ)، (نُذِرَ) يَنْ كَوَّى (إِنْذَار) ه، واته: ترساندن و ناگادار کردن ه، یا خود کوی (مُنْذِر) ه، واته: ترسیندرو وریاکه ره ه، نجا (إِنْذَار) یش، بریتیه له هه وال پیدانیک ترساندن یتدایی.

(تُكْرُ): (النُّكْرُ: الذُّهَاءُ وَالْأَمْرُ الضَّعْبُ، الَّذِي لَا يُعْرِفُ، نِكْرَ نِكَارَةٍ، فَهُوَ مُنْكَرٌ وَتُكْرٌ، (تُكْرُ): يَانِي: بِهِ لَيَهِك وَ كَارِيكِي قورس كه ناناسرَي وَ ناموِيه، دهگوتَرَي: (نِكْرَ نِكَارَةٍ، وَاتِه: نه ناسراو يوو، نه ناسران.

(حُشْعًا): (حُشْعًا)، كَوَى (خَاشِع) ه، (خَاشِع) يش له (حُشُوع) دوه، هاتوه (الخُشُوع: الضَّرَاعَةُ)، واته: كِرُو زانه وه و ملکه چیی، که واته: (حُشْعًا أَبْصَارَهُمْ)، چاوه کانیان پر ترس و بیم و داماوو کزن.

(الْأَجْدَاثُ): (الْأَجْدَاثُ: جَمْعُ جَدَثٍ، وَهُوَ الْقَبْرُ)، (أَجْدَاثُ)، يَانِي: گورہ کان۔

(جَرَادٌ): (سَمِيَّ الْجَرَادُ جَرَادٌ، مِنْ جَزَعِهِ الْأَرْضَ مِنَ الثِّبَاتِ)، (جَرَادٌ)، كَوْلَهُ، بُوَيَّه
بِهِ كَوْلَهُ كَوْتَرَاوَه (جَرَادٌ)، چُونَكِه زِهَوِي رَووت ددَكاتهوَه له رِووهَك و ههـمَوِي
دهـخوات، تاكي (جَرَاد) بَرِيْتِيَه له (جَرَادَة)، كه ههـم بُو مِي و ههـم بُو نِيرِيش
بِهـكاردِي، واتِه: بَهـك كَوْلَه.

(مُطْعِنٌ): (هَطَعَ الرُّجُلَ بِمَرِّهِ، أَي: ضَوَّبَهُ)، واته: بیاودکه چایو بریه فلان شسته، به زوری (مُطْعِنٌ)، به مانای سهر، هه لمر بن له کاتی خترا رۆشتندا،

به کارده هیئتی، که واته: (مُهْطِعِینَ)، به مانای (مُسْرِعِینَ)، واته: به خیرایی رُوِشْتوو، له گه لیشیدا گهردن به رزگردنه وه و سهر هه لَینان.

(عَسِرٌ): (العَسْرُ: نَقِیضُ الْیُسْرِ، یَوْمٌ عَسِرٌ وَعَسِيرٌ: یَتَصَعَّبُ فِيهِ الْأُمُورُ)، (عَسِرٌ له (عُسْرٌ) وه هاتوه، (عُسْرٌ)، پێچه وانهو دژی (یُسْرٌ) ه، یانی: ئاسانی و (عُسْرٌ) یانی: زهحمه تی، که واته: (یَوْمٌ عَسِیرٌ وَیَوْمٌ عَسِرٌ)، واته: ههم به (ی)، ههم به (کسرة) به ژیر: رُوژیکه که کاره کان تیدا وه زهحمهت ده کهون و قورس ده بن.

هۆی هاتنه خواره وهی ئایه ته کان

له باردی ئەم دوو ئایه ته موباره که وه: ﴿أَقْرَبَتْ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ ۚ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۚ﴾، زۆر شت هاتوه، به لام ئیمه نه وهی که له رووێ سه نه ده وه راسته، یان به راستمان هاتۆته به رچاو، به پیتی قسه ی پسپۆرانی ئهو بواره، ئه وه مان هیناوه:

إِعْنِ أَنْسِبَ رَسُولُكَ، قَالَ: «سَأَلَ أَهْلُ مَكَّةَ النَّبِيَّ ﷺ آيَةً، فَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ هَمَكَةً مَرَّتَيْنِ، فَنَزَلَتْ: ﴿أَقْرَبَتْ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ ۚ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۚ﴾» (أخرجه عبدالرزاق في تفسيره، ج ۲، ص ۲۵۷، ومن طريقه مسلم في صحيحه: ۲۱۵۹، لكن لم يسق لفظه، وأحمد في مسنده، ج ۳، ص ۶۵، وعبد بن حميد: ۱۱۸۲، والترمذي في الجامع الصحيح: ۳۲۸۶، وقال: حديث حسن صحيح، ورواه الحاكم في المستدرک ج ۲، ص ۶۷۲، والبيهقي في دلائل النبوة: ج ۲، ص ۳۶۳، وقال الحاكم هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه بهذه السياقة، ووافقه الذهبي ووضحه مؤلفا الاستيعاب في بيان الأسباب: ج ۳، ص ۳۰۰-۳۰۲).

واته: ئه نه سهی کوپی مالیک ﷺ ده ئی: خه لکی مه که که داوايان له پێغه مبه ره کرد، نیشانه یه کیان، به لکه یه کیان له سه ره راستیی خۆی پێشان بدات، ئه وه یش

پاراوەتەووە لە خواى پەرورەدگاروا مانگ لەتەبوو، دوو جارانیشت ئەووە ڕوویدا لە مەككە، ئیدی بەو بۆنەووە ئەو نایەتە موبارەكە، یان ئەو چەند نایەتە موبارەكە، هاتنە خوار.

شایانی باسە: ئیمە دواى کورتە باسێك دەكەین، لە بارەى لەتەبوونی مانگەووە، بۆیە لێرە هەروا بە خێرایى بەسەر هۆى هاتنە خوارەكەیدا، تێپەڕین، ئەگەرنا ئەو مەسەلەیه وردەکاریى و درێژەى زیاترى هەیه.

مانای گشتی نایەتەكان

بەڕێزان!

وەك لە خستنه ڕووى نێوەرۆكى ئەم سوورپەتە موبارەكەدا، باسمانكرد، ئەم سوورپەتە سەرەتایەكەى هەمووی باسى ڕۆژى دواىیه، بە تايهت ناخیر زەمان، هەرودەها لە سێزده نایەتەكەى كۆتاییشدا، بە هەمان شێوە، ئنجا هەشت نایەتەكەى سەرەتا لەگەڵ سێزده نایەتەكەى كۆتایى دەكەنە: ییست و یەك و، سى و چوار نایەتیش لەم سوورپەتە موبارەكە، دەربارەى بەسەرھاتی پێغەمبەرانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، پێنج لە پێغەمبەرانی: (نوح و هوود و صالح و لوط و موسا)، (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) لەگەڵ گەلهكانیان، ئنجا ئەم هەشت نایەتى سەرەتا، خواى زانای کارزان، تێیاندا باسى زۆر وەنیزیکەوتنى، كۆتایى هاتنى ئەم ژيانە دنیاىیه، كە ناخیر زەمانى پێ دەگوترى، دەكات، كە وشەى (ساعة) لە قورئاندا، وەك ناویكى ناسینەر (عَلَّمَ) بۆى بەكارهاتووە، هەرودەها باسى لەتەبوونی مانگ و، باسى ئەووە كە بێروایەكان، هەرچەندە نیشانان ببینن، هەر بە جادووى بەردەوامى دادەنێن و، بە دواى ناره‌زووى خۆیان دەكەون و، گۆی بەو هەموو حێكمەت و پەندو نامۆژگاریانە نادەن، كە لە بەسەرھاتی پێغەمبەرانی پێشوویدا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و گەلهكانیان، كە خوا بۆى گێراونەووە، وەردەگیرێن.

خوا **سَمِعَ الْجَمْرُ** دهه رموی: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) به ناوی خَوای به بهزهیی به خشنده، واته:

دهستیگردنم به ناوی خوايه، نهووش مه بهستی پی نهووه به:

۱ - نهم کاره ته نهها بو خوا ده کهم.

۲ - نهم کاره به پیی شهرعی خوا ده کهم.

۳ - نهم کاره به تواناو یارمه تیی خَوای پهروه ردگار ده کهم.

۴ - نهم کاره بو هینه اندی په زامه ندیی خوا نه نجام ده ده.

أَفْتَرَيْتَ السَّاعَةَ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ، (سَاعَةً)، زور نزیک کهوته وهو مانگ له تبوو، (سَاعَةً)، ناخیر زه مان، نهو کاته ی نهم ژیا نه دنیایه ی تیدا کوتایی پی دی و، نهم گهردوونه ده پیچریته وه.

وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَعَرَّبٌ، نه گهر نیشانه یه ک ببینن، نیشانه یه کی زور مه زن و ناوازهش ببینن، پشت هه آنده کهن، پرووی لی وهرده چه رخنن و ده لئین: نهمه جادوویه کی به رده وامه و در یژه ی هه یه، نهم جادووه ی موحه ممه د **يَقُولُوا**! حاشای پیغه مبهرو قوربان و نیسلام، نجا نهم نایه ق دووهم، به لگه یه له سهر نهووه که مانگ له پروژگاری پیغه مبهردا **يَقُولُوا** له تبوو، چونکه دهه رموی: نه گهر نیشانه یه ک ببینن، پشتی تیده کهن و پرووی لیوه رده گپرن و ده لئین: نهمه جادوویه کی به رده وامه، نیمه دواپی کورته باسک لهو باره وه ده که یین، بویه ئیستا به خیرایی به سهر نهو نایه تانه دا رت ده یین.

وَكَلْبُوا وَأَتَّبِعُوا أَهْرَاءَهُمْ، به درویان دانا، واته: پیغه مبهری خاتهم **وَكَلْبُوا** و، نهو په یامه ی که خوا پییدا نارد بوو، له دوو توپی قورباندا، به درویان دانا، **وَأَتَّبِعُوا أَهْرَاءَهُمْ**، کهوتنه شوین ناره زووه کانیا، واته: هو ی به درو دانایان بو په یامی خوا، که به پیغه مبهری خاتهمدا ناردوویه ق، نهووه بوو، که به دوا ی

ناره زووه کانیان ده که و تن و، نه و په یامه ی خواش له گه ل ناره زووه کافی نه و ان و، بهر ژه و نه ندیه ناشه رعیه کانی سهران و بریار به ده ستان و زله زله کانیان دا نه ده گونجا، خه لکه که ی دیکه ش، وهک چو ن با، له پووش و په لاش و قانگه لو شک دده او پای ده مالن، ناوا به دوا ی نه و سهر زلانه یان که وتیوون، نه و انیش ههر شوین ناره زووی خو یان ده که و تن و، چاویان چر داگرتیو له سهر بهر ژه و نه ندیه ناشه رعیه کانیان، که به هو ی کوفرو شیر که وه بو یان دابین ده بوون، به لام په یامی خوا به یه کگرتن و ته نیا خوا په رستن، نه و به زم و بازاره ناشه رعیه ی لی تیکده دان، له و کاتیشدا نه وه و ابو وه، له رۆزگاری نیستاشدا هه روایه، ﴿وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ﴾ هه موو کار یکیش جیکیر ده بن، واته: هه موو کار یک سهره نجام ده گاته ناکام و نه نجامی خو ی.

﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُرْدَجَرٌ﴾ به دنیایی له هه واله کان، هی وایان بو هاتبوو که مایه ی سلهمانده وه بوو، مایه ی ترساندنیان و دوور خسته وه یان بوو، له کوفرو تاوان و خراپه.

﴿حِكْمَةً بَلِغَةً﴾ نه وه ی بو یان هاتبوو له هه واله پیتشو وه کان، زانیاریه کی زور راست و به سوودو نیشانه پیکه ر بوو ﴿بَلِغَةً﴾ یانی: که یشتبوو نه و په ری تامانجی خو ی، ﴿فَمَا تُقِنُ الثُّدُرَ﴾ به لام ترساندنه کان، چ سوودیکیان هه یه! یاخود: (ما) لیره دا لایره (نافیه) یه، نهک (ما) ی پرسیار کردن (ما الإستفهامیه)، واته: به لام ترساندنه کان و ناگادار کردنه وه کان سوودیان نیه، بو یه نه و ان به هره مه مند نه بوون له و قورانه پر حیکمه ته.

﴿فَوَلَّ عَنْهُمْ﴾ که واته: نه ی موحه ممه د ﴿!﴾ که حالیان به و شیوه یه، روویان لی وه رگیره و پشتیان تی بکه، نهک واز بیتن له ناگادار کردنه وه یان، به لام یانی: چاوه روانیت لیان نه بن، یاخود: نه مه هه ر شه یه بو نه و ان، واته: لیان گه ری، چاوه ری به و بو قیمه یان لیکه ری، ﴿يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ تُكْذِرُ﴾ نه و

پوڙهه كه بانگكه ر بانگ دهكات بو شتيكي نه ناسراو، بو شتيكي زور سامناك و نامو، كه مهبهست پتي سزاي خوايه له پوڙي دواييدا.

﴿حُنْمًا أَبْصَرَهُ﴾، چاوه كانيان (هي بيپرويان) پر ترس و بيم و له رزن،
﴿يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّتَبَرِّجٌ﴾، وهك كولهي پرڙو بلاو له گوږه كانيان دينه دهري.

﴿مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ﴾، زور به خياري به رهو بانگكه ره كه ده پون، نهو بانگكه ره،
ده گونجي مهبهست پتي ئيسرافيل بن شمس حراجه كه دوو چاران فوو به كه په نادا دهكات، جاري يه كه ميان ده بيته هو هاتني ناخير زه مان و، جاري دووهم ده بيته هو زيندو و کرانه وه، كه ليره دا مهبهست پتي جاري دووهمه، به خياري ده پون له حاليكدا كه سهريان به رزكر دونه وهو مليان پاكيشاوه، به رهو نهو بانگكه ره ي بانگ دهكات، مل ده نين، ﴿يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ غَيْرٌ﴾، نه وانه ي بيپروان، ده لين: نه مېږو پوڙيكي زور قورس و زه حمهت و توو شه، پوڙيكي زور سامناكه، كاروبار تييدا زور دژواره، حالي نه وانش حاليكي زور شپړزو قورس و زه حمهت ده بي.

خوا په نامان بدات له مهينه تيهه كاني نهو پوڙهو، لهو كه سانه مان بگيري كه لهو پوڙه دا دنيا و هيمن ده بن و، بيتس و بيم ده بن، به هو نهو نيمان و ته قوايه وه كه له دنيا و ده دهستي دينن.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

هه والدان خوا عزوجل به نزیکه وتنه وهی ئاخیر زهمان و، له تبهوونی مانگ و، بهردهوام بوونی بیروایان له پشت هه لکردن و، به جادوو دانانی هه به لگه و نیشانه یه که پیغه مبهری خاتهم موحه ممه د بۆیان دینێ و، شوینکه وتنی ئاره زوووه کانیا و گوێ نه دان، بهو هه موو هه وال و به سه رهاتانه ی خوا، که وهک حیکمه تیکی هه به بآ بو ی باسکردوون و، به هه مه ند نه بوونیا و لهو هه موو تر سینه رو ترساندانه:

خوا ده فه رموی: ﴿أَقْرَبَ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ (۱) وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرَضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَعْتَبٌ (۲) وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أُمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ (۳) وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ (۴) حِكْمَةٌ بَلِغَةٌ فَمَا تُغْنِ الذُّرُرُ (۵)

شیکردنه وهی ئهم، ئایه تانه، له هه شت برکه دا:

(۱) - ﴿أَقْرَبَ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ﴾، کاته که (السَّاعَةُ)، زۆر وه نزیکه کهوت و مانگ له ت بوو، (الإقتراب أضلُّ صيغةً مطاوعةً، وَهَذَا لِلْمُبَالَغَةِ فِي الْقُرْبِ)، په زگهی به رفهرمان بوون (صيغة المطاوعة) نه وه یه کاریک پروو له شتی بکات و، نهو شته ناماده ی ببن و جیبه جی بکات، وهک ده گو تر ی: (أَمْرُهُ فَأَمْرٌ)، فه رمانم پی کرد، فه رمانه که ی جیبه جی کرد، (كَسْرُهُ فَأَنْكَسَر)، شکاندم نه ویش شکا، به لام لی رده دا بو زیده پۆیی کردنه له زۆر نزیکه وتنه وه دا، واته: (ساعةً)، زۆر وه نزیکه کهوته وه، (ساعةً)ش، وهک ناویکی عه له م بو ئاخیر زهمان، بو نهو کاته ی ژیا ن دنیا ی تیدا کو تایی دی، له قورنندا به کارهاتوه، جاری واش هه یه به مانای قیامهت دی، به لام به زۆری به

ماناى تاخیر زەمان و، کاتی تیدا کۆتایی هاتنی ژیاىی دنیاىه، وهک پیغهمبەر ﷺ فرمودیهق: **اُبْعِثْتُ اَنَا وَالسَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ، وَأَشَارَ بِسَبَابَتِهِ وَالْوُسْطَىٰ** (أُخْرَجَ الْبَخَارِي: ۶۵۰۴، ومسلم: ۲۹۵۱ عن أنس بن مالك)، واته: له نههسی کورې مالیکهوه ﷺ هیناویانه، واته: پیغهمبەر ﷺ ناماژهی به پهنجهی شایهتمانى و به پهنجهی نیوه راستى کردو فرمودی: من و کاتهکه ناوا پیکهوه هاتووین و پیکهوه جووتین.

واته: له دواى پیغهمبهرى خاتهم ﷺ هیچ پیغهمبهرى دیکه نایه و، دنیا کۆتا هاتن له رۆژگارى نۆممهق موحهمهدا دى، که دهفرمودی: مانگ لهت بوو **وَأَنشَقَّ الْقَمَرُ**، (أَنشَقَّ مَطَاوِعُ شَقَّةٍ فَأَنشَقَّ)، واته: لهتم کرد، نهویش نامادهیى لهتوونى ههبوو.

(۲) - **وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرَضُوا**، نهگهر نیشانهیهک ببینن (واته: بپیروایانى رۆژگارى پیغهمبهرى خوا ﷺ) ههر نیشانهیهک ببینن! پشتى تیدهکهن و پرووى لیورهدهگپرن.

(۳) - **وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ**، دهلین: نهوه جادوویهکی بهردهوامه، (مُسْتَمِرٌّ: مُشْتَقٌّ مِنْ فِعْلِ مَرَّ الَّذِي هُوَ مَجَازٌ فِي الرُّوَالِ، وَالسَّيْنُ وَالتَّاءُ لِلتَّقْوِيَةِ فِي الْفِعْلِ، أَوْ مُشْتَقٌّ مِنَ الْمِرَّةِ بِكَسْرِ الْمِيمِ، أَيِ الْقُوَّةِ، وَالسَّيْنُ وَالتَّاءُ لِلطَّلَبِ، وَالْمَعْنَى: هَذَا سِحْرٌ مَعْرُوفٌ مُتَكَرِّرٌ)، (مُسْتَمِرٌّ):

أ- یان داتاشراوه له کردارى (مَرَّ)، واته: تپهپرى، لیردها مهبهست پتی له بهینچوونه، (س و ت) سین و تایهکەش بۆ بهیژکردنی کارهکه تیدا زیادکراون.

ب- یاخود داتاشراوه له وشى (مِرَّة)هوهیه که، به مانای: هیژ دى (مِرَّة)ش، به مانای جاریک دى! سین و تایهکەش داواکردن دهگهیهنن، مهبهست نهوهیه نهمه جادوویهکی ناسراوى دووباره بووهوهیه.

(۴) - **وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ**، به درۆیان دانا و شوین ئارهزووهکانیان کهوتن، چیاى به درۆ دانا؟ بهرکار (مَفْعُول به)کهى قرتیژاو (مَخْذُوف)ه، واته: پیغهمبهریان

به درو دانا، قورنانیان به درو دانا، پوژی دویایان به درو دانا، هه موویان ده گریتهوه،
 ﴿وَأَتَّبِعُوا أَهْوَاءَهُمْ﴾ ههروهه ها کهوتنه شوین ناره زووه کانیان.

۵. ﴿وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ﴾ هه موو کارنیکیش چه سپاوه، ﴿كُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ﴾،
 خویندراویشته وه: ﴿كُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ﴾، هه ره چون بی ﴿مُسْتَقَرٌّ﴾، ژیردار (مکسور) یان
 بوردار (مرفوع) بی، هه ناوی بکه ره (اسم فاعِل) ه، له (استَقَرَّ) واته: جیگیر بوو،
 نیشته جی بوو، واته: هه کارنیک له کاره کان به ره وه نهو چاره نووس و سهره نجامه ی
 بو ی شایسته به ده چی و، کاری پیغهمبه ریش ﴿مُسْتَقَرٌّ﴾ به ره وه نهو ناکام و سهره نجامه ی
 لی ده وه شیتته وه ده چی، که بریتیه له چه سپان و، به ردهوام بوون و، به ناکام
 گه شیت، له گهل نه وه شدا که بی پروایه کان به درو دانه نین و، پشتی لی هه لده کن
 و ناره حه تی و گرفتاریانی بو دینه پیش، به لام سهره نجام هه ره کاره ده گاته نهو
 سهره نجامه ی بو ی شایسته به، و دک عه رب ده لئین: ﴿لَا يَصِحُّ إِلَّا الصَّحِيحُ﴾، هه رشتی
 راست، راست دهرده چی، مهیدانی درو به کورته، به لام راستی له مهیدانی درو ژدا
 تاقیی ده گریته وه، لیره دا که ده فهرمو ی: ﴿وَكَذَّبُوا وَأَتَّبِعُوا أَهْوَاءَهُمْ﴾، به درو یان
 دانا، واته: پیغهمبه ریان ﴿مُسْتَقَرٌّ﴾ به درو دانا، قورنانیان به درو دانا، پوژی دویایان به درو
 دانا، په یامی خویایان به گشتیی به درو دانا، شوین ناره زووه کانیان کهوتن، وه ک
 پیشتیش ناماژه مان پیدا، که واته: شوین ناره زووان کهوتنه، وایان لی ده کات په یامی
 خوا به درو دابنن، نه ک له بهر نه وه ی عقل و مهن تیق به وه واداریان ده کات،
 به لکو شوین کهوتنی ناره زوو و، دابنکردن به رژه وه ندیه ناشه رعیه کانیانه، وایان
 لی ده کات به دوا ی هه ق نه کهون، چونکه نه گهر شوین نهو په یامه هه قه بکهون،
 که خوا ناردوویه قی به پیغهمبه ر خاته مدا، که ده لی: ده بی هه مووتان به نده ی خوا
 بن و، پیکه وه براو ته با بن و، ده لی: نیوه بو تاقیکرانه وه له سه ره زه ویدا دانراون
 و نیوه جینیشینی خوان و، هه مووتان به ریزن له لای خوا، ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾
 ﴿الْإِسْرَاءِ﴾، بو یه کهس بو ی نیه، کهس بکاته کو یله ی خو ی و، کهس بو ی نیه کهس
 بکاته خرمه تکارو قهره واشی خو ی، به لکو ده بی پیکه وه ته بابن، خوا نیعمه ته کانی بو

هه مووان له سهر زهویدا داناون: ﴿وَالْأَرْضَ وَصَعَهَا لِلْأَنَامِ﴾ ﴿الرحمن﴾ ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَنَافِيَ الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ ﴿البقرة﴾ نه گهر به دواى ئهو په یامه بکهون، ئهو بهزم و بازاره ناشهرعییهی دروستیان کردوه، چ زله زلانی قورهیش، کاتی خوئی له مهکهکو، چ جوولهکهکان و سهرانی جوولهکهکان له مهدینهو، سهرانی نهصرانییهکان له شوینهکانی دیکه و، چ خو سهپینه رانی نیستا لهم پوزگارهدا، حوکمرانه خو سهپینه رو به زهبرو زورهکان، نه گهر شوین ههق بکهون و، مل بو ههق کهچ بکهون، له پرووی سیاسیهوه، پئی خو سهپاندنیان نامینى و، له پرووی نابوورییهوه، پئی قورخرکاری و گهندهلیمان نامینى و، له پرووی کومه لایه تییهوه، پئی خو په سهندیان نامینى، کهواته: ئهو بهزم و بازاره یان لی تیک دهچی.

(٦) - ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ﴾، به دنیایی له ههوالهکان دا هی وایان بو هاتوه سلهماندنه وهی تیدایه، وشهی (لَقَدْ) بو سوینده، یاخود: زهمینه خو شکهرد بو سویند (مُهِدَةً لِلْقَسَمِ)، (قَدْ) بو ساغکردنه وهیه، واته: زور به دنیایی له ههوالهکاندا، که بو یان هاتوون، هی وایان بو هاتوه سلهماندنه وهی دوور خستنه وهی تیدایه، بو ئهوان له شیرک و کوفرو لادان و تاوان، (الْمُزْدَجَرُ: مُضَدَّرٌ مِیمِی، زَجَرُهُ، أَي: نَهَرُهُ وَمَنْعُهُ، وَمَادَّةُ الْإِفْتِغَالِ فِيهِ لِلْمُبَالَغَةِ)، (مُزْدَجَرُ): که نهصلی خوئی (المُسْتَجَر) بووه، چاوگتیکى میمییه له (زَجَرُهُ) دوه هاتوه، (زَجَرُهُ) واته: دهری کردو پئی لیگرت، پزگهکی (إِفْتِغَال) یش توخی واتیاههکی و زیده پوئی تیدا کردنی و به هیژ کردنی دهگهیهنئ، واته: لهو ههوالانه دا که بو یان هاتوون، که بریتیه له ههوالی به سه رهاق پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و که له پیشووهکان، هی وایان تیدایه، ﴿مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ﴾، مایه سلهماندنه وهی دوورخستنه وهی پئی لیگرتنی نهوانه له کوفرو شیرک و خراپه.

(٧) - ﴿جَعَلَهُ بَلْعَةً﴾، حیکمه تیکى گه یشتوو (به نهو په ری)، که دهفه رموی: ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ﴾، نهم ﴿جَعَلَهُ بَلْعَةً﴾ جیگره وهی (ما) به، واته: حیکمه تیکى وایان بو هات، که گه یشتوته نهو په ری نامانجی

خوی، (حکمة) یش، به زور شیوه و اتا کراوه و دهگونجی بلین: (إِصَابَةُ الْعَقْلِ وَاتِّقَانُ الْعَمَلِ)، (حکمة) نهویه عهقل بیکی و کردهوه یریک بی، واته: مروّف ههق بناسی و بهپی نهو ههقناسینهش بهریوهبچی، (الْبَالِغَةُ: الْوَاصِلَةُ، أَيْ: وَاصِلَةً إِلَى الْمَقْصُودِ مُفِيدَةً لِصَاحِبِهَا، مِمَّا فِيهِ مَانِعٌ لَهُ مِنْ ارْتِكَابِ مَا ارْتَكَبُوهُ)، (بَالِغَةُ): به مانای گهیشتوو به نامانج و بهسوود بو خاوهنهکی، چونکه یریان لی دهگری له نهنجامدانی نهو خرابانهی، نهوان نهنجامیان دهان.

۸- ﴿فَمَا تَعْنِي النَّذْرُ﴾، ترساندنهکان سوود ناگهینن، (ما)، دهگونجی لابهره (نافیه) بی، (أَيُّ لَا تُغْنِي عَنْهُمْ النَّذْرُ بَعْدَ ذَلِكَ)، یانی: ترساندنهکان و ناگادار کردنهوهکان سوودیان پی ناگهینن، له دواي نهو حیکمهتهی گهیشتوته نهوپه پی نامانج و سنووری خوی، بهلام نهوان ههر وهلامیان نهدايهوهو نهسلهمینوه، ههرچهنده نهو ههوالآنهیان بو هاتن، که مابهی سلهماندنهوهو دوورخستنهوهیان بوون، له گوناوهو لادان و تاوان، ﴿فَمَا تَعْنِي النَّذْرُ﴾، ترساندنهکان سوودیان نیه، یانی: (فَمَا تُغْنِيهِمُ النَّذْرُ)، واته: ترساندن و ناگادار کردنهوهکان سوود بهوان ناگهینه.

دهشگونجی: (ما) پرسیارکه رانه (إِسْتِفْهَامِيَّة) بی، ﴿فَمَا تَعْنِي النَّذْرُ﴾ ترساندنهکان چ سوودیکیان پی دهگهینن؟! یانی: (مَا الَّذِي يُفِيدُ النَّذْرَ هَؤُلَاءِ الْمَعَانِدِينَ)، نهو کهله رهقانه ترساندنهکان، چ سوودیکیان پی دهگهینن؟ (أَيُّ غَنَاءٍ تُغْنِي النَّذْرُ)، ترساندنهکان چ که لیتیکیان بو دهگرن و چ سوودیکیان پی دهگهینن؟ واته: (ما) ی پرسیارکردن (الإِسْتِفْهَامِيَّة)، به مانای نکولیلکردنه، واته: هیچ سوودیکیان پی ناگهینه.

پیشتریش گوتمان: (نَذْرُ):

ا- یان کووی (نَذِير) ه.

ب- یان کووی (مُنْذِر) ه.

ج- یاخود کووی (إِنْذَار) ه، (إِنْذَار) یش ناوی چاوگه.

(نُذِرُ)، لَيرەدا سى ئەگەرى ھەن:

۱- لَيرەدا دەگونجى كۆي (نَذِيرُ) بى، بە ماناى ترسىنەر، واتە: ترسىنەرەكان و ورياكەرەوہەكان چ سوودىكيان پىدەگەيەنن؟ ياخود هيچ سووديان پى ناگەيەنن.

۲- ياخود كۆي (مُنْذِرُ)ە، يان: ترسىنەر، (نَذِيرُ وَمُنْذِرُ)، يەكەميان لەسەر كيشى (فَعِيل) و، ئەوہى ديكە لەسەر كيشى (مُفْعِل)، ھەردووكيان ناوى بکەر (اسْمُ فَاعِل)ن، واتە: ترسىنەر و ورياكەرەوہ.

۳- ياخود كۆي (إِنْذَارُ)ە، (إِنْذَارُ)يش، ناوى چاوكە واتە: ترساندن و ورياكردنەوہ، كە ئەمە دلدانەوہيە بۆ پىغەمبەرى خوا ﷺ كە تۆ كەمتەرخەم نى بەرانبەر بەوان و، ئەوہى پىويست بووہ گەياندووتە، بەلام ئەوانە هيچ شتىك سووديان پى ناگەيەننى ئەوہندە كەللەپەق و نەسەلمىنن، كەواتە: تۆ ئەركى سەرشانى خۆت بەرانبەر بە ئەوان ئەنجام داوہو، خەميان لى مەخۆ، چونكە وەك دوايى دى، ئەمە زەمىنە خوشكردنە بۆ ئەوہى دوايى لە نايەق ژمارە (٦)دا دى و، لە مەسەلەى دووہەدا دەيخەبنەر و.

مه سه له ی دووهم:

لهو پوژه که بانگه‌ر خه‌لک بو لای شتیکی ترسناک و نامۆ بانگ ده‌کات و،
 بیروایان به چاوی کزو مات و پر ترس و له‌رزوه له گۆږه‌کان دینه‌ده‌ری و،
 وه‌ک کولله‌ی پرژو بلآو به خیرایی به‌ره‌و لای بانگه‌ره‌که مل ده‌تینن و ده‌تینن:
 نه‌مړو پوژیکه‌ی سه‌خت و دژواره:

خو! ده‌فه‌رموئ: ﴿قَوْلَ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ تَوْبَةٍ نُّكِرَ لَهَا﴾ خُشْعًا أَبْصَرُهُمْ
 يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمَ عِيسَىٰ ﴿٨﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئەم ټایه‌تانه، له شه‌ش برکه‌دا:

(١)- ﴿قَوْلَ عَنْهُمْ﴾، ئنجا پشتیان ټییکه، پیتی (ف) لیره‌دا (تَفْرِيعٌ عَلَى «فَمَا تَعْنِ
 النُّذْرُ»، له رابردودا خوا فه‌رمووی: ترساندنه‌کان سوودیای پێ ناگه‌یه‌نن، یاخود
 ترساندنه‌کان، چ سوودیکیان پێ ده‌گه‌یه‌نن؟ وه‌ک پرسیا‌کردنی نکوول‌بیلیک‌ه‌رانه، ئنجا
 ئەمه بنیات ده‌نری له‌سه‌ر نه‌وه‌ی رابرد، ﴿قَوْلَ عَنْهُمْ﴾، واته: که حال به‌و شیوه‌یه،
 تۆ پشتیان تێ بکه‌و وازیان لێ بینه، (أي: أَعْرَضَ عَنْ مُجَادِلَتِهِمْ، فَإِنَّهُمْ لَا تُفِيدُهُمْ
 النُّذْرُ، كَقَوْلِهِ: ﴿فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ دِكْرِنَا﴾ النجم، أَيِ إِنَّكَ قَدْ بَلَّغْتَ، فَمَا أَنْتَ بِمَسْئُولٍ
 عَنِ اسْتِجَابَتِهِمْ)، واته: واز له شه‌ره‌ قسه‌کردنیان له‌گه‌ل بینه، چونکه ترساندنه‌کان
 سوودیای نیه بو ئه‌وان، ئەمه وه‌ک فه‌رمایشتی خوایه: ﴿فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ دِكْرِنَا وَتَوَلَّىٰ
 يُرْذِلُ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾ النجم، پشت هه‌لبکه له‌و که‌سه‌ی، پشتی له به‌رنامه‌و یادی
 تێمه‌ کردوه، ته‌نیا ژبانی دنیای ده‌وی، واته: تۆ په‌یامی خوات گه‌یاندوه به‌رپرسیا‌ر
 نی که ئه‌وان وه‌لام ناده‌نه‌وه.

(٢)- ﴿يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ تَوْبَةٍ نُّكِرَ لَهَا﴾، نه‌و پوژه بانگه‌ر بانگ ده‌کات بو شتیکی
 نه‌ناسراو، بو شتیکی نامۆ، ده‌لێ: (نُكِرَ: مُنْكَرٌ فَطِيعٌ تُنْكَرُهُ النَّفُوسُ وَتُكْرَهُهُ، وَالنُّكْرُ
 صِفَةٌ مِثْلُ: رَوْضَةٌ أَنْفٌ، أَيِ جَدِيدَةٌ)، واته: تۆ پشتیان ټییکه‌و لێیانگه‌ری بو پوژیک

که بانگکهر بانگ دهکات، بۆ شتیکی نه ناسراو که نه فسه کان حه زی پی ناکن و، بۆ شتیکی ترسناک و بیرهزا، وشه (نُکَر) یش سیفته، وهک (رُوضَةُ اُنْفَ اَی: جَدِیدَة)، واته: باغیکی تازه، ﴿سَيُؤْتِيهِمْ نَصْرًا﴾، (سَیْء)، شتیکی (نُکَر)، سیفته که یه تی: شتیکی نامۆو نه ناسراو و ساملیکراو.

نایا مه بهست له (الداع)، کیسه؟ ﴿يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ﴾ خوای کار به جی باسی نه کردوه، به لام وا پنده چی مه بهست پی نیسرافیل بی، که بۆ جاری دووهم فوو به که په نادا دهکات له پۆزی دوا ییداو، ده بیته هوی زیندوو کرانه وهی مروفه کان، چونکه دوا یی باسی هاتنه دهریان له گو په کان دهکات، که واته: نه وه فووی دووهمه، که له فه رمایشتی پیغه مبه ردا هاتوه: نیسرافیل که فوو به که په نادا دهکات، جاری به که مه ده بیته هوی نه مان و تی کچوو نی ژیا نی دنیاو، هه لوه شان وهی گه ردوون بهو سیستمی تیستا هه یه و، جاری دووهم ده بیته هوی نه وهی مروفه کان زیندوو بینه وهو عاله میکی دیکه بیته ناراده، وهک له سوو په تی (ابراهیم) دا، ده فه رموی: ﴿يَوْمَ يُبَدِّلُ الْأَرْضَ عَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾، نهو پۆزه که نه زهوی وهک تیستا ده مین و، نه ناسمانه کانیش و بۆ خوای تاکی ملکه چکه ر دینه گو پی، وهک له ته فسیری سوو په تی (ابراهیم) دا، باسمان کردوه.

(٣) - ﴿خُشَعًا أَبْصَرُهُمْ﴾، چاوه کانیا ن زه بوون و پر ترس و له رزن. (خُشَع)، خو نی تراو یسه ته وه: (خَاشِعًا أَبْصَرُهُمْ)، (خُشَع)، کوی (خَاشِع) د، (خُشَع اَی: دَل وَضَرَع)، زه بوون و ملکه چ بوو، ترس و بیمی پی نیشت، که واته: (خَاشِعًا أَبْصَرُهُمْ) و ﴿خُشَعًا أَبْصَرُهُمْ﴾، نه گهر (خَاشِع) بی، واته: هه موویان چاویان پر ترس و له رزه، وهک یهک چاو، به لام نه گهر (خُشَعًا) بی، یانی: چاوی هه رکامیکیان پر ترس و له رزه.

(٤) - ﴿يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَفِرٌ﴾، له گو په کان دینه ده ری، وهک کولله ی پر ژو بلاون، (خزاد) یش، کوی (خَزَادَة) یه، یانی: یهک کولله بۆ نیرو بۆ می به کاردی.

(۵) - ﴿مُطْعِنَ إِلَى الدَّاعِ﴾، ملیان ډاکټاشوه به خیرایې بهر وهو بانگکهر ده چن. (مُطْعِن: جَمَعَ الْمُطْعِنُ: الْمَائِي تَرِيعًا مَادًّا عُنْقَهُ)، کوی (مُطْعِن)، کوی (مُطْعِن)، نهویش به که سټیک ده لټن به خیرایې پرواو ملی ډاکټاشا بن (وَهِيَ مِشْيَةٌ مُذْعُورٍ غَيْرِ مُلْتَقِبٍ إِلَى الشَّيْءِ)، نهویش بریتیه له پویشتنی بابایه که زور سامی پټنیشتنی و، زور ترسا بن و ناوړ له هیچ شټیک نه داته وه، پټیک بهر وهو نهو شوینه پروا که بوی بانگ ده کری، ﴿مُطْعِنَ إِلَى الدَّاعِ﴾، واته: بهر وهو بانگکهر که ده پون، ملیان ناوړ زور به خیرایې.

(۶) - ﴿بَقُولِ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمَ عَسْرٍ﴾، بیبروایه کان ده لټن: نه مړو پوژټکی سهخت و زه حمه ته، (عَسْرٍ: صِفَةٌ مُشَبَّهَةٌ مِنَ الْعُسْرِ وَهُوَ الشَّدَّةُ وَالصُّعُوبَةُ أَي: زَمَانٌ لِلْأُمُورِ عَسِيرَةٍ شَدِيدَةِ الْعُسْرِ)، وشه (عَسْرٍ)، صیفه ق چویندراوه به کرداره وه (صِفَةٌ مُشَبَّهَةٌ بِالْفِعْلِ)، له (عُسْر) وه، هاتوه نهویش بریتیه له سهختی و ناږه حه تی، واته: نه مړو پوژټی کاره ناږه حهت و دژواره کانه.

که سره نجي نهم نایه ته موباره کانه ده دهین، ده بینن خوا سر ته لږ لږ حهوت شتی ترسناکی باسکردوون، وهک (ابن عاشور) هیناونی، له باره ی نهو پوژټه سهخته وه که پوژټی زیندو کرانه وهو سزاو پاداشته:

یه که م: (یدعُ الداع) بانگ کردنی بانگکهر، نه مهش ثاماره یه به وه که بانگ ده کری و په پیچ هک ده دین و ثاماده ده کری، بو سزادران.

دووه م: ﴿إِلَى شَيْءٍ تُكْرَهُ﴾، که وشه (شَيْءٍ)، یانی: شټیک، بانگ ده کری بو شټیک، نه مهش نهو ده گه یه نن که شټیک زور ترسناکه، بویه هر به وشه (شَيْءٍ)، هیناویه ق و به نه زانراو (نکرة) ش واته: شټیکه زانیاری دهوری نادات، هینده گه ورو گرنک و ترسناکه.

سییه م: که ده فهرمو: ﴿إِلَى شَيْءٍ تُكْرَهُ﴾، (شَيْءٍ)، به (تُكْرَهُ)، وه صفرکراوه، (تُكْرَهُ)، واته: نه ناسراو نامو و ساملیکراو بیملیکراو.

چوارەم: كە دەفەرموۋ: ﴿خُشْعًا أَنْصَرُّهُمْ﴾، (أَي دَلِيلَةً خَائِفَةً)، واتە: چاويان زەبوونە پىر ترس و لەرزە، ھەك لە سوورەتى (المعارج)دا، دەفەرموۋ: ﴿خَيْمَةً أَنْصَرُّهُمْ تَرْهُقُهُمْ ذِلَّةٌ﴾، چاوەكانيان پىر ترس و لەرزى، ملەكەچىي و زەبوونىي دىتە سەريان.

ھەروەھا لە سوورەتى (الشورى)دا، دەفەرموۋ: ﴿وَتَرْهُقُهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا حَتِيمٌ مِّنَ الذَّلِيلِ يَطْرُقُونَ مِنْ طَرَفٍ خَفِيٍّ﴾، دەيانىنىي پادەنوڧىن لەسەر ئاگرى دۆزەخ، ملەكەچىن بەھۆى زەبوونىيەھو بە سىلە چاويك (ياخود: بە چاويكى مەيلە و نووقاو) تەماشە دەكەن لە ترسان، مەوڧ ئەگەر لە شتىك زۆر بترسى، چاوى تىنابرى و بەسىلەي چاوەماشەي دەكات.

پىنج: كە فەرموۋىەتى: ﴿كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّتَثَرٌ﴾، چوڧندراون بە كوللەي پىرژو بلاوھە، ئەمەش ھەم زۆرىيەكەيان دەگەيەنى، ھەم تىكەل پىكەلىيەكەيان دەگەيەنى، كوللە ئەگەر زۆرىن، تىكەھە داوڧن و تىكەل و پىكەل دەبن.

شەشەم: كە دەفەرموۋ: ﴿مُهْطِعِينَ﴾، (مُهْطِعِينَ)، كەسىكە بە خىرايى پىراو، ملى بەرز كردبىتەھو و راکىشا بى و، ئاوپ لە ھىچ شتىك ئەداتەھو، ئەوھش كاتى دەبن ئەو كەسە زۆر داچلەكيبى و ترسا بى و، سامى پىنىشتبى.

ھەوتەم: كە بىپىروايەكان دەلڧن: ﴿هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ﴾، نەمىڧ پۆڧىكى زۆر سەخت و دژوارە، وشەي (عَسِرٌ) (صِفَةٌ مُّشَبَّهَةٌ بِالْفِعْلِ)، سىفەتىكە شوپىتازە بە كىدارەھو (لە عَسِر) ھوھەتو، (عَسِر)، واتە: دژواري و زەحمەتیی و ئارەھەتیی.

کورتە باسیک له باره‌ی دژواری پۆزی دوایه‌وه

به پێزان!

له چه‌ند پوویکه‌وه، باسی دژواری و سه‌ختی نه‌و پۆژه ده‌که‌ین، چونکه پۆزی دوا‌یی ده‌گونجی له زۆر پووه‌وه، باسی قورسی و دژواری و زه‌حه‌تییه‌که‌ی بکه‌ین، به‌لام ئیمه پێنج بوارمان له بواره‌کانی قورسی و دژواری و زه‌حه‌تییه‌ی پۆزی دوا‌یی، قۆناغی دووه‌می پۆزی دوا‌یی، که بریتییه له قۆناغی هه‌لسانه‌وه‌و، زیندووکرانه‌وه‌و، سزاو پاداشترانه‌وه‌و، هه‌تاوان:

۱- له‌و پۆژه‌دا لیستی کرده‌وان دابه‌ش ده‌کړین و نه‌تییه‌کان ئاشکرا ده‌کړین:

وه‌ک خوا ^{لحم} ^{لحم} ^{لحم} له سوورته‌ی (التکویر) دا، ده‌فه‌رموی: ^{وَإِذَا الْفُجُفُ نُسِرَتْ} ^{۱۰} نه‌و پۆژه که لاپه‌په‌کان ب‌لاو ده‌کړینه‌وه، واته: لیستی کرده‌وه‌کان ب‌لاو ده‌کړینه‌وه. هه‌روه‌ها له سوورته‌ی (الطارق) دا، ده‌فه‌رموی: ^{يَوْمَ تَلُی السَّارِی} ^۹ نه‌و پۆزی نه‌تییه‌کان ئاشکرا ده‌کړین و ده‌خړینه‌ی گۆڕی، ^{فَالَهُ مِنْ قُورٍ وَلَا نَاصِرٍ} ^{۱۰} م‌رو‌ف نه‌ خ‌وی توانای هه‌یه، له‌و پۆژه‌ی خ‌وی ر‌زگار ب‌کات، نه‌ هه‌یچ پ‌شتیوان و هاوکارو یارمه‌تیده‌ریکیشی هه‌یه.

که‌واته: نه‌و پۆزی لیستی کرده‌وه‌کانی تیدا ب‌لاوده‌کړینه‌وه‌و، هه‌ر که‌سه‌ی نامه‌ی کرده‌وه‌ی خ‌وی ده‌دریته‌وه‌و، نه‌و پۆزی نه‌تییه‌کانی تیدا ئاشکرا ده‌کړین، به‌د‌ل‌نیایی پۆزیکی سه‌خت و دژواره.

۲- هیچ گه وره و گچکه یه ک نیه، که تۆمار نه کرابی، ته نانهت به نه ندازه ی
 گه ردیکیش، یان گه ردیله یه کیش:

وهک خوا **سُبْحَانَكَ** له سوورده ی (الزلزله) دا، ده فهرموئ: **فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۖ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۚ**، واته: هه ر که سه به قه ده ر گرانایی گه ردیله یه که چاکه ی کرد بی ده بیینتیه وه، هه ر که سی به قه ده ر گرانایی گه ردیله یه که خراپه ی کرد بی ده بیینتیه وه.

هه روه ها له سوورده ی (الکھف) دا، خوا ده فهرموئ: **فَيُؤْتِلْنَاهُ مَالٍ هَذَا أَكْثَرُ لَا يَبْغَادُرُ صِغَرَهُ وَلَا كِبَرَهُ إِلَّا أَحْصَاهَا ۚ**، بیبروایه کان گوتیان: هه ی هاوار بو ئیمه، هه ی سزای سه خت بو ئیمه! نه م نووسراوه چییه؟ هیچ گچکه یه ک و گه وره یه کی نه بواردوه، مه گه ر سه ر ژمیری کردوه، واته: وردو درشتی سه ر ژمیر کردوه، تییدا تۆمار کراوه له و نووسراوه دا، نووسراوی هه ر کامیکیان.

۳- دژواریه کی دیکه ی پوژی دوایی و پوژی قیامت، ئه وه یه هه ر که سه چی کردوه، ده بیینتیه وه، به ئاماده کراوی، و ئیرای نووسراوی:

خوا **سُبْحَانَكَ** هم باسی نووسینی کردوه، وهک ده فهرموئ: **وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ كَرَامًا كَثِيرِينَ ۖ يَتْلُونَ مَا تَقْعَلُونَ ۚ**، الإنفطار، واته: به دنیایی تیوه چه ند پارێزه ریکتان به سه ره وهن، ژۆر به پیزن و نووسه رن و، هه رچی تیوه ده یکه ن، ده یزانن، هه رچی تیوه ده یکه ن: له نیه قی دَل و خولای می شک و، ده ربڕینی زمان و، کرده وه ی ئه ندامه کان، هه مووی ده زانن و هه مووشی تۆمار ده که ن.

ننجا و ئیرای نووسین، کرده وه کان به ئاماده کراوییش ده بیژنیه وه، واته: به به رجه سه کراوی، له ژۆر شوینی قو پاندا، ئه و راستیه خراوه ته پوو، که ئیمه هم له ته فسیری سوورده ی (الکھف) دا، له کاتی ته فسیرکردنی ئه و ئایه ته موباره که دا: **وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا ۚ**، نه وه ی کردبوویان به ئاماده کراوی بینانه وه، هه روه ها له کاتی ته فسیرکردنی نه و ئایه ته ی سوورده ی

(الجبائية) دا: ﴿إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْجِعُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، نیمه نهودی تَبَوّه ده تانکرد، نوسخه مان له بهر ده گرتوهو و کۆپییمان لى ده کرد، لهویشدا کورته باسیکمان کردوه، له باره ی بهرجهسته بوونی کرده وانهوه، که ههم نهو دوو نایه ته موباره که ته عییری لى ده کهن، ههم نهو نایه ته موباره که ی ده فهرموئ: ﴿وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ﴾، النعم، ههول و کوششه که ی له مهودوا ده بیئرئ، واته: بهرهمی ههول و کوششه که ی به بهرجهسته کراوی ده بیئرئ، ههروه ها نهودی نایه ته که ی سووره ئی (الزلزلة) ش، که ده فهرموئ: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾، وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ، ههر که سیک گرانای گهر دیک چاکه بکات، ده بییینه وه، اواته: خودی چاکه که ی ده بییینه وه او، ههر که سئ گرانای گهر دله یه ک خراپه بکات، ده بییینه وه، واته: خودی خراپه که ی ده بییینه وه.

ئنجا نه گهر ئیستا مروؤف بتوانئ کامیرای شیردراوه دابنئ و، نه ئینیه کان به هوئ نهو کامیرای شیردراوه وه که شف بن، وه ک زورجار که دزی ده کرئ و که تن و خراپه ده کرئ، دوا یی به هوئ کامیرای شیردراوه وه، که داندراون: بکه رانی نهو دزییه، یان نهو که تنه، یان نهو قه تلّه، یان نهو خراپه یه، له بهر نهودی وینه یان گیراوه، که شف ده بن، ئنجا نه گهر مروؤف بتوانئ شتی ئاوا دروست بکات، ده بن خوا ^{عنه} تهو فریستانه ی ته رخانی کردوون بو پاراستنی کرده وه کانی مروؤفه کان، چ نامیزکی وای دابنئ که هه موو شته کانی مروؤف، تۆمار بکات! چونکه مروؤف تیستا به س ده توانئ قسه کان تۆمار بکات و وینه کان بگرئ، به لّام فریشته کان نهودی نیو دلّیش تۆمار ده کهن وه ک له فهرمایشتی پیغه مبه ردا ^{هاتوه} هاتوه: ﴿وَإِذَا هُمْ بِسَيْنَةٍ﴾^(۱) نه گهر به دلّیشی دابن خراپه بکات، یان به دلّیشی

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا هُمْ بِسَيْنَةٍ فَلَا تَكْتُبُوهَا عَلَيْهِ، فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا سَيْنَةً، وَإِذَا هُمْ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا فَاكْتُبُوهَا حَسَنَةً، فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا عَشْرًا»! أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۷۰۶۲. وَمُسْلِمٌ:

دابی چاکه بکات، فریشته کان به‌هوی نهو نامیره‌وه که پیانه، نیو دلی مرؤفیش ده‌خویننه‌وه و تۆماری ده‌که‌ن، نجبا بیگومان وه‌ختیک مرؤف کرده‌وه‌کانی خوئی به‌به‌رجه‌سته کراویی بینه‌وه به‌رجاوی و بلین: نه‌وه توئی و دیاری و ناتوانی نکوولی بکه‌ی! به‌راستی مانای وایه نهو رۆژه، رۆژیک قورس و زه‌حمه‌ت و دژواره، به‌تاییه‌تی بۆ نه‌وانه‌ی به‌خرابه‌و ناپه‌وا ده‌ستیان ده‌چیته: خوین و نه‌فس و نامووس و مال و سامان و هیمینی و ناسایشی خه‌لکه‌وه.

۴- پرووی چواره می قورسی و زهحه می پوژی دواپی و سزاو پاداشت، ئه وهیه که هیچ قهره بوو کردنه وهو چاره سه ریگ نیه:

با ته ماشای ئهم نایه ته موباره که بکهین که دهفه رموی: ﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْرِي فِيهِ السَّاعَةُ﴾ وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَعْفَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿١٨﴾ ﴿البقرة، ۱۸﴾
خوتان له پوژتیک بیاریزن، هیچکەس بو هیچکەس هیچی پی ناکرێ، هیچ شتیکی پی ناکرێ {هیچکەس ناتوانی هیچ شتیک له هیچکەس دوور بختاهوه} تکارکردنیشی لی وەرناگیرێ و قهره بوو و به لا گێردهوشی لی وەرناگیرێ و ئهوان پشتیوانیش ناکرین، واته: هه موو نه گهره کانی که مرووف ده ربازی بیی، هه موویان لایران، نه کهس هیچی بو کهس پی ده کرێ، نه هیچکەس تکای بو ده کرێ، به بی مؤله قی خوا، نه هیچکەس هیچ قهرده بووی لی وهرده گیرێ و، نه هیچکەس شیش هیچ جوهره پشتیوانیه کی لی ده کرێ.

۵- سه ختیی و دژوارییه کی دیکهی ئەو پرۆژە: پرۆژی هه‌ڵسانه‌وه‌و زیندووکرانه‌وه، ئەه‌وه‌یه سزای خوا هینده سه‌خته، بابای تاوانبار خۆزگه ده‌خوایێ نیزیکانی خۆی بکاته به‌لاگێرو قه‌ره‌بووی خۆی:

وہ کہ لہ سو ورتی (المعارض) دا، خواہ **سیرت الحسن**، جوان بۆمان وینا دہ کات دہ فرموی:

بُودُ الْمُجْرِمِ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِهِ بِبَنِيهِ ^{۱۱} وَصَحْبِهِ ^{۱۲} وَأَخِيهِ ^{۱۳} وَفَصِيلِهِ أَلَى تَوْبِهِ

۱۷ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ نَبْلِيهِ ۝ كَلَّا إِنَّهَا لَأُظْلَمُ ۝ نَزَاعَةً لِّلشَّوْىِ ۝ تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى ۝ وَجَمَعَ فَأَوْعَى ۝ ﴿۱۷﴾

﴿يُؤَذِّنُ الْمُفْرَمُ لَوْ يَقْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ﴾، واته: لهو پوژدهدا بابای تاوانبار خوژگه دهخواری له سزاو نازاری نهو پوژده پۆلهکانی و هاوسهری و برای و نهو کومهلهی دیگرنه خویمان و تیکرای نهوانهی له سهر زهوین، بیانکاته بهلاگیرهوی خووی دوایی نهوه دهربازی بکات. کهواته: نهوانهی بابای تاوانبار چهز دهکات بیانکاته بهلاگیری خووی پینج جوړه کهسن:

۱- ﴿يَنْبِيْهِ﴾، پۆلهکانی و جگهر گۆشهکانی، پۆلهو جگهر گۆشه له لای مرووف، له ههموو کهس خوشهویسترن، کهچی نهو تاوانبار، بهر له ههر کهس نامادهیه جگهر گۆشهکانی خووی بکاته بهلاگیرهوهو قهرهبووی خووی، که له جیاتی وی سزا بدرین.

۲- ﴿وَصَاحِبِهِ﴾، ژنهکهی، نامادهیه هاوسهرهکهی خوشی بکاته بهلاگیرهوه.

۳- ﴿وَأَخِيْهِ﴾، برابهکهی، نامادهیه برابهکهی خوشی بکاته بهلاگیرهوهی خووی.

۴- ﴿وَفَصْلَتِهِ الَّتِي تُتَوَبُّ﴾، نهو کۆمهلهی که نهو دهگرنه خویمان، ئنجا نهگهر عهشیرهته، نهگهر حیزبه، نهگهر نهتهوهیه، نهگهر ههر کۆمهلیکه، که نهو سهر بهوانه سهر بهوه، نامادهیه تیکرای کۆمهلهکهی، سهرحهم خزم و عهشیرهتهکهی بکاته بهلاگیرهوهی خووی.

۵- ﴿وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ نَبْلِيْهِ﴾، بهلکو نامادهیه ههرچی کهسیک لهسهر زهوی ههیه، ههمووی بکاته بهلاگیرهوهو قهرهبووی خووی، بهلام دهربازی بی، ئنجا لیڤردها لهبهر نهوهی خوا سزاو نازاری، باسی بابای تاوانبار دهکات، لهکوینوه پیتداهااته؟ لهو کهسهوهی لیی نیزیکتده، جگهرگۆشه له ههموو کهس له مرووف نزیکتده، له دوای نهو ژن و هاوسهر، ئنجا برا، ئنجا خزم و قهوم، ئنجا دوایی ههموو خهلکی سهرزدهوی! بهلام خوا ددهفرمووی: (کلا)، نهخیر، ﴿إِنَّهَا لَأُظْلَمُ﴾، نهو ناگری دۆزهخه بلیسهداره، ﴿تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى﴾

أَذْبَرَ نَوَلِيَّ ۱۷ وَجَمَعَ نَأْوَعِيَّ ۱۸ ، ئەو كەسە بانگ دەكات كە پشتى ھەلكردوھ و وازی ھیناوھ و پرووی وەرچەرخاندوھ، بەس خەریكى كۆكردنەوھى سەرۆت و سامان و ژماردن و پەزمەندە كردن بوو، لەسەر حیسابی خوا لە خو پازییكردن، بۆیە لەو رۆژەدا ھیچ شتێك دادی نادات.

خوا لە سەختی و دژوارییەكانى ئەو رۆژە، بە میھرەبانى كەپەمى خوێ مانپاریزى و، مانخاتە نێو ھێمنى و ئاسایش و ئۆفرەییەوھ.

كۈرتە باسېك لە بارەى لەتبوونى مانگەوہ

بە پەرزەن!

خوایندە! ئەم سوو پەتە موبارەكەى بە باسکردنى دوو ڤووداوان دەست پىكردوہ:
﴿ أَقْرَبَ السَّاعَةُ وَأَشَقَّ الْقَمَرُ ﴾، كاتەكە (الساعة)، زۆر نىزىك كەوتوہ، مانگ
لەتبوو، لە بارەى لەتبوونى مانگەوہش، نېمە ئەم كۈرتە باسە لە حەوت پەگەدا
دەخەنە ڤوو:

پەگەى يەكەم: لە بارەى موعجىزەكانى پىغەمبەرەوہ زىندە ڤۆيى و كەمتەرخەمىيە:
أ- زىندە ڤۆيەكە نەوہ يەكە سەر جەم موعجىزەكانى پىغەمبەرى خوا ﷺ كە لە ژىر
ناوونىشانى: (خَوَارِقِ الْعَادَةِ)، [ياسا دەرەكان] دان، ھەموويان بە بەلگەو موعجىزەى
سەلمىنەرى پىغەمبەرايەتەى موخەممەد ﷺ دابىرەن، ئەمە تىبە ڤاندن و زىندە ڤۆيە،
بەلەى پىغەمبەرى خوا ﷺ شتى ياسا دەر (خَوَارِقِ الْعَادَةِ)ى زۆر بوو، گومانى تىدانى،
لە كىتەبەكانى سوننەت و سىرەتدا زۆر، بەلام ئايا نەو ياسا دەرەى پىغەمبەرى
خوا، مەبەستى پى نەو بوو، نىسپاتى پىغەمبەرايەتەى خويان پى بكات؟ بىگومان
نەخىر، چونكە ياسا دەرەكان لە نىو ھاوہلانددا خوا لىيان ڤازى پى، بوون، كەواتە: بۆ
زىاتر چەسپاندنى نىمان، يان بۆ دەريازكرديان لە تەنگانەيەك، وەك برسەتەى و
پى ناويى و، چارەسەرىك لە نەخۆشى، زىاتر بۆ نەوانە بوو، نەك بۆ نەوہى وەك
بەلگە ھىنانەوہ لەسەر سەلماندى راسستىيە لە پىغەمبەرايەتەىدا.

ب- كەمتەرخەمىيەكەش برىتە لە نكۆلىيكردن لەوہ كە پىغەمبەرى خوا موخەممەد
ﷺ بىجگە لە قورئان موعجىزەى دىكەى بووبن، بىگومان نەوہش كەمتەرخەمىيە و
كورتەپىنانە، چونكە پىغەمبەرى خوا موخەممەد ﷺ وەك گوتمان: ياسا دەر دىكەى
- ئەگەر بە موعجىزەو دەستەوسانكەر دابىرەن - زۆر بوون، بۆ وىنە:

۱- پىڭغەمبەرى خوا نەك جارېك، چەند جارېك خواردنېكى كەم لە بەردەم دا بوو، دوعاى كردوو خوا بەرەكەت خستۆتې، كە بەشى سى چوار كەسان بوو، بەشى (۵۰۰ - ۶۰۰)، كەس زياترىشى كردو.^(۱)

۲- ھەروھە پىڭغەمبەرى خوا چەند جارېك ئاويكى كەم، يان شوېنېك ئاوى تېدا نەبوو، تۆزېك ئاويان تېكردو، ئاودەكەى زۆربوو، وەك لە صولحى ھودەبىيەدا بېرىك ئاوى تېدا نەبوو، تۆزى ئاويان تېكردو، پىڭغەمبەرىش دوعاى خوئندوو، ئاودەرقولېوو ھەرچى مەشكەو كوندو دەفر بوو، پريان كردو لە ئا.^(۲)

۳- ھەروھە لە جەنگى تەبووك دا پىڭغەمبەرى خوا دوعاى كردو، كاتېك ھاوین بوو، ھېچ ھەورېك بە ئاسماندە نەبوو، پەلە ھەورېك ھاتۆتە ئاسمان و بارانېكى زۆر بە خورزەم داباريو، ئىدى ھەموو شتيان پر كردو لە ئا و پىنداويستىي خوئيان پى جېبەجى كردو.^(۳)

۴- ھەروھە لە نىوان پەنجەكانى دا ئا ھەلقولېوو.^(۴)

۵- ھەروھە كەسېك كە چاوى كۆپر بوو لە جەنگدا، چاودەكەى لەسەر دەستى بوو پىڭغەمبەر دوعاى بۆ كردو.^(۵)

۶- ھەروھە بىنكە دار خورمايەك، كۆتەرەدار خورمايەك كە وتارى لە سەر دەدا، دواى نەوھى مېنبەرېكىيان بۆ دروستكردو چوود سەر مېنبەرەكە، ھاوئەلەن گوييان لە دەنگى

(۱) رواه البخاري: ۱۰۱۲، ۲۵۷۸، ومسلم: ۸۹۷، ۲۰۴۰.

(۲) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۲ ص ۱۶۴، ۱۶۲.

(۳) ھەمان سەرچاود، ج ۲ ص ۲۹۷.

(۴) رواه البخاري: ۲۵۷۲ الى ۲۵۷۹، ومسلم: ۲۲۷۹، ۳۰۱۲، ۱۸۵۶.

(۵) المستدرک، والإصابة، أسد الغابة، ترجمة: قتادة بن النعمان رضي الله عنه.

ئەو كۆتەرە دارخورمايە بوو، وەك بە چكە حوشتەر ئالاندی و گریا، پێغەمبەریش ﷺ لەسەر مینبەرەكەى دابەزى و دەستى پێداهینا، تاكو پێدەنگى كرد^(١).

٧- چاكبوونهوى لاقى (عبداللە بن عتيك) كە شكاه، دواى دەست پێداهینانى^(٢)، كە من لە كتيبي حەوتەمى مەوسوووعەى: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)، بە ناوونیشانى: (خاتم النبیین، موجز سيرته و براهین نبوته)دا، ژمارەیهكى زیاتر لەو موعجیزانەم باس كردوون^(٣)، بۆیە ئەوەش كورتەپێنانە بگوترێ: پێغەمبەرى خوا ﷺ تەنیا قورئانى هەبوو، وەك موعجیزە، نەخێر، غەیری قورئانیشى هەبوو، بۆیە پای راست و میانجی و بەلگەدار ئەوەیە، كە بگوترێ: پێغەمبەرى كۆتایی موحەممەد ﷺ تەنیا قورئانى وەك موعجیزەو بەلگەى پێغەمبەرایەتیی خۆى بەكارهێناو، ئەگەرنا یاسادری دیکەى زۆر بوون.

ئەجا ئەگەر مەبەست لە وشەى موعجیزە، شتێك بێ كە نىسپاقى پێغەمبەرایەتیی پێ بکری، دەگونجێ بەو زاراوەیە بڵیین: موحەممەد تاكە موعجیزەكەى بریتى بوو لە قورئان، بەلام ئەگەر مەبەست لە موعجیزە هەر شتێكى یاسادری بێ، بەدەلنایى پێغەمبەرى خوا ﷺ یاسادری زۆر بوون وەك ئاماژەمان پێدان، بەلام پێغەمبەرى كۆتایی تاكە شتێك كە بەكارى هێناو، وەك بەلگە بۆ سەلماندنى راستیى خۆى لە پێغەمبەرایەتییدا، خوا تەنیا قورئانى پێداو، لەو بارەو، كە ئەوەش لە زۆر شوێنى قورئاندا، ئەو راستییە دووبارە بۆتەو، كە بێروایەكان بیانویان بە پێغەمبەرى خاتەم دەگرت و دەیانگوت: بۆچی نیشانەو موعجیزەى وەك هێ پێغەمبەرانى پێشوو پێ نەدراون؟ وەك گۆچانەكەى مووسا ﷺ نەهێنا، كە دەبوو بە ماریكى گەورەو هەژدیهاو، دەستى كە دەنایسا وەك گلوپێكى زۆر بە شوق، هەروەها عیسا كە مردووى زیندوو كردۆتەو، چەندان جۆرە نەخۆشیی چاككردوونەو، بە فەرمانى خوا، لە قورئاندا دىروسكردو،

(١) رواه البخاري: ٣٥٨٣، ٣٥٨٤، ٣٥٨٥.

(٢) رواه البخاري: ٤٠٣٨، ٤٠٣٩.

(٣) یازدە دانەم هینان، بر وانه: ص ٢٤٠-٢٤٣، ط ٢ / ٢٠١٧ م.

فووی پئیدا کردوه و بۆته بآندوه فریوه، ههروه‌ها حوشرته‌که‌ی صالح عليه السلام کافر ده‌کان له زۆر شوینی قورئاندا هاتوه، که داوایان له پیغه‌مبه‌ری خاتمه کردوه موعجیزه‌ی وه‌ک‌هی پیغه‌مبه‌رانی پیشوویان بۆ بیئنی، به‌لام خوا عليه السلام هه‌رگیز وه‌لامی نه‌و داواکارییه‌ی بیپروایانی نه‌داوه‌ته‌وه، بۆ وینه:

أ- له سووره‌تی (الانبیاء) دا‌خوا‌ی بآلاده‌ست ده‌فرمو‌ی: ﴿بَلْ قَالُوا أَضَلَّتْ سَبِيلَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلُ وَلَا تَأْتِيهِمْ سَاعِرٌ فَأَيْنَ الْإِبْرَاهِيمُ وَإِسْمَاعِيلُ وَإِخْرَارُ الْمُوسَى وَهَارُونَ﴾، واته: به‌لکو گو‌تیان: (نه‌وه) و‌رینه‌کانی نیو خه‌ونه، (قسه‌ی تیکه‌ل و پیکه‌لی خه‌ونه، یاخود: خه‌ونی تیکه‌ل و پیکه‌ل) به‌لکو هه‌لییه‌ستوه، به‌لکو نه‌و شاعیره، با نیشانه‌یه‌که‌مان بۆ بیئنی وه‌ک‌ه‌چۆن پیشووه‌کان (پیغه‌مبه‌رانی پیشوو) ره‌وانه‌ کران (به‌ موعجیزه‌و به‌لگه‌وه).

ب- له سووره‌تی (الانعام) دا، خوا ده‌فرمو‌ی: ﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَمَلَّ أَكْثَرُ النَّاسِ بِهِ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾، وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَيْرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمٌّ أَمْثَلُكُمْ مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ، (واته: بیپروایه‌کان) گو‌تیان: بۆچی نیشانه‌یه‌کی بۆ دانا‌به‌زی له په‌روه‌ردگاریه‌وه، (ده‌بوایه‌ نیشانه‌یه‌کی بۆ دابه‌زی، (وه‌ک‌هی پیغه‌مبه‌رانی پیشوو، موعجیزه‌یه‌کی به‌ره‌سه‌ست) بلن: بیگومان خوا توانایه‌ که نیشانه‌یه‌کی دیکه‌ دابه‌زینن، به‌لام زۆربه‌یان نازان.

واته: زۆربه‌یان نازانن که کاتی نه‌و جو‌ره‌ موعجیزانه‌ به‌سه‌ر چووه، ئه‌جا خوا عليه السلام سه‌رنجیان راده‌کیشنی بۆ نه‌وه، که نه‌گه‌ر له به‌لکه‌ بگه‌رین، به‌لکه‌ پری ناسمان و زه‌ویه، ده‌فرمو‌ی: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَيْرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمٌّ أَمْثَلُكُمْ﴾، هیچ پێ‌زویه‌ک‌ له‌سه‌ر زه‌وی نیه‌و، هیچ بآنده‌یه‌ک‌ به‌ دوو باله‌کانی نافه‌رئ، مه‌گه‌ر کۆمه‌لانی وه‌ک‌ تێوه‌ن، (کۆمه‌له‌ دروستکرا‌وی خوان) له‌م کتێبه‌دا هیچ شتی‌که‌مان زایه‌ نه‌کردوه، (هیچ شتی‌که‌مان نادیده‌ نه‌گرتوه، که پێ‌ویست بێ، باس بکری، باس نه‌کری، یاخود: له‌ زانیاری‌ی خوا‌دا هیچ شتی‌ک‌ نیه‌ نه‌بێ) دوا‌یش هه‌موو نه‌وانه‌ بۆ لای په‌روه‌ردگاریان کۆده‌کری‌نه‌وه.

واته: تَبَوَّهَ نَهْگەر له به لَگه ده گه پَرِن، فهرموون ته ماشای دروستکراوه کانی خوا بکه، نه گهر مه به سستان خواناسییه، نه گهر مه به سستان ناسینی موحه ممه ده ^۱ وهک پیغه مبهری خوا، ته ماشای قورن بکه، له زور جیتی دیکه قورناند، خوا ^۲ نهو راسییهی دووباره کردۆته وهو له سوورهی (العنکبوت) نهو دوو نایه ته موباره که، به نموونه دینمه وه: ^۳ وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا أُنْزِلَتْ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ^۴ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَى عَلَيْهِمْ إِنَّكَ فِي ذَلِكَ لَرُحْمَةٌ وَذِكْرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ^۵ واته: بیروایه کان کوتیان: ده بووایه نیشانه کانی له پهروه ردگاریه وه دابه زنه سه ری، (موعجیزه بهر ههسته کانی وهک هی پیغه مبه رانی پيشوو) بلی: بیتگومان نیشانه کان ته نیا له لای خوان و، من ته نیا ترسینه رو وشیار که ره وهیه کی پروون و ناشکرام، (یاخود پروون که ره وهو ناشکراکهرم)، نایا بو شهوان بهس نیه، که تیمه کتیییکمان دابه زاندۆته سه ر تو، به سه ریاندا ده خوێنرتیه وه، له وه دا به زه یی و بیرخه ره وه هیه، بو کۆمه لێ بروا بئین، واته: نه گهر له بروا هتینان بن، تیمه قورنانهان وهک موعجیزه و به لگهی سه لمیتنه ری پیغه به رایه تیی تو، بو سه رت دابه زاندۆه ^۶ حیکمه تی نه مهش نه وهیه که پیغه مبه رانی پيشوو (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام):

۱- بو قوناغه کانی دیکه ژبانی به شهر ئیردراون، که له سه رده می پیغه مبه ری خاتمه دا ^۷ ورده ورده له پرووی هوش و کامل بوونه وه به ره و تیرو ته وایوی چوو، نهو کاته مروفایه تیی له قوناغی ساواییه وه نیزیکتر بوو، به شهر به هاوکۆیی به ره و کامل بوون تیگه یشتنی زیاتر ده چی، بۆیه موعجیزه کانی که به پیغه مبه رانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) پيش پیغه مبه ری کو تایش دراون، له قه ده ر خه لکی نهو روژگاران به وو.

۲- هه ر کام له و پیغه مبه رانه بو کۆمه لگایه کی دیارییکراو و بو کاتیکی دیارییکراو ئیردراون، بۆیه موعجیزه و به لگه که ی هه ر کام له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) تاییه تی بووه، به خۆیه وه یه قوناغ و سه رده می خۆیه وه و، کاتیکی که نهو پیغه مبه ره (۱) رواه البخاري: ۲۵۷۲ الی ۲۵۷۹، ومسلم: ۱۸۵۶، ۳۰-۳۱، ۳۲۷۹.

به پرتزه کوچی دواپی کردوه، موعجیزه که شی رویشته، چونکه دواى نهو پیغهمبه ره،
 تنجا خوا پیغهمبه ریکى دیکه ی ناردوه، بۆ وینه: بۆ گه لی عاد خوا هوودی ناردوهو، له
 پیش هووددا بۆ گه لی مه دیهن شوعه یی ناردوه، ههروه ها بۆ (أَصْحَابُ الْاَيْكَةِ)، تنجا له
 دواى گه لی عاد، بۆ گه لی ئەموود صالحی ناردوه، ههروه ها پیغهمبه ران دیکه (عَلَيْهِمُ
 الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، په یتا په یتا هاتوون، هه ره پیغهمبه ریکش رویشته، موعجیزه که شی
 له گه ل خۆی دا رویشته، به لām نه گهر که سیک به دواى هه قدا گه پابن، په کی نه که وتوه و
 پیغهمبه ریکى دیکه هاتوه و موعجیزه یه کی دیکه ی بۆ هاتوه، گونجا و له گه ل خه لکی
 نهو روژگاره ی نهو کاته دا، به لām پیغهمبه ری خاتهم موحه ممه د **﴿لَهُ بَهْرُ نَهْوَى بۆ**
تیکرای به شهر، به پانایی زهمین و به دریژیای زهمان نیردراوه، ده بووايه موعجیزه و
به لنگه که شی به رده وام بئ، نه ک به ژبانی خۆی کو تایی بئ بئ، چونکه پیغهمبه ری
خاتهم موحه ممه د ﴿تەنیا بۆ گە لە کە ی خۆی و، بۆ کو مە لگایه کە ی خۆی نه نیردراوه،
وهک خوا ده فهرموئ: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ﴿١٨٨﴾ سبأ، واته:
ئیمه تو مان نه ناردوه، مه گهر بۆ تیکرای خه لکی موژده درو ترسی نه ر بئ، ههروه ها له
سووره تی (الاعراف) دا، ده فهرموئ: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ﴿١٨٩﴾
واته: بلی نه ی خه لکینه! من پیغهمبه ری خوا و ی کرا و تیکرا بۆ هه مووتان، بۆیه
ده بووايه موعجیزه و به لنگه که شی که سه لمینه ری راستی موحه ممه د له بانگه شه ی
پیغهمبه رایه تیمید، به رده وام بئ، نه گه رنا نه گهر پیغهمبه ری خاتهم ﴿نهو شتانه ی
دیکه ی که یاسا دږ بوون، کردبانی به به لنگه ی پیغهمبه رایه تی خۆی، ئیستا ئیمه
چیمان کردبایه! به لām تاکه شتیک که کردوو یه ق به به لنگه ی نیسپاتی پیغهمبه رایه تی
خۆی، نه م قورنانه یه، قورنانش نهو له بهر ده ستی ئیمه شدا هه یه، بۆی خوا ﴿سُبْحَانَ الَّذِي رَفَعَهُ
ده فهرموئ: ﴿أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَى عَلَيْهِمْ ﴿١٩٠﴾ نایا بۆ نهوان
به س نیه، که ئیمه کتیبمان دابه زاندو ته سه رت، به سه ریاندا بخوینر تهوه؟ به س نیه بۆ
نهوان، یانی: بۆ نیسپاتی پیغهمبه رایه تی تو، که ته حه دایان بکات: نه گهر لافی نهوه لی
ده دن، موحه ممه د ﴿خۆی قورنانی هه لبه سته وه، یان بۆ خۆی گو توو یه تی، فهرموون
مه یدان مشکان نه یان کتیلوه: ﴿فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿١٩١﴾ الطور، با
قسه یه کی وهک وی بئین، نه گهر راست ده که ن! تنجا نه یان توانی وهک قورنات بئین، وهک

نهونده قورنانهی نهو کاته دابه زیوه، با وینهی ده سووردهت بینن: ﴿فَأَنذَرْتُ بَشْرَ سَوْرٍ
بَيْنَهُ مَفْزَعٍ﴾ هود، تیودش ده سووردهتی ههلبه سترای وهک بینن! بهلام نهگهر
نه یاننتوانی: ﴿قُلْ فَأَنذَرْتُ بِسُورٍ مِّثْلِهِ﴾ هود، که ههم له سووردهتی (یونس) دا هاتوهو
ههم له سووردهتی (البقرة)ش دا هاتوه، واته: بلئی: یهک سووردهتی وهک وی بینن، بویه
خوا ده فهرموی: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّرَجُلٍ وَكَّيْنٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ العنكبوت،
به پاستیی له وهدا، (له دابه زاندنی خوای بهرز بو فهرمایشتی بهرزو بی وینهی خوئی دا)
به زهیی و، بیرخستن هوه ههیه، بو کومه لیک بروا بینن، کومه لیکیش که بروا نه هیئن
و له بروانه هیئانی بن، وهک پیشینان ده لئین: (نهگهر دز دز بی، تاریکه شهو زوره)،
که سیک له بروا نه هیئانی بی^(۱)، ههر بروا ناهینن.

برگهی دووهم: پروداوی له‌تبوونی مانگ، وێرای ده‌لاله‌تی ڕۆڵه‌تی ئایه‌ته‌که‌ ژماره‌یه‌ک فهرمووده‌شی له‌سه‌رن:

۱۰ رواهتی نایه‌ت‌که ته‌گهر باش سه‌رنج بدری، وه‌ک یتمه‌نایه‌ت‌که‌مان ته‌فسیر
 کردو نایه‌ت‌که‌کانی دوا‌ی ویش، زور پروونه‌که مه‌به‌ست پی‌ی ته‌ویه‌له‌ت بوونی
 مانگ، پرو‌داو‌یک‌ه و تیه‌پ‌روه، نایه‌ت‌که‌کان به‌م شی‌ویه‌ن: ﴿اَقْرَبْتَ السَّاعَةَ وَاَسَقَ
 الْقَمَرَ﴾، ناخیر زه‌مان زور نیزیک‌ه‌وت‌وته‌وه و مانگیش له‌ت بوو، ﴿وَاِنْ يَرَوْا آيَةً
 يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ﴾، نه‌گهر نیشانه‌یک‌ه بینن (وه‌ک له‌ت بوونی مانگ)
 پشت‌ه‌له‌ده‌که‌ن و پرو و‌هرده‌گیرن و ده‌آین: ته‌وه جادو‌ویه‌کی به‌رده‌وامه،
 که‌واته: نیشانه‌یه‌کیان بینوه، که له‌ت بوونی مانگه، و‌پ‌رای ده‌لاله‌تی روا‌له‌ت و
 روشنی‌نایاته‌که، چه‌ند ده‌تیکی فه‌رمو‌وده‌ش هه‌ن، له‌سوننه‌تی پی‌غه‌مه‌ردا ﴿يَا
 كَذِبٌ كَذِبٌ﴾، که یتمه‌جواریا‌مان تیدا هه‌ل‌آردوون، نه‌گه‌رنا زیاترن:

١- (عن أنس رضي الله عنه): أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةَ، فَأَرَاهُمُ الْقَمَرَ شَقِيقَتَيْنِ، حَتَّى رَأَوْا حِرَاءَ بَيْنَهُمَا (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٤٨٦٧، وَمُسْلِمٌ: ٢٨٠٢، وَالتِّرْمِذِيُّ: ٣٢٨٦، وَالنَّسَائِيُّ: ٢٦٧٠).

في التفسير: ٥٧٤، عن أنس، وأنس لم يدرك ذلك، ولكن سمعه من ابن مسعود، أو غيره ممن أسلم في مكة).

واته: نه نه سی کوپی مالیک **علیه السلام** ده لَن: خه لکی مه ککه، داوایان له پیغهمبه ری خوا **علیه السلام** کرد، نیشانه یه کیان پیشان بدات، (به لکه یه ک له سه ر راستی خوی)، نهویش مانگی پیشاندان، به دوو له تیسی، اله کاتیک دا مانگ له شهوی چوارده دابووه، داوای به لکه یه کیان لیکردوه، نهویش فهرموویه تی چیتان دهوی؟ گوتوو یانه: مانگمان بو له ت بکه، نهویش له خوا ی پهره وردگار، پاراوه ته وهو مانگ له ت بووه هه تا نه شکهو تی حیرایان له نیوان دا دتین (نهو چیا یه ی نه شکهو تی حیرای تیدایه، له نیوان دوو له ته که کانی بینیان له تیکی لهو لا بووه، له تیکی لهولا بووه).

نهمه نه نه سی کوپی مالیک **علیه السلام** گپراویه ته وه، که بیگومان نه نه سی لهو کاته دا لهوی نه بووه، تهمه نی فریای نه وه نه که وتوه، به لَم له عه بدولای کوپی مه مسعود **علیه السلام** و، له غیری نهویشی، له هاوه لَان (خوا لیان پازی بی)، که له مه ککه مسولمان بوون، بیستوه، هاوه لَانیش که قسه یه کیان له یه کدی بیستوه، له بهر نه وهی متمانه ی سه دا سه دیان به یه کدی بووه، یه کسه ر نهو قسه یه ی له یه کدیان بیستوه، پالاندا وه ته لای پیغهمبه ری خوا **علیه السلام**، هه شیان بووه گوتوو یه تی: له فلان له هاوه لَانم بیستوه، نهویش له پیغهمبه ری **علیه السلام** بیستوه، هه شیان یه کسه ر پالی دا وه ته لای پیغهمبه ر **علیه السلام**.

۲- عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ **علیه السلام**، قَالَ: انشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ **صلی الله علیه و آله** فِرْقَتَيْنِ: فِرْقَةٌ فَوْقَ الْجَبَلِ، وَفِرْقَةٌ دُونَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ **صلی الله علیه و آله**: اَشْهَدُوا! (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۳۶۳۶، وَمُسْلِمٌ: ۲۸۰۰، وَالتِّرْمِذِيُّ: ۳۲۸۵، وَالنَّسَائِيُّ فِي التَّفْسِيرِ: ۵۷۲)

واته: عه بدولای کوپی مه مسعود **علیه السلام** ده لَن: له پوژگاری پیغهمبه ری خوا **علیه السلام** مانگ بوو به دوو به شه وه، پارچه یه کیان له پشت چیا یه که وه بوو، پارچه یه کیشیان له خوار چیا یه که وه بوو (له بهر چاوی نه وان) پیغهمبه ری خوا **علیه السلام** فهرمووی: بیینن، یا خود شاهیدی بدهن.

چونکه (اشْهَدُوا)، هه م به مه انای ته ماشا بکه ن (أَنْظُرُوا) دئ، هه م به مانای شاهیدی بدن، دئ.

۳- (عَنْ ابْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ: ﴿أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ قَالَ: كَانَ ذَلِكَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْشَقَ فِرْقَتَيْنِ: فِرْقَةً مِنْ دُونِ الْجَبَلِ، وَفِرْقَةً خَلْفَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: اَللّهُمَّ اشْهَدْ! (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۲۸۰۱، وَالتِّرْمِذِيُّ: ۳۲۸۸).

واته: عه بدوللای کو ری عومهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له باره ی فه رمووده ی خواوه که ده فه رموئ: ﴿أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ ده لئ: نه وه له رۆژگاری پیغه مبه ری خواوا ﷺ بووه، مانگ بوو به دوو له ت، له تیکیان له خوار چیا به که وه بووه و، له تیکیان له پشتیه وه بوو، پیغه مبه ری خواش ﷺ فه رمووی: نه ی خوایه! شایه ده به.

۴- (عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ قَالَ: خُطِبْنَا حَذِيفَةُ بْنُ الْيَمَانِ بِالْمَدَائِنِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: ﴿أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ﴾، أَلَا وَإِنَّ السَّاعَةَ قَدْ أَقْرَبَتْ، أَلَا وَإِنَّ الْقَمَرَ قَدْ أَنْشَقَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَلَا وَإِنَّ الدُّنْيَا قَدْ أَذَتْ بِفِرَاقِ، أَلَا وَإِنَّ الْيَوْمَ الْمُضْمَارَ، وَعَذَّ السَّبَاقُ! (أَخْرَجَهُ الطَّبْرِيُّ: ۳۲۷۰۳، وَالحَدِيثُ الصَّحِيحُ بِشَوَاهِدِهِ).

واته: نه بوو عه بدو پر ره حمائی سوله می ده لئ: حوزه یفه ی کو ری یه مان ﷺ وتاری بو داین، له مه داین (سه لمان پاک ی نیستا، که له به غدا به)، ستایشی خوا ی کردو، مه دحی خوا ی کرد، دوایی گوئ: ﴿أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ نه و نایه ته ی خو ئنده وه، دوایی گوئ: ناگادارب ن! تاخیر زه مان زۆر نیزیک که وتۆته وه و، ناگادارب ن! مانگ له ت بوو له رۆژگاری پیغه مبه ری خواوا ﷺ و ناگادارب ن! دنیا خه ریکی خوا حافیزیه، نه مرۆ رۆژی خو ماندوو گردنه، به یاتیش رۆژی پیشبرکیه.

(مُضْمَار) به و رۆژه یان گوتوه و به و کاته یان گوتوه: که نه سپیان یان حوشریان تیدا مه شق پی کردوه و برسییان کردوه، بۆنه وه ی کیشی زیاد ی، دابه زئ، تا کو دوایی له پیشبرکیدا جه سته ی سووک بیت و پیش بکه و ئته وه، مه به سته ی نه وه

بووه که نه مەڕۆ له دنیا دا کاتی نهوهیه که ههولبدهین و کردهوهو کۆشش بکهین و، سبهینیش له قیامهتدا پێشبرکه دهکهین، داخو کێ کردهوهی چاکی زیاتره و کێ له خوا نیزیکتره؟!

برگهی سییهه: زۆربهی جهماوهری زانایان، رایان وایه مانگ له رۆژگاری پێغه مبهردا ﷺ لهت بووهو، هه موو تهفسیرهکان نهوهیان هتیاوه:
بۆ وێنه: من قسهی دووان له زانایان دێتم:

١- (ابن کثیر) له تهفسیرهکهی خۆیدا دهلی: (وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنشَأَ الْقَمَرُ﴾، قَدْ كَانَ هَذَا فِي زَمَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَمَا وَرَدَ ذَلِكَ فِي الْأَحَادِيثِ الْمُتَوَاتِرَةِ بِالْأَسَانِيدِ الصَّحِيحَةِ. قَالَ: وَهَذَا أَمْرٌ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ بَيْنَ الْعُلَمَاءِ أَنَّ أَشَقَّاقَ الْقَمَرِ قَدْ وَقَعَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ، وَأَنَّهُ كَانَ إِخْدَى الْمُعْجَزَاتِ الْبَاهِرَاتِ^(١)).

واته: قسهی خوای بهرز که دهفه رموی: ﴿وَأَنشَأَ الْقَمَرُ﴾ نهوه له رۆژگاری پێغه مبهری خوادا ﷺ بووه، وهک له فهرمووده موتهواتیرهکاندا به سه نه ده راستهکان، هاتوهو، شتیکی به کدهنگیی له سه ر کراوه، له نیوان زانایاندا، که مانگ له تبوون له رۆژگاری پێغه مبهردا ﷺ بووهو، به کیک بووه له موعجیزه روون و ناشکرایهکان.

هه لبه ته که دهلی: (فِي الْأَحَادِيثِ الْمُتَوَاتِرَةِ)، نهم قسهیهی زیده پۆیهو وانیه، چونکه فهرموودهکان لهو بارهوه به موتهواتیر له قه له م نادرین، وهک دوا یی باس ده کهین، به لām له کاردانه وهی نهوانه دا که نکوولییان کردوه له وهی نهوه روویدا بئ، هه ندیک له زانایان نیددیعیای نهوهیان کردوه که فهرموودهکان موتهواتیرن!

٢- زانای دووهم که لهو بارهوه قسه که ی وهک هه وونه دینین (محمد الطاهر بن عاشور)
ه، له تهفسیره که ی خویدا^(١) دهلن:

(وَكثْرَةُ رَوَاةِ هَذَا الْخَبَرِ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ كَانَ خَيْرًا مُسْتَفِيزًا، وَقَالَ فِي شَرْحِ الْمَوَاقِفِ:
هُوَ مُتَوَاتِرٌ، وَفِي عِبَارَتِهِ تَسَامُحٌ لِعَدَمِ تَوَافُرِ شَرْطِ التَّوَاتُرِ، وَمُرَادُهُ: أَنَّهُ مُسْتَفِيزٌ).

واته: زۆری گیره ده وه کانی هه وه واته، به لگه به له سه ره نه وه که هه وه الکی
بلاو و باوو وه، له کتیی (شَرْحِ الْمَوَاقِفِ) دا^(٢)، دهلن: هه وه الکی موته واتیره، به لام
له تهعیره که یدا جوړی له چاو پۆشی هه به، چونکه مه رجی تهواتور نه هاتوته
دی، له گپانه وه ی نه و روودا وه داو، مه به ستی نه وه به هه وه الکی زۆر بلاو بووه.

جوړنیک له ته نویلی بۆ قسه که ی کردوه، هه ندیک له زانیان زیاتر له
کار دانه وه ی نه وانه ی دیکه دا، که نکو ولیان کردوه له وه ی روویدا بی، گو تو ویا نه:
به لکو موته واتریشه، موته واتریش بریتیه له وه که ژماردیه ک له هاوه لآن (خوا
لیان رازی بی) شتیکیان له پیغه مبه ر بیستی، یان بینیی، که نه و ژماره زۆره
به عقل و عاده ت نه گونجی له سه ره درۆ کوینه وه، تنجا نه و ژماره زۆره، به
ژماره به کی دیکه ی دوا ی خو یان یان گه یان دی بی و نه وانی ش هه روا، تا کو نه و کاته ی
دهقه کانی سونه ت نوو سرا ونه وه، نه م روودا وه ش نه و مه رجی تیدا نه هاتوته
دی، به لکو دهقه کان به جوړی ئاحاد دا ده نرین، عه بدو لای کوری مه سه وود
بیستوو یه و، نه نه س له وه ی بیستوه و، عه بدو لای کوړی عه بیاس و، حوزه یفه ی
کوړی یه مان و، ناوا تاک تاک بوون، نه ک هه موویان شتیکیان نه قل کرد بی، یان
ژماره به کی وا که نه گونجی به پیی عقل و عاده ت له سه ره درۆ کوینه وه، هه لبه ته
زانایان وایان پیتاسه ی تهواتور کردوه، نه گه رنا مانای وانیه، نه گه ر یه کیک له
هاوه لآن، یان دووان له هاوه لآن، شتیکیان بۆ تیمه گواسته وه، بگو تر ی: نه گه ری

(١) التحرير والتنوير: ج ١١، ص (١٦٦)،

(٢) نووسه ره که ی (عُضْدَالِدِينِ الْإِيحِي).

هیه راست نه بن! نا نیمه وا نالین، به لأم که گوتت: موه واتیر، یانی: نه و رووداو ه یان نه و قسه هه دنیایی پهیدا دهکات، بو هه ر که سیک پئی بگات، بو وینه: قورنن به شیوهی تهواتور بو نیمه نه قل بووه، ههروه ها ژماره کی که م له فهرمووده کانی پیغهمبه که زیاتر فهرموودهی کردهیین به ووجه پیمان گه یشتوون و، زانایان له و باره و مشت و مریان زوره، وک له کتیی: (پیتاسه و پیوستی و گرنگی ریبازی پیغهمبه) دا به ته فصیل باسماں کردوه.

برگه ی چواره م: هه ندیک له زانایان پتشین و پاشین، گوتوو یانه: مه به ست له له تبوونی مانگ له رۆژی دوا بیدایه:

نیمه وک نه مانه قی عیلمی، پیوسته هه ر بابه تیک ده یخهینه روو، وک عاده قی خو مان هه موو رایه کان له و باره و بئین، نه ک هه ر رایه ی خو مان پیمان خو شه، با دوو وینه ش له و باره و بینه وه:

۱- زانای یه که میان: (القرطبي) ده لی: (وَقَالَ قَوْمٌ: لَمْ يَقَعْ انْشِقَاقُ الْقَمَرِ بَعْدُ، وَهُوَ مُنْتَظَرٌ، أَيِ اقْتَرَبَ قِيَامُ السَّاعَةِ وَانْشِقَاقُ الْقَمَرِ، وَأَنَّ السَّاعَةَ إِذَا قَامَتْ، انْشَقَّتِ السَّمَاءُ مِمَّا فِيهَا مِنَ الْقَمَرِ وَغَيْرِهِ. وَكَذَا قَالَ الْقُسَيْرِيُّ. وَذَكَرَ الْمَاورِدِيُّ: أَنَّ هَذَا قَوْلُ الْجُمُهورِ، وَقَالَ: لِأَنَّهُ إِذَا انْشَقَّ مَا بَقِيَ أَحَدٌ إِلَّا رَأَاهُ، لِأَنَّهُ آيَةٌ وَالنَّاسُ فِي الْآيَاتِ سَوَاءٌ. وَقَالَ الْحَسَنُ: اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ فَإِذَا جَاءَتْ انْشَقَّ الْقَمَرُ بَعْدَ النُّفْخَةِ الثَّانِيَةِ. وَقِيلَ: وَأَنشَأَ الْقَمَرُ ، أَيِ وُضِعَ الْأَمْرُ وَظَهَرَ، وَالْعَرَبُ تَضْرِبُ بِالْقَمَرِ مَثَلًا فِيمَا وَضَحَ، وَقِيلَ: انْشِقَاقُ الْقَمَرِ هُوَ انْشِقَاقُ الظُّلْمَةِ عَنْهُ بِطُلُوعِهِ فِي أَثْنَائِهَا، كَمَا يُسَمَّى الصُّبْحُ قَلْقًا، لِانْفِلَاقِ الظُّلْمَةِ عَنْهُ^(۱).

واته: کۆمه تیک گوتوو یانه: جاری له تبوونی مانگ رووی نه داوه و چاره یکراره، به لکو مانای نایه ته که ته وهیه که هه لسانی تاخیر زه مان زور نیزیک بوته وه، ههروه ها له تبوونی مانگیش نیزیک بوته وه، قوشه ی ریش هه ر وای گوتوه و

نه لما وهرديش گوتوويه: نه مه پای جه ماوهری زانا يانه، اقسه که ی ماوهردی زیده پویه به بۆ چوونی من، چونکه که تهماشای تفسیره کان و کتیه کان سوننه ده که ی، زۆرینه رایان وایه نهو پرووداوه، پرووداوه، که چی نه لما وهرديش دیسان، وهک چۆن به رانبه ره کان گوتوویانه: نهوه ده کیکی موته واتیره، نهویش ناوای گوتوه، بۆ نهوه ی به رانبه ره کان ی بۆ دهنگ بکات (نه لما وهردی) گوتوویه: چونکه نه گهر مانگ لهت بووبایه، هیچکس نه ده ما نه ییبنی، چونکه نیشانه یه کی گهر ویهو، خه لکیش له دیتنی نیشانه کاند، یه کسانن، هسه نی به صرایش گوتوویه: تاخیر زه مان نیزیک بۆته وهو ههر کاتیک هات، نهو کاته مانگیش لهت ده بی، دوا ی فووی دووهم، که به که پندادا ده کری، هه وه ها گوتراوه: ﴿وَأَنشَأَ الْقَمَرُ﴾ واته: کاره که زۆر پروو بوو وهو ده رکه وت، عهره ب عاده تیان وایه، وینه به مانگ دینه وهو بۆ ده رکه وتنی شتیک (ده لئین: ﴿كَالْقَمَرِ فِي الْبَدْرِ﴾، وهک مانگ له چوارده ی دا پایه کی دیکه ش نه وهیه، که له تبوونی مانگ بریتیه له له تبوونی تاریکی له مانگ، کاتیک هه لئو واته: تاریکیه که دپ پیده دا، ههر وهک چۆن به ره به یان پتی گوتراوه: (فلق)، له بهر نهوه ی وهختن به ره به یان دۆ (خوړ به ره وهه لائن دۆ) دپ به تاریکی ددهات.

٢- زانای دووهم: (جمال الدين القاسمي) ده لئ: ﴿وَزَعَمَ ابْنُ كَثِيرٍ أَنَّ أَحَادِيثَهُ مُتَوَاتِرَةً، إِلَّا أَنَّ الشَّهَابَ نَقَلَ عَنِ الْإِمَامِ الْخَطَّابِيِّ أَنَّ مُعْجَزَاتِهِ ﴿١﴾، غَيْرُ الْقُرْآنِ، لَمْ تَتَوَاتَرَ، وَالْحِكْمَةُ فِيهِ أَنَّهَا لَوْ تَوَاتَرَتْ كَانَتْ عَامَّةً، وَالْمُعْجَزَةُ إِذَا عَمَتْ، أَهْلَكَ اللَّهُ مَنْ كَذَّبَهَا، كَمَا جَزَتْ بِهِ الْعَادَةُ الْإِلَهِيَّةُ، وَالنَّبِيُّ ﴿٢﴾ بَعِثَ رَحْمَةً، وَأَمَّنَ اللَّهُ أُمَّتَهُ مِنْ عَذَابِ الْإِسْتِثْضَالِ، ثُمَّ قَالَ: وَسَبَبُ تَعَرُّضِهِمْ لِلتَّوَاتُرِ طَعْنُ بَعْضِ الْمَلَاحِذَةِ بِأَنَّ الْقَمَرَ يُشَاهِدُهُ كُلُّ أَحَدٍ، فَلَوْ انْقَسَمَ قِطْعَتَيْنِ تَوَاتَرَ وَشَاعَ فِي جَمِيعِ النَّاسِ، وَلَمْ يَخَفْ عَلَى أَحَدٍ﴾.

واته: (ابن کثیر) پتی وایه، فه رموده کانی له باره ی له تبوونی مانگ وهه هاتوون، موته واتیرن، (که ده لئ: ﴿زَعَمَ﴾، یانی: راست ناکات و نه ییپکاوه)، به لام شیهاب

که یه کیکه له زانایان له پیشه‌وا (خَطَّای) یه‌وه هیناویه‌تی، که موعجیزه‌کانی پیغهمبه‌ری خوا ، جگه له قورنان، هیچیان موته‌واتیر نین (هیچیان به شیوه‌ی ته‌واتور به یتیم نه‌گه‌یشتوون) حیکمه‌تیش له‌وه‌دا نه‌وه‌یه: نه‌گه‌ر موعجیزه‌کانی پیغهمبه‌ر {چ له‌تبوونی مانگ، چ نه‌وانی دیکه} به ته‌واتور گه‌یشتبانا‌یه، گشتیی ده‌بوون و، موعجیزه‌ش کاتیک به گشتیی خه‌لک بیزانی، هه‌ر که‌سی به درۆی دابنی، خوا ده‌یفه‌وتیتنی، هه‌روه‌ک یاساو عاده‌تی خوا به‌وه شیوه‌یه به‌رده‌وام بووه، پیغهمبه‌ری خاته‌میش وه‌ک به‌زه‌یی نیردراوه‌ بو مرقایه‌تیی و خوا ئۆممه‌ته‌که‌ی، ئۆممه‌ته‌که‌ی موحه‌ممه‌د یش هه‌موو مرقایه‌تییه تاکو دنیا به کۆتا دی، هه‌مووی له‌سه‌ر میلاکی پیغهمبه‌ره‌ {دنیا کردوه که به سزایه‌کی له‌ پیشه‌ دهره‌ینه‌رو کۆتایی پته‌ینه‌ر، نابانفه‌وتیتنی {دوایی (الخطّای)}، گو‌توویه‌تی: نه‌وه‌ش که باسی ته‌واتوریان کردوه، له‌به‌ر نه‌وه‌ بووه که هه‌ندیک له‌ مولحیددکان نکو‌للیان له‌ له‌تبوونی مانگ کردوه، [نه‌وان وه‌ک تانه‌ دان له‌ ئیسلام]، گو‌توویانه: مانگ هه‌موو که‌س ده‌ییینی و نه‌گه‌ر دوو پارچه‌ بووبایه، هه‌موو که‌س ده‌ییینی و، هه‌واله‌که‌ به‌ ئیو هه‌موو خه‌لکیدا بلآوده‌بووه‌و، له‌ هیچ که‌س په‌نه‌ان نه‌ده‌بوو {له‌ به‌رانبه‌ر نه‌و قسه‌یه‌دا، هه‌ندیک له‌ زانایان گو‌توویانه: نه‌خیر موته‌واتیره‌}.

برگه‌ی یتیمه‌م: که‌سی بروای به‌ له‌تبوونی مانگ نه‌بن، حوکمی چیه‌؟

(جمال الدین القاسمی) هه‌ر له‌ ته‌فسیره‌که‌ی خویدا، قسه‌یه‌کی جوان ده‌کات به‌

رای من، بۆیه‌ قسه‌که‌ هه‌مووی دینم ده‌لی:

(وَلِي كَلِمَةً هَا هُنَا لَا بُدَّ مِنَ التَّنْبِيهِ عَلَيْهَا، وَهِيَ أَنَّ الرُّمِيَّ بِالْإِلْحَادِ لِمُنْكَرِ حَدِيثٍ، غَيْرُ مُجْمَعٍ عَلَى ثَوَاتِرِهِ، جَنَابَةِ كُبْرَى، وَزَلَّةَ عَظَمَى، فَإِنَّ بَابَ التَّكْفِيرِ وَالتَّضْلِيلِ، لَيْسَ بِالْأَمْرِ الْقَلِيلِ، وَلَأَجْلِهِ صُنِفَ حُجَّةُ الْإِسْلَامِ الْغَزَالِي كِتَابَةً «فِيَصِلُ التَّفَرُّقَةُ بَيْنَ الْإِسْلَامِ وَالزُّنْدَقَةِ»، وَدَفَعَ بِحُجَّتِهِ أَوْلِيكَ الْمُتَعَصِّبِينَ الَّذِينَ سَهَّلَ عَلَيْهِمُ الرُّمِيُّ لِمَنْ خَالَفَهُمْ

بِالزُّنْدَقَةِ، وَلَنَعْمُ الْحَقُّ إِنَّ هَذَا مِمَّا فَرَّقَ الْكَلِمَةَ، وَنَفَرِ حَمَلَةَ الْعِلْمِ عَنْ تَعْرِفِ الْمَشَارِبِ وَالْأَرَاءِ، حَتَّى أَصْبَحَ بَابُ التَّوَسُّعِ فِي الْعِلْمِ مُرْتَجَبًا، وَمُحِيطَةً بَعْدَ مَدِّهِ مُنْحَسِرًا، إِذْ هَجَرَتْ كُتُبُ الْفِرَقِ الْأُخْرَى بَلْ أُخْرِقَتْ، وَأُهِنَتْ مَنْ يَتَأَلَّهَهَا، وَرُمِيَ بِالِابْتِدَاعِ وَالتَّزْدُقِ، كَمَا يَمُرُّ كَثِيرٌ مِنْ مِثْلِ هَذَا بِمُطَالَعِ كُتُبِ التَّارِيخِ وَطَبَقَاتِ الرِّجَالِ، فَلَا جَرَمَ تُسَيِّتِ الْأَقْوَالُ الْبَاقِيَةَ، وَعُدَّتْ مِنَ الشَّاذِّ غَيْرِ الْمَقْبُولِ. وَإِذَا أُلْصِقَ اسْمُ الْإِحَادِ بِقَائِلِهَا فَمَاذَا يَكُونُ خَالِهَا؟ وَهَذَا، كَمَا لَا يُحْفَاكَ، خِيفَ عَلَى قَوَاعِدِ الْعِلْمِ، وَعُلِّلَ لِلْأَفْكَارِ، نَعَمْ! تَقَلَّتْ مِنْهُمْ عِلْمُ الْأَصُولِ، فَلَمْ تَزَلِ الْأَقْوَالُ الْعَرَبِيَّةُ تَرَاهِي عَلَى صَفْحَاتِهِ..... وَقَدْ تَنَبَّهَ كَثِيرٌ مِنَ الْمُحَقِّقِينَ لِمَا ذَكَرْنَا، وَأَشَارُوا لَهُ فِي مَوَاضِعَ، فَقَرَّرُوا فِي كُتُبِ الْعَقَائِدِ أَنَّهُ لَا يُكْفَرُ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ، وَقَالَ الْعَلَّامَةُ الْفَنَائِي فِي (الْفُصُولِ الْبَدَائِعِ): وَلَا يُفْضَلُ جَاوِدُ الْآحَادِ.

وَقَالَ الْإِمَامُ ابْنُ تَيْمِيَّةَ: الصَّوَابُ أَنَّ مَنْ رَدَّ الْخَيْرَ الصَّحِيحَ، كَمَا كَانَتْ الصَّخَابَةُ تَرُدُّهُ، لَاغْتِنَادَ غَلَطِ النَّاقِلِ أَوْ كَذِبِهِ، أَوْ لَاغْتِنَادَ الرَّادِّ أَنَّ الدَّلِيلَ قَدْ دَلَّ عَلَى أَنَّ الرُّسُولَ لَا يَقُولُ هَذَا، فَإِنَّ هَذَا لَا يُكْفَرُ وَلَا يُفْسَقُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ اِعْتِقَادُهُ مُطَابِقًا، فَقَدْ رَدَّ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنَ الصَّخَابَةِ، غَيْرُ وَاحِدٍ مِنَ الْأَخْبَارِ الَّتِي هِيَ صَحِيحَةٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ^(١).

واته: لیرهدا وتهیه کم هیهه پیوسته بلیتم و خه لکی لی ناگادار که مه وه، نهویش نهو هیه که تومه تبار کردن به نیلحاد (واته: لادان له دین و لی دهرچوونی)، بو که سییک که نکوولی ده کات له فه رموده هیک، که یه کده نیگی له سه ر موته و اتیر بوونی دروست نه بووه، (هه ر له بهر نه وه تومه تبار یکرئ، به دهرچوو له دین) تاوانیکی گه ورده وه هه له یه کی مه زنه، چونکه کردنه وه ی دهرگای به کافردانان و به گومرا دانان، شتیکی کهم نیه، هه ر بویش له وه پیناوده (حجة الإسلام الغزالي)، کتبه که ی خوئی به ناوی (فیصل التفرقة بین الإسلام والزندقه)، واته: لیک جیا که ره وه نیوان مسولمانه تی و زیندیقی، به به لگه کانی

به‌رپرچی نه‌و دهمارگیرانه‌ی داوه‌ته‌وه، که به‌لایانه‌وه ناسانه، هه‌ر که‌سی له رایه‌کدا پیچه‌وانه‌یان بئ، به‌زندیق و له‌دین دهرچوو، ناوزه‌دی بکه‌ن و، سوئند به‌هه‌ق نه‌وه‌ی وایکرد وشه‌ی مسوولمانان جیاوازیی بکه‌ویتی و، وایکرد که‌هه‌لگرائی زانیاریی هه‌ونه‌ده‌ن به‌دوای مه‌ش‌ده‌به‌کان و رایه‌کاندا بکه‌پئن، هه‌تا وای لیهات: دهرگای فراوان بوون له‌زانیاریی دا پیوه‌دراو، بازنه‌که‌ی دوا‌ی نه‌وه‌ی زور فراوان بوو، هاته‌وه‌یه‌ک و، کتیبه‌ی لایه‌نه‌کانی دیکه‌وازیان لئ هینا، به‌لکو سووتتیران و، هه‌ر که‌سیک نه‌و کتیبه‌نه‌ی کو کرد بایه‌وه‌و هه‌لگرتبایه سووکایه‌تی پئ ده‌کراو، تۆمه‌تبار ده‌کرا به‌وه‌ی داهینانی کردوه، له‌دیندا، به‌لکو تۆمه‌تبار ده‌کرا به‌دهرچوون له‌دین و زنده‌قه، وه‌ک هه‌ر که‌سیک کتیبه‌کانی میژوو و کتیبه‌کانی (طبقات الرجال)، {چینه‌کانی پیاوان} بخویتیته‌وه، نه‌وه‌ی زور به‌رچاو ده‌که‌وی و، له‌ئه‌نجامی نه‌وه‌ش دا قسه‌کانی دیکه، که‌له‌باره‌ی بابه‌تیکه‌وه هه‌ن {قسه‌جیاوازه‌کانی دیکه‌که‌پیچه‌وانه‌ی نه‌و رایه‌باوه‌کانن} له‌بیر کران و به‌قسه‌ی ریزه‌به‌رو ناپه‌سند دانران، ئنجا کاتیک بیژهری قسه‌یه‌ک که‌نه‌گونجاوه له‌گه‌ل رای گشتیی دا به‌ئیلحاد نه‌ژمار بکری، ده‌بئ حالی چوون بئ؟ نه‌مه‌ش بیگومان سته‌میکه‌به‌رانبه‌ر به‌بنچینه‌کانی زانست و کو‌تیکه‌بو‌بیر و زه‌ینه‌کان، ته‌نیا زانیاریی (أصول فقه)، له‌وه‌دهرباز بووه‌و، ئیستاش له‌گه‌لدا بئ قسه‌نامۆیه‌کان له‌لایه‌ره‌کانی (أصول فقه) دا هه‌ن.

هه‌ندیک له‌لیکۆله‌ره‌وانیش له‌وه‌ی باسما‌ن کرد، ناگادار بوونه‌وه‌و، له‌چه‌ند شوئینی‌کدا نامۆزه‌یان به‌وه‌کردوه‌و، بو‌یه‌له‌کتیبه‌کانی عه‌قانی‌ددا، {کتیبه‌کانی بیرکردنه‌وه‌ی ئیسلامیی} هاته‌وه‌چه‌سپاوه‌که‌هیچ‌کس له‌وانه‌ی روو له‌قیله‌ده‌که‌ن به‌کافر دانانرین، بو‌وینه: (العلامة الفناری)، له‌کتیبه‌که‌ی خو‌ی (الفصول البدائع) دا، ده‌لئ: که‌سیک نکوولی بکات له‌فه‌رمووده‌یه‌کی ناحاد (پئی وابئ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ) نه‌یفه‌رمووه‌{ به‌گومرا دانانری، هه‌روه‌ها پشه‌وا ئینو ته‌یمیه ده‌لئ: قسه‌ی راست نه‌وه‌یه: هه‌ر که‌سیک هه‌وا‌ئیکی راست به‌رپرچه‌داته‌وه،

ههروهك چۆن هاوه‌لان خوا لیان پازی بۆ، جاری وابوو به‌رپه‌رچی شتیکیان ده‌دایه‌وه، که یه‌کیکی دیکه له پیغه‌مبه‌روهه نه‌قلی ده‌کات، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پێیان وابوو بابای گوازه‌روهه بۆ نه‌و قسه‌یه، به‌هه‌له‌دا چوهه، یان پێیان وابوو پراست ناکات، یان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی ئه‌و شته به‌رپه‌رچ ده‌داته‌وه، پیتی وابۆ: به‌لگه ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێ که پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌وه‌ی نه‌فه‌رموهه، که‌سی وا نه‌ به‌ کافر و نه‌ به‌ فاسیقیش داده‌نرێ، هه‌رچه‌نده قه‌ناعه‌ته‌که‌شی له‌گه‌ڵ واقیعه‌دا گونجاو نه‌بێ، چونکه زیاتر له‌ یه‌کیک له‌ هاوه‌لان، زیاتر له‌ یه‌کیک له‌ هه‌واله‌کانیان، که پراستیش بوون له‌ لای زانیانی فه‌رموده‌ناس به‌رپه‌رچداونه‌وه‌و قبوو‌لیان نه‌کردوون (پێیان وابوووه ئه‌و که‌سه نه‌پێکاوه، نه‌ک بزانی هی پیغه‌مبه‌ره ﷺ که‌چی نکوولی لێ بکات، چونکه به‌وه کافر ده‌بێ).

منیش له‌ کۆتایی ئهم برگه‌یه‌دا ده‌لێم:

شایانی باسه: سه‌رجه‌م ئه‌و ده‌قانه‌ی سونه‌ته که له‌ باره‌ی هاتنی موحه‌ممه‌دی مه‌هدیی و، هاتنی ده‌ججال و، هاتنه‌ خواره‌وه‌ی عیساوه ﷺ، هاتوون، هه‌موویان ده‌قی جو‌ری ئاحادن، هه‌لبه‌ته‌ په‌نگه‌ هه‌ندیک له‌ زانیانی‌ش هه‌بن بۆ: هه‌ندیکیان موته‌واتیرن، به‌لام زۆربه‌ی زانیان ده‌لێن: ئه‌وانه‌ش هه‌موویان ده‌قی ئاحادن و هیچ کامیان موته‌واتیر نین، بۆیه که‌سێک نکوولی بکات له‌ یه‌کیک له‌وانه، چونکه له‌ نێو زانیاندا که‌سانی وابوون، دیسان بۆی به‌ کوفرو به‌ فیسق دانانرێ، هه‌رچه‌نده هه‌ندێ له‌وانه‌ی زنده‌پو‌یی له‌ بواری پابه‌ندی به‌ ده‌قانه‌وه‌دا ده‌که‌ن، له‌سه‌ر حیسابی لێ تێگه‌یشتیان، به‌ ئاسانی لافی یه‌کده‌نگی زانیان و، موته‌واتیر بوونی هه‌ندیک ده‌قان لێ ده‌ده‌ن، به‌لام له‌ پراستییدا ده‌بێ هه‌ق چۆنه‌ وا بگوترێ و، له‌به‌ر دڵ پراگرتنی که‌س، مرؤف نه‌ تیه‌پ‌رێ و نه‌ کورته‌ی بێت.

برگه‌ی شه‌شهم: ئایا په‌کمان له‌سه‌ر نه‌وه که‌وتوه، موعجیزه‌ی له‌تَبوونی مانگ
له‌گه‌ل زانستی پوژگارد بگونجین؟

هه‌ر نه‌وه‌نده ده‌لیم: که هه‌ر کام له ته‌فسیری (التحریر والتنوير) ی (ابن
عاشور)^۱، هه‌روه‌ها ته‌فسیری نموونه‌ی (ناصری مه‌کاریمی شیرازی)^۲، زۆریان
هه‌ولداوه به هه‌ر شی‌وه‌یه‌ک بـ ئه‌و رووداوه، له‌گه‌ل زانیاری گه‌رووناسیی
تازه‌دا بگونجین، به‌لام پتم وایه نه‌وه هه‌مووی زیاده‌یه، چونکه موعجیزه،
یانی: شتی‌ک پێچه‌وانه‌ی باوو عاده‌ق خه‌لک بـ و، زانیان به (خارق العاده)،
یاساد، پێناسه‌ی ده‌کهن، که‌واته: پتویست به‌و سه‌ر ئیشه‌یه ناکات.

برگه‌ی هه‌وتم و کو‌تایی: نه‌بیزانی له‌تَبوونی مانگ له لایه‌ن خه‌لکی دنیاوه
نه‌قل نه‌کرانی، به‌لگه‌ی نه‌بوونی نه‌:

ده‌توانین له‌و باره‌وه چه‌ند به‌لگه‌یه‌ک پێننه‌وه:

۱- هه‌میشه مانگ له لایه‌ن نیوه‌ی خه‌لکی سه‌ر زه‌وییه‌وه نابیزنی، چونکه مانگ
به‌س له نیوه‌ی خه‌لکی سه‌ر زه‌وییه‌وه دیار ده‌بی.

۲- نیوه‌که‌ی دیکه‌ش که ده‌گونجی بیبینن، ده‌گونجی بیبینن و ده‌شگونجی
زۆربه‌یان له حاله‌ق خه‌ودا بن، به تایبه‌ت که مانگ ده‌که‌ویته چوارده‌و پازده‌ی.

۳- نه‌وانه‌ش که بیدارن، ده‌گونجی په‌رچیک بێته به‌ر دیده‌یان، وه‌ک هه‌ور و ته‌م و
تۆز و گه‌رد نه‌یبینن.

۴- رووداوه ئاسمانیه‌کان کاتی‌ک سه‌رنجی خه‌لک به لای خۆیاندا ده‌کیشن، که
بلیسه و ده‌نگ و سه‌دایه‌کیان هه‌بی، به‌لام له‌تَبوونی مانگ، که‌س نالی: نه‌و ده‌نگ
و سه‌دایه‌ی هه‌بووه.

(۱) ج ۱۱ ص ۱۶۹، ۱۷۰.

(۲) ج ۲۳ ص ۱۲ - ۱۶.

۵- له و رۆژگارهدا (رۆژگاری پیغه مبه‌ری خوا) نامیره‌کانی تۆمارکردنی پرووداوان و بلاو کردنه‌وه‌یان وه‌ک ئیستا نه‌بووه، برووسکه ئاسا بلاوبینه‌وه، که‌واته: نه‌وانه‌ی ده‌لێن: له‌به‌ر نه‌وه‌ی خه‌لک پێی نه‌زانیوه، بروای پێ ناکرێ، نه‌و قسه‌یه‌ قسه‌یه‌کی لۆژیکی و زانستی نیه.

لیره‌ش دا کۆتایی به‌م کورته‌ باسه‌ دێنین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دهرسی دووهم

پیتاسه ی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان نایه ته کانی: (۹ - ۴۲)، واته: سی و چوار (۳۴) نایه ت ده گریته خوؤی، نهم دهرسه، کورته یه ک له به سه رهاقی پینج له پیغه مبه رانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، گه له کانیان و، چوئیه تی فیه وتیزانیان تیدا خراوه ته پروو، که بریتین له:

۱- نووح و گه له که ی، که به توفان فیه وتیزان و نووح و، شوینکه وتوانیشی به سواری که شتی ده ریا زیان بووه.

۲- گه لی عاد، که هوود شریه جبر جبر پیغه مبه ریان بووه، به بایه کی به هیزی سارد فیه وتیزاون.

۳- گه لی ئه موود، که صالح پیغه مبه ریان بووه، به هارژن و بلیسه یه کی بپره زا فیه وتیزاون.

۴- گه لی لووط، که لووط شریه جبر جبر پیغه مبه ریان بووه، به ژیرا و ژور کرانی شاره که یان و، ناردنه سه ری بایه ک که چه و به ردی به سه ردا فری داو، فیه وتیزاون.

۵- گه لی فیرعه ون، که مووسا و هاروون (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) پیغه مبه ریان بوون، له ده ریای سووردا پاش ده ربا کرانی مووسا و هاروون و گه له چه وسیتراوه که یان به نوو ئیسرائیل، خنکیتراون.

شایانی گوئیشه: بویه لیره دا ئیمه نه و پینج به سه رها ته مان پیکه وه هینان و، به کورتیش له باره وه یانه وه ده دوین، چونکه له کانی ته فیسیرکردن سووره ته کانی دیکه دا، له چند شوینتیکی تابه تدا، به دریژی قسه مان له باره ی هر کام له و به سه رها تانه وه کردوه، هروه ها به سه رهاقی تیکرای نه و پیغه مبه رانه ی دیکه ش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) که ناویان له قورنادا هاتوه و، به پیغه مبه ری کوئاییه وه

بیست و پنج (۲۵) که سن، به نسبت نه و پنج پیغمبر شده، له م شوینا نه دا به دریزی به سهراته کامانان خستونه پوو:

- ۱- نووح نوح علیه السلام و گله که ی له سوورده قی (هوود) دا، به سهراته که یمان هیناوه.
- ۲- هوود هود علیه السلام و گله که ی عاد، دیسان له سوورده قی (هوود) دا، به سهراته که یمان هیناوه.
- ۳- صالح صالح علیه السلام و گله که ی که موود، له سوورده قی (الحجر) دا، به سهراته که یمان هیناوه.
- ۴- لوط لوط علیه السلام و گله که ی له سوورده قی (هوود) دا، دیسان به سهراته که یمان هیناوه.
- ۵- فیرعه ون و گله که ی و، مووسا و هاروون برای و گله که یان، له سهرتای سوورده قی (القصص) داو له سوورده قی (الأعراف) دا، به سهراته که یامان هیناوه، تیمه به سهرات مووسا و هاروون و گله که یان و، فیرعه ون و دارو دهسته که یمان کردوه به سیزده نالقه، پنج نالقه ی سهرتایان له سوورده قی (القصص) داو، ههشت نالقه که ی دواییشی له سوورده قی (الأعراف) دا، هیناومانه.

كَذَبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿١﴾ فَدَعَا رَبُّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَنْصِرْ ﴿٢﴾ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّثَمَرٍ ﴿٣﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿٤﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ الْوُجْهِ وَدُمِّرَ ﴿٥﴾ فَتَجَرَّى بِأَعْيُنِنَا جَرَاءُ لَمَنِ كَانَ كُفْرٌ ﴿٦﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا مَاءً فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ ﴿٧﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ ﴿٨﴾ وَلَقَدْ بَشَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ ﴿٩﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ ﴿١٠﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمٍ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١١﴾ تَنَزَّعُ النَّاسُ ظَنُّهُمْ أَصْحَابُ عُثُلٍ مَّغْفَرٍ ﴿١٢﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ ﴿١٣﴾ وَلَقَدْ بَشَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ ﴿١٤﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿١٥﴾ فَقَالُوا اضْرِبْنَا بِأَيْدِينَا وَجِدًا رَبَّنَا ثُمَّ إِذَا لَيُّ ضَلَالٍ وَمُجْرٍ أَلْفٍ عَلَى الْيَوْمِ ﴿١٦﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿١٧﴾ سَبَّحُوا عَدَا مِنْ الْكُذَّابِ الْأَشْرَارِ ﴿١٨﴾ إِنَّا

مُرْسُوا النَّافَةَ فَبَنَتْ لَهُمْ فَأَرْقَبَهُمْ وَأَصْطَبِرَ ۚ وَبَيَّتَهُمْ أَنْ الْمَاءَ فِصْمُهُ بَيْنَهُمْ كُلُّ شَرْبٍ مُخْضَرٌ ۚ فَادَّوَا
صَاحِبَهُمْ فَمَعْلَى مَعْمَرٌ ۚ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنَذِيرٌ ۚ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيَّعَةً وَجِدَّةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ
الْحَنْظَرِ ۚ وَلَقَدْ بَيَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۚ كَذَّبَ قَوْمُ لُوطٍ بِالنَّذْرِ ۚ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
حَاصِبًا إِلَّا هَالُ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ۚ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ ۚ وَلَقَدْ أَلَدْنَاهُمْ
بَطْلَحْنًا فَمَكَارُوا بِالنَّذْرِ ۚ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْغِهِ. فطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنَذِيرِ ۚ
وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقَرٌّ ۚ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنَذِيرِ ۚ وَلَقَدْ بَيَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ
مُدَكِّرٍ ۚ وَلَقَدْ جَاءَ هَالُ رَعُونَ النَّذْرَ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ ۚ

مانای دهقا و دهقی نایه تهکان

{له پیس نهواندا (کوومه لگای پیغه مبهری کو تایی له مه ککه و دهو ربه ری)
گه لی نوح (به به یامی خوا بی پروا بوون و) به درو یان دانا سه ره نجام
به نده که مانیان به درو داناو گوتیان: شیتو (به چندان شیوه نازدارو) گه فی
لیکرا نهویش له په روه ردگاری پاریه وه (گوئی: خواجه!) من بن چاره م، نجا
سهرم بغه (تولم بو بستینه) تیمهش به کسر ده روزه کانی ناسمان به
ناونکی به لووزه و هلر ژاو کرده وه هه روه ها کانی و سه چاوه کانیشمان له
زهویدا ته قاننده وه ده روه قو لاندن، نیدی ناو ده که (له سهری و خواریه) پیکه گه یشت،
به شیوه به که (پیشتر) نه اندازه گیری کرابوو نهویش (و شوینکه و تووانیشی)
مان سواری (که شتیه کی) خاوه ته خته کان و بزماره کان کردو ده روزه مان کردن
 (نه وه که شتیه) به چاوه کامان (له ژیر چاودیری و پاریزگاریماندا) ده روه یشت
و، (نه وه ش) پاداشتی که سیک بوو که بی پروایی و سپله یی به رانه ر کرابوو
به دنیاییش نه وه (که شتی) همان وه که نیشانه و به لگه به که هیشه وه، نجا نایا
که کسی بیرکه ره وه و په نده و رگر هیه؟ نجا نایا (سزادان و) نازارو ترساندن

من چۆن بوو! ^{١٦} بە دلتیاییش قورئامان بۆ بیرخستنهوهو لى تىگه‌یشتى سێنا کردوه، ئنجا ئایا کەسى بیرکەرەوهو پەند وەرگر هەیه؟ ^{١٧} (گەلى) عادیش بە (هوود بێپروا بوون و) بە درۆیان دانا، ئنجا ئایا ئازارو (هەرەشەو) ترساندیم چۆن بوو! ^{١٨} تێمە باهەکی ساردی بەهێزمان ئاردە سەریان، لە پۆژێکی بەردەوام نەگەتدا ^{١٩} خەلکەکەى لە بیخەوه هەلەکەند، وەک کۆتەرە دارخورمای لە پێشەوه دەرکێشراو بوون ^{٢٠} ئنجا ئایا سەرەنجامی ئازارو ترساندن و هەرەشەکەم چۆن بوو! ^{٢١} بە دلتیایى قورئانیشمان بۆ بیرکەوتنهوه (ی پاستیان و پەندوەرگرتن) ئاسانکردوه، ئنجا ئایا کەسى بیرکەرەوهو پەندوەرگر هەیه؟ ^{٢٢} (گەلى) ئەموود (وریاکردنهوهو) ترساندنه‌کانیان بە درۆدانان ^{٢٣} ئنجا گوتیان: ئایا شوێن یەک مەژۆف لە خۆمان بکەوین؟ کەواتە: تێمە لە گومرایی و شێتیی (و مەینەتیی) دابن ^{٢٤} ئایا (پەيامی) بیرخەرەوه لە نێو تێمە دابەژناوێتە سەر وی (صالح)؟ بەلکو ئەو درۆژێکی خۆ پەسندە ^{٢٥} بێگومان سبەینى دەزانن کى درۆژنى خۆ پەسندە ^{٢٦} تێمە حوشترە (تایبەتە) کەیان بە تاقیکردنهوه بۆ دەنێرین، ئنجا تۆش (ئەى صالح!) چاوەڕێیان بکە (چییان بەسەر دى) و خۆراگریه ^{٢٧} هەوالیشیان پى بدە (ئاگاداریان بکەوه) کە ناوێکە (لە نێوان ئەوان و حوشترەکەدا) بەشکراوه، هەر نۆرە ئاوێک لەلا ئامادە بوویه (لە لایەن خاوەن نۆرەکەیهوه) ^{٢٨} ئیدی (خەلکەکە) بانگی هاوێکەیانیان کرد، ئەویش دەستبەکاربوو، ئنجا (حوشترەکەى) پەى کرد ^{٢٩} ئنجا ئازارو ترساندنى من سەرەنجامەکەى چۆن بوو؟ ^{٣٠} تێمە یەک هارژن (ی بێپروا) مان ئاردە سەریان، یەکسەر بوونە پووش و پەلأشى وردو خاشی بابای خاوەن ناغەل ^{٣١} بە دلتیاییش قورئامان بۆ بیرکەوتنهوهو پەند لێوەرگرتن ئاسانکردوه، ئنجا ئایا کەسى پەندوەرگرو بیرکەرەوه هەیه؟ ^{٣٢} گەلى لووط ترساندنه‌کانى (پێغەمبەرەکەیان)یان بە درۆ دانان ^{٣٣} تێمەش باهەکی بەردو چەو، فرێدەرمان ئاردە سەریان (و هەموویان فەوتان)، جگە لە نزیکان (و شوێنکەوتوو)ان

لووط (کہ) لہ بہرہ بیاندا دہربازمانکردن ^{۳۴} (ئەوہ) چاکە یەک بوو لە لایەن
 ئیمەوہ، بەو شیوەیەش پاداشتی کە سێک دەدەینەوہ، سوپاسگوزاریی کردبێ ^{۳۵}
 بە دُنیا ییش ئەو (لووط) لە زەبری ئیمە ترساندبوونی، کەچی ئەوان لە دوو
 دَلّی دا بوون لە بارە ی ترساندن (و ھۆشداریی) ە کەوہ ^{۳۶} بێگومانیش داوایان
 لێکرد، میوانەکانیان بە دەستەوہ بدات (بۆ خرابە لە کە لکردن)، ئیمەش چاویانمان
 سڕینەوہ (و کوێرو کوێرمان کردن)، دەجا بێچێژن نازار (و ئاکامی) ترساندنێ من!
^{۳۷} بە دُنیا یی بە یانی زوو نازاریکی جێگیرو بەردەوام بەسەری دادان ^{۳۸} (پێمان
 گوتن): دەبێچێژن نازار (و ئاکام) ی ترساندنێ من! ^{۳۹} بە دُنیا ییش قورئانمان بۆ
 بێرخستەوہو پەندوہەرگرتن سێنا کردوہ، ئنجا ئایا کەسی بێرکەرەوہو پەندوہەرگ
 ھە یە؟ ^{۴۰} بێگومان نیزیکان و شوێنکەوتووانی فیرعەونیش وریا کردنەوہو
 ترساندن (ی مووسایان) بۆ ھات ^{۴۱} (بەلام ئەوان) ھەموو نیشانەکانیان
 بەدرۆ دانان، بۆیە ئیمەش (سزایان دان و) گرێمان، گرتنی زاتیکی توانادار ^{۴۲} {.

شیکردنه‌وهی هه‌ندیک له وشه‌کان

(وَأَزْدَجِرْ): (الرُّجُرْ: طَرْدُ بَصُوتٍ عَالٍ، زَجْرَتُهُ فَأَنْزَجِرْ، مُزْدَجِرْ: أَي طَرْدُ وَمَنْعٌ عَنْ زَيْكَابِ الْمَاءِ، ازْدَجِرْ: طَرْدٌ وَمَنْعٌ)، (زَجِرْ): به مانای دەرکردنه به ده‌نگیکى به‌رز، به کوردیی ده‌لیین: تێوه‌خو‌پ‌ین، ده‌گوتری: (زَجْرَتُهُ فَأَنْزَجِرْ)، تێوه‌م خو‌پ‌یی و نه‌ویش سلهمیه‌وه، (مُزْدَجِرْ)، بریتیه له ده‌رکردن و پێ لیگرتن له گونا‌هو خراپه، (وازدَجِرْ)، (طَرْدْ): دەرکرا (مَنْعْ): پێی لیگیرا، یاخود به مانای گه‌فی لیگراو هه‌ره‌شه‌ی لیگرا.

(مَنْهَرْ): به خو‌رزه‌م هه‌ل‌پ‌ژاو (الْهَمَرْ: صَبُّ الدَّمْعِ وَالْمَاءِ، يُقَالُ: هَمَرَهُ فَأَنْهَمَرَ)، (هَمَرْ): بریتیه له هه‌ل‌پ‌شتنی فرمیسک یاخود ناو، ده‌گوتری: (هَمَرَهُ فَأَنْهَمَرَ)، پ‌ژان‌دیی ئه‌ویش هه‌ل‌پ‌ژا.

(وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا): واته: زه‌ویمان به سه‌رچاوان ته‌قاند‌وهه، (الْفَجْرُ: شَقُّ الشَّيْءِ شَقًّا وَاسِعًا، كَفَجَّرَ الْإِنْسَانُ السَّكْرَ، وَسَكْرُ النَّهْرِ: مَا يُسَدُّ بِهِ)، (فَجَّرْ): بریتیه له له‌تکردنی شتی‌ک به له‌تکردنی فراوان، لی‌ک‌کردنه‌وه، وه‌ک نه‌وه‌که مرۆف نه‌وه‌ی بناوانی ڕووبار و جو‌گه‌له‌ی پێگرتوه، لایبه‌ری و نه‌گه‌ر شه‌قی بکات، نجا ناوه‌که دی، (سَكْرُ النَّهْرِ) نه‌وه‌ی به‌ری جو‌گاو ڕووباری پێ ده‌گیرێ.

(الْوُجْ): (وَاحِدُ الْوُجِ السَّفِينَةِ: لَوْحٌ، وَالْوُجْ: مَا يُكْتَبُ فِيهِ مِنَ الْخَشَبِ وَنَحْوِهِ)، (الْوُج) تاکه‌که‌ی (لَوْح)ه، که لی‌ره‌دا مه‌به‌ست پێی نه‌و ته‌ختانه‌یه که که‌شتیه‌که‌ی نوو‌حیان لی دروست بوو بوو، (لَوْح) به هه‌ر شتی، ده‌گوتری له‌سه‌ری بنووسری، له ته‌خته‌و له به‌ردی ته‌نک و له هه‌ر شتیکی دیکه، به‌لام لی‌ره‌دا مه‌به‌ست له (الْوُج)، نه‌و ته‌ختانه‌ن که که‌شتیه‌که‌ی نوو‌حیان لی دروست بووه.

(وُدْشِرْ): (جَمْعُ دَسَار: مِسْمَار، وَأَصْلُ الدَّسْرِ: الدَّفْعُ الشَّدِيدُ بِقَهْرٍ)، (وُدْشِرْ) كَوَى (دَسَار) ه، (دَسَار) يش، به مانای (مِسْمَار)، به کوردیی ده‌لَئین: بزمار، وشه‌ی (دَشِرْ): له نه‌صلدا به مانای پالپوه‌نانیکی به‌هیزه، بزماریش که دایده‌کوتی، ده‌بی به قووه‌ت دایکوتی، به‌دل‌نیایش مه‌به‌ست پنی بزماری بچووک نه‌بووه مه‌به‌ست پنی گولمییخی گه‌وره بووه، که نه‌و ته‌ختانه‌ی پیکه‌وه پنی به‌ستراون.

(کُفَرْ): (كُفِرَ بِهِ، أَوْ صَارَ مَكْفُورًا)، (كُفِرَ)، واته: بی‌پروایی به‌رانبه‌ر کرا، پنی بی‌پروا بوون، یاخود به‌رانبه‌ری سپله‌ بوون، سپله‌یی به‌رانبه‌ر کرا، (صَارَ مَكْفُورًا)، سپله‌ به‌رانبه‌ر کراو، یان بی‌پروایی به‌رانبه‌رکراو، بوو.

(مُذَكِّرْ): (أَصْلُهُ مُذَتَكِر: أَبْدَلْتُ النَّاءَ دَالًا مُهْمَلَةً، وَكَذَا الدَّالُ الْمُعْجَمَةُ وَأُدْغِمْتُ فِيهَا، وَأَذَكِرُ أَي: تَذَكِّرُ)، (مُذَكِّرْ)، له نه‌صلدا (مُذَتَكِر) ه، دواپی تانه‌که بوته دالی بی‌ نوخته، هه‌روه‌ها ذاله‌که‌ش که نوخته‌ی هه‌یه، نه‌ویش کراوه به (ت)، دواپی هه‌ردووکیان تیکدا ده‌غمکراون و سه‌رده‌نجام بوته (وَأَذَكِرْ)، یانی: بیرى هاته‌وه، یان بیرى کرده‌وه، که‌واته: (فَهَلْ مِنْ مُذَكِّرٍ!)، یانی: ئایا که‌س هه‌یه په‌ندی لئوه‌ر‌بگری، یاخود: بیر‌کاته‌وه؟

(وَنُذِرْ): به مانای (إِنذار) ه، واته: وریاکردنه‌وه و ترساندن، که ده‌گونجی چاوگ بی، ده‌شگونجی (نُذِرْ)، کوی (إِنذار) بی، واته: (إِنذَارَات)، واته: وریاکردنه‌وه‌کان و ترساندن‌کان.

(صَرَصَرَا): (بَارِدَةٌ شَدِيدَةُ الصَّوْتِ)، (رِيحٌ ضَرَصِرٌ)، واته: بایه‌کی به‌هیزی زۆر ساردو زۆریش ده‌نگ به‌هیز.

(خَيْرٌ): (أَي: الشُّؤْمُ وَالشَّرُّ)، واته: نه‌گه‌ت و بی‌خیر.

(مُسْتَمِرٌّ): (أَي: دَالِمُ الشُّؤْمِ، اسْتَمَرَّ عَلَيْهِمْ بِخَوْسَتِهِ)، (فِي يَوْمٍ خَيْرٌ مُسْتَمِرٌّ)، له روژتیکدا که نه‌گه‌تییه‌که‌ی و بی‌خیرییه‌که‌ی به‌رده‌وام بوو، (مُسْتَمِرٌّ)، به‌رده‌وام،

یانی: نه گبه تیه که ی به رده وام بوو، پوژده که تا کو کو تای ی بو نه وان هه ر نه گبه تی ی و بیخیری بوو.

(تَرَعُ النَّاسُ): (ای تَقْلَعُهُمْ مِنْ أَمَاكِنِهِمْ)، خه لکی له شوینه کانی خو یان دهرده کیشاو هه لده قه ند.

(أَعْبَارُ نَحْلٍ): بنکه کانی خورما، کوته ره کانی دار خورما، (أَعْبَازَ: جَمْعُ عَجْرٍ: مُؤَخَّرُ الشَّيْءِ، أَعْبَارُ نَحْلٍ: أَصْلُهَا، أَي: النُّحْلُ مَا عَدَا الْفُرُوعَ)، (أَعْبَازَ) کو ی (عَجْر) ه، که به مانای دواوه ی هه ر شتی که، به شی کو تای ی، أَعْبَارُ نَحْلٍ واته: قه دو بنکه کانی دارخورما، واته: دارخورما به بی لق و پوپه کانی.

(مُنْفَعِرٍ): (فَعَرَ النُّحْلُ: قَلَعَهَا مِنْ أَصْلِهَا، وَقَعَرَ الْبَيْتَ: وَصَلَ إِلَى قَعْرِهَا)، (فَعَرَ النُّحْلُ)، دارخورمایه که ی له ریشه وه هه لکیشا (وَقَعَرَ الْبَيْتَ)، گه یشته بنی بیره که، که واته: (مُنْفَعِرٍ)، یانی: دهرکیشاو هه لکیشاو له ریشه وه.

(لِلذِّكْرِ): (ذَكَرَ الشَّيْءُ يَذْكُرُهُ ذِكْرًا وَذِكْرًا وَتَذَكَّرَ: حَفِظَهُ وَاسْتَحْفَظَهُ وَجَرَى عَلَى لِسَانِهِ بَعْدَ نِسْيَانِهِ، وَذَكَرَ اللَّهُ: أَتَى عَلَيْهِ، وَذَكَرَ النِّعْمَةَ: شَكَرَهَا)، وشه ی (ذِّكْرَ)، به چهند واتایه ک دی، (ذَكَرَ الشَّيْءُ يَذْكُرُهُ)، باسی شته که ی کرد، باسی ده کات، نجا (ذِكْرًا وَذِكْرًا وَذِكْرًا وَتَذَكَّرًا)، هه ر چوار یان چاوگن واته: باسکردن، یان یاد کردن، (ذِكْرَهُ يَذْكُرُهُ)، یانی: (حَفِظَهُ)، به مانای له به ری کرد (وَاسْتَحْفَظَهُ)، به مانای وه بیر خو ی هینایه وه، یادی کرده وه، به مانای باسی کرد (وَجَرَى عَلَى لِسَانِهِ)، به سه ر زمانی خویدا هینا، دوا ی نه وه ی له بیر ی چوو بووه، (ذَكَرَ اللَّهُ)، ستایشی خوا ی کرد، (وَذَكَرَ النِّعْمَةَ)، سوپاسی چاکه و نیعمه ته که ی کرد.

(نَسَرًا): (يَسَرَ الشَّيْءُ يَسِرُ يُسَرًّا: أَي سَهْلٌ وَلَانَ وَانْقَادَ)، (يَسَرَ الشَّيْءُ)، شته که، کاره که ناسان بوو و نه رم بوو و ملکه چ بوو، که واته: (يَسَرْنَا)، یانی: (سَهَّلْنَا) ئاساهان کرد، سیئامان کرد.

(وُسْعَرُ): (سُعْرَ أَي: جُنْ وَهُوَ مَسْعُور: أَي مَجْنُون، السُّعْرُ: العَرُ، والجُنُونُ والسُّعُورُ: الجُنُون، (سُعْرَ) یانی: (جُنْ)، شِیت بوو، (وَهُوَ مَسْعُورُ)، یانی: (مَجْنُون)، ئەو شِیتە، بە لَام (سُعْر)، بە زەنە (سکون) ی عەینەکە، بە مانای (عَر) گەرمیی دێ، هەر وەها بە مانای شِیتیش هەر دێ، بە لَام (سُعْر)، تەنیا بە مانای (جُنُون)، شِیتیی، دێ.

(أَشْرُ): (أَشْرُ يَأْشُرُ أَشْرًا أَي: مَرَحَ وَنَشِطَ وَبَطَرَ وَاسْتَكْبَرَ، فَهُوَ أَشْرُ)، (أَشْرُ)، خۆپەسند، خۆ بەز لگر، چونکە (أَشْرُ يَأْشُرُ أَشْرًا: أَي مَرَحَ وَنَشِطَ)، زۆر دَلخۆش بوو، زۆر چالاک بوو، (بَطَرَ وَاسْتَكْبَرَ)، بوغرا بوو، خۆی بەز لگرت (فَهُوَ أَشْرُ)، ئەو بوغرایە، خۆپەسندە.

(فَارَقَبَهُمْ): چاودەڕێیان بکە، (ارْتَقَبَ الشَّيْءَ وَرَقَبَهُ وَرَقَبَهُ: انْتَظَرَهُ، (رَقَبَهُ)، یانی: (ارْتَقَبَهُ)، چاودەڕێ کرد، چاودەڕوانیی کرد، (ارْتَقَبَ الشَّيْءَ وَرَقَبَهُ)، هەردووکیان بە یەک واتان: چاودەڕێ کرد، بە لَام (فَارَقَبَهُمْ)، یانی: زۆر بەهێزەووە بە گرنگیی پێدانهوە چاودەڕێیان بکە.

(وَاصْطَرَّ): خۆراگری بە (الِإِصْطَبَارُ: الصَّبْرُ الْقَوِيُّ)، (إِصْطَبَار): بریتییە لە خۆراگرتنێکی بەهێز، (وَهُوَ كَالِإِصْطَبَارِ أَقْوَى دَلَالَةً أَي: إِصْبَرُ صَبْرًا لَا يَغْتَرِيهِ مَلٌّ وَلَا صَجَرُ)، وەک چوون (رَقَبَهُ)، یانی: چاودەڕێ کرد، بە لَام (ارْتَقَبَهُ)، زۆر بە گرنگیی پێدانهوەو، بە هێزەووە، چاودەڕێ کرد، بە هەمان شێوە (صَبْرَ)، یانی: خۆی راگرت، بە لَام (اصْطَبَر)، واتە: زۆر بەقوتەتەووە خۆی راگرت، کەواتە: (اصْطَبَر)، یانی: زۆر بە گرنگیی پێدانهوەو بە هێزەووە، خۆراگر بە، مانایەکی بەهێزترە، واتە: خۆراگر بە، بە خۆراگرتنێک کە ماندوو بوون و، بێزاریی بەسەردا نەیت.

(شَرِبَ): (الشَّرْبُ: الْمَاءُ يُشْرَبُ، (شَرِبَ): ئاوێکە دەخورێتەو، (النَّصِيبُ مِنَ الْمَاءِ الْمَشْرُوبِ)، بەشێک لە ئاوێک کە دەخورێتەو، (الشَّرْبُ: وَقْتُ الشَّرْبِ)، کاتی خواردنەوێ ئاو، کەواتە: (شَرِبَ) بە سێ واتایان دێ:

أ- ئاوێک کە دەخورێتەو.

ب- به شیک له ئاو که ده خوریتتهوه.

ج- کاتی ئاو خواردنهوه.

(مُخَضَّرٌ): (اسْمٌ مَفْعُولٍ مِنَ الْخُضْرِ ضِدَّ الْغَيْبَةِ، وَالْمَعْنَى: مُخَضَّرٌ عِنْدَهُ فَحِذِفِ الْمَتَّعِلُ بِخُضْرِهِ)، (مُخَضَّرٌ): ناوی بهرکار (اسْمٌ مَفْعُولٌ)، له (خُضْرٌ) دهه هاتوه، (خُضْرٌ)، یانی: ناماده بوون، که پیچیه وانهی (غَيْبَةٌ)، واته: نادیار بوون، مانای (مُخَضَّرٌ) یش، واته: له لا ناماده بوو.

(فَعَاطَى): (الْعَطْوُ: التَّنَاوُلُ وَالْمَعَاطَاةُ: الْمُنَاوَلَةُ، وَالْإِنَالَةُ)، (عَطْوٌ)، بریتیه دهست ینگه یاندن، (مَعَاطَاةٌ)، پیدان، (إِعْطَاءٌ)، واته: (إِنَالَةٌ)، نهوه به شتیک وه که شیک بدهی.

(مَعَرَّ): (عَقَرْتُهُ: أَصَبْتُ عَقْرَهُ، أَي: أَصَلُهُ، وَعَقَرْتُ الْبَعِيرَ: نَحَرْتُهُ، وَأَنْعَقَرَ الْبَعِيرُ: ضَرَبَتْ قَوَائِمُهُ)، (عَقَرْتُهُ)، واته: (أَصَبْتُ عَقْرَهُ)، واته: له یشهیم دا (عَقَرْتُ الْبَعِيرَ: نَحَرْتُهُ)، حوشره کهم سه ر بری (وَأَنْعَقَرَ الْبَعِيرُ)، وشره که چوار پیکانی پهل کران، په یکران، له چوار پیتی درا، بو نهوهی بکهوئی.

(صَيْحَةٌ): (صَاحَ: صَوَّتَ بِقُوَّةٍ، صَاحَ عَلَيْهِ: زَجَرَهُ وَنَهَرَهُ، الصَّيْحَةُ وَالصَّيَاحُ: النَّقْحُ فِي الصُّورِ)، (صَيْحَةٌ): به مانای هاژن، دهنگیکی زور بیهژا، دئ: (صَاحَ: صَوَّتَ بِقُوَّةٍ)، هاواری به هیزه ده، دهنگیکی به هیزی هات، (صَاحَ عَلَيْهِ)، واته: تیهوهی خوږیی و لئی تووړه بوو، (صَيْحَةٌ) ش، به مانای هاوار کردن و هاژن و دهنگ و چریکهو، فوو به صووړدا کردنیس دئ.

(كَهْمِيرٌ أَلْحَظِيرٌ): (هَسَمَ الثَّيَّءُ الْأَجُوفَ أَوْ الْيَابِسَ هَسْمًا: كَسَرَهُ)، شتیکی بوښ، یان شتیکی وشکی هاری ټیکیشکاند (الْهَشِيمُ: الْمَهْشُومُ الْمُتَكَسَّرُ)، (هَشِيمٌ): له سه ر کیشی (فَعِيلٌ)، به لام به مانای (مَفْعُولٌ)، ټیکشکیتراوی وردو خاشکراو.

(أَلْحَظِيرٌ): (نَاحَهُ لَدْرُوسَتَكُهر يان خاوهن ناغه ل، حَطَرَ الرَّجُلُ يَحْطَرُ حَظْرًا

وَحِطَارًا: اِنْخَذَ حَظِيْرَةً، (حَظَرَ الرُّجُلَ)، پیاوه که ناغه لی دروستکرد (حَظَرَ الرُّجُلَ)
يَحْظُرُ حَظْرًا وَحِطَارًا، (حَظَرًا وَحِطَارًا)، هه ردوکیان چاوگن (اِنْخَذَ حَظِيْرَةً)، (حَظِيْرَةً)
ی دروستکرد، (حَظِيْرَةً)، چیه؟ (الْحَظِيْرَةُ: الْمَوْضِعُ يُحَاطُ عَلَيْهِ لِتَأْوِي إِلَيْهَا الْمَاشِيَةُ
تَقِيْهَا مِنَ الْبَرْدِ وَالرَّيْحِ)، (حَظِيْرَةً): بریتیه له شویتیک دهوړه بدری، بۆ نه وه ی
ناژه ل بیچنه تی، (حَظِيْرَةً) نهو چوار دیواره یه، که ناغه لی پی ده لاین و ناژه لاین
له سه رماو له باو، نه وانه بیاریزی.

(حَاصِبًا): (حَاصِبٌ: ذُو حَضَبَاءَ، وَالرَّيْحُ الشَّدِيْدَةُ تَعْمَلُ الْحَضَبَاءَ)، (حَاصِبٌ): به
مانای خاوهن (حَضَبَاءَ ه)، (حَضَبَاءَ) ش، یانی: ورده به ردو چهو، که واته: (حَاصِبٌ)،
بایه کی به هیزه که ورده به ردو چهو له گه ل خوی دا پاده مالی و فریان ده دات.
(سَحَرٌ): (السَّحَرُ: آخِرُ اللَّيْلِ قُبَيْلَ الْفَجْرِ)، (سَحَرٌ): بریتیه له کو تای شهو پیش
به ره به یان.

(بَطَّشْنَا): (البَطْشُ: الْأَخْذُ بِغُنْفٍ)، (بَطَّشَ): بریتیه له گر تنیکی به هیز،
په لاماردان، (وَبَطَّشَ بِهِ: أَمْسَكَهُ بِقُوَّةٍ)، زور به تونیدی گری.

(فَتَمَارَرُوا): (تَمَارَى الْقَوْمُ: تَجَادَلُوا، وَتَمَارَى فِي الشَّيْءِ: شَكَّ فِيْهِ، وَالْمِرْيَةُ: الْجَدَلُ
أَوْ الشُّكُّ)، (تَمَارَى الْقَوْمُ)، کومه له که پیکه وه شه په قسه و مشتومریان کرد، به لأم
(تَمَارَى فِي الشَّيْءِ: شَكَّ فِيْهِ)، تیتدا دوو دل بوو، چونکه (مِرْيَةً): به مانای دوو
دلای دی و، به مانای مشتومریش دی، به لأم (فَتَمَارَرُوا بِاللُّذْرِ)، واته: تیتدا دوو
دل بوون، له ترساندنه کاندو دوو دل بوون، ده شگونجی به مانای نه وه بی: شه په
قسه یان له باره ی ترساندنه کانی لوو طه وه ^{شهره به جمره جیر کرد.}

(رَاوَدُوهُ عَنْ صَيفِهِ): داوای ته سلیمکردنی میوانه کانیان لیکرد، (رَاوَدَهُ: خَادَعَهُ
وَرَاوَعَهُ)، ویستی قیلی لی بکات و به په ناو په سیواندا بو ی بی، (رَاوَدَ الْمَرْأَةَ عَنْ
نَفْسِهَا: طَلَبَ أَنْ يُفْجِرَ بِهَا)، داوای له نافرته که کرد خراپه ی له گه ل بکات، (رَاوَدَهُ
عَنِ الْأَمْرِ: دَارَاهُ وَطَلَبَ مِنْهُ فَعَلَهُ)، (راوده) یانی: له باره ی نهو کاره وه، مودارای

له گه لدا کړدو داوای لیکرد بیکات، که واته: (رَاوَدُوهُ عَنْ صَيْفِهِ)، واته: ویستیان به فیل، یان به شیوه یه کی ناره و لووړ ثیقناع بکه و میوانه کانیان ته سلیم بکات، نه یان زانیوه که فریشته و هاتوونه سهر شیوه ی گهنجی جوان، ته معایان تیکردوون، خراپه یان له گه لدا بکه و.

(فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ): چاویاغان سرینه وه، (طَمَسَهُ، أَي: شَوَّهَهُ وَمَحَاهُ وَأَزَالَهُ)، (طَمَسَ): به مانای شتوندن و سرینه وه و لابردن دی، که واته: (فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ)، چاوه کانیان سرینه وه، لامان بردن و شتوندمانن.

(صَبَحَهُمْ): (أَتَاهُمْ وَقَتَّ الصَّبَاحِ)، له کاتی به ره به یاندا بویان هات، سزایان بوی هات.

(بُكَرَهُ): (أَي: أَوَّلَ النَّهَارِ)، سهره تای پوژه.

(مُقَدِّرٍ): (قَوِيُّ الْقُدْرَةِ)، زور به توانا، توانادار.

مانای گشتی نایه تکان

نهو سی و چوار (۳۴) نایه ته موباره که، مانا گشتیه که یان ههر به خیرایی ده که یین، چونکه وهک گوتمان: ههر کام لهم پینج به سه رهاته ی لیره دا هاتوون: به سه رهاتی نووح **وَجَرَّحُوا غُصَّتَهُمْ** و گه له که ی، به سه رهاتی هوود **وَجَرَّحُوا غُصَّتَهُمْ** و گه له که ی عادو، به سه رهاتی صالح **وَجَرَّحُوا غُصَّتَهُمْ** و گه له که ی نه موودو، به سه رهاتی لووط **وَجَرَّحُوا غُصَّتَهُمْ** و گه له که ی، به سه رهاتی مووساو هاروون **وَعَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ** و گه له که ی خوْیان، به نوو نیسپرائیل و، فیرعهون و دارو دهسته که ی، له چهند شوئینکی تاییه تدا، نهو به سه رهاتانه مان به درژی یی باسکردوون، بویه لیره دا به خیرایی به سه ریاندا ردت ده بین.

كَذَبَتْ قُلُوبُهُمْ قَوْمٌ نُوْحٌ مُّكَذِّبًا عَبْدًا وَقَالُوا لَجْنُونَ وَازْدُجِرَ، له پیش نه واند ااته: له پیش کومه لگای پیغه مبهری خوادا **وَزِدْنَاهُمْ** له پیش بیپروابه کانی روژگاری پیغه مبهردا **وَزِدْنَاهُمْ**، گه لی نووحیش به دروْیان دانا، ااته: په یامه کانی خویان به دروْ دانا، **وَزِدْنَاهُمْ**، به ننده که ی نیمه یان به دروْ دانا، پتی بیپروا بوون، **وَقَالُوا لَجْنُونَ وَازْدُجِرَ**، گوتیان: شیتو، دهستی لیوه شتراره، یاخود گوتیان: شیتو، گه ف و هه ره شهیان لی کردو ریگرییان لیگرد.

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوْبٌ فَانصُرْ، نهویش له پهروه ردگاری پارابهوه، بانگی پهروه ردگاری کرد: من بیتچاره و بی دهسته لاتم، تو سهرم بخه، یاخود توله م بو بکوهه.

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ، په کسه دهروازه کانی ناسمان، دهروازه کانی سه ریمان کردنه وه، **وَنَزَّلْنَا مُتَجَرِّجًا**، به ناویکی هه لپراو، به لووزو، به خورزم هه لده پرزا، **وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُجُوًّا**، زهویشمان هه مووی به کانی و سه رچاوان ته قاندهوه، **وَقَالُوا الْمَاءُ عَلٰی أَمْرٍ قَدِيْرٍ**، ناوه که له حاله تیکدا که نه ندازه گیری کرا بوو،

پيښه گه يشت، واته: ناوی سهری که هه لده پرژاو، ناوی خوارې که دهرده قولی، نهو دوو ناوه يه کديان گرته وه، هه روک يه ک ناو بووبن، چونکه دواي تيکه ل بوونيان، هه مووی بووه يه ک ناو و، توفاني نووحي لي پهيدا بوو.

﴿وَمَلَأْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ الْأَوْجِ عُذْرًا﴾، نهو يشمان هه لگرت له سهر خاوه ن ته خته کان و بزماره کان، له سهر شتيک که خاوه ن ته خته و بزماران بوو، واته: پيښه گه ي شي سهره کي بوون، ته خته دارو بزمار، بزماري گه وره، ته خته کانيان پيکه وه پي به سترابوون.

﴿وَنَجَرِي بِأَعْيُنِنَا﴾، به چاوه کاني ټيمه ده پويشت، واته: له ژير چاوديري ټيمه ده پوي، بويش (عين) به کو هاتوه، ﴿بِأَعْيُنِنَا﴾، واته: ټيمه له ژور رووه وه، چاوديري و سهر پرشتي نووحي ﴿نَجَرِي﴾ و شويکه و توانيمان ده کرد:

ا- لهو رووه وه که سه لامه ت بن.

ب- لهو رووه وه که بن ترس بن و دنيايان بکهينه وه.

ج- لهو رووه وه که که شتيه که تيک نه شکی.

د- لهو رووه وه که دوژمنه کان له بهين بجن و، هه تا دواي، ﴿جَزَاءَ لِمَن كَانَ كُفْرًا﴾، نهو دهش هه مووی پاداشت بوو بو نهو که سه ي بيبرواي به رانه ر کرا بوو، يا خود سپله ي دهره ق کرابوو، له لايه ن گه له کافره که يه وه، واته: پاداشت بوو نووحي ﴿نَجَرِي﴾ سپله ي به رانه ر کراو، يان بيبرواي به رانه ر کراو.

﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِن مَّدْكٍ﴾، به دنياي ټيمه که شتيه که مان، وه ک نيشانه يه ک به جهيشت، ناي که سي بيرکه ره وه و هند وه رگر هه يه؟ ﴿فَكَيْفَ عَنَّا وَنُذْرٍ﴾، تنجا ناي نازاري من و، ناگادار کرده وه و ترسانده کاني من، چو بوون؟ واته: سهره نجام و ناکامه که يان چو بوو؟ ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مَّدْكٍ﴾، به دنياي قورثايشمان بوو له به ر کردن و، بو لي تيکه يشت و، بو

په نند لیوه رگرتن، ناسانکړدوه، ننجا نایا که سی لی تیگه یشتوو و، بیر که ره وه
هه یه، لپی به هره مهنه بی؟

ننجا دیته سهر باسی به سهرهاتی هوود **سَهْرَهَاتِی هُوود** و گه له که ی عاد: **كَذَبْتَ عَادَ**،
گه لی عاد به درو یان دانا، کتیان به درو دانا؟ هوودیان به درو دانا **سَهْرَهَاتِی هُوود**، به لأم
له بهر نه وه لی شوینه کافی دیکه هاتوه، لیره به پیویست نه زانراوه، باس بکری،
گه لی عاد هوودیان به درو داناو پیی بیپروا بوون، **فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي**،
ننجا نایا نازاری من و ترساندنه کافی من، سهره نجامه که یان چوون بوو؟ زور بیپره زو
بوو، **إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمٍ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ**، تیمه بایه کی زور به هیزی،
زور ساردی دهنگ به هیزمان ناردده سهریان، له پوژیک کی نه گبه تی به رده و امدا،
واته: پوژه که نه گبه تی و بی خیریه که ی به رده و ام بوو، به نسبت نه وانه وه،
نَزِيعُ الْآسَاسِ، خه لکه که ی دهرده کیشا له ریشه وه ی دهیپتان، **كَانَتْهُمْ أَعْجَارُ نَخْلٍ**
مُنْقَعِرٍ، وهک کوته ره دارخورمای له ریشه وه دهرکیشراو و هه لقه ندرارو، وا ده هاتنه
به رچاو، واته: وهک چوون دارخورمای لی و پوپ و گه لایه که ی لی ده کریته وه وه،
قه ده که ی له زهوی دهرده کیشری و فری دهری، نه وانیش به و شیوه یه که وتبوون،
نه وهش ناماژیه به وه که نه وان خاوهن که له شی زل و قه به بوون، **فَكَيْفَ كَانَ**
عَذَابِي وَنُذْرِي، نایا نازاردانی من و ترساندنه کافی من، سهره نجامه که یان چوون بوو؟
به شیوه یه ک بوو، که نایه ته وه صفکردن.

وَلَقَدْ بَشِّرْنَا الْفِرْعَانَ لِلْذِّكْرِ، دووباره ی ده کاته وه خوی به رزی مه زن: به دنیایی
قورنامان سینا کړدوه بو خویندن و لی تیگه یشت و، بو په نند لی وه رگرتن، **فَهَلْ**
مِنْ مُّذَكِّرٍ، ننجا نایا که سی بیرکه ره وه وه پندوه رگر و ناموژگاریی وه رگر، هه یه؟

دوایی دیته سهر باسی به سهرهاتی هموود: **كَذَبْتَ مُؤَدِّيَ الْنُذْرِ**، گه لی
هموودیش ترساندنه کان و وریا کړدنه وه کان یان به درو دانان، ترساندنه کافی که
صالیهی برایان **سَهْرَهَاتِی هُوود** و پیغه مبه ری خوا بو هیتابوون، **فَقَالُوا أَأَشْرًا مِّمَّا وَحَدَا**
نَبِيٍّ، گوتیان: نایا دوا ی یه ک مروژ له خومان بکه وین؟ هه موو گه له

زوریش خوراکر به، ﴿وَنَبِّئَهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ﴾، هه والیشیان پی بده، که ناوه که له نیوانیندا دابه شه و دابهش ده کری، واته: له نیوان شهوان و حوشرده که دا، له شوینی دیکه دا هاتوه، که حوشرده که رۆژیک له کانییه که ده خواته وهو، نهوانیش رۆژیک لهو کانی و سه رچاوه یان ده خونه وه، ﴿كُلُّ شَيْءٍ مِّنْهُ مَحْضَرٌ﴾، هه ر نوره ناویک له لا ناماده بوو ده بی، ﴿مَحْضَرٌ﴾، ناوی بهرکار (اسم مفعول)، واته: خاوه نه که ی خوئی نه وهی نوره بهی، له لای ناماده ده بی و نه وهی دیکه نایهت.

﴿فَادَا صَاحِبَهُ﴾، هاوه له که ی خوینیان بانگ کرد، ﴿فَمَا لِيَ مَقَرٍّ﴾، نهویش دهستی پیکردو حوشرده که ی پیکرد، واته: چوار په لی بری، یاخود سه ری بری، ﴿فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي﴾، تنجا نایا سزادانی من و ترساندنه کانی من که به صالحیدا نارد بوومان ﴿شَرِيعَةً مِّنْ عِندِ رَبِّي﴾ ناکام و سه ر نه جامیان چۆن بوو؟ ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾، تیمه به ک هارژنی گه وره مان ناردده سهریان، ﴿فَكَأَنَّهُمْ شِجْرٌ مُّخْطَرٌ﴾، به که سه ر بوونه پووش و په لاشی تیکشکی تراوی بابای خاوه ن ناغهل، که پووش و په لاش و کاو کوټ کوټ ده کاته وه، بوټ ناژه له کانی له ناغه له که دا، بوټ نه وهی بیخوټ، ناوا بوونه پووش و په لاشیک که دوی خورانی ده بیته چه وهل، ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّذَكِّرٍ﴾، به دلنیایی قورناتمان ناسان کردوه، بوټ لیتیگه یشتن و خویندنه وهو له بهر کردن و لی به هر ده مند بوون، تنجا نایا که سی بیر که ره وهو په ندوه رگر هه یه؟

تنجا دیتنه سه ر باسی گه لی لوط: ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِي﴾، گه لی لوط پیش بیبر و ابوون به ترساندنه کان، به ناگادار کردنه وه کان که به لوط دا ﴿شَرِيعَةً مِّنْ عِندِ رَبِّي﴾ بو مان نارد بوون، ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَامِيًا إِلَّا أَلْ لُّوطُ عَجَبْتَ لَهُمْ سَحَرٌ﴾، تیمه بایه کی ورده به رد فریده رمان بو ناردن، بایه کی زور به هیژ که ورده به ردو چه وی هه لده گرت و فری ده دا، جگه له نیزیکان و شوټنکه و تووانی لوط ﴿شَرِيعَةً مِّنْ عِندِ رَبِّي﴾ که به سه حه ر، پیش به ره به یان و له کوټایی شهودا، ده ر بازمان کردن، ﴿قِسْمَةً مِّنْ عِندِنَا﴾، نه وهش چاکه یه ک بوو له لایه ن تیمه وه، ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ﴾، ناواش پاداشتی که سیک ده دینه وه که سوپاسگوزار بوو بی، ﴿وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَلَاءَنَا﴾،

به دنیایی لووطیش **سَمِعَ جَرَجِرٌ** له زهبری ئیمه، وریای کردبوونهوه و هۆشداریی پیدابوون، **﴿فَمَارُوا بِالْأَنْدَرِ﴾** به لām نهوان له دوو دلیدا بوون، له ترساندنه کان و ناگادارکردنهوه کان، یاخود مشتومریان کرد له بارهی ناگادارکردنهوه و ترساندنه کان.

﴿وَلَقَدْ رَاوَوْهُ عَنْ ضَيْفِهِ﴾ به دنیایی نهوان داویان لیکرد، که میوانه کانیان ته سلیم بکات، میوانه کان که فریشته بوون، له سهه شیوهی گهنجی جوان، وایانزانی مروفن، داویان لی کرد، ته سلیمیان بکات، بۆ ئهوهی خرابه یان له گهل بکهن، **﴿فَطَمَنَّا أَعْيُنَهُمْ﴾** ئیمهش چاوه کانیانمان سرینهوه، کوئرو کوترمان کردن، **﴿فَدُورُوا عَدَائٍ وَنَذِرٌ﴾** پێشمانگوتن: بیچیژن نازاری من و ترساندنه کانی من!

﴿وَلَقَدْ صَبَحَهُمْ بَكْرَةٌ عَذَابٌ مُّسْتَفِرٌّ﴾ به یانی زوو سزای نازاریکی چهسپاو، ملی گرتن، به سهه ریاند هات، **﴿فَدُورُوا عَدَائٍ وَنَذِرٌ﴾** (پێشمانگوتن): بیچیژن نازاری من و ترساندنه کانی من! **﴿وَلَقَدْ تَنَبَّأَ الْقُرْآنُ لِلَّذِي هَلَّ مِنْ مُدْكِرٍ﴾** به دنیایی قورئانیانمان بۆ خویندنهوه، بۆ لیتیکه یشتن، بۆ په ند لیوه رگرتن، ناسانکردوه، نایا که سی بیرکه ره وه وه په ند لیوه رگر هیه؟!

نجا له کۆتایی دا باسی فیرعه ون و گه له که ی دهکات: **﴿وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ الْأَنْدَرُ﴾** به دنیایی ترساندنه کان، هۆشداریه کان (له ریی مووسا **سَمِعَ جَرَجِرٌ** و هاروونی برابه وه **سَمِعَ جَرَجِرٌ**) بۆ فیرعه ون و دارو دهسته که ی بۆ نزیکانی فیرعه ون و شوئیکه و تووانی فیرعه ونیش چوون، **﴿كَذَبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا﴾** که چی هه موو نیشانه کانی ئیمه یان به درۆ دانان، که مووسامان **سَمِعَ جَرَجِرٌ** وه ک خوا له سووره ی (الإسراء) داو، له سووره ی (النمل) دا، فهرموویه تی: به نو نیشانه ی گه وره وه ناردبوومان: **﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾** (الإسراء) نو نیشانه ی رۆشمان نو موعجیزه مان به مووسا دابوون، به لām نهوان هه موویانیان به درۆ دانان، **﴿فَأَعَدْتُمْ أَهْلَ عِزِّهِمْ مُّقْتَدِرٌ﴾** ئیمهش گرتمان، گرتنی بالاده ست و زالیکی زۆر خاوه ن توانا، واته: واما نگرتن شایسته ی ئیمه بی، مه به ست له گرتنیش لیوه دا سزادانه.

مه‌سه‌له گرنه‌که‌کان

مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م:

به‌سه‌رهاق نووح عَلَيْهِ السَّلَام و گه‌له‌که‌ی و، به‌درودانی گه‌ل نووح بو‌پیغهمبه‌ره‌که‌یان، نووح عَلَيْهِ السَّلَام و، تومه‌تبار کردنی به‌شیتی و، پی لیگرتنی و، گه‌ف لیگرتنی، ئنجا پارانه‌وه‌ی نووح له‌خوا عَلَيْهِ السَّلَام: بو‌سه‌رخستنی و توله‌ستاندنه‌وه‌ی له‌ناحه‌زه‌کانی و، سه‌ره‌نجام فه‌رمانکردنی خوا عَلَيْهِ السَّلَام به‌کرانه‌وه‌ی ده‌روازه‌کانی ئاسمان و هه‌ل‌پ‌ژانی ئاوی به‌خو‌پ، ده‌رقولینی کانی و سه‌رچاوه‌ زوره‌کانی زه‌ویی و، ده‌رباز کرانی نووح و عَلَيْهِ السَّلَام شو‌نکه‌وتووانی (خوا ل‌تیان پازی بی)، له‌که‌ش‌تییه‌کی له‌ته‌خته‌کان و له‌بزماران دروستکراو، هیشتنه‌وه‌ی ئه‌و که‌ش‌تییه، وه‌ک نیشانه‌یه‌کی گه‌وره‌بو‌ مرو‌فایه‌تی و، ئاسانکردنی قورئانیش بو‌خو‌تندن و له‌به‌رکردن و ل‌تی‌ت‌ی‌گه‌یشتن:

خو‌ا ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿كَذَّبَ قَوْمُ نُوحٍ كَذَّبُوا عَبْدًا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدَجَرَ ۝۱ قَدَعَا رَبَّهُ أَنِ مَأْلُوفٌ قَاتِلْهُ ۝۲ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاوُ مِنْهُمْ ۝۳ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَفَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ دَرَّ ۝۴ وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ الْأَوْجِ وَدُشِّرَ ۝۵ تَجَرَّى بِأَعْيُنِنَا جَزَاءُ لِمَن كَانَ كُفِرَ ۝۶ وَلَقَدْ رَزَقْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ ۝۷ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ ۝۸ وَلَقَدْ بَرَأْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ ۝۹﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌م، ئایه‌تانه، له‌پازده‌برگه‌دا:

وه‌ک پ‌ش‌ت‌ری‌ش گو‌تمان: ئیمه‌هه‌م له‌مانای گ‌شتی نه‌م سی و چوار ئایه‌ته‌دا، که‌به‌سه‌رهاق پ‌ن‌نج له‌پیغهمبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و، گه‌له‌ یاخییه‌کانیان ده‌گرنه‌نیو‌خو‌یان، هه‌م ل‌یره‌ش له‌مه‌سه‌له‌گرنه‌که‌کان دا، ناچینه‌نیو‌ورده‌کاریه‌که‌کانی به‌سه‌رهاق نووح عَلَيْهِ السَّلَام و گه‌له‌که‌ی، هه‌روه‌ها به‌سه‌رهاه‌ته‌کانی

وه لَامِی دووهم: هه ندیکي دیکه گوتوو یانه: ﴿كَذَبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ﴾، له پینش نهواندا گه لی نووچ به درو یان دانا، یانی: (کذبت قبلهم قوم نوح کل رسول لله) یان (کل رسالات الله) یانی: هه موو پیغه مبه رانی خوا، یان هه موو په یامه کانی خویان به درو دانان، به لام هی دووهم که دوو باره ی ده کاته وه: ﴿مَكَذَّبُوا عَبْدَنَا﴾ به نده که ی تیمه که نووچه ^{نورس} ^{حجر} ^{حجر} به درو یان دانا.

له سووړه تی (الشعراء) یش دا خوی زاناو شاره زان نه وه زور دوو باره ده کاته وه: ﴿كَذَبَتْ عَادُ الْمُرْسَلِينَ﴾، ﴿كَذَبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ﴾، بیگومان هه کامیک له و گه لانه، یه ک پیغه مبه ریان بو هاتوه بهس نهویان به درو داناه، به لام له بهر نه وه په یامی پیغه مبه ران هه مووی له نیوه پروکدا، یه کیکه، هه کامیکیان، یه کیکه له پیغه مبه رانی به درو دانابی، مانای وایه هه موویانی به درو داناه، هه بویه ش نهو جووله که وه نصرانیانه ی پروا به پیغه مبه ری کوتابی موحه ممه د ناهین، وه ک پروایان به مووساو عیسا ش نه هینا بی، چونکه مووساو عیسا (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هه واییان داوه به گه له کانی خو یان، که دوی نهوان پیغه مبه ری کوتابی دی، له ناخیر زه ماند، له کوتابی هه موو پیغه مبه ران، یه ک پیغه مبه ری دی، دوی نهو هیچ پیغه مبه ری دیکه نایه و، پروای پی بین!

وه لَامِی سیمه: هه ندیکش گوتوو یانه: بویه دوو باره بوته وه (لِفَادَةِ تَوْكِيدِ التَّكْذِيبِ، مَثَلُ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطِشْتُمْ جَبَّارِينَ﴾، الشعراء، بو گه یاندنی جه ختکر دنه وه یه، وه ک خوا فهرموویه تی: ﴿وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطِشْتُمْ جَبَّارِينَ﴾، الشعراء، نه گهر زه برتان وه شاند، مله وانه زه بر دهو شین.

(۳) - ﴿وَقَالُوا جَحَنُّ وَارْزُقْ﴾، گوتیشیان: شیته و گه فیشی لیکرا، نجا که به درو یان دانا، ده بی پاساویک بیننه وه بو به درو دانانه که یان و پروا پی نه هینانه که یان، بویه به دوو شان تومه تباریان کرد، ﴿وَقَالُوا جَحَنُّ وَارْزُقْ﴾، نه م رسته یه دوو واتای هه:

ا- گوتیان: شیتو دهستی لیوه شیتراوه، یانی: له لایهن شه یاتانه کانه وه هه ره شه ی لیکراوه گه فی لیکراوه و تیکدراوه.

ب- یاخود: (واژدجر)، یانی: وێرای ئه وهی تۆمه تباریان کرد به شیتیی، گه ف و هه ره شه یی لیکرا، یان: پێشی لیکرا، چونکه وهک پێشتر باسمان کرد: (زُدَجَار)، (اَفْتَعَالَه)، له (زَجَر: أَي: هُدَدٌ وَمَنْعٌ)، هه ره شه ی لیکرا و پێی لیکرا، که په یامی خوا سێهه هه یی بگه یه ن، ئه مه هه مووی لیره دا بو دلدانه وهی پیغه مبه ری خاته مه به وه که ته نیا گه له که ی تۆ نین، تۆ به درۆ داده نیتین، له گه ل ئه وه شدا تۆ له لووتکه ی راستیی و پاکیی و نه مینیی دای، به لکو ئه وه تا له پێش نه واندا گه ل نوو حیش هه روا بووه، دوا یی باسی کۆمه لگایه کانی دیکه ش ده کات، که واته: دلت له خۆت دانه مینتی و، بزانه که هه ر ئه وه عاده ت و نه ری تیی کۆمه لگا بیروایه کان بووه، کاتیک که خوا پیغه مبه رانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بو ناروون، پێیان بیروا بوون، دوا ییش بو پاساو دانه وه ی بیروایه که ی خۆیان، تۆمه تباریان کردوون به چه ند شتیک، که ئه و پیغه مبه رانه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) له هه موو که س لیان دوور تر بوون، به لام بو چه واشه کردنی خه لکه که ی خۆیان، ده بووا یه شتیک هه ر بلین.

٤- ﴿فَدَعَا رَبَّهُ: أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَنْتَصِرْ﴾، له پهروه ردگاری پارایه وه، که من بیچاره م سه رم بخه! (ف)، که چۆته سه ر (دَعَا)، ﴿فَدَعَا رَبَّهُ﴾، (تَفَرُّغٌ عَلَى السَّابِقِ)، هه لچناره له سه ر قسه ی پێشوو، لقیکه له وێ ده بیته وه، یانی: له نه نجامی ئه وه دا، که نه وان وایانگوت، ته ویش له پهروه ردگاری پارایه وه، پهروه ردگاری بانگ کرد، ﴿أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَنْتَصِرْ﴾، پارانه وه که شی ئه وه بوو: من تیکشکاوم، بیچاره م، یارمه تییم بده! (فَأَنْتَصِرْ)، یانی: (فَأَنْتَصِرْ لِي)، ئه میش دوو واتای هه ن:

ا- (أَنْتَصِرْ لِي) سه رم بخه و، پشتم بگره.

ب- (انْتَقِمْ لِي) تۆ له م بو بستینه وه، له وان ه ی به نا هه ق تۆمه تبارم ده که ن و دژایه تییم ده که ن.

(۵) ﴿فَفَنَحْنَا اَبْرٰهٖمَ السَّمٰوٰتِ بِمَآءٍ مُّثَمِّرٍ﴾، یه کسهر دواى پارانه وه که ی وی دهر وازه کانی ناسمانان کردنه وه به ناویکی هه لَرژاو. (ف) که چۆته سهر (فَتَحْنَا)، دوو نه که ری هه ن:

أ- (فَاءُ التَّغْقِيبِ) ه، واته: یه کسهر به دواى پارانه وه که ی نه وه، ئیمهش دهر وازه کانی ناسمانان کردنه وه به ناویکی هه لَرژاو، به ناویکی به خور زهم و لووزهو، که له سه ری وه ده هاته خوا.

ب- یاخود نه ویش بو (تَفْرِيع) ه، واته: بینا له سه ری نه وه ی نه و پارایه وه، ئیمهش دهر وازه کانی ناسمانان به ناویکی هه لَرژاو کردنه وه.

﴿بِمَآءٍ مُّثَمِّرٍ﴾، (الْمُثَمِّرُ الْمُنْبَتِّ)، هه لَرژاو به خور زهم، یان به خور داباریو، تنجا که خوا سَمَرٍ لَحْمٍ هه باسی کردنه وه ی دهر گاکانی ناسمان ده کات، نه مه وینه هینانه وه یه که به وه، که نه و ناوه وهک سو پایهک وابی، له پشت دهر وازه وه، چاوه ری بن، دهر وازه بکریته وه و نه وانیش هیرش بین.

(۶) ﴿وَفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُونًا﴾، زه ویشمان هه مووی به سه رچاوان ته قانده وه، (التَّفَجِيرُ؛ إِسَالَةُ الْمَاءِ تَفْجَرُ الْمَاءُ، أَي: سَالَ)، (تَفْجِير)، به مانای پُراندنی ناوه، (تَفْجَرُ الْمَاءُ، أَي: سَالَ الْمَاءُ)، ناوه که پُرژا.

(۷) ﴿فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ﴾، ناوه که پیکه یشت، به شیوه یه که په یشت نه ندازه گیری کرابوو. که ده فه رموی: ﴿فَالْتَقَى الْمَاءُ﴾، بیکگومان دوو ناو بوون: ناوی سه ری و ناوی خواری، به لام بو یه خوا سَمَرٍ لَحْمٍ هه ده فه رموی: ﴿فَالْتَقَى الْمَاءُ﴾، ناوه که پیکه یشت، چونکه سه ره نجام بوته یهک ناو، یاخود هه ر یهک جوړه ناو بووه، نه وه ی له سه ری داباریوه و نه وه ی له خواریوه دهر قولیوه، هه مووی هه ر یهک ناو بووه، له ریشه و چیه ت دا، دوا ییش هه مووی بوته یهک شت، که بریتی بووه له و لافاوو توفانه ی نوو ح سَمَرٍ لَحْمٍ هه ده فه رموی: ﴿فَالْتَقَى الْمَاءُ﴾، ناوه که پیکه یشت ﴿عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ﴾، یانی: له سه ر حالیک و به شیوه یه که په یشت نه ندازه گیری کرابوو.

۸- ﴿وَحَمَلَتْهُ عَلَى ذَاتِ الْوَجِّ دُشُرٌ﴾، هه رووہا ئه ویشمان (نووحیشمان) هه لگرت، له سەر خاوهنی تهخته کان و بزماره کان.

ته نیا لیږدها خوا **سَبَّاحُ** که شتییه که ی نووح، که به (فُلْک) یش ناوی هیناوه: ﴿أَفَلَاکِ الْمَشْحُونِ﴾، یس، هه رووہا به (سَفِیْنَة) ش ناوی هیناوه، ﴿فَأَجْبَنَهُ وَأَصْحَبَ السَّفِیْنَةَ﴾، العنکبوت، به لأم لیږه به: ﴿ذَاتِ الْوَجِّ دُشُرٌ﴾، وه سفی کردوه (ذَات)، یانی: (صَاحِبَة)، خاوهن، مَینَه ی مه جازییه، (الْوَج)، تهخته کان، کوی (لُوح) ه، که به مانای تهخته دی، چ ئه وه تهخته یه ی که شتی لی دروست ده کری، چ نه وه ی له سهری ده نووسری، (دُشُر) یش کوی (دَسَار) ه، واته: بزمار، یاخود پەت و گوریسی به هیز، هه ندیکیش وایان لیکداوه ته وه، که واته: نووح **سَبَّاحُ** چر اچر مان سواری خاوهن تهخته کان و بزماره کان کرد، یانی: که شتییه که پیکهاتبوو، له تهختان و له بزماران، که تهخته کانیان پیکه وه به ستبوونه وه.

وای تیده که که لیږدها خوا **سَبَّاحُ** ده به وی بۆمان باس بکات، که که شتییه که ی نووح له چی پیکهاتوه؟ نه مه رینمایشه بۆ مروقه کان که که شتی نا نه وه پیکهاته سه ره کییه که یه ق، یه که م: تهخته داره کان. دووهم: بزماره کان که تهخته کان پیکه وه به ستنه وه، یان (دُشُر) واته: پەت و گوریسه کان، چونکه (دَسَار)، که به (دُشُر)، کوډه کریته وه، هه م به مانای بزمار دی و، هه م به مانای په تیکی مه حکمه دی، هه ر شتیک که تهخته کان پیکه وه به ستنه وه و پیکانه وه گری بدات.

۹- ﴿تَحَرَّى بِأَعْيُنَا﴾، به چاوه کانی ئیمه ده پړوی، لیږدها خوا **سَبَّاحُ** ده فهرموئ: ﴿تَحَرَّى بِأَعْيُنَا﴾، له جی دیکه ش وشه ی (عَیْنِی) هاتوه، له سوورده قی (طه) دا: ﴿وَلِئَلْصُغَ عَلَ عَیْنِ﴾، بۆ نه وه ی له سهر چاوی من، په روورده بکری، هه رووہا بۆ پیغه مبه ری خاتمه **سَبَّاحُ** به کو (أَعْيُن) هیناویه قی له کو تایی سوورده قی (طور) دا: ﴿فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾، تنجا که خوا **سَبَّاحُ** (عَیْن) ی به تاک و به کو (مفرد و جمع) هیناوه، مه به ست پی سیفه تیکی خوی په رووهر دگار نیه، به لکو نه مه ته عبیریکی مه جازییه، نه که رنا

ناگونجی له شوینی یهک چاو بی، له شوینیک کومه له چاو یک! به لکو نهوه تهعبیریکی مه جازیهو خه لک به کاری دینن، ده لئین: تۆ چاوی منی، یان: چاوم له تویه، یانی: ناگاداری تۆم و ده تپاریزم و، چاودیرییت ده کم، بویهش به کۆ (جمع) هیناویهق، تاکو به هیزی مانای چاودیرییه که ده ربغات، چونکه هه میشه کۆ (جمع) تهعبیر له هیژ ده کات، یا خود له بهر نهوهی خوا (شعر) کومه لیک جوړه چاودیری بو نووح کر دوون، نووح (شعر) تهوانی له گه لی بوون:

۱- چاودڀريان ٻووه ڪه شتيهه ڪه يان، نغرو نه ٿي.

ب- چاودڀريان ٻووه ڪه دهرياز ٻن.

ج- چاودیریان بووه، که دوايي له شوینیکي باش بنیشهوه.

د- چاودیریان بووه که له نیو که شتییه که دا چون بگوزهرینن؟ خوا کۆمه لیک
چاودیریی و ناگاداریی تابیه تی بو ږد خساندوون، واته: که شتییه که ده ږویی به چه ند
جوړیک له چاودیریی و پاراستن و نیشکرگرتنی نیمه، نه وه مانا بنه ږه تییه که یه تی،
هه ندیکش گوتوو یانه: (بَاعِن اُولَیْنَا مِّنَ الْمَلٰٓئِکَةِ)، له ژیر چاودیریی دۆسته کا مان
له فریشته کا ند، فریشته کا ن ناگیان لی بووه، به دلنایی فریشته کا ن به فه رمانی
خوا، خوا هه ر کار ی پتیا ن بسپیږی، نه نجامی ده دن، به لام نه وانیش که سه ربازی
خوای به ره وردگارن، کاره که هه ر ده گه رتته وه بو خوا.

(۱۰) - جَزَاءُ لِمَن كَانَ كُفْرًا، نهوش پاداشدانهوہ بوو بۆ که سیڅ سپلہیی به رانبره کرابوو، یاخود: بیپروایی به رانبره کرا بوو، واته: پویشتنی که شتییه که، بهو شیویهو، دهر باز یوون سوار یووانی که شتییه که، نوو ح ^{حز} ^{حز} نهو خاوو خیزانهی له که لی یوون و، نهو پروادارانہی له خزمهت دابوون، نهوہ پاداشت بوو بۆ که سیڅ که کوفری به رانبره کرابوو، کوفریش یان مه بهست پنی بیپرواییه، یان مه بهست پنی سپلہیی (کُفران)ه، بیگومان ههه کام له پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نیعمه تیکی ههه به رزی خوی به خسه رهو، که سیڅ بروای پی نه هینتی، مانای وایه سپلہیی به رانبره بهو نیعمه تهی خوی میهره یان کردوه، ههروه ها پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ

وَالسَّلَامُ) خوا نار دوونی بو ئه وهی بڕوایان پێ بهێنێ، بۆیه که سێک پێیان پێ ببیروا بێ، بێگومان تووشی سزا ده بێ، ئه و پێغه مبه ره ش ﷺ له سه ر ئه وه که به رانبه ره کانی پێی ببیروا ده بن، یاخود له به رانبه ره ریدا، سێله و نا سوپاس ده بن، پاداشت دهر دێتته وه، وه ک چۆن به رانبه ره کانی شی سزا دهر دێن.

(١١) - ﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَهَا آيَةً﴾، به دنیای بی نیمه که شتییه که مان، وه ک نیشانه یه ک به جهنیمه شت.

لێره دا ڕوونکه ره وانی قورئان:

أ- هه ندیک یان ده لێن: ڕا ناوی (تَرْكُنَهَا)، ده چێته وه بو که شتییه که یان: (تَرْكُنَا السَّيْفِيَّةَ آيَةً).

ب- هه ندیک ش ده لێن: ده چێته وه بو به سه ره ات (قِصَّة) ی نووح، هه لبه ته هه ردوو کیشیان: که شتییه که وه سه ره اته که به لگه و نیشانه ی راستی نووح ﷺ، به لگه و نیشانه ی ئه وه بوون که خوا ﷻ له سه ر دۆسته کانی خۆی وه دنگ دێ، هه م که شتییه که ی نووح و هه م به سه ره اته که ی هیلدار و نه وه، پێم وانیه هێچ گه ل و کۆمه لگایه ک هه بن له سه ر گۆی زه وی، که باسی تۆفانی نووح نه بێ، له کتێبه میژووییه کانیاندا، هی میژو پۆتامیا و هی میسرو هی شام، سه رجه م ئه و شارستانییه تانه ی بوون: ته که دییه کان و سۆمه رییه کان و ئاشوورییه کان و بابلییه کان، هه رو هه ئه وانه ی هیندو چین و ئێران له نیو هه موویان دا، باسی تۆفانی نووح بووه، له به ره ئه وه ی تۆفانی نووح، وه ک پێشتر باسمان کردوه له ته فسیری سووره قی هود دا که به سه ره اته ی نووح مان ﷻ، به ته فصیل هینا وه، وای پێده چێ ئیقلمیگیر بو بێ، دنیا گه ره و بووبێ، بۆیه له که له پووری میژووی هه موو گه لاندا، باسی به سه ره اته ی تۆفانه که ی نووح ﷻ و که شتییه که ی کرا وه.

(١٢) - ﴿فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ﴾، ننجا نایا که سی بیر که ره وه و پهن دهر گر هه یه؟! یان: (هَلْ مِنْ مُتَذَكِّرٍ! أَوْ هَلْ مِنْ مُتَفَكِّرٍ! أَوْ هَلْ مِنْ مُنْعِطٍ)، له بنه به ت دا (مُتَذَكِّرٍ) هه، پێشتریش گوتمان: (مُذَكِّرٍ)، ده گونجه به مانای: وه بیر هاته وه بێ، که سێک که

شَتِیکِی وه بَیر دِیتَه وه، یاخود به مانای: بَیر که ره وه بَی، یانی: که سَیک که بَیر ده کاته وه له شَتِیک، یاخود: به مانای: پَه ند وه رَگَر (مُتَعِظ) بَی، هه رَسَیکِیان گونجاوَن، نایا که س هه یه؟ نَه مه پَرسیار کردنی نکو نیلی کردنه واته: که سی وانه بوو پَه ند وه رَگَر و بَیر بکاته وه له وه رَستیانه پَه ند وه رَگَر، که خواستَرِ اَحمَد (ع) له ناخو ز گماکی مروّ قدا دینا ون و پیغَه مِه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هاتوون، له پَی وه حَیی خوا وه، ئه و رَستیانه بَیر خه لَک بخه نه وه، که ته صَله که یان له ز گماک و له ناخیا ندا هه یه.

(۱۳) - ﴿فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي﴾، ئُنجا نایا نازاری من و ترساندنه کانی من، چوَن بوون! (نُذْر) کَوّی (نُذِر) ه که یان چاوگ (مصدر) ه و به مانای (إِنْذَار) ه، واته: وریا کردنه وه ترساندن، یان به مانای (مَنْذَر) ه، یانی: وریا که ره وه ترسینه ر، لَیره دا مه به ست نه وه یه: نایا سه ره نجامی ترساندن و ناگادا ر کردنه وه کانی من چوَن بوو؟ یان: سه ره نجامی سزادانه که ی من چوَن بوو؟ بَیگومان زوَر بَیره زا بوو، بوْیه خَوای به رز به و شیوه یه ده یغه رموئ، واته: له وه صف نایه ت، خواستَرِ اَحمَد (ع) چوَن ته وانه ی سزادا، دَوای نه وه ی ناگاداری کردنه وه ترساندن، سزادانه که ی زوَر جَی سه ره سو رمان بوو!

لَیره دا که ده فِه رموئ: ﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَهَا آيَةً﴾، هه رچه نده تَیمه له ته فسیری سو وره ی (العنکبوت) یشدا، له و شوئنه ی ده فِه رموئ: ﴿فَأَنجَيْنَاهُ وَأَصْحَبَ السَّيْفِينِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾، واته: خَوّی و ها وه لانی که شتییه که مان دهر باز کردن و کردمانه نیشانه بو جِهانیان، ئُنجا نه گه ر پانای (ها) له: ﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَهَا آيَةً﴾ دا، نه گه ری نه وه هه بَی، مه به ست پَی به سه ره اته که ی نووح بَی (نُوح) جَی، که نه وه دو وریشه و گونجاو نیه له گه ل رِهوت (سیاق) ده کدا، که هه مووی باسی که شتییه که یه: ﴿وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسْرٍ﴾، ﴿تَحْرِی یَغْیِبُنَا﴾، ﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَهَا﴾، چونکه پانای (ضمیر) ده بَی بو نَیزیکترین باسکراو (أَقْرَبَ مَذْكُور)، بَچِته وه و نَیزیکترین باسکراویش که شتییه که یه، به لَام نه گه ر لَیره نه گه ر یکی هه بَی، که مه به ست پَی به سه ره اته که بَی، له سو وره ی (العنکبوت) دا، که خوا ده فِه رموئ: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ لَا حَسِيبَ عَمَّا فَلَاحَهُمْ أَطْرُفَاتٍ﴾

وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١﴾ فَأَجْبَنَهُ وَأَصْحَبَ السَّفِينَةَ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٢﴾ وَاَتَه: خَوَى و هاوره لآن كه شتیه كه مان ده ربار كردو، كردمان به نشانیه كه بو جهانیان، لهویدا زور به روونی و راشكاوی، دیاره كه راناره كه بو كه شتی (سفینه) ده چتهوه و لهوئی به دریژی لهو بارهوه دواين، ههروهه له سووردهی (هود) یشدا كه باسی به سه رهات نوو حمان ^{شیرین جرجیر} كردوه، وردترو روونتر له باره ی به سه رهات نوو و له باره ی كه شتی به كه شهوه دواوين، كه ئیستاش شوینه واره كه ی له سه ره چای جوودی هه ر ماوه، به لام با لیره ش نهو قسه یه ی (الطبري) بئین، كه له ته فسیره كه ی خویدا^(١)، ده لئ:

(وَلَقَدْ تَرَكْنَا السَّفِينَةَ الَّتِي حَمَلْنَا فِيهَا نُوحًا وَمَنْ كَانَ مَعَهُ آيَةٌ، يَغْنِي عِزَّةً وَعِظَةً لِمَنْ بَعْدَ قَوْمِ نُوحٍ مِنَ الْأُمَمِ لِيُتَعَبَّرُوا وَيَتَعَطَّوْا، فَيَنْتَهُوا عَنْ أَنْ يَسْلُكُوا مَسَلَكَهُمْ فِي الْكُفْرِ بِاللَّهِ، وَتَكْذِيبِ رُسُلِهِ، فَيُصِيبَهُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ مِنَ الْعُقُوبَةِ)، واته: كه شتی به كه كه نوو ^{شیرین جرجیر} نهوانه ی له گه لی دا بوون، تیماندا هه لگرتبوون، كردمانه نشانیه كه، واته: به ندبك و ناموزگاری به كه بو نهوانه ی له دوا ی گه لی نوو به وه دین، له نه ته وه كان تاكو به ند وه ر بگرن و، ناموزگاری به بگرن و، واز له وه بئین كه هه مان ری گه لی نوو و بگرن، له بیروایی به رانه به به خواو، به درو دانانی پیغه مبه ره كانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، سه ره نجام هه مان سزا كه به سه ره وان هات، به سه ره نهوانیش بی.

نجا (الطبري) دوو قسان دین هه ردووکیان له قه تادهوه، كه به کیكه له زانایانی تابعین:

یه كه م: (عَنْ قَتَادَةَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً﴾، قَالَ: «أَبْقَاهَا اللَّهُ بِنَافِرَتِي مِنْ أَرْضِ الْجَزِيرَةِ، عِزَّةً وَآيَةً، حَتَّى نَظَرْتُ إِلَيْهَا أَوَائِلَ هَذِهِ الْأُمَةِ نَظْرًا، وَكَمْ مِنْ سَفِينَةٍ كَانَتْ بَعْدَهَا قَدْ صَارَتْ رَمَادًا»، (أَخْرَجَهُ: الطبري: ٣٢٨٤٤).

واته: قه تاده (که یه کیکه له زانا زور موخته به په کانی پروونکردنه وه ی قوربان) ده لئ: که خوا دده فرموی: ﴿وَلَقَدْ رَكَنَهَا آيَةً﴾، که شتییه که مان، وه ک نیشانه یه ک و به لکه یه ک، هیشتوه خوا ﴿سَمَوَاتِنَا﴾ له (باقه ردا) (نه و کاته دئییه ک بووه) (١) له سه ر زه مینی جه زیره، (نیستاش شاریک له کوردستانی تورکیا هه ر به ناوی جه زیردوه هه یه) وه ک به ندیک و نیشانه یه ک به جیه شت، تاکو سه ره تا کانی ئوممه تی پیغه مبه ر ﴿نَارُ﴾ ته ماشایان کردوه، وه ک ته ماشا کردن، چه ندان که شتی دیکه ش، دوی وی هه بوون، بوونه خو له میث و شوینه واریان نه ماوه (به لام خوا شوینه واری نه و که شتییه هیشتو ته وه).

دووم: (عَنْ قَتَادَةَ، فِي قَوْلِهِ: ﴿وَلَقَدْ رَكَنَهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ﴾ ١٠: ٥٠)، قَالَ: «الَّتَى اللَّهُ سَفِينَةَ نُوْحٍ عَلَى الْجُودِيِّ حَتَّىٰ أَدْرَكَهَا أَوَابِلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ»، (أَخْرَجَهُ الطَّبْرِيُّ: ٣٢١٤٥)،

خوا که شتی نووحی له سه ر چیای جوودی فریډا، هه تا سه ره تابه کانی نه م ئوممه ته (جیلی هاوه لآن و دوی نه وان) دیتوویانه.

له و سه رچاوانده که ناماژم پیدان، به تایه ت له ته فسیری سوورده (هود) دا، به ته فسیل باسمرکدوه، که به مانگه ناسمانیه کان وینه ی گیراوه، ته ندازه ی که شتییه که چه ندوه چونه؟ هه رچه ندوه کاتی خو ی خوا فه رموویه تی ته خته بووه، به لام تیتستا وه ک به ردی لیها ته وه به تیه پرینی کات و، پسپوژانی زه ویناسی (جیلو جیا) ده لئین: به لای که مه وه نه و که شتییه سه د هه زار (١٠٠٠٠٠) سالی به سه ردا تیه پرپوه!

١٤- ﴿وَلَقَدْ بَشَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ﴾، به دنیایی قوربانمان ناسان کردوه بو (ذکر)، نایا که سه نیه، لئی تیبگات، په ندی لیوه ریگری، بیرى لئ بکاته وه؟! (ذکر)، پینج واتای هه ن:

(١) کاردوچ، کاردو، ده که وپته خو ارووی ده ریچه ی (وان) خو ارووی پوژناوای دیار به کر، له تورکیا (کوردستانی باکوور)، که له (باقه ردا) وه کوژاوه. بروه: ویکیبیدا و مه وسوعه ی (عریقی).

یه کهم: له بهر کردن (الحفظ).

دووهم: و دبیر خو هینانه وه دوی له بیر چوونه وه (الإستحضار بَعْدَ النُّسْيَانِ).

سییم: باس کردن واته: به سهر زماندا هینان.

چوارهم: تیگه یشتن.

پینجهم: په ندوه رگرتن.

که واته: که دهفه رموی: ﴿وَلَقَدْ بَرَأْنَا الْإِنْسَانَ لِلْذِّكْرِ﴾، به دنیایی قورنامان ناسانکردوه بو (ذکر)، واته: بو له بهر کردن و، بو هینانه وه دبیر خو، بو باس کردن به زمان و، بو لیگه یشتن و، بو په ند لیوه رگرتن.

لیره دا به پیویستی ده زانم بو روونکردنه وه و چهمک و واتای نه و نایه ته موباره که، که خوا دهفه رموی: قورنامان ناسانکردوه بو (ذکر)، به و پینج واتایانه ی باس مکردن، چهند قسه یه که له (ابن عاشور) وه^(۱) بیتیم:

دهلن: (التَّيسِيرُ: إيجادُ التيسيرِ في شيءٍ، والتيسيرُ: السُّهولةُ، وعَدَمُ الْكُلْفَةِ فِي تَحْصِيلِ الْمَطْلُوبِ مِنْ شَيْءٍ، وَإِذَا كَانَ الْقُرْآنُ كَلَامًا فَمَعْنَى تَيْسِيرِهِ يَرْجِعُ إِلَى تَيْسِيرِ مَا يُرَادُ مِنَ الْكَلَامِ، وَهُوَ فَهْمُ السَّامِعِ الْمَعْنَى الَّتِي عَنَاهَا الْمُتَكَلِّمُ بِهِ دُونَ كُلْفَةٍ عَلَى السَّامِعِ، وَلَا إِغْلَاقٍ كَمَا يَقُولُونَ: يَدْخُلُ لِأَذْنٍ بِلَا إِذْنٍ. وَهَذَا التيسيرُ يُخَفِّضُ مِنْ جَانِبِ الْأَفْظَادِ وَجَانِبِ الْمَعْنَى؛ فَأَمَّا مِنْ جَانِبِ الْأَفْظَادِ، فَذَلِكَ بِكُونِهَا فِي أَعْلَى دَرَجَاتِ فُضَاةِ الْكَلِمَاتِ وَفُضَاةِ التَّرَاكِبِ، أَيْ: فُضَاةِ الْكَلَامِ، وَانْتِظَامِ مَجْمُوعِهَا، بِحَيْثُ يَخْفُفُ حِفْظُهَا عَلَى الْأَلْسِنَةِ. وَأَمَّا مِنْ جَانِبِ الْمَعْنَى، فَبُوضُوحِ انْتِزَاعِهَا مِنَ التَّرَاكِبِ وَوُفُورِ مَا تَحْتَوِي عَلَيْهِ التَّرَاكِبُ مِنْهَا، مِنْ مَغَايِزِ الْغَرَضِ الْمُسَوِّفَةِ هِيَ لَهُ، وَبِتَوْلِيدِ مَعَانٍ مِنْ مَعَانٍ أُخَرٍ، كُلُّمَا كَرَّرَ الْمُتَدَبِّرُ تَدَبُّرَهُ فِي فَهْمِهَا، وَوَسَائِلَ ذَلِكَ لَا يُحِيطُ بِهَا الْوُصْفُ، وَقَدْ تَقَدَّمَ بَسْطُهَا فِي الْمَقْدَمَةِ الْعَاشِرَةِ مِنْ مُقَدِّمَاتِ هَذَا التَّفْسِيرِ، وَمِنْ أَهْمِّهَا إِبْجَازُ

الَلْفُظِ، لِيُسْرَعَ تَعَلُّقُهُ بِالْجَفْظِ، وَإِجْمَالُ الْمَذَلُّوَلَاتِ لِيَتَذَهَبَ نُفُوسُ السَّامِعِينَ فِي انْتِزَاعِ الْمَعْنَى مِنْهَا كُلِّ مَذْهَبٍ يَسْمَحُ بِهِ الَلْفُظُ وَالْغَرَضُ وَالْمَقَامُ، وَمِنْهَا الْإِطْنَابُ بِالْبَيَانِ، إِذَا كَانَ فِي الْمَعْنَى بَعْضُ الدَّقَّةِ وَالْحَقَاقِ.

واته: که خوا دهفه رموی: ﴿وَلَقَدْ سَرَّنا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ﴾ به دنیایی نیمه قورناتمان ناسانکردوه بو (ذکر)، نایا که س نیه، بی لئی تیگیات و لئی وردبیته وهو بیرى لی بکاته وه؟ ناسانکردن (تیسیر) بریتیه له ناسانی له شتیکدا، ناسانییش بریتیه له سینیای و زهحهت پیوه نه کیشان، له وه دهست هینانی نامانج، لهو شته دا، مهبه ستهش له ناسانکردنی قورنات، ناسانکردنی نه وه به که له قسه دهویستری، نه وه ی له قسهش دهویستری، بریتیه له تگه یشتنی بابای بیسه ر، لهو مانایانه ی قسه بیژ، مهبه ستی بوون، بی نه وه ی بابای بیسه ر زور نه رک بکیشی و، بی نه وه ی لئی بنالقى و لئی داخراو بی، وه ک ده لین: به بی مؤلته ده چپته نیو گوئی، (واته: به ناسانی مروف لئی حالیی ده بی)، ننجاً نهو ناسانییه که خوا ~~بسیار~~ دهفه رموی: قورناتمان ناسانکردوه، دوو بواری هه ن:

ا- له بواری بیژه کانی دا.

پ- له بواری واتاکانی دا.

له بواری بیژه کانی دا، به وه که بیژه کانی قورنات له پله هه ره به رزه کانی به وانی و پاراویدان، هه م له رووی وشه کان و، هه م له رووی پیکهاته ی وشه کان و، هه م له رووی نه وه وه که هه مووی پیکه وه، رنک و پیکه وه به شیوه یه که که زمانه کانیش به ناسانی نهو بیژانه یان بو ده گوترین و، بوشیان له بهر ده کرین.

له رووی واتاکانی شه وه، به وه که به ناسانی نهو واتایانه له پیکهاته کانی وشه کان وهرده گیرین. واته: رسته کانی و برکه کانی، مانای زوریان تیدان، لهو مهبه ستانه ی که بیژه کان بویان هاتوون، وهرده گیرین و، هه ندیک ماناش له هه ندیکی دیکه یان وهرده گیرین و، هه تا بابای راماو رامینى، مانای دیکه ی

زیاتری وهدهست دین، که نامرازه کانی نه وهش هتنده زۆرن، ناگونجی هه موویان باسبکرین، به لام له هه موویان گرنگتر بریتیه له: کورتیی بیژه کان (ایجاز)، بو نه وهی به ئاسانی له بهر بکرین و، پاشان به کورتیی و پوختیی کوتنی واتایه کان، بو نه وهی بیسه ره کان، زهینیان به هه موولایه کدا بجی، بو وهرگرتنی نه و واتایانه (نه که یه که واتای دیارییکراویان هه بی، له وئ بوهستی) نه ویش به پیتی نه وه که بیژه که و زمانی عه ره بیی و شیوازی عه ره بیی و نه و مه به ست و ئامانجه، که قسه که ی بو گوتراوه، رتی پی ددهن، ههروه ها له شیوازه کانی نه و په وانبیژی و زۆر گه باندنی واتایه، بریتیه له به دریژی قسه کردن (إطّاب)، نه گهر له شوینیکدا، په نهانی یاخود وردیی، واتا هه بی و، پیویست به وه بکات نه و شیوازه به کار بی.

واته: له جیاق دوو وشه به کار بهیترین، چوار وشه به کار بهیترین و نه وهش به پیتی حال و مه قام ده گۆرئ، نه گهرنا یاساو بنه مای گشتیی له قورئاندا بریتیه له به کورتیی و پوختیی دوان و، بیژه که م و واتای زۆر.

مه سه له ی دووه م:

گهلی عادی ش پتغه مبه ری خوا هوود شهید حرا حیر و په یامه که بیان به درو دانا، بویه خوای داد گه رو بالآده ست بایه کی زور به هیزو ساردی له کاتیکی نه گبه تدا نارد ه سهریان، سهره نجام له بهینی بردن، وهک کۆتیره دارخورمای له ریشه وه هه لکه ندر او، که وتن و سزاو ترساندن خواش زور بپه زابوو، قورئانی ش له هه موو روویکه وه بو خه لکی خوی ئاسانکراوه، بیخوینن، له بهری بکه ن، لیتی تی بکه ن، په ندی لیوه ربگرن و کاری پی بکه ن:

خوای زاناو توانا ده فه رموی: ﴿كَذَّبْتَ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَدَايَ وَنَذَرِ ۝۸۰﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ۝۸۱ تَنَزَّعَ النَّاسُ عَنْهُمْ أَغْصَارٌ لِّمِثْلِ نَجْعٍ ۝۸۲ فَكَيْفَ كَانَ عَدَايَ وَنَذَرِ ۝۸۳ وَلَقَدْ يَنْبَغُ الْفَرَادَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ ۝۸۴

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له شەش برگەدا:

(۱)- ﴿كَذَّبْتَ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَدَايَ وَنَذَرِ ۝۸۰﴾ گهلی عاد به درو یان دانا، ئنجا نایا نازارو ترساندنه کانم چۆن بوون؟ بهرکاره که ی قرتی تراوه، یانی: ﴿كَذَّبْتَ عَادٌ هُودًا﴾، یاخود ﴿كَذَّبْتَ عَادٌ رِّسَالَاتِ اللّٰه، أَوْ رِسَالَةِ اللّٰه﴾، گهلی عاد هوودیان به درو دانا، یاخود: گهلی عاد په یامه کانی خوا، یان په یامی خوایان به درو دانا، ﴿فَكَيْفَ كَانَ عَدَايَ وَنَذَرِ ۝۸۲﴾، ئنجا نایا سزادانی من، نازاردانی من و ترساندن و ئاگادار کردنه وه کانی من چۆن بوون؟ واته: دهره نجامی سزادانی خواو دهره نجامی ئاگادار کردنه وه ترساندنه کانی خوا، هینده بپه زابوو، که جیی سه رسو پمانه و نایه ته وه صفکردن، ئنجا خوا سید لرحم لرحم باسی ده کات:

(۲)- ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا ۝۸۱﴾، نيمه بایه کی زور به هیزو ساردمان که دهنکیکی به هیژی شی هه بوو، نارد ه سهریان، ﴿صَرْصَرًا: الشَّدِيدَةُ الْقُوَّةُ الْبَارِدَةُ لَهَا صَوْتٌ﴾، (صرم) زور به هیزو سه خت، زور سارد که دهنکیشی لی بئ، (الطبري) وشه ی (صَرْصَرًا) ناوا

مانا دەکات: (رَبْعاً باردة)^(١)، بایهکی زۆر سارد، هەر (الطبري)، دەلن: (صُرْراً: شديدة)^(٢) (صُرْراً)، واتە: زۆر پتەو و توند، بەلام زۆربەي زانایان بەو سێ وەصفە (صُرْراً)یان وەسف کردووە: أ- زۆر توند، ب- زۆر سارد، ج- دەنگێکی بەهێزیشی هەبێ.

٣- ﴿فِي يَوْمٍ غَيْرٍ مُّسْتَمِرٍّ﴾، لە ڕۆژێکی نەگێهێ بەردهوامدا، واتە: ڕۆژێک که نەگێهێی تێیدا بەردهوام بێ، وشە (نَحْس)، یانی: حال خراپیی، بە کوردیی دەلێن: نەگێهت، بێ خێرو شووم، (الطبري) لە (الضَّحَاك) دوه^(٣)، ناوا مانای ﴿يَوْمٍ غَيْرٍ مُّسْتَمِرٍّ﴾، دەکات: (فِي يَوْمٍ شَرٍّ وَشَوْمٍ، اسْتَمَرَّ بِهِمُ الْبَلَاءُ وَالْغَذَابُ فِيهِ إِلَى أَنْ وَقَى بِهِمْ جَهَنَّمَ)، لە ڕۆژێکدا که بەلاو نازار تێیدا بەردهوام بوو، تاکو گەياندن بە دۆزەخ.

مەبەست پێی دۆزەخە لە قوناغی بەرزەخدا.

وشە (مُسْتَمِرٍّ)، ناوەلناوی (نَحْس)ە، ﴿فِي يَوْمٍ غَيْرٍ مُّسْتَمِرٍّ﴾، یانی: ڕۆژێک که نەگێهێی و شوومییەکی بەردهوام بوو.

٤- ﴿نَزَعَ النَّاسُ عَنْهُمْ أَعْجَازُ نَحْلِ مُنْفِعٍ﴾، خەلکی دەرەدەکیشا، هەلدەکیشا، وەک کۆتەرە دارخورمایە هەلکەندراوەکان بن. (النَّزَعُ: الإِزَالَةُ بِغُنْفٍ)، (نزع) نەوێه بە هیز شتیک لابەری و هەلیکیشی، ﴿نَزَعَ النَّاسُ عَنْهُمْ أَعْجَازُ نَحْلِ مُنْفِعٍ﴾، خەلکی دەرەدەکیشا و هەلدەکیشا بە توندیی لای دەرەدن، وەک بنکە دارخورماو، کۆتەرە دارخورمای لە ڕەگەو دەرکیشراو بوون، (أَعْجَازُ)، کۆی (عَجَز)ە، که بریتیه لە کۆتایی هەر شتیک، ﴿أَعْجَازُ نَحْلِ﴾، (نخل)یش، ناوی کۆیە بوو دارخورما، که تاکەکی (نَخْلَة)یە، وەک کۆتەرە دارخورمایەکان، که هەلکیشراون و دەرکیشراون، ناوا کهوتبۆنە گۆزێ، ﴿أَعْجَازُ نَحْلِ﴾، (الأعْجَازُ: جَمْعُ عَجَزٍ، وَأَعْجَازُ نَخْلٍ: أَصُولُ النَّخْلِ، وَشَبَّهَ النَّاسُ الْمَطْرُوحُونَ عَلَى الْأَرْضِ، بِأَصُولِ النَّخِيلِ لِمَقْطُوعَةِ الْبَتِّي تَقْلَعُ مِنْ مَنَابِئِهَا لِمَوْتِهَا، إِذْ تَزُولُ قُرُوعُهَا

(١) برقم: ٢٢٨٥٤.

(٢) برقم: ٢٨٥٠٩.

(٣) برقم: ٢٢٨٦٣.

وَيَتَحَاتُّ وَرَفْهَا، فَلَا يَبْقَى إِلَّا الْجُدُوعُ الْأَصْلِيَّةُ، (أَعْجَازُ)، كَوَى (عَجَزَ) ه، وَاثَ: كُوتَابِي وَبَنَكِي هَهِر شَتِيك، نَجَا (أَعْجَازُ نَخْل)، يَانِي: بَنَك و كُوتَهَر دَار خورمايه كان، گه لی عاد كه له سهر زهوييه كه كهوتوون و بايه كه لييداون، چوپنزاون به بنكي دارخورماوه، كه له و شوينه لي لي پرواوه هه لده كه نري، له بهر نه وهی وشك بووه، نجا لقه كان لييده بنه وه و گه لايه كه لي لي ده بيته وه و، ته نيا قه ده نه صلييه كه ي ده مي نيته وه.

منيش ده ليتم: (رُفْمَا سَبَبُ تَشْبِيهِهِمْ بِأَصُولِ النَّخْلِ، هُوَ طُولُ أَجْسَامِهِمْ وَضَخَامَتُهَا!!)، رهنكه هو كاري چوپنزيان به بنك و كُوتَهَر دارخورماوه، له بهر نه وه بي كه گه لی عاد زور بالآ بهرز و قه به و به كه له ش بوون و، دارخورماش زور به رزه.

(مُنْقَعِر: اسْمُ فَاعِلٍ انْقَعَرَ، مُطَاوَعُ قَعْرَهُ، أَي: بَلَغَ قَعْرَهُ بِالْحَقْرِ، وَرُوعِي فِي إِفْرَادِهِ وَتَذَكِيرِهِ صُورَةَ لَفْظِ النَّخْلِ دُونَ عَدَدِ مَذْلُولِهِ، خِلَافًا لِمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿كَانَتْهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ﴾ ٧). الحاقه.

وشه ي (مُنْقَعِر)، ناوي بكه ر (اسْم فاعِل) ه، له پرووي زمانى عه ده بييه وه، له (انْقَعَرَ) وه هاتوه، (انْقَعَرَ) ش (مُطَاوَع) ي، (قَعْرَه) يه، ده گوتري: (قَعْرَتُهُ فَاَنْقَعَرَ) هه لم قه ند، هه لقه نرا، (قَعْرَهُ)، گه يشته بنى، (بيريكي هه لقه ند، چاليكي هه لقه ند، گه يشته بنه كه ي) بويه ش به تاك و به نيرينه هاتوه، (مُنْقَعِر) له بهر نه وه ي وينه ي بيژي (نَخْل)، ره چاو كراوه، نهك واتاي (نَخْل)، بيژي (نَخْل)، تاكه و نيريشه، له پرووي زمانى عه ده بييه وه، واته: نيرينه ي مه جازي، نجا (مُنْقَعِر) يش، ده گه پته وه بو (نَخْل)، نهك واتاي (نَخْل)، به پيچه وانه ي نه وه وه كه له شويينيكي ديكه ده فه رموي: ﴿كَانَتْهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ﴾ ٧ الحاقه، نه وان وهك بنكه دارخورما كهوتووه كان بوون.

ليره دا (خَاوِيَةٍ)، كه سيفه قى (أَعْجَازُ نَخْل) يه، حاله قى مانايه كه ي تبدا ره چاو كراوه دارخورمايه كانيش كو بوون، بويه سيفه ته كه ياني، كه (خَاوِيَةٍ) يه [ياني: (سَاقِطَةً)] كهوتووه كان، به مينه ي مه جازي، هيناوه.

(۵) ﴿فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِي﴾ [خوایندگی من و ترسانندگی من، چون برون، واته: سه رهنجامی ترساننده کانم و سزادانه کهم چون بوو؟ یانی: هینده بیره زو گه وره بوو، وه سف ناکری.]

(۶) ﴿وَلَقَدْ يَمُرُّ الْقُرْآنُ بِاللَّذِكْرِ فَمَنْ مِّنْكُمْ﴾ [جار تکی دیکه خواستنه مرسته مو باره کهش دوو باره ده کاته وه، وهک چون نه وهی پیشیشی دوو باره کرده وه، ده فهرموی:] به دنیای قورن امان بو له بهر کردن، بو خویندن، بو لیتیکه یشتن، بو پهنه لیه و رگرتن، بو بیر لیکر دهنه وه، ناسان کرده، نایا کهس نیه بی، لئی تیکات، پهنه دی لیه و رگری و لئی به ره مه مند بی؟!]

هه رچهنه پیشتریش چه مک و واتای نه م نایه ته مو باره که مان پروون کرده وه، له زاری (ابن عاشور) ده ره حمه قی خوی لی بی، به لام لیره ش نه م پروون کرده وه به له (الطبري) یه وه، دینین، که له ته فسیره که یدا هتاویه ق، ده لی:

(وَلَقَدْ سَهَّلْنَا الْقُرْآنَ: بَيَانَهُ وَقَضَلْنَاهُ لِلذِّكْرِ، لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَتَذَكَّرَ وَيَعْتَبِرَ وَيَنْتَعِظَ وَهُوَ نَاهُ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَوْلُهُ: ﴿يَمُرُّ الْقُرْآنُ بِاللَّذِكْرِ﴾، قَالَ هُوَ نَاهُ) "، واته: به دنیای تیمه قورن امان سینا کرده وه، واته: پروونان کردو ته وه وه یه کلامان کردو ته وه بو زیکر، واته: بو هه ره کهس بیه وی، بیر ی بکه و یته وه وه پهنه وه رگری و ناموز گاری و وه رگری و ناسانان کرده وه، له مواهیده وه هاتوه له باره دی فهرما یشتی خواوه که ده فهرموی: ﴿وَلَقَدْ يَمُرُّ الْقُرْآنُ بِاللَّذِكْرِ﴾، (قَالَ هُوَ نَاهُ)، واته: سینا و ناسانان کرده وه.

بیگومانیش قورن وایه و بو له بهر کردن، بو خویندن، بو لیتیکه یشتن، بو پهنه لیه و رگرتن، هیچ قسه بهک نیه به قه ده ر قورن ناسان بی، به لام بیگومان بو خه لکی خوی، هه روه ها بو لیه و رگرتنی یه کجار زور له مانا و مه به ست و حکمه ت، به لکو بی سنوور، واتاو مه به ستی گه وره و گرنگی گرتونه خوی و، هه رچی ژیا نی به شه ر پیوستی پیته ق و په کی له سه ر وه حیی خوا که و توه،

خوَا خستوو یه ته نِیو قورنانه وه، نُنجا که خوا دهفه رموی: ﴿مَا قَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ ٣٨ ﴿الْأَنْعَام﴾، نه گهر مه بهست له (کِتَاب) قورنَان بِنِ، واته: هیچ شتیکمان زایه نه کردوه له قورنَان دا که تیییدا نه بِنِ، واته: هیچ شتیک که ژیا نی به شه ر پتویستی پی بِنِ و په کی له سهر وه حی خوا که وتبِنِ، به لَام نه وه ی له مه و دای عقلی به شه ردا بِنِ و، به شه ر خوی بتواننِ دهر کی بکات، خوا ﴿سَبِّحْ لِلْحَمْدِ﴾ کتیبی خوی پی قه له بالغ نه کردوه؛ سه یاره چوَن دروست ده کری؟ فرۆکه چوَن دروست ده کری؟ پِی و بان و خانوو به ره و... هتد، نه وه هه مووی له مه و دای عقلی به شه ر دایه، بویه خوا باسی نه کردوه.

به لَام زیاتر واییده چی: ﴿مَا قَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ ٣٨ ﴿الْأَنْعَام﴾، مه بهست له (کِتَاب)، زانیاری بِنِ سنووری خوای زاناو شاره زای بِنِ، به لَام نهم نایه ته موباره که ی دهفه رموی: ﴿وَرَزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيِينًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ ٨٩ ﴿﴾، نهمه بیگومان مه بهست پی قورنانه، دهفه رموی: کتیبمان بۆ سه ر تۆ دابه زانده و، روونکه رده ویه بۆ هه موو شتیک و، پینمایی و به زه یی و موژده و دلخوشیه بۆ مسولمانان.

ننجا نه گهر یه کیک بلنِ: کوا قورنَان هه موو شتیک تییاده؟ فلَان شته چوَن دروست بکه ین و، فلَان شته چوَن دروست بکه ین، یان فلَان شته چوَن بکه ین؟ وه لَامه که ی نه ویه که باسمان کرد، ههر شتیک په کی له سهر وه حی خوا که وتبِنِ، خوَا خستوو یه ته نِیو کتیه که ی خو به وه و، ههر شتیک ژیا نی به شه ر پتویستی پی بِنِ، که ژیا نیکی مرۆفانه و، پیک و راست له سهر ناستی تاک و خیزان و ده ولت و کۆمه لگاو له سهر ناستی مرۆفایه تییش، بگوزه ریئنی، ژیا نیکی که شایسته ی مرۆف بِنِ، خوَا خستوو یه ته نِیو قورنانه وه، چ له رووی بووناسییه وه و، له رووی ئیمان و عه قیده وه و، له رووی ته قوا و ته زکییه وه و، له رووی عیاده ته وه و، له رووی هه لسوکه وته وه و، له رووی ره وشته وه و، له رووی به رتوه بردنی کۆمه لگاو وه و، له رووی په یوه ندیه کان و، له رووی جهنگ و ناشتییه وه، له هه موو روویه که وه.

کاتی خوئی ئیمه له تهفسیری ئەم نایه ته له سووره ق (النحل) دا، نهو به سه رهاته مان له شیخ (موحه ممه ده بده) وه هینا، لیره ش دوو باره ی ده کهینه وه: کاتی خوئی شیخ (موحه ممه ده بده) له فه ره نسا دوور خراوه بووه، حکومه ق میسر دووری خستۆته وه، به کیک له زانا فه ره نسیه کان، لای ده پرستی: ئیوه ده لێن: قورئان هه موو شتیکی تیدایه و ئەم نایه ته ی بو دینیته وه: ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ۖ﴾، کتیبمان دابه زاندۆته سه رت ڕوونکه ره وه یه بو هه موو شتیکی،

لیره دا ده لێم: نایا نیرده بیکی^(١) گهنم، یان نارد (نیرده بیکی هینده ی فه رده گهنمیک ده بی)، چهن د نانی تیدایه ؟ کوا له قورئاندا نه وه هیه ! شیخ موحه ممه ده عه بده ش ده لێ: با نه وه شی تیدایه له قورئاندا.

ده لێ: کوا له کویدایه ؟

ده لێ: قورئان ده فه رموی: ﴿فَتَلَوُاْ اَهْلَ الْذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ﴾ ٧ ﴿الْاَنْبِيَاءَ﴾، نه گهر نازانن له شاره زایان بپرسن، ده چین له نانه وایه ک ده پرسین، نه ری نیرده به ده غلیک چهن د نانی تیدایه ؟ نه ویش پیمان ده لێ.

نه ویش ده لێ: تو ده لێی: قورئان هه موو شتیکی تیدایه !

نه ویش ده لێ: قورئان پیت ده لێ: بو شاره زایی ده رباره ی هه ر شتیکی له خه لکی خوئی بپرسه، قورئان پینمای تیدایه، بو هه ر شته چو ن پنی بگه ی؟ ئیمه ش بو نه وه ی بزاین نیرده به ده غلیک، چهن د نانی تیدان؟ له نانه وایه ک ده پرسین، نه و پسپۆرو شاره زایه، قورئانی ش واما ن پینمای ده کات و ده لێ: بو هه ر شته له خه لکی پسپۆرو شاره زای خوئی بپرسن!

(١) الإردب: مکیال يتسع أربعة وعشرين صاعاً. المعجم الوسيط، ص ١٣. واته: هه ر (صاع) جوار مسته، که واته: ٤٣٤ ٩٦ مست نیرده بیکه، واته: فه رده به کی ده وری سه د (١٠٠) کیلویی.

مه سه له ی سیه م:

گه لی ته موودیش پیغه مبه ره که ی خویان صالیحیان به درو داناو په یامی
خوایان په تکرده وه، خویان به زلگرت و پتیان و ابوو صالیح وهک مروفتیک
شایسته ی پیدا نیردرانی په یامی خوا نیو، به دروژن و بوغراو خو په سندیان
داناو، نهو حوشتره ش که خوا وهک به لگه و موعیزه بهک به شیوه به کی تایبهت
بو صالیحی په خساند بوو، په بیان کرد (چوار په لیان بری و کوشتیان) سهره نجام
خوا هارژتیک ی بیرزه ی نارد سهریان و، وهک پووش و په لاشی نیو ناغه لیان
لیهات، که بابای ئالفا که ره بو ئاژه لان له ناغه لدا خری ده کاته وه:

خوا ده فره رموی: ﴿كَذَبْتَ مُؤَدَّ بِالَّذِي﴾ فَقَالُوا ابْشِرْنَا مِنَّا وَجِدًا نَبْعُهُ إِنَّا إِذَا لَفِيَ ضَلَالٍ
وَسُعْرٍ ﴿١﴾ إِنَّا لَفِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِن بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَابٌ أَشَرٌ ﴿٢﴾ سَيَعْمُونَ عَدَا مِن الْكَذَابِ الْأَشْرُ
﴿٣﴾ إِنَّا مَرِسلُوا النَّافَةَ إِنَّهُ لَهْم فَارَقْنَاهُمْ وَأَصْطَفِرْ ﴿٤﴾ وَبَيْنَهُمْ أَنَّ الْمَاءَ فِسْمَهُ بَيْنَهُمْ كُلُّ شَرِبٍ مُحْضَرٌ
﴿٥﴾ فَادَاوَا صَاحِبَهُمْ فَنَعْلَانِي فَمَقَرَّ ﴿٦﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنَذِيرٌ ﴿٧﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَبْحَةً وَجِدَّةً
فَكَانُوا كَهَشِيرِ الْحَخْطَرِ ﴿٨﴾ وَلَقَدْ يَمُرُّنَا الْفَرَزَانُ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّذَكِّرٍ ﴿٩﴾

شیکردنه وهی هم، ثایه تانه، له شازده برگه دا:

(١) - ﴿كَذَبْتَ مُؤَدَّ بِالَّذِي﴾، گه لی ته موود ترساندنه کانیان، به درو دانان، وشه ی (مؤود)،
حاله ته نیعرا بییه که ی ناگوژی (مفتووع من الضرف)، هوکاره که شی دووانن: (العلمیة
والتأنيث المغنوي)، عه له م بوون و، مینه ی مه عنه وی بوون، چونکه (مؤود)، ناوی
هوژیک بووه و، له ماناش دا مینه یه له بهر نه وهی مانای (قبیله) یه، ﴿كَذَبْتَ مُؤَدَّ
بِالَّذِي﴾، بویه نالین: (مؤود)، چونکه (غیر منصرف) ه، گه لی ته موود ناگادار کردنه وهکانی
خوایان ستره ی (که به صالیحدا نارد بوونی) به درو دانان.

(ابن عاشور) لیره‌دا پروونکردنه‌وه یه‌ک ده‌دات، له ته‌فسیره‌که‌ی خو‌ی دا^(۱) و ده‌لن: {وَالنَّذْرُ: جَمْعُ نَذِيرٍ الَّذِي هُوَ اسْمٌ مُضَرَّرٌ أَثَرُ، أَيْ كَذَّبُوا بِالْإِنذَارَاتِ الَّتِي أَنْذَرَهُمُ اللَّهُ بِهَا عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ، وَلَيْسَ النَّذْرُ هُنَا بِصَالِحٍ لِحَمْلِهِ عَلَى جَمْعِ النَّذِيرِ مَعْنَى الْمُنْذِرِ، لِأَنَّ فِعْلَ التَّكْذِيبِ إِذَا تَعَدَّى إِلَى الشَّخْصِ الْمُنْشَوِّ إِلَى الْكَذِبِ تَعَدَّى إِلَى اسْمِهِ بِذَوْنِ حَرْفٍ، قَالَ تَعَالَى: ﴿مَكَذَّبُوا رَسُولِي﴾^(۲) السَّبَّاءُ، وَقَالَ: ﴿وَلَنْ يُكْذِّبُوكَ﴾^(۳) الْحَجَّ، وَإِذَا تَعَدَّى إِلَى الْكَلَامِ الْمَكْذُوبِ، تَعَدَّى إِلَيْهِ بِالْبَاءِ، قَالَ: ﴿وَكَذَّبْتُمْ بِهِ﴾^(۴) الْأَنْعَامَ، وَقَالَ: ﴿وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ﴾^(۵) الْأَنْعَامَ، وَقَالَ: ﴿إِنْ أَلْبِسْكُمْ كَذِبًا يَنْفُسًا﴾^(۶) الْأَعْرَافِ، وَهَذَا بِخِلَافِ قَوْلِهِ: ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ﴾^(۷)، فِي سُورَةِ الشُّعَرَاءِ. وَالْمَعْنَى: أَنَّهُمْ كَذَّبُوا إِذْ بَارَزُوا رُسُولَهُمْ، أَيْ جَعَلُوهَا ثُمَّ كَذَّبُوا رُسُولَهُمْ.

پروونکردنه‌وه یه‌کی جوانه، بویه به باشم زانی بیهیتیم و ته‌نیا نه‌مه‌ی ئیره‌ش نا‌گر‌تیه‌وه، به‌لکو له هه‌ر شو‌نیه‌کی دیکه‌شدا هات‌ب، ته‌و پروونکردنه‌وه یه‌ی (ابن عاشور) هیناویه‌تی، به‌سه‌ریدا ده‌چه‌سپن، (نَّذْر)، کو‌ی (نَذِير)، که بریتیه له ناوی چاوگی (أَنْذَر)، (واته: ترساندی یاخود نا‌گاداری کرده‌وه (فَهُوَ نَذِيرٌ)، نه‌و ترسینه‌ره، یان {أَنْذَرَهُ نَذِيرًا، أَيْ: إِذْ بَارَزَ}، به مانای نا‌گادارکردنه‌وه و ترساندن} لیره‌دا ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنَّذْرِ﴾^(۱) (أَيْ: كَذَّبُوا بِالْإِنذَارَاتِ الَّتِي أَنْذَرَهُمُ اللَّهُ بِهَا)، واته: گه‌لی نه‌موود نه‌و ترساندانه‌ی خوا ^(۲) نه‌وانی پ‌ن ترساندن و پ‌ن وریا کردنه‌وه، به درو‌یان دانان، لیره‌دا وشه‌ی (نَذْر)، گونجاو نیه، بل‌تین: کو‌ی (نَذِير) ی، به مانای (مُنْذِر)، {مُنْذِرٌ، واته: که‌سیکی نا‌گادارکه‌ره‌وه} چونکه به درو دانان، نه‌گه‌ر پان‌بدریتیه لای که‌سینک که به درو داندراوه، نه‌و کاته به‌بنی پیت به‌رکار ده‌خوازئ، بۆ وینه: ﴿مَكَذَّبُوا رَسُولِي﴾^(۳)، پیغه‌مبه‌رانی میان به درو دانان، هه‌روه‌ها: ﴿وَلَنْ يُكْذِّبُوكَ﴾^(۴)، نه‌گه‌ر تۆ به درو داب‌تین، به‌لام نه‌گه‌ر وشه‌ی (تَكْذِيب)، به‌رکار بخوازئ و به‌رکاره‌که‌ی بریتی بن له قسه‌یه‌ک که به درو

داندراوه، نهو کاته پتوستانی بهوه ههیه به پیتی (ب)، نهو بهرکاره بخوازی، وهک ﴿وَكَذَّبْتُمْ بِهِ﴾ ٥٧، (نهو قسهیه تان به درۆ دانا، نهو قوڤانه تان به درۆ دانا) یان ﴿وَكَذَّبَ بِكُمْ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ﴾ ٥٨، (گه له کت به درۆیان دانا، له حالیکدا هه قیشه) ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا﴾ ٥٩، (به دنیایی نهوانه ی که نایه ته کانی تیمه یان به درۆ دانان) به لām لیره دا هه لاواردنیک ههیه، له سووڤتی (الشعراء) دا، که ده فهرموو: ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ﴾ ٦٠، (ئه موود پیغه مبه رانیان به درۆ دانان) لیره دا نه یفه رموو: ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالْمُرْسَلِينَ﴾، لیره دا یانی: (کذبوا) إِنْذَارَاتِ رَسُولِهِمْ، أَي: جَعَلُوا ثُمَّ كَذَّبُوا رَسُولَهُمْ، گه لی ئه موود نهو ناگادارکردنه وهو ترساندانه ی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هیتابوو یانن، نکووییان لیکردن، دوایش پیغه مبه ره که ی خوشیانان به درۆ دانا.

واته: له نه صلی زمانی عه ره بیدا (نُذِر)، که کوی (نَذِير)، ده گونجی به مانای (مُنْذِر) بئ، واته: که سیک که وریای کردوونه وهو ترساندوونی، ده شگونجی (نَذِير)، به مانای (إِنْذَار) بئ، واته: ترساندن و ناگادارکردنه وهو چاوگ بئ، له نه صلی زمانی عه ره بیدا هه ردووک واتیه که ی هه ن، به لām لیره له بهر نهو ی به پیتی (ب)، بهرکاره که ی خواستوه، به س به مانای چاوگ (مصدر) ه (إِنْذَار)، نه که به مانای ترسینه ر (منذر) که سیک که ترساندوونی.

٢- ﴿فَقَالُوا أَبَشَرًا مِثْلًا وَاحِدًا نَبَّيْنَاهُ﴾، گوئیان: نایا یه که مرۆف له خۆمان به دوا ی بکهوین؟ لیره دا پرسیارکردنه که بۆ نکوویی لیکردنه، ئنجا که گوتوو یانه: ﴿أَشْرًا مِثْلًا وَاحِدًا﴾، نایا مرۆفیک تاک له خۆمان؟ وشه ی (وَاحِدًا)، دوو واتای هه ن:

أ- ته نایه و که سی له گه ل نیه.

ب- تاکیکه وهک هه موو تاکه کان، واته: هیچ نیمتازیکی به سه ر نيمه دا نیه.

(١) ههروه ها نهو ته عبیره بۆ هه رکام له: گه لی نووح، گه لی عاد، گه لی لووط، گه لی شوعه ییش، هاتوه.

(۳) - ﴿يَا أَيُّهَا النَّفِيُّ صَلِّ وَسَلِّمْ﴾، نه گهر نیمه به دواى بکهوین، کهواته: له گومراییداین و له شتییداین، یانی: نیمه گومراو سهرگره رانین و شتیتین، چونکه (ضَلَّال: آی الْخَطَا وَعَدَمُ الْإِهْتِدَاء)، ههلهو به ری نه زانین، (سُغْر)یش، به مانای شتیتی (جُنُون) دى، (مَسْغُور) یانی: (مَجْنُون)، شیت، یاخود (سُغْر)، به مانای نازارو سزاو مهینه تى دى.

(۴) - ﴿يَا أَيُّهَا الذِّكْرُ عَلِّمْنَا بَيْنَنَا﴾، نایا له نیو نیمه دا (ذکر)، بووی فریدراوه، هاویش تراوته سهر وی؟ واته: له ناسمانه وه بو سهر وی دابه زیوه، له حالیک دا نیمه لهو شایسته ترین، نهو چیه تاكو ببتیه پیغهمبه ری نیمه وریا که ره وه ترسینه ری نیمه، ببتیه رابه رو سهرمه شقی نیمه؟!

هه میسه گه له کافره کان پیغهمبه رانیان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) به پیوه ری خویان، پیواون، پیوه ری نه وانیش نه وه بووه: کی دهسته لاق زیاتره؟ کی سهر وهت و سامانی زیاتره؟ کی قه به تره؟ کی خزم و خه لکی زیاتره؟ به لام پیوه ره لای خوا سهر ری نه وانیش خودی مروقه کان و ناخ و چیهت و مه عدهن و که سایه تیان، چونکه به زوری سهر وهت و سامان، تیساش و نهو کاتیش، به شیوه ی ناشه ری وه سهر یک نراوه، دهسته لات به زوری به خو سه پاندن بووه، خه لک و قه له بالغی به زوری له دهسته لات و له سهر وه ته که خپ بوته وه، نه وه ش نه ک نیمتیا ز نه، به لکو نیشانه ی نو قسانی بوون بو نهو خه لکانه، به لام نه وه ی جی سهرنجی خوا سهر ری نه وانیش بووه: ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَعْمَلُ رِسَالَتَهُ﴾، ﴿الْأَنْعَام﴾، خوا زاناره په یامی خو ی له کو ی داده نى، کی عه قلی باشر بووه، ناخی پاکتر بووه، مه عده نه که ی چاکتر بووه، بو خوا سولعاوتر بووه، ساقر و ری کتر بووه، خوا سهر ری نه وانیش کردوه به پیغهمبه ری خو ی، له دوا ی پیغهمبه رانیس خوا سهر ری نه وانیش نه وه ده کات به جتیشینی پیغهمبه ران، که به سیفه ته په سنده مه عنه ویه کان له خه لکی دیکه جیاده بنه وه، له پرو ی مه عنه ویه وه له خه لکی دیکه چاکترن و، ره وشتیان به رزتره، ناخیان پاکتره بو خه لک دلسوزترن و، عه قلیان به هیزتره!

﴿أَتَلَقَى الذِّكْرَ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا﴾، نایا له نیو نیمه ده! (ذکر)، (بیرخستنه وه، یاخود په یامی خوا) دابه زیاروده ته سهر وی، فریدراوده ته سهر وی؟!

(۵) - ﴿بَلْ هُوَ كَذَابٌ أَلِيمٌ﴾، به لکو نهو دروژنیکى خو په سنده، (یان خو به زلگره)، (کذاب أي: کثیر الکذب)، واته: زور دروکه، به کوردی ده لاین: دروژن، (أشر أي: فرح و بطر و مغضب بنفسه، ومُدْعٍ مَا لَيْسَ فِيهِ)، (أشر): له زمانى عه ده بیدا ده بیته زور دلخوش، له خو رازی و شانازی به خو وه که، به خو سهرسام و، لاف لیدر به شتیک، که نهو شته ی تیدانه بن، حاشای صالح ~~سیدالرحمن~~ که پیچه وانه ی هه مو و نهو سیفه ته خرابانه بووه، بویه خوا ~~سیدالرحمن~~ ده فهرموی:

(۶) - ﴿سَيَعْلَمُونَ عَدَا مَنْ الْكَذَابُ الْأَلِيمُ﴾، له مهودوا ده زانن کى دروژنى خو په سنده له خو رازی به! (سَيَعْلَمُونَ)، خو یندراویشه ته وه: (سَتَعْلَمُونَ)، به شیوه ی دواندن پرو به پرو، نهک به شیوه ی دواندن نادیار، ﴿سَيَعْلَمُونَ عَدَا﴾، به یانی ده زانن، ﴿مَنْ الْكَذَابُ الْأَلِيمُ﴾، کتیه دروژنى له خو رازی! نه مه بیگومان گوتراوى قسه یه کی قرتیندراوه: گوتمان: به یانی ده زانن، (عَدَا: زَمَنَ الْمُسْتَقْبَلِ الْقَرِيبِ)، مه به ست له (عَدَا)، که به کوردی ده بیته وه: به یانی و، سبه ینى، یانی: کاتی داهاتوویه کی نیزیک.

(۷) - ﴿إِنَّا مُرْسِلُوا النَّافَةِ فَنَنَّهُ لَهُمْ﴾، نیمه نیره ری خوشتره که ین، وهک تاقیکردنه وه بویان، نه مه پرو نکردنه وه ی نه وه یه، که به سهریان دى و، سهره تاو ده ستپیکى به لایه که یانه.

(نَافَةِ): (أَل) ه که ی، (أَل) ی ناساننده، واته: خوشتره زاندر او ناسراوه که که خوشتریکی تایبته بووه، ﴿فَنَنَّهُ لَهُمْ﴾، خوشتره که تاقیکردنه وه یه بو نه وان.

(۸) - ﴿فَارْتَقَبْهُمْ وَاصْبِرْ﴾، نه ی صالح! توش چاوه رپیان بهو خو راکر به، (الْإِرْتِقَابُ: الْإِنْتِظَارُ)، (إِرْتِقَاب)، به مانای چاوه ریکردنه، (ارْتَقَبَ مَثَلُ رَقَبَ، وَهُوَ أَبْلَغُ دَلَالَةٍ مِنْ رَقَبَ، لِيَزَادَةَ الْمُبْنَى فِيهِ)، (ارْتَقَبَ): به مانای (رَقَبَ یه، رَقَبَ)، یانی: چاوه رپی کرد، یان چاوه رپی کرد، به لام (ارْتَقَبَ)، له (رَقَبَ)، مانایه که ی به هیترتره، له بهر نه وه ی پیته کانی زیاترن.

(٩) - ﴿وَيَتَّبِعُهُمُ الْآلَاءُ فَمَنْ يَتَّبِعُهُمْ﴾، ههوالیشیان پئی بده، که ناو دابهش کراوه له نیوانیاندا، (آی: بَيْنَ أَهْلِ الْقَرْيَةِ وَالنَّاقَةِ يَتَغَلَّبُ ضَمِيرُ الْعُقَلَاءِ)، (بَيْنَهُمْ)، لیرهدا راناوی خاوهن عهقلان، زآلکراوه بهسهر هی نهوانهدا که عهقل و هویشیان نیه، که حوشرهکهیه، واته: ناوهکه دابهشکراوه له نیوانیاندا.

دواپی باسی چۆنیهتیی دابهشکردنهکه دهکات:

(١٠) - ﴿كُلُّ شَرِبٍ مُخْتَصَرٍ﴾، ههر نۆره ناویک، لهلا ناماده بوویه، واته: ههر نۆره ناویک، ههر بهشه ناویک، خاوهنی خوئی له لای ناماده دهبی و، نهوی دیکه لهو کاتهدا نایهت، (قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ: مَقْسُومٌ، فَهُوَ مِنَ الْإِخْبَارِ بِالْمَصْدَرِ لِلتَّأْكِيدِ وَالْمُبَالَغَةِ) یانی: ههوالیان پییده که ناوهکه دابهشکراوه له نیوانیاندا، نهمه له جوړی ههوالپییدانه به چاوک، بو زیاتر جهختکردنهوهو زیدهپوییکردن، واته: دهبی بزنان که ناوهکه دابهش دهکری له نیوانیاندا ﴿كُلُّ شَرِبٍ مُخْتَصَرٍ﴾، (شَرِبَ: النُّصِيبُ مِنَ شَرَبِ الْمَاءِ)، پشک و بهش له خواردنهوهی ناو، نۆره ناو، (الْمُخْتَصَرُ: اسْمٌ مَفْعُولٍ مِنَ الْحَضُورِ، وَهُوَ ضِدُّ الْغَيْبَةِ، وَالْمَعْنَى: مُخْتَصَرٌ عِنْدَهُ، وَشَيْءٌ (مُخْتَصَرٌ): ناوی بهرکاره، له وشهی (حُضُور) دوه هاتوه، (حُضُور) یش واته: ناماده، پیچهوانه (غَيْبَةِ) یه، به مانای نا ناماده، نادیار (آی مُخْتَصَرٌ عِنْدَهُ)، ههر نۆره ناویک له لا ناماده بوویه، واته: خاوهنی خوئی لهلای ناماده دهبی و نهوهی دیکه نابیی لهو کاتهدا لهوئی بی.

(١١) - ﴿فَادْرَأْ صَاحِبَهُمْ﴾ (کهلی شهموودا) هاوهلهکهی خویشیان بانگ کرد، بوچی فهرموویهتی: (صاحبهم)؟ (صَاحِبُهُمُ: الَّذِي صَحِبُوهُ وَرَضُوهُ)، واته: هاوهلهکه که دهیانناسیی و هاوهلیان بوو و لئی پازی بوون به کاردهکی و کردیانه نوینهری خویشان، که ههندیک دهلین: ناوی إقودداری کوری سالیف بووه، بهلام له هیچ سهراچاوهیهکی متمانه پیکرودا نههاتوه، ههروهها ههندیک گوتووایانه: (أَخِيْمِر)، بابایهکی سوورکار بووه، نهوهش دیسان له هیچ سهراچاوهیهکدا نههاتوه، گرنگ نهوهیه کهسیک بووه له ههموویان خراپتر بووه، بویه لهویان را بینیه، دهست بو

ئەو حوشتەرە درێژ بکات، کە خوا **سَمِيعٌ** ١٢، بە تاییبەت لە گاشە بەردێک، لە چیا یە ک بۆ
صالح هیناویەتە دە، لە سەر داوای خەڵکە کە کە داوای موغجیزەیان لێ کرد، وەک
کاتی خۆی لە بە سەر هاتی صالح **سَمِيعٌ** ١٣ و گە لە کە ی ئە موودا، باسمان کردووە لە سوو پەتی
(الحجر) دا.

(١٢) - ﴿فَعَاطَى مُعَرَّرٌ﴾ دەستی گە یاندی و پە ی کرد (عَطَى يَعْطُوا أَي: تَنَاولُ)، (عَطَى
يَعْطُوا)، واتە: دەستی گە یاندی وەر یگرت، ئنجا مە بە ست ئەو یە شمشیری وەر گرت،
چە قووی وەر گرت، یاخود دەستی پێ کرد، ﴿فَعَاطَى مُعَرَّرٌ﴾، (عَقَر)، پە ی کرد، نە یفەر موو:
(نَعَرَ)، (ذَنَج)، چونکە: (نَعَرَ)، بە مانای سەر برینی حوشتەرەو (ذَنَج)، سەر برینی جگە
لە حوشتەرە، بە لām (عَقَر)، ئەو یە حوشتەر پە ی بکری، واتە: لە پە لە کانی - بە تاییبەت
لە پاشوووە کانی - بدری، حوشتەر ئە گەر لە لاقە کانی پشستەو ی در، دەر کەوێ و سەر برینی
ناسان دە بێ، بۆچی خوای تاک و پاک فەر موو یەتی: (فَعَاطَى)؟! پە سپۆرانی پەوانبیزی
گوتوو یانە: بۆ ئەو ی ترسانی خەڵکە کەو دڵ لە دلدانیان بچۆ یتر ی بە خەڵکە کەو کە
هەر کامێکیان، بەو ی دیکە یان، بلی: تۆ بیکە، ئەویش بلی تۆ بیکە، یان هەر کامیان
ناماژە بۆ ئەو ی دیکە بکات، چونکە ترساو و زانیو یانە بە لایان بە سەر دێ، یاخود
بە لای کە مەو ئە گەریان داناو، بە لایان بە سەر بێ.

(العنقر: أَضْلَهُ ضَرْبُ الْبَعِيرِ بِالسَّيْفِ عَلَى عَرَاقِبِهِ لِيَسْقُطَ إِلَى الْأَرْضِ جَائِئًا فَيَتَمَكَّنَ
الْتَّاجِرُ مِنْ نَحْرِهِ)، (عَقَر): لە بنە پەت دا بریتی یە لەو کە لە پاشوووە کانی حوشتەر
بدری، تاکو بکەو یترە سەر زەو ی و بە سەر چۆ کدا بکەو ی و، بابای سەر بر ناسانت
بتوانی سەری بپری.

(١٣) - ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾، نێمە یە ک هارژن (یاخود: یە ک بلیسە) ی
گەورە مان ناردە سەریان، لێردە دا بە (صَيْحَةً) هیناویەتی، واتە: هارژن و دەنگێکی زۆر
زەبە لاج، بە لām لە هەندێک شوێن دا فەر موو یەتی: (صَاعِقَة): ﴿فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ
أُولَئِكَ﴾ ١٤، (صَاعِقَة)، واتە: بلیسە یە ک ناگر، لە شوێنی دیکە ش دە فەر موو ی:

(طاعیة): ﴿ فَأَنَّا نَمُودُ فَأُمْكِرُوا بِالطَّاعِيَةِ ۝ ﴾ العاقبة، (الطَّاعِيَةُ)، به لایه کی له سنوور
 دهرچوو، له شوینی دیکهش ده فهرموئ: (الرَّجْفَةُ): ﴿ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ ۝ ۷۸ ۝ ﴾ الأعراف،
 (رَجْفَةً)، له رزینه وه، نجا نه گهر که سیک سادو سه رکیل و نه شاره زابن، ده لئ: نایا
 چوئه خوا چوار وشه ی به کاره یانوان؟

له شوینیک ده فهرموئ: (صَبْحَةً)، له شوینیک ده فهرموئ: (صَاعِقَةً)، له
 شوینیک ده فهرموئ: (طاعیة)، له شوینیک ده فهرموئ: (رَجْفَةً)، به لکو له
 سوور هق (الشمس) دا، وشه یه کی دیکه ی پنجه میس هاتوه: ﴿ قَدَمَدَمَ عَلَيْهِمْ
 رَبُّهُمْ يَذِزِّيهِمْ فَنَسْنَحُهَا ۝ ۱۱ ۝ ﴾ (قَدَمَدَمَ)، یانی: (زلزل)؟

ده لئین: نه وانه هه موویان یه کن، به لام خوا ﴿ سَمِعَ الْجَمْرُ ﴾ به پتی کهش و سیاقه کان
 هه رجاره وشه یه کی هه لبراردوه، هه موویان ته عبیر ده کن له یه ک راستی،
 به لام هه وشه یه کیان ته عبیر ده کات له لایه کی نه و راستیه، وه ک که سیک
 زاناش بی و نازاش بی و خیرخوازیش بی و خوا په رستیش بی، یه کیک بلئ:
 فلانکهس زور خوا په رسته، نه وهی دیکه بلئ: زور نازییه، نه وهی دیکه بلئ: زور
 سه خیه، نه وهی دیکه بلئ: زور زانییه، نه وانه هه موویان وه سفی یه ک که سن
 و هه کامیکیان وه سفی لایه نیکی ده کات، لیره شدا خوا ﴿ سَمِعَ الْجَمْرُ ﴾ نهو به لایه ی گه لی
 نه موودی پی فه وتاندوه، ناوی لئناوه: هارژن هارژنیکی گه وره، نهو هارژن و
 ده نگه گه وریهش، له بلئسه یه کی ناگره وه بووه، سزایه ک بووه له سنوور
 دهرچوووه، له رزینه وهی لی په یدا بووه، سه رده نجام حاله تیکی بوومه له رزهش
 بووه، که واته: هه موو نهو وه صفانه ده گه رینه وه بوو نهو سزایه و هه کامیکیان
 له پوه یه که وه باسی ده کات.

(۱۴): ﴿ فَكَانُوا كَهَشِيمٍ الْحَنِظِرِ ۝ ﴾ سه رده نجام بوونه پووش و په لاشی تیکشکینراوی بابای
 خاوه ن ناغل، یان ناغل دروستکه، (الهشيم): مَا يَبُسُ وَجَفَ مِنَ الْكَلْبِ وَمِنَ الشَّجَرِ،
 وهو مُشْتَقٌّ مِنَ الْهَشْمِ وهو الْكُثْرُ، (هَشِيمٌ)، هه شتیکی وشکه له پووش و په لاش

و دارو دره خت، که ټيک ده شکیږی و، له (هشم) دوه هاتوه، يانی: (گسړ)، شکاندن، (المُحْتَظَر: مُفْتَعِلٌ مِنَ الْخَطِرَةِ، أَيُّ مُتَكَلِّفٍ عَمَلِ الْخَطِرَةِ)، (محظر) که سیکه (خطرة)، دروست ده کات، واته: ناغل، که پووش و په لاش و چلوئی تن ده کات، بو نازده له کانی.

له سووره ق (الشعراء) دا، خوا **لَا تَجْعَلْ لِحُجْرٍ** ناوا باسی گه لی نه موود ده کات، که صالح پیتی گوټن: **﴿قَالَ هَذِهِ نَافَةٌ لِّمَا شَرِبْتَ وَلَکُمْ شَرِبٌ يَوْمَ مَعْلُومٍ﴾** **﴿وَلَا تَسْوَأُوا سُوًى فَبِأَحَدِكُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَظِيمٍ﴾** **﴿فَعَقَرُوهَا فَاصْبِرُوا نَدِمْنَا﴾** **﴿فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ﴾** **﴿وَاتِهِ نَهْمُهُ** حوشریکه، نوره ناویکی ههیه، تیووش نوره ناوی رژیکی دیاریرکروتان ههیه، به خراپه دهستی بو مه بهن، نه گه رنا سزایه کی به ټیستان تووش ده بی، که چی نه وان په بیان کرد، سهره نجام په شیماں بوونه وهو، سزاو نازارگرتنی.

سهره نجام خوا ده فهرموئی:

(١٥) - **﴿وَلَقَدْ بَعَرْنَا الْكَلْبَ لَیْلَکِ﴾**، به دلنایی قورناهان بو خویندن و له بهر کردن و، لیتیکه یشتن و پهند لیوه رگرتن، ناسانکر دوه.

(١٦) - **﴿فَهَلْ مِنْ مُدْکِرٍ﴾**، ئنجا نایا کهس ههیه بیرى لن بکاته وهو لئی ټیگات و، په ندی لیوه ربگری؟! نهو پرسپارکردنه ی خوی موته عال به نسبته نه وانه وه، واته: کهم کهسی وا ههیه و کهم کهس هه بووه به دریژیایی میژوو، قه دری کتیبه کانی خوا وهک پیویست بزانی، خوا لهو که سانه مان بگریژی که قه دری کتیبی خوا، فهرمایشتی خوا وهک پیویست ده زانن و لئی به هره مه مند ده بن.

له کوټایی به سهره قاتی گه لی نه موود و صالحی برایان **﴿حِجْرٍ﴾** دا، دوو مه سه له هه بوون، به پیویستم زانی بیان خه مه پروو:

١- وشه ی (المُحْتَظَر) له سهر کیشی ناوی بکه ر (اسْمُ فَاعِلٍ)، ده بیته (صَاحِبُ الْخَطِرَةِ)، خاوه نی ناغل، خاوه نی نهو شوینه ی گژو گپاو له وه پری بو نازده ل ټیدا کو ده کریته وه، به لام هه ندیک له زانایان به (المُحْتَظَر) یان، خویندوته وه، وهک: حه سه نی به صرایی و قه تاده و نه بوو عالیه، که به: (کَهْشِیمُ الْمُحْتَظَر) یان خویندوته وه، نهو کاته

(محظطر) ده بېته ناوی بهرکار (إسم مفعول) به مانای (حَظِيرة) دى، واته: خودی ناغه له که، (كَهَشِيمُ الْمُحْتَظَرِ)، واته: پووش و په لاشی تیکشکیتراوی نښو ناغه له، به لام خوښندنه و دى باو نه و د هیه که به: (الْمُحْتَظَرِ) بخوښندښته وه.

۲- فهرمایشتیک له باره دى حوشره که د پیغمبره صالحه وه **شمس جبر** هیه به پیویستم زائى بیهینم:

إعن جابر بن عبد الله **شمس جبر**، قَالَ: لَمَّا نَزَلْنَا الْحِجْرَ فِي مَغْزَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَبَوَّكَ، قَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ! لَا تَسْأَلُوا عَنْ هَذِهِ الْآيَاتِ، هَؤُلَاءِ قَوْمٌ صَالِحٌ، سَأَلُوا نَبِيَهُمْ أَنْ يَتَّبِعَ اللَّهُ لَهُمْ نَاقَةً، فَبِعَثَّ اللَّهُ لَهُمْ نَاقَةً، فَكَانَتْ تَرُدُّ مِنْ ذَلِكَ الْفَجِّ، فَتَشْرِبُ مَاءَهُمْ يَوْمَ وُرُودِهَا، وَيَخْلُبُونَ مِنْهَا مِثْلَ الَّذِي كَانُوا يَشْرَبُونَ مِنْهَا يَوْمَ غُبَاهَا (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ج ۳، ص ۲۹۶، وابن حبان: ۶۱۹۷، والحاكم في المستدرک: ۳۲۴۸، ۴۰۷۰، وقال الهيثمي في المجمع: ج ۶، ص ۱۹۴، رواه البزار والطبراني في الأوسط وأحمد بنحوه، ورجال أحمد رجال الصحيح).

واته: جابیری کورې عهبدول (خوا له خوږى و بابي ږاږى بن)، ده لى: کاتیک له ناوچه دى جبر دابیز، له کاتى غه زای پیغمبره دى خوادا **شمس جبر** به ره و ته بووک، فهرمووى: نهى خه لکینه! داواى نه و موعیزه و نیشانه مه که ن (و د ک هى که لانی ږا بر دوو) نه مانه که لى صالح بوون، داوايان له پیغمبره که یان کرد، حوشرتیکيان بو ږه خستى، خواش عزوجل حوشره که دى بو ږه خساندن، که له م دوله ده هاته سهر ناو **شمس جبر** ناماږه دى کردو به شیوېک و دولیک! و، له ناوه که یانى ده خوارده وه، له و ږوږه دا که نوره دى ناوې بوو، (نوره دى ناو خواردنه وه دى بوو)، نه و ږوږه ش که نوره ناوې نه ده بوو، به نه دازه نه وه، که ناوې ده خوارده وه، شیریان لى ده دوشى.

پیغمبره دى خوا **شمس جبر** ناماږه به وه ده کات که چى نه و موعیزه و نیشانه دى خوا که داوايان کرد بوو، دواى ههر خوښيان ده ست درېږيان کرده سهرى، که پیغمبره که یان صالح **شمس جبر** و د ک موعیزه پیدرا بوو، به س خوښيان لى به هر مه ند بوون! سهره نجام نه و به لایه یان به سهر خوږيان هیتا!

مه‌سه‌له‌ی چواره‌م:

بیتروایی گه‌لی لووط به پیغهمبه‌ره‌که‌یان، لووط **سوره‌ی جبرائیل** و، هوشداریه‌که‌ی و، به‌رده‌وام بوونیان له‌سه‌ر تاوانی نیربازی و ته‌ما عگردنیانه فریشته میوانه‌کانی لووط **سوره‌ی جبرائیل** و، سه‌ره‌نجام کوئرو کوتر کرانیان، دوا‌ی دهر بازکرانی لووط و نیز یکانی پیش به‌ره‌به‌یان و، ده‌مه‌و به‌یانی زووش، تیردرانی بایه‌کی به‌هیزی به‌ردو چه‌و راماله‌رو قه‌لاچوکران و بنبرکرانیان:

خو ده‌فه‌رموی: ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِي إِذْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَخْرِیٍّ ۖ فَعَمَهُمْ شِعْرَی كَذَلِكِ عَجَزَی مِنْ شُكْرِ ۚ وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالَّذِي ۚ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ صَیْفِهِ ۖ فَعَسَا أَعُیْنُهُمْ فَذُوُوا عَدَاۤیَی وَنَذَرِ ۚ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقَرٌّ ۚ فَذُوُوا عَدَاۤیَی وَنَذَرِ ۚ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۚ﴾

شیگردنه‌وه‌ی ئهم ئایه‌تانه، له‌پازده برگه‌دا:

۱- ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِي﴾، گه‌لی لووط‌میش به ترساندنه‌کان (یان به ترساندنی خو **سوره‌ی جبرائیل**)، بیتروا بوون، (نذر)، کو‌ی (نذیر)، هه‌ر چه‌نده ده‌شگونج‌به‌مانای (نذیر) ی‌واتا (مُنْذِر) ناوی بکه‌ر (اسم فاعل) بی، به‌لام لی‌رده‌دا هه‌ر به‌مانای (إِنْذَار)، واته: ترساندن و وریا کردنه‌وه، نجا نه‌گه‌ر مانایه‌که‌ی کو (جمع) ش بی، یانی: (إِنْذَارَات) ترساندنه‌کان و ناگادار کردنه‌وه‌کانی خو **سوره‌ی جبرائیل**، چونکه پیشتیش باس‌مان کرد، که‌وشه‌ی (كَذَّبَ)، کاتیک به‌رکار (مفعول) ده‌خوای، نه‌گه‌ر نه‌و به‌رکاره خودی شته به درو دانراوه‌که بی، پیوستی به پیتی (ب) ده‌کات، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌و که‌سه بی که به درو داده‌نری، نه‌و کاته بو به‌رکار خواستنی هه‌وجیی (ب) نیه، بویه لی‌رده‌دا نه‌و نه‌گه‌ره نیه، که مه‌به‌ست له (نذر)، ترسینه‌ران و وریاکه‌ره‌وان بن، که پیغهمبه‌رانن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، به‌لکو مه‌به‌ست وریا کردنه‌وه‌ی خواو، ترساندنی خوایه، نه‌گه‌ر (نذر) چاوگ بی، یاخود: ترساندنه‌کانی خواو وریا کردنه‌وه‌کانی خوایه، که به لووط دا **سوره‌ی جبرائیل**، بو

گه‌له‌که‌ی نیررابوون، نه‌گهر (نذر) کۆی (إنذار) بئی، بۆیه‌ش له‌ قورن‌انداندا، خوا‌گه‌له‌که‌ی لووطی پ‌الدانوه له‌ی لووط **سَمِعْنَا جِرَاحِي**، چونکه ناویکی دیکه‌یان نه‌بووه، له‌ لای گه‌لی عه‌ره‌ب، که له‌و کات و س‌اته‌دا پیتی بن‌اسرین، بۆ وینه: گه‌لی عاد، ناویان عاد بووه، گه‌لی ئەموود ناویان ئەموود بووه، گه‌لی مه‌دیه‌ن ناویان مه‌دیه‌ن بووه، یان (أَصْحَابِ الْأَيْكَةِ)، به‌لام گه‌لی لووط ناویکی دیکه‌یان نه‌بووه، بۆیه به‌هۆی پی‌غه‌مه‌به‌رده‌که‌یان‌ه‌وه که لووطه **سَمِعْنَا جِرَاحِي** ن‌اس‌تر‌اون.

(۲) - ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا﴾، تيممه بايه‌کی چه‌و رام‌اله‌رمان ن‌ارده سه‌ریان، (الْحَاصِبُ: الرِّيحُ الَّتِي تَأْتِي بِالْحِجَازَةِ وَالْعَصْبَاءِ، وَلِلمَرَادِّ بِهِ: الرِّيحُ الَّتِي رَمَتْهُمْ بِسَجِيلٍ مَّنْضُودٍ، وَالْحَاصِبُ: الرِّيحُ الَّتِي تَحْصِبُ، أَي: تُرْمِي بِالْعَصْبَاءِ)، ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا﴾، تيممه (ح‌اصب) مان ن‌ارده سه‌ریان، (ح‌اصب) که به نه‌زانراو (ن‌کره)، ه‌اتوه، واته: بايه‌ک که به‌ردو چه‌وی فری ده‌دات (خ‌صبة)، یانی: به‌ردی پی دادا، به‌ردوو‌چکه، ننج‌ا (ح‌اصب) که ئەو بايه‌یه به‌ردو چه‌و ه‌ه‌ل‌ده‌گرێ و فری ده‌دات، لیرده‌دا ده‌گونجی مه‌به‌ست پیتی ئەوه بئی، که خوا **سَمِعْنَا جِرَاحِي** باسی ده‌کات: ﴿جِجَارَةٌ مِّنْ سَجِيلٍ مَّنْضُودٍ﴾، ه‌وه به‌ردیک که له قوری وشک کراوه بوو، ریز به‌ستوو، یان: ﴿مُسُومَةٌ﴾، نیشانه‌دار کراو، بوو، ده‌گونجی مه‌به‌ست پیتی ئەوه بئی و، ده‌شگونجی مه‌به‌ست پیتی ئەوه بئی که ئەو بايه هینده به‌هیز بووه، هه‌موو شتیکی رام‌الیوه، ننج‌ا نه‌گهر هه‌ردوو مه‌به‌سته‌که‌ش هه‌بن، له یه‌ک کاتدا، تیک ناگیرین، چونکه گه‌لی لووط هه‌م به‌ردیان به‌سه‌ردا بارینرا، به‌ردی که له قوری وشک کراوه، دروست بوو بوو، (س‌جیل) (سه‌نگی گل) ۵، یانی: به‌ردی له قور دروست‌کراو، بايه‌که‌ش دياره به‌هیز بووه هه‌موو شتیکی رام‌الیوه.

(۳) - ﴿إِلَّا أَلْ لُّوطٍ﴾، جگه له ئالی لووط، واته: شوینکه‌وتوو ده‌کانی لووط، خه‌لکه تاییه‌ته‌که‌ی لووط، چونکه (آل الرُّجُلِ أَي: أَتْبَاعُهُ وَخَاصَّتُهُ، (آل الرُّجُل)، واته: نه‌وانه‌ی شوینکه‌وتوو‌ی پیاویکن و تاییه‌تن، زۆر لایه‌وه نزیکن، له ږووی نیمان و عه‌قیده‌و

(۱) له شونی دیکه‌دا به‌دریژی باسی (س‌جیل) مان کردوه، که له (سنگ گل) ی فارسی و کوردیه‌وه ه‌اتوه.

هه لِسوکهوت و ناکاره وه، که مه رج نیه، ته نیا بۆ مه دح بئ، خوا عزو جل باسی
 نالی فیرعهون ده کات، نه وانیه که به راستیی له گه ل فیرعهون دابوون: ﴿أَدْخُلُوا
 آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾ ۱۸. غافر، باسی نالی نووح شعیر: حجر: حجر، نالی ئیبراهیم
شعیر: حجر: حجر ده کات: ﴿إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾ ۲۳. آل
 عمران، واته: نه وانیه به ساغیی له گه ل نووح و ئیبراهیم دابوون (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ
 وَالسَّلَامُ)، وشهی (آل) یش ته نیا پال ده درتیه لای شه خص، به لام (أهل) پال ده درتیه
 لای مال، که له دوو شویندا له قور تاندا: (أهل البيت) هاتوه، جار یکیان له سوو پرتی
 (الأحزاب) دا، که وه صفی هاوسه رانی به ریزی پیغه مبه ره شعیر: حجر: حجر، جار یکیان له سوو پرتی
 (هود) دا، که مه به ست پیتی هاوسه ری ئیبراهیمه شعیر: حجر: حجر، به س نهو دوو جاره به (أهل
 البيت) هاتوه، که مه به ست پییان هاوسه ره!

هه ره بۆیه شیعه که پییان وایه: (آل النبی)، یانی: (أهل البيت)، راست
 نیه، به لکو ته هلی پیاو، واته: ژن و خیزانه که ی، به لام نالی که سیک واته:
 شوینکه وتووانی نهو که سهو، پیتیش گوتمان: (آل) ته نیا بۆ مه دح نیه، به لکو
 جار ی وایه بۆ زه ممه: ﴿أَدْخُلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾ ۱۸. عافر، نالی
 فیرعهون (فیرعهون و شوینکه وتووانی) بخه نه نیتو سه ختترین سزاوه، که واته: لیره
 که ده فهرموئ: ﴿إِلَّا آلَ لُوطٍ﴾، جگه له شوینکه وتووانی لووط شعیر: حجر: حجر، هه لیه ته
 ده شگونجی خزمانی که سیک، شوینکه وتووانی شی بن و، ده شگونجی خزمه کانی
 شوینی نه که ون، وه که نه بوو له هه ب مامی پیغه مبه ره بوو شعیر: حجر: حجر، شوینی نه کهوت،
 هه روه ها نازدر بابی ئیبراهیم بوو شعیر: حجر: حجر، و کهنعان کوپی نووح بوو و، هه ردوو
 ژنی نووح و لووط هاوسه ری نهو دوو پیغه مبه ره پایه به رزه بوون، به لام به
 نالی ته وان له قه له م نادرین، چونکه شوینکه وتووایان نه بوون.

۴- ﴿يَجْعَلُهُمْ بِسَرٍّ﴾، نیمه نیزیکانی لووطمان، شوینکه وتووانی لووطمان پیتش به ره
 به یان ده ر باز کردن، (سَحَر: أَخْرَجَ اللَّيْل، وَجَاءَ مُنْصَرِّفًا لَأَنَّهُ نَكْرَةٌ)، بۆیه ش ده فهرموئ: ﴿يَجْعَلُهُمْ
 بِسَرٍّ﴾، نیمه کاتی سه حهر، له کوتایی شهودا ده ر بازمان کردن، یانی: حالته ی گوژانی

چۆتە سەر و تەنۆینی قبوڵکردووە، لەبەر ئەوەی مەبەست پێی سەحەرێکی دیارییکراو نەبووە، بەلکو مەبەست پێی کۆتایی شەو بووە، ئەک کۆتایی شەوێکی دیارییکراو، ئەگەر مەبەست پێی کۆتایی شەوێکی دیارییکراو بووایە ئەو کاتە لەبەر ناوی عەلەم بوون و کێش (العَلَمِيَّة وَالْوَزَن) دەبوو بە (غَيْرُ مُنْصَرِفٍ) دەیفەرموو: (تَجَيَّنَاهُمْ بِسَخَرٍ).

(٥) - ﴿يَنْعَمَ مَنْ عِنْدَنَا﴾، ئەوە چاکەبەک بوو لە لایەن نێمەووە لەگەڵ لووط عليه السلام شۆنیکەوتوووە کانیمان دا کرد، لێرەدا (نِعْمَةً)، کە (مَنْصُوب)ە، لەسەر حَالِبوون (الحَالِيَّة) (مَنْصُوب)ە، کە حَالە بۆ پاناوی قسە بێژ، واتە: (إِنْعَامًا مِنَّا)، وەک چاکە لەگەڵدا کردنێک لە نێمەووە، لە حَالێکدا نێمە چاکەمان لەگەڵدا کردبوون، دەر بازمان کردن.

(٦) - ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ﴾، بەو شێوەیە هەر کەسێک سوپاسگوزاری بکات، پاداشتی دەدەینەو، یانی: وەک ئەو پاداشتدانەووەیە کە پاداشتی لووط عليه السلام چۆن شۆنیکەوتوووە کانیمان داوەو، بەهەمان شێوە هەر کەسێک سوپاسگوزاری بکات، نێمە پاداشتی دەدەینەووە و لەفرای دینی و پێستی دەگیرن، چونکە خوا سُبْحَانَهُ وَعَظَمَتُهُ بە پێی سیستم و یاسا لەگەڵ بەندەکانیدا مامەڵە دەکات، ئەو سیستم و یاسایانە بۆ خۆی دایان و، هەر شایستەیی دادگەری و کاربەجیی و میهرەبانیی خۆی پەرودەردگاری.

(٧) - ﴿وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَنَا﴾، بە دنیایی لە زەبری نێمە ترساندبوونی و هۆشداریی پێدابوون، واتە: لووط عليه السلام هۆشداریی پێدابوون کە ئەگەر لەسەر ئەو حَالەتانه بەردەوام بن، لەسەر ئەو گوناھو تاوانه، خوا زەبرتان لێ دەوێشتن، یانی: لووط عليه السلام هۆشداریی پێدابوون و ترساندبوونی، لە زەبر (بَطْش)ی نێمە، (بَطْشَة)ش جاریکە لە (بَطْش)، (بَطْش)یش، بریتیه لە گرتنی توند و سەخت بۆ سزا دان، یان شێوەی ئەو.

(٨) - ﴿فَتَأَرَوُا النَّذِيرَ﴾، بەلام ئەوان دوو دَل بوون لەو ترساندنه، یان لە ترساندنهکان، وەک گوتمان: (نَذْر) یان کۆی (إِنْذَار)ە، یان کۆی (نَذِير)ە، بە مانای چاوگ: ترساندن (إِنْذَار).

(تَمَارَوْا)، (التَّمَارِي: تَفَاعُلٌ مِنَ الْمِرَاءِ وَهُوَ الشُّكُّ، وَصِيغَةُ الْمُفَاعَلَةِ لِلْمُبَالَغَةِ، وَضُمَّنَ تَمَارَوْا مَعْنَى: كَذَبُوا فَعْدَتِي بِالْبَاءِ، وَشَهَى (تَمَارِي): لَهُ سَهَرٌ كَيْشِي (تَفَاعُلٌ) ه، لَهُ (مِرَاءٌ) هُوَ هَاتُوهُ، يَانِي: دُوو دَلِي، إِنَّهُكَ غُومَانُ كِه (ظُنُّ) ه، بِهِ لَام (شُكُّ) وَ (زَيْبُ)، يَانِي: دُوو دَلِي، پَرِزْگِهِي (مُفَاعَلَةٌ) ش لِه تَه صَلْدَا بُو به شَدَارِي وَ هَاوِه شِيه، بِهِ لَام لِتَرْدَا بُو زِيدِه پُزِي وَ تُوخَرْدَنه هُوِي وَ آتَاهِ كِهِي به كَارِهَاتُوهُ، وَشَهَى (تَمَارَوْا)، مَانَا (كَذَبُوا) شِي، خِرَاوَه تِه نِيو، بُوِيه به (بِ)، به رَكَارِي خَوَاسْتُوهُ: ﴿فَتَمَارَوْا بِالْذُّرِّ﴾ نه گهرنا، نه گهر بهس مه بهست پِتي كهوتنه دُوو دَلِي بُوَاوِيه وَ مَانَا به دَرُو دَانَانِي نه خَرَابِيه نِيو، بُو خُوِي به رَكَارِي دِه خَوَاسْتِ پُيُوسْتِي به (بِ) نه ده كرد، بِهِ لَام لِتَرْدَا: ﴿فَتَمَارَوْا بِالْذُّرِّ﴾ وَ آتِه: كهوتنه دُوو دَلِيه وه لِه تِرَسَانْدَنه كَان وَ به دَرُوشِيَان دَانَانِ.

٩- ﴿وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ﴾، به دَلْنِيَايِي نِهْوَان دِه وِرُو خُولِي هِه لَاتَن، لِه بَارَهِي مِيوَانِه كَانِي، (الْمُرَاوَدَةُ: مُحَاوَلَةٌ رَضِيَ الْكَارِبُ شَيْئًا يَقْبُولُ مَا كَرِهَهُ، وَهِيَ مُفَاعَلَةٌ مِنْ: رَادَ يَرُوذُ رَوْدًا أَي: ذَهَبَ وَرَجَعَ فِي أَمْرٍ وَضُمَّنَ رَاوَدُوهُ مَعْنَى «دَفَعُوهُ وَصَرَفُوهُ» فَعْدَتِي بِـ «عَنْ»، وَيتَعَلَّقُ قَوْلُهُ: ﴿عَنْ ضَيْفِهِ﴾، بِفِعْلِ ﴿رَاوَدُوهُ﴾، بِتَقْدِيرِ مُضَافٍ، أَي: عَنْ مَكِينِهِمْ مِنْ ضَيْفِهِ، وَآتِه: وَشَهَى (مُرَاوَدَةُ): هِه وَلْدَانِه بُو رَازِي بِيكِرْدَنِي كِه سِيك كِه شَتِيكِي پِي نَاخُوشِه، به وه كِه نِهْوِي پِي نَاخُوشِه قَبُولِي بَكَات، نِهْوِيش لِه سَهَر كَيْشِي (مُفَاعَلَةٌ) يِه، لِه (رَادَ يَرُوذُ رَوْدًا)، نه گهر كه سِيك بِيَت وَ بَجِيَت لِه شَتِيكِدَا، دِه گُوتَرِي: (رَادَ يَرُوذُ رَوْدًا)، وَشَهَى: ﴿رَاوَدُوهُ﴾ ش مَانَا (دَفَعُوهُ وَصَرَفُوهُ)، (إِلْيَانِ) پِيُو نَاو لِيَا نِدَام شِي خِرَاوَه تِه نِيو، بُوِيه به (عَنْ)، به رَكَارِي خَوَاسْتُوهُ، ﴿رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ﴾، ﴿عَنْ ضَيْفِهِ﴾، يَش پِهِيُوَه سَت دِه بِيَتْمِه به كِرْدَارِي ﴿رَاوَدُوهُ﴾ نِهْوِيش به تِه قَدِير كِرْدَنِي پَالْدَرَاوِيك (أَي: رَاوَدُوهُ عَنْ مَكِينِهِمْ مِنْ ضَيْفِهِ)، هِه وَلِيَان لِه گَه لَدَا كِه مِيوَانِه كَانِي تِه سَلِيْمِي نِهْوَان بَكَات، وَآتِه: كَارِيكِي وَ بَكَات، نِهْوَان بَتَوَان خِرَابِه لِه گَهَل مِيوَانِه كَانِي دَا بَكِهَن.

نِهو فَرِيشْتَانِهِي چُوونِه مَالِي لُووط (شَرِيكَ جِرَا حِيَر)، لِه سَهَر شِيُوَهِي گَه نَجِي جَوَان بُوُون، گَه لِي لُووط وَ بَايَنْزَانِي مَرُوفَن وَ، عَادِه تِيَان وَ بُوُو دِه سَتْدِرِيْزِيَان دِه كِرْدِه سَهَر هِه ر

که سیتی غریب و نه ناسراو، نه وانیش له سهر شتوهدی گهنجی جوان بوون، نیدی
خه لکه ره وشت نزمه که بهو خه یاله چوو بوون، به لام به سهر شتیکی دیکه دا
که وتن!

۱۰- ﴿طَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ﴾، چاوه کانیا مان سړینه وه، (طَمَسْنَا):

ا- هم به مانای (مَحَوْنَا) هاتوه، واته: سړیماننه وه.

ب- هم به مانای (أَزَلْنَا) لمانبردن.

ج- هم به مانای (أَعْمَيْنَا)، کویرمان کردن، وشه: (طَمَسَ)، به مانای (مَحَوَ)، سړینه وه،
لابردنی شوینه واری شتیکی دی، بویه زانایان به چند ته عبیریکی مانای نهو رسته
قورئانییه یان کردوه:

۱- (أَذْهَبَ اللَّهُ نُورَ أَبْصَارِهِمْ مَعَ بَقَاءِ الْأَعْيُنِ)، خوا روشنایی چاوه کانی لا بردن، له گهل
نه وهش دا چاویان مابوون.

۲- (طَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ، أَي: صَرَّيْنَا أَعْيُنَهُمْ مَمْسُوحَةً، لَا يُرَى لَهَا شَيْءٌ كَمَا تَطْمَسُ الرِّيحُ الْأَعْلَامُ
مَا تُسْفِي عَلَيْهَا مِنَ التُّرَابِ)، واته: دم و چاویان مان سړینه وه شوینی چاویشیان لی
نه مابوو، وهک چو شویتیکی هه بی و با گلی به سهر دا بکات و بیسړیته وه.

گرنگ نه وه به (طَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ)، یانی: چاویان مان سړینه وه، تنجا نایا چاوه کان
هه ماون، به لام کویر کراون؟ یا خود له بنه رته وه چاوه کانیا له روویان دا
سراونه وه لووس بووه؟ هه ردو واته که ده گریته وه.

۱۱- ﴿فَدَعَا عَنَّا وَيَدْرِي﴾، ده جا بیچیژن نازاری من و ترسانده کهم! نه مه له
قورئاندا زوره: (مَقُولٌ قَوْلٍ مَّحْذُوفٍ)، گوتراوی قسه یه کی قرتیندراوه، که به سیاق و
سه لیکه ده زانری، واته پیمان گوتن: بیچیژن نازاری من و (نه نجامی) ترسانده کانی
من (که گویتان پی نه دان).

(١٢) - وَلَقَدْ صَحِّحَهُمْ نَكْرَةً عَذَابٍ مُسْتَقَرٍّ ۖ، به دنیایی دهمه و به یان نازاری کی جیگیر گرتنی، (تَضْبِیحُ: الْكَوْنُ فِي زَمَنِ الصَّبَاحِ، وَهُوَ أَوَّلُ النَّهَارِ، وَالْبَكْرَةُ: أَوَّلُ النَّهَارِ، وَهُوَ وَقْتُ الصُّبْحِ، كَمَا قَالَ تَعَالَى: إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ۖ ۸۱ ۖ هود)، (تَضْبِیحُ): نهو دیه که سیک بکه و یت به یانی، به یانیش سه رده تای روزه، (بَكْرَةُ) ش سه رده تای به یانییه و سه رده تای روزه، وهک خوا ^{لِجَمْعِهِ} له سووره تی (هود) داده فهرموی: ^{۸۱} إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ۖ، ژوانگه یان (کاتی دیاری بکراویان) دهمه و به یانه، ^{۸۱} أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ۖ، نایا به یانی نزیک نیه، بو سزادانیان؟

که ده فهرموی: ^{۸۱} عَذَابٌ مُسْتَقَرٌّ ۖ، (عَذَابُ): نازار، سزاه، (مُسْتَقَرٌّ): نیشته جی و چه سپاو، نای بکه (اسْمُ قَاعِلٍ) ه، له: (اسْتَقَرَّ)، واته: چه سپا، (وَالْمُسْتَقَرُّ: الثَّابِتُ الدَّائِمُ الَّذِي يَجْرِي عَلَى قُوَّةٍ وَاجِدَةٍ لَا يُقْلَعُ حَتَّى اسْتَأْذَنَ لَهُمْ)، واته: نه و نازاره چه سپاو و به رده وام بوو، له سه رده که هیز ده رۆیشت و وازی نه ده هینا و کو تایی نه ده هات (نهک هه روا گرو فر بی) به رده وام بوو، هه تابنبری کردن.

(١٣) - فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرَ ۖ، (بِیْمَانِ گوتن) بیچیزن نازاری من و ترساندن و هوشداری من، واته: شوینه واری ترساندن من، یان: ترساننده کانی من.

(١٤) - وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ ۖ، به دنیایی قورنانشمان ناسان کردوه بو (ذِکْر)، وهک پیشت باسهانکرد، واته: بو خویندنه وهو لیبتیگه یشتن و بیرکردنه وهو په ندوه رگرتن و کار پیگردن.

(١٥) - فَهَلْ مِنْ مُدْكِ ۖ، نجا نایا که سیک بی بکه رده، که سی په ند وه رگر، که سی خوینده رده، هه یه؟!.

(فَذُوقُوا: اسْتَغْمَلِ الذُّوقُ فِي الْإِحْسَاسِ بِالْعَذَابِ، لِأَنَّهُ أَقْوَى أَنْوَاعِ الْإِحْسَاسِ)، بویه وشه (ذُوقُ) چیژتن به کار هینراوه (سزایه کهم بچیژن) چونکه چیژتن به زمان، به هیزترین جوړه کانی هه سترکدنه، بویه خوا ^{لِجَمْعِهِ} لیره ش و له زور جیی دیکه ی قورنانش دا، وشه ی چیژتن و تامکردن به کار دینی بو سزا، واته: نه و سزایه باش ههستی پی ده کهن، وهک چو شتیک که ده یخوی، تامی ده که ی و ده یچیژی.

مهسه له ی پیتجه م و کوتای:

ههروه ها دارو دهسته و شوینکه وتووانی فیرعه ونیش ترساندن و وریا کردنه وه کانیان بۆ هاتن، له پتی مووسا ^{عزیر} ^{عزیر} و هاروونی بریاهه ^{عزیر} ^{عزیر}، کهچی تیکرای نیشانه و به لگه کانی خویان به درۆ دانان و، سه ره نه جام زۆر به توندی سزای دان:

خوا ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النَّذِيرُ ﴿١١﴾ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخَذَ عَزِيزٌ مُّقْتَدِرٌ ﴿١٢﴾﴾

شیکردنه وه ی ئهم دوو ئایه ته، له سی برگه دا:

(١) - ﴿وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النَّذِيرُ﴾، به دلنیا یی شوینکه وتووانی فیرعه ونیش، ترساندنه کانیان بۆ هاتن، یاخود: ترساندن و هۆشداریی منیان بۆ هات، له پتی مووسا و هاروونی بریاهه، سه لات و سه لامی خویان له سه ر بی.

پیشتریش گوتمان: (نذر)، کۆی (نذیر)ه، به مانای (ئذار)، ترساندن، به لام وه ک چون ده گونجی (نذر) ناوی چاوگ بی، ده شگونجی بۆ کۆ بی، واته: ئاگادارکردن و ترساندنه کانی من، بۆیه ش لیره دا به کۆ هاتوه، چونکه مووسا ^{عزیر} ^{عزیر} زۆر نه و ترساندنه ی خوی بۆ دووباره کردنه وه، یه ک ترساندن نه بوو، به لکو وه ک چهنده ترساندنیک بوو.

(٢) - ﴿كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا﴾، به هه موو نیشانه کانی ئیمه، بپیرا بوون، هه موو نیشانه کانی ئیمه یان به درۆ دانان، نیشانه کانیش نه وه ی خوا ^{عزیر} ^{عزیر} بۆ ئیمه ی خستوونه روو، نو نیشانه بوون: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ قَسَمَ بَنِي إِسْرَءِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُمُ فِرْعَوْنُ إِنَّيَ لَأُظْلَمُكَ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١١﴾﴾. الإسرائ، واته: به دلنیا یی ئیمه نو نیشانه مان، نو به لگه مان به مووسا دابوون (نه ی موحه ممه د ^{عزیر} ^{عزیر})! له وه چه ی ئیسرا ئیل بپرسه؟ کاتییک مووسا هات بۆ لایان، به نیشانه کانه وه، ننجا فیرعه ون پپیگوت: نه ی

مووسا! پيغم وايه تو جادووت لي كراوه! هه ليه ته مووساش **شمره جرحه** وه لامى داوه ته وه، پيغه مبه راني خوا عليهم السلام هيچ كاتيك دانه ماون، بن وه لام بن، به لام له قه ده ر خويان وه لاميان داوه ته وه، خويان نه بر دوته ناستى به ران به ركه انيان!

كه ده فهرموى: به هه موو نيشانه كايمان بيپروا بوون، واته: نهو نو نيشانه يه، يا خود هه ر نيشانه يه كي ديكه، كه خوا **شمره جرحه** له ريزى نهو نو يانه دا باسى نه كرده.

٣- ﴿فَاخَذْنَاهُ أَخَذَ عَزِيزٌ مُّقْتَدِرٌ﴾، نيمه ش گرتامانن، گرتنى بالا ده ستيكى خواهن تواناي بن سنوور، (الْأَخْذُ: مُسْتَعَارٌ لِلْإِنْتِقَامِ)، (أَخَذَ: گرتن، خوازاراوه ته وه بو تو له ستانده وه، سزادانه كه ي خواش برىتى بووه له وه كه فيرعه ون خو و سوپايه كه ي له ده رباي سووردا - كه نهو كاته پييان گوتوه: (بَحْرُ الْقُلُومِ) - نغرو كران، وه ك له شويني خويدا به سه رهاته كه يمان به ته فصل هيناوه.

خوا **شمره جرحه** ليره دا دوو سيقه تي بو خو و به كار هيناون: ﴿عَزِيزٌ مُّقْتَدِرٌ﴾:

(الْعَزِيزُ: الَّذِي لَا يُغْلَبُ، الْمُنِيعُ الْجَانِبِ)، (عَزِيزُ): نهو كه سه يه كه به ران به ركه ي پتي نه ويرى و، به ران به ركه ي له به رام به ريده، ده ستوه كه ري پتي نه كرى و هيچ كاره پتي.

(الْمُقْتَدِرُ)، (قَدِيرٌ وَقَادِرٌ يَشْهَنُ: قَادِرٌ) توانا، (قَدِيرٌ) يش ريزگه ي زنده پويه تي، به لام (الْمُقْتَدِرُ)، يانى: زور به توانا، چونكه (زِيَادَةُ الْمُبْنَى تَدُلُّ عَلَى زِيَادَةِ الْمَعْنَى) زنده يي پتكهاته، زنده يي واته ده كه به نتي.

شاياني باسه: نهو پينج به سه رهاته: به سه رهاتي نووح **شمره جرحه** و، گه لي هوودو، گه لي صالح و، گه لي لوط، هه روه ها فيرعه ون، كه مووسا و هارون، بو لاي چوون، ويراى شوعه يب **شمره جرحه** كه نه ويش بو لاي گه لي مهديه ن و (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ)، رهوانه كراوه، نه م شه شه، له زور شويني قورباندا به سه رهاته كانيان باسكرون، بو وینه:

له سووره تی (الأعراف) داو له سووره تی (الشعراء) دا، به لَام لِیْرَه دَا، ته نیا باسی شوعه یب نه کراوه، له چهند شویتیکی دیکه ی قورئاندا، هه ره شیان پیکه وه باسکراون، به سه رهاتی نه وه گه له یاخیانه ی نه وه پیغه مبه رانه یان (عَلَيْهِمُ السَّلَٰةُ وَالسَّلَامُ) بُو چوون و وه لَامِیَان نه داونه وه، سه ره نجام تووشی سزا بوون، نه وه گه لانه شه به چهند شتیک سزا دراون: ناو، با، هاږژن و دهنگ، ناگرو بلیسه، گلی به ردین:

٢١- گه لی نووح و، فیرعه ون و گه له که ی به (ناو)؛ خوا گه لی نووحی به توفان له بهین بردوه، فیرعه ون و گه له که شی له ده ریای سووردا خنکاندوون.

٣- گه لی عادیش به بایه کی به هیژ فهوتیزاون.

٤- هه روه ها بُو فهوتانی گه لی (لوط) یش باسی با کراوه: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا ۝٢١﴾ (حاصب) بایه کی به هیژه که ورده به ردو چهو، له گه ل خو ی راددها.

٥- هه روه ها گه لی نه موودیش له سزادانه که یاندا، ههم باسی هاږژن و چریکه کراوه، ههم باسی بلیسه ناگر کراوه.

٦- گه لی لووطیش و پرای با، خوی دادگه ره باسی نه وه شی کردوه که به رزی کردوونه وه، دواپی به ریداونه وه به ردی له قوپی وشک بووی به سه ردا باراندوون، که واته: نه وه چوار شتانه ی مروژ زوړ پیو یستمی پنیان هه یه: ناو و باوو ناگرو گل، خوا ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّخَذْتُمْ آلِهَةً مِّمَّا تَعْبُدُونَ فَاتَّبِعُوا آلِهَتَكُمْ إِن تَعْبُدُونَهُمْ فَلَا مَنَاسِكَ لَكُم بِهَٰؤُلَاءِ لِأَسْمَائِهِمْ وَتَعْلَمُونَهُم بِالْأَسْمَاءِ ۚ وَإِنَّ إِلَىٰ عَرْشِ رَبِّكَ لَلْأَنبَاءَ ۚ إِن يَشَأْ يُصْطَفِ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۚ﴾ هه راکم نه وه چوار شتانه ی کردوون، به هوکاری سزادان و له به ینبردنی گه له یاخییه کان!!

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

ده رسی سییه م

پېئاسەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە سىزىدە (۱۲) نايەت پىنك دى، نايەتەكانى: (۴۳ - ۵۵)، سىزىدە نايەتى كۆتايى سوورەتى (القمر)، تەوهرى سەرەكىي ئەو سىزىدە نايەتە، بە تووپەيى و سەرزەنشەو دواندى بىيرواوا ھاو بەش پەرستانى پۇژگارى پىغەمبەرى كۆتايە **ﷺ** بە پلەي يەكەم و، دواترىش بىيروايانى دېكە لە ھەموو كۆمەلگاكەندە، تاكو دىنيا كۆتايى دى.

سەرەتاخو **ﷺ** بە پرسىارى نكووتىلىكەرانە دەفەرموى، نايابىيروايەكانى تىو، ئەي خەلكى پۇژگارى پىغەمبەر **ﷺ** لە مەككەو دەرووبەرى! باشتىن، لەو گەلە فەوتوانە، واتە: لەوان بە ھىزىتر بوون، ياخود لە رووى ئاكارەو، باشتىر بوون، ياخود تىو لە كىتباندا بوردرانتان ھەيە، لە سزاداران؟ ناياباكانەتان بۇ كراو و سزا نادىن، يان كافرەكانى پۇژگارى تىو، باشتىر بوون، لەو كافرە پىشوانەي خوا سزاي داو؟ يان نايادەلتن: ئىمە كۆمەلكى تۆكەمەو سەرکەوتوپىن؟ ئەو سىن ئەگەرەش ھىچيان راست نىن، بەلكو ئەو كۆمەلە تۆكەيە دەشكىنرەن و پاش دەكەنە بەرامبەريان.

دوايى خوا **ﷺ** باسى پۇژى دوايى دەكات، كە بىرەزاترو تالتىشە، كاتىك تاوانباران لە گومرايى و تىش و ژاندا دەبن، لەسەر بووان لە ناگردا رادەكىشرىن و، پىيان دەگوتى: سزاي دۆزەخ بچىژن!

دوايى خواي بەرزو مەزن، پىنچ لە نىشانەو دياردەكانى بالادەستىي خوئ دەخاتەروو:

۱- ھەموو شتىكمان بە ئەندازەگىرىي دروستكردو.

۲- كارى ئىمە تەنيا چاوترووكانىكى دەوئ.

۳- گه له پښووه کاهان فهوتاندوون، تیا که سی بیرکه رده وو، په ندوه رگرتان هه یه، په ندیان لیوه ربگری؟!

۴- هه رچی کردوویانه له لیستاندا تۆمار کراوه، به هه موو شیوه کانی تۆمار کردن.

۵- تیڅرای گچکه و گهوردی کرده وو په فتاری مروّغان، نوو سراووه تۆمار کراوه.

له کوټایشدا ږاگه یه نراوه که پاریزکاران له نیو باخ و کانسی و سه رچاوه و پروبارندان و، له خوشرین جیگا و ږیگادا، له خزمهت خوادا **سَمِیْعُ الرَّحْمٰنِ** که هوکمرانیکی توانا داره.

خوا به لوتف و کهږمی خوۍ نه وه به قسمهت ټیمه ش بکات.

﴿ اَكْفَاؤُكُمْ حَزْرًا مِّنْ اَوْلِيَّكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ۝۱۳ اَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنتَصِرٌ ۝۱۴ سَيَرُومُ الْجَمْعُ وَيَقُولُونَ الذَّبِيرُ ۝۱۵ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَذْهَقٌ وَّامْرٌ ۝۱۶ اِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلٰلٍ وَسُعْرٍ ۝۱۷ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوْهِهِمْ ذُقُوْا مِمَّا سَفَرْتُمْ ۝۱۸ اِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ۝۱۹ وَمَا اَمْرُنَا اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ۝۲۰ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا اَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُّدْكِرٍ ۝۲۱ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوْهُ فِي الزُّبُرِ ۝۲۲ وَكُلُّ صَغِيْرٍ وَّكَبِيْرٍ مُّسْتَطَرٌ ۝۲۳ اِنَّ النَّٰفِثِيْنَ فِي جَنَّتٍ دَسَّٰرٍ ۝۲۴ فِي مَقْعَدٍ صٰدِقٍ عِنْدَ مَلِيْكَ مُّقَدِّرٍ ۝۲۵ ﴾

مانای دهقا و دهقی نایه‌تەکان

{ئەه‌ی خەلکی مه‌ککه‌و ده‌ور به‌ری!} نایا بی‌پروایه‌کانی ئێوه، له‌و (کۆمه‌لگا فه‌وتی‌نراو)انه‌ (ی پێشوو) باشت‌ر، یان پا‌کانه‌تان بۆ کراوه، له‌ گ‌نیه‌کان (ی خوا) دا (که‌ سزاند‌رین)؟ ^{۱۳} یان نایا ده‌لێن: ئیمه‌ کۆمه‌ل و تۆکه‌مه‌و سه‌رکه‌وتووین (به‌سه‌ر به‌رانه‌رمان دا)؟ ^{۱۴} به‌ د‌نیا‌یی کۆمه‌له‌که‌یان تیک ده‌شکێ‌ترین و پاش ده‌که‌نه‌وه ^{۱۵} به‌ل‌کو‌و ژۆ‌ی دوا‌یی به‌ل‌ینگه‌یانه‌ و ژۆ‌ی دوا‌یش، ب‌پ‌ه‌زات‌رو تال‌ت‌ریشه ^{۱۶} به‌ د‌نیا‌یی تاوان‌باران له‌ گوم‌رای‌ی و نازار (ی نا‌گر) دان ^{۱۷} ئەو ژۆ‌ی له‌سه‌ر روویان له‌ نا‌گر (ی دۆ‌زه‌خ) دا پاده‌ک‌یش‌ترین، (پ‌ی‌یان ده‌گوت‌ری): بی‌چ‌ێ‌ژن، تووش‌بوونی (نا‌گری) سه‌قه‌ر ^{۱۸} ب‌ی‌گومان ئیمه‌ هه‌موو ش‌ت‌یکمان به‌ نه‌دازه‌ دروس‌ت‌کرد‌وه ^{۱۹} فه‌رمان‌یش‌مان (بۆ ه‌ینانه‌ دی ش‌ت‌یک) به‌س یه‌ک (وشه‌ی)ه‌، وه‌ک چاو ترووک‌ان‌یکه ^{۲۰} به‌ د‌نیا‌یی ئەه‌ی بی‌پروایه‌! کۆمه‌له‌هاوش‌یه‌کان‌تا‌همان له‌ نێو ب‌ردوون، ئنجا نایا که‌سی ب‌یرکه‌ره‌وه‌و په‌ندوه‌ر‌گر هه‌یه‌؟! ^{۲۱} هه‌ر ش‌ت‌یک کرد‌وو‌ش‌یانه‌ له‌ نووس‌راوان‌دایه‌، (تۆمار کراوه) ^{۲۲} هه‌موو ب‌چ‌وو‌ک و گه‌وره‌یه‌ک‌یش (له‌ کردارو ره‌فتار‌یان) نووس‌راوه ^{۲۳} به‌ د‌نیا‌یی پار‌یز‌کاران له‌ نێو باخ و رووباراندان ^{۲۴} له‌ ج‌ی‌گا‌و ر‌ی‌گایه‌کی د‌له‌سه‌ند دا، له‌ لای حوک‌مرانی تواناده‌رو بالا‌ده‌ست ^{۲۵}.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(بَرَاءَةٌ): (أَصْلُ الْبُرِّ وَالْبَرَاءَةِ وَالنَّبَرِيِّ: التَّقْصِي مِمَّا يُكْرَهُ مُجَاوِزَتُهُ)، هه ر کام له (بُرِّ، بَرَاءَةٌ، تَبَرُّي)، بریتیه له دووری له شتیک، که مروف پی ناخوش بی، لئی نزیک بی، (بَرَاءَةٌ)، به کوردیی ده بیته پاكانه وه نه ستوپاکیی.

(فِي الزُّبُرِ): لێره دا (زُبُر) کۆی (زُبُور)، وه ک چۆن (کُتُب) کۆی (کِتَاب)، که مه به ست پیی کتیبه ئاسمانییه کانه، کتیبه کانی خوا.

(مُنْصَرٌّ): سه رکه وه توو، یاخود تۆله ستین، (النَّصْرُ وَالنُّصْرَةُ: الْعَوْنُ وَالْإِنْتِصَارُ: طَلَبُ النُّصْرَةِ، وَانْتَصَرَ، أَي: امْتَنَعَ مِنْ ظَالِمِهِ، وَانْتَصَرَ، أَي: انْتَقَمَ)، (نَصْرَ وَنُصْرَةً)، به مانای یارمه تی، دین (إِنْتِصَار)، واته: داوای یارمه تییکردن، (انْتَصَرَ)، وایکرد نه وه که سه ی دهیه وئ سته می لی بکات، نه هیلئ سته می لی بکات، هه رووها (انْتَصَرَ)، به مانای (تۆله ی ستانده وه) ش دئ.

(سَبْرُهُ الْجَمْعُ): نه وه کۆمه له ی ده لئین: تیه مه کۆمه لکی تۆکه مین، تیکده شکیتزین، (هَزَمَ الْعَدُوَّ: كَسَرَهُ)، دوژمنه که ی شکاند (وَأَصْلُ الْهَزْمِ: كَسْرُ الشَّيْءِ الْيَائِسِ حَتَّى يَنْحَطِمَ، وَمِنْهُ الْهَزِيمَةُ، لِأَنَّهُ كَمَا يُعْبَرُ عَنْهُ بِذَلِكَ، يُعْبَرُ عَنْهُ بِالْحَطْمِ وَالْكَسْرِ)، (هَزَمَ): له نه صلدا نه وه یه شتیکی وشک بشکیتزئ، هه تا تیک ده شکئ و وردو خاش ده بی، وشه ی (هَزِيمَةٌ)، له وه وه هاتوه، چونکه (هَزِيمَةٌ) واته: تیکشکانی دوژمن، هه رووک به وردو خاش بوون و شکاندنیش ته عبیر کراوه له: شکان، شکانی دوژمن، شکانی که سیک و هیزیک.

(الذُّبُرُ): (ذُبِرَ الشَّيْءُ: خَلَّافَ الْقَبْلِ، وَجَمْعُهُ: أَذْبَارُ)، واته: پشته وه به (أَذْبَارُ)، کۆده کړیته وه، واته: پشته وه کان پێچه وانیه ی پێشه وه یه.

(أَذَى): (دَهَاءُ: أَصَابَهُ بِذَاهِيَةٍ، وَالذَاهِيَةُ: الْأَمْرُ الْمُتَكَرِّرُ الْعَظِيمُ، وَذَوَاهِي الدَّهْرِ: مَا يُصِيبُ النَّاسَ مِنْ عِظَمِ النُّوبِ، وَالذَّهَى: الْمُتَكَرِّرُ غَرِبَ ذَهَى، أَي: ضَخَمَ)، (أَذَى)،
واته: بیره زاتر، (دَهَاءُ: أَصَابَهُ بِذَاهِيَةٍ)، (دَهَاءُ) تووشی به لایه کی بیره زای کرد،
(ذَاهِيَةٍ): بریتیه له کاریکی نامووی مه زن، (وَذَوَاهِي الدَّهْرِ)، نهو شتانهن، نهو
به لایانه تووشی خه لکی دین، (ذَهَى)، به مانای نه ناسراو نامووی دی، ده گوتری:
(غَرِبَ ذَهَى)، واته: دۆلجه به کی گه ورده که ناوی پی هه لده هیجری.

(وَأَمْرُ): (مَرَّ الشَّيْءُ وَأَمْرٌ: صَارَ مُرًّا)، واته: شته که تال بوو له رووی تامه وه،
دوایی تالیی تام به کارده هیجری بو تالیی سزا، یه ک به یه کیکی دی ده لئی:
تالوت پی ده چیرم.

(وَسُعْرٍ): (السُّعْرُ: الْعَرُ، شَهْوَةٌ مَعَ جُوعٍ، السُّعْرُ: الْجُنُونُ)، (سُعْر): به مانای
گه رمیی دی، به مانای ناره زوو کردن و برسیه تی دی و، به مانای شتییش دی،
به لام (سُعْر)، ته نیا به مانای شتییی دی.
(سُجُونُ): (سَحَبُ الشَّيْءِ: جَرُّهُ عَلَى الْأَرْضِ)، (سَحَب): ته وه یه شتیک له سه ر
زه وی پابکیشی.

(سَقَرٌ): (سَقَرٌ يَسْقُرُ سَقْرًا، أَي: بَعْدَ، وَالسَّقَرُ: خَرُّ الشَّمْسِ، وَخَرُّ جَهَنَّمَ)، ده گوتری:
(سَقَرٌ يَسْقُرُ سَقْرًا)، دوور که وته وه، دوور ده که ویته وه، دوور که وته وه، (سَقَر)، به
مانای گه رمیی خوور دی و، به مانای گه رمیی دۆزه خیش دی.

(قَدَرٌ): (الْقَدَرُ: الْمَقْدَارُ، الْقَدَرُ: مِقْدَارُ الشَّيْءِ وَخَالِئَةُ الْمَقْدَرَةِ)، (قَدَر): به
مانای نه ندازه دی، (قَدَر) یش، دیسان به مانای نه ندازه ی شتیک دی و، حاله ته
نه ندازه گیر ییکراوه کانی، دی.

(كَلَمَجٍ بِالْبَصَرِ): (لَمَحَ الْبَصَرُ إِلَى الشَّيْءِ لَمَحًا وَتَلَمَّحًا: امْتَدَّ إِلَى الشَّيْءِ، وَلَمَحَهُ
بِبَصَرِهِ: صَوَّبَهُ إِلَيْهِ وَأَبْصَرَهُ بِنَظَرٍ خَفِيفٍ، وَالْمَحَ الشَّيْءُ: أَبْصَرَهُ بِنَظَرٍ خَفِيفٍ)، وشه ی

(لَمَحَ الْبَصْرُ إِلَى الشَّيْءِ لَمَحًا وَتَلَمَّاحًا)، واته: سهرنجی دایه نهو شته، (لَمَحَهُ بَبَصْرِهِ)، واته: چاوی لیکرد، به شتیوهیه کی سووک بینی، (الْمَحَ الشَّيْءِ)، واته: به تیله چاویک، به سیله چاویک، تهماشای کرد، یاخود به شتیهی بینی، نهک چاوی تی بیرئ به زوری.

(أَشْبَاعَكُمْ): (شایعه مُشَايَعَةً وَشِبَاعًا: نَبَعَهُ، وَصَجِبَهُ، وَأَمْدَهُ)، (شَايَعَهُ مُشَايَعَةً وَشِبَاعًا)، واته: شوینی کهوت و، له گه لی دابوو و، هاوکاری کرد، (الأشْيَاعُ: الْأُمُتَالُ وَالْأَشْبَاهُ)، (أَشْيَاع) کوی (شِيعَة) یه، (شِيعَة) ش، یانی: کومه ل، (أَشْيَاع وَشِيع)، هردوکیان کون، واته: کومه له کان، که لیره دا (أَشْيَاعَكُمْ)، یانی: نهو کومه ل و گروپانه ی هاوشیوهی تیوه بوون، نه وانه مان فوتاندوون.

(فِي الزُّبُرِ): (زَبَرَ الْكِتَابَ أَي: كَتَبَهُ، وَالزُّبُورُ: الْكِتَابُ الْمَزْمُورُ)، به لām لیره (فِي الزُّبُرِ)، واته: (فِي الْكُتُبِ)، هه رچی که کردوویانه له کتیبان دا، له نووسراوان دا، له لیستاندا، تۆمار کراوه، (كَتَبَهُ)، واته: (زَبَرَهُ)، نووسی، (زُبُور)، به مانای کتیبیکی نووسراو، دی.

(مُسَطَّرٌ): به دیر نووسراو، چونکه (السَّطْرُ: الصَّفُّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، سَطْرٌ مِنْ كِتَابَةٍ، اسْتَطَرَّ الْكِتَابَ: سَطَرَهُ)، (سَطَر): به مانای شتیک دی ریز کرابی، دیری نووسین (اسْتَطَرَّ الْكِتَابَ)، کتیه که ی نووسی، (سَطَرَهُ)، نووسی، به لām (اسْتَطَرَّهُ)، واته: به گرنگی پیدانه وهو به چاکیی نووسی.

(وَنَهْرٍ): (النَّهْرُ: الْمَاءُ الْعَذْبُ، وَالنَّهْرُ: السَّعَةُ وَالضِّيَاءُ)، وشهی (نَهْرٌ، وَنَهْرٌ)، هردوکیان به مانای ناوی شیرین، دین، پووباریش به زوری هه راوی شیرینه، مه گهر پووباریک دروست بکری، له ناوی سویره وهه هه لیه ستری، (نَهْر)، به مانای فراوانیی و پۆشانییش دی.

(مَقْعِدٍ مَدِّي): (الْمَقْعَدُ: اسْمٌ مَكَانِ الْقُعُودِ، وَالْقُعُودُ: هُنَا مَعْنَى الْإِقَامَةِ الْمُطْمَئِنَّةِ، (مَقْعَدٌ): ناوی شوینی دانیشته، لیره شدا دانیشتن به مانای نیشته جی بوون و

سه قامگیر بوونیکى نۆقره گرانه یه، که دهفه رموی: ﴿فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ﴾ (الصُّدُقِ: أَصْلُهُ مَطَابَقَةُ الْخَبَرِ لِلْوَاقِعِ، ثُمَّ شَاعَتْ لَهُ اسْتِعْمَالَاتٌ نَشَأَتْ عَنْ مَجَازٍ، أَوْ اسْتِعَارَةٍ، تَرْجِعُ إِلَى مَعْنَى مُضَادَّةٍ أَحَدِ الشَّيْءِ عَلَى مَا يَنْبَسِبُ كَمَالِ أَحْوَالِ جَنْسِهِ، فَيُقَالُ: هُوَ رَجُلٌ صِدْقٍ، أَيْ تَمَامَ رَجُلَةٍ)، (صِدْقٍ): له نهصلدا بریتیه له وه که هه والیک پر به پیستی واقع بی و له گهل واقیعدا راست بیته وه، دواپی زور جور به کارهتانی دیکه ی بو پهیدا بوون، به شیوهی مه جاز یاخود خواسته وه وه، هه موویان ده گه پنه وه بو نه وه، که سینک شتیکی لن هه لکه وه، که نهو شته له حاله تیکی تیرو تهواوی هه بی، له شیوهی جینسی خو، بو وینه ده گوتری: (هو رَجُلٌ صِدْقٍ)، نهو پیاو یکه تهواوی پیاوه تی و مهردایه تی تیدایه، ﴿مَقْعَدِ صِدْقٍ﴾ شوینیک که شوینیکی زور تیرو تهواو، پر خیر و خوشی و نازو نیعمه ته.

هو ی هاتنه خواره دی نایه ته کان

۱- هو ی هاتنه خوار ی نهم نایه ته موباره که، که دهفه رموی: ﴿بِئْسَ النَّعَاءُ مَوْعِدُهُمْ وَالنَّعَاءُ أَدْنَى وَأَمْرٌ﴾، لهو باره وه نهم دوو گپرداوه یه هه ن:

أ- (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: جَاءَ مُشْرِكُو قُرَيْشٍ يُخَاصِمُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي الْقَدْرِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ﴾ ١٨) (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي صَحِيحِهِ: ٢٠٤٦، ٢١٥٦).

واته: نه بوو هور په رده ده لن: هاوبه ش بو خوا دانهره کانی قورده یش، هاتنه خزمهت پیغه مبه ری خوا مشتومریان له گهلدا ده کرد، له باره ی قه ده ره وه، خوا ی به رزیش نهم نایه ته ی نارده خوار: (نهو پوژه ی له سه ر پوو یان له ناگردا راده کیش رین و پتان ده گوتری: بیچیزن سزای سه قهر، نیمه هه موو شتیکیمان به نه ندازه گیری دروست کرده).

ب- (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ۖ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ۚ﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ۝ ١٩، إِلَّا فِي أَهْلِ الْقَدَرِ) (أخرجه البخاري: في «خلق أفعال العباد»: ج ٤٥، ص ١٦٦، والبزار: ٢٢٦٥، الإستیعاب في بيان الأسباب، نقول: وهذا إسناد ضعيف، وذكره السيوطي في الدر المنثور: ج ٧، ص ٦٨٣، وزاد نسبه لابن المنذر، وقال: بسند جيد، وكذا قال شيخنا أبو عبد الرحمن الألباني رحمه الله في «الصحيحة»: ج ٤، ص ٥٣).

واته: عهبدوللای کوری عهمری کوری عاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: نه م نایه تانه اکه خویندماننه وه له باره ی نه هلی قه دهروه، (واته: نه وانه ی نکولیان کردوه له وه ی خوا هه موو شتیکی نه ندازه گیری کرد بن)، هاتوونه خوار.

٢- هو ی هانه خواره وه ی نه و نایه ته ی دهقه رموی: ﴿ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ۚ﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ۝ ١٩

(عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رِيَّاحٍ قَالَ: أَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ يَنْزِعُ مِنْ زَمْرَمَ، وَقَدِ ابْتَلَتْ أَسَافِلُ ثِيَابِهِ، فَقُلْتُ لَهُ: قَدْ تَكَلَّمَ فِي الْقَدْرِ، فَقَالَ: أَوْ فَعَلُوها؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: قَوْلَاللهِ مَا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ إِلَّا فِيهِمْ: ﴿ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ۚ﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ۝ ١٩، أُولَئِكَ شِرَارُ هَذِهِ الْأُمَّةِ، فَلَا تَعُودُوا مُرْضَاهُمْ، وَلَا تَضْلُوا عَلَىٰ مَوْتَاهُمْ، إِنْ رَأَيْتُمْ أَحَدًا مِنْهُمْ، فَقَاتِ غَيْبَتَهُ بِأَصْبَعَيْ هَاتَيْنِ) (الإستیعاب في بيان الأسباب: ج ٣، ص ٣٠٨، أخرجه ابن حاتم في تفسيره كما في تفسير القرآن العظيم: ج ٤، ص ٢٨٦ و ٢٨٧، وابن بطة في الإبانة، ج ٢، ص ١٢١ و ١٢٢، برقم: ١٥٥٠، واللالکائي في «شرح أصول إعتقاد أهل السنة والجماعة»: ٩٤٨، والبيهقي في الكبرى، ج ١٠، ص ٢٥٥، قلنا: وَهَذَا سَدِّ حَسَنٌ، وَرِجَالُهُ ثِقَاتٌ).

واته: عه تانی کوری نه بی رهباح دهلی: چوومه لای عهبدوللای کوری عه عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لهو کاته دا ناوی له زهمزه م هه لدههینجاو دامینی پؤشاکه که ی ته ر بوو بوو (به هو ی ناوه که وه) پیتمگوت: له باره ی قه دهروه قسه کراوه، گوتی: نه وه دیان کرد؟ گوتم: به لی، گوتی: به خوا نه م نایه ته هه ر له باره ی نه وانه وه هاتوته

خوار: ﴿ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ﴾ ٤٨ ﴿يَا كُلُّ شَيْءٍ خَلْقْتُهُ يَفِرُّ﴾ ٤٩، واته: بیچیزن تووش بوونی ناگری دۆزهخ، نیمه هه موو شتی کمان به نه ندازه گیری دروست کردوه، نهوانه خراپترینی تهه ئۆمه تهه، (ئۆمه هتی نیسلان)، [واته: نهوانه ی پروایان به وه نیه، خوا هه موو شتیکی له نه زه له وه نه ندازه گیری کردوه] سه ردانی نه خوشیان مه کهن و، نوێر له سه ر مردویان مه کهن، نه گهر یه کیک لهوانه بیینم، هه ردووک چاوی بهم دوو په نجانم کویر ده کهم، {هه لبه ته مه بهستی ئه وه بووه که نهوانه شایسته ی سزادران}.

مانای گشتی نایه تەکان

خوا سَمِ لِحَرِّ جَحِيمٍ له کو تایی نه م سوو رته موباره که دا، پوو ده کاته خه لکی رۆزگاری پیغه مبه ر ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ﴾ دوا ی ئه وه ی به سه رهاقی ئه و پینج گه له که پیغه مبه ره کانیان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، هۆشداریی و ترساندنه کانی خویان پیراگه یاندوون، په یامی خویان پی راگه یاندوون، که واز بێن له په رستی جکه له خواو، واز بێن له سته م و، له ئیو یه کدی داو، واز بێن له په وشتی خراپ و، واز بێن له تاوان و لادان، به لام به قسه ی پیغه مبه رانیان نه کردوه، هۆشداریه که ی پیغه مبه رانیان به درۆ داناوه، خوا سزای داو، له کو تایی دا خوا پوو ده کاته خه لکی رۆزگاری پیغه مبه ر ﴿وَدَفَعَهُمُ اللَّهُ﴾ و ده فعه رموئ:

﴿أَكْفَارُكَ خَيْرٌ مِنْ أَوْلَٰئِكَ﴾ نایا کافره کانی ئیوه لهوانه چاکترن، واته: په وشت و ناکاریان جوانتره، یاخود توانایان زیاتره، ﴿أَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِي الزُّبُرِ﴾، یان نایا ئیوه له کتیه کانی خوادا نه ستۆ پاکیی و پا کانه تان بۆ کراوه، ده بویردرین، و سزا نادرین؟ ﴿أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ﴾، یاخود ده لین: نیمه کۆمه لیکین، تۆکمه یین و سه ره که و تووین و تۆله ده ستین، له به رانه برمان؟! نایا کام له وه سی ئه گهره هیه: نایا نه و کافرا نه چاکترن؟ یان نه ستۆ پاکییان بۆ کراوه؟ یاخود کۆمه لیکیی

تۆکمەن و کەس زەفەریان پێ نابات؟ خواش سەبەحەش نەو پرسیارانە هەموویان بە شتێوی پرسیاری نکوولییلکردن دەکات، واتە: هیچ کامیان وانین.

بۆیە دەفەرموێ: ﴿سَبِّحْهُمْ نَعْمًا﴾، نەو کۆمەلە توندو تۆکمەیه (کە خۆیان پێ زۆر تۆکمەو خێرو پێر) تیکدەشکێن، ﴿وَيُولُونَ الدُّبُرَ﴾، پشتیشیان دەکەنە لایەنی بەرانبەرە، نەجا سزای خوایە، هەر شتیکە.

﴿بَلِ السَّاعَةِ مَوْعِدُهُمْ﴾، بەلکو ژوانگەیان، بەلینگەیان پۆژی دواییە، ﴿وَالسَّاعَةِ أَذَىٰ وَآمُرُ﴾، پۆژی دوایش بە هەردوو قۆناغی ناخیر زەمان و قیامەتەو، سەختەرە تالێرشە.

﴿إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ﴾، بە دنیایی تاوانباران لە نێو گومرایدان و لە شیتیی و مەینەتی دان، یاخود: لە دنیاو لە گومرایدان و لە پۆژی دواییدا، لە نێو ناگرو سزای خوادان.

﴿يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ﴾، نەو پۆژە کە لەسەر دەم و چاویان بە نێو ناگرو پادەکشێرن، ﴿دُفُّوا أَيْدِيَكُمْ عَنْهُ﴾ (پێشان دەکوێرن): بیچێژن! تووشبوونی سەفەر، تووشبوونی ناگری دۆزەخ، کە یەکیەک لە ناوێکی بریتیه لە: (سقر).

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَٰؤُلَاءِ﴾، بە دنیایی ئێمە هەموو شتیکمان بە ئەندازە دروستکردو، کەواتە: ژیانی بەشەریش سیستم و ئەندازەو پێک و پێکی تێدا، بۆیە نابێ مروڤەکان لە دوا ژیانی دنیا، وەک بەرزەکی بانان بۆی دەرپچن، بەلکو دەبێ چاکەکاران پاداشت بدینەو خراپەکاران سزا بدین، ئەندازەگیری و سیستم و پێکی لە دروستکراوی خوادا، ئەو دەخوازێ کە دەبێ پۆژی دوایی هەبێ، نەنجام و بەرھەمی شتێوی ژیا و کردووەکانی مروڤەکان، لەویدا بەرجەستە بێ، هەر کەسە بە سزا، یاخود پاداشتی پێستی خۆی بگات.

﴿وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَجْدَةٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ﴾، فەرمانی ئێمەش تەنیا یەکە، وەک چاو ترووکانتیک، واتە: یەک وشەیه، بۆیەش بە مێنە (مۆنت)، هیناویەتی یانی: (إِلَّا

كَلِمَةً وَاحِدَةً، وَهَكَذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ شَيْءٌ دُونَ ذَلِكَ. إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ: كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾، فَهَرَمَانِي خُذْ كَمَا شِئْتَنِي وَيَسْتَبْدِي بِهِ نَهْوَ يَهِي بِفَهْرَمُو: بِيَه، يَهْ كَسَر دَهْبِي، هَلْبَه تَه نَهْوَ ش بُو نِيْزِيْكَ خَسْتَه وَهِيَه لَه عَهْ قَلِيْ تِيْمَه، تَه كَهْرْنَا خُذْ شَيْئًا حَسْبُكَ بِهْ شَهْ كَش نَافَهْرَمُو: بِيَه، چُونَكِه شَتِيْكَ نَهْبِيْ، فَهْرَمَانِي پِيْ نَاكِرِيْ، بَه لَام لَه بَهْر نَهْوَ لَه عَهْ قَلِيْ تِيْمَه دَا وَشَهِيْ بِيَه (كُنْ)، لَه هَمْوَو شَتِيْكَ كُورْتَهْوَ نَاسَانْتَهْوَ، وَاتَه: چُونْ نَاسَانَه، خُذْ بَهْوَ شَيْئَهْ يَه فَهْرَمَانَه كَانِيْ خُذِيْ جِيْهْ جِيْ دَهْكَات، بَه چَاوْتَرُووَكَانِيْكَ.

﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ﴾، بَه دَنِيَايِي تِيْمَه (نَهِيْ بِيْروَايَانِيْ رُوْزْكَارِيْ يَغِهْ مَبِهْ رُوْزْكَارَهْ كَانِيْ دِيْكَه!) گُروْپَه هَاوْ وَبْنَهْ كَانِيْ تِيْوَهْمَانْ فَهْوَتَانْدُوونْ لَه رَا بَرْدُوودَا، ﴿فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ﴾، نُنْجَا تَايَا كَهْ سْ هَهِيَه، بِيْرِيْكَاتَهْوَوَ پَهْ نَدْ وَهْرِيْگِرِيْ وَ، وَهْكَ نَهْوَ نَهْكَات، تَاكوْ وَهْكَ نَهْوَ نَهْ سَهْر نَهِيَهْت؟!

﴿وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ﴾، هَهْرِچِيْ كُردُووشِيَانَهْ لَه كَتِيْبَانْدَاوْ، لَه لِيْستَانْدَا تُوْمَارْ كِرَاوَهْوَ نُووَسِرَاوَهْ، بَه هَمْوَو شَيْئَهْ كَانِيْ تُوْمَارْ كُردَنْ، نَهْكَ تَهْ نِيَا بَهْ نُووَسِيْنْ، بَه لُكُوْ بَهْ وَبْنَهْوَ دَهْكَ وَ... هَتْد.

﴿وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَظَرٌّ﴾، هَهْوَوَ گُچَكِهْ بَهْكَ وَ گَهْوَ رَهِيَهْ كِيْشْ نُووَسِرَاوَهْ تُوْمَارْ كِرَاوَهْ.

لَه كُوْتَايِيْدَا خُذْ دَهْ فَهْرَمُو: ﴿إِنْ أُلْقِيْنِ فِيْ جَنَّتٍ وَهَرٍ﴾، بَه دَنِيَايِي پَارِيْزْكَارَانْ لَه نِيْوَ بَاغْ وَ بِيْستَانَهْ كَانْ وَ، لَه نِيْوَ جُوْگَهْ لَهْوَ رُووْبَارَهْ كَانْدَانْ، بِيْگُومَانْ وَانِيَهْ، بَچَنْ نِيْوَ جُوْگَايَهْ كَهْوَ! يَانِيْ: لَه شُوْئِيْكَنْ كَهْ بَاغْ وَ گُوْلَزَارِيْ لِيْئَهْوَ، كَانِيْوَ سَهْرْچَاوَهْ رُووْبَارُوْ جُوْگَهْ لَهِيْ لِيْ هَهْلَهْ سَتَارُوْنْ.

﴿فِيْ مَقْعِدِ صَدَقٍ﴾، لَه شُوْئِيْكَيْ زُوْرْ دَلِيْهْ سَنْدِيَانْ، لَه جِيْگَاوَ رِيْگَايَهْ كِيْ زُوْرْ پَهْ سَنْدُوْ خُوْشْ، ﴿عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْدِرٍ﴾، لَه لَايْ حُوْكَمْرَاتِيْكَيْ زُوْرْ تُوَانَادَارْ، كَهْ خُوَیْ بِيْرِيْگِرِيْ

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

پرسیارکردنی نکوئیلیتیکه رانه له خه لکی رۆژگاری پیغه مبهه ^(۱۳)، که: ئایا کافران لهوان، له بیروایانی گه له پیتشووه کان باشترن، به هیزترن، یا خود ئاکارو پهفتاریان جوانتره، یان پاگانه یان له کتیه کانی خوادا بۆ کراوه، نه ستۆ پاکییان بۆ کراوه، که سزا نادرین؟ ههروهها خوڕینیان به هیزو تۆکمه بیانهوه، ئایا پتیان وایه کۆمه لیکسی تۆکمه و توندو تۆلن و زال ده بن؟ ئنجا هه وال پیدانیان که ئه و کۆمه له تیکده شکین و پاش ده که نه وه، رۆژی دوا ییش که به لینگه یانه، بیره زاترو تالتریشه، چونکه تاوانباران له گومرای و مهینه تی و له دۆزه خدان، له ئاگردا له سه ر دهم و چاویان راده کیشرتن:

خوا ده فه رموی: ﴿ أَكْفَارًا خَيْرٌ مِّنْ أُولَئِكَ أَمْ لَهُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴾ ^(۱۳) اَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنتَصِرٌ ^(۱۴) سَيُجْزَوْنَ الْجَزَاءَ مِنَّا يَوْمَ السَّاعَةِ وَمُوعَدُهُمْ وَالنَّاسُ أَهْلُ عَذَابٍ ^(۱۵) اِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ^(۱۶) يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُقُوا مِنَّا سَقَرًا ^(۱۷)

شیکردنه وهی ئهم، ئایه تانه، له نو برگه دا:

(۱) - ﴿ أَكْفَارًا خَيْرٌ مِّنْ أُولَئِكَ ﴾، ئایا بیروایانتان لهوانه (که باسکران) باشترن! روهی دواندن له کۆمه لگای پیغه مبهه ^(۱۳)، هه ندیکیش له روه نکه رهوان ده لین: روهی دواندن له کافره کانی رۆژگاری پیغه مبهه بووه، به لام مادام ده فه رموی: ﴿ أَكْفَارًا خَيْرٌ مِّنْ أُولَئِكَ ﴾، ئایا بیروایه کانی تیوه، لهوانه ی رابردو چاکترن؟ دیاره روهی دواندن له هه موو کۆمه لگایه که یه، به مسو لمان و نامسو لمانه وه، پرسیارکردنه که ش پرسیارکردنی سه ر زه نشتکه رانه یه، که ده فه رموی: ﴿ خَيْرٌ مِّنْ أُولَئِكَ ﴾، یانی: له روهی

هَيَّزُوا تَوَانُوهُ، نایا کافره کانی ئیوه هیزو توانایان زیاتره، له هی گهله پیشووه کان، یاخود له ږووی ږهوش و ناکاری جوانهوه، وهک سه خاودت و نازیه تیمی و نه جابهت و عه قَل و مه عریفهت، ئایا ئیوه باشتړن له وان؟

(٢) - **أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ**، یان نایا پاکانه تان بُو کراوه له کتیبه کان (ی خوا) دا، که ئیوه سزا نادرین؟ (زُبُر)، کوی (زُبُور)، (زُبُور) یش، به مانای (مزبور) دی، یانی: نووسراو، که مه به ستم پی کتیبه ناسمانیه کانه، کتیبه کانی خوا، نایا له کتیبه کانی خوادا پاکانه تان بُو کراوه، که سزا نادرین؟

ننجا خوای کار به جی له دواندنې ږووبه ږووه، شتوازه که ده گوږی، بُو دواندنې نادیار:

(٣) - **أَمْ يَقُولُونَ كُلُّ شَيْءٍ مُّنْصَرٍ**، یان نایا نهوانه ده لین: ئیمه کوښه لیکین و سه رکه وتووین؟ نه مانه هه موویان بُو سه رزه نشتر کردن، واته: هیچ کام لهو سی نه گهره نین:

نه نهو دیه ئیوه له نهوان چاکتر بن، نه نهو دیه نه ستو پاکیتان بُو کرا بی و پاکانه تان بُو کرا بی، له کتیبه کانی خوادا، نه نهو شه ئیوه کوښه لیک بن، که س زه فهرتان پی نه بات و، توله بستین و، به سهر به رانه رتاند زال بن.

که واته: مادام وایه، بروا بیتن و بگه پینه وه بُو هق، بُو نهو هی تووشی هه مان سه رده نجام نه بن، که بیروایه کانی پیش ئیوه تووشی بوون.

(٤) - **سُبْحَرَهُ أَجْمَعُ وَيَوْمَئِذٍ ثَبَرَهُ**، به دلنایای نهو کوښه له (که به توکمه و څږو ږږو به شپه و یهک خویان ده بینن، هه موو پیکه و دن) نهوانه ټیک ده شکین و پشت هه لده که ن، **سُبْحَرَهُ أَجْمَعُ**، (الجفع)، کوښه له خه لکه که ی ده یان گوت: **يَوْمَئِذٍ**، **يَوْمَئِذٍ**، ئیمه هه موومان پیکه و دین، واته: هیچ که سمان لی هه لنه و یردراوه، یان: ئیمه توکمه و توندو تولین، که خوا ده فهرموئ: **سُبْحَرَهُ أَجْمَعُ**، (ال) ی سه ر

(جَمْعُ) بُوَ (عَهْدُ) دُو، بُو ناساندنه، واته: کۆمهلهکه، نهو کۆمهلهی خۆیان پتی زۆر تۆکمهو توندو تۆله، تێدهشکین، ﴿وَبُرُلُونِ الدُّبُرَ﴾ پشیش ههلهکه، لێردها به تهعییری: پشش ههلهکه و پاش دهکهنهوه، ویناکراون و چوێتراون به کهسیکهوه که له شهڕیدا تیک دهشکێ و پشش دهکاته دوژمن و ڕادهکات.

۵- ﴿يَا السَّاعَةُ مَوْعِدُهَا﴾، بهلکو کاتهکه (سَاعَة)، بهلینگه یانه، نهو کات و شوئنه به بۆیان دیارییکراوه، (سَاعَة) لێردها مه بهست پتی ڕۆژی دوایهو، عهلهمه بُو ڕۆژی دواهی ههمووی به گشتی، ههه ناخیر زهمان، ههه قیامهت و لێرسرانهوه، به تایبهت لێردها مه بهست پتی قیامهته، چونکه لهویدا سزاو پاداشت دێته پێش، بویه دهفهرموئ:

۶- ﴿وَالسَّاعَةُ أَذَى وَأَمْرٌ﴾، کاتهکه (ی قیامهت) یش بیهزاتریشهو ئالتیشه، (أَذَى)، له (دَاهِيَة) دوه هاتوه، (اسْمُ تَفْضِيلٍ مِنْ دَهَاءٍ إِذَا أَصَابَهُ بِدَاهِيَةٍ، وَهِيَ الْأَمْرُ الْمُتَكْرَرُ الْعَظِيمُ)، (أَذَى)، ناوی ههلبژاردن (تَفْضِيلٌ) هه له (دَهَاءٍ)، هاتوه نهگهه تووشی داهیههک بوو، (دَاهِيَة) ش، بریتیه له کارنکی نامووی مهزن، که زۆر بیهزای و مروف نهتوانی تهحه ممولی بکات.

(أَمْرٌ) یش ناوی ههلبژاردن (تَفْضِيلٌ) ه، له (مُرٌّ) دوه هاتوه، واته: ئالترو ناخۆشتریشه، نهجا خوا ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ وینای دهکات که لهو ڕۆژهدا چیان لی دی؟ دهفهرموئ:

۷- ﴿إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ مُسْتَعِرٍ﴾، مسۆگهه تاوانباران له گومرای و ناگردان.

ئهمه سێ واتای ههه:

- أ- تاوانبارهکان له دنیا دا له گومرای دان و، له دوا ڕۆژ دا له ناگردان.
- ب- تاوانباران له ڕۆژی دوایدا له زیانباریدان و، له نیو ناگریکی بلیسه دار دان.
- ج- تاوانباران له دنیا دا، له گومرای و شیتی و مهینه تی دان.

٨- ﴿يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ﴾، نهو پوژه كه له سه ر پوويان له ناگردا، پاده كيشرين، له پهو پوو له ناگردا پاده كيشرين.

٩- ﴿ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ﴾، (پيان ده گوتري): تووشبوونی سه قهر بچيژن! (يُقَالُ لَهُمْ)، او (نَقُولُ لَهُمْ)، پيان ده گوتري، يان: پيان ده لين: بيچيژن تووشبوونی (سَقَرَ)، (سَقَرَ) يش يه كيكه له ناوه كاني دوزه خ. (ذُوق): به ماناي چيژتنى به زمانه، له بهر نه وهى شتيك به زمان بتاميني وبيچيژي، هه ستيكي زور به هيزه، بويه خوا ^{لَا تَسْمَعُ لَكُمْ} هه سكردن به گه رمای ناگري ناواوه: (ذُوق)، چيژتن.

مه سه له ی دووه م:

خوا هه موو شتیکی به ئەندازه گیریی دروستکردوهو، فه زمانیشی به ئەنجامدانی کارنیک، یه ک وشه یه، وه ک چاو تروو کاننیک، که لیره دا خوا **بِأَمْرِ اللَّهِ** به پیتی عه قلی ئیمه، ده ماندوینس:

خوا ده فه رموی: **إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ۖ وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ۖ**

شیکردنه وه ی ئهم دوو ثایه ته، له دوو برگه دا:

(۱) **إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ**، به دنیایی ئیمه هه موو شتیکیان به ئەندازه گیریی هیناوه ته دی، **كُلُّ شَيْءٍ**، (منصوب بفعل مقدر يدل عليه خلقنا، أي خلقنا كل شيء، خلقناه بقدر، والباء للمصاحبة، أي مضافاً لِقَدَرٍ)، که ده فه رموی: **إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ**، **كُلُّ شَيْءٍ** (کُلُّ)، مه منصوبه و پالده درپته لای (شَيْءٍ)، **كُلُّ شَيْءٍ** به کرداریکی مه زه نه نه کراو مه منصوبه که (خلقناه) ی دواپی، ده یگه نه ئی، یانی: (إِنَّا خَلَقْنَا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ)، ئیمه هه موو شتیکیان دروستکردوه، دروستمانکردوه به ئەندازه، (ب) ی (بِقَدَرٍ)، بۆ هاوه لیتییه، واته: که دروستمانکردوه، هه مپشه ئەندازه گیریی و نه خشه شی له گه لدا بووه.

(۲) **وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ**، فه زمانیشمان ته نیا یه کیکه وه ک چاو تروو کاننیک، وشه ی: (وَاحِدَةٌ) سیفه تی وه سفکراویکی قرتیندراوه، یانی: (كَلِمَةٌ وَاحِدَةٌ)، یه ک وشه که بریتیه له (کُنْ)، بیه، یاخود: (مَرَّةً وَاحِدَةً)، یه کجار، یه کجار فه رمای پتی بکهین، پتویست به دووباره کردنه وه ناکات.

که ده فه رموی: **كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ**، ئەمه لیره دا وپچواندنی خیرایی، نه نجامدانی خوای پالده سه ته بۆ کاره کانی، به تروو کانی چاو، چاو که به خیرایی ده ترووکت، هه لبه ته نه ک بۆ نه وه که خوا **بِأَمْرِ اللَّهِ** بهو ئەندازه کاته ی چاوی تیدا ده ترووکت، کاره کانی نه نجام دهاد، به لکو مه به ست نه وه یه، که خوا **بِأَمْرِ اللَّهِ** بۆ نه نجامدانی

كارەكانى پىۋىستىيى بە كات نىيە، چونكى خۇدى كات و شوۋىن، دروستكاراۋى خۇاى بەرزىن، بۇيە لە سوورەق (النحل)دا، دەفەرمۇي: ﴿رَمَّا أَثَرَ السَّاعَةِ إِلَّا كَلْفَجٍ الْبَصْرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ ۝ ۷۷﴾، كارى كاتەكە (ساعة) (پۇژى دوايى) وەك چاۋترووكانىك، ياخۇد نىزىكتىرىشە، لەبەر ئەۋەدى لەۋى باسى ھاتنى پۇژى دوايى دەكات.

بەلام لىرەدا وشەي: ﴿أَوْ هُوَ أَقْرَبُ﴾ (يان: ئەو نىزىكتىرىشە) لەكەلدا نىيە، چونكى مەبەست تەنبا گەياندنى ئەۋەيە، كە خوا ﴿سَمِعَ لَحْزَمَ الْجَمْرِ﴾ كارەكانى خۇى زۆر بە خىرايى نەنجام دەدا، بەلام ئىمە لە چاۋترووكان (لح البصر) خىراترمان نىيە، لە گوتنى وشەي (ببە)مان، خىراتر نىيە.

چۇنىيەتتى پەيۋەستبوۋنى ئەم نايەتەنە، بە نايەتەكانى پىشەۋە، بە تاييەق ئەم دوو نايەتە (۴۹ - ۵۰)، كە خوا ﴿سَمِعَ لَحْزَمَ الْجَمْرِ﴾ دەفەرمۇي: ئىمە ھەموو شىكىمان بە نەندازە دروستكردۋە: ﴿يَا كَلَّ شَيْءٌ خَلَقْتَهُ بِقَدَرٍ﴾، نايە ئەمە چ پەيۋەستىيەكى ھەيە، بە نايەتەكانى پىشەۋە؟ دەلىين: خوا ﴿سَمِعَ لَحْزَمَ الْجَمْرِ﴾ كە بۇمان باسى ھاتنى پۇژى دوايى و، تىدا سزادرائى بىپروايان و، تىدا پاداشترانەۋەي چاكەكاران و پارىزكاران، دەكات، دەيەۋى لىمان ھالىيى بكات كە ھەموو شىكى بە نەندازەگىرىيى دروستكردۋە، ئەگەر تەماشاي گەردوون و، جەستەي خۇمان بىكەين، دەبىين ھەموو شىكى لەجىي خۇيدايە، ژيانى مروفىش كە لەم سەر زەۋىيە دەيگوزەرىننى، مروفەكان ھەندىكىان چاكەكارن و ھەندىكىان خراپەكارن، ھەندىكىان خاۋەنى چاكەو پارىزن و، ھەندىكىان خاۋەنى تاۋان و خراپەن، بەلام ھەموويان وەك يەك دەمرن و كۇتايان پى دى، نىچا ئەگەر ھاتباۋ پۇژى دوايى و سزاۋ پاداشت نەبوۋايە، ئەۋە پىچەۋانەي ئەو سىستىم و پىك و پىكىيەيە، كە لە ھەموو دروستكاراۋەكانى خۇادا ھەيە، بۇيە خوا ﴿سَمِعَ لَحْزَمَ الْجَمْرِ﴾ دەفەرمۇي: ئىمە ھەموو شىكىمان بە نەندازەگىرىيى دروستكردۋە، كەۋاتە: ئەي مروفەكان! نابى ژيانى ئىۋەش لە سىستىم و پىك و پىكىيى و نەندازەگىرىيى خالىيى بى، بۇيە ئەم ژيانە دىنابىيەتان قۇناغىكى دىكەو ژيانىكى دىكەي بە دۋادا دى.

مهسه لهی سییه م:

هه ره شه کردن له بیروایان که خوا کومه ل و گروپه هاومه شه به کانیانی
فهوتاندوون، له رابردوداو، هه رچی کردووشیانه له لیستاندا تۆمار کراوه به
وردو درشته وه:

خوا ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ﴾ ۸۱ ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ
فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ﴾ ۸۲ ﴿وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ﴾ ۸۳

شیکردنه وی ئه م ئایه تانه، له چوار برگه دا:

(۱) ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ﴾ به دنیایی ئیمه هاوشیوه کانی ئیوه مان
فهوتاندوون، له رابردوداو، (أَشْيَاعَكُمْ أَي: أَمْثَالُكُمْ وَأَشْبَاهُكُمْ)، نهوانه ی هاو وینه کانی
ئیوهو هاوشیوه کانی ئیوه، (أَشْيَاع)، کوی (شَيْعَة) یه، ههروه ها (شیع) یش: ﴿فِي شَيْعِ
الْأَوَّلِينَ﴾ ۸۰ ﴿الْحَجَرِ﴾ نهویش کوی (شَيْعَة) یه، بانی: کومه ل، کومه له خه لکیک که له گه ل
که سیکدا هاوړان و، له گه لیدا ده رۆن و پشتگیری ده که ن، ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ﴾
واته: نهو کومه لانه ی له پیش نیوه دا بوون، وه ک پشتگیری نیوه یان کرد بن، له سه ر
کوفرو شیرک، نهوانه مان فهوتاندوون، ئه مه ش دووباره گه رانه وه یه، له شیوه ی دواندن
نادیاره وه، بو شیوه ی دواندن پروبه پروو، که به (ل) و (قد) جه ختی له سه ر کراوه توه،
که دیاره خواستنه یان گه له پیشووه کانی فهوتاندوون، به لام جه ختکردنه وه که بوئنه وه یه:
که ئیوه نه ی کافره کانی رۆژگاری پیغه مبه ر! ﴿وَكُلُّ نَكْوَلِيٍّ بِكَنْ لِمَوْهِيْ غَلَه﴾
پیشووه کان فهوتابن و نه مان، بۆیه پئویستی بوه کردوه، بۆیان جه خت بکاته وه.

(۲) ﴿فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ﴾، ئایا هیچ بیرکه ره وه یه ک، هیچ په ند وه رگریک هه یه؟

ئه مه لیره دا پرسیارکردنی نکوئیلیکه رانه یه، واته: به گشتی په ند وه رگریک
و بیرکه ره وه یه ک و ئامۆژگاریی قبو لکه ریک نه بسو، که په ند له رابردووان
وه رگری، هه لبه ته مه به ست پئی بیروایانی رۆژگاری پیغه مبه ره.

(۳) - ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ﴾، ھەرچی کردووشیانه له لیستاندا، له نووسراواندا، تۆمار کراوه، (الزُّبُر: جَمْعُ زُبُورٍ آي: كِتَاب، مُشْتَقَّةٌ مِنَ الزُّبْرِ وَهُوَ الْكِتَابَةُ)، (زُّبُر) كَوَى (زُبُور)، (زُبُور) یش، به مانای (کتاب)، که له (زُّبُر) ھوہ ھاتوہ، (زُّبُر)، یانی: نووسین (کتاب)، که دەفەرموی: ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ﴾، ھەرچی کردوویانه له کتیباندا نووسراوه، بۆچی به کۆ ھیناویەتی؟ چونکہ ھەر کامیکیان لیستیکی تایبەتی خۆی ھەیە، ھەر کامیکیان دۆسیەیکە تایبەتی خۆی ھەیە، کردوہەکانی تیدا تۆمار دەکړن.

(۴) - ﴿وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ﴾، ھەموو بچووکیک و گەورەیک نووسراوه، پیتی دەفەرموی: ھەرچی کردوویانه له لیستاندا تۆمار کراوه، دوایی دەفەرموی: ھەموو بچووکیک و گەورەیک، ئەمە جوړیکە له (إِطْنَاب)، به درێژی قسەکردن، لەبەر ئەوەی مەقامەکە وا دەخوازی، وشە (مُسْتَطَر: اِسْمٌ مَفْعُولٌ مِنْ سَطَرَ آي: كَتَبَ سَطُورًا، وَكِتَابٌ مُسْطُورٌ)، (مُسْتَطَر)، ناوی بەرکار (مَفْعُول)، واتە: نووسراو، له (سَطَرَ) ھوہ ھاتوہ، (سَطَرَ)، واتە: دیری نووسین، دەگوتری: ﴿وَكَتَبَ مُسْطُورٌ﴾ الطور، یانی: کتیبیکی نووسراو، که دەفەرموی: ﴿وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ﴾، ھەموو بچووکیک و ھەموو گەورەیک نووسراوه، بچووک مەبەست پیتی ئەو شتە، که خەلک گوێی پێ نادات و نادیدی دەرێ، گەورەش ئەو شتە، که پێچەوانەی بچووکە واتە: شتیک که جێی بایەخی خەلک بێ، یانی: چ ئەو شتانە خەلک بە بچووک تەماشایان دەکەن، چ ئەوانە بە گەورەیان تەماشایان دەکەن، ھەموویان نووسراون.

ئەنجا ھەندیک لە زانیان دەلێن: ئەو شتانە پاداشت و سزایان پێوە پەيوەست دەبێ، نووسراون، بەلام شتیک پاداشت و سزای پێوە پەيوەست نەبێ، وەک ھەلسوکهوتە ناساییەکانی مروغان، فریشتەکان، ئەوانە نانوسن، ھەندیک لە زانیانیش دەلێن: ھەموو شتیک دەنووسن، چ ئەوەی سزای بکەوێتە سەر، چ ئەوەی پاداشتی پێوە پەيوەست بێ، چ سزاو پاداشتیان پێوە پەيوەست نەبێ.

مه سه له ی چواره م و کوتای:

باسی سه ره نجامی پر خیر و خوشی پاریزکاران و راگه یاندنی نه و راستیه که پاریزکاران، له نیتو باخ و گولزارو کانسی و پرووباران داو، له جیگاو ریگایه کی دله سه ندو، له خزمه ت خوای حکومرانی بالا ده ست و توانادان:

خو ده فهرموئ: ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي جَهَنَّمَ وَهَبْ﴾ فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقَدِّرٍ ۝

شیکردنه وهی ئهم دوو ثایه ته، له سی برگه دا:

١- ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي جَهَنَّمَ وَهَبْ﴾، به دلنایبی پاریزکاران له نیتو باخان و پرووبارانندان، (جَنَات)، کوئی (جَنَّة) یه، یانی: باخ، نهویش نهو یه که هم دره ختی تیدابن، هم سه وزایی کشت و کال و گول و گولزاری تیدابن، (نَهْر) یش، به مانای پرووباره و پرووباریش مهرج نیه، ته نیا به چه مکه باوه که ی تیتا بن، پرووباریکی وه که دیجله و فوهرات و نیل! به لکو (نهر) به ناوی زوری جوگه له ش ده گوتری.

واته: له شویتیکدان، که جن و ریگا کانیان، هم گول و گولزارو باخ و باخاته، هم کانسی و سه چاوه و پرووباریشه.

که ده فهرموئ: ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ﴾، (مُنَافِقِينَ)، کوئی (مُنَافِقِي) یه، (مُنَافِقِي)، خو پاریز، که واته: خو یان پاراستوه به هه ول و توانای خو یان، کاریان له سه ره خو یان کردوه، خو یان پاریزن له و شتانه ی خوا پیتی ناخوشن، بویه سه ره نجامیان ناوایه، (نهر) و (نهر)، چ به زنه (سکون)، چ به سه ره (فتحة)، هه ردوکیان به مانای ناوی شیرین، دین، پرووباریک و جوگه له یه ک، ناوی شیرینی لیتوه بن.

٢- ﴿فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ﴾، له جیگا و ریگایه کی په سه نددا، خانوو و به ره یه کی دلگیر، (مَقْعَد)، ناوی شوینه واته: شوینی نیشته جی بوون، لیرده مه به ست له شوینی دانیشتن، واته: شوینی نیشته جی بوونیک کی به ئو قهره ئو خرنه وه به نارامیی، (صِدْق) دانیشتن،

يش، وهك پيشتر گوتمان: له نه صلدا نه وهيه هه واليک له گهل واقيعدا راست بيتهوه، به لام دوايي بو زور واتاي ديكه به کارهاتوه، بو وينه: که دهگورتی: (وَجُلْ صِدْقٍ)، يان (وَجُلْ صِدْقٍ)، واته: پياويک که نهواي پياوه تيي تيدايه، ﴿فِي مَعْدِ صِدْقٍ﴾ ياني: جيگاو ريگايه کي دلپه سه ندو باش.

٣- ﴿عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ﴾، له لاي حوکمرانيکي توانادار، (مَلِيكَ)، (فَعِيلٌ)، به ماناي (مَالِك) دي، که لي ره دا بو زنده روييه، (مَلِيكَ) مانايه که ي به هيز تره له (مَلِك)، (مُقْتَدِر) يش، مانايه که ي به هيز تره له (قَادِر) و (قَدِير)، (مَلِيكَ)، و (مُقْتَدِر) يش، هه ردو و کيان به نه زانراو (نكرة) هاتوون، نهمه بو مه زن پيشاندا نه واته: حوکمرانيک و تواناداريک که له سه رووي وه صف کردن و، له سه رووي نه وه وهيه مروف بتواني، وهک پيويست ده رکي بکات.

که واته: خوا ﴿يَسْمِعُ﴾ له کو تايي نهم سو ورته موباره که دا - که نهم سو ورته موباره که، جگه له م دوو نايه ته، هه مووي باسي سزاو جه زه ره به، تو له ستانده وه ي خوا بوو ﴿يَسْمِعُ﴾، له بي پروايان - به لام له م دوو نايه ته ي کو تايي نهم سو ورته موباره که دا، باسي سه ره نجامي پر خيرو خوشي پاري زکاران ده کات، بويه به پاري زکاران يش ده ياننا سي تي، چونکه پيش هه موو شتيک، ده بي مروف خو ي له کوفرو شيرک و ئيلهاد پاري زي، ئنجا دي ته نيو باز نه ي ني مان و ئيسلام و خوا به يه که گرتنه وه، ننجاي دوايي ده بي خو ي له گونا هو تاوان و سه ري چي پاري زي، بو نه وه ي بي ته نيو باز نه ي تا عه ت و فه رمان به ري و، دوايي خو ي له ورده گونا هان پاري زي، بو نه وه ي بي ته نيو باز نه ي زياتر بو خوا صولحان، که واته: پاري زکار (مُتَّقِي) که سي که خو ي ده پاري زي له کوفرو شيرک و ئيلهاد، دوايي خو ي ده پاري زي له گونا هي گه وره، دوايي خو ي ده پاري زي له هه موو نه و شتانه ي خوا پي ناخوشن، واته: پاري زکار ته نيا يه ک حاله ق نيه و، ته قوا ته نيا يه ک پله نيه، به لکو زور پله يه.

بۆيەش خوا ﷻ له كۆتایی ئەم سووپەتەدا باسی پاداشتی پارێزگارانى كردوه، تاكو بزانیی كه هەر كهسێ خۆی بپارێزی له وهی نهو گه له پیشووانه خۆیانیان لى نهپاراستوه، له كوفرو شیرك و به درۆ دانانی پێغه مبه ران (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) و، له به درۆ دانانی ترساندنه كانی خواو، هۆشداریی پێدانه كانی خوا، هەر كهسێ خۆی له وانه بپارێزی و نه هلی تاعهت بێ، نه وه سه ره نجامه كه ی نه وه یه كه له خزمهت خوا ی پهروه ر دگارد، له چنگاو ر ێگابه کی د ل په سندن، له نێو كۆشك و ته لارو جۆگه و پووبارو باخ و گول و گولزاردا ده بێ.

خوا ی پهروه ر دگار ئیمه له و كه سانه بگنرێ، به لوتف و كه ره می خۆی و، سه ره نجامی هه موولایه كمان خێر بكات.

لیره ش دا دیننه كۆتایی ته فسیری سووپه تی (القمر)، به لام دوا ی: اكورته باسێك له باره ی نه ندازه گیریی خوا وه له دروستكرا وه كانیدا كه له (٢٥) خا لدا باسی هه ندېك هه موونه ده كه ی: چۆن خوا ﷻ دروستكرا وه كانی خۆی هه موویان، به و په ری ر ێك و پێكیی و نه ندازه گیریه کی ورد دروستكردوون.

کورتە باسێک لە بارە ی

ئەندازە گیریی خواوە لە دروستکراوەکاندا^(١)

بەرێزان!

نەم باسە لەبەر پۆشنانی نەو نایەتە موبارەکی سوورەتی (القمر)دا
دەخەینە پوو: ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾، واتە: ئێمە هەموو شتێکمان بە
ئەندازە دروستکردووە.

هەلبەتە ئەو پراستییهش لە زۆر جێی دیکە ی قورئاندا، خوا **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** رایگە یاندووە، بۆ
وێنە:

أ- لە سەردەتای سوورەتی (الفرقان) یشدا دەفەر موێ: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾، الَّذِي لَهُ، مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَخْزَ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ نَقْدِيرًا﴾، مەبەستمان ئەو پستە ی دواییە: ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ نَقْدِيرًا﴾ (خوا) هەموو شتێکی هێناوەتە دی و، بە ئەندازە گیرییەکی
تێرو تەواو، ئەندازە گیریی بۆ کردووە.

ب- هەروەها لە سوورەتی (الأعلى)دا، کە دەفەر موێ: ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى الَّذِي خَلَقَ سُبْحَانَكَ وَاللَّيْلَى قَدَرَهُ نَقْدِيرًا﴾، ناوی پەروەردگاری بەرزت بە پاک بگرە، ئەو زاتە ی
هەموو شتێکی هێناوەتە دی و رێک و پێک دروستی کردووە، ئەو زاتە ی هەموو
شتێکی ئەندازە گیریی کردووە و پێنمایی کردووە.

(١) سەرچاوەمان بۆ نەم کورتە باسە، کە خوا پشتیوان بن لە سی و پێنج خال دا،
دەیکەینە پوو، بە کورتیی و گوشرایی، تەفسیرەکی دکتۆر (محمد راتب النابلسی) یە، بەلام
بە پوختکردنەو و پڕوونکردنەو و داڕشتنەو ی خۆم و، سووک دەستکارییە کەو، بە کەسە ریش
کە تەفسیرەکی ئەو بە عەرەبییە، بە کوردیی واتیە کە ی دینم.

سهرتا با وینههک بئینهوه: پلاکئیکی کاره‌بایی که بۆ گۆییک دانراوه،
یان بۆ پانکه‌یهک، یان بۆ هر شتیک، نهو پلاکه که له ژووریکدا داده‌نری،
ده‌گونجی له سه‌قفه‌که‌یدا دابنری، ده‌گونجی له زه‌وییه‌که‌یدا دابنری، ده‌گونجی
له دیواره‌که‌یدا، له دیواره‌که‌شدا، ده‌گونجی زۆر به‌رز بی و، ده‌گونجی زۆر نرم
بی و، بۆی دابییه‌وهو، ده‌گونجی به‌ شۆیه‌یهک بی پئویست نه‌کات، خۆت
نه‌زیه‌ت بده‌ی بۆ ده‌ست پتکه‌یانندی و به‌کسه‌ر ده‌ستی بگه‌یه‌نیه، نجا کاتیک
ده‌چییه‌ ژووریکه‌وهو ده‌بینی نهو پلاکه به‌ شۆیه‌یهک دانراوه، پئویست نه‌کات
بۆی بچیه‌ سهر شتیک بئند، یان بۆی به‌ په‌یزه‌ هه‌لگه‌پنی بۆ نه‌وه‌ی ده‌ستی
بگاتن، یان زۆر بۆی دابییه‌وه، به‌لکو پیک له‌ تاستی ده‌ستی مرو‌ف دا دانراوه،
ده‌زانسی که‌سیکی لی‌زان دایناوه، که‌ نه‌ندازه‌گیری تاستی پلاکه‌که‌و جه‌سته‌ی
مرو‌فی کردوه، هه‌روه‌ها له‌ رووی سه‌لامه‌تییه‌وه‌ش دووربینی کردوه، وەک: نهو
پلاکه‌ مندالیک بچووک ده‌ستی نه‌یگاتن، ته‌له‌ ساردو گه‌رمه‌کانی وایه‌ره‌که‌ زۆر
باش داپۆشراون و... هتد، هه‌موو نه‌وانه‌ سه‌رنجی تۆ راده‌کیشن و ده‌زانی که
که‌سیک هه‌موو نه‌و شتانه‌ی نه‌ندازه‌گیری کردوون و نهو پلاکه‌ی له‌وی داناه.

که‌واته: هه‌میشه‌ نه‌ندازه‌گیری و پیک و پتکی و ورده‌کاری له‌ شته‌کاندا،
سه‌رنجمان راده‌کیشن بۆ نهو حکمه‌ت و زانیاری و مه‌هره‌بانی و کارامه‌یییه‌ی
دروسته‌که‌رده‌کی که‌ تیاندايه، نیتاش باسه‌رنجی کۆمه‌لێک له‌ دروستکراوانی پر
ورده‌کاری خوا بده‌ین:

١- قه‌باره‌ی زه‌وی که‌ یه‌ک له‌سه‌ر ملیۆنیک و سی‌سه‌ده‌زار (١/١٣٠٠٠٠٠) جاری قه‌باره‌ی
خۆره‌، نجا بارستایی و قه‌باردی زه‌وی، نه‌گه‌ر له‌وه‌ی هه‌یه‌ گه‌وره‌تر بووایه، کیشی
شته‌کانیش له‌سه‌ری قورستر ده‌بوو، نه‌گه‌ر بچووک‌تیش بووایه، کیشی شته‌کانیش
سووک‌تر ده‌بوو، بۆیه‌ش نه‌وانه‌ی چوونه‌ سه‌ر مانگ هه‌نگاوێکیان هه‌لدینا چه‌ند
مه‌تریک به‌رز ده‌بوونه‌وه، چونکه‌ له‌وی کیشی شته‌کان، یه‌ک له‌سه‌ر شه‌شی کیشی
شته‌کانه‌ له‌سه‌ر زه‌وی، واته: نه‌گه‌ر لی‌ره‌ شتیک شه‌ش کیلۆ بی، له‌سه‌ر مانگ یه‌ک

کیلویه، مروّقیك لیتره ههفتا کیلو بیت، لهووی ده‌بیتهوه دوازده کیلو که‌متریش، به پیچه‌وانه‌وه‌ش نه‌گهر قه‌بارو بارستایی زهوی له هی نیستای گه‌وره‌تر بووایه بو وینه: دوو هینده بووایه، نهو کاته کیشی شته‌کان، دوو هینده‌ی لی ده‌هات، که‌واته: بارستایی و قه‌باردی زهوی به نه‌ندازه‌گیری دانراون، له قه‌ده‌ر گونجان له‌گه‌ل جه‌سته‌ی مروّقی و، نهو ژیانده‌ا که مروّقی له‌سه‌ر زهوی ده‌یگوزدرینی.

۲- زهوی هه‌ر بیست و چوارسه‌عات جارێک، خولێک به‌ ده‌وری خۆیدا ده‌خوات، نه‌ندازه‌ی خیراییه‌که‌ی بریتیه له‌ سی (۳۰) کم له‌ خوله‌کیکدا، مانای وایه: (۱۸۰۰) کم، له‌ سه‌عاتیکدا ده‌برێ، ننج‌ا نه‌گهر هاتباو نهو سووپانه‌وه‌یه‌ی زهوی، له‌وه‌ خیراتر بووایه، بو وینه: له‌ ماوه‌ی دوو سه‌عاتدا به‌ ده‌وری خۆیدا خولابایه‌وه، نهو کاته شه‌و ده‌بوو به‌ سه‌عاتیک و پوژ ده‌بوو به‌ سه‌عاتیک، هه‌روه‌ها نه‌گهر سست‌تر بووایه بو وینه: چل و هه‌شت سه‌عات، بووایه، نهو کاته پوژ ده‌بوو به‌ بیست و چوار (۲۴) سه‌عات، شه‌ویش ده‌بوو به‌ بیست و چوار سه‌عات، که له‌ هه‌ردوو حالاندا، ژيانی به‌شه‌ر به‌و شیوه‌یه‌ی که نیستا هه‌یه نه‌ده‌بوو، بگره‌ ژيانی به‌شه‌ر هه‌ر نه‌ده‌بوو! نیستا هه‌ندیك له‌ جه‌نگه‌لستانه‌کان گر ده‌گرن و ده‌ئایستین له‌ نه‌نجامی به‌هیزی تیشکی خوردا، نهو کاته ده‌بن چیمان لی‌هاتبايه! هه‌روه‌ها شه‌ویش ڤووی زهوی که بیست و چوار سه‌عات تیشکی خور لیی نه‌ده‌دا، ده‌بووه به‌سته‌له‌ک.

۳- زهوی له‌ سووپانه‌وه‌ی به‌ ده‌وری خوردا، شه‌ست (۶۰) هینده‌ی سووپانه‌وه‌ی به‌ ده‌وری خۆیدا، خیرایه، واته: نه‌گهر له‌ سووپانه‌وه‌ی به‌ ده‌وری خۆیدا له‌ خوله‌کیکدا سی (۳۰) کم ده‌برێ، له‌ سووپانه‌وه‌ به‌ ده‌وری خوردا، له‌ چرکه‌یه‌که‌دا (۳۰) کم ده‌برێ، واته: شه‌ست (۶۰) هینده‌ خیرایه، زهوی به‌ (۳۶۵) پوژ سووپیک به‌ ده‌وری خوردا ده‌کات، ننج‌ا دایمینی له‌ جیاتی (۳۶۵) پوژ، واته: سالیك به‌ ده‌وری خوردا بخولیته‌وه، به‌سه‌د (۱۰۰) سال، جارێک به‌ ده‌وری دا خولابایه‌وه، نهو کاته بیگومان چوار وه‌رزه‌کا‌مان نه‌ ده‌بینین و نه‌گهر چوار وه‌رزه‌کان بیندرا‌باشنايه، به‌شیوه‌ی هاوکۆ (معدّل) هه‌رکامیان ماوه‌ی بیست و پینج سالی ده‌خایاند، نه‌ک مروّقی سالانه چوار که‌شه‌کان ببینی!

٤- سوږگه‌ی زه‌وی له سووږانه‌وه‌ی به ده‌وری خوردا به: (٢٣,٥) پله لاره، واته: ږټک نیهو مه‌یلوه لاره، ننجاً نه‌و لارییه‌ی سوږگه‌ی زه‌وی له سووږانه‌وه‌ی به ده‌وری خوردا، ده‌بټه ه‌وی په‌یدا‌بوونی چوار وه‌رزه‌کان، نه‌و لاریه‌ی که نزیکتړ ده‌بی، له خوره‌وه ده‌بټه هاوین و، نه‌ولایه‌ی دوورتره ده‌بټه زستان، نه‌ملاو لاشیان، ده‌بنه به‌هارو پایږ، بهو شټوه‌یه چوار که‌شه‌کانی سال به‌سهر گ‌وی زه‌ویدا دابه‌ش ده‌بن، که بیگومان نه‌گهر سوږگه‌که‌ی به شټوه‌یه‌کی ږټک بووایه‌و، نه‌و لارییه‌ی تیدا نه‌بووایه، نه‌و کاته چوار که‌شه‌کان نه‌ده‌مان، یان زستان ده‌بوو، یان هاوین.

٥- زه‌وی که ده‌سووږټه‌وه به ده‌وری خوردا، نه‌ویش دیسان به شټوه‌یه‌کی ه‌یلکه‌بی و ئیه‌لیج‌بی ده‌خولټه‌وه‌و، جه‌مسهر ږټکی کورته‌و جه‌مسهر ږټکی درټړه، کاتیک ده‌گاته جه‌مسهره کورته‌که‌و، ماوه‌ی نیوان زه‌وی و خور که‌م ده‌بټه‌وه، نه‌گهری نه‌وه‌ی ه‌یه زه‌وی خور ږایک‌ش و به‌خویه‌وه بنووس‌ین، بویه له‌و کاته‌دا که زه‌وی ده‌گاته جه‌مسهره کورته‌که‌ی، خیراییه‌که‌ی زیاتر ده‌بی، که نه‌ویش پال به خوره‌وه بنی و پی‌وه‌ی نه‌ نووس‌ و، کاتیک ده‌گاته جه‌مسهره درټړه‌که، جه‌مسهره دووره‌کش، له‌و کاته‌شدا، ته‌گهری نه‌وه ه‌یه زه‌وی له مه‌ودای ه‌یزی ک‌شند‌ه‌ی خور بچ‌پته‌وه‌ری، بویه له‌وی سووږانه‌وه‌که‌ی سست‌ر ده‌بټه‌وه‌و، ږاک‌شانی زه‌وی بوی بی‌ه‌یزتر ده‌بی، بوی نه‌وه‌ی درنه‌چی! ننجاً ه‌ر نه‌وه‌شه ده‌بټه ه‌وی کورټی و درټړی شه‌وو ږوژان، که‌خوا **لَا تَمُوتُ فِيهَا** له‌چه‌ند شوینان له‌قورن‌ان دانام‌اژه‌ی پی‌ده‌کات: **يُولَجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ وَيُولَجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ** له‌قمار، واته: شه‌و ده‌خاته نیو ږوژ و ږوژ ده‌خاته نیو شه‌وی.

٦- دووری زه‌وی له خوره‌وه به سده‌و په‌نجا ملیون (١٥٠,٠٠٠,٠٠٠) کیل‌مه‌تر دانراوه‌و ته‌گهر زه‌وی له خوره‌وه نزیکتړ بووایه، ه‌ه‌موو شټیک ده‌سووتاو ده‌بوو به قهره‌برووت و خو‌له‌م‌یش، نه‌گهر دوورتریش بووایه، بیگومان ه‌هر‌زیان‌داری له‌سهریه‌ق، ږدق ده‌بووه‌و، سهر زه‌وی ده‌بوو به به‌سته‌له‌ک و ژیان‌ی له‌سهر نه‌ده‌بوو.

٧- ههروهه قهباردی مانگیش دیسان به نه‌ندازه‌یه‌کی دیارییکراو دانراوه، که به نه‌ندازی سییه‌ک (١/٣) ی قهباردی زهویییهو، مانگ به (٢٧) شهوو یه‌ک له‌سه‌ر دووی شهویک، خولییک به دهوری زهویدا ده‌دات، واته: له هه‌موو مانگاندا خولییک به دهوری زهویدا ده‌دات، که پیشی، وه‌ک ده‌مه داسیک ده‌رده‌که‌هوی و پیتی ده‌گوتری: (هلال) دواپی ورده ورده گه‌وره ده‌بی، گه‌وره ده‌بی تا‌کو ده‌بیته به‌در له: (١٤ و ١٥ و ١٦) دا، دواپی ورده ورده به‌چووک ده‌بیته‌وه، تا‌کو وه‌ک ده‌مه داسیکی لی دیت‌هوهو دووباره ون ده‌بیته‌وه، به‌هوی نه‌وه‌ده‌ش نی‌مه ده‌زانین نه‌و شه‌وه چ شه‌ویکه، نه‌گه‌رنا شه‌وه‌کان به‌هوی خوره‌وه نازانرین، چونکه پۆژه‌کان هه‌موویان وه‌ک یه‌کن، به‌لام شه‌وه‌کان به‌هوی مانگه‌وه ده‌زانین، نه‌و شه‌وه سه‌ره‌تای مانگه، یان نی‌وه‌پراستییه‌تی، یان کۆتاییه‌تی؟

ئىجا با دابه‌زین بۆ سه‌ر پووکاری زه‌وی:

٨- دوورگه‌کانی زه‌وی (جزر الأرض)، نه‌و دوورگانه‌ی له‌ نی‌و ده‌ریاکاندا هه‌ن، زۆر رۆلان ده‌گێرن، یه‌کیان نه‌وه‌یه که په‌یوه‌ندیان به‌ هه‌لکردنی باو جووله‌کردنیه‌وه هه‌یه.

٩- هه‌روهه‌ها چیاکانیش زۆر به‌ شی‌وه‌یه‌کی ورده‌کارییانه دابه‌ش بوون به‌سه‌ر گۆی زه‌ویدا، تا‌کو هه‌م هاوسه‌نگی زه‌وی پابگرن، هه‌م وه‌ک چۆن په‌یکه‌ری نی‌سکی له‌ جه‌سته‌ی مروّفا، جه‌سته‌ی مروّف راده‌گرێ، چیا‌یه‌کانیش به‌و شی‌وه‌یه‌و، تو‌ی‌زالی سه‌ره‌وه‌ی زه‌ویان زۆرمه‌حه‌که‌م کردوه، هه‌ر بۆیه‌ش خوا **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ** چیا‌یه‌کانی به‌سینگ و گولم‌یخ ناو برده‌وون: **﴿وَالْجِبَالُ أَوْدَادًا ۖ﴾**، هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموی: **﴿وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ ۖ﴾** لقمان، واته: چیا قورسه‌کا‌مان فر‌یدانه‌ نی‌و زه‌وی، بۆ نه‌وه‌ی نه‌تان‌ج‌وول‌ینی، نه‌و تو‌یک‌له‌ی زه‌وی، به‌ هۆی چیا‌یه‌کانه‌وه زۆر قایم و مه‌حه‌که‌م بووه، زانایانیش ده‌لێن: هه‌ر چیا‌یه‌ک که نی‌مه ده‌بیینین، چه‌نده‌ی به‌ ده‌ره‌وه‌یه، هه‌ندی ده‌لێن: چه‌وت (٧) هه‌نده‌و، هه‌ندی ده‌لێن: (١٠ - ١٥)، هه‌نده‌شی له‌ زه‌وی دایه، بۆ وینه: چیا‌ی هه‌مالایه که (٨٨٦٤)م، به‌رزه، (١٠ - ١٥)، هه‌نده‌شی به‌ ناخی زه‌ویدا چۆته‌ خوار!

١٠- دەريا و نۇقيان و سەكەنىش، كە چوار لەسەر پىنج (٤/٥)ى پانتايى زەوى دادەپۇشن، ئەو بەرگە ئاويىيە زەوييش، ژيانى ھەموو ژياندارانى پىتە بەستراو، چونكە ھەرچى ئاوى شيرىنە، تەنيا لەو بەرگە ئاويىيە پەيدا دەبى.

١١- لەسەر ڕووكارى زەوى بىابانەكانىش ھەن، كە دەبنە ھۆى ئەو ھەوا گەرم بى، ئىنجا كە ھەوا گەرم دەبى دەكشى و، بەھۆى ئەو دەو ھەش جوولەى تىدا پەيدا دەبى و، لەو ھۆى فشارى ھەوا كەم دەبى، بەلام لە ئاوجە جەمسەرىيەكان (المناطق القطبية) دا ھەوا ساردەو چەرە زياتر ھاتۆتەو يەك و فشارى ھەوا بەرزە، لە ئاوجە بىابانەكانىش دا فشارى ھەوا كەمە، بۆيە لە تەنجامى تەو دوو جۆرە فشارەدا، بايەكان پەيدا دەبن و، با لە ھەردوو جەمسەرەكانى زەويىيەو و تە: جەمسەرى باكوور و باشوور، بەرەو ھىلى يەكسانىيە (خط الإستواء) دى.

١٢- گریمان زەوى لە جوولە كەوتبايە و ئەو خولانەو ھەي بە دەورى خۆيدا دەيكات، لە بەرانبەر خۆردا، كە دەبىتە ھۆى پەيدا بوونى شەو و ڕۆژ، ئەگەر زەوى ئەو جوولەيەى نەبووايە، ئەو ڕووى زەوى كە بەرەو خۆر دەبوو، پەلەى گەرمىي تىدا دەبوو بە (١٥٣) پەلە، لە سەرروى سەرەو، كە ئا و لە سەد (١٠٠) دەكۆلى! بەلام گەرمىي زەوى (١٥٣) پەلە لە سەرروى سەرەو دەبوو! بەلام ئەو ڕووى پىشتى لە خۆرە، دەبوو بە (٢٧٠-) پەلەى ژىر سەر! ئەمەش پىي دەگوترى: سفرى موتەلق، لە ھالىكدا كە ئىستا پەلەى گەرمىي زەوى بە زۆرىي لە نىوان (١٠ - ٤٠)، داىو، ھەر تەو ھەش لەگەل مەوقدا دەگونجى و، مەروفي تەھەممولى ئەو ھەندە دەكات.

١٣- ھەرودەھا بەرگە ھەواى دەورى زەوى، وەك جارى دىكەش باسماں كەردە، ئەويش زۆر بە نەندازەگىرىي دانراو، بۆ وىنە: گازى نۇكسجىن (٢١%)ى بەرگە ھەوا پىكەدنى، بەلام نايتروجىن (٧٨%) پىكەدنى و، دوو ھەم نۇكسىدى كاربون: (٣%) پىكەدنى، تىنجا ئەگەر گازى نۇكسجىن ڕىزەكەى (٢١%) زياتر بووايە، كە نۇكسجىن يارمەتىي سووتان دەدات، بۆ وىنە: ئەگەر ڕىزەكەى (٣٠%) بووايە، ئەگەر دەنكە

شقارتهیهکت لی دابایه، له نهنجامی تیشکی خۆردا، دنیا گری دهگرت و، نهگه کهمتریش بووایه، هه رچی ژيانداره نهک هه ر مرقوف، هه موو ژيانداران تووشی تهنگه نهفهسی و خنکان ده بوون، چونکه هه موویان به ئوکسجین ده ژین.

١٤- نجا با ته ماشای هه لمی ناو بکهین: هه لمی ناو به شیوهیه که ههوا بتوانی هه لیبگرئ، نهو هه لمی ناوه که تیشکی خۆر له ناوی ئوقیانووسه کان ددهات و گهرمی دهکات، هه لمی له سه ر په یاده بن، نجا ههوا نهو هه لمی ناوه دهگوازیتهوه، له نهنجامی نهو جوولهیهی با دا، که وهک گوتمان: له بیابانهکاندا ههوا گهرم ده بن و چریه کهی کهم ده بپتهوهو، له بهسته له کهکانی سه روو و خوارووی دنیاش، چریی ههوا زۆره، نجا له نهنجامی چریی لهوئ و، کهمیی چریی له شوینه گهرمه سپرهکاندا، ههوا دهجوولئ و ده بپته هۆی نهووی (با) له سه ر ږووی ئوقیانووسه کان په یدا بی و، هه لمه که له گهل خۆی هه لیبگرئ و، نهو بایهش هه لمه که له گهل خۆی ده بات و، له شوینیک دا که پلهی گهرمی نزم ده بپتهوه، گهردهکانی هه لم که پینشی پرژو بلاو بوون، له نهنجامی نهو پله ساردهدا، لهوئ گهردهکان له یهک نیزیک ده بنهوهو، دلۆپه پیک دینن، دلۆپه ناو، یان دلۆپه بهفر، یاخود دلۆپه تهرزه، سه رهنجام ئیمه ناوی شیرینمان له وهوه دهست ده کهوئ، وهک خوا دهفه رموئ: ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ۚ﴾ النبا، واته: ئیمه له ههوره گوشراوهکانهوه ناوینکی به خورزه ممان دابه زاندوه، بویهش خوا ناو له ههورهکان دهنی (مُعْصِرَات)، که لیژدها (مُعْصِرَات)، له سه ر کیشی (مُفْعِلَة) یه، به لام به مانای (مفعولة) یه، واته: گوشراوهکان، چونکه: وهک چۆن قوماشیک یان نیسفنجیک له سه ر ناوینک داده نیتین و ئاو هه لدهگرئ، دوابی که رایده پازنین و دهیگوشین، ئاوه کهی لی دپته خوا، ههورهکانیش هه ر بهو شیوهیه و، نهوانیش ناویان له خۆپاندا هه لگرتوه، به لام ئایا هه موو هه ورینک ناوی پتویهیه، باران و به فرو تهرزه؟ نه خیر، به لکو ته نیا ههوره متوربووه کانن ناویان پتویهیهو، نیشانهی متوربه بوونیش په یدا بوونی برووسکهو ههوره تریشقه کانن و، نهوان له نهنجامی متوربه بوونی ههورهکاندا په یدا ده بن،

به زۆری وایه هەر هه‌ورێک هه‌وره تریشقه‌و برووسکه‌ی له‌گه‌ڵ دابی، مانای وایه
متوربه‌ بووه‌، ئاوی پتویه‌.

ئجبا با بیینه‌ نێو دنیای ڕووه‌که‌ کانه‌وه‌: جو‌ره‌کانی ڕووه‌ک هه‌ر کامیکیان
سیستمیکی تایبه‌تی هه‌یه‌، بۆ وێنه‌:

١٥- دانه‌وله‌ گه‌نم و جو‌و نیسک و نوک و ماش و برنج و زو‌رات و ...هتد، نه‌گه‌ر
سه‌رنجیان بده‌ین، ده‌بینین: له‌ یه‌ک کاتدا هه‌مووی پێ ده‌گات، یانی: په‌له‌ گه‌غێک،
په‌له‌ جو‌یه‌ک، په‌له‌ مه‌ره‌زه‌یه‌ک، په‌له‌ هه‌رزنی‌ک، په‌له‌ نیسکی‌ک، په‌له‌ نوکی‌ک، هه‌مووی
به‌یه‌که‌وه‌ پێ ده‌گات، چونکه‌ نه‌گه‌ر ئیستا هه‌ندی‌ک و، دوا‌ی ده‌ ڕۆژی دیکه‌ هه‌ندی‌ک
و، دوا‌ی مانگی‌کی دیکه‌، هه‌ندی‌ک و، دوا‌ی دوو مانگی دیکه‌، هه‌ندی‌ک پێ بگات! چۆن
ئه‌وه‌ به‌هه‌مه‌له‌ ده‌گه‌یرایه‌وه‌؟ به‌لام خوا‌ی کار به‌جی ئیستا ده‌گه‌ر دوا‌ی داناوه‌ هه‌مووی پێکه‌وه‌
پێ بگات، به‌لێ هه‌ندی‌کی پێش هه‌ندی‌کی زه‌رد ده‌بی و، دوا‌یی ئه‌وی دیکه‌ ...، به‌لام
گرنگ ئه‌وه‌یه‌ هه‌مووی له‌ کاتیکی مه‌یله‌و نیزی‌کدا، پێکه‌وه‌ پێ ده‌گات.

١٦- به‌لام میوه‌و سه‌وزه‌ و ته‌په‌کاره‌کان له‌ ماوه‌ی دوور دوور و لی‌کدا برابردا پێده‌گه‌ن،
بۆ وێنه‌: بێستانی شووتیی و کاله‌ک، یان ترۆزی و خه‌یار، یان سه‌وزه‌، یان میوه‌کانی:
خورما و خو‌خ و گێلاس و هه‌نجیرو هه‌نارو هه‌رمی و ترێ و به‌هی و...هتد، هه‌موو
ئه‌وانه‌ هه‌رکامیان وێکراو پێکه‌وه‌ پێناگات، نه‌گه‌ر هه‌مووی به‌یه‌که‌وه‌ پێ گه‌یابیه‌،
ئه‌و باخه‌وانه‌ یاخود ئه‌و خاوه‌نی میوه‌یه‌، یاخود ئه‌و خاوه‌ن ته‌په‌کاره‌، یان ئه‌و خاوه‌ن
سه‌وزه‌یه‌، لێ خه‌سار ده‌بوو، به‌لام هه‌ندی‌کی ئیستا پێده‌گات و، هه‌ندی‌کی دوا‌ی
ده‌ ڕۆژی دیکه‌و، هه‌ندی‌کی دوا‌ی مانگی‌کی دیکه‌و، هه‌یه‌ له‌ سالی‌کدا چه‌ند جار
به‌ر ده‌دات، بگه‌ر شووتیی و کاله‌ک و، ترۆزی و خه‌یار بۆ ماوه‌ی دوو سێ مانگان
هه‌ر چه‌ند ڕۆژ چینی‌ک به‌رده‌ده‌ن، بۆیه‌ گو‌تراده‌: چینی بێستان، تا‌کو هه‌مووی به‌
یه‌که‌وه‌ پێ ناگات و خه‌ساری‌بی، به‌لکو ماوه‌ ماوه‌ پێده‌گات بۆ ئه‌وه‌ی خاوه‌نه‌که‌ی
بتوانی لێی به‌هه‌ره‌مه‌ند بێ.

١٧- نجا له لایه کی دیکه وهش: میوه و تهره کارو سهوزه کان، نه گهر سهرنج بدهین: هر که میکیان له کاتی خویداو له کهشی خویدا پیده گات، پرته قال و لیمو و نارنج و نهوانه له کهشی زستاندا، چونکه مروّف له کهشی زستاندا، زیاتر نه گهری ههیه سهرمای بی، بویه پیویستی به څیتامین (C) زیاتر ده کات، که لهو شتانه دا ههیه، تاکو توانو هیزی له بهرانه به نه خوشییه کانی سهرمادا زیاتر بی، به لام تهره کاری وهک شووتی و کالهک و ترۆزی و خه یارو نهوانه، زیاتر له هاویندا پیده گهن، چونکه له هاویندا که کهش و ههوا گهرمه، مروّف نه ندازه یه کی زور له ناوی جهسته ی ده پرات و، پیویستی به و میوه و تهره کارانه یه قهره بووی بکاته وه.

با بیینه نیو جیهانی ناژه لان، بو وینه:

١٨- مانگیهک چه ند بهرانه بهری نه وه شیرت ده داتی، که ده یخوات، چونکه نه گهر هاتباو نه وه نده شیر ی لپی ده دۆشری، هر بار ته قای نهو خواردنه بووایه که دیخواردو، نهو مه سه رفه ی لپی ده کرا، کهس مانگی پانه ده گرت، ههروه ها نه گهر مریشک، مانگانه، یان هر به ده (١٠) پوژان هیلکه یه کی دابینتی، یان مرویی و قازو قهل، نهوانه کهس به خوی نه ده کردن، به لام هه رکامیان هه موو پوژی هیلکه یه کت ده داتی و، سالانه چه ند جار یک - نه گهر کورک بی - ژماره یهک جوو چه کت ده داتی، بو نه وه ی مه سه رفه یک که لپی ده کری، که متر بی له به ره مه میک که لپی وه ده ست دی.

١٩- په ره وه چر نوو کدارو دهن دووک به قولابه کان، وهک: بازو، شه هین و، خه رته ل ... هتد، نهوانه خواردن یان بریتیه له بالنده بچووکه کان، بویه ش ژماره یان که مه و، نه گهر هاتباو نهو گوشت خورانه ژماره یان زور بووایه، بالنده بچووکه کان و چوله کهو پاساری هه موو نهو بالندنه ی دیکه که بچووکن و راویان ده کهن، به دناییی هیه چیان لی نه ده هیتشتن، به لام نهوانه ژماره یان و وه چه یان که مه، بهس ته مه نیان زوره، نجا نه گهر هیلکه یان زور بووایه و بچوو یان زور بووایه، بالنده بچووکه کان یان کو تایی پنه ده هینا، به لام خوا ~~بهره یه~~ ژماره ی کهم کردوون و شوینه کانیشیان که تیان

دا دەبن، دیارییکراون و، هێلکەو ترووکانی هێلکەکانیشیان هەمووی دیارییکراو بە ئەندازەیە.

٢٠- نەگەر لە جیهانی مەگەزان (عالم الحشرات) یشدا وەک نمونەبەك: مێشە پەشە کە بە ملیۆنان گەرا دادەنێ و لە هەموو شوێنانیشدا دەژی، بەلام تەمەنی تەنیا دوو هەفتەیە، نەجا نەگەر هاتباو مێش چەند مانگێک ژیا بایە، چ جایی چەند سالتیک، دنیا پێ دەبوو لە مێش، بەلام تەمەنی نەپەڕەکی دوو هەفتەیە دواپی دەمرێ.

٢١- نەجا با بگوازی نەهه بۆ وردتر لە مێش: بەکتریاو میکروبەکان کە لە هەموو دروستکراوەکانی خوا زیاترن و، لە هەموویان زیاتر زاووزی و گەشە دەکەن، بەلام لە هەموویان تەمەنیان کەمترە و سەرما دەیانکوژی و، گەرما دەیانکوژی و، ترشەلۆکی گەدە دەیانکوژی، ئەو ماددانەی بەکاردهێنن لە دژە میکروب و بەکتریا، دەیانکوژن، بەلکو جاری وا هەیه هەواش دەیانکوژی، چونکە مادام ژمارەیان زۆرە، دەبن دژی شیانی زۆر بن، تاکو دۆخەکە هاوسەنگ بێتەوه.

٢٢- هەروەها با سەرنجی دوو جوړه سەرەکییەکی ماری بدەین: ماری بچووکی ژەهرەکی زۆر کاریگەرە، زۆر خێرایە و چەکەکی کە بەرگری پێ لە خۆی دەکات، بریتییە لە پێوەدان و پاکردن، بەلام ماری گەورەکان ژەهرەکیان بێ هیژە، بەلام زۆر گەورەن و ماسوولکەکانیان بەهێزن، جاری وایە ماری گەورە لەگەڵ پشیلەو پێویی و ژیاندارانی دیکەدا بە شەڕ دێ، ماری گەورەکان هیژیان لە ماسوولکەکان و لە گەورەیی کە لەشیان دایە، بەلام ماری بچووکی گەورەکان هیژیان لە پاکردن و لە ژەهری بە قووت دایە.

٢٣- ناژەڵەکیویەکیان، دەبینن خوا **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** زۆر جوړه شیوازی بەرگری لە خۆکردنی بۆ پەخساندوون:

أ- هەیانە بەهۆی پاکردنەوه، بەرگری لە خۆی دەکات.

ب- هه يانه وهك كېسه ل به هوئ قه پېلك و قه پاغه كه به وه، بهرگري له خوئ دهكات.

ج- هه يانه به وه كه پهنكي خوئ دهگورئ، وهك: (حرباء)، عه پهب دهلئ: (يتلون تلون الحرباء)، (حرباء) جوړه ژيانداريكه له ههر شوپننكي بئ، پهنكي خوئ وهك نهوئ لئ دهكات، نهگه له سهر بهرديك بئ، پهنكي خوئ وهك بهرديك لئ دهكات، له شوپننكي سهوز بئ، پهنكي خوئ سهوز دهكات، له شوپننكي سوور بيت، پهنكي خوئ سوور دهكات.

٢٤- ماسيه كانيش خواي كاربه جئ شتوازي ديكه بهرگري له خوكردنې يو پرخساندوون:

ا- ماسي ههيه چه كه كه برپتیه له لئدانى كارهبایى به هيژى (٤٠٠٠) فؤلت، بويه ههر شتيك تووشى بئ، نهو هيژه كارهبایيه لئ ددواو ديكوژئ.

ب- بهلام ههنديك له ماسيه كان كه نهو هيژه كارهبایيه يان نيه، دهتوانن تهم ومژيكي وهك هه وري پش پيدابكهن به ده وري خو يانداو، سهره نجام خو يان پنهان دهكهن، بئ نه وهئ نهو پاوچپيه به دوايدا دهگه پئ، - به زوري له ژياندارانى دهريا - بيدوژيته وه، به هوئ نهو هه وره پش و دوو كه له وه، كه له ده وري خوئ پيداى دهكات، خوئ پنهان دهكات و پا دهكات.

ئيتاش دهگوازينه وه يو جهسته ي مروث:

٢٥- هيلكؤله كه له ناوى نافرته دا ههيمو، ههيمه نيش له تووى پياودا ههيمو، له ههردووكيان (نطفة) پييك دئ و دهپيتن (تلقيح) دهبن و دهچينه نيو مندا لده وهو خوئ به مندا لدان هه لده واسئ و له كاتش دا نوتفه حالته تي گوشت خواردن ههيه! چونكه خوئ له ديوارى مندا لده كه گير دهكات، خوئ تئده چه قيتن و دهيدرئ و، سهره نجام نهو شوينه بوئ دهبيتته گو ميلكه يه كي خوئن و، خواردن و خوراكي له سهر نهو خوينه يه، بويه ش نافرته كه دوو گيان دهبن و مندا لئ وهسك دهكهوئ، خويتن ههيزى ناميتن، چونكه خوئنه كه له ويدا هه پس دهبن و، نهو نوتفه يه له سهرى

گه شه دهکات، به لام دوايي که نهو کۆرپه له يه گهوره دهبن و ناگونجن چيديکه خۆين بخوات، تنجا پهق نيوک (الحَبْلُ السُّرِّي)، بۆ پهيدا دهبن به هۆي نهو پهق نيوکوهه خواردني بۆ دۆ و، نهو يش زۆر له گه ل جهستهيدا گونجاوه، دواي نهو ههش که له دايک دهبن، تنجا نهو دهو مه مکه کهي دايکی به شيره وه چاوه پنی ده کهن، نهو يش له سه ره تاوه له چهن د رۆژي سه ره تا دا، مادده يه کی شلی سپی زه رد باوه که (ژک) ی پیده گو تر ی، نهک شیر، نهو مادده يش به ره ه لستيه کی زۆر به هيز له جهسته ی نهو کۆرپه له يه دا دروست دهکات، له به رانه ر ميک رۆب و فايرۆس داو، به شيوه يه کيشه نهو چه ورييه ی له نيۆ ريخۆ له کانی نهو مندالۆ له نيۆ کۆنه ندامي هه رسيدا هه يه، بيتوي نيۆ ته وه، تاکو پيگا خوش بکات بۆ نه و ی له مه ودا شیر بخوات و خواردن هه رس بکات، دوايي شيری نهو دايکه له رۆژانی دوايدا ورده و رده شيوه که ی ده گۆر ی و، به شيوه يه ک دهبن، که پی به پی له گه ل قوناغی ته مه نی نهو مندالۆ دا، بگونجی، که واته: که خوا ده فهرمو ی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَنَسِيحَتِي مَبْهُوسَةٌ﴾ مه به ست هه موو نه و نه نداز ده گيرييه به که له هه موو شتيک دا هه يه.

٢٦- لوی نه خامی (الغدة النخامية) که پتی ده گوتر ی: پادشای غود ده کان و، به سه ر هه موو که ره رۆژ نه کاند ا زاله، که له جهسته دا هه ن، غود ده ی نه خامی دوا زده (١٢) هۆمۆن ده ر دهکات و، چه قی کۆن ترۆ لکردنی هه موو شله مه نييه کانی نيۆ جهسته يه، هه روه ها چه قی کۆن ترۆ لکردنی گه رمی نيۆ جهسته يه، نه گه ر بي ت و هاوسه نگيی نهو شله مه نييانه ی نيۆ جهسته ی مرۆف تتي کچي، نهو کاته مرۆف هه ر نابي، يان ژيانی به جوړيکی ديکه دهبن، چونکه جاري وا هه يه له نه نجامی چاک کار نه کردنی غود ده ی نه خامي دا، پله ی گه رمی جهسته بۆ چل (٤٠) پله به ر ز ده بي ته وه، که مرۆف ته حه ممولی نا کات و ده مر ی.

٢٧- چه سپاوی پيژ ده ی کلۆری صۆديۆم: له نيۆ جهسته ی مرۆف دا، نه گه ر پيژ ده ی کلۆری صۆديۆم له خويندا، له سه رووی (١٠٠٠/٨) بی، مرۆف ده مر ی و، نه گه ر که متر له (١٠٠٠/٧) يش بی هه ر ده مر ی، که واته: ده بن (٧،٥) بی، يانی: بگا ته (٨) هه ر ده مر ی، بي ته وه خوار بۆ (٧) هه ر ده مر ی!

٢٨- ریژدهی خوئی له خوین: نه‌ندازهی خوئی له خویندا، ده‌بی له نیوان: (٧ - ٨/١٠٠٠) بی، نه‌گهر لهوه که‌متر بی یان زیاتر بی دیسان مروّف ههر ده‌مری، هه‌روه‌ها کوئنه‌ندامی گورچیله‌کان زۆر به‌شیوه‌یه‌کی سه‌رسوپه‌یتنه‌ر ریژدهی وردیان بۆ دانه‌روه، ئهم مه‌سه‌له‌ی خوئی و کلۆره‌ش هه‌موو په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌گورچیله‌کانه‌وه.

٢٩- مروّف له نیو خوینیدا، خوای په‌روه‌ردگار هه‌ندی‌ک ماده‌دی داناون، ده‌بنه‌ هۆی نه‌وه که‌ ده‌ماره‌کانی له‌ هه‌ندی‌ک کاتی پتو‌یستدا بگرن و وه‌ک په‌رچێ‌ک بینه‌ ریی خوینه‌که، بۆ وینه: مروّف کاتی هه‌لده‌ستی، که‌ پاکشاه، به‌لام ده‌یه‌وی هه‌لبستی، پێشتر نه‌و ماده‌دانه‌ی له‌ خوینه‌که‌دا هه‌ن، گرتوو‌یانه، له‌وکاته‌دا به‌ری ده‌دن بۆ نه‌وه‌ی یه‌کسه‌ر خوین بچۆ بۆ مێشک و هه‌رکه‌ت بکات، که‌ نه‌گهر ههر له‌ خوارێ مینیتته‌وه‌و نه‌چۆ بۆ سه‌ری، مروّف گێژ ده‌بی و ههر ناتوانی هه‌لبستی.

٣٠- مروّف کاتیک دیمه‌نیکی ترسناک ده‌بینی، نه‌و وینه‌یه یه‌کسه‌ر له‌ چاه‌وه‌وه ده‌گوازێته‌وه‌و بۆ مێشک و، مێشک فه‌رمان ده‌کات به‌ غودده‌ی نه‌خامیی، که‌ پادشای غودده‌کانه، که‌ هه‌لسوکه‌وت بکات و، غودده‌ی نه‌خامییش فه‌رمان ده‌کات به‌ غودده‌ی که‌زه‌ری (کظری)، که‌ له‌سه‌رووی گورچیله‌کانه‌وه‌یه و نه‌ویش فه‌رمان ده‌کات به‌ دل، که‌ خیراتر لی بدات، دیسان رژی (کظری)، فه‌رمان ده‌کات به‌ بۆریه‌کانی خوین، که‌ ته‌سک بینه‌وه‌و، فه‌رمان ده‌کات به‌ جگه‌ر که‌ شه‌کری زیاتر فری بدات و، فه‌رمان ده‌کات به‌ هۆرمۆنی خه‌ست بوونه‌وه‌ی خوین، که‌ نه‌و ماده‌دیه‌ ده‌ربکات و، فه‌رمان ده‌کات به‌ سییه‌کان که‌ خیراتر نوکسجین هه‌لبمژن، نه‌وه‌ش هه‌مووی له‌ چه‌ند چرکه‌یه‌که‌دا!

٣١- با ته‌ماشایه‌کی جگه‌ر بکه‌ین:

له‌ جگه‌ردا هۆرمۆنی خه‌ستکردنه‌وه‌ی خوین هه‌یه‌و، هۆرمۆنی روونکردنه‌وه‌ی خوینیش هه‌یه، ئنجا نه‌و دوو هۆرمۆنه‌ که‌ یه‌کیکیان ده‌بێته‌ هۆی خه‌ستکردنه‌وه‌ی خوین و، یه‌کیشیان ده‌بێته‌ هۆی روونکردن و شلکردنه‌وه‌ی، ئانه‌وه، زۆر به‌

هاوسه نگی به پړوه ده چن و، ته گهر بیت و هوږمونی خه سترکدنه وهی خوین زیاتر
بی، له و پړوه یه پتویسته، مانای وایه خوین له جهسته ی مرؤفدا وهک قورنکی
لی دې و ناتوانی هه پړه کت بکات و خه ست ده بیتنه وه و مرؤفه که ده مری،
زورکس له نه نجامی خه ستبوونه وهی خوینیدا ده مری، که خوین خه ست بووه
باش جووله ناکات، به تاییه تی بو می شک.

هه روه ها نه گهر هوږمونی شلکدنه وهی خوین زیاتر بی، مرؤف هه
شوینکی به ساده یی بریندار بی، خوینته که ی هه ر لى ده پړی و دې و به هیچ
شتیک ناگیریتنه وه، به لام خوا **سوره النجمه** به نه ندازه دایناوه، نه و خه سترکدنه وه و
روونکدنه وهی خوین، له نه ندازه ی خو ی تیناپه پړی.

۳۲- با ته ماشایه کی چاو بکه ین:

خوای کار به جی دیتنی چاوی زور به نه ندازه گریه کی سه رسو پهنه ر، داناوه،
بو وینه: تو سه یارده ک ده بینى به پړیدا ده روا، ده توانی زور به وردی بیینی،
کاتیک ده روا، کاتیک ده وه ستی، دوور ده که ویتنه وه، نیزیک ده که ویتنه وه، به لام هیچ
کامپرایه ک به و شیوه یه نیه، کاتیک شتیک نیزیک ده که ویتنه وه، نه ویش یه که سر
عه ده سه که ی به جوړیک لى بکات له گهل نیزیک که ویتنه وهی نه و دیمه نه دا،
بگونجی و، کاتیک دوور ده که ویتنه وه، کاتیک ده جوولئ و، کاتیک ده وه ستی!
به لام نه وانه هه موویان خوا **سوره النجمه** له نئو چاودا دایناون، که له جیسمی کی
بلووری دایه، هه مووی سى مایکړونه (سانتیمیک، سه ده (۱۰۰) مایکړونه! زور زور
بجووک، نه و هه موو دیت و وینه گرتن و دیمه ن گه وره کړدن و بجووکدنه وهی
شه به کییه و حواله کړدن وینه کان بو می شک، بو نه وهی می شک لئى تیبکات
نه و وینانه چین؟ نه وه هه مووی له ویدا نه نجام ده درى و، هه مووشی له زور له
که متر له چرکه یه کد!!!

۳۳- مهسهلهی داخراوی چاوو کراوهیی گوئ:

گوئ ههمیشه کراوهیه، بهلام چاو خوا **سَرِیَافَتِی** دهروازهی بۆ داناو، جگه له برۆیهکان و برژانگهکان، پیلووهکانی چاویشی داناون، چونکه دهنگهکان دین و دهپرینهوه، بهلام دیمه نهکان دهبیزین و دهمیننهوه، نجا نهوهی که دیت و دهپرینهوه، نهگه گۆیش و دک چاو داخراپابهو، دواپی کرابابهوه، ددنگیک هاتابیه دواپی له مَشکوهه قهرمان هاتابیه بۆ گوئ، نهی گوئ! دهروازه کهت بکهوه تاکو گویت لیتی، بهلام تازه دهنگه که تیهپرینهوه، بهلام دیمه نهکان که دهبیزین، وانین و ههمیشه دهمینن و بهردهوامن، بۆیه دهگونجی چاو دابخهی و دواپی بیکه بهوهو دیمه نه که بیینی، بهلئ خوا **سَرِیَافَتِی** هیچ دهروازهی بۆ گوئ دانناوه، بهلکو ههر ددنگیک بی له کاتی خهوتیشدا، ده بیستی، مروف چۆن خه بهری ده بیتهوه؟ به زۆری له پتی بیستنهوه خه بهری ده بیتهوه، چونکه چاوی هیچ نابینی، بهلام گوئی کراوهیهو، گوئی له ددنگیک ده بی و خه بهری ده بیتهوه.

۳۴- با تهماشای دل بکهین:

دلش زۆر نه ندازه گیریه کی وردی بۆ کراوه، بۆ وینه: تو له کاتیکدا بالیفیک، سه رینیک، هه لده گری، لیدانی دل هیندهی قورسای، نهو سه رین و بالنجه که میشک پیشتر نه ندازه گیریی ده کات، ده بی و نه و نه، هیز به کاردینی، بۆیه جاری وایه مروف ده ست ده داته شتیکی قورس، بهلام ده بین سووکه، نهوه میشک پیشتر به هه له نه ندازه گیریی کردوه بۆ وینه: ددلی: دهنگه ده (۱۰) کیلو بی، بهلام تهماشا ده کات کیلویه کهو، مروف زۆر سووک به ده ستیهوه دی، به پچه وانه وهش: جاری وایه ده ست ده دهیه شتیک و ده زانی سووکه، بهلام قورسه و داده نوویهوه، چونکه میشک قهرمانی نه کردوه به دل، نه و نه هیزه بداته جهستهو، میشک قهرمانی نه کردوه به ماسوولکهکان و به نه دامه کانی جهسته،

كە لە قەدەر ئەوەندە قورسايىبە تىن بەدەنە خۆيان، نىجا ئىتمە لە دنيای ميكانىكىدا، هېچ جووتىنە رىكمان نىبە، بە پىنى ئەو بارە قورسەى هەلەدە گرى، خۆى بگۆرى، بەلام خوا ^{سەئىدى} ئەودى لە جەستەى مروڤدا داناودو، دل، هەروەها مېشك كە فەرمانەكە دەتيرى و، دل بە ئەندازەى ئەو خوين دابەش دەكات، بەسەر جەستەدا، بە ئەندازەى ئەو كاردى پىنى هەلدەستى، بۆ وئىنە: ئەگەر بزائى پەنجا (٥٠) كىلو دەست دەدەيه، دل، لە قەدەر ئەوەندە هيز دەداتە جەستەو، خىزايى خۆى لە لىدان زىاد دەكات، بۆ ئەودى خوينى زياتر دابەش بكات بەسەر جەستەداو، ماسوولكەكان زياتر پىتويستيان بەوزە دەبى.

٣٥- با تەماشاي كەللە سەرى مروڤ بكەين:

ئىمە هېچ بەردىكمان چنگ ناكەوى بە قەدەر دوو چەنگ بى، بە قەدەر كاله كى شووتىيەكى بچووك بى، بەلام چوار كانىي و سەرچاودى تىداين، ئاوى هەر كام لەو كانىي و سەرچاوانە جيا بى، لەوى دىكە، بەلام ئەو كەللەسەرى مروڤەو بەو شىتويە: ١- كەللەسەرى مروڤ، ئاوى شيرىن لە زارى مروڤدا دروست دەكات، كە تۆ خواردن دەخۆى، بەهۆى ئەو لىكەو، پارووە خواردنەكە سەروبەر دەبى و، بەكەلكى ئەو دى، قووت بدري.

٢- پاشان ئاوى چاو سوڤرە، ئەو ئاوە سوڤرەش بۆ چاو باشە، چونكە چاو زياتر لە ماددەيهكى چەورىي دروستبوو، پىتويستىي بەوديه هەميشە لە نىو ئاوى سوڤر دابى، وەك چۆن تۆ شتىك هەبى لە نىو خوينواوكى دەكەى، بۆ ئەودى بەكترياو ميكروپ لى ئەداو بوگەن نەبى، خواش ^{سەئىدى} ئاوى چاوى سوڤر كردو، تاكو بەردەوام ئەو چاوە بشواتەو، نەك تەنيا لەو كاتانەدا كە مروڤ دەگرى، بەبى گريانىش هەميشە ئاوى سوڤر لە چاودا هەيهو، چاو بەردەوام دەشۆردري.

٣- بەلام ئاوى نىو لووت جورىكى دىكەيهو تامەكەى مزرە، چونكە مروڤ لە رىي لووتەو هەناسە هەلدەكيشى و، زۆر تۆزۆ خۆل و ميكروپ لە رىي لووتەو دەچن،

ئىنجا خواستىمىزكى ۛ دوو شتى له نىو لووتدا داناون: ههم مووه كانى داناون، كه زۆر لهو تۆزو خوڭله دهگرنهوه، پاشان نهو ناوه لينجهشى داناو كه مزده، بۆ نهوهى هه رچى مووه كان نه يانتوانى بىگرنهوه، نهو ناوه لينجه بىگريتهوهو، چلّم له نه نجامى نهوهدا پيدا ده بى، بۆيه رهنكى چلميش به پى نهو ژينگه يهى مروّف تىيدا ده ژى، ده بى، نهگەر ههوايه كهى رەش بى، رهنكى چلمه كهش رەش ده بى و، نهگەر جورىكى ديكه بى، جورىكى ديكه، به لام به زورى زهرده، چونكه ناوده كه بۆ خوى له نه نجامى كارلىك له گهّل نهو تۆزو خوڭ و شتانهدا، زهرد ده بى.

٤- ناوئىكى ديكهش ههيه له كهلهلى سهردا، ناوى گوئى كه زۆر تالّه، ناوى گوئى بۆچى تالّه؟ چونكه زۆر كهس قهّلس ده بى به چلكى گوئى و، نازانتى بۆيه خواى ميهردبان و كارزان لهو تىدا داناو، له بهر نهوهى نهو شتانهى له رى گوئوه ده چن، زينده وه رىكه، مىكرۆئىك، به كتر يايهك نهو ناوه تالّه، دىكوژى، چونكه گوئى هىچ دهروازهى نيهو له حالىك دا تۆ ناگاشت لى نيهو خهوتوو، به لام نهو ناوه تالّه دىكوژى و ناهىلى بگاته نىو لاي پهردهى گوئى و شۆينه ههستياره كانى گوئى، بۆيه نهو ناوه تالّه هه ميشه ههيهو، نهگەر ئىنسان بىرى لى بگاتهوه: گريمان ناوى تالى گوئى له نىو زاردا بووايه، يان ناوى سوئرى چاو له نىو لووت دابووايه، يان ناوى مزرى لووت له نىو چاودا بووايه، به دلئىايى نهوه ده بووه نه خو شىيهكى چاره سه ر نهكراو، به لام خواستىمىزكى ۛ لهو كهلهلله سهردى مروّفدا، نهو چوار جورّه كانى و سه رچاوه يهى داناون، هه ر كامىكيان جورّه ناوئىكه، كه له گهّل نهو نهركهى نهو نه ندامه ده بىنى، گونجاو و پر به پىستى.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تہ فسیری سووړه تی

الحسین

دهستیک

به پـزان!

نه مړو که (۹) ی شه عبانی سالی (۱۴۴۱) کوچیه، به رانبه ر (۲۰۲۰/۴/۲) زاینی، له شاری دیرینی ههولیر، دوی خواستنی کومه ک و یارمه تیی له خوای به رزو مه زن و کارزان و میهره بان، ده ست ده که یین به ته فسیرکردنی سوورده تی (الرَّحْمَن).

پیتاسه ی سوورده تی (الرحمن) و بابه ته کانی

یه که م: ناوی ئه م، سوورده ته:

ئه م سوورده ته هه ر به م ناوه ناسراوه: (سُورَةُ الرَّحْمَنِ)، جاری واش هه یه هه ر به: (الرَّحْمَن) ناوی هاتوه، به لām به زوریی به (سُورَةُ الرَّحْمَنِ) ناوی هاتوه، له و باره وه ئه م ده قه هه یه:

أَعْنِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَصْحَابِهِ، فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ سُورَةَ الرَّحْمَنِ مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا، فَسَكَتُوا، فَقَالَ: لَقَدْ قَرَأْتُهَا عَلَى الْجِنِّ لَيْلَةَ الْجِنِّ، فَكَانُوا أَحْسَنَ مَرْدُودًا مِنْكُمْ، كُنْتُ كُلَّمَا أَتَيْتُ عَلَى قَوْلِهِ: ﴿فِي أَيِّ آيَةٍ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ﴾ الرَّحْمَن، قَالُوا: لَا بَشِيءٍ مِنْ نَعْمِكَ رَبَّنَا نَكْذِبُ، فَلَكَ الْحَمْدُ! (أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ: ۳۷۲۹۱، وَالْحَاكِمُ: ج ۲، ص ۴۷۴، وَابْنُ عَدِي: ج ۳، ص ۲۱۹، وَالوَاحِدِيُّ فِي الْوَسِيطِ: ج ۴، ص ۲۱۹، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ: ج ۲، ص ۲۳۲، عَنْ جَابِرٍ، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِيُّ فِي صَحِيحِ سُنَنِ التِّرْمِذِيِّ: ج ۳، ص ۱۱۲).

واته: جابیری گوړی عه بدول لا، ده لـن: رڼوژیک پیغه مبه ری خوا هاته دهر بو لای هاو د لانی، سوورده تی (الرَّحْمَن) ی له سه ره تاوه تا کو کو تایی

به سهردا خوئندهوه، نهوانیش بئ دهنگ بوون، (بئ دهنگ بوون و گوئیان گرتبوو، پیغه مبهه ^١ فهرمووی: بوچی ده تانیسم بئ دهنگن؟) ئهم سووره تهه به سهر جنددا خوئندهوه له شهوی جنددا اكه پیشت باسمانكردوه له تهفسیری سوورهتی (الأحقاف) دا له نیوه باشت ههلوئیستیان بوو، وهلامیان هه بوو، ههر جارێك فهرموودهی خوا: ﴿فَإِنِّيَ إِلَٰهٌ رَبِّكُمْ تَكَذَّبَانِ﴾ ^٢ الرحمنم، ده خوئند، (نهی جند و مروف! به كام له چاكه كانی پهروه ردگارتان بیپروان، نكوولی له کامیان دهكهن؟) دهیانگوت: نكوولی له هیچكام له چاكهكانت ناكهین ئهی پهروه ردگارمان! ستایش بو تو.

دوهوم: شوئینی دابه زینی:

ههچهنده راجیایهك له بارهی شوئینی دابه زینیوه ههیه، به لام بیگومان ئهو رایه بههتره كه ده ئن: مهككهیه، ههم به پیتی سرووشت و نیوه پوکی، كه ههمان نیوه پوکی قورناتی مهككهیهوه، ههم به پیتی نهوهش كه له چهند ده قیكدا هاتوه: پیغه مبهه ری خوا ^٣ له شهوی جند (لیلة الجن) دا، به سهر جندانی دا خوئندوتهوه، یان له نوژی بهیانیدا له (نُحْلَةً)، خوئندوویهتی، (القرطبي) گوتوویهتی: (وَضَحَّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَامَ يُصَلِّي الصُّبْحَ بِنُحْلَةٍ، فَقَرَأَ سُورَةَ (الرَّحْمَنِ) وَمَرَّ النَّفَرُ مِنَ الْجَنِّ فَأَمَّنُوا بِهِ) ^٤، واته: به سه نه دیکي ^٥ راست هاتوه كه پیغه مبهه ^٦ نوژی بهیانی كردوه له (نُحْلَةً) {شوئینكه له نزیک مهككه} سوورهتی (الرَّحْمَنِ) ی خوئندوه، ئهو كۆمه لهش له جند به لایدا تته پرون و پروایان پیتی هیناوه.

(١) الجامع لأحكام القرآن: ج: ١٧، ص: ١١٧.

(٢) (القرطبي) سه نه دهكهی نه هیناوه و خوا یاربئ له كاتی تهفسیر كردنی سوورهتی (الجن) دا ده پیهتین.

ههروه ها لهو بارهوه ئهم دهقهش ههیه، که دیسان (القرطبی)^(۱) له تفسیره کهیدا هیناویهتی، ههچهنده دیسان دیاریی نهکردوه له چ سهراوهیه ک وهریگرتوه، به ئم (القرطبی) بو خووی زانابه کی موخته به رهو، تفسیره کهشی تاراودهیه کی زور، متمانه پیکراوه.

شیانی باسیشه: نهو دهقه (السيرة النبوية لابن هشام) یش، هیناویهتی:

ارَوَى عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ** قَالَ: أَوَّلُ مَنْ جَهَرَ بِالْقُرْآنِ مَكَّةَ بَعْدَ النَّبِيِّ **ﷺ** ابْنُ مَسْعُودٍ، وَذَلِكَ أَنَّ الصَّعَابَةَ قَالُوا: مَا سَمِعْتُ قُرَيْشَ هَذَا الْقُرْآنَ يُجَهَرُ بِهِ قَطُّ، فَمَنْ رَجُلٌ يُسْمِعُهُمْ؟ فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: أَنَا، فَقَالُوا: إِنَّا نَخْشَى عَلَيْكَ، وَإِنَّمَا نُرِيدُ رَجُلًا لَهُ عَشِيرَةٌ يَمْنَعُونَهُ، فَأَبَى، ثُمَّ قَامَ عِنْدَ الْمَقَامِ، فَقَالَ: **يَسْمِعُ اللَّهُ الرَّحْمَنَ الرَّحِيمَ** **يَا أَيُّهَا الرَّحْمَنُ** **عَلَّمَ الْقُرْآنَ** **يَا أَيُّهَا الرَّحْمَنُ** ثُمَّ مَادَى رَافِعًا بِهَا صَوْتَهُ وَقُرَيْشٌ فِي أَذُنَيْهَا، فَتَأَمَّلُوا وَقَالُوا: مَا يَقُولُ ابْنُ أُمِّ عَبْدِ؟ قَالُوا: هُوَ يَقُولُ الَّذِي يُزْعَمُ مُحَمَّدٌ أَنَّهُ أَنْزَلَ عَلَيْهِ، ثُمَّ صَرَبُوهُ حَتَّى أَثْرَوْا فِي وَجْهِهِ^(۲).

واته: عوروهی کوری زوبهیر **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ**، (بیگومان له بابی بیستوه، نهگه رنا عوروه نهو کاته ته مهنی هینده نه بووه)، ده ئی: یه کهمین کهس که له مه کهه له دواي پیغه مبهیر **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ** قورنای به ناشکرا خویند، عهبدوللای کوری مهسعوود **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ** بووه، نهویش نهو بهوو هاوه لآن گوتیان: هوژی قوردهش هه رگیز گوئیان لهو قورنانه نه بووه به دهنگی بهرز بخویندری، چ پیاویک ههیه، بچی پیاان بیستینی؟ عهبدوللای کوری مهسعوود گوئی: من! گوتیان: تیمه مه ترسییمان لیت ههیه، تیمه پیاویکمان دهوی خزم و عهشیره تیکی هه بن، بهرگریی لی بکهن، نهویش رازی نه بوو، دوايي هه لسا چوو له لای مه قام، (مه قامی نیپراهیم) وده ستاو، گوئی: **يَسْمِعُ اللَّهُ الرَّحْمَنَ الرَّحِيمَ** **يَا أَيُّهَا الرَّحْمَنُ** **عَلَّمَ الْقُرْآنَ** **يَا أَيُّهَا الرَّحْمَنُ** به ناوی خواي

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج: ۱۷، ص: ۱۱۷.

(۲) السيرة النبوية لابن هشام، ج ۱ ص ۱۵۸، ۱۵۹، ط ۲۰۰۶ دار ابن الهيثم.

بە بەزەیی بەخشنده، خوای بە بەزەیی، قورئانی قَیر کردوه، دوایی لەسەری بەردەوام بوو دەنگی پێ بەرز کردەوهو، قورەیشیش که لە کۆڕو مەجلیسەکانی خۆیاندا بوون، پامان و گوتیان: ئەوه (إِبْنُ أُمِّ عَبْدِ)، دەلێ: چی؟ (بە عەبدوللای کۆری مەسعوودیەن دەگوت: (إِبْنُ أُمِّ عَبْدِ) واتە: کۆری دایکی کۆیلە، وەک بە کەم تەماشاکردن) گوتیان: ئەوه ئەو شتە دەلێ: که موخەممەد ﷺ پێی وایە بۆی لە سەری دابەزێندراوه، ئیدی بۆی هەلسان لێیاندا هەتا شوێنەواری لە دەم و چاویدا پەیدا کرد، (دەم و چاویان بە خۆیندا هێناوه).

ئەنجا ئەمەش بەلگەیە لەسەر ئەوه که ئەم سوورەتە لە مەککە دابەزیوهو، بە نەسبەت کاتی دابەزینیشتی، بە پێی ئەوه که پێزبەندیی لە دابەزیندا چل و سێ (٤٣) بۆ دانراوه، وایێدەچی لە دەوری سألانی شەش تا کو نو (٦ - ٩) لەو ماوهیهدا دابەزیی، چونکه پێزبەندییهکهی بەمەزەندە لە بەرانبەر ئەو سألانه دایە.

سییەم: ژمارە ی ئایە تەکانی:

زانایان سێ جوړە ژمارەیان بۆ ئایە تەکانی ئەم سوورەتە موبارەکه داناون: (٧٦، ٧٧، ٧٨)، بەلام زیاتر ژمارە (٧٨) تەبەننیی کراوه لەو موصحفە فانهی لەو دەقههه ی ئیمەدا، باون، بۆیهش ئەوه دەلیم، چونکه ئە هەندیک لە تەفسیرەکاندا، بە تاییەت ئەو تەفسیرانهی هی ولاتانی ئەفریقیان، وەک: لیبیاو سوودان و مەغریب و جەزائیر و تونس، هەیانە ژمارە (٧٦) ی تەبەننیی کردوهو، هەیه ژمارە (٧٧)، پێشتریش زۆرجار گوتوو مانە که کەمیی و زۆریی ژمارە ی ئایە تەکان دەگەیتەوه بۆ کورتیی و درێژیی ڕستەکان و، شوێنی وەستانی قورئان خۆینەکان، لە کوو وەستان، واتە: بۆ وێنە هەندیکیان گوتوو یانە: ﴿الرَّحْمَنُ ۝١ عَمَّ الْقُرْآنَ﴾ ﴿الرَّحْمَنُ ۝٢١ عَمَّ الْقُرْآنَ﴾ هەمووی یەک ئایە تە، بەلام زۆربەیان گوتوو یانە: ﴿الرَّحْمَنُ ۝٢١ عَمَّ الْقُرْآنَ﴾ ئایە تیکەو ﴿عَمَّ الْقُرْآنَ﴾ ئایە تیکە دیکەیه.

چوارهم: ريزبه نديی له موصحف و دابه زيندا:

له موصحفدا ژماره په نجاو پټنج (٥٥)دو، له ريزبه نديی دابه زيندا، وهک پيشتریش تاماژه مان پيدا ژماره چل و سى (٤٣)ى بو دانراوه، پيش سووږه قى (فاطر)و دواى سووږه قى (الفرقان) دابه زيوه، به لام جوړيک له راجايی له وهدا ههيهو (الجعبري) که يه کيکه له زانايان، ژماره (٩٨)ى بو دانراوه، نجا نه گهر ژماره (٩٨) بيت، ده بن مه دينه يى بن، چونکه به هه موو حيسابان سووږه ته مه ککه ييه کان له (٨٦) تاكو (٩٠) تټپا په پن و، نه واني ديکه نهو (٢٤)ه، ياخود نهو (٢٨)ه، له مه دينه دابه زيو، به لام پيم وايه (الجعبري) نه پيکاوه، چونکه به پيى نه وهى باسما نکر دو به پيى نهو ده قانه ي هتنامانن، سووږه قى (الرحمن) له مه ککه دا خو ټنډراوهو، عه بدوللاى کوږى مه سعوو ديش **سورۃ النجم** که پياوړکى زور بليمه ت بووه له شاره زايى له قورناند، له سهر خو ټنډنى نهو سووږه ته، ليډراوهو و نازار دراوهو، دهم و چاوى به خو ټنډا هتلاوه.

پينجهم: نيوه روىکى:

نهم سووږه ته ش وهک سهر جهم سووږه ته مه ککه ييه کان: باسى بووناسيى تيدايه: نهم گهر دوونه چييه؟ مروږ چييه؟ جند چييه؟ بوچى دروستکراون؟ نهم گهر دوونه سهره نجامه کهى چونه؟ ژيانى مروږ حیکمه ته کهى چييه و سهره نجامه کهى چونه؟

ههروه ها باسى نيمان و عه قيده ي تيدا کراوه به گشتيى و، جگه له ناماژه يهک به فيرکردنى قورنن له نايه قى ژماره دوو دا، وهک سهر رسته ي چاکه کانى خوا، تيکپراى ثايه ته کانى ديکه باسى سيفه ته به رزو ناوازه کانى خوان **سورة النجم** له ميانى خسته پرووى چاکه و نيعمه ته کانيدا، چ له دنياو چ له دواړوژدا.

تنجا له بهر نه وهی له م سووپرته دا، ژماره یه کی زور له چاکه کانی خوا **سَمِيعًا رَحْمٰنُ الرَّحْمٰنِ** باسکراون، چاکه کانش په یوه نندیان به هه ر کام له جندو مروقه وه هیه، بویه سی و یهک (۳۱) جار، پرستهی: **﴿فَاَيُّ الْاَلَاءِ رَبِّكَ مَا تَكْذِبَانِ﴾**، نهی مروف و جند! نکوویی له کام له چاکه کانی پهروه دگارتان ده کهن، به کام له چاکه کانی پهروه دگارتان بیپروان، به درویان داده نین؟ دووباره بۆته وه، پیم وایه له م سووپرته دا زورترین پانتایی بۆ باسکردنی به ههشت ته رخانکراوه، که بریتیه له: سی و سی (۳۳) نایهت، نایه ته کانی: (۶۱ - ۷۸) و، نه مبینیوه له هیچ سووپرته کی دیکه دا به دوا یه کدا، نه وه نده پانتاییه بۆ باسی به ههشت ته رخان کرابی.

که واته: ده توانین بلین: ته ودری سهره کیی نه م سووپرته، باسی خوی به رزو بت وینه وه باسی چاکه کانی خوی وه، باسی رژی دوا یه، هه ردووک قوناغی ناخیر زه مان و قیامت، پاشان باسی کی دوزخ و، سزای بیپروایان و مهینه تییه کانی که به سهر بیپروایان دین، له قیامته دا، دوا یی پانتاییه کی زور بۆ باسی به ههشت و نازو نیعمه ته کانی ته رخانکراوه، که بۆ هه ر کام له برواداران جندو مروف دانراوه.

شه شه م: تاییه تمه نندییه کانی:

نیمه ههشت (۸) تاییه تمه نندییان بۆ نه م سووپرته (الرحمن) ه، له بهر چاو گرتوون: ۱- نه م سووپرته تا که سووپرته کی له هه موو قورناندا به یه کی یک له ناوه کانی خوا دهستی پیکرد بن: **﴿الرَّحْمٰنُ الرَّحْمٰنُ﴾**، که دوا یی باسی ده که یی، **﴿الرَّحْمٰنُ﴾**، لیره دا یان نیهادو گوزارده کی له دوا یی دی: **﴿الرَّحْمٰنُ﴾** نیهاد (مبتدا) هو: **﴿عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ﴾** و نه وانی دیکه تیکرا ده بن به گوزاره (خبر)، یاخود: **﴿الرَّحْمٰنُ﴾**، گوزاره (خبر) یه و، نیهاد ده کی بۆ مه زه ننه ده کړی، واته: (هو الرحمن) یان (الله الرحمن).

۲- ته نیا له م سووپرته دا پرستهی: **﴿فَاَيُّ الْاَلَاءِ رَبِّكَ مَا تَكْذِبَانِ﴾**، هاتوه و سی و یهک (۳۱) جار یش دووباره بۆته وه.

(٣) - لهم سووره ته دا زۆرترين پانتایی بو باسی بهههشت ته رخانکراوه، که ده توانین بپین: سی و دوو (٣٢) ئایه ته: ئایه ته کانی (٤٦ - ٧٧)، له بهر نهوهی ئایه ق کۆتایی: ﴿بِئَرْكَاسَمِ رَبِّكَ ذِي الْقَلْبِ وَالْإِكْرَامِ ٧٨﴾ الرحمن، ناگه پیتهوه بو باسی بهههشت.

(٤) - نهوه نهوهی لهم سووره ته دا، مرووف و جند پیکهوه دوینراون، له هیچ سووره تیک دا نهوه نیه، که سه رهجم سی و پینج (٣٥) جار، مرووف و جند پیکهوه دوینراون، سی و یهک (٣١) جار: ﴿فِيَا آلاءَ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ و جاریک: ﴿أَبْهَ الثَّقَلَانِ ٣١﴾، نهوه سی و دوو (٣٢)، جاریک: ﴿بِمَعْقَرِ الْمَرْوَةِ وَالْإِنْسِ ٣٣﴾، ئه مه سی و سی (٣٣)، جاریک: ﴿بِرَّسْلِ عَلَيْكَ شَوَاطِئَ مِنْ نَارٍ وَخَمَاسٍ ٣٤﴾، ئه مه سی و چوار (٣٤)، جاریکیش: ﴿فَلَا تَنْصِرَانِ ٣٥﴾، ئه مه سی و پینج (٣٥)، واته: لهم سووره ته دا (٣٥) جار، خواستنه پیتهوه رووی کردۆته ههردوو کۆمهلی مرووف و جند، پیکهوه دواندوونی.

(٥) - ته نیا لهم سووره ته دا، له سی ئایه ق به دوا یه کدا، وشه: (المیزان) هاتوه، هه ره جاره ی به مانایهک، ئایه ته کانی: (٧، ٨، ٩)، وهک دوا یی باسی ده کهین، نه مبینوه بهم شیوهیه له تهفسیره کاندایه باسکرا بێ، زانایان له باره ی نهو سی وشه: (المیزان) وه، که هاتوون، زۆر قسه یان کردوه، دوا یی قسه لهو باره وه ده کهین، به لام پیموایه (المیزان) یه کهم مه بهست پیتی نه ندازه گیریی و هاوسه نگیی دانانه له نیو هه موو گه ردووندا، (المیزان) ی دوو مه بهست پیتی دانانی شه ریهت و به رنامه ی دادگه رانه ی خوا به له ژیا یی به شه ردا، (المیزان) ی سییه مه بهست پیتی نهو ته رازوو و پتوه رانه یه که خه لک شتیان پتی هه لده سه نگینتی و ده کیشی و ده پین، واته: هی یه که میان: ته رازوو گه ردوونیه، هی دوو مه یان: ته رازوو شه ریه یه، هی سییه میان: ته رازوو نامراییه، (المیزان الکونی، والمیزان الشرعی، والمیزان الآی).

(٦) - ته نیا لهم سووره ته دا، ناماژه به چوونه بهههشتی جندان کراوه، هه لیه ته له شوینه کانی دیکه ی قورپاندا، خواستنه پیتهوه به هیمو ناماژه باسی نهوه ی کردوه که سزاو پاداشت چاوه پتی هه ره کام له مرووف و جند ده کهن، به لام ته نیا لهم سووره ته دا به

راشکاوی بی باسی نهوہ کراوه، که جندیش ده چنه بهه شت، نهویش نهوہیه که خوا له ههردوو نایهتی: (٥٦) و (٧٤) دا، له باردی خوژییه کانی بهه شتهوه دهفه رموی: ﴿فِيهِ قَصْرٌ مِّنَ الْأَنْفُسِ لَا يُظْلَمُونَ﴾، نافرده تانیکی نیگیای خو کورتکه روه دیان تیدان، که له پیش وان دا (که ده چنه بهه شت) نهو خوژییانه جندو مروفت دهستکاریان نه کردوون (نه چوونه لایان و له گه لیان دا جووت نه بوون).

(٧) - تنیا لهم سووړه ته دا، باسی دوو جووته بهه شت (واته: چوار دانه بهه شت) کراوه، له هه موو قورنندا باسی بهه شت (جنة) یان بهه شته کان (جنات) کراوه، به لام لهم سووړه ته دا باسی دوو جووته بهه شت (جنتین) کراوه، که واته: ده بن به چوار، نهویش له نایه ته کانی: (٤٦ - ٧٦) دا.

(٨) - چهند وشه یهک تنیا لهم سووړه ته دا هاتوون:

١- وشه ی ﴿لِلْأَنفُسِ﴾، واته: خه لک، یان دروستکراوان.

٢- وشه ی ﴿كَالْفَخَّارِ﴾، واته: خه زهف یان سواله ت، واته: قوړیک که وشک ده کړیته هوو ده سوویتیتری.

٣- وشه ی ﴿كُلُّ يَوْمٍ هُمْ فِي شَأْنٍ﴾، واته: له هه موو کاتانداو له هه موو روژاندا نهو (خوا) خه ریکی کاریکه.

٤- وشه ی ﴿أَبْهُ الثَّقَلَانِ﴾، واته: نهی دوو قورسه کان، واته: نهو دوو دروستکراوه ی که سه ر زهو بیتان قورس کردوه، که مه به ست پیتان مروفت و جندن.

٥- وشه ی ﴿سُوءًا مِّنْ نَّارٍ﴾، واته: بلنسه یهک له ناگر.

٦- وشه ی ﴿وَرْدَةٌ كَاللَّهَيَّانِ﴾، گولیکی داگیرساو (وَرْدَةٌ) به مانای گوله، به لام به مانای سوور بوونه وهش دی، (كَاللَّهَيَّانِ) به مانای چه رمی سوور دی و، به مانای کاززای تواوهش دی.

٧- وشهى ﴿ ذَوَاتَا أَفْئَانٍ ١٨ ﴾. واته: ههردووکیان خاوهن لق و پوڤ و چل، یان خاوهن جوړن، (أفنان) یان کوؤ (فن)، یان کوؤ (فئن)ه.

٨- وشهى ﴿ لَمْ يَلْبِثْهُنَّ ١٩ ﴾. واته: به خوینیدا نه هیټاون، مه بهست پښی له گه ل جووت بوونه.

٩- وشهى ﴿ مُدْهَمَّتَانِ ٢٠ ﴾. واته: سهوز و توخی ږه شباو، واته: له بهر توخییان سهوزییه که مه یله و ږهش ده نوښتی، نه و دوو باخه هیټنده سهوزن.

١٠- وشهى ﴿ نَضَاحَتَانِ ٢١ ﴾. واته: به فیچقه ناوه که یان لی دهرده چی زور به توندی.

١١- وشهى ﴿ رَقْرَقٍ حُمْرٍ ٢٢ ﴾. (رَقْرَقٍ) به وه ده گوتری: که ږاده خړی، (خضر) واته: سهوز، واته: ږایه خى سهوز.

١٢- وشهى ﴿ وَعَبْرَتِي حَسَانٍ ٢٣ ﴾. (عبرتي) واته: شتی ناوازه، (حسان) یش کوؤ (حسنى)یه، واته: زور جوان، جوانه کان، نه ویش هه ږاوه بو ږایه خ و فه ږش که ږاده خړی.

حهوټه م: دابه شکر دنی ټایه ته کان بو چه ند دهر سیک:

ټیمه کوؤ حه فتاو هه شت (٧٨) ټایه ته که ی نه م سوو ږده ته مو ږاږه که، بو سى دهر سان دابه ش ده که ین:

دهرسى یه که م: له ټایه ته کان: (١ - ٣٠) پټیک دى، له و سى (٣٠) ټایه ته دا، خواى به به زه یی بیست (٢٠) له چاکه کانى خوؤ ده خاته ږوو، ههروه ها هه شت (٨) جار ان له میانى خسته نه ووی نه و نیعمه تانده دا، نه م ږسته یی فهرمووه: ﴿ فَيَايَ اَلَاءَ رَبِّكَ اَتَكْفِرَانِ ﴾. واته: نه ی جند مروؤف! نکوولیى له کام له چاکه کانى پهروه ردگار تان ده که ن! دواى سى سیفقه به رزو بى وینه ی خوؤ ده خاته ږوو، که بریتین له: هه رماو (أبدی) بوونى خواو، ئاتاجیى ټیکړای خه لکى ناسمانه کان

و زەۋى بۆ خوا، بەردەۋام لە كاردابوونى خوا **سەئىد الجزان** بۆ بەرپۆئەبردنى كاروبارى دروستكراۋەكان و گەردوون.

دەرسى دووھەم: لە پازدە (١٥) نايەتەكانى: (٣١ - ٤٥) پىك دى، ھەمووشيان باسى پۆژى دوايىن، ھەم قۇناغى ئاخىر زەمان، ھەم قۇناغى قىامەت، بە تايىهت باسى سزاو نازارو مەينەتتىى بىپروايان لە پۆژى دوايىدا.

ئىنجا لەو پازدە (١٥) نايەتەشدا، خوا **سەئىد الجزان** ھەوت جارار: ﴿فَيَأْتِي ٱلْآءَ رَبِّكُمَا نَكَذَّ بَانَ﴾، دووبارە كردۆتەو، واتە: لە سى (٣٠) ئايەت بەكەمدا، ھەشت (٨) جارو، لە پازدە (١٥) نايەتە دووھەمدا ھەوت (٧) جار، ئەو پازدە (١٥) جار، كە ھەموويان پەيوەندىيان ھەيە بە: قۇناغى ژيانى دنياو، ئاخىر زەمان و قىامەتەو، شازدە (١٦) جارەكەى دىكەش ھەموويان پەيوەستن بە باسى بەھەشتەو، واتە: خوا **سەئىد الجزان** لە باسكردنى قۇناغى ژيانى دنياو، قۇناغى بەرزەخ و، ئاخىر زەمان و قىامەت (پۆژى دوايى)دا، پازدە (١٥) جارار رستەى: ﴿فَيَأْتِي ٱلْآءَ رَبِّكُمَا نَكَذَّ بَانَ﴾، ھىناو، بەلام لە باسى نازو نىعمەتەكانى دوو جووتە بەھەشتەكەدا، واتە: ھەر چوار بەھەشتەكە كە بۆ پرواداران و پارىزكارانى مرقوف و جندى داناون، شازدە (١٦) جارار، ئەو رستە موبارەكەى دووبارە كردۆتەو، نەمەش ئەوئەى لىوئەردەگىرى كە نازو نىعمەتەكانى خوا **سەئىد الجزان** بە پلەى بەكەم و بە شىۋەيەكى بنەپەتتىى لە پۆژى دوايىدا بەرجەستە دەبن، ئەويش لە ژيانى بەھەشتدا بەرجەستە دەبن بۆ پرواداران.

دەرسى سىنەم: لە سى و يەك (٣١) نايەتەكانى: (٤٦ - ٧٨)، پىك دى، نايەتەكانى كۆتايى ئەم سوورپەتە كە ھەموويان باسى سەرنەجامى خىرى كەسانى دل پر بىم و سامن، بەرانبەر بە پاىەى بەرزى پەرورەدگاربان، ئەو سەرنەجامە خىرەش لە بەھەشتەكانى خوادا بەرجەستەيەو، ئىرەش تاكە شوپىتەكە لە ھەموو قورئاندا، خوا باسى چوار بەھەشت، واتە: دوو جووتە بەھەشت دەكات.

دهرسی یه کهم

پیتاسی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له سی (۳۰) نایه ق سهره تای سوورته قی (الرحمن) پیکد دی،
 نایه ته کانی: (۱ - ۳۰)، خوی کارزان و میهره بان لهو سی نایه ته موباره که دا، پاش
 ناوه پتانی خوی به (الرحمن) واته: خاوه نی نه و په پری به زه یی، بیست (۲۰) له
 چاکه و نیعمه ته جوړاو جوړه کانی خوی ده خاته روو، که نه مانه ن:

(۱) - فیرکردنی قوربان، فیری پیغهمبه ری خوی کردوه، فیری مروقه کان و جنده کانی
 کردوه، یان به گشتی هم فیری پیغهمبه ر و، هم فیری هم مو نهوانه ی کردوه
 که شوینی ده که ون له مروقه و جند.

(۲) - دروستکردنی مروقه.

(۳) - قسه فیرکردنی، یا خود فیرکردنی مروقه، که چون نهوه ی له دلایه، نهو نیازو
 مه به ستانه دهر بری، چ به قسه و چ به نووسین، چ به ناماز، به چ هه رشتیوازیکی دیکه.

(۵و۴) - دروستکردنی خوړو، مانگ به نه ندازه و ورده کاری.

(۷و۶) - کرنووش بردی پرووه کی پان راخراوو، دارو دهرختی به رز هه لچوو.

(۹و۸) - دروستکردنی ناسمان به به رزی و، دانانی ته رازوو له ناسماندا، له گه ردوون دا.

(۱۰) - دانانی زهوی بو دروستکراوه کان، هم مو نهوانه ی له سهری ده ژین، له مروقه و
 جندو هم مو نهوانه ی خاوه نی هه ست و هوشن.

(۱۲و۱۱) - له زهوییدا دروستکردنی میوه و، دارخورمای خاوه نی کیف بو هیشوه کانی.

(۱۴و۱۳) - هه روه ها له زهویدا پرواندنی دانه ویله ی خاوه نی پووش و گیا، دانه ویله که بو
 مروقه کان و، پووش و گیاه که ش بو ناژده کانیان و، پرووه که بو نخوشه کان.

(۱۵)- دروستکردنی مړوځ له قوړې وشک هه لاتووی خه زهف ئاسا، وهک سوالهت.

(۱۶) - دروستکردنی جند له بلیسه‌ی ناگریکی ساغ و بئ دووکه‌ل.

(17) - دانانی ههردووک روژههلات و ههردووک روژئاوايهکانی هاوین و زستان.

(۱۸)- تیکه لکردنی دوو ده‌ریای سوئرو شیرین، به‌لام به‌بی ناو‌ته‌ی یه‌گدیی بوون، به‌هوی به‌ردهو نتوانیکه‌وه که خستوو به‌ته نتوانانه‌وه.

(۱۹) - دهره‌تیرانی گه‌وه‌رو مرواریی له ده‌ریا.

۲۰- کهشتیه به‌رزه چیا ناسایه‌کان و، به ده‌ریادا به‌خسیتزانی رویشتیان له‌لایه‌ن مروّقه‌کانه‌وه، به‌و توانابه‌ی خوا بیداون و، به‌و که‌ره‌ستانه‌ی خوا بو‌ی ره‌خساندوون.

له کۆتاییشدا خواى بالا دهست نهو راستییهى راگه‌ياندوه، که ههر کهس له‌سه‌ر زه‌ویییه، له جندو مروّف ده‌مرن، ته‌نیا پرووى به‌رزو بى وینه‌ى خوا، ده‌مىنێ. دواىى دوو راستیى دیکه‌ى به‌کجار مه‌زى راگه‌ياندوون:

۱- هەر کەس لە ئاسمانەکان و لە زەویدیایە، لە خاوەن ھەست و ھۆشان، لە مەرووف و جندو فریشتەو ھەر دروستکراویکیش کە بەس خوا خۆی دەزانێ، داوا لە خوا دەکەن و لێی دەپارێنەو، بە ھەموو شیوەکانی لێپارێنەو، بە زمانێ حالێان بە زمانێ وتار.

(۲)- بهره‌ده‌وام خوای به‌رزو مه‌زن له کاردایه بۆ به‌ریوه‌بردنی دروست‌کراوه‌کافی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١ الرَّحْمَنُ ٢ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ٣ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ٤ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ٥ الشَّمْسُ
 وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ٦ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ٧ وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ٨
 أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ٩ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ١٠ وَالْأَرْضَ
 وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ١١ فِيهَا فَكِكُهُمُ وَالنَّحْلُ ذَاتُ الْاَلْكَامِ ١٢ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ
 ١٣ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ١٤ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ ١٥
 وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَارٍ ١٦ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ١٧ رَبُّ الْمُنْتَفِقِينَ رَبُّ
 الْمُنْفِقِينَ ١٨ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ١٩ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ٢٠ لَيْتَهُمَا يَرْجِعَا
 لِيَتَفَعَّلَا ٢١ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ٢٢ يَخْرُجُ مِنْهُمَا الْمُنَّوَالُ وَالْمَرَجَاتُ ٢٣ فَبِأَيِّ
 آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ٢٤ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ٢٥ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ٢٦ وَسَيِّئُ
 وَجَعُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ٢٧ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ٢٨ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ٢٩ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ٣٠

مانای دهقا و دهقی نایه‌ت‌ه‌کان

١ به ناوی خ‌وای به به‌زه‌یی به‌خشنده. (خ‌وای) به به‌زه‌یی ٢ قورنایی
 فیر کرده ٣ مروّقی دروست‌کرده (له باس‌ترین شی‌وه‌دا) ٤ پروونکرده‌وهی
 (مه‌به‌ستی) فیر کرده ٥ خ‌و‌رو مانگ به ژماره (و نه‌ندازه‌گیری دروست‌ک‌را‌و‌ن
 ٦ پروه‌کی را‌خ‌را‌و دره‌خت ک‌ر‌نو‌وش (بو‌خوا) ده‌به‌ن ٧ ناسمانی به‌رز‌کر‌د‌و‌ت‌ه‌وه‌و
 ته‌را‌زو‌وی (ها‌وس‌ه‌نگی تیدا) دان‌ا‌وه ٨ تا‌کو له ته‌را‌زو‌و (ی شه‌ریعت‌) دا سه‌ر
 کیشی نه‌که‌ن ٩ داد‌گه‌را‌نه‌ش کیشان (و پی‌وان) بکه‌ن و، له ته‌را‌زو‌ودا داش‌کان
 مه‌که‌ن ١٠ (خوا) زه‌ویشی بو‌خه‌ل‌کی (له مروّف و جند) دان‌ا‌وه (که ژیا‌نی

دنيای له سهر بگوزهرينن) ١٠ ميوه (ی جوړاو جوړ) و دارخورما خاوهن کيفه کافي
(که هيشووه خورمايه کانيان گرتوونه خوږيان) تيدان ١١ ههروهه (جوړه کافي)
دانه ويڼلهی خاوهن پووش و کاو پيچانه (و گول و گيا بونخوشه کان) تيدان ١٢
ننجا نایا (نهی جندو مروځ!) نکوولیی له کام له چاکه کافي پهروهردگارتان ده کهن؟
١٣ (خوا) مروځی له (قورځکی وشکی) زرینگه داری وهک سوالهت دروستکردوه
١٤ جندیسی له بلتسهی ناگر دروستکردوه ١٥ ننجا نایا (نهی جندو مروځ!)
نکوولیی له کام له چاکه کافي پهروهردگارتان ده کهن؟ ١٦ (خوا) پهروهردگاری دوو
پوژه لاتنه کان (ی هاوین و زستان) و دوو پوژناوایه کانه ١٧ ننجا نایا (نهی جندو
مروځ!) نکوولیی له کام له چاکه کافي پهروهردگارتان ده کهن؟ ١٨ (خوا) دوو
دهریابه کافي به ره لدا کردوون، پیک ده گهن ١٩ بهر به ستيکیان له نیوان دایه
سنوور به لای په کدا ناشکتنن ٢٠ ننجا نایا (نهی جندو مروځ!) نکوولیی له
کام له چاکه کافي پهروهردگارتان ده کهن؟ ٢١ گهوه ره مرواریان لی دینه ده ری
٢٢ ننجا نایا (نهی جندو مروځ!) نکوولیی له کام له چاکه کافي پهروهردگارتان
ده کهن؟ ٢٣ ههروهه (که شتیبه له سهر ناو) دروستکراوه پویش تووه کافي وهک
چیاکانیش هه ره هی وین ٢٤ ننجا نایا (نهی جندو مروځ!) نکوولیی له کام
له چاکه کافي پهروهردگارتان ده کهن؟ ٢٥ هه موو نه وانهی له سهرنی (له سهر
زهوی) له نیوچوون ٢٦ (بهس) رووی پهروهردگاری خاوهن شکو پوژلنگرتن
و چاکه کارت ده مینن ٢٧ ننجا نایا (نهی جندو مروځ!) نکوولیی له کام له
چاکه کافي پهروهردگارتان ده کهن؟ ٢٨ (خوا) هه ره کس که له ناسمانه کان و
زهوی دایه، داوای لی ده کات و هه ره پوژه نهو (له کردنی) کاریک دایه ٢٩ ننجا
نایا (نهی جندو مروځ!) نکوولیی له کام له چاکه کافي پهروهردگارتان ده کهن؟
٣٠.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(الْبَيَّانُ): (الْبَيَّانُ: الْكَشْفُ عَنِ الشَّيْءِ، وَهُوَ أَعْمُ مِنَ التُّطْقِ)، (بَيَّانُ): بریتیه له ده رخستنی شتیک، وشه ی (بَيَّان) که ده ده رموی: ﴿عَلَّمَهُ الْبَيَّانُ﴾، گشتیتیه له دوان و قسه کردن، به لکو ناماژهش ده گرتیه وه نووسینیش ده گرتیه وه، هه موو تهو شتیه ده بر پینانه ی دیکهش، بو وینه: هونه ری ته شکلییش ده گرتیه وه، هه موو نهو شتیاوانه ی که خه لک پینان له یه کدی تیده گهن.

(حُسْبَانُ): (الحِسَابُ: اسْتِعْمَالُ الْعَدَدِ، حَسَبْتُ وَأَحْسَبُ حِسَاباً وَحُسْبَاناً)، (حُسْبَانُ) واته: (حِسَابُ)، (حِسَابُ) یش بریتیه له به کارهینانی ژماره، ده گوتری: (حَسَبْتُ) وَأَحْسَبُ حِسَاباً وَحُسْبَاناً) واته: ژماردم، ده یژمیرم، ژماردن، که واته: (حُسْبَانُ) چاوگه به مانای ژماردن، دوایش نهم ژماردنه ده خوازرتیه وه بو مانای دیکهش، بو وینه ته ندازه گیری، یان ورده کاری، وه که له ناخاوتنی خو مان دا ده لئین: هه موو شتیک به حیساب و کیتابه، واته: به ورده کاری.

(وَالنَّجْمُ): (أَصْلُ النَّجْمِ: الْكَوْكَبُ الظَّالِعُ، وَالْجَمْعُ: نُجُومٌ)، وشه ی (نَجْمٌ) له نه صلی زمانی عه په بییدا بریتیه لهو ته ستیره یه ده ورده که وی، وشه ی (نَجْمٌ) به (نُجُومٌ) کو ده گرتیه وه، (نَجْمٌ: طَلَعَ نُجُومًا وَنَجْمًا فَالنَّجْمُ مَصْدَرٌ، وَاسْمٌ، وَمِنْهُ شُبَّةٌ بِهِ طُلُوعُ النَّبَاتِ وَالرَّأْيِ)، (نَجْمٌ) واته: هه لهات، ده رکهوت، (نُجُومٌ وَنَجْمًا) هه ردو وکیان چاوگن، (فَالنَّجْمُ مَصْدَرٌ وَاسْمٌ)، (نَجْمٌ): هه چاوگه و، هه ناویشه، (نَجْمًا نَجْمًا)، واته: (طَلَعَ طُلُوعًا)، لهویشه وه ده رکهوتنی پروه که، هه رو ده ها ده رکهوتنی بیرو بو چوو نیک، ده لن: (نَجْمٌ رَأْيُهُ عَنْ كَذَا) یان (نَجْمُ النَّبَاتِ) واته: پروه که که ده رکهوت و به زه ویدا راخرا.

(وَالشَّجَرُ): (الشَّجَرُ مِنَ النَّبَاتِ مَا لَهُ سَائِقٌ شَجَرَةً وَشَجَرٌ، نَحْوُ: قَمَرَةٌ وَقَمَرٌ)، (شَجَرٌ): له پروه که نه وه یه، قه دی هه بی و به رزیتیه وه، تاکه که ی (شَجَرَةٌ) یه، ناوه کو یه که ی

(شجر)ه، هه لَبه تَه به (أشجار) یش کو ده کرته وه، وهک (تَمَرَة وَتَمَر) بهک میوه و میوه به گشتیی.

(الْمِيزَانُ): (الْوَزْنُ: مَعْرِفَةُ قَدْرِ الشَّيْءِ، وَزْنُهُ وَزْنًا وَزَنَةً، وَالْمِيزَانُ آلَةُ الْوَزْنِ)، (وَزْنٌ): بریتیه له زانینی نه ندازه ی شتیک، ده گوتری: (وَزْنُهُ وَزْنًا وَزَنَةً) واته: کیشام، هه لَمسه نگاند، (مِيزَان) یش ئامیری پی هه لَمسه نگاندنه، به کوردیی ده لَئین: ته رازوو (مِيزَان)، به لَم چه مک و واتابه که ی گشتیتره له وه ی ته نیا نه و ته رازوو ی ئیمه به کاری دئین، بگریته وه، به لکو جاری وا هه به (مِيزَان) به مانای هاوسه نگیی دئ و، جاری وایه به مانای ریک و راستی شتیک دئ و، به مانای هه لَمسه نگاندن دئ، نهک هه هه لَمسه نگاندنی شتی ماددیی و به رجه سته، به لکو شتی مه عنه ویی و نابه رهه ستیش.

(بِالْقِسْطِ): (الْقِسْطُ: النِّصِيبُ بِالْعَدْلِ، كَالنِّصْفِ وَالنُّصْفَةِ، وَالْقِسْطُاسُ: الْمِيزَانُ وَيُعَبَّرُ بِهِ عَنِ الْعَدَالَةِ كَمَا يُعَبَّرُ بِهِ عَنِ الْمِيزَانِ)، وشه ی (قِسْط) به مانای پشک و به شیک دئ که دادگه رانه دابه شکرایی، وهک (نَصْفٌ وَنُصْفَةٌ) نه وانیش هه ردووکیان به مانای دابه شکر دئیک دادگه رانه و به ویردانانن، (قِسْطَاس) واته: ته رازوو (مِيزَان)، ته عبیر به ته رازوو ده کری له دادگه ریی، هه رو دک ته عبیر به دادگه ریش ده کری له جیاتی ته رازوو، نه و شته م به ته رازوو بو بکیشه و، با نه و شته به ته رازوو بی، واته: به دادگه ریی بی، یان به ریک و راستیی.

(وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ): واته: هه لَمسه نگاندن، یان کیشان، یان ته رازوو ده که م مه کهن، (الْخُسْرُ وَالْخُسْرَانُ: انْتِفَاضُ رَأْسِ الْمَالِ)، وشه ی (خُسْرٌ) و (خُسْرَان) هه ردووکیان چاوگن به مانای که م بوون له ده ستمایه ن، (وَالْإِخْسَارُ: جَعَلَ الْغَيْرَ خَاسِرًا، وَالْخَسَارَةُ: النِّقْصُ)، (إِخْسَار) له سه ر کیشی (إِفْعَال)ه، نه وه یه تو نه وی دیکه توووشی زیان بکه ی، (خَسَارَة)ش به مانای که م و کوپیی و، لی که مکردن دئ.

(الْأَنَامُ): (الْخَلْقُ)، (أَنَام) زۆریه ی ږوونکه ره وانی قورنانه ده لاین: به مانای دروستکراوانه له سهر زهوی به گشتیی، واته: مروّث و جندو نه وانه ی خاوهن هه ست و هوْشن، هه ردووکیان ده گریته وه، هه ندیکشیان گوتوو یانه: (أَنَام) تاییه ته به مروّثه کانه وه، به لَام رای یه که م ږاستره.

(الْأَكْمَارُ): (جَمْعُ كَمْ: كُلُّ مَا يُغْطَى، وَيَدْخُلُ فِيهِ لِخَاوُهَا وَلِئِفْهَا وَنَوَاهَا)، به نسبت دارخورماوه: (أَكْمَام) کوّی (كَمْ) ده، (كَمْ) یش هه ر شتیک که شتیک داپووشن، که به نسبت دارخورماوه: پووش و په لاشه که ی و نیوکه کانیشی ده گریته وه، هه رووها ده شگونجنی (أَكْمَام) کوّی (كَمْ) بن، که به و تووره که و کیفه ده گوتری، هی شووه دارخورمای لی دینه ده ری، که (كُفْرِي) شی پی ده لاین، (قَائِلُهُ يَكُونُ فِي وَعَاءٍ فَيَنْشَقُّ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الطَّلَعُ)، پی شی هی شووه دارخورما له تیو کیفیکدا ده بن، دواپی نه و کیفه ده دری و هی شووه که ی لی دینه ده ری، (رَاغِبُ الْأَصْفَهَانِي) گوتوو یه تی: (الْكُمُ: مَا يُغْطَى الْيَدُ مِنَ الْقَمِيصِ، وَالْكُمُ مَا يُغْطَى مِنَ الثَّمَرَةِ)، (كُمُ): نه و یه که ده ست داده پووشن له کراس، واته: قَوْلْ، به لَام (كَمْ): بریتیه له وه ی میوه داده پووشن، هه ر کیفیک، هه ر به رگیک، هه رچه نده زیاتر به هی هی شووه دارخورما، ده گوتری، به لَام هه ندیک له میوه کانی دیکه ش له جوړیک له تووره که و کیف دان و به هی هه موویان ده گوتری: (كَمْ) و به (أَكْمَام) کوّ ده گریته وه.

(وَالْحَبُّ): (الْحَبُّ وَالْحَبَّةُ مِنَ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَنَحْوِهِمَا مِنَ الْمَطْعُمَاتِ، وَالْحَبُّ وَالْحَبَّةُ فِي بُزُورِ الرِّبَاجِينَ) وشه ی (حَبُّ) و (حَبَّةُ) بو گهنم و جوو هاوینه کانیان، له خواردنه کان (ته وانه ی ده خورین)، به لَام (حَبُّ) و (حَبَّةُ) بو تووی گزوگیا بو نغو شه کان اریحانه و گوّل و نه وانه که ده چترین، (حَبُّ) ناوی کوّیه، به لَام (حَبَّةُ) بو تاکیکه، هه رووک (حَبُّ) یش له گه ل (حَبَّةُ) دا به هه مان شیوه.

(الْعَصْفُ): (الْعَصْفُ وَالْعَصِيفَةُ: الَّذِي يُعْصَفُ مِنَ الزُّرْعِ، (عَصْفُ) و (عَصِيفَةُ)، نه و یه که له ږووه ک ده درو یته وه، واته: قه ده که ی و گیاهه که ی، (وَيُقَالُ لِحُطَامِ الزُّرْعِ الْمَتَكْسِرِ: عَصْفٌ، وَرَبِيعٌ عَاصِفٌ وَعَاصِفَةٌ: تَكْسِرُ الشَّيْءَ)، پووش و په لاش و لاسک

و قەدی کشتو کال، ئنجا گەنم و جۆیه، نێسک و نۆکە، هەرچیە پووش و پەڵاشە کە ی
کە تێکدەشکێ، پێی دەگوترێ: (غُصْف) هەرودەها دەگوترێ: (رَيْحٌ غَاصِفٌ، وَرَيْحٌ
غَاصِفَةٌ)، بایەک کە شەکان تێکدەشکێنێ، یان پووش و پەڵاش ڕادەمالتی.

(وَالرَّيْحَانُ): (مَالُهُ رَائِحَةٌ وَقِيلَ: الرَّيْحَانُ: الرَّزْقُ)، (رَيْحَانُ): ئەوەیە بۆی خۆشی
هەبێ، ڕیحانە گیایەکی بۆنخۆشە، یان هەموو گژوگیا بۆنخۆشەکان، هەندیکیش
گوتووایانە: (رَيْحَان) بە مانای بزیووە بە گشتیی، بەلام مانای یەکەمیان بەهێزترە.

(صَلْصَلٍ): (أَصْلُ الصَّلْصَالِ: تَرْدُدُ الصَّوْتِ مِنَ الشَّيْءِ الْيَاسِ)، وشە ی (صَلْصَال)
لە ئەصلدا دەنگ هاتنە لە شتیکی وشک، هەرودەها هەر شتیکی زڕینگەو
دەنگی بێت لە ئەسلدا مانای ئەوەیە، بەلام دوا یی وشە ی (صَلْصَال) بەکارهێنراوە
بۆ: (الطِّينُ الْجَافُ وَقِيلَ: الْمُتْنِ مِنَ الطِّينِ)، هەم بە قور ی وشک بۆوە دەگوترێ:
(صَلْصَال)و، هەم بە قور ی بۆنکردووش دەگوترێ، بەلام ئەگەر قور ی بۆنکردووش
بێ، دەبێ وشک بووبێتەووە کە پەنجەت لێدا یان شتیکی پێکەوت، زڕینگە ی
بێ، لە فەرماشتی پێغەمبەر (ﷺ) هاتووە کە باسی چۆنیەتی وەحیی بۆ هاتی
دەکات، دەفەرموێ: (أَحْيَانًا يَأْتِينِي فِي مَثَلِ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ)، (أَخْرَجَهُ مَالِك: ٤٧٥،
وَأَحْمَد: ٢٥٢٩١، وَالبخاري: ٣٠٤٣، ومسلم: ٢٢٣٣، وَالترمذي: ٣١٣٤) واتە: جاری واش
هەیه وەک زڕینگە ی جەرەس، زڕینگە ی زەنگوڵ (کە دێتە بەر گویم) بۆم دی.

(كَالْفَخَّارِ): (الفَخَّارُ: الجِرَارُ وَذَلِكَ لَصَوْتِهِ إِذَا نُقِرَ كَأَنَّمَا تُصَوَّرُ بِصُورَةٍ مِّنْ يُكْفَرُ
التَّفَاخُرُ)، (فَخَّار): بە دیزەو گۆزەو ئەوانە دەگوترێ، ئەویش لەبەر ئەوە ی کاتیکی
پێتکە" و پەنجە ی لێ بەدی دەنگی دی، وەک کە سێک وینا کراوە (لەبەر ئەوە ی
دەنگی زۆر دی) زۆر شانازی بکات، (فَخَّار) بە کوردیی دەلێن: سۆالەت، جاری
واش هەیه خەزەفیش بەکاردهێنرێ، کە بریتیە لە قور ی وشک کراوە ی سووتێزێ
بە جۆزیک کە وەک قور ی وشک بووەووە ی ناسایی نەبێ، کە ناوی گەشتن
بوتێتەووە بپێتەووە بە قور.

(الْجَنَّةُ): (أَصْلُ الْجَنِّ: سَتْرُ الشَّيْءِ، وَالْجِنَّةُ: جَمَاعَةُ الْجِنِّ، وَالْمُرَادُ بِهِ إِبْلِيسُ، وَمَا خَرَجَ عَنْهُ مِنَ الشَّيَاطِينِ)، وَشَهَى (جَانٌّ) لَهُ (جَنٌّ) هُوَ هَاتُوهُ، (أَصْلُ الْجَنِّ: سَتْرُ الشَّيْءِ)، بَرِيَّتِهِ لَهُ دَابُّوشِينِي شَتِيكَ (جِنَّةٌ) يَوْشَرُ، قَهْلَغَان، (مَجْنُونٌ) بَوَّيْهِ وَای پَيْدِه گوتری: چونکه عه قله که ی دابو شراوه، (جَنِّین) بَوَّيْهِ وَای پَيْدِه گوتری: چونکه له نَبُو هه ناوی دایکیدا په نهانه و، (جَنِّ) یَش بَوَّيْهِ وَایان پَيْدِه گوتری: چونکه په نهانن و نابیزین (الْجِنَّةُ: جَمَاعَةُ الْجِنِّ) (جِنَّةٌ) وَاتِه: کَوَّی جندان، (جَانٌّ): لِتَرَه دَا مه به ست پتی نیلیس و هه موو ته وانه یه که لئی په یدابوون له شه یتانان، به لَام ده بن بزانی: که جند هه موویان شه یتان نین، به لَکو شه یتان له مرؤفانیش هه و، له جندانیش هه ن، هه روه ک بروادارو پاریز کارانیش له مرؤفانیش هه ن و له جندانیش هه ن.

(مَارِجُ): (الْمَارِجُ: الْمُخْتَلِطُ اسْمٌ فَاعِلٌ بِمَعْنَى إِسْمِ الْمُفْعُولِ مِثْلُ ذَافِقٍ، وَمِثْلُ عَيْشَةٍ رَاضِيَةٍ)، (مَارِجٌ) بِهِ مَانای تیکه ل دئی، ناوی بکه رهو به مانی ناوی به رکاره، وه ک (ذَافِقٌ) که له سه ر کیشی (فَاعِلٌ) ه، به لَام به مانی (مَذْفُوقٌ) ه، وَاتِه: فیچقه کراو، (عَيْشَةٌ رَاضِيَةٌ) وَاتِه: (عَيْشَةٌ مَرْضِيَّةٌ)، (رَاضِيَةٌ) له سه ر کیشی (إِسْمٌ فَاعِلٌ) ه، ژیانیکی رازی، به لَام مه به ست پتی ژیانیکه خاوه نه که ی پتی رازی بی، وَاتِه: (عَيْشَةٌ مَرْضِيَّةٌ)، ننجَا که ده فه رموی: ﴿وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَّارٍ﴾، وَاتِه: جندی له تیکه له یه ک له ناگر دروست کردوه، یانی: ناگره که هه ندیک پیکه اته ی دیکه شی له گه ل دان، هه ندیکیش گوتوو یانه: (مَارِجٌ) به مانی بلتیه ی ناگری بی دوو که ل دئی، ده گوتری: (مَرْجٌ أَمْرُهُمْ: اخْتَلَطَ، وَأَمْرٌ مَرِيجٌ: مُخْتَلِطٌ)، (مَرْجٌ أَمْرُهُمْ) وَاتِه: کاره که یان تیکه لبوو، (وَأَمْرٌ مَرِيجٌ)، کاریکی تیکه ل.

(مَرْجُ): (الْمَرْجُ: الْخَلْطُ)، (مَرْجٌ) به مانی تیکه لکردن دئی، به لَام (مَرْجٌ) به مانی تیکه لئی، ﴿مَرْجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْقِيَانِ﴾، وَاتِه: دوو ده ریا به که ی تیکه لکردوون، به ری هه لداونه لای یه ک، هه ندیکیش گوتوو یانه: (مَرْجَ الْبَحْرَيْنِ: أُرْسِلَهُمَا) وَاتِه: ناردوونیه لای یه ک، به لَام که ناردوونیه لای یه ک، پیکه یشتون.

(بَرْزَخُ): (الْبَرْزَخُ: الْعَاجِزُ وَالْعَدَبَيْنِ الشَّيْئَيْنِ وَقِيلَ: أَصْلُهُ «بَرْزَه» قَعْرَبُ)، (بَرْزَخ) به نیتوانیک و سنووریک که له نیتوانی دوو شتاندایه، هه‌ندیکیش گوتووایانه: (بَرْزَخ) له ته‌صلدا له (بَرْزَه) دوه هاتوه، (به‌رزه) وشه‌یه‌کی کوردیییه، چونکه فارسیش ئیستا نه‌و وشه‌یه به‌کارناهیئن، فارس له جیاتی به‌رز ده‌لێن: (بَلَنْد)، به‌لام دواایی له جیاتی (ه) ده‌یکه، بزوتنه‌که‌ی کۆتایی (خ) یان داناوه و بۆته (بَرْزَخ) چونکه ئهم وشه‌یه ناویکی جامیده‌و، نه‌زانداوه ه‌ی چی دیکه‌ی لێ بتاشری و ئیشتیقاق بکری.

(الْلَوْلُ): (تَلَّأَ الشَّيْءُ: لَمَعَ، لَمَعَانُ اللَّوْلُ، وَجَمْعُ اللَّوْلُ: لَآلِيَاءُ)، (لَوْلُ) تَلَّأَ الشَّيْءُ) واته: شته‌که دره‌وشایه‌وه، وه‌ک چۆن گه‌وه‌ه‌ر ده‌دره‌وشیته‌وه و ئاوا دره‌وشایه‌وه. کۆی (لَوْلُ) یش (لَآلِيَاءُ) ه، (لَوْلُ) یش به‌ کوردیی ده‌گوتری: گه‌وه‌ه‌ر، ره‌نگه‌ مرواریشی پێ بگوتری.

(وَالْمَرْجَانُ): (الْمَرْجَانُ: صِغَارُ اللَّوْلُ) {نه‌وه‌ش رایه‌که‌} واته: مه‌رجان ورده‌ گه‌وه‌ه‌ره، به‌لام (مَرْجَان) وه‌ک دواایی باس ده‌که‌ین، له (لَوْلُ) جیایه، (لَوْلُ) به‌شیوه‌یه‌ک دروست ده‌بن و (مَرْجَان) به‌شیوه‌یه‌کی دیکه، بۆیه نه‌وه‌ راسته‌ که (مرجان) (نَوْعٌ مِنَ الْخَجَرِ الْبَحْرِي)، مرواریی جوژیکه له به‌ردی ئیو ده‌ریا، به‌لام ژيانداریک دروستی ده‌کات، گوتراوه: (حَيَوَانٌ بَحْرِيٌّ ذُو أَصَابِعٍ دَقِيقَةٍ)، ژيانداریکه‌ی ده‌ریاییه‌ په‌نچه‌ باریکه‌له‌ی ه‌ه‌ن، دواایی نه‌و ماده‌ده‌یه‌ی ده‌ری ده‌کات په‌ق ده‌بن، وه‌ک به‌ردی لێ دێ و په‌نگینکی سوووری هه‌یه، دواایش زیاتر باسی (لَوْلُ) و (مَرْجَان) ده‌که‌ین.

(الْمُنَشَّاتُ): که‌شتیه‌یه‌ رۆیشته‌وه دروستکراوه‌کان، (الْمُنَشَّاتُ: يَفْتَحُ الشَّيْءُ: إِسْمٌ مَّفْعُولٌ، إِذَا أُوجِدَ وَصِبَعٌ، أَيِ: الَّتِي أَتَّشَاهَا النَّاسُ، وَالْمُنَشَّاتُ يَكْسِرُ الشَّيْءَ مِنْ أَتَّشَا السَّيْرِ: أَسْرَعَ أَيِ: الَّتِي يَسِيرُ بِهَا النَّاسُ سَيْرًا سَرِيعًا)، ﴿وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنَشَّاتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَمِ﴾، خوێنراویشه‌ته‌وه: (لَهُ الْجَوَارِ الْمُنَشَّاتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَمِ)، (مُنَشَّاتُ) به‌ سه‌ر (فتحة) ی شینه‌که، ناوی به‌رکارده‌، واته: په‌یداکراوه دروستکراوه‌کان، که‌شتیه‌یه‌

دروستکراوه کان، که خه لک دروستیان ده که ن ا به لآم هه ر ه ی خوان، له به ر نه وه ی هه م مروځه کان که دروستیان کردوون و، هه م که ره سته ی که شتیبه کانیش هه مووی ه ی خوايه ا. (مُنْشَات) یش خویندراو ده ته وه که له (أَنْشَأَ السَّيْرَ: أَنْزَعَ) واته: به خیرایی رږښت، واته: نه وه که شتیبه نه ی خه لک به خیرایی پښان ده روات. (كَأَلَعَلِمْ): (جَمْعُ عَلَمٍ وَهُوَ الْجَبَلُ)، (أَعْلَامُ) کوی (عَلَم) وه به مانای چیا دئ، له به ر نه وه ی چیا له دوور را دياره، وه ک نالایه ک، (عَلَم) (نَالًا) ش واپنده چی هه ر له وه وه هاتبی له ناوی چیا وه.

(فَانِ): (فَانِ: إِسْمُ الْفَاعِلِ لِرَمَازِ الْإِسْتِقْبَالِ: أَي صَانِرٌ إِلَى الْقَنَاءِ)، (كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ) (فَتَنَى، يَفْتِنِي، فَهُوَ فَانٍ)، واته: له به ین چوو، له به ین ده چی، نه وه له به ین چوو یه، واته: هه رچی له سه ر زه ویه، له خاوه ن عه ق و هوښان، که مروځ و جند ده گریته وه، هه موویان فه وتاون، لیره دا (فَانِ) ناوی بکه ره، به لآم بو کاتی دهااتوو به کاره ینراوه، واته: له دهااتوودا ده فیه وتین و هیچیان نامین.

(وَجْهٌ): (وَجْهٌ وَجْهٌ رَيْكٌ)، (وَجْهٌ: ذَات، صِفَةٌ لِلَّهِ تَعَالَى، الْجَارِحَةُ ثُمَّ اسْتَعْمِلَ فِي مُسْتَقْبَلِ كُلِّ شَيْءٍ وَأَشْرَفَهُ وَمَبْدَأَهُ: يُقَالُ وَجْهُ النَّهَارِ)، وشه ی (وَجْهٌ) وه ک دوایش باسی ده که ین، زانایان به مانای (زاتی خوا) یان لیکداوه ته وه، (وَجْهٌ وَجْهٌ رَيْكٌ)، واته: زاتی په روه ر دگارت ده مینیته وه، هه ندیکیش گوتوو یانه: (وَجْهٌ) سیفه تیکي خوا ی به رزه، سیفه ته کانی خواش وه ک خوان، وه ک چوون خوا زاته که ی نازانین چونه، به هه مان شتوه سیفه ته که شی نازانین چونه، (أَلَيْسَ كَمَثَلِهِ شَيْءٌ: أَي ذَاتًا وَصِفَةً)، خوا هه م زاتی، هه م سیفه ته کانی، شتیک وه ک زاتی خوا وه ک سیفه ق خوا نیه، وشه ی (وَجْهٌ) له ته سلدا به مانای ته نداده، نه وه ته نداده ی ده زانین، بو وینه: رږوی مروځ، دواپی به کاره ینراوه بو پیشوازیبکه ری هه ر شتیک، به ریزترین و سه رده تای هه ر شتیک، ده گوتری: (وَجْهٌ الْمَسْأَلَةِ) واته: نه وه پرسه روه ره استه که ی به و شیوه یه، هه روه ها ده گوتری: (لَا أَرَى لَهُنَّ فِي الْقَضِيَةِ وَجْهًا)،

نهم بابه ته هیچ پوویکی نابینم، واته: نابینم پوویه کی راست و چاکی هه بی،
یان ده گوتری: (وَجْهَ النَّهَارِ) واته: سه رده تای پوژ که دهرده که وی.

(الْجَلَالُ: الْعَظَمَةُ، وَالْجَلَالَةُ: عِظَمُ الْقَدْرِ، وَالْجَلَالُ بَغْيُ الْهَاءِ: التَّنَاهِي
فِي ذَلِكَ: وَالْجَلِيلُ: الْعَظِيمُ الْقَدْرُ)، (جَلال): به مانای مه زینی دی، (وَالْجَلَالَةُ:
عِظَمُ الْقَدْرِ) واته: مه زینی نه ندازه، یان مه زینی پیزو پیکه، به نسبت خوای
به روه ردگاره وه، وشه ی (جَلال) به بی (ة) واته: نهوپه پی مه زینی و پایه به رزی،
هه روه ها (الْجَلِيلُ: الْعَظِيمُ الْقَدْرُ) واته: زور پایه به رز و پایه مه زن، وهک بو خوا
شایسته یه.

(وَالْإِكْرَامُ): (الْمُنْعَمُ عَلَى عِبَادِهِ) (إِكْرَام) به مانای پیزیکرتن دی، به لأم لیره دا
یانی: چاکه کار له گهل به نده کانی دا، (الإِكْرَامُ وَالتَّكْرِيمُ: أَنْ يُوَصَلَ إِلَى الْإِنْسَانِ إِكْرَامُ أَيْ:
نَفْعٌ لَا يَلْحَقُهُ فِيهِ غَضَاةٌ)، وشه ی (إِكْرَامُ وَتَكْرِيمُ): نهویه که پیزیکرتنیک بگاته
مرؤف، سوودنیک که هیچ که میی تیدانه بی، که واته: ﴿ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾، واته:
خاوه نی شکوو پایه به رزی و خاوه نی میهره بانی و چاکه کاری و به خشین.

(كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ): وشه ی (يَوْم) به مانا باوه که ی که تیمه به کاری دینین،
به کارنایه ت، (يَوْم) به مانای شه و پوژنیک، واته: بیست و چوار سه عات، لیره دا
(يَوْم) به مانای موله قی کات دی، واته: له هه موو کاتاندا خوا ﴿سَبِّحْ الْحَمْدَ لَهُ كَارْدایه،
(الشَّأْنُ: الشَّيْءُ الْعَظِيمُ، وَالْخَذْتُ لَهُام مِنْ مَخْلُوقَاتٍ وَأَعْمَالٍ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ)،
واته: خوا ﴿سَبِّحْ الْحَمْدَ﴾ هه میشه و به رده وام کار ده کات و له دروستکاروه کان ده هیتیتته دی
و، له کرده وه کان نه نجام ده دات له ناسمانه کان و زه ویدا.

مانای گشتی نایه تکان

خوا **سَمِيعُ السَّمْعِ** دهفه رموی: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) به ناوی خوای به بهزهیی بهخشنده، واته:

دهستیگردنم به ناوی خواجه، نهویش مه بهستی نهو به:

۱ - ئهم کاره تهنهها بو خوا دهکهم.

۲ - ئهم کاره به پیی شهرعی خوا دهکهم.

۳ - ئهم کاره به تواناو یارمهتیی خوای پهروهردگار دهکهم.

۴ - ئهم کاره بو هینانهدی پهزامهندی خوا نه انجام دهدهم.

الرَّحْمَنُ واته: به بهزهیی، ننجا به بهزهیی (الرحمن): یان نیهاد (مُبْتَدَأُ) گوزاره (خَبَر) دهکی دواپی دی، یاخود گوزاره (خَبَر) یه، نیهاد (مُبْتَدَأُ) دهکی پیشت هاتوه، واته: (هُوَ الرَّحْمَنُ) یان (اللَّهُ الرَّحْمَنُ) نهو به بهزهیی، یان: خوا به بهزهیی.

عَلَّمَ الْقُرْآنَ قورنانی فیرکردوه، به لام کیی فیری قورنانه کردوه؟ وشهی (عَلَّمَ)، دوو بهرکاران دهخوازی و (الْقُرْآنَ) بهرکاری دووهمه، واته: (عَلَّمَ النَّبِيَّ الْقُرْآنَ) پیغهمبهری فیری قورنانه کردوه، یاخود: (عَلَّمَ الْإِنْسَانَ الْقُرْآنَ) یان (عَلَّمَ النَّاسَ الْقُرْآنَ) یان (عَلَّمَ الْإِنْسَانَ وَالْجَنَّ الْقُرْآنَ)، مروقی فیری قورنانه کردوون، مروقه کافی فیری قورنانه کردوون، مروقی و جندی فیری قورنانه کردوون، ههموویان دهگریتهوه.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مروقی هیناوتته دی، نهامانه ههموویان نیعمهتی خوای پهروهردگار، بویهش خوا **سَمِيعُ السَّمْعِ** لیکی داپریون و، به (و) ی بادانهوه (عاطفة) نهیگریاونهوه سهر یه کدی، چونکه ههر کامیکیان چاکه یه کی سهر به خو به.

﴿عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾، پروونکردنه‌وهی فیر کردوه، یانی: مرقفی فیر کردوه چۆن مه‌به‌سته‌کانی خۆی پروون بکاته‌وه؟ ئه‌وهی له ده‌روونیدایه ده‌ری بیری، چ به قسه، چ به نووسین، چ به ئامازه.

﴿الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ مُحْسَبَانِ﴾، خۆرو مانگ به ژمیرن، یانی: به ورده‌کاری و ڕێک و پێکی و به ئه‌ندازه، دروستکراون.

﴿وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ﴾، پرووک و دره‌ختیش کرنووش ده‌به‌ن، (نَجْم) و پرای پرووک (نبات) ده‌گونجی به مانای نه‌ستیره‌ش بی، وه‌ک له زمانێ عه‌ره‌بیدا هه‌ردوو واتایه‌کی هه‌ن، به‌لام لی‌ره‌دا به‌پێی ڕه‌وت (سیاق) ده‌که که له‌گه‌ڵ (شجر) دا هاته‌وه، ئه‌وه‌ش له‌گه‌ڵ دره‌ختدا که به‌رز هه‌لده‌چی، گونجاوه باسبکری بریتیه: له‌و پرووک و گژوگیایه‌ی به‌رز نابێته‌وه‌و قه‌دو لق و پۆی نیه، به‌لکو له‌ زه‌ویدا پان ده‌بێته‌وه.

﴿وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْأَمِيزَاتِ﴾، ئاسمانی به‌رزکردۆته‌وه، واته: گه‌ردوونی زۆر به‌ به‌رزیه‌ی خولقاندوه، دوا‌یی ئیمه هه‌م له‌ باره‌ی ئه‌ندازه‌گیریه‌کانی که له‌ خۆرو زه‌وی و مانگدا په‌چاو کراون، هه‌م له‌ باره‌ی به‌رز کرانه‌وه‌ی ئاسمانه‌وه، ئه‌وه‌ی تا‌کو تێستا زانایان پێنگه‌یشتوون، له‌و باره‌وه کورته باسیک ده‌خه‌ینه‌ ڕو.

ئاسمانی به‌رزکردۆته‌وه (وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا)، واته: به‌ به‌رزیه‌ی خولقاندوویه‌تی، نه‌ک پێشێ نزم بووی و دوا‌یی به‌رزی کردبێته‌وه، زیاتر واپێده‌چی به‌ مانای: (به‌به‌رزیه‌ی دروستی کردوه‌بی، ده‌شگونجی نه‌و واتایه‌ش بگرتیه‌وه: (ورده ورده به‌رزی کردۆته‌وه‌) که نه‌مه له‌گه‌ڵ نه‌و بیردۆزه زانستیه‌ش دا، گونجاوه که ده‌لێ: گه‌ردوون لی‌ک ده‌کشی، وه‌ک له‌ سوو‌په‌تی (الذاریات) دا باسما‌نکرد: ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْمٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾، واته: ئاسما‌مان به‌هێز دروستکردوه و ئیمه فراوانکه‌ری‌نی.

﴿وَوَضَعَ الْأَمِيزَاتِ﴾، ته‌رازووشی داناوه.

تهرازوو (میزان)، ههم به مانای نهو نامیره دتی که شتی پی هه‌لده‌سه‌نگینن، جاری واش هه‌یه (میزان) به مانای مه‌جازیه‌که‌ی دتی، یاخود ههر مانا راسته‌قینه‌که‌شی نه‌وه‌یه‌و، و‌ک چوَن تهرازوو (میزان) به مانای نهو نامیره به‌کاره‌یتراوه، بو هاسه‌نگی و دادگه‌ری و ریک و پیکیش به‌کاره‌یتراوه، نهو شته به تهرازوو‌یه، واته: ریک و پیک و هاسه‌نگه.

﴿أَلَا تَطْعَمُونَ الْمِيزَانَ﴾، فه‌رمانی پیکردوون: سه‌رکیشی مه‌که‌ن، له تهرازوو‌دا، و‌ک دوا‌یی با‌سی ده‌که‌ین، واپتده چو لیره‌دا (میزان) مه‌به‌ست پی تهرازوو‌ی شه‌ریعه‌ت بی.

﴿وَأَيُّمُوا أَنْزَرَكَ بِالْقِسْطِ﴾، کیش (کیشان) به دادگه‌رانه به‌ریا بکه‌ن، ﴿وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ﴾، نهو تهرازوو‌ی شتی پی هه‌لده‌سه‌نگینن، که‌می مه‌که‌ن، واته: تا تهرازوو‌ی شت پی کیشان به‌رانبه‌ره‌کانتان، که‌م مه‌که‌ن.

﴿وَالْأَرْضَ وَصَعَهَا لِلْأَنَامِ﴾، خوا زه‌ویشی داناوه بو دروستکراوه‌کان، هه‌موو نه‌وانه‌ی له‌سه‌ر زه‌وی ده‌ژین، له مرؤف و جند، زه‌وی چی تیدایه؟

﴿فِيهَا فَكْهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ﴾، میوه‌ی تیدایه (هه‌موو جوړه‌کانی میوه‌و)، دارخورمای خاوه‌ن کیه‌که‌کانی تیدایه، نهو کیه‌فانه‌ی دوا‌یی هی‌شووه‌کانیان لی دینه‌ی ده‌ری، بو‌یه با‌سی میوه (فاکهه‌ی) کرده به تاک واته: هه‌موو جوړه‌کانی میوه، بو خورماش نه‌ک با‌سی (هر بکات، به‌لکو با‌سی دارخورمای کرده، چونکه نه‌وه زور سه‌رسو‌په‌ینه‌ره، نهو دارخورمایه که هینه‌به‌رز هه‌لده‌چن و، نهو هی‌شووه‌گه‌وران‌ه‌ی پی‌وه‌ن و، نهو هی‌شوانه‌ش له تووره‌که‌و کیه‌فاندان، دوا‌یی تووره‌که‌و کیه‌که‌کان ده‌درین و هی‌شووه‌کانیان لی دینه‌ی ده‌ری!

﴿وَالنَّجْدُ ذُرَّ الْقَصَبِ وَالرَّيْحَانُ﴾، هه‌روه‌ها دانه‌و‌یل‌ه‌ی خاوه‌ن پووش و گیاو، ریحانه (الرَّيْحَان) واته: گزوگیا بو‌نخو‌شه‌کان، یان ریحانه که گیایه‌کی بو‌نخو‌شیی تاییه‌ته، نه‌وه‌ش ههر له زه‌ویدا هه‌ن، ﴿فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، تنجا نایا

نيوه به کام له چاکه کاني په روه ردگارتان بښېروان، نهی مړوځ و جند؟ ياخود نایا نکوولي له کام له چاکه کاني په روه ردگارتان ده کهن؟

﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ﴾، مړوځی دروستکردوه له قورځي وشک بووه ووی، دهک سواالت و خه زهف، به دنيایي مه به ست له مړوځ (إنسان) ليره دا ناده مه.

﴿وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَارٍ﴾، هه روه ها جاننيشي له بلنيسه ی ناگر، ياخود له ناگريکي تيکه ل دروستکردوه، ﴿فَبَإِذَا آتَا رَبُّكَ تَبَّانٍ﴾، تنجا نایا نکوولي له کام له چاکه کاني په روه ردگارتان ده کهن، نهی مړوځ و جند؟!

﴿رَبُّ الْمَرْفِقِينَ رَبُّ الْمَرْفِقِينَ﴾، په روه ردگاري هه ردو پوڅه لاته کان و هه ردو پوڅناوایه کانه، واته: هه ردو پوڅه لاته کاني هاوین و زستان، که له چاوی ټيمه دا خوړ له زستاندا جيايه له هی هاوین، هه روه ها: ﴿رَبُّ الْمَرْفِقِينَ﴾، په روه ردگاري هه ردو پوڅناوایه کان، دیسان هی هاوین و زستان، ﴿فَبَإِذَا آتَا رَبُّكَ تَبَّانٍ﴾، تنجا نایا نکوولي له کام له چاکه کاني په روه ردگارتان ده کهن، نهی مړوځ و جند؟!

﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ﴾، دوو ده ریايه کاني تيکه لکردوون، یان به ره لډای لای یه کی کردوون، پټیک ده گهن، ﴿يَنْهَمَا نَزْحًا لَاصِقِيَانِ﴾، به لأم په رده یه کیان له نیواندا هیه، که سنوور شکینیی نا کهن، واته: هیچ کامیان به سهر نه ویدیکه دا زال نابن، نه ناوی سویر به سهر هی شیرین دا زال ده بی، که ټيمه ناوی شیرینمان نه مینن، چونکه ناوی شیرین زور که مته له هی سویر، نه ناوی شیرینیش هینده زوره که به سهر ناوی سویر دا زال بن، چونکه هه کاميکیان نه رکی خوځی هیه، ﴿فَبَإِذَا آتَا رَبُّكَ تَبَّانٍ﴾، تنجا نایا نکوولي له کام له چاکه کاني په روه ردگارتان ده کهن، نهی مړوځ و جند؟!

﴿يَخْرُجُ مِنْهَا الْوُثْقُ وَالْخِرَاحُ﴾، لهو دوو ناوه، لهو دوو ده ریايه انای سویر شیرین گه وهه رو مرواریان لی دټته ده ری لهو باره شه وه دوايي کورته باسیک

دهکه ین! ﴿فَبَآئِيَ ءَالَهُ رِبِّكَمَا تَكْفُرَانِ﴾، ننجا نایا نکوولی له کام له چاکه کانی
پهروه ردگارتان دهکهن، نهی مروؤف و جند؟!

﴿وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ﴾، ههروه ها بهس هی خوان، که شتییه
پویشتووه دروستکراوه کان له ده ریادا، که وهک چیاانن، بهس هی خوان
﴿الْمُنشَآتُ﴾، خوینراوه تهووه، واته: دروستکراوه کان (المصنوعات)، ههروه ها
(المنشآت) یش خوینراوه تهووه، واته: (المشروعات) یانی: نهوانه ی مروؤفه کان به
خیرایی پتیا ن ده پون، (جوار) یش سیفه قی وه سفرکراویکی قرتینراوه، واته: (وله
السفن الجوار)، که شتییه پویشتووه کان که به ده ریادا ده پون و دوا یی مروؤفه کان
دروستیان دهکهن، نهوانیش هه ر هی خوان، یاخود زور به خیرایی ده پون له
ده ریادا، وهک چیاانن، نهوانیش هه ر هی خوان، ﴿فَبَآئِيَ ءَالَهُ رِبِّكَمَا تَكْفُرَانِ﴾، ننجا
نایا نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان دهکهن، نهی مروؤف و جند؟!

﴿كُلٌّ مِّنْ عِندِ اللَّهِ﴾، هه رچی و، هه ر که سیک که له سه ریقه واته: له سه ر
زهوییه له نیو چووییه، مردووییه.

﴿وَبَقِيَ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾، ته نیا پرو ی پهروه ردگاری خاوه ن پیگه ی
به رزو خاوه ن پیزو چاکه و به خششت، ده مینیتیهووه، ﴿فَبَآئِيَ ءَالَهُ رِبِّكَمَا تَكْفُرَانِ﴾،
ننجا نایا نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان دهکهن، نهی مروؤف و جند؟!

﴿يَنْتَظِرُهُ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾، هه ر کهس که له ناسمانه کان و زهویدا هه یه
(له فریشته و جندو مروؤف) داوا ی لی دهکهن (به زمانی حال، یان به زمانی وتار).

﴿كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾، له هه موو کاتاندا، نهو له کاردایه (و، سه ر په رشتیی
دروستکراوه کانی خو ی ده کات) ﴿فَبَآئِيَ ءَالَهُ رِبِّكَمَا تَكْفُرَانِ﴾، ننجا نایا نکوولی له
کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان دهکهن، نهی مروؤف و جند؟!

تیمه ش ده نیین: (لَا تُكْذِبْ بِأَيِّ مِّنْ آيَاتِكَ يَا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)، تیمه نکوولی له
هیچ کام له چاکه کانی تو ناکه ین، پهروه ردگارمان! ستایش و شوکرانه ش هه ر بو تو.

مه‌سه‌له گرنگه‌كان

مه سه له ی په گه م:

ناساندنی خوای به‌رزی مه‌زن به سه‌راوهدی به‌زه‌یی و، خسته نه‌روی چواره
له چاکه و به‌خششه‌کانی له ژبانی مروّف و جنددا، وه‌ک فیرکردنی قوربان و،
هینانه دی مروّف و، پروونکردنه‌وه‌ی مه‌به‌ستی خو‌ی فیرکردنی و، به‌نه‌ندازه‌گیری
دروستکردنی خو‌رو مانگ و ... هتد، له گو‌تایی دا پروو کردنه مروّف و جند
به‌سه‌ر زه‌نشته‌وه و برسیارکردن: ئایا نکو‌وئیی له کام له چاکه‌کانی خواده‌که‌ن؟!؛

خَوَّاهُ فَهَرَمَوْهُ ۚ الرَّحْمَنُ ۙ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۚ خَلَقَ الْإِنسَانَ ۙ عَلَّمَهُ
الْبَيَانَ ۙ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ۙ وَالْجَبَّ وَالشَّجَرَ بَسْجَانٍ ۙ وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا
وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۙ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۙ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا
الْمِيزَانَ ۙ وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ۙ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ۙ وَالْحَبُّ
ذُو النَّصْبِ ۙ وَالرَّيْحَانُ ۙ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۙ

شیکردنه‌وی ئەم ئایەتانه، لە حەفدە برگەدا:

١- ﴿الرُّحْمَنُ﴾، به به‌زه‌یی، نهمه له‌لای زۆربه‌ی ههر زۆری ژمێره‌رانی ئایه‌ته‌کافی قورئان، نهم وشه‌یه به ته‌نیا ئایه‌تێکی سه‌ربه‌خۆیه، که وه‌ک پێشتر گوتمان: یان گوزاره‌ی نیه‌ادیکی قرتێزاهه: (خَبَرٌ مُّبْتَدَأٌ مَّعْخُوفٌ) وه‌ک (أَللهُ الرَّحْمَنُ)، یاخود (هوُ الرَّحْمَنُ)، یان به پێچه‌وانه‌وه: نیه‌ادیکه گوزاره‌که‌ی قرتێزاهه، به پێی ئه‌وه که مه‌قام ده‌یخوازی، بۆی داده‌نری، بۆ وێنه: (الرُّحْمَنُ)، ده‌بیته نیه‌اد (مُبْتَدَأٌ)، ننجا ئه‌وانی دوا‌یی دین، ﴿عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾ ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ﴾، هه‌موویان ده‌بن به گوزاره (خَبَرٌ)، (الرُّحْمَنُ) یش به‌یکه‌که له‌دوو ناوه‌ زۆر ناو‌داره‌که‌ی خوا ، زۆر

له زانایان ده‌لَین: خوا دوو ناوی عه‌له‌می هه‌ن: یه‌که‌م: (أَلله)، دووهم: (الرُّحْمَن). وه‌ک له سووره‌تی (الإسراء) دا، ده‌فه‌رموئ: ﴿قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيُّمَا مَا تَدْعُوا لَهُ الْأَسْمَاءُ لَخُسْفَىٰ وَلَا يَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تَخَافُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ۝﴾، بَلَن: له (أَلله) بپارینه‌وه، یان له (الرُّحْمَن)، واته: بَلَن: (يَا أَلله) یان بَلَن: (يَا رَحْمَان) هه‌ر کامیکیان بَلَن، خوا ناوه هه‌ره چاکه‌کانی هه‌ن.

هه‌روه‌ها له سووره‌تی (الفرقان) دا ده‌فه‌رموئ: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۝﴾، واته: نه‌گه‌ر پَی‌یان بگو‌ترئ: کړنووش به‌رن بؤ (الرُّحْمَن) ده‌لَین: (رَحْمَن) چپیه؟ نایا کړنووش به‌رین بؤ نه‌وه‌ی تۆ فه‌رمان‌مان پی‌ده‌که‌ی، هه‌ر زیاتریش ده‌یانسله‌می‌نیته‌وه.

هه‌روه‌ها له سووره‌تی (الفرقان) دا، خوا ستره‌محمد به‌نده‌کانی بالداوته لای خوئ: ﴿وَعِذَّاكَ الرَّحْمَنُ الَّذِيكَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوًى وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَمًا ۝﴾، وشه‌ی (الرُّحْمَن) له قور‌ناندا زۆر دووباره بۆته‌وه، هه‌لبه‌ته‌که‌متر له وشه‌ی (أَلله)، به‌لَام به‌ پڙه‌یه‌کی زۆر دووباره بۆته‌وه له هه‌موو (بِسْم الله) یه‌کدا (الرُّحْمَن الرُّحِيم) ی تیدان، به‌لَام (الرُّحْمَن) به‌جیاش هاتوه.

لږه‌دا خوا سه‌ره‌تا ناوی خوئ دَینئ، وه‌ک له تاییه‌مه‌ندیه‌کانی نه‌م سووره‌ته‌دا، گوتمان نه‌مه‌ تاکه سووره‌تی‌که که به‌ یه‌کتیک له ناوه‌کانی خوا ده‌ست پی‌ده‌کات که بریتیه: له ناوی (الرُّحْمَن)، دوا‌یی خوا ستره‌محمد هه‌وال ده‌دا له باره‌ی نه‌و (الرُّحْمَن) وه، نه‌و خاوه‌ن به‌زه‌یی بی سنووره‌وه، به‌ چوار سیف‌ه‌ت که با نادرینه‌وه سه‌ریه‌ک: ﴿الرَّحْمَنُ ۝ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ۝ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ۝ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ حُسْبَانُ ۝﴾، دوا‌یش چوا‌ری دیکه به‌ پیتی بادانه‌وه (حَرْف العطف) باده‌داته‌وه سه‌ریه‌ک: ﴿الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ حُسْبَانُ ۝ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۝ وَالسَّمَاءُ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۝﴾، نه‌و چوار سیفه‌ته‌ش به‌وا‌وی بادانه‌وه (واو العطف) ده‌گڼ‌درینه‌وه سه‌ر یه‌ک، که

دوایی حکمه ته که ی ده خینه روو، نتجا یه که مین سیفته که خوا له باره ی (الرَّحْمَن) دوه هه والی پی ده دات، نه ویه که ده فهرموئ:

۲- ﴿عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾، قورنای فیر کردوه، گومان له وه دانیه که کرداری (عَلَّمَ)، له و کردارانه یه دوو بهرکار (مفعول به) ان ده خوازی و، (الْقُرْآن) بهرکاری دووه مه وه ی به که میان قرتیتراوه، واته: (عَلَّمَ الرَّسُولَ الْقُرْآنَ)، یاخود: (عَلَّمَ الْإِنْسَانَ الْقُرْآنَ)، یان: (عَلَّمَ الْإِنْسَانَ وَالْجِنَّ الْقُرْآنَ)، پیغهمبه ری ﴿فَتَرَى الْقُرْآنَ﴾ فیری قورنای کردوه، مروئی فیری قورنای کردوه، جندو مروئی فیری قورنای کردوون، هه ندیکیش گوتوو یانه: (الْقُرْآن) بهرکاری یه که مه وه بهرکاری دووه قرتیتراوه، (فخرالدین الرازی) پایه کی وای هه یه، به لأم به دنیایی نه و پایه راستره که (الْقُرْآن) ده پیته بهرکاری دووه م.

نتجا لیره دا که خوا ﴿سَمِعَ الْجَنَّةَ﴾ فیرکردنی قورنای له دوی ناوه نیانی خوئی به (الرَّحْمَن) واته: خاوه ن وه پهری به زهی و، به خشین و، که پم، باسکردوه، مانای وایه، فیربوونی قورنای و شاره زا بوون له قورنای، سهر پشته ی چاکه و نیعمه ته کانی خوی خاوه ن به زه ییه و، له هه موو نیعمه ته کانی دیکه ی خوا ﴿سَمِعَ الْجَنَّةَ﴾ گه ورده تره.

یه کتیک بوئی هه یه بلئی: نه دی نیمان؟ ده لئین: نیمایش هه به هوئی قورنانه وه پهیدا ده بن، هه روه ک نیسلامیش به هوئی قورنانه وه پهیداده بن، بیگومان له رووی ریزبه ندیی بوونی (الترتیب الوجودی) یه وه) دروستکرانی مروئی له پیش فیربوونی قورنانه وه، به لأم له بهر نه وه ی مروئی له سهر بوونه که ی خوئی قه زار ده پیته وه، نه گهر بر وای به قورنای نه هیتن و شوین قورنای نه که وئی، بویه خوا ﴿سَمِعَ الْجَنَّةَ﴾ نه وه ی گرنگتره پیشخستوه، نه گهر نا بیگومان نه گهر مروئی خوئی نه بن، چوئن شوین قورنای ده که وئی؟ له رووی ریزبه ندیی کاتییه وه واته: ریزبه ندیی بوونییه وه، دروستبوونی مروئی له پیشه وه یه، به لأم له رووی ریزبه ندیی پله و پایه و گرنگیه وه، فیرکردنی قورنای و فیربوونی قورنای له پیشه وه یه، بویه دوایی ده فهرموئ:

۳- ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ﴾، مروئی هینا وه ته دی، نه مهش زه مینه خوشکهره بو نه وه هه والی دوایی ده فهرموئ: ﴿عَلَّمَهُ الْكِتَابَ﴾، مروئی دروست کردوه و روونکرده وه ی مه به سه کانی خوئی فیر کردوه، له دروستکردنی مروئی دوو ده لاله ت هه ن:

یەكەم: كە مەرۆف هەندراوەتە دى، كەواتە: بەدیهێنەرێكى هەیه.
دووهم: وەدیهێنەرانى مەرۆف، گەورەترین چاكەى خوايە لەسەر مەرۆف.

ئەجا دواى ئەو دەفەرەمۆى:

٤- ﴿عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾ ڕوونکردنەوێ فێركردو، (البَيَان) لە ئەسڵدا بە مانای ڕوونکردنەوێ دى، (البَيَان: الْكَشْفُ)، (البَيَان: الْإِعْرَابُ عَمَّا فِي الضَّمِيرِ مِنَ الْمَقَاصِدِ وَالْأَغْرَاضِ، وَمِنْهُ النُّطْقُ وَالْكِتَابَةُ وَالْإِشَارَةُ وَالْحَرَكَاتُ الْمُخْتَلِفَةُ السُّوْدِيَّةُ لِلْعَرَضِ الْمَذْكُورِ)، (بَيَان): بڕیتى لە خستە ڕوو و، دەربرینی ئەوێ لە دەرروندا هەیه، لە نیازو مەبەستەكان، لەو ڕوونکردنەوێ بەش قسەکردن و، نووسینەو، ئاماژەکردن و، هەموو ئەو جوولە جوړاو جوړانەن، كە ئەو مەبەستە دێننە دى، جارى وایە خەلك ئەوێ لە وێنەى كى كاریكاتیرییدا، یان لەوێنەى كى لە هونەرى تەشكیلییدا دەیخویننەو، یان لە نواندندا تێیدەگەن، لە هێچى دیکەدا تێیناگەن، كەواتە: هەموو ئەو شیوانەى مەرۆف بەكاریان دێنى بۆ دەربرینی نیازو مەبەستەكانى نێو دلى، وشەى (بَيَان) هەموویان دەگرێتەو.

شایانى باسە: كە خوا ﷻ دەفەرەمۆى: ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ﴾، ئەو كە خوا مەرۆفى هێناوەتە دى، بێگومان شتىكى ئاشكرایە بۆ هەموو خاوەن عەقلىك، چونكە هەموو دروستكراویك دەبێ دروستكەرێكى هەبێ، هەموو پەیداكراویك دەبێ پەیداكەرى هەبێ، بەلام كە خوا دواى باسى خۆى، وەك سەرچاوەى هەموو بەزەبى و بەخششێك، باسى دروستکردنى نینسان دەكات، بۆ ئەوێ: ئەى مەرۆف! لە بیرت نەچیتەو كە تۆ وەدیهێنەراو و پەیداكراوى خواو چاكە لەكەلكەری خۆى ﷻ

ئەجا لێرە كە دەفەرەمۆى: ﴿عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾، خوا ڕوونکردنەوێ فێرى مەرۆف كردو، بێگومان خوا چاكەو نێعمەتى زۆرن لە ژبانی بەشەردا، بەلام لێردا تەنیا (بَيَان) واتە: ڕوونکردنەوێ نیازو مەبەستەكانى، باسكردو، چونكە بە راستى

مرۆڤ نه گهر نهو توانايه‌ی نه‌بووايه، مه‌به‌سته‌کانی نيو دلی خو‌ی پروون بکاته‌وه، نه‌و کاته ژيانی کۆمه‌لایه‌یی مرۆڤ دروست نه‌ده‌بوو، به‌ره‌و پێش چوون و، شارستانی نه‌ده‌هاته‌ ئاراوه، وه‌ک چوون ئاژده‌ل و به‌سته‌زمانه‌کان له‌ یه‌ک دۆخدا ده‌می‌ننه‌وه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی توانای لێک حالیی بوونیان نیه، به‌و شیوه‌یه‌ی پێویسته، نه‌گه‌رنا نه‌وانیش به‌ جو‌ریک له‌ جو‌رده‌کان، هه‌ندیک شتی سه‌ره‌تایی له‌ یه‌کدی تی ده‌گه‌ن، بوبول و چۆله‌که‌و پاساری که‌ ده‌جریوینن، درنده‌یه‌کی دیکه‌ که‌ ده‌نگی‌کی لی دی، شیر که‌ ده‌نه‌پینن، گویدریژ که‌ ده‌زه‌پینن، مانگا که‌ ده‌بۆپینن، مه‌رو بزن که‌ ده‌ باعینن، هه‌موو ئه‌وانه به‌ جو‌ریک له‌ جو‌رده‌کان هه‌ندیک شتی سه‌ره‌تایی له‌ یه‌ک تیده‌گه‌ن، به‌لام بێگومان ئه‌وه زۆر جیا‌یه له‌ ده‌رپرینی ئه‌و مه‌به‌سته قوولانه‌ی مرۆڤ به‌ه‌و‌ی به‌یانه‌وه، ئنجا چ دوان و قسه‌کردنه، چ نووسینه، چ ئاماژده‌یه، چ هه‌موو حاله‌ته‌کانی دیکه‌ی ده‌رپرینه، پیتی لێک تیده‌گه‌ن.

له سه‌ره‌تای سوو‌ره‌تی (النحل) دا خوا **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ** باسی ئه‌وه ده‌کات که‌ توانای به‌ مرۆڤ داوه‌ مرۆڤی هیناوه‌ته‌ دی، که‌ چی دوا‌یی مرۆڤ نه‌و توانای ده‌رپرینه‌ی به‌کاره‌یناوه‌ له‌ دژی خواو له‌ دژی هه‌ق، وه‌ک ده‌فه‌رمو‌ی: **﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ﴾** (النحل، واته: مرۆڤی له‌ نوتفه هیناوه‌ته‌ دی، که‌ چی ئه‌و بو‌ته‌ مشت و مێ که‌ریکی پروونکه‌ره‌وه (بو مه‌به‌ستی خو‌ی) یان: مشتوم‌پکه‌ریکی پروون و ناشکرا، به‌لام مشت و مێ کردنه‌که‌ی له‌ دژی هه‌قه‌وه، له‌ دژی نه‌و خوا‌یه‌یه، که‌ هیناویه‌ته‌ دی و، له‌ دژی په‌یامی ئه‌و خوا‌یه‌یه که‌ بو‌ی ناردوه، تا‌کو وه‌ک چوون چاکه‌ی له‌گه‌لدا کردوه‌و هیناویه‌ته‌ دی و، نه‌و هه‌موو نیعه‌مانه‌ی پێداون، نه‌و چاکه‌ مه‌عنه‌وییه‌شی له‌گه‌لدا بکات که‌ به‌ شیوه‌یه‌ک بژی شایسته‌ی مرۆڤ بێت، شایسته‌ی ئه‌و که‌سه‌ بێ، که‌ خوا کردوویه‌تی به‌ رێژلیک‌یرای خو‌ی و، جێنشین خ‌و‌ی و، هه‌لگری سپارد‌ه‌ی خو‌ی.

۵- ﴿الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ حُسْبَانٌ﴾، خۆر و مانگیش به ژمیره (و نه ندازه گیریی)ن، وهک
پیشتر ناماژه مان پیدای نهه چواره خوا ~~سهر چواره~~ بهر چواره به بن (و)ی گیرانه وهه (واو
الْعَاطِقَةُ) خستوونه روو:

یه که م: (عَلَّمَ الْقُرْآنَ)، دووه م: (خَلَقَ الْإِنْسَانَ)، سیمه م: (عَلَّمَهُ الْبَيَانَ)، چواره م: (الشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ حُسْبَانٌ).

خۆرو مانگیش به ژمیره به نه ندازه گیریی، واته: به نه ندازه گیریی خوای
موته عال دروستکراون، له بهر نه وهی ههر کامیکیان نیعمه یتیکی سه ره به خوویه،
له بهر زنده گرنگیی پیدان و بایه خ پیدان، بویه خوا ~~سهر چواره~~ ههر کامیکیان
سه ره به خو باسکردوه، نهک به (و) بیانگیرته وه سه ره کدیی، وهک نیعمه ته کافی
دیکه که دوایی دین، که دهه رموی: ﴿حُسْبَانٌ﴾، (أَيُّ حُسْبَانَهُ: حُسْبَانُ الرُّحْمَنِ
وَضُبْطُهُ، وَالْحُسْبَانُ مَضَدُّ حَسَبٍ يَحْسُبُ حِسَابًا)، (حُسْبَانٌ) چاوگه، چاوگی (حَسَبَ
يَحْسُبُ حِسَابًا)یه، واته: ژماردی، ده ژمیری، ژماردن، که دهه رموی: ﴿الشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ حُسْبَانٌ﴾، (أَيُّ كَائِنَانَ حُسْبَانٌ)، واته: پهیدا کراون به نه ندازه گیریی خوا
~~سهر چواره~~ به و ورده کارییهی خوا پتی هیناونه دی، (حُسْبَانٌ) یش کینایه به له ریک و
پیکیی رۆیشتنیان، به ریک و پیکیه کی به رده وام، که ژماردنی خه لک به جوولهی
مانگ و رۆژ، نارپیکیی تیناکه وی، هه روه ها نه وه که ژوانگه کان و به لینگه کان
داده نین، به پتی جوولهی مانگ و خۆران نارپیک نابن، بهینه بهر چاوی خوت:
نه گهر رۆژیک دوازه سهعات باو، رۆژیکیان پاژه سهعات بووایه، بۆ وینه:
شه ویک شه سهعات بووایه، شه ویکیش ساژه سهعات بووایه، یان رۆژیک
خۆر له و کاتانه دا که هه لدی، رۆژیک دوو سهعات پیشکه وتبایه، یان چوار
سهعات دواکه وتبایه، یان ههر جوولهی مانگ به دهوری زه ویدا، پیشکه وتن
و دواکه وتنی تیدابایه، نه و کاته که سه نهیده زانی چی دهکات و چۆن دهکات و
ژوانگه کان و به لینگه کان چۆن داده نی؟!

تیمه دواپی له کورته باسیکدا باسی نهو نهندازه گیریا نه ده کهین، که بۆ هه ر کام له: خۆر و زهوی و مانگ، داندراون، ههروه ها له نایه قی دواتردا که دهفه رموی: ﴿وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا﴾، ناسمانی بهرز کردۆته وه، یان به بهرزی خولقاندوویه قی، تهرازووشی تیدا داناوه، له کورته باسیکدا ناماژه به بهرز کرانه وهی ناسمانیش ده کهین.

٦- ﴿وَالنَّجْمِ وَالشَّجَرِ يَسْجُدَانِ﴾، نهجم و دره ختیش کړنووش ده بهن، نایا (نجم) مه بهست پتی چیه؟

أ- دهگونجی مه بهست پتی نهستیره بنی، (النجم: إسمُ جَمْعٍ لِلنُّجُومِ)، نهجم ناوی کۆیه بۆ نهستیره کان.

ب- یاخود ناوی نهو ږووهک و گژوگیابه بنی که قه دی نیه بهرز بیته وهو به زهوییه وه ده نووسی، نجا ته ږه کارو کالهک و شووتیی و ترۆزی و خه یارو ..هته ده، یان گژوگیای دیکه یه، نه وهی لاسک قه دی نیه بهرز بیته وه، وهک جوړه کانی دانه ویلّه، نه وانه هه موویان وشه ی (نجم) یان بۆ به کار دی، واته: نهو ږووه کانه ی به زهویدا، پان ده به نه وه.

ج- دهشگونجی (نجم) ناو بنی بۆ یهک نهستیره ی ته نیا.

به لām به پتی نه وه که خوا ﴿شجر النجم﴾ (شجر) ی باسکردوه که ناشکرایه مه بهست پتی دره خته، نهو دره خته ی یان نهو ږووه که ی بهرز ده بیته وهو قه دو لق و پۆی هه یه، نجا نه وهی له گه ل دره ختا گونجاوه، بریتیه لهو ږووه که ی به زهویدا پان ده بیته وه، واته: ږووه کی بهرز هه لچوو، وهک دارو دره خته کان و، ږووه کی نیزیک له زهوییه وهو به زهوییه وه پان بووه وهی خولقاندوون و، هه ردوویان کړنووش ده بهن، واته: ملکه چن بۆ نهو سیستمی خوا بۆی داناون و، ملکه چن بۆ بهو شیوه به ږوه چوونه ی خوا بۆی دیاریی کردوون.

له باره ی نهو کړنووش برده ی ږووه کی نزم له زهوی، یان پان بووه وهی به زهوی دلو، دارو دره خته وه، زانایان گوته ویانه:

(السُّجُودُ: يُطْلَقُ عَلَى وَضْعِ الْوُجْهِ عَلَى الْأَرْضِ بِقَصْدِ التَّعْظِيمِ، وَيُطْلَقُ عَلَى الْوُقُوعِ عَلَى الْأَرْضِ مَجَازًا مَرْسَلًا بِعِلَاقَةِ الْإِطْلَاقِ، أَوْ اسْتِعَارَةً، وَمِنْهُ قَوْلُهُمْ: «نَحَلَّةٌ سَاجِدَةٌ» إِذَا أَمَاتَهَا حِمْلُهَا، فَسُجُودُ نُجُومِ السَّمَاءِ: تَرْوُلُهَا إِلَى جِهَاتِ غُرُوبِهَا، وَسُجُودُ نَجْمِ الْأَرْضِ: التَّصَاقُّهُ بِالْأَرَابِ كَالسَّاجِدِ، وَسُجُودُ الشَّجَرِ: تَطَاطُؤُهُ بِهَيُوبِ الرِّيحِ وَذُنُوبِ أَغْصَانِهِ لِلْجَانِّ لِشِمَارِهِ وَالْخَاطِبِينَ لَوَزْقِهِ، وَقَدْ شُبِّهَ تَعَالَى (ارْتِسَامُ ظِلِّهِ) عَلَى الْأَرْضِ بِالسُّجُودِ، كَمَا قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْعُدْوِ الْأَوَّلِ﴾ (الرعد).

واته: وشهی (سُجُودُ) به کارده هیتری بۆ ږووخستنه سهر زهوی، به مه به سستی به مه زه نگرنتی خوا ^{سهر} سهر، به کارده هیتری بۆ که وخته سهر زهوی به مه جازی مورسل یاخود به خواستنه ده، ده گوتری: (نَحَلَّةٌ سَاجِدَةٌ)، نه گهر نهو باره ی لیبته ی و، نهو خورمایانه ی هه لیگرتوون، شوژی بکاته وه: دارخورمایه کی کړنووش برود، کړنووش بردنی نه ستیره کانی ناسمانیش نه ویه که به رهو شوینی ناوابوونیان ده کشین و، کړنووش بردنی نهو ږووه کهش که به زه وییه وه نووساوه، بریتیه له به زه وییه وه نووسانی و، کړنووش بردنی دره ختیش بریتیه له وهی کاتیک با هه ل ده کات و بهو لاو لادا دهنووش تینسته وه، لق و پوپه کانی ده جوولین و شوږده بنه وه، هه روه ها لق و پوپه کانی که شوږده بنه وه بۆ که سانیک که میوه که ی لی ده چنن و، که سانیک که که لایه که ی لی دوه ریښ بۆ ناژه له کانیان، خوا ^{سهر} سهر سیبه ری شته کانی له سهر زهوی، به کړنووش ناوه یناوه، وه که له سووره ی (الرعد) دا ده فهرموئ: ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْعُدْوِ الْأَوَّلِ﴾ (الرعد): واته: هه رچی له ناسمانه کان و زه ویدا هه یه، به پیخووشبون و پیناخوش بوونه وه، کړنووش بۆ خوا دهبه، هه روه ها سیبه ره کانیشیان له به یانیان و تیواراندا.

سیبه ری شته کان که به یانیان که خور له خوره لاته وه هه لدی و، سیبه ره کانیان له لای راستن،^(۱) دواپی که خور به رهو ناوابوون ده چی، سیبه ره کانیان ده که ونه لای چه پ، خوا نهو جوولیه ی سیبه ری دره ختانی، به کړنووش ناو هیناوه.

(۱) نهوه له کاتیک دا مروث ږووبه ږووه (قبلة) بوه سستی.

ئنجاً دیتە سەر باسی ئەو چوار شتانی دیکە:

(۷) - ﴿وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا﴾، خوا ناسمانی بەرز کردۆتەو، یاخود: (خَلَقَهَا مُرْتَفَعَةً، خوا ناسمانی بە بەرزایی دروستیکردو، وەک کەسێک کە بە بابای بەرگدروو دەلێ: قۆلەکەیم بۆ فراوان بکە، واتە: کە دەیدرووی، یا قۆلەکە ی فراوان بێ، نەک دواى ئەوەی درووت، ئنجاً قۆلەکە ی فراوان بکە، یان پێی دەلێ: یا دەلینگەکە ی ئاوابێت، واتە: هەر لە کاتی دروونەکەیدا یا بەو شێوەیە بێ، کەواتە: ﴿وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا﴾، واتە: خوا کە ناسمانی دروستکردو، بە بەرزایی دروستیکردو، هەروەها ئەو واتایەش دەگەڕێتەو: (رَفَعَهَا) واتە: وردە وردە خوا ناسمانی بەرزکردو و بەرزى دەکاتەو، بە پابردووی هیناویەتی، ئەمەش ئەو بێردۆزە پشتراست دەکاتەو، کە دەلێ: ئەم گەردوونە ی ئیمە هەمووی لە تاکیکی گەردوونییەو (سینگولاریتی - Sungolarity) هاتو، تەقیوئەتەو، بەردەوام ئەو گەردوونە لێک دەکشێ، وەک خوا لە سووپەتی (الذاریات) یشدا ناماژە ی پێ دەکات: ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ ۱۷، واتە: تاسمانان (واتە: هەموو گەردوومان ئەوەی کە بۆ ئیمە دیارە) بە هیز دروستکردو، ئیمە لێک کێشەرەوین، فراوانکەرین.

(۸) - ﴿وَوَضَعَ الْمِيزَانَ﴾ (خوا) تەرازووشی داناو، (المیزان: أَضْلُهُ اسْمُ آلَةِ الْوَزْنِ، وَالْوَزْنُ تَقْدِيرُ تَعَادُلِ الْأَشْيَاءِ وَضَبْطُ مَقَادِيرِ ثِقَلِهَا، وَيُسْتَعَارُ الْمِيزَانُ لِلْعَدْلِ وَالْإِتْقَانِ)، (میزان) لە بنەڕەت دا نامیری کێشانه، کێشانیش بریتیه لەو کە ئەندازەگیری شتەکان و هاوسەنگییان، پابگیرێ و کۆنترۆلی ئەندازە ی قورسییەکەیان بگرێ، وشە ی (میزان) خوازاوئەتەو ش بۆ دادگەری و هاوسەنگی، کەواتە: ﴿وَوَضَعَ الْمِيزَانَ﴾، چونکە لەدواى: ﴿وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا﴾، هاتو، واتە: خوا ^{بسم الله الرحمن الرحيم} ناسمانی بەرز خولقاندو، تەرازووشی تێدا داناو، هاوسەنگی تێدا داناو، وردەکاری و ئەندازەگیری تێدا داناو، نەک بەو واتایە: کە ناسمانی بەرزکردۆتەو تەرازووشی داناو، چونکە تەرازووی کە ئیمە شتی پێ دەکێشین، خۆمان دروستمان کردو و خوا ^{بسم الله الرحمن الرحيم} راستەوخۆ داینەناو، ئەو تەرازووی کە دانراو لە ناسماندا، واتە: لە گەردووندا، بریتیه لەو

هاوسه‌نگیی و نه‌ندازه‌گیرییو له‌و ورده‌کارییه‌ی که نه‌گهر وانه‌بووایه، به‌ریو نه‌ده‌چوو، که ئه‌وه‌په‌ی ورده‌کاری و هاوسه‌نگیی و، ریک و پیکیی له‌گه‌ردووندا هه‌یه‌وه‌خواسته‌ی **لَحْمٍ** ده‌فهرموو: **الَّذِي خَلَقَ سَمْعَ سَوْتٍ طَبَاقًا مَّا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَوُّتٍ فَانْزِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ** ۲۰. **الملك**، واته: ئه‌و که‌سه‌ی جهوت چینه‌ئاسمانی دروستکردوون، له‌دروستکراوی (خوا‌ی) به‌به‌زه‌ییدا نارێکیی نابینی، چاو بکێره جار له‌دوای جار بزانه نارێکیی ده‌بینی! نابینی.

(۹) - **الَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ** ۹، تاکو سه‌رکیشیی نه‌که‌ن له‌ته‌رازوودا، (أَلَّا) ئه‌صلی خو‌ی (أَن لَّا) یه، ننج‌ا زانیان ده‌لێن: (أَن)، ده‌گونجی: (أَنَّ التَّفْسِيرَ) بی و ده‌شگونجی: (أَنَّ الْمُسْتَدْرِیَّةَ) بی، نه‌گهر بو‌وونکردنه‌وه‌بی واته: خواسته‌ی **لَحْمٍ** بو‌یه‌گه‌ردوونی به‌رێکیی خو‌لقاندوه، تاکو ئیوه‌ش سه‌رکیشیی و یاخیی بوون نه‌که‌ن له‌ته‌رازوودا، چه‌مکی ئه‌و ته‌رازووش، دوایی پوون ده‌که‌ینه‌وه. به‌لام ته‌گهر (أَن) چاوگیی بی، (بِتَقْدِيرِ لَامِ الْجَرِّ مَخْذُوفَةً قَبْلُهَا)، واته: (لَقَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ)، بو‌ته‌وه‌ی له‌ته‌رازوودا سه‌رکیشیی نه‌که‌ن، واتیه‌که‌ی ئاوای لیدیته‌وه: خوا ئاسمانی به‌رزکردو‌ته‌وه، یان به‌به‌رزیی خو‌لقاندوویه‌ق و، ته‌رازووشی تیدا داناوه، نه‌بادا ئیوه‌ش له‌ته‌رازوودا سه‌رکیشیی بکه‌ن.

(۱۰) - **وَأَقِمْوُا نِيزَاتٍ بِالْقِسْطِ** ۱۰، کێشانیش دادگه‌رانه به‌ریا بکه‌ن، (القِسْطُ: العَدْلُ) دادگه‌رانه، (الإِقَامَةُ: جَعَلَ الشَّيْءَ قَائِمًا، وَهُوَ مُثْبِلٌ لِلْإِثْنَيْنِ به‌عَلَى أَكْمَلِ وَجْهِهِ)، (إِقَامَةُ) واته: شتێک به‌ریابکه‌ی و پای بوه‌ستینی، مه‌به‌ست نه‌وه‌یه به‌چاکیی و به‌باشترین شیوه نه‌وکاره جێبه‌جێ بکه‌ی، واته: به‌باشترین شیوه کێشان بکه‌ن به‌دادگه‌رانه.

(۱۱) - **وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ** ۱۱، که‌میی له‌ته‌رازوو، یان: که‌میی له‌کێشاندا مه‌که‌ن، (الإِخْسَارُ: جَعَلَ الْغَيْرَ خَاسِرًا وَالْخَسَارُ: النِّقْصُ)، (إِخْسَار) له‌سه‌ر کێشی (إِفْعَال)، ئه‌وه‌یه تۆ نه‌ویدیکه زیانبار بکه‌ی، (خَسَارَةٌ) واته: که‌میی، (أَي: لَا تَجْعَلُوا صَاحِبَ الْحَقِّ خَاسِرًا مُّغْبُونًا)، خاوه‌ن هه‌قه‌که زیانبارو ماف فه‌وتاو مه‌که‌ن.

مه‌به‌ست له وشه‌ی (المیزان) له هه‌رسێک ئایه‌تی: (٧ و ٨ و ٩) دا:

به‌ر له‌وه‌ی برگه‌کانی دیکه‌ی نهم مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌مه‌ ته‌واو بکه‌ین،
هه‌لوه‌سته‌یه‌ک ده‌که‌ین له‌ به‌رده‌م ئه‌وه‌دا، که‌ خوا سێ جارانی له‌ سێ ئایه‌تی
به‌ دوا‌ی یه‌کدا، وشه‌ی (مِيزَان) ی هه‌تاوه‌:

١- بێشێ ده‌فه‌رموئ: ﴿رَوَّضَعَ الْمِيزَانَ﴾.

٢- دوا‌یی ده‌فه‌رموئ: ﴿أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ﴾.

٣- پاشانی ده‌فه‌رموئ: ﴿وَاقِفُوا أَلْوَزَكِ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْرِأُوا الْمِيزَانَ﴾.

زانایانی زۆریان قسه‌ کردوه‌ له‌ باره‌ی ئه‌و سێ وشه‌ی (المِيزَان) ده‌وه‌، که‌ لی‌ره‌دا
هاتوون:

أ- هه‌ندیک‌یان وایانی داناه‌وه‌ که‌ هه‌رسێکیان به‌ مانای ئامتری کێشانی شتانن: (آلةُ وَزَنٍ
الأشياء).

ب- هه‌ندیک‌ی دیکه‌یان گوتووایه‌: هه‌ر سێکیان به‌ مانای دادگه‌ریین، چونکه‌ میزان
به‌ مانای دادگه‌ریش دێ.

به‌لام دوا‌ی سه‌ره‌نجدانی زۆر، وا حالێم که‌ نهم سێ وشه‌یه‌ی (المِيزَان)، له‌
هه‌رسێک له‌ ئایه‌ته‌کاندا هه‌رجاره‌ به‌ چه‌مکیک هاتوه‌:

أ- ﴿وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ﴾، خوا ئاسمانی به‌رزکردۆته‌وه‌، به‌ به‌رزایی
خولقاندوو‌یه‌تی و، ته‌رازووی داناه‌وه‌، واته‌: له‌و ئاسمانه‌ به‌رزدا ته‌رازووی داناه‌وه‌،
هاوسه‌نگی داناه‌وه‌، که‌ وه‌ک دوا‌یی باسی ده‌که‌ین، نه‌و هه‌موو که‌هکه‌شانانه‌ که‌
تاكو ئیستا زانایانی به‌ مه‌زه‌نده‌ ده‌لێن: یه‌ک تریلیۆن (١٠٠٠،٠٠٠،٠٠٠،٠٠٠) که‌هکه‌شان،
له‌و گه‌ردوونه‌دا که‌ نه‌وان بۆیان بێناوه‌، هه‌ن و، هه‌مووشیان وایه‌ده‌چی له‌ سنووری
ئاسمانی یه‌که‌م دابن، به‌لام هه‌موویان زۆر به‌رێکی و وه‌ک سه‌عات به‌رێوه‌ ده‌چن،

ههروه‌ها دووری خۆرو مانگ و زهوی و قه‌باره‌یان و بارستاییان و کیشیان و تیره‌یان و بازنه‌یان هه‌مووی، به نه‌ندازه دانراوه، که‌واته: نهم (مِیزان) یه‌که‌م، مادام له‌ دوای باسی به‌رزکرانه‌وه‌ی ناسمان هاتوه، یان به به‌رزیی دروستکردنی ناسمان، مانای وایه په‌یوه‌ندی به ناسمانه‌وه، به‌گه‌ردوونه‌وه هه‌یه، که‌واته: نهم (مِیزان)ه، بریتیه له تهرازووی گه‌ردوونی (المِیزان الکَوْنِ).

ب- ﴿الْأَنْطَرَاءُ الْمِيزَانِ﴾، نه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به تیره‌وه هه‌یه، نه‌وه‌یه که (تطغوا) له (طغیان) هاتوه، نه‌ویش به مانای سه‌رکیشیی و سنوور شکاندن و یاخیییوون دی، واته: ئیوه‌ش سه‌رکیشیی و یاخیییوون مه‌که‌ن له تهرازوودا، نهم تهرازووی دووهم، که نابێ ئیمه سه‌رکیشیی تیدا بکه‌ین، وایده‌چێ مه‌به‌ست پێی تهرازووی شه‌ریعت (المِیزان الشرعی) بێ، خوای په‌روه‌ردگار ناویش له شه‌ریعت ناوه تهرازوو، وه‌ک ده‌فه‌رموئ: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾. الحدید، واته: پێغه‌مبه‌را‌مان به به‌لگه‌ پروون و ناشکرایه‌کانه‌وه ناردوون و کتیب و تهرازوو‌شمان له‌گه‌ڵ ناردوونه‌وه‌، تا‌کو خه‌لک به‌ دادگه‌ری به‌پێوه‌بچیت.

که‌واته: مه‌به‌ست له‌ دابه‌زینی تهرازوو واته: دابه‌زاندنی شیوه‌ی به‌پێوه‌چوونی مرو‌فه‌کان که له‌ دوو تو‌بێ به‌نامه‌که‌ی خوا‌دا هه‌یه، به‌ شیوه‌یه‌کی دادگه‌رانه.

هه‌روه‌ها له‌ سووره‌ی (الشوری) دا ده‌فه‌رموئ: ﴿اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ﴾. واته: خوا سهر‌مه‌ن‌ده‌یه‌که‌ی نهم تهرازوه‌یه‌که‌ قور‌انی به‌ حه‌ق دابه‌زاندوه، تهرازوو‌شی دابه‌زاندوه (ته‌رازوو‌ه‌که‌ش هه‌ر له‌ ئیوه‌ قور‌اندا هه‌یه) که‌واته: (مِیزان) ی دووهم، مادام خوا ئیمه ده‌دوینێ، ده‌فه‌رموئ: بۆیه گه‌ردوونم به‌و شیوه‌ رێک و پێکه دروست کردوه، که ئیوه‌ش نه‌به‌نه‌ ده‌نگیکی ریزه‌یه‌ و ده‌گمه‌ن و، ده‌رچوو له‌ کو‌رسی بوونه‌وه‌ردا، نهم بوونه‌وه‌رد هه‌مووی به‌ رێک و پێکی و به‌ تهرازوو دان‌دراوه، تهرازووی شه‌ریعتیشم بۆ ئیوه‌ ناردوه، بۆیه ئیوه‌ش نابێ له‌ تهرازووی شه‌ریعت دا یاخیییوون و سه‌رکیشیی بکه‌ن.

ج- ﴿وَأَقِمْوْا لِّلزَّكٰتِ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ﴾، کیشان به دادگه‌رانه بکه‌ن و، که‌میی مه‌که‌ن له ته‌رازوودا، نه‌مه‌ش مادام باسی کیشان‌ه‌و، کیشان به دادگه‌ریی و، خوا ری‌گرییان لی ده‌کات، له که‌مکردن له ته‌رازوودا، که‌واته: (میزان) مه‌به‌ست پیی ته‌رازووی نامیره (المیزان الای).

که‌واته: (میزان) ی یه‌که‌م ته‌رازووی گه‌ردوونییه‌و، هی دووهم ته‌رازووی شه‌رعیه‌و، هی سییه‌میشیان ته‌رازووی نامیرییه، واته: (المیزان الکوفی، و المیزان الشرعی، و المیزان الای)، پی‌م وایه نه‌مه باشرین مانا لی‌کدانه‌و‌ی نه‌و سی وشه‌ی (المیزان)‌یه، که له سی ثایه‌تی به دوا‌ی یه‌کدا خوا‌ی موته‌عال هیتا‌نی و دووباره‌ی کردونه‌و.

۱۲- ﴿وَالْأَرْضَ وَصَعَهَا لِلْأَنْعَامِ﴾ هه‌روه‌ها إله چاکه‌کافی خوا‌و له کاره‌کافی خوا، که نه‌نجامی دا‌ون، نه‌وه‌یه که‌ی زه‌ویشی داناو‌ه بو دروستکراوه‌کان، (انام) واپیده‌چی به مانای (الخلق) بی، واته: دروستکراوه‌کان که جندو مروّف دهر‌گرتیه‌و، چونکه به کرده‌وه نه‌وانه‌ی له‌سه‌ر زه‌وی ده‌ژین مروّف و جندن، له خاوه‌ن عه‌قلان و خاوه‌ن هه‌ست و هوشان، له‌وانه‌ی خوا داینا‌ون، بو تاقیکردنه‌و.

ئجنا ئایا چی تیدایه نه‌و زه‌وییه؟

۱۳- ﴿فِيهَا فَاكِهَةٌ﴾، میوه‌ی تیدایه، واته: هه‌موو جوړه میوه‌یه‌کی تیدایه، چونکه خوا استیلا‌ی. (فاکهه) ی‌به‌نه‌زانراو (نکرة) هیتا‌وه، یانی: هیتنده‌ی میوه‌تیدان، نی‌وه‌بو‌تان دهرک نا‌کرین نه‌وه‌نده جوړی زوړن، چونکه جاری وا هه‌یه شتیک که به نه‌ناسراو (نکرة) دی، مه‌به‌ست پیی دهر‌خستنی مه‌زنیی و گه‌وره‌یی و، بی‌پره‌زاییه‌تی، جاری واش هه‌یه مه‌به‌ست پیی: بچوو‌کیی و که‌میی پیشاندانیه‌تی و، به‌پیی سیاق نه‌وه ده‌زانری، (وَالْفَاكِهَةُ: اِسْمٌ لِّمَا يُؤْكَلُ تَفْكُهَا لَا قُوْتًا، مُشْتَقَّةٌ مِنْ فِكَهٍ اِذَا فَرَحَ، اِذَا طَابَتْ نَفْسُهُ، فَاكِهَةُ: نه‌وه‌یه که هه‌ر له‌به‌ر چیژ دهر‌گرتن ده‌خوری، نه‌ک وه‌ک بژیوو، داتاشراوه له وشه‌ی (فیکه: فَرَح) واته: دل‌خوش‌بوو، نه‌فسی خوش‌بوو، بو‌چی خوا استیلا‌ی. (فاکهه) باسی (فاکهه)

دەكات، پێش ئەوەی باسی نەهە بکات کە مەروە پێی دەهێ؟! دەلێن: لە راستیدا لێره داخوا **سَمِعَ الْجَمْعُ** نەهەریز بەندییهی ڕەچاوانە کردووە، چشتیک لەپێش چشتیکە و هیهو چشتیک بۆ مەروە گرنگتر؟ بەلکو لێره داخوا **سَمِعَ الْجَمْعُ** باسی دروستکراوەکانی خۆی و چاکەکانی خۆی دەكات لە ژبانی ئێمەدا، هەلبەتە دواییش دێتە سەر باسی دانەوێڵە و شتەکانی دیکە.

(۱۴) - **وَالنَّحْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ**، هەروەها (لە زەویدا ههیه) دارخورما خاوەن کیف و توورەکەکان، (اکمام) یان کۆی (کَم) ه، یان کۆی (کَم) د، کە هەندێ لە زانیان دەلێن: (کَم) و (کَم) هەردووکیان بە مانای کیف و توورەکەن کە هیشووی دارخورمایان تێدا یه، هەندیکیش گوتوو یانە: (کَم) بە مانای قۆڵەو، (کَم) بە مانای ئەو توورەکەو کیفە دێ، کە هیشووی دارخورمای تێدا یه، لێره دا: **وَالنَّحْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ**، (هَذَا وَصَفٌ لِلتَّحْسِينِ فَهُوَ اغْتِبَارُ بِأَطْوَارِ النَّحْلِ وَامْتِنَانٌ بِجَمَالِهِ وَحُسْنِهِ)، کە خوا **سَمِعَ الْجَمْعُ** باسی میوه دەكات، دوا یی باسی دارخورمای خاوەن کیف و بەرگ دەكات، ئەمە بۆ جوان پێشاندانە، کە دارخورما بە چەند قۆناغێکدا دەپوات، خوا چاکە ی خۆی لە دارخورمادا بێر ئێمە دینیتەوه، کە جوانیی و ڕەونەقیکی زۆری تێدا یه، کاتییک کە کیفەکە ی وردە وردە دەردەکەوێ، دوا یی کیفەکە دەدەوێ و هیشووەکان لێی دێنە دەری.

(نَحْل) ناوی کۆیهو، تاکەکە ی بریتیه لە (نَحْلَة) واتە: یهک دارخورما، باسی خورما (هَمْر) ی نەکردووە کە بریتیه لە میوه ی دارخورما، چونکە میوه ی دارخورما بە یهک قۆناغدا ناپوات و بە چەندان قۆناغدا دەپوات، کە لە زمانی عەرەبییدا هەمووی ناوی ههیه: (بُسْر) ههیهو، (رُطَب) ههیهو، ئنجا دوا یی (هَمْر) ... بە چەند قۆناغێکدا دەپواو، ئنجا ئەو بەهره یه ی لە دارخورما وەرده گیرێ، تهنیا خورمایه کە ی نیه، بەلکو بۆ زۆر شتی دیکەش بەهره ی لێوه رده گیرێ.

(۱۵) - **وَالْعَبَّ ذُو الْعَصْفِ**، هەروەها (لە زەویدا ههیه) دانەوێڵە ی خاوەن پووش و گیا.

(تَكْذِيب) به مانای به درو دانانه، به لّام لیردها به مانای نکوولیبتکردن و نه سه لماندن دق، (آلای) کوی (الی)یه، یان کوی (آلی) هه ردوویان به مانای چاکه و نیعمه تن، لیردها که رانای دووان به کارهتیراوه: ﴿فَإِيَّ أَلَاءِ رَبِّكَ﴾ زۆربهی زانایان ده لّین: مه به ست پیتی مروّف و جنده، چونکه دواپی خوای بی وینه و پرای شهوهی شه و ته عبیره سی و یهک (۳۱) جار دووباره ده کاتهوه، دواپیش خوا زور به روون و ناشکراوی بانگی مروّف و جند ده کات: ﴿بِمَعْرِ الْجِنِّ وَالْإِنسِ﴾ بویه زۆربهی هه زوری زانایان ده لّین: مه به ست پیتی شه و دوو کومه له مه خلوقه که مروّف و جندن، به لّام هه ندیکیان گوتوو یانه: مه به ست پیتی نپرو مپی مروّفانن و، هه ندیکیان گوتوو یانن: مه به ست پیتی به س مروّفن، به لّام شهوه بو جه ختکردنه وهی بانگکردنه که یه، وهک: (لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ) واته: دوو جار له خزمهت دام و، دوو جار تۆ به خته وهر ده کم، به لّام هه نه وه رای راسته که مه به ست پیتی مروّف و جنده.

(محمد الطاهر بن عاشور) که توێژه ره وه یه کی باشیشه، به لّام هه ندیک جارن، راو بو چوونی وای هه ن، به که لکی هیچ نایه ن، یه کتیک له وانهش نه و رایه یه تی، که ده لّی: (وَقَالَ جُمُوهُورُ الْمُفَسِّرِينَ: هُوَ خِطَابٌ لِلْإِنْسِ وَالْجِنِّ، وَهَذَا بَعِيدٌ لَأَنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِخِطَابِ النَّاسِ وَوَعظِهِمْ، وَلَمْ يَأْتِ بِخِطَابِ الْجِنِّ، فَلَا يَتَعَرَّضُ الْقُرْآنُ لِخِطَابِهِمْ) ، واته: زۆربهی توێژه ره وان ده لّین: لیردها رووی دواندن له مروّف و جنده، به لّام شهوه دووره، چونکه قورنانه ته نیا بو دواندن خه لک و ناموژگاری کردنیان هاتوه، نهک بو دواندن جند، بویه قورنانه باسی شهوان ناکات و نایاندوینن!

به لّام وهک گوتراوه: (لِكُلِّ عَالِمٍ هَفْوةٌ وَلِكُلِّ حَصَانٍ كِبوةٌ)، هه موو زانایهک هه له یه کی ده بی و، هه موو هه موو نه سپیکی چاک، جاریک سامه ده کات، شه مهش به سهر (ابن عاشور) دا، ده چه سپن، چونکه زور ناشکرایه، خوا شه لک لیره دا

جندو مروّف دهوینتی و، نهوهدش که دهلی: قوربان ته نیا بۆ دواندن مروّفانان هاتوهو دهقی به سهر جندهوه نیه، ههر رایه کی زۆر سهیره، چونکه سووره تیک له قورباندا ههر به ناوی سوورهتی (الجن) دوه هاتوه، ههروه ها له زۆر جیتی دیکه ی قوربان دا خوا باسی جندی کردوه، بۆ نموونه:

أ- وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُّذِيرِينَ ﴿١٠﴾ الْأَحْقَافِ، یادبکه وه کاتیک کۆمه لیک له جندمان بۆ لای تۆ ناردن، که گوئی له قوربان بگرن...

ب- ههروه ها خوا ستره الجن له سوورهتی (الأنعام) دافه رموویهتی: ﴿يَمْعَسِرَ الْجِنُّ وَالْإِنْسُ أَلَّا يَأْتِيَكُمُ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ مَا يَنبَغِي وَيُذَرُّونَكُم لِقَاءَ رَبِّكُمْ هَذَا قَالُوا سَهْدًا عَلَىٰ أَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿١٣﴾﴾، نه ی کۆمه لی جندو مروّف! نایا له خوتان پیغه مبه رانتان بۆ نه هاتن، ثایه ته کامیان به سهردا ده خویند نه وه... نجا به لی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) به رای زۆربه ی هه ره زۆری زانا یان هه موویان له مروّفان بوون، به لام بیگومان بۆ جندیش بوون، مادام خوا ستره الجن له جند ده فرموئی: نایا پیغه مبه رانتان بۆ نه هاتن؟!

کهواته: جندیش وه ک نيمه ی مروّف نه رکدار (مُکَلَّف) ن و، نهوانیش پیتوسته به دوا ی پنی راست بکه ون و، پیغه مبه ران نهوانیشیان دواندوون، نه ک به س پیغه مبه ری خاته میش ﴿يَذَرُّونَكُم﴾ به لکو هه موو پیغه مبه ره کانی دیکه ش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، بۆ هه موو مروّفه کان هاتوون و بۆ هه موو جنده کانیش هاتوون، بۆیه نه و قسه یه ی (ابن عاشور) له و نه ده وه شایه وه، به لام به هه رحال به شه ره، شتی سه یرو به که لک نه هاتوو شی جاری وا هه یه، به زاردا دی.

کۆتایی نه و مه سه له یه مان به و فه رمایشته ی پیغه مبه رمان دینین ﴿يَذَرُّونَكُم﴾، که پیتستریش هینامان:

اعني ابن عمر رضي الله عنهما قال: إن رسول الله ﷺ: قرأ سورة الرحمن، أو قرئت عنده، فقال: «ما لي أسمع الجن أحسن جواباً لربها منكم؟» قالوا: ماذا يا رسول الله؟ قال: ما أتيت على قول الله: ﴿فَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾؟ إلا قالت الجن: لا بشيء من نعمه ربنا نكذب (أخرجه الترمذي: ۳۳۰۲، وصححه الألباني في صحيح سنن الترمذي).

واته: عه بدوللای کوری عومەر رضي الله عنهما ده لن: پښغه مبهري خوا سورہ ق (الرحمن) ی خوښده وه، یاخود به سه ریډا خوښرایه وه، فہرمووی: نه وه بوچی جند وه لامیان له ټیوه باشر بوو بو وه لامدانہ وهی نه وه پرسیاره ی پروه ردگار یان سورہ ق؟ نه وانیش گوتیان: نه ی پښغه مبهري خوا سورہ ق چوڼ؟ فہرمووی: هیچ جارېک نه وه فہرمايشته ی خوام دووباره نه ده کړده وه: ﴿فَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، نه ی مروؤف و جند! نکوولی له کام له چاکه کانی پروه ردگار تان ده که نه؟ مه گه ر جنده کان ده یانگوت: (لا بشيء من نعمه ربنا نكذب)، هیچ کام له چاکه کانی پروه ردگار مان نکوولی لن ناکه یڼ و دان به هه موویان دا دینین.

خوای پروه ردگار ټیمه ش له و که سانه بگيرئ که هه میشه چاکه کانی خوا سورہ ق، وهک بو خوا شایسته یه، ستایش و سوپاسی خوا یان له سه ر بکه یڼ، بو نه وهی له سپله یی و بئ غه کیی دوور یڼ.

کورتە باسیک له باره‌ی فراوانیی و به‌رزکرانه‌وه‌ی
 ئاسمان و، هاوسه‌نگیی تیوان خۆرو زه‌وی و مانگه‌وه:

به‌پـزان!

نهم کورتە باسه‌ش له پینج برگه‌دا پینشکesh ده‌که‌ین:

برگه‌ی یه‌که‌م: باسی فراوانیی و به‌رزکرانه‌وه‌ی ئاسمان له قورپان داو، له
 به‌رتیشکی زانستیی تازه‌دا.

برگه‌ی دووهم: باسی خۆر ده‌که‌ین، له چوار خالدا: ههم تیره‌که‌ی، ههم
 چۆه‌که‌ی، ههم قه‌باره‌که‌ی، ههم بارستاییه‌که‌ی.

برگه‌ی سێهه‌م: باسی زه‌وی ده‌که‌ین له چوار خال دا: تیره‌که‌ی و چۆه‌که‌ی و
 قه‌باره‌که‌ی و بارستاییه‌که‌ی.

برگه‌ی چواره‌م: باسی مانگ ده‌که‌ین نه‌ویش: تیره‌که‌ی و، چۆه‌که‌ی و،
 قه‌باره‌که‌ی و بارستاییه‌که‌ی و، دووری مانگ له زه‌وی.

برگه‌ی پینجهم: به‌راوردی تیوان خۆرو زه‌وی و مانگ ده‌که‌ین، که چۆن خوا
 نه‌ندازه‌گیریه‌کی زۆر وردی بۆ داناون، که نه‌گه‌ر وانه‌بووایه‌ ژیا‌نی مرۆف و
 ژیا‌نداران‌ی دیکه‌ش له‌سه‌ر زه‌وی، نه‌ده‌گونجا په‌یدا‌بن.

برگه‌ی یه‌که‌م: فراوانیی و به‌رزکرانه‌وه‌ی ئاسمان له پوانگه‌ی قورپانه‌وه‌و له
 به‌رتیشکی زانستیی تازه‌دا:

خوا‌ی کاربه‌جی له چه‌ند شوپینیکدا، باسی فراوانیی ئاسمانی کردوه، هه‌لبه‌ته
 وشه‌ی ئاسمان (سماء) به‌زارا‌ی زانستی نهم پوژگا‌ره، یا‌نی: گه‌ردوون، که به‌

تینگلیزی (Universe) ی پی ده لَین، واته: (بوونه وەر - الکون) به لَام بَیگومان چه مکی (Universe) گه ردوون، زۆر ته سکرته له چه مک و نیوه پۆکی وشه ی ناسمان، که خوا **سَمَاءُ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** به کاری هتیاوه، به لکو هه ره له سنووری ناسمانی یه که میش ته سکرته، چ جای ههوت ناسمانه کان، چونکه خوا **سَمَاءُ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** جاری وایه وشه ی (السماء) به کار دینن، جاری وایه هیه وشه ی (سبع سموات) به کار دینن، ئنجا که (السماء) به کار دینن واته: هه موو نه وه ی له سه رووی ئیمه وه یه، که ههوت ناسمانه کان به کار دینن واته: نهو ههوت چینه ناسمانه ی له سه رووی ئیمه وه و، که (السماء الدنيا) به کار دینن، که ده فه رموی: **وَرَبَّيْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْنُوعٍ وَحِفْظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ** فصلت، واته: ناسمانی نیزیکتر له ئیوه مان به چریان پازاندو ته وه و بۆ پاراستنیشیان، نه وه ش نه ندازه گیری زالی زانایه. (الدنيا) مینیه ی مه جازی (المؤنث المجازی) (الأدنی) یه، واته: نیزیکتر له ئیوه (الأقرب)، ناسمانی نیزیکتر له ئیوه مان پازاندو ته وه به چریان، که واته: هه رچی ده بیژن له نه ستیره کان و که هکه شانه کان و گه له که هکه شانه کان، هه موو نه وه به پیی نهو نایه ته موباره که، ده که ویته سنووری ناسمانی نیزیکتر له ئیمه وه، ناسمانی یه که مه وه به سه بت ئیمه وه، یانی: که به ره و سه ر ده چین، ئنجا له سه رووی نهو یشه وه شه ش ناسمانی دیکه هه ن، ناشزانین سنووری نهو ناسمانی یه که مه ش له کووی کۆتابی پی دی!

به لئی خوای پهروه ردار له چه ند شوینیکی قوربان دا، یاسی به رزکرانه وه و فراوانیی ناسمانی کردوه، بۆ هه وونه:

۱- ده فه رموی: **وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ** الرحمن، واته: خوا ناسمانی به رزکردو ته وه، یان به به رزیی دروستی کردوه ته رازووشی داناه، وه ک پێشتریش گومان: وایده چی مه به ست له و ته رازووه، نهو هاوسه نگیی و نه ندازه گیری به بێ، که خوا **سَمَاءُ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** له نهو گه ردوون دابه گشتیی ویه که یه کی دروستکراوه کانی خۆیدا دایناوه، هه لبه ته زهوی ئیمه به شیکێ زۆر بچووکه له هه موو گه ردوون، چونکه زهوی

يەككىكە لە نۇ خروكە كە بە دەورى خۇردا دەخولینەو، خۇرىش بۇ خۇی یەككىكە لە نەستیرەكانی كەهكەشانی كاكیشان (مجرة درب التبان) كە فارس پیتی دەلتین: (راهی شیرى) پیتی شیرى و، كورد پیتی دەلتین: (پیتی كاكیشان و)، نینگلیز پیتی دەلتین: (Milk way)، وایانزانیهو نەو، پیهكە، خەلك پیتدا پۆیشتەو شیرى لى پڑاوه، هەندیکیان گوتووایان: پیهكە خەلك پیتدا پۆیشتەو کایان پیتدا کیشاودو کای لى پڑاوه، نەو سپاییهی دەبیرئ! نەیانزانیهو نەوانه هەموویان نەستیرە زۆر دوورن و بە زەحمەت تیشکەكەیان دەگاتە نيمه، لە دوورهو سپی دەچن، تنجا خۇری نیمه یەككىكە لە نەستیرەكانی كەهكەشانی كاكیشان كە زانایان دەلتین: بە مەزەندە يەك تریلیون واتە: يەك هەزار ملیار (۱۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) نەستیرە لە نیو كەهكەشانی كاكیشاندا هەن، يەككە لەو نەستیرانەش خۇری نیمه یە، تنجا نیستا زانایان دەلتین: يەك تریلیون بەلكو هەندیک دەلتین: مەزەندە دەرکى دوو تریلیون كەهكەشان لە هەموو گەردووندا، واتە: لەو بەشەي گەردوون كە هاتوتە بەرچاوی تەلسكۆبەكان، هەبن، كەهكەشان (مجرة) بە نینگلیزی پیتی دەلتین: (Galaxy - گالاكسی).

۲- هەروەها لە سوورەتی (الذاریات)دا، خوا دەفەرموئ: ﴿وَالسَّمَاءَ بَيْنَهُمَا يَابِتُّرُ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ ۱۷، ناسمانان بە هیژ دروست کردو، نیمه فراوانکەرین، یاخود بە فراوانی دروستمان کردو، هەردوو واتایەکی هەن، (لُوسِعُونَ) :

أ- واتە: بەردهوام فراوانی دەکەین، نوێترین بیردۆزی گەردوونیش وا دەلی.

ب- یاخود بە فراوانی دروستمان کردو، هەروەك ﴿وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا﴾، دیسان دەگونجی مەبەست پیتی ئەو بێ بە بەرزى دروستى کردو، دەشگونجی مەبەست ئەو بێ خوا ئاسمانی دروستکردو، بەردهوام بەرزى دەکاتو، فراوانی دەکات.

۳- لە سوورەتی (النازعات)دا، خوا دەفەرموئ: ﴿إِنَّمَا أَشَدُّ ضَرْفًا لِّلْمَاءِ سَٰمَةٌ ۚ رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّيْنَاهَا ۚ وَأَغْطَشَ لِبَاسَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا ۚ ۝۱۱ وَأَلَّاَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَّيْنَاهَا ۚ ۝۱۲ أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا ۚ ۝۱۳ وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ۚ ۝۱۴ سَمَّا لَكَ دَلِيلًا فَعِيكَ ۚ ۝۱۵﴾، خوا بە پرسیارکردنەو دەپرسن،

پرسپارکردنی نکو و لیلیٰ کہ رانہ (الإستفهام الإنکاری)، یان پرسپارکردنی چہ سپینہ رانہ (الإستفهام التقريری) دہفہ رموی: نایا دروستکردنی نئیوہ قورسترہ، یان سہ ختترہ، یاخود ناسمان؟ (بناھا) خوا بینای کردوہ، ﴿رَفَعَ سَعَهَا سَوْنَهَا﴾، بہرزیبہ کہی بلیندکردوہو، ریکسیختوہ، ﴿وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا﴾، شہوہ کہی تاریک داهیناوا و ہوژہ کہی پرووناک کردوہ، ﴿وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا﴾، دواۓ نہوہ زہویشی ہیلکہی ہلختوہ، ﴿أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا﴾، ناوہ کہی لی دہرہیناوا، ہہروہا لہ و ہرگاکانی لی دہرہیناون، ﴿وَالْجِبَالُ أَرْسَاهَا﴾، چیاہہ کانیشی تیدا داکوتاون، ﴿مِنْهَا لُكُورٌ وَلَأُتَمِيزُ﴾، بو گوزہران و رابواردنی خوٹان و ناژہ لہ کانتان (ناوا زہوی پرکردوہ لہ نازو نیعمہت)۔

۴- لہ سوورہتی (الأنبياء) دا، خواستہ ارحم: دہفہ رموی: ﴿أَوَلَمْ يَرِ الْآلِينَ كَفَرُوا إِنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفُلَقْنَهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾، واتہ: نایا ٹہوانہی بیپروان نابین، نازانن، کہ ناسمانہ کان و زہوی پیکوہ لکابوون، لیکنمان جیاکردنہوہو، ہہموو زینددوہ ریکیشمان (ہہموو ژیاندار ریکیشمان) لہ ناو ہیناوتہ دی! نایا پرواناہین؟ نہمہش ناماژہیہ بہ نویترین بیردوڑی گہردوونینی کہ نیستا باوہو پٹی دہگوتری: (Big Bang) تہقینہوہی گہورہ، کہ دہلین: نہم گہردوونہ ہہمووی لہ یہک تاکی گہردوونییہوہ ہاتوہ، کہ پٹی دہگوتری: ہیلکہی گہردوونیی (البيضة الكونية)، پیٹی دہگوتری: تووی گہردوونیی (البذرة الكونية) وپیٹی دہگوتری: تاکہ کہ (المفردة) و، بہ نینگلیزی پٹی دہگوتری: سینگولارتی (Singularity)، نجا کہ نہوہ تہقیوہتہوہ، لہو کاتہوہ بہردہوام گہردوون لیکن دہکش، نجا کہ خواستہ ارحم: دہفہ رموی: ناسمانہ کان و زہوی پیکہ لکابوون و لیکنمان جیاکردنہوہو، ناماژہیہ بہو مہسہلہیہو، نیمہ لہ تہفسیری سوورہتی (فصلت) دا، کورتہ باسیکی تاہاددہیہک تیرو تہسہلمان لہ بارہی گہردوون و چوئنیہتی دروست بوونی گہردوونہوہ کردوہو، نیستا باسی نہوہ ناکہین، تہنیا ویستمان ناماژہ بہوہ بکہین، کہ لہ قورناندہو خواستہ ارحم: ناماژہی کردوہ بہ فراوانیی گہردوون و فراوان بوونی گہردوونیش۔

ئىنجا ئەگەر تەماشايەكى گەردوون بکەين، لەبەر پۆشنایى ئەوودا کە زانستى گەردوونناسى و زانستى فیزیا لەم پۆژگاردەدا پێیگەيشتو، دەگەینە ئەم ئەنجامانە:

(١)- **تەمەنى گەردوون:** زانایان بە سێژدە ملیارو هەشتسەد ملیۆن (١٣,٨٠٠,٠٠٠,٠٠٠) سالت تەمەنى گەردوون مەزەندە دەکەن، واتە: دەلێن: لەو کاتوودە کە سینگۆلارێ (Singularity) تەقیووتەو، تاكو ئیستا: سێژدە ملیارو هەشتسەد ملیۆن سالتی پێچووود، ئەوودە تەمەنى گەردوونە.

(٢)- **تیرەى گەردوون:** ئەگەر پەمانەوێ تیرەى گەردوون بزانی، واتە: بزانی، لەمسەر بۆ ئەوسەرى گەردوون چەندە؟ دەبێ جارى بزانی سالتی تیشكى چەندە؟ چونکە تەمەنى گەردوون سێژدە ملیارو هەشتسەد ملیۆن سالت، ئىنجا بۆ ئەوێ بزانی لەمسەر بۆ ئەوسەرى گەردوون واتە: تیرەى گەردوون چەند کیلۆمەترە؟ دەبێ بزانی سالتی تیشكى چەندە تیشک لە سالتیکدا چەند کیلۆمەتران دەبێ؟ دوایی ئەنجامەکەى جارانی تەمەنى گەردوون بکەين، بۆ ئەوێ تیرەى گەردوونمان بە کیلۆمەتر بۆ دەرپچیت.

سالتی تیشکى (السنة الضوئية) ئەو ماویدیە کە تیشک لە ماویدی سالتیکدا دەبێ، پێشتریش باسمان کرد کە تیشک لە چرکەبەکدا سێسەد هەزار (٣٠٠,٠٠٠) کیلۆمەتر دەبێ، کەواتە: بۆ ئەوێ بزانی تیشک لە سالتیکدا چەند دەبێ؟

(أ)- ئەو سێسەد هەزار (٣٠٠,٠٠٠) کیلۆمەترە کە تیشک لە چرکەبەکدا دەبێ، جارانی شەستى بکەين، بۆ ئەوێ بزانی لە خولەکیکدا چەند دەبێ؟ سێسەد هەزار (٣٠٠,٠٠٠) جارانی شەست (٦٠×٣٠٠٠٠٠...١٨٠٠٠٠٠٠) کلم، بەکسانە بە هەژدە ملیۆن کیلۆمەتر لە خولەکیکدا، خۆر هەژدە ملیۆن کیلۆمەتر لە خولەکیکدا دەبێ.

(ب)- ئىنجا بۆ ئەوێ بزانی تیشک لە سەعاتیکدا چەند دەبێ؟ هەژدە ملیۆن (١٨,٠٠٠,٠٠٠) کیلۆمەتر جارانی شەست دەکەين، واتە: شەست دەقیقە، بۆ ئەوێ

بزانين له سعاتيكد ا چهند دهبري؟ ($60 \times 18000,000$ ۱۰,۸۰,۰۰۰,۰۰۰) دهكاته ملياريك و ههشتا مليون كيلومهتر له سعاتيك دا.

ج) - نجا بو نهوهي بزانين له بيست و چوار سعاتدا واته: له شهو رور يكد تيشك چهند كيلومهتر دهبري، ماوهي چهند كيلومهتر؟ دهبي بلتين: ملياريك و ههشتا مليون كيلومهتر جارانى بيست و چوار سعات، دهكاته ($20,920,000 = 10,800,000,000$) كلم بيست و پينچ مليارو نوسه دو بيست مليون كيلومهتر له شهو رور يكد.

د) - نجا بو نهوهي بزانين تيشك له ماوهي ساليكدا چهند دهبري؟ دهبي بيست و پينچ مليارو نوسه دو بيست مليون، جارانى سيسه دو شهست و پينچ رور بكهين ($20,920,000,000 \times 967,028,000,000$) كه دهكاته: نو تريليون و چوار سه دو شهست مليارو پينچ سه دو بيست و ههشت مليون كيلومهتر له ساليكدا، واته: به نزيكخراوهي دهليين: نو تريليون و نيو كيلومهتر تيشك له ساليكدا دهبري.

ه) - نجا نهمه جارانى ته مهني گهردوون دهكهين: نو تريليون و چوار سه دو شهست مليار و پينجسه دو بيست و ههشت مليون كيلومهتر جارانى: سيژه مليارو ههشتسه دو مليون ($10 \times 8,8 \text{ } 13,800,000,000 \times 9,670,280,000,000$) [ههشت پوينت ههشت جارانى ده توان بيست و سى]، كيلومهتر.

ته گه به زمانتيكي ساده تر بليين، دهليين: ههشتاو ههشت مليون مليون مليون مليون، واته: ههشتاو ههشت بيست و چوار سفرى ههبتى، نهونده كيلومهتره تيره مه زنده كراوى گهردوونه^(۱)، ههلبه ته زانايان دهليين: له كاتيكد ا نهو مه زنده دهيهش دهكرى كه ئيمه خو مان داناوه له نيودهراستى گهردوونين و وامان داناوه كه گووى زهوى دهكهويته نيودهراستى گهردوونهوه، به لام ته گه ر نه م

(۱) بويه ته مه ننى گهردوون جارانى كيلومهتره كانى برراوى سالى تيشكي دهكرين، به مه دنه ي نه وه كه گهردوون هه ر له سه رده تاي ده ستپيك و سه ره هه لدانيه وه كه سينكولاريتي ته قيوته وه، به خيري تيشك ليككشاوه و، بيگومان نهو ژماره و رايانه ش هه موويان مه زنده يى و نزيكخراوه يى (تقريبي)ن.

گۆی زهوی ئېتمه له سووچیکى گهردوون دا بى، مانای وایه نه ندازهی تیره که ی زۆر زیاتره، هه لبه ته نهویش هه مووی نهوهیه که تاكو نیتستا ته لسکۆبه کان بینویانن و ده بینن، نهویش به مه زنده کردن، لهو تیره ده واک پېشتر گۆمان دوو تریلیون که هکه شان (گالاکسی) مه زنده ده کری هه بن، واته: دوو هه زار ملیار که هکه شان!

٣- **قهبارهی گهردوون**: قهبارهی گهردوون مه زنده کراوه به: سى پۆنت په نجاو هه شت پۆنت سى جارانی ده توان هه شتا مه تر سیجا (2×10^{58}) ، ته گهر بیکهینه کیلومه تر سیجا، ده بى بلین: په نجاو هه شت پۆنت سى جارانی ده توان هه شتاو ههوت $(2 \times 10^{58}$ کلم) واته: سیسه دوو په نجاو هه شت، هه شتاو ههوت سفری هه بى، نهوهنده کیلومه تر سیجا قهبارهی گهردوونی مه زنده کراوه.

٤- **بارستایى (کیافه) ی گهردوون**: بارستایى گهردوون و قورساییه که ی، مه زنده ده کری به یهک پۆنت چل و شهش، جارانی ده توان په نجاو سى کیلوگرام (1.1×10^{31}) کلغم ته گهر بیکهینه به تهن ده بى بلین: یهک پۆنت چل و شهش جارانی ده توان په نجا تهن، نه مه کیشی مه زنده کراوی گهردوونه، نه وانهش هه موویان ژماره یه کن له خه یالى مرۆفیشدا به زه حمهت جییان ده بیته وه، چ جای بتوانی له سه ر کاغه ز بیانوو سى.

برگه ی دووهم: خۆر:

نهویش به کورتیی له چوار برگه دا باس ده کهین:

(١)- تیردی خۆر، واته: له مسه ر بۆ ئهو سه ری خۆر: به ملیۆنیک و چوار سه د هه زار کیلومه تر مه زنده کراوه: $(1,400,000)$.

(٢)- چۆد (دائرة) ی خۆر، باز نه که ی، به چوار ملیۆن و سیسه دوو هه شتاو نو هه زار کیلومه تر مه زنده ده کری. $(4,379,000)$.

۳- قەبارە (حجم)ی خۆر: زۆر زۆرە بە يەك پۆينت چل و يەك جارانی دە توان ههژده كیلۆمەتر سێجا (10×1.41 کلم^۲) واتە: سەدو چل و يەك ههژده سفری له پێشهوه بێت، واتە: يەك ملیۆن ملیۆن كیلۆمەتر سێجا.

۴- بارسایى خۆر و قورساییهكەى: يەك پۆينت نۆ ههزارو ههشت سەدو ههشتاو چوار (۱،۹۸۸۴) جارانی دە توان سى (۱۰^۳) كیلۆگرام، ياخود يەك پۆينت نۆ ههزارو ههشتسەدو ههشتاو چوار، جارانی دە توان بیست و حەوت تەن ($10 \times 1/5884$ ۲۷^{زەس})، خۆریش سێسەدو سى و سێ ههزار جار هیندى زەوى قورسەو، بە نسبەت قەبارەكەش: خۆر ملیۆنێك و سێسەد ههزار (۱،۳۰۰،۰۰۰) جار هیندى زەوییه، واتە: (۱،۳۰۰،۰۰۰) زەوى وەك ئێمە له نێو خۆردا جێگایان دەبێتەوه!

برگەى سێیم: زەوى:

ئەمیش له چوار خال دا باس دەکەین:

أ- تیره (قطر)ى زەوى: دواژده ههزارو حەوتسەدو چل و دوو (۱۲،۷۴۲) كیلۆمەترەو، نيوە تيره (نصف القطر)كەى: شەش ههزارو سێسەدو حەفتاو يەك (۶۳۷۱) كیلۆمەترە، نيوە تيرهكەى واتە: له نيوە راستى زەویهوه بۆ ئەولا، ياخود بۆ ئەولا، ئەوه نيوەتيرهكەيهتى، بەلام لهو سەر بۆ ئەوسەرى زەوى، چ له رۆژهەڵاتهوه بۆ رۆژناو، چ له باکوورەوه بۆ باشوور، تيرهى زەوى (۱۲،۷۴۲) كیلۆمەترە.

ب- چۆند (محيط، دائرة)ى زەوى: واتە: بازنەكەى، بريتيه له چل ههزارو حەفتاو پینج (۴۰۰۷۵) كیلۆمەترە.

ج- قەبارەى زەوى: بريتيه له يەك پۆينت ههشتاو سێ جارانی دە توان دواژده كیلۆمەتر سێجا ($10 \times 1/83$ کلم^۲) واتە: سەدو ههشتاو سێ، دواژده سفری له پێشهوه بێ، ئەوەندە كیلۆمەتر سێجا.

(د) - بارسىتايى زەھى: واتە: كىشى زەھى، بىرىتىيە لە پىنج پۆيىت نەھەدو ھەوت جارانى دە تۈن بىست و چوار كىلوگرام ياخۇد: پىنج پۆيىت نەھەدو ھەوت جارانى دە تۈن بىست و يەك (۱۰x۵/۹۷^{۲۳۴}) تەن، نەھەندە كىشى زەھىيە، شايانى باسە: قەبارەى زەھى پەنجا ھىندەى ھى مانگە، واتە: پەنجاى ۋەك مانگ لە نىو قەبارەى زەھىدا جىيان دەبىتەھە، چونكە مانگ قەبارەكەى بىرىتىيە لە سەدا دوو (۲٪) قەبارەى زەھى.

بىرگەى چوارەم: مانگ:

ئەمىش لە پىنج خال دا دەخەينەروو:

(أ) - تىرەى مانگ: سى ھەزارو چوار سەدو ھەفتاۋ چوار (۳۴۷۴) كىلۇمەترە لەو سەر بۇ ئەۋسەرى مانگ.

(ب) - چىۋەى مانگ: دە ھەزارو نۆ سەدو بىست و يەك (۱۰۹۲۱) كىلۇمەترە، چوار دەۋرى مانگ.

(ج) - قەبارەى مانگ: دوو پۆيىت ھەزارو نۆ سەدو پەنجاۋ ھەشت، جارانى دە تۈن دە كىلۇمەتر سىجا (۱۰x۲/۱۹۵۸^{۲۳۴})، كە سەدا دوۋى قەبارەى زەھىيە.

(د) - بارسىتايى مانگ: ھەوت پۆيىت سىسەدو چل و دوو، جارانى دە تۈن بىست و دوو كىلوگرام، ياخۇد: ھەوت پۆيىت سىسەدو چل و دوو، جارانى دە تۈن نۆزدە (۱۰x۷/۳۴۲^{۱۹}) تەن، ئەۋەندە قورسايىيەكەيەتى.

(ه) - دوۋرىى مانگ لە زەھى لە نىۋان سىسەدو شەست ھەزار (۳۶۰۰۰۰) كىلۇمەتر تاكو سىسەدو ھەشتاۋ چوار ھەزار (۳۸۴۰۰۰) كىلۇمەتردا، مەزەندە دەكرى، لەبەرئەۋەى مانگ كە بە دەۋرى زەھى دا دەخولىتەھە، ھەندىك جار لىي نىزىك دەبىتەھە ھەندىك جار لىي دوۋردەكەۋىتەھە.

برگهی پتېنجه م: به راوردی نیوان خورو زهوی و مانگ:

(۱) - زهوی: سهدو په نجا ملیون (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰) کیلومتر له خورهوه دووره.

(۲) - مانگ: له نیوان سیسهدو شهست هزار (۳۶۰,۰۰۰) تاكو سیسهدو ههشتاو چوار هزار (۲۸۴,۰۰۰) کیلومتر له زهوییهوه دووره.

(۳) - مانگ: يهك له سهر چوارسهدی (۴۰۰/۱) دووری خور لیمانهوه دووره، واته: خور چوار سهد (۴۰۰) هینددی دووری مانگ له زهوییهوه دووره، نجا لیره دا ورده کاری و نه ندازه گیری سهر سوپهینه ری خوی کارزان و کاربه جی و، خاوهن توانای بی سنوورو میهره بانیی ردها، بو نیمه دهرده که وی: نیمه ههر کام له مانگ و خور، به نه ندازه یی که ده بینین، به قه در که له بیژینگیک، که چی خور نه که ههر زور له مانگ گه ورده تره، به لکو خور ملیونیک و سیسهد هزار (۱۳۰۰,۰۰۰) جار هینددی زهوییه، به لام له بهر نه وهی دووری خور له نیمه وه، چوار سهد هینددی دووری مانگه له نیمه وه، بویه نه وهنده دیت به رچاو.

(۴) - چیهی خور: واته: بازنه که ی بریتیه له سهدو نو پوینت دوو، هینددی چیهی زهوی، چونکه چوار ملیون و سیسهدو ههفتاو نو (۴,۳۷۹,۰۰۰) هزار کیلومتر دابه شی چل ههزارو ههفتاو پینج (۴۰,۰۷۵) کیلومتر که چیهی زهوییه، ده کاته سهدو نو پوینت دوو (۱۰۹,۲=۴۰,۰۷۵÷۴۳۷۹۰۰۰).

(۵) - تیره ی خور: سهدو نو پوینت ههشت (۱۰۹/۸) هینددی تیره ی زهوییه، چونکه ملیونیک و چوار سهد (۱,۴۰۰,۰۰۰) هزار دابه شی دوازه ههزارو چوار سهدو ههفتاو دوو، به کسانه به سهدوو نو پوینت ههشت (۱۴۰۰۰۰÷۱۲۴۷۹=۱۰۹/۸).

(۶) - چیهی زهوی: بازنه ی زهوی، سن و دوو له سهر سی هینددی چیهی مانگه، چونکه چل ههزارو ههفتاو پینج (۴۰,۰۷۵) کیلومتر دابه شی ده ههزارو نو سهدو بیست و به ک (۱۰۹۲۱) کیلومتر، به کسانه به سی پوینت شهست و ههوت (۱۰۹۲۱÷۳/۶۷=۱۰۹۲۱÷۴۰۰۷۵) واته: سی و دوو له سهر سی.

٧- ئىمە لە تىشكى خۆر: يەك لەسەر بىست مليۆن بەش (٢٠,٠٠٠,٠٠٠/١) بەشكىمان پى دەبرى، واتە: تىشكى خۆر تەنيا يەك لەسەر بىست مليۆن بەشكى دەگاتە ئىمە، ئنجا نەگەر زەوى لە خۆر نزيكتر بووايهو، لە جياقي يەك لەسەر بىست مليۆن (٢٠,٠٠٠,٠٠٠/١)، بۆ وئە: دە لەسەر بىست مليۆن (٢٠,٠٠٠,٠٠٠/١٠) يان پەنجا لەسەر بىست مليۆن (٢٠,٠٠٠,٠٠٠/٥٠) لە تىشكى خۆرمان گەيشتابە، بىگومان ئەو کاتە زەوى ھەمووى ھەلدەپرووگا.

٨- زەوى وەك پىشتريش باسماں کردو، بە نزيکراودىي بە خىرايى سى (٣٠) کيلۆمەتر لە خولە کىکدا بە دەورى خۆيدا دەخولیتەو، کە دەکاتە ھەزارو ھەشتسەد (٦٠×٣٠ ١٨٠٠) کيلۆمەتر، زەوى دەبىرئ لە سوورپانەو بە دەورى خۆيدا، بەلام خىرايى سوورپانەو بە دەورى خۆردا شەست ھىندە، واتە: لە چرکەيە کدا زەوى سى (٣٠) کيلۆمەتر دەبرى لە سوورپانەو بە دەورى خۆردا، بىگومان خولە کىکيش شەست چرکەيە، کەواتە: زەوى شەست ھىندە خىراتر لە خولانەو بە دەورى خۆيدا بە دەورى خۆردا دەخولیتەو، و دەکاتە سەدو ھەشت ھەزار کيلۆمەتر لە سەعاتىکدا (٦٠×٦٠×٣٠ ١٠٨٠٠٠).

٩- ھەروەھا زەوى بە خىرايىھى زياتريش لەگەل خۆرو کۆمەلە کەيدا بە دەورى دالى پاوەستاو (النسر الجاني) دا دەخولیتەو، دوايى بە خىرايىھى دیکە لەگەل دالى پاوەستاویشدا، ديسان بە نيو چەقى کەھکەشان دا دەخولیتەو، ئەو چوار خولانەو، سوورپانەو يەکی دیکە پىنجەميشى لەگەل ھەموو کەھکەشانە کەدا، کەھکەشاني پى کاکيشان بە دەورى چەقيکى دیکەدا دەخولیتەو، واتە: بەلای کەمەو زەوى پىنج سوورپانەو ھەن:

١- خولانەو يەکیان بە دەورى خۆيدا.

٢- سوورپانەو يەک بە دەورى خۆردا.

٣- سوورپانەو يەک لەگەل خۆر بە دەورى دالى پاوەستاو دا.

٤- سوورپانەو يەک بە دەورى چەقى کەھکەشان دا.

٥- سوورپانەو يەک لەگەل کەھکەشان دا بە دەورى چەقيکى دیکەدا!

کەچی ئیمە هەست بە هیچ کام لەو سوورپانهوانە زەوی ناکەین.

(١٠) بێگومان هەر کام سوورپانهوێ زەویش پێویست:

أ- جارێ هێ بە دەوری خۆیدا، زەوی ئەگەر بە دەوری خۆیدا نە خولابیایەو، شەوو پۆژ پەیدا نەدەبوون و، ئەگەر زەوی و دەستاو بووایە ئەو دیوێ دەکەوتە پەڕوی خۆ، گەرمییەکی لە سەدو پەنجای (١٥٠) پلە گەرمیی زیا تر دەبوو، واتە: هەموو شتێک دەسووتاو، ئەو دیوێش کە پشتی لە خۆر دەبوو، دەبێست و دەبوو بە دوو سەدو هەفتاو دوو (٢٧٢) پلە لە ژێر سفرهوەو، دەبوو بە بەستەلەک و سفری موتهلق.

هەروەها ئەگەر خولانهوەکەشی بە دەوری خۆیدا لەوێ ئیستا هەیه، خێراتر بووایە، شەوو پۆژ کورتتر دەبوون و، ئەگەر سست بووایە، شەوو پۆژ درێژتر دەبوون، لە هەردوو حالانیشدا ژیا ن مەرووف وەک ئیستا پێک نەدەبوو، یان هەر نەدەبوو.

ب- هەروەها زەوی ئەگەر بە دەوری خۆیدا نەخولابیایەو، چوار کەشەکانی سأل دروست نەدەبوون، چوار کەشەکان: زستان و بەهار و پاییز و هاوین، ئەو چوار کەشەکان دروست نەدەبوون، چونکە لە ئەنجامی سوورپانهوێ زەوی بە دەوری خۆیدا، بە سوپگەیهک کە بە بیست و سێ پلەو نیو (٢٣/٥) لارە، نەک بەشیوێ پێک بە دەوری خۆیدا، بەلکە لارەو لە هەندێک کاتان دا، هەندێک شوێنی نزیکتەر دەکەوێتەو لە خۆ، ئەو گەرمتر دەبێت و دەبێتە هاوین و، ئەو شوێنە دوورترە دەبێتە زستان، نەجای ئەگەر ئەو لارییهی لە سوپگەکیدایە هەیه، لە کاتی خولانهویدا نەبووایە، چوار کەشەکانی سأل لەسەر زەوی دروست نەدەبوون.

کەواتە: کە خوا دەفەر موی: ﴿ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ مُجْسَبَانِ ۝ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۝ وَالسَّمَاءُ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۝ ٨ ۝ خُوفٌ مِنْ رَبِّكَ ۝ ﴾ لێرەو لە چەند شوێنی دیکەدا باسی بەرزکرانهوێ ناسمان و فراوانکردنی ناسمان دەکات، ئەوەتا ئیستا زانست کە بەرەو پێشەوێ چوو، مەرووف دەزانێ، خوا سەلامەتی چۆن فەرماوە! بۆیە کۆتایی زانست سەرەتای وەحییە، نەک وەک هەندێک

خه لکی نه زان یان خو نه زانکه ر، پتیا وایه نه گهر زانست به ره و پیشه وه بهی،
 نایین ده که ویتنه ژیر پرسیار! نایین^(۱) نه گهر ودهی ساغ بی و فره میشتی خوا
 بی، زانست باسی دروستکراوی خوا ده کات و، ودهیشت فره میشتی خوایه، تنجا
 هه تا دروستکراوی خوا زیاتر بزانی زیاتر له گه ل فره میشتی خوا دا ده گونجی
 و زیاتر درده که وی خوا ~~سوره النجم~~ چی فره مووه؟ هه تا زانست پتر به ره و پیشه وه
 بهی، دروستکراوه کانی خوا زیاتر ده ناسرین و، که زیاتریش ناسران و زانران و
 زانیا رییمان زیاتر له باره یانه وه هه بوو، نه و فره میشته ی خوا که له باره ی
 دروستکراوه کانی خو یه وه فره موویه ق، زیاتر بومان درده که وی، بو وینه:

۱- خوا فره موویه ق: نیمه ناسمان به رزگردوته وه (وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا) الرحمن.

۲- یان ده فره موئی: ناسمان لیك ده کیشینه وه: ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا يَافًّیًۢرَ وَاَنَا لَمُؤَمِّمُونَ
 الذاریات﴾

۳- یان ده فره موئی: نایا نابینن که ناسمانه کان و زهوی یهک بوون و دواپی له یه کمان
 جیا کردنه وه، ﴿أَوَلَمْ يَرِ الْذَیْنِ كَفَرُوا اَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضَ کَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۚ
 الانبیاء﴾

۴- هه روه ها که ده فره موئی: ﴿الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ حُسْبَانِ ۚ﴾، خوړو مانگ به حیساب
 و به ژماره و به نه ندازه گیری داناون، نیستا که زانست به ره و پیش چووه، چاک ده زانین
 نه و حیساب و ورده کارییه ی له خوړو مانگ دا ره چاو کراوه چییه و چونه؟!

۵- هه روه ها خوا ~~سوره النجم~~ که ده فره موئی: ﴿اَلَمْ تَجْعَلِ لِّلْاَرْضِ مَهَدًا ۙ﴾، النبا، واته:
 نایا زهوییمان بو نه کردوون به بیتشکه و لانکه! لانکه و بیتشکه و مندالی گچکه
 تپده هایشتی و راده ژینری، خواش زهوی ته شبیه کردوه به لانکه بیتشکه جو لانه،
 واته: نه و زهوییه تپوه راده ژینری: به دهوری خویدا ده خولیته وه و به دهوری خوړدا

(۱) نایین به مانا باوه که ی که بهرنامه ی خوایه، نهک به مانا زمانه وانییه که ی که هه ر
 بهرنامه یه که چ خوا کرد بی، چ مروت کرد.

ده خولیته وهو پینج جورده سوورانه وهی ههن، وهک چوئن لانهک وه بییشه که بهک نهو مندالهی تییهاو یژراوه، ده یجوولیتن، به لأم نایکه ویتن، نهو زهوییهش له ژیر نیوه ده، چه ندان خولانه وهو سوورانه وهی ههن، به لأم ناشتانهک وهیتن.

که واته: تاکو زانست به رهو پییشه وه بچن، ورده کاریهک که خوا له دروستکراوه کانی خویدا دایناوه، زیاتر درده که وهی، نهو فرهماشتهی خواش که باسی دروستکراوه کانی خوئی ده کات و، باسی ورده کاریهک ده کات که خوا ره چاوی کردوه له دروستکراوه کانی خویدا، پتر تییده گهین و قه دری ده زانین، وهک خوا ده فره موئ: ﴿صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتَقَنَ كُلُّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝۸﴾ النمل، واته: دروستکراوی خوا که هه موو شتیکی به نهو په پی ورده کاریی دروستکردوه، دیسان که ده فره موئ: ﴿بِأَنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْتَهُ بِقَدَرٍ ۝۱۹﴾ القمر، واته: نیمه هه موو شتیکیان به نه ندازه گیری دروستکردوه.

به لئی تاکو زانیاری و هوشیاریمان زیاتر بن و، عه قلمان ده و له مه ندر بن به شاره زانی، زیاتر قه دری فرهماشتهی خوا ده زانین و باشت له فرهماشته کهی خوا حالیی ده بین، که له بارهی دروستکراوه کانی خویه وه فره موویه تی.

بویه من یتیم وایه به راستیی له سه ره مسوولمانان قه رزه که له زانیاری پوژگاری خویمان، شاره زانین، چ له بارهی گهردوونناسیه وه، له بارهی فیزیوا کیمیاوه، له بارهی زهوی ناسیه وه، له بارهی زینده وه ره زانییه وه، له بارهی کۆرپه له زانییه وه، له بارهی کۆمه لناسیه وه، ده بی له هه موو باره کانه وه هه ولبدن زانیاری پوژگاری خویمان باش بزانی، بو نه وهی باشت پئی له قوربان تی بگهن، چونکه قه دری زین له لای زینگره وه، که سیک باش له فرهماشتهی خوا تیده گات، به تاییه ت نهو فرهماشتهی له بارهی دروستکراوه کانی خواوه ده دوئی، که دروستکراوه کانی خوا چاک بزانی و، پتیمان ناشنابی و، به ورده کاریهکانیان زانابی.

مه سه له ی دووه م:

باسی شەشی دیکه له چاکه کانی خوای به بهزهیی که بریتین له: دروستکردنی مروؤف له قوړی وشک بووهوهو، جند له ئاگری بئ خلتنه، یان ئاگری تیکه ن و، په خساندنن دوو پروژه لات و دوو پروژاوا له سهر زهوی و، تیکه نکردنی دوو ده ریا به کان به بئ ئاویتته ی به کدبی بوون، به هۆی به رده به که وه له نیاوانداو، ده رها تانی گه وه هرو مرواریی له و دوو ده ریا به که مه به ست پتیا ن ئاوی سوپرو شیرینه و، که شتی به دروستکراوه کانی وه ک چیا به رزه کان، که نه وانیش خوا **سَمِيعًا** ههر به مو لکی خو ی دایانده نئ، هه رچه نده مروؤفه کان دروستیا ن ده که ن، چونکه هه م مروؤفه کان دروستکراوی خوان و، هه م نه و که رسته یه ش که شتی به کانی بئ دروست ده که ن، هه موویان دروستکراوی خوان:

خوا ده فه رموی: ﴿ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ ۝۱۱ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَّارٍ ۝۱۲ فَاَيُّ الْاَلَاءِ رَبِّكَ مَا تُكْذِبَانِ ۝۱۳ رَبُّ الْمَرْجَيْنِ رَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ۝۱۴ فَاَيُّ الْاَلَاءِ رَبِّكَ مَا تُكْذِبَانِ ۝۱۵ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ۝۱۶ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ۝۱۷ فَاَيُّ الْاَلَاءِ رَبِّكَ مَا تُكْذِبَانِ ۝۱۸ يَخْرُجُ مِنْهُمَا الذُّلُومُ وَالْمَرْجَاتُ ۝۱۹ فَاَيُّ الْاَلَاءِ رَبِّكَ مَا تُكْذِبَانِ ۝۲۰ وَلَهُ الْمَجَارِ الْاُنثَاءُ فِي الْبَحْرِ كَالْاُنثٰى ۝۲۱ فَاَيُّ الْاَلَاءِ رَبِّكَ مَا تُكْذِبَانِ ۝۲۲﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له دوازه بر گه دا:

له سێ زده نایه قی پیشوودا خوا **سَمِيعًا** باسی چوارده له چاکه و نیعمه ته کانی خو ی کرد، نجا دوا ی باسکردنی چوارده له چاکه و نیعمه ته کانی، فه رموی: ﴿ فَاَيُّ الْاَلَاءِ رَبِّكَ مَا تُكْذِبَانِ ۝۱۳﴾ ئه ی جند و مروؤف! نکووی ی له کام له چاکه کانی په روه ردگارتان ده که ن و دانیان پێدا ناهیتن؟ نجا دوو باره خوا **سَمِيعًا** ده ست ده کاته وه به ژماردنن ژماره یه کی دیکه له چاکه و نیعمه ته کانی خو ی که شه ش دانه ن:

چاکه ی به که م:

(١) - ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ﴾، مروؤفی هیناوه ته دی له (صَلْصَل) یک که وهک فەخخاره، (صَلْصَل) هه موو زانا یان ده لێن: (الطِّينُ الْيَاسُ)، قوړی وشک بووه وه، به جوړیک که نه گهر شتیکی لێ بدهی، زرینگهی لێ بێ، چونکه (صَلْصَلَة) به مانای زرینگه دی.

له تهفسیری: ﴿صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ﴾ دا، (الطبري) له تهفسیره که ی خویدا هیناویه تی ده لێ: ﴿خَلَقَ اللَّهُ الْإِنْسَانَ، وَهُوَ آدَمُ مِنْ صَلْصَالٍ: وَهُوَ الطِّينُ الْيَاسُ الَّذِي لَمْ يَطْبَخْ، فَإِنَّهُ مِنْ يُسِّهِ لَه صَلْصَلَةٌ إِذَا حُرِّكَ وَنُقِرَ كَالْفَخَّارِ؛ يَعْنِي أَنَّهُ مِنْ يُسِّهِ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَطْبُوحًا، كَالَّذِي قَدْ طُبِخَ بِالنَّارِ﴾، (أخرجه: الطبري: ج ٢٧، ص ١٣١، عن قتادة: ٢٨-٣٣، عن ابن عباس: ٢١-٣٣)

واته: خوا ^{سبحه تسبیحه} مروؤفی که مه به ست پیتی ئاده مه، له سه لصال دروستکرده وه، (صَلْصَل) یش مه به ست پیتی قوړیکی وشک بووه وه یه که سوور نه کراوه ته وه، به لām هینده وشکه که وهک خه زه ف زرینگهی لێ دی، نه گهر بجوولینزی و په نجهی لێ بدری، (فَخَّار) یش بریتییه له وه قوړهی به ناگر سوووتی تراوه (وهک خشتی سووره وه کراو و دیزه و گوژه که سوور ده کرینه وه).

(٢) - ﴿وَخَلَقَ الْحَاكِمَ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَّارٍ﴾، (خوا ^{سبحه تسبیحه}) جانیشتی هیناوه ته دی، له (مارج) له ناگر، (مَارِج: اللَّهَبُ الْخَالِص)، (مارج) به شهش و اتایان لیکیان داوه ته وه:

١- (اللَّهَبُ الْمُخْتَلِطُ بِسَوَادٍ، بَلَّيْسَهُ يَهَكُ كَه تِيكَه لَ بُوو بَي لَه گَه لَ ره شایی دا.

٢- (خَالِصُ النَّارِ) ئاگریکی بێ خلته.

٣- (لَّهَبُ النَّارِ) بلایسه ی ناگر.

٤- (مَا اخْتَلِطَ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ) نهو بلایسه یه ی هه ندیکی له گه ل هه ندیکی تیکه ل بووه.

٥- (أَحْسَنُ النَّارِ) باشترین جوړی ناگر، واته: به هیتزینی.

۶- (اللَّهْبُ الْأَصْفَرُ وَالْأَخْضَرُ الَّذِي يَغْلُو النَّارَ إِذَا أُوقِدَتْ) نهو بلیسه زهردو سهوزهی لهسهر ناگرهکه، بهرز دهبیتهوه کاتیک دادهگیرسیتری.

(الطبري) له تهفسیره کهی خوئی دا ئهم رایانهی هیئاوه^(۱).

دهربارهی مانای وشه (جان) یش دوو را هه:

أ- ههندیکی دهلین: (الجان أبو الجن) وهک چوون (آدم أبو الإنس) ئادهم بابی مروّفانه، جاننیش بابی جندانه.

ب- ههندیکی دهلین: (جان) کوئی (جن)، بهلام رای یهکه میان راستر پیندهچی که (جان) له بهرانبهر ئادهم بی و، ئادهم بابی مروّفانه، جاننیش (که ئیبلیه) بابی کوّمه لی جنده.

۳- ﴿فَبَآئِيَ مَا آلَاءَ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانِ﴾، ئهی جندو مروّف! له کام له چاکهکانی پهروه دگارتان نکوولی دهکهن و به دروئی داده نین و بروای پیناهینن؟ شایانی باسه: (الطنطاوي) له تهفسیره کهی خویدا رایهک دینن، پیم باش بوو ناماژیه کی پی بکه م، له بارهی نهوه وه که دهفه رموی: ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ﴾، دهلن: (وَهَذَا إِیضًاخُ لِحَلْقِ الْإِنْسَانِ، وَبَيَانِهِ، أَنَّهُ كَمَا أَنَّ الطِّينَ الْمَطْبُوعَ مُرَكَّبٌ مِنْ مَادَّةٍ أَرْضِيَّةٍ وَحَرَارَةٍ سَوْنُهُ وَأَنْصَجَتُهُ لِتَحْفَظَ كَيَانَهُ؛ هَكَذَا هَذَا الْإِنْسَانُ لَهُ شَهْوَةُ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ وَالْمَزَاجِجِ، وَلَهُ قُوَّةٌ غَضَبِيَّةٌ تُورِثُهُ الشَّجَاعَةُ، وَهَذِهِ فِي الْإِنْسَانِ ثِقَابِلُ طَبِخِ الطِّينِ لِيَصِيرَ فَخَّارًا، إِذْ لَا بَقَاءَ لِلطِّينِ بَعْدَ طَبْخِ بِالنَّارِ لِتَشْتَمِسَ أَجْزَالُهُ وَيَبْقَى بِنَاوُهُ)^(۲).

واته: که خوا دهفه رموی: ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ﴾، ئهمه پوونکر دنه وهیه بو دروستبوونی مروّف و پیکهاته کهی، ههروهک چوون قووی سوورکراوه له خاکی زهوی و گهرماییهک پیکهاته وه، گهرماییه کهیه ئهو قوره

(۱) ج ۲۷، ص: ۱۳۲، ۱۳۳.

(۲) الجواهر: ج: ۲۴، ص: ۱۹.

به هیز دهکات و پتی دهگه یه نی (قور نه گهر به س خوئی بی، هه لده وه ری، به لام کاتیک ده سووتیتزی به شیوه یه کی تاییه ت، دیزه و گۆزه ی لی دروست ده کری، شهر به و کووپه ی لی دروست ده کری، خشته ی سووری لی دروست ده کری و پته و ده بی) به هه مان شیوه مروفیش ئاره زووی خواردن و خواردنه وه ی هه به و، ئاره زووی هاوسه رگری هه به و، هیزکی تووره بوونی هه به، که نازایه تی تییدا په ی داده کات، نه م سیفه تانه ش له مروف دا ده که ونه به رانه ر سوور کردنه وه ی قور، بۆ نه وه ی بیته خه زه ف، قوریش به بی سوور کرانه وه به ناگر ناتوانی به یئیته وه، (به لکو شی ده بیته وه بۆ گل و خول) به لام که سوور کرایه وه، خوئی راده گری.

تیس تا ئیمه زۆر پروودای میژوووی چۆن ده زانیین؟ بیگومان به هوئی نه و کووپه و شهر به و گۆزه و دیزه و شانه وه که له قوپی سووره وه کراو، مروف دروستی کردوون و، نه و نووسینه نه ی له سه ریان نووسراون.

واته: وه ک چۆن قوره که به هوئی ناگره که وه خوئی راده گری و پته و ده بی، مروفیش به هوئی نه و سیفه تانه وه که خوا تییدا داناون، ده میئیه وه به رده دام ده بی.

هه رچه نده پوه له ق نایه ته که زیاتر نه وه ده گه یه نی که دروست کرانی ناده م ^{شهره جره جره} به چهند قوناغیکدا تییه ریوه و، گل و ناو تیکه ل کراوه بۆته قور، قوره که ماوه ته وه ره ش داگه پاوه و بۆنی کردوه و، دواپی وشک بۆته وه، وه ک خوا ی زاناو شاره زه ف ره موویه تی وه ک خه زه ف (فخاری لیه اته وه).

چاکه ی دووه م:

ننجا خوا ^{شهره جره جره} له دوا ی نه وه ده فره موئی:

(٤) - رَبُّ الشَّرْقَيْنِ وَرَبُّ الْغَرْبَيْنِ، به روه ردگاری دوو رۆژه لاته کان و به روه ردگاری دوو رۆژ ناویه کانه.

زانايان لەو بارەوہ زۆر قسەیان کردوہ، کە مەبەست لە دوو پۆژھەڵات و دوو پۆژناوایەکان چییە؟ بەلام ئەووی زیاتر دیتە زەینەوہ، یانی: دوو پۆژھەڵاتەکانی زەوی و دوو پۆژناوایەکانی زەوی، چونکە زەوی بە دەوری خۆردا دەخولیتەوہ، ھەرچەندە بە چاو وادیارە خۆر بە دەوری زەویدا دەخولیتەوہ، بەلام لە راستیدا زەوی بە دەوری خۆیدا دەخولیتەوہ لە بەرانبەر خۆردا، وێرای ئەووی بە دەوری خۆریش دا دەخولیتەوہ، لە سوورگەییەکی بیست و سێ پلەو نیو لاردا، ھەلبەتە ھەر پۆژەش خۆر لە خالێک ھەڵدێ و، لە خالێکیش ناوا دەبێ، واتە: ھەر پۆژە خۆر خالی ھەلھاتنی و خالی ناوابوونی جیایە لەوێ دیکە، بەلام بە گشتیی دەگونجی بلیین: لە کەشی زستاندا خۆرھەڵاتنەکانی خۆر بۆ زەوی (نوقتەکانی لێوہ ھەلھاتنی) و نوقتەکانی لێوہ ناوابوونی جۆریکن و، لە کەشی ھاویندا جۆریکی دیکەن، ھەرۆک لە کەشی بەھاردا جۆریکن و، لە کەشی پاییزدا جۆریکی دیکەن، بۆیە لە شوێنیک دەفەرموێ: ﴿رَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ﴾ المعارج، واتە: پەرورەدگاری پۆژھەڵاتەکان و پۆژناوایەکان، لە شوێنیک دیکەش دەفەرموێ: ﴿رَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ﴾ الشعراء، واتە: پەرورەدگاری پۆژھەڵات و پۆژناوا (بەگشتیی و ەک تیکراو جینس)، بەلکو لە ھەر سەعاتیک دا خۆر خۆرھەڵاتیکە ھەیە و خۆرناوایەکی ھەیە، لەبەر ئەووی زەوی خەرەو ھەر چوار دەوری زەوی دەبێتە خالی خۆرھەڵاتن و، بەرانبەرەکەشی دەبێتە خالی خۆر ناوابوون.

(٥) - ﴿فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، ئەی مەرۆف و جند! نکوولیی لە کام لە چاکەکانی پەرورەدگارتان دەکەن؟

دوای دروستکردنی مەرۆف و جند، ەک یەکەمین چاکە، ئنجا باسی دوو پۆژھەڵات و دوو پۆژناوایەکان دەکات، ەک چاکە ی دووہم، ئنجا دیتە سەر باس.

چاکە ی سیہم:

(٦) - ﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ﴾، دوو دەریایەکە ی بەرھەڵدای یەکدی کردوون، پێک دەگەن، (مرج) بە مانای (أُرْسِلَ) دێ و بە مانای (خَلَطَ) دێ، واتە: دوو دەریایەکانی ناردوون، یاخود تیکەل کردوون، (يَلْتَقِيَانِ) پێک دەگەن، بەلام:

چاگەى چوارەم:

(۷) - ﴿بَيْنَهُمَا رِزْجٌ لَا يَبْعِيَانِ﴾، لە نىوانياندا پەردەيەك ھەيە، نىوانىيەك ھەيە سنوور شىكىنىي ناكەن، دەستدريژىي ناكەن بۆ سەر يەكدى، واتە: ھىچكاميان بەسەر ئەوى دىكەدا زال نابى، نە دەرياي سوڧر بەسەر ناوى شىريندا زال دەبى، كە ناوى شىرين نەمىنى و ھەمووى سوڧر ھەلگەڧى! نە ھى شىرين بەسەر ھى سوڧردا زال دەبى، چونكە ناوى شىرين زۆر بچووكە لە چاۋ ھى سوڧر، ھىچ كاميان بەسەر ئەوى دىكەدا زال نابى، لەبەر ئەوى پەردەيەكيان لە نىواندا ھەيەو سنوور شىكىنىي بۆ لاي يەكدى ناكەن، كە دەڧەرموى: ﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ﴾، دوو دەريايەكان بىگومان مەبەست پىيان ناوى سوڧرو شىرينە، ھەندىكى دىكە گوتتويانە: مەبەست پىيان دوو دەرياي سوڧرە، فلان دوو دەريا، يان فلان دوو دەريا، بەلام لە راستىدا وانىەو مەبەست پىيان دوو ناوى سوڧرو شىرينە، كە ئەو تەنيا لىرەش نەھاتوۋە لە چەند شوڧنى دىكەش لە قورئاندا باسكراۋە (البهرين أي: البحر العذب والبحر المالح) دەرياي شىرين، دەرياي سوڧر، (مرج به ماناي (أرسل) ناردوۋىەتى) و بە ماناي (خلط) (تىكەلەڧىرەد) ىش دى، (يلتقيان) پىك دەگەن، (يتصّلان بحيث يصبّ أحدهما في الآخر)، واتە: پەيوەست دەبن بە جوڧرىك يەكيان دەڧرژىتە نىۋە ئەوى دىكەيانەو، كە ھەر ناوى شىرينە دەچىتەو نىۋ ناوى سوڧرو، تەگەر ناوى سوڧر ھاتايە نىۋ ناوى شىرين، ناوى شىرين نەدەما، چونكە ناوى سوڧر زۆر زۆرەو، ناوى شىرين تۆزىكە لە ناوى سوڧر، ناو شىرينەكەش دواى ئەوى مروڧ كارو پىداۋىستىيەكاني خۆى پى جىبەجى كرد، نىنجا خواردن و خواردنەو، ئەوڧىريە، شت و شوارە، لەم ڧۆڧگارەش دا دروستكردنى وزەى كارەبايە، ھەرچى ھەيە، ئەوى لىتى زيادبوو دەچىتەو نىۋ ناوى سوڧر.

﴿بَيْنَهُمَا رِزْجٌ لَا يَبْعِيَانِ﴾، (البرزخ: الفاصل الحاجب)، نىوان و پەردەيەك، پىشتريش گوتمان: (برزخ) لە (برزة) ۋە ھاتو، يانى: شوڧنىكى بەزايى، كە مەبەست پى نىوان و دىۋارىكە، (لا يبعيان: لا يغلب أحدهما على الآخر)، يەكيان بەسەر ئەويدىكەدا زال نابى، واتە: وانىە ناوى سوڧر ناوى شىرين نەھىلى، ياخود ناوى شىرين ناوى سوڧر نەھىلى، ھەر كامىكيان ئەركى خۆى ھەيە.

زانایان له باره‌ی نه‌وه‌وه که: نایا مه‌به‌ست له: اسنور شکستنی بۆ لای یه‌کدی ناکهن و به‌ سه‌ره‌یه‌کید، زانابن او مه‌به‌ست له په‌رده‌که چیه؟ زۆر قسه‌یان کردوون و به‌ هی‌ترتینیان نه‌وه‌یه که مه‌به‌ست له سنور شکستنی بۆ لای یه‌کدی ناکهن، یانی: نه‌ ناوی سو‌یر وا ده‌کات، ناوی شیرین نه‌مینئ و کو‌تایی پیه‌ئینئ، هه‌مووی له‌ نیو خۆیدا جی بکاته‌وه، نه‌ ناوی شیرینیش وا ده‌کات که کو‌تایی به‌ ناوی سو‌یر به‌ئینئ.

مه‌به‌ست لهو به‌رزه‌خ و به‌رده‌یه‌ش:

آ- هه‌ندێك گوتووایه: بۆ هه‌ر كام له‌ ناوی شیرین و ناوی سوز، بێكها ته‌یه‌کی تابه‌ت هه‌یه‌و مه‌به‌ست بێی جیاوازی بێكها ته‌یه‌یه‌.

ب- هەندێک گوتووایانە: مەبەست ئەوەیە کە ناستی ناوی شیرین هەمیشە بەرزترە لە ناستی ناوی سوێر، گومانیشی تێدانیه کە ناوی شیرین بەرھەم ئەنجامی ئەو باران و بەفر و تەرزەییە، کە لە هەلمی دەریا دروست دەبێ، کە تیشکی خۆر لەسەر دەریا پەیدای دەکات و با دەیهێنێ، دەبێتە باران و بەفر و تەرزەو لە شوێنە بەرزەکان، دەبارن، چونکە شوێنە بەرزەکان زەوی ساردن و ناوی شیرین لە شوێنە بەرزەکانە، لە شوێنی بەرزەو ئەو شوێنە دەبێتەو دەچێتەو نۆ ناوی سوێر، ناستی جوگرافی شیرین هەمیشە بەرزترە لە ناستی ناوی سوێر، مەبەست لەو بەرزەخە، ئەوەیە، ئنجا پای دووھم زیاتر ستیکی واقعی و زانستیەو راستیشە کە پێکھاتە ناوی شیرین و ناوی سوێر لە یەک جیان، بەلکو زانایانی ھاوچەرخی دەلێن: پێکھاتە ھەر کام لە دەریایەکانیش لە یەک جیان، وەک ئوقیانوسی ھیندی و، ئوقیانوسی تەلەسی، ھەروەھا دەریای عەربیی و، دەریای سپیی نیوہارست و، دەریای سوورو، دەریای رەش، ھەموو ئەوانە ھەر کامێکیان پێکھاتەبەکی حیا لەو دیكە ھەبە.

(۸) - ﴿فَإِنِّيَ آتَاكِ رَبِّكُمْ نَكَدًا﴾، نایا نکوولیی له کام له چاکه کانی په روډه دگارتان ده کهن، نهی مړوف و جند!

چاکهی پنجم:

٩- ﴿يَخْرُجُ مِنْهَا اللَّوْؤُ وَالْمَرْحَاتُ﴾، لهو دوو دهریایه (لهو ناوی سوئرو شیرینه) گهوهر و مرواریی دینه دهری، (لؤلؤ) به کوردیی گهوهری پی دهلین و (مَرَجَان) یش مرواریی پی دهلین، (يَخْرُجُ) خوینراوه تهوهو (يُخْرَجُ) ش خویندراوه تهوه، (يَخْرُجُ): دیته دهه، (يُخْرَجُ): دهرده هیترئ.

زانایان لهو بارهوه که خوا ^{سیرین} گهوهر و مرواریی پالداده نه لای ههر کام له ناوی سوئرو شیرین، له حالیکدا ته نیا له ناوی سوئر پهیداده بن!! گوتوویانه:

أ- له بهر نهوهی ناوی سوئرو شیرین به سه ریگه وهن، بویه و دک یهک ناوو دهریان، ههر چهنده ته نیا له ناوی سوئر پهیدا ده بن، به لام پالیداونه لای ههر دوو کیان.

ب- رایه کی دیکه ش نهوهیه که ناوی شیرین له چاو ناوی سوئر شتیکی زور کهمه، بویه خوا ^{سیرین} حیسانی زوره کهی کردوه، که ناوه سویره کهیه.

ج- رایه کی دیکه ش نهوهیه که گهوهر و مرواریی، ههم له ناوی سوئردا ههن و دهرده هیترئ، ههم له ناوی شیریندا.

د- رایه کی دیکه ش نهوهیه که به دلتیایی بناغه ی ناوی شیرینیش ههر ناوی سوئر، بویه خوا ^{سیرین} باسی ههر دوو کیان دهکات، به لام نه مه وهک زاکردنی ناوی سوئر، به سه هر هی شیریندا، چونکه نه سلئ ناوی شیرین ههر ناوی سوئر، نیمه ناوی شیرینمان ههر له ناوی نۆقیانووسه کانهوه بۆ پهیدا ده بی، که هه لمی دهریایه به رزده بیته وهو دیته شوینه به رز دکان و هه ور دروست ده بی، باران و به فرو ته رزه دیته خوار، که واته: ناوی شیرینمان ههر له ناوی سویره وه بۆ پهیداده بی.

نیمه دوایی ږوونکردنه وه یهک له باره ی ههر کام له گهوهر و مروارییه وه ده دهن.

١٠- ﴿فَإَيُّ آلَ رَبِّكُمَا نَكِرَ بَانَ﴾، ننجا نایا نکوولیی له کام له چاکه کانی پهروه دگارتان ده که نه، ئهی جندو مروؤ!

چاکه‌ی شه‌شه‌م:

(۱۱) - ﴿وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ﴾، رُویشتووہ دروستکراوہ‌کان له ده‌ریادا وهک چیا به‌رزہ‌کان، هی خوان، بیگومان مه‌به‌ست له رُویشتووہ‌کان که‌شتیه‌کانه، واته: (السُّفُنُ الْجَوَارِي)، که‌شتیه رُویشتووہ‌کان، (الْمُنْشَآت)، واته: (الْمَصْنُوعَات) که دروستکراون و هیندراونه دی، مرؤقه‌کان دروستیان ده‌کهن، (کَالْأَعْلَامِ)، (أَعْلَام) کۆی (عَلَم)ه، واته: چیا به‌رز، واته: که‌شتیه‌کانیش که مرؤقه‌کان دروستیان ده‌کهن و به ده‌ریادا ده‌رؤن، وهک چیا به‌رزہ‌کان، نه‌وانیش ههر هی خوای په‌روه‌ردگارن و، نیعمه‌قی خوان بۆ نیوه‌ی په‌خساندوون، ههم مرؤقه‌که که که‌شتیه‌که دروست ده‌کات، ههم که‌ره‌سته‌که که که‌شتیه‌که‌ی لن دروست ده‌کری، ههمووی ههر دروستکراوی خوایه.

وشه‌ی (مُنْشَآت) له‌سه‌ر کیشی (مُفْعَلَات)هو ده‌بیته ناوی به‌رکار (اسم مفعول) دروستکراوہ‌کان، خوێتراویشه‌ته‌وه: (الْمُنْشَآت) یانی: دروستکه‌ره‌کان، لی‌ره‌دا واته: (الَّتِي رَفَعَتْ قُلُوعَهَا)، نه‌وانه‌ی که قه‌لایه‌کانیان به‌رزکردوونه‌وه، یانی: چادره‌کانیان به‌رزکردوونه‌وه، یان (مُنْشَآت) (مِنْ أَنْشَأَ السَّيْرَ: أَسْرَعَ أَيِ الَّتِي يَسِيرُ بِهَا النَّاسُ سَيْرًا سَرِيعًا)، (مُنْشَآت) له (أَنْشَأَ السَّيْرَ)هوه‌هاتوه، واته: به‌خیرایی رُویشت، نه‌و که‌شتیه‌نه‌ی خه‌لک به‌خیرایی له ده‌ریادا پتیا‌ن ده‌رؤن، شایانی باسه: ئیستا له‌م رُوزگارهدا که‌شتی و دروست کراوه، (۵۶۴۰۰۰) تهن نه‌وت هه‌لده‌گری، یه‌ک تهن هه‌زار کیلویه، که‌واته: (۵۶۴,۰۰۰×۱۰۰۰=۵۶۴,۰۰۰,۰۰۰) کیلو.

پیناسه‌ی (لؤلؤ) و (مرجان) و سهرنجدانیک‌ی زهوی :

(۱۲). ﴿ فَأَيُّ الْآلَةِ رَبِّكَأُتْكَذِبَانِ ﴾، آیا نکوولی له کام له چاکه‌کائی په‌روه‌ردگار تان ده‌کن، نه‌ی مروّف و جند؟!

له باره‌ی (لؤلؤ و مرجان) دوه، پیناسه‌یه‌کی گه‌وه‌رو مرواریی و سهرنجدانیک‌ی زهوی به‌باشم زانی که‌نهم پروونکرده‌ودیه له‌دکتور (محمد راتب‌النابلسی) دوه، بیتم له‌ته‌فسیرده‌کی دا^(۱) ناوا پیناسه‌ی (لؤلؤ) ده‌کات:

أ- گه‌وه‌ر (اللؤلؤ):

ده‌لی: (فِي الْبَحْرِ حَيَوَانٌ اسْمُهُ الْمَعَارُ، وَهُوَ حَيَوَانٌ بَحْرِيٌّ هَلَامِيٌّ رَخْوِيٌّ لَهُ طَبَاعٌ خَاصَّةٌ وَلَهُ أَجْهَزَةٌ ذَقِيقَةٌ جَدًّا، وَغَلَاظُهُ الصَّدْفُ، أَي: صَفِيحَتَانِ كِلْسِيَّتَانِ قَاسِيَتَانِ جَدًّا، وَلَوْ دَخَلَتْ حَبَّةٌ رَمْلٍ غُنُوَّةٌ إِلَى مَمْلَكَةِ هَذَا الْحَيَوَانِ، لِدَافَعَ هَذَا الْخَطَرَ بِإِفْرَازِ مَادَّةٍ كِلْسِيَّةٍ فُسْفُورِيَّةٍ عَلَى هَذِهِ الْحَبَّةِ مِنَ الرَّمْلِ لِيُخِمِيَ نَفْسَهُ، وَيُهَاجِمُ أَعْدَاءَهُ، فَيُصْنَعُ اللَّؤْلُؤُ، وَهُوَ لَا يَذْهَبُ أَنْ هَذِهِ الْمَادَّةُ الْفُسْفُورِيَّةُ الْكِلسِيَّةُ الَّتِي يَقْرُزُهَا عَلَى حَبَّةِ الرَّمْلِ، هِيَ اللَّؤْلُؤَةُ).

واته: له‌ده‌ریادا ژيانداریک‌ه‌یه، پی‌ی ده‌گوتری: (مخار) ژيانداریک‌ی ده‌ریایی گوشت‌نهرم و شله، هه‌ندی‌ک سروشتی‌ی تاییه‌تی هه‌ن و، هه‌ندی‌ک کونه‌ندامی زور وری هه‌ن، ده‌چته‌نیو قوزاخه‌یه‌که‌وه، به‌روپشتیک‌ی هه‌ن له‌مادده‌ی کلسی زور ره‌ق دروست بوون، (نه‌و ژيانداره‌ ده‌چته‌نیو نه‌و قوزاخه‌یه‌وه)، کاتیک‌ ده‌نکه‌ ملیک ده‌چته‌نیو نه‌و جیی و شوینه‌ی نه‌و ژيانداره‌وه‌ مادده‌یه‌کی کلسی فوسفوری ده‌رده‌ات، بو‌به‌رگری له‌خو‌کردن و، ده‌وری نه‌و ده‌نکه‌ له‌ده‌ات بو‌خو‌پاراستنی و هیتشکرده‌ سهر دوژمنه‌کائی، به‌لام نه‌و نازانی که‌نه‌و مادده‌ فوسفوری‌یه کلسییه‌ی ده‌ری ده‌ات به‌ده‌وری نه‌و ده‌نکه‌ له‌وه، ده‌بیته‌ نه‌و گه‌وه‌ره!

ب- مهرجان (المرجان):

(هُوَ حَيَوَانٌ يَعِيشُ فِي الْبَحَارِ وَيَتَكَاثَرُ بِالْإِتِّصَالِ، أَي: أَنْ ذَرِيَّتَهُ لَا تَنْفَصِلُ عَنْهُ، فَيُتَمُو شَيْءٌ لَا يُصَدَّقُ، لِذَلِكَ نَجِدُ فِي اسْتِرَالِيَةِ رَصِيْفًا مِنَ الْمَرْجَانِ طَوْلُهُ أَكْثَرُ مِنْ (١٦٠٠) كَم، وَغَرَضُهُ (٥٠) كَم تَقْرِيْبًا، وَالْبَحْرُ الْأَحْمَرُ كُلُّهُ صُحُورٌ مَرْجَانِيَّةٌ).

له باره‌ی مهرجانه‌وه ده‌لئ: ژيانداريکه له ده‌رياکاندا ده‌ژي و، به هو‌ی زاوژنه زياد ده‌کات، وه‌چه‌که‌ی لي‌ی جيانا بيته‌وه، به‌لکو هه‌ر پيته‌وه به‌يوه‌سته، ئيدي زياد ده‌کات، به‌شيوه‌يه‌کی سه‌رسورهيته‌ر، بويه له نوستوراليا شوسته‌يه‌کی مهرجاني هه‌يه، دريژيه‌که‌ی هه‌زارو شه‌سه‌د (١٦٠٠) کيلومه‌تره‌و، پانييه‌که‌شي په‌نجا (٥٠) کيلومه‌تره‌و، ده‌ريای سوور هه‌مووی له‌و به‌رده مهرجانيانه پيک دي.

که‌واته: مهرجان ژيانداره به‌لام دوايي زور ده‌بيت و وه‌چه‌که‌ی هه‌ر به خويه‌وه په‌يوه‌سته‌و، به‌پيکه‌وه به‌نووساويي وه‌ک چيايه‌ک پيکه‌وه ده‌بن و نه‌وانه‌ی ده‌مرن ره‌ق ده‌بن و ده‌بنه به‌ردو سه‌ره‌نجام ده‌بنه مهرجان، مهرجان به‌کورديش ويرا‌ی مروا‌يي مهرجاني پي ده‌ليين و جوړه به‌ردنکی زور به‌نرخه، په‌نگی سووري هه‌يه‌و، په‌نگی شيني هه‌يه‌و، په‌نگی جوړاو جوړی هه‌يه.

ج- سه‌ره‌جسديکي زه‌وی:

لي‌ره‌دا به‌باشم زانی وينا کردنيک له (طنطاوي) بخوازمه‌وه، که له ته‌فسيره‌که‌ی خو‌ی دا'' وينا به‌کی جوان ده‌کات بو گو‌ی زه‌وی و، ده‌ريابه‌کانی و پووباره‌کانی.

ده‌لئ: ناوی سو‌يرو شيرين تيکه‌لن و لي‌ک جيانا بنه‌وه، چونکه پووباره‌کان و جوگه‌له‌کان له ناوی بارانن {ده‌بووايه‌گو‌تبا‌ی: له ناوی باران و به‌فرو ته‌رزه دروست ده‌بن} نه‌وانيش له هه‌لمی ناو دروست ده‌بن، هه‌لمی ناو‌يش له تو‌قيانووسه‌کان، له ده‌ريای سو‌ير دروست ده‌بن، دوا‌يش جاريکی ديکه ناوه

شیرینه که که مرؤف پتویستی پتی نامینن، ده چتیه وه نیتو ده ریا سویره که، که واته: ناوی سویر و ناوی شیرین و هه لمی ناو، هه روه ها پروبارو جوگه له کان که لیان پیکدین، هه مووی وهک یهک تۆبه که دهوری زهوی داوه، واته: هه رچی جوړی ناوه، هه مووی دهوری زهوی داوه، که ههوت له سه ر ده (۱۰/۷) ی پانتایی زهوی {گوتبای: چوار له سه ر پینج (۵/۴) باشتربووا} داده گری، تنجا نهو ده ریا یانه له هه ر شوینه ناویکی تایه تیان هه یه: ده ریا ی رۆم، ده ریا ی سوور، ده ریا ی فارس، ده ریا ی هیند، ده ریا ی چین، نۆقیانووسی هادی، نۆقیانووسی باسفیک و، نۆقیانووسی به لتیق {نهو کاته ناوه کانیا و ابوون} که نه وانه نه سلّی ناو.

تنجا کاتیک تۆ ته ماشای زهوی ده که ی: له لایه که وه به بهرگه هه واپو شراوه، دوا بیش به بهرگیکی ناوی داپو شراوه، له سه رووی ناوه که شه وه، تنجا هه لمی ناو هه یه له سه ر ده ریا کان، که بهرده وام له و هه لمه ناوه ش هه وره کان دروست ده بن، هه وره کان هه ر هه لمی ناو ده چن بۆ شوینی سارد، له وۆ پارچه پارچه کانی هه لم لیک نزیك ده بنه وه، دلۆپه پیک دین، نه گه ر زۆر سارد بی ده بیته به فر، نه گه رنا ته رزه، نه گه رنا باران، تنجا نه گه ر له لایه که وه ته ماشای ده ریا بکه ی، که زۆربه ی هه ره زۆری داپو شیوه، له لایه که وه ته ماشای پروباره کان و زی و جوگه له کان بکه ی و، ده بنین، پروباره کان سه رچاوه که یان له چیا کانه، به لام شوینی رژانیا ن ده چتیه وه نیتو ده ریا، واته: له چیا به کانه وه دین و ده رژینه نیتو ده ریا، ناوی چیا به کانیش له نه سلّدا هه لمی ناو بووه، بۆته هه ورو باریوه، بۆیه ده ریا وهک دره ختیک وایه، پروباره کانیش لقه کاننی که به وشکایی دا بلا وده بنه وه، هه ر پروباریک وهک لقیکه، تنجا هه ر جوگه له یهک، یان هه ر شا جوگیهک که له پروباریک هه لده به سترّی، وهک ده ماری گه لایه که وه، هه ر مه رزایه کیش که به و شا جوگه و جوگانه ناو ده دری، وهک گه لایه کی نه و دره خته، یا خود به شیک له و گه لایه وایه.

مهسه لهی سییه م:

راگه یاندنی ئه و راستیه، که هه ر کهس له سه ر زهویه ده مرئ و، ته نیا زانی به رزی بی وینهی خوا ده مینئ و، هه موو ئه وانیه که له ئاسمانه کان و زهوی دان، داوا له خوا ده کهن و، هه میشه و به رده وام خوا کاری دروستکراوه کانی خوئی به رتیه ده بات:

خوا ده فه رموئ: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ۝ وَسَيَقُولُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامِ رَبِّ اِنِّى ۝۷۷ فَاِنِّى ۝۷۸ اِلَّا رِبِّكُمْ تَكْذِبَانِ ۝۷۹﴾ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَاْنٍ ﴿۷۸﴾ فَاِنِّى ۝۷۹ اِلَّا رِبِّكُمْ تَكْذِبَانِ ﴿۷۸﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له شهش برگه دا:

۱- ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾، هه ر که سییک که له سه ریه تی، له نیوچوویه، بیگومان راناوی (ها) بو زهوی ده چیته وه، چونکه پیتشر باسی زهوی کراوه، هه ر که سییک که له سه ر زهویه، له ژباندارانی خاوه ن هوش، که مرووف و جند ده گریته وه، هه موویان ده مرئ، وشه ی (فان، فنی، یفنی فهو فان، (فنی) له بهین چوو، (یفنی) له بهین ده چن، (فهو فان) ئه و له بهین چوویه.

۲- ﴿وَسَيَقُولُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامِ رَبِّ اِنِّى ۝۷۷ فَاِنِّى ۝۷۸ اِلَّا رِبِّكُمْ تَكْذِبَانِ ۝۷۹﴾، پرووی په روه ردگاری خاوه ن شکوو به خشش و به زهیی ده مینیته وه.

بوچی فه رموویه تی: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾ و نه یفه رمووه: (كُلُّ مَا عَلَيْهَا): له حالیک دا ژبانداران و زینده وه ران و په روه رانیشت تیکرا هه ر ده فه وتین؟! وه لمه که ی نه وه دیه که: خوا ^{سَمِيعٌ خَبِيرٌ} (من) ی به کارهیناوه که بو خاوه ن عه قلان به کاردی و ته نیا جندو مرووف ده گریته وه، چونکه سوو په ته که هه مووی دواندن هه ردوو کوومه لی مرووف و جندو، باسی ژبانداران و دروستکراوه کانی دیکه نیه.

که ده فهرموی: ﴿وَبَقِيَ وَجْهٌ رَبِّكَ دُوَّ الْجَلَلِ وَالْإِكْرَامِ﴾، وشه‌ی (وَجْهٌ) زوربه‌ی تویره‌روان به خود (ذَات) یان لیکداونه‌وه، واته: زاتی پهروره‌دگارت ده‌می‌تیه‌وه، دیاره (وَجْهٌ) له نه‌سلدا بهو نه‌ندامه ده‌گوتری که ده‌یزانین: روو، دم و چاو، (الْوَجْهُ: مَا يُسْتَقْبَلُ بِهِ الْغَيْرُ وَهُوَ فِي اللَّهِ تَعَالَى صِفَاتُهُ الْكَرِيمَةُ الَّتِي تَتَوَسَّطُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْقِهِ، فَتَنْزِلُ بِهَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتُهُ وَفَيُوضُّاتُهُ)، (وَجْهٌ) (روو) نه‌ودیه که جگه له خوی پی روو به رووبی، به‌لام به نسبت خوی به‌رزوه مه‌به‌ست پی‌تهو سیفه‌ته بی‌وینانه‌ی خوان، که ده‌گونه نیوان خواو دروستکراوه‌کافی و له پی‌سیفه‌ته‌کانیه‌وه خیرو به‌ره‌ک‌ت و چاکه‌ی وی ده‌رژئی به‌سهر دروستکراوه‌کافی دا ایه‌هووی ویسته‌که‌یه‌وه‌وه، به‌هووی زانیاریه‌که‌یه‌وه‌وه، به‌هووی حیکمه‌تیه‌وه‌وه، به‌هووی به‌زه‌بیه‌وه‌وه.

که‌واته: (وَجْهٌ) مه‌به‌ست پی‌سیفه‌ته‌کافی خوی پهروره‌دگار، به‌لام نه‌گهر بشلین: (وَجْهٌ) سیفه‌تیک‌ی خوایه سَمِيعُ الْحَمْدِ که تیمه نازانین چونه ههر گونجاوه، به‌لام به‌دلتیایی مه‌به‌ست پی‌تهو واتا رواله‌تیه‌ی نیه، که بو دروستکراوه‌کان به‌کاردی، ده‌شگونجی بلین: (وَجْهٌ) زاتی خوی پهروره‌دگار.

﴿دُوَّ الْجَلَلِ وَالْإِكْرَامِ﴾، بیشتریش باس‌مان کرد که (جَلال) واته: هه‌بیه‌ت و ده‌سه‌لات و بالاده‌ستی و پایه‌به‌رزیی، (إِكْرَام) یش له نه‌سلدا واته: ریزلین‌گرتن و چاکه‌کاری و میهره‌بانی و به‌خشنده‌یی خوا سَمِيعُ الْحَمْدِ، نجاخوا سَمِيعُ الْحَمْدِ لیره‌داکه ده‌فهرموی: ﴿وَبَقِيَ وَجْهٌ رَبِّكَ دُوَّ الْجَلَلِ وَالْإِكْرَامِ﴾، رووی پهروره‌دگاری خواوهن هه‌بیه‌ت و پایه‌به‌رزیی و خواوهن ریزلین‌گرتن و به‌خشین و میهره‌بانییت، ده‌می‌نی. (۳) ﴿فَبَاقِيَ، أَلَا رَبِّكَ أَكْبَرُ﴾، نجا نه‌ی جندو مروف! نکوولی له کام له چاکه‌کافی پهروره‌دگارتان ده‌که‌ن؟!

زانیان وشه‌ی (جلال) و (اکرام) یان ناوا لیکداونه‌وه:

أ- (الجلال: العظمة، وفيه معنى الإعلاء والترفع المعنوي على الغنى كالألو والعظمة والكبرياء والإحاطة والغنى والغلبة والقهر)، (جلال) به‌مانای مه‌زینی دی و، به‌مانای

۶- ﴿يَأْتِي آلَاءُ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، نایا تېوه نهی مروّف و چند! به کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان بیپروان، نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان ده کهن؟

(یوم) به مانای (کات) دې، به لّام (شان) به مانای (حال) دې و، به مانای کار دې، واته: له هه موو کاتیکدا خوا له کاریکی جیا له وهی پیش دایه، یان له کاریکی تایه تدایه، که مه به ست پتی سه په رشتییکردنی دروستکراوه کان و به ړتیه بردنیه تی بویان.

(ابن عجیبه) له تفسیره کهی خوې "دا، بُو ړوونکړنه وهی چه مکی نه م تایه ته موباره که: ﴿يَسْأَلُهُمْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ ۷۷، الرحمن، واته: هه ره کهس که له ناسمانه کان و زه ویدایه، داوای لی ده کات، هه ره کاته نه و له کاریکدایه، گو توویه تی:

(﴿يَسْأَلُهُمْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ ۷۷، آی: مِنْ مَلَكٍ، وَإِنْ، وَجَنٍّ، وَغَيْرِهِمْ، لَا غِنَى بِأَحَدٍ مِنْهُمْ عَنْهُ سُبْحَانَهُ، كُلُّهُمْ يَسْأَلُهُ حَاجَتَهُ، إِمَّا بِلِسَانٍ مَقَالِهِ، وَإِمَّا بِلِسَانٍ خَالِبٍ، أَهْلُ السَّمَوَاتِ يَسْأَلُهُ قُوتُ أَرْوَاحِهِمْ، وَأَهْلُ الْأَرْضِ قُوتُ أَشْبَاحِهِمْ وَأَرْوَاحِهِمْ).

(قَالَ أَبُو السُّعُودِ: فَإِنَّهُمْ كَافَّةٌ مِنْ خَبَثٍ حَقَائِقُهُمُ الْمُمَكِّنَةُ، مَعْرُزٌ عَنْ اسْتِحْقَاقِ الْوُجُودِ، وَمَا يَنْفَرُغُ عَلَيْهِ مِنَ الْكَمَالَاتِ بِأَسْرِهِ، بَحْثٌ لَوْ انْقَطَعَ مَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْعِنَايَةِ الْإِلَهِيَّةِ مِنَ الْعَلَاقَةِ.. لَمْ يَشْمُوا زِلْعَةِ الْوُجُودِ أَضْلًا، فَهُمْ فِي كُلِّ أَنْ مُسْتَمِرُّونَ عَلَى الْإِسْتِدْعَاءِ وَالسُّؤَالِ).

واته: نه وانهی داوا له خوا ستیاچم، ده کهن، له فرشته و مروّف و چندو جگه له نه وانیس، هیچ کامیان بی نیاز نه، له خوا ستیاچم، هه ره کامیکیان داوای پیداو یستی خوې لی ده کات یان به زمانی وتار، یان به زمانی حال و، نه هلی ناسمانه کان

داوای بژیوی پروحیانی لئی ده‌کهن، به‌لام نه‌هلی زه‌وی داوای بژیوی جه‌سته‌و
رووحه‌کانیانی لئی ده‌کهن.

(ابن عجبیه) نهو قسانه له (أبو السعود) هوه دینتی، نهویش پروونکه ره وودیه کی ناوداری قورپانه و ده لئی: مروّفه کان تیکرا لهو پرووه که چییهت (ماهیه) ی نهوان بریتیه له بوون گونجاویسی {واته: ده گونجا هه بن و ده گونجا نه بن} لهو پرووه که بوونه که بیان له خوی پهره رده رده ویه، هه روده ها هه موو ئهو شتانه ی دیکه که له بوونه وه سه رچاوه ده گرن، هه موو نهو چاکانه، که نه گهر خوا تاوژک په یوه ندیی لیان دا بپرئ، ههر بوونه که شیان نامیئنئ، چ جای ئهو شتانه ی دیکه که هه یانئ، بویه به رده دام له چاوه روانی به زهی و به خششی خوی میهره بانئ.

له ګوتايي نهم دهرسه ماندا نهم دوو دهقه دينين:

١- پیغمبر ﷺ گوئیستی که سیک بوو ده یگوت: **إِنَّا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ** ^(۱)؛ واته: نهی خاوند جهلال و ئیکرام، پیغمبر ﷺ. فەرمووی: وه لامت درایه وه، داوابکه! یانی: مادام بهو دوو سیفته بهرزه بانگی خوات کردوه، دوعابه کهت قبول بووه.

(٢) - إِنْ أَبِي الدُّدَاءِ **رَضِيَ** عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: **لَكُمْ يَوْمَ هُوَ فِي شَأْنٍ** **الرَّحْمَنُ**، قَالَ: مِنْ شَأْنِهِ أَنْ يَغْفِرَ ذَنْبًا، وَيُفَرِّجَ كَرْبًا، وَيَرْفَعَ قَوْمًا، وَيَخْفِضَ آخَرِينَ (أَخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَهَ: ٢٠٢، وَالطَّبْرَانِيُّ فِي الشَّامِيِّينَ: ٢٢٠٢، وَابْنُ حِبَانَ: ٦٨٩).

(١) إعراب أبي النور عن اللُّجلاج حدثني مُعَاذُ بْنُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنِّي عَلَى رَجُلٍ وَهُوَ يُصَلِّي وَهُوَ يَقُولُ فِي دُعَاتِهِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ. قال: سألت البلاء فسلَّ الله العافية. قال: وأتى على رجلٍ وهو يقول: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَمَامَ نِعْمَتِكَ. فقال ابن آدم! هل نذري ما تَمَامُ النِّعْمَةِ؟ قال: يا رَسُولَ اللَّهِ دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا أَزْجُو بِهَا الْخَيْرَ. قال: فإنَّ تَمَامَ النِّعْمَةِ قَوْلُ مَنْ الشَّارَ وَذُخُولُ الْجَنَّةِ. وأتى على رَجُلٍ وَهُوَ يَقُولُ: يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ! فقال قَدْ اسْتَجِيبَ لَكَ، فسلَّ! أخرجه أحمد: ٢٣١٠٩، تعليق شعب الأرنؤوط: إسناده حسن.

واته: نه بوو دده پداء **دغه** **دغه** له پتغه مبه ره وه **دغه** ده گير پته وه، دهر باره ی فه رمایشتی خوا: **كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ** **الرحمن**، له ههر کاتیکدا خوا له کاریکدایه، پیتی گوترا: نه و کاره چیه که خوا **سبحان الله** بهرده وام نه جامی ده دات؟ فه رمووی: له کاری خوا نه وه یه که له گونا هیک ده بووری و، دهر وویک ده کاته وه له خه فه تیک {که سیک خه فه ت و مهینه تیه کی هه یه، دهر ووی لی ده کاته وه} کومه لیک بهرز ده کاته وه {به هو ی تاعه ته وه} و، کومه لیک نزم ده کاته وه {به هو ی گونا هه وه}.

واته: کاره کانی خوا **سبحان الله** نه و کارانه که له دروستکراوه کاندا هه ن، مراندن و ژياندن و، بهرز کردنه وه و نزم کردن و، هه ژاری و نه داریی، ساغیی و نه خوشیی و، پیدان و پینه دان، سه رخستن و ژیر خستن ... هتد، به لام پتغه مبه **دغه** نه و چواره ی وهک هه وونه له کاره کانی خوا ی بهرزی مه زن هتیا ونه وه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دهرسی دووهم

پیناسہی ۴۵ م ۵۵ رسہ

به ریـزان!

نهم دهرسه له پازده (۱۵) نایهت پیک دئی، نایهته کافي: (۲۱ - ۴۵)، ههمووشیان
تهرخانکراون بۆ باسی رۆژی دواپی، به ههردوو قووناغی ئاخیر زهمان و قیامهت
و ههلسانهوهوه، ههرودهها بئ چارهیی مرووف و جند، له بهرانبهرد دهسهلاق
بئ سنووری خوادا **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** و، نهو گرفتاری و مهینهتیه سهختهی لهو رۆژهذا بۆ
تاوانباران دیته پێش، که تاوانباران به نیشانهیان دهناسرینهوهو، پرسایریان لئ
ناکرئ له بارهی تاوانهکانبانهوهو، تووکی پێشهسهرو پێههکانیان پیکهوه دهگیرین
و فری دهرینه نێو دۆزهخهوهو، له وێشدا له نێو ناگری بلیسهدارو ئاوی
کوڵیوو داغ دا دین و دهجن!

سَنَفَعُ لَكُمْ اِبْنَهُ الْفَلَّاحَ ﴿٢١﴾ فَاَيُّ مَالٍ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ ﴿٢٢﴾ يَتَغَصَّرُ الْمُنَى وَالْاُنْثَى
 اِنْ اَسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُدُوْا مِنْ اَنْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ فَاَنْفُدُوْا لَا تَنْفُدُوْا اِلَّا بِسُلْطٰنٍ ﴿٢٣﴾
 فَاَيُّ مَالٍ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ ﴿٢٤﴾ بُرْسُلٌ عَلَيْكُمْ شَوَاطِئُ مِنْ نَارٍ وَغُحَّاسٌ فَلَا تَنْصَرِفَانِ ﴿٢٥﴾ فَاَيُّ
 مَالٍ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ ﴿٢٦﴾ فَاِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٢٧﴾ فَاَيُّ مَالٍ رَبِّكُمْ
 تَكْذِبَانِ ﴿٢٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُفْلِحُ عَنْ ذٰلِكَ اِنَّسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٢٩﴾ فَاَيُّ مَالٍ رَبِّكُمْ
 تَكْذِبَانِ ﴿٣٠﴾ يَعْرِفُ الْمَجْرُمُوْنَ يَسْمِعُهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالْاُذُنِ وَالْاَقْدَامِ ﴿٣١﴾ فَاَيُّ مَالٍ رَبِّكُمْ
 تَكْذِبَانِ ﴿٣٢﴾ هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿٣٣﴾ يَطْرُقُوْنَ فِيْهَا مِنْ حَمِيْمٍ اَوْ
 مَالٍ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ ﴿٣٤﴾

ماناي دەقا و دەقى ئايەتەكان

انەى دوو (كۆمەلە) قورسەكان (ى جندو مروڧ) لە مەودوا بۆ (سزادان) تان
 يەكلايى (و دەستخاليى) دەبينەو ^{۳۱} نىجا ئايا (ئەى جندو مروڧ!) نكوولئى
 لە كام لە چاكەكانى پەروەردگارتان دەكەن؟ ^{۳۲} ئەى كۆمەلى جندو مروڧ!
 تەگەر توانيتان لە تەنيشت و لايەكانى ناسمانەكان و زەوى بچنە دەرى، دەربچن
 (بەلام) بەى تواناو دەستەلات دەرنأچن (ئەو دەستەلات و توانايەشتان نە)
^{۳۳} نىجا ئايا (ئەى جندو مروڧ!) نكوولئى لە كام لە چاكەكانى پەروەردگارتان
 دەكەن؟ ^{۳۴} بليئسەى ئاگرو مس تان بەسەردا دەنيئەردى و سەرکەوتوو نابن
 (لە هەولئى دەرچوونتان دا) ^{۳۵} نىجا ئايا (ئەى جندو مروڧ!) نكوولئى لە كام
 لە چاكەكانى پەروەردگارتان دەكەن؟ ^{۳۶} نىجا هەر كات (لە ئاخير زەمان دا)
 ئاسمان لەت و پەت بوو و سوور هەلگەپا، وەك پۆن (ى گەرم و داغ) ^{۳۷} نىجا
 ئايا (ئەى جندو مروڧ!) نكوولئى لە كام لە چاكەكانى پەروەردگارتان دەكەن؟
^{۳۸} لەو پۆژەدا (كە قيامەت دئى بە دواى ئاخير زەمان دا) مروڧ و جند لە
 بارەى گوناھەكانيانەو پرسیاريان لئى ئاكرئى ^{۳۹} نىجا ئايا (ئەى جندو مروڧ!)
 نكوولئى لە كام لە چاكەكانى پەروەردگارتان دەكەن؟ ^{۴۰} تاوانباران بە نيشانەيان
 دەناسرئن، نىجا تووكى پيشەسەر و پيشەكان (ى تاوانباران پيشەكەو) دەگيرئن (بۆ
 فريدرانە نئو دۆزخەو) ^{۴۱} نىجا ئايا (ئەى جندو مروڧ!) نكوولئى لە كام
 لە چاكەكانى پەروەردگارتان دەكەن؟ ^{۴۲} (دەگوئىرى): ئەمە ئەو دۆزخەيە
 كە تاوانباران بە درۆيان دادەنا (و نكوولئيان لە بوونى دەكرد) ^{۴۳} (ئيتاستاش
 تاوانباران) لە نئوانى وى و لە نئوان ئاوئىكى كوليوو داغ دا دەسوورئن (دئىن و
 دەچن و هەرجارە بە يەكيان سزادەدرئن) ^{۴۴} نىجا ئايا (ئەى جندو مروڧ!)
 نكوولئى لە كام لە چاكەكانى پەروەردگارتان دەكەن؟ ^{۴۵} .

شېكردنەھەي ھەندىك لە وشەكان

(سَمَرُكُمْ): (الْفَرَاغُ: خِلَافُ الشُّغْلِ، وَقَدْ فَرَعَ فَرَاغًا وَفُرُوعًا، وَهُوَ فَارِعٌ، سَافِرٌ لَكَ أَي: سَاجِدٌ فِي أَمْرِكَ وَأَعَاقِبُكَ)، وشەي (فَرَاغ) پېچەوانەي سەرقاڵىي و دەستگىراويىيە، دەگوترى: (فَرَعَ فَرَاغًا وَفُرُوعًا، وَهُوَ فَارِعٌ)، واتە: فلانكەس كارى نەما، دەستى بەتال بوو، دەستى خالىي بوو، (سَافِرُكُمْ) واتە: زۆر بە جىددىي بايەخ بە كارەكەي تۆ دەدەم و سزات دەدەم، كەواتە: (سَمَرُكُمْ أَيُّهُ الْفَلَانُ!) خوا سەرقاڵىي تۆ دەرموئى! ئەي جندو مروؤ! لە مەودوا بە جىددىي خەرىكى كاروبارى ئىو دەبم، كە مەبەست پىي پوژى دوايىيەو ھىترانە پىي سزاو پاداشتە.

(أَيُّهُ الْفَلَانُ): ئەي دوو قورسەكان، (ثَقُلَ) بە ماناي قورساىي دى، (ثَقُلَان) واتە: دوو قورسەكان، (الثَّقُلُ: وَالْخِفَةُ مُتَقَابِلَانِ، وَثَقُلَانُ ثَنِيَّةٌ ثَقُلَ، وَهَذَا الْمُتَنَّى اسْمٌ مُفْرَدٌ لِمَجْمُوعِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ)، (ثَقُلَ) قورسىي، (خِفَةُ) سووكىي و ئەوانە پىكەو بەراورد دەكرىن، نەجا كە (ثَقُلَ) كراو بە دووان (ثَقُلَان)، نەم دووانەيە ناوىكى تاكە بو كۆي جندو مروؤ، كەواتە: (الثَّقُلَانِ، الثَّقَلَيْنِ) واتە: دوو كۆمەلە قورسەكان كە مەبەست پىي مروؤ و جندن.

(يَمْعَشَرُ): (الْمَعْشَرُ: إِسْمٌ لِلْجَمْعِ الْكَثِيرِ الَّذِي يُعَدُّ عَشْرَةً عَشْرَةً دُونَ أَحَادٍ، مَعْشَرٌ) ناوە بو كۆمەلەيكى زۆر كە دە دە ژمىردرىن، نەك يەك يەك، واتە: لەبەر زۆرىيان ناگونجى يەك يەك بژمىردرىن.

(أَنْ تَفْذَرُوا): كە دەرىچن، (تَفَذَّ السُّهُمُ فِي الرِّمِيَةِ نَفْذًا وَنَفَادًا، وَالْمِثْقَبُ فِي الْخَشَبِ: حَرَقَ إِلَى الْجِهَةِ الْأُخْرَى)، دەگوترى: تىرەكە لە بو ھاوژراو كە (لە ئىچىرەكە) دەرىچو، (نَفْذًا وَنَفَادًا) بە دەرىچوون، (وَالْمِثْقَبُ فِي الْخَشَبِ) ((مِثْقَبُ)) ئەودىيە دارى پى كۆن دەكەن! كۆنكەرەكەش لە تەختەكە دەرىچو، (حَرَقَ إِلَى الْجِهَةِ

الأُخْرَى) واتە: لەملایهوه درى و کوێ کرد، بۆ دیوهکهى دى، واتە: دەرراو دیوى کرد، ئنجاکە دەفهرموێ: ئەى کۆمه‌لى جندو مروڤ! ئەگەر توانیتان لە لاو تەنیشته‌کانى ناسمانه‌کان و زه‌وى دەرېچن، بێگومان مەبەست ڤاکردن و هه‌لاتنه‌، (التُّفُوذُ وَالتَّقَادُ: جَوَارُ شَيْءٍ عَنْ شَيْءٍ وَخُرُوجُهُ مِنْهُ)، (تُقُوذٌ وَتَقَادٌ) هه‌ردووکیان به‌ مانای ڤه‌تبیوونی شتیکه‌ به‌ نێو شتیک داو لى دەرچوونیه‌تى، (منفذ) یش (المَمَرُ النَّافِذُ)، یانی: ئەو ڤیدا ڤۆشووێ دەرراو دیوه‌ شوێنى ڤیداڤۆشێتن.

(أَفْطَارٍ): (جَمْعُ فُطْرٍ: وَهُوَ الْجَانِبُ، وَالْفُطْرُ: النَّاحِيَةُ الْوَاسِعَةُ فِي الْمَكَانِ الْأَوْسَعِ)، (أَفْطَار) کۆى (فُطْر)ه‌، که‌ به‌ مانای لا تەنیشته‌ و لایه‌کى فراوان دى، له‌ شوێنیکى فراوانتر.

(يُسَلْطَنُ): (السُّلْطَانَةُ: التَّمَكُّنُ مِنَ الْقَهْرِ، وَسُمِّيَ الْحُجَّةُ سُلْطَانًا، وَسُلْطَانَةُ اللِّسَانِ: الْقُوَّةُ فِي الْمَقَالِ، إِلَّا بِسُلْطَانٍ: إِلَّا بِمُلْكٍ وَلَيْسَ لَكُمْ مُلْكٌ)، (سَلَا طَة) دەستڤۆشووێى له‌ ڤووى ده‌سته‌لاته‌وه‌، به‌لگه‌ش ڤێى گوتراوه‌: (سُلْطَان) {له‌به‌ر ئەوه‌ى ده‌سه‌لاتى هه‌یه‌ به‌سه‌ر عه‌قلى به‌رانبه‌ره‌که‌داو} (وَسُلْطَانَةُ اللِّسَانِ) ده‌گوترى: فلانکەس (سَلِيْطُ اللِّسَانِ) زمانى تیزه‌، له‌به‌ر ئەوه‌ى له‌ دوان دا قسه‌زانه‌ {قسه‌که‌ى تیزه‌و ده‌ېرى} که‌واته‌ که‌ ده‌فهرموێ: (لَا تَتَفَذُّونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ)، واتە: مه‌گه‌ر به‌ حوکمرانىى و به‌ ده‌ستڤۆشووێه‌تى دەرېچن و ئەوه‌شتان نیه‌، که‌واته‌: ناتوانن دەرېچن و له‌ ده‌ستخوێنه‌وه‌ ڤه‌کهن

(شَوَاطُ): (الشَّوْاطُ: اللَّهْبُ الَّذِي لَا دُخَانَ فِيهِ)، (شَوَاطُ) ئەو بلیسه‌یه‌ که‌ دووکه‌لى تێدانیه‌، واتە: بلیسه‌ى ئاگرى ڤووت.

(وَلْحَاسٌ): (الْهَيْبُ بِلَا دُخَانٍ)، (له‌یْب) یانی: گریک که‌ دوو که‌لى تێدانیه‌، به‌لەم به‌ مانای مسیش دى، (النَّعَاسُ: الصُّفْرُ وَهُوَ الْقَطْرُ)، (صُفْر) واتە: مس، که‌ ئەم مانایه‌یان لێره‌دا گونجاوتره‌، واتە: ئەگه‌ر نێوه‌ بتانه‌وێ دەرېچن، هه‌م بلیسه‌ى ناگر، هه‌م مسى قالكراوه‌تان به‌سه‌ردا ده‌تیرى. واتە: ئەو كانزایانه‌ى له‌ پارچه‌

نه ستيړه و خرڅه كанда هه ن، كه له شتوې نه يزه ك و بليسه دا به ره و زه وى دين.
هه روه ها (نحاس) به (دووكه ل) ي بن خلت ه ش گوتراوه، به لام زياتر ماناى مس
ده گه يه نى له م سياقه دا.

(وَزْدَةٌ): (وَاجِذَةُ الْوَزْدِ) واته: گول، يه ك گول، (وَهُوَ زَهْرٌ أَخْمَرُ مِنْ شَجَرَةٍ
دَقِيقَةٍ ذَاتِ أَغْصَانٍ شَائِكَةٍ)، نه ویش بریتیه له گولینکى سوور له دره ختیک که
گه لاکانی وردن و لقه کانی درکاویین، له کوردی دا گوله باغی پی ده گوتړی.
(كَانِزَهَانٍ): (الذَّهَانُ: دُرْدِي الزَّيْتِ، وَالذَّهَانُ: الْأَدِيمُ الْأَخْمَرُ، وَالذَّهَانُ: الذُّهْنُ)،
(دِهَان) به سى واتیان هاتوه:

أ- ههم به مانای تلتي رونی زهیت (دُرْدِي) هاتوه.

ب- هه روه ها به مانای پیست و چه رمی سووریش هاتوه.

ج- دیسان به مانای رۆن به گشتی، یان رۆنی داغ کړا و، قالبووه ش هاتوه. یانی:
ناسمان ږهنگه که ی بهو شتو هیه ی لى دى.

(بِالْوَرَى): (جَمْعُ نَاصِيَةٍ: وَهِيَ شَعْرٌ مُقَدَّمُ الرَّأْسِ)، تووکی پیسه سه ر پیی
ده گوتړی: (ناصیه)، که به (نواصي) کو ده کړیته وه واته: پیسه سه ره کان.

(حَمِيرٍ): (الْعَمِيمُ: الْمَاءُ الشَّدِيدُ الْحَرَارَةِ)، ناوینکى که زور گهرم بن، واته: ناوی
کولوو داغ.

(عَانٍ): (انْتَهَى حَرُّهُ عَلَيَّ حَتَّى انْتَهَى غَلِيَّةُ، أَنْ: الْحَاضِرُ)، (آن) به مانای گهرمیه که ی
کو تایی هاتوه، واته: کولوه تا کو گه یشتو ته قوناغی کو تایی، که ناو له پله ی
سه دی گهرمی دا ده کولن و دواپی ده بیته هه لم و نامیتى.

مانای گشتی نایه‌هاکان

وهک پیشتریش گوتمان: نهم پازده نایه‌ته هه‌موویان له باردهی باس و خواسی قیامه‌ته‌وهن، به‌لام سهره‌تا خوا **سَمِعَ الْجَمْعُ** ده‌فه‌رموی: **﴿سَمِعُ لَكُمْ اَيُّ الْفَلَاحِ﴾**، به دنیایی بۆتان یه‌کلایی ده‌بینه‌وه نه‌ی دوو قورسه‌کان! که مه‌به‌ست پتییان مروّف جنده، ئه‌ی کۆمه‌له‌ی مروّف و جندا! بۆتان یه‌کلایی ده‌بینه‌وه، ده‌ست خالی ده‌بین، واته: زۆر به‌جیددی لیتان^(۱) وه‌خۆ ده‌که‌وین. دوابی له‌مه‌سه‌له‌ گرنگه‌کانیشدا زیاتر تیشک ده‌خه‌ینه سهر تهم وشه‌یه.

بێگومان خوا **سَمِعَ الْجَمْعُ**: (لَا يُشْغَلُهُ شَأْنٌ عَنْ شَأْنٍ)، هیچ کاریک له‌کاریکی دیکه ده‌ستگیراو و سهرقانی ناکات، بگوتری: له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خهریکی فلان کاره‌یه، فلان کاره‌ی بۆ ناکری! به‌لکو خوا **سَمِعَ الْجَمْعُ** له‌به‌ک تاودا، بێ نه‌ژمار کاران نه‌نجام دهدا، له‌باره‌ی دروستکاره‌کانی خۆیه‌وه که به‌س خۆی به‌ژماره‌یان زانیه‌وه، ته‌نیا خۆی به‌کاروباریان ئاگاداره‌ له‌ناسمانه‌کان و له‌زه‌ویداو، له‌ده‌ره‌وه‌ی ناسمانه‌کان و زه‌ویش دا، وه‌ک فه‌رموویه‌تی: **﴿وَمَا يَمْلِكُ جُودَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْبَنِيِّ ۝۸﴾**، الم‌دثر، جگه‌ له‌خۆی سهر‌بازده‌کانی په‌روه‌ردگارت نازانی، به‌لام لی‌ره‌دا: **﴿سَمِعُ لَكُمْ اَيُّ الْفَلَاحِ﴾**، واته: بۆتان ده‌ستخالی ده‌بینه‌وه، چونکه‌که‌سیک بیه‌وی خهریکی کاریک بێ، کاره‌کانی دیکه‌ واز لێ دیتی، بۆ نه‌وه‌ی نه‌و کاره‌ی دیکه‌ که‌ پرووی تی ده‌کات، به‌جیددی نه‌نجامی بدات، واته: ئیمه‌ به‌جیددی، خهریکی جیبه‌جیکردنی کاری ئیوه‌ ده‌بین، کاری نه‌و دوو کۆمه‌له‌ی جندو مروّفیش بریتیه‌ له‌سزاو پاداشت بۆ هه‌تانه‌ پیشیان، **﴿مَا يَـٰٓاَيُّ الْاَۡلِهَ رَبُّكُمْ تُكَذِّبُاَن﴾**، تنجا نه‌ی کۆمه‌له‌ی جندو مروّف! ئایا نکوولی له‌کام له‌چاکه‌کانی په‌روه‌ردگارتان ده‌که‌ن؟ که‌ پوژیکی داناوه‌ تایه‌ت بۆ لی‌پرسینه‌وه‌ی ئیوه، بۆ سزاو پاداشت به‌سه‌ردا

(۱) لێ وه‌خۆکه‌وت: گرنگی پێدا، مشووری لی‌ه‌وارد.

چه سپاندتان، تاكو دادگهري خوا **بَعَثَ إِلَيْهِمْ** بچه سپي و، چاكان پاداشت بدرينه وده، خراپه كارانيش سزا بدرين، تنجا نايا كهس تواناي راكردن و هه لاتني هه يه له و پرژه داو، كهس تواناي ده ربا زبوون و قوتار بووني هه يه؟ نه خير.

خوا ده فهرموي: **بَعَثَ إِلَيْهِمْ وَالْأَيُّ** نه ي كومه لي زوري جندو مروفتان! **إِنْ أَسْقَطْنَاهُمْ أَنْ تَقْدُوا مِنْ أَفْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ**، نه گهر توانيتان له كه ليتن و لايه كاني، له گوشه و كه ناره كاني ناسمانه كان و زهوي ده ربحن، تاكو رابكه ن و هه ليتن، **فَأَقْدُوا**، ده ربحن، برؤن، **لَا تَقْدُوا إِلَّا سُلْطَانِي**، ناتوانن ده ربحن و، قوتار بن، مه گهر به حوكمراني و ده سه لات {نه و حوكمراني و ده سه لات هشتان نيه} كه واته: نه ي مروفت و جند كه له دنيا د ده زين! خو تان ناماده بكه ن بو نه و پرژه ي له ده ستي خوا قوتار نابن و، خواش **بَعَثَ إِلَيْهِمْ** زور به جيدي خه ريكي لپرسينه وده و سزاو پاداشتي تيوه ده بي، خو تان بو نه و پرژه ناماده بكه ن، كه ناشتوانن له گوشه و لايه كاني ناسمانه كان و زهويه ده ربحن و، له خوا رابكه ن و قوتارتان نابن، **فَيَأْتِي إِلَيْهِ** **رَيْكَمَا تَكْزِبَانِ**، تنجا نايا نه ي كومه لي جندو مروفت! نكو ولي له كام له چا كه كاني په روه ردگارتان ده كه ن و داني پيدا ناهيتن؟ تنجا له سه ر ياسي نه وه به رده وام ده بي كه نه گهر بيانه هو رابكه ن، له ته نيش و لايه كاني ناسمانه كان و زهوي، له گوشه و كه ناره كانيانه وه برانين چيان به سه ر دي؟

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوْطٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْصِرَانِ، بليسي ناگرو مسي قانكراوه تان به سه ردا ده تيردر ي {واته: به سه رتان داده به زير ي} سه ركه وتوو نابن.

ياني: نه گهر بتانه هو رابكه ن و له گوشه و كه ناره كاني ناسمانه كان و زهوي ده ربحن، تووش نه و بليسي ناگرو مس و كانزاي تاواه ده بن، نه مه ش نامازه يه بو نه و پارچه نه يزه ك و بليسانه ي كه تيمه ي خه لكي سه ر زهوي ده يانبينين، به تاييه ق له شه واندا كه خه لك ده ليتن: نه وه نه ستيه يه راخزي، يان نه وه نه ستيه يه كش، به لام له راستيدا نه وان هه موويان پارچه نه يزه ك و بچوكت

له نه یزه که کانن که ده بنه بلیسه ی ناگر، به لام نه گهر گه وره بن، به قه باره ی جوړاو جوړ ده که ونه سهر زوی و ویرانکاری گه وره له نه نجامی که ونه سهر زه ویان دا دروست ده بن، به لام به زوری نه و پارچه نه ستیره و خر و کانه ی به ره و به رگه هه وای زه وی دین، له بهر نه وه ی به رگه هه وای زه وی مه و دایه کی باشی هه وه هه زار (۱۰۰۰) کیلومتر بهر زتره، نه و پارچانه ده سوو تیرین، نه گهرنا له ههر شه و پوژیکدا به مه زنده ی زانایان زیاتر له یهک ملیون (۱۰۰۰۰۰۰) به ردی بچووک دینه نیو به رگه هه و او، به لام له بهر نه وه ی نه و به رگه هه وایه گاژی نوکسجینی تیدایه که یارمه تی سووتان ده دات و، گاژی هایدرو جینی تیدایه که ده سووتی و، نه و پارچانه ش زور گهرمن، له نه نجامی لیکشاند ا گر ده گرن ده سووتین، مه گهر به ده گمن و جار جار تاک و ته رایه کیان به قه باره یهک بگاته زه وی، نه گهرنا نه وای دیکه هه موویان ده سووتین و بللوده بنه وه، نجا که بللویش ده بنه وه دیسان نه وه ش سوودی هیه، چونکه توزوگر ده که یان ده بنی به چه ق بو نه و دلویه باران و به فرو ته رزانه ی که پاش پرۆسه ی هه لماندن ده ریاکان، په یدا ده بن و سهره نجام له ناسمانه وه ناومان بو داده به زی، له شیوه ی باران و به فرو ته رزه دا.

بو یه ده فهرمووی: بلیسه ی ناگری بنی خلتهو، مسی قالکراوه تان بو سهرتان ده نیردری و نیوه سهر که وتوو نابن، ﴿فَإِنِّي إِلَٰهٌ رَبُّكُمْ تُكَذِّبُونَ﴾، نجا نه ی کومه لی جندو مروفی! نایا نکوولی له کام له چا که کانی په روه ردگارتان ده که ن؟ نجا خوا سبحان الله ده گواز یته وه بو باستیکی دیکه و باسی دواپی پوژی دواپی ده کات، هه لبه ته نه وه ی پیشیش ههر زه مینه خوشکردن بووه بو باسی پوژی دواپی، که خوا سبحان الله فهرمووی: خو متان بو یه کلایی ده که مه وه تا کو سزاو پاداشتان بده م، دواپی فهرمووی: ناتوانن رابکه ن، به گو شه و که ناره کانی ناسمانه کان و زه وی دا، توانای راکردنتان نیه، له بهر نه وه ی بلیسه ی ناگرو مسی قالکراوه تان به سهردا ده به زیتری.

دوایی ده فهرموی: ﴿فَإِذَا أَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ﴾ که دیته سهر باسی رۆژی دوایی، پیشی باسی قوناغی ناخیر زه مان ده کات و ده فهرموی: کاتیک ناسمان لهت بوو، واته: نه م گهردوونه، ﴿فَكَاتَ وَرَدَهُ﴾ سوور هه لکه را ﴿كَانَ دِهَانٍ﴾ وهک (دهان)، (دهان) یش: ا- هه م به تلتی زه یت ده گوتری، ب- هه م به رۆن داغ، ج- هه م به چه رمی سوور یش واته: ناسمان وهک گولیک سوور هه لده گه ری، له شیوهی تلتی زه یت، یان رۆن داغ کراو، یاخود چه رمی سووردا، ﴿فَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ نجا نهی کۆمه لی جندو مروؤ! نایا نکوولی له کام له چاکه کافی پهروه ردگارتان ده که نه؟

﴿يَوْمَئِذٍ لَا يُشْفِلُ عَنْ دِيهِمْ إِفْسٌ وَلَا جَنْءٌ﴾ لهو رۆژده نه مروؤ، نه جند له باره ی گوناچه وه لئی ناپرسی، واته: هیچ مروؤتیک و هیچ جندیک له باره ی گوناخ و تاوانیه وه پرسیاری لی ناکری، نایا کردووته یان نه تکرده وه؟ یان چیت کردووه چیت نه کردووه؟ چونکه هه موو شتیک تۆمارکراوه، واته: پرسیارکردنی نه وه که بزانی: چیان کردووه؟ نهو پرسیاره یان لی ناکری، بۆیه که له شوینی دیکه ده فهرموی: ﴿وَقَفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ﴾ الصافات، رایانگرن نه وان لئیان ده پرسیته وه، نهو پرسیارکردنه، پرسیارکردنی سهرزه نشتکردن و سه غله تکرده، به لأم نه وهی تیره که ده فهرموی: لئیان ناپرسی، مه به ست پرسیارکردنی په یداکردنی زانیاریه، خوا ﴿سَمِيعُ الْعَمْرِ﴾ و فریشته کان لئیان ناپرسن، تاکو زانیاریان لی وه ده ست بئین، داخو چیان کردووه چیان نه کردووه؟ چونکه هه موو شتیک تۆمارکراوه، هه رچی کردوویانه له لای خوی پهروه ردگار زانراوه و فریشته کانیش تۆماریان کردووه، ﴿فَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾ نهی کۆمه لی جندو مروؤ! نایا نکوولی له کام له چاکانی پهروه ردگارتان ده که نه؟

﴿يَعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ سِيمَهُمْ﴾ تاوانباران به نیو چه وانه کانیان ده ناسرینه وه، ﴿فَبِؤْخَذِ النَّفْسُ بِأَلْقَامِ﴾ یه کسهر تووکی پیشه ره کانیان له گه ل پینه کانیان پیکه وه ده گیرین، تووکی پیشه سهر و پیان خر ده کرینه وه، یانی: هه ردوویان پیکه وه

دەگیرین و کە لە پەنجە دەکرین، بۆ ئەوەی فریدرێتە دۆزەخەوه، خوا پەنامان بدات، ﴿فَإَيَّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، ئنجا ئەی کۆمەڵی جندو مرۆڤ! نکوویی لە کام لە چاکەکانی پەرورەدگارتان دەکەن؟

﴿هَلْ جَهَنَّمَ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ﴾، نەمە ئەو دۆزەخەیه کە تاوانباران بە درۆی دادەنێن، تاوانباران نکوویی لێدەکەن و برۆای پێ ناھێنن، واتە: پێیان دەگوترێ: نەمە ئەو دۆزەخەیه فەرموون تەماشای بکەن! ﴿يَعْلَمُونَ بَيْنَا وَبَيْنَ حِمِيمٍ﴾، لە نێوان دۆزەخ و لە نێوان ناویکی کوڵاو و داغدا (کە گەیشتۆتە ئەوپەڕی داغی و کوڵاویی) دین و دەچن، واتە: جارێ بە ناگر دەسووتێنن و، جارێ ناوی کوڵاو داغیان بە گەرودا دەکری، یاخود بەسەردا دەکری، ﴿فَإَيَّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، ئنجا نایا ئەی کۆمەڵی جندو مرۆڤ! نکوویی لە کام لە چاکەکانی پەرورەدگارتان دەکەن؟ کە بیگومان هەبوونی ئەو سزایەش بۆ تاوانباران کە سەختترین سزایە، هەر لە چاکەو نێعمەتەکانی خوا پەرورەدگارە کە لێ ناگەڕێ ستمکاران و تاوانباران و خراپەکاران وەک بەرزەکی بانان بۆی دەریچن، لە دنیا، تەراتینی زۆریان کردووە، ستم و خراپەیی زۆریان کردووە، نابێ لە قیامەت دا وەک بەرزەکی بانان بۆی دەریچن، بۆیە خوا ﴿سَيَرْجِيحُ﴾ ئەوەش وەک چاکەو نێعمەتیکی هەرە بالای خۆی بۆ مرۆڤ و جند دەخاتە ڕوو.

ئنجا لەم نایەتە موبارەکەش وەرەگیرێ کە جندیش، وەک مرۆڤ سزای دەبێ، وەک چۆن نایەتەکانی دیکەش بەلگەن لەسەر ئەوە کە پاداشتیشتیان دەبێ، هەرۆهە کۆی ئەو سی و یەک (۳۱) جاره‌ی خوا دەفەرموێ: ﴿فَإَيَّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، نایا نکوویی لە کام لە چاکەکانی پەرورەدگارتان دەکەن، ئەی کۆمەڵی جندو مرۆڤ! بەلگەن لەسەر ئەوە کە جندیش وەک مرۆڤ، لە هەموو ئەو نێعمەتانەی خوا باسیان دەکات لە دنیاو لە دواڕۆژدا، بەهرەمەندن، واتە: ئەوانیش بەهرە وەرەدەگرن لە خۆر، لە مانگ، لە زەوی، لە ڕووەکی زەوی، لە دەریا، لە هەموو ئەو شتەکانی خوا ﴿سَيَرْجِيحُ﴾ باسیان دەکات، وەک چۆن بۆ مرۆڤەکان

جیئ به هره ن و مایه ی سوودو که لکن، بۆ جندیش به هه مان شیوه، نه گهرنا
 خوا سینه چاره نه وانیشی له گهل مروفاندا باس نه ده کردو، نه و چاکه و نیعمه تانه ی
 خو ی نه ده خسته به رچاویان و، لیئ نه ده پرسین به پرسیارکردنی چه سپینه رانه،
 چونکه نه و سی و یه ک پرسیاره، پرسیارکردنی چه سپینه رانه (الإستفهام التقريري)
 ن و، ده شگونجی پرسیارکردنی نکوولیییکه رانه بن، ئایا نه ی کۆمه لی مروف و
 جند! نکوولیی له کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان ده که ن؟ نجا نه گهر جندیش
 به هره مه ند نه بوونایه وه ک مروف له و نیعمه تانه، خوا سینه چاره نه و چاکانه ی بۆ
 نه وانیش باس نه ده کردن و، له سه ر نه وه پرسیار لی نه ده کردن، چ پرسیارکردنی
 چه سپینه رانه، چ پرسیارکردنی نکوولیی لیکه رانه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

راگه یاندنی خوای دادگهر به جندو مروّف که له رۆژی دوا ییدا خو ی بو
لییر سینه وه یان، یه کلایی و ده ست خالی ده کات:

خوا ده فهرمو ی: ﴿ سَفَرُ لَكُمْ اِنَّ الْفُلَانَ ۳۱ فَاَيَّ اِلٰهٍ رَّبِّكُمْ تَكْذِبَان ۳۲ ﴾.

شیکردنه وه ی ئهم دوو ئایه ته له دوو برگه دا:

(۱)- ﴿ سَفَرُ لَكُمْ اِنَّ الْفُلَانَ ۳۱ ﴾ به دنیایی بۆتان ده ست خالی ده بین، نه ی دوو
قورسه کان، خو یترا و یسه ته وه: ﴿ سَفَرُ لَكُمْ ﴾ واته: ﴿ سَفَرُ لَكُمْ اللّٰه ﴾، خوا بۆتان ده ست
خالی ده بی و خو یتان بو یه کلایی ده کاته وه، ﴿ الْفُلَانَ ﴾ ﴿ مُنَى الثَّقَلِ ﴾، ﴿ الثَّقَلُ: هُوَ كُلُّ
شَيْءٍ لَهُ قَدَرٌ وَوَزَنٌ يَنَافُسُ بِهِ، وَأُطْلِقَ عَلَيْهِمَا الثَّقَلَانِ لِعَظَمِ قَدْرِهِمَا أَوْ لِأَنَّهُمَا أَثْقَلَا
بِالتَّكَاثُفِ ﴾، ﴿ ثَقُلَ ﴾: ﴿ مُنَى ﴾ یه که ی ﴿ ثَقُلَانِ ﴾ وه بریتیه له ههر شتیک که کی شی هه بی
و قه در ی هه بی، به راوردو پی شبرکی پی بکردری له گه ل شتیک دی که دا، لی ره دا که
به مروّف و جند گوترا وه: ﴿ ثَقُلَانِ ﴾ له بهر ئه وه یه قه در یان مه زنه، یان له بهر ئه وه یه
شان یان قورسکرا وه به ئه رکه شه رعیه کان، نجا که خوا ده فهرمو ی: ﴿ سَفَرُ لَكُمْ ۳۱ ﴾،
ئه مه خوا ﴿ سَفَرُ لَكُمْ ﴾ به پی عه قلی نیه مه فهرمایشتی فهرمو وه تا کو تی بی گه ی ن.

﴿ الْفَرَاغُ لِلشَّيْءِ: الْخُلُوْ عَمَّا يُشْغَلُ عَنْهُ، وَهُوَ مَثِيْلٌ لِلْإِعْتِنَاءِ بِالشَّيْءِ، وَشُبْهُ خَالِ
الْمُقْبِلِ عَلَى عَمَلٍ دُونَ عَمَلٍ آخَرَ، بِحَالِ الْوَعَاءِ الَّذِي أُفْرِغَ مِمَّا فِيهِ لِيُمْلَأَ بِشَيْءٍ آخَرَ،
﴿ الْفَرَاغُ لِلشَّيْءِ ﴾ واته: خالی بوونه وه بو شتیک، بریتیه له وه که مروّف ده ست
به تال بی له و شته ی پتوه ی سه رقاله، تا کو یه کلایته وه بو سه رگهرم بوون به و
شته ی دی که وه، ئه مه لی ره دا و نه هیتانه وه یه بو گرنگیدان به شتیک، نجا

حالی که سَیِّک که روو له کاریک ده کات بۆ نه وهی خۆی بۆ یه کلایی بکاته وه، چوینراوه به ده فریکه وه که نه و شته ی تیدایه، لئی ده پِزِرْزِی و لئی خالیی ده کریته وه، تاکو به شتیکی دیکه پر بکری، که واته: **سَتَفَرُّعُ لَکُمْ**، واته: **(سَتَفَرُّعُ لَکُمْ)**، واته: ئیمه له مه و دوا خومانان بۆ یه کلایی ده کهینه وه، یه کیکی به یه کیکی ده لی: **(سَتَفَرُّعُ لَکْ، اَی: سَاجِدُ فِی أَمْرِكَ وَأَعَاقِبُکَ)** واته: زور به جیددی سهرگه رمی کاری تۆ ده یم و سزات ده ده یم.

زانایان زۆریان له و باره وه قسه کردوه، یه کتیکیان (شیخ حسن محمد المخلوف)، له (صفوة البیان) ده که ی خۆیدا^{۱۱} ده لی: **(الْفَرَاغُ هُنَا: الْقَضْدُ إِلَى الشَّيْءِ وَالْإِفْئَالُ عَلَيْهِ، يُقَالُ: فَرَعَ لَهُ وَفَرَغَ إِلَيْهِ، سَأْفَرُغُ لِفُلَانٍ: سَأَجْعَلُهُ قَضْدِي، (فَرَاغُ: (دهست به تال بوون) لیره دا مه به ست پئی پروو کردنه شتیکه و، پتوه سهرگه رم بوونیته و، خو بۆ یه کلاکردنه وه یه ق، ده گوتری: (فَرَغَ لَهُ وَفَرَغَ إِلَيْهِ)، واته: خو بۆ خالیی کرد، یان خو بۆ لا خالییکردو بۆ یه کلاکردنه وه، (سَأْفَرُغُ لِفُلَانٍ) واته: فلانکس ده که مه جیی مه به ستم.**

یه کیکی دیکه له زانایان ده لی: **(مَعْنَى سَتَفَرُّعُ لَکُمْ: سَنْطَوِي بِسَاطِ النَّشْأَةِ الْأُولَى وَنَشْتَغِلُ بِكُمْ، وَالْمُرَادُ بِالْإِسْتِعْغَالِ بِهِمْ: بَعَثُهُمْ وَجَسَائِهِمْ وَمُجَازَاتِهِمْ بِأَعْمَالِهِمْ، فَالْفَرَاغُ اسْتِعَارَةٌ بِالْكِتَابَةِ عَنْ تَبَدُّلِ النَّشْأَةِ)، واته: مانای (سَتَفَرُّعُ لَکُمْ) خو تان بۆ یه کلایی ده کهینه وه، واته: تهم ژبانیه یه که م کو تایی بن دینین و، سهرگه رمتان ده بین، مه به ست له پتوه سهر گه رم بوونیان، زیندوو کردنه وه یان و لیپرسینه وه یان و سزاو پاداشته وانه وانه.**

که واته: لیره دا وشه ی (فَرَاغُ) خوازاوه ته وه به کناره، بۆ نه وه که تهم حاله ی دنیا ده گوپردری و روژی دواپی دیته پیش.

بيگومان گۆيىنى نهم ژيانى دنيايه و كۆتايى يېھانتى و، هېئانه پېشى پۆژى دوايى و، تېدا چه سپاندى سزاو پاداشتى خوا؛ سزا به سهر يېيروايانى تاوانبارو سته مكارو خراپه كارداو، پاداشت بو پروادارانتيك كه پاريزكاربوون و چاكه كار بوون، پاريزكاربوون به رانبر به خواو چاكه كار بوون به رانبر به خه لكى خوا، به لى بيگومان نه دهش له چاكه و نيعمه ته مه زنه كانى خواى ميهرده بانه، بويهش دواى نه وه يه كسهر خوا ده فهرموى:

(٢) - ﴿بِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، ئنجا نهى كۆمه لى جندو مرؤف! نكوولى له كام له چاكه كانى په روه ردگار تان ده كهن؟ واته: نايا نكوولى لهو چاكه يه ده كهن، كه نه م ژيانى دنيايه قۇناغىكى ديكه ي به دوا دى، كه قۇناغى پۆژى دواييه و، ته نيا به ژيانى دنيا كۆتايى نايهت و ديزه به درخونه ناكري له ژيانى مرؤفان، به لكو ژيانتيكى ديكه و قۇناغىكى ديكه له ژيان دېته پېش، هه لبه ته له نيوان پۆژى دوايى و دنياشدا، قۇناغىكى ديكه هه يه، به ناوى قۇناغى به رزه خ، وهك له ته فسيري سووره قى (المؤمنون) دا، باسكي مان لهو باره وه كرد، له بهر تيشكى نهو نايه ته موباره كه دا كه ده فهرموى: ﴿وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ المؤمنين، واته: له پشتيانه وه به رده يهك و نيوانتيك هه يه، تاكو نهو پۆژه ي تېيدا زيندو ده كرينه وه، هه لبه ته قۇناغى به رزه خيش زور له قۇناغى ژيانى دنيا، فراوانتره، چونكه نهو مرؤفانه ي كه له سه ره تاوه دروست بوون و بهس خوا ده زاننى چهند هه زار ساله مردوون، ههر له قۇناغى به رزه خدان شهست، هه فتا (٦٠-٧٠) يان هه شتا نه وه (٨٠-٩٠) ساليك، نهو په رى سه د، دوو سه د (١٠٠-٢٠٠) ساليك ژياون^(١)، به لام چهندان هه زار ساله له قۇناغى به رزه خدان، بهس خواش ^{بسم الله الرحمن الرحيم} ده زاننى چهند هه زار سالى ديكه ش تېيدا ده مينن، تاكو پۆژى دوايى دېته پېش، كه واته: ژيانى مرؤف، ته نيا له چوارچيه وى ژيانى دنيا دا كورت نه بوته وه، به لكو قۇناغىكى ديكه ي به دوا دى، كه قۇناغىكى

(١) جكه له نووح عليه السلام و كه له كه و نهوانه ي نزيكيان له رووى كاته وه، كه ته مانيان زياتر بووه.

پاگوزەرە، قۇناغى بەرزەخ و، دواى ئەو قۇناغى پۇژى دوايش دى، كە قۇناغى كۇتاييە.

وشەى: ﴿سَيَقْرُغُ لَكُمْ﴾، وەك گوتمان بە (يَقْرُغُ) ش هاتو، (سَيَقْرُغُ لَكُمْ) واتە: (سَيَقْرُغُ لَكُمْ) (الله)، خوا ﴿سَيَقْرُغُ لَكُمْ﴾ خۇيتان بۆيەكلایى دەكاتەو، وشەى (أَيَّة) بە سى جۆر خوئندراو، تەو:

أ- (أَيَّة) هايەكە ئەلىقى هەبن.

ب- (أَيَّة) هايەكە سەر (فتحة) ى هەبن.

ج- هەروەها بە (أَيَّة) هايەكە بۆر (ضمة) ى هەبن، بە هەر سىك جۆرەكە خوئراو، تەو.

ئەو، لىرەدا خوا دەيفەرمو، زەمىنە خوشکردنە بۆ ئەو، دواى دەيفەرمو، كە باس پۇژى دوايە، لەوئش خوا ﴿سَيَقْرُغُ لَكُمْ﴾ بەر لەو، باس پۇژى دواى بىكات، پىشى ئاخىر زەمان و، دواى قىامەت، باس ئەو دەكات: ئەى كۆمەلى مرووف و جند! ئىو ئەگەر بشتانەو، رابكەن، ناتوانن لەبەر دەستى خواو لە ژىر پىكىفى خوا بچنە دەرى.

ئايەتەكانى قورئان هەمىشە وەك ئالقەكانى زنجىر پىكەو، يەكدى دەبەستەو، هەر كامىكىان هى دواى خو، دەخوازى و، هەر كامىكىان هى پىش خو، دەخوازى.

مهسه لهی دووهم:

هه ره شه کردنی خوای دادگهر له جندو مروڤ، که توانای دهر چوون له سنووری ناسمان و زهوی و قوتار بوونیان له لیتر سینه وه و سزای خوا نیه، مه گهر به دهسه لات، نهو دهسه لات هه شک نابهن و، له کاتی هه ولی ږاگردنیاندا بلتیه سی ټاگری پرووت و مسی قالکراوه بیان به سه ردا ده باری نړی و سه رکه وتوو نابن:

خو! دهفه رموی: ﴿يَمْعَرُ الْيَمِينَ وَالْإِيسَ إِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَفْعُلُوا مِنْ أَفْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَافْعَلُوا لَا تَفْعَلُوا إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكُمْ﴾ ﴿٣٣﴾ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ﴾ ﴿٣٤﴾ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ﴾ ﴿٣٥﴾

شیکردنه وهی ئهم ټایه تانه، له هه شت برگه دا:

١- ﴿يَمْعَرُ الْيَمِينَ وَالْإِيسَ﴾، نهی کومه لی جندو مروڤ! (والمعشر: اسم للجمع الكثير الذي بعد عشرة عشرة دون واحد)، (معشر) ناوه بو کومه ټیک که ده ده ده ژمیردرین، نهک یه که یهک، لیتره خوا ښه لیس، باسی جندی پیشخستوه: ﴿يَمْعَرُ الْيَمِينَ وَالْإِيسَ﴾، له بهر نه وهی جند توانای ږاگردن و دهر چوونیان زیاتره، خیراترن له جموجول دا، به لأم نیستا مروڤ به هو ی ته کنولوزیاوه ږدنگه پیش جند که وتیته وه، به تاییه ت هه ندیکیان، به لأم واپیده چی هه ندیک له جوړه کانی جند که ده توانن به رز بینه وه و گو ی له قسه ی فریشتان بگرن - کاتی خو ی توانیویانه - واپیده چی مروڤه کان نه توانن بگه نه ناستی نهو جوړانه ی جند، به لأم گرنگ نه وه به به گشتی جند جووله یان خیراتره، له ږاگردندا نازاترن، بو یه خوا نه وانی پیشخستوه.

که دهفه رموی: ﴿يَمْعَرُ الْيَمِينَ وَالْإِيسَ﴾، نهی کومه لی زوری جندو مروڤ! واپیده چی نه وهی لیتره دا دواندنه که ی ناراسته کراوه، نه وانه بن که خه تابارو تاوانبارن له جندو مروڤ، چونکه برواداران، نهک هه ر نایانه و ی له ژیر ږکیفی خوا دهر بچن و ږا بکه ن، به لکو زوری ش هه ز به دیداری خوای په روه ردگاریان

دهكهن، وهك له فهرموودهی پیغه مبهردا هاتوه ﴿مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ، كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ﴾ (آخرجه مسلم: ۳۶۸۴) واته: ههر كه سیک ههز به دیداری خوا بکات، خوا ههز به دیداری دهکات و، ههر كه سیک دیداری خوی رق لن بئ، ههز له دیداری خوا نهکات، خواش ههز به چاره‌ی ناکات.

(۲) - ﴿إِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَفْذُوا مِنْ أَفْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، نه‌گهر توانیتان دهریچن له گۆشه و که نارده‌کان و لایه‌کانی ناسمانه‌کان و زهوی.

(۳) - ﴿فَانْظُرُوا﴾، دهریچن، واته: نه‌گهر توانیتان رابکه‌ن، رابکه‌ن.

(۴) - ﴿لَا تَنْفُذُوا إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكُمْ﴾ (به‌لام) ناتوانن دهریچن و رابکه‌ن، مه‌گهر به دهسه‌لات هوکمرانیی (که بیگومان نه‌وه‌شتان نیه).

(النَّفْذُ وَالنَّفَادُ: جواز شئی عَنْ شئی وَخُرُوجُهُ مِنْهُ)، (وَنُفُذٌ وَنَفَادٌ) بریتیه له ده‌رچوونی شتیک له شتیک که پیتیدا تیه‌ری و لئی دهریچن، (أَفْطَارُ) یش کوی (فَطْرَ، ه)، (فَطْرَ: الْجَانِبِ وَالنَّاحِيَةِ الْوَاسِعَةِ مِنَ الْمَكَانِ الْأَوْسَعِ)، یانی: لا ته‌نیش و گۆشه و که ناریکی فراوان له شوینیکی فراوانتر.

بیگومان که ده‌فهرموئی: ﴿فَانْظُرُوا﴾، دهریچن، ئهم دواندنه له دنیا‌دا پتیا‌ن ده‌گوتری و ناراسته‌یان ده‌کری، هه‌ندی‌کیش گوتوو یانه: نه‌وه له رۆژی دوا‌ییدا ناراسته‌یان ده‌کری، به‌لام من یتیم وایه رای یه‌که‌م راسته، چونکه به‌س خوا ده‌زانئ رۆژی دوا‌یی و، پیکهاته‌ی نه‌و نه‌و عاله‌مه‌ی مرو‌فی تیدا زیندوو ده‌کرته‌وه، سزاو پاداشتی تیدا به‌سه‌ردا ده‌چه‌سپترئ، چۆنه؟ خوا ده‌فهرموئی: ﴿يَوْمَ يُدْلَأُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبُرُزُوا لِلَّهِ أَلْقَارًا﴾ ﴿١٨﴾، (إبراهیم، نه‌و رۆژه که زهوی جکه له‌م زهوییه ده‌بن و، ناسمانه‌کانیش جکه له‌م ناسمانه ده‌بن و، هه‌موویان بو خوی تاک‌ی مل پئ که‌چکه‌ر دینه‌ گورئ، وه‌ک له ته‌فسیری سوور‌ه‌ئ (إبراهیم) دا به ته‌فسیل با‌سمان‌کرده‌وه.

که خوا دهفه رموی: ﴿يَمَعْتَنَ الْجَنِّ وَالْإِنسَ إِنَّ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْضُدُّوا لَا تُنْفَذُوا إِلَّا بِإِذْنِ الرَّحْمَنِ﴾ (الطبري) له له فسیرو لیکدانه وهی دا دوو رایان دینئ:

(أ) - (إِنَّ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَجُوزُوا أَطْرَافَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، فَتُعْجِزُوا رَبُّكُمْ حَتَّى لَا يَقْدِرَ عَلَيْكُمْ، فَجُوزُوا ذَلِكَ، فَإِنَّكُمْ لَا تَجُوزُونَهُ إِلَّا بِإِذْنِ رَبِّكُمْ) (١).

واته: نه گهر توانیتان له گوښه و که ناره کانی ناسمانه کان و زهوی دهریچن و پهروه ردگارتان دهسته و سان بکه، که دهسه لاق به سهرتان دا بشکئ، برون و دهریچن! به لام ناتوانن دهریچن، مه گهر به دهسه لاتیک له پهروه ردگارتانه وه.

(ب) - (إِنَّ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَعْلَمُوا مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، فَاعْلَمُوا وَلَنْ تَعْلَمُوهُ إِلَّا بِإِذْنِ رَبِّكُمْ) (٢).

واته: نه گهر توانیتان بزائن چ له ناسمانه کان و زهویدا هه یه، بیزانن، به لام ناتوانن بیزانن مه گهر به به لگه یه ک له خواوه.

به لام به دنیای مانای یه که میان راسته و، لیره دا به س نه و مه به سته، چونکه هه م نایه ته که ی پیشتر: ﴿سَنَفَعُ لَكُمْ إِيَّاهُ الثَّقَلَانِ﴾، په یوه ست ده بیته وه به وه وه: دواى نه وه ی خوا خوئ یه کلایى ده کاته وه ده ستخالیى ده بیئ، به ته بیړی نیمه به جیددی سهرگه رمی لپرسینه وه و سزاو پاداشتی مروؤف و جند ده بیئ، نه وانیش نه گهر بویان بکری، راده که ن و هه لدین، بویه خوا دهفه رموی: نه گهر توانیتان رابکه ن له گوښه و که ناره کانی ناسمانه کان و زهوی، رابکه ن و دهریچن، به لام ناتوانن مه گهر به دهسه لات و، نه و دهسه لاته شتان نیه، دواىی دهفه رموی:

(٥) - ﴿فَإِنِّي إِلَٰهٌ رَبِّكُمْ تَكْدِبُ﴾، نه ی مروؤف و جند! به کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان بیپروا ده بن، نکوولیایان لی ده که ن؟

(۶) - ﴿يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوْاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ﴾، بَلَيْسَه لَه ناگرو و مسی قالکراوه اتان به سهردا ده نیردری.

(۷) - ﴿فَلَا تَنْصَرِفَانِ﴾، ننجنا نیوه سهرکه وتوو نابن (له دهر باز بوون دا) یاخود: هیچ یارمه تییدهر یکتان ددست ناکه وی، (شَوْاظٌ) وهک چوَن به بوَر (ضُمَّة) خویندراوه ته وه، به (شَوْاظٌ) یش خویندراوه ته وه، (نُحَاسٌ) یش خویندراوه ته وه: (مِن نَّارٍ وَنُحَاسٍ)، ههروه ها خویندراوه ته وه ش: (وَنُحَاسٌ)، (نُحَاسٌ) یش: ا- به دوو که لَیک که بَلَيْسَه ی له گه لدا نیه.

ب- به مسی قالکراوه ش، ده گوتری، واته: (الصُّفْرُ الْمُدَّاب) مسی تویندراوه و قالکراوه. ننجنا نه گهر بخویندراوه ته وه: ﴿يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوْاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٍ﴾ واته: بَلَيْسَه له ناگرو له مسی قالکراوه تان بو دد نیردری، به لَم نه گهر بخویندراوه ته وه: ﴿يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوْاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٍ﴾، یانی: بَلَيْسَه ی له ناگرو و مسی قالکراوه تان به سهردا ده نیردری، نهک مسه که ش به شَیک بی، له بَلَيْسَه که، ﴿فَلَا تَنْصَرِفَانِ﴾، (أَي لَا تَجِدَانِ مَخْلَصًا)، واته: شوینی دهر باز بوونتان نابن، یاخود: (لَا تَجِدَانِ نَاصِرًا) واته: هیچکس نابن هاوکاری تان بکات.

(۸) - ﴿فَيَأْتِيَهُمَا آتَاءُ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، ننجنا نه ی کو مه لی جندو مروفا! نکو و لیبی له کام له چاکه کانی پهروه دگارتان ده که ن؟

شایانی باسه: هه ندیک له زانیان نه م نایه تانه یان و لیکداوه ته وه که مه به ست پی نه وه یه مروفا ده توانن بجپته سهر مانگ و سهر مهر ریخ و خر و که کانی دیکه، به لَم پیم وایه نه م نایه ته هیچ په یوه ست نیه به وه وه، به لَن نایه ق دیکه مان هیه له و باره وه که خوا ده فه رموی: ﴿وَسَخَّرْنَا لَكُمَا فِي السَّوْتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ الجاثية، واته: هه رچی له ئاسمانه کان و زه ویدا هیه، بو نیوه ی ددسته مو کردوه، له لایهن خو یه وه، له وه دا نیشانه

هه ن بۆ كۆمه لایك بیركه نه وه. نه و نایه تانه باشته به به لگه بهیترینه وه بۆ نه وه كه مروّف خوا پیتی پیداهه، بچته سهر مانگ و ههر شوینتیکی دیکه ش، به لام نه مه یان په یوه ست نیه به وه وه و له گه ل نه و مه به سته دا ناگونجی، به لكو پیچه وانهی نه وه وه یه، چونكه خوا ده فهرموئ: ﴿لَا تَنْصِرَانِ﴾، ئیوه سهر كه وتوو نابن، چونكه بلیسه تان به سهر دا ده بار ئی و، مسی قالکراوه تان بۆ ده ئیردرئ، كه نه وه ش راستیه کی زانستییه و، ئیستا ههر كه سنی بیهوئ زه وی ده ربچی و به ره و به رگه هه و به رز بته وه، رووبه رووی بلیسه ناگرو پارچه نه یزه كه کان ده بته وه، بویه جگه له دووری ماوه كه، نه و په رچ و گۆسپه ش ههر هیه، له به رده م مروّف دا، به لام خوی په روه ردگار مه به ستنی پی نه وه یه كه ئه ی مروّف و جند! ئیوه ناتوانن ده ربچن له ده سه لاتی خوا، له گۆشه و كه ناره کانی ئاسمان و زه وییه وه برۆنه ده ری، كه به مه زنده ی زانیان زیاتر له دوو تریلیون (۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) كه هكه شان له گه ردوون دا هه ن، نه و گه ردوونه ی تاكو ئیستا بۆ مروّف بیندراوه و، ههر كام له و كه هكه شانانه ش نزیکه ی تریلیوئیک ئه ستیره ی تیدا هه ن، وه ک پیشتر له چه ند جیه کی دیکه دا باسی فراوانیی ئاسمان و گه ردوون و، به رزکرانه وه ی ئاسمان کرد.

ههسه له ی سێیه م:

باسی هاتنی ئاخیر زه مان به له تبوونی ئاسمان و سوور هه لگه پانی وه ک پۆنی داغ و، پرسیار لێ نه کردنی جندو مروق، له باره ی گونا هه کانیانه وه، ناسرانی تاوانباران به نیشانه یان و، گرته ی تووکی پێشه سه رو پێهه کانیان و، فریدرانه نیو دۆزه خیان و، هاتن و چوون و سووپانیان له نیوان ئاگری دۆزه خ و ئاوی کو لاوو داغدا:

خو ده فهرمو ی: ﴿إِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ۚ ٣٧ فَيَأْتِي السَّمَاءُ بِشُبُهَاتٍ ۖ كَذِبَانٍ ۚ ٣٨ فَيَوْمَئِذٍ يُسْقَطُ عَنْ السَّمَاءِ الصَّالِثُ السُّجُودِ ۚ ٣٩ فَيَأْتِي السَّمَاءُ بِشُبُهَاتٍ ۖ كَذِبَانٍ ۚ ٤٠ فَيَوْمَئِذٍ يُسْقَطُ عَنْ السَّمَاءِ الصَّالِثُ السُّجُودِ ۚ ٤١ فَيَأْتِي السَّمَاءُ بِشُبُهَاتٍ ۖ كَذِبَانٍ ۚ ٤٢ فَيَوْمَئِذٍ يُسْقَطُ عَنْ السَّمَاءِ الصَّالِثُ السُّجُودِ ۚ ٤٣ فَيَوْمَئِذٍ يُسْقَطُ عَنْ السَّمَاءِ الصَّالِثُ السُّجُودِ ۚ ٤٤﴾

شیکردنه وه ی ئه م ئایه تانه، له یازده برگه دا:

١- ﴿إِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ ۖ فَكُنتَ نَاصِبًا ۚ ١﴾. ئه جا هه ركات ناسمان له تبوو، وه ک زۆرجار گوتوو مانه، لێر ده دا پیتی (ف) بۆ (تفریح) ه واته: بێنا له سه ر نهو شتانه ی باسکران، هه ر کاتی ک ئاسمان له ت بوو، (انْشَقَّتْ: انْضَدَّعَتْ) واته: له تبوو، شه ق و په ق بوو، وشه ی (سَمَاء) وه ک زۆرجار باسمان کردوه که له قورئاندا ی، واته: هه موو دروست کرلای خوا ﷻ. له خوار عه رش و، دره ختی کو تایی (سُدْرَةُ الْمُنْتَهَى) یه وه، واته: هه موو نه وه ی په یوه ندیی به ئیانی مروق هه هیه، که جاری وایه خوا ﷻ به (سَمَوات) ده یه ئینی و، جاری وایه به (سَمَاء) و، جاری واشه به (سَبْعَ سَمَوات) و، هه مووی هه ر یه ک شته و مه به ست پیتی کو ی دروست کرلایه کانی خوایه، نه وه ی ئیمه ئیستا پیتی ده لێین: گه ر دوون (کون) به عه ره بیی و (univers) به ئینگلیزی، نهو نه ندازه یی ده که وێته به رچاوی دوور بین و ته له سکو به کانی مروق، که وه ک پێشتر گوتوو مانه: به پیتی نه وه که خوا ﷻ له چه ند شو ئینی ک له قورئاندا ده فهرمو ی: ناسمانی نیزیکتر له ئیوه مان به چرایان

رازان دۆتوهه: (وزينا السماء الدنيا بمصابيح) مه به ستیش له چرایان نه ستیره کانن، کهواته: هه رچی نه ستیره دیه و هه رچی که هکه شانه که له نه ستیره کان پتیک دین، هه رچی گه له که هکه شانه، هه مووی ده بن له سنووری ناسمانی یه که مهابن، هه رچی ده که ویتته به رچاوی دوورینه کان، هه مووی تهو نه ندازه یه که مرؤف توانیویه تی له ناسمانی یه که م بیینی و، له سه رووی تهو شهوه که بهس خوا ده زانی چه ندی دیکه ش هه یه و، له کوئ سنووری ناسمانی یه که م کو تایی پی دی، نجا له سه رووی نهویشه وه شهش ناسمانی دیکه هه ن، نا نهو به پیی نایه ته کانی قوربان، هه مووی وشه ی (سما) دهیگریته وه، وه که له ته فیسیری سووره تی (فصلت) دا باسیکی گه ردو ومان کردو، له چهند شوینی دیکه ش دا لهو باره وه قسه مان کردو.

کهواته: ﴿فَإِذَا أَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ﴾ یانی: کاتیک نهو دروستکراوه ی خوا خولقاندوویته، که هه مووشی په یوه سته به ژبانی مرؤفه وه: حهوت ناسمانه کان و پتیکهاته کانیا و، نه وهی ده که ویتته نیتوانیا و، زه ویش که پتیکهاته یه کی بچوکی گه ردوونه، کاتیک نهو ناسمانه له تبوو شهق و پهق بوو، (جَوَابٌ إِذَا مَخْلُوفٌ، أي: يَكُونُ مِنَ الْأَهْوَالِ وَالْأَخْوَالِ مَا لَا يُحِيطُ بِهِ ذَاكِرَةُ الْمُقَالَ)، واته: کاتیک که ناسمان لهت و پهت ده بن، حال و بالی سامناکی وادینه پیشتی، که باز نه ی قسه ناتوانی دوره یان بدات، شتی وا ده قه و منی نایه ته وه سفکردن.

٢- ﴿فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ﴾، ناسمان (که لهت ده بن) سوور هه لده گهری، وه که تلتی زهیت، یان وه که چه رمی سوور، چونکه وشه ی (وَرْدَةٌ) له: (فَكَانَتْ وَرْدَةً) دا: (تَشْبِيهُ بِلَيْعٍ، أَيِ كَانَتْ كَوَرْدَةٍ، وَالْوَرْدَةُ: وَاحِدَةُ الْوَرْدِ، وَهُوَ زَهْرٌ أَحْمَرٌ مِنْ شَجَرَةٍ دَقِيقَةٍ ذَاتِ أَغْصَانٍ شَانِكَةٍ، تَطَهَّرَ فِي فَصْلِ الرَّبِيعِ)، نه مه جوړیکه له جوړه کانی وپچواندن پیی ده گوتری: (تَشْبِيهُ بِلَيْعٍ)، وپچواندن پیک که گه یشتیبتته نهو په ری، واته: نه م ناسمانه، وه که گولیککی لی دی، (وَرْدَةٌ) ش کو یه که ی (وَرْدَة)، که جوړه گولیککی خاوه نه گه لای ورده و لق و پوپه کانی دپکاویین، زیاتر له که شی به هاردا، په یداده بی انیمه گوله باغی پیده لیین! واته: نهو ناسمانه سوور هه لده گهری وه که ږه نگی گوله باغ، (كَالِدِّهَانِ) له

گه رمییدا وهک تلّتی زهیت، یان پوڤی داغکراوی لی دئی، که تّیمه ههر لهوه حالّیی دهبین، نه گه رنا به دلّنیایی لهوهش گه رمتره، یاخود وهک چه رمی سووری لی دئی، بهو شیوهیه نهو گوڤانکارییه به سهر نهم ناسمانه دا دئی، چونکه (دهان):

أ- یان کوّی (دُهْن)ه، که بریتیه له تلّتی پوڤی زهیت.

ب- یاخود: (دهان: الأَدِيمُ الأَخْمَرُ)، پیستی سوور، چه رمی سوور، کوّی (دهان)یش بریتیه له (أَذْهَن) و (دُهْن) واته: چه رمه کان.

(۳) ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ نَذِيرٌ لَّكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، ننجایا نهی کومه لی جندو مروڤ! ئیوه نکوولی له کام له چاکه کانی په روه ردگارتان ده کهن؟ که وهک گوتمان: کوّیایی پینهاتنی نهم دنیایه، هاتنه پیّشی عالمیکی دیکه و قوناغیککی دیکه، بو نهوهی دادگهریی خوا بچه سپی له ژیا نی مروڤ و جندداو، خراپه کاران به سزای خو یان بگهن و، چاکه کاران به پاداشتی خو یان بگهن، نا نهوهش ههر له چاکه کانی خواجه، بویه خوا ده پرسن: نایا نکوولی له کام له چاکه کانی خوی په روه ردگارتان ده کهن؟

(۴) ﴿فَيَوْمَذَاقُ بَأْسَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَذَاقَ الْكَافِرُ نَارَ الْجَنَّةِ وَهُوَ فِيْهَا فِيْ سُلٰسٍ مِّنْ لَّدُنْهُ يُؤْمِرُ بِمَا يَصِفُ﴾، لهو روژدها، نه مروڤ، نه جند له باره ی گوناویه وه لی ناپرسئ، (انس: اِسْمُ جَمْعِ الْإِنْسَانِ وَالْإِنْسِيّ وَاحِدٌ مِنْهُمْ، وَالْجَانُّ أَبُو الْجِنِّ أَوْ الْجِنُّ كُلُّهُمْ)، (انس) ناوی کوّی مروڤه و (انسی) تاکی مروڤه، (جان)یش یان بابی جندانه، یاخود کوّی: جندانه، ننجایا بوچی له گوناهیان ناپرسئ؟ له بهر نهوهی ههموو شتیک تومارکراوه و زانراوه، واته: پرسیارکردنی پهیداکردنی زانیاریان لی ناپرسئ و، نهو جوړه پرسیاره یان لی ناکرئ که بزائری چیان کردوه و چیان نه کردوه: پیویست بهوه ناکات و ههموو شتیک تومار کراوه، به ههموو شیوه کانی تومارکردن، (المَقْصُودُ بِالسُّؤَالِ: هُوَ النَّحْوُ الْمَأْلُوفُ فَهُوَ النَّوعُ الْمُنْفِيّ مِنَ السُّؤَالِ، وَلَكِنْ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَفَقُّهُمْ أَيْتَهُمْ مَسْئُلُونَ﴾ ۱۱ ﴿الصَّافَاتِ﴾ ۱۲ ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْتَلْهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ۱۳ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۱۴ الْحَجَرِ، فَهُوَ سُؤَالٌ تَوْبِيْخٌ وَرَجَاءٌ أَوْ الْمُرَادُ إِنَّ الْقِيَامَةَ فِيْهَا مَوَاقِفٌ مُّتَعَدِّدَةٌ، فَيُسْأَلُونَ فِي بَعْضِهَا وَيُخْتَمَ عَلَى الْآفْوَاهِ فِي بَعْضِهَا،) که دهفه رموی: لیان

ناپرسری مهبهست پتی پرسیری ناساییه، نهو پرسیاره لبراهه، پرسیری ناسایی که بگوتری: نهوت کردو، یان نهتکردوه؟ به لام خوی بهرز که له سوورده (الصفات) دا دهفهرمو: ﴿وَقَوْمُهُمْ إِنَّهُمْ يَشْتَوُونَ﴾ ۱۱۱. ﴿الصفات﴾ رایانگیرن بیگومان لیپسراون، ههروهه له سوورده (الحجر) دا خوا دهفهرمو: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ۱۱۲. ﴿الحجر﴾ واته: سویند به پهروهردگارت له تیکرایان دهپرسینهوه، له باره نهوهوه که کردوویانه، نهو پرسیارکردناهی له (الصفات والحجر) دا هاتوون، مهبهست پتیان پرسیارکردنی سهرز نهشتکه رانهو سه رکونه که رانهیه، انایا نهوت نه کرد! نهوت نه کرد! نهوت نه کرد! یاخود مهبهست نهوهیه که له قیامه تدا، قوناغی جوړاو جوړ دینه پیش و، له هه ندیک قوناغان دا لیان ناپرسی و له هه ندیک قوناغان دا لیان دهپرسی و، له هه ندی قوناغیش دا، وهک خوا ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ دهفهرمو: مؤر به سه زمانیا نهوه دهری و قسه یان بو ناکری و، فه رمان دهکری به نه دنامه کانیا قسه بکه، وهک له تفسیری سوورده (فصلت) دا باسماں کرد، له سوورده (النور) دا هاتو: ﴿يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنُهُمْ وَآيَاتُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ۱۱۳. ﴿النور﴾ ههروهه له سوورده (فصلت) دا که دهفهرمو: ﴿حِينَ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَرُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ۱۱۴. فصلت، که واته: قیامت قوناغ قوناغه، بویه که سیک به سادهیی و سه رکینیی ته ماشای قورنن بکات، چ لیرو، چ له هه شوینیکی دیکه دا، دهلی: بوچی له جیهک و دهفهرمو و، له جیهک ناوا دهفهرمو؟ به لام نهوه جیاوازی دیمه نهکان و جیاوازی قوناغه کانه، که نه گه به سه رکینیی ته ماشای بکه، دهلی: لیرو و دهفهرمو و لیرو و دهفهرمو و تیکده گیرین! به لام نهوه تیکگیران نیوه ته واکردنی کو هی هه موو دیمه نه که به، له و پرووه ته ماشای بکه ی نا وایمو، له لایه کی دیکه وه ته ماشای بکه، ناوا دیت بهرچاوو، له ولادهش ته ماشای بکه، به جوړیکی دیکه، دیت بهرچاوت.

(۵) - ﴿فَإِنِّي إِلَٰهٌ رَبِّكُمْ أَنْتُمْ كَذِبَانٌ﴾، ننجا نهی کومه لی جندو مروفت! نکو وویی له کام له چاکه کانی پهروهردگارتان ده کهن؟

(۶) - ﴿يَعْرِفُ الْمَجْرُمُونَ بِسِمَتِهِمْ﴾، تاوانباران به نیشانه‌ی خویشان ده‌ناسرِئنه‌وه، (السِّمَة: العَلَامَة) نیشانه، زانایان هه‌ندیکیان باسیان کردوه که چاوایان شین هه‌لده‌گه‌رێ و پروویان رەش داده‌گه‌رێ! به‌لام خوای په‌روه‌ردگار لێره‌دا باسی نه‌کردوه، نه‌وه‌نده هه‌یه ده‌فه‌رموێ: تاوانباران به نیشانه‌وه سیمای خویشان ده‌ناسرِئنه‌وه، هه‌ر که‌سه به پێی نه‌ونیشانه‌یه‌وه نه‌وه‌ی خوا ~~هه‌ر~~ له‌په‌ژێ دواییدا، نه‌وانی تووش ده‌کات، ده‌ناسرِئنه‌وه، په‌نگه زانایان له‌وه وه‌ریان گرتبێ که ده‌فه‌رموێ: ﴿يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا﴾ ~~طه~~، نه‌و په‌ژێ فوو به که‌په‌نادا ده‌کرێ و تاوانباران کو‌ده‌که‌ینه‌وه، به شینه‌ه‌لکه‌پراوی، ننج‌ا نایا چاوایان شینه‌ه‌لده‌گه‌رێ؟ یان پروویان شین و رەش و مۆر ده‌بیته‌وه؟ له‌وانه‌یه، له‌وه وه‌ریان گرتبێ، ئینسان که زۆر خه‌فه‌ت ده‌خوات و نا‌په‌حت ده‌بێ و ده‌ترسێ، په‌نگی تلخ و رەش ده‌بێ، ده‌گوترێ: شین و مۆر هه‌لکه‌پراوه، وا پێده‌چێ مه‌به‌ست پێی ئه‌وه بێ.

(۷) - ﴿فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَصِي وَالْأُقْدَامِ﴾، ننج‌ا تووکی پێشه‌سه‌روپێیه‌کان ده‌گیرێن، (نَوَاصِي) کو‌ی (نَاصِيَة) یه، واته: تووکی پێشه‌سه‌ر، (أُقْدَام) یش کو‌ی (قَدَم) ه، واته: پێ، واته: تووکی پێشه‌سه‌ریان و پێیه‌کانیان ده‌گیرێن، که که‌سیک تووکی پێشه‌سه‌ری بگیری له‌گه‌ل پێی دا، مانای وابه وه‌ک گه‌لۆ له‌خه‌ر ده‌کریته‌وه! یانی: که‌له‌په‌چه ده‌کرێن و تووکه سه‌ریان و پێیان پێکه‌وه ده‌به‌سترێن، بۆ نه‌وه‌ی هه‌چ جووله‌یه‌کیان بۆ نه‌کرێ، ننج‌ا به‌و شیوه‌یه فری ده‌دریتنه‌ دۆزه‌خه‌وه، وشه‌ی (النَّوَاصِي) که (أَل) ی ناساندنی له‌سه‌ره، هه‌روه‌ها (الأُقْدَام) یش هه‌ردووکان ناساندنه‌کان: (عَوْضٌ عَنِ الْمُضَافِ إِلَيْهِ) قه‌ره‌بووی پالۆه‌لادراون، واته: (فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي أَيْ: بِنَوَاصِيهِمْ، وَالْأُقْدَامِ، أَيْ: وَأُقْدَامِهِمْ)، چونکه لێره‌دا ناگونجی (أَل) بۆ تیکرا (جنس) بێ، واته: تیکرای تووکی پێشه‌سه‌ره‌کان و تیکرای پێیه‌کان، که‌واته: (النَّوَاصِي وَالْأُقْدَامِ) له جیاکی بفه‌رموێ: (بِنَوَاصِيهِمْ وَأُقْدَامِهِمْ) نه‌و (أَل) ه له جێی پالۆیدراو (المُضَافِ إِلَيْهِ) به‌کاره‌یتراوه، یانی: تووکی پێشه‌سه‌رو پێیه‌کانیان ده‌گیرێن.

هه‌ل‌به‌ته نه‌گه‌ر بش‌گوت‌ری: (آل‌که بو ناساندنی (عهد)ه، واته: تووکی پیشه‌سهره‌کانی نه‌وان و پیشه‌کانی نه‌وان، نه‌وه‌ش هه‌ر گون‌جاوه.

ننجا نه‌مه ناماژه‌یه‌کی‌شی تیدایه به ئیعجازکی عیلمیی، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه پیشه‌سهری مروّف، ئه‌و به‌شه‌ی میّشک که لای پیشه‌سهره، چه‌قی بریار‌دانه‌و که‌سایه‌تیی مروّف زیاتر له‌ویدا شیر‌دراوه‌ته‌وه، لیره‌وه له‌و به‌شه‌ی میّشک که له پیشه‌سهر‌دایه، مروّف بریار‌ده‌دات و خیره‌و شه‌رو هه‌لد‌ه‌بژیری، راست و چه‌وت لیک جیاده‌کاته‌وه، بویه خوا **سَمِعْنَا بِمَا لَمْ نَحْصِيْهِ** ناماژه‌ی به‌وی داوه، هه‌روه‌ک له سووره‌تی (العلق) دا ده‌فه‌رموی: **لَا اَنْ لَّمْ يَنْتَهِ لِنَسْمَعْ بِاللَّيْلِ صَوْرَ الْخَافِيَّ كَذِبٍ خَاطِرٍ**، واته: نه‌خیره، نه‌گه‌ر وازنه‌هیننی ئیمه به توندیی تووکی پیشه‌سهری ده‌گرین، ئه‌و پیشه‌سهری که درۆز بووه، گونا‌ه‌بارو خه‌تا‌کار بووه، خوا پشتیوان بی که گه‌یشتینه ته‌فسیری سووره‌تی (العلق)، له‌وی زیاتر باسی ئه‌و ئیعجازه عیلمییه ده‌که‌ین.

۸- **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ**، ننجا نه‌ی کۆمه‌لی جندو مروّف! نکوولی له کام له چاکه‌کانی په‌روه‌ردگار‌تان ده‌که‌ن؟

۹- **هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ**، نه‌مه ئه‌و دۆزه‌خه‌یه که تاوان‌باران به درۆیان داده‌نا و پیتی بی‌بر‌وابوون، (هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ) (مَقُولٌ قَوْلٍ مَّحْدُوفٍ)، گوت‌راوی قسه‌یه‌کی قرت‌یزاوه، واته: (نَقُولُ لَهُمْ) یان (يَقَالُ لَهُمْ) پیتی ده‌لێین، یان پیتی ده‌گوت‌ری: نه‌مه ئه‌و دۆزه‌خه‌یه که تاوان‌باران پیتی بی‌بر‌وابوون، نکوولی‌یان لیده‌کردو، به درۆیان داده‌نا، نه‌وه‌تا تیوه‌ی پامین!

۱۰- **يَعْلَمُونَ بَيْنَا وَبَيْنَ حَبِيبٍ اَنَّا**، له نیوان ئه‌و دۆزه‌خه‌و، له نیوان ناویکی کول‌ودا (که گه‌یشت‌و‌ته نه‌وپه‌ری کول‌ویی و داغی) دین و ده‌چن، (تَطَوُّفُونَ) (طَوَافٍ)، نه‌وه‌یه به ده‌وری شتی‌کدا بی و بچی، به‌لام له شتی‌کی‌شه‌وه بو شتی‌کی دیکه بچی، هه‌ر پیتی ده‌گوت‌ری: (طَوَافٍ)، هه‌ر بویه جوول‌هی نیوان سه‌فاو مه‌روه، جگه له‌وه‌ی به رۆیشتن (سعی) ناوبراوه، به ته‌وافیش ناوبراوه.

له نیاواناندا دین و دەچن، مەبەست ئەوەیە که له نیاوان ناگری بێتەسەدارى دۆزەخ و، ئاوى كۆلاو داغ دا، دین و دەچن، جارێك لهوئ دەسووتتیزن و جارێكیش دەبرن بۆ ئەوئ. یان: خۆیان دواى ئەوئ دەسووتتیزن، دەچن خۆیان فێك بكە ئەوئ تۆزئ ناو بخۆنەو، بەلام ئاوەكە كۆلاوەو داغ، كه هەم دەشیخۆنەو، هەم بەسەرشیاندا دەكرئ، وەك خوا له سوورەق (الحج) دا دەفەرموئ: ﴿يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ۖ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ﴾ (الحج، واتە: بەسەر تەپلى سەریاندا دەكرئ (ئاوى كۆلاو داغ)، بەهۆیەو هەرچى له نیاو هەناویاندا هەبە، دەتۆتەو پێستەكەشیان دادەمالرئ و قالدەبیتەو، ﴿وَلَمْ يَمْنَعْ مِنَ حَرِّهِ﴾ (الحج، قەمچیبە ئاسنەكانیشیان بۆ هەن، كه ئەمە هەر باسكردنەكەى زۆر سامناكو له خەيال و ئەندێشەى مرووف دا، زۆر بە زەحمەت جێئ دەبیتەو، بەلام هەرچى خوا سەپەشێك بێفەرموئ: سەدا سەداوبە، ئەویش بەس ئەو ئەندازەى كە ئیمە لێئ حالىي دەبین، چ بە نەسبەت ئازارو مەینەتییەكانى دۆزەخ و، چ بە نەسبەت خۆشیی و نەسبەتەكانى بەهەشتەو، بەس ئەو ئەندازەى ئیمە لێئ حالىي دەبین و، له قالىي ئەو وشەو تەعبیرانەدا، كه له ناستى فێكرى بەشەردان، جێیان دەبیتەو، ئەگەرنا بەدنیایی بەهەشتیش زۆر زۆر لەو خۆشترە، دۆزەخیش زۆر زۆر لەو ناخۆشترە، كه خوا سەپەشێك باسى دەكات و، دەپەوئ ئیمە حالىي بكات و تێیگەینئ، واتە: ئەوئ كه بە كردەو هەبە لەوئ، لەوئ ئیستا ئیمە هەمانەوئ بەو وشەو تەعبیرانە لێئ تئ بگەین، لێك دوورن، هەر بۆیەش گوتراو: {لَيْسَ الْخَبْرُ كَالْمَعَانِي} (أخرجه ابن حبان: ۶۲۱۳، قال شعيب الأرنؤوط: حديث صحيح)، واتە: هەوال وەك دیت و لەگەندابوون نیە، كه دەفەرموئ: ﴿يَطْرُقُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَبِمْ كَانِ﴾، (الطواف: تَرْدَادُ الْمَشْيِ وَالْإِكْتِمَارُ مِنْهُ، يُقَالُ طَافَ بِهِ، وَطَافَ عَلَيْهِ، وَالْحَمِيمُ: الْمَاءُ الْمَغْلِيُّ الشَّدِيدُ الْحَرَارَةِ، وَأَن: اسْمُ فَاعِلٍ مِنْ أَتَى، إِذَا اشْتَدَّتْ حَرَارَتُهُ)، (طَوَاف: بَرِيَّةٌ لَهُ دَوْبَارَةٌ كَرْدَنەوئ پڕۆیشت و زۆر پڕۆیشت، طَافَ بِهِ وَطَافَ عَلَيْهِ) دەورئ داو، بەسەریەو گەرا، (حَمِيم) یش ئەو ئاویە كه

زۆر كۆلىۋە گەشتۆتە ئەۋپەرى كۆلەن، (ئەن): ناۋى بىكەر (إسم فاعل)ه، (أنى) واتە: ناۋىكى گەرمى كۆلەۋى داغ كە گەشتۆتە ئەۋپەرى لە گەرمىدا.

(۱۱) - ﴿فَإَيَّ آلَاءِ رَبِّكَ تُكَذِّبُ﴾، ئەى جندو مەروڧ! لە كام لە چاكەكانى پەرۋەردگار تان نكۆۋلىي دەكەن؟

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دهرسی سییه م

فَإَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٦﴾ مُدْهَمَمَتَانِ ﴿٦٧﴾ فَإَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٨﴾ فِيهِمَا فُتُكُهُمْ وَنُحْلٌ ﴿٦٩﴾ فَإَيُّ
 آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٠﴾ فَبَيْنَ حَبْرَتِ جَسَانٍ ﴿٧١﴾ فَإَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٢﴾ حُرٌّ مَّقْصُورٌ
 فِي الْخِيَارِ ﴿٧٣﴾ فَإَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٤﴾ لَمْ يَطْمِئِنَّ إِلَهُ قُلُوبِهِمْ وَلَا جَانٌ ﴿٧٥﴾ فَإَيُّ آلَاءِ
 رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٦﴾ مُتَكَبِّرِينَ عَلَى رَقَرَفٍ حُضِرَ وَعَبَقَرِي جَسَانٍ ﴿٧٧﴾ فَإَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٨﴾
 تَبَرَّكَ أَسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٩﴾

مانای دهقا و دهقی نابه تهکان

ههروه ها بو هه ره که سیکش له پایه ی به رزی په روه ردگاری بترسی، دوو
 باخ هه ن ﴿٦٦﴾ ننجا نایا (نه ی مروؤف و جند!) نکوولی له کام له چاکه کانی
 په روه ردگارتان ده که ن؟ ﴿٦٧﴾ (نه و دوو باخه) خاودن لق و پوپه دلگیره کانن ﴿٦٨﴾
 ننجا نایا (نه ی مروؤف و جند!) نکوولی له کام له چاکه کانی په روه ردگارتان
 ده که ن؟ ﴿٦٩﴾ (نه و دوو باخه) دوو سه رچاوه یان تیدان (به نیویان دا) ده رۆن
 ننجا نایا (نه ی مروؤف و جند!) نکوولی له کام له چاکه کانی په روه ردگارتان
 ده که ن؟ ﴿٧٠﴾ (نه و دوو باخه) له هه ره میوه ده که دوو جوړیان تیدان ﴿٧١﴾ ننجا
 نایا (نه ی مروؤف و جند!) نکوولی له کام له چاکه کانی په روه ردگارتان ده که ن؟
 ﴿٧٢﴾ نه و (به هه شتی) انه له سه ره (جیگا و تهخت و رایه خی و اړاکشاون، دیوی
 لای بنه و دیان ناوړه شمه و، میوه ی دوو باخه که ش (لییان ه و ده) نیزیکه (به ناسانی
 ده چنرئ) ﴿٧٣﴾ ننجا نایا (نه ی مروؤف و جند!) نکوولی له کام له چاکه کانی
 په روه ردگارتان ده که ن؟ ﴿٧٤﴾ له و جیگایانه دا (و له سه ره نه و رایه خ و تهختانه)،
 (نافره د تائیکس) نیگای خو کورت هه لپته ره (له سه ره میړده کانیان) هه ن، که
 پیش وان نه مروؤف و نه جند، که چینی لانه بردوون (دهستی لئ نه داوون) ﴿٧٥﴾

ننجانايا (ئەي مەرۆڧ و جند!) نكوولئىي لە كام لە چاكەكانى پەرورەدگارتان
 دەكەن؟ (ئەو ئافەرتانە لە جوانىي و سپىي و سافىي دا) وەك ياقووت و
 مروارىين (ئنجانايا (ئەي مەرۆڧ و جند!) نكوولئىي لە كام لە چاكەكانى
 پەرورەدگارتان دەكەن؟ ئايا پاداشتى چاكەكارىي هەر چاكەكارىي نىه؟
 ننجانايا (ئەي مەرۆڧ و جند!) نكوولئىي لە كام لە چاكەكانى پەرورەدگارتان
 دەكەن؟ (ئەو پەرورەها لە خوار وانىشەو دوو باخى دىكە هەن (ئنجانايا
 ئايا (ئەي مەرۆڧ و جند!) نكوولئىي لە كام لە چاكەكانى پەرورەدگارتان دەكەن؟
 دوو باخى سەوزى يەكجار تۆخن (مەيلەو ڤەش دەنوئىن) ننجانايا
 (ئەي مەرۆڧ و جند!) نكوولئىي لە كام لە چاكەكانى پەرورەدگارتان دەكەن؟
 دوو سەرچاوەي فيچقەكەريان تىدان (ئنجانايا (ئەي مەرۆڧ و جند!)
 نكوولئىي لە كام لە چاكەكانى پەرورەدگارتان دەكەن؟ (جۆرەكانى) مېوھو
 دارخورماو ھەناريان تىدان (ئنجانايا (ئەي مەرۆڧ و جند!) نكوولئىي لە كام
 لە چاكەكانى پەرورەدگارتان دەكەن؟ (ئەو جىيەكاندا (و لەسەر ئەو تەختانەي
 نىو دوو باخەكە)، ئافەرتانى زۆر چاك و ئەوپەڤى جوان ھەن (ئنجانايا
 (ئەي مەرۆڧ و جند!) نكوولئىي لە كام لە چاكەكانى پەرورەدگارتان دەكەن؟
 (ئەو ئافەرتانە) چاو گەش و ڤەشن لە نىو خىوھەتان دا نىشتەجىن (خزمەت
 دەكرىن) (ئنجانايا (ئەي مەرۆڧ و جند!) نكوولئىي لە كام لە چاكەكانى
 پەرورەدگارتان دەكەن؟ (ئەو ئافەرتە شوخ و شەنگانە) لە پىش وان دا نە
 مەرۆڧ و نە جند (دەستيان نەگەياندوونى و) كچىنيان لائەبەردوون (ئنجانايا
 (ئەي مەرۆڧ و جند!) نكوولئىي لە كام لە چاكەكانى پەرورەدگارتان دەكەن؟
 لەسەر ڤايەخىكى سەوزى ناوازەي ھەرد جوان پاليان داوھتەو (ئنجانايا
 (ئەي مەرۆڧ و جند!) نكوولئىي لە كام لە چاكەكانى پەرورەدگارتان دەكەن؟
 بەرزو بەپىزە ناوى پەرورەدگارى خاوەن پاىھو شكۆو، چاكەو بەخشش

شیکردنه‌وی هه‌ندیک له وشه‌کان

(مَقَامٌ بِهِ): (مَقَام: مَصْدَرُ قِيَام، أَوْ اسْمُ مَكَانِ الْقِيَام)، وشه‌ی (مَقَام)، یان چاوگی (قِيَام)ه، یانی: هه‌لسان، پاره‌ستان، یاخود ناوی شوینه بو پاره‌ستان و هه‌لسان، واته: یان به مانای پیگه و پایه دی، یاخود به مانای شوینی وه‌ستان له به‌رانبه‌ر په‌روه‌ر دگارا دی.

(أَفْنَانٍ): (وَالْأَفْنَانُ: جَمْعُ فَنٍّ، وَهُوَ الْعُصْبُ الْغَضُّ الْوَرَقِ)، (فَنٍّ): به چل و لقی ته‌پو گه‌لدار ده‌گوتری، هه‌روه‌ها (فَنٍّ) به جوړیک له شتیش ده‌گوتری، هه‌ندی‌کیش گوتوو‌پانه: جوړی شت به (فُنُون) کو‌ده‌کرینه‌وه، نه‌ک به (أَفْنَانِ).

(مُتَكَيِّنٌ): (الْإِتْكَاءُ: اِفْتِعَالٌ مِنَ الْوَكْءِ مَهْمُوزُ اللَّامِ وَهُوَ الْإِعْتِمَادُ، فَصَارَ الْإِتْكَاءُ اسْمًا لِاعْتِمَادِ الْجَالِسِ وَمَرْفَعِهِ إِلَى الْأَرْضِ وَجَنْبِهِ إِلَى الْأَرْضِ، وَهِيَ هَيْئَةٌ بَيْنَ الْإِضْطِجَاعِ عَلَى الْجَنْبِ وَالْقُعُودِ)، (مُتَكَيِّنٌ) له (إِتْكَاء)ه‌وه هاتوه، نه‌ویش نیفتی‌عاله له (و ك ء) ه‌وه که بریتیه له پال ویدان، (إِتْكَاء) به کوردیی ده‌ئین: شان‌دادان و پال‌دانه‌وه، که بریتیه له‌وه‌ی بابای دانیشتوو، تانیشکی له‌سه‌ر زه‌وی بی و ته‌نیش‌تی‌شی له‌سه‌ر زه‌وی بی، نه‌ویش شی‌وه‌یه‌که له نیوان ږاکشان و دانیشتن دا، به کوردیی ده‌ئین: شان‌دادان و پال‌دانه‌وه.

(فُرْشٍ): (جَمْعُ فِرَاشٍ كِتَابٌ وَكُتُبٌ)، (فُرْش) کو‌ی (فِرَاش)ه، وه‌ک (کِتَاب) که کو‌یه‌که‌ی (کُتُب)ه، (الْفِرَاشُ: أَضْلُهُ مَا يُفْرَشُ، أَيُّ: يُنْسَطُ عَلَى الْأَرْضِ لِلنُّومِ وَالْإِضْطِجَاعِ) له نه‌سل‌دا (فِرَاش) به‌وه ده‌گوتری: که ږاده‌خری بو خه‌و و بو ږاکشان، (ثُمَّ أُطْبِقَ الْفِرَاشُ عَلَى السَّرِيرِ الْمُتَرَفِّعِ عَلَى الْأَرْضِ بِسُوقٍ)، دوا‌یی به‌و چوار پایه، یان به‌و ته‌خته ده‌گوتری که به چه‌ند پی‌چه‌که‌یه‌ک به چه‌ند پایه‌یه‌ک له‌سه‌ر زه‌وی به‌رز ده‌کرینه‌وه.

(بَطَّائِنُ): (البَطَّائِنُ: جَمْعُ بَطَّانَةٍ، وَهِيَ مُشْتَقَّةٌ مِنَ الْبَطْنِ ضِدَّ الظُّهْرِ، وَهُوَ هُنَا مَجَازٌ عَنِ الْأَسْفَلِ وَضِدَّ الْبَطَّانَةِ الظَّهَارَةِ)، (بَطَّائِنٌ) كَوَى (بَطَّانَةً) يَهْ نَهْمِشْ لَه (بَطْن) دوه داتاشراوه، واته: سَك كه پيچه وانهی پشته، نجا ليتردها به مهجاز به کاره پتراوه بَو لای بنهوهو، پيچه وانهی (بَطَّانَةً) بریتیه له (ظَهَارَةِ) واته: لای پشتهوه، بَو وینه پوَشاکتیک دیوی دهریی پیی دهگوتری: (ظَهَارَةِ)، دیوی بنهوه پیی دهگوتری: (بَطَّانَةً)، نجا خوا نَهْمِشْ لَه دهرموئ: دیوی بنهوهی نهو رایهخ و جیگاو پوَشاکانهی لهسهریان دادهنیشن، بریتیه له ناوریشم، نجا دهبی دیوی دهرهوهیان چوَن بی!.

(وَجَى): (الْجَنَى: مَا يُقْطَفُ مِنَ الثَّمَرِ)، (جَنَى) نهوهیه که دهچنری له میوه.

(دَانِ): (أَي: قَرِيبَ)، (دَنَى، يَذْنُو فَهُوَ دَانِ)، واته: نیزیك بوو، نیزیك دهپیتتهوه، نیزیك.

(قَصِيرَتْ أَلْطَرَفِ): نیگای خو کورتکهرهوه، (صِفَةً لِمَوْصُوفٍ مَخْلُوفٍ: نِسَاءٌ قَصِيرٌ طَرَفُهُنَّ عَلَى أَرْوَاجِهِنَّ، أَوْ الْمُرَادِ: نِسَاءٌ فِي نَظَرِهِنَّ مِثْلُ الْقُصُورِ وَالْغُصْنِ خَلْقَةٌ أَوْ حَيَاءٌ)، (قَاصِرَاتُ الطَّرَفِ) سیفته ته بَو وهسفرکراویکی قرتیندراو، واته: نافرده تانیک که نیگای خو یان لهسهر میردهکانیان کورت کردوتهوه، یاخود مهبهست نهوهیه نافرده تانیک که له چاویاندا جوړیک له شکستیی ههیه، له پووی شهرم و شکووه، یان ههر خوای کارزان وای خو لقا ندوون، جوړیک له نهرمیی له نیگای چاویاندا ههیه، یاخود: (قَاصِرَاتُ الطَّرَفِ) نافرده تانیک که وا ده کهن بینهر ته نیا تهماشای نهوان بکات، نهوهنده پییان سه رسام بی.

(لَمْ يَلْمِزْهُنَّ): (الطَّمْتُ: مَسِيسُ الْأُنْثَى الْبُكَرِ)، (طَمْتُ): بریتیه لهوهی دهست بگهیه نریته مینهیه کی کچ، (الطَّمْتُ: دَمَ الْعَيْنِ)، (طَمْتُ): به خوینی ههیزیش دهگوتری، ههروهها به لابردنی کچینییش دهگوتری، (الطَّامِثُ: الْعَالِضُ)، (طَامِثٌ) نافرده تیک که کهوتوته ههیزهوه، (وَطَمْتُ الْمَرْأَةُ: افْتَضَّهَا) واته: چووه لای و

له گه لی جووت بوو، کچینی لابر، ده گوتری: (مَا طَمْتُ هَذِهِ الرُّؤْضَةَ أَحَدٌ قَبْلَنَا، وَمَا طَمْتُ النَّافَةَ جَمَلًا)، نهم باخچه یه پتیش تیمه که س دهستی نه که یاندوتی و، خوشتره مینه که، جاری نیره له گه لی دا جووت نه بوو.

(الْبَاقُوتُ): (حَبَّرَ مِنَ الْأَخْبَارِ الْكَرِيمَةِ وَاحِدَتُهُ أَوْ الْقِطْعَةُ مِنْهُ: يَأْقُوتَةُ وَالْجَمْعُ: يَوَاقِيتُ)، (يَأْقُوتُ): جوړیکه له بهرده به نرخه کان، تاکه کی یاخود پارچه به کی پی دی ده گوتری: (يَأْقُوتَةُ) و به کو پتیا ده گوتری: (يَوَاقِيتُ) یا قووته کان، له کوردیشدا هه روا به کارده هیتری.

(وَالْمَرْجَانُ): (جَنَسٌ حَيَوَانَاتٍ بَحْرِيَّةٍ تَوَابَتْ مِنَ الطَّائِفَةِ الْمَرْجَانِيَّةِ يَعْدُ مِنَ الْأَخْبَارِ الْكَرِيمَةِ)، (المعجم الوسيط) وای پیناسه ده کات، ده لی: مرجان جوړیکه له ژيانداره ده راییه کان که له شوینی خویندا چه سپاون و، نه ویش له کومه لی مه رجانیه کانه، نه ویش چهند جوړیکي هه یه و، له بهرده به نرخ و ده گمه نه کان داده نری.

(مُدَاهَمَتَانِ): (أَي سَوْدَاوَانٍ مِنْ شِدَّةِ الْخُسْرَةِ، إِذْهَامُ الشَّيْءِ: إِسْوَادٌ)، (مُدَاهَمَتَانِ) واته: نه و دوو باخه زور سه وزن له سه وزیان هینده توخن، پهش ده نوین، ده گوتری: (إِذْهَامُ الشَّيْءِ: إِسْوَادٌ)، واته: په شهه لکه ږا.

(نَضَاحَتَانِ): (النَّضَاحَةُ مُؤَنَّثُ النَّضَاحِ، عَيْنٌ نَضَاحَةٌ: قَوَارَةُ غَزِيرَةِ الْمَاءِ، وَنَضَخَ الْمَاءُ يَنْضَخُ نَضْخًا وَنَضْخًا: اشْتَدَّ فَوْزَانُهُ)، (نَضَاحَتَانِ) واته: نه و دوو کانیوه ناوه که یان به فیچقه دیته ده ری، چونکه (النَّضَاحَةُ) مینه ی (النضاح) ه، ده گوتری: (عَيْنٌ نَضَاحَةٌ) سه رچاوه یه ک که ناوه که ی به فیچقه و به توندی دیته ده ر، (وَنَضَخَ الْمَاءُ يَنْضَخُ نَضْخًا وَنَضْخًا: اشْتَدَّ قَوَارَانُهُ) واته: هه لقوینه که و ده ر قوینه که ی زور به هیز بوو.

(حَيْرَاتٌ): (جَمْعُ حَيْرَةٍ مَّا يُحْتَارُ)، (حَيْرَاتٌ) کوی (خیره) یه، واته: باشرین، یاخود نه وه ی هه لده بژدردی، (وَالْخَيْرَةُ: الْفَاضِلَةُ فِي كُلِّ شَيْءٍ) (خیره) باشرین له هه ر شتیک، ده گوتری: (فَلَانَةُ الْخَيْرَةِ مِنَ النِّسَاءِ)، فلان نافرته باشرینی نافرته تانه،

(خَيْرَاتٌ) سوکراوهی (خَيْرَات) ه، واته: زور باش، لیره دا یانی: نافرده تانی زور چاک و په سندن له ږووی ږه وشت و ټاکارو هه لس و کهوتی معنه وییوه.

(جِسَانٌ): (جَمْعُ حَسَنَاء) (حِسان) کوی (حَسَناء) ه، زور جوان له ږووی جهسته ییوه، که واته: نه وانه هه م مه خبرو دیوی معنه وییان زور جوانه، هه م ږواله ت و باری جهسته ییشیان زور ږیک و ږیک و سهرنج ږاکتیه.

(حُرٌّ): (الْحُورُ: جَمْعُ حَوْرَاءَ وَهِيَ ذَاتُ الْخَوْرِ، وَهُوَ وَصْفٌ مُرَكَّبٌ مِنْ مَجْمُوعِ شِدَّةٍ بَيَاضٍ أَبْيَضِ الْعَيْنِ، وَشِدَّةٍ سَوَادٍ أَسْوَدَهَا)، (حُورٌ) کوی (حَوْرَاء) ه، واته: خاوهن، (حُور) نهویش بریتیه له وه سفیک که نهو نافرده ته، یان نهو کهسه، سپینه ی چاوی زور سپی بی و، ږه شکینه ی چاوی شی زور ږه ش بی.

واتایه کی دیکه ی (حُورٌ) که کوی (حَوْرَاء) د، واته: زور سپی و ږوون و گهش.

هه روه ها واتایه کی دیکه ی (حُورٌ) که کوی (حَوْرَاء) ه، واته: (يَحَارُ فَيْهِنَّ الطَّرْفُ مِنْ حُسْنِهِنَّ)، واته: چا تیاندا سهرسام ده بی له بهر جوانی، (حَارَ بَصَرُهُ يَحَارُ حَيْرًا وَحَيْرَةً وَحَيْرَانًا: نَظَرَ إِلَى شَيْءٍ فَلَمْ يَقْوِ عَلَى النَّظَرِ إِلَيْهِ وَارْتَدَّ عَنْهُ)، کاتی مرؤف ته ماشای شتیک ده کات، به لام دواپی چاوی ده گه ږته وه بو لای له بهر نه وه ی ناتوانی زور سهرنجی بدات له بهر جوانی، یان له بهر نه وه ی سهرسامی ده بی، ناتوانی ته واو ته ماشای بکات، یان له بهر سپتیی و دره وشاوه یی، هه روه ها ده گوتری: (حَارَ فِي الْأَمْرِ: ضَلَّ فَهُوَ خَائِرٌ وَحَيْرَانٌ وَهِيَ حَيْرَى)، لهو کاره دا سهرگره دان بوو، سهراسیمه بوو، ټنجا بو پیاو (خَائِر) و (حَيْرَان) و، بو نافرده تیش (حَيْرَى) ده گوتری: واته: سهرسام، (وَتَحَيَّرَ: وَقَعَ فِي الْحَيْرَةِ) واته: کهوته نیو حاله قی سهراسیمه یی و سهرسوپمانه وه.

که واته: (حُور) سی مانای هه ن: هه م به مانای سپی و گهش دی، هه م به مانای چاوهش و جوان دی، هه م به مانای نه وه دی که چاو ناتوانی چاک ته ماشای بکات له بهر جوانی.

(مَقْصُورَاتٌ): كورت هه لَيزاو، (قَصْرُتُه: جَعَلْتُهُ فِي قَصْرِ)، واته: خستمه نيو
 كۆشكهوه، كهواته: (مَقْصُورَات) واته: كۆشك نشينه كان، واتايه كي ديكه ي:
 (الْمَقْصُورَةُ مِنَ النِّسَاءِ: الْمُتَعَمِّمَةُ فِي الْبَيْتِ لَا تَتَرَكُّهُ لِتَعْمَلِ)، (مَقْصُورَات) واته: نافره تتيك
 كه غزمهت ده كرى و نازى ده كيشرى و پيوست ناكات بو خوى كار بكات،
 ههروه ها واتايه كي ديكه ي: (الْمَرْأَةُ الْمَقْصُورَةُ: الْمَصُونَةُ الْمَخْدَرَةُ) واته: نافره تتيكى
 پاريزراوى داپوشراو، نهك بچى بگه پرى لهملو لا.

(الْخِيَامُ): (الْخِيَامُ: جَمْعُ خَيْمَةٍ، وَالْبَيْتُ الَّذِي يُقَامُ مِنْ أَغْوَادِ الشَّجَرِ)، (خِيَام)
 كوى (خَيْمَة) يه، نهو مالهى كه له دارو درهخت دروست ده كرى، ياخود: (الْبَيْتُ
 الَّذِي يُتَّخَذُ مِنَ الصُّوفِ أَوْ الْقُطْنِ، وَيُقَامُ عَلَى أَغْوَادِ وَشِدِّ بِأُطْنَابِ)، يان نهو
 مالهى له خورى يان له لۆكه دروست ده كرى، ايان له جوړيک له قوماش كه
 تيمه ره شمالي و خيوته و چادري پى ده ليينا، له سهر چهند داريك داده نرى،
 نه ستونده گيشى ده درېته به رو، به چهند په تتيكيش نهو لاو لاي ده به سترين، تاكو
 نه جوولنى و با نه يخات، كه به (خِيَمَات) و (خِيَام) و (خِيَم) يش كو ده كرتيه وه.

(رَقَرَفَ حُضْرِي): (رَقَرَفَ) تاكه كه ي (رَقَرَفَة) يه، (رَقَرَفَ): بريتيه له ناوى كو، كه
 به بالنده و به سهرين و به فه پش و رايه خ و پوښاك ده گوترى، (حُضْر) كوى
 (أَحْضَر) ه واته: سهوز.

(عَبْقَرِي): (وَهُوَ نِسْبَةٌ إِلَى عَبَقْرِ، وَهُوَ صِفَةٌ لِكُلِّ مَا بُولِغَ فِي وَضْفِهِ، وَمَا يُفَوِّقُهُ
 شَيْءٌ) (عَبْقَرِي): پالده درى بو لاي (عَبْقَر) كه سيفه تتيكه بو هر شتيك زور
 وه صف بكرى، پالده درېته لاي نهو.

عه پهب قه ناعه تيان و ابووه شيويك هه بووه به ناوى (عَبْقَر)، هر شتيكى
 زور ناياب و سهر بى، گوتوويانه: لهو شيوه وه هاتوه، كه جندى لين و نهوان
 دروستيان كردوه، نهو هس نه فسانه يهك بووه، به لام دوايى (عَبْقَرِي) واته: شتي
 زور ناياب و سهرووى ئاستى چاوه پوان كردن.

(بِزَكَاةٍ أَتَمَّ رَبُّكَ): (تَبَارَكَ: اِرْتَفَعَ وَتَقَدَّسَ وَتَنَزَّهَ وَتَعَالَى)، واته: ناوی خوا بهرزهو، پاکهو، دووره له کهم و کوپی و، بلنده، کهواته: لیرهدها (بِزَكَاةٍ أَتَمَّ رَبُّكَ)، واته: ناوی پهروهردگارت ههره بهرزو پایهدارو به پیزو بلنده.

مانای گشتی نایه‌ته‌کان

خوای میهره‌بان و کارزان دواي نه‌وه‌ی له نایه‌ته‌کانی پی‌شوو‌دا باسی بیست (۲۰) له چاکه‌و نیعمه‌ته‌کانی خو‌ی کردو، چهند جاریک پرسپاری له کومه‌لی جندو مروّف کرد: نایا نکوولی له کام له چاکه‌کانی په‌روهردگارتان ده‌که‌ن؟ دواي نه‌وه خوا **بِزَكَاةٍ أَتَمَّ رَبُّكَ** باسی پوژي دوايي کرد، که مروّف و جند، ناتوانن له ژیر ړکینی خوا دهر باز بن و، باسی سه‌ره‌نجامی شوومی بی‌پروایانی کرد له دوزه‌خدا، ننجا باسی پاداشتی که‌سانیک ده‌کات که سام و هه‌بیه‌تی خواي په‌روهردگاریان له دل‌دایه‌و، شهرم له خوا ده‌که‌ن و، پاریزکارن و پرواداران، نه‌ویش له چوار به‌ه‌شتدا، له چوار باخدا به جووت جووت، واته: دوو جووته باخ که وه‌ک پاداشت داندراون، بو پرواداران له به‌رانبهر دوزه‌خیکی پر تاو و تین و بلتسه‌دارو کلپه‌ستاندوودا، که بو بی‌پروایانی سته‌مکارو تاوانبارو خرابه‌کار ناماده کراوه.

سه‌ره‌تا خوا **بِزَكَاةٍ أَتَمَّ رَبُّكَ** باسی جووته باخی یه‌که‌م ده‌کات و ده‌فه‌رموی: **وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ حِشَانًا**، بو ههر که‌سیک له پایه‌و پیگه‌ی بی وینه‌ی په‌روهردگاری بترس، دوو باخ هه‌ن، واتایه‌کی دیکه‌شی نه‌وه‌یه: ههر که‌سیک له وه‌ستانی له به‌رده‌م دادگای په‌روهردگاریدا بترس، واته: ترس و سامی نه‌و پوژهی له‌به‌ربن، که راده‌گیری بو دادگایی کران له به‌رده‌م خواي په‌روهردگاردا، دوو باخی بو داندراون، یاخود: ههر که‌سیک ترس و سامی نه‌وه‌ی هه‌بنی که په‌روهردگاری به‌سه‌ریه‌وه چاود‌پیره به‌سه‌ری راده‌گات و مشووری ده‌خوات و سه‌ره‌پر‌ه‌شتی ده‌کات، دوو باخی بو داندراون، چونکه وشه‌ی (مقام):

ا- دهگونجی به مانای پیگه و پایهی خوی بهرز بی.

ب- دهگونجی به مانای سهرپرشتیی و چاودیری خوی بهرز بی، بۆ ههر مروفتیک، وهک خوا دهفه رموی: ﴿أَفَنَنْتَ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ﴾ ۳۳. الرعد، واته: نایا نهو زاتهی وهستاوه به سهر ههر که سیکه وه، که چی دهکات؟ واته: ناگای لییه تی.

ج- ههروهه ها دهشگونجی بریتی بی له وهستانی مروفت و جند له بهرانبهر خوی پهروهردگارد، ههر سیکیان دهگریتموه، ههر که سی وایی، دوو باخی ههن، ﴿فَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، تنجا نهی جندو مروفت! به کام له چاکه کانی پهروهردگارتان بیبروان، یان: نکوولی له کام له چاکه کانی پهروهردگارتان دهکهن؟

﴿ذَوَاتَا أَفْنَانٍ﴾، نهو دوو باخه خاوهن چل و پۆپی زۆرن، یاخود خاوهن جووری زۆرن، واته: خاوهن جووری زۆرن له دره خته کان، چونکه (أَفْنَان) کوی (فَنَن)ه، که ههم به مانای لق و پۆپ و چل و گه لادی، ههم به مانای جوور (نوع) یش دی، جووره میوه، یان جووره دره خت، ﴿فَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، تنجا نایا نهی کۆمه لی جندو مروفت! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروهردگارتان دهکهن؟

﴿فِي مَاعِيَانِ بَحْرٍ﴾، نهو دوو باخه، که خاوهن چل و پۆپی نه رم و شل و چرو پر، یان خاوهن جووره میوه و دره ختی زۆرن، دوو سهرچاوه یان تیدا ده پۆن، واته: دوو سهرچاوه که ناویان له بهر ده پوات، ناوه که یان هه لده قولی، به لام هیئنده زۆره، له بهریان ده پوا، ﴿فَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، تنجا نهی کۆمه لی جندو مروفت! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروهردگارتان دهکهن؟

﴿فِي مَاءٍ مِّنْ كُلِّ نَجْوٍ﴾، لهو دوو باخه دا، له ههر جووره میوه یهک دوو جوور ههن، (زَوْجَان)، (زَوْج) به مانای جووتی ههر شتیک دی، بۆ وینه: جووته پیتلویک به ههر کامیکیان ده گوتری: (زَوْج)، ژن و میتر به ههر کامیکیان ده گوتری: (زَوْج) که دهفه رموی: (زَوْجَان) واته: دووان، واته: له ههر جووره میوه یهک دووان ههن، تنجا نهو دووانه چین و چۆن؟ زانایان قسه یان زۆر له سهر کردوون،

تیمهش دواتر له مهسه له گرنگه کاندازیاتر شیان ده کهینه وه، نه وه مهسه لانه ی
لیره زیاتر به گشتیی باسیان ده کهین، له ووی پتر پرونیان ده کهینه وه، ﴿فَإَيَّ
الَّهِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، نجا ئهی جندو مرووف! نکوولی له کام له چاکه کانی
پهروه ردگارتان ده کهن؟ واته: چاکه کانی پهروه ردگارتان و نیعمه ته کانی، هیچ کامیان
هی نه وه نین نکوولییان لی بکهن و، نه یانسه ملتین و دانیان پیدانه هیتن،

﴿مُكَذِّبِينَ عَلَىٰ فُرُشٍ بَطَآئِنُهَا مِنْ إِسْتَرْفٍ﴾، شانیان داداووه راکشاون له سه ره چهند
جیگایه ک دیوه په نهانه کانیان له ناوری شمی نه ستووره، (فُرُش) کووی (فِرَاش)
ه، شوینی له سه ره پشوودان و سه روتن و شان له سه ردادان و پالدانه وهیه، نجا
نه وه راخراوانه وه نه شوینیانه ی بو ئیسراحت و پشوودان ناماده کراون، ﴿بَطَآئِنُهَا
مِنْ إِسْتَرْفٍ﴾، دیوه کانی بنه و دیان له ناوری شمه، (بَطَآئِن) کووی (بَطَانَة) یه، وه ک
چون (ظَهَائِر) کووی (ظَهَارَة) یه، واته: پشت و دیوی دهره وه ی پو شاکیک،
یاخود نوینی، به لام (بَطَانَة) واته: دیوی شیراوه و بنه وه ی، نجا نه گهر دیوی
بنه وه ی له ناوری شمی نه ستوور بن، که دیوی بنه وه که متر جیی بایه خ پیدانه،
دیوی بنه وه ی فهرشیک که راده خرئ، یاخود نوینی و پیخه فیک، نه دی دیوی
دهریی ده بی چون بی! ﴿وَحَىٰ الْجَنَّةِ دَانِ﴾، چنراوی دوو باخه کانیش نیزیکه،
واته: میوه که یان نیزیکه و به ئاسانی دهستی ده که یه نرئتی، ﴿فَإَيَّ الَّهِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ﴾، نجا ئهی جندو مرووف! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان
ده کهن؟

﴿فَبِمَا قَصَرْتُمُ الْطَّرْفِ﴾، له وه جیگایانه دا نافرده تانیک نیگای خووی کورت
هه له هینه ره، نیگای خو کورت که ره وه هه، واته: نافرده تانیک که چاوو نیگیان
کورت کردو ته وه، له سه ره هاوسه ره کانیان، له سه ره میرده کانیان.

واتایه کی دیکه ی نه وه یه: چاوه کانی بینه ران له سه ره خو یان کورته له دینن، یانی:
هه ره که س بیانینن، چاویان له سه ره لاندات و چاویان له سه ره کورت هه له دینن،

﴿لَمْ يَطْمِئْنُوا بِأَنْبِئَ قَبْلَهُمْ وَلَا جِآنَ﴾، نه چوونه لایان و له گه لیان دا جووت نه بوون، نه مروّف له پیش نه واندان و نه جندیش، واته: هیچ کهس دهستی نه گه یاندوونئ، وشه ی (لَمْ يَطْمِئْنُوا)، مانا گشتیه که ی: له گه لیان دا جووت نه بوون و دهستیان نه گه یاندوونئ له پروی جینسییه وه، به لّام ئه سلی مانایه که ی: (طَمَثٌ، يَطْمِئُ) یانی: خوئنی پیدا هئنا، نه و هاوسه ره له گه لّ ژنه که ی دا جووتبوو، خوئنی پیدا هئنا، که واته: (طَمَثٌ) مه به ست پتی لابر دن په رده ی کچینییه، به لّام دوا یی بو هه ر جوړه جووت بوو تیک به کاره یزاوه، گرنگ نه و دیه خوا ده فرموئ: نه و نافره تانه له پیش ئه و هاوسه رانه یاندا، که له به هه شت د یاندریئ، نه مروّف دهستی گه یاندوونئ، نه جندیش، نه مهش نه و د ی لی و ده رده گیری که جندیش ده چن بو به هه شت و، نه و انیش و دک مروّف هاوسه ریان ده بن و جووتبوونیان ده بن، ﴿يَأَيُّهَا آلَ رَيْكَمَا تَكْذِبَانِ﴾، ئنجا ئه ی جندو مروّف! نکوولی له کام له چاکه کانی په روه ردگارتان ده که ن؟

﴿كَانَهُنَّ آيَاتُ الْفُرْتِ وَالْمَرْحَانِ﴾، نه و نافره تانه و دک یاقووت و مهرجان وان، یاقووت جوړه به ردیکه له به رده به نرخه کان، به زوری وایه په نگی سووره، زانایان ده ئین: له سووری کولمه و لیو یاندا چو یزاون به یاقووته وه، مهرجانیش و دک پیشتریش باسمانکرد، جوړه به ردیکه له ژیانداریکی ده ریایی په یدا ده بی، که له ئه سلا ژیانداره، به لّام دوا یی که هه ر پیکه وه ن زاووزی ده که ن و لیک جیانابنه وه، پاش مردن و په قبوون، ددنه به ردو جاری و اهیه ده بنه چیا یه کی گه و ره و پتیا ن ده گو تری: دورگه مهرجانییه کان، مهرجانیش زور سپی و سافه، که واته: له سووریدا و دک یاقووتن و، له پروویی و صافییدا و دک مهرجانن، ﴿يَأَيُّهَا آلَ رَيْكَمَا تَكْذِبَانِ﴾، ئنجا ئه ی جندو مروّف! نکوولی له کام له چاکه کانی په روه ردگارتان ده که ن؟

﴿هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَنِ إِلَّا الْإِحْسَنُ﴾، نایا پاداشتی چاکه کاری هه ر چاکه کاری نیه! واته: که سیک چاک به ندایه تیی بو خوا ی کرد بن و، له گه لّ به نده کانی

خوادا چاک بوو بئ و، چاک پابه‌ند بوو بئ به شه‌ریعه‌ته‌وه‌و، هه‌م هه‌قی خوای جیبه‌جئ کردبئ، هه‌م هه‌قی به‌نده‌کان، پاداشتی هه‌ر ئه‌وه‌یه که چاکه‌ی بدریته‌وه، چاکه‌ی خوای بئ هاوه‌لیش له به‌هه‌شتدا به‌رجه‌سته ده‌بئ، نه‌م پرسیارکردنه‌ش، پرسیارکردنی چه‌سپاندن (تقریری) پئ ده‌لئین، واته: (مَا جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ)، پاداشتی چاکه‌کاری به‌س چاکه‌کاریه‌و هیچ شتیکی دیکه‌نی.

﴿يَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، ئنجا نه‌ی جندو مروؤف! نکوولی له کام له چاکه‌کانی په‌روه‌ردگارتان ده‌که‌ن؟

ئه‌مه جووته‌باخی یه‌که‌م، که نه‌م جووته‌باخه، وه‌ک زانیان گوتوو یانه‌و قسه‌که‌شیان زور پیده‌چئ و، فه‌رمایشتی پیغه‌مبه‌ریش ﴿وَهَكَذَا دَوَّيِي دَهْيَتَيْنِ﴾، ئاماره‌ی پیده‌کات، بۆ ئه‌وانه‌یه که پله‌و پایه‌یان به‌رزتره له به‌هه‌شت دا، که وه‌سفی (سَابِقُونَ) یان بۆ به‌کاره‌ی‌زاوه‌و، وه‌سفی (مُقَرَّبُونَ) یشیان بۆ به‌کاره‌ی‌زاوه‌و، واته: ئه‌وانه‌ی پیشکوه‌توو له چاکان داو، ئه‌وانه‌ی زور له خوا نیزیکن، چونکه وه‌سفه‌کانی نه‌م دوو باخه، نه‌م جووته‌باخه، به‌رزترن له وه‌سفه‌کانی نه‌و دوو باخه‌ی، یان نه‌و جووته‌باخه‌ی دوی دین و، ئایه‌ته‌که‌ش که دوی دئ به‌راشکاو یی ده‌یفه‌رموئ: ﴿وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ﴾، له خوار ئه‌وانه‌وه‌ش دوو باخ هه‌ن، هه‌رچه‌نده (مِنْ دُونِهِمَا) ده‌شگونجئ مه‌به‌ست (له خوار) له ږوی جوگرافیه‌وه بئ، به‌لام زیاتر وایده‌چئ له ږوی پیگه‌وه بئ، واته: نه‌م دوو باخه له ږوی پیگه‌وه پله‌وه، له خوار نه‌و دوو باخه‌ی دیکه‌وه‌ن، ئه‌وانه‌ش - وه‌ک دوی دهرده‌که‌وئ - بۆ که‌سانێکن که له قورئاندا به: (أَصْحَابُ الْمِغْنَةِ)، ئه‌وانه‌ی خاوه‌نی خێرو به‌ره‌که‌تن، یاخود (أَصْحَابُ الْيَمِينِ) ئه‌وانه‌ی به‌ده‌ستی راستیان نامه‌کانیان دهریته‌وه، وایده‌چئ نه‌وه‌ش بۆ نه‌وان بن که هه‌ر ږواداران، به‌لام له خوار کومه‌لی یه‌که‌مه‌وه‌ن، که (مُقَرَّبُونَ) و (سَابِقُونَ) ن، ﴿يَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، ئنجا نه‌ی جندو مروؤف! نکوولی له کام له چاکه‌کانی په‌روه‌ردگارتان ده‌که‌ن؟

﴿مُدْهَمَّتَانِ﴾، نهو دوو باخه زۆر سهوزی تۆخن، واته: دوو باخی زۆر سهوزن و هیتنه تۆخن له تۆخییان دا، پهش دهنوینن، نهگهر له دوورهه تهماشایان بکهین، ﴿فَيَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، تنجا نهی جندو مروؤف! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروهردگارتان دهکهن؟

﴿فِيهَا عَيْنَانِ مُضَاعَتَانِ﴾، دوو سهراوهی به فیچقه دهرقولیوان تیدان، یانی: ناوه کهیان لی دردهقولی به فیچقه، ناوه کهیان به تهوژم دیته دهری و نهو دوو باخهیان پنی ناودیر دهکری، یاخود ههر بو جوانیی نهو دوو کانیی و سهراوه به تهوژم دهرقولیوه، لهو دوو باخه دا ههن، ههر کام له دوو باخه کان، کانیی و سهراوهیهکی تیدا ههیه، ﴿فَيَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، تنجا نهی جندو مروؤف! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروهردگارتان دهکهن؟

﴿فِيهَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ﴾، لهو دوو باخانه دا ههیه، میوه (ههموو جوړه کانی میوه)و، دارخورماو ههنار، میوه به وشه: (فَاكِهَةٌ) دیتی، واته: ههموو درهخته کانی که میوه دهگرن، خورماش باسی درهخته کهی دهکات، چونکه دارخورما خورما دهگری، ههنار (رُمان)یش به میوه کهشی و به درهخته کهشی دهگوتری: (رُمان)، تنجا دارخورما یه کجار بهرزو، دار ههنار کهمتر بهرزو، که دهفه رموی: (فَاكِهَةٌ) له بهر نهوهی به نهاسراو (نکرة) دهیهتینی (میوه) واته: ههموو جوړه میوهیه کیان تیدا ههیه، ﴿فَيَأَيُّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، تنجا نهی جندو مروؤف! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروهردگارتان دهکهن؟

﴿فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حَسَنَاتٌ﴾، لهو جیگاو ریگایانه دا (که له نیو نهو دوو باخه دا ههن) نافرتهانی چاک و قه شهنگ ههن، واته: له کۆشکه کان و له ژووره کانیاندا، له شوینی ههوانه وه و ئیسراحه تیاندا (خَيْرَاتٌ حَسَنَاتٌ) نافرتهانیکی زۆر چاک و زۆر جوان، ههن، (خَيْرَاتٌ) کوی (خَيْرَةٌ)یه، دهگوتری: (هَذِهِ الْمَرْأَةُ خَيْرَةُ النِّسَاءِ) واته: له ههموو نافرتهان باشته، باشیی له پووی مهعنه وییه وهو، له پوو پهوشت

و ناکارو ږهفتارو دیوی مه‌غنه‌وییه‌وه، (جسان) یش کوی (حسنا)ه، واته: هره جوان، واته: له ږووی ږواله‌ت و جه‌سته‌وه، هره جوان و، له ږووی چاکی مه‌غنه‌وییه‌وه، هره چاکن، ته‌مه‌ش باشت‌ین وه‌سغه، (خیرات) نه‌سلی خوی له (خیرات)دوه هاتوه، به‌لام دواپی گیره (شدة)ه‌که‌ی لابراره‌و بوته (خیرات).

ننجا که پتشی خوا **سورة الحجر** باسی دوو باخان ده‌کات و، دواپی به‌کو (جمع) ده‌ده‌رموی: (فیهن) زانایان هه‌ندیکیان گوتوو‌یانه: جاری وا هه‌یه دووان (مثنی)ش به‌کو‌دی، هه‌ندیکی دیکه‌ش گوتوو‌یانه: که خوا **سورة الحجر** باسی دوو باخه‌کان ده‌کات، مانای وا نیه به‌س دوو باخن و، میوه‌و دره‌خت و خورماو کانی و سهرچاوه‌یان تیدایه‌و هیچی دیکه، به‌لکو نه‌و باخانه‌و کوشکیان تیدان و کوشکه‌کان ژووریان تیدان، که‌واته: له‌و کوشکه‌کانیانداو له‌و ژوره‌کانیاندا، نافرده‌تاتیکی هره‌باش له‌و ږووی مه‌غنه‌وییه‌وه، هره‌جوان له‌و ږووی جه‌سته‌وییه‌وه هه‌ن، **فَإِنِّي** ؕ **أَلَا رَّبُّكَ نَزَّابَانٌ** ۖ ننجا نه‌ی جندو مرو‌ف! نکوولی له‌ کام له‌ چا‌که‌کانی په‌روره‌دگارتان ده‌که‌ن؟

حُرِّ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ۖ (خور) کوی (خوزاء)ه، که زانایان سنی واتیان بو لیکداونه‌وه:

ا- (خوزاء) ده‌گونجی به‌ مانای نافرده‌تیک بی، زور سپیی و ږوون و جوان له‌ ږووی جه‌سته‌وه، چونکه (خور) به‌ مانای (بیاض) سپی‌تیه.

ب- واتیاه‌کی دیکه‌ی نه‌ودیه، که چاویان سپینه‌که‌ی زور سپییه‌و ږدشکینه‌که‌ی زور ږدشه، نه‌ودش جوانترین جوړی چاوه.

ج- واتیاه‌کی دیکه‌ی نه‌ودیه (خور) که کوی (خوزاء)ه، واته: هه‌ر که‌سیک ته‌ماشایان بکات سه‌راسیمه‌ ده‌بی و، سه‌ری سوږده‌می‌نی له‌ جوانییان.

(مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ)، (مَقْصُورَات) کوی (مَقْصُورَة)یه واته: کورت هه‌لنراو، (خِيَام)یش کوی (خیمه)یه، که هه‌م به‌ مانای خپودت و چادر دی و، هه‌م به‌

مانای کۆشکیش دێ، وهک دوایی له فهرمایشتی پینگه مبهردا ده بهتین که دهفه رموی: نهو (خیمه) یه گه وهه ریکی کۆلدراره زۆر زۆر گه وهه، تنجا نهو نافرده تانه له نێو نهو خانووبه رانه دا هه ر لهو یدان، واته: پتویست ناکات دهر بهچن بو ئیش و کار، چونکه عادهت وایه نافردهت زۆر جار نیش و کار دهکات، به لام نهو نافرده تانه خزمه تکارون و، له جیگا و ریگای سه وه تیاندا کورت هه ئیتراون و، خزمه تکارون و پتویستییان به چوونه دهر نیه، ﴿فَإَيَّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، تنجا نهی جندو مرووف! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه ر دگارتان دهکهن؟

﴿لَوْ يَطْمَئِنُّنَّ إِنْسَ قُلُوبُهُمْ وَلَا جَانٌ﴾، له پیش نهو (پیاوه به هه شتی) نه دا (که نهو نافرده تانه یان پی دهر ین، نهو حۆریانه) ههچ مروفتیک و ههچ جندیک دهستی نهگه یاندوونتی و له گه لیان دا جووت نه بووه، ﴿فَإَيَّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، تنجا نهی جندو مرووف! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه ر دگارتان دهکهن؟

﴿مُتَكِينٌ عَلَى رُقْرُقٍ خُضِرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حَسَانٍ﴾، پالیاندا وه ته وهو شانیان داداوه له سه ر جیگایه ک و رایه خێک، که بو پشوودان داندراوه، (رُقْرُق) کۆی (رُقْرُقَة) یه، یانی: رایه خ و شوینی پشوودان و ئیسراحت له سه رکردن، (خُضِر) یش کۆی (أَخْضَر) یان کۆی (خُضْرَاء) ه واته: سه وز، (عَبْقَرِيٍّ حَسَانٍ)، (عَبْقَرِي) له نێو عه ره باند عادهت و ابووه، هه ر شتیک زۆر نایاب و جیتی سه رسوپرمان بوو بێ، گوته و یانه: نه وه هی (عَبْقَر)، گوایه: شوینی ک و دۆلێکه جندی تیدا هه ن، که شتی سه هرو عه جاییب و سه رسوپه تهر دروست دهکهن، واته: هه ر شتیک زۆر جیتی سه رسوپرمان بێ، پالیاندا وه ته لای (عَبْقَر)، دوایی به هه ر مروفتیکی هه لکه و ته ووشیان گوته: (عَبْقَرِي)، (حَسَان) یش کۆی (حَسَنَاء) ه، واته: نهو رایه خ و فه رش و نوینانه که پشوویان له سه ر ده دهن و سه وزن، زۆر ده گهن و نایابن، نهو په ری جوانن، ﴿فَإَيَّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، تنجا نهی جندو مرووف! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه ر دگارتان دهکهن؟

بِنَزَلِكَ أَتَمَّ رَيْكَ ذِي الْجَلَلِ وَالْإِكْرَامِ، بهرزو به پنزو بهردهوامه، ناوی
 پهروهردگاری خاوهن هه یهت و مهزنی و پایه بهرزنی و، خاوهن چاکه و
 بهزهیی و بهخششت.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

وه سفی جووته باخی یه که م، به شەش سیفه قی گه وره و گرنگ:

(١)- خاوه نی چل و پۆپی زۆرن.

(٢)- دوو سه رچاوه ی ناو له بهر رویش توویان تیدان.

(٣)- له هه ر میوه بهک دوو جووریان تیدان.

(٤)- له سه ر چه ند جیگایه ک پالیانداوه ته وه و شانیا ن داداوه، که دیوی لای بنه وه ی نه و جیگه و رایه خانه ناو ریشمی نه ستوره.

(٥)- میوه که یان زۆر نیزی که بو چنن.

(٦)- ئا فرده قی قه شه نگ و نیگای خو ی له سه ر میرد کور تکه ره وه ی صاف و بی که ردی وه ک یاقوت و مروار ییان تیدان، که هه یچ مرو ف و جند یک پێش نه وان تو خنیا ن نه که وتوون.

خوا ده فه رمو ی: ﴿وَلَمْ يَخَفْ مَقَامَ رَبِّهِ ۚ خَنَّانٍ ﴿١٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٧﴾ ذُوقَا أَفْئَانِ ﴿١٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٩﴾ فَبِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ فَبِمَا مِنْ كُلِّ نَكَبٍ مَّزَّجَانِ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَرْجٍ ﴿٢٤﴾ وَحَمَى الْجُنَيْنِ ﴿٢٥﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٦﴾ فَبِمَنْ قَلْبُكَ مِنَ الْإِنْسِ ﴿٢٧﴾ فَتَلَهَّى وَلَا بَأْسَ ﴿٢٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٩﴾ كَانَهُنَّ أَلْيَافُوتٌ وَالْمَرْجَانُ ﴿٣٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣١﴾ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَنِ إِلَّا الْإِحْسَنُ ﴿٣٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

شیکردنه‌وی ئهم ئایه‌تانه، له چه‌فده برگه‌دا:

١- ﴿وَلَمَنْ حَافَ مَقَامَ رَبِّهِ حَنَّانٌ﴾، بۆ ههر که‌سیک له پێگهی په‌روه‌ردگاری بترسێ، دوو باخ هه‌ن، وه‌ک گوتمان: پێگهی په‌روه‌ردگار (مَقَام رَبِّهِ): لێره‌دا سێ واتای هه‌ن:

أ- ده‌گونجێ به‌ مانای پێگه‌و پایه‌ی به‌رزو بێ وێنه‌ی په‌روه‌ردگار بێ.

ب- ده‌گونجێ به‌ مانای پاره‌ستانی په‌روه‌ردگار بێ، واته‌: سه‌ره‌شتییکردن و چاودێری خوای په‌روه‌ردگار، که‌سیک له‌وه‌ بترسێ.

ج- یاخود (مَقَام) به‌ مانای (قِيَامه اَمَامَ رَبِّهِ) پاره‌ستێزانی له‌ به‌رده‌م په‌روه‌ردگاریدا، ههر که‌سیک ترسێ نه‌و پڕۆژێ بێ، دوو باخی هه‌ن، (ل) ی (لِئَمْن) بۆ کردنه‌ خاوه‌ن (مَمْلُوك) ه، (مَنْ) یش مه‌به‌ست پێی تێکرای نه‌وانه‌یه‌ که‌ نه‌و ترس و سام و هه‌یه‌یه‌ته‌یان هه‌بووه‌ به‌رانبه‌ر به‌ په‌روه‌ردگاریان، یان ترسێ وه‌ستانیان له‌ به‌رده‌م په‌روه‌ردگاریان له‌ دَلِّدا هه‌یه‌.

که‌ ده‌فه‌رموێ: دوو‌باخ (جنتان) زانا‌یان زۆر قسه‌یان له‌سه‌ر کردوون، که‌ بۆچی دوو باخن؟

(الشوکانی)^(١) له‌ ته‌فسیره‌که‌ی خۆیدا، له‌وباره‌وه‌ هه‌شت پرای هێناون:

١- یه‌کیکیان (جَنَّةُ الْعَدْنِ) وه‌و نه‌وی دیکه‌یان (جَنَّةُ النُّعِيمِ) ه، واته‌: باخی هه‌میشه‌ تێدا مانه‌وه‌و، باخی پڕ له‌ نازو نيعمه‌ت.

٢- یه‌کیکیان تایبه‌ت بۆ نه‌و مروّفه‌، یان بۆ نه‌و جنده‌ دروستکراوه‌، وه‌ک پاداشت، نه‌وی دیکه‌شیانی به‌ میرات گرتوه‌، له‌و بێیروایه‌ی نه‌گه‌ر نیما‌ی هێنا‌بایه‌، به‌هه‌شتیی ده‌بوو و، نه‌و باخی ده‌درایه‌، نه‌ویش له‌و به‌ میراتی گرتوه‌.

٣- یه کیان جیگاو ږنگای خوۍ و میوانیهقی، نهوی دیکهش جیگاو ږنگای مال و خیزانیهقی.

٤- یه کیان بو که سیکه که سام و هه بیهقی به رانبه ر به په روه ردگار هه بی له مروژان و، نهوی دیکهش له جندان.

٥- یه کیکیان له به رانبه ر نه وه دایه که فره مانبه ری بو خوا کردوه، نهوی دیکهش یان له به رانبه ر نه وه دایه که سه ریچی له خوا نه کردوه.

٦- یه کیکیان له به رانبه ر نیمان و عه قیده که ی دایه و، نهوی دیکهش یان له به رانبه ر کرده وه باشه کیدایه.

٧- یه کیکیان به کرده وده خوۍ وه دهستی هیناوه، نهوی دیکهش به به خشتی خوا.

٨- یه کیکیان نیعمه قی پرووحانی تیدایه و، نهوی دیکهش نیعمه قی جهسته یی و ماددی.

هه لته نه وانه هه موویان ږاو بو چونن، به لام هیچیان ده ق نین و، ده شگونجن هه مو و نه و ږایانه یان زور به یان، له یه ک کاتدا مه به ست بن.

(٢). ﴿فَبَايَ الْاَلَاءِ رَبِّكَمَا تُكَذِّبَانِ﴾، [نهم رسته یه بو جووته باخی یه که م، هه شت جاران دووباره ده بیته وه، بو جووته باخی دووه میس، هه شت جاران دووباره ده بیته وه]، واته: نهی کومه لی چندو مروف! نکوولی له کام له چاکه کانی په روه ردگار تان ده که ن؟ واته: هیچ کام له چاکه و نیعمه ته کانی په روه ردگار هی نه و نه نین نادیده یان بگرن و نکوولی یان لیبکه ن و نه یسه لی نن، که نه وه چاکه و ږه حمت و نیعمه قی په روه ردگار به خشویه تی.

سيفه تی یه که می جووته باخی یه که م:

(٣). ﴿نَرَاتَا آفَاتٍ﴾، هه ردوویان خاوه ن لق و پوپ و چلی زورن، نه مه یه که مین سيفه قی جووته باخی یه که م، له شه ش سيفه ته که یان، (آفَاتَانِ جَمْعُ فَنَن)، (فَنَن):

أ- به مانای (الغصن) دى، لق و پوپ و چل، که لهو دره ختانه جیا ده بنه وه.

ب- ههروهه ها (فتن) به مانای (نوع) دى واته: نهو دوو باخه جوړه دره ختی زوریان تیدا ههن، یاخود جوړه میوه ی زوریان تیدا ههن. (ذواتا) دووانه (مثنی) ی (ذات) ه، واته: خاوهن، ههردووکیان خاوهن لق و پوپى چلی زورن، یاخود خاوهن جوړه دره ختی زورن، یان جوړه میوه ی زورن.

(٤)- ﴿فَبَآئِيَ آلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، ننجا نایا نهی کومه لی جندو مروځ! نکوولی له کام له چاکه کانی په روهردگارتان ده کهن؟

سیفه ق دووه میان:

(٥)- ﴿فِيهَا عَيْنَانِ جَعْرَانِ﴾، له نیو نهو دوو باخه ها، دوو سه رچاوه ههن، واته: ههر کامیکیان سه رچاوه یه ک ناوی زورهو له بهری ده پوات وهک پروباریک، یه کیک له روونکه ره وانی قوربان ده لی: (ذُكْرُ الْعَيْنَانِ الَّتِي يَجْرِي مَآهُمَا بَعْدَ الْأَفْتَانِ، لَأَنَّ مَنَظَرَةَ الْأَشْجَارِ بَغَيْرِ ذِكْرِ الْمَاءِ، يَقْدُحُ فِي جَمَالِيَةِ مَنَظَرَةِ الْأَشْجَارِ)، واته: باسی دوو سه رچاوه کان، که ناوه که یان له بهر ده پوا، له دواى باسی چل و لق و پوپى دره خته کان، له بهر نهوه یه که دیمه نی دره خته کان به بی باسکردنی دیمه نی ناوو کانی و سه رچاوه، زیان ده گه یه نی به جوانی تی و په ونه قی دیمه نی دارو دره خته کان.

(٦)- ﴿فَبَآئِيَ آلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، ننجا نایا نهی کومه لی جندو مروځ! نکوولی له کام له چاکه کانی په روهردگارتان ده کهن؟

سیفه ق سییه میان:

(٧)- ﴿فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَنَكَةٍ زَوْجَانِ﴾، له ههر میوه یه ک جوو ق تیدا ههن، (زَوْجَان) وهک چو ن به مانای دوو شتی وهک یه ک دى، ژن و میړد، به ههر کامیکیان ده گوتری: (زَوْج)، ههروهه ها به جووته پیلاویک و هه رشتیک دووان بی، به ههر کامیکیان ده گوتری: (زَوْج)، به هه مان شیوه (زَوْج) به مانای جوړ (صنف) یش دى، واته: له ههر میوه یه ک

دوو جوړی تیدا ههن، ههموو جوړه میوه‌یه‌کی تیدایه، ننجا له ههر میوه‌یه‌ک دوو جوړ ههن، ههن‌دیک له زانایان گوتوویانه: مه‌به‌ست له دووه‌که، یه‌کیکیان ناسراوه و پتی ناشنان و له دنیا‌دا بینویانه، یان شیوه‌ی نه‌وه‌یان بینوه، به‌لام یه‌کیکیان پتی ناشنان و پتی نامون و، له دنیا‌دا خو‌ی یان شیوه‌که‌بیان نه‌دبوه. ههره‌ها زانایان زور قسه‌ی دیکه‌شیان کردوون، به‌لام هیچیان وانین لپی دلنیا‌بم که مه‌به‌سته‌که نه‌وه‌یه، گرنگ نه‌وه‌یه خوا **سَمِعَ لَحْمٌ لَحْمًا** - ده‌فه‌رموی: له‌ههر میوه‌یه‌ک دوو جوړ یان دوو شیوه‌ههن. (٨) - ﴿يَا أَيُّهَا آلَ رَيْكَمَا نَكْرَبَانِ﴾، ننجا نایا نه‌ی کومه‌لی جندو مروفا! نکوولی له کام له چاکه‌کافی په‌روه‌ردگارتان ده‌که‌ن؟

سيفه‌تی جواره‌می نه‌و جووته‌ باخه‌ی یه‌که‌م:

(٩) - ﴿مُتَكَبِّرِينَ عَلَىٰ فُرُشٍ بَطَانُهُمْ مِّنْ إِسْتَرْفٍ﴾، پالیا‌نداوه‌ته‌وه له‌سهر چه‌ند رایه‌خیک به‌رگ و پو‌شاکي بنه‌وه‌یان دیوی ژووریان له ناوری‌شمی نه‌ستووره، (بطانة) واته: دیوی بنه‌وه‌ی پو‌شاک، (طَهَارَة) ش دیوی ده‌ریه، (فُرُش) یش کوی (فَرَّاش): (هَا يُبْسَطُ لِلنُّومِ وَالْإِضْطِجَاعِ)، ههر شتیکه که راده‌خری بو له‌سهر خه‌وتن و پاکشان و پشوودان، هه‌لبه‌ته به‌هه‌شت خه‌وی لی نه‌ی، وه‌ک پی‌غه‌مبه‌ر فه‌رموویه‌تی: (النُّومُ أَخُو الْمَوْتِ) (أَخْرَجَهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ: ٤٧٤٥، والدیلمی: ٦٩٠٧) واته: خه‌و برای مردنه، به‌هه‌شت خه‌وی لی نه‌ی، به‌لام مه‌به‌ست پتی پشوودان و نیس‌راحت و پالدا‌نه‌وه‌و شاندا‌دانه، (مُتَكَبِّرِينَ: الْإِنْكَاءُ: افْتِعَالٌ مِنَ الْوَكْءِ وَهُوَ الْإِعْتِمَادُ، وَمَرْفَعُهُ إِلَى الْأَرْضِ وَجَنْبِهِ إِلَى الْأَرْضِ، وَهِيَ هَيْئَةُ بَنَى الْإِضْطِجَاعِ عَلَى الْجَنْبِ وَالْقُعُودِ)، وشه‌ی (إِنْكَاءُ)، له‌سهر کی‌شی (افْتِعَالٌ)، له (وَكْءٌ) ده‌ه‌هاتوه، (وَكْءٌ) بریتیه له پالویدان، نه‌ویش نه‌وه‌یه شانی یاخود ئانی‌شکی له‌سهر زه‌وی دا‌بنی، ههره‌ها ته‌نیشتیشی له زه‌وی نیزیک بی، نه‌مه‌ش حاله‌تیکه له نیوان پاکشان و دانیشتن دا، کورده‌واری (شاندا‌دان) ی پتی ده‌لین و پالدا‌نه‌وه‌شی پتی ده‌لین، به‌لام نه‌گه‌ر نینسان بخه‌وی له‌سهر ته‌نیشت یان له‌سهر پشت ده‌لین: پاکشاه، نه‌و جوړه دانیشتنه‌ش، دانیشتنی که‌سانی خو‌شگوزهران و خاوه‌ن پشوویه.

(الْإِسْتَبْرَقُ: صِنْفٌ زَفِيعٌ مِنَ الدِّيَابِاجِ الْغَلِيظِ، وَالدِّيَابِاجُ: نَسِيجٌ غَلِيظٌ مِنَ الْحَرِيرِ، وَالْإِسْتَبْرَقُ يُنْسَجُ بِخُيُوطِ الذَّهَبِ، قَالَ: فَخَرَّ الدِّينَ الرَّازِي: وَهُوَ مُعَرَّبٌ عَنِ الْفَارَسِيَّةِ: تَبْرُك: تَجْنِي، أَوْ إِسْتَبْرَقَ) وَاتِهِ: (إِسْتَبْرَقُ) جَوْرِيكِي زَوْر به رزه له ناوړيشمی ته ستوور، (ديياج) يش چنراوړيکه له ناوړيشمی که ده زوو ده که ی ته ستوور بی (إِسْتَبْرَقُ) عاده ت وایه له داوی زَیَر ده چنری، (فخرالدین الرازي) گوتوویه تی: ئەمه وشه یه که کراوه ته عه ږه یی و له ته سلدا فارسییه (تبرک) و (إِسْتَبْرَق) یانی: نه ستوور.

سيفه ق پنبجه میان:

(۱۰) - ﴿وَجَىٰ الْحَنَیِّ دَانٍ﴾، میوه ی دوو باخه کانیش نیزیکه، (جَنَى: مَا يُجْنَى وَيُقْطَفُ مِنَ الثَّمَرِ)، (جَنَى) هه رشتیکه که ده چنری و لی ده کړیته وه له میوه، (ذَان: قَرِيبَ)، (دَنَى، يَذْنُو، فَهُوَ ذَان) واته: نیزیک، یانی: پڼو یست به زه حمت ناکات، تا کو میوه که ی بچن.

(۱۱) - ﴿فَأَيَّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، ننجا نایا نه ی کو مه لی جندو مروؤا! نکو و لئی له کام له چا که کانی په روه ردگار تان ده که ن؟

ننجا دېته سهر سيفه ق شه شه م و کو تایی، که باسی ته و نافره تانه یه له و باخانه ی دهوری نه و کو شکانه دان و، ده فه رموئ:

(۱۲) - ﴿فَهَلْ قَصَصْتُ الْأَلْفَ﴾، له نڼو نه و کو شکانه دا، یا خود له نڼو نه و خانو وانه دا، که له دوو باخه که دا هه ن، چونکه باخه کان هه ر باخی ږووت نڼن، به لکو کو شکیان تیدان، خانو و به ر ه یان تیدان، چې که و ږي که یان تیدان، ئەمه ش به سیاق و سه ليقه ده زانری، هه رچه نده خوا **سبحان الله** لیره باسی کو شکه کانی نه کړدوه، به لām له شو ښی دیکه باسی کړدوون، بویه هه ندیک له زانایان گوتو و یانه: نه وه تیشکاله که خوا **سبحان الله** باسی دوو باخان ده کات، دوا یی ده فه رموئ: (فَیْهَنْ) که بۆ کو ی مڼینه (مُؤَنَّثَ) یه؟ وه لām که شئ نه وه یه که خوا **سبحان الله** باسی دوو باخان کړدوه، به لām نه و دوو باخه ږن له کو شک و ته لارو خانو و به ره و شو ښی ئی سپرا حه ت، ننجا خوا ده فه رموئ: له و کو شک

و ته‌لارانه‌دا، که لهو دوو باخانه‌دا ههن، لهو خانوو به‌رانه‌دا که شوینی پشودانن: **فِيهِ قَصِيرَتُ الطَّرْفِ** نافرده‌تانیکی نیگا کورت‌که‌ره‌وه ههن، (قَاصِرَات) سیف‌ق و ه‌س‌ف‌ک‌راو‌یکی ق‌رت‌ت‌راوه، واته: (نِسَاء قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ)، یاخود (خَوْرُ قَاصِرَاتِ الطَّرْفِ)، نافرده‌تانیکی کورت‌که‌ره‌وه‌ی نیگا، ههن.

(طَرْف) به مانای چاو ترووک‌اندن دئ و، به مانای نیگای چاو دئ.

(قَاصِرَة) یانی: کورت‌که‌ره‌وه‌و (قَاصِرَات) کۆیه‌که‌یه‌ق.

نُنْجَا نَهْ مَه سَيِّ وَا تَايِ هَهْن:

أ- نیگا و چاوی خویان کورت کردۆته‌وه، له‌سه‌ر می‌رده‌کانی خویان،

ب- یاخود: (قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ)، یانی: وا ده‌که‌ن ههر که‌س‌یک ته‌ماشایان بکات، چاوی له‌سه‌ریان کورت بکاته‌وه‌و چاو لانه‌دات، نه‌وه‌نده پییان سه‌رسام ده‌بی.

ج- واته‌یه‌کی دیکه‌ی نه‌وه‌یه: له چاویان دا جوړیک له نازو نه‌رمیی و ناسکیی هه‌یه، به جوړیک و ابزانرئ که چاویان باش هه‌ل‌نایه‌ت.

١٣- ﴿لَمْ يَطْمِئُنْ اِنْشُ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ﴾ له پیش وان دا به‌لایاندا نه‌چوووه له‌گه‌لیان جووت نه‌بووه، هیچ مرۆفیک و هیچ جندیک، یانی: نه مرۆف له‌گه‌لیان دا جووت بووه نه جند، (الطَّمْطُ: مَسِيسُ الْأُنْثَى الْبِكْرُ)، (طَمْطُ): بریتیه له جووت‌بیون له‌گه‌ل نافرده‌تیکی کچ دا، هه‌روه‌ها که‌چینی لابر‌دن کچ، پیی ده‌گو‌ترئ: (طَمْطُ)، به‌لام لی‌رده‌دا مه‌به‌ست نه‌وه‌یه: نه له‌گه‌ل نافرده‌ته خو‌رییه‌کاندا که مرۆفن، هیچ پیاو‌یک جووت بووه، نه له‌گه‌ل نافرده‌ته خو‌رییه جنده‌کاندا، هیچ جندیکی پیاو جووت بووه. هه‌ندی‌ک له زانایان باسی نه‌وه‌یان کردوه، که نایا ده‌گو‌نجئ پیاو جند به‌چینه لای نافرده‌تی مرۆف؟ یاخود پیاو مرۆف به‌چینه لای نافرده‌تی جند؟ زۆربه‌ی زانایان نه‌وه‌یان ږه‌ت‌کردۆته‌وه، بۆ‌چوو‌ن‌ت‌یکی وا له (نیمام مالیک) هوه‌هاتوه، به‌لام گو‌توویه‌تی: نه‌و ږایه خراپه‌کاریی لئ په‌یداده‌بی! منیش پیم وایه مه‌گه‌ر وه‌ک حاله‌تیکی خه‌یال، نه‌گه‌رنا

ھەرگىز لە حالەت بەرجەستە بوون دا، ئەو نەبى و زۆرىشم لەوبارەو كۆلىوئەتەو، ھەندىك لە زانايا نىش گوتوويانە: نەگەر كەسەك لە كات جوتوتبوون لەگەل خەزانىدا (بسم الله) نەكات، ناوى خوا نەھىت، جندى نىر خۆى لە نەندامى زاوژى پياوئەكە دەنالىنى!! بەلام ئەوئەش ھىچ بەلگەيەكى واى لەسەر نىھو، پايەكە لە ھەندىك لە زانايا نەو ھاتو.

كەواتە: كە خوا دەفەرموى: لە پىش واندا نە مرؤف لەگەلئاندا جوتوت بوو، نە جند، واتە: لەگەل نافرەتە مرؤف حۆرىيەكاندا، مرؤف جوتوت نەبوو، لەگەل نافرەتە حۆرىيە جندەكانىشدا پياوى جند جوتوت نەبوو.

١٤- ﴿مَائِيَّ اَلَا رَبِّكَمَّ تَكْذِبَانِ﴾، ئنجا نایا نەى كۆمەلى جندو مرؤف! نكوولى لە كام لە چاكەكانى پەرورەدگارتان دەكەن؟

١٥- ﴿كَانَ اَلْاَقُوْتُ وَالْمَرْحَانُ﴾، ئەو نافرەتەنە [ھىندە روون و سوورو سپى و جوانن]، دەلىتى ياقووت و مەرچانن، پىشتەر باسما نكرد (ياقووت) جۆرە بەردىكە زۆر سوورو جوانە، بەردىكە لەسەر زەوى ھەيە، وەك چۆن زېرو زىو نەلماس، كانزان و لەسەر زەوى ھەن، بە ھەمان شىوہ ياقووتىش ھەر لە بەردەكانى سەر زەوى پەيدا دەكرى، بەلام مەرچان جۆرە بەردىكە لە ژياندارىك پەيدا دەبى كە لە دەريادا دروستى دەكات، واتە: لە رووى سەفاو سافىي و روونىيەو، وەك ياقووتن و، لە رووى سوورىيەو، وەك مەرچانن، يان بە پىچەوانەو: لە رووى سوورىيەو وەك ياقووتن و، لە رووى سافىيەو، وەك مەرچانن، چونكە ھەر كام لە ياقووت و مەرچانىش، پەنگى سوورو جوانيان ھەيە، سافىي و روونىيشيان ھەيە.

١٦- ﴿مَائِيَّ اَلَا رَبِّكَمَّ تَكْذِبَانِ﴾، ئنجا نایا نەى كۆمەلى جندو مرؤف! نكوولى لە كام لە چاكەكانى پەرورەدگارتان دەكەن؟

١٧- ﴿مَلَّ جَزَاءُ الْاِحْسَنِ اِلَّا الْاِحْسَنُ﴾، نایا پاداشتى چاكەكارى ھەر چاكەدانەو نىە؟ واتە: (الْاِحْسَانُ فِي الْعَمَلِ، جَزَاؤُهُ الْاِحْسَانُ فِي النُّوَابِ)، واتە: چاك تەنجامدانى كار

(چاک نه نجامدانی به ندایه تی بو خوا) پاداشته که ی بریتیه له چاک پاداشت درانه وهی له لایهن خوی به خشه رو کارزانه وه.

که خوی پهروه ردگار دهفه رموی: ﴿فَإِنْ هُمْ﴾ دوی نه وهی باسی (جتنان) ی کردوه، زانایان به پینج جوړ مانایان کردوه:

١- رایه کی ده لئ: (مثنی) له زمان عه په بیدا ده گونجی به (کو) ش بگوتری، وه که له سووره قی (التحریم) دا، دهفه رموی: ﴿إِنْ تَوْبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ﴾ (التحریم).

(٢)- رایه کی دیکه ده لئ: واته: له و نازو نيعمهت و شانه دا که باسکران، له نيو واندنا ئافره تانیک هه ن بهو شیوه یه ن، بویه راناوی کو ی به کاره ی ناوه.

(٣)- رایه کی دیکه ده لئ: له نيو نه و کو شک و ته لارانه دا، که له و دوو باخانه دا هه ن، ئافره تانیک ی وا هه ن.

(٤)- رایه کی دیکه ده لئ: له و سه ر جیگایانه که راخراون بو پشوودان، مادام باسی جیگایان ده کړی، به زوری که باسی جیگا و راکشان و پالکه و تن ده کړی، ئافره تیش به می شک دا دی.

(٥)- رایه کی دیکه ده لئ: له و ژوورانه دا که له نيو نه و دوو باخانه دا هه ن، ئافره تانیک ی بهو شیوه یه هه ن، که باسکران.

مه سه له ی دوو هم:

وه سفی جوو ته باخی دوو هم، به شش سیفه تی گرنګ، به لام نرم تر له هی
جوو ته باخی په گهم:

(۱)- دوو باخی سهو زی توخی په شباو.

(۲)- دوو سه رچاوه ی فیچقه که رو به ته وژم هاتوو ددرو دد رقولیو.

(۳)- میوه و دارخورماو هه ناری زور.

(۴)- نافر تانی له پروی مه غنه وییوه زور باش و په سندو، له پروی جهسته ییوه
له وپه پری جوان.

(۵)- چا وگه ش و گه ورو و خزمه تکر او و سه قام گیر له ختیه تاندا، که پی ش نه وان مرو ف
و جند کچینیان لانه بردوون و، ده ستیان لی نه داون.

(۶)- پال دانه وه له سه ر پایه خی سهو زی هره نایاب.

خو دد فهرمو ی: ﴿وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَانٌ ۚ﴾ قِآئِ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٢﴾ مُدَاهِمَتَانِ
﴿٦١﴾ قِآئِ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٠﴾ فِيهِمَا عِثْرَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٥٩﴾ قِآئِ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٥٨﴾ فِيهِمَا فُكْرَةٌ وَمَعْلٌ وَّرَمَانٌ ﴿٥٧﴾ قِآئِ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٦﴾ فِيهِنَّ خَيْرٌ حِسَانٌ ﴿٥٥﴾ قِآئِ
ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٤﴾ حُرٌّ مَّقْشُورٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٥٣﴾ قِآئِ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٢﴾ لَمْ
يَطْمَئِنَّ اَنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ ﴿٥١﴾ قِآئِ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٠﴾ مُتَكَبِّرِينَ عَلٰٓى رَقَرٍ خُضِرٍ
وَعَبْرَةٍ حِسَانٍ ﴿٤٩﴾ قِآئِ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٨﴾ بَرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْاَلْبَلِّ وَالْاَكْرَامِ ﴿٤٧﴾

شیکردنه وه ی ثم ثایه تانه، له حه فده بر گه دا:

(۱)- ﴿وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَانٌ﴾، له خوار نه و دوو (باخ) دوه، دوو باخی دیکه هه، هه رچه نده
(مِنْ دُونِهِمَا) ده گونجی مه به ست پتی له پروی جوگر پاییه وه بی، واته: شوینی دوو

باخه که ی دیکه بهر زتره، ههروه ها ده شگونجی (مَنْ دُونَهُمَا) مه بهست پیتی نهوه بی که: جگه لهو دوو باخه، دوو باخی دیکه ش ههن، ههر بۆ نهو بهههشتییانهی باسکران.

به لآم وایده چی مه بهست پیتی نهوه بی که له پووی پیگه وه، له خوار نهو دوو باخه وه، که بۆ بهههشتییانیک دانراون، که پلهو پایه یان بهر زتر بووهو به (مُقَرَّبِينَ) و (السَّابِقُونَ) وه سفکراون له قورئاندا، دوو باخی دیکه ش ههن، بۆ نهوانه ی به (أَصْحَابَ الْيَمِينِ)، هاوه لآی لای راست وه سفکراون و، له پلهو پیگه و پایه دا، له خوار نهو دوو باخه ی پیشووه وهن، (أَيُّ أَذْنَىٰ مِنْهُمَا مِنْ خِثِّ الدَّرَجَةِ، فَهَاتَيْنِ أَنْزَلَ دَرَجَةً وَشَرَفًا)، له پووی پلهوه له خواره وهن، ننجا نهو دووانه نه گهر ته ماشاشیان بکهین، سیفه ته کانیا ن له خوار سیفه ته کانی نهو دوو باخه ی پیشووه ن.

(٢) - ﴿يَأَيُّ الْآلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، نهی کۆمه لی جندو مروّف! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه دگارتان ده که ن؟

سیفه ق یه که میان:

(٣) - ﴿مَدَّحَاتَانِ﴾، نهو دوو باخه زۆر سهوزی توّخن، مه یلهو رهش ده نوینن، (إِذْهَمَام): له (دُهْمَة) وهه هاتوه، (دُهْمَة): بریتیه له زۆر سهوزو که سک بوون، به شیویه که مه یلهو رهش بنوینن، هه له به ته باخ و پوهه کیک زۆر سهوزو جوان بی، مانای وایه زۆر ساغ و تهرو پاراوه.

(٤) - ﴿يَأَيُّ الْآلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾، نهی کۆمه لی جندو مروّف! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه دگارتان ده که ن؟ که هیچ کامیان شایان نهوه نین نکوولیان لی بکه ن و، دانیا ن پیدانه هیئن.

سیفه ق دووه م:

(٥) - ﴿فِيهَا عَيْنَانِ نَضَّخَتَانِ﴾، دوو کانیا و سهرچاوه ی به فیچقه ده رقوولیو یان تیدان، (نَضَّخَتَانِ: قَوَارِثَانِ، مُتَدَفِّقَتَانِ) واته: دوو کانیا و سهرچاوه ی ده رقوولیو به

فیچقهو به تهوژم هاتوده، ناوه که یان به هیژ دینه ده ری و ده رده قولی، ههروه ها هه ندیکش گوتوو یانه: (نَضَّاخَتَانِ: تَضَمَّخَانَ الطَّيْبِ) که دینه ده ری بوئی خویشیان له گه لدا بلاوده بیتوه.

٦- ﴿فَإِنِّي إِلَٰهٌ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ﴾، نهی کومه لی جندو مروفا! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان ده کهن؟

سیفه ق سیته م:

٧- ﴿فِي سَاقِيكُمُ وَعِلُّ وَرِمَآنٍ﴾، له نیو تهو دوو باخانه دا، میوه هه یه (هه موو جوړه کانی میوه) و دارخورماو، هه نار هه یه، هه ناریش ده گونجی مه به ست دره خته که ی بی و ده شگونجی مه به ست پی میوه که ی بی، که بیگومان دره خته که ی میوه شی پیوه یه، کهواته: که ده قه رموی: ﴿فِي سَاقِيكُمُ وَعِلُّ وَرِمَآنٍ﴾، مه به ست له دارخورماو هه نار میوه که یانه.

٨- ﴿فَإِنِّي إِلَٰهٌ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ﴾، نهی کومه لی جندو مروفا! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان ده کهن؟

سیفه ق چواره م:

٩- ﴿فِيهِنَّ خَيْرٌ حَسَنٌ﴾، تیپاندا ههن، نافرته تانیک ی زور چاک و په سندنو جوان، واته: له دوو باخانه دا، هه رچه نده دووانن، به لام خوا (حَسَنٌ) راناوی کوی بوبه کاره یتانوان یاخود: له کوشکه کانی که لهو دوو باخانه دا ههن، یاخود: نهو نازو نیعمه ت و کان ی و سه رچاوه و باخانه تیپاندا ههن: ﴿فِيهِنَّ خَيْرٌ حَسَنٌ﴾، (خَيْرَات) کوی (خَيْرَة) یهو (خَيْرَة) اش نه سله که ی (خَيْرَة)، لهو دوو باخانه دا، نافرته تانیک ههن، له پرووی مه عنه وییه وه زور چاکن و ناکارو به رزو په سندن و، له پرووی جهسته یی شه وه زور جوانن، چونکه (حَسَن) کوی (حَسَنَة)، واته: نهو په ری جوان، (خَيْرَات) یش کوی (خَيْرَة)، واته: نهو په ری چاک، واته: نهو نافرته تانه ههم له پرووی مه عنه وییه وه زور نایابن، ههم له پرووی جهسته یی شه وه زور جوانن، چونکه نافرته ق وا هه یه، له پرووی جهسته یی شه وه زور جوانه، به لام له پرووی

مه‌عنه‌وییه‌وه فلسیکی قه‌لب ناهینتی و هیچی له باراندا نیه، یان هه‌یه له پرووی مه‌عنه‌وییه‌وه سیفقی به‌رزو جوانی هه‌ن، به‌لام له پرووی جه‌سته‌و پو‌اله‌ته‌وه، به‌و شیویه نیه، به‌لام نه‌و نافرته‌تانه‌ی خوا له به‌هه‌شت دا ده‌یان‌ره‌خسینتی، هه‌م له پرووی مه‌عنه‌وییه‌وه له پرووی ئاکارو په‌دوشت و په‌فتارو دیوی په‌نه‌انه‌وه، له‌وپه‌ری چاکیدان، هه‌م له پرووی جه‌سته‌ییشه‌وه له‌وپه‌ری جوانیدان.

(۱۰) ﴿فَإِنِّي إِلَاءَ رَبِّكَ مُتَكِدٌّ﴾، نه‌ی کۆمه‌لی جندو مرو‌ف! نکوولی له کام له چاکه‌کانی په‌روه‌ردگارتان ده‌که‌ن؟

نجا خوا **سَبَّحَ لِلَّهِ** هه‌ر له درێژی سیفه‌ی چواره‌میان دا ده‌فه‌رموی:

(۱۱) ﴿حُرِّ مَقْصُورٌ فِي الْخِيَامِ﴾، سپیی و سۆلن وله چادران دا کورت هه‌لێزاون. (خور) کۆی (خۆزاه)، پێشتر باس‌مان‌کرد به‌ هه‌رسی واتایه‌که‌ی:

أ- مرو‌ف که‌ ته‌ماشای ده‌کات سه‌ری سو‌ر ده‌مینتی و سه‌راسیمه‌ ده‌بی.

ب- زۆر سپیی و جوانن.

ج- چاویان زۆر گه‌وره‌و جوانن و په‌شکینه‌که‌ی زۆر په‌شه، سپینه‌که‌ی زۆر سپیه، ﴿مَقْصُورٌ فِي الْخِيَامِ﴾، له نیو خێوه‌تاندا کورت هه‌لێزاون، واته: خزمه‌ت‌کراون له نیو جیگا‌و ریه‌کانی خۆیاندا، پتو‌یستی‌یان به‌ چوونه‌ده‌ر نیه، واته: له‌وپه‌ری خوشگوزه‌رانی دان.

(۱۲) ﴿فَإِنِّي إِلَاءَ رَبِّكَ مُتَكِدٌّ﴾، نه‌ی کۆمه‌لی جندو مرو‌ف! نکوولی له کام له چاکه‌کانی په‌روه‌ردگارتان ده‌که‌ن؟

سیفه‌ی پێنجه‌م:

(۱۳) ﴿لَمْ يَطْمِئِنْهُمْ إِنْ أَتَاهُمْ وَلَا جَانٌّ﴾، له پێش نه‌واندا نه‌ مرو‌ف ده‌ستی گه‌یاندوونتی و له‌گه‌لیان جووت بوونه‌و، نه‌ جندیش.

(١٤) - ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا رَتِّبُوا كَافَّةً﴾. نهی کۆمهلی جندو مروّف! نکوولی له کام له چاکه کانی پهروه ردگارتان ده کهن؟

سیفهقی شه شههم و کۆتایی:

(١٥) - ﴿مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾. پالیانداوه ته وهو شانیان داداوه، له سهر تهخت و پایه خی سهوزی به کجار نایاب و، نهوپه یری جوان و په ونه قدار، (رَفْرَف) ناوی کۆیه (اشم جَمْعُ رَفْرَفَةٍ، وهو ما يُنْسَطُ عَلَى الْفِرَاشِ لِيَنَامَ عَلَيْهِ)، (رَفْرَف): نهوهیه که له سهر رایه خ راده خری له پۆشاک و نوین، بۆ نهوهی مروّف له سهری بخهوی و ئیسراحت بکات، (حِسَان) یش کۆی (حَسَناء)، که سیفهقی (رَفْرَف)، واته: نهوپه یری جوان، چونکه (رَفْرَف) ناوی کۆیه، (حِسَان) یش، ههر کۆیه، واته: تهو پایه خ و فه یش و تهختانه، لهوپه یری جوانیی دان، که دهفه رموی: (عَبْقَرِيٍّ) ئه مه سیفه ته بۆ ههر شتیکی زۆر دهگمه ن و نایاب، (عَبْقَرٍ) له لای عه به به کانی باو بووه که ولّاتی جنده و، شیوێکه جنده کانی تیدا ههن و، ههر شتیکی که زۆر سه رسورهینه رو نایاب بوو بۆ، پالیانداوه ته لای نهو، ته نانهت مروّفیش به مروّفیشیان گوتوه: فلانکس (عَبْقَرِيٍّ) یه، واته: زۆر بلیمه ته، وهک لهو شوینه وه هاتی، واته: له سه رووی ناستی به شه ره وهیه، ته نانهت پیغه مبه ریش وشه ی (عَبْقَرِيٍّ) بۆ عومه ر و شه ی به کاره ی ناوه که پیغه مبه ر دهفه رموی:

اخه ونم بینى ناوم له بیریک هه لده کتیشا، دواى دۆلچه کهم دا به نه بوو به کر، نه ویش چه ند دۆلچه یه کی راکتیشا، دواى نه ویش دایه ده ست عومه ر، عومه ریش دۆلچه که ی وه رگرت، تاکو ناوه که له بیره که هه له ینجی، نیدی هیچ عه بقه ریه کم نه بینى، وهک وى نهو ناوه چاک له بیره که دا ده ربینى!''، که

(١) احديث عبد الله بن عمر ، أن النبي قال: أريت في المنام أني أنزع بدلي بكرة على قلب، فجاء أبو بكر، فنزع ذنوباً أو ذنوبين نزعاً ضعيفاً، والله يفقر له، ثم جاء عمر بن الخطاب فاستحاث غزباناً، فلم أر عبقرياً يفري فرئته، حتى روي الناس وضرّبوا بعطرن أخرجته البخاري: ٣٤٧٩، والترمذي:

٢٢٨٩، وأحمد: ٥٨١٧، والنسائي في الكبرى: ٧٣٦.

ناماژده به حکومرانی عومه **لَا يَلْبَسُونَ** که ده سال و شش مانگ، دهومی کردهو، هی نهبوو بهکریش **لَا يَلْبَسُونَ** له بهر تهوهی ماوه کهی کم بووه، نهگه رنا به دنیایی پیگه و پایهی نهبوو به کر **لَا يَلْبَسُونَ** له گهل هی عومه، وهک یهک نین و نهبوو به کر پیگه و پایه کهی بهر زتر بووه.

١٦- ﴿فَإِنِّي مَالَاءٌ رَبِّكَمَا تَكْذِبَانِ﴾، نهی کومه لی جندو مروفا! نکوویی له کام له چاکه کانی پهروه ردگار تان دهکن؟

١٧- ﴿نَبَرَكْ أَمْرُ رَبِّكَ ذِي الْمَلَائِكِ وَالْإِكْرَامِ﴾ ناوی پهروه ردگاری خاوهن شکوو پیز گرتنت، مهزن و بهرزه. (تَبَارَكَ): (تَفَاعُلٌ مِنَ الْبَرَكَةِ)، (تَبَارَكَ) واته: (تَعَاطُمٌ وَتَعَالَى وَكَثُرَ خَيْرُهُ)، خوا زور مهزنه، زور بهرزه، زور خاوهن پیزو بهرکه ته، نجا **أَمْرُ رَبِّكَ**، واته: ناوی پهروه ردگارت، له شوینی دیکه وشهی (تَبَارَكَ) پال دراوه ته لای خوی: **نَبَرَكْ أَلَّذِي يَبْدُو أَمْلُكَ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** **الْمَلِكُ**، **الْمَلِكُ**، **تَبَارَكَ أَلَّذِي رَزَقَ الْفَرْقَانَ عَلَى عَتَبِهِ، لِيَكُونَ لِلْمَلَكُمِ نَذِيرٌ** **الْفَرْقَانِ**، به لام لیره دا (تَبَارَكَ) پال دراوه ته لای ناوی پهروه ردگار، واته: ناوی پهروه ردگارت یه کجار بهرزه مهزن و خاوهن پیزه، **ذِي الْمَلَائِكِ وَالْإِكْرَامِ**، نهو پهروه ردگار خاوهنی جه لال و ئیکرامه.

(الْجَلَالُ: الْعَظَمَةُ وَالْكِبَرِيَاءُ)، (جَلَال): به مانای مهزنی و، گهوره یی و، بهرزی و، ده ستر و یشتووی دی.

(والْإِكْرَامُ: التَّفَضُّلُ وَالْإِنْعَامُ وَالتَّكْرِيمُ) (إِكْرَام) به مانای به خشین و چاکه له گهل دا کردن و پزلیگرتن دی، واته: سیفه قی جه لالی خوا **سَيَبْرَحُ** هه موو نهو سیفه تانه ی ده گرتنه وه که په یوه نندیان هیه، به بهرزی و ده سه لات و، گهوره یی و، مهزنی و، بن نیازی خواوه، به لام (إِكْرَام) هه موو نهو سیفه تانه ی خوا ده گرتنه وه، که په یوه نندیان هیه به چاکه کاری و به زه یی و به خشین و پزلیگرتنی خواوه، بویه زانیان کوتوو یانه: سیفه ته کانی خوا دوو جورن:

أ- سیفەتەکانی شکۆداریی (صفات الجلال).

ب- سیفەتەکانی جوانیی (صفات الجمال).

هەردوو ک جۆرە کەشیان سیفەتەکانی تەواوی (صفات الکمال) ن و، لەو پەڕی تەواوی دان.

کورتە باسیک: سێ بابەتی گرنگ

بابەتی یەکەم: خوا **سُبْحَانَكَ رَبِّیْ** لەم سووچەتەدا، سێ و یەک (٣١) جار پستە: **قَبْلَ مَا يَخْلُقُ رَبُّكَ الْكَوْبَابِ**، دووبارە کردۆتەوه، واتە: ئەو کۆمەڵی جند و مەرۆق! نکوولی لە کام لە چاکەکانی پەرورەدگارتان دەکەن؟ ئەو سێ و یەک جارەش بە سێ شیوە هاتوون:

أ- شیوەی یەکەمیان هەشت (٨) جار، خوا **سُبْحَانَكَ رَبِّیْ** ئەو پستە یە دووبارە کردۆتەوه دوا: ئەو ی بیست (٢٠) لە نیعمەتەکانی خۆی خستوونەپەر، لە دوو توپی سێ (٣٠) نایەت دا.

ب- شیوەی دووهمیان حەوت (٧) جاری دووهم، لە پازدە نایەتی دووهمدا، نایەتەکانی: (٣١-٤٥)، خوا **سُبْحَانَكَ رَبِّیْ** باسی ئەو ی کردووە کە مەرۆق و جند ناتوانن لە ژێر پکێفی خوا دەربچن، خوا **سُبْحَانَكَ رَبِّیْ** لە پڕۆژی دوایدا خۆی یەکلایی دەکاتەوه بۆ سزاو پاداشت دانەوهیان، ئەوانیش توانای دەربازبوونیان نابێ و ناتوانن لە گۆشەو کەنارەکانی ناسمانەکان و زەوی دەربچن و، نه له دنیاو نه له دواپڕۆژیشدا، دوا یی باسی هاتنی ناخیر زەمان و قیامەت دەکات، دوا یی باسی سزای دۆزەخ دەکات.

ج- شیوەی سێهەمی دووبارە بوونەوه ی نەم پستە موبارەکە، شازدە (١٦) جارە، ئەوانە ی پێش (٨ + ٧ + ١٥)، دەمێننەوه شازدە، چونکە هەمووی سێ و یەک (٣١) جار هاتو، شازدە جار ییش لە دوا ی باسی چوار باخەکان، دوو جووتە باخەکان، هەر جووتیک هەشت جار، کەواتە: هەشت کۆ هەشت دەکاتە شازدە (٨+٨ ١٦) جار، ئینجا نایا ئەمە چی ئی وەر دەگیری؟

وهك (الألوسي) خاوهن ته فسیری (روح المعانی) "گوتوویهتی و ډنگه زانایانی دیکهش ناماژهیان پی کرد بی، به لام نهو وردتر هیئاویهتی، ده لی: نه مه ده توانین نهوهی لی هه لهیتجین، که هه که سیک سوپاسی خواو ستایشی بکات، نهو بیست چاکه و نیعمه تهی خوا **لَا تَجْعَلُوا لِلْهِ حِمْلًا** که له دنیا دا به خشیونی به جندو مروق، له بهر چاویان بگری، هه روه ها نهو چاکه و نیعمه تانهی دیکهی خوا **لَا تَجْعَلُوا لِلْهِ حِمْلًا** که له قیامه تدا، له چوار باخه کاندای به رجه سته دهن، نه وانهش له بهر چاویان بگری و، پروای پییان بی، خوا **لَا تَجْعَلُوا لِلْهِ حِمْلًا** لهو دوزخه که جهوت ددرگای هه، ددیاریزی و چه پالهی ده دات و، ده یخاته نیو نهو به هه شتانه وه، که هه شت ددرگایان هه، وهک له فهرمایشتی پیغهمبه ردا **إِنَّ فِي الْجَنَّةِ ثَمَانَةَ أَبْوَابٍ، فِيهَا بَابٌ يُسَمَّى الرِّيَّانَ لَا يَدْخُلُهُ إِلَّا الصَّامُونَ** البخاری: ۳۲۵۷، واته: هه که سیک سوپاسگوزاری خوا بکات، له سهه نهو چاکانهی که له سی (۲۰) نایه تی سهه رتادا هاتوون، که هه شت جارارن خوا **لَا تَجْعَلُوا لِلْهِ حِمْلًا** له بهرانبه ریاندا فهرموویه تی: نکوولی له کام له چاکه کانی په روه ددرگارتان ده که ن؟ هه که سیک بروای بهو بیست نیعمه ت و چاکه یه ی خوا بی، نجا پروای به رۆزی دواپی بی، که خوا **لَا تَجْعَلُوا لِلْهِ حِمْلًا** له پازده نایه تی دواپی نه واندا باسی ده کات، نهوه لهو دوزخه که جهوت ددرگای هه، وهک خوا ده فهرمووی: **لَمَّا سَمِعَتْ أَبْوَابُ كُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءَ مَقْسُومٍ** **﴿الْحَجَرِ﴾** لهو دوزخه ده یاریزی، بویهش خوا **لَا تَجْعَلُوا لِلْهِ حِمْلًا** له باسی رۆزی دواپی و دوزخه خدا، جهوت جارارن فهرموویه تی: **﴿فَإِنَّ مَلَائِكَةَ رَبِّكُمْ تَنْكِدُونَ﴾**

سهه نهجامیش خوا ده یخاته نیو نهو دوو جووته باخه وهو، به هه شیش هه شت ددرگای هه، خواش **لَا تَجْعَلُوا لِلْهِ حِمْلًا** له دواپی باسکردنی هه جووته به هه شتیک، هه شت جارارن فهرموویه تی: **﴿فَإِنَّ مَلَائِكَةَ رَبِّكُمْ تَنْكِدُونَ﴾** به راستی نه مه هه لهیتجایتیکی جوانه.

بابه تی دوهم: نایا جند توانای جووتیوونیان ههیه له گه‌ل ئافره‌تانی مرو‌فدا؟
زانایان راجیایان ههیه لهو بارهوه، بو وینه: خاوه‌ی (روح المعانی)^(١) ده‌لێ:

(قَالَ مُجَاهِدٌ وَالْحَسَنُ: قَدْ تَجَامَعُ الْجِنُّ نِسَاءَ الْبَشَرِ مَعَ أَزْوَاجِهِنَّ، إِذَا لَمْ يَذْكُرِ
الرُّوُحُ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى)، واته: (مُجَاهِدٌ وَالْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ) گوتوویانه: ده‌گونجی
پیاوی جند له‌گه‌ل ئافره‌تانی به‌شهردا جووت ببن، له‌حالی‌ک دا‌مێردی نه‌و
ئافره‌تانه‌ ناوی خوای به‌رز ناهێنن له‌کاتی جووتیووندا انه‌وانیش به‌جوړیک له
جوړه‌کان، له‌گه‌ل ئه‌و ئافره‌تانه‌دا جووت ببن).

به‌لام زۆربه‌ی زانایان ده‌لێن: نه‌خێر، جند نه‌و توانایه‌یان نیه، هه‌روه‌ک
مرو‌فیش به‌نسبه‌ت ئافره‌تانی جنده‌وه نه‌و توانایه‌ی نیه، به‌لێ هه‌ندیک له‌وانه‌ی
شیت ده‌بن و تیکده‌چن و دوا‌یی چاک ده‌بنه‌وه، ده‌لێن: من له‌گه‌ل جنددا
پۆشتم و ئافره‌تیکێ جندیان دامی! به‌لام من وای تیده‌گه‌م ئه‌وه هه‌مووی
جوړیکه‌ له‌ فیل لیکردنی جند له‌ مرو‌ف و هه‌له‌خه‌له‌تاندنیانه‌و، جوړیک له
خسته‌ دنیا‌ی خه‌یال و نه‌ندیشه‌یه، نه‌ک له‌ دنیا‌ی واقعه‌دا، وابێ، چونکه‌ جند
ماده‌دی دروستیوونیان که‌ ناگه‌رو، شیوه‌ی بوونه‌که‌شیان له‌ هی ئیمه‌ جیا‌یه و
تا‌کو خو‌یان نه‌جه‌ستین و نه‌یه‌نه‌ سه‌ر شیوه‌ی جه‌سته، نابیرین، بویه‌ش زۆربه‌ی
زانایان ئه‌وه‌یان په‌تکردۆته‌وه‌و به‌نده‌ش پێشتر گوتم هه‌ر پام وایه‌.

نجاخوا (سیداحمد) که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿فِيهِ تَصِيرَتُ الطَّرَفِ لَمْ يَطْمِئِنْ اِنْسُ قَبْلَهُمْ وَلَا
جَانٌّ﴾ (قَالَ حَمْرَةُ بْنُ حَبِيبٍ: الْجِنُّ فِي الْجَنَّةِ لَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرَفِ مِنَ الْجِنِّ
تَوْعِيهِمْ، فَالْمَعْنَى لَمْ يَطْمِئِ الْإِنْسِيَّاتِ أَحَدٌ مِنَ الْإِنْسِ، وَلَا الْجِنِّيَّاتِ أَحَدٌ مِنَ الْجِنِّ،
قَبْلَ أَزْوَاجِهِنَّ).

واته: جندیش ئافره‌تانی خو‌ریان هه‌ن، له‌ به‌هه‌شتدا له‌ جو‌ری خو‌یان
که‌واته: مانایه‌که‌ی نه‌وه‌یه که‌ نه‌ ئافره‌تانی مرو‌ف، هه‌یچ کام له‌ مرو‌فان له‌که‌لیان

دا جووتبوون، پێش هاوسەرەکانیان کە لە بەهەشتی دا دەیاندرێنی و، نە ئافەرقی جندیش هیچ کام لە پیاوانی جند لەگەڵیان دا جووتبوون، پێش میردەکانیان.

ئەجا زۆربەی هەرە زۆری زانیان گوتووایانە: جندیش وەک مەروڤان، هەم دەچنە نێو ناگری دۆزەخ و، هەم دەچنە بەهەشتیش وەک مەروڤان، پێشم وایە نەک زۆربە، دەبوایە هەموویان لەسەر ئەوە یەكدهنگ بن، چونکە خوا **سُبْحَانَكَ** لە چەند ئایەت لە قورئاندا هەڕەشە دەکات لە مەروڤ و لە جند، کە ئەگەر سەرپێچی بکەن و بێڕووبن هەڕەشیان لێ دەکات بە دۆزەخ، کەواتە: دەبێ جندیش وەک مەروڤان بچنە نێو دۆزەخ، هەروەها باسی چوونە بەهەشتیشیان دەکری، ئەوەتا ئێرەدا بە ڕاشکاوی و لە شوێنی دیکەش بە ئامارە باسکراوە، کەواتە: دەبێ جندەکانیش ئەگەر بڕواداربن و فەرمانبەری خوا بکەن، پاداشتیان بە بەهەشت بدرێتەو، ئەجا ئەگەر جند دۆزەخیان نەبوایە بۆ سزادان و، بەهەشتیان نەبوایە بۆ پاداشت دانەو، خوا **سُبْحَانَكَ** هێندە باسی مەروڤ و جندی نەدەکرد، بە ئایەتی لەم سوورەتە موبارەکەدا کە سی و یەک (٣١) چار ناوی هەردووکیان هێناوە، لە چەند شوێنی دیکە قورئانیش دا، خوا **سُبْحَانَكَ** باسی هەردووکیان دەکات، باسی جند و مەروڤ، بۆ وێنە: لە سوورتی (الأنعام) دا، خوا **سُبْحَانَكَ** دەفەرموی: **يٰۤاَيُّهَا الْاِنْسُ وَالْاِنْسُ اَلَمْ يَرْسُلْ مِنْكُمْ نَحْشُونَ عَلَيْكُمْ ؕ اَيْنِى وَنُذِرُوكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا قَالُوا شَهِدْنَا عَلَىٰ اَنْفُسِنَا وَعَرَّهْمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلٰۤى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَاٰوُا كٰفِرِيْنَ** (الأنعام، ١٣) واتە: ئەى کۆمەڵی مەروڤ و جند! ئایا لە خۆتان پێغەمبەرانتان بۆ نەهاتن؟! ئایەتەکانی منیان بەسەر دا دەخوێندنەو، لە دیداری نەمەروڤان دەیانترساندن! گوتیان: شاھەدییان لەسەر خۆمان داو، ژیاى دنیا فریوی دان و، شاھەدییان لەسەر خۆیان دا کە ئەوان بێڕووبوون، کەواتە:

١- پێغەمبەرە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بە گشتیی، نەک تەنیا پێغەمبەری خاتەم موحەممەد **ﷺ** بۆ مەروڤ و بۆ جند هاتوون.

٢- نایه ته کانیش خوا پیغهمبه رانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نه رکدار کردوون، که به سه ر مروف و به سه ر چنددا بیانخویننه وه.

٣- مروف و جندیش هه موویان ده چن بو قیامت و، تووشی سزاش دهبن و، تووشی پاداشیش دهبن و، نه و سق راستیه به پروون و راشکاوی له نایه قی ژماره (١٣٠) ی (الأنعام) دا هاتوون.

که واته: قسه که ی (ابن عاشور) که پیشتریش به ره به چمان دایه وه که ده لئ: خوا ستره لیس جندی موکه لله ف نه کردوون به شوینکه وتنی شهر یعت، نهم نایه ته زور به پروونی نه وه ده گه یه نئ که قسه که ی راست نیه و، به س نهم نایه ته قسه که ی لئ هه لده وه شینیتته وه، جگه له سووره قی (الرحمن) یش، که سی و یه ک (٣١) جار، خوا ستره لیس هه ر کام له مروف و جند و یکر دده وینئ.

نه گه ر یه کیک بلئ: نه دی بوچی پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ته نیا له مروفان هاتوون؟ وه لمه که ی نه وه یه: نه و پیغهمبه رانه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) که له مروفان هاتوون، نه رکدار کراون، جندیش ناگدار بکه نه وه، گرنگیش نه وه یه جند پیغهمبه ریان بوو بن، با له خویشان نه بن، بیگومان جندیش له خوار مروفانه وه و، وادیاره خوا ستره لیس به شایسته ی نه وه ی نه زانیون پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) له جندان بن، هه روه ک پیغهمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) له مروفانیش ته نیا له پیاوان هاتوون: وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ فَتَنَّاوْا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْمَلُونَ النحل، له به ر نه وه ی کو مه لیک نه رک و تاییه مه ندیی پیغهمبه رایه تی هه ن، ته نیا پیاوان له توانایاندا هه ن و، نافرته ان له توانایاندا نین.

بابه تی سیته م: دوو ده قی سونه ت له باره ی به هه شته وه:

١- پیغهمبه ری خوا ستره لیس ده فره موئ: إِنْجَانُ الْفِرْدَوْسِ أَرْبَعٌ جَنَّاتٍ مِنْ فُضَّةٍ أُنْتِجَتْهُمَا وَمَا فِيهِمَا، وَجَنَّاتٍ مِنْ ذَهَبٍ، أُنْتِجَتْهُمَا وَمَا فِيهِمَا، وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى رَبِّهِمْ إِلَّا

رِذَاءُ الْكِبَرِ عَلَى وَجْهِهِ فِي جَنَّةِ عَذْنٍ (أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ: ٤٥٩٧، وَمُسْلِمٌ: ١٦٣، وَأَحْمَدُ: ١١٦٩، وَالنَّسَائِيُّ فِي الْكِبَرِيِّ: ٧٧٨٥، وَابْنُ مَاجَةَ: ٥٨٦).

واته: باخه کانی فیردهوس چوارن: دوو باخیان له زیون، (خشلیان) قاپ و قاچاگیان و هه چچی تییاندا هه یه هه مووی زیوه، دوو باخیشیان له زیپن، قاپ و قاچاگیان و هه چچی تییان دا هه یه (له زیپه) و، له نیوان نهوده دا که خه لکه که ته ماشای په روه دگاریان بکه، جگه له پوشاکی گه وره یی و بهرزیی و سه رپووی (خوا) له به هه شتی هه میسه یی و هه رماودا، هیچی دیکه نیه.

٢- له باره ی نهوده که خوا فهرموویه تی: ﴿حُرِّمَتْ مَقْصُورَاتُ فِي الْحَيَاةِ﴾ الرَّحْمَنِ نافرتهانی خوړی کورت هه لئیندراو له نیو ختوده تاندا، نه م ده قه دینین:

پیغه مبه ر ده فهرمووی: (الْخَيْمَةُ دُرَّةٌ طَوْلُهَا فِي السَّمَاءِ سِتُّونَ مِيلًا، فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا أَهْلٌ لِلْمُؤْمِنِينَ لَا يَرَاهُمُ الْآخَرُونَ) (أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ: ٣٠٧١، وَمُسْلِمٌ: ٢٨٣٨، وَالتِّرْمِذِيُّ: ٢٥٢٨).

واته: نهو ختوده ته گه وهه ری که دریییه که ی له ناسمانی شه ست میله، له هه ر گۆشه یه کی دا بو برودار که س و کارو هاوسه ر هه، که نه وانی دیکه، نایانینن.

خوا به لوتف و که په می خو ی یارمه تییمان بدات، به جوړیک ژبانی دنیامان بگوزهرینن، شایسته ی نهو نازو نیعمه ته ی خوا ی به خسه ر بین له پوژی دواپییدا.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تہ فسیری سوورہ تی

الواقعی

دوستينک

به پښان!

نهمړو که (۱۴) ی شهعبانی سالی (۱۴۴۱) کوچییه، به رانبهر (۲۰۲۰/۴/۷) ی زایینی، له شاری ههولیر، دهست ده کهین به تفسیرکردنی سووړه تی (الواقعة).

پیناسه ی سووړه تی (الواقعة) و بابه ته کانی

یه که م: ناوی نهم سووړه ته:

نهم سووړه ته تنیا ناویکی هیه، که بریتیه له (سُورَةُ الْوَاقِعَةِ) یان (الْوَاقِعَةِ)، لهو باره ودهش چهند ده قیک ههن، که ناوی نهم سووړه ته موباره که یان تیدا هینراوه، چ له سهر زمانی پیغهمبه ری خاتهم ، چ له سهر زمانی هاوده لانی (خوا لئیان پازی بی):

(أ) - (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ شُبِّتَ؟ قَالَ: شَيْبَتْنِي هُوَ، وَالْوَاقِعَةُ، وَالْمُرْسَلَاتُ، وَعَمَّ يَتَسَاءَلُونَ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ) (أخرجه الترمذي: ۳۲۹۷، وَقَالَ: حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَالْحَاكِم: ۳۲۱۴، وَقَالَ: صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الْبُخَارِيِّ).

واته: عه بدوللای کوری عه عباس ده لی: نه بوو به کر پوژیک به پیغهمبه ری خوا ی گوت: نه ی پیغهمبه ری خوا ! مووی سپیت لی په بیدا بوون! نه ویش فرموی: (هُوَ، وَالْوَاقِعَةُ، وَالْمُرْسَلَاتُ، وَعَمَّ يَتَسَاءَلُونَ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ)، مووی سپیان تیدا په یدا کردم.

واته: نهو سووړه ته موباره کانه، که یان به سهرهاتی پیغهمبه رانیان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، تیدایه، یان پرووداوه کانی پوژی دوا یان تیدایه، باسی به هشت

و دۆزه خیان تېدايهو، باسی دیداری خوای پهروه ردگاریان تیدا ههیه، به تاییهت له سوورهتی هوددا باسی فه رمانکردن به پیک وه ستاویی: **فَاسْتَوِيَتْ كَأَ امْرَأَتٍ** **١٢٦** **هُود، ههیه.**

ب) - **إِغْنِ عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ مَسْعُودٍ**، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْوَاقِعَةِ كُلَّ لَيْلَةٍ لَمْ تُصِبْهُ فَاقَةٌ أَبَدًا (أخرجه البيهقي في «شعب الإيمان»: ٢٤٩٩، وابن السني: ٦٨٠ في عمل اليوم والليلة، وابن الضريس: ٢٣٦، وإسناده ضعيف عند بعض المحدثين).

واته: عهبدوللای کوری مهسعوود **ع** دهلی: گویم له پتغه مبهری خوا **ع** بوو دهیغه رموو: ههر که سیک هه موو شه ویک سوورهتی (الواقعة) بخوینن، هه رگیز هه ژاریی و ئاتاجیی تووش نابن.

(ابن عطية) وهك (ابن عجيبة)^(١)، لئى ده گوازیته وه - (ابن عطية) هش یه کیکه له پووکنه ردهه کانی قورن - گوتهیهتی: (فِيهَا ذِكْرُ الْقِيَامَةِ وَحُطُوطِ النَّاسِ فِي الْآخِرَةِ، وَفَهُمْ ذَلِكَ غَنًى لَا فَشْرَ مَعَهُ، وَمَنْ فِيهِمْ شُغْلٌ بِالِاسْتِعْذَادِ) واته: له سوورهتی (الواقعة) دا، باسی پوژی دوایی ههیهو باسی پشک و به شه کان (پاداشتی) خه لک له پوژی دواییداو، تیگه یشتن له وهش دهوله مهندییه که هه ژاریی تیدا نیه، ههر که سیکیش له وه تیگات، سه رقāl ده کری به خو ناماده کردن بو پوژی دواییه وه، واته: دنیا به که مگرو، دواپوژ هه لیزیره ده بی به سه ر دنیا دا، بابای واش به که میکی هه لال قه ناعهت ده کات و، چاوی له زورو بو ری هه رام نیه.

ج) - **إِغْنِ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ**، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْقُبْرِ: الْوَاقِعَةَ وَنَحْوَهَا مِنْ السُّورِ (أخرجه أحمد: ٢١٠٣٣، تعليق شعيب الأرناؤوط: صحيح لغيره).

واته: جابیری کوری سه موړه **ع** دهلی: پتغه مبهری خوا **ع** عادهتی وابوو له نویتزی به یانییدا سوورهتی (الواقعة) و هاووینه کانی ده خویند.

چوارم: ژماره‌ی نایه‌تەکانی:

هەرچەندە زۆربە‌ی ژمیرە‌رانی نایه‌تەکانی قورن‌ان ژمارە (٩٦)یان تەبە‌نن‌یی کردووە، بە‌لام هەر کام لە ژماره‌ی (٩٧ و ٩٩)ش لە‌لایەن بە‌ش‌ئیک لە زانایانە‌وه تەبە‌نن‌یی کراون، بۆ‌یه‌ ته‌گەر لە‌سەر موص‌حە‌ئیک دا بینیمان: ژمارە (٩٧) یان (٩٩) دانرا بوو، با‌سەرمان سوو‌رنە‌م‌ئێ‌تی، ئە‌و ژمارانە‌ش لە‌لایەن بە‌ش‌ئیک لە زانایانە‌وه، بۆ نایه‌تە‌کانی سوو‌ر‌ه‌تی (الْوَاقِعَةُ) با‌س‌کراون، زۆر‌جاری‌ش گو‌تو‌ومانە: جیا‌وازی‌ی لە ژماره‌ی نایه‌تە‌کاندا دە‌گەر‌ئێ‌ته‌وه بۆ چۆ‌نی‌ه‌تیی کور‌تیی و در‌ئیزی پ‌سته‌کان و، چۆ‌نی‌ه‌تیی وە‌ستانە‌کان، نایه‌ت‌ئیک که لە نێ‌و قە‌دە‌که‌یدا بوە‌ستی، دە‌ب‌ئێ‌ته دوو نایه‌ت، بە‌لام ته‌گەر هە‌مووی بە‌ دە‌م یه‌که‌وه‌و یه‌ک پ‌سته‌ بێ، بە‌ یه‌ک نایه‌ت له‌ قە‌لە‌م دە‌در‌ئ، ئ‌نجا زانایان له‌و باره‌وه راج‌یایان هە‌بو‌وه، له‌ باره‌ی هە‌ند‌ئیک له‌ نایه‌تە‌کانه‌وه.

پ‌نجە‌م: نێ‌وه‌پ‌ۆکی:

نە‌م سوو‌ر‌ه‌ته هە‌مان نێ‌وه‌پ‌ۆکی قورن‌انی مه‌که‌که‌یی هە‌یه، بە‌لام پانتایه‌کی زۆری بۆ با‌سی پ‌ۆژی دوا‌یی، بە‌ هە‌ردوو ق‌و‌ناعی ناخ‌یر زە‌مان و قیامه‌ته‌وه‌و بە‌ هە‌شت و د‌ۆ‌ز‌خ ته‌رخان‌کراون، دە‌توانین ب‌ئ‌یین: جو‌گرافیای بابە‌تە‌کانی ئە‌م سوو‌ر‌ه‌ته موب‌ابه‌که، لە‌م چوار خ‌الە‌دا بە‌رجه‌سته دە‌بن:

١- نایه‌تە‌کانی: (١ - ٥٦)، پە‌نجاو شە‌ش (٥٦) نایه‌تی سە‌ره‌تای ئە‌م سوو‌ر‌ه‌ته، هە‌مووی با‌سی ناخ‌یر زە‌مان و قیامه‌ت و، با‌سی بە‌هە‌شت و د‌ۆ‌ز‌خ و بە‌هە‌شتییه‌کان و د‌ۆ‌زه‌خییه‌کانه.

٢- نایه‌تە‌کانی: (٥٧ - ٧٤) واته: هە‌ژده (١٨) نایه‌ت، با‌سی بە‌ل‌گه‌کانی پ‌ه‌روه‌رد‌گاری‌تی

غوان ب‌ه‌س‌ل‌ان

(٣) - نایه ته کانی: (٧٥ - ٨٢) واته: هه شت (٨) نایه ته باسی قورنات و دلتیا کردنه وهی هه موو لایه که که نهم قورنانه له لایه ن په رو در دگاری جیهانیان هه دابه زیترا وه، جگه له فریشته پاک کراوه کان، که س دهستی نایگاتی، به پیچه وانهی بو چوونی دلپه شانه، نه زانانه و کینه له دلانه ی کافر دکان، که پیغه مبه ریان به وه تومه تبار ده کرد: شه ی تانه کان (شیاطین) ئه وهی فیر ده که ن، باخود بابایه کی نه صرائی فیری ده کات، یان بو خوی هه لایه ستوه.

(٤) - نایه ته کانی: (٨٣ - ٩٦) واته: چوارده (١٤) نایه ق کۆتایی نهم سوورده ته، باسی گیان کیشران و سه ره نجامی ئه وانیه که روو حیان له جه سته یان جیا ده کریته وه، له دوا ی سه ره مهرگ ده که ونه قو ناغی به رزه خوه، چ له به هه شتدا، چ له دۆزه خدا، یانی: خوا ستره ی نهم وهک چوون له سه ره تای سوورده ته که وه، به هه شتیان پۆلین ده کات بو (السابقون وأصحاب الیمین)، لیره ش دیسان هه ر پۆلینیان ده کاته وه بو (السابقون) و (المقربون) و بو (أصحاب الیمین)، که واته: په نجاو شه ش، کو هه ژده، کو هه شت، کو چوارده، یه که سانه به نه وه دو شه ش (٥٦، ١٨١، ١٤١، ٩٦) ژماره ی نایه ته کانی نهم سوورده ته.

شه شه م: تاییه تمه ندیییه کانی نهم سوورده ته:

تیمه هه شت تاییه تمه ندیییمان که وتوونه به رچاو، که نهم سوورده ته جیا ده که نه وه له سوورده ته کانی دیکه:

(١) - ته نیا لهم سوورده ته دا، ههم دوا ی باسی ئاخیر زه مان، باسی به هه شتیان و دۆزه خییان کراوه، ههم دوا ی باسی گیان کیشران، وهک گوته مان: له په نجاو شه ش (٥٦) نایه ق یه که مدا، باسی ئاخیر زه مان و قیامهت، کراوه، دوا یی باسی پۆلین کردنی خه لک بو به هه شتیان و دۆزه خییان، به هه شتیانیش بو دوو پۆل: (السابقون) و (أصحاب الیمین)، واته: پیشکه وتوو ده کان له گه ل هاوه لانی ده سته راست، ئنجا بیروایه کانیش ناو نراون: (أصحاب الشمال) هاوه لانی ده سته چه پ، لای چه پ.

دوایی له چواره (١٤) نایهت، نایهتهکانی: (٨٣ - ٩٦) یش دا، خوا **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** باسی گیان کیشرانی کردوه، دوایی دووباره باسی دابهشکردن و پوښتکردن مړوقایهتی کردوه، بۆ سنی بهش: (مَقْرَبُونَ) نهوانه ی زۆر له خوا نیزیکن، ننجا (أَصْحَابِ الْيَمِينِ) هاوډلانی لای راست، دوایش (أَصْحَابِ الشَّمَالِ) هاوډلانی لای چهپ، نهمه تاکه سووړهتیکه که تپیدا بهو شیوهیه، له دوی ناخیر زهمان و قیامت، باسی بهههشتیان و دۆزهخیان بکړی و، له دوی گیان کیشرانیش، که وهک دوایی باسی دهکهین، نهوه نهتییهکی گهوره ی تپدایه.

٢- تهنیا لهم سووړهتهدا بهپتی زانیاری بهنده، به راشکاویی باسی نهوه کراوه، که مړوقهکان له پوژنی دواییدا به جوړیکی دیکه ی جیاوا، له هی نیستا، که نایزانن دروست دهکرینهوه، وهک خوا **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** دهفرموی: **لَا تَحْزَنْ قَدْ رَأَيْنَا الْمَوْتَ وَمَا غَضَبْنَاهُ** **وَنُفِثَ رَوْحُنَا فِيهَا وَنَحْنُ مُنْظَرُونَ** **عَلَىٰ أَنْ يُدْخِلَ أَنتَ لَكُمْ وَنُفِثَ رَوْحُنَا فِيهَا لَمْ تَلْمُوهَا** واته: نیمه مردمان له نیو نیوهدا داناوه، نیمه دهستهپاچه نین، (لی پیشکه وتوووه نین، کهسیک بتوانی له ژیر رکتفی نیمه ده ریچن)، که نیوه بگوړین، با هاو وینه کانتان و، نیوه بهشیوهیهک دروست بکهینهوه، که نایزانن.

٣- تهنیا لهم سووړهتهدا هه رکام له:

أ- دروستکرانی مړوق له نوتفه.

ب- پواندن کشت و کال.

ج- دابه زاندنی ناوی شیرینی خواردنهوه له سه ریوه.

د- په خساندن سووته مه نیی بۆ ناگر.

وهک بهلگه له سه ر په روه ردگار تپتی خواو بالاده ستیی خواو، له سه ر زیندوو کرانه وه، خراونه پروو، له نایهتهکانی: (٥٧ - ٧٣) دا، تهنیا لهم سووړهتهدا، نهو چواره به ریز: دروستکردن مړوق له نوتفه، پواندن کشتوکال، دابه زاندنی ناوی شیرین، په خساندن سووته مه نیی بۆ ناگر، وهک چوار بهلگه، هم له سه ر

پهروه دگار یتیی خوا، ههم له سهر توانای خوا بو زیندوو کرانه وهی مروقه کان، خراونه پروو.

(٤)- ته نیا لهم سووړه ته دا سویند به ری و شوینی نه ستیره کان (مواقع النجوم) خوراوه، به سویندیکي مه زینش دانراوه، که له نایه ته کانی: (٧٥ و ٧٦) دا هاتوه: ﴿فَلَا أَقِمْ مَوْقِعَ النُّجُومِ ۖ وَإِنَّهُ لَقَسْرٌ لِّو تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ۖ﴾ الواقعة، که نه مهش وهک دواي باسی ده کهین، نه نییه کی گه وری زانستی تیدایه و، زانستی گه ردوو تناسی لهم روزگار ده، زیاتر نه و نه نییه ی ده ر خستوه، که بوچی خوا سووړه کان، ده فهرمو: نه گهر بزنان سویند خواردن به ری و شوین و جیگا و ریگای نه ستیره کان، سویندیکي مه زنه؟

(٥)- ته نیا لهم سووړه ته دا، باسی ده ست لی نه درانی قوړان کراوه، مه گهر له لایه ن پاککراوه ده: ﴿لَا يَسْتُرُ إِلَّا الظُّهْرُونَ ۖ﴾ الواقعة، دواي قسه ی لیوه ده کهین، که زانایان لهو باره وه مشومری زوریان بووه، که ته نیا پاککراوان ده ست له قوړان ده دن و، جگه له پاککراوان ده ستی لی نادهن، مه به ست پپی چیه؟

(٦)- ته نیا لهم سووړه ته دا دوو جار رسته ی: ﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ۖ﴾ الواقعة، ﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ۖ﴾ الواقعة، له نایه ته کانی: (٧٤ - ٩٦) دا هاتوه، هه لیه ته له سووړه قی (الحاقة) دا، له کو تاییه کهیدا: ﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ۖ﴾ الحاقة، هاتوه، بهس یهک جار، ته نیا لهم سووړه ته دا، نهم رسته موباره که دوو جار هاتوه.

(٧)- لهم سووړه ته دا، هه روه ها له هه ردوو سووړه قی پی شووشدا له سووړه قی (القمر) و سووړه قی (الرحمن) دا، ناوی (الله) نه هاتوه، که له قه باره ی خو یاندا، لهو باره و بئ وینه، واته: نهم ست سووړه ته، سووړه ته کانی: (القمر والرحمن والواقعة)، له قه باره ی خو یاندا که ههر کامیان یه کی ده وری یهک له سهر چواری جوزنیکن و له قه باره ی خو یاندا بئ وینه، که ناوی خوا سووړه ته کانی: (الله)، له و ست سووړه ته دا نه هاتوه، به لأم (الرحمن) و (رب) هاتوون و سیفه ته کانی خوا هاتوون، به لأم (الله) سووړه ته نه هاتوه.

(٨) - چهند وشه يهک ته نيا له م سووړه ته دا هاتوون:

(١) - وشه ي **مَوْضُوۃٌ** ١٥، واته: چنراو، گهوهره به ند، له زېړ چنراو، له گهوهره چنراو، له ناوړېشم چنراو، ته نيا له م سووړه ته دا هم وشه يه هاتوه.

(٢) - **سِدْرٌ مَّضْمُورٌ** ١٨، واته: سیدری بڼ دړک، يان دړک شکینراو.

(٣) - وشه ي **وَطْلُجٌ مَّضْمُورٌ** ١٩، واته: موژی ريز به ستوو، يان له سهر يهک هه لچنراو به داره که وه.

(٤) - **وَطْلٌ مَّذْمُورٌ** ٢٠، واته: سینه ریځی دریژ کراوه، سینه ریځ که کوټایي نایه ت.

(٥) - **وَمَاءٌ مَّسْكُوبٌ** ٢١، واته: ناوړی که هه لړژاو، تافکه.

(٦) - **عُرْبٌ** ٢٢، واته: کوؤ (عروب) ه، واته: ئافره تیک که میړدی خوؤ زوړ خوؤ دهوؤ و، زوړ پیوه ی په یوه سته.

(٧) - **أَثَرًا** ٢٣، کوؤ (ترب) ه، هاوته مهن، که نه مه تایه ته به ئافره تانه وه، به لام بو پیاو ده گوتړی: (أَقْرَانٌ) کوؤ (قَرْن) ه، واته: هاوته مهن.

(٨) - **يَحْتُمِرُ** ٢٤، واته: دوو که لى پدهش (الدخان الأسود).

(٩) - **شَرِبَ الْهَيْمَ** ٢٥، (هیم) کوؤ (أهيم) ه و کوؤ (هيماء) ه، (أهيم) بو نیرینه (مذکر) ه و (هيماء) بو مښه (مؤنث) يه، که بریتين له نه و حوشرانه ی تووښی نه خوښی (هيماء) ده بن، واته: تینو یووونیک که تیر ناو یوونی به دوا د نه یه ت.

(١٠) - **تَمَكُّمُونَ** ٢٥، واته: (تَعَجُّبُونَ) سهرتان سوړده میټی به مانای (تَتَدَمُّونَ) یش هر هاتوه، واته: په شیمان ده بنه وه.

(١١) - **الْمُرِّي** ٢٦، واته: ههور، هه ندیکش گوتوویانه: ههوری سپی (السحاب الأبيض).

١٢- ﴿لِلْمُقْوِينَ ٧٣﴾ واته: نهوانه ی له دهشت و بیابان ده میننهوه، واته: (المسافرین الذین یبیتون فی الصَّغَرَاءِ أَوْ فِی الْبِیْدَاءِ) ههروهه (للمقوین) به مانای (الجائعین) یش هاتوه، نهوانه ی سکیان خالی ده بن.

١٣- ﴿لِلْحُلُقُومِ ٨٢﴾ واته: گهروو، قورقوراهه.

حهوته م: دابه شکردنی نهم سوورته بو چه نده رسیک:

نیمه کو ی نهوه دو شش (٩٦) نایه ته که ی نه م سوورته، بو چوار دهرس دابه ش ده که ی ن:

ده رسی یه که م: نایه ته کانی: (١ - ٤٠)، که جگه له شش نایه تی سه رته، نایه ته کانی: (١ - ٦)، سی و چوار (٣٤) نایه ته که ی دیکه، هه موویان باسی حال و بالی به خته وه رانه ی (السابقون) و (أصحاب الیمین) ده که ن، که هه ردووکیان له به هه شته پاراوه نه براهه کانی خوی میهره بان دا، به نازو نیعمه تی زوره وه ژیان ده به نه سه ر، نهوانیش به و شیوه یه:

نایه ته کانی: (١٠ - ٢٦) واته: هه فده (١٧) نایه ت، بو باسی (السابقون المقربون) پتسکه وتوو ه نیزیکه راره کان.

نایه ته کانی: (٢٧ - ٤٠) واته: چواره ده (١٤) نایه ت، بو باسی (أصحاب الیمین)، واته: هاوه لانی دهسته راست، نهوانه ی که له خوار (المقربون والسابقون) ن.

ده رسی دووه م: له نایه ته کانی: (٤١ - ٥٦)، واته: شازده (١٦) نایه ت پتیک دی، بو باسی (أصحاب الشمال)، هاوه لانی چه په یه (هاوه لانی دهسته چه پ) که حال و بالی سه خت و دژوارو پر نازارو مهینه تی و شه رمه زاریان، له دژه خی پر چره دوو که ل و بلتسه ی ناگرو گره باو ناوی کو لاوو داغدا، ده خه یه روو.

دەرسی سێهەم: لە نایەتەکانی: (٥٧ - ٧٤) واتە: هەژدە (١٨) نایەت، پێک دێ، بۆ دواندنی بیروایان و خستنه‌پرووی هەر کام لە: (لە نوتفەو دروستبوونی مرۆف، رواندن کشتوکال، دابه‌زاندنی ناوی شیرین لە سەرئۆه، پەخساندن سووتەمەنی بۆ ناگر)، وەک چوار چاکه‌و نێعمەتی خوا خراونه‌پروو، لە هەمان کاتیشدا، وەک چوار بە‌لگە‌ی نێسپاتی بالادەستی و چاکه‌کاری و پەرورەدگاریتی خوا لە ژیا‌ی بە‌شەردا، دیسان وەک بە‌لگە‌ش لە‌سەر نه‌وه‌ که‌ خوا **سَمِيعٌ** توانایە لە‌سەر زیندووکردنه‌وه‌و زیاندنه‌وه‌ی مرۆفە‌کان، دوا‌ی مردنیان و هێنانە پێشی سزاو پاداشت بۆیان.

دەرسی چوارەم و کۆتایی: لە نایەتەکانی: (٧٥ - ٩٦)، واتە: بیست و دوو (٢٢) نایەت، پێک دێ، بۆ با‌سی قورئانی بە‌رپێزو پێز، پاشان با‌سی حاله‌تی گیانکێش‌رانی مرۆف و بێچاره‌یی ده‌وروبه‌ره‌که‌ی به‌رانبه‌ری و، دواتر به‌رپێکرانی نه‌و که‌سه‌ی گیانی ده‌کێش‌ری، به‌ره‌و شوینی شایسته‌ی خو‌ی، که‌ نه‌گه‌ر له‌ (مقربین) یان (أصحاب اليمين) بێ، به‌هه‌شته، هەر که‌سه‌ به‌ پله‌ی خو‌ی و، نه‌گه‌ر له‌ (المکذبین الضالین) بێ واتە: (أصحاب الشمال) به‌ درۆدانه‌رانی گوم‌را، به‌ره‌و کلێه‌ی دۆزه‌خ به‌رپێ ده‌ک‌ری.

لە کۆتایی ناساندنی نهم سوو‌په‌ته‌و خستنه‌پرووی ئیوه‌پۆکی دا ده‌لێین: شایانی با‌سه: نهم سوو‌په‌ته‌ یه‌کیکه‌ له‌ سوو‌په‌ته‌ گشت‌گیرو کۆکه‌ره‌وه‌کان، بۆ زۆربه‌ی هه‌ره‌ زۆری باب‌ه‌ته‌کانی ئیمان و عه‌قیده، که‌ ده‌توانین بلێین نۆ (٩) باب‌ه‌تی گرنگی عه‌قیده‌یی له‌م سوو‌په‌ته‌ موباره‌که‌دا هاتوون:

١- با‌سی ئاخیر زه‌مان، که‌ ناوی: **الْوَاَقِعَةُ**، واتە: ڕووداو، قه‌وماو، بۆ ئاخیر زه‌مان به‌کارهاتوه‌.

٢- با‌سی قیامه‌ت و پۆلێنکرانی خه‌لک بۆ سێ به‌شی سه‌ره‌که‌یی: **وَكُنْتُمْ اَرْوَاحًا نُّلَنَةً**، (ای: اصنافاً ثلاثة) پۆلێنکران بۆ سێ به‌ش، که‌ دوو به‌شیان به‌ره‌و به‌هه‌شتن و، به‌شیکیان به‌ره‌و دۆزه‌خه‌.

(٣)- باسی پاداشتی برپاداران به ههردوو جوړه که یانه وه: (السابقون المقربین) پيشکه وتوو دهکان، زور له خوا نيزیکه خراوه کان، جوړی دودوهمیش (أصحاب اليمين) هاو ده لانی دهسته راست، ههروه ها (أصحاب الميمنة) شی بو به کارهاتوه، واته: هاو ده لانی خپرو خوشی و، بهرکه ت و پیز، یاخود (ميمنة) به مانای لای راسته (مفعلة) به، له (يمين).

(٤)- باسی سزای بې پروایان که به دوو وشه پیناسه کړاوه: به (أصحاب المشئمة) خاوه نانی نه گبه تیی و بې خیریی، (أصحاب الشمال) خاوه نانی لای دهسته چه پ، له کو تایی سووړه ته که شدا به (المکذبین الضالین) به درو دانه رانی گومړا، ناستراون.

(٥)- خستنه پرووی چوار به لگه ی گه وری سه لمینه ری په روه ردگار تیی خواو، بالآ ده سستی خواو، توانای خوا بو زیندو وکرانه و دی مرو فقه کان، چونکه سووړه ته که به زوری باسی نه و ده به، نهو چوار به لگه به ش بریتین له: له توو دروست بووی مرو ف و، پروانندی کشتو کال و، دابه زانندی ناوی شیرین و، په خسانندی سوو ته مه نیی بو ناگر کردنه وه.

(٦)- سویند خواردن به پړ و شوینی نه ستیران، له سهر راستیی قوربان که له خواو ده و، ناماژه کردن به لکو به ایشکاو یی گو تنی نه وه، که نهو سویند سویند یی گه وری به، به لآم به مهر جیک بزائن، واته: نه گهر زانیا ری تان هه بی، نجا قه دری نهو سویند خواردنه ی خوا به پړ و شوینی نه ستیرده کان، ده زانن.

(٧)- باسی نيزیکیی فریشته گیان که پشه کان، که له خه لکه دانیش تو وه که ی ده وری مردو وه که، یان ده وری نهو مرو فقی له گیانه لایه و خه ریکی گیان کیشران و، پروو حدانه، لیی نيزیک ترن، به لآم نایان بینن، واته: خه لکه که که به ده وری مردو وه که وهن، فریشته کان نابینن، نه گهر نا فریشته کان لیی نيزیک ترن.

(٨)- باسی به پزیکرانی راسته و خو ی پروو حی مرو ف، پاش کیشراقی له جهسته که ی به ره و به هه شت، یاخود به ره و دوزه خ له قوناغی ژیا نی به رزه خدا.

٩)- باسی حاله قی گیانکیشران که خه لک له به رانبه ریدا، دهسته پاچه و بیچاره ن.

هه ر بویه ش (المسروق) که یه کیکه له زانایان گوتوو یه ق: (مَنْ أَرَادَ عِلْمَ نَبَأِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، وَنَبَأِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَنَبَأِ أَهْلِ النَّارِ، وَنَبَأِ أَهْلِ الدُّنْيَا وَأَهْلِ الْآخِرَةِ، فَلْيُقْرَأْ سُورَةُ الْوَاقِعَةِ) ، واته: هه ر که سیک ده یه وی هه والی پیشوو ه کان و، هه والی دوا یینه کان بزانی، هه وره ها هه والی خه لکی به هه شت و هه والی خه لکی ناگری دوزه خ بزانی، هه روه ها هه والی خه لکی دنیا (ئه وان هی دنیا یان هه لباردوه) و، هه والی خه لکی رۆزی دوا یی (ئه وان هی رۆزی دوا یان هه لباردوه) بزانی، با سو وره قی (الْوَاقِعَةُ) بخو ئی.

ده رسی یه که م

پیناسی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له چل (٤٠) نایهتی سهرهتای سووږدتی (الواقعة) پیک دتی، نایهتهکانی: (١ - ٤٠) که باس و بابهتهکانی بهم جوړهن:

(١) - شهش نایهتی سهرهتا باسی ناخیر زهمان و، ژماردیهک له ږووداوه گهورهو گرنکهکانی ناخیر زهمان دهکهن.

(٢) - پینج نایهتی دواي نهوان، نایهتهکانی: (٧ - ١١) باسی پوښتیکردنی هر سیک کومه نه سهرهکییهکهی مروفايه تیی له قیامهتدا: (أصحاب الیمنة، أصحاب المشئمة، السابقون القربون) دهکهن.

(٣) - پاژده نایهتی دواتر، که نایهتهکانی: (١٢ - ٢٦)، باسی حال و گوزهرانی (السابقون المقربون) له بههشتدا دهکهن.

(٤) - چوارده نایهتی دواتر، که نایهتهکانی: (٢٧ - ٤٠) باسی حال و گوزهرانی (أصحاب الیمین) له نیو نازو نیعمهتهکانی بههشتدا دهکهن.

شایانی گوتهیشه: به بهراورد کردنی نازو نیعمهتهکانی هر کام له (السابقون) و (أصحاب الیمین)، به ناشکرا دیاره، که کومه لی یه کم نازو نیعمهتهکیان بهررترو نایابترو چاکتره، له نازو نیعمهتی کومه لی دووهم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١ إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ٢ لَيْسَ لَوْعِنِهَا كَاذِبَةٌ ٣ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ٤ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا ٥ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًا ٦ فَكَانَتْ هَبَاءً مُبَدًى ٧ وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ٨ فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ٩ وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ١٠ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ

١٠ أُولَئِكَ الْمَعْمُورُونَ ١١ فِي جَنَّتِ النَّعِيمِ ١٢ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ١٣ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ ١٤
 عَلَى سُرُرٍ مَوْصُوفَةٍ ١٥ مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ١٦ يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُغْلَدُونَ ١٧ بِأَكْوَابٍ
 وَأَبَارِقٍ وَكُلٌّ مِنْ مَعِينٍ ١٨ لَا يَصْغُرُونَ عَنْهَا وَلَا يَزِيدُونَ ١٩ وَفَكَهْمُهُمْ مِمَّا يَخْتَارُونَ ٢٠ وَلَهُمْ
 طَيْرٌ مِمَّا يَشْتَهُونَ ٢١ وَخُورٌ عَيْنٌ ٢٢ كَأَمْثَلِ الثَّلَاجِ أَلْمَكُونِ ٢٣ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٢٤ لَا
 يَسْمَعُونَ فِيهَا لِقَاءً وَلَا نَأْيًا ٢٥ إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ٢٦ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ ٢٧ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ٢٨ فِي
 سِدْرٍ مَخْضُودٍ ٢٩ وَطَلْحٍ مْقْصُودٍ ٣٠ وَظِلٍّ مَمْدُودٍ ٣١ وَمَاءٍ مَسْكُوبٍ ٣٢ وَفِكَهْمُهُ كَثِيرٌ ٣٣
 لَا مَقْطُوعٍ وَلَا مَمْنُوعٍ ٣٤ وَفَرَشٍ مُرْفُوعٍ ٣٥ إِنَّا أَنشَأْنَهُمْ إِنشَاءً ٣٦ لَجَعَلْنَاهُمْ أَزْكَارًا ٣٧ عُرْبًا
 أَزْرَبًا ٣٨ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ ٣٩ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ٤٠ وَثَلَاثَةٌ مِنَ الْآخِرِينَ ٤١

مانای دهقا و دهقی نایه تکان

[به ناوی خوای به بهزهیی بهخشنده. هه ر کات پروداوه کهی (ناخیر زه مان)
 قهوما ١ پرودانه کهی دروی تیدانیه ٢ نزمکه رهوه (ی بپیروایان) و بهرزکه رهوه
 (ی پرواداران) ٣ کاتیگ زهوی به پاته کیتران، پاته کیتر ٤ چایه کانیش به
 وردو خاش بوون، هاربان ٥ تنجا بوونه توژو گهردی پرژو بلاو ٦ نیوهش
 (نهی خه لکینه!) بوونه سی (جوړه) کو مه ل ٧ (نهوانیش بریتین له:) هاوه لانی
 راستهی بهخته وهر، هاوه لانی راستهی بهخته وهر کین و چون؟ ٨ ههروه ها
 هاوه لانی چه پهی نه گبهت، هاوه لانی چه پهی نه گبهت کین و چون؟ ٩
 پیتشکه وتووان، پیتشکه وتووان (ن له چاکه کاری دا) ١٠ نهوانه ن (له خوا) زور
 نیزیکه خراوان ١١ له نیو باخه کانی پر نازو نیعمه ت دان ١٢ کو مه لیکي زورن له
 (کو مه له) پیتشووه کان ١٣ که میکیش له دواینه کان (له نو مه ق موحه ممه د) ١٤
 ن ١٥ له سه ر ته خته چنراوه کان (که وهه ر بنده کان) ١٦ به رانه ر به یه کدی
 پالیان داوه ته وه ١٧ تازه لاوانی هه میسه لاهو (بو خزمه تکردن) به سه ر یانه وه

ده گه پښ ۱۷ به په رداخ و سوراحی و پټک (ی مهی) له سهرچاوه به کی له بهر
 پوښتو ۱۸ که به هوپه وه ژانه سهر ناگړن و سهرخوښیش نابڼ ۱۹ ههروه ها
 میوه یه ک (ی نایاب) یان به سهره وه ده گیرن، له وهی خوږیان هه لیده بډیرن ۲۰
 ههروه ها دیسان گوښتی بالنده له وهی ټاره زووی ده کهن ۲۱ ههروه ها ټه وانه
 ټافره تانی جهسته سپیی و دلگړو چاوگه ش و گه وره یان ههن ۲۲ ټه و ټافره تانه
 وه ک گه وه هری شېر دراوه (له قوزاخه دا) ن ۲۳ ټه وه ش پاداشتی ټه وه یه که
 ده یان کړد (له کرده وهی چاک) ۲۴ نه قسه ی پوچ و نه قسه ی گونا بهار که ری
 تیدا نابیستن ۲۵ ته نیا گوټنی: سه لام، سه لام (ی تیدا ده بیستن) ۲۶ ههروه ها
 هاوه لانی پاسته، هاوه لانی پاسته، کین و چوئن؟ ۲۷ له نیو (دره ختی) سیدری
 بی ډرک دان ۲۸ ههروه ها (دره ختی) موزی میوه (و گه لا) ریزکراو (له سهریه ک
 هه لچراو) ۲۹ دیسان له (بن) سټبه ریکی (به رده وام و) دریزکراوه دان ۳۰
 ههروه ها ټاوی هه لپړاو (ټافکه له شوټنی نیشته جیبوونیان دا) هه یه ۳۱ میوه ی
 (جوړاو جوړی) زوریش (یان هه یه) ۳۲ ټه و میوه یه (ټه ده بری و نه ری
 لی ده گیري ۳۳ ههروه ها پایه خ و پټخه فی به رزو به هادار (یان ههن) ۳۴
 (ټافره ته کانیش) به دروست کړد نیکی تاییه ت دروستمان کړدوون ۳۵ ټنجا و امان
 لیکر دوون به رده وام کچ بن ۳۶ (ههروه ها گیراومانن به) میږد خوښو یستی
 هاو ته مه ن (ی میږده کانیان) ۳۷ ټه وه ش هه مووی) بو هاوه لانی راسته ۳۸
 ټه وانیش کومه ټیکی زور له (ټوممه ته) پټشووه کان ۳۹ کومه ټیکی زوریش له
 دواینه کان ۴۰.

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(إِذَا): (كَلِمَةٌ مَبْنِيَّةٌ عَلَى السُّكُونِ تَأْتِي لِمَعْنَيْنِ: أَوَّلًا: حَرْفُ الْمَفْاجَأَةِ مِثْلُ: خَرَجْتُ فَإِذَا الْمَطَرُ، ثَانِيًا: أَدَاةٌ لِلشَّرْطِ وَالْجَزَاءِ نَحْوُ: وَإِذَا تُرِدُّ إِلَى الْقَلِيلِ تَقْنَعُ، (إِذَا): وشه یه کی بنیاتنراو (مبني) له سهر زنه (سكون) واته: هه روهك خوی ده مینتیه وه { به دوو واتایان دی: یه که م: به مانای شتیکی کتوپر پیی ده گوتری: (إِذَا الْمَفْاجَأَةِ) وهك (خَرَجْتُ فَإِذَا الْمَطَرُ)، واته: چوومه ده ری، یه کسه ر بارانم بینی، واته: کتوپر بارانم بینی، مانای دووم (أَدَاةٌ لِلشَّرْطِ وَالْجَزَاءِ) نامرازیکه بۆ مه رج و بۆ به رانبه ر، یان پاداشتی که له سهر نهو مه رجه هه لده چنری، وهك (وَإِذَا تُرِدُّ إِلَى الْقَلِيلِ تَقْنَعُ) {ئه مه قسه یه کی عه رهبیه { تۆ نه گه ر بگێرد رتیه وه بۆ شتیکی که می ش، هه ر قه ناعه تی پی ده که ی.

(وَقَعَتِ): (الْوُقُوعُ: ثُبُوتُ الشَّيْءِ وَسُقُوطُهُ، وَالْوَاقِعَةُ لَا تَقَالُ إِلَّا فِي السُّدَّةِ وَالْمَكْرُوهِ، (وُقُوعُ): چه سپاندنی شتیك و كهوتنه خواریه تی، (وَاقِعَةُ) ته نیا به شتیك ده گوتری: كه سه ختیهك هه بی و، شتیکی ناخوشویستراوو نارده حه تی.

(الْوَاقِعَةُ): (إِسْمٌ مِنْ أَشْمَاءِ الْقِيَامَةِ، السَّاعَةِ، (وَاقِعَةُ): ناویکه له ناوه کانی قیامهت، به لام به شی قوناغی یه که می قیامهت یان ناخیر زه مان، نهك قیامهت، به واتای زیندوو کرانه وهو لیپرسرانه وه، واته: به تاییهت له م سوورده تدا ۱. إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۲. كَاتِيكَ رَوْدَاوَه كَه قَهْوَمَا، مَه بَه سَت پِيِي ناخیر زه مانه، چونكه نهو شتانه ی دوایی خوا له که لیدا باسیان ده کات، هه موویان له ناخیر زه مان دا پروو ده دن: ۱. إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۲. لَيْسَ لَوْعِنَهَا كَاذِبَةٌ ۳. خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ۴. إِذَا رَحَّتِ الْأَرْضُ رَجًا ۵. وَسَبَّتِ الْجِبَالُ بَسًا ۶. فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًا ۷. الْوَاقِعَةُ، نهوانه هه موویان په یوه نندیان به ده رده نجامی فوو به که رده نادا کردن له لایه ن نیسرافیله وه بۆ جاری یه که م، هه یه.

(كَاذِبَةٌ): (نُسِبَ الْكَذِبُ إِلَى نَفْسِ الْفَعْلِ: فِعْلَةُ كَاذِبَةٌ، وَمَثَلُ: نَاصِيَةِ كَاذِبَةٍ، كَاذِبَةٌ: إِسْمٌ يُوضَعُ مَوْضِعَ الْمَصْدَرِ كَالْعَاقِبَةِ وَالْعَاقِبَةُ)، (كَاذِبَةٌ): واته: درو، پالداووته لای خودی کاره که، وهک (فِعْلَةُ كَاذِبَةٍ) واته: کاریکی درو، یان ده گوتری: (نَاصِيَةِ كَاذِبَةٍ خَاطِطَةٌ) وهک له قورئاندا هاتوه، واته: پيشه سهریکی درو کاری خه تابار، ننجایيره دا وشهی (كَاذِبَةٍ) دانراوه له شوینی چاوگ دا، وهک (عَاقِبَةُ) واته: سه درنجام، (عَاقِبَةُ) واته: سه لاهمه تی، كهواته: (كَاذِبَةٍ) هس واته: درو، درو کردن، **لَيْسَ لَوْعَنَهَا كَاذِبَةٌ**، كاتیک کاره ساقی ئاخیر زهمان ده قه ومی، دروی تیدانیه.

(رَجَّأَ الْأَرْضَ): (رَجَّهَ رَجَاءً: هَزَّهْ وَحَرَّكَهْ بِشِدَّةٍ، وَرَجَّ الشَّيْءُ: اضْطَرَبَ)، (رَجَّهَ رَجَاءً) واته: رایوه شاندا، تیکیه وه راشه قاندا، رایته کاند به هیز، ده گوتری: (رَجَّ الشَّيْءُ) واته: شته که ی راته کاند، به لام (رَجَّ الشَّيْءُ: اضْطَرَبَ) واته: شته که بو خوی جوولای، كهواته: وشهی (رَجَّ) ههم به (لَا زِمَ) هاتوه، که بهرکاری ناوی، ههم به تیه پینره (مُعْتَدِي) یش هاتوه بهرکار ده خوازی.

(وَبَسَّتِ الْجِبَالُ): (بَسَّ الشَّيْءُ: قَتَّهْ وَفَرَّقَهْ)، شته که ی پرژو بلأو کردو، وردو خاش کرد، (تَفَقَّيْتُ) بریتیه له وردو خاش کردن و هارینی شتیک، كهواته: **وَبَسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا**، كاتیک چیا به کان هاپدران و وردو خاش کران.

(هَبَاءٌ): (هَبَاءٌ) بوون به تۆزو گهردی پرژو بلاو، (الْهَبَاءُ: الرِّيحُ الَّتِي تُطَيِّرُهَا الرِّيحُ وَيَلْزُقُ بِالشَّيْءِ)، (هَبَاءٌ): بریتیه: لهو تۆزو خۆله ی با رایده دات، دواپی به شته وه دنووس، که تاکه که ی (هَبَاءٌ) یه، واته: گهردییک لهو تۆزو گهردی با ده یجوو لینی.

(مُنْبَتٌّ): (أَصْلُ الْبَنَتِ التَّفْرِيقُ وَإِثَارَةُ الشَّيْءِ، كَبَّتِ الرِّيحُ الرُّبَّاءَ، بَنَتْهُ فَاثَبَتْ فَهَوُ مُنْبَتٌّ)، (مُنْبَتٌّ) (بَنَتْ) له زمانی عه پیدایا به مانای بلأو کردن دی، به مانای له شوینی خو هه لقه نندی شتیک دی، وهک چوون با گل راده داو پرژو بلاوی ده کاته وه، ده گوتری: (بَنَتْهُ فَاثَبَتْ فَهَوُ مُنْبَتٌّ) واته: پرژو بلاوم کرد، پرژو بلاو بووه، ئه و پرژو بلاوه.

(الرَّوْحَا): (يُقَالُ لِكُلِّ مِنَ الْفَرِثَيْنِ مِنَ الذَّكَرِ وَالْأُنْثَى فِي الْحَيَوَانَاتِ الْمُتَزَاوِجَةِ: رَوْحٌ، وَأَزْوَاجٌ: أَصْنَافٌ وَأَنْوَاعٌ وَأَشْبَاهُ وَقُرْنَاءٌ)، ئەو نازدەلەنەى پێكەوه جووت دەبن، بە هەر کامیان پێى دەگوترى: (رَوْحٌ): هەم بە نێرەكە، هەم بە مێیەكە، (بیاویش پێى دەگوترى: (رَوْحٌ) و نافەرتیش پێى دەگوترى: (رَوْحٌ))، بەلەم و نیرای ئەوه بە هەموو ئەو شتانەى پێكەوهش دەبن، با جووتیش نەبن، هەر دەگوترى: (رَوْحٌ)، ئەو کاتەش (رَوْحٌ) واتە: پۆل (صنف): ﴿أَحْشَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾ الصافات، (أَي: أَصْنَافَهُمْ، وَأَشْكَالَهُمْ، وَأَشْبَاهَهُمْ)، واتە: ئەوانەى وەك ئەوانى و هاوەلى ئەوانى، وەك ئەوان دەچن.

کەواتە لێردا: ﴿وَكُنتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً﴾، (أَي: أَصْنَافًا وَأَنْوَاعًا وَأَشْبَاهًا)، واتە: بوونە سێ پۆل، سێ جوور، سێ کۆمەلى و یکجۆو، سێ کۆمەلى پێكەوه بوو.

(الْيَمِينِ): (الْيَمِينُ: أَصْلُهُ الْجَارِحَةُ، أَصْحَابُ الْيَمِينِ: أَصْحَابُ السَّعَادَةِ وَالْمَنَامِينِ، الْيَمِينُ: الْيَمِينُ)، وشەى (مَفْعَلَةٌ مِنَ الْيَمْنِ، أَيْ: الْبَرَكَ)، (مَيْمَنَةٌ) لەسەر کێش (مَفْعَلَةٌ) یە، لە (يَمْنٌ) هەو هاتو، واتە: بەرەكەت و پێزو بەرەمداڕى و چاکى، چونکە وشەى (يَمِين) لە ئەسڵدا بە مانای دەستى راست (جَارِحَةُ) دى، (أَصْحَابُ الْيَمِينِ) واتە: هاوێلانێک کە خاوەنى بەختەوهرى و پیت و پێزن (يَمِين) بە مانای دەستى راست دى، بە مانای بەرەكەت و (يَمْنٌ) یش دى، واتە: پڕ خێرى، بە پێچەوانەى (شُوم) واتە: نەگەتیی و بى خێرى.

(الْشُّومِ): (مَفْعَلَةٌ مِنَ الشُّومِ)، (مَشْتَمَةٌ) لەسەر کێش (مَفْعَلَةٌ) یە، لە (شُوم) هەو هاتو، یانى: نەگەت و بى خێر، نجا عەرەب عەدەتیان وابوو، لای چەپیان بۆ شتى بى خێرو نەگەت داناو، بۆ شتێک مایەى ڕەشبینى بى و، لای راستیان بۆ چاکەو خێر داناو، نەگەر و بێستبایان سەفەرێک یان مامەلەیکە یان کارێک بکەن، دەچوونە سەر هێلانەى بەلەندەیک و هەلێاندەفراند، نجا نەگەر بە لای راستدا ڕویشتبایە، دەیانگوت: (تَيَّامَن) ئەوکارەى دەمانەوتى بیکەین، ڕوو لە خێرو

بهره که تهنو، نه گهر به لای چه پدا پویشته بایه، دهیانگوت: (تَشَاءم) به رهو نه گبه تی و بی خیرییه و نهو کاره مه کهن.

هه لته ته نهوه ته نیا نه فسانه یه که، نه گهرنا بالنده که هه لیده فرینی به کوئیدا دهره فت بی، به وییدا دهره په پی، جاری وایه به لای راستدا بوازی هه یه و، جاری وا به لای چه پ داو، جاری وا هه یه ریک بهرز ده بیته وه.

(ثَلَاثَةٌ): (الثَلَاثَةُ: قِطْعَةُ مُجْتَمِعَةٍ مِنَ الصُّوفِ، وَلِذَلِكَ قِيلَ لِلْعَنْمِ ثَلَاثَةٌ، وَلَاغْتِبَارِ الْاجْتِمَاعِ قِيلَ: ثَلَاثَةٌ)، (ثَلَاثَةٌ): له نه صلدا به پارچه یه که له خوری ده گوتری، هه بویه به مهر گوتراوه: (ثَلَاثَةٌ) له بهر نهوه ی تویه له خوری پتویه، یان تویه له خوریان لی دروست ده بی، ننجا له و پرووه که خه لکیکی کۆده بیته وه، کۆ ده بن و وه که تویه له ده بن، له و پرووه به کۆمه له خه لکیکی زۆر گوتراوه: (ثَلَاثَةٌ)، که واته: (ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأُولَيْنِ) واته: خه لکیکی زۆر، کۆمه لکیکی زۆر له پنش وان.

(سُرُرٌ): (جَمْعُ سِرِيرٍ: الَّذِي يُجْلَسُ عَلَيْهِ مِنَ الْمُرُورِ، جَمْعُهُ: أُسْرَةٌ وَسُرُرٌ)، (سِرِيرٌ) که به (أَسْرُهُ وَسُرُرٌ) کۆده کرتیه وه، (سِرِيرٌ): نهوه یه که له ووی دلخو شیه وه، خاوه نه که ی له سهری داده نیشی [له سهری پاده کشی و پالده داته وه]، دوا یی له مه سه له گرنگه کاندایا تر نه و شه ی (سِرِيرٌ) که به (سُرُرٌ) له قورپاندا زۆر هاتوه، شی ده که ی نه وه.

(مَرْصُومٌ): (الْوَضْنُ: نَسْجُ الدُّرْعِ، وَيُسْتَعَارُ لِكُلِّ نَسْجٍ مُحْكَمٍ)، (وَضْنٌ): له نه صلدا به مانای چینی زری دی، زری که نالقه کان ده چنه نیویه که، دوا یی خاوازاوه ته وه بۆ هه ر چینیکی مه که م و ریک.

(مُتَّكِئِينَ): (الْوِكَاءُ: رِبَاطُ الشَّيْءِ، تَوَكُّأً عَلَى الْعَصَى: اعْتَمَدَ بِهَا وَتَشَدَّدَ بِهَا)، (مُتَّكِئِينَ) به کوردیی ده بیته: شانیا داداوه، پالیداوه ته وه، (الْوِكَاءُ: رِبَاطُ الشَّيْءِ) (وِكَاءٌ) شتی که شتیکی پی به ستری، وه که له فهرمووده دا هاتوه: (وِكَاءٌ السَّهْلِ الْعَيْنَانِ، فَمَنْ نَامَ فَلْيَتَوَضَّأْ) (أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ: ٢٠٣، وَحَسَنَةُ الْأَبَّانِي)، واته: چا

بەستنهوهی کۆمه، ننجاهه رکەس خهوی لیکهوت، با دهستنوێژ بگرێ، چونکه دهست نوێژه که ی به شکاو له قه له م ده درێ، مادام به شیوهیه ک دانه نیشتهی، چه سپاو بی له زهوی.

(تَوَكَّلْ عَلَى الْعَصَى) واته: سهنگی دایه سهه گۆچانه کهو خۆی پی به هیز کرد، (مَتَكَّنْ) یش له سهه کیشی (مُقَعَّل) ناوی بکه ره، که سیک خۆی داوه ته سهه شتیک، که سیک له سهه سه رینیک و بالنجیک پالده داوه وهو شاندا ده دات.

(وَلَدَانُ): (جَمْعُ وَلَدٍ، وَوَلِيدٌ مِّنْ قُرْبٍ عَهْدُهُ بِالْوِلَادَةِ، وَلِدَانُ): واته: کورو کال، لاهه کان، کۆی (وَلَدٌ) (وَلِيدٌ)، (وَلَدٌ) که سیکه له دایک بووه، (وَلِيدٌ) یش دیسان که سیک له دایک بووه، به لام له میژ نه له دایک بووه، که سیک کاتی له دایک بوونی نزیکه واته: تازه پیگه یشتوه، بۆیه (وَلِدَانُ) یانی: تازه پیگه یشتوو، لوان، گه نجانێ تازه په یدا بوو.

(مُخَلَّدُونَ): (مُبَقَّوْنَ بِحَالَتِهِمْ لَا يَغْتَرِيهِمْ اسْتِعَالَهٌ) واته: هیشتراوان لهو حاله ته دا که له سه رینی، که حاله قی لاوی و گه نجه تیهو، گۆرانیا ن به سه ردا نایه ت، که ته مه نیا ن هه لکش و کامل بین و بکه ونه ته مه نه وه، هه روه ها (مُخَلَّدُونَ) به واتیه کی دیکه ش هاتوه: (أَيُّ مُقَرَّطُونَ بِخَلْدَةٍ: وَهِيَ ضَرْبٌ مِنَ الْقِرْطَةِ) واته: گواره یان له گوێ کراوه، (خَلْدَةٌ) جوړیکه له گواره (وَإِخْلَادُ الشَّيْءِ: جَعَلَهُ مُبْقَى) (أَخْلَدَ الشَّيْءُ) واته: نهو شته ی وا لیکرد بمیتته وهو هه رماوی کرد.

(يَأْكُورِبُ): (جَمْعُ كُوبٍ: قَذَحٌ لَا عُرْوَةَ لَهُ)، (كُوبُ): په ردا خیکه ده سکی نه بی، جام، په نگه به کوردیی بکو ترێ، جام، زیاتر مانای (قَذَحٌ) بکه یه نی.

(وَأَبْرِيْقُ): کۆی (إِبْرِيْقُ) ه، که (فخر الدين الرازي) گوتوویه ق: (إِبْرِيْقُ) له (ابْرِيز) هوه هاتوه، ناو پێژ، به کوردیی سوو راحی پی ده گو ترێ، نهو دیه که گه وره تره له په ردا خ و کوو پ، هه ر خوارد نهو دیه کی پی له په ردا خه کان و له جامه کان ده کری.

(وَكَأْسٍ): (الكأس: الإناء بما فيه من الشراب وسمي كل واحد منهما بإنفاده كأساً)،
 (كأس) نهو دهرديه شه پای تیده کری، به ههر کامیکیان واته: ههم به خودی
 شه پابه که ده گوتری: (کأس)، ههم به دهره کهش که شه پای پی ده خوریته وهو
 تیده کری، ده گوتری: (کأس).

(مَمِينٍ): (ظَاهِرٌ لِلْعَيْنِ) واته: بینوا، واته: سهر چاوهیه که که ناوه که له بهری
 ده رواو ده بینری.

(لَا يَصْدُقُونَ عَنْهَا): سهر نیشهی پی ناگرن، ژانه سهری پی ناگرن، واته: نهو
 شه باب و مهیهی، دهیخونه وه، ژانه سهری پی ناگرن، وهک شه پای دنیا، (الصدع:
 الشَّقُّ فِي الْأَجْسَامِ الصُّلْبَةِ كَالزُّجَاجِ، وَالصَّدَاعُ شُبُّهُ الْإِنْشِقَاقُ فِي الرَّأْسِ)، (صدع): به
 مانای له تکرده، لهو ته نانه دا که ره قن، وهک شکانی شووشه، (صداع) یش که
 سهر نیشهیه ته شبیه کراوه به وه وه، وهک نهو کهسه سهری شکا پی و سهری
 لهت بووی.

(وَلَا يُزِفُونَ): ده گوتری: (سَكْرَانٌ زَيْفٌ: نُزِعَ قَهْمُهُ بِشَكْرِهِ)، سهرخوشتیکی
 نه زیف واته: عه قلی له لای خوئی نه ماوه، له نه جامی مه ست بووندا،
 (يُنْزِفُونَ وَيُنْزِفُونَ) ههر دوو کیان هاتوون، (مِنْ أَنْزَفُوا إِذَا نَزَفَ شَرَانُهُمْ، أَوْ نُزِعَتْ
 عَنْهُمْ)، (يُنْزِفُونَ وَيُنْزِفُونَ)، واته: شه پابه کیان نه ما، کو تای هات، یا خود
 عه قلیان دارنرا، بی هو ش بوون، که واته: (يُنْزِفُونَ) واته: شه پابه کیان نامینی،
 به لام (يُنْزِفُونَ) واته: عه قلیان نامینی و، ههر دوو کیان به ههر دوو واتایه کان
 هیتاون، (نَزَفَ يَنْزِفُ) وَأَنْزَفَ يَنْزِفُ) واته: ههم به (ثَلَاثِي) ههم به (رُبَاعِي) به
 ههر دوو و اتاکیان هیتاون.

(وَحُورٌ): (جَمْعُ أَحْوَرٍ، وَحَوْرَاءَ، حَوْرَتُ الشَّيْءِ: بَيَضَتُهُ)، پیشتیش باسی نه م
 وشه یه مان کردو دواتریش جاریکی دیکه باسی ده کهینه وه، (حور) کوئی (أَحْوَر)
 ه، ده شگونجی کوئی (حوراء) بی، (حور) کویه، یان کوئی (أَحْوَر) ه، پیاویکی سییی،

یان کوی (خَوَراء) ه، نافرەتکی سپیی، که واتە: (خَوَر) دەگونجی کوی (أخَوَر) بی و بو پیاوان بە کاربی و، دەگونجی کوی (خَوَراء) بی و بو نافرەتان بە کاربی، بە لām بە پنی سیاق دەزانری، دەگوتری: (خَوَرْتُ الشَّيْءَ: بَيَضْتُه) واتە: شتە کەم سپی کرد، سپیم کردو سافم کرد.

(عَيْنٌ): (يُقَالُ لِبَقَرِ الْوَحْشِ: أَعَيْنَ وَعَيْنَاءَ لِحُسْنِ عَيْنِهِ، وَجَمْعُهَا عَيْنٌ وَبِهَا شُبَّةُ النِّسَاءِ)، واتە: بە مانگای وەحش دەگوتری: (أَعَيْنَ وَعَيْنَاءَ) بە نیرە کە ی دەگوتری: (أَعَيْنَ) و بە مێهە کە ی دەگوتری: (عَيْنَاءَ) لە بەر ئەو ی چاوی زۆر جوانە، چاوی حۆرییە کانی ش چۆنراوە بە چاوی نەو جوړە ناژە لەو ه، لە کوردیدا وشە ی چاوی بە لەک بە کار دەهێنری، کە ئەو ی ش نەو نافرەتە یه سپنە ی چاوی زۆر سپی بی و، پەشکینە ی چاوی ش زۆر پەش بی.

(الْمَكْنُونُ): (الْكَنْ: مَا يُخْفَى فِيهِ الشَّيْءُ)، (كَنْ): هەر شتێک شتێکی تێدا دەپاریزری و پەنەن دەکری و دەشارد ریتەو، (مَكْنُونٌ: مَسْتَوْرٌ وَمَخْفِيٌّ)، واتە: پەردە پۆش کراو، پەنەن کراو و شیردراو.

(سِدْرٌ مَّخْضَرٌ): (السَّدْرُ: شَجَرٌ قَلِيلُ الْغَنَاءِ عِنْدَ الْأَكْلِ)، (سِدْرٌ) درەختیکە بەرە کە ی زۆر کە لێنی ناگری بو خواردنی، (مَخْضُودٌ: مَكْشُورُ الشُّوكِ)، واتە: دڕکە کانی شکێزان، لێرەدا مەبەست ئەو نیه، دڕکی هەبن و شکێزان، واتە: بی دڕکو دڕکی هەر نین.

(وَالطَّلْحُ مَضْرُوبٌ): (الطَّلْحُ: شَجَرٌ وَالْوَاحِدَةُ: طَلْحَةٌ)، (طَلْحٌ): جوړە درەختیکە تاکە کە ی پی دەگوتری: (طَلْحَةٌ)، ئەو ی ش بە دوو واتا هاتو:

أ. (الطَّلْحُ: شَجَرٌ عِظَامٌ مِنْ شَجَرِ الْعِضَاءِ تَزْعَاهُ الْإِبِلُ) (طَلْحٌ): درەختیکە مەزنە، لە درەختە دڕکاو یه کانی بیابان، حوشت لەسەری دە لەو هری.

ب. هەر و هە (طَلْحٌ) بە مانای موز (الْمَوْز) هاتو، نێمە دەلێن: موز، بە لām لە ئەسڵدا (مَوْز) ه، ئەو مۆزە ی دەخوری.

(مَكُوبٌ): (مَضْبُوبٌ) ناوێکی هه‌ل‌ژاو، (دَمَعٌ سَاكِبٌ مُتَصَوِّرٌ بِشُورَةِ الْفَاعِلِ)،
واته: فرمیسکتیکی ڕژاو، که لێره‌دا وێنا کراوه به‌شێوه‌یه‌ک که فرمیسکه‌که خۆی
به‌ڕژی، ننجاً (مَكُوبٌ) واته: ڕژێنراو، به‌ کوردییی به‌و ناوانه‌ی هه‌ل‌ده‌ڕژێن
له‌سه‌ر ڕا بۆ خوارێ، ده‌لێین: ئاڤکه، به‌عه‌ده‌یی ده‌گوترێ: (شَلَّالٌ) و (شَلَّالَاتٌ)
کۆیه‌که‌یه‌تی.

(وَفُرُشٌ مَرْفُوعَةٌ): (فُرُشٌ جَمْعُ فِرَاشٍ: وَالْفِرَاشُ: نَسْطُ الثِّيابِ وَكُنِيَ بِالْفِرَاشِ عَنْ كُلِّ
مِنْ الرُّوحَيْنِ كَمَا جَاءَ فِي الْحَدِيثِ: «الْوُلْدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ» (أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ:
١٩٤٨، ومسلم: ١٤٥٧).

(فُرُشٌ) کۆی (فِرَاش)ه، واته: جێگا، یان شتێک که ڕاده‌خه‌ری بۆ له‌سه‌ر ڕاکشان
و له‌سه‌ر پشوو‌دان، ننجاً جاری وایه، هه‌ر به‌خودی جێگا‌که ده‌گوترێ: نوێن،
پێخه‌ف، جێگا، یان به‌ره، ڕایه‌خ، جاری وایه وه‌ک کینایه، بۆ هه‌ر کام له‌ ژن و
مێرد به‌کارده‌ی، وه‌ک له‌ فه‌رمایشتی پێغه‌مبه‌ردا هاتوه: من‌دال پال‌ده‌درێته‌ لای ئه‌و
جێیه‌ی تێیدا له‌ دایک بووه‌و، نه‌وه‌ی داوێن پێسییشی کردوه، به‌ردی به‌زار، واته:
هیچی پێ نابێ، با هه‌ر بلێ: ئه‌و من‌داله‌ له‌ منه، نه‌و من‌داله‌ پال‌ده‌درێته‌ لای
ئه‌و شوێنه‌ی لێی بووه، ننجاً نه‌گه‌ر ئه‌و پیاوه له‌وێ بێ، خاوه‌نی ئه‌و جێگا‌و
ڕێگایه‌ بوو بێ، هی ویه، به‌لام هه‌ر پیاوێکی دیکه بلێ: ئه‌وه هی منه، نه‌خێر
ئه‌و به‌ده‌روشته به‌ردی به‌ زار!!

(فُرُشٌ مَرْفُوعَةٌ) واته: چه‌ند جێگایه‌کی به‌رز کراوه‌و، نه‌و به‌رزکرانه‌وه‌یه‌ش
ده‌گونجێ مه‌به‌ست پێ به‌رزکردنه‌وه‌ی ڕواله‌تیی بێ، واته: له‌سه‌ر ناستی زه‌وی
به‌رز کراونه‌وه‌و، ده‌شگونجێ مه‌به‌ست پێی به‌رزکردنه‌وی مه‌عه‌وویی بێ، واته:
قه‌درو قیমে‌تی گه‌وره‌یان هه‌یه، ننجاً نه‌و کاته‌ش دیسان مه‌به‌ست پێی جێگابن،
یان مه‌به‌ست پێی ئافه‌ته‌که‌ بێ که له‌سه‌ر جێگایه، دیسان نه‌وه‌ش هه‌ردوو
واتایه‌که‌ی هه‌ر هه‌ن: له‌ شوێنێکی به‌رزن، یاخود قه‌درو قیমে‌تێکی گه‌وره‌و
ڕیزو حورمه‌تێکی گه‌وره‌یان هه‌یه.

(أَنْكَرًا): (جَمْعُ بَكَرٍ: الَّتِي لَمْ تَلِدْ، الَّتِي لَمْ تُفْتَضَّ)، (أَبْكَارٌ) كَوَى (بَكَرًا)، بَوّ
 ئافرهتیک که مندالی نه بوو بئی، یاخود کچیتی لانه بردرایی و هه ر کچ بئی.
 (عُرْبًا): (جَمْعُ عَرُوبٍ، مُعَرَّبَةٌ بِحَالِهَا عَنْ عِقَّتِهَا وَمَحَبَّتِهَا لِزَوْجِهَا)، (عَرُوبٌ):
 ئافرهتیکه به زمانی حال ده ریخات، که پاکه و، میردی خوئی زور خوش ده وی و،
 بوئی دلسوزه.

(أَثْرَابًا): (جَمْعُ تَرْبٍ: لِبَذَاتٍ)، (تَرْبٍ) واته: هاو ته مهن، که واته: (أَثْرَابٍ) واته:
 نه و ئافره تانه هاوته مهنی یه کدین، وه ک پیکه وه له دایک بووین، (التَّرْبُ: الْمَمَائِلُ
 فِي السَّنِّ، وَأَكْثَرُ مَا يُسْتَعْمَلُ فِي الْمُؤْنَتِ)، (تَرْبٍ) واته: هاو ته مهن، به لام به زوری
 بو ئافرهت به کاردی، یان بو مینه به کاردی، جاری واهیه به بو ئاژه لانیس
 به کاردی، به لام بو پیاو، یان بو نیرینه (قِرْنٌ) به کاردی له جیاتی (تَرْبٍ) که
 (قِرْنٌ) به (أَقْرَانٍ) کوده کریته وه، (قِرْنٌ) (هَذَا الرَّجُلُ قِرْنُ ذَاكَ)، نه و پیاو وه هاوتای
 نه و پیاو یه، یانی: هاوته مهنیه قی به لام بو ئافرهت ده گوئی: (هَذِهِ الْمَرْأَةُ تَرْبُ
 تِلْكَ) واته: هاوته مهنیه قی.

مانای گشتی نایه تکان

سهره تا خواستار من دهفه رموی: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) به ناوی خوی

به بهزهیی بهخشنده، واته:

دهستیکردنم به ناوی خویه، مه بهستیش پیی نهوده:

۱ - نهم کاره ته نیا بو خوا دهکهم.

۲ - نهم کاره به پیی شهرعی خوا دهکهم.

۳ - نهم کاره به تواناو یارمه تیی خوی په روه ردگار دهکهم.

۴ - نهم کاره بو هینانه دی په زامه ندیی خوا نه نجام دهدهم.

إِذَا وَفَعَتِ الْوَاقِعَةُ هه ر کات پروداوه که قهوما! واته: نهو پروداوهی هه موو مرو فایه تیی چاوه ریی دهکات و گه ردوون چاوه ریی دهکات، که بریتیه له پیچرانه وهی لایه ری نهم ژیا نه دنیا بهو، هینانه پیی قوناغیکی دیکه له ژیا ن، که قوناغی زیندوو کرانه وهو لیپرسرانه وهیه، هه لیه ته قوناغیکی راگوزهری کاتیی له نیوان نهو دوو قوناغه دا هیه، که بریتیه له قوناغی به رزه خ.

(الْوَاقِعَةُ) ش یه کیکه له ناوه کانی پوژی دواپی، به تاییه ت قوناغی ئاخیر زه مان، (الْوَاقِعَةُ) ش له (وُقُوع) دوهیه یانی: به ربوونه وهی شتیک و پرودانی شتیک، (الْوَاقِعَةُ) واته: نهو پروداوهی پروده دات، وهک شتیک بی بکه ویته خوار.

لَيْسَ لَوْعَهَا كَاذِبَةٌ درو له قهومان و پرودانی دا نیه، نهو کاره سات و پروداوه، که ئاخیر زه مانه، دروی تیدانیه، یاخود له کاتی پرودانیدا هیچ که س درو ناکات، بلی: نیه.

خَاوِضَةٌ رَافِعَةٌ نزمکه رهو به رزکه ره، واته: نزمکه ره بو بیپروایان و تاوانبارانیک، که خویان به رز کردو ته وه به سهر خه لکدا به ناحه ق، لهو روژدها

ئەوان نزم دەبنەو، یان: ئەو پۆژە نزمیان دەکاتەو و شوڤیان دەکاتەو، ﴿رَافِعَةً﴾ ئەوانەش کە مافیان پێشیل کراو و لەبن دەست و پێیاندا بوون، چەوسێناوئەو، ستمیان لیکراو، نزمکراوئەو بە ناھەق، ئەو پۆژە بەرزیان دەکاتەو، یاخود: ﴿خَافِضَةً رَافِعَةً﴾ مەبەست پیتی ئەودە یە کە ئەو کارەسات و ڕووداو، کە دەقەمۆی شوینە بەرزەکان نزم دەکات و شوینە نزمەکان بەرز دەکاتەو، ھەموویان دەکاتە یەک ئاست.

ئەجا خوا ﷻ دوو لە دیاردەکانی ناخیر زەمان دەخاتە بەرچاو و دەفەرمۆی: ﴿إِذَا رَجَيتِ الْأَرْضَ رَجًا﴾ ھەر کات زەوی بە ھەژێران و ڕاتەکیزان، ڕاتەکیزا. ﴿وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًا﴾ ھەروەھا چیاھەکانیش بە وردو خاش بوون، ھاردان. ﴿فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا﴾ چیاھەکان بوونە تۆزو گەردی پرژو بڵاو، (هَبَاءٌ) بە دەنکیک لە گل، یان تۆزو گەردیک دەگوتری، (هَبَاءٌ) ش ناوی کۆیە، واتە: ئەو چیاپانە دەبن بە تۆزو گەردی پرژو بڵاو.

﴿وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً﴾ تێوەش بوونە سێ پۆل، (أَزْوَاج) لێرەدا یانسی: (أَصْنَاف) و اشکال و اشباھ، یانی: تێوە دەبن بە سێ کۆمەڵ، کە ھەر کام لەو سێ کۆمەڵە وێکدەچن و ھەموو ئەو خەلکانە ی وێکچوون، دەکرینە کۆمەڵێک و، بەوجۆرە دا بە تێوە دەبن بۆ سێ کۆمەڵ، دوا یی خوا ﷻ ڕوونی دەکاتەو ئەو سێ کۆمەڵە چۆن؟

﴿فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ﴾، خوا ﷻ بەپێناسە کردن ڕوونکردنەو ی سێ کۆمەڵە کاندای و، دەفەرمۆی: (فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ) ئەجا ھاوہلانی پر پیت و پێژ، ھاوہلانی پر پیت و پێژ چین؟ یاخود ھاوہلانی لای ڕاستە، ھاوہلانی لای ڕاستە، کین و چین؟ واتە: بە شێوەیە کە کە بازنە ی وەسفکردن، ناتوانی دەوریان بدات.

﴿وَأَصْحَابُ النَّفْعَةِ مَا أَصْحَابُ النَّفْعَةِ﴾، هاوډلانی لای چه په ش، هاوډلانی لای چه پ
چین؟ یان هاوډلانی نه گبت و بنی خیر، هاوډلانی نه گبت و بنی خیر کین و چوئن؟
نهمه بو سهر لی سورماندن و گهوره کردن و قبهه پیشاندانی وه سفرکراوه که یه.

﴿وَالسَّيِّئُونَ السَّيِّئُونَ﴾، پیشکه وتووډکان، پیشکه وتووډکان، واته: پیشکه وتووډکان
له کردهوه چاکه کاندا، مه گهر ههر به خویان پیتاسه بکرین، یا خود
پیشکه وتووډکان له چاکه کاندا، بهس نه وانن که له پژوی دوايیدا، پیش خه لک
ده که ون، به ره و به هه شته کانی خوا.

﴿أُولَئِكَ الْمَقْرُونُونَ﴾، نا نه واننه زور نیزیک خراوان، واته: زور له خوا نیزیک
خراوان، به و شیوه یه ی بو خوا شایسته یه.

﴿فِي حَبْتِ الْعِیمِ﴾، نه وانه له نیو باخه کانی پر نازو نیعمه تدان، (جَنَاتٍ) کوئی
(جَنَّةٍ) یه و، به مانای باخ و گول و گولزارو سه و زایه، (النَّعِیمِ) واته: نازو نیعمه ت.

﴿ثَلَاثٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ﴾، نهمه باسی کومه لی یه که مه، که له پرووی
ریزه بندی شه وه له پیشه وډن، ده فهرموئی: کومه لیکی زورن له پیشووه کان و،
که میکیش له دوايینه کان، واته: له کومه لگا کانی پیشوودا، پیش نومه ق موحه ممه د
کومه لیکی زوریان تیدا بوون، له نه وانه ی له پیشکه وتووډکان و زور له خوا
نیزیک خراوه کان بوون، به لام له دوايینه کان له وانه ی دواي نه و نومه تانه
هاتوون (له نومه ق موحه ممه د) که میکیان له وان له و جوری پیشکه وتووون
و زور له خوا نیزیک خراوان، تیدان که دوايی قسه ی لی ده که ین، له هه ندیک
گیردراواندا هاتوه، هه ندیک له هاوډلان له و باره وه نیگه ران بوون: چوئن ده بی
له گه له رابردو و پیشووه کاندا، زیاتر جوری پیشکه وتووډکانیان تیدا بوون، نهم
جوری پیشکه وتووونه، که جورکی ههره نایابه، له دوو جوړه که ی به هه شتیان،
چوئن ده بی که میک له نومه ق موحه ممه د له وانه بوون؟! دوايی نه وه ی
له و باره وه هاتوه، هه ندیک فهرمووده و ده ق، دینین.

﴿ عَلَى سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴾، نا نهو پیشکه تهووه چاکه کارانه له سهر جیگاو ته ختانیکی چنراو دانیشتوون و پالیانداوه تهووه، چونکه دواپی دهفه رموی: ﴿ مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَنِّيلٍ ﴾، شانیاں داداووه، پالیانداوه تهووه ږووبه ږووی یه کدی، (سُرُر) کوو (سُرُر)ه، (سُرُر) به کوردپی چوار پایه شی پی ده لاین، (سُرُر) یانی: تهخت، ته نیا نهو نه یه جیگایه ک بی، به لکو به رزیش کراوه تهووه، (سُرُر) به (سُرُر)و، به (أَسْرَة) ش کوو ده کرتیه تهووه، که چوار پیچکه ی هه بوون و بهرز کراوه تهووه، نوین و پیخه ف بوو پشوو له سهر دانی له سهر ی راخراوه.

که دهفه رموی: ﴿ عَلَى سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴾، له سهر تهختانیکی چنراون، (مَوْضُون) له نه صلدا به چینی زری ده گوتری، دواپی بوو ههر شتیکی دیکه، که به مه حکمه چنراپی، به کاره ی تراوه، نهو چنرا نهش بیگومان، یان به زپر یان به زیو، یان به گوهه رو مرواریه و چنرا ی ناسایی نه، ﴿ مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَنِّيلٍ ﴾، له سهر نهو تهخت و جیگا بهر زانه، پالیانداوه تهووه شانیاں داداووه، ږووبه ږووی یه کدی، له زور جپی قورناند، باسی نهو ږووبه ږووی یه کدی دانیشت و پیکهوه بوون و پیکهوه قسه کردنی به هه شتیان کراوه، که به داخهوه له نیو کلتوورو فه پهنگی باوی میله تاند، نهووه که متر زانراوه ده خراوه که متر مافی خو ی پیدراوه، زور کهس ږهنگه وا به هه شت وینا بکات، که ههر کهسه به ته نیا له شوینی خو ی ده بی، وهک کوومه لگایه کی داخراوه کهس په یوه ندی به کهسهوه نیه!! به لام که ته ماشای قورنن ده کهین خوی کارزان زور باسی نهووه دهکات که به هه شتیان ږووبه ږووی یه کدی پیکهوه داده نیشن و قسه ده کهن، یادی دنیا ده که نهوه، وهک له سوو ږهقی (الصفات) دا لهوباره وه کورته باسیکمان کردوه.

﴿ يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴾، واته: لاوانیکی تازه پیکه یشتووی له ته مه نی لاوتییدا، هیلدراره، به سهر یانهوه ده که ږن، بیگومان بوو خزمه تکردن، (وِلْدَان) کوو (وُلِّد)، یاخود (وُلِد)ه، واته: لوی تازه پیکه یشتوو، که نجی کهم ته مه ن، (مُخَلَّدُونَ) کوو (مُخَلَّد)ه، که به مانای (مُبْقَى) هیلدراره یه، واته: لهو ته مه نی

گه نجیٔی و لاؤییدا، دههٔ یلرینه وه، ننجاً نایا نه وانه خوا **نَجَّیْنا نَایا نَهْوَانَه** به تاییهت له بهه شتی دا دروستیان ده کات، بۆ خزمه تی بهه شتیان؟ یاخود: هه ر مندالی نه بالقی مسولمانان؟ یاخود: مندالی نه بالقی، نامسولمانان؟ لهو باره وه زانیان چه ند رایه کیان هه ن، دواپی قسه ی لی ده که یـن.

يَا كُوْبَ وَابْرِيْقَ وَكَاسَ مِنْ مَعِيْنٍ، نهو گه نـج و لاوانه به گۆزه و سوپراحی و پهرداخ له سه رچاوه ی مه ی پر کراوه وه، به سه ریانه وه ده که پـن. (اُكُوْبَ) کۆی (كُوْبَ) ه، (اُابْرِیق) کۆی (اِبْرِیق) ه، (كَاس) یش هه م به مه ی ده گوتری و، هه م به وه ده فره ش که مه ی تیده کـری، (مَعِيْن) یش واته: به چاو بیـزاو، یاخود: کاتیی و سه رچاوه یه ک که ناوه که ی له بهر بروات و به چاو بیـنری، (اُكُوْبَ) که کۆی (كُوْبَ) ه، (كُوْب: قَدْخَ لَا عُرْوَةَ لَهُ)، (كوب) ده فریکه هه نگلی پیوه نه بی و ده سکی پیوه نه بی بگیری، به کوردی جامی پی ده لئین، یان جامۆلکه ی پی ده لئین، هه لبه ته (كُوْب) هه ندیکشیان لیکیان داوه ته وه به گۆزه واته: گه وره تر له (اِبْرِیق)، که به مانای سوپراحی دی، (اُابْرِیق) یش کۆی (اِبْرِیق) ه، که هه ندیک ده لئین نه سله که ی فارسییه له (آبریز) وه هاتوه، واته: ناوپیژ، چونکه ناو یان شه رابی پی ده کـریته تیو پهرداخ و جامۆلکه کان، که واته: ده بی (كُوْب) له (اِبْرِیق) ی گه وره تر بی و (اِبْرِیق) یش له (كَاس)، که (كَاس) هه م به خودی شه رابه که ده گوتری، هه م به وه پهرداخه ی شه رابه که ی تیده کـری و ده خوریته وه.

لَا يَصْدَعُونَ عَنْهَا وَلَا يَرْفُونَ، نهو شه رابه، نهو مه یه، که ده یخۆنه وه، نه سه ر تیشه و ژانه سه ری پی ده گـرن و، نه عه قلیشیانی پی له ده ست ده دن، چونکه (يُنْزِفُونَ) خوینراویشه ته وه: (يُنْزِفُونَ) (نَزَفَ يَنْزِفُ) واته: عه قلی له ده ستدا، عه قـل له ده ست ده دات، هه روه ها (نَزَفَ يَنْزِفُ) واته: شه رابه که ی نه ما، نامیتی، دیسان: (أَنْزَفَ يَنْزِفُ) یش هه م به عه قـل له ده ست دان، هه م به لپیـرانی شه راب و مه ی ده گوتری، ننجاً ده فـه رموی: نه ژانه سه ری پی ده گـرن و، نه عه قلیشی پی له ده ست ده دن، یاخود: نه شه رابه که شیان لی ده بری.

﴿وَنَكِهِمْ مِمَّا يَخْرِزُونَ﴾ ههروهه ها نهو لاوه تازه پيگه يشتووانه، به سه ريانه وه ده گهرين به ميوه يه كه خويان هه ليده بژين، (فاكهته) به نه سارو هاتوه، واته: هه موو جوړه ميوه يه كه خويان ليتي هه لده بژين.

﴿وَلَحِرَ طَيْرٌ مِّمَّا يَشْتَبُونَ﴾ له گوشتي بالنده ش، له ودي خويان تازه زووي ده كه نه.

﴿وَحُورٌ عَيْنٌ﴾ ههروهه ها بو نه وان (بو نهو نيما ندرانه) لهو به هه شتانه دا، لهو باخانه دا نافر تاني سيمي و سؤل و، چاو گه ش و گه وړه، هه ن.

﴿كَأَمْثَلِ اللَّوْلِ الْمَكَوْنِ﴾ وهك وينه ي گه وهري شير دراوه وان، هينده سيمي و صاف و جوان و بي په لهو بي له كه نه.

هه له به ليره دا: ﴿وَنَكِهِمْ مِمَّا يَخْرِزُونَ﴾ و ﴿وَلَحِرَ طَيْرٌ مِّمَّا يَشْتَبُونَ﴾ هه ردو وكيان ده گير د نه وه بو: ﴿بِأَكْرَابٍ وَأَبَارِقٍ﴾ واته: نهو گه نج و لاوه تازه پيگه يشتووانه، به سه ريانه وه ده گهرين، بهو شتانه وه، به لام: ﴿وَحُورٌ عَيْنٌ﴾ هه رچه ننده به: (حور عين) يش خوي تراوه ته وه، به لام زياتر به: ﴿وَحُورٌ عَيْنٌ﴾ خوي تراوه ته وه، واته: بو نه وان له ودي دا، هه يه، نهك: ﴿وَحُورٌ عَيْنٌ﴾ يان به سه رده و بگير د زين! واته: بو نه وان له به هه شتدا هه يه، نافر تاني (حور) كوي (حوراء) و (عين) يش كوي (عيناء) سيمي و جوان و سه رنجرا كيش و، چاو گه ش و گه وړه، كه وهك گه وهري شير دراوه وان.

﴿جَزَاءُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ پاداشتي نه وه يه كه ديانكرد.

﴿لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لِقَاءً وَلَا تَأْتِيًا﴾ له ويدا تييدا نايستن، نه قسه ي پوچ، نه قسه ي گونا بهار كره ر.

﴿إِلَّا نِيْلًا سَلَامًا﴾ ته نيا شتيك كه له ويدا ده ييستن، هه ر بريته له سه لام ي په يتا په يتا، كه خويان سه لام له يه كدي ده كه ن و فريشته كان سه لاميان لي ده كه ن.

نجا خوا ﴿سَمِيعٌ﴾ ديته سه ر باسي كومه لي دووهم له به هه شتبه كان، كه بريتين له هاوه لاني ده سته راست، يا خود هاوه لاني سه ر به خيرو به ره كه ت.

﴿وَأَصْحَبُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَبُ الْيَمِينِ﴾، هاوه لانی لای راست، هاوه لانی لای راست، کین و چۆن؟ واته: حالیان به شیویه که نایه ته وه سفکردن.

﴿فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ﴾، نه وانیش حالیان وایه له نئو دارو درهختی سیدر دان، سیدر جوړه درهختیکه، تاکه که ی پی ده گوتری: (سُدْرَة) و (سُدْر) ناوی کویه، (مَخْضُود) بی درک، (مَخْضُود) نه وویه که درکی شکتاروه، به لام بیگومان لیره دا مه به ست نه وویه درکی نیه، له بهر نه ووی له دنیا دا درهختی سیدر هیه و درهختیکی بونخو شه، به لام درکی هیه، نجا نه و درهخته بونخو شهی له به هشتدا هیه، بی درکه.

﴿وَطَلِحَ مَضُورٍ﴾، مۆزی له سهریه ک ریز بوو، واته: درهختی مۆزیسی تیدایه، که به ره که ی هه موو له سهریه ک هه لچراوه و ریز بووه.

﴿وَوَلَّى مَذْهُورٍ﴾، سییه ریکی بی کۆتایی، سییه ریکی دریز کراره ش، نه ک تۆزیک سییه رو دوایی هه تاوی پینی!

﴿وَمَا مَسْكُوبٍ﴾، ناویکی هه لپراو، لیره دا خوا ^{بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ} باسی کوی دیمه نی به هه شت ددکات، واته: له لایه که وه درهختی سیدرو، له لایه که وه درهختی مۆز که به ره که ی ریز کراره، نجا سییه ریکی دوورو دریز، نجا ناویکی هه لپراو، که وه ک پیشتر گوتمان: به کوردیی تافکه ی پی ده لین، به عه ره بیی (شلال) ی پی ده لین.

﴿وَفَكَهٌ كَثِيرٌ﴾، هه روه ها میوه ی زور، واته: زور جوړه میوه.

﴿لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾، نه بهرداوه (میوه که ی بیری و کۆتایی بی) نه ری لیکراویشه، وه ک میوه ی دنیا نیه، که له وه رزیکدا هیه و له وه رزیکدی دیکه دا نیه، یاخود هیه، به لام ده بری، یاخود پی لیده گیرئ، له به هشتدا نه میوه که کۆتایی پیدی و، نه پیدی لیده گیرئ.

﴿وَفَرُّشَ مَرْفُوعَةٍ﴾، ههروههها چهند جیگاههک بو تیدا پشوودان و سرهوتن، که بهرزکراونهوه، (فَرُّش) کووی (فِرَاش)ه، (مَرْفُوعَةً)ش سیفهقی (فَرُّش)ه، واته: چهند جیههک که بهرزکراونهوه، ننجا نهو بهرزکراونهویه، دهگونجی مانا مهعنهویه که ی مه بهست بی، واته: زور به قه درو قیمهت و پر نرخ و بههان، دهشگونجی مه بهست پیی حالته ماددیه که ی بی، واته: له ناستی زهوی بهرزکراونهوه، نهک له سه زهوی بن.

﴿إِنَّا أَشْأَنُهُمْ إِنشَاءً﴾، یه کسه ره له باسی جیگاو ریگاو پیخهف و شوینی نیسپراحت دا، دیته سه ره باسی نافره تان، دهفه رموی: نافره ته کانی بهه شت به پیگه یاندن و دروستکردنی تاییهت دروستمان کردوون.

﴿فَجَعَلْنَاهُمْ أَتْرَابًا﴾، گپراومانن به کچ، واته: نافره تی دهست لی نه دراون.

﴿عُرْبًا أَتْرَابًا﴾، (عُرْب) که کووی (عَرُوب)ه، بریتیه لهو نافره ته ی میردی خووی زور خوشدهوی و زور پیوه ی په یوهسته، ﴿أَتْرَابًا﴾، کووی (ترب)ه، واته: هاوته مه نه له گه ل میرده کانیان، یاخود نافره ته کان هه موویان هاوته مه نی یه کدیین.

﴿لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾، هه موو نهوه (نهو نازو نیعمه ته هه مووی) بو هاوه لانی دهسته راست، نهوانه ی به دهستی راستیان نامه ی کرده وه کانیان ده دریته وه، یان نهوانه ی خاوه نی خیرو خوشیی و بهرکهت و پیژن.

﴿ثَلَاثَةَ نِصَابٍ الْأَوَّلِينَ وَثَلَاثَةَ مِنَ الْآخِرِينَ﴾، هاوه لانی لای راستیش، کوومه لیککی زور له پیشووه کان هه ن، کوومه لیککی زوریش له دواییه کان، واته: له نوومه تی موحه ممه د ﴿ثَلَاثَةَ﴾ له هه ردوو له نوومه ته که زورن: له پیشووه کان و، له نوومه تی پیغه مبه ری کووتایی (موحه ممه د) یش، له هاوه لانی دهسته راست، خه لیککی زور هه ن.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

قهومانى رووداوى ئاخیر زهمان، راسته و درۆى تیدانییه، که مایه ی نزمکردنه وه ی کهسانیک و بهرزکردنه وه ی کهسانیکى دیکه یه،و، تیییدا زهوى به توندیى راده ته کینزى و، چیا به کان به وردو خاش بوون ده هاردرین و، ده بنه تۆزو گهردى پررۆو بلّاو:

خوا ده فه رموى: ﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۚ لَيْسَ لِقَوْمِهَا كَذِبٌ ۚ﴾ ١ ﴿خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ﴾ ٢ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا ۚ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًا ۚ فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًا ۚ

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له پینچ برگه دا:

١- ﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۚ لَيْسَ لِقَوْمِهَا كَذِبٌ ۚ﴾، هەر کات رووداوه که قهوما! به دنیایى مه به ست له رووداوه که رۆژى دوا ییه، قوناغى یه که مى رۆژى دوا یی، که ئاخیر زهمان و، تیکچوونى گهردوون و، پینچرانه وه ی ئەم لایه ردى ژیا نى مروقه، که له دنیادا ده یگوزهرینن، چونکه (واقعة) بۆ خۆ یه کی که له ناوه کانی ئاخیر زهمان، (وَقَعَتِ: الْوُقُوعُ ثُبُوتُ الشَّيْءِ وَسُقُوطُهُ، (وُقُوع) به مانای چه سپاندن شتی که و کهوتنى شتی که، (وَالْوَاقِعَةُ: لَا تُقَالُ إِلَّا فِي الشَّدَةِ وَالْمَكْرُوهِ، وشه ی (وَاقِعَةُ) ته نیا بۆ حاله قى سه ختیى و، شتی که که ناخۆشویستراو بى ده گوترى، ههروه ها: (الْوَاقِعَةُ: الْخَادِئَةُ الَّتِي وَقَعَتْ وَحَصَلَتْ، وَالْوَاقِعَةُ: الْمَوْصُوفَةُ بِالْوُقُوعِ وَالْخُدُوثِ، (وَاقِعَةُ) ئەو رووداوه ی ده قهومی و پهیدا ده بى، (واقعة) رووداویکی وه سفکراوه به پهیدا بوون و قهومان.

(الطبري) ردهمه قى خوا ی لى بن له ته فسیره که ی خۆیدا له عه بدوللای کور ی عه بیاسه وه (خوا له خۆ ی و با ی رازى بن) هیناویه قى که گوتوویه قى: (الْوَاقِعَةُ

وَالطَّائِمَةُ وَالصَّاحَّةُ، وَنَحْنُ هَذَا، مِنْ أَسْمَاءِ الْقِيَامَةِ، عَظَّمَهُ اللَّهُ (جامع البيان: ٢٢٢٢٣) واته: (الْوَاقِعَةُ وَالطَّائِمَةُ وَالصَّاحَّةُ)، وَيَنْهَى نَهْوَهُ، هَهُمُورِيَان لَه نَاوَه كَانِي رَوَزِي قِيَامَه تَن، خُوا نَهو رَوَزِي مَه زَن پِي شَانْدَاوَه، بَوِيَه نَهو هَهُمُور نَاوَانَهِي لِئَانَوَن.
له باره ي وشه ي (إِذَا) وه كه له سهره تاي نايه ته كه وه هاتوه، دوو راي سهره كي ي هه ن:

يه كه هم: (إِذَا: ظَرَفٌ مَحْضٌ لَيْسَ فِيهَا مَعْنَى الشَّرْطِ، وَالْعَامِلُ فِيهَا مَا فِي مَعْنَى «لَيْسَ» مِنَ النَّفْيِ، كَأَنَّهُ قِيلَ: يَنْتَفِي الْكَذِبُ بِوُقُوعِهَا إِذَا وَقَعَتْ، وَهَذَا اخْتِيَارُ الرَّمْخَشَرِيِّ).

واته: كه ده فهرموي: ﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَيْسَ لَوْعِنَهَا كَاذِبَةٌ﴾، (إِذَا) ليره دا زه پيكي رووته (ظرف) واته: كاتيک، يان شوئيک كه شتيكي تي دا روو ددهات او ماناي مهرجي تيدانيه، نه وه ي مه نصووي كرده، نه وه يه كه له ماناي (لَيْسَ) دا هيه، له لابرَدَن (نَفْيِ)، كه ده فهرموي: ﴿لَيْسَ لَوْعِنَهَا كَاذِبَةٌ﴾، واته: رووداوه كه روودانه كه ي درو نيهو كاتيک رووددا، دروي تي دا ناميني، زه مه خشه ري نه م رايه ي هه لَبَزَارْدَوَه بُو ماناي (إِذَا).

دووه م: هه نديكي ديكه له زانايان وه ك (أَيَّ حَيَّانٍ) گوتوويه تي: (إِذَا: شَرْطِيَّةٌ وَالْعَامِلُ فِيهَا الْفِعْلُ الَّذِي بَعْدَهَا وَالَّذِي يَلِيهَا، وَهُوَ اخْتِيَارُ أَيَّ حَيَّانٍ أَيَّ: ﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ﴾ جُوزِي النَّاسُ كُلُّ حَسَبِ عَمَلِهِ).

گوتوويه تي: (إِذَا) ليره دا بُو مهرجهو، نه وه ش كه مه نصووي كرده، نهو كرداره ي دوايه تي و نه وه ي دوايي ويش، واته: كاتيک نهو رووداوه قهوما، خه لك هه ر كه سه به پتي كرده وه ي خوي سزاو پاداشتي ده دري ته وه.

هه ردووك رايه كانيش ويده چن، به لكو (محي الدين درويش) له ته فسي ره كي: (إِعْرَابُ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ) دا ده (١٠) راي زانايان هي تان لَه باره ي نه م (إِذَا) يه وه، ره حمه تي خوا له زانايان بي و، خوا پاداشتيان بداته وه، هه نديک جاران به بُو چووني من زياد له پتويست خويان به ورده كاريي زمانه وانويه وه سهرقال

کردوه، له سهر حيساي هه نديک لايه ني دیکه، که پتويسته بو تيدا قولبوونه وهی
قورنان و لئ تيگه يشتني و، وەرگرنتي حیکمهت و نهينيه کاني.

(الطبري) ددربارهی: ﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَئِيسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ﴾ ده لئ: (وَالْكَاذِبَةُ فِي
هَذَا الْمَوْضِعِ مَضْرُورٌ، مِثْلُ الْعَاقِبَةِ وَالْعَافِيَةِ)، وشهی (كَاذِبَةُ) لهم شوينه دا: ﴿لَئِيسَ
لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ﴾ چاوگه، وەك (الْعَاقِبَةُ وَالْعَافِيَةُ)، (عاقبة) سه ره نه جامة و، (عافية) واته:
بئ به لايی و سه لاهمه تي، كه واته: ﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَئِيسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ﴾، كاتيک
رووداوه كه قهوما، كه ناخير زه مانه، له کاتي روودانه كهيدا درو ناميتن، به و واتايه
که هيچ کهس ناميتن، بلئ: راست نيه.

هه نديکي دیکه له زانايان گوتوو يانه: (كَاذِبَةُ) سيفه تي وه سفکراو يکي
قرتينزوه، ﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَئِيسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ﴾، واته: (لَئِيسَ لَوْعَتِهَا نَفْسُ كَاذِبَةٍ)،
هيچ که سيک ناميتن له و کاته دا درو بکات و، بلئ ناخير زه مان و پروژي دوايي
راست نيه.

کۆي قسه ي زانايان له و باره وه، له سئ بوچووندا کورت ده کهينه وه:

١- (لَئِيسَ لَوْعَتِهَا كَذِبٌ بَلْ هِيَ صَادِقَةٌ وَخَاصِلَةٌ يَقِينًا)، واته: روودانه که ي دروي تيدانيه،
به لئکو راسته و جتي دلنياه.

٢- (لَئِيسَ لَوْعَتِهَا نَفْسُ كَاذِبَةٍ)، واته: بو روودانه که هيچ که سي دروکه ر نابئ.

٣- (لَئِيسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ)، واته: له کاتي روودانيدا، هيچ که سيک ناميتن، درو له گهل
خواوه نه که ي دا بکات، به نکوولييل يکردني.

نجا دپته سه ر باسي ئه وه که له و ناخير زه مانه دا چي ده قه و من! پيشني ده قه رموي:

(٢)- ﴿حَافِظَةٌ رَافِعَةٌ﴾، نزمکه ره وه به و به رزکه ره وه به، (الطبري) ناواي مانا کردوه،
چونکه خوا به ره هايي هينايه تي، به رزکه ره و نزمکه ره، چي به رز ده کاته وه و چي
نزم ده کاته وه؟ خوا **حافظه رافعه** باسي نه کردوه، به لام به پئي سياقي ددگونجی ماناي بو دابتر ي،

خوای پهروه درگارش بویه باسی نه کردوه، تاکو زیاتر له واتایه که هه لیکری و، کتیبی خویشی قه له بالغ نه کات به شتیک که مروف فیکری پی ده شکن، (الطبري) ده لن: (الواقعة جينذ خافضة اقواما كانوا في الدنيا اعزاة إلى النار، ورفعت اقواما كانوا في الدنيا وضعا إلى رحمة الله وجنته) (أخرجه الطبري: ۳۳۳۵، عن قتادة).

واته: ئەو کاره ساته، ئەو پووداوه له و پوژدها کومه له خه لیک که له دنیا دا خاوه ن عیززه ت و بالادهست بوون، نزمیان ده کاته وهو، شوپیان ده کاته وهو بۆ ناگری دۆزه خ، ههروه ها که سانیکیش که له دنیا دا بی دهست و پی و ژیر دهست بوون، بهرزیان ده کاته وهو به رهو به زهی خواو به هه شتی خوا.

هه ندیک له زانا پانیس گوتوو یانه: ﴿خَافِضَةٌ﴾، واته: نزمکه ره وهیه بۆ هه موو بهرزییه کان، ﴿رَافِعَةٌ﴾، واته: بهرزه ره وهیه بۆ هه موو نزماییه کان، واته: ئەم سه ره وهیه بهرزی و نزمی تیدا نامینی، هه مووی ته خت و به کسان ده بی، له سووره تی (طه) دا خوای بالادهست ده ره مووی: ﴿فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا﴾، طه، دهیکاته ته ختاییه کی بی بهرزی و نزمی، ساف و بی گری و گوڵ.

۳- ﴿إِذَا رَحَّتِ الْأَرْضُ رَجًا﴾، کاتیکی زهوی راته کینرا، به راته کینرا، (الطبري) وشه ی (رجا) ئاوا لیکداوه ته وه: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ فَحُرْكَتْ تُخْرِجُكَ﴾، کاتیکی که زهوی له ریزیاریه وهو، جوو لیترا به جوو لاندنیکی به هیت.

۴- ﴿وُشِبَّ الْجِبَالُ بَسًا﴾، چیا به کانیش وردو خاش کران، به ها پردان، ﴿فُتَّتْ الْجِبَالُ فُتًا فَصَارَتْ كَالْدِّقِ الْمَسْبُوسِ وَهُوَ الْمَبْلُوطُ﴾، چیا به کان ها پردان، وهک تاردی ته پران لیتهات، تاردیک که ته ده کری، ده بیته هه ویر، (رجه: هزه، وارنج: اهتز)، (رجه) واته: (هزه) پایته کاند، پایشه قاند، (وارنج: اهتز) هه ردوویان به بهک واتان واته: راته کیندراو، راشه کیندراو، وهک خواست، له سووره تی (المزل) داده ره مووی: ﴿يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَ الْجِبَالُ كَغِيَابٍ مُهِلًا﴾، واته: ئەو پوژدهی زهوی ده له رزی و چیا به کان ده بن به ته پۆلکه بهک، له تاردیکی ها پرداو، یان: ملیکی ورد،

(البَيْسَةُ عِنْدَ الْعَرَبِ: الدَّقِيقُ وَالسَّوِيقُ يَلْتُمُ وَيَتَخَذُ زَادًا)، (بَيْسَةُ) له‌لای
عه‌ه‌بان بریتیه له ناردو هه‌ویری‌ک که تۆزیک ناوی پیده‌که‌ن و وه‌ک تۆیشووویه‌ک
هه‌لده‌گیرئ.

(٦)- ﴿فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا﴾، تنجا چیا‌یه‌کان (که ناوا ده‌ها‌درین و وردو خاش ده‌کرین)
ده‌بن به تۆزو گه‌ردی‌کی پرژو بلّاو، وشه‌ی (ه‌باء) ناوی کۆیه‌و تاکه‌که‌ی بریتیه له
(ه‌بَاءَة)، (الْهَبَاءُ: الْغُبَارُ الَّذِي تُطَيَّرُ بِهِ الرِّيحُ فَيَلْزَقُ بِالْأَشْيَاءِ)، (ه‌بَاءَة): بریتیه له‌و تۆزو
گه‌رده‌ی با ده‌یرفینی و، به شته‌وه ده‌نووسی، تاکی (ه‌بَاء یش (ه‌بَاءَة)یه، که ده‌نکی‌کی
ئه‌و تۆزه‌یه، (ه‌بَاء) ناوی کۆیه‌تی.

(مُنْبَث) پرژو بلّاو، (بَثَّه) پرژو بلّای کرد، (مُنْبَثَة) پرژو بلّاو بوو.

له باره‌ی (ه‌بَاء) وه‌ش زانا‌یان زۆر شتیان گوتوه:

(١)- (هُوَ شُعَاعُ الشَّمْسِ الَّذِي يَدْخُلُ مِنَ الْكُوَّةِ كَهَيْئَةِ الْغُبَارِ)، بریتیه له تیشکی خۆر
که له په‌نجه‌ره‌وه دی، وه‌ک شیوه‌ی تۆزو گه‌رد ده‌نوینئ، که له راستییدا ئه‌وه تیشکی
خۆر نیه شیوه‌ی تۆزو گه‌رد ده‌نوینئ، به‌لکو تۆزو گه‌رده‌که‌یه به‌هۆی تیشکی
خۆره‌که‌وه ده‌رده‌که‌وئ.

(٢)- (هُوَ رَهْجُ الدَّوَابِّ) ئه‌و تۆزو خۆله‌یه که له بن پیی ناژه‌لان به‌رز ده‌بیته‌وه.

(٣)- (تَطَابَرُ مِنْ شَرِّ النَّارِ الَّذِي لَا غَيْنَ لَهُ)، بریتیه له‌و پارچه‌ وردانه‌ی که له ناگر
به‌رز ده‌بنه‌وه‌و جه‌سته‌یان نیه، دوو‌که‌ل و پارچه‌ی وردی لئ به‌رز ده‌بنه‌وه که بو‌ت
ناگیرین.

(٤)- (مَا تَذُرُّهُ الرِّيحُ مِنْ حَطَامِ الشَّجَرِ)، (ه‌بَاء) نه‌وه‌یه که بایه‌کان پآلی پیوه‌ده‌نین و
بلّای ده‌که‌نه‌وه، له تۆزو گه‌ردی تیکشکاوی گژوگیا.

مانابه‌کانیش هه‌موویان لیک نزیکن.

خواجه نصیر الدین اجمیر: لیره‌دا باسی ناخیر زه‌مان ده‌کات و به‌سی وه‌سف، پیناسه‌ی ده‌کات:

(۱) - ﴿حَافِضَةُ رَافِعَةٍ﴾، نزمکه‌رو به‌رزکه‌ره، نه‌مه‌ش دوو مانای هه‌ن:

ا- مه‌به‌ست پتی نزمکه‌رو به‌رزکه‌ری مروّقه‌کانه له‌رووی مه‌عنه‌ویه‌وه، هه‌ندیکیان که له‌دنیا‌دا خو‌یان به‌به‌رزگرتوه، به‌هو‌ی نه‌و پوژه‌وه نزم ده‌بنه‌وه و چیه‌تیا‌ن ده‌رده‌که‌و‌ی و، هه‌ندیکی‌ش که به‌ناحق نزمکراون، به‌رز ده‌بنه‌وه.

ب- مه‌به‌ست پتی نزمکردن و به‌رزکردنی به‌رهه‌سته، واته: نه‌و به‌رزایانه‌ی له‌سه‌ر زه‌ویدا ده‌یانینی، نامینن، نزماییه‌کانیش پرده‌بنه‌وه، به‌رزاییه‌کانیش داده‌که‌ون و سه‌رزه‌وی هه‌مووی ته‌خت ده‌بن، وه‌ک دوا‌بیش زیاتر باسی ده‌که‌ین.

(۲) - ﴿إِذَا رَحَّتِ الْأَرْضُ رَجًا﴾، کاتی زه‌وی راده‌ته‌کیتزی، به‌را‌ته‌کیترا‌ن (رَج) بریتیه له‌پاشه‌قاندن و پاته‌کاندن.

(۳) - ﴿وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًا﴾، چیا‌یه‌کانیش وردو خاش ده‌بن و ده‌ها‌پدرین، ﴿فَكَانَتْ هَبَاءً مُّنبَثًّا﴾، ئنجا ده‌بن به‌تو‌زو که‌ردی پر‌ژوب‌لاو.

کورته باسێک له باره‌ی سه‌ره‌نجامی زه‌وی و

چیا‌یه‌کانه‌وه له ئاخیر زه‌مان دا

ئه‌م کورته باسه له‌به‌ر رۆشنایی چه‌ند ئایه‌تیکی قورئانی مه‌زن‌دا ده‌خه‌ینه‌پوو،
ئه‌ویش له دوو برگه‌دا:

برگهی یه‌که‌م: له باره‌ی زه‌وییه‌وه:

خوایستنی **الحی** له باره‌ی زه‌وییه‌وه که چی به‌سه‌ر دێ! ئه‌م زه‌وییه‌ی ئێمه نێستا
له‌سه‌ری ده‌ژین، ئارامه وه‌ک بێشکه‌و لانکه‌یه‌ک، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا که پێنج جو‌ره
جوو‌له‌و سوو‌رانه‌وه‌ی هه‌ن:

١- به‌ ده‌وری خۆیدا ده‌خولێته‌وه، له به‌رانبه‌ر خۆ‌دا به‌ خێرای سی (٣٠) کیلۆمه‌تر
له‌ خوله‌کیک دا، که ده‌بیته هۆی په‌یدا‌بوونی شه‌و و رۆژان، واته: هه‌زارو هه‌شتسه‌د
(١٨٠٠) کیلۆمه‌تر له سه‌عاتێکدا.

٢- به‌ ده‌وری خۆ‌دا ده‌خولێته‌وه به‌ خێرای سی (٣٠) کیلۆمه‌تر له‌ چرکه‌یه‌کدا،
واته: شه‌ست (٦٠) نه‌وه‌نده‌ی خێرای سوو‌رانه‌وه‌ی به‌ ده‌وری خۆیدا، ده‌بیته هۆی
په‌یدا‌بوونی چوار که‌شه‌کان.

٣- پاشان له‌گه‌ڵ خۆ‌ریشدا به‌ ده‌وری دالێ راوه‌ستا‌ودا ده‌خولێته‌وه به‌ خێراییه‌کی دیکه.

٤- دوا‌یش له‌گه‌ڵ دالێ راوه‌ستا‌ویشدا به‌ نێو چه‌قی که‌هکه‌شاندا.

٥- دوا‌ی له‌گه‌ڵ که‌هکه‌شانیشدا سوو‌رانه‌وه‌یه‌کی دیکه هه‌یه، به‌لام ئێمه ئارام و
سه‌قامگیری ده‌بینین، ئه‌جا خوایستنی **الحی** له‌ چه‌ند ئایه‌تی‌که‌دا له‌ قورئاندا، باسی ئه‌وه‌ی
کردوه که زه‌وی چ گۆ‌رانکارییه‌کی به‌سه‌ر دادێ له‌ ئاخیر زه‌ماندا، که ئێمه وه‌ک هه‌ونه
شه‌ش (٦) ده‌قان دێنین:

١- لهو بارهوه له سوورهتی (ابراهیم) دا خوا دهفه رموی: ﴿يَوْمَ يُدْلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ
وَالسَّمَوَاتُ ۖ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ۝﴾ (ابراهیم، واته: نهو پوژه که زهوی جیاده بی
لهم زهوییهی نیستاو، ناسمانه کانیش جیا دهن لهم ناسمانانهی نیستا، واته: نه
ناسمانه کان وهک خویمان دهمینن، نه زهویش، هه لبه ته زهوی شتیکی بچوکه له نیو
ناسمانه کاند، به لأم بو نئمه زهوی نه گهر له ناسمان گرنگتر نه بی، که متر گرنگ نیه،
چونکه ژبانی نئمه به زهوییه وه به ستراوهو، خوا **استیعاب** ته نیاز هوی واهه له خستوه، ژبانی
مروقی له سهه بگوزهری، تنجا وهک له تهفسیری سوورهتی (ابراهیم) دا گو تو ومانه:
نهمه تاکه نایه تیکه له قورئاندا- به پیی تیکه یشتنی من- که و پنهی نیهو خوا **استیعاب**
تییدا باسی نهوه دهکات، نه ناسمانه کان وهک خویمان دهمینن له پوژی دوا ییداو، نه
زهویش، به لکو دهگوژین و عاله میکی دیکه دپته ناراهو.

٢- نهو نایه تانهی سوورهتی (الزلزلة)، که خوا تییان دا دهفه رموی: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ
زُلْزَامًا ۖ ۱ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ۖ ۲ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ۖ ۳ يَوْمَئِذٍ تُخْبِرُهَا
۴ أَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ۖ ۵﴾.

واته: ههر کاتیک زهوی له رزیهوه، نهو له رزیهوه یه یوی دانراوهو، زهوی
قورساییه کانی خووی ده راویشست (قورساییه کانی چین؟ خه زنه کان که تییدا
شیردراونهوه، جه نازه کانی مروقه کان و جنده کانن، ههرچی هه یه له زهویدا،
هه مووی درده هاوی! مروقیش به سهه سورمانه وه گوئی: بوچی وا دهکات؟ لهو
پوژه دا زهوی هه و اله کانی خووی باس دهکات، که پهروه ردگاری سروشی بو کردوه.
(فه رمانی پیکردوه، که ده بی و باکات).

که بیگومان نهوه مه به ست پنی زمانی حاله، هه لبه ته له لای خوا ناسانه
زهویش بیتته گو: ﴿وَقَالُوا لَجُلُودُهُمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ
كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۝﴾ (فصلت، خوا که هه موو شتیکی
هیئاو ته گو، ده توانی زهویش بیتته گو، به لأم واپنده چی مه به ست پنی
نهوه بی: به زمانی حال، زهوی خه لک تیده که یه نی که خوا فه رمانی پیکردوه،

ژیانی مروّف له‌سه‌ر زه‌وی کۆتایی پێ بێ، بۆیه‌ وا زه‌وی ده‌که‌وێته‌ نه‌و جووله‌ جووله‌، ده‌رهاو‌یشتنی قورساییه‌کانی خۆی.

(٣) - له‌سووره‌تی (الحاقه‌)ش داخوا **لَا يَخْشَى الْفِتْنَةَ وَهُوَ كَوْنُهَا** ناوا‌بایی نه‌و کۆرا‌نکار‌ییانه‌ ده‌کات که‌ به‌سه‌ر زه‌وی دا دێن، ده‌فه‌رمو‌ی: **إِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ۚ وَجُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكْدَا كَةً وَاحِدَةً ۝ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝** ، واته‌: کاتی: یه‌ک دانه‌ فوو به‌ (که‌ه‌نا) دا کرا، (یانی: بۆ جاری یه‌که‌م) زه‌وی و چیا‌یه‌کان هه‌لگیران و، به‌ یه‌که‌جار پێک‌دا‌ران، له‌و پۆژه‌دا پرو‌داوه‌که‌ (نه‌و پرو‌داوه‌ی خوا هه‌والی پێداوه‌و پێشتر با‌سی‌کردوه‌) ده‌قه‌وم‌ی (که‌ مه‌به‌ست پێی ئاخیر زه‌مانه‌).

(٤) - له‌ سووره‌تی (الانشقاق) یش دا خوا ده‌فه‌رمو‌ی: **وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۚ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۝ وَأَوْتِرَ لَهَا وَجْهٌ ۝** ، واته‌: کاتی‌ک زه‌وی لێ‌ک‌کیش‌ری‌یه‌وه‌، هه‌رچی له‌ نی‌و هه‌ناویدا هه‌یه‌، فری‌داو خۆی خالیی کرده‌وه‌، (هه‌چی له‌ نی‌و خۆیدا نه‌ه‌یشت) گو‌یی گرت بۆ په‌روه‌ردگاری و فه‌رمانبه‌ر بوو، له‌سه‌ریشی پت‌ویست بوو (نه‌و فه‌رمانبه‌رییه‌، یاخود، نه‌و پرو‌داوه‌ی به‌سه‌ری هاته‌وه‌ چه‌سپا).

(٥) - له‌ سووره‌تی (الفجر) یش دا خوا ده‌فه‌رمو‌ی: **كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ۝** ، واته‌: نه‌خه‌را! وا‌زبێنن (ئه‌ی بێ‌پرو‌ایه‌کان، نه‌م (گه‌لا) یه‌ په‌یوه‌ندیی به‌ پێش خۆیه‌وه‌ هه‌یه‌! کاتی‌ک زه‌وی وردو خاش بوو، به‌ وردو خاش‌بوونی‌کی ته‌واو، هه‌ردا به‌ هه‌ردا، (٦) - نه‌و ئایه‌ته‌ی سووره‌تی (الواقعة)، که‌ خوا ده‌فه‌رمو‌ی: **إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا ۝** ، واته‌: کاتی‌ک زه‌وی راته‌که‌تێرا به‌ راته‌کاندن.

ننجا نه‌گه‌ر که‌ سێکی سه‌رکێل و ساده‌ ته‌ماشای نه‌و ئایه‌ته‌ مو‌با‌رد‌کانه‌ بکات، ده‌لێ: بۆچی خوا **لَا يَخْشَى الْفِتْنَةَ** له‌ شو‌ئێ‌ک‌دا ده‌فه‌رمو‌ی: زه‌وی له‌رزیه‌وه‌و، له‌ شو‌ئێ‌کی دیکه‌دا ده‌فه‌رمو‌ی: زه‌وی و چیا‌یه‌کان پێک‌دا‌ران و، له‌ شو‌ئێ‌ک‌دا ده‌فه‌رمو‌ی: زه‌وی راته‌که‌تێرا، له‌ شو‌ئێ‌ک‌دا ده‌فه‌رمو‌ی: زه‌وی هه‌رچی له‌ هه‌ناویدا هه‌یه‌، ده‌ریه‌او‌یشت و، له‌ شو‌ئێ‌کی دیکه‌دا ده‌فه‌رمو‌ی: زه‌وی ده‌گۆ‌ردی؟!

ده تین: له راستیدا نهوانه قوناغه کانی نهو کاره ساته گه وره یه، که به سهر زه ویدا دی، که سهر تا ده لهر یته وهو، دواپی بهرز ده یته وهو، دواپی له گه ل چیا به کان پیکدا ده درین و، دواپی چیا به کان ده هاپدرین و، زهوی وردو خاش دهن، نجا خوی کار به جی له ههر شوینه باسی قوناغیک و دیوکی نهو حالته ی کرده، که له تاخیر زه ماندا به سهر زه ویدا دی.

برگی دووهم: له باره ی چیا به کان وه:

لهو باره شهوه هشت (۸) ده قان دین:

(۱)- له سووره قی (التکویر) دا خوا ده فهرموئ: ﴿وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ﴾، واته: کاتیک چیا به کان رویندران، رویش تندران، واته: له شوینی خو یان نه هیلدران.

(۲)- له سووره قی (النبا) دا خوا ده فهرموئ: ﴿وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا﴾، واته: چیا به کانیش رویش تیزان و بوونه تراویلکه، (سراب) به کوردی تراویلکه ی پی ده لین، نهوه به که له بیابان دا له دووره وه ته ماشای ده که ی، وهک شه پو لی ناو دینه بهر چاوت، به لام دواپی که لینی نیزیک ده بیه وه، ده بینی به س شه پو لی گه رما بووه، له سهر بیابان، که وینه ی ناو ده کات، واته: چیا به کان وهک تراویلکه یان لی دی، که وردو خاش دهن.

(۳)- له سووره قی (الواقعة) دا خوا ده فهرموئ: ﴿وَبُئِتِ الْجِبَالُ بَسًا﴾، واته: چیا به کان وردو خاشکران و هاپدران و، بوونه تو زو گه ردی پر ژو بلاو.

(۴)- له سووره قی (المعارج) دا، خوا سهیلحه: ﴿بِهَجْرٍ يَكِي دِيكِه، باسی چیا به کان ده کات که له ناخیر زه ماندا چیا یان لی دی! ده فهرموئ: ﴿وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ﴾، واته: چیا به کان، وهک خوری یان لی دی، خوری نهوه به که له مهرو به ران ده کریته وه، له شوینی دیکه ده فهرموئ: ﴿كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ﴾ وهک خوری شکرانه، شکرانه وهش نهوه به

خوری پیتشی تۆیه لیکه، دواپی ده زوو ده زوو لیکه ده که یه وه، بۆ نه وهی بچنری، یان بریسری، نا نه وه پیتی ده گوتری: شکزانه وهو شیکزانه وه، واته: نهو چیاپانه وهک خوری شکزانه وه، شیکزانه یان لی دی.

(٥) - له سووردهی (القارعة) ش دا، ههر باسی نه وه ده کات که چیاپه کان وهک خوریان لی دی، به لام له وی ده فهرموئ: ﴿وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ﴾ ٥، واته: چیاپه کان، وهک خوری رهنگاو رهنگیان لی دی، (مَنْفُوش) هه ندیک گوتوو یانه: واته: (مَنْفُوش) رهنگاو رهنگ، (ذُو الْوَانِ)، هه ندیکیش گوتوو یانه: (مَنْفُوش) یش ههر به مانای پرژو بلأوکردن و شیکردنه وه دی، (نَفَسْتُ فِيهِ غَنَمَ الْقَوْمِ) واته: مه ره که به شهو چوو نهو کشتو کاله که وه، ده گوتری: (نَفَسْتُ) له بهر نه وهی له ویدا پرژو بلأو ده پیتته وه.

(٦) - له سووردهی (المزلات) یش دا، به جوړیکه دیکه خوا یش یش باسی چیاپه کان ده کات، ده فهرموئ: ﴿وَإِذَا الْجِبَالُ سُفَّتْ﴾ ٦، واته: کاتیک چیاپه کان (نفس) بوون، واته: له شوینی خویان هه لقه نران و، له بیخه وه هیندران، (نَسَفْتُ) ههم به مانای هه لقه نندن، ههم به مانای وردو خاش بوون و هاردرانش دی.

(٧) - له سووردهی (الحاقة) دا خوا ده فهرموئ: ﴿وَجُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ مَكْنَادَكُ وَجَدَ﴾ ٧، واته: زهوی و چیاپه کان هه لگیان و، یه که جار پیکدادران، واته: وردو خاشکران.

(٨) - ده قیکه دیکه که په یوه ندی ههم چیاپه کانه وه ههیه، ههم به زهوییه وه، که بریتیه له سی ئایه ق سووردهی (طه)، که خوا ده فهرموئ: ﴿وَسَتَلَوْنَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ١٠ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ١١ لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ١٢﴾ ٨، ٩، ١٠، ١١، ١٢.

واته: (نهی موحه ممه د ١٠!) له باره ی چیاپه کانه وه پرسیار لی ده که ن (چیپان لی دی له ناخیر زه ماندا؟) بلن: په روه ردگارم له بهر یه کیان هه لده وه شیتی (نفس) بریتیه: له بهر یه کهه لوه شانندن و پارچه پارچه کردن (فَيَذَرُهَا) (ها) یه که ی ده چیتته وه بۆ زهوی، ههر چه نده باسی زهوی نه کراوه، به لام چیاپه کان له سه ر

زهویین و چیا به کان به روالهت له سهر زهوی دانراون، نه گهرنا له راستیدا له نژیو زهوی دان، چونکه ههر چیا به که چهنده ی به دهروهویه، به پتی قسه ی زانایان شاره زایان زهویناسی ده لاین: له ههوت هینده، تا کو پازده هینده ی به ناخی زهویدا چۆته خوار، بۆ وینه: چیا ی هیمالایا، لووتکه ی ئیفرست، که ههشت ههزارو ههشتسه دو شهشت و شهش (۸۸۶۶) مه تر یان: دهوړی نو کیلومه تر بهرزه، مانای وایه نو (۹) کیلومه تر جارانی ده (۱۰) بکه، یان جارانی پازده (۱۵) بکه، واته: دهوړی نه وه (۹۰) کیلومه تر، یا خود سه دو په نجا (۱۵۰) کیلومه تر ی به ناخی زهویدا چۆته خوار! ئنجا خوا **لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا** ده فهرموئ: **فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا** زهوی ده کات به گۆره پانئیکی تهخت و بئ بهرزی و نرمی (صَفْصَف) واته: بئ گری، **لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا** نه مه له رووی په وانبئزیه وه پتی ده گوتری: شیوازی درژه پیدان (إطناب) چونکه حال و مه قامه که وا ده خوازی، (قَاعًا) واته: تهخت، (صَفْصَف) واته: ساف و بئ گنج و گری و گۆل، دواپی ده فهرموئ: **لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا** نه لاری تییدا ده بینی، نه بهرزیایی، (عِوَج) لاری و، (أَمْت) بهرزیایی، نه ته پۆلکه یه ک، نه بهرزیاییه ک، نه گریه ک، نه گنجیکی تییدا نابینی.

شایانی باسه: هه ندیک له زانایان که به بۆچوونی من باش له نایه ته کان ورد نه بوونه وه، پتیا و ابوه نه و پرووداوانه په یوه ندیا ن به قیامه ته وه هه یه و، وایان زانیوه نه م گهردوونه ههروهک خو ی ده بیت، به لام نایه ته که ی سووهرتی (إبراهیم) بابه ته که بۆ تیمه یه کلایی ده کاته وه: **يَوْمَ يُدْلُ الْأَرْضُ عِوَجًا وَلَا أَمْتًا** و **يَبْرُؤُا لِلَّهِ الْوَحِيدِ الْقَهَّارِ** **إِبْرَاهِيم** واته: نه و ژۆدی نه ناسمانه کان، نه زهوی، وهک خویان نامین و، هه موویان بۆ خوی تاکی ملیکه چکه ر دینه گۆری، واته: کاتیک قیامهت دی، نه م عالم و جیهانه ی ئیستا تیمه تییدا ده ژین، ناوا نه ماوه و جیهانیک و عالمیکی دیکه هاووته گۆری و، تیمه له تهفسیری سووهرتی (إبراهیم) دا له کاتی تهفسیرکردنی نه و نایهت موباره که دا که هیتامانه وه

{ثَابِتٌ ثَمَارُهُ (٤٨)} باسمانکرد که پیغهمبهری خوا ^{دوره رموی} ده فهرموی: (خه لک له
پوژی قیامه تدا له سهر زهوییه ک کو ده کرتیه وه بو سزاو پاداشت و لیبرسرانه وه
که وهک نانیکسی سپیی وایه، له م سهر بو تهوسهری دیاره و هیچ نیشانه یه کی
که سی له سهر نیه) ^١، که واته: عالمی پوژی دواپی، قیامهت به جوړیکسی دیکه
ده بی.

لیره دا هم موو نه و گورانکارییی و پرووداوانه، که خوا باسی زهوی و چیاپه کان
ده کات، که به سهریان دا دین، من هه ولما زوربه یان بښم، نه مهش هه مووی
باسی ناخیر زه مانه، که قوناغی یه که می پوژی دواپیه و بریتیه له کو تایی هاتنی
نه م ژیا نه دنیاپیه.

(١) اَعْنُ سَهْلٍ بِنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
يُخْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ غَفَرَاءَ كَقُرْصَةِ نَقْيٍ لَيْسَ فِيهَا مَعْلَمٌ لِأَحَدٍ (أَخْرَجَهُ
الْبُخَارِيُّ: ٦١٥٦، وَمُسْلِمٌ: ٢٧٩٠، وَابْنُ حِبَانَ: ٧٣٢٠، وَأَبُو يَعْنَى: ٧٥٤٩).

پۆلینکردنی خەلکی له پوژی قیامت دا، بۆ سێ کۆمه‌لی سه‌ره‌گی: هاوه‌لانی
پارسته‌ی سه‌ر به‌ خێرو، هاوه‌لانی چه‌په‌ی نه‌گه‌ت و، پێشکه‌وتوو ه‌ ژۆر له‌ خوا
نیزیکه‌راوه‌کان، که‌ کۆمه‌لیکی ژۆریان له‌ پێشوه‌کان و که‌میکیشیان له‌
دواینه‌کانن، واته‌: پێشکه‌وتوو ه‌ ژۆر له‌ خوا نزیکه‌راوه‌کان:

خَوَّاهُ رَمَوْا: ﴿١٠﴾ وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ۖ ﴿١١﴾ فَأَصْحَبُ الثَّمَنَةِ مَا أَصْحَبُ الثَّمَنَةِ ۖ ﴿١٢﴾ وَأَصْحَبُ النَّفْسَةِ مَا أَصْحَبُ النَّفْسَةِ ۚ ﴿١٣﴾ وَالسَّيْفُونَ السَّيْفُونَ ۚ ﴿١٤﴾ أُولَٰئِكَ الْمَقَرُونَ ﴿١٥﴾ فِي جَنَّاتٍ
الْعَبِيرِ ﴿١٦﴾ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأُولَىٰ ﴿١٧﴾ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ ﴿١٨﴾

(۱) - وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ۖ ثَنُجَانِیُّوهُ شَبَابُونَه سَنِ كُؤْمَه لَ دَوای نَهوِی خَوَاسْتِه لَحْمِ شَحْرِ بَاسِی نَاخِرِ زَهْمَانِی كِرْد، دَه فِه رَمَوِی: لَه دَوای نَاخِرِ زَهْمَان، كِه قِیَا مَه ت دِیْتِه پِی شِی، نِیَو دَه بَنِه سَنِ كُؤْمَه لَ، (وَالْأَزْوَاجُ: الْأَصْنَافُ وَالْأَنْوَاعُ، (رَوْجُ): بَه مَانای هَر شَتِی ك دِی، كِه لَه وِیْنَهی خَوِی بَه رَا نِبِه رِی كِی هَه بَی، ثَنُجَا چ پَه گَه زِی جِیَا بَی، چ پَه گَه زِی جِیَا نَه بَی، بُو مُوونَه: جَوو تَه گَا، یَا ن جَوو تَه پِی لَو، وَاتَه: هَه رَدُو كِیَا ن وَه كِه یَه كُن، دَوایِ وَشَهی (أَزْوَاج) بَه مَانای جَوُورُو پُول وَ كُؤْمَه لَ دِی، كِه لِرَه دَا دَه فِه رَمَوِی: وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ۖ، وَاتَه: نِیَو دَه بَنِه سَنِ كُؤْمَه لَ، وَاتَه: سَنِ كُؤْمَه لَ كِه هَاوَشِیَوِیَه یَه كِدِیْن، چُونَكِه هَه مُوویَا ن مَرُوفُتَن وَ، هَه مُوویَا ن بُو سَزَا دَرَا ن وَ بَا دَاسْت دَرَا نَه وَ، زِیْنْدُو كِرَا نَه وَه وَ كُو كِرَا نَه وَه.

ننجا خواستہاں ارحمہ۔ دواۓ تھوہی دہفہ رموی: دہ بنہ سی کومہل، پوٹینیان دہکات و ہەر کام لەو کومہلہ، ناوونیشانتکیان لی ہەلدەدا، دہفہ رموی:

(٢) - فَأَصْحَبُ الْجَنَّةِ ، نَنْجَا هَاوَدَ لَانِ مَهِيْمَه نَه .

(۳) - ﴿مَا أَصْحَبُ الْمَيْمَنَةِ﴾، هاوہ لانی مہیمہ نہ کین؟ (المِیْمَنَةُ: مَفْعَلَةٌ مِنَ الْيَمَنِ وَالْمِیْمَنَةُ مَصْدَرُ الْيَمَنِ)، (مِیْمَنَةُ) لہ سہر کیشی (مَفْعَلَةٌ) یہ لہ (یَمَن) دودہ ہاتوہ، (مِیْمَنَةُ) چاوگی (یَمَن) ہ، (یَمَن) واتہ: خیردار، بہرہ کہ تدار، (یَمَن) پیچہ وانہی (شُؤْم) د واتہ: نہ گہت و بی خیر، کہ واتہ: (یَمَن) واتہ: بہرہ کہ تدارو سہر بہ خیر.

کہ دہ فہ رموی: ﴿مَا أَصْحَبُ الْمَيْمَنَةِ﴾، واتہ: (الَّذِينَ يُجْعَلُونَ فِي الْجِهَةِ الْيُمْنَى فِي الْمَخَضِرِ، وَالْيَمِينُ جِهَةٌ عَنَانِيَّةٌ وَكَرَامَةٌ فِي الْعَرْفِ) واتہ: نہ وانہی لہ لای راست دادہ نرین، لہ کاتی کوکرانہ وودا لہ قیامت و، لای راست ہہمیشہ نہو لایہیہ کہ پیزو حورمہت و گرنگی پیڈانی زیاتری ناراستہ دہ کری، (یَمَن) یش لہ (یَمَن) دودہ داتا شراوہ، واتہ: بہرہ کہت و پیزو سہر بہ خیری، کہ دہ فہ رموی: ﴿مَا أَصْحَبُ الْمَيْمَنَةِ﴾، (مَا) بو پرسیار کردنہ، واتہ: هاوہ لانی لای راست، یان هاوہ لانی سہر بہ خیر، کین؟ یانی: بہ جوړیکن کہ باز نہی وہ سفکردن ناتوانی دہوری بدات.

ننجا خوا بہرہ لاجہر باسی کوہمہ لی دووہم دہکات، دہ فہ رموی:

(۴) - ﴿وَأَصْحَبُ الشِّمَةِ. مَا أَصْحَبُ الشِّمَةِ؟﴾، ہہرودہا هاوہ لانی (مَشْتَمَةٌ)، هاوہ لانی (مَشْتَمَةٌ) کین؟

(مَشْتَمَةٌ) ش چاوگہو لہ (شُؤْم) دودہ ہاتوہ، کہ واتہ: ﴿وَأَصْحَبُ الشِّمَةِ﴾، یانی: (أَصْحَابُ الشُّؤْمِ)، ہہرودک ﴿مَا أَصْحَبُ الْمَيْمَنَةِ﴾، واتہ: (أَصْحَابُ الْيَمَنِ)، پرسیار کردن لہ بارہی ہہرودوکیانہوہ، کہ دہ فہ رموی: ﴿مَا أَصْحَبُ الْمَيْمَنَةِ﴾؟ ﴿مَا أَصْحَبُ الشِّمَةِ﴾؟ نہم پرسیار کردنہ بو گہورہو گرنگ و قہ بہ پٹشاندانہ (لِلتَّقْضِيمِ وَالْتَعْظِيمِ) واتہ: بہ جوړیکہ کہ بہ ناسانی نایہ تہ وہ سفکردن.

ننجا وہک چوون: ﴿مَا أَصْحَبُ الْمَيْمَنَةِ﴾، واتہ: هاوہ لانی لای راست، یاخود هاوہ لانی سہر بہ خیرو بہرہ کہ تدار، بہ ہہمان شیوہ: ﴿وَأَصْحَبُ الشِّمَةِ﴾، واتہ: هاوہ لانی لای چہپ، یاخود هاوہ لانی نہ گہت و بی خیر، ننجا وہک چوون (یَمَن) لہ (یَمَن) دودہ ہاتوہ، (مَشْتَمَةٌ) ش لہ (شُؤْم) دودہ ہاتوہ، (وَصْنَفُ أَصْحَابِ الْمَشَامَةِ، وَهِيَ اسْمُ

جَهَةِ مُشْتَقَّةٍ مِنَ الشُّؤْمِ، وَهُوَ ضِدُّ الْيُمْنِ، فَهُوَ الضَّرُّ وَعَدَمُ النُّفْعِ، كَوَمَهَلَى هَاوَهَلَانَى
 نه گبه تی (یان کومه لی لای چه پ) (مُشْتَمَّة) له (شُؤْم) دوه هاتوه واته: نه گبه تی،
 نه ویش دژو پیچه وانه ی (مُئِن) ه، واته: خیرو به ره کت، که بریتیه له زیان و بی
 که لکی، له نایه ته کانی دیکه داخوا **وَأَصْحَابُ الْيَمْنِ** له جیاق: **فَأَصْحَابُ الْيَمْنَةِ**، ده فهرموئ: **(أَصْحَابُ الْيَمْنِ)** و له جیاق: **وَأَصْحَابُ الْيَمْنَةِ**، ده فهرموئ: **(وَأَصْحَابُ الشَّمَالِ)**،
 ئنجا (مُئِن) دژو پیچه وانه ی (شُؤْم) ه، (مُئِن) یش دژو پیچه وانه ی (شَمَال) ه، هه میسه
 نه مه عه ده قی عه ره بان و ابووه و رهنکه عاده قی زو ربه ی گه لانیش هه روا بی، که لای
 راست زیاتر به لای پیست و پیژو به ره هم و چاکه و خیر دانراوه، لای چه پ به لای
 نه گبه ت و خرابه دانراوه، هه ر بویه (شَمَال) و (مُشْتَمَّة) له لایه ک و، (مُئِمَّة) و (مُئِن)،
 له لایه ک، یه ک و اتایان هه یه، به لأم بیگومان (مُئِمَّة) له (مُئِن) دوه هاتوه، به مانای
 سه ره خیر، (مُشْتَمَّة) ش له (شُؤْم) دوه هاتوه به مانای نه گبه ت، به لأم (مُئِن) و شمال)
 راست و چه پ، دژو پیچه وانه ی یه کدیین.

٥- **وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ**، پیشکه وتوو ده کان پیشکه وتوو ده کان، خوا **وَالسَّابِقُونَ** به پرسیار
 کردن ناپرسی، پیشکه وتوو ده کان کین و چوئن؟ نا فه رموئ: **(السَّابِقُونَ مَا السَّابِقُونَ؟)**
 وهک بو هی پیشی ده فهرموئ: **فَأَصْحَابُ الْيَمْنَةِ مَا أَصْحَابُ الْيَمْنَةِ**، **وَأَصْحَابُ**
الْيَمْنَةِ مَا أَصْحَابُ الْيَمْنَةِ، به لکو به س ده فهرموئ: **وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ**، (حَقِيقَةُ
 السَّبِقِ: وُضُولُ أَحَدٍ مَكَانًا قَبْلَ وُضُولِ أَحَدٍ آخَرَ، چیه قی (سَبِق) بریتیه له گه یشتنی
 که سیک به شوئینیک بهر له گه یشتنی یه کیکی دیکه، (سَبِق): واته: پیشکه وتوو،
 که سیک له پیش که سیکی دیکه وه بی، (فَلَان سَابِق) واته: نه و پیشکه وتوو له
 پیشدا گه یشته، ئنجا که لیره ده فهرموئ: **وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ**، (سَابِقُونَ) ی دووهم
 هه واله بو (سَابِقُونَ) ی یه که م، واته: پیشکه وتوو ده کان نه وانن که پیشکه وتوون له
 روژی دوا پیدا، نه وانن بر دوویانه ته وه و براوه ن.

یاخود: **وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ**، (سَابِقُونَ) ی دووهم جه ختکردنه و یه بو هی
 یه که م، واته: نه گه ر بمانه وی (سَابِقُونَ) پیتاسه بکه یین، جگه له ناوی خویان

پېناسه يه کي دیکه ی باشرمان نيه، وهک جاری وا هه يه که مه دحی که سیک ده که ی، نه گهر نینسانیکي باش بی، بو وینه: نه گهر ناوی نه حمده بی ده لئی: کاکه نه حمده، نه حمده ده، یان فلانکه سه، فلانکه سه، به لأم دوايي خوا **سَبَّحْتَ بِحَمْدِ اللَّهِ** پېناسه ی (سابقون) دهکات و ده فهرموئ:

(٦) - **﴿أُولَئِكَ الْمَقْرَّبُونَ﴾**، نهوانه زور نیزیک خراوانن، (المقرب: أُولَئِكَ مِنَ الْقَرِيبِ بَدَلًا لِّصِغَتِهِ عَلَى الْإِجْتِبَاءِ وَالتَّقْرِيبِ)، (مقرب) به هیزتره له (قرب) به هو ی که یاندنی ریز که که ی بو هه لباردن و نیزیک خستنه وه، نهوانه نیزیک خراوانن، واته: نهوانه که سانیکن که زور له خواوه وه نیزیک خراوان.

(٧) - **﴿فِي حَبْتِ الْبَعِيرِ﴾** له نیو باخه کانی نازو نیعمه ت دان.

(٨) - **﴿ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ﴾**، نهوانیش کومه لیکي زورن له پېشووه کان، (ثَلَاثَةٌ: حَبْرٌ عَنْ مُبْتَدَأٍ مَحْذُوفٍ: هُمْ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ)، (ثَلَاثَةٌ) هه واله بو نیهادیکي قرتیروا، یانی: نهوان کومه لیکي زورن له پېشووه کان (له نومه ته پېشووه کان) پېش نومه قی نیسلام.

(٩) - **﴿وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ﴾**، هه روه ها که میکن له دواینه کان، واته: له نومه قی موحه ممه د **﴿ثَلَاثَةٌ﴾** نهم (السابقون المقربون) ژماره یان که متره به به راورد له گه ل نهوانه ی له نومه تانی پېش نومه قی پیغه مبه ری کوتایی دا بوون.

هه ندیک کوتوو یانه: (ثَلَاثَةٌ) به مانای کومه لیکي زوره، هه ندیکیش کوتوو یانه: (ثَلَاثَةٌ) به مانای کومه لیک، چ که م بی، چ زور بی.

هه ندیکیش له زانایان رایان وایه که خوا **سَبَّحْتَ بِحَمْدِ اللَّهِ** ده فهرموئ: **﴿وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ﴾**، که میک له دواینه کان، ده لئین: که میک له زوران، مانای وایه زور نایابه و زور هه لکه وتوو و ده گم نه، وهک (سَمَوَّل) که یه کیکه له شاعیره کان کوتوو یه قی: (نُعَيِّرُنَا بِنَا قَلِيلٍ عَدِيدُنَا ... فَقُلْتُ لَهَا إِنَّ الْكَرَامَ قَلِيلٌ).

نافره تیک ده ده وینن، ننجا نایا ده ستگیرانی بووه، حه زی لیکر دوه، هه ر که سیک بووه، ده لئی:

عهيمان لی ده گری به وهی ژماره مان که مه ... گوتم هه می شه به پریزه کان
که من.

ئه وانه ی به پریزن و په سندوق چاکن، هه می شه که من، که م و پوختن نه ک وه ک
خه لکی دیکه زۆرو بۆر بن.

مه سه لهی سییه م:

باسی ئه و نازو نیعمه ته ناوازه یه ی که پیشکه وتوووه زور له خوا نیزیک خراوه کان، لئی به هره مه ندن، که سهرجه م حهوت نیعمه ت و چاگهی سهره کیین:

(١) - پالدا نه وه له سهر ته ختی گه وه ره به ند به رام به ر به به کدی.

(٢) - به سهر وه که پانی کو رو کالی به گه نجیی ماوه وه، بو خزمه تکردنیان به سو راحیی و پتکی شه رابه وه.

(٣) - دووری له سهر نیشو سهر خو شبوون، به هو ی نه و شه رابه وه که ده یخونه وه.

(٤) - میوه ی هه لێ زاردی که خو یان که هه لیده بژیرن، به وه شه وه خزمه تچیه کان به سه ریاندا ده گه رێن.

(٥) - گوشتی بالنده ی ئاره وو کراییان.

(٦) - له و نیعمه تانه ی بو پیشکه وتوووه له خوا نیزیک خراوه کان له به هه شتدا هه ن، نافره تانی سپیی و سو ل و چاوگه ش، وینه ی گه وه ره ی شیردراوه.

(٧) - تیدا نه بیستنی قسه ی پووچ و مایه ی گونا هو، نه بیستنی جگه له سه لامی به رده وام و په یتا په یتا.

خوا ده فه رمو ی: ﴿عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ۖ مَّتَّكِعِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ۖ﴾ ﴿١٥﴾ ﴿يَطُوفُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلَدًا ۖ يَخْلُدُونَ ۖ﴾ ﴿١٦﴾ ﴿يَا كُؤُوبُ ۖ أَبَارِقِ ۖ وَكُلِّسْ مِنْ مَعِينِ ۖ﴾ ﴿١٧﴾ ﴿لَا يَصْغُرُونَ عَلَيْهَا وَلَا يَزْفُونَ ۖ﴾ ﴿١٨﴾ ﴿وَفَكَهَرُ ۖ مِمَّا يَنْخَرِزُونَ ۖ﴾ ﴿١٩﴾ ﴿وَلَحْمَ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَبُونَ ۖ﴾ ﴿٢٠﴾ ﴿وَحُورٌ عِينٌ ۖ﴾ ﴿٢١﴾ ﴿كَأَمْثَلِ الثُّوَلِ ۖ أَلَمْ يَكُونِ ۖ﴾ ﴿٢٢﴾ ﴿جَزَاءً ۖ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۖ﴾ ﴿٢٣﴾ ﴿لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ۖ﴾ ﴿٢٤﴾ ﴿إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ۖ﴾ ﴿٢٥﴾

شیکردنه وی ئهم ئایه تانه، له یازده برگه دا:

خوا ی بهرز ناوا باسی ئهو نازو نیعمه ته ده کات، که پیشکه وتوو له خوا
نزیک خراوه کان تیدا ده گوزهرینن، ده فهرموئ:

١- ﴿ عَلَى سُرٍّ مَوْضُوعَةٍ ۚ مُتَكِينٍ عَلَيْهَا مُتَقِيلٌ ۚ ۝١ ١٠٠﴾، له سه ره چهند تهخت و
جیگایه کی چندراو، پالیا نداوه ته وه پرو به پرو ی یه کدی، وشه ی (سُرٍّ وَأَسْرَةٍ)
هه ردوویان کو ی (سیرین، سیریر: مَكَانُ الْجُلُوسِ وَالْإِتْكَاءِ) (سیریر) شوینی دانیشتن
و شاندا دان و پالدا نه وه یه، (مَوْضُوعَةٍ) وه ک پیشتریش گوتمان له (وَضْنٍ) وه هاتوه که
بریتیه له چینی زری (نَسْجُ الدَّرْعِ) زری که ده چنری، قولفه قولفه پیکه وه ده چنری،
کاتی خوی زری هه بووه و له بهریان کردوه، بو ئه وه ی شیرو تیرو چه کی برنده، که
به کاریان هیناوه، کاریان تی نه کات، (وَضْنٍ) به مانای چیننه، (مَوْضُوعَةٍ: مَنسُوجَةٍ
مِنَ الْمُعَادِنِ الْفَاحِشَةِ)، چتراو له کانه یه به نرخه کان، وه ک: زَبْرٍ ئه لئاس و زیو و
گه وه ره مرواری، زانیان له و باره وه قسه ی جوړاو جوړیان کردوه، به لām خوا ﴿سِرٍّ أَسْرَةٍ﴾
ده فهرموئ: تهخته چنراوه کان، که به دنیایی مه به ست نه وه نیه له موو، یان خوری
و تووک ده چنری، به لکو مه به ست ئه وه نیه که له ئاوریشمیش ده چنری، چونکه
ئه گه روا بووایه، خوا ﴿سِرٍّ أَسْرَةٍ﴾ ناوی ده هینا، به لکو چنراو، یانی: له و شتانه ی زۆر به نرخ و
گرانیه هان، هه لبه ته ئیمه له دنیا دا، ته نیا گه وه ره مرواری و زبرو زیو ئه لئاس،
ده زانین، به لām هیچ گومانی تیدانیه، که ئه نازو نیعمه ته ی خوا له به هه شت
دایناوه، ئه و که له پهلانه ی خوا بو دۆسته کانی خوی، بو بروداران له به هه شت دا
دایناو، بهس ناویان وه ک شته کانی دنیا یه، ئه گه رنا له نیوه پروکدا زۆر جیان و هیچ
گومان له وه دا نیه، که عه بدو لای کوری عه بباس (خوا له خوی و بابی پازی بئ) ئه وه ی
گوته وه به عقل و سه لقه هه دباره، به پیتی نایه ته موباره که که ی سووره تی (السجدة)
ده فهرموئ: ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١٧﴾، واته:
هیچ که سیک نازانی ئه وه ی که بو یان په نهانکراوه، له وه ی که مایه ی دلخو شیی و

شادمانیانه، هیچ کهس چیه ته کهی نازان، ههروه ها فرهماشته کهی پیغه مبهه
 ده فره موی: (فینها ما لا عین رأث، وَلَا أَذُن سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرٌ عَلَى قَلْبٍ بَشَرًا)
 (أخرجه أحمد: ۸۱۲۸، والبخاري: ۳۰۷۲، ومسلم: ۲۸۲۶، والترمذي: ۳۱۹۷)، واته: نهوهی له
 بهه شتدا ههیه، نه هیچ چاویک دیتوویه تی و، نه هیچ گوئییهک بیستوویه تی و، نه
 بهسه نه ندیشه وه یالی هیچ مرؤ فیکیشدا هاتوه، به لام خوا نسته انجس که بیهوئی نیمه
 حالیی بکات، هه ره بهو وشانهی نیمه به کاریان دینین، ده گونجی نیمه حالیی بکات،
 له گو شهیهک له نیعمه ته کانی خوا.

﴿مُتَكِينٍ عَلَيْهَا مُتَقِيلٍ﴾، وشهی (مُتَكِينٍ) له (وَكء) هوه هاتوه، (الْإِسْكَاءُ:
 مِنَ الْوَكءِ وَهُوَ بَيْنُ الْإِصْطِجَاعِ وَالْقُعُودِ)، (مُتَكِينٍ) واته: شانیان داداوهو پالیان
 داوه ته وه، له (وَكء) هوه هاتوه، که بریتیه له شاندا نه سه ر شتی و، سه نگ
 دانه سه ر شتی و، پالدا نه وهو شاندا دان له نیوان دانیشتن و پاکشان دایه که
 ده فره موی: (مُتَقِيلٍ) واته: روو به رووی یه کدیین، خوا نسته انجس دهک جاری دیکه ش
 باسما نکرده، زور باسی ئه و نیعمه ته دهکات، که بهه شتییه کان له بهه شتدا
 روو به رووی یه کدیین و، پیکه وه کو ده بنه وهو، قسه ده که ن.

(۲) - ﴿يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّغْلَدُونَ﴾، کوپانیکی له تمه منی گه نجییتیدا هیلدراوه،
 لاوانتیکی به لاوی هیلدراوه، به سه ریانه وه ده گهرین (بؤ خزمه ت)، ئایا چییان پییه
 که به سه ریانه وه ده گهرین؟

(۳) - ﴿يَا كُوَابُ وَأَبَارِيقُ وَكَأْسٌ مِنْ مَعِينٍ﴾، به گوژان و سوپاچییان و په رداخی (په له مهی)
 له سه ر چاوهیه کی له بهر رویشتوو، (اَكُوَاب) کووی (كُوَب) وه (أَبَارِيقُ) کووی (إِبْرِيقُ) ه،
 ﴿وَكَأْسٌ مِنْ مَعِينٍ﴾، به رداخی که له مهیی، له کانی و سه ر چاوهیه که له بهری ده پرواو
 به چاو دیاره، ﴿يَطُوفُ عَلَيْهِمْ﴾، (الطَّوَافُ: الْمُشْيُ الْمُكَرَّرُ حَوْلَ شَيْءٍ وَهُوَ يَقْتَضِي الْمُلَازِمَةَ
 لِلشَّيْءِ)، (طَوَاف) بریتیه له رویشتنیکی دووباره و به رده وام، به دهوری شتییدا که
 مه به ست پیی نه وه یه هه می شه له گه لیه تی، واته: هه می شه له گه لیانن بؤ خزمه تکردن.

﴿وَلَدَانٌ مُّخْلَدُونَ﴾ (وَلَدَان) كَوَى (وَلِيد) يَان (وَلَد) ه، يَان: گهنجی تازه پیگه‌یشتوو، لاوی تازه پیگه‌یشتوو، ﴿مُفْعَلٌ مِنَ الْخُلْدِ﴾ له‌سهر کیشی (مُفْعَل) ه، له (خُلْد) واته: ماوه‌وه، (أَي: لَا يَتَغَيَّرُونَ) ناگورین و ناكهونه تهمه‌نه‌وه، ههر به گهنجی و لاوی ده‌میته‌وه بو خزمه‌تکردن، (مُخْلَدُونَ: مُبْقُونَ)، ههر به لاوی ده‌هیلدرینه‌وه، هه‌ندیکش کوتوو یانه: له (خَلْدَة) وه هاتوه واته: جوریک له گواره یان له گویدایه.

به‌لام زیاتر واپیده‌چی مه‌به‌ست له: (مُخْلَدُونَ) نه‌وه‌بی که هیلدراوه‌ن له تهمه‌نی گهنجیتی و لاوتییدا.

﴿يَا كُؤَابَ وَأَبَارِيْقَ وَكَأْسٌ مِنْ مَّعِينٍ﴾ (أَكُؤَاب) كَوَى (كُؤَاب) ه، که بریتیه له ده‌فری شه‌راب، که هه‌نگلی نه‌بی و، زاری هه‌بی، پی تیبرکی، بویه واپیده‌چی مه‌به‌ست پی گوزه‌بی، وه‌ک ئینو عه‌بباس ﴿وَلَا يَتَغَيَّرُونَ﴾ کوتوو یه‌قی: (الأَكُؤَاب: الْجَزَارُ مِنَ الْفِضَّةِ)، (أَخْرَجَهُ الطَّبْرِي: ٣٢٣٨٤)، واته: (أَكُؤَاب) گوزه‌ زیوینه‌کانن، هه‌لبه‌ته (كُؤَاب) ئیستا له زاراوه‌ی ئیستای نیمه‌دا، واته: پهرداخ، به‌لام مادام خوا ﴿سَمِيعٌ حَرِيصٌ﴾ له پیش (أَبَارِيْق) دا باسی ده‌کات، که ئیستا (إِبْرِيْق) به‌مه‌سینه‌و سو‌راحی ده‌گوتری، که‌واته: ده‌بی (كُؤَاب) له (إِبْرِيْق) گه‌وره‌تر بی، واته: گوزه‌یان به‌ده‌سته‌وه‌ن پرن له شه‌راب، (أَبَارِيْق) كَوَى (إِبْرِيْق) وه‌رنگه له (أَبْرِيْز) فارسییه‌وه هاتبی، نه‌وه‌ده‌فری که ناو و شه‌رابی پن له شتی گچکه‌تر ده‌کری، که‌واته: ده‌بی (أَكُؤَاب) له (أَبَارِيْق) گه‌وره‌تر بن، بویه قسه‌که‌ی عه‌بدوللای کوری عه‌بباس خوا له خوی و بابی رازیین زور جیی خویه‌تی که ده‌لن: (الأَكُؤَاب: الْجَزَارُ مِنَ الْفِضَّةِ)، (الأَبَارِيْق: جَمْعُ إِبْرِيْقِ الَّتِي لَهَا عُرْوَةٌ)، (إِبْرِيْق) نه‌وه‌یه هه‌نگلی هه‌یه، ئیستا پی ده‌لین: سو‌راحی، ﴿وَكَأْسٌ مِنْ مَّعِينٍ﴾ (كَأْس) به‌ده‌فری شه‌راب پی خواردنه‌وه ده‌گوتری، ئنجا پهرداخه ههرچی هه‌یه، هه‌روه‌ها به‌خودی شه‌راپه‌که‌ش ده‌گوتری، (مَعِين) یش ههم به‌خواردنه‌وه‌یه‌ک ده‌گوتری که له سه‌رچاوه‌یه‌که‌وه، بی، ههم به‌مانای رۆیشتوو (جاری) یش دی، نه‌وه‌ی به‌چاو ده‌بینزی.

(قتاده) وهك (الطبري) لييه وه هيناوه: (عَن قَتَادَةَ **﴿وَكَأْسٍ مِّن مَّوْنٍ﴾** أَي: خَمْرٍ جَارِيَةٍ)، (أخرجه: الطبري: ٣٣٩٤) واته: شهراييك كه له كانيي و سهراچاويه كه له بهري دهروات.

به لام تايا نهو شهراييه دهيوخونهوه، وهك هي دنيايه كه سه رتيشه و ژانه سهري پي بگرن و، پتي سهرخوش و بيتهوش بن و، عقل و شعورياني پي له دهست بدهن؟

بيگومان نهخير.

(٤) - **﴿لَّا يَصْدَعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْفُونَ﴾**، نه بههويه وه ژانه سهرو سه رتيشه ناگرن و، بههوشيه وه، هوشيان له دهست نادهن. خويتر اويشه تهوه: (ولا يُنْفُونَ) نهو يش هه مان به ماناي ههيه، (نَزَفٌ يَنْزَفُ) و (أَنْزَفٌ يَنْزِفُ) مانايه كه يان ههريه كه.

تايا چي ديكه شيان به سه ره وه ده گيرن نهو لاو و گه نجانته؟

(٥) - **﴿وَنَكَهَهُ مِمَّا بَشَرُوا﴾** ههروه ها ميوه يهك له وه ي خويان هه ليد بژيرن، (فَأَكَلَهُ) كه به نه ناسراو (نكرة) هاتوه، واته: هه موو جوړه ميوه يهك له وه ي بو خويان ليي گولير ژير ده كه ن.

(٦) - **﴿وَلَمْ يَطْرُقْ مِمَّا بَشَرُوا﴾**، ههروه ها له گوشتي بالندهش، له وه ي ناره زووي ده كه ن، هه جوړه گوشتيكي بالنده كه ناره زووي ده كه ن، نه وه شيان به سه ره وه ده گيرن.

نهوانه ي بو خرزه تكررني به هه شتيان، به سه ريان وه ده گه پرين، نهو شتانه يان به سه ره وه ده گيرن، نجا خوا **﴿لِحِمِّهَا﴾** باسي نيعمه تيكي ديكه ي نهو پيشكه توه، زور له خوا نيزي كخر اوه كان ده كات:

(٧) - **﴿وَحُورٌ عِينٌ﴾** ههروه ها نافره تاني سپيي و جوان و چاوگهش، **﴿وَحُورٌ عِينٌ﴾**، خويتر اويشه ته وه: (حُورٍ عِينٍ)، (حُورٍ) يش كو ي (حُوراء) ه و (عِينٍ) يش كو ي (عِيناء) ه، هه لبه ته پيشتر يش باس مان كرد (حُوراء) ياني: نافره تي سپيي و روون و جهسته ناسك

(عَيْن) یش که کۆی (عَيْنَاء) ه واته: نافردق چاوگهش و گهوره، پیشتیش باسی (خُور) مان کرد، که به سَ واتایان هاتوه:

۱- نافره تانیک که زۆر سپمین و جهسته یان زۆر جوانه.

۲- نافره تانیک که ههر کهس ته ماشایان بکات، چاوو سه رنجی له سه ر خۆیان کورت هه لَدِینن.

۳- نافره تانیک که ههر که سَیک ته ماشایان بکات، سه راسیمه و سه رگه ردان ده بی.

۸- ﴿كَأَنَّ لِلَّيْلِ الْكَوْنُ﴾، وهک گه وهه ری شیردراوه وان، گه وهه ر نه گه ر له نِیو سه ده فه که ی خۆی دابی، هیچ تۆزو گه ردیکی لِن نه نیشتوه، ههروه ها نه گه ر شاردرا بیته وه و په نهان کرا بی، پدنگه که ی زۆر سپمی و جوانتره، ئنجا که ده فه رموی: ﴿اللَّيْلِ الْكَوْنُ﴾، گه وهه ری شیردراوه، پیشتِ باسی گه وهه رمان کرد، که چۆن ژیانداریک له ده ریادا، نه و گه وهه ره له لیکیکی که ده پر یژی، دروستی ده کات، (مَکُون) یش به مانای (مَسْتَوِر) دی، یاق: شیردراوه، ئنجا شیردراوه به په های، یاخود شیردراوه له نِیو قۆزازه که یدا.

۹- ﴿حِزَاءٌ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، نه وه پاداشتی نه وه به که پیشتِ ده یان کرد، نه مهش بیرخسته نه وه ی هوکاری نه وه به، که چۆن گه یشتوونه نه و نازو نیعمه ته؟ ئنجا نیعمه ق حه و ته م و کو تایی باس ده کات و ده فه رموی:

۱۰- ﴿لَا يَسْمَعُونَ رَبًّا لَهُمْ وَلَا نُائِيًا﴾، له ویدا (له و به هه شته دا) نابیستن، نه قسه ی پووچ و نه قسه ی گونا به ار که ر، (الْغَوْ: الْكَلَامَ الَّذِي لَا يُعْتَدُّ بِهِ كَالْهَدْيَانِ، وَالْكَلَامَ الَّذِي لَا مَحْضَلَّ لَهُ)، (الغَوْ): قسه یه که هیچ گرنگی پی نادری، وهک قسه ی وری نه، ههروه ها نه و قسه به که هیچ سوود و به ره میکی نیه، قسه ی وا له به هه شته دا نابیستن، ﴿لَا نُائِيًا﴾، (التَّائِيْمُ: اللُّؤْمُ وَالْإِنْكَارُ، وَهُوَ مُضَرَّ أَثْمَ، إِذَا نَسَبَ غَيْرُهُ إِلَى الْإِثْمِ)، (تَأْيِيْمٌ) به مانای په خه گرتن و نکو ولییکردنه و، چاوگه له (أَثْمٌ) واته: جگه له خۆی پالدا به لای

گوناج، واته: کهس له بهههشتدا نابییستی که بهرامبه ره که ی پآلبداته لای گوناھو تاوان و قسه ی خراپ، ئه دی چی له ویدا ده بیستن؟

(١١) - ﴿إِلَّا قِيلًا سَلَمًا سَلَمًا﴾ جگه له گوترانی: سه لام سه لام، له دوانی نیوان خویاندا قسه ی پووچ نابییستن و، ره خنه له یه کدی گرتن و، قسه ی ناشیرین به یه کدی گوتن و گوناھبارکردن، نابییستن، ﴿إِلَّا قِيلًا سَلَمًا سَلَمًا﴾، جگه له گوتنی سه لام، سه لام، واته: سه لامی به ردهوام له یه کدی ده کهن.

جاریک یه کیک وا له نایه تانه حالیی بوو بوو، که له بهههشتدا گۆزانیی و قسه ی خووش و دهنگی خووش و موسیقای لی نیه، گوتم: نه خیر، باشی لی حالیی نه بووی، خوای کار به جی بویه باسی نهوانه ده کات، چونکه پیشی باسی شه پاب و مه ی خواردنه و دی کردوه، خواش ﴿سَلَامٌ لَّیْسَ لَکُمْ﴾ ده زانی ئهوانه ی له دنیا دا شه پاب و مه ی ده خوئنه وه، سه رخووش دهن و قسه ی پووچ ده کهن، بگره جاری وا هه یه، له گه ل یه کدی دا شه ره چه نگه و چه نگه پر چه ش ده کهن و لیک ده دن، به لکو جاری وایه کوشتنی لی پهیدا دهن، بویه خوا ﴿سَلَامٌ لَّیْسَ لَکُمْ﴾ که باسی شه پاب ده کات، باسی نه خووشیی و ژانه سه رو سه رتیشه ده کات و ده فهرموئ: نه وه ی به دوا دا نایه ت، هه م باس ده کات که قسه ی پووچ و خراپیشی تیدانیه و، سه رخووشیی و بیهووشیی و له ده ستدانی هه ست و شعوری به دوا دا نایه ت، نایا ئه وه چ له زه تیکه مروؤ شتیک بضوات، به لام دوا یی نه و عه قلله ی پتی له ناژه لان جیا ده بیته وه، له ده ستی بدات و به ده ستی خوی، خوی نه فام بکات؟! به دلنیایی به هه شتییه کان خوا ﴿سَلَامٌ لَّیْسَ لَکُمْ﴾ له وه زیاتر ریزیان لی ده گری، که خواردن و خواردنه وه یه ک بخوئن، عه قل و هه ست و هووشیان له ده ست بدهن، قسه ی پووچ و خراپ و گوناھبار که ره له گه ل یه کدی دا بکهن.

که ده فهرموئ: ﴿إِلَّا قِيلًا سَلَمًا سَلَمًا﴾، واته: هه ر سه لام له دوا ی سه لام له ویدا ده بیستن:

ا- دهگونجی مه بهست پیتی سهلامی بهینی خویان بی.

ب- دهشگونجی مه بهست پیتی سلاو کردنی فریشته کان بی لییان.

ج- دهشگونجی مه بهست پیتی سلاو کردنی خوی پهره ردگار بی لییان.

یژه دا له باره ی (سر موضونه) وه، پای دوو له زانایان دینین:

یه که م: (الطبري) ده لى: (فَوْقَ سَرٍّ مَنسُوجَةٍ، قَدْ أُذْخِلَ بَعْضُهَا فِي بَعْضٍ، كَمَا يُوضُنْ حَلْقَ الدَّرْعِ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ مُضَاعَفَةً، وَقِيلَ: إِنَّمَا قِيلَ لَهَا سُرٌّ مَوْضُونَةٌ، لِأَنَّهَا مُشَبَّكَةٌ بِالذَّهَبِ وَالْجَوْهَرِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، **﴿عَلَى سُرَّرٍ مَوْضُونَةٍ﴾**، قَالَ: «مَرْمُولَةٌ بِالذَّهَبِ» (جامع البيان: ٣٣٦٩)، (وَقَالَ عِكْرَمَةُ وَقَوْلُهُ: **﴿عَلَى سُرَّرٍ مَوْضُونَةٍ﴾**، مُشَبَّكَةٌ بِالذَّرِّ وَالْيَاقُوتِ) (جامع البيان: ٣٣٧٤).

واته: (الطبري) گوتوو یه تی: که دهفه رموی: **﴿عَلَى سُرَّرٍ مَوْضُونَةٍ مُتَكَبِّرِينَ عَلَيْهَا مُتَقَبِّلِينَ﴾**، واته: له سه ره چهند ته خت و جینگاه که که چنراون، هه نندیکی خراوته تئو هه نندیکی، وه که چۆن نالقه کانی زری ده خرینه تئو یه که و له سه ره یه که داده نرین و ده کرین به دووقات، نه وانیش به و شیوه یه ن.

گوتراوه: بۆیه دهفه رموی: له سه ره چهند ته ختیک که چنراون، چونکه به زپرو که وه ره چنراون، له عه بدولای کوری عه عباسه وه رضي الله عنه هاته وه که گوتوو یه تی: **﴿عَلَى سُرَّرٍ مَوْضُونَةٍ﴾**، به زیر پیکه وه په یوه ست کراون و چنراون.

له (عکرمه) وه هاته وه که گوتوو یه تی: **﴿عَلَى سُرَّرٍ مَوْضُونَةٍ﴾**، واته: به که وه ره و یاقووت، نه و جینگاو ته ختی ئیسراحت و پشو له سه رانه، چنراون.

دووهم: قسه یه کی (ابن عاشور) یش دینین هه ره له و باره وه، چونکه وشه ی: **﴿سُرَّرٍ﴾**، له قورباندا زور دووباره بۆته وه، ده لى: (وَالسُّرَّرُ جَمْعُ سَرِيرٍ، وَهُوَ كُرْسِيٌّ طَوِيلٌ مُتَشَعٌّ يَجْلِسُ عَلَيْهِ الْمُتَكَبِّرُ وَالْمُضْطَجِعُ، لَهُ سُوْقٌ أَرْبَعٌ، مُرْتَفَعٌ عَلَى الْأَرْضِ يَنْحَوِي ذِرَاعَ، يَتَّخِذُ مِنْ مُخْتَلِفِ الْأَعْوَادِ، وَيَتَّخِذُ الْمُلُوكُ مِنْ ذَهَبٍ وَفِصَّةٍ، وَمِنْ عَاجٍ وَمِنْ

نَفِيسِ الْعُودِ، كَالْأَبْنُوسِ، وَيَتَّخِذُهُ الْعُظَمَاءُ الْمُتَرَفِّهُونَ مِنَ الْخَدِيدِ الصُّرْفِ، وَمِنْ الْخَدِيدِ الْمَلُونِ أَوْ الْمُزَيْنِ بِالذَّهَبِ، وَالسَّرِيرُ مَجْلِسُ الْعُظَمَاءِ وَالْمُلُوكِ^(١)

(ابن عاشور) پروونکردنه و ديه کی جوانی هیتاوه بو وشه: ﴿سُرُرٌ﴾:

ده لئ: (سُرُر) کوؤ (سَرِير) ه، که کورسییه کی درېزو فراوانه، ههم که سیځ که بیهوؤ پالډاته وه له سه ری، ده توانؤ دانیشتی، ههم که سیځ که ديهوؤ له سه ری پاکشتی، پاده کشتی، (واته: وهک کورسی ناسایی نیه، جیئی نه فهریک بئ) چوار پیچکه ی ههن، له سه ر زهوی به رزبوته وه به نه ندازه ی باسکیک که متر یان زیاترو، له چهن دان جوړه ته خته و دار دروست ده کړی و، هوکمرانه کان نه و تهخت و شوئنی نیسراحت له سه رکړنه، له زېر یاخود له زیوو له عاج، (عاج به ددانی فیل ده گوتری)، له وه دروستی ده کهن، ههروه ها له و دارو دره ختانه ی زور ده گمهن و به نرخن، وهک (نه به نووس)، خه لکی دیکه ی مه زنی خوشگوزهران له ناسنی پروت، ههروه ها له ناسنی پهنگ کراو و، له ناسنی پازاوه به زېر، دروستی ده کهن و، تهخت (سَرِير) شوئنی دانیشتنی مه زنان و، شوئنی دانیشتنی هوکمرانه.

که واته: ﴿سُرُرٌ﴾، که کوؤ (سَرِير) ه، به کوردیی ده گونجی بگوتری: تهخت، قه نه فه، قه ره ویل، نه و شتانه ی ئیمه پټیان ناشناین، به لام کاتی خوؤ هوکمرانان نه و تهخته ی له سه ری دانیشتوون، چوار پایه و پیچکه ی هه بوون، به رز بووه، بابای دانیشتو و توانیویه ق چهن د که سی دیکه له ته نیش خؤی دابنی و، خه لکه که ی دیکه ش له به رانبه ری بوونه.

خوای به رز ده به وؤ تېمان بگه به نئ: نه و به هه شتیانه ی ده یان به مه به هه شت، وهک چؤن له دنیا دا پادشایه کان ده ژین و جئ و پټیان چؤنه، شوئنی نیسراحت و دانیشتن و پالډانه و دیان چؤنه، نه و به هه شتیانه ش جیگا و ړیگا و شوئنه کانیان

بهو شیوه یه، به لکو نهوه بهس بۆ حالییکردنی ئیمهیه، چونکه ئیمه ی خه لکی دنیا، له پادشاو حکومرانان، خوشگوزهرانترو له جیگا و ریگای نهوان خوشترو بهرترمان نه بینیه، بۆیه خوا ی بهرز بهو شیوه یه مان بۆ پیتاسه و وه سف ده کات، نه گهرنا بینگومان جیگا و ریگای که سیک که له بههشت دا پله که ی له هه موو کهس نزمتره، له هی هه موو حوکمران و پادشایانی سه ر زه وی خوشترو راقیترو بهرتره.

مهسه لهی چوارهم:

باسی نازو نیعمه قی ته رخانکراو بو هاوه لانی راسته، که سه رجه م شهش جو ره
نازو نیعمه قی ناوازه ن:

- (١)- نشینگه یان له نیو دارستانی سیدری بی درک دایه.
 - (٢)- ههروه ها له نیو دره ختی مؤزی میوه و گه لا پیز به ستوو.
 - (٣)- ههروه ها سییه ری بهرده و امیان ههیه.
 - (٤)- دیسان شوینه که یان تافگه و ناوی هه لپژاوی لین.
 - (٥)- میوه ی جو راو جو ری زو رو بهرده و امیشیان ههیه.
 - (٦)- تهخت و جیگا بلندی شیان هه ن، که ئافره تانی به تایبه قی دروستکراوی، هه میسه
کچ و، میرد دۆست و، هاوته مه تیانی تیدان.
- ئهوانه ی پیتی نیعمه قی پیشکه و تووه زور له خوا نیزی که خراوه کان بوون، که
بیگومان ئهوان پیگه و پله یان به رزتره، بویه نازو نیعمه ته که شیان به رزتر بوو،
به لام نه مانه هی هاوه لانی لای راستن، هاوه لانی که نه هلی خیر و چاکه ن،
ئهوانیش به دلنیایی له نازو نیعمه تیکی گه وره دان:

خوا ده فره موی: ﴿وَأَصْحَبُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَبُ الْيَمِينِ ۚ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ۝٨ وَطَلْحٍ مَّنْضُودٍ ۝٩
وَطَلْحٍ مَّنْضُودٍ ۝٩ وَمَأْمُومٍ مَّكْنُودٍ ۝١٠ وَفَكَهْمٌ كَثِيرٌ ۝١١ لَا مَقْطُوعٌ وَلَا مَمْنُوعٌ ۝١٢ وَفَرَسٌ
مَّرْفُوعٌ ۝١٣ إِنَّا أَسْأَلُهُمْ إِنشَاءً ۝١٤ فَعَلَّتْهُمْ أَتْكَارًا ۝١٥ عُرْيَا أَتْرَابًا ۝١٦ لِأَصْحَبِ الْيَمِينِ ۝١٧
ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ۝١٨ وَثَلَاثَةٌ مِنَ الْآخِرِينَ ۝١٩﴾

شیکردنهوهی ئەم ئایەتانه، لە چوارده برگەدا:

(١) ﴿وَاصْحَبُ الْاَيْمَنِ﴾، هاوێلانی لای ڕاست، هاوێلانی لای ڕاست کێن و چۆن؟ واتە: ئەوان بە شیوەیەکن که بابای وەسفکراو، نانوانی وەسفیان بکات.

نەجا دێتە سەر بانی ئەو نازو نەعمەتانی که تێیان.

(٢) ﴿فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ﴾، ئەوان لە نێو باخیکدان، که درەختی سیدری درک شکیترای لێمە.

سیدر جۆرە درەختیکە بۆنی زۆر خۆشە، بەلەم درکی هەیه لە دنیا، خوای بەرز دەفرموی: ﴿فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ﴾، نەو سیدرە بەهەشتیان لە نێویدا، بێ درکە، (مخضود) واتە: درک شکیترای، بەلەم لێردا مەبەست ئەوەیە بێ درکە، (خُضِدَ شَوْكُهُ: قُطِعَ)، واتە: درکەکی شکیترای، زانیان ناوا بانی سیدر دەکەن دەلێن: (وَالسِّدْرُ: شَجَرٌ مِنْ شَجَرِ الْعِضَاهِ ذُو وَرَقٍ غَرِيضٍ مُدَوِّرٍ، وَقَالَ فَخْرُ الدِّينِ الرَّازِي: ذُو وَرَقٍ ضَغِيرٍ بِخِلَافِ الطَّلَحِ فَهُوَ ذُو وَرَقٍ غَرِيضٍ)، ڕەنگە سیدریش، جۆراو جۆر بێ، چونکە (ابن عاشور) دەلێ: سیدر لەو درەختانیە که درکاوین و، گەلایەکی پان و خڕ، بەلەم (فخرالدین الرازی) دەلێ: گەلایەکی بچووکه، بە پێچەوانەی مۆز (طلح) دەو که گەلایەکی گەورەیه، واش پێدەچێ سیدر چەند جۆری هەبێ، جۆری گەلایە وردی هەبێ و، جۆری گەلایە درشتی هەبێ، هەروەک چۆن چنارو سپیدراو، دارو گۆزێو ئەوانە، جۆریان زۆرە، بۆ وێنە: دارخورما زانیان دەلێن: زیاتر لە هەشتەسەد (٨٠٠) جۆر خورما هەیه لە دنیا، دارە که شی جۆراو جۆرە.

(٣) ﴿وَطَلَحٍ مَّنْضُودٍ﴾، (هاوێلانی لای ڕاست، ئەو بەهەشتیانە بە دەستی ڕاستیان نامە کردووە کانیان وەرگرتۆتەو) لە نێو باخی مۆزدان، (منضود) واتە: ریز بەستوو، مۆزەکانیان لەسەر یەکن، (الطبري) گوتوویەتی: (أَهْلُ التَّوَابِلِ مِنَ الصَّخَابَةِ وَالتَّابِعِينَ

قَالَتْهُمْ يَقُولُونَ: الطَّلْحُ هُوَ الْمَوْزُ، دهلی: نهوانی قورنایان پروونکردوتهوه له هاوه‌لان و له شوینکهدوتووایان، ده‌لین: (طلح): بریتیه له مۆز هه‌لبه‌ته ئیمه ههر ده‌لین: مۆز، به‌لام له ئەسل دا ناوه‌که‌ی (مهوز)، (منضود: إِسْمٌ مَّقْعُولٌ مِنَ النُّضْدِ)، (نضد) واته: پیزکردن و پیز به‌ستن و له‌سه‌ریه‌ک دانان و هه‌لچنین، (منضود) ناوی به‌رکاره‌و له (نضد) هوه‌هاته.

(٤) - ﴿وَأُطِّلَ مَمْدُودٌ﴾، هه‌روه‌ها له نێو سیبه‌ریکی دوورو درێژدان، سیبه‌ریکه نابریته‌وه‌و بن کۆتاییه، (الطَّلُ الْمَمْدُودُ: الَّذِي لَا يَتَقَلَّصُ كَطَلِّ الدُّنْيَا، وَهُوَ طَلٌّ حَاصِلٌ مِنَ التَّيَافُفِ أَشْجَارِ الْجَنَّةِ)، سیبه‌ریکه کورت نابیته‌وه‌و کۆتایی نایه‌ت، وه‌ک سیبه‌ری دنیا، نه‌و سیبه‌ره‌ی به‌هه‌شتیش له تیکچرژانی دارو دره‌خته‌کانی به‌هه‌شت، په‌یداده‌بووه.

(٥) - ﴿وَأَمَّا مَسْكُوبٌ﴾، ناویکی هه‌ل‌ژاو، ده‌گوتری: (سَكَبَ الْمَاءُ: صَبَهُ، وَأُطْلِقَ هُنَا عَلَى جَرِيهِ بِقُوَّةٍ يُشْبِهُ السَّكْبَ)، واته: ناوه‌که‌ی رشت، به‌لام لی‌ره‌دا وشه‌ی (سکب) به‌کاره‌یتراوه به‌مانای رۆیشتنی ئاو به‌هێز، وه‌ک هه‌ل‌ژۆ.

منیش ده‌لیم: نه‌م لیکدانه‌وه‌یه راست نیه، به‌لکو (مسکوب) واته: هه‌ل‌ژاو، وه‌ک ئیمه ئیستا تاقه‌که‌کان ده‌بینین، که به‌عه‌ره‌بیی پێیان ده‌گوتری: (سَلَالَات) وه‌ک: تاقه‌که‌ی گه‌لی عه‌لی به‌گ و سه‌رچاوه‌ی زه‌لم و، نه‌و تاقه‌گانه‌ی دیکه، که دیمه‌نیکی زۆر جوانیان هه‌یه، واته: له به‌هه‌شتدا ناوی هه‌ل‌ژاوو تاقه‌که‌کان هه‌ن.

(٦) - ﴿وَلِكُهُمُ كَيْفَرٌ﴾، هه‌روه‌ها له نێو میوه‌یه‌کی زۆردان، واته: میوه‌یه‌کی جو‌راو جو‌ری زۆر.

(٧) - ﴿لَا مَقْطُورٌ وَلَا مَنُوعٌ﴾، نه‌ ده‌بری نه‌ پێی لی ده‌گیری، واته: نه‌ نه‌وه‌یه که میوه‌که به‌ری و نه‌ندازه‌که‌ی که‌م بن، هه‌روه‌ها ریشی لی ناگیری.

یاخود: نابری، به‌و واتایه ئیستا هه‌بی و دوا‌یی نه‌بی، وه‌ک میوه‌ی دنیا، بو‌ۆینه: ته‌ره‌کارو کاله‌ک و شووتی و تر‌ۆزی و خه‌یار، له که‌شی هاویندا هه‌ن، به‌لام

دوایی نامینن، مه گهر هه لگیرین، یان به شیوهیه کی ناسروشتی پینگهیه نرین، خوا **سَبَّحْتَ** هه میوهیه له کاتی خویداو، له کهشی خویدا دروست دهکات، که بۆ نهو که شه باشه، پرته قال و لیموو نارنج و نهوانه له کهشی زستان دا، له بهر نهوهی مرووف پیوستی به قیتامین سی (C) زیاتره، تاکو به رهه لستی زیاتر بن له بهرانه به نه خوشیه کافی که له سه رما پهیدا دهن، به لأم ته ده کارو شووتی و تروزی و خه یارو کاله ک و نهوانه، هه موویان له کهشی هاویندا، له بهر نهوهی ههوا گهرمه و مرووف پیوستی به قهره بوو کردنه وهی ناوی جهستهی ههیه.

هه لته به به نسبت موز (طلح) وه، زانایان زور قسه یان له سه ر کردوه و زور به یان گوتوو یانه: (طلح) جوړه دره ختی که که گه لای به رزهو، گه لایه کهشی زور پانه، به لأم (سدر) گه لای وردوه، که واته: له گه لای وردوه تاکو گه لای پان، یانی: هه موو جوړه دره ختی که به هه شتدا ههیه.

وه ک چوون (الطبري) گوئی: هاوه لآن و شوینکه وتووایان وایه، که (طلح) به مانای (موز) ه، (الشوکانی) یش ده لئی: (قَالَ أَكْثَرُ الْمُفْسِرِينَ: إِنَّ الطَّلْحَ فِي الْآيَةِ هُوَ شَجَرُ الْمُوزِ، وَقَالَ جَمَاعَةٌ: هُوَ الطَّلْحُ الْمَعْرُوفُ، وَهُوَ أَعْظَمُ أَشْجَارِ الْعَرَبِ)^(۱).

واته: زور بهی تویره وهوان گوتوو یانه: (طلح) واته: دره ختی موز، به لأم کومه لیک له زانایان گوتوو یانه: مه به ست له (طلح) نهو دره ختهیه که ناسراوه، که گه وره ترین دره ختی عه په بانهو گه لای زور پانه.

منیش ده لیم: هه دروویان گونجاو، به لأم مادام زیاتر رایان وایی که به دره ختی موز ده گوتری، نهو پایه راستره.

ئنجا خوا **سَبَّحْتَ** باسی نیعمه تیکی دیکه یان دهکات، پشتر باسی: **إِذَا سَدَرَ مَحْضُورٌ وَطَلَحَ مَحْضُورٌ وَطَلَحَ مَدْجُورٌ وَمَاءٌ مَسْكَوْبٌ وَفَكَهْمٌ كَثِيرٌ لَا مَقْطُوعٌ وَلَا مَمْنُوعٌ** بی کرد، نهوه پینج نیعمه ت، ئنجا باسی نیعمه قی شه شه م دهکات ده قهرموئی:

(۱۰) - ﴿جَعَلْنَاهُمْ أَجْكَارًا﴾، گنجاو مانن به کج، ننجایا هه نافرته کانی دنیان، خوی پهره و ردگار که دروستیان دهکاته وه، له شیوهی کچاندا دروستیان دهکاته وه، یان مه بهست پیتی نهو حوریانن که خوا به تایبته بۆ پیاوانی به ههشت دهیانخولقیتی؟ ههردوو واتابه که دهگه به نی و دهشگونجی ههردوو کیشیان ویکرا هه نافرته کانی دنیاو، هه حورییه کانیش خوی کارزان ناوا دروستیان بکات.

(۱۱) - ﴿عَرَبًا أَتْرَابًا﴾، میرد خوشیسته ری هاوته مه نن، (عُزْب) کوی (عُزُوب) ه، (العُزُوب: الْمَرْأَةُ الْمُتَحَبِّبَةُ إِلَى زَوْجِهَا)، نافرته تیک که خوی له لای میرده که ی خوی خوشه ویست دهکات، (عُزْب) کوی (عُزُوب) ه، ههروه ها (عُزْبَة) هشی پی دهگوتری: که به (عُزْبَات) کۆ دهکریته وه، واته: نهو نافرته ی خوی له لای میردی خوی خوشه ویست دهکات، میردی خوی خوشده وی و، بۆ دلسۆزه، (أَتْرَاب) کوی (ترب) ه واته: هاوته مه نن، واته: ته مه نیان له گه ل میرده کانیا ن دا یه که، یاخود: نافرته کان پیکه وه هاوته مه نن، ننجای (ترب) بۆ نافرته به کاردی. به لām بۆ پیاوان، نه گهر بویستری بگوتری: هاوته مه نن، ده بن بگوتری: (أَقْرَان) که تاکه که ی (قِرْن) ه، (فَلَان قِرْنُ فَلَان) واته: پیکه وه هاوته مه نن، به لām بۆ نافرته دهگوتری: (فُلَانَةُ تَرْبُ فُلَانَةٍ) نهو نافرته هاوته مه نن له گه ل فلان نافرته دا.

(۱۲) - ﴿لَا صَاحِبَ إِلَيْنِ﴾، بۆ هاوه لانی لای راست.

(۱۳) - ﴿ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ﴾، کۆمه لیک ی زۆر له گه له پیشووه کان (هاوه لانی لای راست له به ههشتدا).

(۱۴) - ﴿وَتِلْكَ مِنَ الْآخِرِينَ﴾، کۆمه لیک ی زۆریش له دوایینه کان (واته: له ئۆمهه ق پیغه مبه ری کۆتایی).

که خوا سیرا سیرا یه کسه ر له باسی پیخه ف و جیگا و ڕیگای تیدا نیسراحت کردن دا، یه کسه ر باسی نافرته تانی کرد، وشه ی (فِرَاش) کۆیه که ی (فُرْش) ه، له فه رمایشتی پیغه مبه ردا هه م بۆ ژن، هه م بۆ میردیش به کارها توه، وه ک له فه رمایشتیکی

يَبْغِهِ مَبْرَدًا هَاتُوهُ ﴿١٤٥٧﴾: [النَّوْذُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاہِرِ الْخَجَرُ] (أخرجه البخاري: ١٩٤٨، ومسلم: ١٤٥٧)، واته: مندال هي نهو جتيهيه كه تتيذا له دايك بووه، نهو كه سه ش كه داوین پیسی کردوه، به ردی به زار، واته: هیچی پی نابری، كه واته: (فراش) ههم بو ژن به کاردی و، ههم بو پیویش به کاردی، له به رنه و دی ژن و پیاو له و پیخه ف و نوینه دا نیسراحت ده کهن، كه له ماله وه یاندايه.

تیمه له کو تایی باسی نهو نازو نیعمه تانه دا كه بو هاو ده لانی لای راست تهرخان کراون، ده تیین:

نهو نازو نیعمه تانه ی بو پیشكه وتوو ده كان و له خوا نزیك خراوه كان، باسکراون، به گشتی به رزترن له وه ی بو هاو ده لانی لای راست باسکراون، به لام ده بی له یه ك شت وریا بین: مه رج نیه ته وه ی خوا ﴿سَمِیْعٌ نَّجِیْمٌ﴾ بو پیشكه وتوو ده زور له خوا نزیكه كانی باسکردوون و، ته وه ی بو هاو ده لانی لای راستی باسکردوون، مانای وابی: هه رچی خوا بو وانی باسکردوه، نه وان نیانه و، هه رچی بو نه وانی باسکردوه، نه وان نیانه، به لكو به هه شت هه رچی مرو ف دلی بیخوازی لیته تی، بو هه موو كه س، به لام هه ر كه سه به پی پی پله و پیگه ی خو ی، نه گه رنا خوای به رز كه باسی (سابقون) ده كات، فلان شته یان هه یه و فلان شته یان هه یه، دوایی باسی (أَصْحَابُ الْيَمِينِ) ده كات، كه نه وانیش نهو شته و نهو شته یان هه یه، مانای نه وه نیه كه نه وه ی (سابقون) هه یانه (أَصْحَابُ الْيَمِينِ) نه یانبی و، نه وه ی (أَصْحَابُ الْيَمِينِ) هه یانه (سابقون) نه یانبی، به لكو هه موویان له هه موو نهو نیعمه تانه به هره مه نندن، به لام هه ر كه سه به پله ی خو ی و به شیوه ی خو ی.

ننجا با نهم سی فه رمووده یه ش بیئین:

(١) - پیغه مبه ر ﴿سَمِیْعٌ نَّجِیْمٌ﴾ ده فه رموی: [أَهْلُ الْجَنَّةِ عَشْرُونَ وَمِائَةٌ صَفٌّ، فَمَّا نُونُ مِنْهَا مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَأَرْبَعُونَ مِنْ سَائِرِ الْأُمَمِ] (أخرجه أحمد: ٢٣٩٩٠، والترمذي: ٢٥٤٦، وقال: حسن، وابن ماجه: ٤٢٨٩، والدارمي: ٢٨٣٥، وابن حبان: ٧٤٥٩، والحاكم: ٢٧٣، وقال: صحيح على شرط مسلم).

واته: نه هلی به ههشت سه دو بیست (۱۲۰) ریزن، ههشتا (۸۰) ریزیان لهه
نۆمهتهن (واته: له نۆمهتهن پیغه مبهه موحه ممه ده) و چل (۴۰) ریزیشیان
له نۆمهته کانی دیکه وه له کۆمه لکایه کانی دیکه.

(۲) - پیغه مبهه ده فهرمو: **إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يَسِرُّ الرَّابُّ فِي ظِلِّهَا مِائَةُ عَامٍ لَا يَقْطَعُهَا، وَافْرُوا إِنْ شِئْتُمْ : ﴿وَلَمْ يَمْدُورْ﴾** (أخرجه البخاري: ۴۸۸۱، ومسلم: ۲۸۲۶).

واته: له به ههشتا دره ختیکی تیدایه، سوار چاک سه د (۱۰۰) سأل له ژیر
سیه ره کهیدا ده روات، تهواو نابن، نه گهر ده تانهوی ئەم ئایه ته بخوینن: **﴿وَلَمْ يَمْدُورْ﴾** واته: سیه ریکی درێژ.

(۳) - **إِن قِتَادَةَ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي، لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا سَطَرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿ثَلَاثَةَ مِائَاتٍ مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَثَلَاثَةَ مِائَاتٍ مِنَ الْآخِرِينَ ﴿٣٩﴾﴾** (أخرجه البخاري: ۴۷۴۱، مسلم: ۲۰۲۱، والطبري: ۲۳۵۲۳).

واته: قه تاده گوتوویهتی: پیم گه یشتوه که پیغه مبهه **﴿وَلَمْ يَمْدُورْ﴾** به هاوه لانی
به ریزی خووی فهرمووه: ئایا رازین بهک له سه ره چواری خه لکی به ههشت بن؟
گوتووایانه: به ئی، فهرموویهتی: ئایا رازین که بهک له سه ره سیی خه لکی به ههشتی
بن؟ گوتووایانه: به ئی، فهرموویهتی: سویند بهو که سهی گیانی منی به ده سه ته،
نومیدم وایه تیوه نیوهی خه لکی به ههشتی بن، دوایی ئەم ئایه تهی خوینده وه:
﴿ثَلَاثَةَ مِائَاتٍ مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَثَلَاثَةَ مِائَاتٍ مِنَ الْآخِرِينَ ﴿٣٩﴾﴾ الواقعة.

له کۆتایی ئەم ده سه شدا وه لانی پرسیاریک به کورتیی ده ده یته وه:

خوا **﴿ثَلَاثَةَ مِائَاتٍ مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَثَلَاثَةَ مِائَاتٍ مِنَ الْآخِرِينَ ﴿٣٩﴾﴾** حۆریه کانی بو پیاوانی به ههشتی داناون، نه دی ناهه ته کان که ده چنه
به ههشت، چی بو داناون؟

نهو پرسیاره کاتی خوئی له کتیبی: (نافرته و خیزان له سایه‌ی شه‌ریعت) دا،
وه‌لهم داوه‌ته‌وه:

که خوا ^{بسم الله الرحمن الرحيم} به پیتی سرووشتی پیاوان و نافرته‌تان، باسی نیعمه‌ته‌کان ده‌کات، بۆ
پیاو که خوا ^{بسم الله الرحمن الرحيم} سرووشته‌که‌ی وا خولقاندوه‌ه‌ز ده‌کات، زیاتر له‌هاوسه‌ریکی
هه‌بئ و، پیاو زیاتر به‌دوادا چوو (طالب) و عه‌ودا‌له، به‌لام نافرته‌ه‌ز ده‌کات
به‌دوادا گه‌پاو (مطلوب) بئ و، خه‌لک بۆی عه‌ودا‌ل بئ و، داواکراو بئ، نه‌ک
داواکه‌ر، بۆیه‌خوا ^{بسم الله الرحمن الرحيم} به‌پیتی سرووشتی پیاوه‌کان باسی نه‌وه‌ی کردوه‌که‌نافرته‌تانی
تایبه‌تتان بۆ ده‌ره‌خسیتی، وێرای هاوسه‌ره‌کانی خۆتان، به‌لام بیگومان نافرته‌تانی
بروادار، چ نه‌وانه‌ی هاوسه‌ردار بوون، چ نه‌وانه‌ی بئ هاوسه‌ر بوون، نه‌وانیش
له‌هه‌موو نه‌و نازو نیعمه‌تانه‌له‌گه‌ل پیاوه‌کاندا به‌شدان، به‌لام پیچه‌وانه‌ی
سرووشتی نافرته‌ته، بگوترئ: هه‌ندیک پیاوی جوانت بۆ ده‌ره‌خسین! نه‌مه
پیچه‌وانه‌ی سرووشتی نافرته‌ته‌وه، نافرته‌ پیتی خۆشه، هی پیاویک بئ و پیتی
خۆشه‌داواکراو بئ، نه‌ک داواکه‌ر، به‌لام پیاو سرووشته‌که‌ی وایه، پیتی خۆشه
داواکه‌ر بئ، پیاویش به‌ سرووشت پیتی خۆشه‌زیاتر له‌هاوسه‌ریکی هه‌بئ،
به‌لام نافرته‌ته، نه‌گه‌ر سرووشته‌که‌ی تیک نه‌چوو بئ، پیتی خۆشه، هی یه‌ک پیاو
بئ، نه‌ک چه‌ند پیاویک ده‌ستاو ده‌ستی بئ بکه‌ن، نه‌وه‌ پیچه‌وانه‌ی سرووشت
و زگماکی ساغی نافرته‌ته، نه‌گه‌ر تیکنه‌چوو بئ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دهرسی دووهم

يېتەنەي ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە شازدە ئايەت (۱۶) يېك دى، كە ئايەتەكانى: (۵۶ - ۴۱)
ن، ئەم شازدە ئايەتە ھەموويان تەرخانكراون بۆ باسى سزاي سەخت و دژواری
ھاوۋەلانى چەپە (أَصْحَابُ الشَّمَالِ)، كە خوا ^{سەئىدۇلھەمىد} بۆ باسى دويىدا دەيانخاتە نىو
نازارو مەينەتییەكى زۆر بېرەزاوۋ لە دۆزەخدا، كە سەرچەم لىرەدا باسى پېنج
جۆرە سزايان بۆ دەكات:

۱- گرەبابەكى زۆر گەرم.

۲- ئاوى كۆلۈۋ داغ.

۳- سېبەرى دوۋكەلىكى پەش.

۴- خواردن لە درەختى زەققووم (ژەقنەمووت).

۵- خواردنەۋە لە ئاوى كۆلۈۋ داغ، ۋەك خواردن حوشترى توۋشبوۋ نەخۇشى تىر
ئاو نەبوون (ھيام).

تەنجا لە ميانى نەۋەدا، خوا ^{سەئىدۇلھەمىد} باسى ھۆكارەكانى گىرۆ دەبوۋنى ئەۋ سزاۋ
نازارانەش دەكات، كە چوار ھۆكارن:

(۱) - خۇشگوزەرانىي ھەرام لەسەر حىسابى خەلىكى دىكە.

(۲) - بەردەۋام بوون لەسەر گوناھى مەزنى ھاۋبەشدانان بۆ خوا، يان كوفر.

(۳) - نكۆلىيىكردن لە زىندوۋكرانەۋە.

(۴) - گومرايى، كە بەدلىنبايى گومرايىكە، بىك و پىشەي ھەموو ھۆكارەكانى دىكەيە.

وَأَصْحَابُ الْإِيمَانِ مَا أَصْحَابُ الْإِيمَانِ ﴿١١﴾ فِي سُبُورٍ وَحِيمٍ ﴿١٢﴾ وَطَلَّ مِنَ الْجَمُومِ ﴿١٣﴾ لَا يَأْرِو
وَلَا كَرِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿١٥﴾ وَكَانُوا يُصْرَفُونَ عَلَى الْلِئْتِ الْعَظِيمِ ﴿١٦﴾ وَكَانُوا
يَقُولُونَ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظْمًا أَوْنَا لَمُبْعُوثُونَ ﴿١٧﴾ أَوَّابًا أَوَّارُونَ ﴿١٨﴾ قُلْ إِنَّ
الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿١٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ أَنْتَ الْفَالِقُونَ الْمَكِيدُونَ ﴿٢١﴾
لَا كُفُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زُفُورٍ ﴿٢٢﴾ فَالِقَاتٍ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٢٣﴾ فَتَشْرِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْمَنِيِّ ﴿٢٤﴾ فَتَذَرُوهَا كَمَا
هَذَا تُزَلَّمُ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٢٥﴾

مانای ده قافو ده قی نایه تەکان

هاوه لانی چه په، هاوه لانی چه په کین و چۆن؟ ﴿١١﴾ له نیو گره باو ناوی
کولودان ﴿١٢﴾ ههروه ها له بن سیهری کی له چه دوو که لی رهش دان ﴿١٣﴾ نه
(فتیک و) ساردهو، نه که لیکشی ههیه ﴿١٤﴾ (هوکاری نهو سزاو جه زه به یهش
نهوه یه)، بێگومان نهوان پیش نهوه (له ژبانی دنیا یاندا) خوښگوزهران بوون (به
سامانی چه رام و له سه ره حسابی خه لک) ﴿١٥﴾ ههروه ها نهوان له سه ره گوناھی
مه زن مکوپ بوون ﴿١٦﴾ ده شیانگوت: نایا کاتیک مردین و بووینه گل و ئیسک،
نایا نیمه زیندوو ده بینهوه؟ ﴿١٧﴾ ههروه ها نایا باب و باپیرانی یه که می شمان
(زیندوو ده بنهوه)؟ ﴿١٨﴾ بلن: به دنیایی پیشینه کان و دوایینه کان ﴿١٩﴾ مسوگهر
بو ژوانگهی پوژیکی زانراو (دیاریکراو) کو ده کرینهوه ﴿٢٠﴾ تنجا بێگومان تیهو
نه ی گومرایانی به درودانه ره (ی پوژی دوایی)! ﴿٢١﴾ مسوگهر له (به ره میوه ی)
دره ختی زه ققووم ده خوون ﴿٢٢﴾ سکتانی لی ده تاخنن (پری ده کهن) ﴿٢٣﴾ تنجا
له ناوی کولیوو داغی له سه ره ده خوونهوه ﴿٢٤﴾ تنجا خوونهوه ده بن (وینه ی ناو)
خواردنهوه ی حوشتانی (گیروده بووی نه خویشی) تیر ناو نه بوون ﴿٢٥﴾ نهوه یه
شیوه ی میوانداری لی کردنیان له پوژی سزاو پاداشتا ﴿٢٦﴾

شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(وَأَصْحَابُ الْمَلِإِ): هاوه لانی ددهسته چهپ، یان هاوه لانی چهپه، پښتر باسمانکرد، که راست و چهپ دژو پیچه وانه یه کدیین و، لای راست نیشانه ی به خته وه ریه، له بهر نه وهی (مِیْن) له (مِیْن) هوه هاووه واته: بهر ده کت و خیرداری و، لای چهپ (شمال) نیشانه ی نه گبه تی و بن خیرییه، که خوا ^{بشیر} له نایه ته کانی پیشیدا به (أَصْحَابُ الْمُشْتَمَةِ) باسیکردن و، (مُشْتَمَةٌ) له (سُوم) هوه هاووه، واته: نه گبه تی و بن خیری، که بیگومان مه به ست پتی نه وانه یه که نامه ی کرده وه کانیان به دهستی چهپ وهرده گرنه وه، یان له لای چهپ راده گیرین، له پوژی کوکرانه وه و لپرسینه وه دا، دواپی به ره و دوزه خ به ږی ده کرین.

(سَمُومٌ): (السُّمُومُ: الرِّيحُ الْخَارَةُ الَّتِي تُؤَثِّرُ فِي الْجِسْمِ تَأْثِيرَ السُّمِّ، أَوِ الرِّيحُ النَّافِذَةُ فِي الْمَسَامِ، وَجَفَعَ الْمَسَامَ: سَمَائِمَ)، (سَمُومٌ) نهو بایه گهرمه یه که کاریگه ریی له جهسته دا وک کاریگه ریی ژه هره، یاخود (سَمُومٌ) واته: نهو گرپه با گهرمه ی ده چپته نیو کونه کانی جهسته وه، (مَسَامٌ) واته: کونی جهسته، که به (سَمَائِمٌ) کو ده کرپته وه.

(حَمِيمٌ): (الْمَاءُ السَّادِيْدُ الْخَارَةُ) ناویکه گهرمایه که ی زور سهخت بن، له (حَمَّةٌ) وه هاووه، (الْحَمَّةُ: الْمَاءُ الْخَارُ الْخَارِجُ مِنْ مَتْبَعِهِ)، (حَمَّةٌ): نهو ناوه گهرمه یه که له سه رچاوه که ده رده قولن، نجا له و باره وه په ندیکی عه ږه ی هه یه ده لی: (الْعَالِمُ كَالْحَمَّةِ يَأْتِيهَا الْبُعْدَاءُ، وَيَزْهَدُ فِيهَا الْقُرْبَاءُ) وک له (ابن الأثير) له کتبه که ی دا^(۱) هیناویه تی.

واته: زانا وک سه رچاوه ی ناوی گهرم وایه، که خه لکی دوور بو ی دی، به لَم نه وانه ی لپی نیزیکن، به که مکرنی و بایه خی پی ناده ن.

(کَرِيمَ): (کُلُّ شَيْءٍ شَرَفٌ فِي بَابِهِ يُوصَفُ بِالكَرَمِ)، لَا بَارِدَ وَلَا كَرِيمَ واته: نه ساردهو نه به که لکه، چونکه (کَرِيم) هەر شتی که له جوړی خوږی باش بڼ، ناوړی به که لک، خوارنیکي باش، که سیکي به پریز: (مَاءٌ کَرِيمٌ، طَعَامٌ کَرِيمٌ، شَخْصٌ کَرِيمٌ) پیچه وانه ی (کَرِيم) یش لیره دا یانی: بڼ که لک.

(مُتَرَفٍّ): (التَّرَفُّ: التَّوَسُّعُ فِي النُّعْمَةِ، أُتْرِفَ فَهُوَ مُتَرَفٌّ)، (مُتَرَفِّينَ) کوی (مُتَرَفٍّ) ه، له (تَّرَفٍّ) وه هاتوه، که بریتیه له فراوانی له خوښگوزه رانی و نازو نعيمهت و رابواردن دا، ده گوتړی: (أُتْرِفَ فَهُوَ مُتَرَفٌّ) خوښگوزه ران کراوه، نهو خوښگوزه رانه.

(الْيَمِينِ الْغَمُوسِ): (الذَّنْبُ الْمُؤْتِمٌ، وَسَمِيَ الْيَمِينُ الْغَمُوسُ جَنًّا لِذَلِكَ، حَيْثُ فِي يَمِينِهِ: لَمْ يَفِ بِهَا)، (جَنًّا) واته: گوناهی که مروت سزا بار بکات، (عَظِيمٌ) یش واته: مه زن، سویندیک که خاوه نه که ی ده یخوات و ده زانن درو ده کات، پتی ده گوتړی: (الْيَمِينُ الْغَمُوسِ) سویندی نقومکه ر، نقومکه ر له گوناها، سویندیک که خاوه نه که ی ده زانن درو یوه، ده شیلن، پتی ده گوتړی: (الغُمُوسِ)، ده شگوتړی: (حَيْثُ فِي يَمِينِهِ: لَمْ يَفِ بِهَا) واته: سویندی خوارو سوینده که شی نه هیتایه دی.

(مِيقَاتٍ): (الْمِيقَاتُ: الْوَقْتُ الْمَضْرُوبُ لِلشَّيْءِ)، کاتی دیاریکراو بو شتی که به کوردی ژوانگه ی پتی ده لاین، (میعاد) یش به لینگه یه، شوینی به لاین و گف.

(زُقُومًا): (عِبَارَةٌ عَنْ أَطْعَمَةِ كَرْنَهَةٍ فِي النَّارِ، وَمِنْهُ اسْتُعِيزَ: زَقَمَ فَلَانَ وَزَقَمَ: ابْتَلَعَ شَيْئًا كَرْنَهًا)، (زُقُومًا): بریتیه له خوارنه خراپ و ناخوښو ستراده کان، له ناگری دوزه خدا، هەر له ویشه وه نه وه خواراوه ته وه ده گوتړی: (زَقَمَ فَلَانٌ وَزَقَمَ) نه که ر که سیک شتی که قووندا که پتی ناخوښ بڼ، له ته فسیری سووړه (الصفات) دا پروونان کردو ته وه، که (زُقُوم) جوړه میوه یه که له دوزه خدا، وه که خوا (سُورَةُ النِّازِعَاتِ) باسی کردوه: ﴿طَلَعَهَا كَأَنَّهَا رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ﴾ (الصفات، میوه که ی وه که سهری شهیتانان وایه، که سیش سهری شهیتانان نه بینویه، به لأم له خه یال و نه ندیشی هه موو خه لکدا، سهری شهیتانان شتی که دزیوو ناقولایه، بویه خوا (سُورَةُ النِّازِعَاتِ) بهری

دره ختی زه ققومی چواندوه به شتیکه وه که له نه ندیشه و خه یالی مروقه کاند
شتیکی ناقولاو ناریکه.

(شَرَبَ الْهَيَامُ): خواردنه وهی حوشتریک که تووشی نه خوشیی (هَيَام) بووه،
(وَالْهَيَامُ: دَاءٌ يَأْخُذُ الْإِبِلَ مِنَ الْعَطَشِ)، (هَيَام) جوړه نه خوشییه که تووشی حوشت
دی، زور تینوو ده بی، نجا نه گهر نیر بی پی ده گوتری: (بَعِثْ أَهْمِيمَ) و، نه گهر
می بی، پی ده گوتری: (نَاقَةُ هَمِيَاءَ) (هَيَام) نه و نه خوشییه که حوشت تووشی
دی و، هه رچهنده ناو ده خواته وه تیر نابن.

(نَزَّلَهُمُ): (النُّزْلُ: مَا يَعْدُ لِلنَّازِلِ مِنَ الزَّادِ)، (نُزْلُ): نه وهیه که بو بابای دابه زیوو
میوان داده نری له پیخورو خواردن، بویه ش پییگوتراوه: (نُزْلُ) و به میوانیش
گوتراوه: (نَازِلُ) دابه زیوو، چونکه نه و کاته عادهت و ابووه، میوان به زوری
نه وانه بوون، که به ریگادا هاتوون و، دیاره سواری و لاخ بوون، نجا ریوار که
دابه زیوه و بوته میوان، خانه خوئییه که شی پیشوازی لیکردوه، نجا نه و خواردنه ی
که بو میوان داده نری و ده ست و برد ددری به میوان، پیش نه وهی خواردنی
بنه پیتی بو ناماده بکری، پی ده گوتری: (نُزْلُ).

مانای گشتی نایه تەکان

به پـزان!

خوا له م چەند نایه تەدا باسی حاڵی هاوێلانی لای راست و لای چەپ دەکات،
 ئەوانە ی چاکە کارن، خوا به دەستی راستیان نامە ی کردووە کانیان دەداتەو،
 ئەوانە ش که خراپە کارن، به دەستی چەپیان نامە ی کردووە کانیان دەداتەو،
 دەفەر مۆ: ﴿وَأَصْحَابُ الشَّامِ مَا أَصْحَابُ الشَّامِ﴾. هاوێلانی چەپە، هاوێلانی چەپە،
 کێن و چین و چۆن؟ واتە: حاڵ و باڵ و گوزەرانیان هێندە سەخت و دژوارە،
 که دەسفکەر به زەحمەت بۆی دەسف دەکری، نەجا خوا ﴿سُبْحَانَكَ﴾ باسی گوزەرانی
 سەختیان دەکات:

﴿فِي سَوْمٍ وَحِمِيرٍ﴾. له نیو گڕەبای گەرم و ئاوی کۆلۆو داغ دان.

﴿وَطَلٌّ مِّنْ حَمِيمٍ﴾. هەرودەها سیبەرێک که دووکه‌لی ڕەشە، (ظَلٌّ) سیبەرە،
 به‌لام (حَمِيمٍ) واتە: دووکه‌لی ڕەش، یانی: به‌ ڕوالت سیبەرە، به‌لام له راستیدا
 دووکه‌لیکی داوہ‌ستاوی ڕەشە، له‌ دوور ڕا وادەزانی سیبەرە.

﴿لَا يَأْرِدُ وَلَا كَرِيمٍ﴾. نه‌ فێنک و ساردەو نه‌ به‌ که‌لکێشە، واتە: فێنک و سارد نیە،
 وانەزانی نه‌و دووکه‌لە ڕەشە داوہ‌ستاو، فێنکایەتی هیه‌، به‌لکو یە کج‌ار گەرمەو
 مایە ی تەنگەنه‌فەسییە، ﴿وَلَا كَرِيمٍ﴾. هەرودەها هیچ که‌لکێکیشی پێوہ‌ نیە.

هەندیک‌یش له‌ زانیان له‌ مانای: ﴿لَا يَأْرِدُ وَلَا كَرِيمٍ﴾. دا گوتوو یانە: نه‌ له‌
 ڕووی جەستەییەو، لێی به‌هرەمەندن، نه‌ له‌ ڕووی مەعنەویشەو، هیچ ڕێزو
 حورمەتیکی تێدایە، چونکە به‌ زۆری وایە که‌ که‌سیک دەبرێتە به‌رسیبەرێک، هەم
 جەستە ی به‌هرەمەندە له‌و سیبەرەو، هەم له‌ ڕووی ڕووحیی و مەعنەویشەو،
 ڕێز لیگرتنیکە بۆی، به‌لام نه‌و سیبەری دووکه‌لی ڕەش دا وەستاو، که‌ خواوەنانی

دهسته چهپی دهبرئیی، نه فیتکایه تیی و ساردیی ههیه، بۆ جهستهیان، نه ریزو حورمه تیکیشی تیدا ههیه بۆ ڤووحیان.

ئجنا لیره دا یه کسه ر پرسیار یک دیته زهینی هه ر که سیکه وه: نهو سزا سه خته له پای چی و چی بۆ وایان لئ ده کری؟

دهفه رموی: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ﴾ نهمه شیکاردۆزیی نهو دی پیتشییه و پاساو دانه وهو به لگه بۆ هینانه وهیه ق: به دلنیایی نهوان پیتش نهو خۆشگوزهران بوون، ئجنا نایا خۆشگوزهران بوون، شتیکى ناشه رعیی و خراپه، تاوانه؟ نه خیر، به لام تيمه به سه رنجدانى وه سفه کانی نهو جوړه که سانه دهزانين، که نهوانه خۆشگوزهرانییه که یان له سه ر حیسابی خه لک بووه له ریه کی ناشه رعیه وه بووه، خۆشگوزهرانییه که یان بوته مایه ی نهو، که خواو خه لکیان له بیر بچی، ئجنا نهو جوړه خۆشگوزهرانییه ناپه سنده، نه گه رنا خۆشگوزهرانییه ک مروّف به کاسیبی حه لال و، به رهنجی شان دابینی کردی، ههچ ئیشکالی تیدانییه و خوای په روه ردگار هه موو نيعمه ته کانی سه ر زهوی بۆ مروّفه کان خولقاندوون: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ ﴿البقرة﴾ ﴿وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنْعَامِ﴾ ﴿١٠﴾ ﴿سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ ﴿لقمان﴾ به لام نهوانه ی خوا به رهنجی باسیان ده کات، نهوانه بوون که هه ر خه ریکی خۆشگوزهرانیی و ږاواردن و له وه ږان بوون، وه ک له شوینی دیکه دا دهفه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَسْتَمِعُونَ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهَا﴾ محمد، نهوانه ی بیپروان دهخوون و ږاده بویرن، وه ک چوون ناژه ل ږاده بویری و جیگا و ریگا و شوینی حهوانه وهشیان ناگه ر.

﴿وَكَانُوا يُمْنُونَ عَلَىٰ لَيْسَتِ الْعَظِيمِ﴾ هه روه ها نهوانه سوور و مکووږ بوون له سه ر گوناھی مه زن، نهو گوناها مه زنه، خوا شه لجه لجه ږوونی نه کردو ته وه، به لام هه ر دياره، گوناھی مه زن، که مایه ی چوونه دۆزه خ بی، کوفره، شیرکه، نیلحاده، تاوان و

لادانه له شهر یعت، نه گهر خوا **نَسِیْتُمْ** دیاری کرد بایه، یه ک شتی ده گه باند، به لَم
تِستاستا هه موو نهو شتانه ده گه یه نئ، نیلحدو، شیرک و، بیروایی به پوژی دوایی
و، بیروایی به په یامی خواو، بیروایی به پیغه مبهرو، لادان له شهر یعت و،
تاوانباری و ستم، هه موو نهوانه ده گه یه نئ.

﴿وَكُلُوا يَوْمَئِذٍ مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَبْغُوا الْفَيْسَ﴾ هه روه ها ده یانگوت
(له دنیا ده یانگوت): نایا کاتیک ئیمه مردین و بووینه وه گَل و ئیسقانه کان،
نایا ئیمه زیندوو ده کرینه وه و ده ئیتزینه وه؟ هه لده ستیزینه وه؟ به پرسیار کردنی
نکو ئیللیک رنده وه وایانگوت وه، یانی: شتی وایه، بویهش به زوری له قورناده
ده فهرموئ: ﴿وَكُلُوا يَوْمَئِذٍ مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ﴾ گَل و ئیسکه کان، له بهر نه وهی که گوشته که
ده بیتنه وه به گَل و خوَل، ئیسکه کان که پتهوترن، جاری ده میتنه وه، په یکه ره
ئیسکه که، ده میتنه وه، به لَم گوشته که زوو ده بیتنه وه به گَل و خوَل، هه لبه ته
دوایی که وه ختی زوری به سه ردا تیه پر بوو، ئیسکه کانیش هه ره ده بنه وه به
خوَل، به لَم له قوناغی یه که مدا گوشته که، ده رزی، بیروایه کانیش نهوانه ی پتیش
خوایان دیوه که گوشته که یان بوته وه خوَل و په یکه ره ئیسکه کانیا مانه وه،
بویه نهو پرسیاره یان کردوه.

﴿أَوَلَمْ يَأْتِ الْفُلُوكَ﴾ نایا باب و باپیرانی پیشووشمان (نهوانیش هه لده ستیزینه وه
و زیندوو ده کرینه وه)؟!

خوا **نَسِیْتُمْ** به پیغه مبهری خاتم ده فهرموئ: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَدْرِكُهُنَّ بِالسَّاعَةِ﴾
بلی: به دلتیایی پیشووه کان و دواینه کان، یه که مه کان و کوتاییه کان.
﴿لَنَجْئَنَّكُمْ بِالسَّاعَةِ﴾ کۆده کرینه وه بو ژوانگه ی پوژیکی زانراو،
پوژیکی دیارییکراو.

﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ أَنتُمُ الْفَائِزُونَ﴾ دوایی ئیوه نهی گومرا بووه به درو دانه ره کان!

﴿لَا يَكُونُ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زُفَرٍ﴾، به دنیایی نپوه بخور دهبز له درهختیک له زهققووم، واته: له بهرو میوهی درهختیک، جوړه درهختیک که بریتیه له درهختی زهققووم، که له سوورې (الصفات) یش دا خوا ﴿شَجَرٍ بَاسٍ﴾ بای درهختی زهققوومی کردوه، لهو بارهوه کورته باسیکمان کردوه له تهفسیری سوورې (الصفات) دا.

که خوا ﴿شَجَرٍ بَاسٍ﴾ دهفه رموی: ﴿أَذَلَّكَ خَيْرٌ لَّا أَمْ شَجَرَةُ الزُّفَرِ﴾: ﴿إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ﴾ ﴿۱۲﴾ ﴿إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ﴾ ﴿۱۱﴾ ﴿طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ﴾ ﴿۱۰﴾ ﴿فَأَنَّهُمْ لَا يَكُونُ مِنْهَا قَائِلُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ﴾ ﴿۹﴾ ﴿ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوَابًا مِنْ حِيمٍ﴾ ﴿۸﴾ ﴿ثُمَّ إِنَّ مَرَجَهُمْ لِأَيِّ الْجَحِيمِ﴾ ﴿۷﴾ (الصفات، پیشی بای بههشتیان دکات و دهفه رموی: نایا نهو جوړه میوانداری و پتسوازبیلکردنه، باشتره، یاخود درهختی زهققووم؟ نیمه درهختی زهققومان کردوه، به مایه ی تاقیکردنهو بؤ سته مکاران، (تاقیکردنهو که شیان نهو بپوو که دهیانگوت: چوڼ درهخت له نپو ناگردا ده پو؟) یاخود (فتنه) به مانای سزاو نه شکه نجهیه، کردوومانه به مایه نه شکه نجه بؤ سته مکاران، دواپی دهفه رموی: ﴿إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ﴾، بیگومان نهو درهختیکه له تهختی بنهوهی دوزخ، دهرده چی، واته: پهگ و ریشه که ی له تهختی بنی دوزخ دایه، ﴿طَلْعُهَا﴾، (طلع) له نهسلدا به کیفی هتسوه دارخورما دهگوتری، دواپی به کیفی هه میوه یک دهگوتری، به لام لیره دا مه بهست پی میوهو بهر که یه تی، ﴿كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ﴾، وهک سهری شهیتانان وایه، وهک سهلکی شهیتانه کان وایه، هه بته هیچکس سهری شهیتانانی نه بینیهو، به لام له خه یال و نه ندیشه ی هه موو که سدا، شهیتان شتیکی دزیوو ناقولایه، سهریشی زور دزیوو ناقولایه.

ننجا دهفه رموی: ﴿فَأَنَّهُمْ لَا يَكُونُ مِنْهَا قَائِلُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ﴾، بیگومان لپی دهخوڼ لهو درهختی زهققومه، (که یه کجار تاله، کورده واری ده لپن: زهقنه مووت، به زهقنه مووتی بی، یان به تالای بی) لپی دهخوڼ و، ورگی خو یانی لی دهناخن،

چونكى ھېچى دىكەيان دەست ناكەۋى بىخۇن، تەنيا لە شۈننىكى دىكەدا، خوا
 ۋە ھەرمۇى: **لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ ۖ لَا يَمْنُنُ وَلَا يُفِي مِنْ جُوعٍ ۖ** الغاشية،
 دە ھەرمۇى: تەوانە ھېچ خۇراكىيان نى، جگە لە (ضريع) اكە پروەكىكى
 دېكاويى، بە كوردىي پىي دەگوتى: حوشتر خۇركەو، زۆر تال و دېكاويى، زۆر
 رەقەو، بەس حوشتر بۇي دەخورى.

لَا يَمْنُنُ وَلَا يُفِي مِنْ جُوعٍ، نە قەلەو دەكات و، نە برسىيە تىش لادەبات، كەواتە:
 دۆزەخىيەكان يان لە زەققووم دەخۇن، يان لە حوشتر خۇركە (ضريع).

تەنجا دە ھەرمۇى: **ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوَاءً مِنْ حِمِيمٍ**، دوايى تىكەلەيە كىشيان لە
 ناۋى كۆلۆ بۆ ھەيە، ناۋى كۆلۆيشى لەگەل تىكەل دەكەن، **ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى
 الْجَحِيمِ**، دواي نەو ناو خواردنە ھەيەش، تەنجا دەيانەنە نىو كەلەي ناگري دۆزەخ،
 كە بەس وىئا كۆرەنەكەي زۆر قورس و بە زەحمەتە، واتە: تەنيا لە مېشكى خۇتدا
 وىئاي بىكەي، زۆر قورس و زەحمەتە، چ جاي بە كۆرەدە خەلەك بەو شىۋەيە
 سزابدى، بەدلىيى خوا **ثُمَّ إِنَّهُمْ لَخَالِدُونَ** خاۋەن نەۋپەرى مېھربانىي و بەزەيە، ھەروەھا
 خاۋەن نەۋپەرى دادگەرىي و كاربە جىيى و كارزانىيە، بەلام بەو شىۋەيە سزايان
 دەداو، ئەۋەش سزاي پەر بە پىستانە.

لېرەش دە ھەرمۇى: **لَا تَكُونُ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زُفَرٍ**، لە درەختىك كە لە زەققوومە
 دەخۇن، واتە: لە ميوەو بەرەكەي دەخۇن، كە لە سوۋپەتى (الصفات) دا، خوا
 ۋە ھەرمۇى: باش شەرح و تەفسىرى كۆرەدە، بۆيە لېرە بە كورتى ھىناۋەتى، چونكى لەۋى
 ۋەردە كاريەكەي باسكۆرە، **فَالَّذِينَ مِنْهَا الْبُطُونَ**، ۋەرگيان لى دەناخن، واتە: پەرى
 سكيان لى دەخۇن، چونكى زۆر برسەين.

فَتَرْبُونَ عَلَيْهِ مِنْ لَعِيمٍ، دوايىش ناۋى كۆلۆو داغى لەسەر دەخۇنەۋە.

فَتَكْرَبُونَ شَرْبَ أَلِيمٍ، ۋەك چۆن ۋەرگى خۇيان لە بەرى درەختى زەققووم
 دەناخن، بە ھەمان شىۋە نەو ناۋە كۆلۆو داغەش كە دەخۇنەۋە، خواردنەۋەي

خوږه وانی نه و ناوه، وهک خواردنه وهی حوشتريکه که توووشی نه خوښی (هَيَام)،
 يانی: (تیر ئاو نه بوون) بووه، (هَيَم) کووی (أهيم) هو، کووی (هَيَمَاء) ه، (أهيم)
 واته: حوشتري تیر که توووشی نه خوښی (هَيَام) بووه، ههروهه (هَيَمَاء) واته:
 حوشتري من که توووشی نه خوښی (هَيَام) بووه.

له کۆتایی دا خوا ده فهرموئ: ﴿هَذَا نَزْلُ يَوْمَ الْيَوْمِ﴾، نا نه مه خواردنیه، نه مه
 نه و خواردن و خوږاکه یه که بویان داده نرئ له رۆزی سزاو پاداشت دا، بیگومان
 نه وه لیره دا وهک توانج و تهوسه، چونکه (نَزْل) نه وه یه که بۆ میوان داده نرئ،
 واته: نه وانه ش میوانیکن، نا به و شیوه یه پیشوازیان لن ده کړئ، چونکه میوانی
 دۆزه خن!!

(۲) - ﴿مَا أَحْصَبُ الْإِنَّمَالُ﴾ هاو ده لانی چه به کین و چین؟ ﴿مَا﴾ بو پرسیار کردنه، ﴿مَا﴾ الإستیفه امیه، دهو، ده بیته نیهاد (مُبْتَدَأ) و ﴿أَحْصَبُ الْإِنَّمَالُ﴾ ده بی به گوزاره (خَبَر) ی، نجا نه مه هه مووی: ﴿أَحْصَبُ الْإِنَّمَالُ﴾ ی به کهم ده بیته نیهاد (مُبْتَدَأ) و ﴿مَا أَحْصَبُ الْإِنَّمَالُ﴾ هه مووی ده بیته گوزاره (خَبَر) ی ﴿أَحْصَبُ الْإِنَّمَالُ﴾ ی به کهم.

﴿مَا أَحْصَبُ الْإِنَّمَالُ﴾، واته: هاو ده لانی دهسته چه پ یان هاو ده لانی چه به، کین؟ یان چین؟ نه م (مَا) یه، (إِنْهَامُ يُفِيدُ التَّنْبِيهَ بِهِمْ)، نامۆ کردنیکه مایه ی نهو یه، سه رنج بدری، مایه ی نهو یه مروق بیدار بیته وهو بزانی داخو کین و چوئن و چوئن باس ده کرین؟ ههروه ها نه م ته عبیره نهو هشی لی ده فامر یته وه که نه مانه حال و بارودوخیان به جوړیکه، که هیچ وه سفکه ریک ناتوانی وه سفیان بکات، نجا خوا سترانجیم باسی حال و گوزهرانی سه ختیان ده کات و ده فهرموئ:

(۳) - ﴿فِي سَوْرٍ وَحَمِيرٍ﴾، له نیو گردهای گهرم و له نیو ناوی کولوو داغ دان، (السُّمُومُ: الرِّيحُ الشَّدِيدُ الْخَرَارَةُ) (سموم) بایه که گهرمییه که ی زور سهخت و تونده، نهو گردها گهرمه ی هیچ ته رایی پیوه نیه،

(سَمُومُ):

أ- یان له (سُم) وه رگیراوه، له بهر نهو ی وهک چوئن ژههر ده چیته نیو جهسته و تیکه ل به خانه کانی جهسته ده بی و پیتیدا بلاو ده بیته وه، نهو بایه ش ناوا ده چیته نیو جهسته. ب- یاخود له وه وه هاتوه که ده چیته نیو کونه کانی جهسته وه، واته: بایه که که لپی ده دات، ده چیته نیو جهسته وه به کونه کانی پیستدا.

﴿وَحَمِيرٍ﴾، (الْحَمِيمُ: الْمَاءُ الشَّدِيدُ الْخَرَارَةُ)، ناویک که زور گهرمه، ناوی کولوو داغ، که واته: بپیروایان له نیو گردها دان، له نیو ناوی کولوو داغ دان، چی دیکه ش؟

(۴) - ﴿وَطَلَبُ بْنُ يَحْمُورٍ﴾. ههروه ها له سبیه ریکدان که له دوو که لی رهش پیکهاتوه، (يَحْمُومُ: الدُّخَانُ الْأَسْوَدُ عَلَى وَزْنٍ يَفْعُولُ، مُشْتَقٌّ مِنَ الْحَمَمِ بِوَزْنٍ صُرِدَ اسْمٌ لِلْفَحْمِ).

وَالْحُمَمَةُ: الْقَحْمَةُ، وَالْحَمَّةُ الْعَيْنُ الَّتِي مَأْوَاهَا حَارٌّ، (يَحْمُومُ): به مانای دووکه‌لی رهش دی، له‌سهر کیچی (يَقْعُولُ)، که داتا‌شراوه له (حُمَم) که له‌سهر کیچی (صُرَد)، ناوه بو ره‌ژوو، خه‌لووز، (حُمَمَةُ) واته: (قَحْمَةُ) واته: خه‌لووز، پشکو، (حَمَّة) به ناویک ده‌گوتری: که به گهریمی هه‌لده‌قولی، لهو باره‌وه‌ش عه‌رهب قسه‌یه‌کیان هه‌یه ده‌لین: (الْعَالَمُ كَالْحَمَّةِ، يَأْتِيهَا الْبُعْدَاءُ وَيَزْهَدُ فِيهَا الْقُرْبَاءُ)، زانا وهک سهر‌چاوه‌ی گهرمه، خه‌لکی دوور بو‌ی دی، (خَوِيَانِ بَيْنَ بَشَوْنٍ وَ لَيْتِي بِهِرْمَه‌نَد بِن) به‌لام نه‌وانه‌ی لی‌ی نیزیکن، به کهم بایه‌خ ته‌ماشای ده‌کن و، گرنگیی پی‌ی ناده‌ن.

(۵) - لَا بَارِدَ وَلَا كَرِيمٌ (نهو سیبه‌ره که له چره دووکه‌لیکی ره‌شه) نه ساردو فینکه، نه باش و په‌سندی‌شه، (وَصَفُ الظِّلِّ بِ: لَا بَارِدَ وَلَا كَرِيمٌ لِلتَّهَكُّمِ، حَيْثُ نَفَى مِنْهُ الْبَرْدَ وَالْكَرَمَ)، که خوا سیبه‌ره‌که به‌وه وه‌سف ده‌کات، ده‌فه‌رموی: لَا بَارِدَ وَلَا كَرِيمٌ، نه ساردو و نه که‌ریمه، (کَرِيم) یش هه‌ر شتی‌که له جو‌ری خویدا باش بی، نه‌مه بو‌ی توانج تیگرتن و گالته‌پیکردنه، چونکه بیگومان سیبه‌ریک له دووکه‌لی ره‌ش دا بوه‌ستی، سارد نیه‌و، به که‌لک و سوود به‌خش نیه، بو‌ی که‌سیک که ده‌چیته ژیری، که‌واته: نهو سیبه‌ره‌ی سارد نه‌بی و، به که‌لکیش نه‌بی، مانای وایه گهرم و زیانبه‌خشه.

(الطبري) له وه‌سفی نه‌وه‌دا، که نهو سیبه‌ره‌ی له دوو که‌لی ره‌ش داوه‌ستاوه و له نه‌نجامی نه‌وه‌دا نهو سیبه‌ره دروست بووه، دوا‌یی خوا سَارِدِ الْيَمِّ هه‌م ساردیتی و هه‌م په‌سندی لی‌ی لاده‌بات، ده‌لی: (الْعَرَبُ تَتَّبِعُ كُلَّ مَنْفِيٍّ عَنْهُ صَفَةً حَمْدٍ، نَفِي الْكَرَمِ عَنْهُ، فَتَقُولُ: مَا هَذَا الطَّعَامُ بِطَيِّبٍ وَلَا كَرِيمٍ، وَمَا هَذَا اللَّحْمُ بِسَمِينٍ، وَلَا كَرِيمٍ، وَمَا هَذِهِ الدَّارُ بِنَظِيفَةٍ وَلَا كَرِيمَةٍ).

واته: عه‌رهب عاده‌تیان وایه نه‌گه‌ر هه‌ر شتی‌ک بیان‌ه‌وی هه‌موو سیفه‌تیکی باشی لی‌ی لابه‌رن، به لی‌ی لابر‌دن سیفه‌تی که‌ریم، هه‌موو سیفه‌تیکی باشی لی‌ی لاده‌بن، بو‌ی وینه‌ ده‌لین: نه‌م خواردنه، نه خو‌شه‌و نه که‌ریمه، هه‌روه‌ها ده‌لین: نه‌م گو‌شته نه خو‌شه‌و نه که‌ریمه، نه‌م خانووه نه‌پاکه‌و نه که‌ریمه، واته:

خواردنه که و گوشته که و خانووه که، و یرای نه وهی خوش نین و قه له و نین و پاک نین، سوودیشیان نیه و بن که لکن، یان مه به ست نه وهیه نه وشته هیچ دادیکی خاوه نه که ی نادات، یانی: بۆ زیده پړویی کردن و زیاتر جه ختکردنه وهی لابردي نه و سیفه ته یه که لیان لابر دوه.

با له و باره وهش نه م دوو ده قه بئین:

(أ) - (الطبري) له (الضحك) وه: (عَنِ الضَّحَّاكِ، قَالَ: كُلُّ شَرَابٍ لَيْسَ بِعَذْبٍ فَلَيْسَ بِكَرِيمٍ) (أخرجه الطبري: ۳۳۵۵۳)، گوئوویه تی: هه ر خواردنه وهیه ک زولال شیرین نه بی، پتی ده گوئری: که ریم نیه، واته: سوودبه خوش نیه.

(ب) - هه روه ها (الطبري) له (قتادة) وه: (عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: لَا بَارِدُ الْمَنْزِلِ، وَلَا كَرِيمُ الْمَنْظَرِ) (أخرجه الطبري: ۳۳۵۵۴). واته: نه دابه زینه که ی فینک و سارده و، نه دیمه نه که شی جوان و به پزیه.

مهسه له ی دووهم:

هۆکاری نهو سههره نجامه دژوارو سهخته ی هاوه لانی دهسته چهپ، نهو دهیه که پیشت هه سههرگهرمی خوشگوزهرانی و عهیش و نووشی سههرام بوون و، بهردهوام بوون له سههر گوناھی مهزن و، نکو نیلیتیکردن له زیندوو کرانه وهو هه بوونی سزاو پاداشت:

خواد هه فرموی: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ ۝ وَكَانُوا يُصْرَفُونَ عَلَىٰ آلِ نَبِيِّ الْعَظِيمِ ۝﴾
 وکانوا یفترفون ایلدا متنا وکنا شرکابا و عظمنا ایلنا لمبعوثون ﴿١٧﴾ اوه اباؤنا الاولون ﴿١٨﴾.

شیکردنه وهی ئهم ئایه تانه، له پینچ برگه دا:

١- ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ﴾، (نهو سههره نجامه دژوارهو، نهو نازارو مهینه تی و جهز بهیه ی به سههریاندا ده سه پیتری:!) به هوی نهو ده وهیه که به دنیایی نهوان له پیس نهو هدا خوشگوزهران بوون.

(الطبري) نه م دهقه ی هیناوه: (غني ابن عباس رضي الله عنه، يقول: ﴿مُتْرَفِينَ﴾ متعمين) (أخرجه الطبري: ٣٥٥٥). واته: نینو عه بهاس رضي الله عنه کوتوو یه تی: خوشگوزهران بوون، هههر خهریکی عهیش و نووش و خهریکی رابواردن بوون، به لام رابواردن تیکسی سههرام، رابواردن تیک له سههر حیسایی رۆژی دوا ییان و، رابواردن تیک له سههر حیسایی خه لک.

٢- ﴿وَكَانُوا يُصْرَفُونَ عَلَىٰ آلِ نَبِيِّ الْعَظِيمِ﴾، نهوان مکوور بوون له سههر گوناھی مهزن، سوور بوون له سههری و ده سه ته بهرداری نه ده بوون، (إضرار) نهو دهیه که که سییک له سههر شتییک سوور بی و مکوور بی و ده سه ته بهرداری نه بی.

ههروه ها (الطبري) نهو ده قانه شی هیناوان:

أ- (عَنْ مُجَاهِدٍ يُصْرُونَ: يَذْمُونَ) (جامع البيان: ۲۳۵۵۶)، (مجاهد) گوتوویه قی: (يُصْرُونَ: يَذْمُونَ) واته: بهردهوام بوون، (أَذْمَنَ عَلَى شَيْءٍ: دَاوَمَ)، واته: بهردهوام بوو له سهری و مکوور بوو.

ب- (الطبري) له (الصَّحَّاحُ) هوه هیئاویه قی که ﴿لَلْحَنِتَّ الْعَظِيمِ﴾، مه بهست پئی چییه؟ (قَالَ الصَّحَّاحُ: الْحَنِتُّ: الشَّرُّ) (جامع البيان: ۳۳۵۶۰)، واته: (حنث) هاوبهش بو خوا دانانه.

ج- (الطبري) یش ده لئ: (وَكَاثُوا يُقِيمُونَ عَلَى الذَّنْبِ الْعَظِيمِ، وَالذَّنْبُ الْعَظِيمُ هُوَ الشَّرُّ بِاللَّهِ)، نهوانه بهردهوام و مکوور بوون له سهر گوناھی مه زن و، گوناھی مه زنیس بریتیه له هاوبهش بو خوا دانان.

هه لئه ته هاوبهش بو خوادانان یه کیکه له گوناها مه زنه کان و، نهو گوناها به که هه رگیز خوا ﴿لَا يَمُوتُ﴾ قه له می عه فووی به سهر دا نا هیتی، وه که ده فهرموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَمُوتُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ. وَيَعْرِفُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾ ۱۸ النساء، واته: خوا له وه نابووری هاوبهشی بو دابنری، به لام جگه له وه له هه شتیک بیهوی، بو هه که سیک بیهوی، ده بووری (واته: به بی توبه و گه پانه وهش، به لام له شیرک نابووری به بی گه پانه وه و ده ست لی هه لگرتنی) هه که سیکش هاوبهش بو خوا دابنن نه وه درویه کی مه زنی بو خوا هه لئه ستوه، به لام بیگومان شیرک جوړیکه له جوړه کانی کوفرو، کوفر گشتیه: شیرک ده گرتیه وه، نیلحاد ده گرتیه وه، بی پروایی به پوژی دواپی ده گرتیه وه، بی پروایی به پیغمبره ده گرتیه وه، بی پروایی به په یامی خوا ده گرتیه وه، که واته: ﴿لَلْحَنِتَّ الْعَظِيمِ﴾، جگه له کوفرو شیرک و نیلحاد، هه موو جوړه کانی بی پروایی و، هه موو گوناخ و لادان و تاوانه کانی دیکهش ده گرتیه وه.

ننجا خوا ﴿لَلْحَنِتَّ الْعَظِيمِ﴾ نه یخستوته پوو، گوناھی مه زن چییه؟!

که‌واته: نه‌وه بۆچوونی زاناiane، که زۆربه‌یان ده‌لێن: (العنث العظیم) هاوبه‌ش بۆ خوا‌داناane، له‌بهر نه‌وه‌ی هاوبه‌ش بۆ خوا دانان باوترین جوۆری کوفر بووه‌و، تیتساش له‌گه‌ل‌دابی، ههر وایه نه‌گه‌رنا ﴿لَيْسَ﴾ مادام به‌ مانای گوناح و تاوان بێ، ﴿الْعَظِم﴾ یش، واته: مه‌ژن، هه‌موو گوناhe گه‌وره‌کان ده‌گرێته‌وه، ههر له‌ شیرک و نیلحادده‌و بگه‌ر، هه‌تا قه‌تل و زیناو پێگری و دزی و تیکدانی ناسایشی خه‌لک و هه‌موو گوناhe‌کانی دیکه، چ سزای دنیاian له‌سه‌ر بێ، چ هه‌ره‌شه‌ی قیامه‌تیان له‌سه‌ر بێ، نه‌وانه‌ی هه‌ره‌شه‌ی قیامه‌تیان له‌سه‌ره، وه‌ک: خۆبه‌زلگری و، درۆو، غه‌یبه‌ت و، قسه‌هێنان و بردن و، گالته به‌ خه‌لک کردن و، گومانی خراپ به‌ خه‌لک بردن و، حه‌سه‌دو ... هتد، نه‌وانه‌ش که سزای دنیاian له‌ سه‌ره‌ دیارن: قه‌تل، زینا، پێگری، دزی...

۳- ﴿وَكَاوَأُ بَعُوثُ﴾، نه‌وان کاتی خو‌ی ده‌یانگوت:

۴- ﴿أَيُّدَا مَنَا وَكَا نَرَابَا وَعَظَلْمَا أَيْنَا لَمَبْعُوثُونَ﴾، نایا نه‌گه‌ر ئیمه‌ مردین و بووینه‌وه خۆل و، تیتسه‌که‌کان، نایا ئیمه‌ زیندوو ده‌گرێنه‌وه؟! هه‌مه‌زی پرسیارکردن له‌ هه‌ردوو شوینه‌کاندا، ﴿أَيُّدَا مَنَا﴾ و ﴿أَيْنَا لَمَبْعُوثُونَ﴾، ئهم هه‌مه‌زیه له‌ هه‌ردوو شوینه‌کان دا (الإنكار والاستبعاد) بۆ نكوولیی‌لێکردن و به‌ دوور ته‌ماشاکردنه، (إِسْتَبْعَدُوا أَنْ يُبْعَثُوا بَعْدَ الْمَوْتِ)، به‌ دووریان زانی، له‌ دواى مردن زیندوو بکړینه‌وه، بۆیه‌ش ده‌لێن: ﴿وَكَا نَرَابَا وَعَظَلْمَا﴾، بووینه‌وه گۆل و تیتسه‌که‌کان، (عَظْم) کۆیه‌که‌ی (عَظَام)ه، به‌ زۆری خوا (عَظْم)ی له‌ قورئاندا به‌ (عَظَام) هێناوه، به‌ تیتسانه‌کان، تیتسه‌که‌کان، چونکه‌ گۆشته‌که‌ زووتر ده‌بێته‌وه به‌ گۆل و خاک، به‌لام په‌یکه‌ری تیتسی مرووف له‌بهر نه‌وه‌ی مادده‌که‌ی سه‌خته‌ره، ده‌میتێته‌وه، هه‌لبه‌ته‌ نه‌ویش له‌ سه‌ره‌نجامدا ههر ده‌بێته‌وه به‌ خاک، وه‌ک خوا فەرموویه‌تی: ﴿مِنْهَا خَلَقْتُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى﴾ ٥٥، واته: له‌وێوه‌ ده‌رمان هێناون و، ده‌ستانگیرینه‌وه بۆ وێ (بۆ نێو خاک) و جاریکی دیکه‌ش له‌وێ ده‌رتان دێنینه‌وه، ئهمه‌ش هه‌مووی مه‌به‌ست پێی جه‌سته‌یه، نه‌گه‌رنا ڕووح نه‌ له‌ خاکه‌وه‌ هاتوه، نه‌ ده‌چێته‌وه نێو

خاک و، نه له خاکیش دټه وه درې، به لکو ړووح دروست کړاویکی تایه تیی خوا به، له سه رووی ماده وه دیوه، حه قیقه هق مروقت بریتیه له ړووحه که ی، جهسته که ی ته نیا به رگ و پوښاکیکه به به ریدا ده کړی و دیکوړیکه، ړووحه که ی ده چټه نیوی، هه تا نه و جهسته یه ش به که لکی تیدامان بی، ړووحه که ی تیدایه، که به که لکی تیدا مانه وه نه ما، ړووحه که ی لی ده چټه درې به فرمانی خوا، نه و ړووحه ده چټه شوینیک، له قوناغی به رزه خ داو نه گهر چاکه کار بوو بی، له به هه شت دایه، یاخود له دوزه خ دایه، نه گهر خراپه کار بوو بی، ننجا نایا نه و به هه شت و دوزه خه، به هه شت و دوزه خیکي کاتیی و راگو زرن له قوناغی به رزه خ دا، یان هه مان به هه شت و دوزه خی یه کجاره کیین و ته نیا وک ړووح ده چنه تییان؟ زانایان هه ردو و پایه کیان هه ن، گرنه نه دیه ړووح له نیو گوره که دا نیه، به لأم جوړیک له په یوه ندبی له گهل جهسته که یدا ده بی، تاکو جهسته که مابن، زور له ده قه کافی سوننه ت نه وه ده گه یه نن، به لأم نه وه که ړووح دوی نه وه له جهسته هاته درې، بچټه وه نیو جهسته! هیچ ده قیک وای نه فه رمووه، هه ندیک دهق که ړواله ته که یان نه وه ده گه یه نن، ده بی و ته نویل و مانا بکرتن که مه به ست نه وه یه، وک زیندو بن، ناوا پرسیارو و له امیان له گهلدا ده کړی، نه گهلرنا نه و جهسته یه که ړووحی لی چووه ده، ړووحه که ناچټه وه تیی، تاکو پوژری دواپی، پوژری دواپیش هر خوا ده زانی نه و جهسته یه له چ جوړه ماده یه ک ده بی و چوون ده بی، به لأم گرنه نه وه یه هه ر که سه که سایه تیی خوی پاریزر لود ده بی به هو ی ړووحه که یه وه، خوا سیرت الرحمت الرحیم نه و جهسته یه ش به شیوه یه ک، که نه و خه لکه له قیامه تیش یه کدی بناسنه وه، پیک ناشنا بنه وه، به و شیوه یه دروستی ده کاته وه، به لأم وک دواپی ده یه گه یین له ماده یه که که جوړیکی دیکه یه وه، له پیکه اته یه کی دیکه یه، که له گهل قوناغی به رزه خ دا ده گونجی و، دواتریش له گهل قوناغی قیامت دا ده گونجی.

٥- ﴿اَوَلَمْ يَأْتُنَا الْاَوَّلُونَ﴾، هه روه ها ئایا باب و باپیرانی پتیشووشمان (نه وانیش زیندو ده کړنه وه)؟!

بیگومان پرسیار کړدنه بو نکو و لیل کړدنه، یان: وانیه.

مهسه لهی سییه م:

وهلامد رانه وهی بیروایان که به دنیایی تیکرایان زیندوو ده کرتنه وهه، له ژوانگهی پوژیکدی دیارییکراودا خپ ده کرتنه وهه، نهو کاته ش گومرایانی به درودانه له میوه وهری دره ختی زه ققووم ده خوون و، سکیانی لی ده ناخن و، له ناوی کولیویش وهک حوشتی تووشبووی نه خوشی تیر ناو نه بوون، ده خوئه وهه، نا نه وهیه شیوازی میوانداری لی کردیان:

خو ده فهرموی: ﴿قُلْ اِنَّ الْاَوَّلَيْنَ وَالْاٰخِرِيْنَ ﴿١﴾ لَمَجْمُوعُوْنَ اِلٰى مِيقَتٍ يَوْمَ مَعْلُوْمٍ ﴿٢﴾ ثُمَّ اِنَّا اِنَّا السَّالُوْنَ الشَّكٰوِيْنَ ﴿٣﴾ لَّا يَكُوْنُ مِنْ شَجَرٍ مِّنْ رَّوْمٍ ﴿٤﴾ اَقَالُوْنَ مِنْهَا الْبَطُوْنَ ﴿٥﴾ فَتَشْرُوْنَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيْمِ ﴿٦﴾ فَتَشْرَبُوْنَ شَرِبَ الْاَمِيْر ﴿٧﴾ هٰذَا نَزَّلْنٰ يَوْمَ الَّذِيْنَ ﴿٨﴾﴾

شیکردنه وهی هم، نایه تانه، له ههشت برگه دا:

دواي نه وهی که نه وان به پرسارکردنی نکوولییکه رانه وه به دوور دانه رانه (مُنْكَرِيْنَ وَمُسْتَجْعِدِيْنَ) گوتیان: نایا که مردین و بووینه وه خاک و خوّل بووینه وه تیسقان، نایا تیمه زیندوو ده کرتنه وهه؟ هه روه ها نایا باب و باپیرانی پیشووشمان، نه وانیش زیندوو ده کرتنه وهه؟ خوا ~~استماع~~ ده فهرموی:

١- ﴿قُلْ اِنَّ الْاَوَّلَيْنَ وَالْاٰخِرِيْنَ ﴿١﴾ بَلٰی: به دنیایی پیشووه کان و کوتاییه کان، نه وانهی رابردوون و نه وانهی دواپی دین، (الْاَوَّلِيْنَ مِنَ الْاٰمَمِ وَالْاٰخِرِيْنَ مِنْهُمْ الَّذِيْنَ اَنْتُمْ مِنْ جُمْلَتِهِمْ)، کومه لگا پیشووه کان و کومه لگا دواپینه کان، که نیوهی بیروایان (ی کومه لگای پیغهمبه ر ~~استماع~~) له نیو نه وان دان.

٢- ﴿لَمَجْمُوعُوْنَ اِلٰى مِيقَتٍ يَوْمَ مَعْلُوْمٍ ﴿١﴾﴾، کوده کرتنه وهه بو ژوانگهی پوژیکدی زانراو، بوچی ده فهرموی: ﴿لَمَجْمُوعُوْنَ ﴿١﴾﴾ و نه یقه رموه: (لَمَجْمُوعُوْنَ)؟ یان (لَمَجْمُوعُوْنَ)، که له شوینی دیکه دا نهو بیژانه ش هاتوون؟ وه لاهه که ی نه وهیه که: ﴿لَمَجْمُوعُوْنَ ﴿١﴾﴾، له

یه ک کاتدا، سنی واتیان دهگه یه نن: ا- زیندووش دهکرینه وهو، ب- خربش دهکرینه وهو، ج- پیکه وهش دهبن، واته: به پرژو بلایی نابن، به لنی به پرژو بلایی هه کسه له شوینی خوی هه لده سیتته وه، به لام دواپی هه موویان خپ دهکرینه وه سهریه ک، بۆ کوئ؟ ﴿إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ﴾، بۆ ژوانگه ی پوژژیکي زانراو، (المِيقَاتُ: أَصْلُهُ أَلَّةٌ لِلْوَقْتِ، ثُمَّ أَطْلُقُوهُ عَلَىٰ مَكَانٍ أَوْ وَقْتٍ عَمَلٍ مَا)، (مِيقَاتُ): له نه صلدا بریتیه له نامرازی کات، به لام دواپی به کاره ی تراوه بۆ شوین یان کاتی کرده وه یه کی دیاری بیکراو.

بوچی ده فهرموئ: ﴿لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ﴾ و نافه رموئ: (لَمَجْمُوعُونَ فِي مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ) که له نه صلدا کوکرده وه (جمع) به پیتی (فی) به رکار ده خوازی، که چی لیرده دا به (إلى) به رکاری خواستوه؟ کو دهکرینه وه به رهو ژوانگه ی پوژژیکي زانراو؟ وه لاهه کی: چونکه (ضَمَّنَ مَجْمُوعُونَ مَعْنَىٰ مَسْوُوقُونَ)، واته: نیوه کوده کرینه وهو دواپی لی ده خوردرین و ده برین به رهو ژوانگه ی پوژژیکي زانراو، واته: (مَجْمُوعُونَ) که به (إلى) به رکاری خواستوه، هه مانای کوکرده وهو خپرکده وه، هه مانای وه پیش خو دان و بردنیش دهگه یه نن، (مَجْمُوعُونَ) به بیژه کی خوی و، بردنیا به رهو ژوانگه (سوق) که ش به هوئ نهو پیتوه که به رکاره کی پی خواستوه، که بریتیه له (إلى).

۳- ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ أَنتُمْ أَصَاوُونَ الْمَكْدُونِ﴾، دواپی به دلنیاپی نیوه نهی گومرا بووه به درودانه رکان! (ثُمَّ: لِلتَّوْبِيبِ الرَّثِيي) (ثم) بۆ ریزبه ندی پله پله یه، چونکه نه وهی دی، پله و پیکه کی گرنکتره له وهی رابردووه، سه رها کوده کرینه وهو، پیش خو ددرین به رهو ژوانگه ی پوژژیکي زانراو، ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ﴾، نجا دوا نهوه، نیوه نهی گومرا بووه به درودانه رکان!

۴- ﴿لَا تُكُونُ مِن شَجَرٍ مِّنْ زُفَرٍ﴾، به دلنیاپی بخور دهبن له دره ختیک که له زه ققوومه، واته: له بهری جوړه دره ختیک که بریتیه له زه ققووم، له وه ده خو، (من) یه که م ﴿مِن شَجَرٍ﴾، نه مه بۆ ده سته پیکردن (ابتداءه، ه، من) ی (من زقوم) یش بۆ روونکردنه وه

(بیان)یه، نایا نهو درهخته چ جوره درهختیکه؟ درهختی زهققوومه، که پیشتر باسی درهختی زهققووممان کردوه، به کوردییی دهلین: ژهقنهمووت، ههننیک له زانانیاش گوتووایانه: جوره درهختیک ههیه، بهرهکهی زور تال و زور تفتهو قووت ناچن، دهسگونجی نهو درهختهی زهققووم نیستا له دنیاااا نهبی، واته: وینهکeshی له دنیاااا نهبی، تهگهرنابینگومان نهوهی خوا **لَا يَخْشَى الْفِتْنَةَ** له دواروژدادهیکات بهخوړاک بوئهو گومرا بووه به درودانهرانه، وهک هی دنیا ههر نیهو هیچ شتیکی پژوی دواپی، وهک هی دنیا نیه، پهنگه ههر وینهکeshی نهبی له دنیاااا، کاتی خوئی له تهفسیری سوورهتی (الصفات) دا باسمانکردوه، که زانایان گوتووایانه: زهققووم جوره درهختیکی دپکاوویه، بهرهکهی زور تال و تفته، بهلام بهپیتی نهوه که خوا **لَا يَخْشَى الْفِتْنَةَ** دهفرموی: **إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ** **طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيْطَانِ** الصفات، واپیدهچی درهختیک بی، تهنیا له قیامت داو، له دوزهخ دا ههبی، بو تاوانباران.

٥- **فَالَّذِينَ مِنْهَا الْأَلْبُونُ**، تنجا نیوه ورگتانی لی پر دهکن، نیوه پرکههری ورگهکان دهبن، لی، (الی سهر **الْبُيُوتُ**)، بو ناساندنه، بهلام لیږده قهرهبووی پالودهلادراو (مُضَاف إِلَيْهِ) دهکاتهوه، واته: (فَمَالِئُونَ مِنْهَا بُطُونُكُمْ) نیوه سکی خوټانی لی دهناخن، تهگهر بهشیوهی دواندن (خُطَاب) بی، تهگهرنا: (فَمَالِئُونَ مِنْهَا بُطُونُهُمْ) واته: تهوان ورگی خوټانی لی پر دهکن.

٦- **فَشَرِبُوا عَلَيْهِ مِنْ اللَّغِيمِ**، تنجا نیوه لهسهری خوړهوه دهبن له ناوی کولاوو داغ، (الْخَمِيمُ: الْمَاءُ الْمَغْلِيُّ الشَّدِيدُ الْحَرَارَةِ)، (حمیم) ناویکی کولاو یهکجار زور گهرمه، ناو له پلهی سهد (١٠٠) دهکولئی، لیږه لهلای نیمه له دنیاااا، بهلام مهرج نیه ناوی دوزهخ له پلهی سهد (١٠٠) بکولئی و ببیته ههلم و نهمیټی، چونکه له دنیاااا ناو له پلهی سهدو، دواي نهوهی کولئی، دهبیته ههلم و نامیټی، بهلام هی نهوی وهک چوټ ناگردهکی حهفتا (٧٠) هپندهی ناگری دنیاااا گهرمه، که له فهرمایشتی پیغمهبردا **لَا يَخْشَى الْفِتْنَةَ** هاتوه، ناوهکeshی مهرج نیه تهنیا له پلهی سهد دا بکولئی، ههلبهته ههموو حال و حیسابهکاتی پژوی دواپی چ بو بههشتییان، چ بو دوزهخیان، لهوهی دنیا

جیان و جهسته کانیسیان جیان و تهحه ممولکردنیشیان جیا به، نه گهرنا که سیک بیخه به نیو ناوی کولیوو داغه وه، دهمری، یان بیخه به نیو بلیسه ی ناگره وه، ده بیته قهره برووت و ده سووتی و کوتایی پنی دی، به لام نهو دۆزه خیانه جهسته به کیان هه به، تهحه ممولی نهو بلیسه گهرمه ده کهن، تهحه ممولی نهو ناوه گهرمه ش ده کهن و، تهحه ممولی خواردنی بهری دره ختی زه ققووم و حوشر خورکه (ضریع) یش ده کهن و، بهرده و امیش ده بن له ژياندا به فهرمانی خوا، وهک ده فهرموی: ﴿لَمْ يَكُنْ لَهَا رِجْلٌ﴾، نه دهمری و کوتایی پنی بی و، نه دهژی ژيانیک به ژيان له قه لهم بدری.

(۷) - ﴿فَشَرِبُونَ شُرْبَ الْهَيْمِ﴾ تنجا خۆره وهی ده بن خواردنه وهی حوشری تیرناونه بوو. یانی: نهو ناوه کولوو داغه ده بخۆنه وه، وهک خواردنه وهی حوشریکه که تووشی نه خویشی هویم بووه، وشه (شرب) خویراویشه ته وه: (شرب)، ﴿فَشَرِبُونَ شُرْبَ الْهَيْمِ﴾ و (شرب الهیم)، (هیم) یش کو (أَهْمِمْ وَ هَيْمَاءُ)، (أَهْمِمْ) بو نیر (مذکره)، حوشری نیر که تووشی نه خویشی هویم ده بن، (هیماء) یش حوشری می به، که تووشی نه خویشی هویم ده بن، (الهیماء: داءٌ يُصِيبُ الْإِبِلَ يُوْرِثُهَا حُمَى فِي الْأَمْعَاءِ، فَلَا تَزَالُ تَشْرَبُ وَلَا تَرْوِي)، (هیماء): دردی که تووشی حوشر دی و، گهرمی و تایه که له ریخۆله کانیدا پهیدا ده بن، بهرده وام ناو ده خواته وه و تیر نابن، بیپروایانیش لهو ناوه گهرم و داغ و کولوهی نیو دۆزه ده بخۆنه وه، وهک نهو حوشری تووشی نهو دهردو نه خویشیه بووه، له کوتاییدا خوی بهرز ده فهرموی:

(۸) - ﴿هَذَا نَزْلَمُ يَوْمَ الْيَمِّ﴾، نا نهمه میوانداری کردنیانه، (نهمه نهو خواردنه به که بویان داده نری) له رۆژی سزاو پاداشت دا، (نزل: مَا يُقَدَّمُ لِلضَّيْفِ مِنْ طَعَامٍ)، نهو خواردنه ی بو میوان داده نری.

پوخته‌ی باسی سزای بیروایان و هۆکاره‌کانی:

به‌پیتی نه‌و نایه‌تانه‌ی ڕا‌بردن، سزا و جه‌زده‌به‌ی هاوه‌لانی چه‌په‌ له‌ پێنج شتان دا به‌رجه‌سته‌ ده‌بن:

- ۱- ﴿سُورٌ﴾، گرهبای گهرم.
 - ۲- ﴿وَحْمِيرٌ﴾، ناوی کولاوو داغ، که تێیدا ده‌بن، چونکه ده‌فه‌رموی: ﴿فِي سُورٍ وَحْمِيرٍ﴾، له‌ نێو گرهبادا ده‌بن و، له‌ ناوی کولاویشدا ده‌بن.
 - ۳- ﴿وَطْنٌ مِّنْ حَمُومٍ﴾، سێبه‌ریک له‌ دووکه‌لی ڕه‌ش داوه‌ستاو، یان چ‌ره‌ دووکه‌لیکه‌ سێبه‌ری کردوه‌.
 - ۴- ﴿لَا تُكُونُ مِن شَجَرٍ مِّن زُقُومٍ﴾، خواردن له‌ میوه‌ی دره‌ختی زه‌ققووم.
 - ۵- ﴿فَشَرِبُونَ عَلَيْهِ مِّنَ لَّعِيمٍ﴾، ناو خواردنه‌وه‌ له‌ ناوی کولاو، وه‌ک جو‌ره‌ ناو خواردنه‌وه‌ی حوشریک که تووشی نه‌خو‌شیی تیر ناو نه‌بوون بووه‌.
- نه‌مانه‌ نه‌و پێنج جو‌ره‌ سزاو جه‌زده‌بن، که هاوه‌لانی ده‌سته‌ چه‌پیان پێ سزا ده‌درێن.

هۆکاره‌که‌ی چیه‌؟

خوا سَمِعَ الْجَنَّةَ هۆکاره‌که‌ش له‌ چوار شتان دا باس ده‌کات، نه‌گه‌ر به‌پیتی ڕیزبه‌ندی که له‌ نایه‌ته‌کاندا هاتوون، بیانیه‌یین، نه‌ک به‌پیتی ڕیزبه‌ندی کاتی و ڕیزبه‌ندی بوونیان:

- ۱- خۆشگوزه‌رانیی (الإثراف): ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ﴾ نه‌وان پێشتر خۆشگوزه‌ران بوون، ته‌نیا خه‌میان خواردن و خواردنه‌وه‌و گرنگی دان بوو به‌عه‌یش و نو‌ش، بێ سه‌رنجدانی هه‌ل‌ل و هه‌رام و، به‌بێ ناو‌ردانه‌وه‌ له‌ خه‌ل‌ک و سه‌ره‌هه‌ل‌پ‌رین، به‌ره‌و خواو به‌ره‌و قیامه‌ت، نه‌گه‌رنا نه‌سل‌ی خۆشگوزه‌رانیی و نه‌وه‌ که مرو‌ف خو‌ش بژی له‌شه‌رعدا، به‌شتیکی ناپه‌سندانه‌نراوه‌، به‌ل‌کو خوا سَمِعَ الْجَنَّةَ له‌وه‌موو نایه‌تانه‌دا

منهت دهکات لهسەر مروّقهکان، که هەرچی نیعمهته بو ئیوهه خولقاندوه، ننجاً جاری دیکهش باسمانکردوه که خواسترا **سهرزه نشتی نهوانه دهکات، که بژیوه پاک و چاکه و خوش و به لهززه تهکان قهدهغه دهکهن:** **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَحْزَنُوا طِبَّتْ مَا أَمَلَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْسَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْصِينَ** ۸۷. المائدة، نهی نهوانه ی پرواتان هیناوه! نهو بژیوه پاک و چاک و خوش و به کهلکانه ی خوا بو ی کردوون، قهدهغه یان مه کهن و، سنوور شکینیی مه کهن، بیگومان خواسترا **سنوور شکینانی خوشناوین، کهواته:** لیره دا مه بهست خوشگوزهرانییه که، لهسەر حیسابی قیامهت بن و، لهسەر حیسابی خه لکی رهش و پروت بن و، به شیوهیه ک بن که لهسەر حیسابی پروو و، لهسەر حیسابی پوژی دوایی و بهها بهرزهکان بن و، به شیوهی چاو لهسەر چر داگرتنی، ته نیا عهیش و نوّش و خوشگوزهرانیی مادیدی و جهستهیی بن.

۲- بهردهوام بوون لهسەر گوناھی مهزن: **(وَكُلُوا يَمْرُوتَ عَلَىٰ الْخَيْبِ الْعَظِيمِ)** گوناخی مهزنیش شیرک و کوفره به ههموو جوړهکانیهوه، گوناهاهکانی دیکهن، وەک: ستهم و قهتل و زیناو پێگری و ... هتد.

۳- گومرایی: **يَا أَيُّهَا الصّٰلَوْنَ**، گومرا بوون و به پێ نه زانین و سه رگهردانیی.

۴- بپیروایی به پوژی دوایی: (المکذبون) به درۆدانه رانی پوژی سزاو پاداشت.

کهواته: نهوانه چوار هوکارهکان بوون: خوشگوزهرانیی و، مکوو پ بوون لهسەر گوناھی مهزن و، گومرایی و، بپیروایی به پوژی سزاو پاداشت و، زیندوو بوونهوه و هه بوونی سزاو پاداشت.

کهواته: نه گهر ریزه بنیدی بوونی (الترتیب الوجودی) په چاو بکهین، ده بی بلین:

۱- گومرایی.

۲- ننجاً له نهنجامی گومرایی دا ژبانی خوشگوزهرانییان هه لباردوه، لهسەر حیسابی قیامهت و، لهسەر حیسابی خه لک و، به شیوهیه کی وا که په چاوی هه لال و هه رام و، چاودێریی خواو، مافی خه لک نه کهن.

۳- نەۋەش دىۋانى سەرى كېشاۋە بۇ نەۋە كە بەردەۋام بىن لەسەر گوناھى مەزن.

۴- پاشان بېپرواش بىن، بە پۇژى دىۋانى.

كەۋاتە: لە پوۋى رېزبەندى بوونى (الترتيب الوجودي) يەۋە، گومراپوون
پېش ھەموۋيان دەكەۋى، بەلام خوا **سەمىئەل ھىمى** لىرەدا بەپى رېزبەندى بوونى
نەيھىئان، بەلكو بەپى نەۋە ھىئانۇ كە چ شىك لەۋاندا زياتر زەقە، نەۋىش
خۇشگوزەرانىيە، نىجا ئەگەر تەماشى خەلكى دىئاش بىكە، ئەۋانەى بېپروان،
ھەر وايان دەيىنى، ۋادەزانن مەۋق تەنیا گەدەۋ داۋىنەۋ، تەنیا ھەست بە لە
پشتىن بەرەۋ ژىرى خۇيان دەكەن، بەلام ھەست بە عەقلى ۋ دلى ۋ دەرۋون ۋ
روۋحيان ناكەن، ھەست بە داخۋازى ۋ پىداۋىستىيەكانى روۋح ۋ دلى ۋ ھەناۋيان
ناكەن، تەنیا ھەست بە بوۋى لە پشتىن بەرەۋ ژىريان دەكەن، بۇيە تەنیا لە
بىر لىكردنەۋەى: پىر كىردنى گىرفان ۋ تىركىردنى داۋىن ۋ گەدەياندان، بۇيەش خوا
سەمىئەل ھىمى بەۋە دەستى پىكردەۋ، چونكە نەۋە زەقترىن سىفەت ۋ سىماۋ درۋشمى
كەسانى بېپروايە.

خوا بە لوتف ۋ كەرەمى خۇى، ئىمە پەنا بدات كە بەۋ شىۋەى بىرىكەينەۋە،
كە پىمان ۋابى تەنیا جەستەيەكى روۋتىن، ۋ پىمان ۋابى تەنیا لە پشتىن بەرەۋ
ژىرىن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دهرسي سيّهم

پیتاسهی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان ئایەتەکانی: (۵۷ - ۷۴) کە ههژده (۱۸) ئایەتن، دەگرێتە خۆی، ئەم ههژده ئایەتە خۆی کارزان و میهرەبان تێیاندا باسی بەلگە هێنانەوه لەسەر سەلماندنی راستیی زیندووکرانەوهو، هه‌بوونی سزاو پاداشت، کردو، ئەویش بە هێنانەوهی چوار بەلگە:

یەكهم: دروستکردنی مرۆڤ لە نوتفە، تۆویلکەیهک کە بەزەحمەت بە چاو دەبینێ. **دوهم:** رواندنی کشتوکال، بەلێ مرۆڤەکان زهوی دهکێلن و، ئەمامەکان دەنێژن و، تۆوه‌کان دەوه‌شینن، بەلام ئەوهی دهیانرۆینن، خوایه.

سێهەم: لەسەر پێوه دابەزاندنی ئاوی شیرین و زوڵال، کە هەر لەو ئاوه سوێرو تالەیی زه‌ریاو ئۆقیانوسه‌کان په‌یدا‌بووه‌و، پالێوراوه‌ له‌ رێی به‌ هه‌لم‌ بوون، به‌ هۆی تیشکی خۆره‌وه، پاشان به‌رز‌بوونه‌وه‌ی هه‌لمه‌که‌و، هه‌ترانی بۆ شوێنه‌ سارده‌کان و دوابی پێکهاتنی هه‌وره‌کان، کە هه‌وره‌کانیش هه‌ر هه‌لمه‌که‌ن، خپ ده‌بنه‌وه‌و چپ ده‌بنه‌وه‌، دوابی هاتنه‌ خواری ئاو له‌و هه‌ورانه، به‌ هه‌ر سێ شیوه‌ی: باران و به‌فرو ته‌رزه‌.

چواره‌م: په‌خساندنی سووته‌مه‌نیی به‌ گشتیی و، به‌ تایبه‌تی دارو دره‌خت و سه‌وزایی، کە ده‌بێته‌ سووته‌مه‌نیی، هه‌م وه‌ک سووته‌مه‌نیی پ‌داله‌تیی، هه‌م وه‌ک سووته‌مه‌نیی په‌نه‌ان، وه‌ک خه‌لووزی به‌ردو غازو نه‌وت، کە هه‌موو ئه‌وانه‌ به‌ پێی قسه‌ی زانایانی زه‌ویناسیی، ئەو پ‌اوان و له‌ وه‌رگا‌و دارو دره‌خته‌ ژێر زه‌ویی که‌وتو‌وانه‌ی کاتی خۆی بوون، دوابی گۆپانی کیمیاییان به‌سه‌ردا هاتوه‌، هه‌رچی نه‌وت و غازو خه‌لووزی به‌رده‌، ئەوه‌ سه‌رچاوه‌که‌یانە.

هه‌لبه‌ته‌ ئەم چوار به‌لگانه‌، وێرای نیسپاتکردنی زیندوو کرانه‌وه‌و، توانایی خوا له‌سەر هه‌تسانه‌وه‌ی مرۆڤان و سزاو پاداشت‌دان‌ه‌وه‌یان، له‌ هه‌مان کاتدا، به‌لگه‌ی سەلماندنی په‌روه‌ردگاریتیی خۆی به‌رزو بێ وینه‌شن.

نَحْنُ خَلَقْنَكُمْ فَلَوْلَا تَصَدَّقُونَ ﴿۷۳﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿۷۴﴾ أَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿۷۵﴾ نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوبِينَ ﴿۷۶﴾ عَلَيَّ أَنْ نَبْدِلَ أَهْلَكُم مِّنْ تَحْتَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۷۷﴾ وَلَقَدْ عَلَّمْتُمُ النَّشَأَ الْأَوَّلَ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿۷۸﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿۷۹﴾ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿۸۰﴾ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطًا مَّا تَلْعَبُونَ ﴿۸۱﴾ إِنَّا لَنَعْرِضُوكَ لِنَارٍ مِّنْ عَذَابٍ مُّحْرَمُونَ ﴿۸۲﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿۸۳﴾ أَفَرَأَيْتُمْ الْيَوْمَ الَّذِي تَشْتَرُونَ ﴿۸۴﴾ أَأَنْتُمْ أَوْزَلْتُمْهُ مِنْ الزَّمَنِ أَمْ غَنِ الْمُنْزِلُونَ ﴿۸۵﴾ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ أَسَاجِدًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿۸۶﴾ أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿۸۷﴾ أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ ﴿۸۸﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكَرَةً وَنَمَثَالًا لِلْعَاقِبِينَ ﴿۸۹﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿۹۰﴾

مانای دهقا و دهقی نایه تهاکان

{(نهی بیپروائیها!) تیمه دروستان کردوون، دهبووایه (زیندووکرا نه وه دستان) به راست بزائن ﴿۷۳﴾ نایا نهو (توو) هتان دیوه که دهپرژن (ه نیو مندالدانهوه)؟ ﴿۷۴﴾ نایا نیوه دروستی دهکه نه، یان تیمه یین به دهپیتنه ر (و قوناغ قوناغ که شه پیده ری)؟ ﴿۷۵﴾ تیمه مردغان له نیوتاندا نه ندازه گیری کرده (هه رکهس له کات و شوین و به هوکاری دیاریکراوی ده مرئ) و، تیمه لی پیشکه وتوووه و (و بن توانا) نین ﴿۷۶﴾ که به هی وهک خوټان بتانگوژین (نیوه لابه رین و کهسانی دیکه بیتین) و، به شیوه یه که نایزائن، دروستان بکه یینه وه (له قوناغی به رزه خ و قیامه تیشدا) ﴿۷۷﴾ به دلناییش پیته یاندنی یه که متان زانیوه، (که له جیه وه هیناومان!) ننجا دهبووایه وه بیرتان بیته وه (و په ندی لپوه ربگرن) ﴿۷۸﴾ هه روه ها نایا نهو (کشتو کال) هتان دیوه که (زهوی بو ده کیلن و) دهیچینن! ﴿۷۹﴾ نایا نیوه ده پرویتن، یان تیمه پروینه رینی؟ ﴿۸۰﴾ به دلناییی نه گهر ویستبامان ده مانکرده پووش و په لاشی تیکشکاو، ننجا نیوهش سه رتان سوږده ماو ژپوان ده بوونه وه ﴿۸۱﴾ (دهتانگوت:) بیگومان تیمه دټراوو زیانبارین (و په نچ به خه سارین) ﴿۸۲﴾ به لکو

تیمه بیبه‌شین (و دهم له پووشین)! ۷۷ هه‌روه‌ها نایا نه‌و ئاو‌ه‌تان دیوه‌ که ده‌یخونه‌وه! ۷۸ نایا ئیوه‌ له هه‌روه‌وه داتان‌به‌زان‌دوه، یان تیمه‌ین دابه‌زینه‌ری؟ ۷۹ نه‌گه‌ر ویست‌بامان تال و سوزیمان ده‌کرد، ده‌بو‌ویه سوپاس‌گوزاری (بو‌خوا) بکه‌ن! ۸۰ هه‌روه‌ها نایا نه‌و ئاگره‌تان دیوه‌ که هه‌لیده‌که‌ن (دایده‌گیرستین)! ۸۱ نایا ئیوه‌ دره‌خت (و سووته‌مه‌نی) ده‌که‌یتان پینگه‌یان‌دوه، یان تیمه‌ پینگه‌یه‌نه‌رینی؟ ۸۲ تیمه‌ نه‌و (ئاگر) ده‌مان گیراوه‌ به‌ بیرخه‌ره‌وه (بو‌هه‌موو لایه‌کتان) و به‌هره‌ گه‌یه‌نه‌ر بو‌ پئیواران (و برسییان) ۸۳ نجا ناوی په‌روه‌ردگاری مه‌زنت به‌ پاک بگره‌ ۸۴!

شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(خَلَقْنٰكُمْ): وه‌دی‌مان هێناون، دروست‌مان کردوون، (الْخَلْقُ): أَصْلُهُ التَّقْدِيرُ الْمُسْتَقِيمُ وَبُسْتَعْمَلُ فِي إِبْدَاعِ الشَّيْءِ مِنْ غَيْرِ أَصْلٍ وَلَا احْتِدَاءٍ، وَيُسْتَعْمَلُ فِي إِيجَادِ الشَّيْءِ مِنَ الشَّيْءِ، وشه‌ی (خلق): پێشه‌که‌ی بریتیه‌ له ته‌ندازه‌گیریه‌کی پێک و راست و، به‌کاریش ده‌هێنێ بو‌ داهێنانی شتی‌ک، بێ نه‌وه‌ی بناغه‌یه‌کی بووبی و، چاوی له شتی‌کی دیکه‌دا تیدا کرابی، هه‌روه‌ها به‌کارده‌هێنێ بو‌ په‌یدا‌کردنی شتی‌ک له شتی‌کی دیکه‌.

(تَصَدَّقُوا): به‌پاست بزانی، (صَدَقْتُ فَلَانًا: تَسْبِيحُهُ إِلَى الصَّدَقِ)، (صَدَقْتُ فَلَانًا) واته‌: فلان‌که‌سم پال‌دایه‌ لای راست‌گویی و به‌پاستم دانا.

(مَأْمُونٌ): (الْمَنِيُّ: الْقُدْرُ، مَتَى لَكَ الْمَانِي: قُدْرَ لَكَ الْمُقْدَرُ، وَالْمَنِيُّ: الَّذِي يُوزَنُ بِهِ، وَالْمَنِيُّ: الَّذِي قُدْرَ فِيهِ الْخِيَوَانَات، مَنِيُّ: تَقْدَفُ وَتُقْدَرُ، که ده‌فه‌رموی: (مَا مَنُون: مَا تَقْدِفُونَ أَوْ مَا تَضُبُّون) واته‌: نه‌وه‌ی ده‌پێژن، نه‌و ئاو‌ه‌ی پیاو ده‌پێژێته‌ ئێو مندال‌دانی ئافه‌رت، به‌لام (مَتَى) به‌ مانای: (ته‌ندازه‌گیری کرد) دی، ده‌گوتری:

(مَنْ لَكَ الْمَانِي: قَدَّرَ لَكَ الْمُقَدَّرُ) ته ندازه گیر یکی که بر تو ته ندازه گیر یی بکات، ههروه ها (مَنْ) نه وه سه نکه ی شتی پی ده کی شتی، (مَنْ) یش نه وه ناو هیه زینده وه ره کانی تیدا ته ندازه گیر یی کراون، (مَنْ) یی و (أَمْنَى) ههردووکیان به مانای (قَدَفَ يَقْذِفُ) و (صَبَّ يَصْبُنُ) واته: (مَنْ) و (أَمْنَى) به (ثَلَاثِي) و رباعی) ههردووکیان ها توون و یه ک و اتاشیان هیه به مانای پژانندی ده پریژی، واته: توو ده پریژی.

(قَدَرْنَا): (الْقَدَرُ وَالْتَقْدِيرُ: تَبَيَّنَ كَمِّيَّةُ الشَّيْءِ، وَالتَّقْدِيرُ: إِعْطَاءُ الْقُدْرَةِ، وَجَعْلُهُ عَلَى مِقْدَارٍ مَخْصُوصٍ)، (قَدَّرَ) و (تَقْدِيرُ) ههردووکیان به مانای دیاریکردنی ته ندازه ی شتیکن، (تَقْدِيرُ) به مانای پیدانی ده سه لات و توانا دی و، به مانای گیرانی شتیکه به ته ندازه یه کی تایهت.

(يَمْسُبُونُ): (أَصْلُ السَّبْقِ: التَّسَدُّمُ فِي السَّرِّ)، (سَبَقَ): نه وه یه که له پویشتییدا که سیک پیشبکه وی، (وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ: لَا يَقُوْنُونَا) واته: لیمان پیش ناکه ون و، لیمان ده رباز نابن، چونکه نه گهر که سیک پیش که سیک بکه وی، مانای وایه له دهستی قوتار بووه، خوا ده فهرمو: تیوه له دهستی تیمه قوتار نابن، که ده فهرمو: ﴿وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ﴾، تیمه لی پیشکه وتوووه نین، واته: هیچکه س ناتوانی بیته پیشکه وتوووه بو تیمه، پیشکه ویتوهوه بر واو ده ربازی بن.

(أَمْثَالُكُمْ): (أَمْثَال: جَمْعُ مَثَلٍ: شَبْهٌ، أَوْ جَمْعُ مَثَلٍ: الْوَصْفُ)، (أَمْثَالُ) هه م ده گونجی کوی (مَثَلُ) بی، به مانای (شَبْهٌ وَنَظِيرٌ)، یانی: هاوتاو وینه، ده شگونجی (أَمْثَالُ) کوی (مَثَلُ) بی، به مانای سیفهت و وه سف، ﴿لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ النحل، (المَثَلُ الْأَعْلَى) (أَي: الْوَصْفُ الْأَعْلَى) وینه ی هه ره بهرز بو خوایه، یان سیفهتی هه ره بهرز.

﴿يُبْدِلُ أَمْثَالَكُمْ﴾: (يُبْدِلُ بِكُمْ أَمْثَالَكُمْ: نَجْعَلُ أَمْثَالَكُمْ بَدَلًا، أَيْ: نَخْلُقُ ذَوَاتًا مُمَاثِلَةً لِدَوَاتِكُمْ)، ﴿يُبْدِلُ أَمْثَالَكُمْ﴾، به چهند ته عبیریک مانا کراوه، یانی: تیوه لابه رین

و خه لکیکی دیکه بئینه شوینی تیوه، نه وه مانابه که یه ق، ﴿نُذِلْ أَمَلَكُكُمْ﴾، هاوونانی تیوه بهئینه شوینی تیوه، واته: هاوونانی تیوه بکهینه جیداری تیوه، یاخود هه ندیک دروستکراوان دروست بکهین، که وه ک تیوه، تیوه لاهرین و ئهوان بئین.

(وَنُنَشِّئُكُمْ): بیتان بکه به نین، (النَّشْأُ وَالنَّشْأَةُ: إِحْدَاثُ الشَّيْءِ وَتَرْبِيَّتُهُ)، (نَشَأَ وَنَشَأَ): بریتیه له په یادکردنی شتیک و به خێو کردنی و پیکه یاندنی، پی به پی. (مَحْرُوثٌ): (الْحَرْثُ: إلقاء البذر في الأرض وتهيئتها للزَّرع، وَيُسَمَّى الْمَحْرُوثُ: حَرْثًا)، (حَرْثٌ): له ته صلدا بریتیه له تو و وه شانندن له زه ویداو، ناماده کردنی زه ویه که بو ئه وهی ئه و تو وهی تیدا بروی، (حَرْثٌ) به مانای کیلانی زه ویی و هه لکولینی و شیکردنه وه به قی بو ئه وهی نه و تو وهی تیخراوه، سه روبن بی و بروی، به لام لیرده دا وشه ی (حَرْثٌ) یانی: (مَحْرُوثٌ) تووی وه شیخراو، یان: زه وی کیلدارو.

(تَرَرَعْنَهُ): (الزَّرعُ: الْإِنْبَاتُ وَحَقِيقَةُ ذَلِكَ تَكُونُ بِالْأُمُورِ الْإِلَهِيَّةِ ذَوْنِ الْبَشَرِيَّةِ، وَالزَّرعُ مُضَرَّرٌ عَرَبِيٌّ عَنِ الْمَرْوَعِ)، (زَّرعٌ): بریتیه له رواندن، چیه قی نه وه ش به کاروباری خواپی ده بن، نه ک هی مروق، واته: مروق به س ته نها تو وه که ده وه شیئ، به لام نه وه که سه ی ده پروینتی، یان ناپروینتی، سه وزی ده کات، یان نایکات، خوی په روه دگاره، (زَّرعٌ) چاوه و ته عبیری پیکراوه له (مَرْوَعٌ) کشتو کال و چێندراو رویندراو.

(حَطَمًا): (الْحَطْمُ: كَسْرُ الشَّيْءِ مِثْلَ الْهَشْمِ وَتَخْوِجِهِ، ثُمَّ اسْتَعْمِلَ لِكَسْرِ مُتَنَاهٍ)، (حَطَمٌ): بریتیه له شکاندنی شتیک، وه ک وشه ی (هَشْمٌ) که وردکردنی شتیکه، دوایی به کاره یخراوه بو شکاندنیک که کو تایی به و شته ی هینابی و وردو خاشی کردبی، هه ندیکی دیکه ناوایان مانا کردوه: (الْحَطَامُ: الشَّيْءُ الَّذِي حَطَمَهُ حَاطِمٌ، أَي: دَقَّ قُوَّوهُ بِمَعْنَى الْمُخْطُومِ، كَمَا تَدُلُّ عَلَيْهِ زَنْةُ فَعَالٍ مِثْلُ: جُذَاذٌ، وَقَفَاتٌ، وَدَقَاقٌ)، (حَطَامٌ): نه و شته یه که شکابن و شکینه ریگ شکاندیبتی و وردی کردبی، که واته:

(خُطَام) به مانای (مُخْطُوم) ه، تیکشکاو، هه‌روهک کیشی (فَعَال) نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی، ده‌گوتری: (جَذَاذ) شتیکی ره‌قی وردو خاشکراو، (فُتَات) نه‌و ورده نانانه‌ی له‌سه‌ر سفره ده‌مینیت‌ه‌وه، (دُقَاق) شتیکی ره‌ق که ورد کرابیت و وهک ناردی لیکرابیت.

(فَطَلَّتْ): (ظَلَّتْ وَظَلَّتْ يُعَبَّرُ بِهِ عَمَّا يُعْمَلُ فِي النَّهَارِ، وَيَجْرِي ظِلُّ مَعْنَى: صَارَ، (ظَلَّتْ وَظَلَّتْ)، (ظَلَّلَتْ وَظَلَّلَتْ) نه‌مه ته‌عبیری پی ده‌کری له‌و کارانه‌ی به‌ پوژنی ده‌کرین اه‌روهک (بَاتَ نَبِئْتُ) ته‌عبیری پی ده‌کری، له‌و کاره‌ی که له‌ شه‌ودا ده‌کری | وشه‌ی (ظَلَّ) به‌ مانای (ضَار) به‌کارده‌هینری واته: شته‌که بوو، که‌واته: ﴿فَطَلَّتْ تَفْكَهُونُ﴾، واته: نیتوه ده‌ستان ده‌کرد به‌وه که (تَفْكَه) بکه‌ن.

(تَفْكَهُونُ): (تَتَعَاطُونَ الْفُكَاهَةَ، وَقِيلَ: تَتَأَوَّلُونَ الْفُكَاهَةَ، وَالْفُكَاهَةُ: حَدِيثُ ذَوِي الْأُنْثَى، وَقِيلَ تَفْكَهُونُ: تَعْجَبُونَ، وَقِيلَ: تَحْزَنُونَ، وَقِيلَ تَتَذَمُّونَ) زانایان له‌ باره‌ی وشه‌ی (تَفْكَهُونُ) ه‌وه دوا‌ی نه‌وه‌ی له‌سه‌ر نه‌وه پیکه‌وه‌توون، که (تَفْكَه) به‌ مانای قسه‌ی خو‌شکردن، یان: میوه‌ خواردنه، (فُكَاهَةُ) ش یانی: قسه‌ی خو‌ش به‌زوریش وایه قسه‌ی خو‌ش له‌ کاتی میوه‌ خواردن دا ده‌کری، (تَفْكَهُونُ) واته: (تَتَعَاطُونَ الْفُكَاهَةَ) واته: قسه‌ی خو‌ش و سوعبت پیکه‌وه ده‌که‌ن، هه‌ندی‌کیش گوتووایانه: به‌ مانای میوه‌ ده‌خو‌ن، هه‌ندی‌کیش وشه‌ی (تَفْكَهُونُ) یان به‌ (تَعْجَبُونَ) واته: سه‌رتان سو‌رده‌مینتی و، هه‌ندی‌کیان به‌ (تَحْزَنُونَ) واته: په‌ژاره‌دار ده‌بن و، هه‌ندی‌کیان به‌ (تَتَذَمُّونَ) واته: په‌شیمان ده‌بنه‌وه، بی‌گومانیش هه‌ندی‌ک له‌وانه په‌یوه‌ست (لازم‌ی) مانا بنه‌ره‌تییه‌که‌ن، که بریتیه له‌ میوه‌ خواردن، یاخود: قسه‌ی خو‌شکردن، هه‌ندی‌ک له‌ زانایانیش گوتووایانه: (تَفْكَه) له‌سه‌ر کیشی (تَفْكَهْل) ه، وهک (تَأْتُمُ: تَرَكَ الْإِثْمَ، وَتَحْرَجُ: تَرَكَ الْحَرَجَ) (تَفْكَه) واته: وازی له‌ قسه‌ی خو‌ش هیناو، خه‌مباریی و په‌ژاره‌ دایگرت.

(الْمَغْرَمُونَ): (الْغَرَمُ: مَا يَنْبُغُ الْإِنْسَانُ فِي مَالِهِ مِنْ ضَرَرٍ لِغَيْرِ جَنَائَةٍ مِنْهُ، أَوْ خِيَانَةٍ، (غَرِمَ): بریتیه له‌و زیانه‌ی به‌سه‌ر مرو‌ف دی له‌ مال و سامانی دا (مرو‌ف مالیکی له‌ ده‌ست بچی) بی نه‌وه‌ی تاوانی‌کی کرد بی و ناپاکیی کرد بی، ده‌گوتری:

(غَرِمَ كَذًّا غَرَمًا وَمَغْرَمًا) نه مه كرداره كه يه تی، (غَرِمَ كَذًّا) واته: نه وهنده ی زیان لیکه وت.

(الغَرَامُ: الشَّدَّةُ وَالْمُصِيبَةُ)، (غَرَامُ): به سه ختی و به لآ ده گوتری، هه رو ده ها به له به ینچوون (هَلَاك) یش ده گوتری، که واته: (إِنَّا لَمُغْرَمُونَ) واته: یتمه زیانبارین، یان یتمه په نچ به خه سارین، نهو په نجه ی که داوامانه بهو کشتو کاله وه، که لیتنی بو نه گرتین، له بهر نه وه ی کشتو کاله که بوو به پووش و په لاش و فهوتا.

(الْمُزْنُ): (السَّعَابُ الْمُضِيُّ وَالْقَطْعَةُ مِنْهُ مُزْنَةٌ)، (راغب الأصفهانی) پیتی وابه (مُزْن) به مانای هه وره، جینسی هه و، به لآم هه وری وون، پارچه یه که له (مُزْن) یش پیتی ده گوتری: (مُزْنَةٌ) واته: پارچه هه وری، به شیک له هه و، به لآم زانایان دیکه گوتوو یانه: (مُزْن) به په های هه وره، سپی بی، یان هه و په نگیکی دیکه ی هه بی.

(أَجَاكُ): (أَجَاكُ: شَدِيدُ الْمَلُوحَةِ وَالْحَرَارَةِ، مِنْ قَوْلِهِمْ أَجِيجُ النَّارِ)، (أَجَاكُ) واته: زور سوړو زوریش گه رم، لهو قسه یانه وه هاتو ده که ده لی: (أَجِيجُ النَّارِ) واته: بلتسه ی ناگر، وه که چوون بلتسه ی ناگر ده سووتیتی، نهو ناووش له بهر سوړی یان جهسته ی مرووف ده سووتیتی.

(تُورُونَ): (وَبِی الزُّنْدِ یُرِی وَزْيًا: أَخْرَجَ نَارَهُ)، (زُنْد): به کوردی به ردو نه ستی پتی ده لین، ناسنیک له گه ل جوړه به ردیک لیکیان داوون و ناگریان پیکردو ته وه، جوړه پووشیک هه بووه، کات خو ی که ویستوو یانه شتیک داگیرستین، سه بیله داگیرستین، یان سیغار داگیرستین، به به ردو نه ستی دایانگیرساندو، له تپو عه رهب دا پیتان گوتراوه: (زُنْد وَزَنْدَة) نه وه ی سه ری (زهند) یان پتی گوتوه، (زنده) ش نه وه ی خواری بووه، چواندوو یانه به نیرو می وه، نهو دووانه ش که پیک ده کیشرین، ناگر په یداده بی، به لآم (تُورُونَ) واته: (تُوقِدُونَ) و (تُؤَجِّجُونَ) داده گیرستین، مه رج نیه ته نیا به به ردو نه ستی بی، یان به مه رخ و عفار بی، که دوو جوړه دره ختی سه وز بوون، لیکیان داوون و بلتسه ناگریان لی په یدابوون.

(الْمُؤْمِنِينَ): (لِلْمَسَافِرِينَ، أَقْوَى الرَّجُلُ: ضَارٍ فِي قَوَاءٍ، وَالْقَوَاءُ أَرْضٌ لَا أَهْلَ فِيهَا، أَي: قَفْرٌ، وَتُصَوِّرُ فِي الْقَفْرِ الْقَفْرَ فَقِيلَ أَقْوَى فُلَانٌ: افْتَقَرَ مَثَلٌ: أَرْمَلَ وَأَتْرَبَ)، (لِلْمُؤْمِنِينَ) واته: (لِلْمَسَافِرِينَ) بُو رَیواران، یاخود (لِلدَّخِلِينَ فِي الْقَوَاءِ)، (قَوَاء) یش زهویه کی چۆله که کهسی لئ نه بی، که واته: (أَقْوَى الرَّجُلُ) واته: بیاوه که چو نئو دهشت و بیابان و چۆلابی، تنجا خوا سورة النجم ده فهرموی: نهو ناگه مایه ی مه دار ساز کرده، به تاییهت بو که سانی رَیوار، که سانیک که له چۆلایین و سه رمایان ده بی، له نئو شارنین، تاکو خۆراکی ناماده کراو هه بی، ده بی خویان ناگر بکه نه وه خواردنی پی ناماده بکه، هه ندیکیش گوتوو یانه: (مُؤْمِنٌ أَيْ: جَانِعِينَ) نهوانه ی برسیین، چونکه (أَقْوَى فُلَانٌ: افْتَقَرَ) هه ژار بوو، یاخود (جَاع) واته: سکی خالی بوو له خواردن، برسیی بوو، وهک: (أَرْمَلَ) لماوی بوو، (وَأَتْرَبَ) خۆلوی بوو، به هه مان شیوهش (أَقْوَى) یانی: (افْتَقَرَ) کهوته حاله ق نه داریی و هه ژاریی.

مانای گشتی نایه ته کان

خوا سورة النجم - وهک له پێناسه ی نهم دهرسه دا گوتمان - لهم هه ژده (١٨) نایه ته دا، ڤوو له بپیروایان ده کات، به پله ی به کهم، ته گهرنا دواندنه که ده شگونجی بو کۆی مرۆفانیس بی، به لām زیاتر بپیروایان و هاوبهش بو خوادانه ران ده گرتیه وه، چونکه جوریک له هه ڤه شهو سه رزه نشتی تیدایه، که بگومان خوای کارزان و میهره بان بهو شیوه یه بهس نهوانه ده دوتینی که بپیروان و، هاوبهش بو خوا دانه رن، به لām له پشت نهوانیشه وه نهم نایه ته موباره کانه، ڤوو له هه موو مرۆفه کانیش ده کهن، با ڤرواداریش بن، هه رچه نده به پله ی به کهم، ڤووی دواندن لهوانه یه که بپیروان و هاوبهش بو خوادانه رن، یانی: بپیروان به ڤۆژی دواپی، چونکه خوا سورة النجم لهم نایه ته موباره کانه دا، سه رنجی نهوانه ڤاده کیشی بو چوار دیارده وهک به لکه، له سه ره نه وه که خوا سورة النجم ده توانی زیندوو یان بکاته وهو ده بی سزاو

پاداشت هه‌بی، بۆیه‌ش که بئېروان، له راستیدا پشت نه‌ستوور نین به هیچ به‌لگه‌یه‌ک، به‌لکو به پېچه‌وانه‌وه: هه‌م خۆیان و، هه‌م کشت و کاله‌کیان و، هه‌م ناویک که ده‌یخۆنه‌وه، هه‌م نه‌و ناگره که دایده‌گیرستین، هه‌موو ته‌وانه به‌لگه‌ن له‌سه‌ر نه‌وه که ئه‌م ژبانی دنیا‌یه، قۆناعی دیکه‌ی به‌دوادا دی و، خوا ^{سوره یحیی} که سه‌ره‌په‌رستیا‌ری گه‌ردوون و مروّف و ژینه، به‌س ئه‌وه‌نده ژبانه‌ی به مروّف په‌وا نه‌بینوه.

سه‌ره‌تا ده‌فه‌رموی: ﴿نَحْنُ خَلَقْنٰكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُوْنَ﴾، ئیمه ئیوه‌مان هیناوه‌ته دی و، ئیوه‌مان نه‌ندازه‌گیری کردوه و دروستکردوه، ﴿فَلَوْلَا تُصَدِّقُوْنَ﴾، ننجا ده‌بووا‌یه به‌راست دابنن! ئه‌م (ف) ده (تَفْرِیعَ عَمَّا سَبَقَ) ده‌گه‌رته‌وه بۆ ابردوو، واته: نه‌و خوا‌یه ^{سوره یحیی} پېشته‌ر باسی کردوه‌کانی کرا، نه‌و خوا په‌روه‌ردگاره ئیوه‌ی هیناوه‌ته دی، ننجا ده‌بووا‌یه ئیوه به‌راست دابنن، چی به‌راست دابنن؟ ﴿تُصَدِّقُوْنَ بِأَنَّ اللّٰهَ یُحْیِیْکُمْ﴾، نه‌وه به‌راست دابنن که خوا زیندووتان ده‌کاته‌وه، ﴿یُحَاسِبْکُمْ﴾ لی‌تان ده‌پرسیته‌وه، ﴿تُصَدِّقُوْنَ﴾ به‌رکاره‌که‌ی قرتیزاوه چونکه ده‌زانری: ﴿تُصَدِّقُوْنَ بِالسَّاعَةِ، تُصَدِّقُوْنَ بِالْقِیَامَةِ، تُصَدِّقُوْنَ بِیَوْمِ الدِّیْنِ، تُصَدِّقُوْنَ بِاِخْبَارِ اللّٰهِ اِیَّاکُمْ اِنْکُمْ سَتَبْعُوْنَ﴾ هه‌موویان ده‌گریته‌وه.

ننجا خوا ^{سوره یحیی} به‌لگه دینته‌وه له‌سه‌ر نه‌وه که ده‌بووا‌یه بروابنن به زیندوو کرانه‌وه و سزاو پاداشت درانه‌وه، سه‌رنجیان پاده‌کیشی بۆ چوار شتان:

یه‌که‌م: ﴿اَفَرَأَیْتُمْ مَّا تُثْبِتُوْنَ﴾، بۆ مه‌نی، ئه‌و تۆوه‌ی ده‌پریژن، که‌واته: لی‌ره‌دا پرووی دواندن له بئېروایانه‌و، له نیویشیان دا له پیاوه‌کانیان، له نی‌رینه‌کان، چونکه پیاوه که مه‌نی ده‌پریژن، ناوی نافرته هه‌ر له نیو جه‌سته‌ی خۆیدا‌یه، که هیلکۆله‌ی تیدا‌یه، دوا‌یی له هه‌ردوو‌کیان: له زینده‌وه‌ری تۆو (الحيوان المنوي)‌ی پیاوو، له هیلکۆله (بویضة)‌ی نافرته، نوتفه دروست ده‌بی، واته: پیاو و نافرته هه‌ردوو‌کیان به نه‌ندازه‌ی یه‌ک کاریگه‌رن و، بیست و سی (۲۳) کرۆمۆسۆم له ناوی نافرته، له

هَيْلِكُولَهُی ذَا فَرَدَت دَا هَمَن و، بیست و سی (۲۳) ش له هی پیاداو، به هردووکیان چل و شَهش (۴۶)، لهو چل و شَهش کَرْمُوسُومَه، هه موو سیفه ته کان له باب و دایکه وهو، له زنجیره ی دایکیشی تا کو سه ری ده روات و، له زنجیره ی بابیشی تا کو سه ری ده روات، سیفه ته کان لهو دوو بیست و سی کَرْمُوسُومَه دا، که ده بن به چل و شَهش، بُو نهو مندا له دینه وهو، نهو مندا له له ناوی هه ردووکیان دروست ده بن، نهو ده ش نیستا زانستی ده ریخستوه، به لَام پِیش نهوی زانست ده ری بخت، قوربان فهرموویه ق: ﴿يَتَأْتِيَ النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلَكُمْ شُوعِبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّا أَكْرَمُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٢﴾﴾ الْحَجَرَات، نهی خه لکینه! ئیمه له نیرو مئیه ک دروستمان کردوون... که واته: هه ردووکیان هاو به شن له دروست بوونی دا، به لَام لیره دا روو له پیوان ده کات و ده فهرموئی: نهو ناوه ده بین که ده پر ئژن، نهو تَووی ده پر ئژن، واته: ده پر ئژنه نیو مندا لدانی هاوسه رانته وه!

﴿أَنْتُمْ مَخْلُوقُونَ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ﴾، ئایا ئیوه ده به ئینه دی، نه ناز ده گریتان کردوه، یا خود ئیمه به دی به ئهرینه ری؟ پیوان بهس پژاندنی ناوه که یان له سه رهو، به زو ری هه ر نازانن مرو ف چو نیش دروست ده بن، که نیستا زانست ده ریخستوه: له گه ل هه ر جار یک که پیاو تَووی دیت، له دوو سه د ملیو ن تا کو پینج سه د ملیو ن (۲,۰۰۰,۰۰۰-۵,۰۰۰,۰۰۰) زینده وه ری تَووی (الحيوان المنوي) که (خَيْمَن) کور تکراره که به ق، تیدان، نجا کاتی خو ی وایان زانیوه: کۆر به له له هه موو ناوه که دروست ده بن، به لَام پیغه مبه ر فهرموویه ق: ﴿أَمَّا مِنْ كُلِّ الْمَاءِ يَكُونُ الْوَلَدُ، وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ خَلْقَ شَيْءٍ لَمْ يَخْلُقْهُ شَيْءٌ﴾ (أخرجه مسلم: ۱۴۳۸، وأبو يعلى: ۱۱۵۳).

واته: له هه موو ناوه که مندا ل پهیدا نابن و، هه رکاتیش خوا ویستی شتیک دروست بکات، هیچ شتیک پئی لینا گری.

بیکومان خه لک بهس له وهنده حالیی بووه، نه گه رنا به دنیایی پیغه مبه ری خوا ﴿﴾، خوا له هه موو نهو ورده کاریانه ی حالیی کردوه، به لَام نه گه ر با سی

جینات و کړومؤسؤم و حەيوانی مەنەویی و هیلکۆلەي کردبایە، خەلک تێي نەدەگەشت، بۆیە فەرموویەتی: لە هەموو ئاوەکە منداڵ دروست نابێ و لە هەندیکي دروست دەبێ.

﴿عَنْ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا عَنْ مَسْئُورِينَ﴾، ئیمە مردەمان لە نیتواندا نەندازەگیری کردووە، ئیمەش لێ پێشکەوتوووە نین، واتە: ئیمە دەستەپاچە نین، خەلک لە ژێر دەستەلای ئیمە بچیتە دەری و، لە ژێر پکیتی ئیمە قوتاری بێ و نەتوانین سزای بدەین، واتە: ئەو مردنەي پێي دەمرن، ئیمە لە نیتواندا دامانناوە و نەندازەگیریمان کردووە، هەر کەسە لە کاتی خۆي دا و لە شوێنی خۆي دا و بە هۆکاری خۆي دەمری، ئیمەین واما دانناوە، ئەگەرنا دەمانتوانی وایستان دروست بکەین، نەمرن، بەلام ئیمەین مردەمان لەسەرتان دانناوە لە دنیادا، چونکە ژبانی دنیا شوێنی تاقیکردنەوێ و شوێنی تێدایانەوێ نیه، ﴿وَمَا عَنْ مَسْئُورِينَ﴾، هەرودەها ئیمە لێ پێشکەوتوووە نین، کە دوای زیندووتان دەکەینەو، بەتێک بتوانی دەربازی بێ و راپکات، یاخود ئیمە لێ پێشکەوتوووە نین لە چی؟

﴿عَلَى أَنْ يُبْذَلَ أَمَلُكُمْ﴾، کە هاو وێنەکانی تێو بێنیه شوێنی تێو، (أمثال) کۆي (مِثْل) ه، یان کۆي (مِثْل) ه، واتە: هاو وێنەکانی تێو بێنیه شوێنی تێو، یاخود هاو وەسفەکانتان بێنیه شوێنی تێو و تێو لایەری، ﴿وَنُشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾، (نِشِئَ) تێو و تێو لایەری، پاشان قیامەت! بە جوړیک پیتان بگەیهینەو کە نایزانن، واتە: تێستا نایزانن چۆنە؟ دوای لە مەسەلە گرنەکاندا زیاتر تیشک دەخەینە سەر، ئەم رسته موبارەکە، کە راستییهکی ژۆر گەورەي گرتۆتە خۆي و، لە هەموو قورئاندا بەپێی زانیاری من، ئەنیا ئەم رستهیە بەو شیوەیە هاتو، کە خوا ^{سُبْحَانَكَ رَبِّيَ عَمَّا يَشْرُونَ} بای ئەو دەکات دروستکردنەوێ ئیمە لە قوئانی بەرزەخ و قیامەتدا جیا، لەوێ دنیا، واتە: دروستکردنەوێ ئیمە لە پرووی جەستەییەو لە پرووی رووحییەو، لە پرووی پێکھاتەي رۆالەت و پەنهایانەو، لەوێ تێرەمان، هی ئەم ژبانه دنیایەمان، جیا.

﴿وَلَقَدْ عَمَتْهُمُ الرَّحْمَةُ الْأُولَى﴾، به دُنیایی نپوه ښکته یاندي، په که متان زانیوه،
 ﴿فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ﴾، نجا دهبوایه په ند وهر بگرن و، بیر بکه نه ووه و دهبیرتان بیتوه و
 که نه و خویایه به و شیوه یه هیانوی، که له نوتفیه ک لئی دروست بوون،
 نوتفیه له خوین دروست دهبی و، خوینه کیه له خواردنی هه زمکراو و،
 خواردنی هه زمکراو، له و شتانه ی مرؤف ده یانخواه: پرووک و گوشت و دانه و لاه و
 ... هتد، هه روه ها له هه و او، تیشکی خور، مانای وایه نوتفه له کومه لئی شتی
 زور پر ژو بلاو په را گنده، دروستبوه، بویه ش نه گهر نپوه ښکته یاندي په که می
 خوتان بزاند، دهبوایه و دهبیرتان بیتوه، که دوی نه ووی په را گنده ش دهبن
 و، جهسته که تان دهمری و دهبیتوه به خاک، پشیش هه روا په را گنده بوون و،
 له شیوه ی نوتفیه کدا، که له ناوی بابتان و، ناوی دایکتان، پیکه اتوه، نجا دوی
 نه ووی پر ژو بلاو دهبته ووه، نه و زاته ی کای خوئی توانی له و گهر دو گهر دبله و
 پارچه بچوکه پر ژو بلاوانه، نه و نوتفیه دروست بکات و، له نپوه مندا لاند،
 به و قوناغانه دا تییه رینی، تیستاش ده توانی دروستتان بکاته ووه.

دووه: نجا خواستې لیسې سه رنجیان را ده کی شې بؤ دیمه نیکی دیکه، که بریتیه له کشت
 و کال: ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ﴾، نایا نه و کشت و کاله تان بینیه، که ده یچینن! یان
 نه و تان بینیه که ده یکیلن؟ واته: نه و توه ی زهوی بؤ ده کیلن، دواپی توه که
 ده و شینن، هه لته لیره دا که ده فهرموئ: ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ﴾ و له هه سیک
 شوینه کانی دیکه ش مه به ست له بینن، بیننی عه قله و زانینه، چونکه نه و توه ی
 پیاو ده یخاته مندا لانی ئافره ته ووه، نایبینن له کاتیک دا تییده کات، هه روه ها
 شته کانی دیکه ش مه رج نیه، هه موویان به چاو ببیرنن، یانی: نایا ده زانن و ناگاتان
 له و توه هیه، که ده پرژن؟ هه روه ها ناگاتان له و کشتو کاله هیه که نپوه زهوی
 بؤ ده کیلن و دواپی توه که ده و شینن؟ ﴿أَنَّمْ نَزَعْنَاهُ، أَمْ نَحْنُ الزَّاعُونَ﴾، نایا نپوه
 ده یروینن یان نیمه روینه رینی؟ واته: هیه که هه رجه نده زور نکولیلیکه ر بن،
 ناتوانی، بلئ: من پروانده ووه، نه و ده که توه، یاخود نه و نپوه دره خته، هه ر که

دهكهوئته نپو زهوى له كاتى خویدا، يهكسهر دهبيتته دوو بهش، نهو دهنكه چهند رهقه! كهغه، جوپه، نيسكه، نوكه، ههرزنه، ماشه، برنجه، زور رهقهو به زهحمهت به ددان دهشكن، ههروههها نيوكهكان: نيوكه خووخ، قهيسييه، گيلاس، نهو دارو درهختانه نيوكهكهيان زور رهقه، كهچى نهو نپو كه رهقه، يان نهو دهنكه تووه رهقه، دهشكن و دهبيتته دوو بهش، چهكهرديهك بهرهو سهري دى و، بهشيكي بهرهو خوار دهچى، واته: پيچهوانهى پيرهوى يهكدبى، بهشيكيان بهرهو سهرو و بهشيكيان بهرهو خوار، بهشهكهى بهرهو سهرو دى، زهوى دهقليشى بهرهو سهرو، نهوى ديكهشيان زهوى كون دهكات، بهرهو خوار، نجا ههردووكيان ورده ورده ههتا بهشهكهى خوارى گهوره بى، بهشهكهى سهريش گهوره دهبن، نجا له نيوان نهو دوو بهشهدا، هاوكارى ههيه: هم بهشهكهى خوارى تام و خوئ و ئاو دينى، بو نهوى سهري و، هم نهوى سهري تيشكى خوړو نهو خوړاكهى له ربي تيشكه پيكهاتنهوه وهريدهگري، دديدا به هى خوارى و، نهو دوو بهشه زور پيكهوه هاوكارن، كه دواى نهوى زانستى پرودهكناسى بهرهو پيشهوه چوو، نجا مروف دهزانى پروهك چون دهپوى به گشتى، بويه كه دهفهرموئ: نايا نيوه دهپروينن يان نيمه روينهرينى؟ نهوه پرسياركردن نكوئيلييكه رانهيهو پيويسى به وهلام نيه، واته: نيمه روينهرينى.

﴿لَوْ شَاءَ لَجَعَلْنَاهُ حُطَمًا﴾، نهگهر ويستامان به دنيايى دهمانكرده تيكشكاو، واته: پووش و پهلاشيكى تيكشكاو، ﴿فَطَلَّتْ نَفْسُكَ﴾، نهو كاته نيوه بهردهوام دهبوون لهسهر قسهكردن، قسهى خوشركدن، ياخود: سهروسرمان، يان دلتهنگ بوون، ياخود پهشيمان بوونهوه، نهگهر مهبهست قسهى خوشركدن بى، نهوه به توانج و تهوسوهيه واته: وهك چون ههموو ژيانى نيوه بريته له قسهى خووش و سوعبت و گالتهو گهپ، نهو كاتهش كه نهو كشتوكاله تان دهوو به پووش و پهلاش، ديسان قسهى خوشتان دهكرد، واته: قسهى خوشتان بو نهدهكراو، نهو كاته به پيچهوانهوه، دلتهنگ دهبوون، پهشيمان دهبوون، دهتانگوت چى؟ ﴿إِنَّا لَنَعْرَمُونَ﴾، نيمه زيانبارين، نيمه رهنج به خهسارين، ﴿بَلْ

ثُمَّ نَحْنُ خَرُومُونَ ﴿١٠﴾ به لکو ئیمه بئی بهشین و دهم له پووشین، ئیمه زیانبارو رهنج به خهسارین، هیچمان بۆ نه ماوه تهوه، بهس پووش و په لاشمان بۆ ماوه تهوه.

سَنِيهِمْ: ننج اخوا سَنِيهِمْ: باسی دیاردهی سنیهم دهکات: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿١١﴾ نایا نهو ناودتان بینوه که دهیخونهوه! نهو ناوه شیرین و زوَلَال و خَوْش، ﴿أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿١٢﴾ نایا ئیوه له ههوار داتانبه زاننده، یاخود ئیمه دابه زینه رینی؟ دیسان لیره دا مه بهست له دیتی، دیتنی عهقله و مه بهست زانینه، ﴿لَوْ شَاءَ جَعَلْنَاهُ أَمْحًا فَلَوَلَا تَشْكُرُونَ ﴿١٣﴾ نه گهر ویستبامان ده مانگه ترا به تفت و تال، یان تال و سویر، یان سویره گهرم، (أَجَاج) ههم به مانای تال دی، ههم به مانای گهرم دی، ههم به مانای سویره دی، واته: وهک ناوه نه سلویه که ی لیهوی هاتوه، که ناوی ئوقیانووس و زهریاکانه، به لام ئیمه له پئی هه لماندن (تبخیر) هوه، که به هوی تیشکی خوره وه پروو ددهات، پاشان دواپی ده بیته هه ورو، ده بیته باران و به فرو تهرزه، بهو پرۆسه به پاکمان کردۆته وه لهو سویره پی و تالی و تفتیه، نه گهر ویستبامان هه رو دک خوی بۆمان داده به زانندن، چونکه ناوی سویره پی له نیو زه ویدا ههیه، ناوی سویره تال و تفت، بویه ده فره موی: ﴿فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ ده بووایه سوپاسگوزاری بکه ن.

چواره م: ننج ده گوازیته وه بۆ پیشاندانی دیاردهی چواره م، که تهویش هه ره له نزیکمانه وه له ژیاپی به شه ردا به: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿١٥﴾ نایا نهو ناگه رتان بینوه، نهو ناگه ره ده زانن که دایده گیر سین؟ ﴿أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ ﴿١٦﴾ نایا ئیوه دره خته که یان پیگه یاننده، یان تیمه ی پیگه یه نه رینی؟ ننج نیعجازی قورن ان له وه دایه، که خه لکی ساده، مانای ساده لی وه رده گری و، هه تا مرو فیش به ره و پی شه وه بجی، مانای قوولتری تیدا ده بیننی، کاتی خوی وایان زانیوه که مه بهست پئی: ا- مه رخ و عه فارن، که دوو دره ختی سه وزن، لیکیان بدهی، ناگریان لی به رز ده بیته وه.

ب- یاخود مه بهست پئی نهو دارو سووته مه نییه به، وهک چیلکه وه دار که ده یسووتین و ناگری پیده که نه وه، له مالی یان له دهشت و سارا، به لام نیستا که زانست به ره و پی شه وه

چووه، ده زانین که هه رچی نهوت و گازو خه لوزو هه موو نهو سووته مه نییه یه له زه ویدا هه یه، هه مووی هی نهو دارستانانه بووه، که کاتی خوی سهر زهوی هه مووی دارستان و دره ختی زور گه وره و بیره زا بوون، دواپی پش ملیونان سأل، له نه نجامی گۆرانکاریانه ی به سهر زه ویدا هاتوون، نهو دارو دره ختانه که وتوونه بن زهوی، هه روه ها هه ندیک له ئازله گه وره کانیش وهک دیناسۆره کان، له نه نجامی مردنیان و گۆرانکاری کی میایی که به سهریاندا هاتوه، نهوه هه مووی بوته نهو نهوت و غازو خه لوزوی به رده ی، ئیستا سووته مه نیین، بویه خوا ده فهرموی: ئایا ئیوه دره خته که یتان پیگه یاندوه، که دواپی له بن زه ویدا ده بیته نهوت و غازو سووته مه نیی، یاخود ئیمه پیگه یه نه ری نهو دارو دره خته بووین؟

﴿عَنْ جَعَلْنَهَا نَذْرَةً وَمَتَاعًا لِّلْمُقْوِينَ﴾، ئیمه نهو ئاگره مان گنراوه به مایه ی بیرکه وتنه وهو، به هره و سوود بو ریواران، به تایهت بو ریواران، یاخود بو برسیان نه وانه ی برسیان ده بی و ده یانه وی خواردن بهو ئاگره ساز بکه ن.

له کو تاییدا ده فهرموی: ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾، ده جا ناوی پهروه ردگاری مه زنت به پاک بگره، پهروه ردگاریک نهو هه موو مشوورانه ی خواردوون، نهو هه موو نیعه تانه ی بو په خساندوون، شایسته ی نه وهیه که ناوی مه زنی (ناوی نهو پهروه ردگاره مه زنه) به پاک بگیر و، نه هتیرته ئاستی دروستکراوه کانی، وهک عاده قی هاوبه ش بو خوا دانه ران، ئیمه ش ده لیین: (سبحان ربی العظیم و بحمده).

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

دیاردی یه که م: که دروست بوونی مروّقه کانه و، بیرهینانه وهی خوا بو
بیرویان که خوی وه دیهینان له تووێک که نه وان به س پزانندیان له ده ست
دی، به لام خوا به نه ندازه گیریه کی زور ورد مروّقی دروست کردوه، مردنیش
له نیودا دانان، له سه ر لابرده و جیگورکی بیکردنیشان توانایه و، له قیامه تیش
به جوریک که ئیستا نایزان، پێیان ده گه یتته وه و دروستیان ده کاته وه، بویه
ده بووایه به دروستبوونی یه که میان، زیندووگرانه وه شیان یتته وه یادو نکوولی
لی نه که ن:

خوا ده فه رموی: ﴿عَنْ خَلْقَتَكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ﴾ ﴿۷۷﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿۷۸﴾ أَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ
أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿۷۹﴾ عَنْ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا عَنْ بِمَسْئُورٍ ﴿۸۰﴾ عَلَيَّ أَنْ يَبْدُلَ أَمْرَكُمْ
وَتُخَيِّلَكُمْ فِي مَا لَا تَمْلِكُونَ ﴿۸۱﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿۸۲﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له هه شت برگه دا:

۱- ﴿عَنْ خَلْقَتَكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ﴾، ئیمه ئیوه مان هینا وه ته دی، یاخود ئیوه مان
نه ندازه گیریه کردوه، ده بووایه به راست دابنن. چونکه (خلقی) هه م به مانای
پیدا کردنی شتیک دی، له نه بوون، هه م به مانای نه ندازه گیریه کردنی ڕیک و راست
(التَّقْدِيرُ الْمُسْتَقِيمُ) ه، ﴿فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ﴾، (لولا) به مانای (هلا) یه، واته: ده بووایه ئیوه
به راست بزانن، یانی: که خوا ده فه رموی: زیندووتان ده که مه وه، راست ده فه رموی و،
زیندووتان ده کاته وه.

(الطبري) له تهفسیره که ی خوئی دا،^(١) تهه نایه ته موباره که ی ناوا مانا کردوه، ده لئ: (نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ! وَلَمْ تَكُونُوا شَيْئًا فَأَوْجَدْنَاكُمْ بَشَرًا، فَهَلْ تَصْدُقُونَ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ بِكُمْ فِي قِيلِهِ لَكُمْ: إِنَّهُ يَبْعَثُكُمْ بَعْدَ مَمَاتِكُمْ، وَبَلَاكُمْ فِي قُبُورِكُمْ، كَهَيَاتِكُمْ قَبْلَ مَمَاتِكُمْ!).

واته: نهی خه لکینه! ئیمه ئیوه مان هیئاوه ته دی، که هیچ شتیک نه بوون و کردمانن به مروؤف، ده بووايه نهو زاته ی نهو دی پیکردوون، لهو فره رمایشته ی دا که پیتان ده لئ: زیندووتان ده کاته وه، دوا ی مردنتان و دوا ی نهو دی له گو په کانتان دا رزیون، وهک حاله ق پیتش مردنتان لی ده کاته وه، ده بووايه بر وای پی بکه ن و به راستی دابئین!

(٢) - ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ﴾، نایا نهو تۆوه تان بینیه، که ده پریژن نایا نهو ده زانن یان: به چاوی عه قل و دل بینو تانه، که وهک تۆو ده پریژن؟ ﴿تُمْنُونَ﴾، خویندراویشه ته وه: (مَنْ مَنِي، مَنِي مَنِي، وَأَمْتِي مَنِي: أَي قَذَفَ الْمَنِي أَوْ صَبَّ الْمَنِي)، تۆوی فریډا، یاخود تۆوی رشت، که واته: ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ﴾، یان (ما تُمْنُونَ) واته: نایا نهو تۆوه تان بینیه که ده پریژنه ئیو مندال دانی ئافره تانه وه.

(٣) - ﴿أَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ، أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ﴾، نایا ئیوه دروستی ده که ن واته: ئیوه نه ندازه گیری ده که ن وینه ی ده کیشن، دواپی ده یکه ن به مروقیکی ریک و پیک، یاخود ئیمه؟!

هه ر (الطبري) له باره ی تهه نایه ته وه ده لئ، واته: نهی نکو ولیکه ران له دهسته لاتی خوا له سه ر زیندو وکرده وه تان، دوا ی مردنتان، نایا نهو تۆویلکانه تان بینو ن که ده یان رژیته ئیو مندال دانی ئافره ته کانتانه وه، نایا ئیوه نهو تۆویلکانه دروست ده که ن، یاخود ئیمه به دیه ئنه رین؟

(٤) - ﴿نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ﴾، ئیمه مرده مان له ئیوتاندا نه ندازه گیری کردوه، مرده مان له ئیوتاندا داناه، (قَدَرْنَا) خویندراویشه ته وه: (قَدَرْنَا) هه ردو وکیان به مانای

دابه‌شمان کردوه، نه‌ندازه‌گیریمان کردوه (أَي: قَسَمْنَا عَلَىكُمْ، وَوَعْنَاهُ بَيْنَكُمْ، أَوْ قَضَيْنَاهُ بَيْنَكُمْ، أَوْ كَتَبْنَاهُ عَلَيْكُمْ)، واته: مردغان له نیوتاندا نه‌ندازه‌گیری کردوه، یاخود دابه‌شمان کردوه به‌شیومانه‌ته‌وه، هه‌ر که‌سه پشک و به‌شی خۆی، یاخود بریارمان داوه، یان له‌سه‌رتانمان نووسیوه.

(٥) ﴿وَمَّا عَنِ يَمْسُوبِينَ عَلَى أَنْ يُبَدِّلَ أَمْنَكُمْ﴾، نیمه لی پشکه‌وتوووه نین، له‌سه‌ر نه‌وهی هاووینه‌کانتان به‌ئینه شوینتان، زانایان گوتووایانه: (أَي: وَمَا نَحْنُ بِعَاجِزِينَ) واته: ئیمه ده‌سته‌پاچه نین، له‌به‌ر نه‌وهی که‌سیک له که‌سیک پشکه‌وتوووه، مانای وایه بئ تواناو ده‌سته‌پاچه‌ی کردوه لی دهرباز بووه، به‌لام ئه‌صلی مانایه‌که‌ی: ﴿وَمَّا عَنِ يَمْسُوبِينَ﴾، واته: که‌س له ئیمه پیش ناکه‌وئته‌وه له ده‌ستمان دهرباز نابئ، ﴿عَلَى أَنْ يُبَدِّلَ أَمْنَكُمْ﴾، له‌سه‌ر نه‌وه که هاووینه‌کانی ئیوه، بئینه شوینی ئیوه، (أَي: نَفْعَلْ أَمْنَكُمْ بَدَلًا لَكُمْ) یانی: هاووینه‌کانی ئیوه بکه‌ینه جیداری ئیوه، (أَمْنًا) یش یان کۆی (مُئَل)، به مانای (شبه ونظیر) دئ، واته: وئنه‌و هاوکووف، یان کۆی (مُئَل)، به مانای سیفه‌ت دئ، (أَمْنًا لَكُمْ) واته: (أَوْصَافُكُمْ) سیفه‌ته‌کانی ئیوه بگووین، یاخود که‌سانیکی دیکه، بئین که وه‌سف و سیفه‌تیاں وه‌ک هی ئیویه، یاخود زاتیاں وه‌ک هی ئیویه، ئه‌گه‌ر (مُئَل) بئ، ﴿وَمَّا عَنِ يَمْسُوبِينَ﴾، واته: (وَمَا نَحْنُ بِمُغْلَوِينَ: غَلَبَهُ عَلَى كَذَا، إِذَا حَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ نَوَالِهِ) واته: ئیمه به‌سه‌ردا زالبوو نین و، نیمه لی پشکه‌وتوووه نین، له‌سه‌ر نه‌وهی ئیوه لابه‌رین و، هاو وئنه‌کانی ئیوه بئینه شوینی ئیوه.

(٦) ﴿وَنُتَشِّكُّكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾، ئیوه‌ش به جوړیک پېښکه‌یه‌نین که نایزان، ئیوه به جوړیک دروست بکه‌ینه‌وه که نایزان، (أَي: لَا تَعْلَمُونَ تَفَاصِيلَ تِلْكَ الْأَحْوَالِ)، ورده‌کاریه‌کانی نه‌و حالانه، که نیمه ئیوه تیدا دروست ده‌که‌ین، نایزان.

(٧) ﴿وَلَقَدْ عَلَّمْتُمُ النَّشَأَ الْأُولَى﴾، به دلنیاپی ئیوه پښکه‌یاندنی یه‌که‌متان زانیوه، ده‌زانن چۆن هاتوون.

(٨) - ﴿فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ﴾، ده‌بووايه بير بکه‌نه‌وه، خویندر اویشه‌ته‌وه: (وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النُّشْأَةَ الْأُولَى)، واته: همه‌مزه‌که گو ناکرئ و، وهک ئه‌لیف گو ده‌کرئ و، هه‌ریه‌ک واتایان هه‌یه، واته: ئیوه پی‌گه‌یانندن و دروست بوونی یه‌که‌متان زانیوه، هی سه‌ره‌تا ده‌زانن له کوئ ږاهاتوون! ﴿فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ﴾، ده‌بووايه بير بکه‌نه‌وه و په‌ند وه‌ر بگرن، که‌خوایه‌ک ﴿تَوَانِيَتِي بِهِ وَقَوْنَا غَنَاتَانِ دَابِيْنِي﴾، ده‌شتوانی دوی نه‌وه‌ی ده‌مرن جاریک‌ی دیکه دروستتان بکاته‌وه، چونکه هۆکاری ئه‌وه که نکولیمان کردوه له زیندووکرانه‌وه‌وه، نه‌وانی خستۆته نیشکاله‌وه، نه‌وه‌یه که گوتوو یانه: نه‌گه‌ر پرژو ب‌لاو بووین، چۆن زیندوو ده‌کرینه‌وه؟ ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكَ عَلَى رَجُلٍ يُبَشِّرُكُمْ إِذَا مَرَّكُمْ كُلُّ مَرْجَلٍ بِكُمْ لَأَيُّ خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ ٧ س‌ب‌ا، نه‌وانه‌ی بی‌یروابوون گوتیان: نایا پیاویکتان پیشان بده‌ین هه‌والتان پیده‌دا (نه‌و پی‌غهمبه‌ره)، که ئیوه هه‌رکات زۆر پارچه‌ پارچه‌ بوون، پرژ و ب‌لاو بوون، جاریک‌ی دیکه له نوئ زیندوو ده‌کرینه‌وه؟ ئنجا نه‌گه‌ر نه‌وان له دروستکردنی یه‌که‌می خۆیانه‌وه، ږامابانه‌یه، هه‌رگیز نه‌و گومان و ئیشکاله‌یان نه‌ده‌بوو، چونکه مروؤف له نوتفه دروست ده‌بن، نه‌و نوتفه‌یه‌ش له حه‌یمه‌ن و هیلکۆله باب و دایک دروست ده‌بن، که هه‌ردووکیان دوو زینده‌وه‌ری زۆر بچووکن، یه‌که‌ده‌گرن و دروستکراوکی دیکه پیک دئ، که پئی ده‌گوترئ: نوتفه، ئنجا نایا ناوی پیاوو نافره‌ت له کوئ دروست ده‌بن؟ بی‌گومان له خوین، نه‌دی خوین له چی دروست ده‌بن؟ له خواردنی هه‌رسکراو، خواردنی هه‌رسکراویش دهره‌نجامی خواردنی ناساییه، که خه‌لک ده‌یخوات، نایا خواردنی ناسایی له چی دروست ده‌بن؟ بی‌گومان له‌و شتانه‌ی له زه‌وی دا ده‌پوین، یان له ژیاندارانی زه‌وی یان هی ده‌ریا، هه‌روهه‌ا له تیشکی خۆرو له هه‌وا، که‌واته: نه‌و نوتفه‌یه نه‌گه‌ر ورد ته‌ماشای بکه‌ین: که‌ره‌سته‌خاو و سه‌ره‌تابیه‌که‌ی زۆر پرژو ب‌لاو، به‌لام خوا ﴿سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ﴾ هه‌مووی کۆکردۆته‌وه له دوو زینده‌وه‌ری بچوو‌کدا، یه‌کیکیان پئی ده‌گوترئ: ژیاندارئ توویی (خَیْمَن) که له هه‌ر دلوپیک ناوی پیاودا، به‌ ملیۆنان له‌و (خَیْمَن) هه‌یه، هی نافره‌تیش پئی ده‌گوترئ: هیلکۆله (بُيُضَةُ) که هه‌یجیان به‌ چاو نابینرئ^(١)، ئنجا نه‌و

(١) حه‌یمه‌ن نابینرئ و هیلکۆله (بُيُضَةُ) ش به‌ زه‌حه‌مه‌ت ده‌بینرئ.

دهرباز نابین، که واته: **نَهْمُ يَبْصُرُ**، نهوه دهگه یه نئی که نهو مردنه ی له نیوتاندا یه،
تیده گه پئی: جاریک نهو و جاریک نهو، جاریک له راست، جاریک له چپ، جاریک
له ولواو، جاریک له ولا، هیچ کامیان لئی درباز نابین، ههروه ها وشه ی: **يَبْصُرُ**، زور
باوه که به کاره ی تراوه بو دابه شکردن، و هک خوا **يَبْصُرُ** ده فهرمو ی: **وَيَبْصُرُونَ أَنَّمَا أُفْسِدُوا**
بَيْنَهُمْ كُلَّ شَرِبٍ مُمْضَرٍ، القمر، هه و الیشیان بدهیه که ناوه که له نیوانیاندا له
نیوان خه لکه که ی گه لی سه موودو حوشرده که دا با به شکراوه، رۆژیک بو حوشرده که و
رۆژیک بو خه لکه که، که واته: نهو مردنه ش له نیوتاندا دئی و ده چن، هه رکامه تان
پشک و به شی خو ی لئی هه یه.

٣- که ده فهرمو ی: **وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ**، ئیمه لئ پشکه و تنوه وه نین، (السبق):
مَجَازًا مِنَ الْعَلَبَةِ وَالتَّعْجِيزِ، (سبق) واته: پشکه و تنوه به مه جاز به کاره ی تراوه بو
زالبوون و دهسته پاچه کردن و دهسته و سنانکردن، چونکه نهو که سه ی پیش که سیک
ده که و یته وه، بابای لئ پشکه و تنوه وه ی بی ده سه لات و دهسته و سنانکردوه، له
دهستی درباز بووه و به سه ریدا زالبووه.

٤- کورتته و پوخته ی مانای نهو دوو نایه ته موباره که، له ته فسیری (المیزان) ده دینین:
هی (محمد حسین طباطبائی) بئیم وایه جوانی هیناوه له ته فسیره که ی دا^١ ده لئ:

(وَمُخَصَّلٌ مَعْنَى الْآيَتَيْنِ، أَنَّ الْمَوْتَ يَبْتَلِيكُمْ إِنَّمَا هُوَ بِتَقْدِيرٍ مِنَّا لَا لِنَقْصٍ فِي قُدْرَتِنَا
بِأَن لَّا يَتَنَسَّرُ لَنَا إِذَا مَرَّةَ حَيَاتِكُمْ، وَلَا يَلْبَسُ الْأَسْبَابَ الْمُهْلِكَةَ الْمُبِيدَةَ وَقَهْرَهَا وَتَعْجِيزَهَا
لَنَا، فِي حِفْظِ حَيَاتِكُمْ وَإِنَّمَا قُدْرَانُهُ بَيْنَكُمْ عَلَى أَسَاسِ تَبْدِيلِ الْأُمُتَالِ، وَإِذْ هَابَ قَوْمٌ
وَالْإِنْتِثَانِ بِآخَرَيْنِ وَإِنْشَاءَ خَلْقٍ لَكُمْ يُنَاسِبُ الْحَيَاةَ الْآخِرَةَ، وَرَأَى الْخَلْقَ الدُّنْيَوِيَّ الدَّائِرَ
فَالْمَوْتَ انْتِقَالَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ، وَتَبَدُّلُ خَلْقٍ إِلَى خَلْقٍ آخَرَ، وَلَيْسَ بِإِنْعَادٍ وَفْتَاءٍ).

واته: پوخته ی مانای نهو دوو نایه ته وه ی په یدای ده که ن و لئیان به رههم
دئی، نهوه یه که مردن له نیو تنوه دا به نه ندازه گیری ئیمه یه، به هو ی که می

توانای ټیمه وه نیه، که نه توانین ژیاښان درټژه پټ بدین، ههروه ها بههوی زالبوونی هوکاره فهوتنه ره کانه وه نیه، ملیکه چکه ریی هوکاره له بهین به ره کان و دهسته پاچه کردیان بو ټیمه، نیه، که ټیمه نه توانین ژیاښان بپارټین، به لکو ټیمه مردمان له نیوتاندا نه ندازه گیری کردوه، له سه ر بناغی لابردي هه ندیک و، هینانی هاو وینه کانیان و، کو مه لیک لابرین، کو مه لیک دیکه به ترین، پاشان ټیوهش به جوړیک دیکه دروست بکهینه وه، که ده گونجی له گه ل ژیاښی رژی دوایدا، له دواي نهم ژیاښه دنیا یی وه، که واته: مردن گواسته وه یه له مه نزلگایه ک بو مه نزلگایه ک و، گوړانه له دروستکراویکه وه بو دروستکراویکی دیکه، نه ک له بهین چوون و بټ سه رو شوین بوون، بټ.

٥- نهم رسته قورناییه، وه ک پیشتیش ناماژم پیکرد که ده فهرموئ: ﴿وَنُشِکُّمۡ فِی مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾، ټیمه دهسته پاچه نین، یان لی پتشکه وتووه وه نین که ټیوه لابه رین و، ټیوهش به جوړیک دروست بکهینه وه و پیگه یه نین که نایزان، له هه موو قورنایدا نهم رسته موبارده که، وینه ی نیوه ته نیا لیره دا هیه.

لیره دا نه مبینوه تویره وه وانی قورنای وه ک پتیوست هه لوه سته ی له گه لدا بکه ن، به لام من مانابه کی تایه تی تییدا ده بینم و، پیم وایه نهم نایه ته تاکه، له بواری خویدا له هه موو قورنای دا، به لام جار ی با سه رنجی قسه ی زانایان بدین و، دوا یی له کورته باسیک دا راو تیکه یشتنی خو م له باره یه وه دینن:

(١)- هه ندیک له زانایان گو توو یانه: نهمه هه ره شه یه به بنبرکردن (تَهْدِیْدٌ بِالْاِسْتِیْصَالِ)، یانی: ټیوه له بهین ده بهین و کو تاییتان پټ دینن.

(٢)- هه ندیک دیکه گو توو یانه: نهمه هه ره شه یه به گوړین و مه سخ کردنه وه (هَذَا تَهْدِیْدٌ بِالْمُسَخِّ) واته: ده توانین ټیوه بگوړین بو وینه: به مه یموون و به راز، وه ک خوا نه ترو بایجن لجه هه ندی له جوله که کانی کاتی خو ی والیکردوون.

(٣)- هه ندیک دیکه ش هه ندی شتی دیکه یان گو توه، شتیه ی نه وانه.

به لّام له راستیدا نهم نایه ته ناماژه به به وه به که نهی مروّقه کان! وه ختیک
 ئیوه نهم ژبانه دنیا به کو تایی پی دینن، رووح له جهسته تان جیا ده کهینه وه،
 ئیوه لاده به یین و خه لکیکی دیکه شوینی ئیوه ده گرنه وه، ئیوه ش ده به یینه
 قو ناغیکی دیکه و به شیوه یه ک دروستان ده کهینه وه، که ئیستا ئیوه نایزانن،
 نه مه ش ههم قو ناغی به رزه خ ده که به نن، ههم قو ناغی قیامهت و روژی دوایش
 ده که به نن، چونکه که سایه تی مروّق به رووحه که یه وه په یوه سته، نه ک به
 جهسته که یه وه، که واته: تا کو رووحه که به نن، نه و جهسته یه، به چته هه ر قالیکی
 دیکه وه، که سایه تی نه و مروّقه پارێزراوه، ننجا با نه مه له کورته با سیکدا روون
 بکه یینه وه:

کورتە باسیک لە بارە ی گۆرانی گەردوون و

گۆرانی جەستە ی مەرفەو

بەرپرزان!

لە سێ بڕگەدا ئەم کورتە باسە دەکەین:

بڕگە ی یەکەم: ناگونجی شوێنی تێدا تاقیکرانەووە، ژیا نی کاتی ی و، شوێنی ئەنجام وەرگرتەووە، ژیا نی هەمیشە یی جیاواز نەبن، ئەمە شتیکی بەلگە نەویستەو، شتیکی لۆژیکییە کە ئەو شوێنە ی مەرف تێدا تاقیدەکرتەووە کە ژیا نی دنیا یەو، ئەو ئەمەنە کاتییە ی بۆ دانراوە، کە پێی تاقیکرتەووە، دەبی هەم ئەو شوێنە ی ئەنجامی لێوەردەگرتەووە، هەم ئەو ئەمەنە ی پاداشت و سزا وەرەگرتەووە لە میان دا، هەم ئەمەنە کەش جیا بی و، هەم شوێنە کەش جیا بی، هەروەها جەستە یە کدا کە مەرف پێی تاقیدەکرتەووە، ئەو ئەمەنە کورتە ی بۆ دانراوە لە دنیا دا، لەگەڵ جەستە یە ک کە پاداشت و سزا ی پێ وەرەگرتەووە، ئەمە نی ک کە بۆ دادەندری، کە بریتیە لە ئەمە نیکی بی کۆتایی، دەبی لە یە ک جیا بن.

بڕگە ی دووهم: ئەگەر تەماشایە کەین لە سوورەتی (إبراهيم) دا خوا **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ** باسی ئەو دەکات کە ئەو گەردوونە ی ئیستا ئێمە تێدا یین، ئەو ئاسمان و زەویە، لە پۆزی دوا ییدا وەک خۆیان نامێنن و بە جوړیکی دیکە عەلەمیکی دیکە دێتە پیش، دەفەر موی: **﴿يَوْمَ نَبْدِلُ الْأَرْضَ عَنِ الْأَرْضِ وَنَلْعَنُهَا وَنَكْفُرُ بِالْجَنَّةِ﴾** وێرژوا **لِلَّهِ الْوَحْدِ الْقَهَّارِ** **﴿إِبْرَاهِيمَ﴾** واتە: ئەو پۆژە کە زەوی دەبێتە جیا لەم زەویە و ئاسمانە کانیش جیا دەبن لەم ئاسمانانە ی ئیستا، **﴿وَبَرِّزُوا لِلَّهِ الْوَحْدِ الْقَهَّارِ﴾**، هەموویان بۆ خۆی تاک ی ملپێکە چکەر دێنە گۆرێ، دێنە مەیدانی.

كهواته: وهك كاتی خووی له تهفسیری سوورهتی (إبراهیم) دا گووتوو مانه: نه
 ئایه تهش تاكه ئایه ته له بواری خویدا له هه موو قورئاندا، هه لبه ته ئایه ته كا
 دیکه ش به گشتی ناماژه ده کهن به گۆرانی دیکه، به لام لیره خوا **سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا**
 به دهق دهفه رموی: نه زهوی وهك خووی ده مینن و نه ناسمانه کانیش وهك
 خویمان ده مینن له رۆژی دوایداو، لهووی به تهفسیل باسمان کردوه، که پیغه مبه
 دهفه رموی: نهو زهوییهی خه لکی له سه ر کو ده کریته وهو، له سه ری لئی
 ده پرسریته وه، وهك نائیکی سهی وایه، هیچ نیشانه یه کی له سه ر نییه^(١)، كهواته:
 نهو شوینه نابن نه م زهوییهی نیستای تیمه بی، هه رو ده ها له فه رمو ده که دا
 هاوه که لهو مهیدانه دا لهو سه ر بو نهو سه ری، خه لک ده بینرئ، كهواته:
 نابن نهو گۆرپان و مهیدانهی خه لکی له سه ر کو ده کریته وه، نه م سه ر زهوییهی
 تیتامان بی، نهو ئایه ته به روونی نهو ده که یه نی.

برگهی سنیهم: بو گۆرانی جهستهی مرؤفیش، که خوا **سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا** باسی روو حی
 نه کردوه، به لام باسی جهستهی کردوه که ده گۆرئ، له سوورهتی (الواقعة) دا خوا
 دهفه رموی: **وَمَاعْنِ يَسْتَبْرِفِينَ ۝ عَلَّ أَنْ يُدِلَّ أَمْسَلَكُمْ وَنُشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ۝**
 واته: تیمه لی پیشکه ووتوو دهو دهسته پاچه نین که ئیوه بگۆرین، به هاوینه کان
 ئیوهو، ئیوه ش به جوړیک دروست بکهینه وه که نایزانن، هه لبه ته نه گه ر
 سه رنجی ئایه ته که بدهین، زۆر روونه که دروست کردنه وهی جهستهی تیمه، چ له
 قوئاغی به رزه خ داو، چ له قوئاغی قیامه تدا، روو حه که وهك خووی ده مینن، به لام
 له به رزه خدا، وهك ئایه ته کان ناماژه پیده کهن و، فه رمایشته کان پیغه مبه ریش **سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا**
 به راشکاوی و به روونی ده یفه رموون، روو حه کان ده چنه جوړیک له جهستهی
 دیکه وه له قوئاغی به رزه خداو، له قیامه تیشدا خوا جهسته کان زیندوو ده کاته وه،
 به لام نهو جهستانه ی نهو روو حه یان به به ردا ده کریته وه، چ له قوئاغی به رزه خ،
 چ له قیامه ت دا، جیان له م جهستانه ی نیستا، چونکه نه م جهسته یه ی نیستا،

(١) له لاپه ره (٦٨١) له په راوێزه که یدا دهقی نهو فه رمایشته مان هیناود.

لهو جوړه مادده یی له سهر زهوی ههیه پټکها توه، له گل و خاکی زهوی و ناوو ههواو تیشکی خوړ، نهو جهسته یهش بهو پټکها ته یهوه ته نیا نهوهنده بر دهکات و تهحه ممول نهوه دهکات، ههفتا ههشتا نهوه د سالتیک و، به دهگمن له سه د (۱۰۰) تیده پهړی، نهوهنده بژی، بهس تهحه ممول نهوهنده ژیا نه دهکات، کهواته: جهسته یهک که خوا **سَيُخَالِقُنِي** دهیخو لقتنی بو بههشتیان، که ژیا نه هه میشه یی و بهردهوام و نه براوهی پی بگوزهرینن، ههروهها بو دوزه خییا نه که له دوزه خ دا ژیا نټکی هه میشه یی نه براوهی پی بگوزهرینن، ده بی مادده که ی جیا بی و، شیوه ی پټکها ته که شی جیا بی.

ننجا نه گهر ته ماشای فهرمووده کانی پیغه مبه ریش بکهین **لَهُ** نهوه زور روونه، بو وینه، دوو فهرما یش دینم نه گهرنا فهرما یش زورن:

(۱) - (مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَعَمٌ، لَا يَبْنَسُ، وَلَا تُبَلَى ثِيَابُهُ، وَلَا يَفْنَى سَبَابُهُ، فِي الْجَنَّةِ مَا لَا عَقَبَ رَأَتْ، وَلَا أَذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرٌ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ) (أخرجه: مسلم: ۲۱۸۱).

واته: که سیک که ده چټه بههشت له نیعمه ت و خو شیدا ده بی و، هه رگیز تووشی نا په حه تی نابی و، پو شاکه که ی نا رزی و له بهین ناچن و، که نجی تی به که ی له بهین ناچن، {هه ر به که نجی ده می ټه وه} له بههشتا نهوه ی لی به، نه هچ چا ویک دیتوویه تی، نه هچ گو ټیه ک بیستوویه تی، نه به سهر دلی که سدا هاتوه.

خوای موته عالیش له سووړه تی (السجدة) دا ده فهرمو ی: **فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** **۱۷** السجدة، واته: هچ کهس نازانی نهوه ی بویان په نهان کراوه، له مایه ی شادمانی، هچ کهس نازانی، مانای وایه نهوه ی که لهو ی ههیه، جیا به لهوه ی ټیره، چونکه نهوه ی ټیره ده زانین، ننجا نایا خوای په روه دگار بوچی بومان باسی رووباری ناوو رووباری شیرو رووباری شه باب و رووباری هه نگوین دهکات، وهک له سووړه تی (محمد) دا هاتوه؟

ههروهها بۆچی بۆمان باسی میوه و گوشت و خواردنه کان دهکات؟ چونکه نيمه بهس لهوه تیدهگهین! بۆیه عهبدولای کوپی عهباس (خوا له خوێ و بابی رازی بێ) زۆر جوانی گوتوه: نهو نازو نیعمهتهی خوا باسی کردوه بۆ بهههشتیان، تهنیا له ناودا لهگهڵ نهوهی دنیادا تیک دهکهنهوه و، له نیوههوکدا ئاسمان و ریسمانیان بهینه.

(٢) - اِقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اِنْ اَوَّلَ زُمْرَةٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَذْرِ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، عَلَى اَشَدِّ كَوَكِبٍ دُرِّيٍّ فِي السَّمَاءِ اِضَاءَةً؛ لَا يَبُولُونَ، وَلَا يَتَغَوَّطُونَ، وَلَا يَتَفَلَّوْنَ، وَلَا يَمْتَخِطُونَ، اَمْشَاطُهُمُ الذَّهَبُ، وَرَشْحُهُمُ الْمِسْكُ، وَمَجَامِرُهُمُ الْاَلْوَةُ الْاَنْجُوحُ عُوْدُ الطَّيِّبِ، وَاَزْوَاجُهُمُ الْخُورُ الْعَيْنُ، عَلَى خَلْقٍ رَجُلٍ وَاحِدٍ، عَلَى صُورَةِ اَبِيهِمْ اَدَمَ سَتُونَ ذِرَاعًا فِي السَّمَاءِ (أخرجه البخاري: ٣٣٢٧، ومسلم: ٢٨٣٤).

پێغه مبهه ﷺ دهفه رموی: بهکه مین کۆمه ل که دهچنه بهههشت لهسهه شیوهی مانگن له چواردهو پازدهدا، (واته: نهوپهپی به شهوقی مانگ، نهوان که دهچنه بهههشت کۆمه لی بهکه م ناوا شوق دهدهن)، دواپی نهوانه ی له دوا ی وان دین (له پرووی پرشنگدان و پروناکییهوه) لهسهه شیوهی پروناکیرین نهستیهری ئاسمان، (ههلبهته بۆ تیمه ی خه لکی سهه زهوی پروناکیرین نهستیهری ئاسمان، شهوقی ناگاته هی مانگ، نهگه رنا دهزانی که نهستیهره کانی ش وهک خوړن)، نه میز دهکه ن و، نه پیسای دهکه ن و، نه تف و بهلغه میان ههیهو، نه چلمیان ههیه، شانهکانیان زیرن، ئارهقه کهیان بریتیه له میسک، بۆ ندانه کهیان (کهه بۆنی خووشی تیدهکه ن) بریتیه له داری عوود (کهه زۆر بۆنخۆشه او، هاوسه ره کانی شیان بریتین له نافره تانی سپی چاو گهش و گهوره، پیاوه بهههشتیه کان له پرووی جهسته وه، وهک بهک پیاو وان اهه موویان به نه ندازه ی بهکن! لهسهه شیوه ی با بیان ئاده من، که شهست باسک بووه له ئاسمان، (به لای کهم دهکاته سپی (٣٠) مهتر).

کہواتہ: بہہشتیہکان بالایان بہلای کہمہوہ دہبتہ سبی مہتر، واتہ: سئ
عموود زیاتر، دیارہ تہستوریشیان لہ قہدہر تہودہ و، قیافہیان لہو قہدو
قیافہی کہ لہ دنیادا بوویانہ، جیابہ، ہرہوہا لہ فہرماشتہکانی پیغہمہردا
باسی ئینسانی بیپروا دہکات کہ لہ دوزخ دا ددانیکی ہتندہی چیای ئوحدہو^(۱)،
نیوشانی تہوندہ پڑہری^(۲) پانہ، کہواتہ: راستہ کہ گۆرانکاری بہسہر جہستہی
مروّفہکان دا دی لہ پڑی دوایدا، چ بہہشتیہکان و، چ دوزخییہکانیش.

ہلہبتہ زانینی تہو دوو راستییہش کہ ہم گہردوون گۆرانکاری بہسہردا
دی، ہم مروّف لہ پووی جہستہییہوہ گۆرانی بہسہردا دی، ولہمی زور ئیشکال
و پرسیارمان بو دہستہبہر دہکات، بووینہ:

لہ ژبانی دنیادا خہلک کہ خواردن و خواردنہوہی ہہیہ، دواپی میزو
پاشہروکی ہہیہ، نایا لہ بہہشتدا تہوہ ہہیہ؟ نہخیر، پیغہمہر ﷺ دہفہرموی:
لہ بہہشت دا میزو پاشہروک نیہ.

ہہتا لییان پرسییوہ: تہدی تہو خواردن و خواردنہوہیہ چی لی دی؟
فہرموویہتی: قرپان^(۳) دی، بوئہکھی وک بوئی میسکہو، نارہقہکیان کہ دہیکہن
بوئی وک بوئی میسکہ، یانی: خواردن و خواردنہوہکیان دہبتہ قرپ و نارہقہ
(جشاء ورشح)، کہواتہ: کوئہندامہکانیشیان دہگۆرین، کہ لہ دنیادا کوئہندامیان

(۱) [أرض الکافر يوم القيامة مثل أحد وعرض جلدہ سبعون ذراعاً].... مسلم: ۲۸۵۱
والترمذی: ۲۵۷۸ وأحمد: ۸۴۵۰.

(۲) [ما بین منکبی الکافر مسیرة ثلاثة أيام للراکب المسرع] البخاری: ۶۵۵۱.

(۳) [يَأْكُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فِيهَا، وَيُشْرَبُونَ، وَلَا يَتَغَطُّونَ، وَلَا يَتَخَطُّونَ، وَلَا يُؤَلُّونَ، وَلَكِنْ طَعَامُهُمْ
ذَلِكَ جُشَاءٌ كَرُوحِ الْمَسْكِ، يُلْهَمُونَ التَّسْبِيحَ وَالتَّكْبِيرَ، كَمَا يُلْهَمُونَ النَّفْسَ] (أخرجه أحمد:
۱۴۸۱۱، وعبد بن حميد: ۱۰۳۰، ومسلم: ۲۸۲۵، وأبو داود: ۴۷۴۱، وابن حبان: ۷۴۳۵).

هه، هی میزو پاشه روک فریدان، ههروه‌ها چلم و به‌لغهم، نه‌وانه هه‌موویان گۆرانکاریان به‌سهردا دی.

ههروه‌ها به‌نسبته نه‌وه‌وه که له پۆزی دوایدا خه‌لک له کوو جیی ده‌بیته‌وه بۆ کۆکرانه‌وه‌و لپرسینه‌وه؟ نایه‌ته‌که‌ی سووپردی (ابراهیم) نای ژماره (٤٨)، وه‌لامی نه‌و ئیشکال‌ه‌ش ده‌داته‌وه، که ئهم سهر زه‌وییه هه‌لناگری، نه‌و خه‌لکه هه‌مووی له‌سه‌ری کۆ بکریته‌وه، به‌لام خوا ده‌فه‌رمووی: له‌قیامه‌دا نه‌زه‌وی وه‌ک خۆی ده‌مینێ و، نه‌ناسمانه‌کانیش، که‌واته: زه‌وییه‌کی دیکه‌و عاله‌میکێ دیکه‌و، وه‌زعیکێ دیکه، دیته‌ناراوه، به‌گشتیی و بۆ مرۆف له‌پووی جه‌سته‌یه‌وه به‌تاییه‌تی.

له‌راستیشدا وه‌ک گوتمان: که‌سایه‌تی مرۆف به‌پروحه‌که‌یه‌وه‌یه، نه‌ک به‌جه‌سته‌که‌ی، چونکه‌ جه‌سته‌ی مرۆف وه‌ک چۆن مرۆف پۆشاک له‌به‌ر ده‌کات، جه‌سته‌ش وه‌ک پۆشاکیک و به‌رگیکه‌ بۆ پرووح، که‌واته: نه‌و پرووحه له‌دنیا‌دا نه‌م جه‌سته‌خاکیه له‌به‌ر ده‌کات و پیتی داپۆشراوه‌و، له‌قۆناغی به‌رزه‌خدا جه‌سته‌یه‌کی دیکه‌ی ده‌بن، پێغه‌مبه‌ر ده‌فه‌رمووی: پرووحی شه‌هیدان له‌تتو که‌له‌شی بالنده‌ی سه‌وزدایه که له‌به‌هه‌شتدا، نه‌و چل و نه‌و چل ده‌کات^(١)، که‌واته: له‌قۆناغی به‌رزه‌خیشدا دیسان پرووح جه‌سته‌یه‌کی دیکه‌ی هه‌یه، به‌لام له‌قه‌ده‌ر قۆناغی به‌رزه‌خ، دیسان له‌قیامه‌تیش دا مرۆف ههم پرووحی ده‌بن و،

(١) (عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه: أنه سئل عن أزواج الشهداء؟ فقال: قد سألنا عن ذلك فقال: «أزواجهم كلير خضر لها قناديل معلقة في العرش تسرح حيث شاءت، ثم تأتي إلى قناديلها، فيبئما هم على ذلك إذ اطلع عليهم ربك اطلاعة، فيقول: ما تستهون؟ فيقولون: وما نستهي! ونحن في الجنة نسرح حيث شئنا، فإذا رأوا أن لا بُد من أن يسألوا، قالوا: ترد أزواجنا في أجسادنا، فنقاتل في سبيل الله، فنقتل مرة أخرى. فإذا رأى أن لا يسألوه شيئاً تركهم.»، لفظ حديث أبي عبد الله وفي رواية المقرئ قال: سألنا عبد الله بن مسعود رضي الله عنه عن هذه الآية: (ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله أمواتاً بل أحياء عند ربهم يُرزقون فرحين) قال: أما إذا قد سألنا عن ذلك ثم ذكر مغناذاً أخرجه مسلم: ٤٩٩٣.

ههم جهسته ش، به لام جهسته كه ى له قه دهر نهوئ ده بئ، وهك خوا دهفه رموئ:
 ﴿وَنُنشِئُكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ الواقعة، به شئوه يهك دروستان دهكه ينه وه، كه
 ئئوه ئئستا نايزانن چؤنه؟

مهسه له ی دووهم:

پرسیارکردنی خوا له بیروایان، که نایا خوځیان کشت و کاله که یان ده پروینن، یان نه وایان بهس کیلان و چاندن و تو وه شانديان له سهره و، خوا **سَمِیْعٌ رَءِیْفٌ** بویان ده پروینن؟ نه گهر خوا بیهوئ ده یکاته پووش و په لاشی تیکشکاو، نه و کاته ش جگه له سهر سورمان و په شیمایی و باسی دوران و زیانباری خو کردن، هیچیان پی نامینن:

خوا ده فهرموئ: **﴿ اَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴾** **﴿ اَأَنْتُمْ زُرْعُوهٗ ۚ اَمْ نَحْنُ الزَّرْعُ ۚ ﴾** **﴿ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنٰهُ حُمْلًا فَطَلْتُمْ نَفْعًا ۚ ﴾** **﴿ اِنَّا لَمَعْرِضُونَ ﴾** **﴿ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴾**

شیکردنه و ی ئهم ئایه تانه، له شش برگه دا:

(۱) - **﴿ اَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴾**، [خوا **سَمِیْعٌ رَءِیْفٌ** به پرسیارکردنی نکو لیلیک ه رانه روو له بیبر وایه کان ده کات و ده فهرموئ:] نایا نه وه ده بینن که ده یکتیلن؟ (الْحَرْثُ: شَقُّ الْأَرْضِ لِيُزْرَعَ فِيهَا أَوْ يُغْرَسَ، أَي: مَا تَحْرُثُونَ لَهُ، أَي: لِأَجْلِهِ، وَهُوَ الزَّرْعُ وَالنَّبَاتُ)، (حَرْثٌ: بریتیه له شه فکردنی زهوی، زهوی کیلان، بو نه وهی تووی تیدا بوه شیئرئ، یاخود نه مامی تیدا بنیئرئ، واته: نایا نه وه ده بینن که نیوه له پیناوی دا زهوی ده کیلن، که بریتیه له کشت و کال و پروهک! (حَرْثٌ) به مانای کیلان دئ، به لام زهوی کیلان بو نه وه دیه دواپی تووی تیدا بوه شیئرئ، یاخود نه مامی تیدا بنیئرئ، که واته: ده گونجی بگوترئ: نایا نه و کشتو کاله ده بینن، یاخود نه و دارو دره خته ده بینن، که نیوه زهوی بو ده کیلن، دواپی تووه که ده وهشینن، یاخود نه مامه کان ده نیئرئ! چونکه لیړه دا مه بهست له (حَرْثٌ) نیسکردنه له زهوی دا، بو نه وهی تووی تیدا بوه شیئرئ، دواپی ده فهرموئ:

(۲) - **﴿ اَأَنْتُمْ زُرْعُوهٗ ۚ اَمْ نَحْنُ الزَّرْعُ ۚ ﴾**، نایا نیوه ده پروینن، یاخود نیمه یین پروینه؟ واته: (اَأَنْتُمْ تُنْبِتُونَهُ، اَمْ نَحْنُ الْمُنْبِتُونَ)، بڼگومان وه لاهمه که ی دپاره واته: نیمه ده پروینن، لیړه دا (زُرْع).

أ- چاوگهو به مانای (مَرْزُوع) ه، واته: کشت و کال و تَووی وهشیندراو یان نهامی نیژاو.

ب- (زَرْع) به مانای تَوو وهشاندن له زهویدا، یاخود نهام چاندنه، له فهرههنگی (لِسَانِ الْعَرَبِ) دا دهلئ: (زَرْعُ الْخَبِّ: بَذْرُهُ) چاندنی تَووهکه نهوهدیهکه به زهویدا بِلَاوِ بکریتهوه بُو نهوهی بروی، تنجاخوا سورة الزَّاعِمَاتِ دهفهرموی: نایا نیهوه دیر وینن نهو تَووهی دهیوه شینن و، نهو نهامهی دهینیژن، نهو کشتوکالهی زهوی بُو دهکیلن، یان ئیمه؟

٣- ﴿لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا﴾، نهگهر ویستبامان به دلنیایی دهمانکرده پووش و په لاشی تیکشکاو، (ل)ی (لَجَعَلْنَاهُ) بوجه ختکردنهوهیه، لهوانی دیکه داخوا سورة الزَّاعِمَاتِ (ل) ی نه خستوتته سه، له بهر نهوهی کشتوکالکه له بهر دهستی خوئیانه، به لام باران که دهباری، بیگومان هه وره که له بهر دهستی نهوان دا نیه، ههروه ها هواره کانی تاگر له بهر دهستی نهواندا نین، به لام کشتوکالکه خوئیان دهستیان تیتیدا ههیه، بویه دهفهرموی: به دلنیایی، نهگهر ویستبامان دهمانکرده پووش و په لاشی تیکشکاو، (الْحُطَامُ: الشَّيْءُ الَّذِي حَطَّمَهُ حَاطِمٌ، أَيُ كَسَرَهُ وَدَقَّهُ)، شتیکه تیکشکیته ریگ تیکشکاند بئ و، وردو خاشی کرد بئ، پیشتیش یاسی وشهی (حُطَام) مان کرد که له سهر کیشی (فَعَال) ه، وهک (فَعَات و جَذَاذ) که به شتی وردو خاش دهگوترین.

٤- ﴿فَطَلَّتُمْ تَفْكُهُونَ﴾، تنجا نهو کاته ئیوه دهستان دهکرد به (تَفْكُهُ)، (تَفْكُهُونَ: مِنْ فِكِه: فَرِحَ وَانْبَسَطَ)، (فِكِه) واته: دلخووش بوو، قسهی خووشی کرد، (فُكَاةٌ) ش قسهی خووشکردنه، ئنجا ﴿فَطَلَّتُمْ تَفْكُهُونَ﴾، چهند واتایه کی هه ن:

١- یه کینک له واتایه کانی نهوهیه ئیوه وهک عادهتی خووتان بهردهوام دهبوون له سهر قسهی خووش و سوعبهت، که نه مه به توانج و تهوسه وهیه.

٢- یاخود (تَفْكُهُونَ) (تَفْكُهُ مِنْ أَفْعَالِ الْإِزَالَةِ كَتَرَجَ وَتَأْتَمَ، أَيُ: أَزَالَ الْفُكَاةَ، وَهِيَ الْمَسْرَةُ، فَتَحْصُلُ النَّدَامَةُ)، (محي الدين درويش) خاوهی (إعراب القرآن) له تهفسیرده کی دا^(١) دهلئ: وشهی (تَفْكُهُ) لهو فیعلانهیه که مانای لابردن ددگهیه نئ، وهک: (تَخْرُجَ،

أَي: رَفَعَ الْحَرْجَ، (تَأْتَمُّ: رَفَعَ الْإِثْمَ)، سه غله تی لابر، گوناھی لابر، کهواته: (تَفَكُّه: أَي أَرَاكَ الْفُكَاةَ)، قسهی خوْش و سوعبهی لابر، یانی: نهو کاته سوعبهت و قسهی خوْشان نهدهماو، له جیاتی نهو په شیمانی و دلته نگی و خهفه تباریی، یاخود سه رسوړماتان بو پهیدا ده بوو.

ههروه ها خاودنی (إعراب القرآن) قسه یه کی دیکه ی جوان ده کات ده لنی: (التَّفَكُّه: أَضْلُهُ تَتَأَوَّلُ ضُرُوبَ الْفَوَاكِه لِأَكْلٍ، وَالْفُكَاةُ: الْمَزَاخُ، قِيلَ: فِي وَصْفِ الرَّسُولِ فِي حَدِيثٍ زَنِدٍ: كَانَ مِنْ أَفْكِهِ النَّاسُ مَعَ أَهْلِهِ)، (تَفَكُّه) له نه صلدا بریتیه له ده ست گه یاندنه میوه، بو خواردن، (فُكَاةٌ) ش مانای قسهی خوْش ده گه یه نی، له به رنه وهی به دهم میوه خواردنه وه زورجار و ابووه و نیستاش قسهی خوْش و سوعبهت ده کری، له وه سفی پیغه مبه ردا (هاتوه: اَعْنِ ثَابِتُ بْنُ عُثَيْدٍ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ مِنْ أَفْكِهِ النَّاسُ إِذَا خَلَا مَعَ أَهْلِهِ | (أَخْرَجَهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ: ٨٢٠٠)، واته: پیغه مبه ری خوا له گه ل مال و خیزانی خو ی دا، له هه موو که س قسه خوْش تر بوو، میهره بانتر بووه.

کهواته: ﴿فَطَلْتُمْ تَفَكُّهُنَّ﴾، یانی: آ - (به توانجه وه) به رده وام ده بوون له سه ر قسهی خوْش، ب- قسهی خوْشان نهدهما، به لکو دلته نگی و په شیمانیان بو پهیدا ده بوو، بی.

دوای نه وه ش ده تانگوت:

٥- ﴿إِنَّا لَنَعْرِمُونَ﴾، به دلنیابی نيمه زیانبارین، ههروه ها خوْش تراویشه ته وه: (إِنَّا لَمُعْرِمُونَ) نایا نيمه زیانبارین؟ وشه ی (مُعْرِمُونَ) له (عَرَمَ) دوه هاتوه بریتیه له وهی مال و سامانیک بکهو یته سه ر که سیك، بی نه وهی تاوانیک کی کرد بی، یاخود ناپاکیه کی کرد بی، ده گوتری: غه پامه یان کرده، لیتره دا یانی: باج لن ستاندنی به ناهه ق،

نهمه ش سی واتی هه ن:

ا) - (إِنَّا لَمُلْزَمُونَ غَرَامَةً مَا أَنْفَقْنَا فِيهَا)، واته: نيمه نهو مال و سامانه‌ی لهو کشتوکالّه‌دا خه‌رجمانکردوه، لئی تووشی زیان بووین.

ب) - (إِنَّا لَمُهْلِكُونَ لِهَلاَكٍ قُوْتِنَا مِنَ الْغَرَامِ وَهُوَ الْهَلَاكُ)، واته: نيمه ده‌فه‌وتیین چونکه بژیوه‌که‌مان نه‌ما، خووشمان ده‌فه‌وتیین، له (غرام) د هاتوه یائی: فه‌وتان.

ج - واتابه‌کی دیکه‌شیان بو لی‌کداوته‌وه: (إِنَّا لَمُعَذِّبُونَ) به دلنیا‌یی نيمه سزادراوین، واته: خوا سزای داوین که نهو مال و سامانه‌مان ناوا رۆیشتوه، نهو کشتوکالّه‌مان ناوا فه‌وتاه، یاخود نيمه تووشی سزاو نازارو نار‌ه‌جه‌تی ده‌بین، به هوی نه‌وه‌وه‌که کشتوکالّه‌که‌مان نه‌ماوه.

٦) - (بَلْ نَحْنُ مُحْرَمُونَ)، به‌لکو نيمه بی‌هشین، واته: نه‌ک هه‌ر غه‌رامه‌و باجه‌که‌یمان که‌وتۆته‌سه‌رو زیانی‌که‌مان لی‌که‌وتوه، به‌لکو هه‌ر یه‌که‌جاری بی‌هش بووین، (حُرْمَتًا مِنْ رِزْقِنَا بِشُؤْمٍ تَفْرِيْطًا)، واته: نيمه له بژیوه‌که‌ی خو‌مان، بی‌هش بووین، به‌هوی نه‌گه‌به‌تی که‌مه‌ترخه‌مییه‌که‌مانه‌وه.

(قتادة) له باره‌ی (حُرْمَتًا) وه‌گو‌تویه‌تی: (هُوَ الْمُخَازَفُ الَّذِي انْحَرَفَ عَنْهُ رِزْقُهُ)، (أخرجه الطبري: ۳۳۵۹۱) واته: لی‌لادراو، نه‌و که‌سه‌یه بژیوه‌که‌ی لئی لاده‌دری و لئی دوور ده‌خریته‌وه.

(فَقَالَتْ تَفَكَّهُونَ)، (ظَلَّ) (أي: اسْتَمَرَّ فِي عَمَلِ النَّهَارِ) یائی: له‌سه‌رکاری پۆژی به‌رده‌وام بوو، به‌لام دوا‌یی بو به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر هه‌ر کاری‌ک به‌کارهاتوه، هه‌روه‌ک چۆن (بَاتَ يَفْعَلُ كَذَا) واته: به‌شه‌وی کاره‌که‌ی کرد، به‌لام دوا‌یی هه‌رکام له (بات) و (ظَلَّ) د بو به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر هه‌ر کاری‌ک به‌کار‌دین، به‌شه‌و بی‌یان به‌پۆژی.

جگه له‌و مانایه‌ی سه‌رده‌وه بو (تَفَكَّهُونَ)، زانایان سی‌واتای دیکه‌شیان بو باس‌کردوون:

١- (الطبري) دهلی: (فَطَلْتُمْ تَتَعَجَّبُونَ مِمَّا نَزَّلَ بِكُمْ فِي رَزْعِكُمْ مِنَ الْمُصَيِّبَةِ بِاخْتِرَافِهِ وَهَلَاكِهِ)، واته: سهرتان سوږدهما به هوئی نهوده که دابه زیوده سهر کشتوکاله که تان، نهو به لایه دابه زیوده سهری که سووتاوه، یان بوته پووش و په لاش و له بهین چووه، ههروه ها عه بدوللای کوږی عه عباس و موجهیدیش (تَفَكَّهُونَ) یان به (تَتَعَجَّبُونَ) (سهرتان سوږدهما) لیکداو ته وه:

(أ) - وهک (الطبري) به ژماره (٣٣٥٨٣) له (ابن عباس) دوه هیناویه تی.

(ب) - ههروه ها به ژماره (٣٣٥٨٤) له (مجاهد) دوه هیناویه تی.

(٢) - هه نديکی دیکه له زانایان بو وینه (عکرمه) (تَفَكَّهُونَ) ی به (تَلَاوْمُونَ) واته: له بهینی خوټان سهرکوټنه ی هکدییتان دهکرد، هیناوه، (الطبري) به ژماره: (٣٣٥٨٦) هیناویه تی.

(٣) - هه سنی به صراپی (تَفَكَّهُونَ) ی به (تَنَدْمُونَ) ی ژيوان و په شیمان ده بوونه وه، هیناوه، (الطبري) به ژماره: (٣٣٥٨٨) لیوه ی هیناوه.

(ابن عجبیه) له ته فسیره که ی خوئی: (البحر المديد في تفسير القرآن المجيد) د^(١) له باره ی سهر سوږمانه که وه، بوچی سهر یان سوږده میتی؟ دهلی:

(أ) - (تَتَعَجَّبُونَ مِنْ سُوءِ حَالِهِ إِذْ مَا شَهِدْتُمُوهُ عَلَى أَحْسَنِ مَا يَكُونُ)، سهرتان سوږدهما لهو حاله خرابه ی به سهر کشتوکاله که تاندا هاتوه، دوا ی نهوه ی به باسترین شیوه بینوټانه، زور به ږهونه ق و گهش و گوژ و جوان بوو، دواپی بوو به پووش و په لاش سهرتان لیتی سوږما.

(ب) - ههروه ها له باره ی په شیمانییه که یانه وه، نه گهر (تَفَكَّهُونَ) به مانای (تندمون) بی، گوتوویه تی:

(تَنَدْمُونَ عَلَى تَعَبِكُمْ فِيهِ وَإِنْفَاقِكُمْ عَلَيْهِ، أَوْ عَلَى مَا اقْتَرَضْتُمْ مِنَ الْمَعَاصِي الَّتِي أَصَبْتُمْ بِذَلِكَ مِنْ أَجْلِهَا)، واته: په شیمان ده بڼه وه له سهر نهو ماندو بوونه ی

پیتانه وه کیشاوه و نهو مه سهره فهی لیتان کردوه، یاخود له سهر نهو گوناخانهی که به هویانه وه، کشتوکاله که تان تووشی نهو به لایه بووه.

(الطبري) وهک عاده قی خووی که مه گهر چوون، نه گهرنا دواي ئه وهی رای پیشووان له هاوه لان و شوینکه و تووان و زانایانه وه، دینیی، دوايی خووی رایهک هه لده بزیری، لیرده دا ده لئ: (وَأُولَى الْأَقْوَالِ فِي ذَلِكَ بِالصَّوَابِ قَوْلُ مَنْ قَالَ : مَعْنَى: ﴿فَلَنَلْزَمَنَّ نَفْسَكُمُ﴾ : فَأَقْمَتُمْ تَعْجَبُونَ مِمَّا نَزَّلَ بِرِزْعِكُمْ، وَأَصْلُهُ مِنَ التَّفَكُّهِ بِالْحَدِيثِ، إِذَا حَدَّثَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ بِالْحَدِيثِ يَعْجَبُ مِنْهُ، وَيَلْهَى بِهِ، وَكَانَ مَعْنَى الْكَلَامِ: فَأَقْمَتُمْ تَتَعَجَّبُونَ وَيَعْجَبُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا مِمَّا نَزَّلَ بِكُمْ).

ده لئ: نیزیکترین قسه له راستیه وه، قسهی که سیکه که گوتوویه قی: ﴿فَلَنَلْزَمَنَّ نَفْسَكُمُ﴾، واته: بهرده وام ده بوون له سه رسوپمان له وهی تووشی کشتوکاله که تان بووه، وشه ی (تفکه) یش له ته سلدا بریتیه له قسهی خوشکردن، پیاویک پیاویکی دیکه ده دوتیی، قسه یهک ده کات ته ویش پیی سه بر ده بی و، پیوهی ده خافلی، مانای ئهم فه رمایشته وهک ته وهیه: ئیوه بهرده وام ده بوون له سهر سه رسوپمان و، هه ندیکتان سه ری ئه وی دیکه تان سوپرده ماند له وهی به سه رتا ندا ها توه.

ده رباره ی به کارهینانی وشه ی (زرع)، ئهم فه رمایشته دینین: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: زَرَعْتُ، وَلَكِنْ يَقُولُ: حَرَرْتُ، قَالَ: أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَلَمْ تَسْمَعُوا اللَّهَ يَقُولُ: ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ﴾ (أخرجه البزار: ١٢٨٩، وابن حبان: ٥٧٢٣، والطبري: ٣٣٤٩٢، والبيهقي في الشعب: ٥٢١٧، ٥٢١٨).

واته: نه بوو هوپه پره ده کتیرته وه که پیغه مه ری خوا ده رموویه قی: یه کیک له ئیوه نه لئ: کشتوکاله کهم رواند، به لکو با بلئ: زه وییه کهم کیلاو کشت و کاله کهم کرد، (تۆده کهم وه شانده نه مامه کانم ناشتن، چونکه ئه وهی ده پروینی خوی په روهر دگاره) نه بوو هوپه پره ده گوتوویه قی: نایا گوتیان له قسه ی خوی به رز نه بووه، که ده فه رموی: ﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ﴾، اَنَّمْ تَزْرَعُونَ، اَمْ تَحْنُ الزَّارِعُونَ؟! ﴿١٦﴾

مهسه لهی سیهه:

پرسیارکردنی نکو و نیلکه رانهی خوا له بیروایان، که نایا نهو ناوه شیرین و زولآلهی دهیغونهوه، نهوان له ههوران دایانه زاندوه، یان خوا **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ**، که نه گهر ویستبای سوپرو تفت و تالی دهکرد؟

خوا دهفه رموی: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ﴾ ۱۸. **أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ** ﴿۱۹﴾ **لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أَجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ** ﴿۲۰﴾

شیکردنهوهی ئهم ئایه تانه، له چوار برگه دا:

(۱) ﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ﴾، نایا نهو ناودتان بینیه (به چاوی سهر) که دهیغونهوه؟ یاخود مه بهست پیتی زانیوتانه واته: دیتن لیره دا مه بهست پیتی دیتنی عهقل و دله، نهو ناوهی دهیغونهوه، زانیوتانه؟ بوچی دهفه رموی: نهو ناوهی دهیغونهوه؟ چونکه مه بهست و نامانجی گهوره له ناوی شیرین، خواردنهوهیه، ههله بهته دواپی کشتوکالیشی پنی دهکری و، شتی و شواریشی پنی دهکری و، پینداویستییه کافی دیکهشی پنی جیهه جی دهکرتن، بهلام نامانجی سه رهکیی له ناوی شیرین، بریتیه له خواردنهوهی.

(۲) ﴿أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ﴾، نایا نیوه له ههوران دایانه زاندوه، یاخود نیمه دابه زینه رینی؟ (الْمُزْنُ: جَمْعُ اسْمٍ مُزْنَةٍ، وَهِيَ السَّحَابَةُ، (مُزْنٌ) ناوی کوی (مُزْنَةٌ) یه، که به یهک هه ور دهگوتری، (راغب الأصفهانی) دهلی: (السَّحَابُ الْأَبْيَضُ) یان (السَّحَابَةُ الْبَيْضَاءُ) ههوری سپیی.

(۳) ﴿لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أَجَاجًا﴾، نه گهر ویستبامان سوپرو تالمان دهکرد، (أَجَاجٌ: الشَّدِيدُ الْمُلُوحَةِ وَالْمَرَارَةِ، مِنْ أَجَجِ النَّارِ إِذَا اشْغَلَهَا)، (أَجَاجٌ: به مانای زور سوپرو زوریش تال، له (أَجَجَ النَّارَ) دوه هاتوه، واته: ناگره کهی خوشکرد، خاوهی (مختار الصحاح) دهلی: (أَجَاجٌ: ضَرْبٌ شَدِيدٌ الْمُلُوحَةِ) واته: ههم به زیان و ههم زوریش سوپرو.

٤- ﴿ فَلَوْلَا شُكْرُوتُ ﴾ دهبووايه سوپاسگوزاری بگهن، (لَوْلَا) به مانای (هَلَا) یه، سوپاسگوزاری بۆ خواش نهوویه که به ندایه تیی بۆ بگهن و، واز له شیرک و بته رستی بئین.

چهند تایبه مه ندیه کی ناوی خواردنه وه

١- ناو نه پهنگی ههیه، نه تامی ههیه، نه بۆنی ههیه، له خودی خویدا، بۆچی خواي وای دروست کردوه؟ بۆ نهووی به که لکی هه موو شتیک بێ، ده توانی ماستاوی لی دروست بکهی، شه به قی لی دروست بکهی، ههر شتیک بتهووی لهو ناوه ده توانی دروستی بکهی، نه گهر پهنگ و تام و بۆنیکی هه بووايه، به که لکی هه موو شتیک نه ده هات.

٢- ناو زوو ده بته هه لم، له پلهی چوارده وه ده ست به بوونه هه لم ده کات، واته: له پلهی چوارده وه که گهرم ده بێ، ده ست به بوونه هه لم ده کات، بۆچی؟ بۆ نهووی نهو نۆقیانووسه گه ورانه که تیشکی خۆر لییان ده دات، نه گهر زۆریش به هیز نه بێ، ورده ورده ههر پرۆسهی هه لماندن (تبخیر) دروست بێ، چونکه هه وره کان لهو هه لمه ی له نۆقیانووسه کان په ییاده بێ، دروست ده بێ.

٣- ههر کاتیک بۆ پلهی چواری ژێر سفر، ناو سارد کرا، قه باره که ی گه وره ده بێ، ههر بۆیه ناوی به سه ته له که کانی ده ریا گه وره کان که ده یانه ستی، ته نیا پرووی سه ریانه و، ناوه کهش که ده یبه ستی قه باره ی گه وره ده بێ و هه لده چی بۆ لای سه ری و، بته وهی به شیوه حاله قی ناو ده مینیته وه، نه گهر وانه بووايه ده ریایه کان له سه ری یان تاکو خوارێ، هه موویان وشک ده بوون، نهو کاتهش پرۆسهی هه لماندن نه ده بوو، باران و به فرو ته ره زهش نه ده بارین، ژیا نده کانی نیو ده ریاش نه گهر هه موو به ستبای، تیکرا ده مردن، هه روه ها پروو ده کیش نه ده پروا، ناژه له کانی وشکانییش به بێ ناو تیکرایان ده مردن، دوا یی مروفیش ههر کۆتایی پی ده هات.

۴)- ئاۋى شىرىن لە ئەصلدا بوۋى نى، بەس ئەو ئۇقيا نووسە گەورانە ھەن، كە سى لەسەر چواری پانتايى زەوييان داپۇشيۋە، بەلام تىشكى خۆر كە لەو ئۇقيا نووسانە دەدات، ئەو ەتا لە پلەي چواردەۋە ئاۋ وردە وردە دەست بە بوۋنە ھەلم دەكات، ئىنجا ھەمىشەش لەسەر پروۋى دەريا، با ھەيەو ئەو بايە ھەلمەكە ھەلدەگرى و دەيھىتىن بۇ شوپنە ساردەكان و، لە شوپنە ساردەكان، گەردەكانى ھەلم لىك نىزىك دەبنەۋەو دلوپە پىكدىنن، ئىنجا بەپىي ئەندازەي ساردىي كەش و ھەۋايەكە، جارى وا ھەيە باران دروست دەپى، جارى وا ھەيە تەرزەو، جارى واش ھەيە بەفر.

مهسه لهی چواره م و کو تایی:

بیتگومان ناگریکش که دایده گیرستین به سووته مه نیی جوراو جور، که
ریشه که یان هه ده گه رسته وه بۆ پرووهک و درهخت، خوا درهخت و پرووه که که ی
پینگه یاندوه، نهک مروقه کان، که خه لکی رتیارو برسیی به پله ی یه که م لهو
ناگه، به هره مه ند ده بن:

خوا ده فهرموی: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ۖ﴾ ۷۸ ﴿أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ ۚ﴾ ۷۹ ﴿نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذَكُّرًا وَنَمَتُّهَا لِلْمُغْرِبِينَ ۚ﴾ ۸۰ ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ ۸۱ ﴿﴾

شیگردنه وهی ئەم ئایه تانه، له پینچ برگه دا:

(۱) ﴿أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ﴾، ئایا نهو ناگره تان بینوه که دایده گیرستین؟!
(تورون: توفدون) واته: دایده گیرستین، نهو ناگره ی ده بکه نه وه، (الإبراء: إظهار النار
بالقذح، أوری یوری وریا)، بریتیه له ده رخستنی ناگر به قه دج، که کاتی
خوی له کورده واریی خو ماندا به ردو نه ستیی پی گوتراوه له گه ل پوووشو، به ردیان
له نه ستیه که داوه، یان نه ستیه که یان له به رده که داوه، پوووشو هه بووه که
پوووشیکی زۆر ورده، له په نای به ردو نه ستیه که یان پاگرتوه، که پریشکه ناگری
لی بۆته وه، پیتی داگیرساوه، گه لی عه رده بیش: به رد و نه ستی (زهندو زنده) یان پی
ده لێن، نه صلی پرۆسه که ش قه دحی پی ده لێن واته (لیدان)، جاری واش هه بووه دوو
درهختی (مه رخ و عه فار) که لیکیان داو، ناگریان لی په یدابوو، ننجا گوتراوه: (قَدْح
فاوری، أو قدح فأجبی) واته: به ردو نه ستیه که ی لیکدان ناگری لی بۆوه، پریشکه
ناگر، به لام نه گه ر ناگری لی نه بیته وه ده لێ: (فأجبی) واته: چرووکی کره، ناگره که ی
لی په یدا نه بوو، خوا ده فهرموی: نهو ناگره تان بینوه که هه لیده که نه؟

(۲) ﴿أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَهَا﴾، ئایا نیه درهخته که بیتان پینگه یاندوه! (الإنشاء: إحداث
الشيء وتزويته)، (إنشاء: بریتیه له په یداکردنی شتیک و، پینگه یاندنی و مشوور لیخواردنی،

چونکه نهو درهخته بهک تهکان پهیدا نهبووه، بهلکو ورده ورده چهکههری داوهو، بوته چرو و گهوره بووهو گهوره بووه، تاکو بوته نهودی دوايي بگونجی بکریته سووتهمه نیی.

(۳) - ﴿أَمْ نَحْنُ الْمُنِشِقُونَ﴾، یاخود نيمه پيگهیه نه رینی، پيگهیه نه ری نهو دار و درهخته یی، که نيوه دوايي دهیکه نه به سووتهمه نیی؟

(۴) - ﴿نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذَكُّرًا وَمَتَّعْنَا لِلْمُقْوِينَ﴾، نيمه نهو ناگره مان گپراوه به مایه ی بیرخسته نهو په ند وهرگرتن، [هروه ها به هرهمه ندبوون] بو ریپواران و برسیان (المُقْوِينَ: الْمُسَافِرِينَ أَوِ الْجَائِعِينَ) (المقوين) هم به ریپواران، هم به برسیان لیکیان داوه تهوه، (أَفْوَى: إِذَا سَافَرَ أَيْ نَزَلَ الْقَوَاءَ، يُقَالُ: أَفْوَيْتُ مُنْذُ كَذَا وَكَذَا، أَيْ: مَا أَكَلْتُ شَيْئًا، وَبَاتَ فَلَانَ الْقَوَاءَ، وَبَاتَ الْقَفْرَ: إِذَا بَاتَ جَائِعًا)، وشه ی (قَوَاءَ): هم به بیابان دهگوتری، هم به سکی خالییش دهگوتری، دهگوتری: (أَفْوَى) نه گهر که سیک سه فهری کردو چوو دهشت و بیابان، هروه ها دهگوتری: (أَفْوَيْتُ مُنْذُ كَذَا وَكَذَا، أَيْ: مَا أَكَلْتُ شَيْئًا) ماوه نهوه نندهو نهوه نده هیچم نه خواردوه، (وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ الْقَوَاءَ، وَبَاتَ الْقَفْرَ) واته: فلانکهس به برسیه تیی شهوی کرده وهو، له بیابان شهوی کرده وهو.

(۵) - ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾، نجا ناوی پهروه دگاری مه زنت به پاک بگره، به دووری بگره له ههر په لهو له کهو کهم و کوپیهک.

دار و درهخت کانگای ناگر و سووتهمه نییه :

کاتی خوئی هه موو ته فسیرده کان، وایان نه م نایه ته مانا کردوه، وهک چوَن به شپوهی سه رتهایی به ردو نهستیان لیکداوهو ناگری لی پهیدا بووه، هروه ها دارو چلوئیان هیئاوه کردو یانه ته سووتهمه نیی ههروایان لیکداوه تهوه، به لام بیگومان وپرای نه م مانا پواله تییه که بو سه رده م و پوژگاری خوئی وای لی تیگه یشتون و راستیشه، مانایه کی دیکه ی گه وره تر، به لام په نهانی هیه، که زانست ده ریخسته^(۱)، نهویش نهوه یه که له چاخه کانی پیشوودا، چاخه

(۱) د. محمد راتب النابلسی له ته فسیرده که ی دا باسی کرده، هروه ها (طنطاوی جوهری) یش

باراناووبیه‌کان (العصور المطيرة) کاتی خوئی نهم سهر زهوییهی یتیمه بهو شتویه بهووه، ناوا بهو شتویه بهرگه هه‌وای هه‌بی و، بهرگی ناوی هه‌بی و، بهو شتویهی یتستا بیت، نجا لهو چاخه زووانده‌دا، که ملیۆنان سأل له‌مهو پتش بووه، پوهوکی زۆر گهوره‌و زه‌ب‌لاح و دارو دره‌ختی زل و گهوره هه‌بوون، وهک زانایانی زه‌ویناسیی ده‌لین، نجا نهو دره‌خته زه‌ب‌لاح و گهوره به که‌له‌شانه، که بوومه له‌زه‌کان پووینداوهو، ناگر پژینه‌کان پووینداوهو، گۆرانکاریی زۆر به‌سهر زه‌وی دا هاتوون و، بوونه هۆی نه‌وهی نهو پوهوک و دره‌خته زه‌ب‌لاح و به که‌له‌شانه بکه‌ونه بن زه‌وی، به‌ردو دارو گل و خوئی زۆریان بکه‌و‌یته سهری و نه‌وان بچنه یتو زه‌وی و، ملیۆنان سأل بهو شتویه به‌ینه‌وه، تاکو له نه‌نجامدا گۆرانی کیمیاییان به‌سهر‌دابی و، بینه گازو نه‌وت، هه‌روه‌ها هه‌ندیکیان بوونه خه‌لووزی به‌رد.

که‌واته: نهو نه‌وت و گازدی یتستا یتیمه ده‌ستمان ده‌که‌وئ و، له یتو جهرگهی زه‌وی دا هه‌یه، هه‌مووی هی نهو پوهوک و دره‌خته گهورانه‌یه، هه‌ندیکش له زانایان ده‌لین: هی هه‌ندیک له ژیانداره گهوره‌کانیشه وهک دیناسۆره‌کان و، ژیاندارو ناژده‌لی گهوره گهوره‌و، درندهی گهوره گهوره‌ش هه‌بوون جگه له دیناسۆره‌کان، هه‌یان‌بووه هیندهی چیا‌یه‌ک بووه، یان هیندهی گردیک بووه، نه‌وانه‌ش له نه‌نجامی نه‌وه‌دا که گۆرانکارییه‌ک به‌سهر زه‌ویدا هاتوه، فه‌وتاون و، زانایان لهو باره‌وه بیردۆزه‌ی جیا جیایان هه‌ن، نایا دیناسۆره‌کان بۆچی فه‌وتاون؟ نایا له نه‌نجامی نه‌وه‌دا بووه که پارچه نه‌یزه‌کیکی گهوره به زه‌وی که‌وتوه؟ یان له نه‌نجامی نه‌وه‌دا بووه که پله‌ی گهرمی زه‌وی دابه‌زیوه له‌هی نه‌وکاته‌ی نه‌وان تیتدا ژیاون؟ یاخود پله‌ی گهرمی زۆر به‌رزبۆته‌وه‌و نه‌وان فه‌وتاون؟ گرنگ نه‌وه‌یه نهو نه‌وت و گازهی له بن زه‌ویدا هه‌یه، هه‌مووی به‌ره‌مه‌می که‌له‌شی نهو ناژده‌لانه و، نهو دارو دره‌خت و پوه‌کانه‌یه، که کاتی خوئی که‌وتوونه ژیر

زهوی، که واته: لیره که خوا **سَمِعَ الْجَنَّةَ** ده فهرموئ: **أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ** ۷۱. نهو ناگره ده بینن که دایده گیرسین؟ واته: نهو سووتمه نییه ده یکن به ناگر، که مهرج نیه بهس دارو درهخت بی، **أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ** ۷۲. نایا نیوه درهخته کیتان، (چونکه نهوته کesh و گازه کesh کاتی خوئی ههر درهخت بوون، به پلهی یه کهم) نایا نیوه نهو درهخته یان که دوایی نهو نهوت و گازهی لی په پیدابووه، دروست کردوه، یاخود تیمه پیگه یه نیرینی؟

هه لته له سووړه تی (الأعلى) شدا که خوی په نهنانزان ده فهرموئ: **سَجَّ أَسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى** ۱. **الَّذِي خَلَقَ سَمَوَاتٍ** ۲. **وَالَّذِي قَدَّرَ فَهْدَى** ۳. **وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى** ۴. **فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى** ۵. واته: ناوی په روه ردگاری ههره به رزت به پاک بگره. که دروستی کردو ریکیخست. هه روه ها نه ندازه گیری کردو پرنمایی کرد، هه روه ها نهو زاتهی له وهه رگاو گژو گیاو دارو درهختی زوری درهختا، **فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى** ۶. دوایی کردی به تلتیکی رهش، یان کردی به پووش و په لاشیکی رهش داکه راو، که نه مهش ههر ناماژه یه به دروست بوونی غازو نهوت، له نه نجامی نهو گژو گیاو دارو درهختی کاتی خوئی له سهر پرووی زهوی هه بووه.

بویه نهودی سووړه تی (الأعلى) ش هه رناماژه یه کی پروونه بهو راستییه زانستییه.

له باره ی ناگره وه، ناگری دوزهخ زور گهرتمه له ناگری دنیا، نه فهرماشته ی پیغه مبه ر دینن که جاری دیکهش به بوته ی دیکه وه هیناومانه: **إِنْ نَارُكُمْ هَذِهِ** **الَّتِي يُوقِدُ ابْنُ آدَمَ جُزْءًا مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ**، **قَالُوا: وَاللَّهِ، إِنْ كَانَتْ لَكَافِيَةٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: فَإِنَّهَا فَضَّلْتُ عَلَيْهَا بِتِسْعَةِ وَسْتِينَ جُزْءًا، كُلُّهُمْ مِثْلُ حَرِّهَا** (أخرجه البخاري: ۳۱۶۵، ومسلم: ۲۸۴۳، والترمذي: ۲۶۸۹) واته: نه م ناگره ی وه چه ی نادهم دایده گیرسین، به شی که له هفتا بهش له ناگری دوزهخ، هاوه لان خوا لیان رازیی گوتیان: نه ی پیغه مبه ری خوا **نَارُ**! به خوا ههر نه م ناگرهش بهس بوو (بو سزادانی نهوانه ی ده خرینه دوزهخه وه؟) فهرمووی: ناگری دوزهخ

به شه ست و نو به ش به سهر ناگری دنیا دا بهر زکراوه ته وه، هر کام له و شه ست و نو به شه، گهرمایه که ی وهک گهرمایۍ ناگری دنیا وایه.

هه لېه ته وشه ی هفتا به ش (سَبْعِينَ جُرْءًا) مهرج نیه رېک مه به ست پیۍ هفتا بی، به لکو ده گونجۍ زیاتر بی و ده گونجۍ که متر بی و، ئیستا که زانست به ره و پیښه وه چووه، ده زانین که له نه ستیره کاندې بو وینه: خوره که ی خو مان، له نټو هه ناوی خوړدا، پله ی گهرمیۍ ملیونانه و، له دیوی دهره وه ی خوړیش، پله ی گهرمیۍ چند هه زار جاری نه و گهرمایه یه که ئیمه ده زانین، له لای خوا ی پهره ردگاریش ئاسانه که پله ی گهرمیۍ دوزخ، زور له و پله گهرمیۍ ی ئیمه پیۍ ئاشناین، بهرتر بکاته وه، وهک فهرمایسته که ی پیڅه مېهر ناماړه ی پیده کات به گشتی.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دهرسی چوارهم

پیتاسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان بیست و دوو (۲۲) نایه‌قی کۆتایی نهم سوورته‌ته موباره‌که ده‌گریته خوئی، واته: نایه‌ته‌کانی: (۷۵ - ۹۶)، جوگرافای دابه‌شبوونی نایه‌ته‌کانیش به‌سهر بابه‌ته‌کانی نهم دهرسه‌دا، به‌م شیوه‌یه:

هه‌شت (۸) نایه‌قی سه‌ره‌تا، نایه‌ته‌کانی: (۷۵ - ۸۲) له باره‌ی قورپانه‌وه‌ن، که قورپان دابه‌زینراوی خوا‌ی په‌روه‌ردگاری جیهانیانه‌و، جگه له فریشته پاک‌کراوه‌کان، توخنی نه‌که‌وتوون و توخنی ناکه‌ون، دوا‌یی سه‌ره‌زنشتی کافره‌کان کراوه، که بۆچی له جیاق برپا پیتانی، به درۆی داده‌تین؟ هه‌موو پشک و به‌شی خو‌یان له‌م قورپانه، که سه‌ره‌چاوه‌ی خێرو به‌رده‌که‌ته، بریتیه له برپا پینه‌هینانی؟!

دوا‌یی له پینج نایه‌قی نیوه‌راستدا، نایه‌ته‌کانی: (۸۳ - ۸۷) با‌سی حاله‌قی گیان‌کش‌ران کراوه، کاتیک که‌سیک ده‌که‌وتیه گیانه‌لاو نه‌وانه‌ی له ده‌ورو به‌ری، بابای که‌وتوه گیانه‌لا دانیش‌توون، هه‌چیان له ده‌ست نایه‌ت و ده‌سته پاچه‌ن و، هه‌چیان پی ناکری و، فریشته‌کانی خواش له‌وان لێی نزیکن، به‌لام نه‌وان نایان‌بینن.

له نو (۹) نایه‌قی کۆتاییشدا، نایه‌ته‌کانی: (۸۸ - ۹۶) با‌سی جیگاو ریگای هه‌رسیک جو‌ره‌که‌ی مرۆفان ده‌کات، واته: (المقربین) له خوا نیزیک‌خراوان، (أَصْحَابُ الْيَمِينِ) هاوه‌لانی ده‌سته راست و، به‌درۆدانه‌رانی گومرا (المكذِبِينَ الضَّالِّينَ) واته: هاوه‌لانی ده‌سته چه‌پ.

﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَوْقِعِ الْجُورِ ۖ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّو تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ۖ إِنَّهُ لَقَوْلُكَ كَرِيمٌ ۖ﴾
﴿فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ۖ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ۖ تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۚ أَفَبِهَذَا ۚ﴾
﴿لَيَذِيبُ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ۚ وَتَعْمَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تَكْذِبُونَ ۚ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْمُدُومُ ۚ وَأَنْتُمْ ۚ﴾

جَبَلٍ نَّظُرُونَ ۸۵ وَعَنْ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا بُصُورَ ۸۶ فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ عِزَّ مَدِينٍ ۸۷ تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۸۸ فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ۸۹ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ بُعِيرٌ ۹۰ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُصَدِّقِينَ ۹۱ فَسَلَّةٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ۹۲ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمَكِيدِينَ الْفَآلِغِينَ ۹۳ فَنَزْلٌ مِنْ جَحِيمٍ ۹۴ وَتَضْلِيلَةٌ جَبِيمٌ ۹۵ إِنَّ هَذَا هُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ۹۶ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ۹۷

مانای دهقا و دهقی نابه ته کان

اوانیه (که ټیوه ده ټلین ټهی بیپروایه!) سویند به شوټنه کان (و سورگه کان) نه ستیره کان ۷۵ بیگومان نهم سویندهش نه گهر بزائن (سویندیکي) مه زنه ۷۶ به دنیایی نه وه قورناتیکی به ریزو پیزه ۷۷ له نوو سړاوکی شیردراوه دایه ۷۸ جگه له فریشته زور چاکه کان (هیچ کهس) دهستی لی نادات ۷۹ له لایه ن به روه دگاری جهانیانه وه دابه زینزروه ۸۰ ننجا نایا ټیوه (نه ی بیپروایه کان!) به رانبهر بهم فهرمایشته که مته رخمیی ده کهن! ۸۱ بژیو (و پشک) تان (تیدا) نه ویه که به دروی داده نین (و نکوولی لیده کهن)؟! ۸۲ ده جا دهبوایه کاتیک (به کیکتان پرووحی) ده گاته گهرووی (له دهمی گیان کیشراندا) ۸۳ که ټیوهش له و کاته دا ته ماشا ده کهن (و ټیوهی راماون) ۸۴ له حالیکدا که ټیمه له ټیوه لی نیزیکترین (به هووی فریشته کاغمانه وه)، به لام ټیوه نایینن ۸۵ ننجا نه گهر (راسته) ټیوه ژیر ده ست (ی خوا) نین ۸۶ دهبوایه بیگیرنه وه (و نه هیلن ټهو پرووحه له جهستهی دهر پچن)، نه گهر له پاستانن ۸۷ ننجا نه گهر (ټهو گیانه کیشراوه) له زور (له خوا) نیزیک خراوان بی ۸۸ نه وه (پادا شته کی له قوناعی به رزه خ دا) ناسووده یی و شوینی پر گول و په یحان و، باخی پر نازو نیعمه ته ۸۹ نه گهر له هاوه لانی راستهش بی ۹۰ نه وه سه لام له تو بی له هاوه لانی راسته وه ۹۱ نه گهر له (هاوه لانی چه پهی) به درودانه ره گومرایه کانیش

بِئْسَ نَهْوُهُ (سزايان) ميوانداري کرانيانه ۱۳ له ناوی کولاوو خړانه نيو کله
(ي ناگري دوزه خ) ۱۴ به دنيايي نه مه (که گوترا) هه ټيکي (راست و) جيئي
دنيايييه ۱۵ ده جا ناوی په روه ردگاري مه زنت به پاک بگره ۱۶ ا.

شیکردنه وهی هه نديک له وشه کان

(يَمَوْفِعُ): (مَوَاقِعُ: جَمْعُ مَوْقِعٍ مَكَانُ الْوُقُوعِ، وَالْوُقُوعُ: السُّقُوطُ وَالْهَوِيُّ، وَالْمَقْصُودُ
مَوَاضِعُ غُرُوبِهَا، أَوْ الْوُقُوعُ: الْخُلُولُ فِي الْمَكَانِ)، (مَوَاقِعُ) كَوَى (مَوْقِعُهُ)، نَهْوِيشْ به
ماناي شويني ليكه ورتن، دي، (وُقُوعُ) به ماناي به ربوونه وهو دابه زين، دي، كه واته:
مه به ست پتي نهو شوينانه يه كه لتي ناوا ده بن، چونكه (وُقُوعُ) به ماناي
(الْخُلُولُ فِي الْمَكَانِ) هاته شوينيک، دي.

(كِرِيمُ): (الرَّفِيعُ النَّفِيسُ فِي نَوْعِهِ، كَثِيرُ الْخَيْرِ وَالْعَطَاءِ)، كه خوا قورنان به
كه ريم پيتاسه ده کات، (كِرِيمُ): بريتيه له به هادار و به رز له جوړي خوئي،
ياخود زور به خشنده و سووډبه خش.

(مَكْنُونُ): (مُسْتَقٌّ مِنَ الْإِكْتِنَانِ: هُوَ الْإِسْتِتَارُ، مَخْجُوبٌ عَنِ الْأَنْظَارِ)، (مَكْنُونُ):
داتاشراوه له (إِكْتِنَانُ) دهو، (وَهُوَ الْإِسْتِتَارُ) واته: په نهان کردن، كه مه به ست
پتي نهويه له نو سوراويک دايه له چاوان ديار نيهو شيردراوه يه، مه به ست
پتي زانباري بي سنووري خوايه، ياخود مه به ست پتي (الْلُّوْخُ الْمُحْفُوظُ) ده، كه
ده شگونجی مه به ست له (لُوْخُ الْمُحْفُوظُ) يش و (کتاب مکنون) يش و (إِمَامٌ مُبِينٌ)
يش زانباري بي سنووري خوا بي.

(الْمَطْهَرُونَ): (الْمَلَائِكَةُ الْمُطَهَّرُونَ)، پاککراوه کان واته: فريشته پاککراوه کان، به لام
(راغب) ده لي: (إِنَّهُ لَا يَبْلُغُ حَقَائِقَ مَعْرِفَتِهِ، إِلَّا مَنْ طَهَّرَ نَفْسَهُ وَتَنَقَّى مِنْ دَرَنِ
الْفَسَادِ)، ده فهرموي: لَا يَبْلُغُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ واته: ناگاته ناسين و زانيئي

راستییه کانی مه گهر که سینگ خوئی پاک کرد بیته وه و خوئی خاوین کرد بیته وه، له چلک و چه پهری خراپ و گوناج.

ئه وه ش مانا مه جازیه که یه تی.

(مُذْهِئُونَ): (الإِذْهَانُ: فِي الْأَصْلِ مِنَ التَّذْهِينِ)، (إِذْهَان) له بنچینه دا له (تَذْهِين) چه ور کردنه وه هاتوه، (وَلَكِنْ جُعِلَ عِبَارَةً عَنِ الْمُدَارَاةِ وَالْمَلَايَنَةِ وَتَرْكِ الْجِدِّ، مُذْهِئُونَ، أَي: مُتَهَاوِنُونَ)، دوابی وشه (إِذْهَان) به کاره یزاده بو وشه ی ساچاندن و نهریمی کیشان و وازه ی تان له شتی جیددی، که واته: (مُذْهِئُونَ: أَي مُتَهَاوِنُونَ) واته: که مته رخه من و گوئی پی نه دهرن.

(الْحَلَقُومَ): (الْحَلَقُ: الْعَصَا، الْمُجَوَّفُ، وَالْجَمْعُ: حَلَائِمُ)، (حَلَق) قورگ یان قور قورگاهه، که به (حَلَائِمُ) کۆده کر بیته وه، قورگه کان، گه رووه کان.

(مَدْرِينِ): (أَي: مُجَازِينَ، أَوْ مَرْبُوبِينَ، أَوْ مَمْلُوكِينَ، أَوْ مَحَاسِينَ، أَوْ مَجْزِينَ)، به چهند وشه یه ک مانا لیکداوه ته وه، واته: نهوانه ی سزاده درین، یا خود نهوانه ی خاوه ندارن، یان نهوانه ی ژیر دهستن، یان نهوانه ی لیپرسراون، یان نهوانه ی سزاو پاداشت ده درینه وه.

(فَرَوْحٌ): (الرَّوْحُ: الرَّاحَةُ، وَالرَّوْحُ: الْقَرْحُ، وَالرَّوْحُ: الرُّحْمَةُ) وشه (رَوْح) هه م به ناسووده ی و، هه م به ده روو لی کرانه وه، هه م به به زه یی، لیکداوه ته وه، له بنچینه دا وشه ی (رَوْح) به مانای هه ناسه دانه و، مروف کاتیک هه ناسه ده دات، هه واهه لده مرئی و ده داته وه، ناسووده ده بی.

(رَيْحَانٌ): (مَالَةٌ رَائِحَةٌ، أَوْ الرِّيحَانُ: الرُّزْقُ)، (رَيْحَان): نه و گیاهیه که هه موومان ده زانین، گیاهه کی بوئوخوشه، یا خود مه به ست پی بژیوه.

(وَصَلَيْتُ بِهِمِ): (أَصْلُ الصَّلَاةِ: الْإِقْبَادُ بِالنَّارِ، صَلَاةٌ بِالنَّارِ وَبِغَدَا: بُلِي بِهَا، وَصَلَيْتُ الشَّاةَ: شَوَيْتُهَا)، وشه (صَلَاة) له بنچینه دا بریتیه له سووتاندن به ناگر،

ده گوتری: (صَلِيَ بِالنَّارِ وَبِكَذَا) واته: پیتی تاقیکرایه وه، ده گوتری: (وَصَلَيْتُ الشَّاةَ) واته: مه ره که م برژاند.

(حَقُّ الْيَقِينِ): (الحَقُّ: الثَّابِتُ، وَالْيَقِينُ: الْمَعْلُومُ جَزْماً، الَّذِي لَا يَقْبَلُ الشَّكَّكَ)، (حَقُّ الْيَقِينِ)، (حَقُّ) شتیکی چه سپاوه، (يَقِينُ) یش ژانراویکه که مرؤف تیبدا دنیابی و هیچ دوو دلیلی تیدا نه بی.

هوئی هاتنه خواره وهی نایه ته کان

ده ربارهی هوئی هاتنه خواره وهی نایه ته کان: ﴿فَلَا أَفْسَدُ بِمَوْقِعِ النُّجُومِ ۝٧٥ وَإِنَّهُ لَنَسْفَعُ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ۝٧٦ إِنَّهُ لَنَزَّلُكَ كَرِيمٌ ۝٧٧ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ۝٧٨ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ۝٧٩ تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۝٨٠ أَفَبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُذْهِبُونَ ۝٨١ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ۝٨٢﴾ نهم گپرداوهیه دینین:

اغن ابن عباس رضی اللہ عنہما قَالَ: مُطِرَ النَّاسَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: أَصْبَحَ مِنَ النَّاسِ شَاكِرٌ، وَمِنْهُمْ كَافِرٌ، الشَّاكِرُونَ قَالُوا: هَذِهِ زَحْمَةٌ وَضَعَهَا اللَّهُ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَقَدْ صَدَقَ نَوْءٌ كَذَا وَكَذَا، فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿فَلَا أَفْسَدُ بِمَوْقِعِ النُّجُومِ ۝٧٥ وَإِنَّهُ لَنَسْفَعُ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ۝٧٦ إِنَّهُ لَنَزَّلُكَ كَرِيمٌ ۝٧٧ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ۝٧٨ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ۝٧٩ تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۝٨٠ أَفَبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُذْهِبُونَ ۝٨١ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ۝٨٢﴾ (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ٧٣، وَالسَّيُوطِيُّ فِي الدَّر المنثور ج ٨، ص ٢٩، عَنْ عَالِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا).

واته: عه بدولای کوری عه عباس رضی اللہ عنہما ده لی: له رۆژگاری پیغه مبه ردا ﷺ خه لک بارانیان بۆ باری، پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی: خه لک هه ندیکیان سوپاسگوزار بوون (له به رانبهر نهو باران بارینه دا) و، هه ندیکیشان سپله بوون، نهوانه ی سوپاسگوزار بوون گوتیان: نهمه به زه یی خوایه، هه ندیکیشان گوتیان: به پیتی فلان نه ستره و

مانای گشتی نایه تکان

به پُژان!

خو **لَا تُفْجِرْ** له کۆتایی سوو دهی (الواقعة) دا ده‌فه‌رموی: **فَلَا أَقْسَمُ بِمَوْقِعِ الْجُورِ**، نهم (ف) یه بۆ (تفریع) ه، یانی: بنیات ده‌نرێته‌وه له‌سه‌ر قسه‌کانی رابردوو، واته: نه‌و راستییانه‌ی روونکرانه‌وه به‌و شیوه‌یه‌و، نه‌و نکوولییه‌ی ئیوه کردتان و، نه‌و سه‌پله‌یه‌ی ئیوه نواندتان، بینا له‌سه‌ر نه‌وه، نه‌وه‌ی ددیلتن، راست نیه، نهم (لا) یه بۆ لابردنی قسه‌یه‌که به‌سیاق و سه‌لیقه ده‌زانرێ: **أَقْسَمُ بِمَوْقِعِ الْجُورِ**، سویند ده‌خۆم به‌ شوێنه‌کانی ته‌ستیره‌کان، به‌ سووگره‌کانیان.

وَلَئِنَّ لَقَسْرًا لَّو تَعْلَمُونَ عَظِيمًا، نه‌وه‌ش سویندیکه، نه‌گه‌ر بزنان، سویندیکه مه‌زنه، دوایی تیشک ده‌خه‌ینه سه‌ر چه‌مکی ئهم پسته موباره‌که که خوا ده‌فه‌رموی: سویند خواردن به‌ پێ و شوین و سووگره‌ی ته‌ستیره‌کان، سویندیکه مه‌زنه، نه‌گه‌ر زانیاریتان هه‌بی، تنجا نه‌مه سوینده‌که، ئایا سویند له‌سه‌ر خوراوه‌که چیه؟

لَئِنَّ لَقَسْرًا لَّو تَعْلَمُونَ، به‌ دنیایی ئه‌وه (ئه‌وه‌ی موحه‌مه‌د **صَلَّى** به‌ ناوی فه‌رمایشی خواوه به‌سه‌ر تاندا ده‌خوینێته‌وه) قورناتیکی، (خویندراوه‌یه‌کی) پر پێزو حورمه‌ته، خویندراوه‌یه‌کی زۆر سوود به‌خشه‌و، زۆر سه‌ر به‌خیره.

فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ، له‌ نووسراویکی شێردراوه‌ دایه، واته: وه‌نه‌بن موحه‌مه‌د **صَلَّى** نه‌ (شیاطین) فیریان کرد بێ، نه‌ قسه‌ی گیرفانی خۆی بێ، نه‌ بابایه‌کی نه‌صرانیی فیری کرد بێ، به‌ لکو ته‌سه‌که‌ی له‌ نووسراویکی په‌نهان و شێردراوه‌ دایه.

لَا يَسْهَوْنَ إِلَّا الْمُفْهَرُونَ، جگه‌ له‌ زۆر پاک‌کراوه‌کان (که‌ فریشته‌کانن) هیچ که‌س ده‌ستی نایکاتێ، هیچ که‌س توخنی نه‌که‌وتوه‌و توخنی ناکه‌وێ،

و هک دوايي باسی ده که ين نه مه بو بهر په رچدانه وهی هه نديک له بيړوکه ی
بيړوايه کانه، که ده يانگوت: موحه ممه د شهيانه کان فيري قورناني ده کهن، يان
ده ستي لي وه شيتراوه، يان کاهينه و فالچيه و... هتد.

﴿ تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴾، دابه ژيړاوه له لايه ن په روږدگاري جيهانيانه وه.

﴿ أَيُّهَا الْحَدِيثُ أَنْتَ مُذْهِبٌ ﴾، تنجا نايان (نه ی بيړوايه کان!) نيوه بهرانبه ر به م
فه رمايشته، که مته رځه ميسی ده کهن! (مُذْهِبٌ) واته: روڼ تيدهر، له (دُھن) دوه
هاتوه، تنجا نه مه خواز راوه ته وه بو که سيک که له شتيکدا که مته رځه ميسی و
نهرمکيشی بکات، به باری پروا پينه هيتان و خو لي دوور خستنه وه دا.

﴿ وَيَصْلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴾، له م فه رمايشته پر خيرو بهر که ته ی خوادا،
پشک و بهش و بزويوتان ههر نه وه نده يه، که پي بيړوان؟ هه نديکی گوتو ويانه:
له جياقي سوپاسکردن، تيوه دين نکولي لي تده کهن و پي بيړوان و به دروي داده نين؟
تنجايه کسه ر خوا (سبحان الله) نه مه په يوه ست ده کاته وه به و چاهرنووسه ی ههر کاميک له
مروقه کان، له نيويشياندا بيړوايه کان، چاهر پيانه که برتيه له مردن.

﴿ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُمُومَ ﴾، [مادام نيوه ناوا بن منهن، بهرانبه ر به هيدايه قی
خوا و کتيب و فه رمايشتی خوا] ده بووايه کاتيک که ده گاته گه روو، باس نه کراوه
چی ده گاته گه روو، به لام راناوی مينه ی بو به کاره يتراوه، ههر کام له نه فس
و روو حيش راناوی مينه يان بو به کاردي، مينه ی مه جازي لي له زماني عهږه بييدا،
تنجا به سياق و سه ليقه ده زانري نه وه ی که ده گاته گه روو، دوايي کهس
ناتواني بيگير يته وه نيو جه سته، ههر روو حه، بويه: ﴿ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُمُومَ ﴾،
واته: ده بووايه کاتيک که روو ح ده گاته گه روو، يه کيک له نيوه ده مري.

﴿ وَأَنْتُمْ حِينَهَا تَنْظُرُونَ ﴾، نيوهش له و کاته دا ته ماشا ده کهن و تيوه رامان.

﴿ وَمَنْ أَوْقَرُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴾، تيمهش له نيوه لي نيکترين، به لام
نابنين، مه به ستي فريشته کاني خواي به رزه، و هک ده فه رموي: (تَوْفَقُهُ رُسُولًا وَهُمْ

لَا يُفْطُونَ) الأنعام - ۶۱ -، واته: په‌وانه‌کړاوه‌کافی نیمه، نوښه‌ره‌کافی نیمه، که نه‌و کاره‌مان پي سپاردوون، ږووحه‌کي وهرده‌گرن، بي نه‌وه‌ي که‌مته‌رخه‌میی بکه‌ن، نجا لیره‌دا (لَوْلَا) بؤ هاندانه، يانی: ده‌بووايه کاتيک که ږووحه‌که ده‌گاته گه‌روو، ټپوه‌ش له‌و کاته‌دا ته‌ماشای ده‌که‌ن و، نیمه له‌ نيوه‌ي لي نيزيک‌ترين، به‌لام ناييبن، ده‌بووايه بيگپنه‌وه.

﴿فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ عَرَمِيَّيْنَ﴾، نهم (لَوْلَا) په‌ ده‌گونجی دووباره‌ کرده‌وه‌بی بؤ جه‌ختکرده‌وه‌ي (لَوْلَا) يه‌که‌م واته: ده‌بووايه نه‌گه‌ر ټپوه‌ راست ده‌که‌ن، ملپیکه‌چکرو نين و سزا به‌سهر‌دا سه‌پترواين.

﴿تَرْجُمُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾، نه‌گه‌ر راست ده‌که‌ن هه‌ر خوتانن و، ټپوه‌ له‌به‌ر ده‌ستی خوا‌دا نين و ملکه‌چ نين بؤ خواو، به‌ر فه‌رمانی خوا نين، بيگپنه‌وه نه‌گه‌ر له‌ راستان، ږووحه‌که بگپنه‌وه بؤ ټپو جه‌سته‌ي و مه‌هیلن له‌ گه‌رووی بچپنه‌ ده‌ر و ژباي کوټايی پي بي، نجا دوايي يه‌کسه‌ر خوا ﴿سَبَّحْتَ الْحَمْدَ لِلَّهِ﴾ باسی سه‌ره‌نجامی نه‌و که‌سه‌ ده‌کات که ږووحه‌کي ده‌کيشري:

﴿فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُفْرِيْنَ﴾، نجا نه‌گه‌ر نه‌و که‌سه، له‌وانه‌ بي که‌ زور - له‌خوا - نيزيک‌خراوه‌ بووه، که‌ له‌ سه‌ره‌تای سووره‌ته‌که‌دا به‌ (سابقون) یش پیناسه‌ي کردن، نه‌وانه‌ي پيش‌خه‌لک که‌وتوون له‌ چاکانداو، له‌ نه‌نجامی نه‌وه‌دا خوا زور له‌ خو‌ي نيزيکي خستوونه‌وه، به‌ نيزيکيه‌ک که‌ نيزيکي ړيزو حورمه‌ت ليگرتنه، نه‌گه‌ر له‌وانه‌بی:

﴿فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ﴾، واته: شوینه‌که‌ي (رَوْح) هو (رَيْحَان) و (جَنَّةُ النَّعِيمِ) ه، (رَوْح) به‌ مانای ناسووده‌ي و ده‌روو ليکرانه‌وه‌ دي، به‌ مانای فه‌ره‌حنايي و شادمانی دي، (رَيْحَان) یش زوربه‌ي زانايان هه‌ر به‌ مانای نه‌و گيا بونخو‌شه‌يان مانا کرده‌و، هه‌نديک‌شيان گوتوو‌يانه: (رَيْحَان) بژيوه، ﴿وَجَنَّتْ نَعِيمٌ﴾، باخيکي پر له‌ نازو نيعمه‌ت.

﴿وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾، بہ لَام نہ گہر لہ ہاودہ لانی دہستہ راست بن، کہ نامہ ی کردودہ کانی بہ دہستہ راست وەرگرتودہ، یاخود لہ لای راست راگیراون، لہ مہیدانی کؤکرانہ وودو لپیرسرانہ وودا.

﴿فَمَنْ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾، سہلام لہ تو بن، لہ لایہن ہاودہ لانی دہستہ راستودہ، واتہ: ئہوان بو خویمان سہلامہتن و سلآویش بو تو دہتیرن نہی موحہممہد! یاخود تو دنیابہ کہ نہوان لہ سہلامہتی و خیرو خویشی دان. ﴿وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ﴾، بہ لَام نہ گہر لہ بہ درودانہرہ گومرایہ کان بن، ئہو کہسہ ی پووحہ کہی کیشراوہ.

﴿فَزُلْ مِنْ حِمْرٍ﴾، میوانداری دہکری لہ نئو ئاوی کوللودا، (زُل) نہوہیہ کہ بو میوان دادہنری، کہواتہ: نہو وک میوانیک میوانداری دہکری، لہ نئو ئاوی کوللو داغ دا.

﴿وَنَصْلَةٍ جَمِيمٍ﴾، ہہر بہودندہش وازی لن ناہینری، بہ لکو دہسخریتہ نئو کلپہی ناگری دوزہ خہوہ، چونکہ وشہی (نَصْلَةٍ: تَفْعِيلَةٌ لَصَلَّاهُ)، واتہ: خستیانہ نئو ناگرہوہ، کہ (صَلِي) یش ہہر چوونہ نئو ناگریکی گشتی نیہ، بہ لکو چوونہ نئو ناگریکی تابیہ تیہ، دہگوتری: (صَلَيْتُ الشَّاةَ) واتہ: مہرہ کہم ہرژاند، (شَاةٌ مَضْلِيَةٌ) کہ بہ عہرہ بیی (مَكْذُوفٌ) ی پن دہلین، نہوہیہ کہ لہ ہہر چوار دہور را ناگرہ کہی بگاتئ و بیرژینئ.

﴿إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ﴾، نہوہی باسکرا، چہسپاوی جئی دنیابیہ، یاخود ئہم قورنانه چہسپاود لہ لایہن خواوودہ، جئی دنیابییشہو دوو دلئی تیدانہہ.

﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾، دہجا تو ئاوی پەرورہ دگاری مہزنت بہ پاک بگرہو، بہ دووری بگرہ لہ ہہر کہم و کوپی و لہ کہو پہلہیک.

مه‌سه‌له گرژگه‌کان

مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م:

سویند خواردنی خوای به‌رزو مه‌زن به‌ ږی و شوینی ئەستیران، که به‌ هو‌ی زانیارییه‌وه مه‌زنیی ئەو سوینده‌ده‌زانی، له‌سه‌ر ئەوه، که قورئانی به‌ږزو ږیز له‌ زانیاریی په‌نهانی خوادایه‌و، جگه‌ له‌ فریشته‌ پاک و چاکه‌کان، ده‌ستی ناگه‌یه‌ننئ و ده‌ستیان نه‌گه‌یاندووتئ و، له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگاری جیهانیانه‌وه دابه‌زیناوه، پاشان سه‌رکونه‌کردنی کافره‌کان، که ئایا هه‌موو پشک و به‌شیان تیی‌دا بریتیه‌ له‌ به‌درو‌دانان و نکو‌ولی‌یک‌کردنی؟

خوا ده‌فه‌رموئ: ﴿فَلَا أَمْسُهُ بِمَوْعِدِ النُّجُومِ ۝٧٥ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّوَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ۝٧٦ إِنَّهُ لَقَرَّاهٌ كَرِيمٌ ۝٧٧ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ۝٧٨ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ۝٧٩ تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۝٨٠ أَفَبِعَدَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ۝٨١ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكْذِبُونَ ۝٨٢﴾

شیک‌کردنه‌وی ئەم ئایه‌تانه، له‌ هه‌شت بڕگه‌دا:

١- ﴿فَلَا أَمْسُهُ بِمَوْعِدِ النُّجُومِ﴾، وانیه، سویند ده‌خۆم به‌ سوږگه‌و ږی و شوینه‌کانی ئەستیره‌کان، وه‌ک دوا‌یی با‌سی ده‌که‌ین، (لَا) لێ‌رده‌ بو‌ لابر‌دنی قسه‌یه‌که‌ له‌ سیاق ده‌فام‌ریته‌وه، یانی: قسه‌ی بی‌بر‌وا‌یه‌کان وه‌ک ده‌لێ‌ن وانیه، که قورئان موحه‌مه‌د ﷺ خۆی داینا‌یی، یان (شَیَاطِینَ) وه‌سه‌ه‌یان بو‌ کرد ب‌ی، یان کاهین ب‌ی و هه‌لیه‌سته‌بن، نه‌خیر! ﴿أَمْسُهُ بِمَوْعِدِ النُّجُومِ﴾، سویند ده‌خۆم به‌ شوینه‌کانی ئەستیره‌کان، به‌ سوږگه‌کانیان، خو‌یزا‌ویشه‌ته‌وه: (بِمَوْعِدِ النُّجُومِ) شوینی ئەستیره‌کان.

زانایان به چند شیوه یک تعبیریان کرده له مانای (مَوَاقِع) بُو وینه:

ا- (القرطبی) دهَلَنَ: (مَسَاقِطُهَا وَمَغَارِبُهَا)، واته: نهو شوینانه ی نهستیره کانی ده که ونی و لیان ئاواده بن.

ب- هه ندیکی دیکه گوتوو یانه: (مَنَازِلُهَا) واته: نهو شوینانه ی نهستیره کان تییان دا دین و ده چن.

ج- هه ندیکیش گوتوو یانه: (أَفْلَاكُهَا) واته: سورگه کانیان، (مَوَاقِع) یش کوی (مَوْقِع) هو به مانای (مَحَل) دی، واته: شوین.

٢- ﴿وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّو تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ﴾، نه مه سویندیکه نه گهر بزنان (سویندیکی) مه زنه، که ده فهرموی: ﴿لَوْ تَعْلَمُونَ﴾، نه مه به دوو شیوه مانای لیک ده دریته وه:

ا- (مَفْعُول تَعْلَمُونَ مَحْذُوف) به رکاری (تعلمون) قرتیراوه، واته: (لَوْ تَعْلَمُونَ عَظَمَتَهُ فَهُوَ عَظِيمٌ) نه گهر ئیوه مه زنیی نه مه سوینده تان زانیایه، ده تانزانی که سویندیکی مه زنه.

ب- یا خود (تَعْلَمُونَ) به مانای (لازم) ده که ی هاتود، واته: (لَوْ كَانَ لَكُمْ عِلْمٌ) نه گهر زانیاریتان هه بووایه، ده تانزانی که نه مه سویندیکی مه زنه، نهو مانایه ی دووه میان پیک و راستر دیته بهرچاو.

هه له به ته (ف) ی (فَلَا) بُو بیاتنانه له سه ر پتشیو (للتفريق على ما سبق) واته: (لَيْسَ كَمَا تَقُولُونَ، أَقْسَمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُوم)، وه ک ئیوه ده لئین، وانیه، سویند ده خوُم به پی و شوینه کانی نهستیره کان، دواپی هه ندیک له زانیانیش گوتوو یانه: (لَا) بُو لابردنی سوینده که یه واته: (لَا أَقْسَمُ) سویند ناخوُم، ننجا خوا ده فهرموی: ﴿وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّو تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ﴾، نه گهر بزنان نه وه سویندیکی مه زنه، که واته: نهو رایه راست نیه، چونکه خوا فهرموویه ق: سویندیکی مه زنه! هه ندیکی دیکه گوتوو یانه: نه مه (لَا) یه فه تحیه و تیر (إِشْبَاع) کراوه و واته: (فَلَأَقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُوم)، یانی: ننجا

به جه‌ختکردنه‌وه سوئند به پئی و شوئنی نه‌ستیره‌کان ده‌خۆم، پای راستیش هه‌ر نه‌وه‌یه که (لا) بۆ لابرندی قسه‌یه‌که له سیاق ده‌فامرئته‌وه، که هه‌له‌یه‌و پئویست بووه به‌ر په‌رچ بدرئته‌وه، دوایش زیاتر تیشکی ده‌خه‌ینه سه‌ر.

(۳) - ﴿إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ﴾، به دنیایی نه‌مه قورئانیکی که‌ریمه، قورئان به مانای خوئناوه‌دی، چونکه جار له دوا‌ی جار ده‌خوئندرئته‌وه، (الْكَرِيمُ: النَّفِيسُ الرَّفِيعُ فِي نَوْعِهِ، (کریم): هه‌ر شتیکی زۆر به‌ نرخ و نایابه له جو‌ری خو‌ی، هه‌روه‌ها (کریم) به مانای زۆر سوودبه‌خش و سه‌ر به‌خێر، هه‌روه‌ها به مانای به‌رپزو حورمه‌ت و، به مانای به‌هێزو پێو، به هه‌موو نه‌و واتایانه‌دی.

(۴) - ﴿فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ﴾ [قورئان له بنچینه‌دا] له نووسراویکی په‌نه‌ان دایه، (کِتَابٍ مَّسْئُورٍ، که مه‌به‌ست پێی زانیاریی بئ سه‌رده‌تای خوا‌یه، ده‌شگونجی مه‌به‌ست له: ﴿فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ﴾، هه‌رنه‌وه بئ که ده‌فه‌رمو‌ی: (فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ) له ته‌ختیکی پاریزراو دایه، ده‌شگونجی هه‌ر کام له: (لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ) و (کِتَابٍ مَّكْنُونٍ) و (إِمَامٍ مَّبِينٍ) ته‌عبیر بن بۆ زانیاریی بئ سنوور و زانیاریی په‌های خوا، خوا به‌پێی عه‌ق‌لی ئیمه ئیمه‌ی ده‌دوئنی، ئیمه شتیک نه‌گه‌ر به‌انه‌و‌ی لیمان تیک نه‌چن و لیمان تیکه‌ل نه‌بن، ده‌ینووسین، وه‌ک گوتراوه: (قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابَةِ)، نجا زانیارییه‌کانی خواش وه‌ک نووسرابن، به‌و شیوه‌یه‌ن و لێی تیک ناچن.

هه‌له‌به‌ته خوا ﴿سُبْحَانَ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ پئویستی به نووسین نه‌، بۆ نه‌وه‌ی زانراوه‌کانی لئ تیک نه‌چن، به‌لام و‌یستوو‌یه‌تی ئیمه تیکه‌یه‌نی، ده‌شگونجی (لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ) هه‌بی، که لێره به (کِتَابٍ مَّكْنُونٍ) ته‌عبیری لێداوه‌و، له شوئنی دیکه به (إِمَامٍ مَّبِينٍ) ده‌شگونجی مه‌خلوو‌قتیکی خوا هه‌بی، خوا هه‌موو زانیارییه‌کانی خو‌ی تێدا تۆمار کرد بن.

(۵) - ﴿لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾، ته‌نیا پاک‌کراوه‌کان ده‌ستی لئ ده‌دن، (مُطَهَّرُونَ) به دوو جو‌ری دیکه‌ش خوئندراده‌ته‌وه: أ- (الْمُطَهَّرُونَ) پاک‌کراوان، به‌بی گیره (شُدَّة)،

ب- ههروهه ها (المُطَهَّرُونَ) واته: خو پاککهره وهکان، ناواش ههه خویندراو دهوه، که دهه فرموی: (لَا يَسْأَلُ، مَنْس) واته: دهست که یاندن، به لام لیته دا مه بهست له دهست که یاندن یانی: له کاتیکدا نهو فره میاشته دهگوتری، نهوان دهستکاری بکهه و دهستی بگه یه ننئی و دهستی تیوه بهدن.

٦- ﴿تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْمَلَكِينَ﴾، دابه زینراوه له پهروه ردگاری جیهانیانه وه، (تَنْزِيلٌ) خویندراو یسه ته وه: (تَنْزِيلًا) واته: به (رفع) یش خویندراو ده وه به (نصب) یش، واته: که یشتنی نهم قورنانه به نیوه، به دابه زاندنی له لایهه پهروه ردگاری جیهانیانه وه له میانی فریشته پاکهکان دا، که واته: بزائن سهراوه که ی کوئی و چونه؟!

٧- ﴿أَفَيْدَا لَخَلِيبٍ أَنْتُمْ مَّدْهُوْنَ﴾، نایا نیوه بهم قسه یه نه رمکیشیی و که مته رخه میی ده کهه؟ (إِذْ هَان) وهک پیشتر گوتمان: له (دهن) دوه هاتوه، واته: پرون، (إِذْ هَان) یش: پرون تیدان و چهوړ کردن، واته: نایا نیوه بهرانبهر بهم قورنانه که مته رخه میی ده کهه، وهک چون شتیک چهوړ ده کری و نه رم ده کری، له جیاتی توندو په یتیی نه رمکیشیی ده کهه، بو ئهوانه ی که پی بیپروان، نیوهش له بهر وان بیپروای پی شاندهن، یا خود مه بهست له (تُدْهِنُونَ: أَيْ تُكَذِّبُونَ) واته: پی بیپروان، یان تیدا که مته رخه من.

٨- ﴿وَتَعْلَمُونَ رَزَقَكُمْ أَنْكُمْ تُكَذِّبُونَ﴾، پشک و بهشی خوستان، بزویو خوستان لهم قورنانه دا، دهگپن به به درودانان و نکو ولیل کردنی؟ واته: پشک و بهشی خوستان لهم قورنانه، که هه مووی خپرو نووړو بهر ده که ته، هه موو پشک و بهش که تان تیداو، هه موو بههره وهرگرته که تان تیدا، نه وه یه که پی بیپروان و، به دروی داده نین، نکو ولیلیده کهه

(الطبري) ناوا مانای نهم رسته قورناییه ده کات: (أَفَيْدَا الْقُرْآنَ الَّذِي أَنْبَأْتَكُمْ خَبْرَهُ، وَقَضَضْتُ عَلَيْكُمْ أَمْرَهُ، أَيُّهَا النَّاسُ! أَنْتُمْ تُلِينُونَ الْقَوْلَ لِلْمُكَذِّبِينَ بِهِ، مُمَالَاةً مِنْكُمْ لَهُمْ عَلَى التَّكْذِيبِ بِهِ وَالْكَفْرِ بِهِ)^(١). واته: تیوه ئه ی خه لکینه! نهم قورنانه ی

که هه والێ که یتانم پێداو به سه رهاته که یتانم بو خۆیندنه وه، قسه ی نه رم ده که ن،
له گه ل ئه وانه دا که پێی بی پروان، وه ک له گه لدا رویشتن و به قسه کردنی ئیوه بو
ئه وان، له سه ر پتی بی پروا بوونی و به درۆ دانانی؟

هه لبه ته پرسیار کردنه که پرسیار کردنی سه رزه نشتکارانه و سه رکۆنه کانه کارانه یه:
(الإِسْتِفْهَامُ لِلتَّوْبِیْخِ وَالتَّبْکِیْتِ).

کورتہ باسیک له جوار سہرنج دا

سہرنجی یہ کہم: کہ دہفہرموی: ﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَوْقِعِ النُّجُومِ﴾، وہک گوتمان
 ہندیک له زانایان گوتووایانہ: واتہ: سویند ناخوم بہری و شوینی ئەستیرہکان،
 (لا) بہ کہہ بۆ لابرندنہ، ہندیکیش گوتووایانہ: ﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَوْقِعِ النُّجُومِ﴾،
 نہسلہ کہی (فَلَا قَسِمُ) بہ لَام فہتہ کہہ تیر (إِشْبَاع) کراوہو کراوہ بہ ئەلیف! بہ لَام
 وہک جاری دیکہ ش ہەر باسما نکر دوہ: ئەگەر سہرنجی نابہ تہ کان بدہین، زور
 جوان دہ زانین کہ (لا) ہەر بۆ لابرندنہو له شوینی خوینی، بہ لَام پە یوہ ندیی بہ
 لابردنی سویند دہ کوہ نیہ، چونکہ خوا ﴿سَمِعَ الْجَمْرُ﴾ دہفہرموی: ئەمہ سویندیک ی مہ زنہ،
 نجا مادام سویندیک ی مہ زن بی، دیارہ خوا سویندہ کہی خوار دوہ، بہ لکو
 مہ بہ ست پیتی لابردنی قسہ یہ کی پیشترہ، ہی بیروایہ کان کہ کردووایانہو، بہ
 سیاق و سہلیقہ دہ زانری، نایا نہو قسہ یہ ی بہ سیاق و سہلیقہ دہ زانری چیہ؟
 تہوہ یہ کہ نہوان گوتووایانہ: موحہ ممہد کاہینہو، شہیتانہ کان فیری قورنای
 دہ کہن، یان گوتووایانہ: موحہ ممہد جادووگەرہو نہوہی دہ یلن بہ یارمہ تیی
 شہیتانہ کانہ، یان گوتووایانہ: موحہ ممہد شاعیرہو خو ی قورنای بیژتوہ، یان
 گوتووایانہ: شیتہو ورینہ دہ کات، یان گوتووایانہ: ہەلیہ ستووہ بہ ناوی خواوہ،
 خواش دہفہرموی: (فَلَا) تہو قسانہ ہیچیان وانین، ﴿أَقْسِمُ بِمَوْقِعِ النُّجُومِ﴾،
 سویند دہ خوم بہ شوینہ کان نہستیرہکان، بہ سوہگہکانیان و جی و پئیہکانیان،
 نجا و نہ بی ئەوہ بہس لیرہ دا ہاتبی، بہ لکو له سووہرہی (القیامۃ) شدا ہاتوہ:
 ﴿لَا أَقْسِمُ بِبُرْجِ الْقَيْمَةِ ۚ وَلَا أَقْسِمُ بِالْغَمَامِ ۚ﴾، لہویش دا دیسان بہ ہمان
 شیوہ، چونکہ نایا خوا سویند ناخوات بہ پوژی قیامت؟ نایا سویند ناخوات
 بہو کہ سہی سہرکۆنہی خو ی دہ کات؟ بہ لکو واتہ: وانیہ (وہک تێوہ دہ یلن)

﴿ أَقِمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ﴾، سویند دهخۆم به قیامت و به هه‌ل‌سانه‌وهو، وانیه (وهک تیه ده‌لین) سویند دهخۆم بهو که‌سه‌ی سه‌رکۆنه‌ی خۆی ده‌کات.

هه‌روه‌ها له سووره‌ق (البلد) دا: ﴿ لَا أَقِمُّ هَذَا الْبَلَدَ ﴾ یانی: وانیه (وهک تیه ده‌لین) سویند دهخۆم بهم ولاته بهم نشتیما، که مه‌به‌ست پیتی (البلد الحرام) ه، بۆچی؟ چونکه خوا سیدنا محمد له سووره‌ق (التین) دا سویندی پتی خواردوه، نه‌دی چۆن له‌وێ ده‌فه‌رموی: سویندی پتی ناخۆم؟ ﴿ وَالَّتَيْنِ وَالَّتَيْنِ ﴾ و‌ط‌ور مبین ﴿ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴾، التین، سویند به هه‌نجیرو زه‌یتوون و به کپوی (سیناه) و، بهم ولاته پر هیمنی و ئاسایشه، که‌واته: خوا سویندی خواردوه بهو ولاته، تنجا له‌وێ که به‌فه‌رموی: سویندی پتی ناخۆم، نه‌وه تیک ده‌گیرین، که‌واته: (لا) بۆ لا‌بردنی قسه‌یه‌که که بی‌شتر کراوه.

سه‌رنجی دووم: که ده‌فه‌رموی: ﴿ فَلَا أَقِمْ بِمَوْقِعِ الْكُوفَةِ ﴾، وَانْتَهُ لَقَسَ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ٧٨، الواقعة، نه‌خیر، سویند دهخۆم به شوینه‌کانی نه‌ستیره‌کان و، نه‌گه‌ر به‌شزانی نه‌مه سویندیکێ مه‌زنه.

تی‌مه له چهند شوینیک دا، باسی نه‌ستیره‌کان و که‌هکه‌شانه‌کاهان کردوهو، نه‌و ورده‌کارییه‌ی خ‌وای کارزان و زاناو توانا په‌چاوی کردوه له دروستکردنی هه‌موو شتی‌کدا، به تایبه‌تی و، گه‌ردووندا به‌گشتی باسمانکردوه، به‌لام لی‌ره‌ش دا چهند ناما‌ژه‌یه‌کی خیرا به‌گه‌ردوون ده‌که‌ین، چونکه تی‌مه له سووره‌ق (فصلت) دا باسی دروستبوونی گه‌ردوونمان کردوهو، له سووره‌ق (الرحمن) یش دا له‌وباره‌و باس‌یکمان کرد، له ته‌فسیری نه‌وه‌دا که خوا ده‌فه‌رموی: ﴿ وَاللَّمَّا رَفَعْنَاهُ رُفْعًا وَوَضَعْنَا الْمِيزَانَ ﴾ ٧٧، الرحمن، پیش ویش ده‌فه‌رموی: ﴿ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ٥ ﴾، الرحمن، بۆیه لی‌ره‌د به چهند ناما‌ژه‌یه‌کی خیرا، واز دینین:

١- زانیانی گه‌ردوونناس نو‌تیرین بیره‌وزه‌یان له باره‌ی ژماره‌ی که‌هکه‌شانه‌کانی گه‌ردوونه‌وه نه‌وه‌یه، که ژماره‌یان دوو تریلیۆن (٢,٠٠٠,٠٠٠,٠٠٠,٠٠٠) که‌هکه‌شانه، واته: دوو هه‌زار ملیار که‌هکه‌شان له گه‌ردووندا هه‌یه.

٢- هر که هکله شانیکی نیزیکه یهک تریلیون (١,٠٠٠,٠٠٠,٠٠٠) نهستیږه ټیډایه، که هکله شانه که ی ټیمه که خوری ټیمه، یه کیکه له نهستیږه کانی، دهوړی یهک تریلیون واته: یهک هزارمیلیار نهستیږه ټیډایه.

٣- پانټایی گهر دوون زور زور فراوانه، که دهکاته: چوار پونیت چوار جارانی ده توان بیست و سئ (١٠×٤,٤) کیلومهتر، پیشتیش گوتوومانه: لیرهش دووباره ی دهکله یهوه چوڼ نهوه ده زانین؟ زانایان ده لاین: ته مه نی گهر دوون سیزده میلیار ههشت سده ملیون (١٣,٨٠٠,٠٠٠,٠٠٠) ساله، ننجا ټیمه بو نهوه ی بزانیان تیره ی گهر دوون چنده کیلومهتره، نه مسهر بو نهو سهری گهر دوون، نهوه نده ی که تا کو نیستا هانتوته بهر چاوی دوور بین و ته لیسکو به کان؟ ده بی پیشتی بینین:

١- تیشک که له چرکه یه کدا سیسه ده هزار (٣٠٠٠٠) کم ده بری، نه (٣٠٠٠٠) جارانی شهست (٦٠) بکه ین بو زانینی خیرایی تیشک له خوله کیکا، چونکه خوله کیک شهست چرکه به: (٦٠×٣٠٠٠٠ ١٨,٠٠٠,٠٠٠) ههژده ملیون کیلومهتر له خوله کیکا تیشک ده بری.

٢- بو نهوه ی بزانیان تیشک له سعاتی کدا چنده کیلومهتر ده بری؟ (١٨,٠٠٠,٠٠٠) ههژده ملیون جارانی شهست (٦٠) ده کهن: (٦٠×١٨,٠٠٠,٠٠٠ ١,٠٨٠,٠٠٠,٠٠٠) میلیارک و ههشتا ملیون کیلومهتر له سعاتی کدا.

٣- جارنکی دیکه، بو نهوه ی بزانیان له شهو وړوژیکدا چنده؟ میلیارک و ههشتا ملیون (١,٠٨٠,٠٠٠,٠٠٠) کیلومهتر جارانی بیست و چوار (٢٤) ده کهن، ژماره ی سعاته کانی شهو و وړوژ: (٢٤×١,٠٨٠,٠٠٠,٠٠٠ ٢٥,٩٢٠,٠٠٠,٠٠٠) دهکاته: بیست و پینج میلیار نو سدهو بیست ملیون کیلومهتر له شهو وړوژیکدا.

٤- ننجا بو نهوه ی بزانیان له سالیکی تیشک چنده ده بری؟ دینین بیست و پینج میلیار نو سدهو بیست ملیون (٢٥,٩٢٠,٠٠٠,٠٠٠) جارانی سئ سدهو (٣٦٥) ده کهن: (٣٦٥×٢٥,٩٢٠,٠٠٠,٠٠٠ ٩,٤٦٠,٥٢٨,٠٠٠,٠٠٠) نو تریلیون و چوار سدهو شهست میلیارو

پنجنجسدو بیست و ههشت ملیوَن له سالیَکدا.

۵- ئنجا ته مه نى گهردوون جارانی نهو ماوهیه ده کهین که تیشک له سالیَکدا دهیبری^(۱)،
واته: سیزده ملیارو ههشتسهد ملیوَن، جارانی نو تریلیوَن و چوار سه دو شهست
ملیارو پنجنجسدو بیست و ههشت ملیوَن (۱۳,۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰ × ۹۴۶,۰۵۲۸ × ۸,۸
م)^(۲)، ههشت پوینت ههشت جارانی ده بیست و شهس مهتر، نه گهر بیکه بته
کیلومهتر واته: چوار پوینت چوار جارانی ده توان بیست و سى (۱۰ × ۴,۴)^(۳) کیلومهتر
واته: ژماره ی چل و چوار بیست و سى سفری له پیشه وه بن!

نه وه به نسبت پى و شوینی نه سستیره کانه وه، که خوا ده فهرموئى: نه گهر
زانباریتان هه بى، ده زانن که سویند پیخواردنیان سویندیکى چهنده مه زنه، چونکه
زانباریی تاکو زیاتر به ره و پیشه وه بچى، زیاتر له فهرمایشتی خوا تیده گات.

سه رنجی سیه م: که ده فهرموئى: ﴿إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ﴾، به دلتیایی نه مه
خویندراوه یکى به ریزه وه، به پیزه وه، به حورمه ته، لیره دا خوا **سهره رنجی** به چوار شت
پیناسه ی قورنانی کردوه:

۱- ﴿إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ﴾، قورنانیکی به ریزه وه پیزه به خشنده و سوود به خشه.

۲- ﴿فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ﴾، له نووسراویکی شیردراوه و په نهان دایه.

۳- ﴿لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾، ته نیا پاککراوه کان واته: فریشته پاک و بن
گوناهه کان، دهستی ده گه به ننى، بهیئن بۆ موحه ممه د **سهره رنجی**.

۴- ﴿تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ﴾، دابه زینراوه له په روه ردگاری جیهانیانه وه.

سه رنجی چواره م: که ده فهرموئى: ﴿لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾، نه مه بیگومان
هیچ په یوه ندیی به دهست لیدانی قورنانه وه نیه، که نایا دروسته به بى دهست
نوژیی، چ بن دهست نوژیی گچکه، چ هی گه وره، دهستی لى بده ی؟

(۱) بانی: واهه زنده کراوه که گهردوون له کاتی دهستی و سهره تابه وه به نه ندازه ی خیرایی
تیشک، له فراوان بوون و لیککشان دایه.

به لکو به پیتی نهم سیاقه، نه گهر سهرنجی بدهین ده زانین که مه به ست پیتی
به رپه رچدانه و دی قسه و تومه تی بپروایانه، و دک له جیتی دیکه ش دا، خوا **سَمِعُوا نَجْمًا**
باسی ئه و بابته ی کردوه، بۆ وئنه:

ا- له سوورده تی (الشعراء) دا، ده فهرموئ: **وَمَا نَزَّلَتْ بِهَ الشَّيَاطِينُ ﴿١١﴾ وَمَا يَنْبِئُ هُمَّ**
وَمَا يَسْتَفِيدُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْرُولُونَ ﴿١٣﴾، واته: (قورنن) شهیتانه کان
دایانه به زانده و، بۆیان ناگونجی و ناشتوانن، چونکه نه وان له گوگیرتن که نارگیر کراون.
واته: شهیتانه کان بواریان نیه گوئ له قسه ی فریشتان بگرن، کاتیک خوا **سَمِعُوا نَجْمًا**
وه حیی ده کات بۆ فریشته کان، فریشته کانیش ده یهینن بۆ موحه ممه د **سَمِعُوا نَجْمًا**.

ب- ههروه ها هه ر له سوورده تی (الشعراء) دا ده فهرموئ: **هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن نَّزَّلُ**
الشَّيَاطِينُ ﴿١٤﴾ نَزَّلَ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿١٥﴾ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثُرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿١٦﴾، واته:
ئایا هه وائتان پی بدهم شهیتانه کان داده به زنه سهر کی؟ داده به زنه سهر، هه ر درۆ
هه لیه سته ریکی گوناها ر، نه و (درۆ هه لیه سته ر) انه له گوناهاه کان گوئ هه لده خه ن،
زۆربه شیان درۆ ده که ن.

به ئی جار جار شهیتانه کان ږهنگه زانیاریه کیان، هه وائیکیان بۆ بئین، به لام
زۆربه شیان درۆ ده که ن، بۆ کلاو له سه ری خه لک نان، و دک پئشتر باسما نکرده،
که واته: به ته ماشا کردنی سیاقه که ده زانین که به لگه هیتانه وه به م نایه ته
موباره که، له سه ر نه وه ی دروست نه بی، به بی ده ستوئوژ، ده ست له قورنن
بدری، له جیتی خویدا نیه، ههروه ها ئه و کاته قورنن له دوو توپی موصحه فدا
نه بووه، چونکه ئه م سوورده ته موباره که له مه که که دابه زیوه، نه و کاتیش قورنن
له دوو توپی موصحه فیکدا نه بووه، تا کو باسی نه وه بکری: ده ستی لی مه ده ن!
به لکو هه موو نایه ته کان پیکه وه هه ر باسی نه وه ن، که به رپه رچی ئه و قسانه ی
ناحه زانی ئیسلام بده نه وه، که قورنن به وه تومه تبار ده که ن که شهیتانه کان
بۆ موحه ممه دی ده ئیرن! ههروه ها: جادوو گه ره و، فالچییه و، شیته و، شاعیره،
به رپه رچدانه وه ی ئه و تومه تانه یه.

حوکمی دهست لیدانی قورنان بو بابای بن دهستنوژ

ئیمه له‌وباره‌وه دوو رای زانایان دینین:

(۱) - (القرطبي) له ته‌فسیره‌که‌یدا ده‌لی: (فَالْجُمْهُورُ عَلَى الْمَنَعِ مِنْ مَسِّهِ لِخَدِيثِ عَمْرِو بْنِ حَرْمٍ)^(۱)، واته: زۆربه‌ی زانایان رایان وایه: نابی دهست له قورنان بدری (نه‌ک له‌به‌ر ئه‌م نایه‌ته) به‌لکو له‌به‌ر ئه‌و فهرمووده‌یه‌ی (عَمْرِو بْنِ حَرْمٍ) که دوایی ده‌یه‌نین.

(۲) - (الشوکانی) ش له‌و باره‌وه ده‌لی: (قَدْ ذَهَبَ الْجُمْهُورُ إِلَى مَنَعِ الْمُحَدِّثِ مِنْ مَسِّ الْمُصْحَفِ، وَبِهِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي وَائِلٍ مَسْعُودٍ وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَسَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ وَعَطَاءُ وَالزُّهْرِيُّ وَالنَّخَعِيُّ وَالْحَكَمُ وَحَمَادُ وَجَمَاعَةٌ مِنَ الْفُقَهَاءِ مِنْهُمْ: مَالِكٌ وَالشَّافِعِيُّ، لَكِنْ ابْنُ عَبَّاسٍ وَأَبَا حَنِيفَةَ يَقُولَانِ عَنْهُ: يَجُوزُ مَسُّ الْمُحَدِّثِ لِلْقُرْآنِ)^(۲).

واته: زۆربه‌ی زانایان رایان وایه دروست نیه، دهست له موصحف بدری، (ئه‌وه‌ی قورناتی تیدا نووسراوه)، نه‌مه‌ش رای (عَلِيُّ بْنُ أَبِي وَائِلٍ مَسْعُودٍ وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَسَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ وَعَطَاءُ وَالزُّهْرِيُّ وَالنَّخَعِيُّ وَالْحَكَمُ وَحَمَادُ وَجَمَاعَةٌ مِنَ الْفُقَهَاءِ مِنْهُمْ: مَالِكٌ وَالشَّافِعِيُّ رَجَمَهُمُ اللَّهُ)، به‌لام (عبدالله بن عباس رضی‌الله‌عنہما) له هاوه‌لان، (أبو حنيفة) ش له شه‌رع‌زانان و هه‌ندیکی دیکه له زانایان گوتووایه: دروسته به‌بن دهستنوژی دهست له قورنان بدری، چ بن دهستنوژی گه‌وره بی، چ هی گچکه.

با له‌و باره‌وه‌ش ئه‌م دوو ده‌قه بێنین:

(۱) - (مِنْ مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ إِلَى شُرَحْبِيلَ بْنِ عَبْدِ كَلَّالٍ وَالْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ كَلَّالٍ، وَنُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ كَلَّالٍ قِيلَ ذِي زَعْنٍ وَمَعَاظِرَ وَهْمَذَانَ، أَمَّا بَعْدُ، وَكَانَ فِي كِتَابِهِ: أَلَا تَسِ الْقُرْآنَ إِلَّا طَاهِرًا

(۱) ج ۱۴، ص ۱۷۲.

(۲) فتح القدیر: ج ۵، ص ۱۹۶ و ۱۹۷.

(أخرجه مالك: ج ۱، ص ۱۹۹، عن عبدالله بن أبي بكر بن حزم مُرسلاً، وَصَحَّحَهُ الألباني لشواهد في «الإرواء»: ۱۲۳).

نهم نامه‌یه که سه‌نده ده که یمان خوینده‌وه، پیغه‌مبه‌ر ناردوو‌یه‌تی: له موچه‌ممه‌د پیغه‌مبه‌روه (إلى شُرَحْبِيلَ بْنِ عَبْدِ كَلَّالٍ وَالْخَارِثِ بْنِ عَبْدِ كَلَّالٍ وَنُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ كَلَّالٍ) که که‌وره‌ی (ذِي رُعَيْنٍ وَمَعَاظِرَ وَهَمْدَانَ)، [اته: پادشاو حوکمران]، له دریزه‌ی نامه‌که‌دا هاتوه دوا‌ی ستایشی‌ی خوا: ناب‌ی جگه له ئینسانی پاک، ده‌ست له قورنان بدات.

(۲) - هه‌روه‌ها نهم ده‌قش هه‌یه: (قَالَ ابْنُ عَمْرٍ قَالَ النَّبِيُّ): لَا تَمَسَّ الْقُرْآنَ إِلَّا وَأَنْتَ طَاهِرٌ { (أخرجه الطبراني: ۳۱۳۵، والدارقطني: ۶، والحاكم: ۶۰۵۱، وقال: صحيح الإسناد، وأورده الألباني في «الإرواء»: ج ۱، ص ۱۵۹)، واته: ئیبنو عومه‌ر ده‌لتی: پیغه‌مبه‌ر فه‌رمووی: ده‌ست له قورنان مه‌ده، مه‌گه‌ر تو پاک بی.

ئنجا هه‌رچه‌نده نهم ده‌قانه‌ی سوننه‌ت له‌وباره‌وه بو که‌سی‌ک تینی‌یی له سه‌ر سه‌ندو مه‌ته‌که‌یان نه‌بن، ده‌گونج‌ی پشتیان پی به‌ستن، به‌لام ناگونج‌ی نایه‌ته‌که بکری‌ته به‌لگه‌ی ئه‌وه‌و، باسی هوکاره‌که‌یشیمان کرد.

مه سه له ی دووه م:

باسی حاله قی گیانه لآو ړووح کیشرا نی مروؤف، به تایهت له بیبروایان و، بن چاره یی خه لکه که ی دهوړی و، نیزیکی فریشتان لئی و نه بیترانیان:

خوا دهفه رموی: ﴿فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَ الْحُلُومَ ۚ وَأَنْتُمْ حَبِيذٌ تُنْظَرُونَ ۚ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا بُعْثُونَ ۚ﴾ ﴿فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ عَمْرَ مَدِينٍ ۚ تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۚ﴾

شیکردنه و ی ئم، ثایه تانه له پیچ برگه دا:

(۱) - ﴿فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَ الْحُلُومَ ۚ﴾، ده بووایه کاتیک ده گاته گه روو (واته: ړووح ده گاته گه روو)، دیارده (أل) ی سهر (الحُلُوم: للعهد الجنسي) واته: ده گاته گه رووه کان، به لآم جینسی گه رووه کانی که زانراون هی بیبروایان و، ړاناوی (بَلَغَتْ) ده گه ړتته وه بو ړووح که به سیاق ده زانری، هه رووه که له شوینی دیکه ش دا خوا دهفه رموی: ﴿فَقَالَ إِنْ أَحْبَبْتُ حُبَّ الْغَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ۚ﴾ ص، که باسی خوړیش نه کراوه، واته: تا کو خوړ له په رده گیرا.

(۲) - ﴿وَأَنْتُمْ حَبِيذٌ تُنْظَرُونَ ۚ﴾، نیوه له وکاته دا ته ماشا ده که ن، نیوه ړاماون له مردووه که.

(۳) - ﴿وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا بُعْثُونَ ۚ﴾، ئیمه له نیوه لئی نیزیکترین، به لآم نیوه نابین، بیگومان مه به ست پییان فریشته کانه، یانی: فریشته کا هان له نیوه لئی نیزیکترین، به لآم نیوه نایان بین.

(۴) - ﴿فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ عَمْرَ مَدِينٍ ۚ﴾، ده جا ده بووایه نه گه ر نیوه ملیپیکه چکراو نین، یاخو ده: نه گه ر نیوه سزاو پاداشت نادرینه وه.

(۵) - ﴿تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۚ﴾، ده بووایه بیگیرنه وه، نه گه ر له راستان، واته: نه گه ر راست ده که ن هه ولېده ن نهو ړووحه بگیرنه وه بو نیو جهسته ی و، نه هیلن

له جهستهی بچینه ده‌ری. نه‌گهر راست ده‌کهن، نیوه له‌بهر ده‌ستی خوادا نین و، ده‌توانن نه‌هیلن مردنتان به‌سهردا بیت.

(الْخُلُوفُ) واته: گه‌روو، (الْخُلُوفُ: تَجْوِيفُ خَلْفَ تَجْوِيفِ الْفَمِ، وَفِيهِ سِتُّ فَتَحَاتٍ: فَتْحَةُ الْفَمِ الْخَلْفِيَّةُ، وَفَتْحَتَا الْمُنْخَرَيْنِ، وَفَتْحَتَا الْأَذْنَيْنِ، وَفَتْحَةُ الْخُنْجَرَةِ، وَهِيَ مَجْرَى الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ وَالنَّفْسِ)^(۱). واته: (خُلُوفُ) بریتیه: له‌و بوشاییه له‌ پشت زاره‌وه هه‌یه، شه‌ش ده‌رچه‌ی هه‌ن: یه‌کیکیان ده‌رچه‌ی پشته‌وه‌ی زاره‌و، هه‌ردوو ده‌رچه‌ی دوو کونه‌ لووته‌کان و، هه‌ردوو ده‌رچه‌ی دوو گوئیه‌کان و، ده‌رچه‌ی قورقورآگه‌ که‌ صدوو‌قی ده‌نگه‌و، نه‌و قورگه‌ شوینی پیدا‌رۆیشتنی‌ خواردن و‌ خواردنه‌وه‌و هه‌ناسه‌شه‌.

هه‌لبه‌ته (لَوْلا) بۆ‌ هاندانه، به‌لام لی‌رده‌ا بۆ‌ ده‌سته‌وسان‌ کردن (تَعْجِيز)ه‌ واته: بی‌گومان نیوه‌ ناتوانن‌ نه‌و‌ پرووحه‌ که‌ له‌ جه‌سته‌که‌ ده‌رده‌کی‌شری، فریشته‌کان ده‌یه‌ینه‌ ده‌ری، نه‌هیلن‌ بکی‌شری.

لی‌رده‌ا که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ نَنْظُرُونَ﴾، (الطبري) ده‌لن: (خَرَجَ الْخِطَابُ هَاهُنَا عَامًّا لِلْجَمِيعِ وَالْمُرَادُ بِهِ مَنْ حَضَرَ الْمَيْتَ مِنْ أَهْلِهِ وَغَيْرِهِمْ)، لی‌رده‌ا هه‌رچه‌نده‌ رووی‌ دواندن‌ به‌ گشتیی‌ هاتوه‌، به‌لام مه‌به‌ست‌ پیتی‌ نه‌وانه‌ن‌ که‌ له‌ کاتی‌ گیان‌ سپاردن‌ دا، ناماده‌ی‌ مردوو‌ه‌که‌ ده‌بن، له‌ خزم‌ و‌ که‌سی‌ و‌ جگه‌ له‌ نه‌وانیش.

(الطبري) له‌ ته‌فسیری‌ نه‌وه‌دا که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْخُلُوفَ﴾، ده‌لن: (فَهَلَّا إِذَا بَلَغَتِ النَّفْسُ عِنْدَ خُرُوجِهَا مِنْ أَجْسَادِكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ! خَلَاقِيكُمْ)، واته: ده‌بووایه‌ نه‌ی‌ خه‌ل‌کینه‌! کاتی‌ک‌ که‌ پرووحه‌کان‌ له‌ جه‌سته‌تان‌ ده‌چنه‌ ده‌ری‌ و‌ ده‌گه‌نه‌ گه‌روه‌کانتان‌ [نه‌گهر‌ راست‌ ده‌کهن، نه‌هیلن‌ ده‌رکی‌شرین‌ و‌ بچنه‌ ده‌ری‌].

نهم نایه تانه چۆن په یوه ست دهنه وه به وانه ی پښتوه؟

په کهم: بیرخستنهدوی مهرگ و بڼدهسه لاتی بی پروایان له به رانبهر ږووح دهرچوون دا، که واته: هه تا زووه خه می خوتان بخون! بهرله وده بکه ونه حاله تی گیانه لاو، هیچتان له ده ست نه یه ت، پروا به قورنن بڼن و، به ندایه تی بۇ خوا بکه ن و، سوپاسی نه و نیعمه ته ی خوا بکه ن، که بریتیه له کتیب و بهرنامه که ی که بوی ناردوون.

دوهم: هه ږده لیکردنیانه به سزای ږوژی دوا یی، که مردن دهرواز دپه که، وهک چۆن بروداران له و دهرواز دپه وه ده چن بۇ به هه شتی پر نازو نیعمه تی خوا و به ره و پاداشتی خوا و په زامه ندیی خوا، ده چن، دهرواز دپه کیشه بۇ بی پروایان و تاوانباران که لیوه ی بچن، به ره و سزاو تازاریک که خوا بوی ناماده کردوون.

تنجا له م نایه ته موباره که هه لده هینجری:

که خوا ده فهرمو ی: ﴿فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُمُومَ﴾ هه روه ها له نایه تی (۲۶) له سووږه تی (القیامة) دا: ﴿كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ﴾ وازیتنن هه ر کاتیک که یشته ټیسقانه کانی سینگ، (تراقی) کوی (ترقوة) په که نه و ټیسقانه ی دهوری سینگ، لیان وهرده گیرئ، وپرای نه وه ی به نه زموونیش دیاره، که ږووح پله پله له جهسته دپته ده ری و، له نووکی پیوه دی، دوا قوناغی دهرچوونی ږووح له جهسته ش، گه روو یه و، تنجا نه وه به چاویش دیاره و شتیکی نه زموونکراویشه، که دوا جار، بابای مردوو دم پتکدا ده دات و ږووحه که ی دهرده چی و چاوی نه بله تی ده بن.

مهسه لهی سیهم و کوتایی:

باسی سهره نجامی پرووحی ههر کام له سی کومه له که: زور نیزی که خراوان له خواو، هاو لهانی راسته، به درودانه ره گومایه کان، که کومه لی یه کهم و دووهم ههر کهسه به پلهی خوئی به هه شتین و، هی سیهم میشیان دۆزه خییه:

خوا ده فهرموئ: ﴿فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُفْرِقِينَ﴾ ۸۸ ﴿فَرُّوحٌ وَرِیحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِیمٌ﴾ ۸۹ ﴿وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُتَعَبِ الْيَمِينِ﴾ ۹۰ ﴿فَسَلَّمَ لَكَ مِنْ أَعْبَابِ الْيَمِينِ﴾ ۹۱ ﴿وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكْذِبِينَ الضَّالِّينَ﴾ ۹۲ ﴿فَنَزَّلْنَا مِنْ حَمِيمٍ﴾ ۹۳ ﴿وَنَصَّلْنَاهُ حَمِيمٍ﴾ ۹۴ ﴿إِنْ هَذَا لَمَوْحٌ يَقِينٌ﴾ ۹۵ ﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ ۹۶

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له ههشت بر گه دا:

(۱)- ﴿فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُفْرِقِينَ﴾، ئنجا نه گهر نهو کهسه (که پرووحه کهی کیشراوه) له نیزی که خراوان بی، (نیزی که خراوان له خوا نیزی که حیم)، نهوه پاداشته کهی:

(۲)- ﴿فَرُّوحٌ وَرِیحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِیمٌ﴾، شوینی تهرخانکراو بو پرووحه کهی، دلخووشی و فه په حنایی و په یحانهو باخی پر نیعمه ته، چونکه باس باسی پرووح کیشراوه واته: نهو شوینهی پرووحه کهی ده چیتئ: ﴿فَرُّوحٌ وَرِیحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِیمٌ﴾، سی وشه ی به کاره یانوان: رَوْح، رِیحان، جَنَّة نعيم، (الطبری) له باره ی (رَوْح) هوه گو توو به تی: ده لئ: (الرُّوْح: الفَرْخُ وَالرَّحْمَةُ وَالْمَغْفِرَةُ)، (مجاهد) ده لئ: (الرُّوْح: الرَّاحَةُ) (الطبری: ۳۳۶۷۲).

که واته: (رَوْح) واته: دلخووشی و به زهیی و لیئوردنه (مجاهد) ده لئ: (رَوْح) ئاسووده ییه.

له باره ی (الرِّیحان) هوه، (الطبری) ده لئ: (الرِّیحَان: الْمَعْرُوفُ، يُتَلَقَّى بِهِ عِنْدَ الْمَوْتِ)، نهو په یحانه یه ی زانراوه (بوئی خووش) له کاتی مردندا، بۆنه که ی به بن تفنکی هه لا ده بدرتی.

(جنة نعيم) یش باخی پرنازو نیعمه ته.

(۳) - ﴿وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾، به لَام نه گهر له هاو ده لانی دهسته راست بی، واته: نه وانه ی نامه ی کرده و ده کانیان به دهستی راست دراو ده ته وه.

(۴) - ﴿فَسَلِّمْ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾، سه لاهه تی له تو بی و سلّوت لی بی له هاو ده لانی راسته وه.

أ- زانیان چوار واتیان بو نهم رسته یه باسکر دوون: (سَلَامًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَسَلَّمْتَ عَلَيْهِ مَلَائِكَةُ اللَّهِ)، (جامع البیان: ۳۳۸۶۲) واته: سه لام له لایه ن خواو وه، فریشته کانی خواش سلّوی لی ده کهن.

ب- (ابن زید) وهک (الطبري) لی وه ی هی ناو وه ده لی: (سَلِّمْ مِمَّا يَكْرَهُ)، (جامع البیان: ۳۳۸۸۳) واته: سه لاهه ته له وه ی پتی ناخو شه.

ج- هه ندیکش گوتوو یانه: ﴿فَسَلِّمْ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾، واته: (سَلَام لَكَ إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ)، تو که به دهستی راست نامه که ت ویدراو ده ته وه (نامه ی کرده و ده کانت) سه لام له تو بی، تو له هاو ده لانی دهسته راستی.

د- مانایه کی دیکه شی هه یه: (فَسَلَامٌ لَكَ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ ﷺ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ)، سه لام له تو بی نه ی پیغهم بهر ﷺ! له هاو ده لانی دهسته راسته وه، نه وان سلّوت لی ده کهن، که واته: بو خو شیان له حاله ق سه لاهه تی و ناشتی و خیرو خو شییدان.

(۵) - ﴿وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الصَّالِينَ﴾، به لَام نه گهر نه وه که سه (نه وه روو حه ی کیشراو ده خواو نه که ی) له به درو دانه رانی گومرا بوو بی.

(۶) - ﴿فَرَأَى مِنْ حَمِيمٍ وَتَصْلِيَةً جَمِيمٍ﴾، نه وه خواردی بو ناماده کراوی هه یه له ناوی کولارو، ده شخریته نتو کلپه ی دوزده وه، (التَّصْلِيَةُ: التَّفْعِلَةُ مِنْ صَلَّاهُ اللَّهُ النَّارَ، فَهُوَ يُصَلِّيهِ تَصْلِيَةً، وَذَلِكَ إِذَا أُحْرِقَ بِالنَّارِ)، (يُصَلِّيهِ تَصْلِيَةً) واته: (تَصْلِيَةً) (تَفْعِلَةً) یه له (صَلَّاهُ اللَّهُ النَّارَ فَهُوَ يُصَلِّيهِ تَصْلِيَةً) خوا به ناگر سووتان دی، ده یسووتینی، سووتان دن،

بەلام پېشتىرىش گوتتوومانە: (صَلِي بِالْفَارِ) بەس ئەو نىيە كە بە ناگر بسوتتى، بەلكو سووتاندىكى تايىبەتە، ەك ەڭب دەلئىن: (شَاءَ مَضْلِيَّة) مەر كە لە ەەر چوار دەورەيەو ناگرى دەدرتتە بەرو دەپىشتىرتى، ئەو پىتى دەگوتتى: (صَلِي).

۷- ﴿إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ﴾، نا ئەوئى باسكرا، چەسپاوە جىئى دلئىيە، (الطبري) دەلئى: (حَقُّ الْأَمْرِ الْيَقِينِ) واتە: ەەقى قسەيەكى جىئى دلئىيە، ياخود: (الْحَقُّ الْيَقِينُ) يان: ئەمە چەسپاويكى جىئى دلئىيە، (حَق) بە ماناى چەسپا، (يَقِينُ) ىش بە ماناى شتىك كە زانراو، ەيچ دوو دلئى لە بارەو نىيە.

۸- ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ ئىنجا (امادام وايە) ناوى پەرورەدگارى مەزنت بە پاك بگرە.

چوار بەلگە لەسەر سزا و نىعمەتتى بەرزەخ:

لە كۆتايى تەفسىرى ئەم سوورەتە موبارەكەدا دەلئىن:

۱- لە تەفسىرى سوورەتى (المؤمنون) ئايەق ژمارە (۱۰۰)دا، كە دەفرموتى: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ۚ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾. المؤمنون، باسكى تىرو تەسەلمان لە بارەى قۇئاغى بەرزەخەو كەرد، لىرەدا ەەر ئەوئەندە دەلئىن:

لە قورئاندا، ەم ئايەق ژمارە (۱۰۰)ى سوورەتى (المؤمنون): ﴿وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾، لە پشتیانەو دەواى مردنيان پەردەيەك ەيە، تاكو رۆژىك كە تىيدا زىندو دەكرتەو، كەواتە: قۇئاغى بەرزەخ، قۇئاغىكى راگوزرەو دەكەوئتە تىوان دىواو دواړۆرەو، چونكە خوا ناوى لىناو: بەرزەخ و تىوانە لە بەينى ژيانى دنيادا كە كۆتايى دى، ەەتاكو رۆژى زىندو كرانەو، ئەو قۇئاغە دەكەوئتە تىوانيانەو.

۲- ههروهه ها نهو دوو نایه تانه ی سووره تی (غافر)، به لگه یه کی زور به هیزن، له سه ره به بوونی قوناغی به رزه خ، که ده فره موئ: ﴿فَوَقَّهٗ اللَّهُ سَيِّئَاتٍ مَّامَكُرُوا وَحَاقَ بِقَالٍ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ ۚ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ۚ﴾، له باسی نهو به ننده بروداره ده، که به رگری له مووسا (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) کردوه ده فره موئ: خوا له خراپه ی پیلانه کانی نهوان، که ده یانگه تران پاراستی و دارو ده سته ی فیرعه ونیش سزایه کی خراپ ده وری دان، ناگره له سه ری راده نوینرین به یانیان و نیواران، کاتیکیش (ساعة) دئ (واته: قیامت) ﴿أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ۚ﴾، ده گوترئ: دارو ده ستهو شوینکه وتووایی فیرعه ون بخنه نیو سه خترین سزاوه.

کهواته: پیش (ساعة) ش: ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا﴾، به یانیان و نیواران له سه ره ناگر راده نوینرین، به لأم کاتیک قیامت دئ، ده گوترئ: بیانخه نه نیو سه خترین سزاوه.

۳- به لگه یه کی دیکه ی سییه م لهو باره وه، که زور به لگه یه کی روشنه، نه وده که خوا له باره ی گه لی نووچه وه، له سووره تی (نوح) نایه تی ژماره (۲۵) ده فره موئ: ﴿يَمَّا خَطِبْتَهُمْ أُغْرِقُوا فَأَذَلُّوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ۚ﴾، نوح، به هوئ گونا هه کانیانه وه خنکتران و، یه که سه ریش خرانه نیو ناگره وه وه، جگه له خواه هیچ هاوکارو یارمه تییده ریکیان نه بوو.

کهواته: یه که سه ره دوای خنکترانیان، خراونه نیو ناگره وه واته: له قوناغی به رزه خد، چونکه جاری قیامت نه هاتوه.

۴- ههروهه ها نه م نایه تانه ی سووره تی (الواقعة) دهش به لگه یه کی دیکه ی جواره من لهو باره وه، وه که لهو باسه دا که له سووره تی (المؤمنون) دا کردو مانه، نه م نایه تانه شمان هیناونه وه که خواستنه ﴿لِجَهْرٍ﴾ له سه ره تایی سووره تی (الواقعة) باسی چوونه به هه شت و چوونه دوزه خی مروقه کان ده کات واته: له قیامتدا، چونکه لهوئ باسی ناخیر زه مان، دواپی

باسی قیامت دهکات: ﴿وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً﴾ الواقعة، همم دواى ناخبر زهمان و همم دواى قیامت، باسی نهو سى کومه لهی کردوه، به لام لیږه دواى نهو دواى باسی رووح کیشران و چوونه بهه شتى: (مُقْرَبِينَ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ) و، چوونه دوزه خى: (الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ) کراوه، که واته: نه موى ټیره قوناغى به رزه خه، نهو دى پیشت باسی قیامته، بویه خواستله لاهوى باسی هه رسى کومه له کهى هیناوه: (السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ) که باسی پاداشته که یانى کردوه به درېژى، پاشان: (أَصْحَابُ الْيَمِينِ) دیسان باسی پاداشتیانى کردوه به درېژى، هه روه ها: (أَصْحَابُ الشَّمالِ) باسی سزایه که یانى کردوه به درېژى، به لام لیږه دا به کورتی باسی کردوه، چونکه نهو ژیاى هه تا هه تایی قیامته ته له بهه شتدا، بو پرواداران و، له دوزه خ دا بو بیبروایان و خراپه کاران و تاوانباران، به لام لیږه له قوناغى به رزه خدایه، بویه خواستله لاهوى باسی هه رسى کومه له کهى هیناوه: (السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ) که باسی پاداشتیانى کردوه به درېژى، هه روه ها: (أَصْحَابُ الشَّمالِ) دیسان باسی پاداشتیانى کردوه به درېژى، به کورتیش باسی هه ر کام له پاداشتی: (مُقْرَبِينَ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ) و، سزای: (أَصْحَابُ الشَّمالِ) به درودانه رو گومرایه کانی کردوه.

له خواى په روه ردگار ده پاپینه وه که یارمه تى و ته و فقی زیاترمان بدات، باشت له فره میشته که ى ټیگه ین و، زیاتریش به هویه وه پیگه ین و، یارمه تی شمان بدات ده ستمان کراوه بى، که نهو به هره یه ى خومان وه ریده گرین له قورپان و هیدابه ى خوا، بیگه ین به ده ورپه ى خومان و، ده ورپه ى خوشمانی پی چاک و پاک بکه ین، به پتى پیازی پیغمبه ى کوتایی موحه ممه د و میتود (منهج) ټک، که پیښنی چاکمان په یره و بیان لیکر دوه، بو مامه له کردن له گه ل قورپان و پیازی پیغمبه ى خوا د.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

نیوهرۆك

- پیشە کی ئەم تەفسیرە بەگشتی..... ۵
 بەرچاو ڕوونیه کی گرنگ ۱۰
 لەبارە ی ئەم تەفسیرە وە ۱۰
 پیشە کی ئەم بەرگە ۱۲

تەفسیری سوڤەتی (الطور)

- دەستپێک ۱۷
 پێناسە سوڤەتی (الطور) و بابەتەکانی ۱۷
 یەكەم: ناوی ئەم سوڤەتە: ۱۷
 دووهم: كات و شوێنی دابەزینی: ۱۸
 سێهەم: ژمارە ی ئایەتەکانی: ۱۹
 چوارەم: پێزبەندی ی لە موصحف و لە دابەزین دا: ۱۹
 پێنجەم: نیوهرۆکی: ۱۹
 شەشەم: تاییەتمەندییەکانی: ۲۰
 هەوتەم: دابەشکردنی ئەم سوڤەتە بۆ چەند دەرسێک: ۲۲
 دەرسی یەكەم ۲۵
 پێناسە ی ئەم دەرسە ۲۷
 مانای دەقا و دەقی ئایەتەکان ۲۸
 شیکردنەوە ی هەندێک لە وشەکان ۲۸
 مانای گشتیی ئایەتەکان ۳۰
 مەسە لە گرنگەکان ۳۶
 دەرسی دووهم ۵۳
 پێناسە ی ئەم دەرسە ۵۵
 مانای دەقا و دەقی ئایەتەکان ۵۶

- ۵۷.....شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان
- ۶۳.....مانای گشتیی ئایه‌ته‌کان
- ۷۰.....مه‌سه‌له‌ گرنگه‌کان
- ۸۷.....ده‌رسی سێیه‌م
- ۸۹.....پێناسه‌ی نهم ده‌رسه
- ۹۱.....مانای ده‌قا و ده‌قی نایه‌ته‌کان
- ۹۳.....شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان
- ۹۶.....مانای گشتیی نایه‌ته‌کان
- ۱۰۵.....مه‌سه‌له‌ گرنگه‌کان
- ۱۲۱.....کورته‌ باسیک له سێ سه‌رنج دا

ته‌فسیری سوورده‌تی (النجم)

- ۱۴۳.....ده‌ستییک
- ۱۴۳.....پێناسه‌ سوورده‌تی (النجم) و باب‌ه‌ته‌کانی
- ۱۴۳.....یه‌که‌م: ناوی نهم سوورده‌ته‌:
- ۱۴۵.....دووهم: کات و شویئ دابه‌زینی:
- ۱۴۶.....سێیه‌م: ژماردی نایه‌ته‌کانی نهم سوورده‌ته‌:
- ۱۴۶.....چوارهم: ریزبه‌ندی له‌ موصحف و له‌ دابه‌زین دا:
- ۱۴۷.....پێنجهم: نێوه‌پۆکی:
- ۱۴۷.....شه‌شه‌م: نایه‌ته‌ندییه‌کانی:
- ۱۴۹.....هه‌وته‌م: دابه‌شکردنی نایه‌ته‌کان بۆ چه‌ند ده‌رسیک:
- ۱۵۱.....ده‌رسی یه‌که‌م
- ۱۵۳.....پێناسه‌ی نهم ده‌رسه
- ۱۵۴.....مانای ده‌قاوده‌قی نایه‌ته‌کان
- ۱۵۵.....شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان
- ۱۶۰.....مانای گشتیی ئایه‌ته‌کان
- ۱۶۴.....مه‌سه‌له‌ گرنگه‌کان
- ۱۶۵.....پوو‌نکردنه‌وه‌یه‌ک له‌ باره‌ی واتای (ضَلَّ) و (غَوَى)وه‌:

- ۱۷۳..... كۈرتە باسېك: سى سەرنجى ورد.
- ۱۸۵..... پروونكردنەۋدەك لە بارەى (سذرە المُنْتَهَى) وە.
- ۱۸۸..... كۈرتە باسېك لە بارەى دوو دىتنكەى پىغەمبەر وە
- ۲۰۱..... دەرسى دووهم
- ۲۰۳..... پىئاسەى ئەم دەرسە
- ۲۰۴..... ماناى دەقاۋدەقى ئايەتەكان
- ۲۰۶..... شىكرەنەۋەى ھەندىك لە وشەكان
- ۲۰۸..... ماناى گشتىي ئايەتەكان
- ۲۱۸..... مەسەلە گرنگەكان
- ۲۲۸..... سى راستىي گرنگ لەم ئايەتەدا
- ۲۴۲..... پىئاسەىكى كورتى گوناھە گەۋرەكان و وردە گوناھ
- ۲۴۸..... كۈرتە باسېك لە بارەى خۆ يان خەلك بە پاك و چاك دانانەۋە
- ۲۵۵..... دەرسى سىيەم
- ۲۵۷..... پىئاسەى ئەم دەرسە
- ۲۵۹..... ماناى دەقاۋدەقى ئايەتەكان
- ۲۶۱..... شىكرەنەۋەى ھەندى لە وشەكان
- ۲۶۴..... ھۆى ھاتنە خواۋەۋەى ئايەتەكان
- ۲۶۸..... ماناى گشتىي ئايەتەكان
- ۲۷۳..... مەسەلە گرنگەكان
- ۲۷۷..... باسېكى كورت لە بارەى لاپەرەكانى
- ۲۷۷..... موۋساۋ نىپراھىمەۋە (عليهما السلام)
- ۲۸۸..... سى كۈرتە سەرنجى گرنگ
- ۲۹۱..... كۈرتە باسېك لە بارەى بەھرەمەندبوۋى مرقۇفەۋە لە چاكەى جگەلە خۆى
- ۳۰۸..... كۈرتە باسېك لە بارەى ئەستىرەى گەلاۋىژەۋە
- ۳۰۸..... ۱- پىئاسەىكى ئەستىرەى گەلاۋىژ:
- ۳۰۹..... ۲- سەرەتاي سەرھەلدىنى پەرسترانى: گەلاۋىژ لە نىۋو عەرەب دا:
- ۳۱۰..... ۳- چەند زانىبارىيەكى گەردوۋىنى لە بارەى ئەستىرەى گەلاۋىژەۋە:

تەفسیری سوږه تی (القمر)

- ۳۲۳.....د سټیک
- ۳۲۳.....پټناسه سوږه تی (القمر) و بابه ته کانی
- ۳۲۳.....یه کهم: ناوی نهم سوږه ته:
- ۳۲۴.....دوډم: کات و شوینی دابه زینی:
- ۳۲۵.....سییه: ژماره ی نایه ته کانی:
- ۳۲۵.....چواره م: ریزبه ندیی له موضعه ف و دابه زین دا:
- ۳۲۶.....پټنجه م: نپوه پوکی:
- ۳۲۷.....شه شه م: تاییه تمه ندیه کانی:
- ۳۲۹.....حه و ته م: دابه شکردنی نایه ته کان بو چهند ده رسیک:
- ۳۳۱.....ده رسی یه کهم
- ۳۳۳.....پټناسه ی نهم ده رسه
- ۳۳۴.....مانای ده قاوده تی نایه ته کان
- ۳۳۴.....شیکردنه ده ی هه ندیک له وشه کان
- ۳۳۷.....هو ی هاتنه خواره ده ی نایه ته کان
- ۳۳۸.....مانای گشتیی نایه ته کان
- ۳۴۲.....مه سه له گرنه کان
- ۳۵۲.....کورته باسیک له باره ی دژواری پوژی دواپه وه
- ۳۵۸.....کورته باسیک له باره ی له تبوونی مانگه وه
- ۳۷۷.....ده رسی دوډم
- ۳۷۹.....پټناسه ی نهم ده رسه
- ۳۸۱.....مانای ده قا و ده تی نایه ته کان
- ۳۸۴.....شیکردنه ده ی هه ندیک له وشه کان
- ۳۹۱.....مانای گشتیی نایه ته کان
- ۳۹۷.....مه سه له گرنه کان
- ۴۳۹.....ده رسی سییه م
- ۴۴۱.....پټناسه ی نهم ده رسه

- ۴۴۳..... مانای دهقا و دهقی ټایه ته کان
- ۴۴۴..... شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان
- ۴۴۷..... هوئی هاتنه خواره وهی ټایه ته کان
- ۴۴۹..... مانای گشتی ټایه ته کان
- ۴۵۲..... مهسه له گرنه کان
- ۴۶۳..... کورته باسیک له باره ی
- ۴۶۳..... نه ندازه گیری خواوه له دروستکراوه کانیدا

ته فسیری سوږه تی (الرحمن)

- ۴۸۳..... ده ستپیک
- ۴۸۳..... پیناسه ی سوږه تی (الرحمن) او بابه ته کانی
- ۴۸۳..... یه که م: ناوی ئه م سوږه ته:
- ۴۸۴..... دووهم: شوینی دابه زینی:
- ۴۸۶..... سییه م: ژماره ی ټایه ته کانی:
- ۴۸۷..... چواره م: ریزیه ندی له موصحف و دابه زیندا:
- ۴۸۷..... پینجه م: نیوه پوکی:
- ۴۸۸..... شه شه م: تاییه نه ندیه کانی:
- ۴۹۱..... حه وته م: دابه شکردنی ټایه ته کان بو چه ند درسیک:
- ۴۹۳..... ده رسی یه که م
- ۴۹۵..... پیناسه ی ئه م ده رسه
- ۴۹۷..... مانای دهقا و دهقی ټایه ته کان
- ۴۹۹..... شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان
- ۵۰۷..... مانای گشتی ټایه ته کان
- ۵۱۲..... مهسه له گرنه کان
- ۵۲۲..... مه به ست له وشه ی (المیزان) له هه رسیک ټایه تی: (۷ و ۸ و ۹) دا:
- ۵۳۰..... کورته باسیک له باره ی فراوانی و به رزکرانه وهی
- ۵۳۰..... ئاسمان و، هاوسه نگی نیوان خوړو زه وی و مانگه وه:
- ۵۵۳..... پیناسه ی (لؤلؤ) و (مرجان) و سه رنجدانیکي زه وی :

۵۶۳.....	دەرسى دوۋەم.....
۵۶۵.....	پېئاسەي ئەم دەرسە.....
۵۶۶.....	ماناي دەقا و دەقى ئايەتەكان.....
۵۶۷.....	شىكىردنەۋەي ھەندىك لە وشەكان.....
۵۷۰.....	ماناي گشتىي ئايەتەكان.....
۵۷۶.....	مەسەلە گىزگەكان.....
۵۹۳.....	دەرسى سىيەم.....
۵۹۴.....	پېئاسە ئەم دەرسە.....
۵۹۵.....	ماناي دەقا و دەقى ئايەتەكان.....
۵۹۷.....	شىكىردنەۋەي ھەندىك لە وشەكان.....
۶۰۲.....	ماناي گشتىي ئايەتەكان.....
۶۱۱.....	مەسەلە گىزگەكان.....
۶۲۶.....	كورتە باسلىك: سى بابەتى گىزگ.....

تەفسىرى سوۋەتى (الواقعة)

۶۳۵.....	دەستىيىك.....
۶۳۵.....	پېئاسەي سوۋەتى (الواقعة) و بابەتەكانى.....
۶۳۵.....	يەكەم: ناۋى ئەم سوۋەتە:.....
۶۳۷.....	دوۋەم: شوئى دابەزىنى:.....
۶۳۷.....	سىيەم: پىزىبەندىي لە موصحف و دابەزىن دان:.....
۶۳۸.....	چۈارەم: ئمارەي ئايەتەكانى:.....
۶۳۸.....	پىنچەم: نىۋەپۇكى:.....
۶۳۹.....	شەشم: تاييەمەندىيەكانى ئەم سوۋەتە:.....
۶۴۳.....	ھەۋتەم: دابەشكردنى ئەم سوۋەتە بۇ چەند دەرسىك:.....
۶۴۷.....	دەرسى يەكەم.....
۶۴۹.....	پېئاسەي ئەم دەرسە.....
۶۵۰.....	ماناي دەقا و دەقى ئايەتەكان.....
۶۵۲.....	شىكىردنەۋەي ھەندىك لە وشەكان.....

- ۶۶۱..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۶۶۹..... مەسەلە گىزىگەكان
- ۶۷۵..... كورتە باسىك لە بارەى سەرەنجامى زەوى و چىايەكانەوہ لە ئاخىر زەمان دا
- ۶۷۵..... بېرگەى يەكەم: لە بارەى زەوىيەوہ:
- ۶۷۸..... بېرگەى دووہم: لە بارەى چىايەكانەوہ:
- ۷۰۷..... دەرسى دووہم
- ۷۰۹..... پېئاسەى ئەم دەرسە
- ۷۱۰..... ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان
- ۷۱۱..... شىكردنەوہى ھەندېك لە وشەكان
- ۷۱۴..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۷۲۰..... مەسەلە گىزىگەكان
- ۷۳۲..... پوختەى باسى سزاي بېيروايان و ھۆكارەكانى:
- ۷۳۵..... دەرسى سېيەم
- ۷۳۷..... پېئاسەى ئەم دەرسە
- ۷۳۸..... ماناي دەقا و دەقى ئايەتەكان
- ۷۳۹..... شىكردنەوہى ھەندېك لە وشەكان
- ۷۴۴..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۷۵۲..... مەسەلە گىزىگەكان
- ۷۶۰..... كورتە باسىك لە بارەى گۆراني گەردوون و گۆراني جەستەى مروقەوہ
- ۷۷۴..... چەند تايەتمەندىيەكى ئاوى خواردنەوہ
- ۷۸۱..... دەرسى چوارەم
- ۷۸۳..... پېئاسەى ئەم دەرسە
- ۷۸۴..... ماناي دەقا و دەقى ئايەتەكان
- ۷۸۵..... شىكردنەوہى ھەندېك لە وشەكان
- ۷۸۷..... ھۆى ھاتنە خوارەوہى ئايەتەكان
- ۷۸۹..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۷۹۳..... مەسەلە گىزىگەكان

- ۷۹۸..... كۈرتە باسېك لە چوار سەرنج دا
- ۸۰۳..... حوكمى دەست لېدانى قورئان بۆ باباى بى دەستوئىز
- ۸۰۷..... ئەم ئايەتانه چۆن پەيوەست دەبنەوہ بەوانەى پېشېوہ؟
- ۸۱۰..... چوار بەلگە لەسەر سزا و نىعمەتى بەرزەخ: